

R. 3256

DE DEIS GENTIVM
uaria & multiplex Historia, Li-
bris siue Syntagmatibus XVII com-
prehensa: in qua simul de eorum imaginibus & cognomi-
nibus agitur, plurimaq; etiam hactenus multis
ignota explicantur, & pleraque cla-
rius tractantur:

LILIO GREGORIO GYRALDO
Ferrariensi auctore.

ACCESSIT locorum complurium in prima editione uel præter-
missorum, uel breuius descriptorum, Aucularium ac plenior
tractatio, totiusq; adeò Operis recognitio po-
strema, eodem auctore,

Omniùm præterea quæ toto Opere continentur nominum
ac rerum locuples Index.

*Por comi don delos 1.ºy Inguesi
dox de Gda corren de l'ano
conforme a la cofirma dela Sta
General Inguasi en. 20. de
Junio de 1615*

LECTORI.
Si tibi profuerint lector studiose libelli,
In medium pridem quos mea Musa dedit:
Gaudeo, non fuerit noster labor irritus omnis,
Quòd sic accendit nostra lucerna tuam.
Sin secus acciderit, fructus nec carpseris ullos,
Gaudeo sic etiam, nam uoluisse sat est.
Hac ratione etiam hæc de Dis Syntagmata prodo,
Ne podagra ingenium, ceu mea membra, secet.

*Corrigi conforme al
expugn de 1632.
Hadrax luy*

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio
ad decennium.

*no me de auer de expugn
car to Mexpuat de
en. de 1640.*

BASILEAE, PER IOAN-
nem Oporinum.

2 400 40 Statu. MADE IN GERMANY

R. 3256

DE DEIS GENTIVM
uaria & multiplex Historia, Li-
bris siue Syntagmatibus XVII com-
prehensa: in qua simul de eorum imaginibus & cognomi-
nibus agitur, plurimaq; etiam hactenus multis
ignota explicantur, & pleraque cla-
rius tractantur:

LILIO GREGORIO GYRALDO
Ferrariensi auctore.

ACCESSIT locorum complurium in prima editione uel præter-
missorum, uel breuius descriptorum, Aucularium ac plenior
tractatio, totiusq; adeò Operis recognitio po-
strema, eodem auctore,

Omniùm præterea quæ toto Opere continentur nominum
ac rerum locuples Index.

*Por comision delos S.^{tes} Inguiesi
doxos de esta corte de leuano
conforme a la cõfesion de la Sta
General Inguiesi en. 10. de
Junio de 1615.*

LECTORI.
Si tibi profuerint lector studiose libelli,
In medium pridem quos mea Musa dedit:
Gaudeo, non fuerit noster labor irritus omnis,
Quod sic accendit nostra lucerna tuam.
Sin secus acciderit, fructus nec carpservis ullos,
Gaudeo sic etiam: nam uoluisse sat est.
Hæc ratione etiam hæc de Dis Syntagmata prodo,
Ne podagra ingenium, ceu mea membra, secet.

*Corrigi conforme a
expungido de 1632.
Haberis hunc
no me de auer de expungido
de 1632.
de 1640.*

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio
ad decennium.

BASILEAE, PER IO. AN-
nem Oporinum.

ILLVSTRISS. AC EXCELLENTISSI
MO HERCVLI ESTENSI II. FERRARIEN. DV-
CI IIII. CYNTHIVS IOANNES BAPTISTA GY-
RALDVS. S. P. D.

LILIVS GREGORIVS GYRAL-
DVS, gentilis meus, uir totius erudi-
tionis gnarus, Excellentissime Prin-
ceps, ob tua egregia in ipsum, & in o-
mnem Gyraldorum familiam bene-
ficia, tibi adeò addictus fuit, ea te ob-
seruantia profecutus est, ut omnia i-
psius ingenij monumenta tibi, ueluti
numini cuiusdam, uouerit, ac dicauerit. Homo enim omnium
gratissimus, semper aliquod grati animi testimonium apud
te reponere studebat. Ne uerò hæc grata ipsius mens uel
morte defineret; cum extremum uitæ diem sibi immine-
re cognosceret, postremis tabulis, quibus me & Prosperum
Pasethum, iuris utriusque consultißimum, & in humanioribus literis
optimè uersatum, hæredes ex asse reliquit, mandauit, quascumque
ipse lucubrationes reliquisset, siue denuò compositas, siue com-
positis additas, quæ adhuc uulgatæ non essent, nos hære-
des tibi suo nomine offerremus. Nos uerò, qui optimi
ac doctissimi uiri manes summa colimus pietate, & po-
stremæ eius uoluntatis cum in omnibus, tum hac in re ma-
ximè rationem habemus: quæ ipse uulgatis operibus suis,
& præsertim Historiæ de Dijs gentium (uariæ sanè, & ad
totam antiquitatem noscendam admodum necessariæ) lon-
go studio & multis uigilijs elaborata addidit, tibi offerimus.
Sic enim & illius, & nostram etiam erga te uoluntatè apud
te testatam fore censemus. Tu uerò, Princeps optime, hoc
quicquid est muneris boni consule, ut Lilius noster ab alto
Cœli loco, ubi omnia tibi, generique tuo fausta, felicia ac fortu-
nata precatur, sibi gaudeat, te defuncti ciuis munus non as-
spernari: Nos uerò, qui munus hoc tibi offerimus, nobis gra-
tulemur, eam beneuolentiam, qua ipsum, dum uiueret, com-
plectebare, ipso licet extincto, in te superuixisse. Ea etiam
supersunt edenda, quæ carmine composuit: Epigramma-

P R A E F A T I O

tum scilicet libri duo, Funebriū unus: Hymnorum item in Christum & cœlites, unus: quæ omnia propediē sub tuis etiam auspicijs in lucem prodibunt. Interea uerò nos Deū optimum maximum rogamus, ut tibi semper, rebusq; omnibus tuis felix adsit, uotis omnibus faueat, imperium fortunet, teq; nobis incolumē quàm diutissimè conseruet.

Vale. Ferrariæ, quarto nonas Martij, M. D. L V.

L I L I V S I O A N N I O P O R I N O T Y P O G R A P H O B a s i l i e n s i, a m i c o s u o, S. P. D.

QUONIAM, Oporine mi cariss, per literas etiam ter & amplius repetitas petisti, id quod & Arnoldus communis amicus tuo nomine fecit, ut quæ addidissim, qualescunq; accessiones, meis de Gentium deorum historijs, tibi mitterem, quod eas à studiosis rogatus iterum excudere uolebas: nō possum tibi non hac etiam in parte gratificari. Aditto igitur ea lege, ut illas diligenter inspicias: ac si tibi dignæ uidebuntur, suis locis inseras, ut usui esse possint studioso & candido Lectori. Uel si ex re tibi satius uisum fuerit, seorsum tuis typis scribi iubeas: ut per se Lector iam comparatis uoluminibus inserere commode possit. Vale.

ADDITIONES ET CORRECTIONES

IN LIBRO DE DIIS

GENTIVM

IN HIS meis Accessionibus seu additamentis, penè innumerabiles loci à me additi uel illustrati sunt, inter quos (ut uidebis) eorum nonnulli sunt à BENEDICTO AEGIO SPOLETINO, uirò doctiss. & omnis antiquitatis studiosiss. imò mihi ex Vrbe missi.

Pag. 8. uersu 22. Qui Octavius inscribitur. Qui liber nuper impressus Romæ, sub nomine Arnobij perperam nuncupatus est. quod liquidò is cognoscet, qui Hieronymum, & Sophronium de uiris illustribus, & Lactantium legerit. Eos ille ait. quorum uirtutes, &c.

Pag. 9. uersu 8. nec finem habiturus. Huius Thaletis sententiã sic exprimit Minutius Felix in Dialogo: Thales, inquit, rerum initium aquam dixit: Deum autem eam mentem, quæ ex aqua cuncta formauerit, & altior & sublimior aqua & spiritus ratio, quàm ut ab homine poterit inueniri, à Deo tradita. Anaximander & ipse, &c.

Pag. 12. uersu 4. ut scribit Arnobius. Sed rectius Minutius Felix, ut antè ostendimus. Nam alias mundo, &c.

Pag. 16. uersu 22. Pedes piscibus. Addam & hoc curiositatis gratia, quod ab Hygino de hominis formatione scribitur, in libro Fabularum quod Mythologicon poeticon inscribitur, cap. c c x. Cura, inquit, cum quendam fluium transiret, uidit cretosum lutum. Sustulit cogitabunda, & coepit fingere hominem. Dum deliberat secum, quid nam fecisset, interuenit Iupiter. rogat eū Cura, ut ei daret spiritum. quod facile ab Ioue impetrauit. Cui cum uellet Cura nomen suum imponere, Iupiter prohibuit, suumq; nomen ei dandum esse dixit. Dum de nomine Cura & Iupiter disceptarent, surrexit & Tellus, suumq; nomen ei imponi debere dicebat: quando quidē corpus suum prebuisset. Sumpserunt Saturnum iudicem. quibus Saturnus secus uidetur iudicasse: Tu Iupiter, quoniam spiritum dedisti, corpus recipito: Cura quoniam eum prima finxit, quandiu uixerit, Cura eum possideat. Sed quoniam de nomine eius cōtrouersia est, Homo uocetur, quoniam ex humo uidetur esse factus. Licet Lactantius Firmianus non ab humo, sed à similitudine hominem dictum arbitretur. Potuissim hoc de hominis formatione, cū de Promethæo & Vulcano agendū esset, scribere: uerum iam hoc loco apposueram. Sed de his haftenus, &c.

Pag. 17. u. 2. sic Varro. Horum uerò deorum etiã mentio facta est à Septimio Tertulliano, lib. primo aduersus Marcionē. Benedictus Aegius. Patet, &c.

Pag. eadem, u. 20. & post eum Cicero, Hesychius, alijq; &c.

In eadem, u. 30. & notat Hesychius. Hos uerò Deos Latine Cicero alienigenas uocat. Suidas etiã, &c.

Pag. 21. u. 35. ut alibi dicam. Prodomei dei, προδομειος θεος, Dei qui in præstructionibus ædificiorū ab antiquis colebantur, de quibus mentio est apud Pausaniam in Attic. ubi de Megarensibus agit. ait enim: Ostenduntur foci Deorum προδομειων. qui à Domitio uestibulares, à Romulo præstructores appellatur: quibus cum Alcathous murum condere inciperet, sacra fecisse dicit. Hinc & Prodomia Iuno, apud Sicyonios culta, hæc Phalces dedicauit, Temeni filius, ducē sibi deam Sicyonem proficiscenti futurum sperans. A 2 uers, &c.

Pag. 22. u. 7. quadrigam. His deabus statò tempore, ut scribit Paus. & alia patrio ritu faciunt sacra: & intra eas ædes quæ Megara uocant, lactantes sues mittunt: eas exacto anno, isdem ferè anniuersarijs diebus, apud Dodonã pascere aiunt. Pattaicos, &c.

In eadem, u. 16. Zenodotus. καὶ δαροὶ θεοί, id est, puri Dei colebantur ab Arcadibus, quorum templum erat in colle Pallantio: ad quorum numen iusturandū Arcades habere solebant, horum Deorum nomina se nescire fatetur Pausan. Cabiri, &c.

Pag. 25. u. 25. mala auerruncāt. Apud Pausaniam uerò ἀποτρόπαιοι θεοί, Auerunci à Romulo interpretati sunt. nonnulli eos, &c.

In eadem, u. 23. depellentes amorem. Viri tamen quidam probè eruditi, ἀνακαῖ, id est Castores in eo Persei loco intelligunt. unde & τὰ ἀνακαῖα celebritas, id est depulsoria dicebatur: de quibus, cum de his agemus, plura dicturi sumus. Hinc & Depulsoria, &c.

Pag. 28. u. 36. differit. Pausanias uerò ita depictam ait in arca Cypseli: At formosa, inquit, illa mulier, quæ foeda facie alteram sinistra obstricto collo trahit, dextera fuisse cædit, Iusticiam significat, qua iniuriā male mulctat. Iusticiā, &c.

Pag. 30. u. 36. hæc Plinius. Sanè B. Aegius me monuit, in sua Accessione, sic esse legendum: Immò, inquit, ab Acilio prenomine Mario & L. Quintio Flaminio, qui fuere an. v. c. D C I V. Flaminio, non Flaminio: quod est nomē, non cognomen. Sic ex marmoribus nuper in uia effossis, ubi legitur L. Quintius L. F. L. N. FLAMINIUS, id est, Flaminius: quod à familiæ nomine est diuersum, ut Crassinus, & multa huiusmodi. M. autem, adiecta lineola, Manius interpretantur ueteres grammatici, ad M. id est Marci differentiam. Sicut K. pro Cæsone: ut diuersum sit à C. quod Caium indicat. Solinus tamen, &c.

Pag. 40. u. 13. schemate constituit. Atq; hæc uenit Alciatus. id uerò totum sumptum est ex Pausania lib. 3. qui Laconica inscribitur. Decenter quidem à Græcis, &c.

Ead. u. 31. de quibus alibi. Sunt & Dei Securi, si modò inscriptionibus antiquis stamus, qui securitatem afferre putarentur. Vnde Romæ in regione Columnarum, in ædibus Vrforum, hæc adhuc inscriptio uisitur: DIVIS SECVRIS. Seia, &c.

Pag. 47. u. 23. nomine προξιδίμων. Praxidicen Aelianus unam ex filiabus Lei uel Leontis dixit, unde Leocorium delubrum dictum fuit, quod alibi pluribus diceimus. De uenere Praxis, &c.

Pag. 50. u. 30. tibi coge fateri. Eadem penè forma & poetæ Græci οἶτον dixerunt, ut est apud cōmentatōres Apollonij in 4. Argonauticōn, ut obseruauit B. Aegius. Quin & apud Gades, &c.

Pag. 51. u. 2. ad Larium ædem. Larium uerò ædes erat in summa sacra uia, ut Solinus scribit. Et Auerruncus, &c.

Pag. 52. u. 40. non lauatores. B. Aegius potius ἀπὸ τῆς λαβῆς, hoc est à capiendo dictam putat. Furina dea, &c.

Pag. 55. u. 15. Liuium in primo. Pauorem quoq; hoc est τὸ δέμα, à Corinthijs cultum fuisse, scribit Pausanias in Corinthiacis. nam cum Mermeros & Pheres Medæ filij lapidib. obruti fuissent à Corinthijs, ppter ea quæ à matre Glauce munera attulissent, unde ex oraculo postea eis sacra facta sunt solemnia, & Pauoris seu Terroris, hoc est δέματ' imago dedicata muliebri ætate, habitu ad terrorem quàm maximè efficta. Viriplaca dea, &c.

Pag. 57. u. 31. discipulis præcipiebat. Mutam uerò deam matrē Larum fuisse, in Laribus meminimus. cuius & Ouidius in 11. Fast. copiosius fabulā explicat. Sed iam & Harpocratem.

Ibidem, u. 32. os obsignare uidebatur. His proximè dieb. Augustinus Reginus magister theologus Franciscanus, mihi ostendit æneam imagunculam huius Harpocratis dei, nuper effossam ex Mutinensib. ruinis, quæ imagūcula ita erat efficta. Puer erat imberbis, nudus, qui dextræ indice digito os obsignabat, sinistra uerò deorsum extēta sustinebat cornu Copiæ, sursum ad aurē per-

tingens,

tingens, frugibus refertum, inter quas eminebat nux pinea. Dei uerò caput mitra Aegyptiaca redimi uidebatur, quæ aliquantulum in altum erecta, desinebat in duas quasi uolucres. Hunc uerò Harpocratem scribit, &c.

Pag. 58. u. 46. esse uoluit Inopiam. Vnde & Claudianus cecinit:

Et luxus populator opum, cui semper adherens

Infelix humili gressu comitatur egestas.

Aristophanes in Pluto, &c.

Pag. 60. u. 7. symbolum putatur. Pulchra est apud Paus. in Eliacis descriptio Noctis, Mortis, & Somni, his uerbis: In altero uerò arce latere, quod est à leua, ordinem operis in orbem oculis persequenti, scēmina expressa est, puerum cōsopitum laua album sustinens, nigrum dextera: & hunc dormientis effigie, distortis utriusq; pedibus, indicant inscriptiones. quod facile tamen, ut nihil scriptum sit, conijcere possis, eorum puerorum unum Mortem esse, alterum Somnum: mulierem illam Noctem, utriusq; nutricem. Multis uerò, &c.

Pag. eadem, u. ult. impulit. ἐκχερία dea, induciarum præses, ut uox ipsa indicat. huius simulacrum positum fuisse in Olympia, testis est Paus. in Eliacis: quod coronam accipere uidebatur. Sed si eiusmodi apud Græcos deos deasq; colligere uoluissē, nostra nimis in longum oratio produceretur.

Pag. 61. u. 33. meminit & Cœlius. Simile exemplum refert Aelianus in ultimo de Varia historia, de Annone: Annon, ait, Carthaginensis præ nimio fastu humanis terminis non contentus, cupiebat maiora, & quæ sunt supra hominē, de se prædicari. Nam cum aues multas ex ijs quæ modulationib. in cantu utuntur, emisset, nutriuit eas in obscuro loco, docuitq; id unū dicere, Annon Deus est. cum autem aues unam hanc uocem auditam percepissent, aliam aliò dimisit, ratus carmen illud, quod aues edocuerat, alijs etiam in locis diuulgatum iri: quæ tamen opinio eum sefellit. nam aues semel solute, & ad propria & consuetalia loca profectę, priores & naturales cantus, quicq; ad aues spectant, edebant: contempto Annone, & ijs disciplinis quas captiua edidicerant. Carmelus Deus, &c.

Ead. u. 44. ab Oenante Maronis patre. Euhadnes uerò, qui in Chaldea de mari exisse dicitur, Astrologiam interpretatus est. Epies, maximus, &c.

Pag. 54. u. 24. caprum. Taraxippus deus cultus ab Eleis, cuius ara erat in stadiodromo, & quem aurigę colebant eius enim numen esse putabatur, ne turbaret equos currentes, ut uox ipsa planè indicat. author Pausanias in Eliacis, qui sic fermè scribit: In eo, ad ipsum aggeris exitum ara est, figura rotunda. Ad eam deus colitur, quem Taraxippum, ab incutiendo equis pauore, nuncupāt. Solent enim iniecto terrore, circa aram hanc equi tam uehementer consternari, ut incertum, unde coorta trepidatione, saepe illis curribus affligantur aurigę. Quo igitur æquo & propitio utantur Taraxippo, ad eam aram aurigę uocem nuncupant. Variæ uerò de hoc Deo sententiæ à Paus. scribuntur. Nam sunt, inquit, qui indigenæ hominis sepulchrum illud esse dicant, præstantis equos regendi scientia. Olenium nomen produnt, à quo sit in Eleorum finibus Oleniū saxum appellatum. Alij Dameonem fuisse, qui in Augean expeditionis Herculi socius, à Cteato Actoris filio, unā cum equo, quo uehebatur, sit interfectus.

Ab Eleis eo in loco & ipsi & equo inanis habitum sepulchri honorem. Non de sunt, qui hoc inane monumentum Heroicum, illud ipsum esse autument, quod Mirtylo Pelops posuerit, cum à se perempto parentaret, quo eius iram placaret. Taraxippum uerò uocasse, quod Mirtyli dolo Oenomai quæ consternate fuerint. Pleriq; etiam Oenomaum illum esse dicunt, qui in curuli certamine equos & aurigas illo exagitet pauore. Audiuimus etiam, qui Porthaonis filij Alcathoum esse dicerent: qui cum inter procos Hippodamiæ ab Oenomaio fuisset occisus, & eo ipso in loco humatus, iniuriæ suæ, quam in ipso curriculo

a 4 passus

passus esset, atrox & infestus uindex obequitantibus exoriatur. At Aegyptius quidam Pelopem aiebat, acceptum nescio quid ab Amphione eo in loco defodisse, cuius arcana ui conterriti fuissent Oenomaï equi, & omnes deinde equi eodem afficerentur modo. & censebat ille quidem Amphionem & Orpheum (etsi Thrax diceretur) Aegyptios fuisse. Propterea uerò alteri feras ablicere, alteri uerò saxa ad muros extruendos mouere attributum, quòd uterque magorum scientia excelleret. Mea uerò sententia eorum est maximè probabilis oratio, qui Taraxippum cognomen esse dicunt Neptuni equestris. Est etiam in Isthmo Taraxippus, qui Glaucus fuit, Sisyphi filius, ab equabus discerptus ludis funebribus, quos patri suo fecit Acastus. In Argiuorū Nemea nullus omnino est heròis genius, qui equis Pauorem immittat. Saxum tantū eminet in ipso curriculi flexu, colore rutilo: cuius fulgore concitantur equi haud aliter multo, quàm si immisis ignibus iniecta esset trepidatio. Sed qui ab olympico existit Taraxippo, longè est acerrimus terror. Et haec uerò Pau. ex uerbis Romuli. Tanais dea, &c.

Pag. 71. u. 13. sed & Xenodora (quem Anagoram uocat Macrobius) in suis historijs, &c.

Eadem, u. 46. Plurima confingunt. Porro de his hæreticorum deis, uel potius laruis confictis, addere uoluissim non modò ex Irenæo & Epiphanio & Athanasio: sed & de nostris latinis, Hieronymo, Augustino, Philagrío & alijs, longè plura connumerare potuissim.

In eadem, u. penult. Carimonis solitum coli. Colunt Tartari pro deo, numen quoddam ab illis confictum, quòd Natagai uocant: putantq; illud deum esse terræ, qui curam de ipsis, & filijs eorum, de fructibus atq; gregibus pecorū gerat. de quo & alia multa leguntur in ijs libris qui de Nouo orbe inscribuntur: nam & eius effigiem, & sacra commemorant, quæ breuitatis causa pretereo. Libet uerò hanc extremam, &c.

Pag. 76. u. 8. Et Suidas. Pausanias uerò in Eliacorum priore, Olympiū Iouē sic describit: Sedet in solio ex auro & ebore factus. corona capiti imposita est, ad oleagineæ frondis imaginem. dextera uictoriam, & ipsam ex ebore & auro præfert, cum tania & corona. Laua sceptrum tenet affabrè expolitum, & omnium metallorum uarietate distinctum. quæ auis sceptro incumbit, aquila est. Aurei sunt Deo calcei: pallium item aureum. in eo cum diuersa animalia, tum ex omnibus florum generibus lilia in primis cæolata sunt. Solium ipsum auro & preciosis præfulget lapidibus, neq; in eo uel ebur uel ebum desideratur. animalium uerò formis intercurrēte pictura exornatur. Alia addit Pau. quæ ad ornatū potius quàm ad statuā pertinent. Nonihil quoq; in Olympio Ioue nos dicturi sumus. Sedenim aquilam, &c.

Pag. 81. u. 3. & in Aratū. Legitur Romæ in marmore, in atrio Paulinæ domus, IOVI BRONTONTI. Eademq; ratione θρονήκιον, &c.

Pag. 83. u. 50. Iouem lapidem iurare. Est & apud Pausaniam Iouis illud cognomentū Laætæ, quasi dicas lapidei Dei. Notissimū est enim, apud Græcos λάατος & λάος lapides & saxa uocari. unde & populi fabulose à lapidib. Deucalionis & Pyrrhæ iactis dicti sunt. Laetæ uerò Iouis & Neptuni signa posita fuisse in Olympia, testis est Pausanias in Eliacis lib. priore. Vir doctus Iouē & Neptunum plebeios interpretatus est. Videor operæ precium, &c.

Pag. 87. u. 37. quinq; columnarum porticum, uel potius quinq; portarum, nisi pentastylon fortè legeretur. In Palatina, &c.

Pag. 92. u. 15. testis esse. Fuit & apud Megarenses Iouis Olympij seu Olympici celebre & lucus & templum, in quo sic proditum est, ipsius Iouis Olympij simulacrum fuisse non affabrè elaboratum, in quo πρόσωπον, id est, os seu facies ebore auroq; cōstabat, reliquum uerò corpus luto & gypso: opus, ut testantur, Theocosmi

Theocosmi Megarensis, adiutore Phidia. Supra Iouis caput Horæ erāt, & Parca. uni enim Ioui fata parere notissimum est, eundemq; tempus ubi opus sit distribuere. Sanè & in conuiujs, &c.

Pag. 94. u. 17. seruatuos. Pausanias uerò lib. v. Arcum Iouem ab Eleis coll scripsit: Ferunt, inquit, Oenomaum, quoties filiaë procis curule certamē proponeret, Arco Iouem rem sacram facere solitum. Sed & ἀργείων, &c.

Pag. ead. u. penult. Profuit ara Iouis. Apud Argiuos in templo Mineræ, Iouis signū trium oculorū fuisse scribit Pausanias in Corinthi. his fermè uerbis: In ædē Mineræ, inquit, cum alia signa posita sunt, tum Iouis ligneum, oculos habens duos, qua in parte homini eos natura locauit, tertium uerò in frontē. hunc illum esse Iouem patrium tradunt, qui in Priami Laomedontis filij regia sub diuo positus fuit, ad cuius aram dicitur Priamus capto Ilio cōfugisse. obtigisse uerò eū in diuisione prædæ Sthenelo Capanei filio, hocq; ipso in loco ab eo in rei memoria dicatum. habere autem eum tris oculos iccirco conijcere quis possit, quòd communis omnium hominum sermo regnare in cælo Iouem prædicat. Quòd autem idem etiam sub terris imperet, Homeri uersu testatum est:

Iupiter infernus, atq; incluta Persephonea.

Aeschylus quidem Euphorionis filius, ipsum maris etiam regem Iouem appellat. quare hac ductus ratione, quicumque illum fecit, tris ei oculos attribuit, unum & eundem significans Deum, tribus, quās Dei tres sortiti inter se dicuntur mundi partes, imperare. atq; haec uerò Pausanias. Quod & innuūt Latini, cum Plutonem Iouem Stygium & infernum, & Neptunum secundum Iouem nuncupant: tertium uerò, supremum & cœlestem. Scribit, &c.

Pag. 95. u. 26. Iouis hospitii ara. Cicero in oratione pro rege Deiotaro: Si ueneno, Iouis illius quiddem Hospitalis numen nunquam celare potuisset, homines uerò fortasse celauisset. Scribunt Apollonij interpretes, &c.

Pag. 96. u. 41. Ageladæ opus fuit. De hoc Ioue Theodoritus in oratione de Sacrificijs. τροπαιχός ζεύς, &c.

Pag. 98. u. 20. cōtulit. Sed de Trophonio & Agamede historiā scribit Pau. in Bæoticis, deq; omnī ritu & cæremonijs sciscitandi Trophonij oraculum. Labradæus, &c.

Pag. 100. u. 41. Phryxo nuncupare. Apollonius etiam in primo Argon. appellat οἱ τον Mortem φύξιον, quòd fugæ faueat: uel à fugienda uiolentia Martis. ὕψιος, &c.

Pag. 104. u. 26. qui puerum interfecerant. Paulò diuersa traduntur ab Hygino in lib. Fab. cap. c lxxvi. unde mox Lycæa, &c.

Pag. 105. u. 16. cætera leguntur. Hyginus tamē in lib. Fab. Liberū ait in Indiā proficiscentem, cum siti laboraret, Iouem rogasse, ut arietem qui ei aquā monstrauerat, in cœlum collocaret: quòd cum factum fuisset, ibi Liber Ioui templū construxit, quòd Iouis Ammonis uocatum est. cætera apud Hyginū ipsum legito. Herodotus de Ammone, &c.

In eadem, u. 39. in Astronom. poetico, & in lib. Fab. cap. c xxxiii. At uerò alij nonnulli, &c.

In eadem, u. 42. undā fontis exhibuit: De quo & Sidonius in Hendecasyllabo ad Felicem:

Non hic Cyniphius canetur Ammon,

Mitratum caput eleuans harenis. Sed si plura de Ammone, &c.

Pag. 107. u. 25. IOVI CONSERVATORI ORBIS: quòd & supra in Ioue custode diximus. σωστρολις etiam, &c.

Pag. 109. u. 4. Dædalea: quæ duplicia fuerunt, maiora & minora instituta, de quibus latè Pau. in nono. quæ inde nominata, &c.

Eadem, u. 29. peragebatur. De quibus Pausan. in Messeniacis ita prodidit: Fecit, in-

Fecit, inquit, Aristomenes Ioui sacrū, quam Hecatombonia uocant, quasi centididum dicas. Id sacrum fieri patrio instituto traditum ab his, qui in pugna hostes centū occiderunt. Ex quibus colligimus, non Marti modò, sed Ioui alijsq; Deis hæc sacra fieri solita. Δολιχάϊ, &c.

Pag. eadem, u. 34. gentile nomen. Est & in marmore Romæ Dolichenus Iupiter. χαρμίωνος, &c.

Pag. 110. u. 21. esse statuerit. Meminit & Demosthenes in oratione πρὸ τῆς ἀλονήδος, & Iulius Pollux, &c.

In eadem, u. 24. in Ioue imperatore actum est. Neptunum etiam cultū apud Delphos hoc Orij cognomento, legimus apud Paus. in Phocæicis. Hinc Iupiter Omarius, de quo sic obseruat diligentissimè B. Aegius, sic enim ait: Omarius Iupiter à loco, quo de Stephanus: Omariion urbs Thessaliæ, ut Theopompus scribit in Philipp. ἐν ταύτῃ τιμαῖται ἑὸς, καὶ ἀθηνῶν τὸ ἐθνηκὸν ὀμάριος καὶ ὀμαρέν. De Ioue Omario Polyb. hist. lib. II. quem locū sic uertit Sipontinus: Si quidē Crotoniata (tameñ Crodemata in uulgatis codicibus scriptum sit, tam Latinis quàm Græcis) Sybaritæ, Cauloniata, compositis inter se unanimiter rebus, primo Omarij Iouis templum publicè constituerunt, ubi & conciones fieri, & cū populo agi posset, hæc ille. Sed nihil hic ad Polybium, ni fallor, Omarius Iupiter facit. Proinde pro Omarij, Omorij scribendum censeo. si quidem ex græco ὀμαρίος ὄμας, quasi contermini Iouis legitur, quæ uera est & genuina lectio. nam sic illæ clarissimæ ciuitates in communis regionis terminis, confinio ue, pro loci commoditate Iouis huiuscæ templum construxerunt, hæcenus Aegius, Tomarios & Tmarios, &c.

Pag. 112. u. 31. scriptis suis asserant, & Dionysius Alicar. lib. I. antiquit. Hicetelius, &c.

Ead. u. 43. & depulforium. Catharsij Iouis mentio est apud Pausaniam in Eliacis, cuius aram describit in Olympia, prope deos ignotos, ab aliquibus Piacularis Iupiter interpretatus est. Cosmetas, &c.

Pag. 114. u. 15. Suidam etiam leges aliqua. Σινώπιονος ἑὸς apud Dionysium de situ orbis, μέμφορος, nam Sinopion mons est Memphidis: uel à Sinope urbe Pontica Eustathius ibidem, uel à Sinope flumine. B. Aegius: Intemptus, tonans, quasi hyemalis, & nimis tempestiuum appellatur à Statio Theb. II. Cōtra Vergilius, cum clementiam uerni temporis uellet ostendere, dixit:

Iupiter ex læto descendit plurimus imbri.

Hæc Lactantius Thebaidos enarrator, & B. Aegius. Sed & quanquam plerumq; &c.

In eadem, u. 21. scripsimus ex Pollucè. Iupiter Syllanius. Plut. in Lycurgo, B. Aegius. Paganicus etiam in uetustis marmorib. in inscriptionibus. sicut Assisij, quod oppidum in Umbria, uisitur: IOVI PAGANICO SACR. EX IN DVLGENTIA DOMINORVM SVCCESSVS PVBLICVS MVNICI PVM ASISINATIVM SER. AMOENIANVS AEDEM CVM PORTI CIBVS A SOLO SVA PEC. FECIT. ITEM MENSAM ET ARAM D. D. Si uerò tibi fortè Prosper, &c.

Pag. 116. u. 16. interpretentur. ὑπερχερῖαν ἑραν: id est, superfluentem Iunonem appellatam apud Lacedæmonios, legimus in III. lib. Paus. Hypercheriæ (inquit) Iunonis delubrum ex oraculo ædificatum, cum agrū Eurotas latè diluisset: peris antiqui signū, Veneris Iunonis appellat. ad eam pro filiarum nuptijs sacra facere matronas solenne est. Lucina, &c.

Pag. 118. u. 4. in commentarijs. Et in Paus. Corinthiacis. Homerus, &c.

Pag. 125. u. 15. in Pindarum legimus. Argiæ quoque Iunonis signū à Pausania describitur hoc ferè modo: Deæ, inquit, signum in folio sedet eximia magnitudine, auro & ebore fabricatū, Polycleti opus, corona capiti imposita, ea Gratias

Gratias & Horas egregiè factas habet. Dea manu altera punicū malū, altera uerò sceptrum tenet. Quæ de malo punico arcanis consignata sunt sacris, silentio prætereo. Cuculum uerò auem iccirco scepro aiunt impositum, quòd uirginis Iunonis amore captus Iupiter, in eam se auè uerterit, quam puella tanquam ludicrum captarit. qua de re & supra in Teliæ Iunone copiose dictū est. Annotat Strabo, &c.

Pag. 125. u. 37. Cleobis & Biton. Sanè & apud Hyginum in Fab. poeticis, ubi de his qui primi ludos fecerūt, agit: Sextò, inquit, Argis facti sunt à Lynceo Aegypti filio Iunoni Argiæ, qui uocantur ἄρως ἢ ἀργῶες, quibus ludis qui uicit, accepit pro corona clypeū: ideo quòd Abas Lyncei & Hyperimestre filius nūciauit Danaum parentibus perisse: cui Lynceus de templo Iunonis Argiæ detrahit clypeum, quod Danaus in iuuenta gesserat, & Iunoni sacrauerat, & Abanti filio muneri dedit. In his ludis qui semel uicit, & iterum descendit ad certamen: ut nisi iterum uincat, sæpe descendat. Hoc uerò loco Hyginus commemorat, ludos diuersos factos à diuersis, numero xv, quos breuitatis causa prætereo. Nam & Romanorum ludos potuissimè, si tantum ocij fuisset, apponere. Profymna Iuno, &c.

Pag. 127. u. 36. antiqui in usu habebāt. De Iunone Cupra extat epigraphe pulcherrima apud B. Aegium, uirum & bene doctum, & quem ideo ego summo amore prosequor. Gabinam præterea, &c.

Paulo inf. u. 45. Iunonis tecta Gabinæ. Est & Romæ Iunonis Gauriæ inscriptio, pro Gabinæ (ut opinor) propter literam græcam β. ἑμοκνυθῖς ἑρα, &c.

Pag. 149. u. 36. Argem pasam, uel Artin pasam, ut in alijs codicibus legitur. Extat & inscriptio apud B. Aegium græca, in qua bis ΑΡΤΙΜΙΑΣ Α uocatur. Vestam Tamuti, &c.

Pag. 156. u. 36. Menalippes, aliarum. Sed hoc loco libet tibi recensere, quæ de Amimone in Fab. traditur historia, ab Hygino in Mythologico poetico, cap. CLXIX: Amimone, inquit, Danaï filia, missa est à patre aquam petītū, ad faciendū, quæ dū quærit, lassitudine obdormit, quā Satyrus uiolare uoluit, illa Neptuni fidē implorauit, quod cum Neptunus fuscīnam in Satyrum misisset, illa se in petram fixit, Satyrum Neptunus fugauit: qui cum quæreret in solitudine à puella, illa se aquatum missam esse dixit à patre, quam Neptunus compressit, pro quo beneficium ei tribuit, iussitq; eius fuscīnam de petra educere, quæ cum eduxisset, & tres Silani sunt secuti, qui ex Amimonis nomine Amimonus fons appellatus est, ex qua compressione natus est Nauplius. Hic autem fons Lernæus est postea appellatus. Hucusq; Hyginus, qui et si alibi hanc eandem fabulam recitat, atque alij pleriq;, uolui tamen eam repetere ea de causa, quòd tres silanos commemorat: quod est uocabulum parum multis cognitum, ut in quadam mea Annotatione ostendi in Lucretium & Corn. Celsum: sed ad reliqua, quæ de Neptuno restant, accedamus. Scribit Gellius, antiquos, &c.

Pag. 163. u. 41. & Helychius docet. γενεῖς ποσειδῶνος, id est Genesij Neptuni, est mentio facta à Pausania in Corinthi. cum de uico Genesio ageret: Vbi, inquit, in litore Neptuni Genesij ædes est, nō ea sanè magna, nō longè à Lerna.

Pag. 164. u. 41. sibi esse facta. Sanè hoc loco est à nobis ascribendum, quomodo Dei fluuiorum ab antiquis pingerentur. Vidimus enim nos sæpe Romæ marmoreos fluuiorū deos effictos: sicuti Nilum in forma, qua Philostratus & alij scripserunt: & Tyberim cū lupa & Romulo ac Remo, aliosq; nonnullos peregrinos fluuiorū deos. Sed præstat apponere uerba Aelianī ex lib. 2. de Variâ historia, scribentis: Fluuiorū naturā, illorūq; fluxus cernimus, nonnulli tamen eorum qui ipsos honorant, statuasq; ipsorum effingunt, informes fecere: alij bobus similes esse uoluerunt. Strymphalijs Erasimū & Metopen, Lacedæmonij Eurotam,

Eurotam, Sycionij & Phliasij Afopum, Argiui Cephissum, bobus assimulant. Psophiliij Erymanthum, Alpheum Heraenses: Cherronesij, qui à Gnido profecti sunt, & ipsi eundem fluuium uiris assimularunt. Athenienses Cephissum sub uirili specie honorant, cornua tamen preferentem. In Sicilia Syracusani Anapū uiro assimularunt, Cyanem uerò fontem muliebri imagine decorarunt. Aegestæi Torpaca, Criniissum, & Telmissum uirili forma honorant. Agrigentini eiusdem nominis fluuium formoso puero assimulantes sacra faciunt: idemq; puerilem statuam ex ebore sculptam Delphis sacrarunt, & infra fluuij nomen inscribere. Atq; hæc quidem Aelianus. Porro quòd flumina plerumq; cornuta fingerentur, planius ostendemus, cum de Baccho Bugene agemus, ubi & de Epidio rhetore ex Tranquillo historiam repetemus. Nereus ergo ex mari & terra natus, &c.

Pag. 165. u. 8. Pharius cognominatus. Hyginus uerò in fabulis de Proteo ita tradit: In Aegypto Proteus senex marinus diuinus dicitur fuisse, qui in omnes se figuras conuere solitus erat. Quem Menelaus, Idothææ filij eius monitu catenæ alligauit, ut sibi diceret quando domum repetitionem haberet. quem Proteus edocuit, iram Deorum esse, quòd Troia esset deuicta. ideoq; id fieri debere, quòd Hecatombæ græcè dicitur, cum centum armenta occiduntur. itaq; Menelaus hecatomben fecit. tunc demum post octauum annū, quā ab Illo discesserat, cum Helena in patriam redit. Ponticus Heraclides ait, &c.

Pag. 167. u. 32. copiosius Paus. lib. 9. de Glaucō uerò ppiora scribit: Est, inquit, præterea ad mare locus, quem Glauci saltum nuncupant. Piscatorem Glaucū & repente herba quadam gustata inter maris deos receptum, & futura prædicere, cum alijs credere, cum præcipue nauiculatores multa quotannis de eius diuinatione memorant. quæ cum Anthedonij Pindarus & Aeschylus accepissent, illi quidem curæ non fuit multa de Glaucō uersibus suis mandare, cum Aeschylus totius fabulæ argumentum à Glaucō deduxisset. Palæphatus, &c.

Ead. u. ult. Statiana, & Hyginum in fabulis: Sed, &c.

Pag. 168. u. 13. nauita Leucotheam. Megarenses uerò, ut scribit Pausanias, aiunt Inus cadaver in regionem suam maritimam cecidisse. idq; à Clefo & Taurropoli Clefonis filiabus, Lelegis filij, inuentum ac sepultum: appellatamq; fuisse Leucotheam apud se primū, cui quotannis sacrificant. Sanè Fortunū, &c.

Ead. u. 36. ac diripiisse Poeta dixit. Scyllam sic describit Hyginus in Fabulis, de Vlyssæ agens: Inde ad Scyllam Typhonis filiam uenit, quæ superiorem corporis muliebrem, inferiorē ab inguine piscis, & sex canes ex se natos habebat. eaq; sex socios Vlyssæ naue abreptos consumpsit. Charybdis uerò tantum à Scylla distat, &c.

Pag. 174. u. 20. Commentario in Hesiodum. Scribit Paus. in secundo, ubi de Argiuis agit: In foro, inquit, Argiuorum tumulus terræ confurgit, in quo conditum ferunt Medusæ Gorgonis caput. De qua nullam ut fabulæ rationem habeamus, hæc memoriæ prodita sunt: Phorci eam filiam fuisse. patre mortuo, acceptum ab illo regnum, eorum populorum qui Tritonidem paludem accolunt, tenuisse: solitam in uenationes & pugnas exire cum Afrorum, quibus imperabat, manu. quare cum Persei copijs, quas illò lectissimas ex Peloponneso adduxerat, acie occurrisset, noctu per insidias oppressam. Mortuæ pulchritudinem admiratum Perseum, præcisum caput, ut spectaculo esset, in Græciam reportasse. At Proclus Carthaginensis Eucratis filius, ueri fortè similiorem historiam literis mandauit: in Africæ desertis bestias gigni multas mirabili specie, atq; inuisitata: feros inter eas uiros ac foeminas. ac uirum se Romam illinc deportatum uidisse testatur. Conijcere itaq; se, ex illis foeminis unam fuisse Medusam, quæ cum à suis gregibus aberrans uenisset ad Tritonidem paludē, ciues accolam male mulctasse, usque dū à Perseo est occisa, adiutricē uerò Perseo Mineruā fuisse,

iccirco

iccirco proditum, quòd qui stagnum illud accolunt homines; Mineruæ sacri sunt. Sanè & Gorgona, &c.

Ead. u. 30. Seruius ramen Calliopes ait. Hyginus in fabulis ita scribit: Vlysses peruenit ad Sirenes, Melpomenes Musæ & Acheloi filias: quæ partem superiorem muliebrem habebant, inferiorē autem gallinaciam. Harum fatum fuit, tam diu uiuere, quam diu earum cantum mortalis audiens nemo præteruictus esset: & cætera, quæ poetæ narrant. Sed & de his idem Hyginus, in eodem lib. cap. c x l i plura, nec multo aliena à supradictis, narrat enim à Cererē dea mutatas, & insuper addit earum fatum. Quidam tres commemorant, &c.

Ibidem, uersu sequenti: & Ligiam. Alij Aglaophemen, Thelxiepiam, Pili-noem & Ligiam: alijs duas tantum, &c.

Pag. 175. u. 19. Hyginus in tauro, alijsq;. Hoc loco illud addere uisum est, quod idem Hyginus in Fab. cap. c x c i i scribit. ait enim: Alij existimant Mero-pem conspici erubescere, quia mortalem uirum acceperit, cum cæteræ deos haberent. ob eamq; rem de choro sororum expulsa, mœrens crinem solutum gerit, quæ cometes appellatur, siue Lonchodes, quia in longitudinē producit: siue Xiphias, quia gladij mucronis effigiem producit. ea autem stella lucētū portendit. Thyliades nymphæ, &c.

Pag. 176. u. 45. Ouid. alijs: inter quos Hyginus in Fab. cap. l i i i i. Callisto nymphæ nomen, &c.

In eadem, u. 37. rapuerunt. Castotis nomen nymphæ, quæ nomē dedit fonti qui apud Delphos erat, de quo Paus. in Phocæcis, his uerbis: Vbi lapidem spectaueris, si pedem retuleris quasi ad sanum rediturus, fontē uideas cui nomen Castotis. murus ei obiectus est, per murum ad fontem ascenditur. aquam credunt eius fontis sub terram mergi. in templi penitrali fatidicas foeminas uersibus aiunt responsa dare, quæ fontis nomen dederunt, fuisse de nymphis unā Parnassi accolis. Thetis, &c.

Pag. 177. u. 31. hymno. Nedæ & Ithomes in Ioue Ithomate mentionem fecimus. Porro Paus. in eodem libro paulo post, ubi de Cresio monte agit, inquit: Aram Mineruæ tradunt erectam à Melampode Amythaonis filio. aræ in sistūt Rhea & Oenoe nympha, paruulū Iouē complexæ, utrinq; quaternis assistentibus nymphis: ab una parte, Glauce, Nedæ, Thisoa & Anthracia: ab altera, Ida, Agno, Alcinoe, & Phrixa. Asia nympha, &c.

Pag. 178. u. 30. fororæ de recepit. Quæ ædes erat ad aquam uirginiam, ut ait P. Victor, in regione circi Flaminij: Hic ubi uirginia, &c.

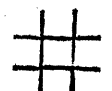
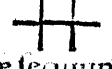
Pag. 179. u. 13. non autem nymphæ. Philyra, quæ in tiliam arborem conuersa est, nympha fuit Oceanine, de qua post alios ita scribit Hyginus in lib. Fab. cap. c x x v i i i. Saturnus, inquit, Iouem cum quæreret per terras in Thracia, cum Philyra Oceani filia, in equum conuersus concubuit: quæ ex eo peperit Chironem centaurum, qui artem medicam primus inuenisse dicitur. Philyra postquam inuisitatum speciem se peperisse uidit, petit ab Ioue, ut se in aliquam speciem commutaret. quæ in arborem philyram, hoc est tiliam commutata est. Porro & Chiron ipse à Vergilio cæterisq; poetis Philyrides uocatus est. Tithorea nympha, una ex his quæ cum alijs arboribus, tum maxime quercubus, à Poetis genitæ finguntur, quæ & Dryades & Hamadryades dicuntur. ab hac uerò Tithorea & ciuitas & iugum Parnassi nuncupatum, ait Paus. in ultimo. Legimus & alia prope, &c.

Ead. u. 22. de Castore & Polluce sic legendum est: Castor & Pollux, Castores dicti, & græcè Dioscuri, Iouis filij, de quibus ita M. Cicero de Nat. deorum: Dioscuri, inquit, apud Graios multis modis nominantur. Primi tres, qui appellantur *αὐτοὶ καὶ*, Athenis ex Ioue rege antiquissimo & Proserpina nati, Tritopates, Eubuleus, Dionysius. Secundi, Ioue tertio nati, ex Leda, Castor & Pollux.

b Tertij

Tertij dicuntur à nonnullis, Aleo, Melampus, & Eumelus, Atrei filij, qui Pe-
lope natus fuit. Hæc quidem M. Cicero. Quos ita natos scribit Hyginus in Fa-
bulis: Iupiter Ledam Thestij filiam in cygnum conuersus, ad flumen Eurotam
compressit, & ex eo peperit Pollucem & Helenam: ex Tyndareo autem, Ca-
storem & Clytemnestram. Sed communis opinio Dioscuros Castorem & Pol-
lucem, ut diximus, uocauit: qui & Castores & Tyndaridæ dicuntur. Castoris,
inquit Varro, græcum, & Pollucis à Græcis in Latinis literis ueteribus nomen
quod est inscribitur, ut πολυδεύκης, Polluces: non ut nūc, Pollux. Sanè Castor &
Pollux, ut idem testatur Varro, ab aliquibus Samothracæ dei existimati. Ca-
storum igitur alter pugil, alter equum domitor, ut est apud Homerum. Certè
& Theocritus eos ἀεθλητῆρες nuncupauit, in eidyllio peculiari. Item Pollucem
ἀεθληφόρον, & Castora ἰππόδαμον, cognominatos inuenimus. Isidorus lib. x. a-
gens de ludis Circensibus: Itaq; inquit, Castori & Polluci deputantur hæ ludo-
rum species, quibus à Mercurio equos distributos historie docent. Et Pollux
quidem pugil fuit, nam & eum legimus, cum in Castorem fratrem quendam ob-
loquentem audiuisset, eum pugnis interemisse, ut tradit Isidorus. Hyginus, qui
Augusti libertus fuit, multos reliquit libros à se scriptos, quorum pleriq; deside-
rantur. inter eos, qui habentur, est Fabularum liber, in quo de Polluce ita legi-
mus: Amycus Neptuni & Melies filius, Bebriciæ rex, in huius regna qui uene-
rat, castis cogebat secum contendere, & deuictos perdebat. Hic cum Argo-
nautas prouocasset ad castus, Pollux cum eo contendit, & eum interfecit. Sed
fabulam hanc poetæ, qui Argonautica scripsere, & eorū interpretes, pluribus
prodidere. Sanè idem Hyginus hanc Pollucis & Castoris fabulam cōmemo-
rat: Idas, inquit, & Lynceus, Apharei filij, ex Messenis habuerunt sponfas, Phœ-
ben & Ilairam Leucippi filias. Hæ autem formosissimæ uirgines cum essent,
& esset Phœbe sacerdos Mineruæ, Ilaira Dianæ, Castor & Pollux amore incen-
si, eas rapuerunt. Illi amissis sponfis, arma tulerunt, si possent eas recuperare. Ca-
stor Lynceum in prælio interfecit: Idas amisso fratre, omisit bellum & sponfam,
cœpitq; fratrem sepelire. Cum ossa eius collocaret in pila, interuenit Castor, &
prohibere cœpit monumentum fieri: quod diceret, se eum quasi foeminam su-
perasse. Idas indignans, gladio quo cinctus erat Castori inguina traiecit. Alij di-
cunt, quemadmodum ædificabat pilam, super Castorē impulsisse: & sic interfe-
ctum. Quod cum annuiciasset Polluci, accurrit, & idem uno prælio superauit,
corpusq; recuperatum sepulturæ dedit. Cum autem ipse stellam ab Ioue acce-
pisset, & fratri non esset data, ideo quod diceret Iouis, Castorem semine Tyn-
darei & Clytemnestram natos, ipsum autem & Helenam Iouis esse filios: tunc
deprecatus est Pollux, ut liceret ei munus suum cum fratre communicare. cui
permisit: ideoq; dicitur alterna morte redemptus. unde etiam Romani seruant
institutum, cum desultorem mittunt, unus duos equos habet, pileumq; in capi-
te, & equo in equum transilit, quod ille sua & fratris uice fungatur. atq; hæc qui-
dem Hyginus. Ex quibus, & Vergilij & Propertij, aliorumq; poetarum loca
multa interpretari possumus. Sedenim amicus meus Thylesius gloriari sole-
bat, se primum comperisse & prodidisse, ideo amphitheatra ouali forma con-
structa, quod Polluci deo pugili ea dicata essent, qui deus ex ouo editus fuisset.
etenim in amphitheatris ludi gladiatorij, & cætera athletarum certamina fieri
solebant. Speciosa interpretatio Thylestij. Alij tamē, quod facilius ea forma mul-
tudo spectantium contineretur, & quod ex duplici theatro constare uidean-
tur, circum tamen soli, alij Neptuno, alij alij dicatum prodiderunt. Castores
igitur sub forma duorum fratrum effingebantur, robusti, formosi, in capite pi-
lea habentes: unde & pileati fratres uocati, ut infra dicam: auctores, Catullus &
Festus. Supra caput flammam igneam etiam habere uidentur, qualem eis ap-
paruisse canit Orpheus. Apuleius in x, cassides in capite gestare scribit, stella-
rum apicibus insignes: quales & superiores, & hos etiā posteriores in ueterib.

numisimatib. aliquādo cōspexi. Suidas tamē, auctore Aeliano, horū effigies ita
fermè describit. Duo enim simulacra eorū fuisse ait, pari iuuentute, quæ genas
haberent imberbes, forma similia, & in humeros chlamydem habentia, & en-
ses sub chlamyde, & hastas erectas, quæ per dextrā & sinistram extollebantur:
Scribit Plut. in eo qui πρὸ φιλαδέλφειας, id est de amore fraterno inscribitur:
quod Spartiæ antiqua Dioscurorum ἀφιδρύματα, hoc est, simulachra dedica-
ta, δόνακα uocabant. Erant uerò duo lingua parallela, duobus obliquis coniuga-
ta, id q; putabāt fraterno Deorum amorī oblationis p̄priū esse, id est
ἀναθήματος commune & indiuisibile; sic: Fuerunt Castores etiam in-
terdū equis albis sedentes efficti, quales apud Sagram Locrensiū
in notissimo prouerbio celebrati: &c. quæ sequuntur.

Pag. 180. u. 30. inexpugnabilis castu. Alij tamen codices legunt, Tyndaridæ
Castores. Dioscuri quidem à Græcis, &c.

Pag. 181. u. 41. dictos existimat. Fuit & celebritas apud Græcos, quæ τα ἀνά-
κεια dicebatur, quasi depulsoria dicas. Sed de hisce, &c.

Pag. 182. u. 14. hæc fermè Diodorus. Sedenim Aelianus scribit in quarto de
Varia historia, quod Mnestheus Potei filius gratus fuit erga Tyndaridas. ij e-
nim eiectis Thesei filijs, & Aethra Thesei matre captiua facta, regnū Mnestheo
tradidere. atq; ideo Mnestheus primus ipsos ἀνοικτας, id est reges, ut quidam in-
terpretatur, & seruatores, id est σωτήρας appellauit. Scribit Orpheus ipse, &c.

Pag. 185. u. 39. sinusq; & reliqua. De Zephiri pictura à Philostrato prodita,
in primo diximus, ubi de Como deo agebamus. Sunt autem hi, &c.

Pag. 190. u. 25. Plutonis coniugem. De Clymeno Plutone, & Suidas quædā
in ea uoce scribit. Sed & in tertio Epigrammatōn libro, duobus in locis Clyme-
ni Plutonis mētio habetur. Quin & Pausanias lib. secundo, ubi de Hermionem
sibus agit, de Plutone Clymeno plura scribit, quæ nunc ego consultò prætereo.
Legi etiam alicubi, &c.

Pag. 191. u. 24. Prope sanum Iuuentatis, cui canes supplicia annua pendunt:
Sacellum uerò, &c.

Pag. 197. u. 18. inanimatam ac immobilem. Citatur ex scolio cantico Timō-
creontis poetæ hæc particula in diuitias, quam hic uobis meis uerbis referam:
Vtinam ô cece Plute, neq; in terra, neq; in mari, neq; in continentī apparuisses:
sed Tartarum & Acheronta incoluisses. per te namq; omnia hominibus mala.
Sic uerò græcè habetur: ὄφελε δ' τυφλὲ πλῆτε, μήτε ἐν γῆ, μήτ' ἐν θαλάτῃ, μήτε ἐν ἀ-
πάρφου φανημεναί, ἀλλὰ τάρταρον ἢ ναίεν καὶ ἀχέρωντα. διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἀνθρώποις κακὰ.
Porro de Pluto etiam, &c.

Pag. 207. u. 22. cecinit. Hyginus uerò in libro Fabularum Zetem & Calaim
ita describit: Hi capita pedesq; pennatos habuisse feruntur, crinesq; caruleos,
peruio aere usi sunt. Sanè & Furia, &c.

Pag. 208. u. 5. ab alijs collecta habentur. Hyginus in lib. Fabularum has ita
depinxit: Hæ, inquit, fuisse dicuntur capitibus gallinaceis, pennate, alasq; & bra-
chia humana, unguibus magnis, pedibusq; gallinaceis, pectus album, foemi-
naq; humana. Furor, Furiarum si non frater, &c.

Eadem, u. 13. & Furina recensui. Legimus etiam Forinam deam, quæ si ea-
dem sit cum Furina, incompertum habeo. Certè in Romanis antiquis marmo-
ribus sic legitur:

P. POETELLIVS P. L. S SVRVS S LANISTA

AD. AR. FORIN S AR. ROM. DD.

VIX. S ANN. XLIX. H. S. E.

Et ibidem altera Transib. in ædicula SS. XL.

I. O. M. H. AVG. SACR. V.

GENIO FORINARVM ET CVLTOIBVS HVIVS LOCI. TERENTIA. NICE CVM TERENTIO DAMARIONE FILIO SACERDOTE, ET TERENTIO DAMARIONE IVN. ET FONTEIO ONESIMO FILIO SACRORVM SIGNVM ET BASIM VOTO SVSCEPTO DE SVO POSVIT LVSTRO EIVSDEM DAMARIONIS. B. Aegius. Sanè apud Festũ Põpeiũ Foria stercora liquidiora sunt. Pomponius Macco: Cõforisti me. Diomedes Lauerius in Panificis: Storiolũ esse uideris, in coleos cacas. Foriolũ qui fores facile emittat, soluti scilicet uẽtris. Sed cũ reliquam inferorum, &c.

Pag. 211. u. 15. meminimus. Paus. uerò in Arcadicis, aquam Stygis limpida esse describit. quo loco & Hesiodi, & Lini, & Epimenidis poetarũ carmina expendit, quibus Stygem alio modo exponit, quam nostri grammatici. Dein affert ex Homero de Deũm iusiurando, & cetera. Tum demum quæ de aqua Stygis à scriptoribus traduntur, perniciosissima ascribit, quæ nullo alio uase cuiusuis materiæ cõtineri potest, præterquã ungula equi, uel (ut alij scribunt) mula: cuius aquæ ueneno sunt qui Alexandrum Macedonem magna Aristotelis infamia perijisse scribant. Acheron, &c.

Pag. 212 in principio sept. Syntagmatis:

GYR. GYR.
Senex & eger Lilius,
Dono suo dat Cynthio,
Hoc quicquid est uoluminis:
Orans Deos Nouensiles,
Ut hoc uelint plus seculo
Manere amoris mutui,
Sit testis ut perennior.

Pag. 222. u. 21. planè descripta est. Et perpulchrè ab Hygino in Fabulis cap. CL. Sed Aelianus in Varia scribit: Ferunt apud Thessalos Apollinem Pythiũ ex Iouis mandato seipsum expiãsse, cum Pythonem draconem sagittis occidisset, adhuc Delphos quidem custodientem, cum illic esset oraculum. hæc Aelianus in III. qui & in secundo sic scribit: Apollinem Pythium, inquit, Aristoteles à Crotoniatis Hyperboreum appellari. Et illa addit, quòd eodem die, eodemque tempore Metaponti uisus est à multis, & Crotone in certamine surrexit, ubi & Pythagoras alterum femur aureum ostendit. Sanè Hyperborei Apollinis meminunt & Ser. lib. III. Aeneidos, his fermè uerbis, super eo carmine Vergiliano,

Et nati natorum, & qui nascentur ab illis:

Hic uersus, inquit, Homeri est, què & ipse ex Orpheo sustulit: item Orpheus ex oraculo Apollinis Hyperborei. Porro & Abarim uatem ab Apolline Hyperboreo sagittam accepisse legimus, quam miracula conficiebat: ut planius ostendimus ex diuersis auctoribus, in tertio de Poetis Dialogo. Sed à Pythio quidem Apolline, &c.

Pag. 229. u. 5. Quoniam illi *παρβοπας* culices uocant. At uerò Pausanias sic propemodum in Attica, Parnopium Apollinem tradit: Extra, inquit, templum quod Parthenona nũcupant, est Aeneus Apollo, quem à Phidia factum dicunt. Parnopium uocant, quòd se Deus parnopas, qui totum agrum magna afficiebant calamitate, extra fines pulsorum dixisset. & pulsos quidem sciunt: quo autem modo, non dicunt. Scio equidẽ ter in Sypilo monte deletos parnopas, nõ uno tamẽ modo. Nã uehemens aliquando, & subita procella eos eiecit: iterum acri æstus uapore, qui statim est imbres subsecutus, enecti sunt: iã tertio repentino frigore oppressi, perierunt. Atque hæc quidem quæ de abolitis parnopis memorauit, ætate mea acciderunt. Porro Pronopium Domitius interpretatur culicarium, à culicibus uidelicet, quos Pronopas uocari existimabat. Alij uerò Parnopas

Parnopas locustas, mea quidem sententia, melius interpretantur. Sunt & qui bruchos, qui tamen non nihil à locustis differre uidetur.

Pag. ead. u. 47. Ideo appellatur Sol. Scribit Paus. in Corinth. in Sicyonia Titanis lucum fuisse, qui solis frater existimatus ea sit ratione, quòd in obseruandis anni opportunitatibus admodum solers fuerit, unusque optimè omnium norit, quibus, quæ semina, quasque stirpes temporibus, quos item fructus Sol facile augeret & coqueret. Sed & Hesiodus, &c.

Pag. 233. u. 8. festũ peragebatur. Apollonius uerò, & eius interpretes, duos boues immolari dicunt: alterum Apollini Actio, alterum Apollini Embasio. Sed memini me in lib. de Nauigijs mentionem fecisse Apollinis Embasij, & Epactij. Sunt qui Actium & Epactium, &c.

Pag. 239. u. 38. ab Augusto iussu necari. Atqui Dion hoc loci non Apollinis, sed Aesculapij nomen habet. Ex Græco codice, B. Aegius. Thymbræus Apollo, &c.

Pag. 240. u. 11. utriusque enim cõuenit. Strabo quoque in nono meminit, etiam Homeri uersus afferens: & Aelianus lib. V. de thesauro à Delphis quæsito in Pythone, afferens hos Homeri uersus:

*Nec quot marmoreis Pytho petrosa recludit
Sedibus, excelsas habitat quas Phoebus Aphetor.*

Porro etiam *ἀφῆροι* dicuntur, &c.

Pag. 243. u. 20. ut Strabo auctor est. De quo & Apollonius lib. IIII. Argonauticõn. in ea fuit Aegleti, &c.

Pag. 244. u. 25. Paus. est auctor. Corynthus etiã Apollo cognominatus est, de quo sic Paus. in 4. A Corone, inquit, stadia propè octoginta progressis, Apollinis templum in ora maritima est, magna religione percelebre. nam & omnium esse antiquissimum, autumant Messeni, & Deus ipse (quem Corynthus Apollinem nuncupant) certam laborantibus morborum opem impertit. Oetofyrus, &c.

Pag. 245. u. 18. accepisse uideatur. Hyginus quoque in lib. suarum fabularum cap. CLXXXIII, hos solis equos ita commemorat: Eous, per hunc cœlũ uerti solet: Aethiops quasi flammeus est, concoquit fruges. Hi funales sunt mares: Fœminæ, Locariæ Bronte, quæ nos tonitrua appellamus: Sterope, quæ fulgetra. Huic rei auctor est Eumelus Corinthius. item quos Homerus tradit, A-brax, Aslo, Therbeo.

Synhodus Apollo in inscriptione marmorea Lanuuij legitur, quæ à M. Aurelio Augusto posita fuit. Acrostichis Icosipentasticha, &c.

Pag. 246. u. 30. conuersa sit. Sanè *ἠρωίον* uxorem fuisse Aesculapij, testis est Paus. sic scribens: sanũ est Aesculapij, in quo ipsius Dei & Epiones signa erant. Epionem uero uxorem fuisse Aesculapij memorant. Alibi uerò idem scribit Paus. In luco ædes est Dianæ cum simulacro, Epiones cognomento, ex eo fortasse, quòd morbos mitigare hoc numen credatur. Xenophon in lib. &c.

Pag. eadem, u. 31. multa eleganter prodidit. Nolim hoc loco tibi reticere uerba Hygini, ex Mythologico poetico, quæ cognitu digna sunt. Chiron centaurus Saturni filius, artem medicinam chirurgicã ex herbis primus instituit. Apollo autem artem oculariã medicinã primus fecit. tertio autẽ loco Asclepius Apollinis filius Clinicen reperit. Antiqui obstetrices non habuerunt: unde mulieres uerecundia ducte interierant. Nam Athenienses cauerant, ne quis feruus aut fœmina artem medicinam disceret. Agnodice quædam puella uirgo concupiuit medicinam discere: quæ cum concupisset, demptis capillis, habitu uirili se Hierophilo cuidam tradidit in disciplinam. quæ cum artem didicisset, & fœminam laborantem audisset ab inferiore parte, ueniebat ad eam. quæ cum credere se nolisset, æstimans uirum esse: illa tunica sublata, ostende

bat se foeminam esse, & ita eas curabat. quod cum uiderent medici, se ad foeminas non admitti, Agnodicen accusare coeperunt: quod dicerent, eum glabrum esse, & corruptorem earum, & illas insimulare imbecillitatem. Quo, cum Aereopagitae confedissent, Agnodicem damnare coeperunt: quibus Agnodice tunicam alleuauit, & se ostendit foeminam esse. & ualidius medici accusare coeperunt. quare tum foeminae principes ad iudicium conuenerunt, & dixerunt: Vos coniuges non estis, sed hostes: quia quae salutem nobis inuenit, eam damnatis. Tunc Athenienses legem emendarunt, ut ingenuae artem medicinam discerent. atque haecenus Hyginus. Sed nos caetera sequamur, &c.

Pag. eadem, u. 35. Paus. uero lib. secundo, triplicem affert de Aesculapii origine opinionem: & primum quidem Phlegiam ait, cum, &c.

Pag. eadem, u. 41. simulachrum describit. Altera uero opinio est: Coronide iam praegnanate, cum Ischye Elati filio concubuisse, ob id interemptam a Diana, quod illa Apollini factam contumeliam ulcisci uoluit. Ardente uero rogo, e media flamma puerum a Mercurio ereptum. Tertia autem opinio, quam Paus. fabulosam putat, eiusmodi est: Aesculapium Arsinoe Leucippi filia natum. qua de re paulo post plura afferam, in eius Aesculapii cognomine Coronides. Pausanias id quidem falsum esse, ex eo Apollinis oraculo quod tale est ostendit:

*Aesclepij auxilium cunctis mortalibus alimum
Felia, quem Phlegiae peperit mihi iuncta cubili
In campis Epidaurae tuis formosa Coronis,
Iulianus uero Caesar, &c.*

Pag. 250. u. 39. teneris expone papyris. Tacitus lib. Ann. 3. Apud Pergamum, inquit, Tyberij principis temporibus, Aesculapii templum compertum asylum fuisse ait. hinc & Paus. in Corinth. scribit, Archiam Aristachmi filium a conuulsione membrorum sanatum, qua inter uenandum apud Pindarum correptus fuerat, Dei religionem Pergamum traduxisse. Acceptam a Pergamenis deinde Smyrnaeos templo consecrasse. quod nostra (ait ille) aetate Aesculapii nomine ad mare est. Quin & quod colitur Balangris apud Cyrenaeos Aesculapius, medici cognomento, ex Epidaurum sumptus est: ad Cyrenaei quidem similitudinem factum est id Aesculapii templum, quod Lebena, quae est Cretenis urbs, extat. dissimilis in eo sacri ritus, quod Cyrenaei capras mactant, cum ab Epidaurijs traditum hoc omnino non fuerit. καὶ οὐκ Αἰσχυλάπιος, &c.

Pag. eadem, u. 44. in Corinth. Sic enim ait: E' marmore uero Aesculapius cognomēto Gortynius, ad angues quidem Deo sacros quo minus accedat homines, terror obstat. cibum illis in primo aditu apponunt: neque amplius quidquam eorum causa satagunt. Item dictus Cotylaeas.

Pag. 251. u. 15. Ab eodem poeta. Aulonius etiam Aesculapius appellatus est, teste Pausania in Quarti sine: Ad Aulonem, inquit, delubrum est, cum signo Aesculapii Aulonij. Alia etiam eius, &c.

Pag. 256. u. ult. post Paus. annotauit. Sanē Hyginus in li. Fab. de trietericis ita prodit: Liber cum in Indiam exercitum duceret, Nyso nutricio suo, dum ipse inde rediret, regni Thebani potestatem tradidit. Sed posteaquam inde reuersus est Liber, Nyfus regno cedere recusauit. Liber cum nutricio contedere noluit, passusque est eum regnum obtinere, dum occasio sibi regni recuperandi daretur. itaque post annum tertium cum eo redit in gratiam, simulatque in regno se sacra facere uelle, quae Trieterica dicuntur, quae post annum tertium fiebant: militesque muliebri ornatu per Bacchidem introduxit, & Nysum cepit, regnumque suum recuperauit. Aonides, &c.

Pag. 261. u. 29. Sedenim & μέθυ, id est temulentia uel ebrietas, comitari dicitur Bacchus: cuius ebrietatis signum Pausia pictorem fecisse his uerbis scribit in secundo Paus. μέθυ, inquit, ab eodem Pausia facta, bibit ea est uitrea phiala, expressa ita est

ita est in tabula uitrea phiala, ut per eius perspicuitatem muliebrem se os ostendat. Porro & illud notamus, noctuam, &c.

Pag. 262. u. 4. alijscq; repetita. Sed ab Hygino in Fab. latius explicata. Phurnus hanc ita interpretatur, &c.

Pag. ead. u. 39. Hypolipnus. Polynnon appellat Greg. Nazianz. in priore contra Iulianum. In graeco uero libello, &c.

Pag. 266. u. 22. nomina Liber habes. Cicero quoque in oratione pro L. Flacco, haec Bacchi nomina commemorat, cum a Graecis laudari Mithridatem dixisset: Mithridatem deum, inquit, illum patrem, illum conseruatorē Asiae, illum Euryhyum, Bromium, Nyfium, Bacchum, Liberum nominabant. quae nomina, & caetera, in hoc operis contextu interpretabimur. Dicitur & Ἐπειμύβη, &c.

Pag. 272. u. 49. quod cornu significat. Nec illud te latere uelim, quod est ab Hygino in Mythologico poetico literis commendatum: Crassum quendam fuisse, qui uinum cum Acheloo flumine in Aetolia miscuit: unde miscere κεράσαι est dictum. unde fortasse illud Maronis in Georg.

Poculaq; inuentis Acheloa miscuit uinis.

Illud insuper annotandum, &c.

Paulo inferius, u. pen. Tauriformia sint solita effingi, ut in Deis marinis plenius annotauimus: ut Padus, &c.

Pag. 279. u. 21. ut notat Hesych. Bacchi colonatae aedes apud Lacedaemonios fuit, de quo Paus. sic: Eregione est locus, quae Colona, id est iugum dicitur, & Bacchi Colonatae, ac si iugalis dicas, aedes. Gorgyieus.

Pag. 286. u. 22. deformitas adderetur. Donatianus quoque de Ithyphallico carmine ita scribit: Dicitur est autem inde, quod in mysterijs Liberi Athenis uates stipitem rectum in modum fascini tenebant, id quod etiam in Poetis annotauit. Sunt qui putent, &c.

Pag. 291. u. 12. uocabulis uocitari. Nam plumbum Saturni nomine nuncupant, stannum Iouis, ferrum & chalybs Martis, aurum Solis, aes Veneris, argentum Lunae. Verum non modo ab his, &c.

Pag. 296. u. 46. Sed & Dion Agonij apud Platonem, ut ait Pollux libro tertio, qui praesent (ut puto) certaminibus, ταμίαν τῶν ψυχῶν, &c.

Pag. 303. u. 22. arbitrabantur. Plura Paus. Gorgias quoque Leontinus, ut est apud Aelianum in Varia historia, cum ad supremam senectam peruenisset, a quadam ualitudinis infirmitate detentus, in somnum delapsus est: cumque ad eum quidam ex familiaribus accessisset, quae sissetque quid ageret dixisset fertur: iam me somnus incipit fratri tradere. Sed Verg. somnum mortis consanguineum ait, illo uersu:

—Et consanguineus laetis sopor.— Quid uero noster, &c.

Pag. 309. u. 1. In tragodia Supplicum. Et Mercurius etiam communis deus uocatus est, ut est uidere apud Aristotelem in II Rhet. ad Theodectem: μόνος γὰρ καλεῖται κοινός ἐρμῆς. Meminit & in uotis Lucianus. Pater etiam Mars, &c.

In eadem, u. 30. uocat Martem. Porro Mamercus praenomen Aemiliae familiae fuisse legimus, de quo Car. Sigonius ex Plutarcho in Numa, & Paulo Aemilio sic ait: Mamercus fuit Pythagorae filius, a quo Numa Pompilius rex filium Mamercum nominauit, qui auctor & princeps gentis Aemiliae fuit. Meminit & Val. Maximus, de praenominibus: si modo Valerij libellus ille est, & non potius Iulij Paridis. Syluestrem deum Martem, &c.

Pag. 311. u. 13. Martem. Apud Geronthras in Laconia Martis delubrum est, & lucus. Sacra ibi faciunt anniuersaria, quibus interesse foeminis est interdictum, ut scribit Paus. Belli potens, &c.

Pag. 312. uersu 34. Theb. canitur. Sanē Hyginus in fabulis, Bellonam inuenisse acum his uerbis prodit: Bellone prima acum reperit, quae graece

Belone appellatur: hoc est, ἡ Βελώνη. Enyio uerò, &c.

Pag. 316. u. 46. hæc tenus M. Cicero. Libet hoc loco ex Hygino ascribere, quod non in Herculis uita posui, quomodo Hercules genitus. ita enim inquit Hyginus in lib. Fabularum: Amphitryon cum abesset ad expugnandū Oechaliā, Alcumena existimans Iouem coniugem suum esse, eum thalamis suis recepit. Qui cum in thalamos uenisset, & ei referret quæ in Oechaliā gessisset, ea credens coniugem esse, cum eo concubuit. qui tam libens cum ea concubuit, ut unū diem usurparet, duas noctes congeminaret, ita ut Alcumena tam longam noctem admiraretur. Postea cum nunciaretur ei, coniugem uictorem adesse, minime curauit, quod putabat se coniugem suam uidisse. qui, cum Amphitryon in regiam intrasset, & eam uideret negligentius securam, mirari cœpit, & queri, quod se aduenientem non excepisset. Cui Alcumena respondit: lampridem uenisti, & mecum concubuisti, & mihi narraisti quæ in Oechaliā gessisses. Quæ cum signa omnia diceret, sensit Amphitryon numen aliquod fuisse pro se: ex qua die cum ea non concubuit. quæ ex Ioue compressa peperit Herculem. Hæc tenus Hyginus: qui & totam ipsius Herculis uitam, & res gestas octo capitibus in eodem libro est complexus. Sedenim præci uiros omnes fortes, &c.

Pag. 317. u. 12. Hæc Alicarnassens. Sed quid uetat, quæ Aelianus in IIII scribit, hoc loco apponeret, quæ sunt de grati animi memoria relatu digna. ita enim prodicit: Beneficiorum memor fuit, & gratiam retulit Theseus Herculi. nam cū ipsum Aidoneus Molossorum rex uinxisset, quo tempore in gratiam Pirithoi, non ut nuptias pararet, regiam uxore rapturus, eò se contulit: Hercules ad Molossos profectus, eum e uinculis liberauit, & propterea ille in honorē Dei aram erexit. Septem illi Thebani duces Pronacti gratiā retulere. cum enim Pronax ipsorum causa interisset, certamen in eius honorem instituere, quod aliqui in honorem Archemori ducis institutum fuisse putant. Hercules non oblitus est Nestoræ liberalitatis. cum enim Neleus detrectaret Herculem expiare, ceterique filij præter Nestorem patri assentirentur, ipse capta urbe, occiso Neleo & liberis eius, non solum uni pepercit Nestori, sed etiam paterni regni dominum esse uoluit. Athenienses publicè gratiā retulere Herculis posteritati. nam quod illorum auus Theseus beneficio affecerat, propterea Athenienses ipsos in Peloponnesum deduxere. Hercules remuneratus est trecentos & sexaginta Cleonæos, quorum opera aduersus Molionidas usus fuerat, quicquid præclare & fortiter ceciderant, nam eis Nemæos honores concessit, quibus ipse à Nemæis propter aprum agrorum uastatorem interfectum ornatus fuerat. Atque hæc quidem Aelianus. Alcides igitur ut ab hoc, &c.

Pag. 318. u. 19. Rheuclinus. Herculis Thasi simulachrum scribit Paus. in Elia cis, multa quæ de eo commemorat, quæ ego in præsentia prætermitto. unū illud tantū affero: Dedicarunt, inquit, & Thasi, qui è Tyro, & reliqua Phœnicæ oriundi, ad Europam quærendam cum Thaso Agenoris filio classe profecti sunt, Herculem in Olympiā aeneū, super aenea basi: eius magnitudo est cubitum x. dextera clauam, arcum læua tenet. Chon Hercules, &c.

Pag. 319. u. 49. rotunda & parua. Extat & adhuc antiqua inscriptio Aquini, HERCVLI VICTORI. Inuictus etiam Hercules, &c.

Pag. 320. u. 5. templum est constitutum. Dexter etiam Hercules cognominatus, & Amicus, hoc est propitius & fauens: id quod sumptum, quod Deus lucris Hercules ab antiquis creditus sit, ut Probus Cornutus in Persiū ostendit, in eo carmine:

O si Sub raistro crepet argenti mihi seria dextro Hercule,

Horat. uerò lib. II. Sermonum ita inquit:

Illum ipsum mercatus arauit diues amico Hercule,

Ea autem ratione his cognominibus appellatus est, ex fabula cuiusdam mercenarij

cenarij coloni, qui assidue Herculem deprecabatur (ut est à Porphyrione proditum) ut sibi aliquid boni præstaret. Hunc uerò Hercules in somnis ad Mercurium duxisse uisus est, qui occultum obseratumque thesaurum ostendit: quo effosso, ille illum ipsum agrum mercatus est, in quo mercenariam operam faciebat. Horat. ita rem explicat, his uerbis:

Vt illi Thesaurum inuenio, qui mercenarius agrum

Illum ipsum mercatus arauit diues amico Hercule.

Quin & idem Hercules Incubo nuncupatus est, si eidem Porphyrioni statim: quod scilicet thesauris incubaret. Sed & Hercules à Vergilio & Propertio Dexter alia ratione uocatus est, ut alibi ostendi. καλλιμῦθος θεός, &c.

Pag. 322. uersu 13. opinionem meam recensui. Extat digna ut exscribatur Epigraphe, quæ hæc Herculis cognomina continet, quæ & græcè & latinè legitur. est autem huiusmodi:

HERCVLI PACIFERO INVICTO SANCTO SACR.
VOTO SVSCEPTO L. CORNELIVS L. F. PAL. TE-
RENTIANVS ET LEMNIVS LIBERTVS FECE-
RVNT. Græca uerò hæc est:

ΕΥΧΗ ΗΡΑΚΛΕΙ ΘΑΛΛΟΦΟΡΩ ΙΕΡΩ ΕΥΑΓΓΕΕΣΤΑ-
ΤΩ Λ. ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ Λ. ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΥΙΟΣ. ΠΑΛ. ΤΕ-
ΡΕΝΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΛΗΜΝΙΟΣ ΑΡΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΡΟΙΗΣΑΝ.

Quo in loco illud obseruandum est, θαλλοφόρον positum pro pacifero, à ramo uidelicet oliuæ, quod pacis symbolum est. Briarej etiam nomine, &c.

Pag. ead. u. 16. scripsimus. Sardus etiam, qui filius dictus est Herculis, Hercules est appellatus: de qua re Pausanias in ultimo, ubi de Sardinia loquitur, sic ait: Primi in Sardinia transmigrasse nauibus Libyæ dicuntur, duce Sardo Maceridis filio, cui & apud Aegyptios & Libyas Hercules cognomen fuit. Sardus igitur, quæ Ichnusa insula prius uocabatur, de suo nomine Sardiniam appellauit, ut apud authores res est notissima. Hippodotes.

Pag. 324. u. 16. & gentium dominorem. Legimus adhuc Saxanum Herculem, in inscriptione quæ uidebatur Tiburæ: sicut & de Tricoso Hercule in Epigrammate hoc, quod in Rodulphi Pij cardinalis uinea uideri potest, sic:

Almenæ Iouis & magni fortissima proles,

Tricosus subito post mea facta uocor.

B. Aegius. Possimus & alia plura cognomina Deorum ex diuersis marmoribus afferre: Sed his nos eatenus fidem habemus, quatenus cum aliquo antiquo scriptore conueniunt. Quis enim simplici marmorariorum inscriptioni credere uelit: qui apud ueteres plerumque, ut etiam hac tempestate, indocti sunt, & inruditi. Cur autem Saxanus & Tricosus Hercules uocetur, non facile quisquam ualet enunciare: nisi Saxanus Hercules à loco: & Tricosus à trica, id est pilosus: unde & Melampygos dictus est, ut alibi docuimus. uel quod Tricones apud Antiquos morosi, & ad reddendum duri ac difficiles dicebantur. Lucilius in Satyris:

Nec mihi amore hoc opus, nec Tricone uadato.

Sunt & qui Tricones interpretantur apud Capitolinum, de Vero Imp. progeronibus, siue rixatoribus: quales hi sunt, qui contentiones ac rixas audius consecantur. Idem Lucilius:

Cotta senex crassi pater huius Paneti.

Magnus fuit tericonum, idem manus soluere nulli Lenius.

Quod etiam obseruat Nonius Marcellus. Hebe, &c.

Pag. 325. u. ult. gratam faciens. Ganymeda etiam Hebe apud Phliasios cognominata est, de qua Paus. in Corinth. In arce cupressetum est, in quo uetustissimum templum, deam, cui id est dedicatum, præci Ganymedam, recentiores Heben

Heben nominant. Cuius & Homerus mentionem fecit, ubi Alexandri & Menelai singulare certamen exponit. Eam quidem Oenochoon, id est uini ministram appellat, quo loco facit descendentem ad inferos Vlysses, uxorem eam Herculis esse dixit. At Olen poeta, eo carmine quo Iunonem exornat, scriptum reliquit, filios uero eam habuisse Martem & Heben. Habent huic deæ Phliasij honores multos: summum uero omnium, quod qui supplices huc confugerint, cuiusuis criminis impunitatem consequuntur. quin & qui uincti ante fuerunt, ad eas arbores quæ in luco sunt, compedes suspendunt. dies uero festos quotannis celebrant, quos cissatomos, perinde ac si ederisecos dicas, appellant. si gnium quidem neq; in operto custodiunt, neq; in aperto ullum ostendunt: atq; eius rei religione sancitam causam quandam referunt.

Pag. 333. u. 14. interpretatus est. Sed & Apollonius lib. primo Argonaut. uideatur hoc eodem nomine Dianam illo uersu nuncupare: ἰφίης ἀρτεμίδος & πολιάρχου ἀρτεμίδου. Chalcioecus Minerua, &c.

Pag. 340. u. 3. colebatur Minerua. Porro Aelianus etiam uocat Mineruam Alcomeneida. sic enim ait: In Cereris templo, quod est in urbe, Aranea solitam texit telam ante simulachri faciem: Mineruæ etiam simulachrum, quæ Alcomeneis dicebatur, sponte sua combustum est, & alia eiusmodi complura. Alcides Minerua, &c.

Pag. 341. u. 44. Syriæ urbe nuncupata, ut ait Stephanus, quæ tamen eadem est, &c.

Pag. 344. u. 11. erigebantur. Vt etiam author est Pauf. in Phocæicis. μεγάροια, &c.

Pag. eadem in fine Syntagm. u. 37. Tritonia armipotens, &c. Statius etiam uocat Palladem littoream, illo Achil. carmine:

Palladi littoreæ celebrabat Scyros honorum

Fortè diem. Sed mihi potius ex tempore epithetum, quam perpetuum cognomen esse uidetur. nam Pallas præcipue artium dea censebatur. unde illud Vergilij.

Pallas quas condidit arces Ipsa colat.

In Scyro tamen eius templum littorale fuit. hinc & illud eiusdem Statij:

Placidisq; super Tritonia custos.

Pag. 345. u. 27. ut docet Macrobius. Est etiam apud Græcos uerbum σεληνιαζομαι, à Luna deductum, ut notant Grammatici, quod significat lunaticum esse: de quo genere morbi cum alij multa, tum plura Galenus, à quo etiam Hippocratis uerba corriguntur. Creditur uero ideo uocatus hic morbus, quod furor non sit perpetuus, sed certis recurat interuallis. Alij, quod qui interlunio natus sit, hoc morbo tentari soleat: quod & innuere uidetur Quintus Serenus poeta. Scribit Seruius, &c.

Pag. 346. u. 34. non suo fulgore luceat. Ad hæc & ælurus, id est felis Lunæ filius fabulose dicitur, quod lunæ sequatur naturam: ut Demetrius Phalereus in eo dicit, quod est πῶδ' ἐγγυμνείας. Vnde etiam nos hodie quoque experientia uidemus, felium oculos sicut lunam immutari: hoc est, pupillam augeri & minui, iuxta lunæ cursum. Sanè & tibi hoc loco, &c.

Pag. 348. u. 17. Tuq; triceps Hecate. Vnde Pauf. Præ cæteris, inquit, dijs imprimis Hecaten colunt Aeginetæ, cuius quotannis initia celebrant. Initiorum authorè Thracem fuisse Orpheum perhibet. maceria templum ambitur: in eo ligneum signum factum à Myrone, cuius unicum os, uti corporis truncus. nam primus, uti ego existimo, Alcámenes Atheniensibus triplex fecit iunctis corporibus Hecates signum, quam Epipyrgidiam illi appellant, iuxta inuolucris Victoriæ ædem positam. Quidam ad lunam, &c.

Pag. 351. u. 12. ueneranda Pheræa. At Pheræam Dianam apud Sicyonios describit

describit Pausanias in Corinth. Ecbateria, &c.

Pag. ead. u. 37. in pariendo inuocant. Vidi in aureo numismate apud Achillem Maffei, in postica facie inscriptum, cum Dianæ simulachro, facem ardentem habente, sic: DIANA LVCIFERA. B. Aegius. Sed quod inter septem numeretur, &c.

Pag. 353. u. 10. Pauf. ait in Arcadicis: Eulimonia, inquit, (ut Amasæus exponit) quasi dicas Lanificam, appellat: eandem esse inuens, quæ & Pepromene, hoc est fati fors dicitur. nam & Saturno antiquiorem memorat. Ilithyia, &c.

Pag. 354. uersu 32. ex Diosc. Plin. & alijs. Et de Orthia Diana Plut. in libello πῶδ' ὀρθαίων: si modò Plutarchi est, ubi πῶδ' γάργυρ' ὀρθαίων. Orthia Diana, &c.

Pag. 355. uersu 21. aduecta. B. Aegius libentius scribit Leucophryenem. Aphia, &c.

Pag. 356. u. 49. uerbum κερναρίζειν. Cuius meminit lucianus in Dialogo de saltatione. Lye Diana, &c.

Pag. 357. u. 45. seu orsilachen. De Taurica meminit etiam Ouidius lib. 3 de Ponto. Thoantias autem, &c.

Pag. 358. u. 21. Hyginus in Astronom. poet. & in libro Poeticarum fabularum. Nunc de Aricina, &c.

Pag. 363. u. 44. suas preces. Cornelius quoque Tacitus in lib. Ann. sic de hac re prodit: Altius Hierocæsarienses exposuere Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpennæ Isaurici, multaque alia Imperatorum nomina, quæ non modò templo, sed duobus millibus passuum eandem sanctitatem tribuerunt. Phyllida Diana, &c.

Pag. 364. u. 18. Phurnutus ait. Diana in Arcadicis apud Pauf. ubi de Megalopoli & Acacesia agit, uenatrix ita describitur: Certina pelle uelata, pendente ex humeris pharetra, altera manu lapidem, dracones duos altera sustinet, adiacet canis de uenaticorum genere. Lycaea Diana, &c.

Pag. 365. u. 16. Quod zonam soluit diuulgatam. Idem alibi:

Quod potuit zonam soluere uirginem.

Latini Virginesem, &c.

In eadem, uersu 28. Meminit & Lyfizone Dianæ Hesychius. Sed &, quò loco Homeri dicitur, quemadmodum Neptunus Tyro Enipei amnis amore captam, priusquam Enipeo iungeretur, euirginauerit. id enim significare, ait Scholiastes inibi, λῦσιν παρθένου ζώνων. Sanè & Latini, &c.

Pag. 366. u. 17. Nunc locus non succurrit. Nunc uero demum mihi offert, locum esse in Corinth. ubi ait, apud Sicyonios cultam fuisse, templumque habuisse, cuius tectum collapsum uetustate esset, de statua uero se nihil habere, idem scribit Pausanias. Sed & in Scholiaste Euripidis in Hippolyto: λῦσιν, inquit, gymnasium Troezenis, ubi mirifice colebatur Diana. Vnde uideri potest, Limneam dictam esse. Lycaotidis Diana, &c.

In eadem, uersu 30. & μιδάωνων uocauit. B. Aegius se ait uidisse Lauinia in Latio, inscriptionem hanc: VIRGINI CHITONE SACR. hoc est, Virgini Chitone sacrum. Oenoatis, &c.

Pag. 369. uersu 3. interpretesque Pindarici. De qua etiam Plutarchus in libello πῶδ' ὀρθαίων, ubi de Caico Mysiæ flumine. Coryphea Diana, &c.

Pag. eadem, u. ult. faciles partus efficiat. Sanè idè Aelianus alibi, hoc est lib. de Varia hist. quinto, de Latonæ partu ita ppe modum scribit: Fama est, uirere in Delo oleam & palmas, quibus tactis Latonam, cum prius non posset parere, Dianam statim peperisse. qua de re cum alij plures meminere, tum maxime Catullus in suo ad Dianam hymno:

O Latonia maximi
Magna progenies Iouis,
Quam mater prope Deliam
Deposuit oliuam.

Sed longè copiosius me scripsisse memini ex Græcis & Latinis scriptoribus, de hoc Latonæ partu, in mea quapiam Annotatione iuuenili: tametsi Hyginus lib. Fab. cap. LIII. non nihil euariet in hac recensenda fabula: Tacitus quoque lib. tertio Ann. de eadem ita propemodum scribit: Primi omnium Ephesij adiere (de Tyberio principe loquitur) memorâtes, non ut uulgi crederet Dianam atq; Apollinem Delo genitos. Esse apud se Cenchrium amnem, locū Ortygiam, ubi Latonam partu grauidâ, & oleæ quæ tum etiam maneat, adnissam, edidisse ea numina: Deorumq; monitu sacratum nemus, atq; ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopa Iouis iram uitauisse. mox Liberum patrem bello uictorem, supplicibus Amazonum quæ aram infederat, ignouisse. Auc tam hinc concessu Herculis, cum Lydia potiretur, carimoniam templo, neq; Persarum ditioe diminutū ius, post Macedonas dein nos seruauisse. haftenus Cornelius Tacitus. Culta uerò fuit Latona, &c.

Pag. 370. u. 27. Aegyptiorum linguam esse. Sed Horus Apollo Aegyptius, quem in græcam linguam transfuisse creditur Philippus quidam, annum describens, ita propemodum de Isis stella hæc prodit: Annum significare uolentes, Isim, hoc est mulierem pingunt. hoc eodem signo Deum intelligi uolunt. nam apud ipsos Isis stella est, Aegyptia lingua Sothis appellata: græca uerò Astrocyon: tametsi alia quædam exemplaria astromyon legunt. Scribit Macrobius, &c.

In fine Syntagm. XII. Pag. 372. Isis Pelagia etiam cognominatur, ut datur intelligi ex marmore quodam uetusto, reperto in uinea Ioannis Pogij Pontificij quæstoris, extra portam Flaminiam. Item in alio marmore, in ædibus Fr. Quirini Patauij, Isis Regina cognominata uidetur. Sed has inscriptiones marmoreas breuitatis causa ascribere supersedeo. Et Isis Triūphalis in marmore, in domo Card. Cæsij Romæ: de quibus me monuit B. Aegius.

Isis Patricia etiam Romæ colebatur, cuius meminit P. Victor in regione v. Pag. 373. u. 25. Eliacis lib. secundo. Apud Sicyonios Veneris templum fuisse, idem Paus. in Corinth. scribit, in quo solæ ingrediuntur æditua mulier, cui uiri consuetudine est interdictum, & uirgo quæ annuo fungitur sacerdotio. *ἁγροφόρον* eam, à lauacro quod portat, appellant, cæteris ab ipso duntaxat uestibulo omnibus Deam aspiciere & uenerari fas est. Eius effigiem sedentem fecit Canachus Sicyonius: is nempe qui & Didymeum Milesijs, & Thebanis Ismenium Apollinem fecit. Venus ipsa ex auro & ebore facta, capite apicem, qui polus dicitur, gestat: manu altera papauer, altera malum tenet. uictimarum illi omnium femora. præterquam suum, consecrant: partes alias iuniperi lignis adolent. uerum & dum femora torrentur, cum illis una pæderotis folia incendunt. Nascitur pæderos herba intra septum aprico loco, neq; alibi uspiam prouenit, ne in ipsa quidem Sicyonia. folia ei minora fagi, ilicis maiora: forma eadem ferè cum quercus folio. altera pars subnigra, alba altera, neq; omnino dissimilis color ei qui in albæ populi folijs cernitur. atq; haftenus Paus. ex Romuli Amasæi uerbis. Qui & in Eliacis Vraniam, id est, cælestem Venerè fuisse apud Eleos pro dicit, quæ pede altero testudinem premeret, Phidiæ opus. & ibidem etiam Pandemon, id est, popularem Venerem fuisse, quæ capro insideret, Scopæ opus: quæ rûratione interpretadi Paus. alijs se ait relinquere. Describitur itè Venus, &c.

Pag. 375. u. 15. *ἄρτιμαστον* uocasse. De qua supra in Vesta. Herodotus uerò, &c.

Pag. 376. u. 5. in plerisq; alijs. Fuit & apud Hermionenses Veneris ædes, cui Pon-

cui Pontia, eidem & Limenia cognomina, quasi marina & opportuna dicas, ut Pausanias auctor est. *ἄρτιμαστον*, &c.

Pag. 382. u. 41. diem duodecimum: uel, ut in calendario Maffeianno, XIII. Vide nostrum Calendarium Basileæ impressum. XI. Septembris, &c.

Pag. 385. u. 5. Veneris uictoris. Extat & apud priuatum Tiferiensem Tiberinum, VENERI VICTRICI L. ARRONIVS, &c. Non equidem ausim.

Pag. eadem, u. 11. supra sum loquutus. Sed B. Aegius, antiquitatis quidè studiosiss. putat tintinnabulum esse ad uictoris claritatem indicandam, significandamq;. Varro quoq;, &c.

Pag. 391. u. 2. cohortè munerè mittam. Tacitus lib. 3. Smyrnæos ait Tiberio principi, Apollinis imperio, Stratonici dæ Veneri templum dicauisse.

Pag. 392. u. antepen. uelocesq; sint. In templo Aesculapij fuisse Cupidinis simulachrū, his uerbis scribit in Corinth. In eo, inquit, fuit Pausiæ pictoris opus, cupido abiecto arcu & sagittis lyram tenens. Plutarchus apud Stobæum, &c.

Pag. 395. u. 57. Venerè retuli. Paus. uerò in Bœoticis, de Thespio Cupidine multa refert. ait enim: Venerantur Thespienses maxime deorum omnium Cupidinem, cuius est signum uetustissimū rude quoddā saxum. Qui primus tantos apud Thespienses præ cæteris Deis honores Cupidini habèdos censuerit, compertum certè non habeo. Non minore uerò cultu Pariani, qui circa Hellepontū sunt, ex Ionia oriundi (Erythris nempe huc colonia deducta) at nostra ætate Romanis parent, eundem prosequuntur: deum. Cupidinem certè uulgi hominum natu Deorum minimū & Veneris filium putant. Lycius uerò Olen, qui antiquissimos Græcis fecit hymnos, in Ilythiæ hymno matrem esse Cupidinis Ilythiam ipsam dicit. & qui post Olenem carmina fecerunt Pamphus & Orpheus, de Cupidine nonnulla uersibus mandarunt suis, quæ Lycomedi initijs celebrandis cantarentur. Ego sanè quædā cognoui de homine qui sacras lampadas præferbat, quæ consulto reticeo. Hesiodū quidem, uel quicumq; is fuerit, qui à se scriptum de origine Deorum carmen Hesiodi nomine ediderit, satis scio prodidisse. Chaos primum, Terram deinde, Tartarum & Cupidinem genitos. At Lesbia Sappho multa de Amore, & ea nō satis inter se consentanea, cecinit. Thespiensib. ex ære Cupidinem elaborauit Lysippus, & ante eum è marmore Pentelico Praxiteles. Tum subiungit Paus. à quibus fuerit Cupidinis signum ablatum, & restitutum. Dein & eos qui uiolarunt, malè eis euenisse, & cætera quæ scribit Paus. Cæcus, &c.

Pag. 396. u. 4. *ἀντίρωτον* nomen. Sed hanc ipsam historiā, si placet, longè copiosius descriptam, lege apud Aelianum lib. 11. de *Varia historia*. Eiusdem historie Charitonis & Menalippi meminit Athenæus lib. XIII. Diphiosoph. ubi de uersu elego agit, in quo pentameter aliquando hexametro præponitur. ut in illo oraculo, quod Dionysius Atheniensis cognomento Chalcus fecit, quod tale est:

Ἐὐδαίμων χαρίτων, καὶ μελάνιπτον ἔφν,
Θέας ἀγνῆρας ἐφημερίαις φιλότατον.

Fuerunt ad hæc, &c.

Pag. 396. u. 42. uidetò in Metamorph. & apud Hyginū in libro Fabularū, qui eam Græca uoce uocat Smyrnā, cuius allegoriam, &c.

Pag. 397. u. 26. Adonia ritu ueteri celebrari. Quibus omnibus melius exponuntur uersus illi ex X Metamorph. Ouidij:

Quæstiq; cum fatis, et non tamen omnia uestri
Iuris erunt, dixit, luctus monumenta manebunt.

Adonidis etiam templum, &c.

Pag. 404. u. 25. in imaginibus. Hoc tibi loco non est prætermittendū, quod de Horis scribit Hyginus in suis Fab. cap. CLXXXIII. Horarum, inquit, nomi-

na hæc sunt: Iouis, Saturni filij, & Themidis filia Titanaiide, Auxo, Eunomia, Pherusa, Caria, Odice, Euporie, Irene, Ortesia, Thallo. Alij auctores tradunt de ceteris his nominibus Auge, Anatole, Musia, Gymnasia, Nymphes, Mesembria, Spode, Elete, Acte, & Hecypris, Dysis. Cætera quæ de Gratijs, &c.

In ead. u. 32. ostendimus. Paus. in Bœoticis se ignorare fatetur, à quo Gratiæ primum nudæ fuerint effictæ. ubi plura de Gratijs perscribit. Sanè & Iamblichus, &c.

Pag. 405. u. 21. uocitatus est. Aelianus uerò xii de Varia historia, rem hæc ita prodidit: Leo corium, inquit, Athenis uocabatur delubrū filiarū Lei, Praxitheæ, Theopæ, & Eubulæ, quas fama est pro ciuitatis salute occisas esse, permittente patre Delphico oraculo. Dicebat enim, nō posse urbē seruari, nisi ille iugularentur. Historiæ meminit Strabo, &c.

Pag. 406. u. 41. Dea enim frugum est. Addit & Paus. Cererem sicum pomū Phytalo dedisse, qua de re sic agit in Attica, cum Scironium campum describit: In eodē, inquit, campo fama est Phytalū Cererem hospitio suscepisse: deamq̄, ut gratiam referret, plantam ficulnam dedisse, cuius rei testem habeo inscriptio nem quæ in Phytali tumulo legitur:

Hic situs est Phytalus, Cererem qui in tecta recepit,
Heros, cui primum quondam dea dulcia poma
Monstrauit: ficos nomen dixere priores.
Aeternos Phytalus, sic est sortitus honores.

Atq̄ hæc tenus Pausanias. Græcos si mauis uersus, hi sunt:

Εἰδοὶ δ' ἀναξήρου φύταλον ποτὲ δέξατο σεμνήν
Δημήτρεον, ὅτε πρῶτον ὁ πάρος κερπὸν ἐφίλων.
Ἦν ἱερὰν οὐχὶ λῶν θνητῶν γένον ἐξονομάζει,
Ἐξ δ' ἠτιμὰς φύταλον γέν' ἴσ' ἔσ' ἄγχιρας.

Leguntur & Scholia, &c.

Pag. 407. u. 30. fuisse. Quin & eodem libro de alia Cerere ita propemodum scribit: Ceres ipsa facem dextera præfert, læuā Here, id est, Despinæ admouet. Hera sceptrū & uas quæ Cista dicitur, genibus sustinet. Idem scribit, &c.

Pag. 411. u. 6. culta Ceres fuit. Meminit simulachri Cereris situs, Aelianus in primo de Varia historia, quo loco de edacibus loquitur. Iidem & Simalida, &c.

Pag. 413. u. 24. tradunt. Huius Cereris Phigalenses simulacrum ita effinxere, ut saxo insideret, muliebri figura, præter caput quod equinum, atq̄ adeo cum iuba esset serpentibus & alijs feris ad caput alludentibus: reliquo corpore ad imos pedes tunica uelato. altera manu delphinem, columbam altera præferente. Plura subdit Pausanias de ritu sacrorum, & de oraculo Phigalensibus dato, quæ breuitatis causa omitto. κερποφόρος, &c.

Pag. 415. u. 13. Cretensis potius interpretatio. Disfaules Celei frater mystica sacra Cereris apud Phliasios instituit, de quo plura Pausanias in Corinth. Homerus tamen nullam Disfaulis mentionem facit in his uersibus, quib. de Cereris mysterijs agit. ita enim canit:

Mystica sacrorum diua didicere magistra,
Triptolemus, Dioclesq̄ simul frenator equorum
Eumolpus, Celeusq̄ duces, populiq̄ parentes.

Cidaria Ceres colebatur à Pheneatis, multa religione, ut plurib. Paus. docet in Arcadicis, ait enim: Prope fanū Eleusina lapides eminent pregrandes duo, aptè alter alteri impositus; Petrona uocant. eos lapides ubi anniuersarij sacri, quæ maiora Mystera nominant, dies appropinquant, disiungunt: atq̄ inde literas educunt, quib. pompæ ritus, & quæ fieri oportet, omnia consignata sunt. Eum cōmentariū cum sacrificulis audientibus, recitandū curarint, ea ipsa quæ cōsequitur nocte in pristina sedem reponunt. Ad eam lapidū cōpagem cōpertum habeo,

habeo, Pheneatarum multitudinem de maximis quibusq̄ rebus iusiurandum concipere solitam. Saxo superiori operimentum imminet rotundo ambitu, in eo effigies Cereris Cidaræ seruatur: eam effigiem sacerdos tanquam personā indutus, stans, quæ mysteria maiora appellantur, diebus populares patrio quodam ritu uirgis cadit. Venisse in hæc loca Pheneate Cererem dicunt, ante Naum, dum errabunda Proserpinam quæriraret: & ijs qui se comiter ac liberè accepissent, legumina diuisisse omnia præter fabam. qua enim maximè de causa impurū legumen faba sit, arcanis cōmentarijs mandatū est. Iam uerò qui (uti Pheneatae narrant) Cererē hospitio acceperunt, quicq̄ ei templū ad imā Cyl lenem erexerunt, & in itia Dea instituere, quæ nunc etiam in officio permanent: Trisfaules ijs, & Damithales, nomina. Abest, quod diximus, phanum ab urbe stadia propè decem. Chamyna uel Chanyna Ceres, &c.

Pag. 416. u. 32. Rharia appellata. Pamphus quoq̄ poeta antiquissimus, cuius in Dialogis de Poetis meminimus, cecinit, Cererem defatigatam, dum filiam Proserpinam perquireret, anili facie sumpta, supra puteum ἐν δίοις nuncupatum, hoc est latine floridum, consedis: atq̄ inde illam Celei filia, quod Argiua esse anum putassent, ad matrem deduxere, eiq̄ Meganira filium Triptolemū educandum tradidit. Seruius, &c.

Pag. 420. u. 38. & Florus. Hoc loco non prætereunda est historia (an uerò potius fabulam dixerim) de Genio, id est dæmone, quam pluribus explicat Paus. in posteriore Eliacōn libro. nam cum de Euthymo athleta agit, qui apud ciuitatem Temessanam in Italiam redisset, & puella esset exposita sacrificanda heroi unī ex Ulyssis socijs, Euthymus se in templum duci iussit: ibi uirginem conspicatus, primò misericordia cōmotus, deinde etiam amore incensus: ac puellam quidem si ab eo seruata esset, se in eius manum conuenturam, fidem dedisse. Armis igitur captis, cum Genio congressus, illum uictum mœnibus & agro excessisse: sublatūq̄ profus ex hominū cœtu, in mare se demersisse. Fuisse memorant, ciuitate uniuersa foedissima calamitate liberata, maximè illustres Euthymi nuptias. Subdit idem Pausanias, se audisse, & ipsum Euthymum non diem obisse, sed nescio quo pacto ad suam usq̄ ætatem illum uiuere: & dæmonem ab Euthymo de uictum hac fuisse effigie, colore uehementer atro, cætera specie maximè formidabilem: amictus, lupi pellis erat. Plut. in eo qui πρὸ ἐίδου μίας, &c.

Pag. 426. u. 30. deduci potest. Satyri, quos nonnulli (ut Aelianus in Varia historia lib. iiii scribit) Tityros uocant: unā cum Dionysio Chorum agebant. id autem nomen sumperunt à teretissimis, hoc est lasciuis cantibus, quibus Satyri oblectabatur. Satyri uerò à simulato & ficto risu, & Sileni à dicacitate. οἰλλοῦ enim infamiam appellant, cum acerbo & molesto ioco. Vestis erat Silenis ex utraq̄ parte uillosa: habitus uerò totus plantationē, cuius author fuit Bacchus, uitium & palmitum densitatem significat, ut ait Aelianus. Porrò Seruius grammaticus Tityrum ait lingua Laconica arietem maiorem significare. Sedenim Satyros, scribit Paus. in Attica, se ab Euphemo Care accepisse, insulas esse quasdam, quæ Satyrides uocentur, quas Satyri incolunt. & eos esse hæc forma: Pyrrhos, id est, rufos esse, & caudas hæud multo equinis minores intra clunes habere. eos, cum illuc nauē appulissent, ad nauim concursu facto, nulla emissã uocē in mulieres, quæ in nauē erant, manus iniecisse. Nautas uerò patefactos, barbaram foeminam exposuisse. in eam Satyros irruentes, non eam tantū quæ à natura uiris exposita est partem, sed aliam quamlibet petulantissimè appetiuisse. At uerò Mela Pomponius, & Plinius, &c.

Pag. 428. u. 42. grandioribus fabulis, & cætera. Quam fabulam Tertulliano copiosius Aelianus in iiii de Varia historia refert, quam breuitatis causa hoc loco prætermitto. Sed & Maximus, &c.

Pag. 429. u. 3. Firmianus testatur. Hyginus quoque de Sileno & Mida fabulam explicat, cap. cxcii. Sed de hoc, &c.

Pag. 430. u. 12. magnum opere. Martius uero Narniensis lib. promiscuæ doctrinæ, & ipse ex magorum sententiâ hanc dæmonum distinctionem esse tradit. Magorum, inquit, doctrina aliter quàm Christianitas dæmones taxat. dicit enim, orientales occidentalesque spiritus optimos esse de sui natura: nec nisi in ad operationem mali coguntur, apparentque in pulcherrima forma, ita ut eos putemus, quos fides Dei ministros narrat. Sed septentrionales meridionalesque in turpissima forma apparent, ut eos criminatores dicere possimus: id est, *δυσβολοι*, de natura sui pessimi. namque nisi coacti bonum operantur: & ut illi pulchritudine sui nos oblectant, ita hi & nigredine, & capibus & hominum & brutorum & mortuorum plerumque terrificant. Dæmonium autem meridianum (cum ab incurfu & dæmonio meridiano David psalmographus sibi præcauendum perat) quale sit, facile intelligitur. Hactenus Martius. Sed nos de Dæmonio meridiano alibi in Empusa scripsimus. Quale porro, &c.

Pag. 433. u. 34. Budæus obseruauit. Fuit & Themisto, præter nympham, altera Athamantis uxor, de qua Hyginus in Fabulis, fabulam recitat, ut Græcos nunc auctores mittam. Pan, &c.

Pag. 438. u. penult. euentus. Pausanias in Achaicis, ex Pindari autoritate fortunam scribit unam esse Parcarum, & eam quidem sororibus potestate antecellere. Græcè uero, &c.

Pag. 439. u. 33. subdit ille. Pittacus uero Fortunæ uarietatem ita expressit, ut est apud Aelianum in Varia historia. Apud Mytileneos, inquit, scalam in templis extruxit, ad usum quidem nullum idoneam, tantum ut donarij loco esset, latenter Fortunæ uicissitudinem significans, ut nescio quo pacto felices ascenderent, infelices autem descenderent. Artemidorus, &c.

Pag. 441. u. 31. *κακὴ τύχη*, uel *φωλὴ τύχη* illa, &c.

Pag. 444. u. 28. Nero princeps. Porro mihi hoc loco magis satisfacit, quod idem scribit Plinius lib. 8. c. 48. Seruij Tullij, inquit, prætextæ, quibus signum fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitum: mirumque fuit, nec defluxisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis DLX. De Seiana Fortuna, &c.

Pag. 446. u. u. Reducis Fortunæ. Fortunam etiâ cognominatam esse Huius diei, Cic. ostendit lib. de Legibus 2. & P. Victor in regione Palatij. Plin. lib. 34. c. 14. tamen si inibi mendum in sit, nam cum inquit Plin. ad eadem Fortunam huiusce deæ: reponendum est pro Dea, Diei: quod & agnoscitur ex cardinalis Maffei codice manuscripto, ubi Die legitur, ut illud ex Georg.

Libra die, somnicque pares ubi fecerit horas.

Monuit me huiusce rei suo scripto B. Aegius. Nemesis, &c.

In fine XVI Syntag. Fortuna cõseruatricis e cippo utrinque insculpto, & inscripto, cum imagine mulieris Cornu copiam in sinistra tenentis, dextra uero temonem habentis, Romæ sic: NVM. DOM. AVG. in domo Marcelli Capisuci: SACRVM. FORTVNAE CONSERVATRICI HORREOR GALBIANORVM M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER S. P. B. D. Ex altero latere imago est mulieris, dextera e patera uinum in ardentem aram iacentis, ac sinistra limpuium ferentis, hisce cum uerbis: NVM. DOM. AVG. SACRVM GENIO CONSERVATO RI HORREORVM CALBIANORVM M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER S. P. D. D.

Fortuna stata & iam nuncupata est, ut planè cognoscimus ex hac inscriptione, quæ Romæ legitur:

GERMANICO CAESARE C. FONTEIO. CAPITONE COS. K. IAN. STATAE FORTVNAE. AVG. SACR. SEX. FONTEIVS O L. TROPHIMVS CN. POMPEIVS. CN. F. NICEPHOR MAG. VICISANDALIARI REG. IIII

ANNI XVIII. DD.

Pag. 452. u. ult. aer sit salubrior. Gratiarum uero templum *επιτροδών*, hoc est, ut interpretatur plerique, in medio foro, & publico construi solitum, tradit Aristotel. in Ethicis, & eius interpretis id quod clarius in meo Libello qui inscribitur, Quomodo quis effugere possit crimen ingrati. Video præterea, &c.

Pag. 456. u. 35. cæteris præferbant. Euripidis Scholiastes in Hippolyto scribit: Simulachrum Dianæ coronabatur tum dictamno, tum schino, id est lentisco, tum loto. Ferunt enim, in Creta tantum dictamnum nasci, nam hoc citò partum educere existimatur: & propterea difficulter parientibus dictamnum datur, ut citò pariant. Aegyptij in Louis, &c.

Pag. 465. u. 41. pro præcidanea. Sed B. Aegius fortè præcisam legendum existimat. Festi hæc, &c.

Pag. 466. u. u. adhiberi non poterat. Apud Aegyptios secus, quibus foeminam hostiam immolare fuit nefas. Barbaris quoque circa montem Caucasum, & apud Derbices Persicam gentem, foemineum animal uictimam dare, aut eius carnibus uesci, sub graui documento uetabatur. Videtur Verg. &c.

Pag. 470. uersu 44. efferuntur. Hyginus autem in Fabulis, ubi de Icaro agit, oscillationem ait celebritatem fuisse apud Athenienses, qui cum pestilentia laborarent, consulto oraculo responsum est, ut diem festum celebrarent Oscillationis, ad expiationem Icarum & Erigones. Nec desunt, &c.

Pag. 473. uersu 10. ait Varro. Mense Iulio, ex calendario Maffeiano, ubi Ploisugia, sine u ante l: uti etiam Poblícola, pro Publicola. B. Aegius. Fornacalia, &c.

Pag. eadem, u. 41. ut in primo dictum, vi Cal. Septembris. Quidam Deam Furinam duplici R enunciant. Vulcanalia, &c.

Pag. 476. u. 8. coronabant. Hæc uero, ut in calendario Maffeianorum, fiebant IIII idus octob. ut me monuit B. Aegius.

In eadem, u. 23. IX. Cal. Mart. uel Maías, ut in calendario Maffeiano. Cum uina, &c.

Pag. 477. u. primo, in causis Romanis. Et Festus, & Suetonius in Domitia no: qui Septimontialem diem nominat, in quo Domitianus epulam senatui, equitibus panarijs, plebei sportellis cum obsonio distributis dedit.

Fuit & Maiuma celebritas apud antiquos, quæ (ut uox ipsa declarat) mense Maio peragebatur. Quidam recentiorum iurecõss. eam celebritatem esse tradit, qua etiâ nonnulli hodie utuntur, dum in principio mensis Maij, qui sine fronde aliqua uirente incedunt, madefiunt, uel postibus affigunt frondes & ramos. De qua imperatores Arcad. & Honor. ita in Codice Iustiniani statuerunt, his uerbis: Clementiæ nostræ placuit, ut Maiumæ provincialibus redantur: ita tamen, ut seruetur honestas, & uerecundia castis moribus perseueret. Suidas uero Maiumas, non Maiuma uocat: aitque celebritatem Romæ fuisse, qua apud Hostiam sese aqua marina inuicem permadefaciebant. Verum post Anastasius Imperator Constantinopoli sublatam esse uoluit, & in aliud tempus, hoc est in Augusti mense fieri permisit, ob Gallorum uictoriam. De Maiuma etiam diximus in primo Syntagmate. Charistia, &c.

Pag. 477. u. 45. in Attica Paus. Sed si rem copiosius scire cupis, Aelianum legito, qui in octauo Variæ historiæ hanc rem planè describit, & Buphonia & Dissipolia uocari ait. *δυσπόλια*, &c.

Paulo inferius, uersu 48. obseruant grammatici. Fuerunt & Pandia festa Ioui consecrata, de quibus cum alij, tum & Theodoritus in oratione de Martyribus & sacrificijs. μηλοφαγία, &c.

Pag. 478. u. 18. Repotia à nostris dicta sunt. Sanè & ἀνακαλυψήρια, ut in Græcis cōmentarijs inuenimus, munera etiam significabant nouæ sponsæ allata, dicta ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως, à reuelandō: quoniam huiusmodi dona eo die, quo sponsa reuelabatur ab amicis, domesticis & ipsi sponso conferebantur, quæ eadem ab ὀπιόμεναι, id est uideo, ὀπίηρια, & ἀπροσφθγγόμεναι, id est alloquor, προσφθγγήρια uocabantur: tamen nonnulli προσφθγγήρια eadem quæ διαπαρήνια, id est, ea quæ pro ablata uirginitate dabantur, esse putent. Dicuntur eadem & ἐπαύλια & θεώρετρα. Αλῶατά, &c.

Pag. 481. u. 25. crudiuora. Neftea celebritas etiam fuit apud Græcos, in qua ieiunium seruabant, ut Aelianus in quinto de Varia historia prodidit. ait enim, cum Tarentini obsiderentur à Romanis, & fames expugnabiles fecisset, Rhegini decreuerunt decimo quoque die in ediam sustinere, & Tarentinis alimenta permittere. id cum fecissent, Tarentini obsidione illa liberati, & calamitatis memores, festum agunt, quod Nefteam, hoc est ieiunium appellant. Ηιάκυνθια, &c.

In ead. u. 44. copiose dixi: de quibus etiam Theodoritus in oratione de Martyribus. Item de Δήπολις, &c.

Pag. 489. u. 17. Pythagoræ dixi. Sed ut & uerbis Ciceronis utar, nec dijs immortalibus semper eisdem, atq; alijs alios solebant uenerari, & precari, ut scilicet res & tempus exposcere uidebatur. Sanè nec, &c.

Pag. 498. u. 16. unde nomen accepit. Aliqui tamen malunt limbum legere potius quàm limum. Sanè Aegyptij, &c.

Pag. 504. 49. ut Festus docet, & dij Agonij apud Platonem fuere, ut in Mercurio notauimus. Sed quod, &c.

Pag. 510. u. 4. conuersa haberent: quod copiosius in cōmentarijs Apollonij legitur, & Phaurini, &c.

Pag. 521. u. 49. illius interitus. Apud Sicyonios, scribit Paus. in Corinth. in Herculis, inquit, quidem sacro traditum à Phæsto Herculis filio morē retinent. Is enim cū in Sicyoniam uenisset, animaduertit Herculi tanquā Heroi parentari. indignè uerò ferens diuinos illi honores non haberi, instituit, quod adhuc à Sicyonijs seruatur, ut iugulati agni ad aram pernas adurerēt: carniū uerò parte una non aliter quàm uictimarum soliti essent, uescerentur, altera Herculi tanquā Heroi parentarent. Festorum uerò dierum, quos in Herculis honorem agitabant, priorem ὀνομάται, ἡράκλειαι alterum uocabant. atq; hæc quidem Paus. Plura de Herculis, &c.

Pag. 522. u. 18. intelligo. Cum tamen, ut inquit Aelianus in x i i, uinū Prameum deæ Cereri dicatum esset. Cereris, &c.

Pag. 523. u. 5. instituto. & Ouid. in iiii Fast. ita cecinit:

Illa (nempe Ceres) soporiferum paruos initura penates

Colligit agresti lene papauer humo.

Dum legit, oblito fertur gustasse palato,

Longamq; imprudens exsoluisse famem.

Verg. Georg. i.

Nec non & lini segetem, & Cereale papauer.

Vbi Ser. Cereale, inquit, uel quod est esui, sicut frumentū: uel quo Ceres usa est, ad doloris obliuionem. Probus ibidem: Cereale, ait, quia in segete nascitur. Plinius tamen lib. 19. cap. 8. Candidi papaueris semen, ait, tostum in secunda mensa, cum melle apud Antiquos edebatur, hoc & panis rustici crusta inspergitur

spergitur, ad fuso ouo in hærens, ubi infetioem crustam apio gytq; Cereali sapore condiunt. Porro ut Græci, &c.

Quæ uerò in Indice addenda fuerint, ex his accessionibus diligens Lector ipse per sese suis locis apponet.

Sunt & alij plures errores, qui cum à scriptore admissi sunt, tum à typographis, qui minus characteres Italos literarum probè perceperunt: quos si omnes hic cōplecti uoluissim, uel præ morbo potuissim, in longum nimis hæ

Accessiones & correctiones excreuissent. Hæ igitur fatis sunt: Vale.

LILIUS GREGORIUS GYRALDUS

D. HERCVLI DVCI FERRARIAE

Felicitatem, & S. P. D.

Irurum est, Dux Maxime, quantum ab interitu Pici & Manardi, uirorum in omni disciplinarum genere sine controuersia eminentiss. me sensim & indies sentiam deficere, & paulatim interire. qua ex re fit, ut hac tam imbecilla omnium articulorum ualitudine oppressus, nunquam ne tantulum quidem temporis a meditando, uel aliquid in literarum studijs moliendo quiescam, ut me posteritati utcunque uixisse ostendam: atque adeo omnium quae habere possum, non modo ueterum, sed nostrorum etiam temporum scripta auidus & curiosus euoluo. quorum equidem nonnullorum quaedam ita perfecta, ac summo studio elaborata conspicio, ut proximè ad Antiquitatis elegantiam & doctrinam accedere uideantur: quorum ego non modo assequi cultum & elegantiam non confido, sed neque æmulari, nedum imitari præsumo. Alios uero uideo ex eloquentiæ uiretis frondes ac flosculos adeo studiose colligere, ut aliud nihil in his offendas, quam foliorum & florum uersicolorum meram luxuriam: & si quando ex his fructus decerpere hi uelle uidentur, eorum tantummodo colores, & exteriorem corticem excerpant, nihil certè saporis, aut interioris & maturi succi ut gustasse, uix libasse uideantur. At plerique alij huc illuc uagantes, id agunt, ut monstrosas quasdam animalium formas effingant, quae nusquam sint: ut mihi persimiles uideri possint Chimæris & Hippocentauris: uel pictæ illi tabulae, in qua Hercules Ioue satus monstra uitæ domare ac propellere fingitur. Inter hos & alij sunt, qui uersus & poemata pangunt, non theatris, aut illorum tabulis minus uaria & prodigiosa: qualis certe Anthropographia, uel Zodiacus illorum, qui omnem uitam suis poematibus complecti uoluerunt. Sed fortasse dicas, Princeps doctissime: Huius senex & æger Lilius delirat: quorsum nunc ista? Dicam sanè: Ego quoque dum uolo hoc quicquid est reliqui cadentis ac propè iacentis uitæ producere, non ualde horum dissimile Opus hoc tempore confeci: quo opere sum omnes omnium penè gentium de Deis superstitiosas religiones complexus, non genealogias Deorum dico, sed & nomina & cognomina, effigiesque, insigniaque, & quæ patria cuique est, sacra quoque atque ceremonias, quod Opus (quoniam illud tibi offerimus) si ita tibi uisum fuerit, ut exscriptum edatur, & sub tuo nomine in uulgus appareat, in lucem dabo: uel supprimam potius, ut cum lucifugis

INVENTORIA.

gis blattis & tineis conquiescat. Utcunque, nescio an hoc multi quidem studij, iugis lectionis, & laboris immensi libro testatus ero magis, me uixisse, an potius eo citius celeriusque interis. Sed res cedat quomodocunque: liber tibi dicatus est. Igitur Princeps optime, hoc accipe qualecunque tuo nomini munus oblatum, nec ex re illud, sed ex uoluntate, & animi in te mei propensione metire, magnum certè & ingens, si minus preciosum, ea ratione perpendes. Non illud tamè in hoc libro mireris uolo, Dux eruditiss. quod non à Demogorgone illo famigerato meam de Deis narrationem sum scribere exorsus, quem uetustiss. Deorum putauit Buccatius, unum (ut puto) secutus Lactantium, seu Lutatium grammaticum: nam quos ceteros citat, non minus mihi ignoti, quam ipse est Demogorgon. Ergo Lactantius in commentario libri quarti Statianæ Thebaidos, ita scribit super ea poetæ uerba: Et triplicis, inquit, mundi summum: iuxta picturam illam ueterem, in qua hæc tormenta descripta sunt, & ascensio ad Deum: Deum dicit Demogorgona summum, cuius nomen scire non licet: infiniti autem philosophorum magnorum per se etiam confirmarunt, reuera esse præter hos Deos cognitos, qui coluntur in templis, alium principem, & maximè dominum, ceterorum numinum ordinatorem, de cuius genere sunt soli Sol atque Luna: ceteri uero qui circumferuntur, Astra nominantur, quæ eius clarescunt spiritu, maximis in hoc auctoribus Pythagora & Platone, & ipso Tagete conuenientibus. hæc quidem Lactantius. Quibus uerbis motus ipse mecum sæpe & diu cogitauit, quis hic magnus Deus Demogorgon, quem nusquam gentium inuenio, præterquam apud hunc unum grammaticum, & illum secutum Buccatium, & post hos, recentes quosdam & minutos scriptores: cum tamen ideo omnes uel latinè uel græcè qui de Deis & Deorum natura scripserunt, euoluerim, & in primis M. Tullium, & Phurnutum, & cum his Platonis Dialogos, & simul nostros scriptores, qui contra gentium Deos scripsere, si qua fortè tam magni Dei sese mihi noticia offerret: nusquam Demogorgon iste, nusquam inquam apparuit. Quare mihi potius uisum est Demogorgonis uocem in *Δημιργον* conuertere, qua uoce Plato ceterique uiri magni usi sunt, Deum summum & opificem cunctorum significantes, cuius etiam Dei nomen & Hebræorum religio occultum, nec uulgatum esse uolebat. nam quod Buccatius Gorgon ait terram significare, & Demon Deum, sua est ipsius Buccatii interpretatio, partim uera, & partim falsa, sed tota præpostera. Quo fit, ut sæpe miratus sim nescio quos, qui tantam illius Genealogijs auctoritatem impenderint, ut non illas modo in testimoniis citent, sed etiam (ut audio) interpretati sint. Non tamè equidem inficias ierim, Ioannem Buccatium hominem fuisse studiosiss. & elegantis

EPISTOLA.

gantis ingenij, ut ea ferebant tempora, ingeniosum etiam & eruditum, sed non in latinis, & eo minus in græcis is fuit, qui in proprio idiomate, hoc est in Hetruscis, patrio scilicet & uernaculo sermone, in quo soluta oratione omnes ante & post eum qui scripserunt, magno post se interuallo reliquit: ut ueras illas esse credam ætatū cōuersiones, & temporū periodos, quas philosophi quidam proderunt, quibus ad summum quæcūq; perueniunt, & dein in præceptis paulatim dilabuntur, & corruunt: quod non modò de cæteris rebus omnibus, sed & in bonis artibus, & literarum, militiæcūq; planè contigisse uidemus. Sed de his satis. Certè Demiurgum, nō Plato solūm & Trismegistus Hermes, Irenæus, & alij, uerū etiam Latini uocem illam interpretantes, principem Deum, & opificem & fabricatorem Deum appellarunt, alijsq; huiusmodi nominibus. Sed de his hæcenus, mi Princeps optime, ne te pluribus obtundam. Vale.

Rerum

RERVM QVAE HOC LIBRO CONTINENTUR, Catalogus.

Tota hæc historia xvi Syntagmatibus distinguitur, & Primo quidem Summatim hæc continentur.

De Deis in uniuersum, & qui primi deos colere instituerunt, & quàm uariè de deis philosophi senserūt. Tum de deis Miscellaneis & Topicis, demum quàm uaria & diuersa à prijs pro deis culta sunt. Syntagma primum.

De Ioue, Belo, Ammone, & cæteris. Syntag. i i.

De Iunone, Hymenæo, & Talasio. Syntag. i i i.

De Cælo, Saturno, Rheâ, Magnâ matre, de Bona dea, de Uesta, de Iano & Uertuno deis. Syntag. i v.

De Neptuno, & uxore, & alijs deis aquaticis, itemq; de Nymphis, deq; Aeolo & uentis. Syntag. v.

De Plutone & Proserpina, cæterisq; Inferorum deis. Syntagma vi.

De Apolline, & uarijs diuinationum generibus, & de Aesculapio & Asclepiade, & Aurora. Syntag. vi i.

De Baccho, & Osiride, & Priapo. Synta. i i x.

De Mercurio, & Somno, & c. Syntag. i x.

De Marte, Bellona, Victoria, de Hercule, deq; Martis & Herculis uxoribus. Syntag. x.

De Minerva. Syntag. x i.

De Diana, & Iside, & Latona. Syntag. x i i.

De Venere, Cupidine, Gratijs, Adonide & Vulcano. Syntagma x i i i.

De Cerere, & Triptolemo. Syntag. x i v.

De Daemonibus, Genijs, Lemuribus, Laribus, Laruis, Pane, Satyris, Themide, Lamjs, cæteris. Syntag. x v.

De Fortuna, multipliciq; eius numine ac potestate, de Nemesi Rhamnusia, & Adrastea. Syntaag. x v i.

De Sacrificijs, de templis, sacerdotibus, & festiuitatibus: item de expiationibus, supplicationibus, leetis, alijsq; eiusmodi: de mortuorū inferijs: demum particularis Sacrificiorum descriptio. Syntag. ultimum.

HISTORIAE DEORUM GENTILIVM SYNTAGMA PRIMVM, LILIO GREG. GYRALDO AVTORE.

AD D. HERCVLEM ESTENS. II. FERRARIÆ DVCEM IV.

ERRATA IN QVIB. * SIGNIFICAT DUBIVM ESSE.

Pag. 17. uersu 8. Epimenidis. 19.22. asseuerat 20.6. caelo 22.16. * in minutos. ibid. 20. Stesimbrotus 26.42. Virtutis 33.45. Sanguineū 48.15. Cunina 53.25. γίλωσ. ibid. 29. substruxerat. & 42. Scilicet 54.33. pingis 55.48. Aegypti 60.13. ἐνθυμητέον 62.6. * deam Syriae 65.33. Stratonicus 66.8. petentibus 67.9. * Cyrene 68.30. Thelesphorus 75.14. σὺρὸς 81.5. ὑβριμέτης 84.35. crediderim 94.19. uocauit 97.4. quoties. ibid. 22. curruum. ibid. 34. Nubila 98.39. Mylefia 101.19. forte 115.27. iudicabā 127.34. littoreæ 141.14. qua. ibid. 18. quæ quia 145.47. corripit 147.39. Statui 149.51. ero uerbis 161.49. iaculantē 164.24. terere 167.24. Sic 183.52. * rapidi secum 184.3. illa se iact. 190.30. Iouis 198.32. inquit 205.43. Legimus 211.23. fert. ibid. 33. Tendere. & seq. cōuexa 216.12. institutos. ibid. 17. ἐμπορεύεται. & 19. scribit. calce 217.45. ἀλύη 224.12. ca loris 233.52. agnum 245.22. παιάνη 246.20. quod 249.38. duxit 253.42. speculat. 254.23. μνημοσύνης 261.22. Nysæis 266.21. Graias 267.49. Euæmonis 271.10. uannus 277.14. μηδίσου 278.22. usus 280.19. σαρυλλὴ 281.35. μηδίσου 283.49. abundat 285.1. circumferebatur. sacri. & 52. * Athenæus 291.36. Item 295.14. utraq;. & 34. plenius 296.22. ἀγοράστου 306.21. itur 307.27. ues 403.26. habetur. & 35. nubilū 404.1. & eis 412.9. θεσμοφ. 413.34. ἀμβώμης 415.39. ab & 44. Desertæ 416.37. eum alatis 432.34. Carmenti 433.36. ἕλως. & 40. interpr. & 47. ἡγεμον. 440.37. sine fort. ἄνση 448.24. Nemesin & 32. αἴση. 450.19. munus 458.31. amiciebant 459.52. parte 464. ἀνδρὸς δίδανος 471. 50. ἀεθάρσιω 478.38. dies 493.44. uicies 496.38. * qua dignos. 498.42. intererant 499.24. maximam obseruant 501.48. effunderent 513.43. piacula reposui.

10

20

30

40

INTER multos qui hac tempestate se Theologos nuncupari uolunt, constans sanè opinio inuauit, ut eorum nullus qui se mansuetioribus Musis, hoc est humanitatis studijs addixerit, habeatur uerus ac sincerus Christianæ pietatis & religionis cultor: cum tamen & hoc ipso tempore & esse plerisque, & anteaetis seculis plurimos fuisse uideamus, qui huiusmodi professioni cum addictissimi fuerint, in præclaros tum morum, tum sanctimoniam splendore uiros euaserunt. Sed ego cum eius impietatis notam subirem, à teneris usq; annis omni nisu conatuq; laborauerim: tum maxime nunc mihi cauendum uideo in hac mea iam ingrauescente annis, & affecta morbis ætate, & hoc iniquo præsertim tempore, atq; adeò hac scriptionis parte, qua Gentilium deorum nomina & cognomina & imagines statasq; cærimonias rudi admodum & tumultuoso stilo, meo scilicet, collectas persequi institui: quam quidem impietatis calumniam me duobus his argumentis facile euasurum sum arbitratus. Et primò, quod tibi, Hercules, omnium quos nouerim principes, Christianæ religionis obseruantissimo, nostram hanc qualemcunq; lucubrationem dicamus, cuius uel solum nomen mihi erit pro Mineræ clypeo: altero, quod paucioribus quam per me fieri potuit, in prima libri fronte meam ascripsi, quam erga unum Deum sententiam fidemq; & nunc habeo, & ad ultimum usq; spiritum sum habiturus: quam etiam (quoniam homo sum) nihilominus moderandam corrigendamq; censuræ piorum patrum, id est Pontificum, subiectam esse uolo.

Neminem adeò rudem, adeoq; feris moribus, & ab omni cultu tam alienum esse puto, qui in hoc omne quod cernitur oculos attollens ac intuens, Deum unum sempiternum increatumq; eius totius conditorem & opificem gubernatoremque non esse fateatur, ipsumq; eundem ui sua ac immensa potestate cuncta regere & moderari: unumq; potius ad totius ipsius moderationem & regimen, quam plures, quem Deum omnes uocauerunt: Deum, inquam, qui mens est æterna perfectæ absolutæq; uirtutis, cui nihil accedere, nihil decedere potest ad perfectionē, proptereaq; illum optimum maximum, & omnipotētem & esse, & quotidie pio instituto inuocari uideamus. Et cum unus sit, nefas est existimare, alios apud alios esse deos, seu barbaros illos, seu Græcos atq; Romanos. Sed uti Sol, Luna, Cœlū, Terra, Mare, communia sunt omnibus, licet alijs apud alios nominibus appellentur: ita eadem ratione unus est Deus, cuius ubiq; uis est & prouidentia, omnia alit, sustinet, exornat: alij tamen apud alios sunt ritus legibus instituti, alia cærimoniam, alia nomina, alia symbola, obscure quidē à primis auctoribus condita & consecrata, unī tamen supremo & præpotenti, quæ aptari & conuenire debent, quorum omnium interpretationem & explicationem non facile, nec

sine periculo quilibet disquirere, uel praesumere potest: quod non pauci frētū ingenio facere uolentes, in uarias superstitiones inciderunt. & ut huius aetatis ne meminerim, plures antiqui Deos confinxere, ita ut usq; ad triginta milia haberi prodiderint, & inter hos 300 Ioues. Hinc merito Dionysius & Eusebius, alijq; per modum negandi Deum definiunt, ut nulla dicant mundi opera Deum esse, hoc est, neq; Caelum, neq; Aethera, neq; Solem, neq; Lunam, neq; Stellarū fulgores, neq; Elementa, neq; uniuersum deniq; & quae in eo sunt, mundum deum esse, sed Dei ipsius esse opera. Alij rursus πολυθεῖα, id est, plurium deorum impietatem fugientes, nimio inquirendi studio in ipsam impietatem, quasi in uoraginem quandam delapsi sunt. Hoc certe modo Euhemeris, Messenius an Tegeates, nunc non quaero, & Abderites Protagoras, simili modo & Theodorus Cyrenaeus, & Melius Diagoras peccauere, & alij apud antiquos, utinam & non plurimi hoc nostro quoq; tempore. Hunc igitur ego unum Deum, quē dixi, qui totam molem istam cum omni elementorum instrumento, corporum, spirituum, uerbo quo iussit, ratione qua disposuit, uirtute qua potuit de nihilo expressit, & colo & ueneror. unum inquam Deum, aeternum patrem, potestate, sapientia aeternum filium a patre genitum, amore aeternum spiritum ab utroq; procedentem, illumq; ipsum trinū & unum, uel, ut ἐμφανιστέως & expressius dicam, *ἓνα θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι*, pio ac sanctorum Christianorum consensu tota anima & mente, & praedicabo, & continuē adorabo. Huius unius Dei nobis nomen sufficit ad diuinitatem, eiusq; maiestatem implorandam & celebrandam: nisi cum distinctionis interdum causa personas ipsas nuncupamus, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, quod nomen CHRISTVS in sacra expiationis ablutione discipulos inuocare docuit. nec Deo nos nostro, ut gentes, tot nomina & numina imposuimus: Vnus inquam, unus Deus est: nec quod nos *πατέρα, καὶ λόγον, καὶ ἄγιον πνεῦμα* dicimus, plures deos intelligimus, ut aduersus nos calumniantur Hebraei. Vnum deinde nomen filij ueneramus, per coelestem nunciū matri Virgini significatum, IESVS: a sacra & coelesti regia unctione Graecē CHRISTVS appellatus, a quo Christianum nomen propagatum est: Hebraicē uerō Melsias, seu Meschias. Sed quoniam deos Gentium scripturi sumus, par uideri posset, ut hoc loco subsignaremus, qua ratione nostra religio sanctissimae Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus sancti nominibus uti cōsueuit. Sed quoniam haec a plerisque prodita sunt, & inter eos Isidorus lib. Etymolog. 7. commodē colligit, ea ipse misera faciam: Hebraea tantum, & pauca quidem attingam, idēq; breuissimē, ne duris & stridentibus uerbis te fastidio afficiam, & quod ante me & alij hoc fecere. Primum ergo & sanctissimum Dei nomē apud Hebraeos, ex quatuor eorum literis constat יהוה, id est Iehuhe, quod nomen Hebraeis nefas est ore pronunciarī: sed pro eo illud similiter quatuor etiam literarum enunciarē soliti sunt יהוה, id est Adonai, quod numero plurium effertur, ab Adon, id est Dominus. Verum enim uero sanctum illud nomen & est & uocatur *ἄβυσσος*, ineffabile & inexplicabile: nostra uoce, id est humana, minus potest. quo enim modo Iehuhe in articulata nostram loquendi normam deducere possumus? Quidam tamen Ioua pronunciant, unde & Iouis nomen uolunt esse deriuatum: quos iurē & meritō sanioris capitis homines rident. Alij rectius Iehoua enunciant, quod apud antiquos quosdam Hebraeos legimus hac figuratōne notatum, tribus uidelicet iod literis, quae circulo concludebantur, supposito puncto, seu accentu chamez, hoc modo, Sed postquam de hoc nomine tetragrammaton aliquid dicere coepimus, libet hic tibi quaedam asserere, quae etsi nescio quo modo superstitione uidentur, quoniam tamen non sunt a nostris penitus aliena, non indigna uisa

gna uisa sunt relatu. Antoninus urbis Romae Cos. an is postea Imperator fuerit ignoro, Rhabbenum quendam Haccados, tunc celebrem Hebraeorum doctorem rogasse fertur, ut de quatuor literarū Dei nomine, & de duodecim, ac item de quadragintaduab. quid sentiret exponeret. Illi Rhabbenū respondisse ferunt, ut scribit doctor Nehumias Haccanae filius, in epistola Arcanorum ad filium: Quod Antonine petis de ueritate instrui, eius scilicet quod significat nomen quatuor literarū, nomen duodecim, & nomen quadragintaduuarū, tibi significo: haec scias uelim arcana & diuina esse, quae omnibus hominibus clam esse debent. Sed quoniam te ex his esse intelligo, cui tutō arcana creduntur, consentaneum ratus sum, tui similibus huiuscemodi res patefacere (neq; enim talibus hominibus arcana haec occultanda sunt.) Quare sic habeto, Deum nomen non habere, cuius notionem nos mortales habere possumus: eius enim substantia nomen est ipse, atq; etiam e contrario. nam sicut eius substantiae notitiam habere non possumus, quoniam si eam cognosceremus, ei similes efficeremur: ita nec eius nominis cognitionem habere possumus. Scito tamen, eius nomina attributa esse: nomen enim quatuor literarum operationibus eius peculiare est, ideoq; ostendit eius notitiam nescio quo pacto perfectiorem, illiq; magis accommodatam, prout noster intellectus concipere facilius potest: quare ex hoc ipso nomine, eius omnia procedunt nomina. Ideoq; etiam Hebraeo nomine Semhammemphoras uocatum est, non quod nomen sit ex ipsius substantia, sed quod nos ita uocamus, prout nostra facultas comprehendere potest, cum altius penetrare non possit. Scire igitur debes, duodecim, & quadragintaduuarum literarum nomina proprie non esse nomina, quae illarum literarum numero consistent, sed quodlibet eorum sunt uerba diuersa, quae uerum quidem ostendunt. atq; haec tenet Rhabbenus. Moses uerō Aegyptius in lib. More inscriptus, Omnia (inquit) nomina creatoris & opificis in libris omnibus inuenta, ab effectibus deriuata sunt, praeter unum illud Iehuhe, quod est nomē peculiare creatori altissimō: & propterea uocatur Semhammemphoras, id est, nomē expositum. Sed hoc planius idem qui supra Rhabbenus in eo qui inscribitur, Arcanorum reuelator: Attende, inquit, nomen quatuor literarum, prout eius est scriptio (sic enim nostra Hebraica litera scribitur יהוה) Iehoua, uel Iehuhe, ipsum Deum generantem significare. & quia non potest esse generans absq; eo qui generatur, necessario amor a generante in generatum est, & contra procedere debet: quoniam si hoc non esset, non generaret: & si non procederet amor a generato in generantem, & si distingueretur generatus a generante, duae substantiae essent. propterea nos uolumus generantem & generatum unam esse substantiam: & perinde necesse est, ex altero in alterum procedere amorem. Ea propter ex hoc Semhammemphoras deriuatum est nomen duodecim literarum, estq; Pater, Filius, & Spiritus sanctus, quod nomē in lingua nostra Hebraica duodecim literis scribitur. Quoniam uerō non inuenitur aliquid in Deo, quod non sit Deus, ex nomine duodecim literarum emanat nomen quadragintaduuarum literarum, quod est, Pater deus, Filius deus, Spiritus sanctus deus, Trinitas in unitate, & unitas in trinitate (quae in Hebraeo, nō Latino sermone, sunt quadragintiduuae literae.) Notare autē debetis, haec nomina esse ex diuinis arcanis, quae a quibuscunque occultari debent, quousq; ueniat Melsias, iustus noster. Illa tibi patefeci, tu uerō fortiter occule. haec Rhabbenus. Sedenim apud Hebraeos nomē duodecim literarum hoc modo profertur, Ab ben ueruah haccados. quod sic interpretatur, Ab pater, Ben filius, Veruah haccados & Spiritus sanctus: uel ut alij pronunciant, ueruah haccades, hoc est spiritus sanctitatis, genere neutro, ut & Graeci *ἄγιον πνεῦμα*. Verū enim uero, ut nomine 12 literarum,

quatuor literarum nomen exponere consueuerunt antiqui Hebraei, ita nomen ipsum 12 literarum, exponebant nomine 42 literarum: id quod Moses Aegyptius Maymonis filius pluribus ostendit, sed nos paucis contenti erimus, inter quae & hoc ait: Nouit autem quicumque intellectu uiget, non posse alii, quo modo fieri, ut uerbum unum constet ex 42 literis. & paulo post idem subdit: Dicebantur uero ista uerba multarum literarum unum nomen, propter unam rem quam significabant. & mox idem: Erant autem haec duo nomina magno adiumento homini ad cognoscendum Creatorem, tum deinde subiungit: Quicumque eius nominis scientiam habet, & sibi in illo cauet, mira fortitur: quae non est cur ego hic reperam. Porro nomen quadraginta duarum literarum quidam sic interpretati sunt, Pater Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus, tres in uno, & unus in tribus. Sed hanc de summa trinitate sententiam ex his sacris nominibus Athanasium in Symbolo expressisse, uerisimile uidetur. Habent praeterea Iudaei & alia Dei immortalis nomina quatuor literarum, inter quae & ista sunt: Adonai, ut diximus: Ehie, id est, qui fui, sum & ero, licet nostri aliter interpretentur: Agla, & alia quaedam, sed non arabaha othioth, ut ipsi dicunt, id est, non tetragrammata. Scribit praeterea Algazelus librum de nominibus Dei, alijsq.

Est & Dei nomen Hebraeis El, Eloha: unde est Elohim in plurali, id est Dei, ut saepe in sacris literis legimus, quo trinitatis mysterium plane confirmatur, nam & cum singulari uerbo coniungitur, ut illud statim in fronte Geneseos: In principio creauit Elohim, id est, Dii, sed & huiusmodi plura extant exempla in sacra Hebraeorum scriptura. Est & μακωμ Dei nomen, & locum significat: quia Deus immortalis ubique locorum praesens est. Dayyan etiam Deus, id est iudex, appellatus est: & Czadik, hoc est iustus: item sadai, id est, qui sufficit, & nullo indigeat, omnibusque suppetat: Hannum, hoc est gratiosus & pius uocatus est. Sed huiusmodi sylua Hebraeorum nominum adeo est aspera & senticosa, ut admodum difficultis uideatur nostris hominibus: quare pauca de multis satis erit hic tibi annotasse. Sunt & 72 Dei nomina, quae idem ipsi Hebraei se eliciuisse gloriantur ex tribus Exodi uersiculis, cap. 14. ubi legitur, Et mouit se angelus deorum: uel ut alij conuerterunt, Et profectus est angelus Dei: uel ut uulgata habet editio, Tollensque se angelus Domini, qui praecedebat, at uero Septuaginta interpretes ita: εἶπε δὲ ὁ ἄγγελος τῷ θεῷ ὁ πρὸ πορδύμω. Sed enim de 72 his nominibus nos non loquemur, quoniam eorum magis mihi commenta uidentur, qui Cabalae operam nauant, quam eorum qui pie Deum colunt, ac simplici castaque & pura mente uenerantur. Nam & decem eorum modos & figuras comminiscuntur, ita ut penè in infinitum procedant, adeo (si fari liceat) ut magis insanire, quam Deum docere uelle uideantur: quibus etiam 72 nominibus & Dauidis regis psalmorum uersiculos singulos singulis annectunt. Quo mihi magis mirum uidetur, nonnulla bene nata ingenia etiam nunc esse, & superioribus annis fuisse, qui in huiusmodi plusquam labyrinthicis Maendris, ut sic dicam, desipere studeant, nisi quatenus Iudaeis per suamet arma respondere possint. Sed iam mittamus has Hebraeorum de Dei nominibus, ut aiunt ipsi,figurationes: & quanquam uideretur forte non abs re mihi Christiano, & sacris Christi, utinam non immerito, initiato, non alienum esse diuina nomina recensere, quibus nostra ecclesia uti consueuit, in prepotentem Deum appellando. Sed adeo in eis recensendis sudasse uidemus, ut alios nunc mittam, Dionysium magnū illum Areopagitam, ut omnino mihi abstinentum duxerim. Te igitur, si curiosius fortasse scire desideras, ad ipsius Dionysii uolumina, & eorum qui illa tum Graece tum Latine interpretati sunt, relego. Sed unū illud precipuū & mysticum est nomē apud nos tetragrammaton IESV, in quo

in quo omnis potestas & uis diuina significatur, cui omne genu flectitur, ut ait ueritatis praeco, caelestium, terrestrium & infernorum.

Porro nec illud te latere uelim, nō modò Hebraeis, barbaris & Graecis, sed & Latinis & Christianis, & quibusque ferme nationibus, Dei nomen πειραγμαματω esse, & de Hebraeis iam quidem dictum est, & Christianis: nunc plerisque comemorabo. A Latinis primū Deus appellatus est, à Graecis θεός, ab Aegyptijs οωνθ & οενθ, & per contractionem nonnunquam trium literarum οωνθ, ut etiam apud Hebraeos aliquando obseruatū est. Persae ζύρη Deum uocāt: Tyrreni, seu Hetruci εσαε, tamen si quidam cum diphthongo scribāt, ut Hesychius & Annius. Magi ὀρη, Arabes ἀλα, Assyrii ἀδ ἀδ, Mahometes & Turcae ἄγδν. Populi nuper reperti ζιμι. & si quialij fortasse sunt, quorum nomina ad meam nondum notitiam peruenerunt. Caeteris ergo missis, par esse uidetur, nostram & Graecam uocē, hoc est Deus & θεός, breuiter interpretari. Deum ex Latinis nonnulli à dando deductum nomen arbitrantur, quod scilicet Deus omnia det, Alij, quod ei nihil desit. Sunt qui ἀπὸ τῶ θεός, hoc est à metu & timore inflexum uelint: id quod Statius Papinius in Theb. & in Satyrico Petronius Arbiter innuere uidentur, cum ita canant: Primus in orbe Deos fecit timor, seu metus, ut alij legunt. Alij à Graeca uoce, id est θεός, deflexum putauit. Sedenim θεὸν Plato in Cratylo, & eius interpres Proclus, ἀπὸ τῶ θεῶν, hoc est à currendo deduci arbitrantur, nam cum homines uiderent Solem, Lunam, Astra, Coelum ipsum, currendo semper circumuolui, Deos esse arbitrati sunt: hoc est, ut Plato ait, ἀπὸ τῶ τῆς φύσεως τῆς τῶ θεῶν, θεός αὐτῶν ἐπινομασθῆναι: hoc est, ab hac ipsa tali currendi natura deos nunc cupauere. Moschopolus ex Aristotelis sententia, ab eodem uerbo deducit θεῶν. sed elementa ait semper currere. Alij θεός παρὰ τὸ θεομαι, quod speculor significat, quoniam in Deo ipso & diuinitate tanquam in speculo cuncta cernantur, Cornutus, seu Phornutus, ἀπὸ τῆς θεοσεως deriuari scribit, hoc est, à positione. DEVS ergo, ut Seruius etiam notat, generale nomen est omnibus, nam, inquit, quod Graece θεός, Latine timor uocatur: unde Deus dictus est, quod omnis religio sit timori. Nunc cum Dei nomē exposuerim, addendū tibi, quibus uocabulis diuinitatis cultus appelletur, ut res tota constet. A Latinis primū Religionem uocatam uidemus: quod nomē, si M. Tullium sequamur, à relegendo deducitur, id est diligēter retractando: si Lactantium audiamus, à religando, quod obstricti & religati Deo simus. Si uero Aur. Augustinum audire malimus, à religendo, quasi probe eligentes. Quod si Massuriō Sabino & Gellio stemus, à relinquēdo deducitur, nam id religiosum esse statuūt, quod propter sanctitatem remotum ac sepositum à nobis sit. id quod & Macrobius asserit, ex Ser. Sulpitij sententia: A relinquēdo, inquit, religio dicta, ut à carendo ceremonia: tamen si ceremoniae ab alijs à Ceretanis dicantur. Transfertur hoc religionis uocabulū ad alia quaeque, quae summa animi integritate peraguntur, ad excessum usque. Vocatur & sanctitas, & pietas, ut est in primo apud Ciceronē de Nat. deorū. haec Graecè & θυσία & δημοκεία dicta est, utpote à Thracibus Orpheo scilicet primū in Graeciam aduecta: quae & à furore, notissima uoce Orgia dicuntur, ab Orphicis primū & Bacchicis usurpata. Sed & ex nostris quidam deorum cultum uocauere, Graecam illam uocem referentes θεοσίθειαν. Est & uocabulum illud iam aequè Latinis & Graecis Christianis usitatum, λατρεία, quae Deo ipsi tantummodo debetur: ~~πρὸς τὸν θεὸν ἡ λατρεία ἐστὶν ἡ ἀποδοχὴ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης~~ has Theologi nostrates distinxere, & λατρεία, εὐσεβείαν & δουλείαν dixerunt, primam Deo attribuentes: alteram, id est hyperdulian, Virgini matri: reliquam diuis, & sanctis. Est & Graecis frequens πλετη, qua uoce & Latini nonnunquam usi sunt. Est & nostris ueneratio, & adoratio, & si

quæ alia eiusmodi sunt. Sed iam quod instat agamus.

Cum deos Gentium, & eorum cognomina hoc libro complecti proposuerim, quantum imbecilles & animi & corporis vires patientur, uisum est non incongruum, nec abs re fore, si quædam altius repetam, quæ de Deis antiqui uiri doctissimi statuerunt, ut facilius uia præparetur ad ea quæ deinceps tractanda sunt. Diligentissimus ac probatiss. omnium Græcorum consensus historiae scriptor Diodorus Siculus: De deis, inquit, & qui eos primi collere docuerint, & quid de illorum immortalitate senserint, paucis propter rei difficultatem exprimi non potest. Verissimè quidem illi Diodoro & gentili, & in errorum tenebris uersanti: sed uerum Deum colentibus non ita difficile, ut ex ijs quæ Christiani nostri scriptores contra gentium religiones pridem docuerunt. Scribit D. Cyprianus in eo, quod idola Dei non sint: Hoc (inquit) ita esse, Alexander magnus insigni uolumine ad matrem suam scribit, metu suæ potestatis, proditum sibi à pijs hominibus, à sacerdote secretum: quod maiorum Regum memoria seruata sit, inde colendi & sacrificandi ritus inoleuerit. Hæc ille.

Cum igitur deorum Gentilium nomina & cognomina non tam interpretari, quam ridere uanitatem meditare, uariæ eorum opiniones sese mihi offerebant: quarum hæc nonnullas breuiter afferre placuit, ab eaq; exordiri, quam in Asclepio Ægyptius ille Hermes ter maximus attulit, qua alios ait deos à Deo illo maximo & summo factos, alios ab hominibus: quæ uerba qui audivit, ut à me posita sunt, putare posset, dici de simulachris deorum: quia opera sunt (ut magnus uates & rex canit) manuum hominum, at ille uisibilia & contrectabilia simulachra, uelut corpora deorum: esse asserit, in quibus inesse quosdam spiritus inuitatos, qui aliquid ualeant siue ad nocendum, siue ad desideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores & cultus obsequia deferebantur. Sed hæc ab Aur. Augustino in 8. de Ciuit. Dei redarguta & explicata sunt. quare nos Ægyptiorum theologia quid hæc de re sentiret, potius afferamus: Ægyptiorum inquam, qui Platone teste, se aliorum antiquissimos haberi uolunt, tamen non defunt, qui id insicantur, Græcosq; in Ægyptum cum alluisionis & cataclysmi temporibus, tum aliarum cladum causa transmigrasse prodiderunt. Hi ergo, ut Diodorus & Eusebius tradunt, deorum genus primum apud se extitisse uolunt, duosq; deos in primis affirmabant, Osirin & Isin: illum solem, hanc lunam interpretantes. dein eorum ceteram turbam commenti, adeo ut non modo homines & rationis expertes animantes, sed & hortalia ipsa & holera pro deis habuerint & coluerint. Non dissimilia à Lactantio in secundo, & Herodoto, & Strabone, & Iuuenale, ut alios mittam, traduntur.

Æthiopes, qui & ipsi antiquissimi feruntur, se primos etiam deos coluisse affirmabant: quod uerissimè etiam Diodoro uidetur, quod eorum sacra omnibus gentibus grata extiterunt: atq; ideo Homerus quoq; Iouem & deos ceteros induxit suo carmine, tum ad sacra quæ eis de more fiebant, tum ad odorum suauitatem commigrare solitos. Eadem sacrorum ratione illis à deis concessum existimabatur, ut semper liberi fuerint, neq; unquam bello uicti, nec ab exteris regibus subacti. Sed quoniam Æthiopum fuit regio amplissima, uarij idcirco apud ipsos deorum cultus & sacra fuere. quidam enim apud eos sempiternos deos, alij mortales & corruptibilis naturæ participes esse putare mitto, qui nullos esse deos credidit, ut presenti nostro negotio aliori.

Ad hæc Phœnices de deis & rerum principio miranda tradiderunt, quæ in eorum theologia leguntur, quam primum Phœnicum lingua exquisitissime conscripsit Sanchuniathon Berytus, uir inter antiquissimos connumeratus: quem uel ante tempora Troiana floruisse, prodiderunt Porphyrius Ty-

rius phi

rius philosophus, in 4 eorum quos aduersus Christianos lib. euomuit, & Eusebius Pamphili libro primo Præparat. euang. Eam theologiam Philon Byblius, non ille Hebræus, in Græcam linguam trãstulit: licet Cyrillus Alexandrinus in 6 eorum quos contra Iulianum Cæsarem scripsit, non Philonem, sed Iosephum Hebræum scribere uideatur. uerum librorum hoc erratum, non auctoris putauerim, Certè multos Phœnicum deos legimus, Dagona, Chamum, &c.

Atlantides etiam, qui (ut notissimum est) Africæ populi sunt, tum pietate & religione insignes habiti sunt, tum & erga aduenas & peregrinos hospitalitate commendati fuerunt. hi ab se deorum genus manasse asseriebant, idq; credi uolebant. Primum uerò deum *δρακόν*, id est Cœlum, apud se regnasse prædicabant: & plures duxisse uxores, ex quibus 45 liberos sustulit, præcipueq; ex Titea 17, qui à matre Titanes uocati sint. Sed horum Atlantidum reliquam theologiam in 4 à Diodoro, & in 2 de Prep. euang. ab Eusebio leges, nos, ut contigerit toto hoc libro, nomina & cognomina recitabimus.

Augilæ, & ipsi Africæ populi, nullos deos putarunt præter defunctorum manes, à quibus responsa petere solebant, sepulchris incubantes, ut Melanthes prodiderunt.

Phrygum item theologia de Deorum origine, his non ualde ab similia assererat, eodem Diodoro & Eusebio testibus: de qua, cum Cybelis cognomina interpretabor, plura referam.

Persarum quæ de Deis fuerit sententia, afferamus. Persæ nec statuas, nec aras erigebant: deos uerò, ut Strabo scribit, putabant, Cœlum, quem Iouem existimabant: Solem colebant, quem Mithram uocabant: de quo in Apollonie, quæ multa collegimus, recitabimus, colebant item Lunam & Venerem, & Ignem, & Tellurem, & uetos, & aquam: quibus quomodo rem sacram facerent, cum de sacrificijs agemus, pluribus differemus.

Iudæi quoq; ut Cornelij Taciti uerbis agam, mente sola, unumq; nomen intelligunt: profanos, qui deum imagines mortalibus materijs in species hominum effingant: summum illud & æternum, neq; mutabile, neq; interiturum, igitur nulla simulachra urbibus suis, nedum templis sunt: non regibus hæc adulatio, non cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibia tympanisq; concinebant, hedera uinciebantur, uitisq; aurea templo reperta, Liberum patrem colit, domitorem orientis, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis: quippe Liber festos lætosq; ritus posuit, Iudæorum mos absurdus sordidusq; hæc quidem Tacitus, mædaciorem (ut ait Septimius) loquacissimus: cui & Plutarchum in Symposiacis paria scribentem uideamus, rectè nec ne, nunc non est discutiendi locus.

Cæterum & Germani præscio tempore, ut idem etiam Tacitus scribit, nec deos cohibere parietibus, neq; in ullam humanioris speciem assimilare, ex magnitudine cœlestium fas arbitrabantur. Sed de his hæcenus, nimis quippe longus sermo foret, si omnium nationum omnes sententias hac in re afferre uellemus: & propterea nos incepta nostra sequamur. Scribit Isidorus, apud Græcos Cecropem primum omnium Iouem appellasse, simulachra reperisse, aras statuisse, uictimas immolasse, uisis (inquit) nequaquam istiusmodi rebus in Græcia. At uerò Didymus in libris *ἐθνολογίας πινδακίης*, colendorum deorum auctorem primum fuisse Melissea Cretensium regem scribit, qui & illis primus sacrificauit, ac ritus novos sacrorum ac pompas induxit. Hic autem Melisseus duas filias habuit, Amaltheam & Melissam, quæ Iouem infantem aluerunt: & dein Melissam Magnæ matri sacerdotem à patre constitutam, unde & eiusdem matris antistes Melissea ueteribus nuncupabatur. hæc quidem & Lactantius. de Melissa tamen, dum Nymphas

scribemus, plura dicturi sumus. Alij Iouem ipsum fuisse uolunt, qui rerum potitus in tantam insolentiam uenerit, ut ipse sibi fana multis in locis constituerit: ut est in sacra Ennij historia traditum. Nam cum ipse Iupiter terras circumiret, in quamcumque regionem ueniret, reges & principes, ut eorum populos hospitio sibi & amicitia iungeret, cum ab eis digrederetur, iubebat fanum construui hospitii sui nomine, quasi ita posset amicitiae & foederis memoria conseruari. Sic constituta sunt multa templa, ab amicis & hospitibus cognominata: ut Ioui Athabyrio, Labradæo, Laprio, Casio, & alijs, ut mox referemus, atque ita ille ambitiosus sibi diuinos honores comparauit, quæ copiosius à Lactantio prodita sunt.

Hoc quoque loco id tibi significandum duxi, qui nam deorum filij à gentibus uocarentur: nam & in sacra Mosis historia, deorum filij dicuntur, & Dei filij, uario licet modo, quem nobis ingeniose & pie explicat Augustinus ultimo cap. lib. 11. de Ciuit. Dei. Scribit uero Lactantius, de ijs qui motium fluuiorum uel dicti sunt filij, non uideri consentaneum, ex rebus sensu carètibus posse generari: sed eos potius significari, qui nati sunt ex his hominibus, qui uel montibus, uel fluuijs, & locis nomina indiderunt. id enim fuit apud ueteres maxime usitatum. Hinc Atlas, Auentinus, Tiberinus, Inachus, & similia.

Fuerunt &, qui hos in daemones succubos & incubos retulerunt, quod scilicet potestas ea malis spiritibus ante CHRISTI aduentum permissa esset: sed & post Christum, ut aliqui astruunt, de Merlino, alijsque nonnullis. Minutius Felix in eo lib. qui Octauius inscribitur, eos ait, quorum uirtutes miramur, ac eos qui repetitè aduenerint, de caelo cecidisse dici: terræ autem, quod à ignotis parentibus natos, Terræ filios nominemus. quod & Tertullianus, & Fabius Quintilianus, alijsque tradunt, uariè licet, ut Politianus & Merula. Gellius præterea præstantissimos uirtute, prudentia uiribus, appellatos Iouis filios: ferocissimos & immanes, & ab omni humanitate alienos, tamquam è mari genitos, Neptuni filios. Sed & Seruius Neptunum prodigiorum omnium patrem scribit: Hinc etiam fit, ait, ut quotiescumque defunt parentes, redeatur in generalitatem. Sic & peregrinos, Neptuni filios dicimus, quorum ignoramus parentes. Vnde autem singuli deorum extiterint, an cuncti semper fuerint, aut qua specie, haecenus (scribit Herodotus) ignoratum est, nisi nuper atque heri, ut sic dicam. nam Hesiodus atque Homerus, quos 400 non amplius annis ante me (ait Herodotus) opinor extitisse, fuisse, qui Græcis deorum sobolem introduxerunt, eisque & cognomina & honores & diuersa officia & figuras attribuerunt: alij Orpheum existimauerunt, qui hos ætate antecesserit. Scribit D. Epiphanius, non modò uir sanctitate insignis, sed & eruditio: ne, cum primum falsa religio per daemones maleficia innouata est, & deorum simulachra expressa, quemque pro artificij sui materia deos sibi effinxisse: figuram ex luto & argilla, fabrum lignarium ex ligno, aurificem ex auro, argentarium ex argento, & ceteros simili ratione: amplius uero unumquemque proprium affectum ad formæ oculorum similitudinem descripsisse. sanguinarium quendam uirum, Martem: adulterum & adulterum, Pandemum Venereum, id est communem & uulgarem: tyrannum, Victoriæ deam extulisse: sordidum autem, & huiusmodi rebus inhiantem, Saturni imaginem præscripsisse: effœminatam & mollem, Cybelem & Rheam, propter fluxum multiplicis mixturæ à corporibus: gulosum uero, aut gulosam, Dianam uenatricem proposuisse: bibacem & ebriosum, Bacchum: ærumnosum, Hercule: sectantes promiscuos coitus, Iouem & Apollinem, & eiusmodi reliquos.

Sed cum eos nos qui se deos primum coluisse existimauerunt, attulerimus, de industria silui, quæ in sacra historia Hebræorum & nostra pariter traduntur, ne fontanam limpidissimam cloacæ immitterem. Nostræ uero huic tractationi

tractationi conuenire uideatur, ut philosophorum etiam & eorum qui sapientes habiti sunt, sententias de deis breuiter recenseamus. Scribit Origenes libro aduersus Celsum quinto, Mundum quosdam uniuersum, deum esse affirmasse: & Stoicos quidem primum Deum esse mundum, & Platonicos secundum, ex cæteris Græcis aliquos tertium mundum dixisse. At nos hic potius singulorum philosophorum quas opiniones & sententias legimus, afferamus.

Inter hos primus habitus Thales Milesius, qui Deum dixit mentem, qui ex aqua euncta formauerit, nec principium nec finem habiturus.

Anaximader, & ipse Milesius, Praxiadæ filius, stellas & astra deos esse cœlestes putauit. nihil hic diuinæ menti attribuit, ut ait Augustinus. Sed Cicero in primo de Nat. deorum, eius ait opinionem fuisse, natiuos deos esse longis interuallis orientes, occidentesque. Vt uero ait Epiphanius, infinitum uoluit esse uniuersorum principium: ex hoc enim omnia fieri, & in ipsum resolui.

Anaximenes, Eurystatae filius, & ipse Milesius, infinitum aëra dixit, cui omnes causas attribuit, & deos ex aëre ortos, ut ait Augustinus. At M. Cicer. Aëra ipsum Deum statuisse scribit, alijs aëthera dixere.

Democritus Abderites Deum existimauit mentem esse igneam, & mundi animam. Sed ab his diuersa Tullius, imagines & earum circuitus in deorum numero refert, ita ut imagines atomos intelligat. Democritus (inquit Arnobius) quamuis atomorum primus inuentor, nonne plerumque naturam quæ imagines fundat, & intelligentiam, Deum loquitur?

Pythagoras, Mnesarchi filius, Deum ita definiuit: animus, qui per uniuersas mundi partes, omnemque naturam commens atque diffusus, ex quo omnia quæ nascuntur animalia uitam capiant. Sunt qui scribant, ipsum unum tantum principium, & Deum ipsum esse. Plutarchus in Numæ Pythagoras, inquit, primum principium, neque sensui, neque perturbationi subiectum, sed mentem inuisibilem & increatam esse censuit. Eius quoque discipuli, Lysis & Philolaus, diuersa dixere: alter numerum ineffabilem, alter (ut sic dicam) maximam intimamque numeri summam. communis certe omnium opinio tenet, eum in numeris Deum constituisse. & ut Origenes scribit, monada Deum putauit, & sine hac nihil factum esse.

Archelaus Apollodori, uel ut alij dicunt, Miltonis, Atheniænsis physicus, ex terra omnia facta dicit, ut ait Epiphanius: eamque uoluit uniuersorum esse principium.

Pherecydes quoque, eodem auctore tradente, terram dixit ante omnia factam fuisse.

Heraclitus Ephesus, deos ex igne credidit, ut Varro & Augustinus tradunt. Origenes intelligibilem dixit ignem. Simplicius idem sensisse Hippasum Metapontinum tradit.

Anaxagoras, Hegesibuli filius, Clazomenius, discipulus Anaximenis, homozomerias rerum principia putauit, ut Lucret. cecinit, & notant cum Epiphanijs alij plerique. hic & diuinum animum sensit omnium rerum quas uidemus effectorem: ita quidem Augustinus. alij uero infinitam mentem Deum statuisse scribunt, quæ per seipsa moueatur. Hunc tamen, quod Solem lapidem ignitum dixisset, morte mulctarunt Athenienses.

Prodicus Ceus quatuor elementa deos statuit, & Solem & Lunam, ut Epiphanius scribit. ex ijs enim uitalem uirtutem existere credebatur.

Diogenes Apolloniates, Anaximenis alter auditor, aërem quidem dixit rerum esse materiam, de qua omnia fierent: sed aërem ipsum componentem diuinæ rationis, sine qua nihil ex eo fieri possit: Augustinus, plura Simplicius. At uero Diogenes Babylonius, exponendi curam habuit: ante Iouis partum, & exortum Mineræ: & hoc genus cæterarum rerum uocabula

cabula esse ait, non deorum, ut auctor est Arnobius.

Cleanthes Afsius, Stoicus, æthera esse statuit summū Deum: ut uerò Arnobius ait, mētem modò, animum modò, modò æthera, plerunq; rationem Deū esse differuit. Straton, Naturam statuit deū, ut idem prodit Arnobius.

Antisthenes Atheniensis, multos quidem esse ait populares deos, unum tamen naturalem, summæ totius artificem.

Chrysippus Cilix (nam à quibusdam Solensis, ab alijs Tarsensis dictus) Stoicus, nunc naturalem uim diuina ratione præditam, nunc diuinam necessitatem Deum prædicabat. Zeno uerò Cittieus, diuinam naturalemq; legem Deum esse putauit, & simul (ut Arnobius tradit) æthera: interdumq; rationem uult omnium esse principium. Idem, interpretando Iunonem aëra, Iouem cœlum, Neptunum mare, ignem esse Vulcanum, & cæteros similiter uulgi deos elementa esse monstrando, publicum grauiter arguit & reuincit errorem. Vt uerò scribit Origenes *ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ φιλοσοφικῶν*, hos Deum putasse principium omnium, corpus purissimum, & per omnia ipsius prouidentiam penetrare.

Xenophanes, Orthomenis filius, Colophonius, omne quod esset infinitum, adiunctamente, Deum esse uoluit. Theophrastus, unum & uniuersum, omneq; Deum Xenophanem dixisse prodidit, ut pluribus ostēdit Simplicius in Physicis.

Parmenides, Pyretis filius, Eleates, commentitium quiddam coronæ similitudine efficit, quam *σέπυλον* appellat, continentem ardorem lucis, orbem qui cingit cœlum, quem Deum uocat, in quo neq; figuram diuinā, neq; sensum (ait Cic.) quisquam suspicari potest. nam bellum, discordiam, & cupiditatem, cæteraq; generis eiusdem ad Deum reuocat, quæ uel morbo, uel somno, uel obliuione, uel uetustate delentur. Sed de Parmenide & Melisso ferè consentanea affert Simplicius in primo Physicorum, eorum etiam uersus & uerba ascribens. Idem & ex Alexandro ait, à Parmenide libros duos conscriptos, in altero de ente uno intellectuabili obscure & iuxta ueritatem, in altero iuxta uulgi opinionem plura statuit. Epiphanius Parmenidem ait statuisse, infinitum unum esse omnium principium. Idem uerò de Melisso ita retulit: Melissus, inquit, Ithagensis filius, Samius genere, unum infinitum esse uniuersum, nihilq; firmum esse natura, sed omnia corruptibilia in potentia. Leucippus eadem penè, omniaq; imaginaria esse, nihilq; uerè, sed apparere, ut remus in aqua inflexus.

Empedocles Agrigentinus, quatuor naturas, ex quibus omnia constare censet, diuinas esse uoluit, quas & nasci & extinguere perspicuum, & sensu omnino carere, ut in primo de Nat. deorum tradit Cicero. Origenes uerò ait, Empedoclem constituisse litem & inimicitiam, & unitatis intelligibilem ignem, uniuersi principia. Simplicius utraq; commiscuit, hoc est quatuor elementa, & litem & concordiam: quo loco & eius uersus affert Cicero, & Plato in Theæt. Eadē Diogenes Smyrnæus, uel Cyrenæus, ut ait Epiphanius. Idem & Theodorus, qui *ἄθεος* cognominatus est. dicebat enim nugas esse, qui de deis sermones habentur, nec eos esse: quare omnes ad furta, periuria & rapinas hortabatur, ac ne quidem pro patria mori: unam enim patriam mundum esse, & felicem, bonum dicebat: infelicem fugiendum esse, etiam si sit sapiēs: & fatuum diuitem præferendum. hæc Theodorus, ut ait Epiphanius.

Protagoras Abderita, negabat sese omnino habere de deis quid liqueat, sint, non sint, quales uel sint.

Xenocrates Chalcedonius libros scripsit de Natura deorum, in quibus nulla species diuina descripta est. Deos octo esse prodidit, quinque in stellis uagis, unum qui ex omnibus sideribus, septimum Solem, octauum Lunam constituit.

constituit. Ex Pyrrhione Eliensi nihil certi haberi potest, nec ab eius sectæ philosophis.

Plato Atheniensis, qui omnium eius sectæ philosophorum sapientissimus iudicatus est, planè monarchiam defendit, nec æthera, nec rationem, aut naturam, sed ut est, Deum appellat, ab eoq; mundum hunc perfectum, mirabilemque esse fabricatum, quem noster est secutus M. Cicero, & imitatus, ut alibi de Nat. deorum, & de Legibus. quin & in consolatione sua de morte filiae Tulliae, Deum ita definit: Nec uerò Deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam & libera, & segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & omnia mouens. Nihilominus Platonis quoq; sententiam uariam fuisse cum alijs, tum in ijs quæ Philosophum in inscriptis, ostendit Origenes: certe & in Dialogis uariis est, pro uarietate loquentium.

Xenophon Socraticus formā Dei ueri negabat uideri posse, & ideo queri non oportere, ut prodit Arnobius: qui & Aristonem Stoicū similiter ait, Deum omnino comprehendere non posse, affirmasse.

Aristoteles Stagiritis, non est Platonem doctorem secutus. nam secū ipse dissidere, & sibi inuicem repugnantia dicere & sentire uidetur, in summa tamen, unam mentem mundo præesse, & omnium causam statuit. Alia quidem Cicero: sed omnino certi aliquid de Deo, ab Aristotele afferre non possumus, licet in hoc multilaborauerint, inter quos Fr. Picus meus in libro de Prouidentia.

Speusippus, ex Platonis sorore natus, uim naturalem, animalem, qua omnia regnantur, Deum esse statuit, ut in octauo scribit Arnobius.

Alcmaeon Crotoniates, Soli & Lunæ, reliquisq; sideribus, animoq; præterea diuinitatem dedit: qui, ut ait Cicero, non sensit, sese mortalibus rebus immortalitatem dare.

Ecphantus Syracusius, Deum mētem & animum esse existimauit, ut Origenes scribit.

Epicurus Atheniensis, ex atomis deos suos constituit, & eos quidem corporeos putauit, ab hominibus tamen discretos, hominū tamen figura. Origenes ex Epicuri sententia sempiternos deos & incorruptos ait, sed nihil prouidere. M. Tullius libro secundo de Nat. deor. de deis ab Epicuro constitutis: Nō sunt, inquit, de ijs corporibus, ut aut casus, aut ictus extimescāt, aut morbos metuant, ex defatigatione membrorum: quæ uerens Epicurus, monogrammos deos dixit, quod semper ijsdem sint, nec ira lætitiæ ue mutari. tractum ab eo picturæ genere uidetur, quod monochroma est, unius semper coloris, de quo Plinius libro trigesimo tertio & trigesimo quinto Natural. hist. uel ut Nonius Marcellus exponit, macie pertenuis, ac decoloris: tractum ait à pictura, quæ priusquā coloribus corporetur, lineis ex umbra fingitur. Lucilius, Vix uiuo homini, ac monogrammo. & idem alibi, Quæ pictas monogrammi. Quasi id dicat Cicero, Deos qui semper sint eiusdē tenoris. & de deo Epicuri canit Lueretius: Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira: & reliqua, quæ ait idem poeta. Arrisit ita hæc monogrammi uox Erasmo, ut in sua Prouerbia induxerit.

Brachmanæ, Indiæ sapientes, Deum lumen dicebant, non ut Solem, uel ignē, sed rationē, qua occulta mysteria sapientibus uidetur, ut ait Origenes.

Stoici ut plurimum Deum diuinam substantiam, intelligibilem, & igneam esse decreuerunt, forma carentē, sed transmutari in quæcunq; uelit, & assimilem fieri. Origenes quidem contra Celsum libro 4. uidetur Stoicos dicere deos putasse corporeos. Idem philosophi astra & cœlestia omnia quæ mouentur, deos putabant: quod & Lactantius scribit. M. Tullius in primo de Nat.

Nat. deorum, ostendit quantum inter se disiderent, nec modò Zenonem secum ipsum, sed & illius sectatores, Aristonem, Cleanthem, Perseum, Chrysippum, & Diogenem Babylonium.

Aristoteles Ponticus, uaria de Deo agens, ut scribit Arnobius. nam aliàs mundo, aliàs menti tribuit principatum.

Heraclides Ponticus, Platonicus, suos libros fabulis referit, & tum mundum, tum mentem diuinam esse putauit, & mutabilem Dei formam esse uoluit: quin & terram & cœlum in deos retulit. Arcefilaus Deum solùm dixit assequi posse ueritatem, minimè uerò hominem, ut ait Epiphanius.

M. Varro Terentius, Deum ait se arbitrari Animam esse mundi, ipsumq; mundum Deum esse. mox adiungit: mundum diuidi in partes duas, id est in cœlum & terram: & cœlum ipsum quoq; bifariam, in æthera & aëra: terram uerò in aquam & humum, è quibus summum esse æthera, secundum aëra, tertium aquam, infimam terram: quas omnes quatuor partes animarum esse plenas, in æthere & aëre immortalium, à summo autem circuitu cœli, usq; ad circumlum Lunæ æthereas animas esse astra ac stellas, easq; cœlestes deos non modò intelligi esse, sed etiam uideri. Inter Lunæ uerò gyrum, & nimborum ac uentorum cacumina, aëreas esse animas: sed eas animo, non oculis uideri, & uocari Heroas, & Laruas, & Genios. hæc quidem breuiter ex Varrone. Has itaq; de deis opiniones philosophorū, ex multis pauca collegimus. Sed Tertullianus Septimius, uir acutus & eruditus, longè paucioribus in Apologetico recensuit: Inuentum, inquit, solummodo Deum, non ut inuenerat, philosophi disputauerunt, ut & de qualitate & de natura eius & de sede disceptarent. Alij (ait) incorporalem asseuerant, alij corporalem, ut tam Platonici, quam Stoici, alij ex atomis, alij ex numeris, sicut Epicurus & Pythagoras, alij ex igne, qualiter Heraclito uisum est. & Platonici quidem curantem rerum, contra Epicurei ociosum & in exercitū, & (ut ita dixerim) neminem humanis rebus, positum uerò extra mundum. Stoici, qui figuli modo extrinsecus torqueat molem hanc intra mundum: Platonici, qui gubernatoris exemplo intra illud maneat quod regat.

Sed gentium deos commemorati, liceat & Plinij ridiculam penè de deis sententiam ascribere. Is igitur libro secundo ita propemodum scribit: Effigiem formamq; querere, imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est Deus, si modò est alius, quam scilicet Sol, & quacūq; in parte, totus est sensus, totus est uisus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atq; etiam ex uirtutibus uitijsq; hominum, ut pudicitiam, concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino Pœnam & Beneficium, maiorem ad socordiam accedit, Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, ut portionibus coleret quisq; quo maximè indigeret, itaq; nomina alia alijs gentibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus: in feris quoq; in genera descriptis, morbisq; & multis etiam pestibus, dum esse placata trepido metu cupimus. & cætera non minus impia, quam ridicula. Sed hic tibi Panegyristæ uerba de Deo subscribam, magis aliquanto pia quam Plinij: Te, inquit, summe rerum fator, cuius tot nomina sunt, quot gentium linguas esse uoluisti, quem enim te ipse dici uelis, scire non possumus: siue in te quædam uis mensq; diuina est, quæ toto infusa mundo, omnibus misceris elementis, & sine ullo extrinsecus accidente uigoris impulsu, per te ipse mouearis: siue aliqua supra omne cœlum potestas es, quæ hoc opus totū ex altiore Naturæ arce despicias: te inquam oramus, & reliqua.

Poëtarum uerò opiniones hic tibi non ascripserim, quoniã nec fixæ nec ratæ sunt sententiæ: nunc hanc, nunc illam, pro persona uel tempore, aliãue occasione,

occasione, afferunt, ut ex Homero & Vergilio in primis, cæterisq; colligimus. Orpheus tamen & Musæus, Hesiodusq; alijq; pauci, ut in Poëtarum historia ostendimus, non nihil attulisse uidentur, sed sublustri luce. At his omnibus mihi longè sapientius Simonides Ceus, poëta lyricus, de Deo Hieroni Sicilia tyranno respondisse uidetur. cum enim de ipso Hiero quæsiisset, quid, aut qualis Deus esset, deliberandi sibi unum diem postulauit, cum idem ex eo postridie quæreret, biduum petiuit. cum sapius duplicaret numerum dierū, admiransq; Hiero quæreret, cur ita faceret? Quia quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res uidetur obscurior, atq; ita tacendo Simonides mihi uidetur sapientius de Deo statuisset, quam ceteri philosophi. Hæc tamen eandem sententiam Tertullianus in Apol. Thaleti ascribit, his uerbis: Quid enim Thales ille princeps physicorum, sciscitanti Cræso de diuinitate, certū renunciauit? commeatus deliberandi saepe frustratus. Hactenus ille. Sed ut institutum de deis sequamur, à me susceptum, multa M. Cicero ex Stoicorum sententia in secundo de Nat. deorum enumerat: inter quæ ea est reposita ratio, quæ physica appellata est, ex qua plurima deorum multitudo effluxit, qui specie humana inducti fabulas poëtis, si non & historicis, supeditauerunt, & hominum uitam omni superstitione refererunt: quæ uetus quidem opinio non modò Græciam, sed & nostros, & totum deniq; orbem opleuit, ut procedente Opere ostendemus.

Martianus libro secundo Nuptiarum, cum animaduertisset M. Tullium in secundo de Diuinatione, ex Hetruscorum disciplina cœlum in sedecim regiones diuisisse, deos deasq; plerosq; ex his 16 regionib. enumerat, quã particulã hic ego ascribam: alio enim, quam Varro, quam uel Hierocles, & alij, deos recenset, ita ille igitur: In 16 (inquit) discernitur cœlum omne regiones, in quarum prima sedes habere memorantur post Iouem dei Consentes, Penates, Salus ac Lares, Janus, Fauores, Opertanei, Nocturnusq;. In secunda itidem mansibant, præter domum Iouis, quæ ibi quoq; sublimis est, ut est in omnibus prædiatus, Quirinus, Mars, Laris militaris: Iuno quoq; ibi domicilium possidebat, Fons, & Nymphæ, deiq; Nouensiles. Sed de tertia regione unum placuit corrogari, nam Iouis secundani, & Iouis opulenti, Mineruæq; domus illic sunt constitutæ. Sed omnes circa Iouem fuerant in præsentia, Discordiam uerò, ac Seditiõem, quis ad sacras nuptias corrogari præsertim cum ipse Philologiæ semper fuerint inimicæ. De eadem igitur regione solus Pluton, quod patruus sponsi est, conuocatur: tunc Lympha syluestris, Mulciber, Lar cœlestis, nec non Familiaris, & Fauor, ex quarta regione uenerunt. Corrogantur ex proxima transuersis domibus coniugum regum, Ceres, Tellus, Terræq; pater, Vulcanus, Genius: uos quoq; Iouis filij, Pales & Fauor, cū Celebritate Solis filia, ex sexta poscimini: nam Mars Quirinus, & Genius, superius sunt postulati: sic etiam Liber, ac Secundanus, & Pales, uocantur ex septima. Fraudem quippe ex eadem post longam deliberationem placuit adhiberi, quod crebrò ipsi Cyllenio fuerit obsecuta. Octaua uerò transcurritur, quod ex eadem cuncti superius corrogati, solusq; ex illa ueris fructus adhibetur. Iunonis uerò Hospitæ Genius, accitus ex nona. Neptune autem, Lar omnium cunctalis, ac Nerita, tuq; Conse, ex decima conueniunt. Venit ex altera Fortuna, & Valetudo, Fauorq;, Pauore & Manibus refutatis: quippe hi in conspectum Iouis non poterant aduenire. Ex duodecima Sancus tantummodo aduocatur. Fata uerò ex altera postulatur: ceteri quippe illic dei Manium demorati. Ex bisseptena Saturnus, eiusq; cœlestis Iuno consequenter acciti, Veiovis ac dei publici ter quino ex limite conuocantur. Ex ultima regione, Nocturnus, Janitoresq; terrestres similiter aduocati. Atq; hæc de 16 cœli regionibus, Martiani ipsius uerbis pos-

tius, quam uel nostris, uel à Crinito interpolatis, ut ab eo deos quosdam commemoratos uideres, qui minimè sunt ab alijs. Alij porro Dei qui non essent in 16 his regionibus ascripti, ab eodem Martiano & Seruio *ἄλλοι* uocati fuerant, quasi non continerentur in his 16 zonis, id est circulis: de quibus quidem deis alio loco non multo post differemus.

Fuerunt qui deos breuius hac diuisione notarent, Cœlestes, Terrestres, Infernos, Marinos, Fontanos, Fluuiiales. Scauola uerò, apud Romanos uir doctissimus, ut Augustinus in 4. de Ciuitate Dei refert, deorum tria genera tradidit: unum à poëtis, alterum à philosophis, tertium à principibus ciuitatis. Primum genus nugatorium fuisse dicit, quod multa de deis fingerentur indigna, &c. His commodè afferre possumus eam theologiæ diuisionem, quam M. Varro in libris Antiquitatum diuinarum humanarumque rerum fecisse legimus apud Augustinum: Mythicon scilicet, hoc est fabulosum: Physicon, id est naturale: & *πολιτικόν*, id est ciuile. Primum ait mendacissimum, & turpissimum: secundum à populis remotum, parietibus inclusum: tertium ciuile & popolare, ab antiquis institutum, primum pertinet ad theatra, secundum ad mundum, tertium ad urbes & sacerdotes.

Scribit Dionysius Alicarn. libro 2 Antiquit. Romanos, uidelicet ueteres, poëtarum commenta de deis eiecisse, quibus Dei inter se pugnantes dissidentesque, & adulteria perpetrantes, eiusmodique facere finguntur, quæ non modo de deis ipsis, sed nec de uiris quoque probis digna essent ut dicerentur. Similia his & Eusebius Pamphili scribit in Præparatione euang. Aegre fert M. Cicero libro secundo de Nat. deorum, sub persona Q. Lucillij Balbi, commenticios deos ita institutos. ita enim ait: Videtis ne igitur ut à phisicis rebus bene atque utiliter inuentis, ratio sit tracta ad commenticios & fictos deos? quæ res genuit falsas opiniones, erroresque turbulentas, & superstitiones penè aniles. Et formæ enim deorum nobis, & ætates, & uestes, & ornatus noti sunt: & cætera quæ subiungit. Quin etiam Varro, Antiquos ait simulachra deorum & insignia ornatusque finxisse, quæ cum oculis animaduertissent hi qui adissent doctrinæ mysteria, possent animam mundi ac partes eius, id est deos ueros animo uidere: quorum qui simulachra specie hominis fecerunt, hoc uideri secutos, quod mortalium animus, qui est in corpore humano, similis est immortalis animi, tanquam si uasa ponerentur causa notandorum deorum: & in Liberi ædem œnophorum sisteretur, quod significaret uinum: per id quod continet, id quod continetur: ita per simulachrum, quod formam haberet humanam, significari animam rationalem, eo quod uelut uase natura ista soleat contineri, cuius naturæ Deum uolebant esse, uel deos. hæc ex Varrone. Ad hæc & suos colores deis, & ætates attribuebant, ut in secundo Plin. ostendit: quo loco irrisa deorum multitudine, alios ex eis creditos scribit grædeuos, semperque canos, alios iuuenes atque pueros, atrii coloris, aligeros, claudos, ouo editos, & reliqua. Porphyrius quoque philosophus, cum Deus (inquit) lux sit, & ignem æthereum habitet, nulloque sensu capi possit, lucida quidè materia, aut crystallo, Pario uel lapide ad comprehendendum lumen ipsius excipiunt. auro uerò ignis, illaque immaculata natura intelligitur. multi autem nigris lapidibus inuisibile illius substantiæ significarunt. Hominis quidem formam deis attribuerunt, quoniam Deus ratio. Pulchros fingunt, propter eminentissimam & indeficientem illius pulchritudinem. Diuersis præterea figuris & ætatibus, & alios sedentes, & alios stantes, mares alios, alios fœminas, aut uirgines, aut coniuges: diuerso quoque amictu simulachra constituebant, ut eorum diuersitates significarent. Quin & alio loco idem Porphyrius, quæ deis attribuantur, ea allegorice interpretanda docet: quam rem & Eusebius Pamphili repetit. Sunt etiam qui tradant,

qui tradant, gentes effingere solere suos deos, protit earum erant instituta & mores. unde Lacedæmonij plerosque deos deasque armatos affirmabant, quia ipsi armis delectarentur. Phœnices, quia mercimonijs & mercaturæ dediti erant, deos cum nummarijs loculis effingere solebāt, eò quod ipsi pecuniosum beatum putabant: itaque cæteræ nationes. Atque adeò hinc est factum, ut mihi in Syntagmatibus his non nihil laborandum sit, ut hæc de deorum habitu & ornatu, picturaque antiquorum, signimenta patefacerem, irridendi scilicet & exsibilandi causa:

30

Nam Varrone teste, & Augustino referente, Romani plusquam centum & 70 annos, deos sine simulachris colere: quod & Plutarch. in Numa ait. id quod tamen mihi non fit uerisimile, si uera sunt quæ de Iani statua à scriptoribus Plinio, Macrobio & Stuida traduntur. Sed & Origenes libro aduersus Celsum 7 scribit, Persas, Scythas & Lybicos, atque Syros, necque statuas arasque, sed nec templa & simulachra intueri solitos: quo loco multa acutissime differit. At uerò & illud quidam quaerunt, quo pacto uana hominibus irrepsit religio, quæ homines deos & nominari & coluerit. & quantum alibi attigi, paucis tamen & hoc tibi loco ascribendum duxi, quod eam Greci & Latini pluribus sunt executi. Rudes ergo & simplices homines cum quosdam inter ipsos cernerent, qui magna & admiranda uel uirtutum, uel cæterarum rerum præclara facinora efficerent, illos ipsos plusquam homines, hoc est deos putabant: uel ut fieri solet, interdum in admirationem præsentis potentiae ac fortunæ, siue ob beneficia etiam quibus erat affecti, ac bene ad humanitatem compositi, deinde cum reges ipsi his chari fuissent, quibus uitam compositissent, magnum sui desiderium mortui reliquerunt: unde & simulachra primum eorum finxerunt ad solatium. inde etiam defunctorum memoriam colere cœperunt, ut etiam in Sepulchralibus ostendimus. hinc M. Cicero de Nat. deorum. inter alia & hoc: Suscepit autem uita hominum, consuetudoque communitis, ut beneficis excellentes uiros in cœlum fama ac uoluntate tollerent. Hinc (inquit) Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc Esculapius, hinc Liber. Hæc Cicero.

Sed illam quoque ethnicorum superstitionem tibi significandam, antequam cætera aggrediar, duxi, qua existimabant singulas in homine partes, & membra, singulos deos obtinere, ut ait Placides Fulgentius: Iouem caput, Mineruam oculos, Iunonem brachia, pectus Neptunum, cinctum Martem, renes & inguina Venere, pedes Mercurium, sicut Democritus in Physiologumenis scripsit. unde Homerus ait,

ὀμματα ἰσὶ κεφαλῶν ἰκελθὲν δὲ τῶν ἰκεραίων,
ἀπὸ δὲ ζώνων, στήνα δὲ ποσειδάωνι. hoc est,

Oculos & caput similis Ioui terpsicerauno, Marti cingulū, & pectus Neptuno. Nam & Tyberianus poëta in Prometheo fabula ait, deos singula sua homini tribuisse. Quin & Seruius in Bucolic. Virgilij etiam illud obseruat, ideo à poëta dictum, Cynthius atrem trellit, quia auris Memoria consecrata sit, quod & Plin. scribit: quam auris partē attestantes, seu attestantes (utroque enim modo legimus) reo attingere solebant, dum in ius uocabant, quod apud Horatium notant grammatici, super eo uersu, Magna Exclamat

uoce: & licet antestari: ego uerò Oppono auriculam, rapit in ius. Meminit & Plautus in Persa & Curgulione, nos plura in annotatione osculi chytra, quo aures attingebantur: quare ad nostra redeo. Consecrata & frons Genio. Hinc Deum uenerantes frontem tangere, & ad frontem manu indita, numina adire solebant. Dextra Fidei consecrata est, ut in Fidei imagine dicam. Digni Mineruæ, genua Misericordiæ: unde hæc rogantes tangimus. quæ idem repetit in tertio Comment. Æneidos, ex Phisicis excerpta. hinc etiam supplicantes, ad ea procumbere & amplecti moris fuit. quanquam & Græcos mentum attingere una, & altera manu genua apprehendere aliquando solitos, accepimus. Sedenim alio modo Astrologi, hominum membra signis cœlestibus assignant, ut Firmicus, & Mar. Manilius. Sed & hunc & illum mecum rideas licebit. Versus hi sunt Manilij:

Nanq; Arias capiti, Taurus ceruicibus hæret,
Brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro,
Te scapulæ Nemeæe uocant, teq; ilia Virgo,
Libra colit clunes, & Scorpius inguineregnat,
Et femur Arcitenens, genua & Capricornus amauit,
Cruraq; defendit iuuenis, uestigia Pisces.

Sic autem Firmicus attribuit, caput quidem Arieti, & ceruicem Tauro, humeros Geminis, cor Cancro, pectus Leonis, uentrem Virgini, renes Libræ, inguina Scorpio, femur Sagittario, genua Capricorno, tibia Aquario, pedes Piscibus. Sed de his hæcenus, licet etiam uideri possint addita: quare iam dudum in uiam redeo. Illudq; primum tibi dixerim, Deum Iunoni innominabilem ab antiquis nuncupatum: hoc est, ut Plato ait, *θεὸς ἀσώματος, καὶ ἀρρητῶς, ἢ ἀνώματος*. hoc est, ut Apuleius interpretatur, incorporeus, indicibilis, & innominabilis. Eum etiam literis scribi non posse, Martianus ostendit, qui *ἀγράμματος* illum appellat. Plato etiam in Parmenide, ait nullum Deo nomen esse inditum, non definiri posse, non scientia capi, non in sensu nostros incurrere, nullam de eo haberi opinionem: quo circa neque nominari, neque dici, neque cogitatione comprehendere, neque cognosci, neque ab ullo ente sentiri. quin & ante Platonem Hermes Trismegistus, & ipse *θεὸν ἀνώμοτον* dixit. ita enim scribit, *ὁ δὲ θεὸς εἷς, ὁ δὲ εἷς ἀνόματος ἢ προσδεδεταί. ἐστὶ γὰρ ὁ ἄμωμος*. hoc est, Deus unus, hic autem unus nomine non eget, est enim ens sine nomine. Idem Trismegistus alibi, *ὃ τὸ ὄνομα ἢ δυνάμει ἀνθρώπων σφραγισθῆναι*. hoc est, Cuius nomen non potest humano ore efferri. quæ exre & Apollinis Delphicum oraculum ita cecinit, *ὃ τὸ ὄνομα μηδὲ λόγῳ χωρέμενον*. hoc est, Cuius nomē nec oratione capi potest. Lactantius autem Firmianus: Deo, inquit, nomen non est, quia solus est. & paulò post: Deo autem, quia semper unus est, proprium nomen Deus est. D. Dionysius uerò, *ἀρρητόν τε λόγῳ πάντι τὸ πᾶν λόγῳ, ἀγασθόν*. hoc est, omni sermone ineffabile, super omne uerbum, bonum. & huiusmodi mille alia. Libet hinc rem miram tibi afferre, fides sit penes auctorem, Lactantius quarto Theb. comment. Hetruscos confirmare ait, nympham, quæ cum nupta fuisset, prædicasse, maximi Dei nomen exaudire hominem per naturæ fragilitatem pollutionemq; fas non esse: quod ut documentis assereret, conspectu cæterorum ad aurem tauri, Dei nomen nominasse, quem illicò ut dementia correptum, & nimio turbine coactum examinasse: & reliqua. Sed ut rem nostram planius patefaciamus, altius aliquanto repetam. Varro in his libris quos Rerum diuinarum & humanarum scripsit, deos diuisit in certos & incertos. nam trium extremorum librorum primum de deis certis absoluit, alterum uerò de deis incertis. In his igitur ita scribit: De deis populi Romani publicis, quibus ædes dedicauerunt, eosq; pluribus signis ornatos notauerunt, in hoc libro scribam: sed ut Xenophanes

nophanes Colophonius scribit, quid putem, non quid contendam, ponam. Hominis enim est, opinari: Dei, scire. Sic Varro. Patet igitur, deos incertos uocasse, quorum certa ratio reddi nō possit, qui sint: certos uerò, de quibus nullo modo dubitari potest, Solem, Lunam, Cœlum, Terram, & cætera. unde Lucanus in Pharsalia, de Hebræorum deo, Incerti Iudæa dei, dixit. Nec tamen incerti dei, & incogniti dei, ijdem habebantur, qui à Græcis *θεοὶ ἄγνωστοι* uocati sunt, quorum Pausanias in Attica meminit, eorumq; aras celebrat, hoc est, *θεῶν ἀγνώστων βωμοὶς*, quæ aræ Epiminididis uatis Cretensis suasionem crectæ fuerunt. Cum enim terra Attica pestilentia laboraret, consultum est ab Atheniensibus oraculum, quibus Pythia respondit, urbemq; & agros expiari oportere, non expresso cui Deo sacra res esset facienda. Epimenides ab Atheniensibus per Niciam Nicerati filium accitus, iussit per agros oues negras dimitti, sacerdotesq; eas subsequi, & quo quæq; loco constitissent, ibi Deo ignoto propitio immolari debere. Itaq; ex eo tempore, ut ait Diogen. Laërtius, frequens per agros Atticæ, aræ sine nomine Dei uidebantur. id actum esse 27 Olympiade, idem scribit Diogenes: Suidas 42. nisi fortè duræ fuerint expiationes: nam senem Epimenidem eo fuisse tempore, Suidas ait, & Athenas expiasse ab scelere Cylonio, de quo scelere historiam recitat Thucydides, & post eum Hesychius, alijq;. Meminit & de deis ignotis Pausanias in Eliacis. Ait enim, cum de aris magnis & paruis in Olympiæ, & Ioue Olympio, *περὶ αὐτῶν δὲ ἄλλοι ἀγνώστων θεῶν βωμοὶς*. Apud hunc, inquit, deorum ignotorum ara. Meminit & D. Lucas in Actis apostolicis, capite 17, ita de Paulo loquens: Præteriens & conspiciens uestros cultus, inueni & aram in qua erat inscriptum, *ἀγνώστων θεῶν*, id est, Ignoto Deo. Meminit & de deis ignotis Tertullianus aduersus Marcionem. Sed nec illud intactum relinquam, deos nullis cognominibus cultos fuisse à Pelasgis, ut Herodotus in secundo scribit. Nec id præterea te lateat uelim, peregrinos & hospites deos, ipsos etiam Athenienses (adeò erant religionibus addicti) coluisse, & his aras fecisse, quos & *θεοὺς ξενικοὺς* uocabant, ut Apolophanes scriptis prodidit, & notat Hesychius. Suidas etiã de Xenicis deis cum alibi, tum in Hye deo, quem ait ab Aristophane inter eos deos cõnumeratum. Meminit & Cicero secundo de Legibus. Sed iam cætera exequamur. Cœlites dei ij dicti fuerunt, qui à superiore æthere ad Solem usq; demeant, & causarum latentium arcanas componunt, *ἀπαιθέσις*q; perhibentur. Dei autem secundi, à Sole ad Lunam usq;: hi uaticinijs, somnijs ac prodigijs, cæterisq; similibus præesse credebantur. Fuerunt & dei reputati Maiorum gentium, ut est apud M. Tull. in Tuscul. & Lactantium in primo: qui & Maiores dei dicti fuerunt, ut puto, ut est apud D. August. sicuti etiam Minuti, qui & Minores, & Minorum gentium uocabantur: qui & Minuscularij dicti sunt, ut est apud eundem August. stinũ legere ex Varrone. tametsi in plerisq; exemplarib. non Minuscularios, sed Munuscularios legatur, quasi à Munusculis, id est paruis munerib. quæ hominibus præstent, appellentur. Alij sunt Augustini codices, qui neutram prædictorum habent lectionem, sed Numuscularios habent, uocem (ut uidentur) à numo deductam: quæ mihi utcunq; suspecta est, donec apud idoneum aliquem scriptorem eam comprobem. Minorum uerò gentium quos appellabant, ex hominibus in deorum numerum tralatos, qui & Ascripticij dici possunt. Hos Græci *παρεγγεγραμμένους, & μετρίκους*: illos uerò, id est maiorum gentium, *ἑγγεγραμμένους* uocitabant. nam & Lucianus *ἑγγεγραμμένον* Apollinem ait, id est scriptum in 12 deorum albo. Consentes & dei fuerunt, quorum crebra mentio apud auctores: unde & sacra Consentia, quæ tamen Festus existimat consentientium esse. Consentes quidem deos, eos dicebant ueteres, ut Augustinus in 4 de Ciuit. Dei scribit, qui in consilium Iouis adhiberi pu-

tabantur. Hi & Penates, & Urbani etiam dicti, duodecim hi fuerunt, sex ma-
res, & sex foeminae: quorum imagines auratae stabant apud forum, ut Varro
ait lib. 1. de Rustica. Hos Ennius, ut Apuleius & Martianus scribunt, duo-
bus uersibus complexus est:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Dicti Consentes, quasi consentientes. De 12 his deis, quos in consilium
habet Iupiter, Anneus Seneca meminit lib. 2. Quaest. nat. ex Hetruscorum di-
sciplina. Quod autem hi 12 dei, 12 mensibus praesiderent, docuimus in lib. de
Annis & mensibus. Siquidem Ianuarij tutelam, uel (ut aiunt) pontificium
habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Martij Minerua, Aprilis Ve-
nus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Augusti Ceres, Septembris
Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decembris Vesta. M. quoque
Manlius mathematicus libro Astronomicon secundo, eosdem 12 deos si-
gnis coelestibus eorundem mensium his uersibus assignat:

His animaduersis rebus, quae proxima cura
Noscere tutelas, adiecta quoque numina signis,
Et quae cuique Deo rerum natura dicauit,
Cum diuina dedit magnis uirtutibus ora,
Condidit & varias sacro sub nomine uires,
Pondus uti rebus persona imponere possit.
Lanigerum Pallas, Taurum Cytheraea tuetur.
Formosos Phoebeus Geminos, Cyllenie Cancrum.
Iuppiter & cum Matre deum regit ipse Leonem.
Spiciferae est Virgo Cereris, fabricata quoque Libra
Vulcano, pugnax Mauortii Scorpius haeret,
Venantem Diana uirum, sed partis equinae
Atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta,
Et Iouis aduersum Iunonis Aquarius astrum est,
Agnoscit quoque suos Neptunus in aequore Pisces.

Haec bis uates cecinit Manlius. Sed & 12 deos alios Consenteis agrico-
larum duces, hos Varro enumerat: primo Iouem & Tellurem, qui & paren-
tes magni dicuntur, Iupiter scilicet pater, & Tellus mater: secundo Solem &
Lunam, quorum tempora obseruantur: tertio Cererem & Liberum, quod ab
his cibus & potio uenit e fundo: quarto Robigum & Floram, quibus propi-
cuis neque robigo frumenta, neque arbores corrumpit, neque non tempestiue flo-
rent, unde Robigalia & Floralia: tum Mineruam & Venerem, quarum unius
procuratio oleti, alterius hortorum, unde & rustica Vinalia instituta: demum
Lympham & Bonum euentum, quoniam sine aqua & successu misera est a-
gricoltura, & frustratio quaedam. Duodecim praeterea deorum apud Graecos
crebra est mentio, Herodotum, Strabonem, Pausaniam, alios, quin & eis
13 adiectum, Alexandrum Macedonem, refert Diodorus Siculus in Alexan-
dro, hoc est 17 lib. Bibliothecae, quibus lib. (ut ait Plin.) desijt apud Graecos nu-
gari Diodorus. Quidam hos maiorum gentium deos crediderunt. Sanè & hos
duodecim deos in Italiam deportatos quidam scribunt, & Pisis aram habuisse
se communem, quae δώδεκα θεῶν βωμός, id est 12 deorum ara uocaretur.

Semidei etiam fuerunt, quos Graeci ἡμιθεοὺς uocabant, hi animas coelestes
credebantur gerere, sacras quoque mentes, atque sub humana effigie in totius mun-
di commoda pro creatos antiquitas existimauit. Hi quidem ab Heroibus, te-
ste Labeone apud Aurel. Augustinum, diuersi, & ante positi putabantur.
Heroes uero dicti sunt ἀπὸ τῆς ἡρας, id est Iunone, ut communis opinio tenet.
Augustinus libro 10, capite 21 ita scribit: Heroium nomen ab Iunone dicitur
tractum,

tractum, quod Graece Iuno ἡρα appellatur: & ideo nescio quis filius eius se-
cundum Graecorum fabulas Heros fuit nuncupatus. Martianus tamen He-
ros, inquit, nuncupati, quod Heram ueteres terram dixerunt. Idem & Grae-
cus Theophilus, item Iamblichus, & uetus Homeri interpretes, ἐρα ἡ γῆ, ἢ δία
λαίον, ἐκ δὲ τῆς γῆς ἐπλάσθη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Heram inquit terram, secundum
linguae proprietatem: ex terra enim humanum genus effictum est. Plato ta-
men in Cratylo, ἀπὸ τῆς ἡρας heroes uocatos ait, id est ab amore: quod uideli-
cet heroes, uel ex amore eorum erga mulieres humanas, uel amore uirorum
erga deas sunt geniti: uel, ut idem ait, si secundum praesentem Atticorum lin-
guam hoc consideremus, reperiemus parum mutatum esse nominis gratia ex
ἡρας, id est amore, unde sunt heroes geniti, uel dicti, inquit, Heroes παρὰ τὸ
ἡρας, quod dicere significat: quod Heroes facundi fuerunt, & ad interrogan-
dum dicendumque paratissimi, & reliqua, quae summus philosophus exequi-
tur, & quae ex Proclo excerpta, Graeca dicuntur scholia. Fuere demum qui
Heroes ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, hoc est, a uirtute nuncupatos dicerent, quod scilicet uir-
tute Heroes praediti essent. Hierocles quidem insignis philosophus, & ipse
ἀπὸ τῆς ἡρας, ut Plato, heroes denominatos ait, non quod amore sint geniti,
sed quod ipsi plane amore pleni essent. Grammaticus porro Seruius, pote-
states supernas existimauit corporibus sese humanis infundere, unde pro-
crearentur Heroes.

Indigetes dei antiquis uocati: Seruius in 12 Aeneid. duplici ratione indige-
tes dici assueuerat: uel secundum Lucret. quod nullius rei egeat, quasi Nihil
indiga cura: uel certe (ait) indigetes dei sunt ex hominibus facti, & dicti indige-
tes. Alij, quasi in deis agentes, qui ex hominibus ad diuinitatem peruenis-
sent. Fuere qui indigetes putaret eos, quos indigitari, hoc est, uocari & nun-
cupari nefas esset: atque hos eos deos fuisse, in quorum custodia essent urbes ge-
tesque. Alij dicunt, si indigitare inuocare est, deos illos indigetes esse potuisse,
qui inuocati faciles sint, & praesto adsint. Alij sunt qui putant indigetes ap-
pellari, quasi in loco uel geniti, uel degentes, & magis propitij patriae, loco &
ciuibus. Vergil. Dii patrij indigetes, &c. Lucanus, Indigetes fleuisse deos. Le-
ge Decij deuotionem apud Liuium. Hinc & Aeneas Iupiter indiges dicitur
est, ut ait T. Liuius in primo. Ouid. in 14 Metamorpheseon, de ipso eodem
Aenea a Venere genitrice expiato, & deo facto, ita cecinit:

Lustratum genitrix diuino corpus odore,
Vnixit, & ambrosia cum dulci nectare mixta
Contigit os, fecitque deum, quem turba Quirini
Nuncupat indigetem, temploque arisque recepit.

Tibullus lib. 2. ad Aeneam loquens:

Illic sanctus eris, cum te ueneranda Numici
Vnda deum caelo miserit indigetem.

Aeuerni dei appellantur, quod a uo sempiterno permaneant: qualis Iu-
piter, quem sic uocauit Ennius. Apuleius: Aeuernos deos in sublimi aeth-
ris uertice locatos, ab humana contagione procul discretos: & caetera. Ser-
uius uidetur Aeuintegros ab Ennio uocatos dicere. Elogium antiquum legi-
tur, D. POT. ET GEN. AEUIT. D. quod Pet. Crinitus & Coelius noster ita
interpretati sunt: Deis potentibus & Genio Aeuiterno dicatū. Sed & Plin.
de Aeuiterno deo meminit, in cuius sacris fururum bouem immolari mos fuit,
quod est a Verrio Flacco notatum.

Selectos deos uocabant Romani praecipuos, & summates, qui habebant
ampliores potestates, quibus celebriores, & in maiori haberentur cultu ac
ueneratione a D. August. ex Varrone uiginti numerantur, duodecim uideli-
cet mares, & 8 foeminae: Ianus, Iupiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apol-

Io, Mars, Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater: Tellus, Ceres, Iuno, Luna, Diana, Minerva, Venus, Vesta. Certè selecti alij erant à Consentibus, de quibus iam egimus, quod & Augustinus notauit in 4. ne & tu forte fallaris, ut pleriq; quos honoris causa non est cur nominem.

Semones deos dici uoluerunt antiqui, ut ad Chalcidum scribit Fulgentius, quos nec cœlos dignos putabāt, obmeriti uidelicet paupertatem, sicut Priapus, Hippona, Vertumnus; nec terrenos eos reputare uolebāt, propter gratiæ uenerationem, sicut Varro in Mythagorum lib. ait: Semoneq; inferius derelicto, Deum depinnato attollam orationis eloquio. Liuius dixisse uidetur, Semoni Iano templum à Romanis dicatum fuisse: etsi sunt codices, qui Semonilano coniunctim, & per L. proferant, uerba Liuij hæc sunt lib. 8. ab V. C. Vitrubium in carcerē asseruari iussit, quoad Cos. redijisset, tum uerberatum necari: ædes eius quæ essent in Palatio, diruendas, bona Semoni Iano censuerunt consecranda: quodq; æris ex eis redactum est, ex eo ahenei orbes facti, positi in facello Semoni Iani aduersus ædem Quirini. Porro Alexander Semoni Sango, alij Sabino Sango, uel Sancto legunt: de quo plura alibi dicturus. Legi & qui Semones interpretarentur quasi semihomines, quæ speciosa quidem interpretatio uidetur. Porro & Macrobius Semoniam inter eas, quæ fetriæ nominatæ facerent, reponit. D. Augustinus Semonem Ianum præesse seminio, innuere uidetur, cum infans concipitur. Sunt qui & hos Patellarios uocent, quorum mentio apud Plautum: Deime omnes magni minutiq; & patellarij. Hi etiam dici uidentur parui dei, ab Horatio lib. 3. Carm. Patellarios, eruditi dictos existimant à pateris, uel patellis, quibus ueteres deis his sacra faciebant, Ouidius in Fastis:

Fertmissos Vestæ pura patella cibos.

Seruat ad nos usq; Patenæ nomen, Quidam & ijs Medioximos conferunt, de quibus nobis agendum est copiosius in Genijs. A Semonibus deis alij sunt Sumanes, dei inferni, quorum meminit Martianus in secundo.

Nouensiles dei à Sabinis Romam deducti existimantur, atq; ijs à Tatio rege ex uoto ædes dicatæ fuerunt, quibus indigitamenta hæc ascribit Varro: Herculem, Vestam, Salutem, Fortunam, Fortem, Fidem: quæ uoces quamquam Sabinorum linguam sapere uidentur, ad Romanæ tamen linguæ speciem adornatæ sunt. Non desunt qui Nouensiles hos deos appellatos putent, quod nouissimè in deorum numerum recepti sint, quasi nouissimè, id est nuper salientes: hoc est, in deorum numerum ascendentes. Sunt qui Nouensides appellēt. De his post Varronem de lingua Latina, & T. Liuius meminit libro octauo ab Vrbe condita, in Decij pro legionibus Pop. Roman. deuotione: & Martianus in Nuptijs, eos in secunda regione cœli collocat, ut supra meminimus. Sed de his deis libet aliquanto, quam adhuc cæteri, locupletius differere, ut uideas quam ingeniosa fuerit antiquitas in falsis suis asserendis deis. Nouensiles Piso deos esse credidit nouem, in Sabinis apud Trebiam constitutos. Hos Granius Musas putat, cōsensum accommodans Ælio. Nouenarium numerum tradit Varro, quod in mouendis rebus potētissimus semper habeatur, & maximus, Nouitatum, ait Cornificius, præsidēs, quod curantibus his omnia nouitate integrentur & constent: deos nouem Manilius, quibus solis Iupiter potestatem iaciendi sui permiserit fulminis. Cincius numina peregrina, nouitate ex ipsa appellata pronunciat, nam solere Romanos, deos omnes urbium superatarum partim priuatim per familias spargere, partim publicè consecrare: ac ne aliquid deorum multitudinē aut ignorantia præteriretur, breuitatis & compendij causa uno pariter nomine cunctos Nouensiles inuocari. Sunt præterea nonnulli, qui ex hominib. diuos factos, hac prædicat appellatione signari: ut est Hercules

Hercules, Romulus, Æsculapius, Liber, Æneas, atque hæcenus inuenio dissentientes de deis his auctores, contra quos Arnobius in tertio aduersus Gentes disputat.

Diuipotes dei, quos ut Varro scribit, Augurum libri scriptos habēt, sunt pro his quos Samothraces uocabant, *ἑοὶ δῆμαρπι*, uel ut Latini codices habent, Thecedynatæ: hæc duo, cœlum & terra, anima & corpus, humidum & frigidum.

Materas deas cultas ab antiquis legimus, quibus hastæ dicarentur, affigereturq; Ægyon quippe, siue Ængyon in Sicilia urbs fuit, non magna, sed ualde uetusta & celebris, harum dearum religione: quarum templum à Cretenisibus positum fuisse ferunt, ubi hastæ quædam ostendebantur, & ex ære casides: & hæc quidem Merionis, illæ uero Vlysis inscriptiones habebant, ut Plutarch. in Marcello prædidit. Materes quoq; Gallorum tela fuere, ut in Annotationibus ostendi.

Appiades deæ quæ dicantur ab Ouidio libro de Arte amandi tertio, uideo à multis queri:

His Venus è templis multo radiantibus auro

Læra uidet lites, Appiadesq; deæ.

In secundo autem de Remed.

Turpe, uir & mulier iuncti modò, protinus hostes:

Non istas lites Appias ipsa probat.

Quidam deas quæ habebant templa apud aquam Appiam prope forum Cæsaris, & Venerem in primis intelligunt, Pallada, Pacem, Concordiam & Vestam. nec tamen facit, quod asseritur ab aliquibus ex epist. in tertio Famil. Ciceronis: Non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Illud uero Plinij ex 36. Ento chi Appiades & Hermerotes: Herm. Barbarus se nescire fateatur. Hippiaades statuæ mulierum equestres, cuiusmodi Amazonum: alij Hippadas. Hippades sacrificia quædam Athenis, quæ mittebāt equites, hoc est, *ἵππες*. Ego puto omnino ab Ouidio Viriplacam deam designari: sed quare Appiades, adhuc nos latet.

Ζωόνοιο, id est, animales geniti dei existimati, teste Proclo in Hesiodi commentarijs, uitæ productores, quibus perennes aquæ & fluuij sacratī credebantur. De deis quidem animalibus ego aliàs plura, cum de dæmonibus agam, quin etiam Iouem *Ζωόνοιο* legi apud Hesychium, qui & eundem Phytalmion uocat, ut alibi dicam.

ἄζωον deos, eosdem & communes deos Latini uocauerunt, de quibus ex Martiano antè meminimus. Sic uero de his propemodum Seruius: Dei, inquit, communes sunt, ut alij dicunt, Mars, Bellona, Victoria, quod ñ in bello utriq; parti possunt fauere. Ut autem altioris scientiæ hominibus placet, dei communes sunt, qui *ἄζωον* dicuntur: id est, qui cœli certas non habent partes, sed generaliter à cunctis coluntur. ubiq; enim eos esse manifestum est: ut Mater deum, cuius potestas in omnibus zonis est. Alij communes deos uolunt, Solem, Lunam, Plutonem, Martem, hi enim apud omnes inueniuntur, & sunt in omnibus terris. hæc fermè Seruius. Vergilius:

In mediosq; focos, & dis communibus aras.

Quare uero sit communis deus Mars dictus, suo loco copiose dicemus. Sed & hoc Erasmus duxit in Prouerbijs.

Potniades deæ dictæ fuerunt, furorem facientes, hoc est *μαινιοπιδοί*. Non procul uero à Potnijs Bœotia urbe, puteum fuisse legimus, ex quo si aqua hausta fuisset ab equis indigenis, furore agitabantur: unde dearum nomen. Sed Hesychius Bacchas & Mænadās hoc uocari nomine scribit. A Potnijs aut, uel Potnia ciuitate, Potniades equæ dictæ sunt Vergilio in Georg. quem

quem locum tamen uelim consideres, an rectè succedat, ut Probus & Seruius comminiscuntur. Versus Vergilij hi sunt in tertio Georg.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum,

Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci

Potniades malis membra absumpsere quadrigæ.

Pataicòs, siue Patēcos, ut ab aliquibus scribitur, deos Phœnices uocabāt, quos in triremium proris circumferre solebant, Pygmæorum quadam (ut ait Herodotus) imagine. Sed Hesychius non duplici tr, sed simplici enunciare uiderur, & item Herodotus in Thalia Ita uerò scribit Hesychius: Pataici dei Phœnices sunt, quos ij constituunt in proris nauium. Pataici perperam in Vallæ codice legitur: unde anfa fuit, ut quidam malè enunciant. Porro & *χυτρεὶς θεός* etiam usq; in prouerbiū deductus est, hoc est ollaris deus, in cōtempribiles & humiles, meminuit Aristophanes in Nubibus. Sumptum opior ab antiquorum deis, qui uel Plin. teste fictiles fuerūt, uel patellarij, Erasmus imminutos deos, quales Silenos, Priapos ue, deflexit. Prouerbij meminit & Zenodotus.

Cabiri dei habitū, uel ministri potius deorum, alij dæmonas existimarūt: de quibus tam frequens est mentio Græcis, Orpheo, Apollonio, Straboni, cæteris. Fuere qui Cabiros eosdem & Corybantes facerent, ut in decimo docet Strabo. Stremfibrotus Thasius hos in Samothrace sacra fecisse ait, & dictos à Cabero Berécynthiæ monte. Cabirorum in Ægypto templum celebre legimus, quod ingredi quempiam fas non erat, sacerdote duntaxat excepto: quod Cambysem ingressum, prodit Herodotus, & omnia euerit: quin & illud incendisse tradit. Fuit & Cabirorum ædes in agro Thebano, & item Caberiæ Cereris, quorum ea fuit religio, ut qui illi manus intulissent, deorum iram euadere non possent: id quod pluribus Pausanias ostendit, Mardonij Persæ & Alexandri militum exemplis, quorum & Cereris sacra ne proderet, religione se prohibitum scribit. Ad Prometheum tamen, & Etnæum eius filium, Cabirorum gentis Cererem quondam accedentem, quædam illi tradidisse & apud illos deposuisse dicit, sed quæ nesciantur, nec fas sit ea eloqui: tantum ait, Cabirorum iras ac indignationem hominibus esse inexorabiles. Pherecydēs uerò monumentis literarum prodidit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano, tres Caberos & tres Caberidas nymphas procreatas, & utrisque fuisse templa dicata: in Lemno uerò & Imbro Caberos præcipuo honore habitos. Fuerunt & sacra & telete Caberorum in Samothracia: nomina Mnaseas memorat quatuor, Axieros, Axiocersa, Axiocersos, & Casmilus. Alij Caberos appellatos putant à Cabiris Phrygiæ montibus, atque inde traductos. Quidam duos Cabiros tantummodò putauere, Iouem & Dionysium. Alij filios Electræ & Iouis, Dardanum & Iasion: quidam Iouis & Alliopes, ut Strabo. Acusilaus Argiuus ortum Cabira & Vulcano Camillum refert, ex quo nati tres Caberi, & tres Caberides nymphæ, ut ex Pherecyde recitauimus. Mirandum illud de Cabiris traditur, si credere dignum est, quòd qui eorum sacris initiati essent, omnem maris tempestatem euadere crederentur. Plura ex Græcis commentarijs congerere possem, nisi me Cœlij dialogus Equitatio, quo etiam me loquētem hac de re introduxit, ab hoc labore supersedere moneret: ad quem te legendum hortor, ut inde multam frugem colligas.

Curetes qui fuerint, unde dicti, quæ primùm loca incoluerint, in quæ migrarint, longa narratione & docta Strabo in decimo exequitur. Eos enim quidam Acarnanes, alij Cretenses, nonnulli Ætolos, aliqui ex Eubœa genus duxisse prodiderunt: qua de re idem Strabo Homeri carmen altius & repetit, & exponit. Arthemathus quidem Eubœus Curetas Chalcidem incoluisse

incoluisse uoluit, unde & ipsi *χαλκιδες* uocati, ab armis æreis. Cùm uerò Eubœi de Lelanto campo assidue pugnarent, & hostes anteriorem captarent casariam, eosq; distraherent, ab occipite capillatos extitisse, à fronte detonsos, inde *ἀπὸ τῆς κόρας*, id est tonsura, Curetes, hoc est detonsi appellati sunt. Autumant quidam dictos, quòd uelut *κόραι*, id est puellæ, muliebres & longas stolas induerent: eo enim habitu cum primis Ætolos usos fuisse legimus. Alij, quòd *κόροι*, id est curatores, *κοροτοφῆροι*, id est, educarent Iouem. Sunt qui ab heroe quopiam denominatos putent. Sunt qui à Curio monte Pleuroni adiacente. Sunt & qui Thestium Curetum ductorem tradant, qui Pleuroniam tenuerit. Alij Curetas dæmonas quosdam fuisse opinantur, deorumq; ministros: inde & Iouis educatores traditi sunt. Sunt qui eosdem fuisse credant Curetas, Cabiros, Telchinas, Corybantes, & Idæos dactylos. Sunt & qui cognatos existiment, non nihilq; differre, omninoq; furore quopiam motos: quin & eosdem non in Creta solùm, & Phrygia, sed & in Samothrace fuisse, & Lemno, perhibent. Diodorus ait quosdam existimasse, Curetas progenitos ex Idæis dactylis: alios ex terra, & eos in montibus & conuallibus, tecta q; ac indumenta quæ natura præberet habuisse, nondum repectis domibus. Sanè & Curetas Enopliam, id est armatam saltationem, & Pyrrhichiam induxisse, testis est Strabo: & *γυθούσιασμον*, & ceremoniarum ritum, quæ mysticè figurabantur armifona saltatione, qua fingebant Saturnum filios uorare solitum, & Rheam cùm id nosset, partus dolores dissimulasse: & ut in lucem infans editus esset, illum per hos Curetas in loca abdita ablegasse: hos tympanis armorumq; instrumentis, ne infans agnosceretur, abstulisse, & in Ida monte nutrisse ferunt. Fuere qui Curetas Iuiores & saltatores dixerunt, alij tibicines & Phryges: alij terrigenas, & Chalcaspidas, hoc est, qui scutis æreis uterentur. Est quoq; in fabulis legere, Rheam in Idam montem ex fuga delatam, cùm puerperij tempus instaret, primam motis partem manibus apprehendisse, atq; ita partu solutam: ex impressione uerò palmarum Curetas prodijisse, qui & Idæi dactyli nominati: sicut à pupillis oculorū, quas Græci *κόρας* appellant, uel à galearum cono, Curetas. Sunt qui non à Rheam, sed ab Anchiale nympha id factū tradunt, ut Varro Attacinus canit:

Quos magno Anchiale partus adducta dolore,

Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis, &c.

Porro Curetas Diodorus ait, cùm prudentia eminerēt, permulta ad uitam utilia excogitasse. nam primū omnium greges coegerunt, reliqua q; mansuefecere pecora: mellis insuper usum, & sagittadi uenandiq; modum induxisse perhibent, hominumq; cœtus ad communem uitæ & legum disciplinam instituisse, cætera q; quæ in Telchinis statim referemus.

Telchines, ut Strabo in 14 tradit, ex Creta primū in Cyprum uenerunt: postmodum Rhodū, unde & Rhodus ipsa Telchinis aliquando uocata est. hinc Ouid. 7. Metamorph.

Phœbeamq; Rhodon, & Ialysios Telechinas.

Telchines uerò fascinatores fuisse ferunt, & maleficos, quòd Stygiam aquam animalibus & stirpibus pernicipi gratia inspergerent: qua ex re calamitates, pestes & fames consequerentur. Horum nomina fuisse perhibentur, Actæus, Megalesius, Ormenus, Lycus, Nicon, Mimon, quidam & hos Alastoras dixere, & Palamæos. *ἄλκων* enim *βλάβη*, hoc est nocumentum: & *πάλαιος* palma, quòd palmis & manibus Stygis aqua terris inspergerent. Nonnulli tamen contrarium sentiunt, & artibus illos excellentes & præstantes fuisse uolunt: atq; ideo ab artificibus, qui similia tentarēt, inuidia habitū, qui eis hanc notam inusserunt. hi ferrum primū & æs fabricati sunt, quin & saltationem Saturno fecere. Sunt qui in Rhodo Telchines nouem Rheæ comites statuunt,

statuant, ut Strabo refert. Diodorus Telchinas ait primos Rhodum habitasse, Maris filios: eosdem cum Calphurnia Neptunum nutruisse. Datum illis ab Rheia fuisse, ut artium inuētores quarundam essent, permultaq; utilia excogitarent, nam & deorum statuas primi fabricarunt, & signa quaedam, eorum nomine appellata sunt. Apud Lydios enim ideo Apollo Telchinius, & nymphæ Telchiniæ apud Ialysios, & Iuno Telchinia apud Camiræos Rhodios appellata sunt. Sunt qui tradāt Simonem & Niconem appellatos: & inde proverbium ductum, Noui Simonem, & Simon me: hoc est, οἶδα σίμωνα, καὶ σίμωνος: Suidas & Zenobius auctores, ab his Telchines Cretenses dicti sunt, & Creta ipsa Telchiona.

Idæi Dactyli, Magnæ matris ministri & assessores dicti fuerunt: ea autem ratione nuncupati, quod sub Ida habitarent, extremæ enim montium partes infra pedes, supra uertices dicuntur. omnis quippe mons Ida Matri deum dicatus credebatur, ut ait Strabo. Idæos dactylos decem Sophocles existimauit: quinque mares primum natos, qui ferri fabricam excogitauerunt, aliaque permulta: quinque horum fuere sorores, ab hoc numero dactyli, id est, digiti nuncupati. horum nomina, Hercules, Pæon, Epimedes, Iasius, Idas. Iulius Pollux de manu loquens, libro secundo: Corybantes, inquit, dactylos etiam nuncupati tradunt plerique, propter numerum, quod scilicet quinque sint: alij autem, quod Rheæ administrarent omnia. Indeque manus dactyli, id est digiti, artifices, & omnium rerum opifices dicti sunt. Sunt qui Idæos quatuor tantum numerent, Salaminum, Damnanæum, Herculem, & Acmonem. Leguntur Phoronidis carmina, quæ ab Apollonij enarratoribus afferuntur, in quibus tres tantum Dactyli Idæi commemorantur, Celmis, Damnameneus & Acmon: qui fabricam ferream, & alia plura repperunt. Sed Celmis ab alijs reiectus dicitur, quod Rheam deorum matrē uiolare uoluisset. Scribit Zenobius in Proverb. proverbium apud antiquos fuisse, κέλμης γινώσκω: de ijs qui sibipsum nimium credunt, seque fortes & manu agiles esse existimant. Celmis in ferrum mutatum fabulæ ferunt, cuius rei Sophocles in Satyris meminit. Ouidius uero in libris Metamorphoseon, in adamantem conuersum cecinit, hoc carmine,

Te quoque nunc adamas, quondam fidissime paruo Celme Ioui.

De hoc plura in Proverbis, tum Græcis, tum Latinis legere poteris. Scribit Plutarchus in lib. qui inscribitur, Quomodo quis sentiat se in uirtutem proficere, hæc ferme uerba: Nonnulli priorum nomina digitorum ediscunt, eisque contra pauores utuntur, tanquam ad auertenda mala remedium habeant, paulatim singulos recensentes. quo loco Cælius noster non proprios digitos interpretabatur, sed Idæos dactylos. Porro quidam quinque & uiginti Dactylos Idæos fuisse commemorant, Pherecydes uero duos & quinquaginta existimauit, & ex ijs duos & triginta læui dicti sunt fascinatores: reliqui autem dextri, dicebantur fascinatoribus contrarij, utpote qui maleficia dissoluerent. Alij Idæi habitatores & inquilinos, magosque & incantatores ac ueneficos fuisse: quidam ab his ortos Curetas & Corybantes prodidit. & in Creta centum fuisse Idæos dactylos, Strabo. Diodorus quidem hos primum circa Idam habitasse scribit. Ephorus ipse 10 fuisse ait, sic appellatos ob parem numerum digitorum manus. Alij cum Mygdono uolunt ex Phrygia in Europam deuenisse, qui & in Samothrace fuere, ubi miranda fecerunt: a quibus Orpheus edoctus mysteria, & sacras initiationes. Addit his Diodorus & ignis usum, & ferri ærisque fabricam.

Corybantes, ut diximus, quidam Curetas, & Cabiros, & Telchinas eosdem putauere: inter quos Sceptus, ut scribit Strabo in 10. qui in Matris deum sacrificijs armati saltantes, casti & puri sunt assumpti, Pherecydes uero

10 ex

10 rō ex Apolline & Rhetia nouem. Corybantes genitos prodidit. Alij Corybantes dæmonas quosdam fuisse tradiderunt, Mineruæ & Solis filios: alij Saturni, quidam Iouis & Calliopes. Diodorus Corybantum Iasionis & Cerearis filium tradit, qui cum Dardano sacra Matris deum in Phrygiam detulit. Corybantes autem sic appellati, quia inter saltandū capita iactarent: hoc est, κορυβάντες ἀπὸ τοῦ κορυβήσαντος βαίνειν. hinc qui capita iactant, & furij ac numine agitantur, κορυβαντίαι dicuntur. Aliqui hos dictos arbitrantur a uigilantia: quod patentibus oculis dormirent, dum Iouem custodirent infantem, παρὰ τὸ κορυβαντιάω. Sunt qui a galea dictos arbitrentur, quæ Græcè κόρυς dicitur. Obseruat Suidas aliquos, hos decem uoluisse talios nouē, ut modo dicebam. Corybantes, Βυπάρμονος ab Homero uocantur, ut etiam Strabo notauit. Homerus,

δὲν τε δ' ἄγε φαιθήκωρ Βυπάρμονος ὄσοι ἀείσοι. hoc est, Phæacum quicumque boni Betarmones adsint.

Corybantes, inquit Plato in Euthydemo, in mysterijs suis illum quem in sacris initiaturi erant, in folio collocabant, uarijsque iocis applaudebant, & choreas ducebant ac saltabant, eo modo expiantes, ac sacris initiantes.

ἀπὸ πομπῶν θεοί, hoc est Emisarij dei, quidam a Græcis appellati sunt, de quibus Apollodorus libro sexto de Deis meminit, & Phauorintis. ij & Pompaei, teste Hesychio, uocati sunt: unde dies in quibus eis sacra fiebant, ijdem scriptoribus tradentibus, hoc est Hesychio & Phauorino, ἀπὸ πομπῶν nuncupati sunt. horum & Isocrates meminit, Sed enim dei mala auertentes, his etiam nominibus appellabantur, ἀλεξίκακοι, ἀπὸ τροπῶν, λυσοί, φύξιμοι: hoc est, depulsores malorum, auertentes, soluentes, fugantes mala. Iulius Pollux auctor. Sunt quidem ἀπὸ τροπῶν dei, qui mala auerrunt. nonnulli eos deos existimant, qui a Latinis depellentes & depulsores dicuntur. Persius in Satyra, Dijs depellentibus agnam. quo loco Cornutus grammaticus, seu Probus, nihil amplius ait, quam deos depellentes amorem. Hinc & depulsores sacra in uigesimo quinto Ammiani Marcellini appellantur, quæ deis depellentibus & mala auerruntibus sunt. Hos deos & Auersorios transtulit interpres Dionysij Alicarn. libro decimo: Apotropæorum uero deorum crebra mentio, Lysij uero dæmones & dei dicebantur, mala soluentes: unde & Lysius Bacchus, de quo in Bacchi cognominibus agemus. hinc & λυσιώδω, minorum genus, ut in Poëtis diximus. Lysij autem uocati, quod a Naxijs Thebani uicem redemerunt, quod ait Aristophan. ut est apud Athenæum. Sanè deos mala inferentes, Polluce auctore, Græci his nominibus appellant, ἀλιθίοι, ἀλίθευοι, πῶροποι, ἀπὸ τροπῶν, & παλαίμαχοι: hoc est, exitiales, pestilentes, malitiosi, & homicidæ.

40 τράστοι θεοί, Hesychius ait, dei sunt signorum ac prodigiorum effectores: ὁμοχέτας θεός, antiqui deos homochetas appellabant, qui in templi eiusdem ac sacrorum uenirent participatum, meminit in quarto hist. Thucydides. Δολύς, Deus deos Magi uocabant, non malos, ut Hesychius ait. Δειωδόνος, Driodones deos quosdam coluere Lacedæmonij. Hesychius. αἰοί dei, ex cursu traicietes in Samothracen stagnum, & Cilices, ab Aoo Cephalij præterfluentis fluij. auctores Hesychius & Phauorinus, mihi uero hi parum comperti sunt dei.

Anculi & Anculæ, dei deæque ancillarum putabantur, ut ait Fest. quin & ueteres Anculari, pro ministrare dixerunt, eodem Festo auctore, unde forte etiam ancillarum nomen.

50 Antithej quidam mali dei, quos a magis confingi ait Arnobius, hiç spiritus esse dicuntur, qui in actionibus humanis sæpe obrepant, seque deos fingant, & inscios mendacijs & simulationibus deludunt.

C

DEI EX HVMANIS ACTIONIBVS.

His ita in uniuersum à me commemoratis, singulos iam deos deas'ue exi-
stimatos subiungere par esse uidetur: & eos in primis, qui uel à uirtuti-
bus in nos ipsos aliquid efficere, uel extra & circa nos putabatur, atq; à Vir-
tute ipsa, & Veritate, exordiemur.

Virtutem deam fecere Romani, ut scribit Augustinus, cui ædem uouisse
suo primo cōsulatu M. Marcellum legimus. eius filius ad portam Capenam
dedicauit: L. Iulius, Val. Max. Plutarch. & Lactantius, auctores. Alteram
C. Marius summissiorē extruxit, ne publicis auspicijs forte officeret, & eam
ideo Augures demoliri iuberent. Sed & M. Tullius lib. de Legib. secundo, 20
Virtutem coli iubet. Iuuenalis, ut alibi citauimus,

Vt colitur Pax atq; Fides, Concordia, Virtus, &c.

Plaut. in Amphit. prologo, in quo Mercurius introducitur, Virtutē deam
commemoratur: Neptunum (inquit) Virtutem, Victoriā, Martem, Bello-
nam, &c. Sanè uirtus à uiro dicitur, quod (teste Cicerone) uirum uirtus
maximè honestet. Est autem uirtus, ut Lactantius scribit, perferendorum
malorum fortis ac inuicta patientia. Apud quem & illa Lucilij leguntur
carmina:

Virtus est homini, scire id quod quæq; habeat res.

Virtus, scire homini rectum, utile, quid sit honestum: 20

Quæ bona, quæ mala, quid sit inutile, turpe, inhonestum.

Virtus, quærendæ rei finem scire, modumq;:

Virtus, diuitijs precium persolvere posse.

Virtus, id dare, quod re ipsa debetur honori:

Hostem esse atq; inimicum hominum, morumq; malorum:

Contrà, defensorum hominum morumq; bonorum.

Hæc Lucilius. Breuius multo Horatius: Virtus est, uitium fugere. Sed
dies me deficiat, si philosophos, poëtas, uel ceteros scriptores memorem, de
uirtute loquentes. Illud tantum ex Claudiani Panegyrico quodam, cognitio
ne dignissimum ascribam: 30

Ipsa quidem uirtus precium sibi, solaq; latè

Fortunæ secura nitet, nec fastibus ullis

Erigitur, plausu'ue petit clarescere uulgi:

Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,

Diuitijs animosa suis, immotaq; cunctis

Casibus, ex alta mortalia despicit arce.

Attamen inuitam blandè uestigat, & ultrò

Ambit Honor: do cui toties à rure profectus

Lictor, & in medijs Consul quæstus aratri.

Breuius ante Claudianum Silius, hoc uersu, 40

Ipsa quidem uirtus sibi met pulcherrima merces.

Virtus uerò delubrum antè positum fuisse, & post inde Honoris, ut osten-
deretur, aditum non patere ad uerum honorem consequendum, nisi per uir-
tutem ipsam, cuius illud tantum & est & habetur precium ac præmium, Ho-
nor scilicet: unde & uirtutē aliam interdum effinxere ueteres, propter glo-
riam & honorem, qui ex ea oriuntur. Sed hoc minimè te ignorare uelim,
deum non modò Honorem habitum, uerum illud etiam obseruatum à Plu-
tarcho in Quæst. quod honori cum diuinam rem Romani facerent, aperto
fuisse capite: & honore *δὴξαν, ἢ τιμὴν* Græcè est interpretatus. An, inquit, quod
splendidum quiddam sit honos, atq; ob id etiam honestis, uiris & illustribus 50
caput aperire solemus, & perinde ei deo caput aperiendum, cum sacrificamus.
Scribit Plinius de Viris illustribus, quod Fab. Rutilianus primus insti-
tuit, uti

tuit, uti equites Romani, idibus Quintilibus, ab æde Honoris equis insidē-
tes in Capitolium transfirent: id quod & in Calendario nostro ex alijs aucto-
ribus annotauit. de Honore uerò planius infra agemus. Sedenim Virtutem
uarijs imaginibus conformatam ab antiquis fuisse aduertimus: nunc e-
nim matronali habitu honesto, in affectatoq; nunc quadrato saxo insisten-
tem. Vidi & ipse in M. Val. Acilij triumuirij peruetusto nomismate, hac for-
ma: Mulier erat columnæ læuo nixa cubito, dextera serpentem tenebat. Vi-
di & in alio masculam Virtutem hoc pacto, in uno quidem Gordiani impe-
ratoris, in cuius altera parte imago erat senis barbati stantis, nudij, clauæ in-
nitentis, cum leonis pelle brachia aduoluta, cum hac inscriptione, VIRTU-
TI AVGVSTI. In altero uerò Numeriani nomismate, eadem prorsus fuit
imago senis, cum inscriptione: VIRTVS AVGG.

Extat porò Luciani dialogus, si modò Luciani, in quo Virtus à Fortuna
male habita describitur, lacera & mœrens, ut quæ nec ad Iouis aspectū ad-
mitteretur: quæ profectò uirtutis species nostræ ætati conuenire uidetur, ut
etiam hi ferendi sint qui peregrino eam habitu effinxere. Porò cum à no-
stris una uoce animi & corporis uirtus dicatur, à Græcis distinguuntur, alte-
ra *ἰσχυς*, altera *ἀρετή* nuncupatur.

Veritas dea existimata à gentibus, *ἀλήθεια* à Græcis uocata. Fingebatur, ut
20 Philostratus in Amphiarao scribit, uirgo niueis induta uestibus: quæ & eo-
dem authore in Heroicis, Virtutis mater effingebatur. Hippocrates uerò in
quadam ad Philopœmenen epistola hoc modo describit: Mulierem pul-
chram, magnam, simpliciter ornatam, illustrem ac splendidam, cuius oculo-
rum orbis puro lumine nitēbant, ut astrorum ac stellarum fulgorem imitari
uiderentur. Idem ibidem & Opinione, seu Opinationem mauius dicere, de-
scribit hoc pacto: Mulierem, quæ non mala uideatur, sed audacior aspectu,
& concitator. Veritas Temporis filia, & Virtutis mater dicta. Plutarchus in
Quæst. ait, Veritatis parentem ac deum Romanos Saturnum habuisse. Sub-
dit causam: An, inquit, quod ut pleriq; philosophi putant, *κερόνοιο χρόνοιο*, hoc est,
30 Saturnū tempus esse: ueritas uerò tempore inuenitur. an illud potius, quod
Saturnus iustissimus fuerit, & ueritatē in primis etiā, quod uerissimile est, co-
luerit. Hanc in putei fundo delitere scripsit Democritus, & ab eo Lactantius.
Gellius uerò ex Plutarcho, solū Temporis filiam, nam ut est Græca sententiā,
ἄγεια δὲ πῶς φασὶ τὴν ἀλήθειαν χρόνοιο. hoc est, In lucem agit ueritatem dies. Pinda-
rus tamen in quodam ad Agesidamum hymno, in Olymp. Iouis filiam facit.
In sepulchro præterea Simandij insculptum fuisse iudicem legi, & primatum
conuentum, sacris indumentis uestitos, ex quorum collo ad pectus pende-
bat suspensa Veritas, clausis subnutans oculis, & cætera quæ ex Diodoro
Bapt. Leo in septimo, scriptū reliquit. Porò ne supersticiosa ab hæreticis
40 quibusdam, uti à Marco conficta, conticeam, Veritatis imago effingebatur
ex literis Græcis, eius uidelicet caput *α* & *ω*, collum uerò *ε* & *υ*, & sic dein-
ceps. Quæ supersticiosa si cui arrideant, legat Epiphanium: mihi hæc osten-
disse satis superq; fuerit.

Prouidentia, quam Stoici *πρόνοια*, anum fatidicam faciebant, dea putaba-
tur, ut Cicero de Nat. deorum meminuit, & Martian. hæc mundum & mundi
partes administrare tradebatur, ut optima & frugij mater familiās. Scribit
Phurnutus, Prometheum ideo existimatum hominem è terra finxisse, quod
Prometheus prouidentia animæ uniuersalis appellaretur, quam iuniores
uocarint *πρόνοια*.

50 Mens à Romanis, ut Lilius & Cicero tradunt, consecrata, ut mentem ea
bonam concederet: quod & D. Augustinus non semel asseruit, & ante eum
Lactantius, Ouid. in Fastis,

Mens quoque numen habet, Menti delubra uidemus
 Vota, metu belli perfide Poëne tui. Propertius:
 Mens bona, si qua dea es, tua me sacraria dono,
 Exciderant furdo tot mea uota Ioui.

Philosophi quoque plerique uouit, hoc est, mentem, deam fecerunt, sed non eodem modo. nam Plato animatum esse mundum statuit, animamque illam & mundum esse deum: ut & Varro, teste Augustino in septimo de Ciuit. Dei credidit. Sed alium deum, quem mentem uocauit, hoc ipso priorem facit, & animæ mundi parentem. Stoici ferè cum Platone conueniebant, nisi quod uaria inter se sentiebant: ut alibi dixi, cum philosophorum de deo opiniones recensebam. Sanè illud hoc loco admonere par est, quod à Lucilio Balbo dictum est apud Cic. in secundo de Nat. deorum, ut ea ipsa res deus nominetur, in qua uis est maior aliqua, & tanta est, ut sine deo regi non possit: ut Mēs, ut Fides, quas in Capitolio (ait) dedicatas uidemus proxime à M. Emilio Scauro, ut idem Balbus ait, & Plutarch. de Fortuna Romanorum. T. Liuius: Menti, inquit, uouit Attilius prætor. Porro mens nomen est tetragrammaton, ut vult Græcis.

Iustitia, quam Astræam Græci à patre nuncupant, iuxta illud, Ultima cœlestium terras Astræa reliquit. Δίκη etiam uocatur, teste Polluce, qui & deam & iudiciū ea uoce dici affirmat: unde fortè & Latini Dicam dixerunt. Iustitiæ duos hymnos Orpheus composuit, alterum quidem Δίκη, alterum Δικαιοσύνη. & utrique adolet λίβανος, id est thus. Sed hac de uirtute nihil hinc à me expectes: à philosophis hanc require, ego institutum meum sequar. Hanc finxerunt astrologi signum in cœlo, Virginē: & Aratus in primis, quo in loco Græcus interpres super ea uerba quibus ait, Spicam in manibus ferre splendentem: Quidam inquit, Astræum antiquum fuisse mathematicum, qui primus astrorum inuenerit appellationes, unde & siderum pater dicitur. alij Astræam Iouis & Themidis filiam, ut Hesiodus. alij Astræi & Hemeræ, id est, diei filiam putauere: uel ημερης, id est, deæ mansuetudinis, quia iustitia mortales prima mansuetos reddiderit. Dea hæc ita describitur à Chrysippo in lib. πρὸς ἠεροῦ καὶ ἠδονῆς, hoc est, de honesto & uoluptate, primo (ut à Gellio lib. 14. scribitur, qui & Græca ipsius uerba ponit: nos ipsius Gellij, quia breuius ea collegit, hic apponemus) Imaginem, inquit, iustitiæ fieri solitam, forma, ait, atque filo uirginali, aspectu uehementi & formidabili, luminibus oculorum acris: neque humilem, neque atrocem, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Hæc Gellius, quæ pluribus Chrysippus differit. Iustitiam apud Ægyptios sine capite fuisse, Alexander scribit. Eam autem effingebant per manum sinistram porrecta palma discapedinata, propterea quod sinistra, genuina pigritia, nulla calliditate prædita uidetur, & ideo æquitati aptior quam dextra, ut Philippus ait in Symbolis. Nostri nunc pictores examine lancis, uel stateræ, nunc & securium ac uirgarum fasce, nunc his uel illis insigniunt. Vidi & qui iustitiam hoc modo effingerent, nudam uirginem quadratum super lapidem sedentē, & æquatam manu altera bilancem tenentem, exertum altera sub ala enssem quodammodo occultentem, quod figmentum cum mihi arrisisset, propter eius significationem hic tibi quoque ascribendum duxi.

Fides dea à Romanis culta, testibus Cicerone, Lactantio, & August. Fidei ædes in Capitolio fuit, ut Plin. 35. Nat. hist. innuit. Mar. Cicero de Officijs libro tertio, Fidem ait uicinā Ioui in Capitolio. in secundo uerò de Nat. deorum, ab Attilio Calatino consecratam ait. Sextus Pomp. ante etiam Romanulum consecratam prodit, ab Ænea in Palatio: idque refert ex Agathocle. Dionys. Alicarn. in secundo Hist. libro, de Numa scribens: Primus, inquit, ipse

ipse omnium templum Fidei publicæ erexit, sacrificiaque ei statuit sumptu publico, sicut de alijs. Idem ferè Plutarchus. Eiusdem Fidei maximum statutum iusturandum, cuius & Cicero in Officijs meminit. Tit. Liuius in primo, Numam Fidei solenne instituisse scribit; ad quod sacrarium Flamines rem diuinam facerent. ipsum lege. Meminit & Cytillus Alexandrinus contra Iulianum Imperatorem. unde est Plauti illud in Aul. Nunc hoc mihi factum sit optimum, ut te auferam aula in Fidei sanum, ibi abstrudam probe, &c. Sine cæde uerò & sanguine ipsi Fidei, uelati Flamines albo panno, sacra faciebant: quin illuc citru arcuato; manū ad digitos inuoluta deferebantur; solenni pompa: quo argumento fidem dextris tutandam, & sacratam esse significabant, quod & dextra dextræ iuncta dentarium numerum efficit, qui sacratissimus sit, & perfectissimus. Sanè Fides fingebatur duabus iunctis manibus, interdum imaginibus duabus dextram dextræ iungentibus, ut in Concordia dicam. Statius primo Thebaid.

Iam pariter coeunt animorum in pignora dextræ.

Sic & Vergil. & T. Liuius: Dextra data fidem futuræ amicitiae sanxerunt. Cor. Tacitus lib. 17. Misera ciuitas Lingonum ueteri instituto dona dedit legionibus, & dextras hospitij insigne. Describitur fides, & templū eius, à Silio poeta libro Punic. secundo ita,

— Ad limina sanctæ

Contendit Fidei, sacrataque pectora tentat,
 Arcanis dea læta, &c.

Et paulò post ad ipsam Hercules loquens, ait:

Ante Iouem generata, decus diuumque hominumque,
 Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt,
 Iustitiæ consors, tacitumque in pectore numen. & reliqua.

Seruius uerò in primo, & item in octauo commentario Æneidos scribit, quod Fidei albo panno inuoluta, uel uelata manū sacrificabatur: per quod ostendebatur, Fidem debere esse tectam & secretam. unde & Horatius: Et albo Rara Fides colitur uelata panno. Et ideo Cana Fides à Vergil. dicta cana, quod in canis hominibus esse soleat: uel propter candorem. Acron uerò ait, Albo panno caput uelasse eos qui Fidei sacrificarēt. Plura scribit Porphyrion, sed quæ nostro non ita conueniant instituto. Canis item albus symbolum esse putatur Fidei. unde Picus meus cecinit,

Signa quibus subito uisum est ostendier albis

Ex uillis animal, dominis domibusque fidele.

Sic & Horatius catulos fideles in Odis dixit. Mira de fide canū Ælianus, Plinius, Solinus, cæteri naturæ interpretes prodiderunt. Nec nos pauca, ubi de Sacrificijs in ultimo Syntagmate agemus.

40 Spes etiam, ut dea à Romanis est culta, cuius ædes fuit in foro olitorio. Tit. Liuius in primo tertie Dec. ædem Spei, quæ in foro olitorio fuit, fulmine ictam fuisse. Idem libro quarto, Q. Fabio Cos. fil. & T. Sempronio Graccho Coss. incendio ait conflagratam. M. Cicero, Spem à Collatino consecratam, in Legibus prodidit. P. quidem Victor, seu quicumque tandem est, Spei nouū templum in septima Urbis regione statuit, hoc est, in uia lata. Origenes libro quarto aduersus Cels. cum Hesiodi Pandoram rideret: Ridiculum, inquit, quod de dolio dicitur, quod olim uiuerent in terra hominum tribus sine malis, & sine graui labore, & grauioribus morbis, quæ Parca mortalibus dederant: sed fœminā manibus magnum dolij operculum auferens, diffudit hominibus, & partita est curas malas: sola autem ibi Spes in turtissimis domibus intus relicta est sub dolij labris: nec extrâ euolauit: prius nanque imposuit operculum dolio. & hæc Origenes, At uerò Spei effigiem

in Adriani Imperatoris aureo nomismate aliquando conspexi. Fœmina fuit stans, insitæ laciniâ sinistra manu non nihil attollens: dextra in cubitum e-lata pateram proferebat, in qua repositum inerat uelut ciborium, id est uas in floris similitudine, cum hac inscriptione, SPES P.R. Quidam etiam Spem deam uiridi inductam palla effinxerunt, & sedentem supra dolium cum cor-nice: quidâ etiam cum Nemese, de qua suo loco plura dicemus. Spei tem-plum demum etiam in censum scribit Dion, Hist. libro 50. ante bellû Actia-cum, cum alijs plerisque ædificijs: quod factum quidam crediderunt li-bertorum opera. Pindarus, ut est apud Iustinum, philosophum & marty-rem, itemq; Platonem, Spem *υποτροφοου* appellauit, quod etiam nos fenec 10
alat. Vnde ego meo quodam ad B. Ricciû amicû charissimû Hen-
deca syllabo ita cecini:

Ricci uiuere quo putas tènere
Me, quem destituit uirens dea illa,
Quam Dircaus olor canit senectæ
Altricem & comitem, asseclamq; uitæ,
Et semper meliora polliceri:

Theogonis quoq; ait, Spem inter homines remansisse, cæteris fororibus in cœlum fugientibus, unde ex Theognide amicus noster:

Alma Fides dea magna abiit, Pietasq; Pudorq;
Cum Nemese Charites, Pax bona, nudus Amor,
Spes dea, quæ gentes falsa dulcedine semper
Pasceret, in terris sola relicta fuit: &c.

Pietas dea quidem & ipsa culta, qua & cæteros deos colebant antiqui: cuius facellum ab Attilio dicatum, in quo mulier habitasse dicitur, ea quæ uberibus patrem in carcere aluit: Festus. Ibiq; imago factum hoc indicans ostendebatur, ut est in quinto apud Valerium Maximû. Plinius tamen libro septimo, capite trigesimo sexto, non patrem, sed matrem à filia nutritam ait: cuius uerba libet asserere, ob pietatis singulare exemplum: Pietatis, inquit, 30
exempla infinita quidem toto orbe extitè, sed Romæ unum, cui compara-
ri cuncta non possint. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, sup-
plicij causa carcere inclusam matrem, cum impetrasset aditum à ianitore, sem-
per excussa ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alēs eam: quo
miraculo matri salus donata filia pietate est, ambaq; perpetuis alimentis, &
locus ille eidem consecratus est deo, C. Quintio, M. Attilio Coss. templo Pie-
tatis extructo in illius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum est. hæc Plin-
nius. Solinus tamen, quem uidemus omnia fermè à Plinio supsilatum, pa-
trem (ut Festus etiam ait) uberibus à filia nutritû. huius historiæ uarietatem
ex Valerio prouenire arbitramur, qui duo exempla hæc eadem de re libro
quinto adducit: Latinum quidem alterum, à quo Plinius penè etiam uerba 40
desumpsi: Græcum alterum, ut & nomen ostendit. Idem prædicatû, inquit,
de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cymona consimili fortuna af-
fectum, pariq; custodia traditum, iam ultimæ senectutis, uelut infantem pe-
ctori suo admotum aluit. Et mox subdit, tanquam ante oculos picturam: He-
rent stupentq; omnium oculi, cum huius facti pictam imaginem uident, ca-
susq; antiqui conditionem præsentis spectaculi admiratione renouant, in il-
lis mutis membrorum liniamentis uirga ac spirantia corpora intueri creden-
tes, quod necesse est animo quoq; euenire, aliquanto efficaciore pictura lite-
rarum, uetera pro recētibus admonitos recordari. & hæc Val. Max. Iulius
item Obsequens in Prodigijs, Pietatis ædem fuisse ait in circo Flamini. Pie- 50
tas, ait M. Cicer. primo de Nat. deor. iustitia aduersus deos est, & cultus erga
maiores, aut sanguine coniunctos. D. August. Christiano more loquens ita,
in quarto

in quarto de Ciuit. Dei: Pietas est uerax ueri Dei cultus, non cultus tot falso-
rum deorum quot dæmoniorum. T. Liuius libro 10 quartæ Decad. scribit: In
foro olitorio ædem Pietatis dedicauit M. Attilius Glabrio diuum uir, statuâq;
auratam, quæ prima omnium in Italia est statua aurata, patris Glabronis po-
suit. is erat, qui eam ædem uouerat, quo die cum regè Antiocho ad Thermo-
pylas pugnasset, locaueratq; idem ex S. C.

Pax, hoc est *εἰρήνη*, culta ab antiquis. Iuuenalis: Ut colitur Pax, atq; Fides,
&c. Scribit Plutarchus in Cimone, Athenis Pacis aram dicatam, cum con-
ditiones pacis Athenis Callias legatus à Persis attulisset. Templû Pacis Ro-
mæ fuit magnificentissimû, foro proximum, quod Vespasianus à Claudio
inchoatû construxit: ut auctores sunt Iosephus, Plinius, Suetonius, & Dion.

In hoc templo sunt qui tradant, D. Hieronymum secuti, uasa & donaria
templi Hierosolymitani à Tito & Vespasiano reposita fuisse, Frequentari ue-
rò assidue ab ægrotis templum illud, uel è Galeno colligimus, ita in libro de
Pulsibus scribente, cum de uehementi agit: Quam censes pugnâ foret an ne
talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos ægrotos conspici-
mus, adeò ut etiam ad manum res ueniat: tantum abest, ut turpi dicto absti-
neant. Illud hoc loco non mirum uideatur, quòd templâ ab ægrotis & men-
dicis frequentarentur, cum & hodie Romæ, & ubiq; gentium cernatur: ne
te uidelicet admiratio subeat, ut perito cuidam medico, se plus nimio angen-
ti in his Galeni uerbis exponendis, qui alias in re medica & cæteris discipli-
nis Lynceo ipso est oculator. Scribit Herodianus, Commodò imperante Pa-
cis templum incendio consumptum, illudq; supra cætera maximum fuisse
ædificium, pulcherrimum ac opulentissimû. Coluerunt & Pacem Athe-
nienses, ut cum alibi Pausan. ostendit, tum ubi de Prytaneo agit. Pacis
quoq; simulachrum ita effictum legimus, ut puerum Plutum manu gesta-
ret: quòd symbolum uideri potest, non ex bello, sed ex pace diuitias & opes
comparari. Effingebatur uerò Pax cum spicis. Tibul.

Interea Pax alma ueni, spicamq; teneto,

30 Profluat & pomis candidus ante sinus,

Interdum etiam cum oliua, & nonnunquam cum lauro coronabatur: quin
& cû rosa, ut in aliquibus ueteribus nummis uidimus. Sed & nonnunquam
solo caduceo significabatur. Aristophanes in fabula Acharn. Pacem pul-
chram describit aspectu, sociam uerò Veneris & Charitum. Sed in eius no-
minis fabula longè plura, atq; inter cætera sacrificium, cum suis cærimonijs.

Concordia dea, id est *ἁμόνοια*, ab antiquis culta, sed in primis à Romanis
qui & eius diuersa templa habuere, ut planè ex historijs cognoscimus. Vnû
Furius Camillus uouit, ut Plutarchus auctor est. meminît in Fastis Ouidius:

Furius antiquum populi superator Hetrusci

40 Vouerat, & uoti fecerat ille fidem.

Postea uerò Flauius scriba Appij Cæci, Annio libertino patre genitus,
qui dies fastos publicauit, æream fecit, in Græcostasi, quæ tunc supra Comi-
tium erat, inciditq; in tabula ærea. eam ædem 304 annis post Capitolinam,
dicatam tradunt: ex quo apparet, ædem illam Concordiæ Capitolinam
fuisse eam, quam iuxta templum Iunonis Monetæ Camillus trouerat, de qua
Ouidius, ut supra memini:

Candida te niueo posuit lux proxima templo,

Qua fert sublimes alta Moneta gradus.

T. Liuius prope finem noni libri ab v. c. Flauius, inquit, ciuile ius repositum
in penetralibus pontificû euulgauit, fastosq; circa forum in albo propo-
suit, ut quando agi lege posset, sciretur. Ædem Concordiæ in arca Vulcani
summa inuidia nobilium dedicauit. Alteram priorem idem Liui. libro se-

cundo tertiâ Dec. uotam ait à L. Manlio prætor. in Gallia, ob seditionem militarem, quam biennio post senatus locandam curauit. Certe & D. Augustinus in tertio libro de Ciuit. Dei, ait ædem diuæ Concordiæ post Gracchorum tempora constructam fuisse. Legimus & templum hoc instauratum fuisse ab Opimio Cos. summo populi dolore: unde noctu inscriptum fuit, Opus Concordiæ templum Concordiæ fecit. M. Tullius in oratione pro domo sua ad Pontifices: Q. Martius, inquit, censor signum Concordiæ fecerat, idque in publico collocat: hoc signum C. Cassius cum in curiam transtulisset, collegium uestrum consuluit, nunquid esse causæ uideretur, quin id signum curiamque Concordiæ dedicaret: & cætera. Meminit & huius deæ Val. Max. Sempronium, inquit, Afellionem pro æde Concordiæ sacrificium faciētem, ab ipsis altaribus fugere extra forum creditores coegisse. Collapsam insuper Concordiam, & à Constantino restitutam, antiquum epigramma ostendit, quod & hodie legitur in Lateranensi basilica: D. N. Constantino Pio felici ac triumphatori semper Aug. ob amplificatam toto orbe rempublicam, factis consilijs S. P. Q. R. ædem Concordiæ uetustate collapsam, in meliorem faciem, opere & cultu splendidiore restituit. Sed & aliam Concordiæ ædem Tiberius Cæsar dedicauit, quæ eius mater Liuia constituerat, ut ex Ouidio & Suetonio liquidò colligimus. Dion quoque libro 56. In sequenti anno Concordiæ deæ templum à Tiberio dedicatum est, in quo suum & fratris Drusi uita functi nomen inscripsit. & Ouid. quidem de Tiberio ita:

Templaque fecisti, quam colis ipse, deæ.

Hæc tua constituit genitrix, & rebus & ara. Idem:

Te quoque magna Concordia dedicat æde

Liuia, quam charo præstitit illa uiro.

Sed de ædibus Concordiæ iam nimis. Concordiæ sacrificium Seneca in Medæa his uersibus explicat,

—Et asperi

Martis sanguineas quæ cohibet manus,

Quæ dat belligeris fœdera gentibus,

Et cornu retinet diuite Copiam,

Donetur tenera mitior hostia.

De Concordia dea & Iuuenalis ita meminit:

Quæque salutato crepitat Concordia nido.

Quo in loco grammatici diuersa sentiunt. Et Probus quidem uetus interpres: In tutela, inquit, Concordiæ ciconia est. Templum Concordiæ uetus fuit, in quo ciconia multa, &c. Merula de ciconia & ipse multa affert, ut hoc astrueret, & eum secutus Britannicus, item Valla Georg. Politianus uerò in Miscellaneis cornicem, non ciconiam intelligit: idque tum Aliano auctore de Animalibus, tum quibusdam antiquis nominibus affirmat, quorum etiam ego nonnulla conspexi. Sanè & in nuptijs, earum autem uocem hominis gratia repetitam, idem est auctor Alianus, qui ferè ita scribit: In nuptijs olim ueteres audio post Hymenem, cornicem inuocare solitos fuisse, hocque Concordiæ signum dare ijs, qui liberum quærendorum gratia conuenissent.

Sed & apud antiquos mala punica Concordiâ significabant, ut Hebræorum scriptores tradunt, in uestibus sacerdotalibus. Deam autem Concordiam præterea effingebant, dextra craterem tenentem, & læua nunc Cornu copiam, nunc sceptrum, ex quo fructus exire uidentur: sed & imaginibus duabus, dextram dextræ iungentibus, ut in Aur. Vero. Nunc duabus tantum dextris; ut in quodam Neronis, id quod Fidei attribuit alij, ut notant grammatici. Diodorus Siculus in historia Philippi: Dimisso, inquit, Thesalioni dextram porrexit, quæ res apud Perfas pro firmissima fide habetur.

Aristides

Aristides in oratione pro Concordia, Rhodiensibus ita hanc effinxit: Decoram, compactam, bene coloratam, gratiosam, & undique per omnia sibi quadrantem & congruentem, deorumque diligentia ac benignitate in terram delapsam. Hanc eandem deam idem orator ait ab Ioue horas confirmare, solam obsignare cuncta, agros cultibus exornare, suarum cuiusque rerum fructus aliarumque possessionem præstare; res urbanas gerere pro uoto, perquam maturè nuptias tum dare tum accipere in quos & à quibus libeat, liberos educare atque erudire; & reliqua, quæ idem scriptor subiungit.

Discordiam deam existimatam à gentibus, Concordiæ coniungimus, etsi disunctissimæ sunt. Hanc in morem furie formauit antiquitas. Describitur à Petronio Arbitro in Satyrico, cuius pars libri extat, quo loco bellum ciuile inter Cæsarem & Pompeiū eruditè detestatur. ita enim de Discordia canit:

Intremuere tubæ, ac scisso Discordia crine

Extulit ad superos Stygium caput. huius in ore

Concretus sanguis, contusaque lumina flebant:

Stabant irati scabra rubigine dentes,

Tabo lingua fluens, oblecta draconibus ora,

Atque inter toto laceratam pectore uestem,

Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra.

Atque hæc Petronius. Vergilius uerò in sexto ait:

—Et Discordia demens

Vipereum crinem uitæ innexa cruentis.

Idem in octauo:

Et scissa gaudens uadit Discordia palla,

Quam consanguineo sequitur Bellona flagello.

Aristides etiam ita describit, his ferè uerbis: Discordia & Seditio, inquit, supino est capite, labris liuentibus, oculis strabis, putridis, tumefactis, lachrymis subinde fluentibus, manibus incontinentibus mobilibusque, gladium intus ad pectus ferens, tenuibus & obliquis innixa cruribus; & pedibus eam, ceu rete, caligo & tenebræ circumuolunt: & reliqua, quæ idem scripsit. Illud quidem de hac ipsa dea notissimum, ut scilicet in conuiuio pomum iniicit in nuptijs Pelei & Theridis, cum ad eas nuptias ipsa non uocata fuisset: in quo pomum id erat inscriptum, Pulchra capito: hoc est, *ἡ καλὴ λαβήτο*.

Furorem Discordiæ iurè subdidimus, quoniam ex discordia furentes fieri mortales uidemus. Finxerunt uerò antiqui Furorem, nunc uinctum cathenis, qualem his uerbis P. Maro lib. 1. Æneidos, Iouem inducit loquentem:

—Diræ ferro compagibus arctis

Clauduntur Belli portæ, Furor impius intus

Sæua sedens super arma, & centum uinctus ahenis

Post tergum nodis, fremit horridus ore cruento.

Interdum fingeant solutis uinculis & cathenis, qualis describitur à Petronio Arbitro in eodem Satyrico, cum ita canit:

Quos inter Furor abruptis ceuliber habenis,

Sanguinem latè tollit caput, oraque mille

Vulneribus confossa, cruenta casside uelat,

Hæret detritus læuæ Mauortius umbo

Innumerabilibus telis grauis, atque flagranti

Stipite dextra minax terris incendia portat.

Honor etiam deus putatus, ut est apud Lactantium & Augustinum, tamen quidam Augustini codices Honorinum perperam habent. De hoc deo M. Cicero secundo de Nat. deorum: Vides templum Honoris à M. Marcello

renouatum,

renouatum, quod multis ante annis erat bello Ligustico à Q. Max. dedica-
tum, T. Livijs lib. 7. Decad. 3. Marcellum, ait, aliæ atq; aliæ obiectæ animo re-
ligiones tenebant, in quibus quod cum bello Gallico ad Clastidium ædem
Honori & Virtuti uouisset, dedicatio eius à pontificib. impediatur, quod
negabant unam cellam duobus deis rectè dedicari, &c. C. etiam Marius &
ipse ædem construxit Honoris & Virtutis, de qua, ut nunc alios mittam, ita
Victru. in 7. Caius, inquit, Mutius magna sciētia confusus, ædes Honoris &
Virtutis Marianæ cellæ, columnarūq; & epistyliorū symmetrias legitimis ar-
tis institutis perfecit, id uerò si marmoreum fuisset, ut haberet quemadmo-
dum ab arte subtilitatem, sic à magnificētia & impensis auctoritatem, in pri-
mis & summis operibus nominaretur; Ego aliquando rogatus, quo modo
effingerem deum Honorem, ita respondi: quod deam Virtutē ipse fingerem
præcedere, & dein ad eam Honorem à Cupidine duci, idq; ex re ipsa elicui.
Nihil enim aliud esse uidetur honor, quàm quem ex uirtute ipsa assequimur.
nam & uidimus Honoris ædem post Virtutis templa poni solere. Alciatus
tamen in Fidei symbolo, Honorem purpurea ueste depingit, laurea corona-
tum, ita enim cecinit:

Stet depictus Honor, tyrio uelatus amictu.

Et hætenus quidē de Honore. nam de Virute iam dictum est, cum qua
etiam & de Honore nonnulla.

Misericordiam cultam legimus: unde *ἐλαίω βομῶν*, id est, Misericordiæ ar-
ram Athenienses habuere, ut Paus. aliq; tradunt. Romani etiam Misericor-
diæ templum asylum uocauere, de quo hic mihi non est dicendi locus. nam
quo uerè loco Romæ fuerit, uideo uariè tradi à scriptoribus. Seruius quidem
in octauo Æneidos: Postquam Hercules migravit è terris, nepotes eius ti-
mentes insidias eorum quos auus afflixerat, Athenis sibi primum asylum,
hoc est templum Misericordiæ collocarunt, unde nullus posset abduci, quod
etiam Statius dicit, Herculeos fama est fundasse nepotes, &c. à cuius simili-
tudine & Romulus acer asylum retulit, ut ait Vergilius.

Clementiæ etiam numen uenerati sunt antiqui, unde Plutarchus scribit in
Cæsare, eius Clementiæ templum non ab eius moribus abhorrens decretum
fuisse. Cui deæ his proximè diebus, insigne sacrum HERCVLES Princeps
fecisti, iudicio omnium bonorum, non Ferrariæ modò, sed totius Italiæ, cum
summa tua clementia Maphronio ignouisti, qui toties capiti tuo & tuorum
insidias struxerat, & nonnullorum etiam neces fecerat, pro fermè tuæ urbis
moenibus. De hac dea ita Claudianus cecinit:

Principio magni custos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat athram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum: nam prima chaos Clementia soluit,
Congeriem miserata rudem, uultuq; sereno
Discussis tenebris in lucem sæcula fudit.
Hæc dea pro templis, & thure calentibus aris,
Te fruatur, &c. Idem alibi:
Nonne uides ut nostra soror Clementia, tristes
Obtundat gladios? &c.

Pudicitia dea culta est ab antiquis, cuius Romæ ædes fuit in foro boario,
& hæc quidem patricia uocata: altera fuit plebeia, cuius ædícula in uico lon-
go à Virginia posita: cuius, quia est cognitione digna, historiam à Livijs de-
sumptam, hic tibi ascribā. Insignem, inquit, supplicationē fecit certamē in sa-
cello Pudicitæ, quæ in foro boario fuit, ad ædem rotundā Herculis inter ma-
tronas ortum. Virginiā Auli filiam, patriciam plebeio nuptam, L. Volumino
Cos.

Cos. matronæ, quod è patribus nupsisset, sacris arcuerant. breuis altercatio,
inde ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarsit: cum se Vir-
ginia & patriciam, & pudicam, in patriciæ Pudicitæ templum ingressam, &
uni nuptam, ad quem uirgo deducta sit, nec se uiri honorum ue eius ac re-
rum gestarū pœnitere, uerò gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica
uerba adauxit. In uico longo, ubi habitabat, ex parte ædium, quod satis es-
set loci modico sacello exclusit, aramq; ibi posuit: & conuocatis plebeijs ma-
tronis, conquesta iniuriam patriciarum: Hanc ego aram, inquit, Pudicitæ
plebeia dedico: uosq; hortor, ut quod certamen uirtutis uiros in hac ciuita-
te tenet, hoc pudicitæ inter matronas sit: detisq; operam, ut hæc ara, quàm
illa, si quid potest, à sanctioribus & castioribus coli dicatur. Eodem fermè ri-
tu & hæc ara, quo illa antiquior culta est, ut nulla nisi spectata pudicitæ ma-
trona, & quæ uni uiro nupta fuisset, ius sacrificandi haberet. hæc Livijs. Hinc
etiam Val. Maximus de Instit. libro secundo: Quæ uno contenta matrimo-
nio, corona pudicitæ honorabantur: & reliqua. Festus Pudicitæ simula-
chrum Fortunæ existimauit, ait enim: Pudicitæ signū in foro boario est, ubi
familia edisset Herculis: eam quidā Fortunam esse existimant. Item uia Lati-
na ad miliarium, illic Fortunæ muliebris simulachrum nefas est attingi, nisi
ab ea quæ semel nupsit. Plebeia etiam Pudicitæ sacellum Romæ, ut cætera
colebatur. hæc Festus. Propertius:

Templa Pudicitæ quid opus statuisse puellis;

Si cuius nuptæ quidlibet esse licet.

Salus à Romanis dea, ut Græcis Hygeia, culta fuit: quin & Macrobius
scribit, ferias antiquitus fuisse, quoties quis Salutem deam nominasset, cum
Semoniam, Segetiam, & cæteras. Inde uocati salutigeri dei, ab Apuleio, qui
Græcè *σωτηρὸς* uocantur: etsi alios aliter sentire scio. Ædes Salutis à C. Iunio
Bubulco censore locata fuit, ut in 9 ab Vrbe cond. prodit Livijs, quæ Cos.
bello Samnitū uouerat, mox idem dictator eam dicauit: eam ædem à Fabio
Pictore depictam legimus. Mirum nonnullos pro Bubulco Bibaculum lite-
ris mandasse. Salutis templum P. Victor in sexta Urbis regione, hoc est in
Quirinali statuuit. Scribit Festus, Salutarem portam Romæ appellatam, quod
prope ædē Salutis esset. Salus uerò effingebatur ab antiquis, mulieris for-
ma, in solio sedentis, pateram tenentis, penes quam ara erat: aræ anguis inuo-
lutus, caput attollens. Hygeia uerò simulachrū apud Sicyonios describit
Pausan. uix uideri potuisse, ad quod mulieres capillos dicabant, & in eius ho-
nore eos sibi rescebant: uerum de Hygeia & sororibus in Æsculapio agam.
Porro & Salutis auguriū apud Romanos celebrabatur, quod in summissum,
Augustū renouasse legimus. De hoc Salutis augurio M. Cicero, Suetonius,
Cornelius Tacitus, Festus, & Dion lib. Histor. 38. & Liu. Porro & Antio-
chus, qui cognominatus est Soter, cum aduersus Galatas pugnaret, nec satis
pro uoto res succederet, essetq; in discrimine, uel uidit, uel uidisse simulauit
per quietem, ut militum animos spe erigeret, Alexandrum Magnum illum,
qui moneret ut Sanitatis symbolū proponeret, idq; pro tessera tribunis da-
ret, eorumq; uestibus insueret: ea re fore, ut uictoria potiretur. Vnde & huius
rei signum in ueteribus Antiochi nomismatibus adhuc
cernitur. Est autem triangulus triplex, inuicem insertus,
ex lineis quinque constans, in quibus *ὕψισα* inscribitur. Hu-
ius figuræ & Lucian. meminit in eo libello, ubi agit de eo
qui lapsus erat in uerbo inter salutandum. Hæc autem ta-
lis est figura. Græcè uerò hæc figura, seu schema, *ὑψίστη*
νορ dicitur, qua uoce & nostri utuntur. Sed & Auxilium deum etiam legi-
mus, quin ipsum Plautus inducit in Cistell. prologo.

Occasionem

Occasionem Latini deam fecere, sicut Græci deum *Καῖρόν*: quia ex re illi ma-
sculi nomine, ut nos fœminæ utimur. Simili modo nostri Inuidiam, ut illi *Ἔρις*
Ἐρίδος, *Καῖρόν* minimum filiorum Iouis scripsit Ion Chius poëta, in hymno
quem in ipsum condidit, ut Pausanias in Eliacis tradit. Quare cum Posidip-
pus *Καῖρόν* pulchrè Græcè describeret, & ab eo Ausonius Gallus Latine Oc-
casionem, uisum est mihi utriusq; descriptionem hac nostri libri parte appo-
nere, ut qui eorum imagines habere uoluerint, habeant unde facillè excerpe-
re possint. Intelligo enim, illustres quosdam Principes his diebus id medita-
ri. Hoc est ergo Posidippi epigramma, quod post Th. Morum, & Erasmum,
uiros summè doctos, ideo est à me ita conuersum, uel concinnatum potius, 10
quod Erasmus quidem quatuor addiderat uersus, Thomas duos dempse-
rat. Græcum si cupis, in 4 Epigrammatum leges. quod ita est à me relectum:

Vnde hic est plastes? Sicyonijs. Ede age nomen.

Lysippus. Tu quis? Cærus ego, omne domans,

Cur summis instas pedibus? Semper rotor, Alas

Cur plantis gestas? Ut leuis aura feror.

Dextræ cur est inserta nouacula? Signum homini hoc est,

Vis conferri acie quod mihi nulla potest.

Cur coma fronte iacet? Venientem ut prendere possis.

Parte est cur caluum posteriore caput?

Quod postquam leuibus præceps effugero pennis,

Ne ualeat tergo qui reuocare uelit.

Talem uos propter me plastes finxerat hospes,

Pro foribus positus qui documenta darem.

Hoc Posidippi, nunc Ausonij subscribo: in quo ille, ut sibi uisum est, inge-
niosus esse uoluit, ita ut etiam sibi non in nomine tantum plastes, sed & in syl-
laba quoque nimis indulserit. quis enim Phidiam non norit, prima intenta
diphthongo pronuncians? Epigramma hoc est:

Cuius opus? Phidiæ, qui signum Pallados, eius

Quiq; Iotem fecit, tertia palma ego sum.

Sum dea, quæ rara, & paucis Occasio nota.

Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.

Quid talaria habes? Volucris sum: Mercurius quæ

Fortunare solet, trado ego, cum uolui.

Crine tegis faciem? Cognosci nolo. Sed heus tu,

Occipiti calua es? Ne teneat fugiens.

Quæ tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic rogo quæ sis?

Sum dea, cui nomen nec Cicerò ipse dedit.

Sum dea, quæ facti non factiq; exigò pœnas,

Nempe ut pœniteat: sic Metanœa uocor.

Tu modò dic, quid agat tecum? Si quando uolauit,

Hæc manet: hæc retinent, quos ego præterij,

Tu quoq; dum rogitas, dum percunctando moraris,

Elapsam dices me tibi de manibus.

Hoc quidem Ausonij est. Porro & Callistrati legimus ephrasin, qui
cum Posidippo de Cæro deo, & de loco conuenit, puerumq; ipsum deum
facit florulentæ pubertatis, formosum crinibus sparsis Zephyro, cæteraq;
corporis specie, ut Dionysio maxime similis esse uideretur: & cætera deniq;
fermè, quæ Posidippus. Sed de Græco Cæro hæc tentis, & Occasione Lat-
ina satis: cum & Erasmus in Prouerbijis nonnulla, & ante illum Politianus in 50
Miscellaneis non insecite scripserint.

Fraus ita effingitur à Dante Alligerio, & à Buccatio in Geneal. Faciem
illius

illius iusti hominis aiunt uideri, corpus reliquum serpentinum, trarijs & ma-
culis & coloribus distinctū: eius caudam terminari in scorpionis aculeum.
Fraudem porro per Cocytii undas innare, nec eius nisi faciem apparere.

Calumniæ, quam Græci *Ἰσχυρολογία* nominant, & Impudentiæ aras Athenien-
ses consecrassent, testis est Theophrastus apud Diogenianū. ita uerò Apellem
aliquando effinxisse Calumniam, testis est Lucianus in eo qui inscribitur,
De non calumniæ temerè credendo. Cum enim Antiphilus Apellis qui-
dam æmulus, apud Ptolemæum Apellem esset calumniatus, quod cū Theo-
dota consensisset, qui à rege rebellionem fecerat, & à quodam coniuratio-
nis conscio, qui capitis pœna tenebatur, regi innotuisset, Apellem omnino
facinoris ignarum, & iniquè illum insimulatum Ptolemæus posito furore,
sententiam mutauit: Apellem talentis centum donauit, eiq; in seruitutem ca-
lumniatorem Antiphilum addidit. Tunc Apelles periculi memor, tali pictu-
ra Calumniam ultus est. In dextra quidem sedet uir permagnas habens au-
res, quales fermè Midæ feruntur: manum longè ille protendit accedenti Ca-
lumniæ: circum ipsum uerò sunt mulieres duæ, *ἄγνοια* scilicet, & *ἰσχυρολογία*:
hoc est, Ignorantia & Suspicio. Ex aduerso Calumniæ, *Ἰσχυρολογία* uidelicet, mu-
lier ornata & pulchra, sed aspectu ardens, & in iram & rabiem concita: læua
faciem accensam præferens, dextra adolescentem quendam per capillos tra-
here uidebatur, qui manus ambas ad cœlum tendebat, superosq; obtestaba-
tur. Præcedebat uir pallidus, impurus, acutè intuens, his propemodum simi-
lis qui longiori morbo sunt confecti, hunc *Ἰνιδίαν* esse, hoc est, Inuidiam, uel
Lituorem, facillè cognoscas coniectura. Pone duæ alię erant mulieres, Calum-
niam dirigentes & adornantes: altera quidem *ἠδισία*, hoc est Insidia: altera
uerò *ἀπάτη*, id est Deceptio, uel Fallacia, seu Fraus. à tergo sequebatur Pœnitentia,
hoc est *μετάνοια*, pullas lacerasq; uestes induta, quæ retrò caput infle-
ctens, flens ac lugens, pudore uenientem Veritatē excipere uidebatur. Hac
igitur pictura Apelles pictor Ephesus, eleganter suum est ultus periculum,
ut Lucian. id est plurib. executus. De Cõtumelia in Pudore etiã agemus.

Felicitas, quam Græci *Ἐὐδαιμονία* uocant, etiam antiquis dea existimata
est. Plin. libro 35. huius deæ simulachrum Archelilao plasteæ locatum à L. Lu-
cillo H. S. LX. cui mors utriusq; inuidit meminit huius deæ ædis alio loco &
his uerbis D. August. Quid quod & Felicitas dea est, ædem accepit, arã me-
ruit, sacra ei congrua persoluta sunt: &c. & alibi: Si Felicitas dea est, cur non
ipsa una quæ coleretur constituta est, quæ posset uniuersa conferre, & com-
pendiò facere felicem? & paulò post: Cur deniq; tam serò huic tantæ deæ,
post tot Romanos principes, Lucullus ædem constituit? Lucius enim Li-
cinius Lucullus anno ab V. C. DCLXVI. Cos. cum M. Cotta, con-
strui curauit. Vidimus & ipsi in nomismatibus antiquis Felicitatis effi-
giem, & præcipuè in Iuliæ Mammææ Aug. in cuius tergo fœmina erat, in so-
lio sedens, dextera caduceum, sinistra grande cornucopiæ tenens, cum hac
inscriptione, FELICITAS PVBLICA. Scribit Dion libro Hist. 44. C. Cæ-
sari dictatori senatum concessisse, ut senatum nouum construeret, quamuis
curia Hostilia instaurata fuisset, & eius uice Felicitatis templum, quod etiam
Lepidus magister equitum fecit. Cebes uerò Thebanus in Tabula hoc mo-
do descripsit: In eminenti quopiam arcis uestibulo Felicitatem in folio sede-
re, liberali ornatu (ait) comptam, sed non accuratè, & florentissimo seruo co-
ronatam. Sanè & Macariam Herculis filiam apud Græcos cultã legimus,
quæ cum oraculum redditum fuisset, Athenienses uictoriam habituros, si ex
Herculis liberis aliquis sponte oppeteret, Macaria id intelligens, seipsam iu-
gulauit, qua ex re uictoria Atheniensibus, & diuinitas ipsi Macariæ est com-
parata. Lege Euripidis tragœdiam Heraclides, & Platonem.

Libertas in primis à Romanis dea habita & culta est; ut qui maximè eistuerent, ab eo uidelicet tempore, quo in libertatem sese uendicauere. Libertatis templum P. Victor in Auentino constituit, & ibidem atrium Libertatis, cuius crebra apud scriptores mentio. Templum Libertatis L. Iulius ex multa statua pecunia cum aereis columnis, & statuis pulcherrimis à patre Tiberij Gracchi & conditum & dedicatum: cuius atrium ab Aelio Pato & Corn. Cerhego censoribus instauratum & auctum, demum & à Pollione restitutum, Suetonius scribit. At M. Cicero pro Domo sua ad Pontifices, scribit domum suam à Clodio Libertati consecratam, immò religionibus religasse: quo loco multa diuinitus perorat. Dion Historiarum libro 43, post uictoriam, ait, 10
Caesari senatum tribuisse inter alia, ut patriæ liberator appellaretur, & publico decreto Libertatis templum construxerunt. Nec minus & Græci Libertatem, & Libertatis deos coluere, ἐλευθερίαν, & θεὸς ἐλευθερίας, de quibus sæpe in hoc libro, & præcipuè in Ioue. atq; idem Liber, & Libera, à nostris. Sanè notatum legimus, libertatis indicium pileum fuisse: unde & qui serui libertate donabantur, pileum gestabant capite raso, ut notum est. hinc & legimus Brutos monetam cudisse cum pileo duobus pugionibus imposito.

Pecunia dea. Augustinus: Dea Pecuniæ commendabantur, ut pecuniosi essent, idem alibi: Pecunia dicta est dea, quæ dat pecuniam, Iuuenalis tamen ait in prima satyra.

—Et si funesta Pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras. Quo modo hoc uerum: si non modò Pecuniam colebant antiqui, ut ait Augustinus, sed etiam, eodem teste, Aesculanum, & eius filium Argentinum, deos habebant, ut scilicet haberent ipsi aream argenteamq; pecuniam? Nam ideo Argentini patrem Aesculanum posuerunt, quia prius area pecunia in usu esse cœpit, post argentea. Subdit irridens Augustinus: Miror autem, quòd Argentinus non genuit Aurinum, quia & aurea moneta subsecuta est: & cætera. Sed quo tempore huiusmodi pecuniæ apud Romanos primùm excusæ fuerint, Plinius in primis docet, & ab eo ceteri, ne ab Hebræis & Græcis ista petamus. Libertatem tamen hoc loco tibi recitare elegantes quosdam Menandri senariolos, quos in quapiam ille fabula protulit, quoquo modo à me conuersos, ita enim ait: 30

Epicharmus esse dixit hos quidem deos,
Ventos, Solem, Terram, Ignem, Stellam, Aquam,
Ego utiles uerò deos esse arbitror
Nostros, & Argentum & Aurum maximè:
Istos quidem si dedices tua in domo,
Quicquid uoles roges, tibi omnia aderunt,
Ager, domus, seruiq; & argyromata,
Testes, amici, iudices, tantum dato:

Ipsos habebis uel ministrantes deos. Haec tamen Menandri.

Sed quoniam Græcè uenustiores sunt, hos si cupis, tibi habe ex Stobæi oratione, quæ inscripta est Plutillaus. Consonat his Petronij Arbitri pulchrum carmen, cui tale est initium:

Quisquis habet nummos, felici nauiget atra, &c. quod uidetur è Menandro desumptum. Fuerunt ad hæc Lucrj dei, lucris præpositi, ut aduersus Gentes prodit Arnobius, à lucro denominati: quemadmodum apud Græcos κεφαλῶν Mercurius & Apollo, à lucro, ut suo loco dicam, denominati.

Inuidia etiam dea, quæ hominum pestis acerrima & acerbissima est. Græci hanc masculam effingunt, quippe qui hominis effigie male habitæ, & ex morbo nondum planè conualescentis effingant, ut uidemus ex dialogo Luciani ἐπιβολῆς, id est Calumniæ, Nostri uerò, femine forma formarunt, ut pulcherrimè

cherrimè Ouid. in secundo Metamorph. ostendit, ubi & Inuidiæ domum describit, & Inuidiam ipsam his uersibus:

Pallor in ore fedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle uirent, lingua est suffusa ueneno:
Risus abest, nisi quem uisi fecere dolores,
Nec fruitur somno, uigilantibus excita curis:
Sed uidet ingratos, intabescitq; uidendo,
Successus hominum, carpitq; & carpitur unâ,
Suppliciumq; suum est.

Sed & Plutarchus in libello de Inuidia, multa. & elegans Hendecasyllabum inter poemata Vergilij: Liua tabificum malis uenenum; &c. Sanè antiqui Inuidiam anguilla designabant, quando ea natura esse feratur anguilla, ut omnibus piscibus inuideat, ut Contumeliam perdice, quæ sit contumeliosa ualde. Illud quoq; notandum, deorum eorumdem genus uariari à Græcis, & à nostris interdum, ut in hoc. Græci enim masculam Inuidiam pingunt, quoniam Græcè ὁ φθόνος. Itidem & λαίδηρον, iuuenem marem: nostri Occasionem feminam faciunt, ut supra diximus. Sic & alios nonnullos non notauit.

Fama ab Atheniensibus, teste Pausan. culta: dea uerò describitur ab Hesiodo in ὄψις καὶ ἡμέρας, Est dea Fama quidem, sunt ipsi numina famæ: hoc est, θεὸς νότις καὶ αὐτῆς. Scribit & Plutarch. in Camillo, templum etiam Famæ constructum fuisse. Sed enim uero copiosius Vergilius in quarto Aeneidos Famam ita describit:

Ex templo Lybiæ magnas it Fama per urbes,
Fama malum, quo non aliud uelocius ullum,
Mobilitate uiget, uiresq; acquirit eundo,
Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit,
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extremam (ut perhibent) Cæro Enceladoq; sororem
Progeniuit, pedibus celerem, & pernicibus alis:
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore plumæ,
Tot uigiles oculi subter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot sutrigit aures.
Nocte uolat cœli medio, terræq; per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes:
Tam ficti prauitq; tenax, quàm nuncia ueri.

Quis pictor quæso, aut plastes expressius effinxisset? si tamen & amplius quæras, quas ædes incolat, & quas mundi partes, lege primam partem duodecimi Metamorph. Ouidij. Fames uerò describitur ab eodem in octauo. Porro quoniam & mala est Fama, & Rumor, ideo eam antiqui aliquando alis nigris effinxerunt, iuxta illud Claudiani contra Alaricum,

Famaq; nigrantes succincta pauoribus alas.

Pudor, & Fama, & Misericordia ab Atheniensibus cultæ, & Impetus, ipsi enim αἰδώς, φήμις, ἐλαία, καὶ ὄρμις ἑωμὸς habuere, quod Pausan. in Atticis in primis ostendit. Idem etiam & ὕβρις καὶ ἀναίδεια, id est Contumeliam & Impudentiam coluerunt, ut idem Pausan. docet. M. Tullius libro secundo de Legibus: Nam illud, inquit, uitiosum Athenis, quòd Cylonio scelere expiato, Epimenide Cretensi suadente, fecerunt Contumeliæ fanum, & Impudentiæ. Idem & Theophrastus in libro de Legibus, & Ister libro quarto. Quare mi-

rum illud est, quod scribit Xenophon in Symposio, Pudorem scilicet esse deum, non Impudentiam, cum de adolescentum amoribus ageret, quin Zenobius & Diogenianus, quos Erasmus sequitur, Impudentiam & ipsi deam faciunt, notissimo illo Græcorum proverbio, *θεός η αναιδέσια*: id est dea Impudentia. Sanè perdice designabatur, quia impudens admodum ipsa est auis. Sedenim Pudorem cum Nemese in cœlum euolasse canit Hesiodus, æneo seculo. Pudoris ara Athenis fuit in Acropoli, ut ait Hesychius: qui & illud addit, Pudoris & *Αιλίας* aram esse, nisi fortè legendum sit, pro *Αιλίας, Ἰβριως*. Pudorem uir doctis. Altiatus in quodam Emblemate ita describit:

Ergo sedens uelut uultus, obnubit ocellos,

Ista uerecundi signa Pudoris erant.

Queis sibi prælatum Icarus cognouit Vlysem,

Hocq; Pudori aram schemate constituit.

Deceter quidem à Græcis Pudormuliebri effictus est forma, uel propter Penelopes fabulam, uel quia apud Græcos generis est foemini. Ego certè pueri forma effinxi, ob rationem quam in Occasione ostendi.

Caca dea culta Romæ, quæ Caci soror fuit, ut scribit Lactantius, quæ de furto boum Herculi fecit indicium. unde etiam sacellum meruit, in quo ei per uirgines Vestales res sacra fiebat, ut Seru. scribit libro 8. Æneid. quod & ego in uita Herculis scripsi.

Tutullina dea celebrata à Varrone & Augustino, ad tutandas & custodiendas segetes collectas. Scriptum est apud Macrobiū in Satur. apud ueteres quisq; qui nominasset Tutullinam, ferias obseruabat. Non. Marcellus, Tutanum & Tutellenam, ex Varrone citat. Tutanus in periculosis & subitis rebus inuocabatur, quod is præsidium atq; opem afferret, à tutando dictus. meminit idem Varro de Lingua lat. Regionem Portius designat, cum de Ennio scribens dicit, eum coluisse Tutullinæ loca. Tutellina, à tuendo quidam, & Tutullinam scribunt, ut in plerisque exemplaribus obseruauimus. A tuendo quoque, uel tutando, Tutelares dei dicuntur, qui urbium & locorum patrocinium & curam gerere credebantur, quorum est crebra mentio: de quibus alibi.

Seia dea fuit, ut ex Varrone tradit Augustinus, præposita quàm diu segetes sub terra essent: cum uerò iam essent supra terram, & segetem facerent, deam Segetiam uocabant. Sedenim Seiam, ait Plinius libro 18. à ferendo, Se gestam à segetibus appellabant, quarum simulachra in circo uidemus. Sed idem libro 36. cap. 22. quidam Fortunam Seiam à Nerone appellatam, male interpretantur, ut in Syntagmate de Fortuna dicemus. Segetiam uerò Augustinus ait appellatam, cum segetes iam natæ supra terram essent. Hac esse uideatur, quæ Segestam uocat Plinius: meminit & Macrobius libro primo Sat. Apud ueteres, inquit, quisq; qui nominasset Salutem, Semoniam, Seiam, Segetiam, Tutullinam, ferias seruabat. Hic addamus quod in primo Georgicorum scribit etiam Seruius, ex Varronis sententia: Nomina numinum in indigitamentis, id est, in libris pontificalibus, inueniuntur, qui & nomina deorum & rationes ipsorum numinum continent: uerbi causa, ut Occator deus ab occatione dicatur, à farritione deus Sarritor, à stercoratione Stercutius, à fatione Sator. hæc Seruius. Arnobius uerò Putam deam putationibus arborum præfuisse scribit, ut Petam rebus petendis. De Ope consuua, in Ope suo loco agendum.

Rufina dea fuit, cui rura committebāt antiqui, ut ait D. Augustinus. quidam hanc Rurinam potius uocarunt.

Mellona dea mellificationis: idem in quarto Augustinus, Mellonia hæc ab Arnobio dicitur, quo loco de ea pluribus agitur.

Fornax dea etiam existimata, quoniam ante triticum, & eius usum, farræ fornacibus torrebantur. unde est dea Fornax constituta, ut Festus & Lactantius, plura in Fastis Ouidius:

Facta dea est Fornax, læti Fornacæ coloni

Orant, ut uires temperet illa suas:

Curio legitimis tum fornacalia trerbis

Maximus indicit: nec stata sacra facit.

Videtur tamen alibi, hoc est libro sexto, Fornacalem appellare, cum ait:

Et Fornacali sunt sua sacra deæ.

Hinc sacra Fornacalia dicta sunt, de quibus cum alij, tum Festus, nec semel, ipse quoq; in ultimo, ubi de Sacrificijs ex celebratibus plurima collegi. Budæus in lege, Si fornicarius, legit & corrigit Fornacanus, à Fornace: & putat significare seruum pistrinarium, uel pistorem. Ego hac de re nil statuo.

Collina dea fuit, cui colles attribuebant: & Vallonia, cui ualles & cōuales, ut est apud Augustinum. Non ab his ab similes nymphæ, de quibus omnibus in Neptuni Syntagmate agemus.

Proserpina dea credita, quæ germinantibus segetibus præfecta putabatur, ut Varro & Augustinus tradunt. Sed plura, cum de Plutone agemus. Sit una, non sit, nunc non quæro.

Nodotus deus dictus ab Augustino, ab alijs Nodinus, qui nodis geniculisq; culmorum præfectus putabatur.

Lactucinam etiam deam colebant ueteres, quæ lactescentibus frumentis ac segetibus præesset. Sunt qui Lacturnum apud Augustinum legant. Seruius certè libro primo Georgicorum, Lactentem deum ex Varrone commemorat.

Patalenam, eam deam existimabant, quæ præesset segetibus, cum spicæ & folliculi patescunt, ut scilicet spicæ exire possint. Augustinus ex Varrone, Arnobius Patellanam uocare uidetur, & Patellam, ex quibus una est patefactis, altera patefaciendis rebus præstituta.

Hostilina dea colebatur, cum segetes nouis aristis æquantur, ut Augustinus ait: quia hostire ueteres æquare dixerunt. unde & hostimentum, & hostorium: ut Priscianus, & alij obseruant.

Runcina dea tum placabatur, cum frumēta runcanda essent, id est, à terra auferenda. Augustinus, & Varro de Lingua latina.

Spinensis autem deus, ut spinas ex agris eradicaret, idem August.

Nemestrinus uerò deus nemorum præpositus, ut notat Arnobius.

Flora dea, florentibus frumentis præposita, ait Augustinus, & Varro. Fabula uariè narratur. quidam in editum Herculis & scortum referunt: alij in Larentiam. & quanquam in nostro Hercule hanc recitauit, nihilominus hoc loco afferam, quid Lactantius libro primo, capite 20. hac de re sentiat. Floram & Faulam Lactantius distinguit. ita enim, cum de Laurentia Faustuli locutus fuisset: Nec hanc solam Romani meretricem coluerunt, sed Faulam quoq; quam Herculis scortum fuisse, Verrius scribit. mox paulò subiungit: Flora cum magnas opes ex arte meretricia quæsuisset, Po. Rom. scripsit hæredem, certamq; pecuniã reliquit, cuius ex annuo fœnore suis natalis dies celebraretur, editione ludorum quos appellabant Floralia: quod quia Senatui flagitiosum uidebatur, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, deam finxerunt esse quæ floribus præesset, eamq; oportere placari, ut fruges cum arboribus aut uitibus bene prospereq; florescerent. Eum colorem secutus in Fastis poëta, non ignobilē nympham narrauit, quæ Chloris uocitata: eamq; Zephyro nuptam,

quasi dotis loco id accepisse muneris à marito, ut haberet omnium florum potestatem. Lactantius ita. Romani igitur Floram deam finxerunt, quæ floribus præfesset: eamque placabant, ut fruges cum arboribus & vitibus bene florescerent: & ludii ipsi Florales & Floralia nuncupati, in quibus omnes nequitia & lasciuia nudis mulieribus peragebantur. Notissima est historia de Catone, Florales ludos ingresso, qui ob seueritatem ac grauitatem est abire compulsus, à Fauonio monitus, non à Cotta, ut uir doctus memoria lapsus scripsit: Varro, & Martialis in primo,

Nosse iocosa dulce cum sacrum Floræ,

Festosque lusus, & licentiam uulgi,

Cur in theatrum Cato seuerè uenisset

An ideo tantum ueneras ut exires?

Sed historiam hanc copiosius in secundo libro recitat Val. Max. Floralia quarto Calend. Maii celebrabantur, & Cal. ipsis. unde institutum adhuc uiget ubique ferè gentium, ut eo Calend. die floribus omnes Maiuma celebrēt, ut uocant Græci, & iureconsulti: hæc est Maii mensis celebritas, de qua etiam plura Suidas. Quidam eruditi cum Florilibus, *αὐθις* Atheniensium coniungunt, non sanè rectè. sed de his, pluribus scripsi in lib. de Annis, mensibus, &c. P. Victor Floræ templum & circum, & Floralia in sexta urbis regione collocat, hoc est, Quirinali. Fuit, teste Plutarcho, simulachrum Floræ in æde Castoris & Pollucis, à Praxitele summa industria formatum, multis coloribus, tunica indutum, in cuius deæ dextra flores fabarū & ciceris fuerunt. Scribit Porphyrion, in Florilibus Ædiles cicer & fabam populo spargere solitos. Versicolor colos ideo Floræ attribuebatur, quia nullus color est qui in Floribus non reperiatur. Sanè Chloris, quam Ouid. Floram ait, meminuit & Catullus, & ante hos Homerus in Odyss. Sunt item qui Laurētiam & Larentiam distinguant, ut altera Acca Faustuli fuerit, altera etiam meretrix: ambas tamen Firmianus sub una recitat Lupa, Romuli & Remi nutrice. Certè Varro ab Acca Laurentia, Laurentalia celebritatē dictam ait. Angeronalia, inquit, ab Angerona, cui sacrificium fit in curia, & cuius feriae publica Laurentina: dies, quem diem quidam in scribendo Laurentalia appellant, ab Acca Laurentia nominatus, cui sacerdotes nostri publicè parent an. 6. die qui Acca dicitur, uel Atra, ut legitur. hæc Varro, & quæ sequuntur, parum mihi comperta. Festus & ipse: Laurentalia, ait, Laurentiæ Faustuli coniugis, Romuli Remique nutricis festa fuere. Ouid, uerò in Fastis,

Non ego te tantæ nutrix Laurentia gentis,

Nec taceam uestras Faustule pauper opes.

Vester honos ueniet, cum Laurentalia dicam,

Acceptus Genijs illa December habet.

De Faula porro Herculis scorto, quam ex Verrio, seu Ennio, deam nominat Lactantius, in Hercule diximus: licet Fauola sit scriptum ibi.

Pomona dea, quæ pomis & fructibus præerat, de qua Ouid. in Metamorphos. in fabula Vertuni, & item Propertius in eadē fabula. Hanc deam summa religione coluerunt gentes, ut poma & fructuum fecunditas afforet: à qua flamen Pomonalis. Pomonal, ait Festus, fuit in agro Solonio, uia Hostiensis, ad lapidem 12, diuerticulo à milliario octauo. Sed de Pomona etiam in Vertuno agendum, ea parte qua Ianus describendus. Porro cum Pomona, Fructesam deam connumerat D. August. propter fructus.

Terram, & Tellurem, & Tellumonem, terræ deos, consecrauere Romanis & Græci *γῆ, γαῖαν, & αἰαν* appellantes. hinc & ædes & templa eorū in historijs, cæterisque scriptis sæpe legimus. Hymnum deæ Terræ Orpheus composuit, cui omne genus semen pro suffimēto adolet, præter fabam, & aromata,

Alterum

Alterum hymnum Terræ Statius concinuit: O hominum diuinique aeterna creatrix, &c. Terram uerò etiam primam oracula dedisse, in Historia poetarum tradidimus, sed & Matrem deum eandem dixerunt, ut seorsum, cum de ea suo Syntagmate ageinus, dicturi sumus. Quin & Seruius in 10. Æneid. Terram, inquit, constat esse Matrem deum: unde & simulachrum eius cum clauis pingitur, nam aperitur uerno, hyemali clauditur tempore. Ea & Ops dicta, ut Varro ait de Lingua latina, quod hinc omne opus, & hinc opus ad uiuendum: ideo dicitur Ops mater, & Terra mater. Hæc enim terris gentes omnes peperit, & resumit denuò. Tellurem deam Scythæ sua uoce Apiam appellauere, ut Herodotus docet in quarto. De æde uerò Telluris Romæ, quoniam frequenter à scriptoribus fit mentio, hinc breuiter agendum. P. Victor eam statuit in quarta Urbis regione. Seruius, non à Carinis procul. Val. Max. in area ædium Sp. Cassij, eius qui regnum affectauit. M. Cic. pro domo sua: Sp. Cassij domus ob eandem causam euerfa est, atque in eodem loco ædes posita Telluris. Idem innuit Dionys. Alicarn. Porro & Telluris ædem Sempronium uouisse, his uerbis L. Florus ostendit: Domiti hinc (ait) Picentes, sed caput gentis Asculum Sempronio duce, qui tremēte inter prælium campo Tellurem deam promissa æde placauit. Sed & Tellurē & Tellumonem, Proserpinam quidam & Plutonem interpretantur. Augustinus libro 7 Tellurem, inquit, à ui foemina, Tellumonem à ui masculi dixerunt. Coniungit cum his Altorem & Rusorem: & Altorem quidē, quod ex terra aluntur omnia quæ nata sunt: Rusorem, quod rursus cum cæta illuc reuoluuntur, & hæc ex Varrone. Noster uerò Cælius Rusorem hunc deum nuncupabat, præfidentemque deum putabat rebus restituendis, reparandisque.

Pales, teste Festo, & Seruio, dea pastorum uel pabuli habebatur, cuius festa dicebantur Palilia: uel ut alij uolunt, dicta Parilia, quoniam pro partu pecorum eidem sacra fiebant. Legè in Fastis Ouidium. Virgilius, Te quoque magna Pales, & te memorade canemus Pastor ab Amphryso, &c. Tibullus, Et placidam niueo spargere lacte Palem. Ouid. Et tepido lacte præcare Palem. Palilia, inquit Varro, dicta à Pale, quod & feriae ei deæ fiunt: ut Cerealia, à Cerere. Scribit Seruius, Palen ab alijs Vestam, ab alijs Matrem deum existimatam: itemque genere foemineo appellari, ab alijs masculino, ut Varrone. Idem Arnobius, ut in dijs Pœnatibus reperam. huic deæ sacra soluebantur 11 Calend. Maias: uel melius ut alij, 12. ut in Fastis notauimus.

Carna dea, quæ antiquis Romanis culta fuit, quæ uitalibus humanis præesse putabant, ut ex Macrobio in libro de Annis, mensibus, diebus, &c. scripsimus, ab eaque petebatur, ut iecinora, & corda, quæque sunt intrinsecus uiscera, salua conseruaret. cui templum pulso Tarquinio Iunius Brutus in Cælio monte construxit, Calendisque Iun. sacrum uoti reus fecit. huic deæ pulte fabacea & larido res sacra fieri solebat. quin & Calendæ ipsæ Iuniae, Fabariae dicebantur. Cardinum etiam deam fuisse legimus, de qua in Fastis fabulose Ouid. D. August. Cardeam hanc appellare uidetur, ut paulò post dicemus.

Rubigus deus, ut M. Varro de Rerust. & de Lingua latina, & Rubigalia dicta. Huic deo res diuina fiebat, ne rubigo occuparet segetes. Meminere Plin. Fest. Ouid. Seruius & Augustinus. Dicimus & Robigo genere foemineo, & Robigus genere maris. Gellius libro quarto, capite sexto. Verba s. c. Si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet. Idem libro 5. cap. 12. In his autem deis, quos placari oportet, uti mala à nobis, uel à frugibus natis amoueantur, Arungus quoque habetur, & Rubigus. hæc Gellius. Sanè eruditi quidam pro Arungo hoc loco Auerruncum legunt, de quo deo à me a libi actum est. hinc instituta sunt Rubigalia, quæ celebrabantur ad auertendam rubiginem mense Aprili, hoc est, ut Fest. ait, 7 Cal. Maias, ut diximus de

Annis, mēſibus, diebus, &c. Sanè eorum inanis uidetur eſſe obſeruatione, qui rubiginem ferri dicunt, robiginem uerò ſegetum: hoc eſt, alterum per o, & alterum per u: ita quoq; de utraq; re canente in Faſtis Ouidio, ad ipſam,

Parce precor, ſcabrasq; manus à mēſibus aufer,
Ne uenocē cultis, poſſe nocere ſat eſt.

Ne teneras ſegetes, ſed durum amplectere ferrum. Vtrunq; enim uo uocabulo comprehendit. Rubigo genus etiam uitij, obſcœnæ libidinis dicitur, ut ex Varrone Seruius ait in primo Georg.

Terminus deus: Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex, cum publicum agrum pop. Rom. & priuatum certis limitibus terminisq; definiſſet, ſacellum erexiſſe Termino deo traditur in colle Tarpeio, cui nihil animatum ſacrificaretur, ſed liba tantum, pultes, & frugum primitiæ, qua de re Dionyſius Alicarn. lib. 2. Statuit, inquit, Numa, ut ſuo quiſq; contentus eſſet, nec aliena appeteret: hinc de definitionibus poſſeſſionum conſtitutio. Iuſſit enim unumquemq; fundos ſuos circumſcribere, ſacrosq; finibus lapides apponere, lapides ipſos ſacrauit Ioui Terminali, ſtatuitq; eis ſacra quotannis omnes die ſtata & conſtituta facere, ſuper locum ipſum coeuntes: feſto etiam die conſtituto ualde honorifico, Terminalium deorum. Feſtum Romanè Terminalia, & τερμῖνια, id eſt terminis uocant: ſinesq; ipſos unius literæ mutatione à Græca noſtra lingua proferentes, Terminos appellant. quos ſi quis occuſiſſet, aut tranſuſiſſet, ſacrum eum eſſe Dei lege ſtatuit, ita ut uolenti eum occidere tanquam ſacrilegum, & ſecuritas adeſſet, & pollutionis expiatio. Eſtq; ius hoc non in priuatis modò poſſeſſionibus, ſed in publicis quoque conſtitutum. & idem Dionyſius paulò poſt: Sacrificantq; adhuc eis non animatum aliquid, (neq; enim pitum eſt cruentare lapides) ſed pultes & liba, atq; alias quaſdam fructuum primitias. Cauſam Plutarch. inquit: An, inquit, Numa Pompil. uir ciuiliſ ac iuſtus, & ſapiens in primis, agri terminos cum finitimis conſtituit, & ipſis finibus Terminus omnino cauſa nominas, quaſi ἐπιτομῶν & inſpectorem amicitiae, & pacis cuſtodem, ab omni cæde & ſanguine incontaminatum conſeruari oportere exiſtimauit? Termino, inquit Feſtus, ſacra faciebant, quòd in eius tutela ſines agrorum eſſe putabant. Deniq; Numa Pomp. ſtatuit, eum qui Terminus exaraffet, & ipſum & bouem ſacros eſſe. Saxum uerò fuit hic deus, unde & termini agrorum publicorum & priuatorum tales fuerunt: licet & poſtea ſtipes, & arbor, & tegula etiam pro termino poſita. Sed mox cum Tarquinius Priſcus templum uouiſſet in Tarpeia rupe anguſtum Ioui, Iunoni & Mineruæ, ac eius iacere fun damenta uellet, inuenit ibi deos alios dicatos à Numa & à Tatio, & alijs: uſus ipſe conſilio Accij Nauij auguris, reperit reliquos omnes deos Ioui cedere, præter Terminus & Iuuentam, ut Plutarch. & Dionyſ. ſcribunt. Lilius, & Florus, & Seruius, à Tarquinio Superbo inaugurationem factam tradunt, non à Priſco. Exiſtimat Lactantius in primo, Terminus eum fuiſſe lapidem, quem pro Ioue deuorauit Saturnus (quem Græci βαίτυλον uocant, Abadir Latini, ut Priſcianus & alij ſcribunt. Priſcianus: Abadir, inquit, deus eſt dicitur, & lapis, quem Saturnus deuoraſſe dicitur pro Ioue, quem Græci βαίτυλον dicunt. nam, ut Heſychius ait, βαίτυλος dicitur ſaxum illud ſacijs reuinctum, quod pro Ioue deuoraſſe dictus eſt Saturnus. Sachoniachthon in theologia Phœnicum, Betylon non ſaxum tradit, ſed Coeli & Rheæ filium. Betylus poſtea τέρμων, id eſt Terminus dictus eſt.) Subiungit Lactantius eodem loco, Tarquinius, cum Capitolium facere uellet, & multorum deorum in eo loco ſacella eſſent, conſuluiſſe, utrum Ioui cedere uellent: & cedentibus cæteris, ſolus Terminus manſit, qui noluit cedere. unde illum poëta Maro, Capitolium mobile ſaxum dixit, & pluribus Seruius.

D. Auguſt.

D. Auguſt. in 4. de Ciuit. Dei, aliter recitat fabulã: quid enim dicã, hiftoriamã Cum rex, inquit, Tarquinius Capitolium fabricare uellet, eumq; locum qui ei dignior, aptiorq; uidebatur, à deis alienis cerneret preoccupatum, non audens aliquid contra eorum facere arbitrium, & credens eos tanto numini ſuoq; principi uoluntate ceſſuros, quia multi erant illic, ubi Capitolium conſtitutum eſt, per augurium quaſiuit, utrum concedere locum uellent Ioui, atq; inde ipſi cedere: omnes uoluerunt, præter Martem, Terminus, & Iuuentatem. Atq; ideo Capitolium ita conſtructum eſt, ut etiam iſti tres intus eſſent, tam obſcuris ſignis, ut hoc uix homines doctiſſimi ſcirent. hæc quidem Auguſtinus, qui eiſdem libro cap. 29. Nam, inquit, illud quale eſt, quod paulò antè commemorauit, pulcherrimum auſpicium fuiſſe dixerunt, Martem & Terminus & Iuuentatem nec Ioui regi deorum loco cedere uoluiſſe. ſic enim (inquiunt) ſignificatum eſt, Martiam gentem, id eſt Romanam, nemini locum quem teneret daturam: Romanos quoq; terminos, propter deum terminum, neminem commoturum: Iuuentatem etiam Romanã, propter deam Iuuentatem nemini eſſe ceſſuram. Sed ex alijs addamus cætera. Facto Iouis templo, ſupra ipſum Terminus foramen fuit in tecto relictum, ut libero cœlo Terminus fruere: quod & Seruius in nono Æneid. commentario, & fabuloſè in Faſtis Ouid. tradiderunt. Ænigma eſt de Termino ex Varrone apud Gellium, quod in enarratum cum reliquiſſet Gellius, Politianus me iu uene in ſua Centuria eſt interpretatus, & ab eo ego in meis Ænigmatibus. Huic porrò deo ſacrificabatur publice ac priuatim, quaſi deo cuſtodifinium, ut dictum eſt: qui non tantum ſaxum & lapis fuit, ſed interdum ſtipes, uel tegula. Ouid. in Faſtis:

Terminè, ſiue lapis, ſiue es deſoſſus in agris

Stipes, ab antiquis tu quoq; nomen habes. Tibullus:

Nam ueneror, ſeu ſtipes habet deſertus in agris,

Seu uetus in triuio florida ferta lapis. Huius dei ſacra Terminalia, qua mēſe Februario agebantur, res eſt nota. Græci quoq; Iouem Horium, id eſt Terminalem coluerunt. de quo in Ioue pluribus agemus.

Pitho, perſuadendi dea ab antiquis Græciæ ſcriptoribus celebrata: Latini quidam Suada, & Suadela, quidam & Leporem dixere, huius deæ ſacellum fuit apud Sicyonios, eſt nullum ibi ſimulachrum cerneretur, ut autor eſt Pauſan. qui in Corinth. pluribus hiftoriam recēſet Apollinis & Dianæ: qui poſt interfectum Pythona purgationis gratia Ægialeam contenderunt. ſed cum in iſis locis peſtilentia eſſet coorta, conſulti uates quid facto opus eſſet, reſponſum datum eſt, placandos eſſe Apollinem & Dianam: tum Ægialenſes ſeptenos pueros puellasq; ad Sythan fluuium miſerunt, qui deos placarent. id cum factum eſſet, Pithus deæ ſacellum conſtructum fuit. Sedenim & antiquis ille mos fuit, ut cum Venere & ἑρωδι & χαιρις, id eſt Suadam & Gratiã effingerent, ut ſignificarent quale eſſe deberet connubiũ. Sed quod Pytho dea ſeſſitare in Periclis labris à ſcriptoribus dicta ſit, & Cethegus Suada medulla ab Ennio uocatus, plurib. in Miſcellanea Politianus. Illud quoque apud Græcos uſurpatur, non aliud eſſe Suadela factum, præter orationem: quod Græcè dicitur, ἡ δὲ πειθὺς ἑρὸν ἄλλο πλὴν λόγος. Legimus porrò apud Pauſan. deam quandam conſolandi cum Pitho factam fuiſſe à Praxitele, qua παρηγορεῖ, id eſt conſolatrix dicta fuit, & in Attica poſita fuit. Sed & Diana πειθὺς cognomine dicta eſt, ut alibi prodemus.

Momus deus conuicij & maledicentiæ ac reprehentionis, Liuorem & Inuidiam Latine dicere poſſumus. Momum Heſiodus in Theogon. natum ex Nocte cecinit, unã cum Morte & Somno & Inſomnijs, cæterisq;. Momum Lucianus inducit, nec ſemel taxantem cum alia, tum deos ipſos: ut minus mirum ſit,

rum fit, & illum sandalia & crepidas Veneris vituperasse: adeo ut inter pro-
 uerbia iam Momo locus fit, Apologus ille certè in omnium est ore, Momum
 reprehendisse Vulcanum, quod non fenestratum hominis pectus fecisset, quo
 eius cogitatus planè uiderentur, res est nota, præcipuè apud Lucianum in
 Hermotimo & deorum concilio. Libet hic Hesiodi uersus apponere, ut ui-
 deas à scopo quantum deum sint, qui antehac transfulere, ita enim Hesiodus:

οὐ πινυμι μὲν οὐδὲ πίνεμεν, καὶ οὐδὲ δὴ δὴ ἀλγύνουσιν. hoc est,
 Nox obscura parit, nulli commixta deorum,

Post primos Momum simul, Ærumnamq; dolentem.

Describitur Momus in quarto Græcorum epigrammatum. meminit &
 Pindarus in Olymp.

Hipponam deam equorum & stabuli, antiqui uenerati sunt. de hac dea
 Plutarchus in Parallelis meminit, & Apuleius libro tertio Asini aurei, &
 Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidium. eam enim inter
 deos Semones, qui uocantur, commemorat. Item & Hermolaus Barbarus
 libro quinto, Plin. castigat. capite 4. Iuuenalis quoque eandem intellexisse à
 plerisque putatur, in illo: Iurat Solam Hippò, & facies olida ad præsepia pi-
 etas: ut scilicet Hippò, & Hippona dicatur. Narratur historia de Fuluio quo-
 dam, qui equæ amore captus, cum eam habuerit, unde nata sit puella for-
 mosissima, quæ Hippona appellata fuerit: quâ tamen quidam, ut puto perpe-
 ram, Eponam uocitarunt. Porro Aristocles libro Paradoxorum secundo,
 consimilem historiam scribit de Onoscelia. ait enim, nobilem quempiam iu-
 uenem Ephesum Martis filium, Demonstrati tamen existimatum, cum mulie-
 rem sexum esset exosus, noctu ad paterna armenta profectum cum asina
 concubuisse, quæ puellam pulcherrimam peperit, Onosceliam exre nuncu-
 patam. Idem Stobæus repetit.

Comus, id est *κόμος*, deus fuit conuiuiorum & comestationum. quidam
 ex Græcis scriptoribus cum Dionysio coniungunt. eius imago à Philo-
 strato describitur pluribus. eum enim coronatum effingit, quo loca pleraq;
 scitu iucunda subiungit.

Zephyrus ab eodem Philostrato in Hyacinthi imagine describitur. illi e-
 nim humeros seu scapulas alatas attribuit, facie & aspectu molli: coronam
 omnium florum genere ei in capite fuisse ait.

Myiagrus deus muscarum dictus, cuius Pausanias in Arcad. ita meminit,
 cum agit de celebritate quæ Palladi Tritoni apud Arcadas agebatur: *μυιάγρα*,
 ait, *πὶ πανηγύρεσσι μυστῶν πρὸς θεοῖσιν*. hoc est, In ea celebritate ante Myiagro sa-
 crificant: preces inter sacra heroi effundunt, Myiagram inuocantes: atq; ita
 facientibus, nihil præterea molestiæ muscæ inferunt. Mentio quoq; est My-
 iagri in castigatis Solini exemplaribus, in quibus ita legitur: Sacellum (inquit)
 Herculis in foro Boario est, in quo argumenta conuiuij lætæ maiestatis ip-
 sius remanent. Nam diuinitus illò neq; canibus, neque muscis ingressus est.
 etenim cum uiscerationem sacricolis daret, Myiagram deum dicitur impre-
 catus: clauam uerò in aditu reliquisse, cuius olfactu refugerent canes. hæc e-
 nus Solinus. Idem scribit & Plinius, sed dei nomen non apponit, id quod
 & in plerisque Solini codicibus deesse uidemus. Plinius libro 29, cap. 6. dum
 de alopecie remedij agit, non Myiagram hunc deum, sed Myiodem uoca-
 uit, ita de muscis loquens: Nullum, inquit, animal minus docile existimatur,
 minoris uel intellectus, quo mirabilius est, Olympiæ sacro certamine nubes
 earum immolato tauro, deo quem Myiodem uocant, extra territorium id
 abire. hæc ibi Plinius, qui tamen libro octauo capite uigesimo octauo scribit.
 quoq; Cyrenaicos inuocare solitos Achorem deum muscarum, multitudine
 pestilentiam

pestilentiam afferente, quæ protinus intereunt quam litatum est. Greg. Na-
 zianz. in prima in Iulianum Cæsarem oratione, non Achorem, sed Acaron
 uocare uidetur: Non amplius, inquit, muscæ quærent deum Acaron, aut si
 quid musca est ridiculosius. hoc tamen planè ipse non assero, quando mihi
 in præsentia non suppetit Græci codicis facultas. Alibi tibi retuli, a-
 pud Græcos Iouis esse cognomen *ἀπόμυιου*, quem colebant, à fugâdis muscis
 appellatum. Sed & deum muscarum Hebræi Beelzebub uocarunt, quod
 mali demonis nomen Christiani existimant. Porro Myiagram, seu Myio-
 dem uocitari ab aliquibus uidemus Myiagrum, hoc est muscarum congre-
 gatorum. atque hæctenus quidem hæc de re tibi, ut ne quid uanitatis genti-
 lium præteriremus, Myiagrus etiam scriptor Phœceus fuit, cuius Victruuius
 in tertio meminit.

Praxidicen dæmona quandam appellabant gentes, ut Hesychius tradit,
 quæ non modò ijs quæ dicantur, sed & quæ agantur, finem imponat: & pro-
 pterea capita habebat, & miracula. Suidas uerò huius deæ solum caput con-
 stitui solitum tradit. Soterem autem ex forore Praxidice filium habuisse finx-
 re Ctesium, ac filias Homoneam & Areten, quæ & à matre Praxidicæ dictæ
 fuerunt. Pausan. in Bœoticis, Praxidicas ait deas ab Haliartijs uocatas fuisse,
 quarum templum erat sub diuo, Tilphusium montem uersus. Idem Pausan.,
 in Laconic. Menelaum scribit in Græciam reuersum post Troiam captam,
 Praxidicæ crexisse simulachrum non procul à Veneris Migonitidis templo.
 Praxidicæ meminit & Orpheus in Argonauticis. Idè & in Hymno ad Pro-
 serpinam, eam hoc eodem uocat nomine *πραξιδήλω*. De Venere Praxis co-
 gnominata, in Venere dictum. Porro & Praxiergidæ orgia antiqui mense Fe-
 bruario peragebant, arcano ritu, deiecto prorsus uniuerso templi ornatu, &
 simulachro obiecto: qualis scilicet nos passionis Dominicæ tempore face-
 re consueuimus.

Ogenus præterea deus nescio quis, priscus & peruetustus fuit, à quo &
 prisca & peruetusti homines *ὀγγιδαι* & *ὀγγίοι* dicuntur. Licet aliqui Ogygia-
 da & Ogygij libentius legant. mecum tamen facere uidetur Erasim. in Prouer.

MISCELLANEI DEI.

N V N C ad aliam deorum classem inè conuertam, in qua miscellaneos
 deos commemorabo, & eos in primis qui ad hominum generationem,
 aliasq; actiones quasdam pertinere ab antiquis putabantur. Nam & Varro
 nem à cõceptione hominis eos narrare cõpisse legimus, & ad decrepiti usq;
 hominis mortem pertinentem perduxisse. Nos ergo à Virginiensi dea hanc
 Syntagmatis partem exordiemur.

Virginiensis dea adhibebatur in nuptijs à Romanis, quæ Virgini zonam
 solueret, ut Græcis Lyfizona Diana. De Virginiensi diuus Augustinus in se-
 xto de Ciuitate Dei. Ad hanc allusit Catullus, cum ait: Quod zonam soluit
 diu ligatam. Sanè & Perficam & Pertundam deas etiam statuerunt, ut Arno-
 bius docet: & hanc quidem, quod in cubilis præstò esset, dum uirginalem
 scrobem effoderet mariti: illâ, quod uoluptates perficeret in offensa dulcedine.

Subigus deus pater uocatus, qui adhibebatur, ut uirgo à uiro subigeretur.

De Hymenæo & Thalasio, simul alio loco agam.

Prema dea mater, eulta, ut subacta uirgo, ne se cõmoueret, eum premitur.

Partunda dea parientium, Lucinam alio loco leges.

Vitunnus, & Sentinus, dei fuere obscurissimi, ut ait Augustinus libro se-
 ptimo, quorum alter uitam, alter sensus à puerperio largiri credebantur. me-
 minit & alibi, cum scilicet de deis selectis ageret. Sentia etiã dea existima-
 ta, quæ sententias inspirare dicebatur, ut idem August. scribit. Sunt qui hæc
 Sentam fuisse autumant, quæ Pici filia fuerit.

Vagitanus deus, qui infantum uagitibus præesse credebatur, ut ex Varro-
rone August. refert. Gellius tamen, hunc, nescio an alium, Vaticanum nomi-
nare uidetur, cuius hæc sunt uerba ex decimosexto Noct. Att. Et agrum, in-
quit, Vaticanum, & eiusdem agri deum præsidem appellatum acceperamus
à uaticinijs, quæ uic ac instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. Sed præ-
ter hanc causam M. Varro in libris Diuinarum, aliam esse tradit istius nominis
rationem. nam sicut Aius, inquit, deus appellatus, araq; ei statuta est, quæ est
intima Noua uia, quod eo in loco diuinitus uox edita: ita Vaticanus deus
nominatus, penes quem essent uocis humanæ initia: quoniam pueri simu-
latq; parti sunt, eam primam uocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba
est. idcirco uagire dicitur, exprimente uerbo sonum uocis recentis. Non me
præterit, quosdam hic Gellium accusare, quosdam alios interpolare uoluisse.
Festus, Vaticanum collem dictum ait, quod pulsus Hetruscis, eo potitus
sit pop. Rom. uatum responsis.

Cumina dea, quæ infantes in cunis tueri credebatur, & fascino summo-
uerè: Lactantius. eadem penè August. ex Varrone, nec semel.

Leuana dea, quæ natos de terra leuat infantes: Augustinus. Moris uerò
fuit, ut natus infans ab obstetrice in terra statueretur, ut Macrobius ex Var-
rone docet. Seneca: Omnes infantes terra nudos excipit. Plin. Natura homi-
nem tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit. Statius in Syluis:
Tellure cadentem Excepi, fouiq; sinu. Idem alibi, & à Statio Claudianus:

Quem prima meo de matre cadentem
Suscepi gremio.

Rumina, uel Rumia dea, quæ mamma paruulo, ut ait Augustinus, immul-
gere dicebatur, quia rumam dixere ueteres mammam. Idem Plin. & Festus
ante Augustinum. Varro item de Rustica, & de Liberis educandis, apud
Non. Marcellum: Hiscæ manibus lacte fit, non uino. Cumina propter cunas,
Rumina propter rumam. Idem quoq; Varro de Rustic. secundo Non ne-
garim, inquam, ideo apud D. Rumia facellum à pastoribus satam ficum. ibi
enim solent sacrificare lacte pro uino, & lactentibus. Plut. in Probl. Quid est
quod Rumina rem diuinam facientes, hostijs lac spargere & libare consue-
uerunt, uinum autem non adhibent? an quod Latini rumam, mammam no-
minant: & ficum Ruminalè ideo dixerunt, quod sub ea lupa Romulo & Re-
mo lac exhibuit: & cætera, quæ toto Problemate leguntur. Idem repetit in Ro-
mulo, nisi quod deam *ῥουμλία* uocat. de Ruminali uerò ficu, uaria legito
apud Seruium libro 8. Æneidos.

Edufa, & Potina, deæ præsidæ edulij & potionibus infantum,
ut Non. ex Varrone legere uidetur. Alij uerò nō Edufam, sed Edulicā deam
hanc appellant, ut Augustinus, qui ait Edulicam deam uocatam, quæ escam
præberet. Alius uerò Donatus in Terentiana Phormione, Edulicam & Po-
ticam has deas uocauit. ita enim scribit: Vbi initiabunt quidam cibo & po-
tu, quidam sacris: ubi legitur apud Varronem initiari pueros Edulicæ & Poti-
cæ & Cubæ, diuis edendi & potandi & cubandi, ubi primum à lacte & à cu-
nis transferunt. ut Vergilius: Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili
est. hoc annotauit Probus. Sed Terentius Apollodorū sequitur, apud quem
legitur, in insula Samothracum à certo tempore pueros initiari, more Athe-
niensium: quod ut in palliata, probandum est magis, hæc Donatus. Sed Edu-
licam potius, & Potinā, legit August. in quarto & sexto de Ciuit. Dei. Sunt
qui apud Donatum Educam legant, & Poticam. Arnobius tamen libro ter-
tio contra Gentes: Victuam & Potuam sanctissimas uictui potuiq; procur-
rant. ô egregia numinum, & singularis interpretatio potestatum: nisi postes
uirorum adipali unguine oblinerentur à sponfis, nisi uirginalia uincula om-
nia feruentes

nia feruentes dissoluerent, atq; imminentes mariti nisi potarent & mande-
rent, homines dei nomina non haberent, & hæc quidem Arnobius. ut uide-
as, quantum gentes insanierint.

Statilinus, uel ut aliqui legunt, Stabilinus, & Statanus, dei præsidæ & as-
sistentes: Lactantius. alij educationi ascribunt, eo uidelicet tempore, cū stan-
di & consistendi potestatem habere incipiunt. Statanus, inquit, puerorum
deus apud Nonium. Varro libro 1. de Pueris educandis.

Fabulinus deus dicebatur, cum fari pueri auspicabantur.

Nascio, seu ut alij tradunt, Natio, dea quæ nascentibus præesse credebatur,
de qua sic Cicero in tertio de Nat. deorum: Nascio quoq; dea putanda est, cui
cum sana circumimus in agro Ardeatino, rem diuinam facere solemus: quæ
quia partus matronarum tueatur, à nascentibus Nascio nominata est.

Pauentiam deam antiqui constituerunt, ut auerteret ab infantibus pauo-
rem: atq; inde etiam appellata, autore Augustino.

Timorem quoq; Lacedæmonij coluerunt, ut Plutarchus in Cleom. osten-
dit. apud eos enim non Timori tantum, sed Morti etiam & Risui, alijsq; hu-
iusmodi affectibus templa dicata fuerunt. Timorem uerò non sicut alios
dæmonas uenerabantur, quos tanquam noxios abesse procul à ciuitate uo-
lebant. Sed hoc Rempub. maximè contineri arbitrabantur, & c. ubi multa de
hoc deo Timore exequitur, quæ omnino diligenter in Repub. administran-
da obseruanda sunt.

Formido, seu Timor, hoc est φόβος, pingebatur cum capite leonino, ut in
scuto Agamemnonis: Pausan. Legimus apud Lacedæmonios, Ephoros Ti-
moris sacellum construxisse prope triclinium, quo ipsi tribunal habebat, ut
essent cæteris maiori formidini.

Volupia dea existimata, quæ à uoluptate (ut Augustinus ait) appellata est.
de eadem Varro & Macrob. meminere. In Volupia ara simulachrum fuit
Angeronia, quæ dea silentij apud Romanos habita est. Vidit qui Volupiam
in throno effingeret, ut reginam, sed pallidiorè aspectu, & quæ Virtutes sub-
tus pedes habere uideretur. Sed quantum scriptori illi, qui hoc scriptori illi,
qui hoc literis mandauit, fidei habeam, non est ut hoc loco tibi prodam.

Libentina dea fuit, cui nomen factum à libidine, ait Augustinus. Varro
tamen de Lingua Lat. à libendo deducit, & Venerem esse significat, quæ &
Lubentina dicta est: ut in Venere planius ostendam. Arnobius, Libentiam
& Burnum, libidinum præesse tutelæ scribit. ex his melius expones illud in
secundo de Nat. deor. Ciceronis, Quo ex genere Cupidinis & Volupia &
Lubentina Veneris uocabula consecrata sunt: quam ab ijs fieri soleat, qui il-
lud Ciceronis opus interpretati sunt, Plautus etiam Lubentiam dixit, ut in
Asinaria: Vt ego illos lubentiores faciam quam Lubentia est. Idem in Stichos:
Itaq; oclusum pectus porto latitia, Lubentiaq;.

Nixi dei dicti fuere ab enitendo, id est pariendo, de quibus Festus ita (licet
perperam in plerisq; codicibus legatur, Noxij dei) Nixi dei tria signa appel-
lantur in Capitolio, ante cellam Mineruæ genibus nixa, uelut præsidentes
parientium nixibus: quæ signa, sunt qui memoriæ prodiderint, Antiocho re-
ge Syriæ superato, M. Antilium subtracta populo Romano deportasse, atque
ibi posuisse.

Prosa, uel Prorsa (ut legi contendebat Cælius) & Postuerta, deæ fuere ap-
ud Romanos celebrata, quibus & aræ & sacra fuerant constituta, ob scilicet
pariendi discrimina. Prosa enim præesse illis existimabatur, quæ rectum
ac legitimum partum ederent: Postuerta uerò, ab agris & infirmis, & cum
preposterè partus edebatur. Sed & Postuerta à Macrob. & Anteuerta, alia ra-
tione referuntur, quas libentius nonnulli antiquè pronunciant, hoc est An-

teuortam & Postuortam, has enim ideo ueteres coluere, quod ea omnia intelligi oportere existimarent, quæ præterita ac futura essent, qua ex re comites diuinitatis eas appellauerunt, non secus ac Consilium & Prouidentiam, quibus humana omnia & diuina expenduntur & præuidentur.

Osilago dea solidatrix ossium, ut ait Arnobius lib. 4. qui & hoc addit: Nam quæ durat & solidat infantibus paruis ossa, Osilago ipsa memoratur.

Mena dea fuit, quæ fluoribus mensuris mulierum præesse putabatur, ut Augustinus docet in septimo. Iouis filia hæc Luna credita, quippe Græcè *μήνη* Luna dicitur. Menam idem Augustinus priuignam Iunonis dixit.

Næniam deam funerum commemorat Festus, & Augustinus ex Varro: ne ita ait: Deniq; & ipse Varro commemorare & enumerare deos cœpit à conceptione hominis, quorū numeros exorsus est à Iano, eamq; seriem perduxit usq; ad decrepiti hominis mortem, & deos ad ipsum hominem pertinentes clausit ad deam Næniam, quæ in funeribus senum catur. Sed & ego in Varro sepeliendi ritu de hac dea locutus sum, itemq; & Libitina, & Epitymbia. Porro Næniæ facellum extra urbem fuisse, non longè à Viminali porta, autores tradunt. Sed & Mortem deam ueteres fecere, quam uarijs modis effinxere. Stat. In scopulis mors faua sedet. Idem;

— Stygijs emissa tenebris

Mors fruitur cœlo, bellatoremq; uolando
Campum operit, nigroq; uiros inuitat hiatur,
Nil uulgare legens, sed quæ dignissima uita,
Funera præcipuos annis animisq; cruento
Angue notat, &c.

Virgilius in undecimo Æneid.

Multa bouum circa mactantur corpora Morti,
Setigerosq; fures, raptasq; ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes. Lucan.

— Ipsamq; uocate

Quem petat è uobis Mortem, tibi coge fateri.

Quin & apud Gades templum Morti dicatum, Ælianus in Varia, & ab eo Bandelus, prodidit. Exrat Mortis etiam, id est *Ἐρῆ* hymnus apud Orpheum, cui adoletur manna thuris.

Meditrina dea ab antiquis culta, ut Varro & Festus testantur, à medendo denominata: unde & Meditrinalia, ut de Annis, mensibus, & diebus docuimus. Nam ut Varro & Flaccus tradunt, flamen Martialis dicere erat hoc die solitus, Vinum nouum & uetus libari & degustari medicamēti causa: quod, inquit Varro, facere solent etiam nunc multi, cum dicant: Nouum uetus uinum bibo, nouo ueteri morbo medeor.

Nundina dea antiquorum, ut scribit Macrobius, à nono nascentium die nuncupata, qui dies lustricus nuncupabatur, quo scilicet infantes lustrabantur, & nomen imponebatur: quod & Festus scribit, & Plutarchus in Questionibus, & nos ut supra.

Febri etiam, ut dea, multas aras Romani erexerunt, ut ex M. Tullio, Val. Maximo, Liiuo, Plinio, Augustino, alijsq; obseruauimus. Tullius quidem in tertio de Nat. deorum, & secundo de Legibus. Febrem uero, ait Val. Maximus, ad minus nocendum templis colebant, quorum unum adhuc in Palatio, alterum in arce Marianorum, tertium in summa parte uici Longi in eaq; remedia quæ corporibus aegrotorum innexa fuerant, deferēbantur. Sane illud sciendum est, quod apud Lactantium, Seruium, & Porphyrium philosophum legimus, aliquos deos cultos à ueteribus ut prodesent, alios ne nocerent: ut Febri, Robigus, Orbona: quæ dea erat, ne nos orbos faceret. In huius

huius Orbonæ tutela fuisse ait Arnobius, orbatos liberis parētes: cuius dea ara fuit, teste Plinio, ad Larum ædem. Et Auerruncus, qui auerruncaret, id est auerteret mala. Item Deuterra, & reliqui. Audi quæso quid de hac etiam re superstitiosa scribat M. Tullius: Illud, inquit, profectò confiteamini, longè aliter rem se habere, atq; hominum opinio sit, eos enim qui Dei appellantur, rerum naturam esse, non figuras deorum: qui tantus error fuit, ut perniciosis etiam rebus non tantum nomen deorum tribueretur, sed etiam sacra constituerentur. Febris enim sanum in Palatio uidemus, hæc quidem Cicero. Sed me pudet pigetq; dicere, nos quoq; diuos quosdam hac ratione colere, quos magis pleriq; omnes uenerantur quam Christi proceres.

Ægeria dea à mulieribus colebatur, quod eam opitulari credebant partu egerendo, ut ait Festus. Ægeriæ nymphæ prægnantes sacrificabant, quod eam putabant facilem conceptum aluum egerere. Sed de hac, plura in Nymphis agemus.

Iuturna etiam nympa culta, & à iuuando appellata, ut Varro & Seruius tradunt: de qua lege nostras Nymphas.

Quietem deam coluere Romani, ut testis est Augustinus in quarto de Ciuitate Dei, quæ dea homines faceret quietos, uel quietem afferret. hæc dea extra portam Collinam ædem habuit Romæ. T. Liiuus in quarto, Quietis fanum fuisse uia Labicana prodit. Orcus etiā Quieralis dicitur, ut alibi dictū.

Murcea, uel Mürcia, dea desidiæ existimata: de qua plura dicturus sum in Murtia Venere. Huic contraria est habita.

Strenua dea, quæ & Strenia dici uidetur, si codicibus credendum est. nam D. Augustinus à strenue faciēdo denominatam ait. Varro de Ling. lat. Hinc oritur caput sacræ uitæ, ab Streniæ facello.

Minutius etiam deus apud Romanos legitur: qualis autem fuerit, quod recorder, non legi. Festus quidem, deum ipsum commemorat. idem & alibi: Minutia, inquit, porta Romæ appellata, eo quod proxima esset facello Minutij. Hinc & Lampridius in uita Commodi imp. Herculis signum, inquit, sudasse in Minutia per plures dies: quo loco uir doctissimus hoc parum obseruauit.

Pellonia dea, ut scribit Arnobius, pellendorum hostium potens credebatur, quo loco deos gentium irridet.

Agenoria deam uocauerunt antiqui, quæ ad agendum excitaret, ab agendo dicta: August. de Angerona alio loco dictum est. Inuenio & Agonium deum dictum, qui præesset rebus agendis: & Agonalia festa, de quibus in sacrificijs plura dicemus.

Horta dea, cum uiueret Hersilia, nuncupata, uxor Romuli, quam ab hortando & incitando dictam, Labeo, ut Plutarchus docet, existimauit. Huius deæ ædem nunquam claudi solitā, idem Plutarchus tradit: ea scilicet causa, quod semper aliquid præclari fieri hortaretur, nunquamq; cessandum. Hæc mox uocata Hora, ut quidam putant, prouidentia dea, quæ negligentes secordesq; esse non pateretur: atq; ideo ab hortando & incitando Labeo denominatam putauit, ut Græca uoce Plutarchus ait *παραγορεύω*. Quidam hanc Hortam & Stimulam appellatam dixerunt, de qua diuus Augustinus, quæ putaretur ultra modum ad agendum stimulare, de Hora Quirini, Ouidius, Gellius, & nos alibi.

Cautius deus antiquorum, qui catos, id est acutos homines faceret: Augustinus in quarto. Sunt qui libentius Cautium legant, quod scilicet cautos homines faceret.

Volumnus deus, & Volumna dea, à uolendo, ut reor, dicti, quod bona uellent: dei nuptiales, ut bene coniungerentur. sunt qui conjugales deos exi-

stiment, sunt qui absq; litera m, Volunus & Voluna legant: quorum sententiam non improbo. Fuit & Voltumna dea Hetruscorum, ad cuius fanum frequens Hetruscorum concilium aliquādo factum, legimus apud T. Liuium. Videndum tamen, an potius Vertuna legendum sit, ut Vertunus. eius dea non semel idem Liuius meminit. Fuit & Volutina dea, folliculorum inuolutis & inuolumentis segetum præposita: Augustinus.

Adeona, & Abeona, deæ cultæ fuerunt ab antiquis, quæ adeundi & abeundi facultatem præstarent. meminit August. in 4, & in 7 lib.

Vacuna, uacandi dea ab aliquibus dicta, ab alijs Victoria: & propterea nos de ea in Syntag. Martis, ubi de Victoria, pluribus agemus.

Numeria dea, quæ numerare docere credebatur, uel ad numeros pertinere, autor D. Augustinus.

Populonia, & Fulgora, nomina dearum apud Senecam in libro de Superstitione. meminit Augustinus libro 6. hæc, si coniectari licet, adhibebantur, ne populationes & fulgura fierent, nam & Fulgur Iupiter, & Populonia luno dicebatur, ut dicturi sumus.

Lateranus deus focorum creditus, & Genius: adactusq; hoc nomine, ut prodit Arnobius, quod ex laterculis crudis antiquis, aut ex quacuncq; materia focos fabricarent.

Panda dea dicta, ut idem scribit Arnobius, quod Romulus, id est Quirinus, in iaculi missione cunctorum præstitit uiribus. Pandam quoq; deam, seu Pantam apud eundem legi, quod T. Tatio Capitolinum ut caperet collem, uiam pandere atq; aperire permissum fuerit.

Arculus deus, arcis & capsis præesse existimabatur.

Lauerna dea furum, qui (ut Festus ait) ob id lauerniones dicuntur. in huius deæ loco obscuro abditoq; furta prædasq; diuidere solebant: hinc & Lauernalis porta uocata est. Lauernæ meminit Horatius primo Epistolarum ad Quintium: Pulchra Lauerna da mihi fallere. Ausonius Gallus:

Hic est ille Theon, poëta falsus,

Bonorum mala carminum Lauerna.

Non. Marcellus: Lauerna dea, cui supplicant fures. Plaut. in Aulul. Ita me bene amet Lauerna, te iam, nisi reddi mihi uasa iubes, Pipulo hic differa ante ædes. Lucilius libro 18. Si menses facis musas, si uendis Lauernæ. Meminit & Varro deæ, & portæ in libro de Ling. lat. Acron uero: Lauerna ait, uia Salaria locum habet. est autem dea furum, & simulachrum eius fures colunt, aut qui consilia sua uolunt esse tacita: dicta à lauando. nam fures Lauatores dicuntur, cum silentio preces eius exercentur, hæc ille. Porphyrius autem: Lauerna, inquit, dea furum, & latere uolentium. Quare uidentur apud Acronem, ne potius legendum sit, dictam deam à latendo, quam à lauando: & Lauerniones, non lauatores.

Furina dea ab antiquis culta, in cuius honorem feriæ Furinalia dicuntur: cui deæ flamen etiam Furinalis attributus fuit. uide Festum, & Varronem, qui ait uix suo tempore notam fuisse. Furinæ meminit & Martianus in secundo, & M. Cicero in tertio de Nat. deorum, Eumenidas commemorans: Quæ, inquit, si deæ sunt, quarum & Athenis fanum est, & apud nos, ut ego interpretor, lucus Furinæ, Furinæ deæ sunt specularices (credo) & uindices facinorum & sceleris. meminit & ad Atticum.

Bonus euentus ab antiquis cultus. Plin. 35. scribit: Euphranoris simulachrum Boni euentus, dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenens. Boni euentus meminit Varro in primo de Rustica, inter Consentes diuos agrorum, ut iam antè notauimus. Praxitelem scribit Plinius huius simulachrum in Capitolio fecisse, Templi Boni euentus quædam etiam nunc uestigia Romæ cernuntur

cernuntur, inter Mineruam & S. Eustachium, ut à plerisque creditur.

Fessonia dea colebatur, ut fessos iuuaret. & ut hostes depellerentur, Pello nia diua placabatur, utriusq; August. in quarto meminit.

Bonus deus, apud Græcos ἀγαθὸς θεός, cuius templum Pausan. in Arcad. commemorat, ad sinistram uiam quæ in Mænalium montem ducit, est & in poculis illud post cœnam, quod ἀγαθὸς δαιμόνος dicebatur, quod meracius erat ceteris, quem demona uel deum quidam Fortunam interpretantur. alij Liberum patrem: alij non ultimum poculum, sed primum scripserunt ἀγαθὸς δαιμόνος, sicuti etiam nonnulli, ultimum poculum non meracius, sed dilutius. sed hæc de re & ego alijs in Grypho ternario, & alij plura annotarunt.

Pœna & Beneficium, duo numina deorum, instituta à Democrito.

Necessitatis & Violentiæ facellum in Acrocorintho, Pausan. quod ingredi nefas fuit, ἀνάγκη καὶ βία ἐν ἑρῶν.

Risus simulachrum, ut dei, Lycurgum apud Lacedæmonios erexisse, testis est Plutarch. Putabat enim ille, Risum laboris & modesti uictus esse condimentum. Apud Apuleium quoq; Risus, quod etiam interpretis notat, mentio est. Hypatenses Thessali huic deo quotannis rem diuinam in summa lætitia faciebant. γέλωτ' οὖ θεῶν, id est dei Risus Pausan. meminit. Legitur encomion Risus Cælij nostri Calcagnini: quod cum multa eruditione ac hilaritate refertum sit, hæc dignum duxi ut ascribatur.

Mœror abi, subeat Risus, mihi pectora Risus

Impleat, & læto saliant præcordia risu.

Risus enim diuum atq; hominum est æterna uoluptas.

Nam si quid fidei magno præbemus Homero,

ἀσθεὶς δ' ἀρνώτο γέλωτ' μακάροισι θεοῖσι.

Quin etiam fuerat sancitum lege Lycurgi,

Ut Lacedæmonij post bella exhausta litarent

Lætitia, atq; bono facerent solennia Risu:

Illius & lapide è Pario sustruxerat aras,

Hic ubi post Mauortis opus gens aspera bello,

Ponebat uigiles curas, furetosq; labores,

Cum faciem attritam galea, cum puluere fœdos

Porrigeret uultus, & frontem nube leuaret,

Ipsa comes Risus aderat sine casside Cypris,

Et largos hilari fundebat pectore Risus.

Vos quoq; Romulidæ, quondam uos in clyta rerum

Imperio soboles, genitabilis aura Fauoni

Cum primum duro concretas frigore terras

Laxabat, uernis intexens floribus arua,

Ardua magnarum soluistis pondera rerum

Risibus, & grandes mirata est Roma cachinnos:

Stilicet hæc populos, hæc magnum continet orbem

Temperies, grauitas simul, & lasciuitia uitæ,

Et Risus curis, & nexa Modestia luxu.

Hæc quoq; me procul à patria, aspectuq; meorum

Per maria & terras tot tempestatibus actum

Soletur, diriq; leuet dispendia fati,

Donet & optatos post longa incommoda risus. Hactenus Cælius.

Amicitiam etiam deam, quam Græci Φιλίαν uocant, iure inter sua numina gentes collocauere. & quamuis eius aras non legamus, nec imagines, nuper tamen cum Hæbreas quasdam sententias interpretatas additis scholijs euoluerem, in hæc uerba incidi: Apud Romanos, inquit, Amicitiam pictura an-

tiquitus pulchrè demonstrabat. Pingebatur enim iuuenis forma, detecto capite, quæ erat tunica rudi induta, in cuius fimbria scriptum erat, Mors & Vita: in fronte, Æstas & Hyems: habebatq; latus apertum usq; ad cor, & brachium inclinatum, digito cor ostendens. ibi scriptum erat, Longè & Propè. Suberat & picturæ explicatio, quæ ita legitur: Forma iuuenilis indicat amicitiam semper recentem, nullaq; temporis diuturnitate tepescētem, nudum caput, ut omnibus pateat, & amicus nullo unquã tempore amicum publicè suum fateri erubescat. Rude autem indumentum ostendit, ut amicus nulla ardua, extremamq; inopiam pro amico subire non recuset. Vita & Mors in uestimento scripta, quod qui uere diligit, usque ad mortem amat. Æstas & Hyems, quia & in prosperis & in aduersis æquè amicitiam seruat. Latus apertum habet usq; ad cor, quia nihil amico celat. Brachium inclinatum, & digito cor ostendit, ut opus cordi, & cor uerbis respondeat. Longè & Propè quod scriptum est, quia uera amicitia nullo tempore aboletur, nec locorum intercapedine disiungitur. Hæc fermè totidem uerbis ascripsi, quæ exoticam scilicet sapientiam ac peregrinam redolere uidentur. Porro & Amicitia post mortem durare, elegas Græcum epigramma ostendit, in quo Vlmus describitur arida, quã uitis opaca uiridi coma complectitur: docetq; homines debere officij memores esse: exemploq; monet, tales nos quærere amicos,

Quos neq; disjungat fœdere iumma dies.

Fauorem deum etiam ab Apelle pulchrè effictum legi, quam picturam quia à nescio quo non infœliciter carmine descriptam inuenio, hinc illam tibi ascribam:

Pictor Apellea quid pingis ab arte Fauorem?
Vnde illi generis femina nota parum?
Hic genitum Forma, Fortunæ hic iactat alumnum:
Casu ille, ille animi dotibus esse fatum?
Qui comes assiduus laterit Assentatio, & ecquæ
Ponè subit lentis passibus Inuidia,
Ecqui circumstant: Opulentia, Fastus, Honores,
Leges, & scelerum sæpe Libido parens.
Cur facis aligerum? Fortunæ elatus ab aura
Aduolat alta, imò nescius esse gradu.
Quare oculis captum pinguis non nouit amicos,
Improbis ex humili cum petit alta loco,
Quid rotulæ insistit? Fortunam imitatur, & infert
Se socium, instabiles quã tulit illa pedes.
Cur timet, atq; extra sese ambitiosus effert?
Occæcare animos fata secunda solent.

Preces etiam, hoc est, *πῆς λιπῆς*, Homerus poëta libro Iliados nono, his ferme uersibus expressit:

Nanq; Litæ, soboles magni Iouis, & pede claudo,
Rugosæ, obliquoq; oculo medeantur ut illi,
Terga sequuntur Ates, celeri præuertitur omnes
Illa gradu, & passim damnium mortalibus affert,
Hæ uerò acutum sarturæ damna sequuntur,
Conciliantq; suis cultoribus optima semper
Commoda, at exercent iram genitoris in hostes.

Easdem & Quintus Calaber in Paralipomenis commemorat. Sunt qui ita interpretentur: Deas quidem eas claudas, quod qui precentur, genua flectant: item rugis obsitas, ad imbecillitatem designandam. ad hæc & strabis esse luminibus, quod conuiuere uideantur ad aliqua, sed postremò necessitate ad

tate ad supplicationes deflecti. demum idem poëta Preces, ut ait Phurnutus, deas quasdam claudasq; uocauit, quod tardè & uix accedant ad eos supplicandos, quos antè iniuria affecerint. At uerò rugosas & strabis luminibus, quod grauitè & ore parum hilari intueri queant, quos offenderunt, & à quibus ueniam deprecentur. Iouis porrò filias ait, quod uenerabiles sint. & hæc tenus fermè Phurnutus. Cæterum & Orpheus in Argonaut. *ἄπμοι ἰκεσίον Ζηνὸς κούραι λιπῶν.* hoc est, Non etenim sine honore Icesij Iouis puellæ Preces: &c.

Pauor, & Pallor, dea à Tullio Hostilio figurati & culti, ut Lactantius scribit, & Augustinus his uerbis: Hostilius certè rex deos & ipse nouos Pauorem atq; Pallorem propiciandos non introduceret, si Felicitatem deam nosceret & coleret, & cætera. ita uerò accidit, cum commissio inter Romanos & Veientes prælio, nunciatum esset Tullio Hostilio regi, Albanos desciscere, pallereq; & pauere Romanos ob eam rem uideret, ipse in retrepida templum uouit Pauori & Pallori. lege & Liuium in primo.

Viriplaca dea culta à Romanis, quæ nomen à placandis uiris affecuta fertur. nam ut Val. Maximus libro 2. scribit, quoties inter uirum & uxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum deæ Viriplacæ, quod etiam P. Victore teste in Palatio fuit, ueniebant: qui ibi inuicem locuti quæ uoluerant, contentione animorum deposita, concordés reuertebantur. dignissimum sacrum institutum. Quis ergo miretur, unde tanta fuerint populo Romano incrementa? non nihil antè meminimus.

Forculus, uel ut alij, Forulus, & Cardea, & Limentinus, tres fuerunt existimati dei, ianuis ac hostijs præfecti: & Forculus quidem foribus datus, ut ait Augustinus: Cardea uerò cardini. hanc quidam libentius Carnam uocant, quæ (ut canit in sexto Fast. Ouid.) ab Iano compressa, acceperit cardinū potestatem, prius Crane nuncupata, dein per antistichon Carna. Hanc & Cardineam uiri alioqui eruditi, inter quos Sipontinus, appellarunt. Verum de Carna, quæ putabatur uitalibus præesse, & extra intranea conseruare, cuiq; in monte Cœlio sacrum constitutum, plura paulò antè attulimus.

Cloacinam deam T. Tatius rex consecrauit, cuius simulachrum (ut Lactantius scribit) in cloaca repertum. Cloacinæ meminît Cyprianus, & D. Augustinus nec semel, T. Liuius libro tertio ab v. c. Ac nutricem, inquit, propè Cloacinæ ad Tabernas. sed melius fortasse si Cluacinæ legeretur, & Venere rem intelligamus, de qua suo loco, hoc est in Venere agemus. Nam quidam alioqui eruditi, Cluacinam & Cloacinam confundunt.

Proteruiam sunt qui deam, & qui sacrificium potius fuisse dicant, cum in conuiuio aliquid superfuisset quod combureretur. plura Macrob. in Satur. unde iocus ille Catonis, in eum qui bona consumpsisset, eum proteruiam fecisse. Ausonius in Mosella:

Capripedes agitat cum lata Proteruia Panes. Tamen hoc loco potest intelligi pro lasciuiâ.

Picus Saturni filius, ut poëta in 7 Æneid. rex Latij, ab uxore Circe in auem sui nominis conuersus, quod Pomonam amaret: à Romulo inter deos connumeratus, ut Augustinus in 4 docet. uide Ouidium in Metamorph. Plutarchum in Quæst. Seruium grammaticum: qui ait, quod ideo fingitur in picum Martium conuersum, quia augur fuerit, & domi picum habuerit, per quem futura noscebat: quod & pontificales indicant libri. Curinum & Verundum deos Varro de Ling. lat. commemorat: sed nihil ultra de his scribit, nisi quod à T. Tatio cum cæteris deis Sabinis constituti sint.

Bubona dea nuncupata à bobus, ut scilicet boues fortunaret. Augustinus meminît,

Auerruncus deus, qui auertere credebatur mala. de quo Varro: Auerruncare, auertere. Pacuuius: Deus qui meis rebus preest, Auerruncus, itaq; ab eo precari solent, ut pericula auertat. hæc ferme Varro de Lingua latina.

Intercido deus, licet quidam Intercidonam legant, apud Augustinum libro sexto, ab intercidendo securi.

Pilumnus deus, à pilo, quod far sine pilo non conficiatur, ait August. meminuit & D. Cyprianus. Sed de Pilumno Seruius in nono Æneid, commentario: Pilumnus, inquit, deus dictus, qui pilendi frumenti inuenit usum. unde à pisttoribus colitur, & ab ipso Pilum dictum est. Martianus libro secundo: Comminuendæ frugis farrisq; fragmenta Pilumno signat Italia. Non. Marcellus, Pilumnus, & Picunum deos uocat præfides auspicijs coniugali-
bus. Varrò de uita popul. Rom. libro 2. Natus si erat uitalis, ac sublatus ab obstetrice statuebatur in terra ut auspicaretur rectus, deisq; coniugalibus Pilumno & Picumno in ædibus lectus sternebatur. Pilumni fratrem Picumnus (si modo exemplar incorruptum est) facit, loco quo supra, Pilumnus, inquit, & Picumnus, fratres fuerunt. horum Picumnus stercorendorum agrorum inuenit usum, unde & Sterquilinus dictus est: hunc tamen Lactantius & Tertullianus Sterculium nuncupare uidentur, qui stercorendi agri rationem primus induxit. Macrobius Saturnum Sterculium à Romanis uocatum ait, ut in Saturno dicitur, alij etiam Stercutum uocauere. Plin. quidem lib. 17. Stercutium: Stercutius, inquit, Fauni filius Italiae rex, stercorendi agrorum in Italia inuentor, ob id donatus immortalitate.

Deuerra dea, à scopis deuerrendo, quia fruges non coaceruantur sine scopis. uide quæ in Syluano deo scribemus, ex Varrone & Augustino.

Iugatinus deus, ut in sexto de Ciuit. Dei, ex Varrone scribit Augustinus, cum mas & foemina coniungebantur, colebatur: uel ut idem in quarto ait, quod coniuges coniungeret, uel quod iuga committebantur.

Domiducus deus, eodem teste, cum domum ducenda erat quæ nubebat, colebatur: quamuis & Domiduca eadẽ causa luno uocabatur, ut dicemus.

Domitius quoq; deus apud antiquos celebrabatur, ut esset in domo nostra nupta. Idem autor Augustinus, qui & illud etiam scribit.

Maturina dea adhibebatur, ut cū uiro maneret. Matura uerò dea fuit, quæ maturefcentibus frumentis præesse dicebatur: quã tamen quidam perperam, ut puto, Maturam existimant, quæ potius Leucothoë est, de qua Plutarchus in Camillo, & in Problem. Plura & M. Cicero in tertio de Nat. deorum. legimus præterea Maturæ adem ancillis Romæ nephas fuisse ingredi, una intrò ducebatur, & alapis cædebatur, & impellebatur, & fratrum filios ante singulos fratres in ulnis sub brachio ferebant, & circum sacrificia currebant, in signum eorum quæ in fabulis traduntur de Dionysio & Ino. ab hac Rom. matronæ bona filijs non optabāt, sed nepotibus, quod ipsa in filijs fuerit in foelicissima. Scribit Plutarchus, Camillum templum uouisse matri Maturæ, si de Verijs uictoriam retulisset. Notabile est illud in bello Latino exemplum deæ Maturæ. Cùm Satricum urbs incenderetur, ut Liuius scribit in sexto ab v. c. nec aliud tectum eius urbis superesset, cum faces pariter sacris profanisq; iniicerentur, quàm matris Maturæ templum, inde eos nec sua religio, nec uerecundia deum arcuisse dicitur, sed uox horrenda edita templo cum tristibus minis, ni nefandos ignes procul delubris amouissent. Idem Liuius in quinta Decad. Eodem, inquit, anno tabula in adem matris Maturæ cum indice hoc posita est: Tib. Sempronij Gracchi Cos. imperio auspicioq; legio exercitusq; P. R. Sardiniam subegit, & c. Maturam, ait Festus, antiqui ob bonitatem Matrem appellabant. P. Victor in octaua urbis regione Maturæ adem constituit,

Angeroniam

Angeroniam & Tacitam silentij deas cum Harpocrate Ægyptio, his deis coniungemus. Angeronam Macrobius in Satur. ubi de tutelari deo urbis Romæ agit, inquit: Sunt qui Angeronam putent, quæ digito ad os admoto silentium denunciat. Angeroniæ rem diuinam faciebant Romani 12 Calend. Ianuarias, quod Solinus scribit ab Angerona Angeronalia dicuntur, teste Varrone. Macrobius uerò, Pontifices ait, in facello deæ Volupiae sacrum fecisse. hanc Verrius Flaccus Angeroniam ideo appellari prodidit, quod angores ac animi sollicitudines propitiata depelleret. Massurius adijcit, simulachrum huius deæ ore obligato fuisse, atq; signato: in ara Volupiae propterea collocatum fuisse, quod qui suos dolores anxietatesq; dissimulant, perueniant patientiæ beneficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit, quod popul. Rom. morbo & angina dicitur præmissio uoto liberatus fuisse. hinc Angeroniam, & Angeronam quidam diuersas statuunt. Angeronam quidem deam Plinius in tertio, & Solinus, appellare uidentur. ita enim Plin. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maxime silentium institutæ. nanque diua Angerona, cui sacrificatur ad diem 12 Calend. Ianuarij, ore obligato ob signatoq; simulachrum habet. Sempronius quoque in libro de Italiae diuisione, cum de deo egisset, in cuius tutela Roma esset: Quamobrem, inquit, & Angerona silentij dea ante Iani festos dies colitur præ foribus, ut ne cui liceat illud palam efferre, quod ad salutem Reipub. ueteres ore ob signato intra pectoris arcana uoluerunt contineri: cuius uiolata religionis pœnas primus luit Soranus. atq; hac de dea, quantum memini: de Ageronia uerò alibi actum est. Nunc addam, & quæ de Tacita scribit in Numa Plutarch. Cùm enim Numam Pomp. religioni studuisse ex Pythagoræ fermè instituto ostenderet, ait: Sed Numæ figmentum deæ, uel montanæ nymphæ amor, secretusq; illius congressus, & communia cum Musis consortia. Plurima enim ex uaticinijs in eas referebat, quarum præcipue unam & insigniter Romanos uenerari docuit, quam Tacitam appellauit, οὐρανὸν σιωπηλὴν, καὶ νεκρῶν, hoc est, silentij studiosam & iuuenem: quod esse uidetur non absimile à silentij mysterio, quod ἐχρησθίαν Pythagoras suis discipulis præcipiebat. Sed iam & Harpocraten apud Ægyptios deum silentij subiungamus, qui digito os ob signare uidebatur. hunc scribit Plutarchus in libro Isidis & Osiridis, genitum fuisse post interitum Osiridis, ex Iside, unã cum Helitomeno, imbecillumq; natum membris inferioribus. alibi tamen ait idem autor, non puerum fuisse (ut fertur) imperfectum, neq; aliquod leguminum existimandum, sed deum iuuenilis adhuc imperfectæ & inarticulatæ orationis præsidem, ac moderatorem: ex quo, digito ori admoto ipsum effingebant, utpote silentij & taciturnitatis symbolum. huic deo mense Mefori, id est Augusto, legumina afferentes, ita canere soliti erant Ægyptij, γλώσσα τύχη, γλώσσα δαίμων. hoc est, Lingua fortuna, lingua dæmon. Hunc uerò deum natum, idem autor est Plutarchus, circa solstitium hybernum & brumam, ubi pro Harpocrate Carpocraten habent exemplaria: quem locum eruditi quidam æmulantes, parum animaduerrunt. Et igitur deo & lentes, & primitias leguminum offerri solebant. Sed & perseam arborem huic deo dicauit Ægyptus, quod eius arboris frondes linguæ, fructus autem cordi sit quàm similimus. Sanè risidet D. Epiphanius libro tertio Contra hæreses, sacra quæ huic puero deo suis etiam temporibus fiebant in ciuitate Ægypti Buto. Nam sacerdotes illum nutrire simulabant instar nutricum, & c. quæ sanctus doctor exequitur, Circumscribitur Harpocrates ab Ouidio illo uersu in Metamorph.

Quiq; premit uocem, digitoq; silentia suadet.

Sed & Apuleius, & Martianus libro 1. Verum, inquit, redimitus quidam puer

puer ad os compresso digito salutari, silentium commonebat. Idem in 7. At tunc oborto terrigenis mussans tibi puer ille piceus, iussus admonere silentium. ubi notandum est, Piceum puerum Harpocratem deum appellatum, ex coloratis Ægyptijs. Scribit Tertullianus Septimius in Apolog. hunc ipsum Harpocratem eliminatum, & Serapidem & Isidem, Italia, coss. L. Pisonis & Gabinio, meminit & huius dei Varro in libro de Lingua latina, & Catullus. Sed Artemidorus libro Onirocriticon, item Plinius: iam uerò, inquit, Harpocraten, statuasque Ægyptiorum numinum in digitis uiri quoque portare incipiunt. Meminit & Casiodorus in epistolis. Non desunt inter scriptores, qui hunc deum Sigaleona uocari existiment ab Ausonio, illo uersu:

Aut tua Sigaleon Ægyptius oscula signet.

ἡσυχία το σιγάω καὶ λαός, id est à silendo & populo, quod scilicet populis silentium indicat. Illud hoc tibi loco de Silentij deo non silendum duxerim, libellum Cœlij nostri extare, festiuissimum & eruditissimum illum quidem, in quo ille more suo, non modò quæ hinc ego ipse ex historijs collegi, sed per Apologi etiam figmenta lusit: quem ut legas, non minimū fuerit precium operæ. Viam enim ad eiusmodi confingenda sternit.

Aius Locutius deus à Romanis consecratus, de quo sic ait M. Cicero in libro primo de Diuinatione: Non multo, inquit, ante Urbem captam, exaudita uox est à luco Vestæ, qui à Palatij radice in noua uiam deuexus est, ut muri & portæ reficerentur: futurum esse, nisi prouisum esset, ut Roma caperetur. quod neglectū, tum caueri poterat: post acceptam illam maximam cladem, explicatum est. Ara enim Aio loquenti, quam septam uidemus, aduersus eum locum consecrata est. hæc Cicero in priore libro de Diuinatione. T. Liuius uerò libro 5. ab v. c. M. Ceditius, inquit, de plebe nunciauit Tribunis, se in noua uia, ubi nunc facellum est supra ædem Vestæ, uocem noctis silentio audiuisset, clariorem humana, quæ magistratibus dici iuberet, Gallos aduentare, id, ut sit, propter autoris humilitatem spretum. Tum mox eodem libro: Camillo, expianda etiam uocis nocturnæ, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita, neglectaque esset, mentio illata, iussuque & templum in noua uia Aio Locutio fieri. Plutarchus in libro de Fort. Rom. hanc historiam recitans, Aium Locutium *ἡσυχίας καὶ λαοδονίας* uocauit, atque ideo eum locum Budæus ita latine retulit: Furius porro Camillus cum Celticū ignem restinxit, Romamque oppensam auri æquilibrio à librifance decussit, nec Pudentiæ nec Fortitudinis ædem, sed Aij tantum Locutij in uia noua extruxit: quo loco ante bellum Gallicum uocem à Marco Decio atiditam noctu illac transeunte inquit, bellum illud instare denunciante. Quo loco uidemus M. Decium nuncupatum, illum quem T. Liuius, M. Ceditium uocauit. de hoc eodem deo Gellius libro 16. ex M. Varronis libro Diuinarum: Nam sicut, inquit, Aius deus appellatus, araque ei statuta est, quæ est infima Noua uia, quod eo in loco diuinitus uox edita erat, &c.

Paupertas & Ars à Gadareis cultæ, ut Arriantus scribit, quod uidelicet paupertas ad artes comminiscendas industriam & hominum ingenium acuit. Contra Plautus in Trinum. Luxuriam deam inducit in prologo matrem Inopiæ: Sequere, inquit, me mea gnata. & paulò post: Primum mi Plautus nomen Luxuriæ indidit, Tum mihi hanc gnata esse uoluit Inopiam. Aristophanes in Pluto *πεινίας*, id est Paupertatem ita describit, ut pallida sit, & furia per similes, nisi quod faciem non præferat.

Mephitim deam antiqui putauerunt odoris tetri, cuius templum ante Cremonensium moenia fuit, loco seu numine defensum, quo tempore Cremona Vitellianis Flauianisque bellis exusta est, anno posteaquam condita fuerat 286. T. Sempronio & Corn. coss. Annibale in Italia imminente: Cornelius Tacitus

Tacitus libro 19. Mephitis, ait Priscianus libro 7. nomen proprium est, à Græco *μειφίτις*, ut quibusdam uidetur, mutatione *σ* in *φ*. Verg. in septimo: Saeva exhalat opaca Mephitim, ubi Seruius incertus fertur, nunc deum coniunctum Leucothoæ, ut Virbius & Adonis Dianæ & Veneri: nunc Lunonem ait, quia ex aëre odores. tandem concludit, deam esse odoris grauissimi nam proprie Mephitis est terræ putor, qui nascitur ex aquis sulphuratis. Persius in Satyris:

— Atque albo uentre lauatur,

Gutturē sulphuream lentē exhalante Mephitim.

Anna Perenna dea fuit à Romanis culta: quidam fabulose Annam sororem Didonis putant. de qua Vergilius, & in Fastis Ouid.

Ipsa loqui uisa est, Placidi sum nympha Numici

Anne perennē latens, Anna perenna uocor.

Sunt qui Lunam putarint, quæ Anna uocaretur, quod annus ex mēsis fiat. Alij unam Atlantidum dixerunt, quæ Ioui ubera præbuerit. Alij Io, quidam & Themis. Nonnulli hanc historiam recitant: Cum plebs in Auentinum secessisset, Annam quædam uetulam ferunt quæ Bouillis oriunda erat, placentas quasdam rusticis plebi detulisse, cui com meatu defecerat, mox pacc secuta, beneficij memores statuerunt, ut perenne nomen eius coleretur: & Anna Perenna nuncupata. ut cuncti, scribit Macrobius, primo mense, hoc est Martio cōsueuisse Romanos publice & priuatim ad Annam Perennam sacrificatum ire, ut annare & perennare commodè liceret.

Æternitatem ut deam coluerunt antiqui, cuius imaginem tempus esse dixerunt Pythagorici, Plato, & Hermes Trismegistus. eam enim per tempus intelligimus. Describitur uerò copiose & luculenter à poëta Claudiano in Parnegyri. de laudibus Stiliconis:

Est ignota procul, nostræque impertua menti, &c.

Boccatus carmen interpretatur in suis Genealogijs, legitur & passim in hanc eandem M. Marulli hymnus cognitione dignissimus.

Tempestatis etiam ædes M. Marcello extra portam Capenam constructa fuit. cum enim in Corsicam & Sardiniam nauigaret, & tempestatem passus esset, liberatus ædem hanc construxit. Meminit Ouid.

Te quoque Tempestatem meritam delubra fatentur,

Cum penè est Corsis obruta puppis aquis. & reliqua.

Noctem etiam cultam legimus, quam Aratus poëta *ἡσυχίας καὶ λαοδονίας*, id est antiquam noctem appellat, ut interpret ait, ex Hesiodi sententia, quod sit deorum antiquissima. illi quoque sacra facta. Et ut in præsentia mittam quæ Orpheus & Hesiodus tradunt, quorum alter Noctem Chæus filiam, matremque Atheris & Diei asserit: alter illi hymnū cum suffimēto factū concinit, eamque matrem uocat deorumque hominumque, & genesim omnium apud Latinos etiam Statius Papinius lib. 2. Theb. ad Noctem hymnum & ipse concinuit:

Nox, quæ terrarum cœlique amplexa labores,

Ignea multiuago transmitis sidera lapsu,

Indulges reparare animum cum proximus agris

Infundat Titan agiles animantibus ortus,

Tu mihi perplexis quæsitam erroribus ultrò

Aduerhis alma fidem, ueterisque exordia fati

Detegis, assistas operi, tuaque omnia firmes:

Semper honoratam dimensis orbibus anni,

Te domus ista colet, nigri tibi nigra litabunt

Electa ceruice greges, lustraliaque exta

Lacte nouo perfusus edet Vulcanius ignis,

Quo loco Lactantius grammaticus ait: Finitis annis singulis anniuersarium illi sacrum Adrastum polliceri, & lustralia exta, id est pinguia. Noctem ueteres mulieris forma effinxere, nigris expansis alis, quæ uolare uideretur. Manilius libro quinto:

Et mentita diem nigras nox contrahit alas.

Nostro uerò tempore, stellatum coelum obscuratum cum Luna effingunt, quæ noctis symbolum putatur. Multis uerò cognominibus nuncupata, præcipue poëtis, *Ἐνφροσύνη, μητὴρ ὀνείρων, τέρπεινα, ἐγκύκλις, Ἰαννοδότερα, Ἰουάνη*. hoc est, lætitia, mater somniorum, iucunda, circulatorix, somnidatrix, & bene obuia, seu occurrens, appellatur: & multis alijs nominibus, quorum plura collecta leges in hymno Orphei. Phurnutus etiam Noctem ait *Ἐνφρόνῳ* nuncupatam, hoc est prudentem, propterea quòd eo tempore melius sapere uideatur. nam & Epicharmus dixit, *εἰ τί τί φησι (ἡ) εἰς σφόν, ἢ νυκτὸς ἐνθουμῶν*. & omnia etiam studiosa nocte magis scrutantur. Plaut. in Amphit. Nocturnum uocat noctis deum, cum ait, Credo ego hæc noctu Nocturnum obdormiuisse ebrium, nisi fortè *νύχιον*, id est Bacchum intelligamus. Porro & Noctis & Dei & Meridiei simulachra ab Antiocho Epiphane facta, prodit Athenæus.

Falacer diuus pater, ut ait Varro, unde & eius flamen (ait) à diuo patre Falacre ego ingenuè fateor, me nescire quis deus fuerit Falacer. Falacrem tamen pomorum deum scribit Alexander lib. 6. Sed malè Varronis uerba considerauit, ex lib. de Lingua lat.

Herem Marteam antiqui accepta hereditate colebant, quæ à nomine appellabatur hæredum, & esse una ex Martis comitibus putabatur. Festus.

Stata mater antiquis culta, cuius simulachrum in foro colebatur, postquam id collustrauit ne lapides igne corrumperentur, qui plurimus ibi fiebat nocturno tempore, magna pars populi, in suos quisque uicos retulerunt eius deæ cultum. autor Festus.

Rediculus deus à Romanis cultus, cuius extra portam Capenam fanum constructum fuisse accepimus. nam cum secundo bello Punico Vrbe impugnaturus Annibal accessisset, à deis iniecto metu rediit, quando & campum Rediculi, & dei fanum Romani appellauerunt, ut scribit Festus.

Ἄτη, Ate dea, uel dæmon potius, existimata à plerisque, ex Homeri uersibus Iliad. 19, qui ita traducti leguntur:

Protinus abripuit speciosis crinibus Aten,
Iuppiter, adiuratq; instinctus sanctius ira,
Haud iterum posthac stellantis culmina cœli
Scanfuram esse deam, quoniam esset noxia cunctis,
Illicet hoc dicto superis ibi feruidus Aten
Sedibus exturbat, mortalia lapsa lacessit.

Aten nostræ religionis autores *φῶσφορον*, id est Luciferum interpretantur, ut præcipue Iustinus philosophus ac martyr, Suidas, & alij: sed & Bessarion in libris aduersus Platonis calumniatorē. Solon philosophus in elegia pulcherrima quæ apud Stobæum legitur, in oratione *πρὸς δίκαιοσύνης*, ita canit:

*Ἄτη δ' ἑλκύνει ἀναφάνεται, ἢν ὀπότερ ζεὺς
πέμψῃ, ποσειδίω, ἄλλοτε τ' ἄλλος ἔχει.* hoc est,
Ex illis Ate apparet, quam ubi Iuppiter ipse
Miserit, ultricem, tunc aliam alter habet.

Pindarus uerò in hymnis Pyth. *ἄνῃ τῷ ἄτῳ* nuncupauit, more Æolico dicitur & *ἄνῃ, παρὰ τὸ ἀνομαί*, hoc est lædo. *ἄνῃ* igitur per interiectionem *υ*, *ἄνῃ*, ut *ἄνῃ* pro *ἄνῃ*. Pindarus ad Hieronē, *ἀλλὰ νῦν ἕβρις δὲ ἀνῃ τῷ ἄνομα* hoc est, Sed ipsa Contumelia ad damnum insigne impulit.

TOPICI

TOPICI DEI.

TOPICI denique dei uocabantur non à Græcis modò, sed & à Latinis, qui locorum, regionum, urbium peculiarem tutelam gerebant: quos & interdum latine appellatos uidemus Tutelares, Genios, & custodes. Vergilius: Custos Soractis Apollo. Idem, Genium ne loci. scribit Seruius septimo Æneid. quòd dei Topici non transferuntur ad alias regiones: & ideo cauendum, ut de Laurente Marica, quæ Minturnensium erat, sed aliqui sunt dei communes, ut dictum est. Tertullianus in Apologetico nonnullos commemorat, quos & ego curiositatis causa non præteribo, & plerosque addam ex diuersis autoribus.

Fuit ergo Astarte Syriæ dea, Arabiæ Dîafares, uel ut apud Stephanum legitimus, Dufarus. Arrianus, Arabiæ duos deos ait, Cœlum & Dionysium. apud Noricos colebatur Tibilenus, apud Africanos Cœlestus, qui à Lactantio dicitur Vranus. Fuere Mauritanis reguli sui, Crustumensium deus fuit Deluentinus, Narniensium Viridianus, Asculanorum Ancharia, Vulsinensium Nursia, Otricularum Valentia, Sutrinorum Nortia. Valiscorum fuit in honore pater Curis, unde accepit nomen Iuno. Eodem modo Latini Faunum colere, Sabini Sancum, uel Sanctum: Romani Quirinum, qui est Romulus. Marica dea fuit Minturnensium, Fellenus Aquileiensium. Externos alios

quos etiam addamus. Orchomeniorum deus Laphystius fuit: Molpadia, quæ & semidea Cheronnensium: Tenes Tenediorum, Alabandus Alabandensium, Minerua Atheniensium, Samiorum & Argiuorum Iuno, Paphiorum & Cypri Venus, Lemniorum Vulcanus, Naxiorum Dionysius, Delphorum Apollo, Laginia dea Carum. Tanfana uerò Germanorum: item Velleda & Aurinia, de quibus est facta mentio à Tacito. Tuisconem etiam Germanorum antiquum deum apud Tacitum & Berosum legi, quem terra editum ferunt: & Mannum filium, à quibus uulgaria Germanorum nomina quæ nunc quoque in usu habentur, Tedescus, & Alamannus: tamen quidam à Lemano lacu & legant, & deriuent. Psaphon apud Libycos pro deo cultus, cum despicatissimus esset. is uocales aures uerba hæc conari edocuit, Magnus deus Psaphon, hoc est, *μέγας θεὸς ψάφων*: quibus inter nemora dimissis, & à rudibus his uerbis auditis, pro deo Psaphon cultus est, ut Apostolius scribit, id & in Adagia traxit Erasmus, meminit & Cœlius.

Carmelus deus, & mons, ita libro 17. à Cornelio Tacito describitur: Est inter Iudæam Syriamque Carmelus, ita uocant montem, deumque: nec simulachrum deo, aut templum, sic tradidere maiores: aram tantum, & reuerentiam, & reliqua de eius sacerdote Basilide, qui Fl. Vespasiani imperium prædixit, Amanus, & dei & montis nomen, de quo agemus in Anaitide Venere.

Enenth seir, ut Græci & Latini efferunt, Enentius deus, uel dæmon fuit Phœnicum. Lampridius in uita Heliogabali: Pallia, inquit, deo Euanthio fuisse, uel (ut ego legendum puto) Euenthio. huius dei Sachoniathon in historia Phœnicum meminit, & Philon Byblus, ut docet Eusebius in Præp. euang. Existimauit uir doctissimus apud Lampridium legendum, Pallia uino œnanthio, id est Maroneo, ab Oenanthe Maronis patre.

Epies, maximus deorum apud Ægyptios interpres. huic deo attribuebant accipitris caput, aliaque per multa superstitiosa, ut meminit Zoroastres, & pluribus ostendit Eusebius.

Derceto dea Syrorum fuit, quam in quarto Metamorph. Ouidius sub forma patronymica Decertis appellasse uisus est. nam *δερκετὸν* quidem uocabatur, ut *διδῶ*, & alia. hinc *δερκετὸν* deduxit poëta, ita enim canit,

Illam quid è multis referat (nam plurima norat)
Cogitat, & dubia est, de te Babylonia narret

F

HISTORIE DEORVM

Derceti, quam uersa squamis uelantibus artus,
 Stagna Palæstini credunt mutasse figura.
 An magis, ut sumptis illius filia pennis,
 Extremos altis in turribus ægeret annos. Quo loco duplicem tan-
 git fabulæ Dercetus opinionem. Scribit igitur (ut hinc exordiar) Athenago-
 ras philosophus in oratione pro Christianis ad M. Antonium & Commo-
 dum de Derceto, hæc uerba à me è Græco ita expressa: Etenim, inquit, Derce-
 tus filia fuit Semiramis, lasciuia mulier, & homicida, quæ dea Syria est: existi-
 mata, & propter Dercetò & columbas & Semiramis colunt Syrii. hoc enim
 fieri non potest, ut mulier in columbam mutata sit, fabula hæc à Ctesia tradi-
 tur. & hæc quidem Athenagoras. Dercetus meminit & Plin. 5. Natur.
 hist. libro, ut beneficio Hermolai didicimus, cap. 23. Bambyce, quæ alia no-
 mine Hierapolis uocatur, Syris Magog: ubi prodigiola Atergatis (Græcis
 hæc Derceto dicta) colitur. Strabo uerò: Trans Euphratem, inquit, est Bam-
 byce, quam Edessam, & Hierapolin uocant, in qua Atergatin Syriam deam
 colunt. Illud hoc loco admonendum duxi, antiqua omnia Ouidij exempla-
 ria, non Derceti, sed Derce habere: quæ lectio non est spernenda. quippe
 Theon, siue quisquis alius est qui in Aratum Græca scripsit commenta-
 ria, ubi de piscibus agit, ita scribit: Quidam (ait) *Νεγκλυ* Veneris filiam dixê-
 re, quæ in mare prolapsa, à piscibus seruata est, unde in eius honorem deq̄ Sy-
 rij piscibus abstinent. Diodorus uerò libro tertio, iuxta Ascalonem urbem la-
 cum esse scribit, ubi templum insigne fuit deæ, quam Syri *Νεγκλυ* uocabant,
 quæ dea muliebri facie fuisse perhibetur, reliquum autem corpus figura pi-
 scis: cuius filia Semiramis à columbis fuit educata, quæ aues ideo Syris sa-
 cra. scribit & Strabo in 16 libro parte extrema: Nominum mutationes ple-
 rasq̄ fuisse etiam antiquis, ut inquit Atergaten Atharan dictam, quam Ctes-
 ias Dercetò uocauit. Subdit eodẽ loco idem Diodorus, Venerem aliquan-
 do obuiam factam Dercetò, amorem cuiusdam adolescentis sibi sacrifican-
 tis iniecit: ex quo cum filiam dea suscepisset, sui erroris pudore affecta, ado-
 lescentem ab se amouisse, & filiam in deserta & saxosa loca, ubi columbarum
 erant ingentes turmæ, exposuisse: quæ columbæ puellam enutriuerunt. Derceto
 pudore ac dolore actam, se in stagnum abiectam, & in piscem conuer-
 sam: quare, inquit, Syri piscibus abstinent, & templum in stagni littore con-
 stituerunt, Dercetò facie quidem formosæ mulieris, reliqua parte piscis simu-
 lachrum coluerunt. Porro, quod Syros piscibus abstinerere scribant tot auto-
 res, in aliam causam referunt, Manilius in Astronomicò lib. 4. & Hyginus
 in Astronomico: ille his uersibus,

Scilicet in piscem sese Cytherea nouauit,
 Cum Babyloniacas summersa profugit in undas,
 Anguipedem alatos ungues Typhona ferentem,
 Inseruitq̄ suos squammosis piscibus ignes. Et eodem lib. paulò pòst,
 Piscibus Euphrates datus est, ubi piscis amator,
 Cum fugeret Typhona Venus, subsedit in undis.

Fabulam etiam Ouid. in Fastis attigit. Hyginus quoq̄ bis, ubi de piscibus
 agit. priore quidem loco: Diogenetus, inquit, Erythracus ait quodam tem-
 pore Venerem cum Cupidine filio in Syriam ad flumen Euphraten uenisse,
 & eodem loco repente Typhona giganta apparuisse: Venerem autem cum
 filio in flumen se proiecit, & ibi figuram piscium forma mutasse: quo facto,
 periculo esse liberatos. Itaq̄ postea Syros, qui in ijs locis sunt proximi, desti-
 tisse pisces estare: quod uereantur eos capere, ne simili causa, deorum præsi-
 dia impugnare uideantur, aut eos ipsos captare. Eratosthenes autem ex eo pi-
 sces natos homines dicit. Idem etiam Hyginus in pisce notio: Hic (inquit) pi-
 scis notius

scis notius appellatur, qui uidetur aquam ore excipere à signo aquario, qui
 laborantem quondam Isin seruasse existimatur, pro quo beneficio simula-
 chrum piscis & eius filiorum inter astra constituit. Itaq̄ Syri complures pi-
 sces non estant, & eorum simulachra aurata pro deis penatibus colunt. Nig-
 idius etiam aliam in Commentarijs Latinis in Arati Phænomena fabulam
 recitat. Hos, inquit, pisces dicit in flumine Euphrate fuisse, & ibi ouum inue-
 nisse miræ magnitudinis, quod uolentes eiecerunt in terram, atq̄ ita colum-
 bam insedisse, & post aliquot dies exclusisse eam Syriæ quæ uocatur Venus,
 maximeq̄ misericors ad homines pertinebat, quæq̄ multa quæ ad utilita-
 tem hominibus uerterentur, ea dicitur inuenisse: quæ quoniam Iupiter sæ-
 pius à Mercurio laudari nominariq̄ audiret, quod in deos religiosa, in homi-
 nes officiosa diligenter fuerit, rogata à Ioue, quid sibi optanti tribui postula-
 ret: illa ait, ut pisces qui suam originem seruassent, immortalis præmio affice-
 rentur: Iupiter in duodecim signis pisces siderum splendore decorauit, un-
 de hodie quoque Syri neque hos pisces edunt, & columbas potestate deco-
 rant. & hæc quidem ex Nigidio in ipsis commentarijs. Demum nec desunt
 qui scribant, piscem boreum hirundinis habere caput, ea uidelicet ratione,
 quod piscis chelidon nuncupetur, quæ uoce græcè hirundo, ut notissimum
 est, uocatur. Sunt etiam qui scribant, Dagon eandem esse cum Dercetò, un-
 de & eius templum Bethdagon dicitur. Dagon uerò piscem significat, plura
 de Atagarte suo loco dicemus.

Adad nomen dei apud Assyrios summi, qui unus interpretatur, quem so-
 lem esse Macrobius ostendere nisus est. Huic deo subiungebant deam no-
 mine Adargatin: quibus duobus deis omnem cunctarum rerum potesta-
 tem attribuebant, Solem uidelicet & Terram intelligentes, ADAD simula-
 chrum tale formantes, radijs inclinatis: quibus monstrabatur, uim cœli in ra-
 dijs esse solis, qui in terram demittuntur. Adargatis uerò simulachrum, sur-
 sum uersum reclinatis radijs, monstrans radiorum uim supernè missorum ena-
 sci, quæcunque terra progenerat. sub eodem simulachro species leonū sunt;
 eadem ratione terram monstrantes, qua Phryges finxere, Matrem deum, ut
 in ea dictum est, id est terram, leonibus uehi. Hæc quidem ferme ex Macro-
 bio. Non contraria Macrobio Phurnutus de deis scribit, ubi tamen aduer-
 tendum, in impressis *ἀπὸ τῆς ἀρχαίας* legi pro *ἀπὸ τῆς ἀρχαίας*, & ita est in exemplari meo ma-
 nuscripto, & castigato. Legitur etiam in Commentarijs latinis in Arati Phæ-
 nomena, à nonnullis existimata Adargatin, quæ Virginem inter signa uo-
 camus. Virginem, aiunt, nonnulli esse Cererem dixerunt, eo quod spicas te-
 neret, alij Adagatin, quidam uerò Fortunam, quoniam sine capite astris in-
 fertur. Sed quam ij Adagatin deam, hanc Græci alij, atque in primis Athe-
 naus, Atergatin nominant, de qua Antipater Tarsensis Stoicus in libro *πρὸς
 τὸν Ἰουλίαν* quarto, dici à quibusdam ait, quod Gatis Syrorum regina fue-
 rit, quæ per præconem edixit, ne quis piscem absque Gatis uesceretur, per
 ignorantiamq̄ ideo plerisque ipsam Atergatin uocare, atq̄ à piscibus abstine-
 re, quod & in Pythagoræ symbolis meminimus. Mnaseas uerò in secundo
 de Asia: Mihi, inquit, ita uidetur, Atergatin reginam a deo intolerabilem fuisse,
 & duriter multa populis suis imperasse, ut etiam lege iusserit, ne piscem ali-
 quem comederent, sed ad se afferrent, eò scilicet, quod ipsa libenter ijs uesce-
 retur: hinc quoque in sacrificijs solenne hoc permansit, ut quoties deam præ-
 carentur, pisces illi argenteos atq̄ aureos offerrent, at sacerdotes tota die pi-
 sces ueros in mensa deæ paratos, coctosq̄, tum allos, tum elixos apponere,
 quos sacerdotes mox ipsi absumerent. Xanthus autem Lydus ait, Aterga-
 tin à Mopso quodam Lydo captam, simul cum Ichthye filio in lacu Ascalo-
 ne contumeliæ causa summersam, & à piscibus deuoratam fuisse, Iustinus

ex Trogo, Arathen quandam Syrorum deam fuisse ait, quæ uxori Damasci regis fuerit: nisi si literæ uitio (ut putat Hermolaus) permutatæ sunt, pro Athara, quæ (ut docebimus) Atergatis fuit. Hesy chius quoque uis detur falli, nisi codex sit mēdosus. nam *ἀτλαγάθω* legit, pro *ἀτρώγατη*. at uerò illud rectè subdit, quæ *ἀθρα* dicitur à Xantho, cuius modò est facta mentio. Alij sunt, ut est apud Lucianum de dea Syria, qui rem hanc in Semiramiden & Dercetò referunt, qua de re tota iam actum in Derceto. Strabo etiã Atergaten deam Syriam dixit, lib. opinor 15.

Astarte dea Sidoniorum, uel Syriorum, Venus à multis existimata. de ea ideo in Veneris cognominibus agemus, & simul de Astroarche. fuit & *Ζωάνας* deus Sidoniorum nescio quis, ut Hesy chius ait.

Anaitis Venus, uel Diana, apud Persas, cuius historia in Venere describitur. Variè enim refertur, cum hac dea, dei à Persis colebantur, Amanus & Anandatus, ut scribit Strabo in undecimo.

Adramus deus in tota colebatur Siciliæ insula, cui Adranum ciuitas sacra fuit, ut in Parallelis autor est Plutarchus.

Conisalus deus Atheniensium peculiaris. Strabo his propè uerbis: Priapum, inquit, Hesiodus non nouit, & Orphanæ & Conisalo & Tychoni, & eiusmodi Atheniensium deis per similes est. quibus uerbis uidemus & hunc, & Orthonam, & Tychona deorum nomina esse, qui obscœni essent.

Cabrus deus Phaselitarum, quæ urbs Pamphylia fuit: Suidas etiã insulam facit. huic deo Phaselitæ rem sacram faciebant de pisciculis sale cõditis. unde prouerbiũ emanauit, sacrificiũ Phaselitarum, ut Suidas & Zenobius scribunt. quanquam Suidas nomen dei Calabrum pro Cabro legat, & Erasmus Caprum.

Tanais dea colebatur ab Armenijs, de qua Strabo in libri undecimi calce: Tempia, ait, ferè omnia habent, quæ Persæ: sed Tanaidis præcipue in urbe Acilesina, ubi seruos seruasq; dedicant. quod ideo minus mirũ ipsi Straboni uidetur, quod nobilissimi etiã filias ei dedicarent: quibus lex erat, ut diu apud deam prostituerentur, donec nuptui darentur, nullo reuente talibus coniungi. Est & Tanais fluuij notissimum nomen.

Δωσιπολις daemon, seu genius, cultus fuit ab Eleis, quod urbem ab Arcadibus seruauerit: unde illi nomẽ. Pausan, in Eliacis alteris. nam cum bellum esset inter Eleos & Arcadas, & Eleos Arcades urgerent, fortè accidit imminentibus Arcadibus, mulier cum infante se Eleis obtulit, seq; monitam ait, ut eis cum infante, quem sinu gerebat, opem ferret: eisq; puerulũ exhibuit, quem illi prima campi parte deposuere. irruentibus uerò Arcadibus, eis uisus is non puerulus, sed serpens. qui territi, retrò cedere cœperunt. Insequentes uerò Elei Arcadas fuderunt, & uictoria potiti sunt. hinc post ab Eleis templum excitatum est, ubi sese serpens uisus est recipere, & deus ab euentu liberatae urbis Sospolis deus uocatus est. Sed & ibidem Ilithyia ara erecta est, ceu ab ipsa Sospolis esset productus, quem puerili specie effingebant, chlamyde stellata indutum, & manu altera continens Cornucopia, quale scilicet Fortuna gestare solet. Sospoli rem diuinam eius templi antistes faciebat, caput & faciem albo obrecta uelamine, solaq; ipsa templi adytum ingrediebatur. Huic deniq; deo maxima omnia sua negocia deserebant, maximumq; eis iusiurandum erat. Porro de Ioue Sospoli nuncupato, Strabo libro decimo quarto, & ipse in Ioue agam.

Erechtheus rex cultus ab Atheniensibus, unde & Erechthidæ ipsi uocati. Erechthei etiã filia in numero deorum habita, ut M. Cicero scribit. Fuit uerò Erechtheus Aegyptius genere, qui sacra mysteria & opertanea Atticos docuit, quæ uæ Eleusinia dicta sunt, translata quidem ex Aegypto. hic quidem Proserpinæ

Proserpinæ filias immolasse dictus est, pro Athenarum salute: qua causa pro deis & ipsæ habitæ sunt. Eudanemi ara Athenis etiã fuit in Ceramico, & ut ait Arrianus in tertio Hist. quisq; initiatus in Eleusinijs, in Hecatòmpeo sita nouit.

Canopus deus cultus ab Aegyptijs, cuius originem Suidas, & Ruffinus libro undecimo Ecclesiasticæ historiæ commemorant. Ferunt enim, quod Chaldaei per uarias orbis regiones ignem suum circumferebant, & cum omnium nationum deis contendebant, ut qui deus uicisset, ab omnibus crederetur. quare cum dei qui ex ære, auro, argento, ligno, uel alia quauis materia constabant, igne omnino absumerentur: Chaldaeorum deus locis omnibus præstabat, hæc cum Canopi sacerdos audisset, quiddam contra ignem callidum excogitauit. Solebat in Aegypto fictilia uasa quaedam fieri, quæ hydriae uulgò appellantur, minimis quibusdam foraminibus pertusa, quibus turbida aqua limpidissima & defecatissima effluit. harum ille unam cæra foraminibus obturatis cepit, uarijs coloribus undiq; depictam, aqua repletam, ac ut deum statuit, & excidens ueteris simulachri caput, quod Menelai gubernatoris scerebatur, imponens diligenter simulachro aptauit. adsunt posthæc Chaldaei, itur in conflictum, circa hydriam ignis accenditur, cæra dissoluitur, qua foramina erant obturata: disfluente aqua, ignis extinctus est. astu igitur sacerdotis Canopus deus uictor dei Chaldaeorum euasit, & ex eo deus cultus est, cætumq; & uno stadio distat à Canopo. Addit præterea Ruffinus & ipsius Canopi simulachrum, quod tale fuit: pedibus exiguis, attracto collo, & quasi sugillato, uentre tumido in modum hydriae, cum dorso æqualiter tereti, ex hac persuasione, uelut uictor deus omnium colebatur ab Aegyptijs. Sed de Canabo Menelai gubernatore, qui, & quo pacto perierit, uulgatius est, quam ut nunc plura scribam: deq; Nilis hostio.

Palmytijs etiã Aegyptiorum deus, ut est apud Hesy chius.

Alabandus deus, quem Alabandij coluerunt. Stephanus: Alabandum, inquit, Callirhoes filium dicunt, qui ab equestri pugna nomen adeptus est. Alam quippe Cares equum appellant, Banda uerò uictoriam: ex quo uocatus Alabandus, & Alabanda Caria ciuitas. Alabandum, ait M. Cicero, Alabandenses sanctius colunt, à quo est urbs illa condita, quam quenquam nobilium deorum. apud quos nõ inurbanè Stratonicus, ut multa, cum quidam ei molestus Alabandum deum cõfirmaret, Herculem negaret: Ergo, inquit, mihi Alabandus, tibi Hercules sit iratus. Hic autem Stratonicus citharædus fuit perurbanus, cuius & Strabo & Eustathius in Dionysij cõmentarijs meminerunt, cum de Caurijs agitur, pestilenti aere notatis.

Tenes deus Tenediorum, Cicerone teste: qui Verrem scribit, Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habebatur, & urbem illam condidisse dictus est, surripuisse. Tenes uerò, à quo dicta est Tenedos, Cycni filius, qui uita functus inter deos relatus est. Plutarchus uerò in causis Graecorum aliam historiam scribit: aitq; Tenem ipsum occisum ab Achille, atque ideo institutum, ut in Tenis templo nomen Achillis non audiretur, nec tibi cen intraret: quod copiosius idem Plutarch. recitat. Strabo libro 13, putat fabulam: in hac, inquit, de Tene conficta fabula narratur, à quo insula nominata est: & de Cycno, qui genere Thrax fuit, & Tenis pater, ut quidam uolunt. Plura leges inter prouerbia Erasmi, *ὅτι δὸς ἀδελφῶν*: ut Seruium mittam.

Coronis quæ dea esset, non explicuit Pausan, tantum illud scripsit, deam Coronida in Sicyonia cultam fuisse, cuius statua nullum habebat templum: sed cum esset ei sacrificandi tempus, ipsam in Palladis templum deferre soliti erant. Nam de Coronide Aesculapij matre non crediderim, quæ narratur duplex in Metamorphos. Ouidij.

Theagenes à Thafijs, & Cleomedes ab Astypalæis, athletæ pro deis culti fuere, de quibus extant oracula apud Plutarchum, & Eusebium, & historiæ à Pausania in Eliacis referuntur.

Damia & Auxesia deæ fuerunt, quas peculiari religione Epidaurij coluerunt, de quibus legimus in quinto libro Herodoti, quod cum infructuosa esset Epidaurus, in calamitate ciues Delphicum oraculum consuluerunt. quibus Pythia respondit, eis tum demum bene futurum, si Damia & Auxesia simulachra erigerent. detentibus ciuibus, Vtrum ne ex are aut ex lapide faciendæ responsum, E neutro, fuit, sed ex oleagino ligno, at cum uix usquam gentium ea tempestate oleæ, præterquam Athenis, inuenirentur, Epidaurij rogarunt Athenienses, ut fas sibi esset oleam ex eorū agro incidere, ea lege Athenienses permisere, si quotannis illi Mineruæ Poliadi & Erēchtheo sacra dona mitterent: quæ cum perfecta fuissent, & Epidauria tellus fructifera, ac sacra quotannis reddita: & cætera, quæ multa scribit Herodotus. Pausan. tamen in Corinth. ait, λιθοβολίην appellatum festum, quod in earum dearum fieret celebritate. Nam hæ in Trœzeniorum seditione lapidatae fuerunt. Illud mirum, quod apud Pausaniam, non Damiam, sed Lamiam legitur nec id à quoquam annotatum.

Drimachus dux fugitiuorum, à Chijs ut deus cultus: hic senex puero se iugulandum dedit: sepultus à Chijs, sacello erecto. In somnis sæpe de fugitiuis Chios monuit, herois propitij fanum quidam dixerunt. Athenæus.

Amphiarus, Argiuis uates, pro deo cultus post mortem, qui & oracula reddebat per somnum, nam post purgationem, & perfectis sacrificijs ijs deis quorum in ara nomina sculpta fuerant, & mactato ariete cuius pellis substernebatur, ubi incubantes captabant somnia, ex quibus interpretatis futura prænoscabant. Templum Amphiarao Oropij construxerunt ex marmore candido, in quo nulli Thebano fas erat obdormire, aut uaticinari. Fuit in eo fons, ad quem qui accepto oraculo morbo leuati fuerant, signatam pecuniam mittere solebant: ut pluribus in Attica Pausan. docet. Describitur & Amphiarai ara apud Oropios, in hunc ferme modum, ut quinque partes haberet. prima pars Ioui, Herculi, Apollini Pæoni dicata fuit: altera heroibus, ac heroum uxoribus: tertia Vestæ, Mercurio, Amphiarao, Amphilochiq; liberis (nam Alcæoni ob scelus in matrē, locus inter eos datus non fuit): quarta Veneri, Panææ, Iaso, Hygiæ, Mineruæ Pæoniæ: quinta Nymphis, Pani, & annibus Acheloo & Cephiso. Plura uerò si de Amphiarao cupis, leges apud Statium in Thebaide. Et de Cello philosopho apud Origenem in tertia. Exinde non secus nos facere, qui comprehensum & mortuum colimus, pro eius sententia Celsus existimat, ac Gethæ faciunt, qui Zamolxin adorant & colunt, & Cilices qui Mopsuin, & Acarnanes qui Amphilochū, & Amphiarum Thebanū, & Lebadij Trophonium.

Amphilochus in Oropo Atticæ pro deo uates cultus, ut T. Lilius in quinto libro Decad. 5. scribit. Templumq; uetustum fontibus riuisque habuit, ad quod uisendū Paulus Amylius uictor prodijt, meminit & Sraho, & Pausan. qui & eius aram Athenis describit. Item in Mallo Ciliciæ urbe, cuius oraculum Pausan. sua ipsius ætate cætera omnia ait superare. Thucydides lib. secundo Hist. Amphilochum scribit Amphiarai filium, post bellum Troianum cum domum reuersus esset, Argos exosum domicilium, condidisse in sinu Ambraciota urbem, quam de nomine primæ urbis & suo Argos Amphilochium appellauit.

Ogoas nomē dei apud Caras, qui Milasan incolebant, in cuius dei templo maris fluctus, & pro cella apparebat, & perinde terrorē incutiebat. Hoc ex collectis ex Pausan. Leonici. Idem legiseri in nonnullis Neptuni templis.

Aristæus

Aristæus Apollinis & Cyrenes Hypsei filia filius, Autuchi frater, ut in secundo commentariorum Apollonij Rhodij legimus. Autuchus quidem in Lybia, Aristæus uerò in Cea insula mellificij artificij primus inuenit, oleiq; confectionem. addunt & alij pastorij artem, ut pluribus in Pyth. ostendit Pindarus, & longè pluribus illius commentatores. nam & Iupiter Aristæus uocatus fuit, & Apollo ἀγρῆς & νόμῶν, id est Agrestis & Pastoralis. Diodorus uerò Siculus: Cum Cyrene, inquit, Hypsei filia apud Peleum uirgo educaretur, Apollo eius forma captus, raptam uirginē in Libyam detulit, hic ubi condita post est urbs Cryene, & ex ea natum Aristæum nymphis nutriendum tradidit: à quib. triplici nomine uocatus, Nomius, Aristæus, Agreus, ab eisdem nymphis didicit, lactis mellis & olei confectionem: & quoniam hæc primus in mortalium usum exhibuit, ut deus cultus fuit. mox in Bœotiam deueniens, Autonon uxorem duxit, ex quibus natus Actæon: qui lacceratus à canibus, miser interijt. Deinde in Ceam Aristæus profectus, pestilentiam sedauit. deinde in Sardiniam cum iuisset, eam insulam aliquandiu incoluit, & ibi filios Carinum & Callicarpum genuit, in Sicilia quoq; aliquo tempore moratus, cum multa hominum uitæ utilia docuisset, pro deo habitus, in Thraciam ad Dionysium transgressus est: ubi orgia edoctus, diu ibi uersatus, tandem non comparuit, deorumq; honores ab omnibus est assecutus. hæc & plura Diodorus. Sedenim Pindarus in Pyth. Cyrenem puellam, ut antè dixi, ait ex Apolline concepisse, & Aristæum peperisse. quo loco Scholiastes, & ipse quoq; tradit, Iouem & Apollinem Aristæum nominatos, & utrunq; ἀγρῆς & νόμῶν. quam rem cum Probus grammaticus in Georg. Vergilij attingat, in uulgatis codicibus eius perperam Ægoros legitur, pro Agreus: id quod etiam in Ioue Icmæo ostendemus. Iustinus ex Trogo libro decimotertio, ubi Cyrenes historiam explicat, quatuor ex Cyrene filios Apollinem sustulisse prodit, Aristæum, Nomium, Eutochum, Agreum. Pherecydes uerò & Arathus tradunt, puellam ipsam Cyrenam cynis deuectam in Libyam. At uerò Agratas libro primo Libycorum, illam in Cretam Apollinem deduxisse, & inde in Libyam. Soror quidem Cyrenes Larissa, cuius cognominis est ciuitas in Thessalia. Alij produnt Cyrenem filiam fuisse Peanei fluuij: sed ij malè sentiunt. nam apud ipsum quidem fluuium greges paruit, non autem eius filia. Mnaseas ex propria sententia in Libyam profectam esse ait, non ab Apolline deuectam. Sedenim Acestor, in ijs quos de Cyrene, libros scripsit, ait Cyrenem in Libyam delatam tempore regis Eurypylis: & cum eam regionem leo uastaret, præmium Eurypylum proposuisse interfectori leonis. Cyrenem leonem sustulisse, & regnum cepisse. Phylarchus autem ait, ipsam cum pluribus in Libyam uenisse, comitesq; in uenationem misisse, & unam eum eis iuisse, & ibi leonem interfectum, regnumq; ea causa accepisse: duosq; filios ex Apolline peperisse, Autuchum & Aristæum. Sunt porro qui Aristæos quatuor fuisse tradant, ut Bacchylides: qui primum quidem Carysti, alterum autem Cheronis, tertium Terræ & Coeli, & ultimum hunc Cyrenes filium prodidit. De Aristæo Vergilius in primo Georg. intellexit, cum cecinit:

Et cultor nemorum, cui pinguis Cææ

Tercentum nitui tondent dumeta iuuenti: quod & Probus & Seruius notant. Sed & ab hac Aristæi historia, idem poëta ultimam Georgicorum partem commentus est.

Zamolxis deus cultus à Getis, quibus & leges tulit, ut in quarto Herodotus prodit: nonnulli opinantur eundem esse qui Beleizen. Fuit uerò Zamolxis Pythagoræ discipulus, qui in patriam reuersus, Thraces Ionicos mores docuit, & uitæ instituta, religionemq; de quo quoniam plura scripsimus

F 4

in nostris Sepulchralibus, ideo hic parcius retulimus. Fuit & per tempora Augusti Ceneus quidam Geta, qui cum magicis artibus deditus esset, diuq; inter Ægyptios uersatus, auguriorum peritiam est adeptus: hinc deorum oracula enunciabat, ideo breui in deorum numerum relatus, pro deo habitus ut Zamolxis: quod scribit Strabo in septimo.

Heliogabalus deus peregrinus fuit in primis Phœnicū, cuius Balsianus Antonianus, cognominatus Heliogabalus Imp. in monte Palatino Romæ templum construxit, quo loco prius Orci ædes fuerat, in quo nō modò Romanorum sacra, sed & Iudæorum & Christianorum etiam transferre studiose curauit, ut autor est Lampridius. Plura Herodianus lib. Hist. 5. qui & hoc scribit: Et quidem, inquit, Balsianus annos natus erat circiter 14. Alexianus autem decimum iam annum attigerat: sacerdotes ambo Solis, quem maximè indigenæ colunt, Phœnicum lingua Heliogabalum uocantes: templumq; illi maximum constructum habent, auro argentoq; plurimo, ac lapidum elegantia magnificentia exornatum: nec solū indigenæ deum illum uenerantur, sed uicini quoq; satrapæ, regesq; Barbari certatim quotannis splendida offerunt munera. Simulachrum uerò nullum Græco aut Romano more manufactum, ad eius dei similitudinem: sed lapis est maximus, ab imo rotundus, & sensim fastigiatus, propemodum ad conifuram: niger lapidi color, quem & iactant cœlitus decidisse, eminet in lapide quædam, formæq; non nullæ uisuntur, ac solis imaginem esse illam affirmant, minimè humano artificio fabricatam. atque hæc quidem de Heliogabalo deo. Cui deo Romæ quoq; Balsianus, qui & Antoninus Heliogabalus, ut dictum est, templum in Palatio cōstruxit, ut paulò post idem scriptor Herodianus ostendit. Sanè inter eruditos meritò pridem cōnumeratus Egnatius, Lunū Heliogabalum hunc deum his uerbis existimauit: De Luno deo, quem Heliogabalum Phœnicum lingua dicerent.

Crephagenetus, *Κρηφαγενετος*, deus Thebæorum in Ægypto, qui immortalis colebatur. soli enim, teste Plutarcho, nullū deum mortale uenerabatur.

Tholesphorus quoq; ut deus à Pergamenis cultus fuit, ex oraculo sic nuncupatus: quem ut Pausan. ait, Epidaurij acesion uocabant, Sicyonij Euameriona. non desunt qui Telesphorum uatem interpretentur perfectum, aut engastrimython, id est uentri loquum. de quo genere uatum alibi plura locuti sumus, cum de Pythio apolline scribemus.

Sanguis, Sabinorum deus: Dionys. Alicarn. lib. 2. ait, Portium Catonē scriptum reliquisse, Sabinorum gentem esse nominatam à Sabino, filio Sanguis dei gentilis, qui etiam dictus est Pistius. Sanguis genij sacellum urbis septima regione statuit P. Victor. Lactantius uerò: Sabinij, ait, colunt Sanguem, ut Romani Quirinum. Quædam Lactantij exemplaria Sancum, non Sanguem habent. Sanci meminit Festus: Propter uiam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia Herculi: aut Sanco, qui scilicet idem est deus. quidam non Sanguem, nec Sancum legunt, sed Sanctum, quod ita Hercules sit uocatus: ut in Hercule dicam. Ouid. de Fidio deo:

Quærebam nonas Sancto, Fidio ne referrem,

An tibi semipater, tunc mihi Sanctus ait:

Cuiusq; ex illis dederis, ego numen habeo,

Nomina terna fero, sic uoluere Cures. quo fit, ut non omnino illi male sensisse uideantur, qui Sabinorum deum sanctum dixerunt. Propertius:

Sancte pater salue, cui iam fauet aspera Iuno. Idem:

Sic sanctum Tatiam composuere Cures. Silius:

Et lati pars Sanctum uoce canebant, Autorem gentis.

Sed de Sancio in Hercule. nunc Sanci prosequamur, cuius Martianus nec semel

semel meminit, à quo deo sancire uerbum, & sagmina quidam dederunt. Dionys. Alicarn. libro quarto, cum Tarquinius sancit pacta cum Sabinis: Huius autem, ait, iurandi monumentum Romæ positum fuit in templo Iouis Pistij, quem Romani Sanctū uocant (sic Lapis interpretatur) Sanctos enim deos ab antiquis uocatos legimus, ut planius in Hercule ostendemus. Sed si multorum recitandæ sunt opinioniones, & lectiones uariæ, Lactantij ex libro primo, uerba quidam ita legunt: Sabinij colunt Sabū, ut Romani Quirinum. Sunt & alij peruetusti codices, qui nec Sabum, nec Sanguem, nec Sancum, nec Sanctum, sed Xanthum habeant, quo pacto & D. Augustinus libro decimo octauo de Ciuit. Dei, cuius uerba ex capite decimonono, ita passim leguntur: Sabinij etiam regem suum primum Xanthum, siue (ut aliqui appellant) Xanthium retulerunt in deos. hæc D. Augustinus, quem Lactantij uerba imitatum uideamus, uel Varronis utrunque potius. Ego nihil statuo in tanta uarietate: satis fecisse ratus, aliorum recitasse opinioniones. Certè circumferatur M. Portij Catonis Originum fragmentum, in quo ita legitur: Sabinij à Sabo conditi, Sabatio Sanguis gentili edito, & paulò post: Sanguis gentilem Sabinij pronunciant Sabinij, Sanctum Romani, Sagram barbari, à quo & sagi primi Thufci, id est pontifices, & sacri expiatores, quæ si Catonis legitima hæc sint, omnis tollitur ferme ambiguitas. His & Silius libro Punicorum cō-

sentit, ita canens,

Et lati pars Sanctum uoce canebant

Autorem gentis, pars laudes ore ferebant

Sabes tuas, qui de patrio cognomine primus,

Dixisti populos magna dititione Sabinos.

Quirinus Romulus, deus peculiaris Romanorū, unde Romani ipsi Quirites appellati. Sic uerò uocatus, siue quod hasta Quiris præcis Sabinorum lingua dicebatur: siue quod Romanis iunxerat ille Cures: siue suo regi nomen posuere Quirites, Multaq; Romulea bella parata manij: ut canit Ouid. Non desunt tamen, qui Quirinum uocatum dicant, quasi *Κυριων*, id est dominum. Romulus autem Romus prius, ut ait Seruius, nuncupatus: ut autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti gratia factum est, quod diminutione gaudet. Ut uerò putatur, dictus à ficu Ruminali. Alij, quod lupæ rumma, id est mamma nutritus, quem credibile est à uirum magnitudine, item fratrem eius, appellatos. Alij dicunt à uirtute, id est robore: Festus. Sed de Romulo quid nos plura: cum plena de eo sint uolumina Dionysij, Plutarchi, Liuij, cæterorum. Romulus item Atellus dictus est, quasi altus in tellure: uel quod tellurem suam aleret, siue quod aleretur telis: uel quod à Tario Sabinorum rege postulatus sit in colloquio pacis, & alternis uicibus & audierit & locutus sit, ita ut ab alterno Atellus dictus sit. Plura Festus. Iubam quoq; regem Mauritaniam in Africa deum factum & existimatū à Mauris legimus, quod cum alij tradunt, tum scribit Tertullianus in Apologet. & Arnobius his uerbis in ultimo: Nisi forte, inquit, post mortem fingitis deos, & peierante Proculo deus Romulus, & Iuba Mauris uolentibus deus est, & diui cæterarum reges, qui consecrantur non ad fidem numinis, sed ad honorem emeritæ potestatis.

Tages deus habitus apud Hetruscos, haruspiciæ inuentor, ut Lucanus, & Val. Max. ac M. Cicero in libro de Diuinatione ostendunt. In agro enim Tarquinienfi, cum terra ipsa paulum araretur, sulciq; altiores imprimerentur, Tages quidam repente extitit, qui aratorem ipsum affatus dicitur, is autem Tages puerili effigie apparuit, & si prudentia quidem sensili fuit, uerum cum ad eius aspectū bubulcus obstupesceret, uoce territa ut sit maximè inclamauit: quo euenit ut breui tempore magno quidē cōcursu permulti ex Hetruria

Hetruria ibidem conuenerint. tum Tages idem multis audientibus complura locutus est, quæ diligenti cura excepta sunt, ac literis cōmendata. neq; aliud Tagetis uerba continēbant, quàm aruspiciæ disciplinam: quæ multis subinde obseruationibus aucta, atq; amplior facta est, sic ut in ea fulminum, fulgurumq; & ostentorum scientia traderetur. quod & Plutarchus alibi, & Isidorus, alijq; plures explicant. sed & Ammianus Marcellinus Tagetis in historijs libros citat, quibus prodigia quædam ac portenta possent interpretari, & expiari. Scribit præterea Fulgentius Placiades, Antistium La-beonem, uirum in iure pontificio & ueterū doctrina reliqua eruditissimum, libros Tagetis exposuisse quindecim uoluminibus. Ouidius libro decimo 10 quinto Metamorph. de Tagete ita cecinit:

Haud aliter stupuit, quàm cūm Tyrhēnus arator
Fatalem glebam motis aspexit in aruis,
Sponte sua primūm, nulloq; agitante moueri,
Sumere mox hominis, terræq; amittere formam,
Oracq; uenturis aperire recentia fati:
Indigenæ dixere Tagem, qui primus Hetruscam
Edocuit gentem, calusq; aperire futuros.

Festus: Tages nomine, Genij filius, nepos Iouis, puer dicitur disciplinam aruspicij dedisse duodecim populis Hetruriæ. Meminit & Seruius, libro præsertim octauo Æneid. his uerbis: Sciendum, secundum Aruspiciæ libros & sacra Aruntia, quæ Tages composuisse dicitur, fata differri posse. Quare uidentium apud Arnobium libro secundo, an Acherontios libros, an Aruncios potius sit legendum, cūm scribit: Neq; quod Hetruria libris in Acheronticis pollicetur, certorum animalium sanguine numinibus certis dato diuinas animas fieri, & à legibus mortalitatis educi.

Albunea dea fuit Tyburtinæ regionis, præses fontis cognominis. alij nympham faciunt, ut Acron & Porphyrius Horatiani interpretes, in eo uersiculo ex primo Carminum: Quam domus Albuneæ resonantis. Vergilius in 7. Lucusq; sub alta Cōsulit Albunea, nemorum quæ maxima. Huius inter Sibyllas memini, lib. 2. Histor. poëtarum. Scribit Seruius, Albuneam in altissimis montibus cultam Tyburtinis, sic appellatā à qualitate aquæ, quæ in fonte Albuneæ est, unde, inquit, etiam nonnulli ipsam Leucotheam uolunt. Albionarum uerò lucus trans Tyberim, ubi alba bos mactabatur.

Feronia dea, culta pleriq; in locis Italiæ, sed in primis prope Terracinam: quæ quoniam reputata est à multis Iuno, ideo à me inter Iunonis cognomina referetur.

Marica dea Minturnensium: Aur. Augustinus 2. de Ciuit. Dei, cap. 23. meminere Cicero, Lactant. & Plutarch. in Mario. Seruius in 7 Æneid. commentario, deam dicit Maricam littoris Minturnensium, iuxta Lirim fluuium. Horatius: Innantem Maricæ littoribus tenuisse Lirim, quo loco idem Porphyrius, qui & eius lucum celebrat. Vergilius,

Hunc Fauno & nymphe genitum Laurente Marica,

Seruius per poëticam licentiam dictum ait Laurente, pro Minturnense. Sunt alij, qui per Maricam Venerem intelligāt, cuius sacellum fuit iuxta Maricam, in quo erat scriptum *νουμ ἀφροδισιου*. Maricæ meminit & Velleius.

Palicus deus, quem perperam, ut putō, quidam Paliscum uocant, qui deus esset, doctissime Macrobius ostendit libro 5. Sat. carmina illa Vergil. exponens ex libro 9. Æneid. de Arcentis filio:

— Genitor quem miserat Arcens,
Eductum Martis luco Cymethia circum
Flumina, pinguis ubi placabilis ara Palici.

Sedenim

Sedenim hunc numero plurium efferunt. Colebantur uerò hi dei in Sicilia, de quibus & Æschylus Siculus meminit, & Callias, & Polemon, sed & Xenodorus in suis historijs. Tradūt enim, nympham Thaliā grauidam Ioue, Iunonis metu optasse ut sibi terra dehisceret: quod & factum est. Statuto uerò partus tempore, ex Thaliā aluo duo infantes emersere, dicti Palici, & *πάλυ κικωδ*, quasi denuò reuersi. nec inde lōgè lacus breues, sed profundi fuerē, ubi scaturigines ebullientes, quos crateres uocabant indigenæ, Dellos nomine. hos Palicorū fratres putabant: ubi fuit iussurandum maximū, & in primis circa furta, quod periurus non euadebat. Ferunt, cū aliquando sterilis annus Siculis fuisset, Palicos consuluisse, ut heroi cuidam sacrificium facerent: quod ubi fecissent, ubertas Siculis rediit. qui beneficij memores, omne frugum genus in ara Palicorum congefere: unde etiam ex re Pinguis ara dicta est à Vergilio. Sedenim non Thaliā Seruius, & Lactan. in 12. Theb. sed Æthnam appellarūt, ut etiam Silenus. & hos Seruius ait primò humanis uitimis placari solitos: sed postea quibusdam sacris mitigati, eorum sunt immutata sacrificia, atq; ideo à Verg. Placabilis ara Palici dicta est. Sed & Stephanus in lib. de Urbib. non pauca hac de re prodit, quo loco de fonte, iussurando, deq; tabellis quæ in aquam dei ciebantur, quæ si non falsum fuisset iuramentum, emergebant: sin minus, euanescebant. quod miraculum etiam 20 Arist. in Admirandis naturæ recensuit.

Antinous, ex Bithynia iuuenis formosissimus, ab Adriano Casare admodum amatus, cū in Ægypto perisset, deus est ab Imperatore factus, & oraculum ei constitutum, & urbs de eius nomine pro sepulchro condita, & stella in cœlo uel uisa, uel per adulationem conficta. De hoc plura Dion histor. & Ælius in histor. Adrian. ex nostris Eusebius, Athanasius, Hieronymus, Origenes, Prudentius, alijq; per multa tradidē. Pausan. hunc Antinum uocare uidetur, quem secuti ex Latinis quidam aberrarunt.

Ferentina dea fuit, unde & Ferentini, ab oppido Latij Ferento. T. Liuius Ferentinæ meminit nec semel in prima Decade. Fuere & eiusmodi dei plurimi, quos omnes collegisse, infiniti præp̄modum laboris esset. Sicuti & dei, qui ab hæreticis inducti sunt, barbaris & inconditis nominibus: de quibus cū ab alijs, tum maxime à uiris sanctissimis Irenæo & Epiphano facta est mentio. ut deus ille Abraxas, seu Abrasax, quem spiritum sanctum Basilides existimauit. item Iadalboth, quem Irenæus deum summum ab impijs hæreticis existimatum ait. tamen si Epiphanius Iadalboth, nec semel in suis de Hæreticis libris scriptum reliquit. Fuit etiam Nun, quem ab Iadalboth natum prodiderunt, in figura serpentis contortum. Fuit & Hystera, quam conditricem cœli & terræ confixerunt, ut ijdē autores tradunt. Inuenio & Demitragon deum fabricatorem appellatum. Fuit & Barbelo, & Achamoth, & Iao, & Iaioth, aliaq; huiuscemodi plura portenta potius, quàm nomina: quæ colligere superuacaneū est, minusq; opere precium. Nam & qui Astaroth deam uel deum dixerunt, uariè scribunt. Ego id tantum nunc affero, quod & usus mentio fit in sacris literis, & sic Epiphanius in libris de Hæreticis prodit. inquit enim, Heraclan ab aliquibus patrem uocatum esse Melchisedec, matrem uerò Astaroth, quæ & Asteria Græcè dicta est. sed de Astaroth Hebræi plurima confingunt.

Bessas, siue Besas deus, qui oracula quondam dabat, de quo his ferme uerbis Ammianus libro decimonono: Oppidum, inquit, est Abidum, in Thebaïdis parte situm extrema, hic Bessæ dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat, præcis circumiacentium regionum carimonijs solitum coli, &c.

Libet uerò hanc extremam huius Syntagmatis partem concludere, de stulto

stulto & prorsus inani priscorum erga deos cultu, & falsa opinione. Ho-
 mines, qui antiquissimi fuerunt, hastas colere cœpisse, aut ligna delibrata cor-
 ticibus pro deis ueneratos accepimus. quin etiam, ut Iustinus scribit, per tē-
 pora Romuli, reges hastas pro diademate habuisse feruntur, quas Græci sce-
 ptra dixere. Nam & ab origine rerum pro deis immortalibus, ueteres hastas
 coluere: ob cuius religionis memoriam adhuc, ut idem ait, deorum simula-
 chris hastæ addi consueuere, tamen antiquissimos Romanorum 170 annis
 sine deorum imaginibus uixisse, nonnulli doctissimi testati sunt, quod & ante
 notauimus. Indi quicquid colere cœperunt, præcipuè maximas arbores,
 deos putauerunt, illasq; pro omnibus uenerati sunt, quas ferro uiolasse capi
 tale fuit. Ex quibus nonnulli draconem quinque iugerum, uelut Liberi patris
 simulachrum coluerunt. Persæ & Massagetæ Cœlum, Iouem: Solem uerò
 deum maximum dixerunt, equosq; illi sacrauerunt: quibus interdictum es-
 rat, ne quem præter Solem deum colerent. Quicquid uerò quernis arbori-
 bus nascebatur, è cœlo missum putabāt. Idem Soli & Lunæ, Telluri & Igni,
 aquæ ac uentis sacrum facere instituerunt: quos omnes deos, Ignem uerò præ-
 cipuum duxerunt. quæ etiam Magorum opinio fuit, qui ignem tam religio-
 se coluerunt, ut cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris deo-
 rum maximum uiolarent. Multos comperi persuasum habuisse, Martem per-
 uigilem deum fuisse, & præsentis, numen: quare Neuri qui iuxta Borysthenem
 fuere, enses pro Martis simulachro adorabant: & ut Damis ait apud Lucia-
 num, Scythæ acinacem, cui & sacrificabant. Cheronæi uerò sceptrum Iouis
 coluerunt, Æthiopes diem, Cyllenij pharetram, columbam Assyrij, fuere qui
 arbitrarentur uisco, quod in querna arbore nascebatur, nullum præsentius
 numen aestimari. hi uerò fuerunt Druidæ, quorū uana superstitio inter mor-
 tales præcipua fuisse traditur. Alij mari porrectum collem, uelut præsentem
 deum coluerunt, quod eo occlusa uallis, æstu Oceani non inundaret. Cap-
 padocibus quoque mons deus habitus est, Cilices quoque Amanum mon-
 tem coluere, & Phryges Mæandro & Marsyæ fluuijs sacrificabant. Saxones
 columnâ ligneam sub dio collocatâ colebant, quam Irminsul, uel Irmenseul
 dicebant: fuit enim uel Mercurij statua, uel commune profugium, & omnium
 asyllum. Scythæ illi inhospitales, qui in intimas solitudines acti sunt, super
 sarmentorū fascibus uetustissimo collato acinaci, uelut Martis simulachro,
 annis hostijs litabant. Apud Æthiopes gens (Nubas quidam uocant)
 & in Africa Ptoembari fuere, quibus regis uice canis dominabatur, quæ mi-
 rificè obseruabant. ex illius enim motu & nutu imperia, & quæ essent placita
 augurabantur. Persis quoque (ut autor est Aristophanes) aliquando gallus
 præfuit, & imperauit. Sed & illud à Tyrijs obseruatū legimus, ut deorum
 simulachris annecterent uincula, ne forte hostili carmine euocari possent.
 Phœnices Solem nigro lapide effingebant, ab imo rotundo, qui paulatim
 in cuneum attenuabatur. idem singulis deis singulas alas addebant. Pæo-
 nes discum breuem longo ligno appositum, pro Sole colebant. quidam hu-
 mana cum brutis iungebāt, & quæ in natura dissimilia erant, ut ait D. Atha-
 nassius, deos suos fecerunt: Cynocephalos, Ophyocephalos, Onocephalos,
 Criocephalos: hoc est, qui canis, serpentis, asini, & arietis essent capitibus. a-
 lij corporis partes uerendas. nec Anubin modò canis facie, sed & canes ipse-
 sos in tota Cynopolitana præfectura coluere: uti oxyrrhynchum piscem,
 deum habuit Oxyrrhynchitana ciuitas & præfectura, latum piscem, & lepi-
 dotū, accipitrem, lupum, murem, araneum. Fuere præterea, qui uicatim pro
 deo dextrum humerum colerent: alijs è regione habitantibus, sinister hume-
 rus deus fuit: alijs dimidia pars capitis, alijs poculū fictile, aut tryblion, uel ca-
 tinus, ut apud Lucianum Damis, ne nunc commemorē hortensia etiam cul-
 ta, porrum,

ra, porrum, cepe, aliæq; eiusmodi. Pœni, Soli & Lunæ uniuersi sacrificabant.
 Syri occæcatis animis, pisces & columbas deos sibi consecrarunt. Troglo-
 dytæ testudines, Heliopolitani bouem, Memphitæ uaccam, Leontopolitani
 leonem, capram & hircum Mendesij, Thebani aquilam, Lycopolitani lu-
 pum, Babylonij uerò cepum, ab his ueluti propicio numine petita accipe-
 re arbitantes, Cyrenaici Acorem, magnum deum muscarum existimarunt.
 Arabes ad Memnonium, cercopithæcum cœlo dicarunt, illius opem in re-
 bus afflictis implorantes. Mito reliquâ Ægyptiorū superstitionem, & fal-
 sarū opinionū ineptias, qui Apim præcipuo honore uenerati, solum respōsa
 dare, & prosperos euentus aut futuras calamitates præmonstrare fabulaban-
 tur: modò Isim, modò Ostrident, modò Serapin: & quod dicere piget, cro-
 codilos, à quibus hominem deuorari, tanquam à deo expetitum, magni mu-
 neris habebatur loco: modò ichneumones, ibes, & fœda animalia, aliæq; lu-
 dibria religionum, uelut deorum numina colentes: ita ut gentes aliquas quæ
 selem auream, & alias quæ scarabeos pro deis habuerunt, circa Syenem fuis-
 se legamus. Germani Solem, Vulcanum, & Lunam, solos deos quos cerne-
 bant, opinati sunt: quæ Anaximandri opinio fuit, ut cœlestia sidera deos esse
 se crederet. Quinetiam Ægyptij Solis simulachrum diplomatib. consigna-
 tis adorabant, quem Horum nuncupabant, illudq; precibus & uotis fre-
 quentabant assidue. Arabes Iouem & Bacchum: Æthiopes ex deis unum
 mortalem, alterum immortalem putabāt: nonnulli Pœnami & Beneficium.
 Assyrij & Persæ, unum bonorum largitorem, alterum malorum: Callaici
 gens moribus effera, cultu inhumano & fero, neq; more, neque iure uiuen-
 tes fuere. Numidæ Ammonem in desertis harenis, magnis honoribus fre-
 quentabant. Celtiberi cuiuspiam deo, cuius etiam nomen ignorabant, plena
 luna, nocturnum sacrum facere, & ante cuiusque fores, saltibus indecoris
 pernoctabant. Addam & hoc loco Arnobij uiri doctiss. uerba, quæ licet pa-
 rum castigata, cognitione tamen digna uidentur. Ridetis, inquit, priscis tem-
 poribus Persas fluuios coluisse, informem Arabas lapidentem, acinacem Scy-
 thia nationes, ramum Proconnesij * atthespios, lignum carios pro Diana
 indolatum, Pelsinuntij silicem pro Matre deum, pro Marte Romanos has-
 tam, Varronis ut indicant Musæ: atq; ut Ethedius memorat ante usum di-
 sciplinamq; fictorum, puteum Samios pro Iunone. hæc quidem Arnobius.
 At alij fuere, qui nullos crederent esse deos: cæci illi & excordes, omniaq;
 agi fato, animasq; cū corporibus interire unâ. Inter hos Diagoras Melius,
 Theodorus Cyrenæus, Euhemerus Tegeates, Callimachus, ac Prodicus
 Ceus, alijq; plures, qui ædior dicti sunt. hæc ferè collegimus ipsi.

SYNTAGMA SECVNDVM,

DE IOVE, BELO, AMMONE, &c.

AD V. C. PROSPERVM

PASETHVM.

CVM te, Prosper Pasethe, V. Cl. aliquo uellem nostrorum horum de Deis gentium Syntagmatum
 donare, nullum mihi uidebatur magis tibi conuenire, decentius ue mitti debere, quam hoc, quo de
 Ioue egimus. nam si illum ueteres à iuuandis rebus, Latine Iouem dici uoluere: & Græcè Iō
 quod uitæ autorem esse putarent: iure & merito tibi, qui imbecillam hanc meam ualitudinem
 (quid enim uitam dicam?) Ioues, assidueq; inuas, hoc de Ioue Syntagma dicam.
 quod ea saltem ratione accipias uelim, ut tibi memorem bene-
 ficiorum utiq; esse declarem. Vale.

G

Um superfore libro, seu, ut magis appellare libuit, Syntagmate, quid de Deo uno prapotentis & immortalis se sentirem, breuissimè docuerim, mi Pasethe: de q̄ ipsius Dei nomine quæ nostri & Græci Hebraicq̄ tradant, & an scribi possit, nonnulla attulerim: philosophorum quoque antiquorum de deis opiniones, sententiasq̄, de q̄ varijs deorum appellationibus multa collegerim: & miscellaneos præterea deos, & topicos, aliaq̄ plurima, ut mediocres ingenij uires tulerunt, ne imbecillis corporis dicam, quò continuè morbis articularibus ita affligor, ut non modò e cubiculo, sed nec e cubili exire, aut pedem efferre detur: in hoc secundo Syntagmate de Ioue agam, de q̄ eius imaginibus & cognominibus. Igitur ex *Αἰὼς ἀρχαῖα*, ut Aratus ait: quem nos Ister amulatus Maro, Ab Ioue principium, dixit, ita & nos hoc Syntagma exordiemur ab Ioue, siquidem Iouem uniuersitatis rectorem gentes existimabant. Quinimò, ut Cornutus ait, sicut anima corpus regit, ita Iupiter mundum, atque ideo eum mundi sapientes cum unum quidem putarent, pluribus tamen nominibus cognominibusq̄ appellabant. Iouem quippe Latini à iuuandis rebus uocabant: Græci *Ζῶα*, quò dicitur auctorem esse putarent. Dicitur item alijs penè infinitis cognominibus, quæ tibi hoc nostro libro pro uiribus & ingenij mediocris facultate explicabimus. Principiò igitur de Ioue scripturus, M. Tullij Ciceronis uerbis utar, quæ in tertio de Nat. deorum leguntur: Ioues, inquit, tres numerantur qui Theologi nominantur, ex quibus primum & secundum, natos in Arcadia, alterum patre Æthere, ex quo etiam Proserpinam natam ferunt, & Liberum: alterum patre Cælo, qui genuisse Mineruam dicitur, quam principem & inuentricem belli ferunt: tertium Cretensem, Saturni filium, cuius in illa insula sepulchrum ostenditur: & hæc quidem apud M. Tullium pontifex Cotta. Verumenimvero, non tres tantum Ioues, ut Cicero, Varro, & à Varrone alij, sed trecentos memorant: adeò in confingendis deis fecunda fuit antiqua superstitio. Scribit enim Eusebius Cæsariensis lib. Euang. præpar. III, nationes ferme omnes deum sibi Iouem constituisse, diuerse nominibus nuncupatum, eundemq̄ apud se natum dixisse: quod idem Phœnicum theologi tradunt, idem & Ægyptij, idem & Cretenses, idem & Atlantes, quod & ante Eusebium ostendit Diodorus Siculus. Sed his in præsentia omisissis, præstat uersus quosdam Orphicos ascribere, quos ex Apuleio, Proclo, & alijs collegimus. hos igitur sic Latine uertit Apuleius, quibus multiplicem Iouis potestatem declarat:

Iuppiter omnipotens, est primus & ultimus idem,
Iuppiter est caput, & medium: Iouis omnia munus,
Iuppiter est fundamen humi, ac stellantis olympi,
Iuppiter & mas est, & nescia foemina mortis.
Spiritus est cunctis ualidi uis Iuppiter ignis,
Et pelagi radix, Sol, Luna, est Iuppiter ipse.
Omnipotens rex est, rei omnis Iuppiter orrùs,
Nam simul occubuit, rursus extulit omnia leto,
Corde suo è sacro, consultor lumine rebus.

Hos uersus cum Græcè apud Apuleiũ probè legi non posse uiderem, neq̄ in ijs quæ Orphei nomine in manibus habentur, inueniantur, eos ego longo demum studio apud Eusebium Pamphili comperi, & in Græcis quibusdam commentarijs: quare eos hic tibi ascripsi.

*Ζεὺς πρῶτος γένεσθαι, Ζεὺς ὕστατος, ἀρχιγέρανθαι.
Ζεὺς κεφαλὴ, Ζεὺς μέσος, διὸς δὲ ἐκ πάντων τίττυκται.*

Ζεὺς

*Ζεὺς πρῶτος γαῖης τε καὶ οὐρανοῦ ἀσδρόγνηθαι.
Ζεὺς ἀρχὴ γένεσθαι, Ζεὺς ἀμείροθαι ἐπὶ τῷ νόμῳ.
Ζεὺς πῶντων πάντων, Ζεὺς ἀκαμάτω πυρὸς ὄρη,
Ζεὺς πόντου εἶσα, Ζεὺς ἡλιῶ, ἡδὲ σελήνη.
Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς ἀρχὴ πάντων, ἡδὲ τελευτή.
πάντας γὰρ ἑρμῆας, αὐδὸς φάος δὲ πολὺ γέβου,
ἐξ ἰσθμῶν ἑραδῆος ἀγνὴ γὰρ τὸ μέγιστον εἶδον.*

Citantur porro & alij uersus his consimiles à Proclo, alijsq̄ Platonice, quos curiositatis gratia ascribam. nam plerisq̄ mecum sentientibus, quid de huiusmodi Orphicis statuendum, parum adhuc liquet: præsertim cum neq̄ Aristoteli, nec M. Ciceroni fatis notis fuisse Orpheus uideatur, ut qui de eo ambigue statuunt. Uersus uerò hi sunt:

*οὐνεμα σὺν τῷ παντὶ διὸς πᾶσι γένεσθαι ἐτύχθη,
αἰθέριον εὐρὸς, ἡδὲ οὐρανὸν ἀγλαῶν ὕψου,
πόντου τ' ἀπυγέτου, γαῖης τε ἐρικυδέος εὐρη,
ὠκεανὸς τε μέγας, ὧν ἕτα τέταρτα γαῖης,
ἢ ποταμοί, ἢ πόντος ἀπείρωτος, ἀλλὰ τε πάντα,
πάντων δὲ τ' ἀθάνατοι μέγιστον θεῶν, ἡδὲ δεικναι,
δοσα τε ἐμ γαῖᾶν τε, καὶ ὕστρον δοσα ἐμ κελῶν
γίγνεσθαι. ζῆνος δὲ ἐμ γαστέρι σείρα τέφρηται.
Ζεὺς πρῶτος γένεσθαι, Ζεὺς ὕστατος, ἀρχιγέρανθαι.
Ζεὺς κεφαλὴ ἢ μέσος, διὸς τε πάντων τίττυκται.
Ζεὺς πρῶτος γαῖης τε, ἢ οὐρανὸν ἀσδρόγνηθαι.
Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς αὐτὸς ἀπὸ πάντων ἀρχιγένεθαι.
ἐρμῆας, ἢ δαίμων γένεσθαι, μέγας ἀρχὴ ἀπὸ πάντων,
ἐρμῆας βασιλεὺς, ἢ ὅτι πάντα κυκλῆται,
πῶρ καὶ ὕδατος, ἢ γαῖας, ἢ αἰθέρος, ἢ ξηρῶν καὶ ἡμᾶρ.
πάντα γὰρ ἐν ζῆνος μέγιστον πάτερ δώματι κείνῳ.*

Hoc est:

Intra namq̄ Iouem cum toto constitit ipse
Æther, quam latus, sublimi & uertice cœlum,
Immensiq̄ maris tractus, terræq̄ iacentis,
Ingensq̄ Oceanus, depressaq̄ Tartara terræ,
Fluminaq̄, & Pontus sine fine, & cætera cuncta,
Immortales omnes diq̄ deaq̄ beatæ,
Quæq̄ fuere exorta, & quæ uentura sequentur.
Hæc in uentre Iouis rerum compago manebat.
Iuppiter ipse fuit primus, supremus & idem.
Iuppiter est caput, & medium. Iouis omnia munus.
Iuppiter est fundamen humi, ac stellantis Olympi.
Iuppiter idem rex cunctorum, principiumq̄,
Vna potestas, & deus unus, magnus & autor:
Vnum & regale est corpus, quò cuncta tenentur,
Ignis, aqua, & tellus, ac æther, noxq̄, diesq̄:
Omnia namq̄ Iouis sunt ædibus ista reposta.
Hæc quidem nos utcumq̄ ex Orpheo uertimus. Nunc quædam de eius pictura ac imagine subiungam. Iouem varijs modis antiqui effingebant, pro diuerfa illi potestate attributa. Sed eius illud in primis simulachrum federe fingebatur, ut stabilis uirtus & incommutabilis ostenderetur. nuda uerò superiora & aperta habere uidebatur, quoniam ipsum conspicuum esse exterioriores autem Iouis partes uelatas, & obtecta τὰ πρόσθια, quia minus apparere, nec planè uideri putabant, ab ijs scilicet qui creati sunt in partibus in-

ferioribus. Continebat uerò læua sceptrum, quia in sinistra corporis parte, ut uolunt Phisici, extum maximè princeps & spiritale subsistit, Cor. Rex enim mundi, & opifex *ὄψις*, hoc est intellectus, uel mens. Dextra uerò nunc aquilam protendere uidebatur, nunc Victoriã. Et quidem aquilam, quòd Iupiter ita superioribus & cœlestibus imperet, ut aquila cæteris auibus: Victoriã uerò, quoniam omnia ei subiecta atq; deuicta sint. hæc quidem partim ex Porphyrio & Phurnuto philosophis, partim ex Eusebio, & Græco deorum imaginum scriptore, itemq; ex Theophilo, & Suida. Sedenim aquilam Ioui attributam fabulose Lactantius Fir. & Latinus Arati interpres, seu hic sit Bassus, seu Cæsar, ex Aglaosthene ita tradunt. Cùm Iupiter ex insula Naxo contra Titanas proficisceretur, & sacrificium faceret in litore, aquilam ad eum aduolasse ferunt, auspiciũq; fecisse. Hinc ergo uictor, bono omne aquilam acceptam tutelã suã Iupiter subiugauit. Quin & sacra etiã historia gentium, illi quoq; in capite consedissee refert, Iouiq; regnum portendisse. Seruius uerò ait, quòd dimicanti Ioui contra Gigantes, fulmina ministrarit aquila. quod ideo fictum est, quoniam ales ipsa calidissima sit, adeo ut & oua quibus incubat, coquere possit, nisi lapidem admoueat, quem alij Gagen, alij Aetitem uocant, qui sit frigidissimus: ut testatur Lucanus, Foeta tepefa cta sub alite saxa, &c. ne hoc loco tibi fabulosum catamiti raptum commemorem. Illud certe mirum est, quod Ælianus prodit, inter aquilarum genera unum esse, quod Iouis aquila appelletur, nec carnes uoret, nec attingat, sed ei ad uictum herba sufficiat. Mirum & id quod scribit Plutarch. in Isidis & Osiridis libro, Cretenses Iouis simulachrum effinxisse, quod auribus careret, & ijs mutilum esset: id significantes, dominatorem omnium audire debereneminem, sed æquẽ omnibus patulas offerre aures. Contra Lacedæmonij, summum Iouem cum quatuor auribus depingere solebant, eum undique & omnia audire innuentes. Heliopolitã quoque Iouem Heliopolitæ ten cognominatum ita formabant, teste Macrobio: simulachrum aureum effingebant, specie imberbi, dextra instans eleuata cum flagro, in aurigã modum, læua tenebat fulmen & spicas, sic Iouem Heliopolitã. Phurnutus uerò ait, Iouem effingi solere ætate hominis perfecta, non efflorescente, nec deficiente: unde & illi *τέλεια*, id est perfecta & adulta sacrificare solebant. sceptrumq; illi attribuit, quod potestatis est symbolum: & aquilam. Anaxarchus sophista apud Arrianum in quarto Hist. antiquos ait Ioui assistentem Iustitiã fecisse, ea ratione, quod quæcunque reges facerent, ut iusta & æqua putarentur: tametsi eam interpretationem Arrianus ipse non satis approbet, eadem ratione Phurnutus, Iouem iustitiã patrem creditum ait, Gratiarumq; & Horarum. Martianus libro primo de Nupt. ita in senatu deorum Iouem effinxit: in capite flammantem coronam habuisse ait, & super ea uelamen rutilum Mineruã manibus confectum, & uestem candidam habuisse, indutum hyalinos amictus crebris quibusdam stellis interstitos: manu dextera duos orbis porrigentem, aureum alterum, ex electro alterum. qua figura, rotunda scilicet, uirtutem prouidentem atque uiuificam significari, testis est Porphyrius. Læua uerò chely enneaphthongo inniti uidebatur, calceos in pedibus habere uirides, & calceis fuscinam premere, hæc figuræ imagine Martianus totius naturæ præsidem Iouem significasse uidetur. Sedenim & pro uaria illius, quam habere ueteres potestate existimabant, uariè formabant. aliter enim Fulgens & Fulgurator Iupiter: aliter Tonans, & Fulminator, & Stator, effingebatur: & plerunque pro arbitrio principum, uatum, & pictorum. Quos ego non inficias ierim, aliquando me, ut uidebis, inter scribendum esse secutum. Coronabatur porro interdum Iupiter quercu, aut olea, unde etiã factum, ut inuicem inter se hæc arbores inimicitias exercere dicantur.

dicantur. Phurnutus, oliua tantum Iouem coronari ait, quòd ea sit semper uirens, id est, *ἀειθαλής*: & pinguis, & multæ utilitatis, id est *πολύχρηστος*, & glauci coloris & cœlestis similitudinem habere uideatur. Audi quæso antequam cætera subiungam, quæ breuissimè Arnobius prodidit de Ioue in uarias formas mutato, ut sua perficeret furta: Modò, inquit, in aurum uersus, modò in satyrum ludicrum, in draconem, in alitem, in taurum, & quod omnia genera contumeliarum transiliat, in formiculam paruulam, ut Clytorim uidelicet filiam Myrmidonis redderet apud Thessalos matrem. hæc ille. Sed iam ipsa nomina & cognomina interpretari moliamur.

10 Pater in primis dictus est Iupiter, ob eam quam erga omnia creata & condita beneuolentiam, ac omnium rerum prouidentiam habere existimabatur, ut Diod. ait, quòd singulorum summa cum beneuolentia curam haberet, & ueluti dux esset rectè pieq; uiuendi. Varro: Iupiter ideo, inquit, dictus, quia mortales atque arbores herbasq; omnes iuuat. Ennius, Diuumque hominumq; pater rex. Pater uerò, quod patefaciat semen: & cæt. quæ Varro. Val. Soranus:

Iuppiter omnipotens rerum, regumq; deumq;
Progenitor, genitrixq; deum, deus unus & omnes.

Et non modò à nostris Pater Iupiter uocatus est, sed & à Græcis, ut notum 20 ex Orphei, & Homeri, & reliquorum poetarum carminibus, ut in illo, *πάτερ ἀνδρῶν τε θεῶν τε*: id est, pater hominumq; deumq;. Quinimò & *μνήτωρ* quoq; uocatus est, ut in commentarijs Arati Theon obseruat. Idem & *πατὴρ*, id est patrius appellatus, ut idem Theon, Harpocration, Phurnutus, & alij scribunt, ut & in Apolline Patroo copiosius dicemus. Sed & ideo Pappam, & Pappæum, Iouem appellatum legimus. Arrianus in Bithyniacis ait, Bithynos ipsos montium cacumina ascendere solitos, & Iouem Pappam salutare. Scythæ uerò Iouem Pappæum, Herodoto & Origene autoribus, nūcupabant. at Pappam patrem significare, nec Græci, nec Latini negant. unde & in Romano antistitis peculiare apud nostros cognomẽ uulgò deductum est, cùm 30 antea & in cæteros præfules usurparetur. Sedenim & *ἀντίπατος* Iupiter cognominatus, quòd Saturno patri hostis fuerit, meminît Theocritus. Iouis autem nomen à iuuando primùm factum, iam dictum est: quod etiã in recto casu, non modò in obliquis, apud idoneos autores legimus. mox cum patre iunctum, Iupiter uocatus est, quasi iuuans pater. Scribit D. August. in quarto, Iouem omnes deos in se, id est in eius nomine continere: ut non repetam quæ ex Orpheo iam retuli.

Rex etiã Iupiter dictus, ut Vergilius ex Homero & Ennio, ac item ex Orpheo uocauit. Iouis etiã regis sacra in Lebadia celebrabantur, ut ex Aristoclia formosissimæ puellæ historia cognoscimus. quæ ei rem diuinam factura, nuda est à Stratone uisa, qui in eam exarsit, antè etiã à Callisthene amata. hæc uerò nuptiarum die in amantum manibus discerpta est: quorum posthæc alter sibi manus consciiuit, alter aufugit, nec unquam amplius uisus fuit. Xenophon etiã Iouis regis meminît in tertio & octauo Pædiæ, ne plura inculcem. Ait enim, Cyrum Sardoniam urbem ingressum, Vestæ & Ioui regi sacrificasse. Vocatus est etiã Iupiter omnipotēs, à potestate summa. Vergilius, Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Soranus: Iuppiter omnipotens rerum, regumq; &c. Græci similiter *παντοκράτωρ* uocant, ut Orpheus & Homerus. alij *πανκρατὴς θεός*, etiã ab Atheniensibus ideo appellatus est, ut ait Hesychius, & Phaurorius.

50 Iupiter Optimus Maximus cognominatus, quod uelit & possit omnibus prodesse, & optimus quidem, antequam maximus: quia maius est certè, gratiusq; prodesse, quàm magnas opes habere, hoc ait. M. Cicero. Pliniusq;

ac cæteri. Templum Iouis OPT. MAX. Tarquinius Priscus uouit, Tarquinius Superbus à fundamentis, deinde XL argenteis mil. impendit: sed re-
 gno eiectus, anno post ipsum Horatius Cos. dicauit, ut hæc uetus epigraphæ
 ostendit: M. Horatius Cos. ex lege templum Iouis Opt. Max. dedicauit, an-
 no post reges exactos à Cols. postea ad dictatores, quia maius imperium e-
 rat, solenne clauis figendi translatum est. Porro Homerus & Pamphus poëta
 Græci, hoc idem cognomen Maximi, Ioui dederunt, ut notat Philostratus.
 Sanè & Iupiter pro stella illa salutifera capitur interdum, quæ inter errantes
 secūda est, quæ & Phaëthō dicitur, ut alibi dicendū. interdum etiam ponitur
 pro aëre. Horat. poëta, Manet sub Ioue frigido, & quia Græcè *Διὸς*, dius etiā &
 diuus dicitur, pro eodem aëre, unde est, sub dīo, & sub diuo, ut notat Varro.

Victor Iupiter cognominatus, quod omnia uincere putaretur, ut scribit
 T. Lilius lib. x. ab v. c. Papyrium in ipso discrimine, quo templa deis immor-
 talibus uouerī mos erat, uouisse Ioui Victori, si legiones hostiū fudisset, pau-
 xillum mulsi, priusquam temetum biberet, sese facturum: id uotum deis cor-
 di fuit, Ioui uerò Victori diem festum Romani celebrarunt Idibus Aprilis:
 qua de re Ouidius in Fastis,

Occupat Aprile idus cognomine Victor
 Iuppiter, hac illi sunt data templa die.

Ioui Victori templum uotum à Q. Fabio bello Sabino fuit, in Palatino
 monte constructum, meminit P. Victor in x. urbis regione, Græci etiā Ni-
 ceum Iouem uocauere, nescio an à Victoria, id est *νίκης* dictum, an à loco. me-
 minit T. Lilius in v. Decad. de Cætio monte agens, & Epiro: Aliò rex Per-
 ses profectus, altero (inquit) die ad templum Iouis, quem Niceum uocant,
 posuit castra.

Inuictus Iupiter nuncupatus est, & cultus à Romanis, ut diuus Augusti-
 nus in septimo de Ciuitate Dei testatur. Inuicti Iouis idus Iunij dies festus
 agebatur.

Imperator Iupiter apud Prænestinos celebratus, cuius simulachrū apud
 ipsos cum esset, Romam translatum fuit: in v. Urbis regione colloca-
 tum, ut P. Victor testis est, Lilius libro sexto ab v. c. Titus, inquit, Quintius
 semel acie uictor, binis castris hostium nouem oppidīs uī captis, Præneste in
 deditioem accepto, Romam reuertit, triumphansq; signum Præneste de-
 uerctum Iouis Imperatoris in Capitolium tulit: dedicatum est inter cellam Io-
 uis & Mineræ, tabulaq; sub eo fixa, monumentum rerum gestarum. M. Tul-
 lius in v. Verrin, Iouem imperatorem, inquit, quanto honori in suo templo
 fuisse arbitramini, colligere potestis. Iouis imperatoris simulachra præter hoc
 Prænestinum, idem M. Tullius eodem loco commemorat, ut illud ex urbe
 Syracusana ablatum: Quid? inquit, ex eade Iouis, religiosissimū simulachrum
 imperatoris, quem Græci *ἑριου* nominant, pulcherrimè factum, nonne abstu-
 listi: tum de altero paulò post, quod ex Macedonia captum in Capitolio po-
 suerat Flaminius. Etenim tria ferebatur in orbe terrarū signa Iouis imperato-
 ris, uno in genere pulcherrimè facta: unū, illud Macedonicū, quod in Capi-
 tolio uidemus: alterum, in Pōti ore, & angustij: tertium, quod Syracusis ante
 Verrē prætorē fuit: & reliqua, quæ ibidē ait Cicero. *ἑριὸς Διὸς* meminit & Ar-
 rianus *ἢ πρὸς Πόντον* Ponti Euxini: ait enim, quod inter Bosphorum Thraciū, &
 urbem Trapezontē, templū fuit Iouis Vrij, quod à Byzantio distabat centū
 & uiginti stadijs. Stephanus in libro de Urbibus etiā meminit, his uerbis: Et
 Menippus, inquit, *ἢ πρὸς Βιθυνίαν* Bithyniæ, à fano ait Iouis *ἑριὸς*, & ab ore Pōti si-
 nistra habenti continētē, & nauiganti Chalcedona urbē, sunt stadia cxx.

Custos Iupiter quoq; appellatus est, & in primis cultus à Romanis. Custo-
 dis Iouis Apuleius meminit in libro de Mūdo, & Seneca lib. 2. Quæst. nat. de
 Ioue

Ioue agens: Eundem, inquit, quem nos Iouem, intelligunt custodem recto-
 remq; uniuersi. Sunt qui putent Iouis custodis templum, ex Suet. Tranquil-
 lo, à Domitiano imperium adepto in Capitolio conditum fuisse, qua de re
 Cornel. Tacitus libro 19. ubi Capitolium describit à Vitellianis captum, in
 initio principatus Vespas. Domitianus, inquit, in prima irruptione apud æ-
 dituum occultatus, solertia libertilīneo amictu turbæ sacricolarum immi-
 xus, ignoratusq; apud Cornelium primum paternum clientem iuxta Vela-
 brum delituit, ac potiente rerum patre, dissecto æditui contubernio, modicū
 facellum Ioui conseruatori, aramq; posuit, casusq; suos in marmore ex-
 presit: mox imperium adeptus, Ioui custodi templū ingens, seq; in sinu Dei
 sacrauit. hæc Tacitus. Extant præterea nomismata quædam Neronis Cæs. in
 quibus à tergo ita Iupiter est effictus: in solio sedet, dextra fulmen habet, læ-
 ua hastam, cum hac inscriptione, IVPITER CVSTOS.

Capitolinus Iupiter Romæ in Capitolio summa ueneratione cultus, &
 summo honore habitus: de quo non est cur ego plura scribam, cum non mo-
 dō Latinis, sed & Græcis scriptoribus sit celebratissimus, ut cui ex toto ter-
 rarum orbe donaria preciosissima mitterentur, ut Cicero, Plutar. Lilius, &
 alij ostendunt. at si breuissimè uidere uelis, quando conditum Capitolium,
 quando dicatum, quoties incensum & instauratum, & de eo cætera, Cornel.
 Tacitum lege libro 19. Sed enim uero Capitolium, ait Arnobius, dictum est
 à capite Toli. Quis, inquit, ignorat Capitolium Toli esse sepulchrum Vula-
 centani? & paulò post: Quod si planum fieri testimonijs autorū postulatis,
 Sammonicus, Granius, Valerianus, & Fabius uobis indicabunt, cuius To-
 lus fuerit filius, gentis & nationis cuius, ut à Germani seruulo uita fuerit spo-
 liatus, & lumine. Et demum sic concludit: Nec erubuit ciuitas maxima, &
 numinum cunctorum cultrix, cum uocabulum templo daret, ex Toli capite.
 Capitolium, potius quam ex nomine Iouio nuncupare. hæc Arnobius. At
 uerò Capitolium (inquit Varro) dictum, quod hinc cum fundamenta fode-
 rentur adis Iouis, caput hominis inuentum dicitur: hic mons ante Tarpeius
 dictus, à uirgine Vestali Tarpeia, quæ ibi à Sabinis necata armis, & sepulta:
 eius nominis monumentum relictum, quod etiā nunc eius rupes Tarpe-
 ium appellatur saxum. hæc Varro. Quod autem ibi caput inuentum, eam im-
 perij arcem, rerumq; caput fore interpretatum fuit. Saturnium primum mon-
 tem Capitolium uocatum fuisse, mox Tarpeium legimus, à Tarpeia, quæ ho-
 stibus illum prodiderat. hinc & Tarpeius Iupiter uocatus. Propertius in 4.

Tarpeiusq; pater nuda de rupe tonabat. Ouid. in Fastis:

Iunctaq; Tarpeio sunt mea templa Ioui.

Amm. Marcellinus: Quicquid erat primum eminere, inter alia cuncta spe-
 ctabat Iouis Tarpeij delubra, quantum terrenis diuina præcellunt. ut miran-
 dum illud sit quod scribit Plinius lib. 35. Nat. historia: Turrianum à Fregel-
 lis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigē in Capitolio dicam-
 dam, fictilem eam fuisse, &c. Sanè quidam Capitolinum Iouem, & Opt. max.
 eundem fuisse arbitrantur, propter hæc M. Tullij uerba: Quo circa te Capito-
 line, quem propter beneficia pop. Rom. Optimum, propter uim Maximum
 nominauit. Vnum hoc tibi quoq; addam, non solum Capitolinum Iouem
 Romæ cultum fuisse, sed in alijs etiam urbibus, ut Corinthi, de quo Pausan.
 in Corinth. Supra theatrū, inquit, Iouis est templum, qui Romana uoce Ca-
 pitolinus uocatur: lingua uerò Græca Corypheus dici posset. hoc quidem
 Pausan. Legimus & Antiochiæ fuisse. Lilius libro primo quintæ Decad.
 Et Antiochiæ, ait, Iouis Capitolini magnificum templum, non laqueatum
 auro tantum, sed parietibus totis lamina inauratum. Fuit & Tolosa in Hispa-
 nia Capitolium, ut in sacris annalibus obseruari fuit & Capuæ Capitolium

arx munitissima: item Capitolium aliud Beneuenti, quod notauit Alexander. Pausan. præterea, & Stephanus, alijsq; Græci, Capetolinum per e enunciant.

Fulminator Iupiter dictus est à Latinis, teste Apuleio: *λεπιδιον* Græci appellauere, licet Hesychius dicat hoc nomine in Seleucia Iouem uocitatum. Sic uerò dictus, ut ait Pausan. post Oenomai domum fulminatam. Orpheus in Fulminatorem Iouem hymnū composuit, cum suffimento styracis. Meminit & Ceraunij Phurnutus de Deorum nat. Eadem etiam causa cognominatus est *αρχικέραυτος*, quasi tu dicas coruscās fulmine, ut est apud Orpheum, & Pindarum in Olymp. Alicubi etiam *αρχικέραυτος* dictus, id est fulminū princeps. Sed & *εγχεκέραυτος* *Ζεύς* nuncupatus est, quod uidelicet pro hasta fulmine uti diceretur. *τορξικέραυτος* præterea Iupiter cognominatus, quod fulmiæ scilicet gaudeat: unde est Cœlij nostri carmen,

Perfringit, penetrat, cremat omnia fulmen adactum,

Iuppiter hinc nomen *τορξικέραυτος* habet. in Argonauticis tamen Orpheus *τορξικέραυτος* uo care uidetur, & item quedam Homeri exemplaria, sed & Hesychius, alijsq; hinc interpretari possumus, quod fulgura & fulmina uertat. At Fulminantem Horatius libro tertio Carm. Iouem illo uersiculo appellat: Nec fulminantis magna Iouis manus. Fulgur Iupiter uidetur etiā appellari apud Festum, ut cum scribit: Præuersum fulgur appellatur, quod ignoratur noctu an interdiu sit factum. Itaq; Ioui Fulguri & Summano fit, quod diurna Iouis, nocturna Summani fulgura habentur.

Fulguratorem ex nostris etiam quidam dixere, cum Græcum uocabulum *αεσποπιός* Latine exprimere uoluerunt, & *αεσποπιός*, quo & poëta, & Lucianus usus est in Timone, quo loco multa Iouis cognomina enunciat: id quod & Aristoteles in lib. de Mundo. M. Marullus hymnum in Iouem Fulguratorem composuit. Illud est ab Appiano in Syriaco proditum: cum à Seleuco Seleucia urbs conderetur, quæ ad mare uergeret, fulgure icctam fuisse, fulgurq; ipsum deum creditū, solitosq; mortales choreas ducere, ipsumq; Fulgur hymnis & canticis prosequi, quoties cœlum fulgeret. Porro & *αεσποπιός* *Ζεύς* uocatus, quasi *συναγέγων τῶν ἀστραπῶν*, hoc est fulgura & coruscationes cōgregans, ut exponit Hesychius. Fuit & Iupiter Serenator: sic enim qui Græcè est *αἰθέριος*, Apuleius in libro de Mundo reposuit.

Tonans Iuppiter ab auguribus primū appellabatur, & fulgens, ut testis est M. Cicero libro secundo de Nat. deorū. ita enim Balbus: Hunc etiam augures nostri, cum dicunt Iouem Fulgentem, Tonantem. dicunt enim, Cœlo fulgente & tonante. Deinde, Tonantem Iouem Augustus Cæs. post Cantabricum bellum in Capitolium constituit: unde & aliquando Capitolinus Tonans uocatus est, qui tamen alius est ab Ioue Capitolino, de quo iam supra actum est, qua in re grammatici quidam decepti sunt. Vidi ego nomisma uetera Augusti, cum Iouis Tonantis inscriptione. De hoc templo Iouis Tonantis ab Augusto facta, sic fermè Dion lib. histor. 54. Dedicauit, inquit, & templum Iouis Tonantis, de quo hæc quidam duo feruntur: alterum, quod in eius dedicatione ingentia facta fuere tonitrua: alterum, fuit ipsius Augusti somnium. nam tum ingens multitudo ad dedicationem conuenerat, tum propter nominis & rei nouitatem, tum quod ab Augusto templum positum esset, tum maximè quod in Capitolium ascendentibus primū offerebatur. Visus uerò fuerat uidere Iouem Capitolinum sibi in templo iratum, qui illi diceret, eum Tonantem Iouem habiturum defensorem: & reliqua, quæ hæc dicitur Dion prodit. Porro Augustus, cum dies exorta esset, Ioui statuarum tinnibulum appendit, quo Romani uti solebant, cum custodias gererēt. huius uerò templi & somnij meminit subobscurè Suetonius Tranquillus. Verūmenimvero à Græcis hac tonitrus ratione *εγχεκέραυτος*, & *εγχεκέραυτος* *Ζεύς* appellabatur.

appellabatur. post poëtas meminere Lucianus & Phurnutus. Sed & *βρονταίος* ab Orphico, & item Phurnuto dictus: quem Tonitrualem Apuleius, ut solet, licenter interpretatus est, sed & in Homerū grammatici, & in Aratum. Eademq; ratione *βροντικέραυτος*, & *αιολοβρόντιος* *Ζεύς* nuncupatus est. & quod ab alto strepat, *αεσποπιός* *Ζεύς*: & *βαρύγδρος*, quod grauitè sonet. hinc & *εγχεκέραυτος* *Ζεύς*, hoc est Altitonans, qua uoce & Latini usi sunt. Næuius.

Panditur interea domus altitonantis Olympi, ut Minutianus citat: quem uersum & æmulatus est Maro. hinc eadē penè ratione *βροντικός*, & poëtis frequentius, hoc est late sonans: ut est illud Orphei, *εἰ δὲ λέωνος γῆρας αὐτῶς ἀναξείβροντος* *Ζεύς*, id est, ex Saturno genitus rex ipse altisonas Iupiter. Similiter & Homerus & Hesiod. Idem & *βαρύπυτος* cognominatus, alijsq; ne nimius sim. Porro & Tonantis Iouis ædem in cliuo Capitolino P. Victor statuit: in Capitolio Plinius, ubi & statuam collocat à Leocrate factam, ante (ut ait) cunctas laudabilem.

Feretrius Iupiter à Romanis cultus, & appellatus. alijs quidem à ferendo cognominatum putant, alijs à feriendo: id quod Propertius in quarto ostendit, ubi de Ioue Feretrio eruditam elegiam scripsit, cuius hoc initium,

Nunc Iouis incipiam causas aperire Feretrijs,

Armaq; de ducibus trina recepta tribus.

Quæ & spolia opima dicebantur, & ut Varro scribit, ab opibus appellata: uel ut Plutarchus, ab opere rei gestæ: uel ab Ope Saturni uxore, id est terra. Propert. in Eleg.

Nunc spolia in templo tria condita, causa Feretrijs,

Omne quod certo dux ferit ante ducem:

Seu quia uicta suis humeris hæc arma ferebant,

Hinc Feretri dicta est ara superba Iouis.

Plutarchus, à feriendo hostem ait. Festus: Feretriū dictū putat, quod pacem ferre putaretur, cum ex templo eius sumerent sceptrū, per quod iuraret, & lapidem silicem quo foedus ferirent. Prima autem spolia opima Romulus Ioui statuit, Acrone Ceninensiu dūce interempto, & Feretrijs nomen & templum: ut Lilius, Plutarchus, Dionys. Alicarn. in secundo, & alijs tradunt, altera spolia opima Cor. Cossus de Tolumnio rege Hetrusco tulit. tertia M. Marcellus ex Viridomaro Gallorum rege Ioui suspendit, de his Vergilius in sexto Æneid.

Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.

Vbi Seruius post prædicta & hoc subiunxit: Possimus &, quod est melius, secundum legem Numæ hunc locum accipere, qui præcepit prima opima spolia Ioui Feretrio debere suspendi, quod iam Romulus fecerat: secunda Marti, quod Cossus fecit: tertia Quirino, quod fecit Marcellus, Quirinitis autem est Mars, qui præest paci, & intra ciuitatem colitur. Nam belli Mars extra ciuitatem templum habuit. Ergo aut suspendet patri, id est Ioui: aut patri, id est Quirino. Variè de hoc loco tractant commentatores, Numæ legis immemores, cuius facit mentionem Lilius. Libet hoc loco particulam Alicarnassei tibi ex secundo Hist. recitare, ut uideas quàm exiguis initijs res Romana creuit. Post pompam (inquit) triumphali, & sacrificium, Romulus extracto templo in uertice Capitolini collis, Ioui, quem Feretriū Romani uocant, nec magno ipso (ibi enim seruatur adhuc uestigium uetus, cum minora quinque pedum latera habeat, maiora denum) Ceninensium in eo regis sua manu interfecti spolia consecrauit: hunc autem Iouem Feretrium, cui arma Romulus consecrauit, siue quis uelit *προπεδύχορ*, siue ut quidam censent, *σκιλοφόρου*: siue quia omnes excellit, omnèq; in circuitu comprehendit naturam rerū, & motum, *επιφρόντω*, non aberrabit à uero. & hæc quidē ille, Sedenim & Perse

82

HISTORIÆ DEORVM

& Persæ cœli circum, hoc est *ἡ περιὸν τῆς γῆς*, Iouem uocabant, ut Herodotus scribit in primo, & Origenes in quinto contra Celsum, alij, cœli ambitum: Valla, cœli gyrum interpretatus est. Origenes: Putant, inquit, Persæ Ioui sacrificia facere, ubi celsissimam montis speculam conscenderint, cœli circum Iouem nuncupando. Idem paulò post: Persæ igitur cœli ambitum omnem uocant Iouem.

Latialis Iupiter cognominatus, cuius crebra apud scriptores mentio. Lucanus in primo,

Et residens celsa Latialis Iuppiter Alba.

Lactantius uidetur dicere, Latialem Iouem cultum fuisse humano sanguine: quod & Athanasius. ita enim: Veteres, inquit, Romani Iouem, quem Latialem uocant, humanis hostijs colebant. Sedenim à Latialis Iouis sacro Latina feriae dictæ sunt. Libet hac de re totam Dionysij Alicarn. particulam ex libro quarto ascribere, ut est à Lapo interpretata. Tarquinius, inquit, designare templum statuit Romanis Latinisq; commune, atq; Hernicis & Volscis, eis quidem qui in societatem scripti erant, ut conuenientes quotannis in designatum locum nundinarentur, unaq; uescerentur, ac de communibus extis partem quicq; eorum caperent: gratæ autem suscipientibus rem omnibus, locum designauit, ubi conuentum facerent, in medio maximè gentium earum positum, montem celsum, qui Albanorum superstat urbi, in quo nundinas quotannis agi, & inducias esse omnibus erga omnes lege statuit, sacrificiaq; perfici communia Latiali Ioui: epulas idem quoque statuens, quas exhibere oporteret ad sacrificia unamquaq; urbem, & quam partem unamquaq; accipere. quæ uerò participes erant huius solennitatis & sacrificij, urbes fuere tribus demptis quinquaginta. Has autem solennitates & sacrificia Romani usq; ad hæc nostra tempora perficiunt, Latinas ferias eas uocantes: feruntq; in eas hæc quæ participes sunt sacrorum urbes, alia agnas, alia caseos, alia lactis mensuram quandam, alia his simile aliquod molæ genus: uno autem tauro communiter ab omnibus immolato, statutam partem urbs quæq; accipit. Sacrificant enim pro omnibus, principatumq; sacrorum Romani habent, hæctenus Dionysij. qui & alibi de Latinis ferijs meminit. Varro de Lingua Latina. Similiter Latina feriae dies conceptiuus, dictus à Latinis populis, quibus ex Albano monte ex sacris carnes petere fuit ius cum Romanis, à quibus Latinis Latina dictæ. Fuit & Latiar, ut Macrobius scribit, Latinarum solenne. Latialem præterea Iouem alicubi legi. Festus in Oscillo: Latinus rex, inquit, prælio quod ei fuit aduersus Mezentium, Ceritum regem, nusquam apparuit, iudicatusq; est Iupiter factus Latiaris. Porro Propertius libro secundo Latium Iouem Capitolinum uocat, eo uersu:

Assuescent Latio parta trophæa Ioui.

Stator Iupiter, quem Græci tum *στυγιον* dixere, tum *ἀδυσήσιον*. M. Cicero in oratione Priusquam in exilium iret: Teq; inquit, Iupiter Stator, quem uere huius imperij statorem maiores nostri nominauerunt, cuius in templo hostilem impetum Catilinæ repulsi à muris, cuius templum à Romulo uictis Sabinis in Palatii radice cum Victoria est collocatum, oro atq; obsecro, ferte opem pariter Reipub. cunctaq; ciuitati, meisq; fortunis. At uerò Lilius in primo ab v. c. ex uerbis Romuli, suis fugientibus: At tu Pater deum hominumq; hinc saltem arce hostes, deme terrorem Romanis, fugamq; foedam siste: hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum sit posteris, tua præsentis ope seruatam Urbem esse, uoueo. Quib. uerbis Lilius innuit, à sistendo Statorē uocatum. D. tamen Hieronymus, Iouem Statorem stare dixit, non quod ideo Statorem dictum putet, quod rectus stet: sed quod Iupiter Tonans, ut anno tauit Hermolaus Barb. sic fingatur in antiquis signis: Stator uerò, stans, tanquam

quam erectus ad ferendum. D. Augustinus in tertio de Ciuit. dei, à stando similiter deriuauit. Hic enim, inquit, Romulus de suorum iam uirtute desperans, Iouem rogauit, ut staret: atq; ille hac occasione nomen Statoris inuenit. Seneca in quarto de Beneficijs, cur Stator appellaretur, altiore causam attulit. ita enim scribit: Non quemadmodum historici tradiderunt, ex eo quod post uotum susceptum acies Romanorum fugientium stetit: sed quod stant beneficio eius omnia, Stator, Stabilitorq; est. Non attinet hoc tibi loco referre, quantas turbas grammatici cum Valla faciant. Vidi ego aliquot nomina uetusta tum Antonini Pij, tum Gordiani, aliorumq; ueterum, à tergo quorum erat imago nuda stans, dextrâ hasta nitens, sinistra fulmen habens, cum hac inscriptione, IOVI STATORI. Illud præterea in x, ab v. c. apud Lilium legimus: M. Attilius Cos. cum aduersus Samnites atrox bellum esset, manus ad cœlum tulisse, uoce clara, ita ut exaudiretur, templum Ioui Statori uouisse, si constitisset à fuga Romana acies. Porro quinto Calend. Quintilis festua dies Iouis Statoris à Romanis celebrabatur. Ouid. 6. Fastorum,

Tempus idem Statoris erit, quod Romulus olim

Ante Palatini condidit ora iugi.

Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis.

Victorius in tertio, cum de Periptero æde agit, Statoris Iouis ædem eiusmodi fuisse scribit in porticu Metelli. Varro libro octauo Rerum diuinarum, ut Macrobius in tertio Sat. citat, delubrum ait alios existimare, in quo præter ædem sit area, assumpta deum causa, ut est in circo Flaminio Iouis Statoris.

Pistor Iupiter à Romanis cultus, eius ara in Capitolio fuit, ut in sexto Fastorum scribit Ouidius. Lactantius Firmianus libro primo: quo tempore Galli Capitolium obsidebant, Ioui Pistori ara posita fuit, quod Romanos deus in quiete monuisset, ut ex omni frumento quod haberent, panem facerent, & in hostium castra iactarent: eoq; facto, soluta est obsidio, desperantibus Gallis inopia subigi posse Romanos. Meminit & Lilius, & Frontinus. Non confutanda futilis eorum opinio, qui Mariforium Romæ appellatum signum, Pistoris Iouis esse putant: ne hac parua temporis usura abutar, cum & alij id iam fecerint. Versus Ouidij de Ioue Pistore hi sunt:

Nomine quam præcio celebrator arce Tonantis,

Discant Pistoris quid uelit ara Iouis.

Idem:

Posse fame uinci spes excidit, hoste repulso,

Candida Pistori ponitur ara Ioui.

De Pistorio uerò Ioue mox agentus.

Lapis, qui & ab aliquibus Lapidus Iupiter, apud Romanos sanctissimum iusiurandum: Gellius. M. Cicero in Fam. ad Trebatium in septimo, Iouem Lapidem iurare. Apuleius de Deo Socr. Quid igitur iurabo, per Iouem Lapidem: Romano uetustissimo ritu. dictus uerò uidetur, ut nonnulli existimant, ab ipso lapide Ioue uocato, qui Saturno oblatus fuit ab Ope. nam & Eusebius in Chron. ait, In Creta regnauit Lapis. Lapidem Iouem interpretantur quidam, qui per tempora fuerit raptæ Proserpinæ. uel certe dicitur à lapide silice, quem in faciendis foederibus iuraturi tenebant, ut Festus docet, ea uerba dicentes: Si sciens fallam, me Diespiter salua turbe arceq; bonis eiciat, ut ego hunc lapidem. Quidam antiquitatum studiosi, hæc concepta uerba ita castigant & efferunt: Si sciens fallo, qui me despicit, salua urbe, arceq; is me eiciat, ubi ego hunc lapidem. De hoc uerò iuramento multa scribit Erasmus in Prouerbijs. Iouem Lapidem iurare: uideor operæ precium facturum, si iusiurandum illud ascripsero, quod primo foedere inter Romanos & Carthaginenses factum scribit Polybius in 3. Hist. quod in tabulis æneis inscriptum

in scriptum ædiles in Iouis Capitolini templo diligentissimè afferuandum posuerunt. hoc ipsum est: Si rectè ac sine dolo malo hoc fœdus atq; hoc ius iurandum facio, dei mihi cuncta felicia præstent: sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnibus saluis, in proprijs patrijs legibus, in proprijs laribus, in proprijs templis, in proprijs sepulchris, solus ego peream, ut hic lapis è manibus meis decidet. Nec plura locutus, manu lapidè deiecit. hæc Polybius. Scribit T. Liuius libro primo tertiæ Decad. hunc iurandi modum Carthaginensibus fuisse. inducitur enim Hannibal agnum læua manu, dextra silicem lapidem retinens: Si falleret, Iouem ceterosq; precatus deos, ita se maceraret, quemadmodum ipse agnum macerasset, & secundum preceationem, caput pedis saxo elisit. Consueuerunt quoq; Athenienses, ut Aristoteles in Repub. Atheniens. & Philochorus prodiderunt, ad lapidem quandam iuramenta facere. Demosthenes in oratione in Cononem, *καὶ πρὸς λίθου ἀγόντας, καὶ βροχέοντες*, id est, ad lapidem agentes, & iurantes: quod idem obseruat Harpocration. Colebatur & in fœderibus fanciendis apud Græcos *ἄρκιον ζεύς*, à iuramento uidelicet appellatus. Scribit Laërtius in Pythagora, *ἄρκιον εἶναι τὸ δῖον*, id est iusiurandum iustum esse, & propterea Iouem *ἄρκιον* nuncupari. idq; aspiratè pronunciat, contra alij. Pausanias in Eliacis autor est, in Olympiæ *βελδονία*, id est, senatu, Iouis simulachrū fuisse, cognominati *ἄρκιον*, quod utraq; manu fulmen continebat, quasi ulturus omnino fulmine, qui falleret iuramentum, & uiolaret, iuxta hoc simulachrum, qui ad certamen descendebat, eorumq; parentes & fratres, super immolati extra porci conceptis iurare solebant uerbis, nihil se fraudis, nihil deceptionis ad certamen attulisse, aut secus quam leges paterentur Olympiæ commississe. Hesy chius *ἑφόρκιον δία*, id est Ephorcium Iouem, in Titanum ordine fuisse scribit. Porro & hoc moris fuisse. Græcis legimus in fanciendis fœderibus, ut ferrum candens tenerent, & ut fœdus tam diu perduraret, deos precabantur, quandiu mydrus lauisset (id enim ferro ignito ac candenti nomen) statimq; in mare mydrum præcipitabant. moris huius mentio apud Sophoclem, & Callimachum, & grammaticos.

Pistius Iupiter dictus, ut docet Dion. Alicarn. libro quarto, quem (ut ait) Romani Sanctum dicebant: ad quem Tarquinius Romanorum regem iuramentum fecisse post deuictos Gabios, idem autor est Dionys. qui & in secundo de Curibus Sabinorum urbe agens, Sangum ait à quibusdam Pistiū uocari, ut in Sanco & Sango dictum. Hunc eundem ferè crederim, quem in nono, idem autor Fidei sponsorem appellauit. Latinum codicē citauit, cum Græci copia non sit. Ita enim Lapis interpretatus est: In urbe autem templum Iouis Fidei spōforis Sp. Posthumius Cos. alter nonis Iunijs in Capitolino colle dedicauit, extructū ab ipso rege ultimo Tarquinio, nec per illum legitima apud Romanos potitum consecratione. hæc Dionysius, quæ nos etiam in Fastis retulimus. Sanè ego aliquando existimaui, Pistium Græcè dictum pro deo Fidio latine, cum Sanctus & Fidius, Ouidio teste, sint ijdem, nam ut *πίστις* Græcè fides, ita *πίστις καὶ πίσος* Fidius latine interpretari commode possumus, præsertim id etiam syllaba comprobante. si enim Fidius pro filio diceretur, contumax syllaba repugnaret, quæ longa esset: & tamen in Fidio, ut in Fide corripitur, ut in illo Nafonis in Fastis:

Quærebam nonas Sancto, Fidio ne referrem,

Hæc quidem nostra coniectura est, quam tibi, non ut rata sit, contulerim, multis præcipuè reclamantibus. Adhæc & in antiquitatibus Romanis Fidiij simulachrum ita effectum aliquando conspeximus, marmor erat in fenestrate modū formatum, in quo tres imagines effectæ fuerant. Dextra quidam uirilīs, habitu pacifico: sinistra uerò muliebris erat, eodem habitu, coronam in capite

in capite ex lauro gestans. quæ dextram dextræ iungebat, cum priore imagine. in medio harum duarum, ingenui pueruli effigies cernebatur, cuius supra caput hæc duo uerba legebantur, *FIDII SIMVLACHRVM*. apud imaginem dextram uirilem, *HONOR*. in sinistra imagine muliebris, *VERITAS* legebatur. Sed & Græci Ephestion Iouem coluere, cuius mentio est apud Sophoclem in Aiace Mastigophoro, id est flagellifero: quem cohabitantem & domesticum interpretantur, qui Scholia in ipsi. n. poetam scripserunt: & item apud Lucianum in Timone. *ἑπίστιος* enim inter multa significata & eum designat, qui domi deos rogat, hoc est, *ἑπίστιας*. Citat Stephanus Demosthenem in nono Bithyniacōn, *ναὸς αὐτοῦ δὲ ἀρτακίουσι ἐπίστιος ἀγγυαλοῖσι*. Sic enim ibi, inquit, Venus uocatur in Artace, ex eadem fermè origine *ἑσιᾶχος ζεύς* ab Ionibus cultus fuit, ut Hesy chius est testis, quasi procurator & domus dominus & familiæ. Coluerunt & Græci Philū, *ἑλίω* Iouē, cuius frequentissima mentio scriptoribus, Platoni, Apuleio, Luciano, alijs, quidam amicitia præsidem, alij amicabilem interpretati sunt. Hunc Diodorus Sinopæus, parasiticam artem inuenisse ridens dixit. Sodalitatis quoq; deum Iouem uenerati sunt antiqui, quem *ἑταρῆιον* uel ut alij & melius scribunt, *ἑταρῆιον* appellabant: de quo & Athenæus, & Hesy chius, qui ipsum ait in Creta in primis cultū fuisse. Theophilus uerò Heteriū Iouem ideo appellatum scribit, quod mortalibus iuuans pater sit, uel propter utilitatē quæ ex ipso prouenire putabatur: eius etiam meminit Arati interpres. Ioui præterea Heteriō Iasonem legimus Heteridia, uel Heteria celebratē instituisse in Magnesia, quam etiam postea Macedonum reges diu conseruauerunt: hinc patet eos falli, qui & Iouem Heteridion nuncupauerunt. Sanè Herodotus in primo Historiarum, Iouem *ἑπίστιον*, & *ἑταρῆιον* simul commemorat, cum Croesus intellexit Adrastum hospitem filium suum interemisse incautè uenando. quo loco *ἑπίστιον* Valla interpretatur hospitalem, & *ἑταρῆιον* familiarem.

Aliterius etiam Iupiter uocatus fuit, & Ceres Aliteria, quod in publica fame seruassent molitores, ne farina diriperetur: quod in Aristophane notant grammatici. Sed qui proprie dicantur Aliterij (nam uaria legimus significata) lege Plutarch. de Curiositate, id est *πρὸς πρᾶγμα δωκίμης*, & item eiusdem Problemata, Iulium Pollucem, sed & Erasmi prouerbia.

Diespiter Iupiter: Varro de Lingua lat. Nam olim Diouis & Diespiter dictus, id est diei pater: à quo dei dicti, qui inde dius, & diuus: unde sub dio, diuo, Dius Fidius. Macrobius uerò Sat. primo: Cretenses, inquit, *δία τὴν ἡμέραν*, id est Iouem diem uocant. Ipsi quoq; Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem. Gellius quoq; quod diei & lucis pater sit, alij *δευς*, ἢ *διδος* pater dictū putant. D. autem Augustinus in quarto: Diespiter, ait, qui partum perducit ad diem. Horatius libro Carm. Namq; Diespiter, Igni corusco nubila diuidens. Idem alibi, Sape Diespiter neglectus in cæsto addidit integrum, meminit & Festus, ut modò in Lapidè Ioue diximus. Nescio unde in mentem Lactantio uenerit, libro primo ut scriberet: Pluton latine est Diespiter, alij Orcum dicunt. nisi fortè secutus hæc Varronis uerba: Idem, inquit, hic Diespiter infimus, qui est coniunctus terræ, ubi omnia oriuntur, ubi oboriuntur, quorum quod finis ortus, &c. Lactantium in hoc Isidorus secutus est.

Lucetius Iupiter. Seruius Honoratus in nono in Verg. comment. Lucetius, inquit, lingua Osca Iupiter dictus à luce, quam præstare hominibus dicitur. ipse est enim nostra lingua Diespiter. Gellius uerò libro quinto: Lucetius, inquit, dictus Iupiter, quod nos die & luce, quasi uita ipsa afficeret, & iuuaret. Lucetium autem Iouem Cn. Neuius in libris belli Punici appellat, Macrobius lib. Sat. Nam cum Iouem accipiamus lucis autorem, unde & Lucetium Salij in carminibus canunt, & Cretenses *δία τὴν ἡμέραν*, id est Iouē diem,

(sic enim legendum potius, quam *Ἰδα Ἰου ἡμφορον*, id est Iouem mansuetum: uel *φῶσφορον*, ut alij, id est luciferum: nihil enim conuenit cum Lucetio & Dispiter) Lucetium, inquit Festus, Iouem appellabant, quod eum lucis esse causam credebant. Lepreatæ etiam Iouem Leucæi coluere, & apud se eius templum, ut Pausan. in Eliac. tradit. hoc est, *ἡγέδαι δὲ οἱ λεπρεῖα τὰ σφίσου ἑλεγον ἢ τῆ πύλαι λευκαῖς διὸς ναόν.* Sed & Heraclitus philosophus Æthriion Iouem appellauit, à splendore & luce, ut Strabo notat in primo: ubi Guarinus, eius hæc uerba, *καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἕρως ἀδελου διὸς*, ita interpretatus est, Et pro urfa ferendi Iouis terminus. Dicitur ab æthra æthrius, ut ab æthere ætherius, & æthereus.

Pluuuus Iupiter à nostris uocatur. Tibullus: *Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.* à Græcis *ὄμβρος* dicitur, cuius in primis meminit Pausanias, & Phurnutus, & Pindari comment. Iouis Pluuuii simulachrum Athenienses uenerabantur, & aram, quæ in monte Hymettio posita fuerat: unde cum opus fuerat, ab Ioue pluuuam comprecabantur, & propterea Iupiter ipse Hymettius cognominatus, ut alibi ostendam. Sed in monte Parnete Iupiter Ombrius cultus fuit, qui & *ὀμβρος*, id est innoxius: item *ὄμβρος*, id est pluuuus, uel pluuiialis, ab eadem causa cognominatus fuit, meminit & Phurnutus. Et *ὄμβρος* quoque, ut Hesychius notat, dicitur est. Tertullianus hæc sacra Aquilicia uocat, in Apolog. Aquilicia, inquit, Ioui immolatis. & in tertio aduersus Marcionem, Aquilicem uocat, qui aquam ipsam elicit. Indi quoque & ipsi eadem causa Iouem Pluuuum colebant, ut Strab. lib. 15. docet.

Elicius Iupiter, ab eliciendo dicitur, ut Varro ait: cuius ara in Auentino fuit, Ouid. tertio Fast.

Eliciuunt cælo te Iuppiter, unde minores,

Nunc quoque te celebrant, Eliciumque uocant.

Et Plinius libro secundo, ubi de fulminibus euocandis agit: Elicium quoque, inquit, Iouem accepimus. Ridenda certe legitur ex secundo historiarum Antiatæ fabula, quo pacto artem Iouis eliciendi edoctus Numa fuerit, quæ lectione digna uidetur: Numam, inquit, illum regem, cum procurari dii fulminis scientiam non haberet, essetque illi cupido nocendi, Ageriæ montu castos duodecim iuuenes apud aquam celasse cum uinculis, ut cum Faunus & Martius Picus ad id locorum uenissent haustum (nam illis aquandî solenne iter huc fuit) inuaderent, constringerent, colligarent. Sed quo res fieri expeditius posset, regem pocula non parui numeri uino mulsoque complexse, circaque accessus fontis insidiosam uenturis opposuisse fallaciam: illos more de solito bibendi appetitione correptos, ad hospitium uenisse. Sed cum liquoribus odoratis offendissent fragrantia pocula, uetustioribus anteposuisse res nouas, inuasisse auiditer, dulcedine potionis captos haussisse plus nimio, obdormiuisse, factos graues: tum bis se nos incubuisse sopitis, iniectisse madidatis uincla, expergitos que illos statim perdocuisse regem, quibus ad terras modis Iupiter posset sacrificijs elici, & accepta regem scientia, rem in Auentino fecisse diuinam, elexisse ad terras Iouem, ab eoque quæsisse ritum procurationis. Iouem diu cunctatum: Expiabis, dixisse, capite fulgurita. regem respondisse, Capitio? Iouem rursus, Humano: retulisse regem, Sed capillo? Deum contra, animam, subiecisse Pompilium, piscis. Tunc ambiguus Iouem propositionibus captum, extulisse hanc uocem: Decepisti me, Numa: nam ego humanis capitibus procurari constitueram fulgurita, Numa capillo capitio, quoniam me tamen tua circumuenit astutia, quem uoluisti habeto morem, & his rebus quas pactus es, procurationem semper suscipies fulguritorum. Hactenus Arnobius in quinto, ex Antiate. T. Liuius lib. ab v. c. primo, cum pontificem à Numa Martium, M. F. lectum scripisset, ut ipse edoceret sacra & ceremonias;

monias, tum subdit: Quæque prodigia fulminibus alio uel quouis modo missa susciperentur atque curarentur, ad ea elicienda ex mentibus diuinis, Ioui Elicio aram in Auentino dicauit. Sanè quoniam Liuius prodigia scribit à pontifice curari, ut expiarentur, & prodigialem Iouem legimus apud Plautum: Sed mulier, inquit, postquam experrecta est, Prodighali Ioui mola salsa aut thure comprecatam oportuit: quidam *καταβέσιον* interpretati sunt, ut etiam Apollo, eadem ratione. alibi uerò de Catabate Ioue actum est. Sanè Plutarchus Elicium Iouem uidetur à Græca uoce *ἰλιω*, id est propitio, deducere. ipsum in Numæ uita legito, Legimus & apud Hesychium, in Cypro *εὐλιω* Iouem cultum.

Vimineus Iupiter, M. Varro: à quo Viminalis collis Romæ nuncupatus, inter Exquilias. Sic autem Vimineus Iupiter appellatus, quod eius aræ in colle essent, ubi uimina multa nata essent, in hoc colle Fagutal sacrum fieri ab antiquis, alicubi me legisse recordor. Fagutal uerò à fago nuncupatum: unde etiam Iouis Fagutalis, quod ibi eius sacellum esset. Idem Varro. Plin. lib. 16. capite 10. Fagutal, inquit, Ioui etiam nunc est, ubi lucus Fageus fuit. Festus: Fagutal, inquit, sacellum Iouis, in quo fuit fagus arbor, quæ Ioui sacra habebatur. P. quoque Victor in hac eadem regione, hoc est quinta, Iouis Viminei aram commemorat, prope Mineruam Medicam.

Veiuus, qui & Veiuiter dicebatur, & Vedius à Gellio, & Martiano, à ue particula, quæ in compositione nunc minuit, alias auget: ut uehemens, ue scibulæ: quasi paruus Iupiter nuncupatus, uel quod nocendi uim habere crederetur, ut Gellius libro quinto docet. quidem Veiuem Apollinæ esse crediderunt: Martianus Plutonem putauit. Ouid. in Fast. Iouem paruum, sine fulmine. Veiuus simulachrum in aede fuit, quæ sita erat inter arcem & Capitolium. Sagittas tenebat, quæ uidelicet paratæ uiderentur ad nocendum: quæ propter (ut dixi) plerique Apollinem esse tradiderunt, illique immolabatur ritu humano capra, eiusque animalis figmentum iuxta simulachrum stabat, ut Gellius testatur. Caput Veiuui cornutum scribit Alexander.

Mauius Iupiter à Thufculanis cultus, ut Macrobius scribit, à magnitudine & maiestate sic appellatus.

Inuentor Iupiter cognominatus & cultus à Romanis, cuius ara fuisse dicitur prope portam trigeminam: ab Hercule uerò instituta, inuentis bobus. in hac iuuenus immolabatur adultus. Eidem & in nuptijs sacra fiebant: auctores, Dionys. in primo hist. Plut. Liuius, Suet. Lactantius.

Arbitrator Iupiter etiam Romæ cultus: cuius pentapylon: hoc est quinque columnarum porticum in Palatina regione fuisse ait P. Victor, in libello, quem de Urbis Romæ regionibus scriptum reliquit, nisi mentitur in scripto, ut nonnulli asserunt.

Prædator Iupiter cognominatus, non quod præfesset prædatoribus, sed quod ei præda aliquid deberetur. huius sic Seruius grammaticus meminit in tertio Æneid. comment. Romanis, inquit, moris fuit, ut bella gesturi, de parte prædæ aliquid numinibus pollicerentur: adeo ut Romæ fuerit unum templum Iouis prædatoris, non quod prædæ præfesset, sed quod ei aliquid ex prædæ debeatur. Ad quod respexisse uidetur Vergilius, cum ait,

— Ipsumque uocamus

In prædam, partemque Iouem.

Adultus Iupiter cognominatus, ut etiam Iuno adulta. Nam præcipue in connubijs deos quinque inuocabunt, Venerem, Suadelam, Dianam, & hos duos, Iouem Adultum & Adultam Iunonem. Plutarch. in Probl. sed Græcè, *τέλειος* *Ζεύς*, καὶ ἡ *Ἥρα* legitur, de quib. suis locis locupletius agemus. Hos quidam, Perfectorem & Perfectricem interpretati sunt.

Opitulus Iupiter, & Opitulor dictus, ait Festus, quasi opis lator, uel (ut ait Augustinus) quod opem indigentibus ferret. Appellatus præterea Impulsor, Stabilitor, Centumpea, Supinalis, Tigillus, Alumnus, uel potius Almus, & Ruminus: quod haberet impellendi, stabiliendi, resupinandi potestatem: & ut D. scribit Augustinus lib. 7. Centumpea cognominatus à stabilitate, nam eo firmius res consistere dicuntur, quo pluribus nituntur pedibus. Tigillus autem dictus, quod mundum continere existimaretur, & sustinere. Almus, uel Alumnus, quod aleret omnia. Ruminus, quod rumina, id est mamma aleret animalia: & cætera, quæ eodem lib. executus est idem Augustinus, irridens gentiliū ineptias. Sanè quod Tigillum Iouem uocatum tradunt, fulcrum ac sustentaculum totius machinæ significare uidentur: ut illud est Orphei, quod ex Orpheo Apuleius conuertit, à principio à me recitatum, Iuppiter est fundamen humi, & reliqua.

Dapalis Iupiter, à Latinis uocatus. dictus uerò uidetur, quod ei sacra dapali epulo fierent. Sicuti enim dicimus cœnam dapalem, Marcello teste, quæ amplis dapibus plena est: ita & Iouem dapalem appellatum existimamus. M. Cato in lib. de Rustic. Dapem, inquit, hoc modo fieri oportet, Ioui Dapali culignam uini quantamuis pollucero: eo die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem facient, cum pollucere oportebit, sic facies: Iupiter Dapalis, quod tibi fieri oportet in dōmo familiarumq; mea, culignam uini dapi eius rei erigō. Idem paulò post, Iupiter Dapalis mactæ istac dape. *ελαπεινάς* etiam *ζεύς* colebatur à Græcis, hoc est, ut arbitrari meo interprete, conuiuialis, uel dapalis Iupiter. *ελαπεινύ* enim magnificum & splendidum conuiuij apparatus significat, ut est apud Athenæum, Eustathium, alios.

Vitor Iupiter à Romanis cultus, ut etiam Mars ultor, quod sceleratorum impia facta ulciscerentur. Plinius libro 36. cap. 15. Pantheon, inquit, Ioui Vitori ab Agrippa factum. Hoc idem & nomismata quædam, si rectè remetiōr, significant: quorum in præsens nulla est mihi copia.

Iam pleraq; Iouis nomina & cognomina, Latina & Romana, pro uirili meâ sum executus. nunc ad penè innumerabilem Græcorum sylvam, & barbarorum nonnullorum me conuertam, meum interim seruans institutum, ut quando cunq; contigerit, Latinis peregrina conferam: ut si qui nostra forte legerint, saltem id ferant utilitatis, ne longus sit eis querendi labor, omniaq; ut exposita & collecta in manibus habere uideantur. Nomen igitur Iouis, ut ab hoc superstitione exordiar, à Græcis plusquam decem monosyllabis esse ferri obseruamus, *ζεύς, ζῶ, ζεύς, Ζεύς, Ζεύς, Ζεύς, Ζεύς, Ζεύς, Ζεύς, Ζεύς, Ζεύς*, & *Ζεύς* Æolicè.

Et *ζεύς* quidem, ut Phurnutus ait, propterea dictus, quod causa sit *πῶς ζῶσι* *πῶς ζῶσι*, id est, uiuendi uiuentibus, alij *πῶς ζῶσι*, hoc est fertere, quod Iouem supremum æthera putarent. scribit Lactantius: *ζεύς* siue *ζῶ* Iupiter appellatus est, non (ut isti putant) à feruore cœlestis ignis, uel quod uitæ sit dator, uel quod animantibus inspiraret animas, & cætera: sed quod primus ex liberis Saturni maribus uixerit. *Δεύς* uerò, *εἰς τὸ δεύειν*, hoc est ab irrigando deducitur, quod scilicet (ut ait Phurnutus) terram irriget, aut uitalem humorem mortalibus contribuat. unde Verg. ait, Coniugis in lætæ gremium descendere: pro pluuia uidelicet.

Dictæus Iupiter uocatus à Dicto, uel Dictæ mōte Cretæ: utroq; enim modo dicitur, & promontorium est quod uergit in Libycum pelagus. Fuit & Dictæum spelæum dicti montis, quod genere neutro etiam prolatum legitur. Aratus, *Δίctω* *ἢ* *Διδά*: id est, In Dicto odorifero. super quæ uerba Theon, si Theon est: Dicton, ait, promontoriū est Cretæ, Idæ monti proximum, ubi lucus erat Iouis Alysi, cuius & alibi memini. Sanè Zenodotus, *Δίctω* apud Aratum pro dictamo intelligit: & ideo *Διδά*, id est odorifero. Dicton uerò quidam

quidam dictum interpretantur, à *Δίctω* *ἢ* *Διδά*, quod ibi natus est Iupiter. Agathocles uerò genere fœminæ Dictæum montem putauit. Alij *Δίctω* insulam esse aiunt, à piscatoribus deriuatam *Δίctω*, ubi imberbe Iouis simulachrum fuit, quod Dictæum dicebatur. Strabo quidem in decimo, de Creta agens: In hoc, inquit, tractu Dictæi Iouis templum. nam Dictæ proxima est, non montis Idæi uicina, ut ait Aratus: nam Dictæ ab Ida ad orientem solem stadiis mille abest. Seruius autē libro tertio Æneid. Dictæus, inquit, mons Cretæ est, dictus à Dictæ nympha, quæ ibi colebatur, in quo monte dicitur altus Iupiter: ut, Dictæo cœli regem pauere sub antro, & in Georg. secundo: Ante etiam sceptrum Dictæi regis. quo etiam loco idem Seruius replicat.

Idæum Iouem quidam ab Ida Phrygiæ, alij ab Ida Cretæ cognominatum credidēre, ubi Iouis incunabula & sepulchrum: de quo Martial,

Iuppiter Idæi risit mendacia busti. Et Statius,
Mentitaq; manes Creta tuos.

Et Callimachus in hymno ad Iouem:

Ζῆν, σὲ μὲν ἰδὲ αἰετοῖσι γῆ ἔρεσι φασὶ γένεσθαι. hoc est,
Iuppiter, Idæis genitum te in montibus aiunt.

Sed quæ de ara ipsius Iouis Idæi, apud Celænen Phrygiæ oppidum à Midarege constructa, ut ex Callisthene libro secundo Metamorph. Plutarch. re citat, paucis ut potero adscribam: Cum, inquit, *χάριμα*, id est uorago apud Celænen plures tum domos, tum inmortales absorpsisset, Midas oraculo monitus, preciosa quæq; in eo nihil proficiens coniecit. Anchurus uerò eius regis filius, patre & uxore Timothea salutatis, nihil preciosius anima cognoscens, cum equo in eam uoraginem se coniecit: quo facto, in priorem faciem terra reuersa est. Tum rex Midas eodem loco Iouis Idæi aram construxit: quo loco lapis gignitur, qui ad præstitutam diem aureus uidetur. Hæc uerò meis uerbis potius, quam interpretis, tibi exposui. hanc eadem historiam post Plutarch. repetit Ioan. Stobæus in oratione *πρὸς φρονήσεως*, id est de prudentia: nisi quod non Anchurum, sed Ægisteum Midæ filium uocat, nec lapidis mentionem facit.

Ægiuchus, Græce *αἰγίοχος* *ζεύς*, ἢ *αἰγίοχος*, frequens apud Græcos cognomen Iouis, de quo ita Lactantius libro 1. Cretici, inquit, Iouis quid aliud, quam quo modo sit aut subtractus patri, aut nutritus, ostendunt? Capella enim Amaltheæ nymphæ, quæ uberibus suis aluit infantem, de qua Germanicus Cæsar in Arateo carmine sic ait,

— Illa putatur
Nutrix esse Iouis, si uerè Iuppiter infans,
Vbera Cretæe multo fidissima capræ,
Sidere quæ claro gratum testatur alumnus.

Huius capellæ corio usum esse pro scuto Iouem, contra Titanas dimicantem, Musæus auctor est: unde à poetis Ægiochus nominatur. Hactenus ex Lactantio. Hyginus uerò: Euhemerus, inquit, Ægam quandam fuisse Panos uxore, eam compressam à Ioue peperisse, quem uiri sui Panos diceret filium. Itaq; puerū Ægipana, Iouem uerò Ægiochū dictum, & c. Pindarus in Nem. *νῦν δὲ πᾶσι αἰγίοχος δὲ καλλιερὸν ἄλλοι.* Scribunt Græci grammatici, quod post Iouis natiuitatem, ipse sit in Creta à Capra inuentus, quæ illi *πῶς ὄχλω*, id est nutrimentum exhibuit, postquam occultatus fuisset, ne eum Saturnus pater uideret, cuius capræ cornu sit Amaltheæ datum. Vel Iupiter Ægiochus appellatus est, quod ægida haberet, hoc est capellæ pellem, quæ illum ablatasset. eoq; modo Ægiochus dictus est, quasi *αἰγίοχος*, id est ægida habens, & litera ablata. Ægis uerò quæ sit, cum Græcis, tum Latinis notius est, quam quod ut hic pluribus recitemus, necesse sit. Effingebatur uerò ex materia preciosa

fa, ad capræ uel ouinæ pellis similitudinem. Sunt qui à Vulcano in Iouis gratiam factam dicant. Alij, inter quos Arpocratio, ægidas esse uolunt nexus & plicaturas e coronis, & retia coronis implicata. atq; hinc sunt qui nomen deductum esse opinentur. Sed coniecturis his misis, unum illud addam, quod magis uerisimile uidetur: non à capra uidelicet, neq; à coronæ nexu, Iouem Ægiuchum nuncupatum, sed à uentorum & turbinum conuersionibus, quas ipse Iupiter commoueat, Græcè *αἰγίδας*, & *καταιγίδας* appellatas: ut ex his patet qui Meteora scribunt, & interpretantur. Sedenim Phurnutus *καὶ τὸ αἰγίσμα* Ægiuchum dictum ait, quod scilicet impetu feratur. Meminit & Ægiochi Iouis Orpheus, & Nicander in Theriacis,

Μῦσαι ὀλυμπιαδες ποῦραι διὸς αἰγίοχου. id est, Musæ cælestes natæ Iouis Ægiochi.

Sed satis superq; de hoc.

Milichius, *μειλιχίος* ζεύς, id est iucundus Iupiter, ut Domitius interpretatur, alij nitem Iouē dicunt, cum apud ceteras Græciæ ciuitates, tum apud Athenienses colebatur, in cuius celebritate extra urbem in totius populi conuentu uictimas non ueras Athenienses immolabant, sed commodè & pro tempore asimilatas & fictas, ut in primo Hist. Thucydides scribit, Vidi tamen uetustum codicem qui sic habet, *ὅτι ἢ πολλοὶ μὲν θύουσι πολλοὶ δὲ χιόρρα μόνον, ἀλλὰ καὶ θύματα ἐπιχόρρα.* hoc est, in quo totius populi celebritate multi sacrificant non uictimas modò, sed & sacrificia, uel ludibria indigena. quod cum Cylon olympionica Atheniensis malè ex oraculo intellexisset, uoto frustratus est. Est & apud Pausan. in Corinth. Iouem Milichium & Dianam Patroam nulla fabrefactos arte fuisse, nam Milichius Iupiter pyramide, Diana columna efficta fuerat. Fuit & apud Argiuos *διὸς μειλιχίου* simulachrum, Polycleti, ut idem tradit Pausan. opus: qui & alibi Milichij Iouis templum commemorat, ubi Theseus à morte latronum Scinias & aliorum, à Phytali nepotibus iustratus ac expiatus fuit. De Milichio Ioue & Leon philosophus libro primo Epigram. *μὴ δὲ νοήσω,*

Ζηνὸς μειλιχίου λαχὰρ θρόνον ἀνέρεθ' οἶπυρ. id est, Ne quidē intelligam Iouis Milichij sortitus solū, hominis perniciem. meminit & Phurnutus, & interpretatur. Porro etiam legimus apud Myoncam urbem, non procul à Naupactō sitam, lucum & aram fuisse in montis uertice *θεῶν μειλιχίου*, quibus nocturna sacra fiebant, & antequàm sol exoriretur, omnes sacrificij carnes absumebantur.

Sthenius, *δένιος* ζεύς, hoc est, potens & robustus Iupiter apud Argiuos cognominatus est, ut in Musica Plut. scribit, nam cum apud Argiuos Sthenia celebritas tibijs celebraretur, & certamen perageretur, quod in Danaum priuscum illum referebatur, mox in *διὸς δηνία* honorem mutatum fuit. meminit & Pausan. in secundo, hoc est, in Corinthiacis.

φράτειος ζεύς, hoc est, tribulis, uel contribulis Iupiter, huius dies celebris erat secunda Apaturiorum, quæ ab effluxu cruoris hostiarū *ἀνάφρυσος* uocabatur, qua de re in Apaturijs rem totam explicabimus. *φράτειον* καὶ *πάτειον* δια eundem facit Phaurinus. Plato diuersum in Euthyphrone: Iupiter, inquit, Patrous nobis non uocatur. Herceus tamē & Phratrius dictus est, & Minerua Phratria.

Alysius Iupiter cultus in dicto promōtorio Cretæ, ubi lucus & templum habuit celebre: Græcus Arati commentator, dictus *παρὰ τὸ παρακίμνον ἐκείνου* *ἄλυσος*. Sed & Dictæus Iupiter cognominatus ab eodē mōte, ut alibi docui. dictus est etiam Iupiter *ἀλεξήτωρ*, hoc est malorum depulsor. Sophocles in Oedipo Epicolono, *Ζεὺς ἀλεξήτωρ τίς ποτ' ὁ πρῆσθους*, id est, Iupiter malorū depulsor, quis nam hic senex?

μοιραγίτης ζεύς, hoc est, Iupiter Parcarū dux: colebatur enim unā cum Parcis, uel ideo dictus, quod mortalium Parcas & fata regat. Cultus uerò in primis in Olympiā, & apud Arcades, & Phocenses. Meminit Pausan. in Arcad. et Phocaic. ubi duas tantum Parcas fuisse tradit, tertiumq; Iouem ipsum earum ducem, hoc est Mœrageten.

Ægyptius, & Nilus Iupiter uocatus fuit, ut in Græcis commentarijs legimus. Parmenes citatur his uerbis, *αἰγύπτιος* *Ζεὺς* *Ἰδὲ* *Νεῖλε*. & Pindarus, *νελοῖο* *πῆος* *πυθίου* *πυθίου* *ἱερῶν* *ἱερῶν*. id est, Nili ad templum Saturnij. Sed quare Nilus dictus, & alij etiam pluribus nominibus. Zezes Isaacius apud Lycophronem ostendit, & Diodorus Siculus, & apud Pindarum interpretes: ne plura hoc loco congeram, quæ à Pico referuntur in Hymnorum suorum commentarijs.

Tarfos Iupiter appellatus apud antiquos, ut est apud Eustathium in commentarijs Dionysij Afri: qui tamen & in hoc citat Eratosthenem, à quo urbi Ciliciæ celebri nomen Terfos, & mox Tarsus impositum, eo enim loci in primis colebatur. Duorum hæc inter alios patria insignium, Pauli scilicet apostoli, & Hermogenis rhetoris. Multa de Tarso traduntur, quæ ut referam, nostri non est instituti.

πλουσιος ζεύς, id est Pluuius & diues Iupiter, hoc cognomine colebatur à Grecis, cuius templum legimus fuisse apud Lacedæmonios, ut auctor est Pausanias.

υπερδελειος ζεύς, Hyperdexus Iupiter, & Hyperdexia Minerua: dicti sunt, ut Stephanus tradit, à regiuncula Lesbi: & ita Hyperdexion dicimus, ut Byzantion.

Hecatombæus Iupiter in Gortyna, ut Hesychius ait, appellatus & à Caribus & Cretenisibus. Sunt qui putent primum Græcorum mensem Hecatombæona uocatum ab Ioue, ut docuimus in lib. de Annis & mensibus, &c. Sed & hoc nomine Apollo nuncupatus ab Atheniensibus, quin Arpocratio, alijq; libentius mensem ipsum Apollini attribuunt.

ηλεύς ζεύς, hoc est Eleus Iupiter, teste Stephano, licet in uulgatis codicibus scribatur *ελεύς*, ubi de Eli ciuitate agit. nā Doricè *η* in *α* uertitur. Sic & Pindarus in quodā Isthm. *Ζηνὸς ἠλεύς*, pro *ηλεύς*, ut etiā notat Græcus interpres. Dicitur & *ηλιος* interdum, & cum afflatu *ηλιος*, in eisdem cōmentarijs Pindariis. Latini ferè omnes Eleus cum diphthongo scribere consueuerunt: quàm rectè, nescio. Propertius in tertio,

Nec Iouis Elæi cælum imitata domus.

Staius: Atticus Elæi senior Iouis. Elæus ergo Iupiter, qui & Olympius uocabatur, oraculo prius, mox ludis publicis celebratissimus fuit in agro Pisano apud Elin: unde illi nomen, cuius templum refertissimū donarijs fuit, ibi enim solidum ex auro ipsius Iouis simulachrū, & Phidiæ eburnea statua, incredibilis magnitudinis. Plin. Strabo, alij. Colebatur & in Cypro Elæus Iupiter, ut auctor est Hesychius: qui & illud tradit, quod etiam à Thebanis *ηλεύς* ζεύς, id est Elieus Iupiter colebatur. nunc uerò de Olympio agendum.

Olympius Iupiter, ut Stephanus scribit, celebrabatur in Olympiā, quæ prius dicebatur Pifa, unde & certamen Olympicum uocatum est. Olympiorum uerò quis institutor fuerit, uariæ sunt sententiæ. quæ magis recepta, in Herculem refertur: qua de re in commentarijs in Pindari Olympiā copiose agitur, & ab Isaacio in Lycophronem. Sed de Olympio Ioue Pausan. in Attica, & in Eliacis. Pomponius uerò Mela lib. secundo: In Achaia, inquit, quondam Pifæ Oenomai, Elis, & numen delubrumq; Olympij Iouis, certamine gymnico, & singulari sanctitate, ipso quidem tamen simulachro, quod Phidiæ opus est, maxime nobile. Plin. de Ioue Phidiæ Olympio, quæ nemo (inquit)

amulatur, propter scilicet excellentiam. & alibi, hoc est lib. xxxvi: Phidiam, inquit, clarissimum esse per omnes gentes, quæ Iouis Olympij famam intelligunt, nemo dubitat. Fuerunt qui Olympium Iouem à monte dictum putarunt. Diod. Siculus in quarto, eum cognominatum prodit, ab Olympo præfecto, qui Iouem erudiuit. Hinc & Latini Olympum aliquando pro Ioue ceperunt. Vergilius: Panditur interea domus omnipotentis Olympi. Et Neuius, à quo desumpsit Vergilius: Panditur interea domus altitonantis Olympi: quod Cæcilius Minutianus obseruauit. Sedenim de Ioue Olympio omnia plena. nam non modo poëta, sed & cæteri scriptores, ut Victruuius, ut Strabo, ut Val. Max. Sed illud hoc loco te ignorare nolo, & alibi locorum Olympium Iouem cultum fuisse, & templa habuisse, nam T. Liuius libro quarto Dec. III. scribit, apud Syracusanos Olympij Iouis templum celebre fuisse. & idem Decadis quintæ lib. primo: Magnificentia uerò, inquit, in deos, uel Iouis Olympij templum Athenis in terris unum inchoatum pro magnitudine Dei potest testis esse. Sanè & in conuiujs primum poculum, seu primus crater Ioui Olympio, & deis Olympijs, ut Pollux scribit, libabatur. Sed hac de re non est cur plura scribam, ne de uia exeam. Olympius igitur Iupiter, Pisæus etiam dicebatur, id quod Theocriti interpres in quarto Eidyllio restatur: qui & Pisam aut appellatam à Pifo Aphareï, uel à Pifa Endymionis, Pisæi Iouis & Pindari, & Pindari commentatores in Olymp. meminere.

Physicus Iupiter etiam ab antiquis appellatus est, ut Theon testatur, & pro aëre tum interpretabantur.

Panomphæus Iupiter cognominatus, quod omnium uoce ac lingua conleretur, *παρά τὸ πᾶν καὶ ὀμφῆ*, hoc est, ab omni uoce: quod scilicet omnes uoces exaudiat, & omnium uoce colatur: quod scribit Eustathius apud Homerum in Iliade. Phauorinus Iouem Panomphæum ideo secundum allegoriam uocari ait, quod in eum omnis uox feratur. Omnis enim uocis causa est aër. est enim uox aër percussus. At uerò iuxta fabulam Panomphæus dicitur, quod omnis uaticinij causa sit. cæteri enim alij omnes *ὑποφῆται*, id est subuates Iouis sunt, siue dei illi sint, siue homines. Panomphæum ait Hefychius, & item Suidas, *ὡς πᾶσα ὀμφῆ καὶ μαντικὰ ἀναφάνονται*: hoc est, quo uox omnis & uaticinium monstratur, uel appareat. Ouid. in Metamorph.

Ara Panomphæo uetus est sacrata tonanti.

Orpheus in Argonaut *ὄρνι πανομφαίῳ καὶ ἐπακτίῳ ἀπόλλωνι*. meminit & Homerus.

Caræus Iupiter, ut scribit Hefychius, à Bœotijs nuncupabatur, quod altus accessus sit, *παρά τὸ κεφαλαίον*, id est, à capite Caræus. Inuenitur & *Καργεῖος* *Ζεὺς*, ut scribit Stephanus, qui à Mylasensibus colebatur. dictus uerò à Caria regione. meminit & Carij Iouis Herodotus lib. primo, qui ait, eius delubrum uetustissimum fuisse, quo communiter & Lydi utebantur, ut qui inter se germani haberentur, & fratres.

Hoplosmij Iupiter ab antiquis cultus, ubi nam gentium, non succurrit legisse. Hoplosmij Iouis sacerdos cum occisus fuisset, nec à quo sciretur: quidam dixerunt se de ipso audiuisse, cui caput fuerat præcisum: sapius dicente, Virum super uirum Cercidas occidit. per eam prouinciam diu satis quæ situs hoc nomine homo, & inuentus, & in iudicium adductus. Fuit & apud Elidem in honore Hoplosmia Iuno.

Ascræum etiam Iouem cognominatū legimus apud Plut. in eo lib. qui inscribitur, Vtrū anime an corporis affectus sint peiores: hoc est, *πρόσωπον τὰ τῶν χυρῶν ἢ τὰ τῶν σώματος πᾶσι χεῖρον*. Nō Ascræo, inquit, Ioui Lydiorū fructuū primitias afferetes, Ab Ascra uerò, ut cōiectura ducimur, nūcupatus esse uidetur.

στράτιος

στράτιος *Ζεὺς*, hoc est, Militaris Iupiter: uarijs uerò in locis hoc nomine colebatur Iupiter. In Caria quidem, meminit Herodotus, à Caribus enim eū cultum prodidit. Ait enim, Cares uictos à Persis ad Labradam in Iouis Stratiij templum (militaris Valla interpretatur) se recepisse. Item Strabo lib. xiii, ubi totam eam regionem describit, Plin. lib. xvi, cap. nouissimoi: In Ponto, inquit, circa Heracleam aræ sunt Iouis, Stratiij cognomine, sic castigat Hermolæus ex Iul. Polluce, cū antea Statiui legeretur: ibiq; quercus duæ ab Hercule satæ. Iouis Stratiij etiam meminit Appianus in Mithridatico: quò loco & describit, post recuperatam Cappadociam quomodo Mithridates Muræna eiecto, in montis uertice ei sacrificium fecerit.

Morius Iupiter cognominatus ea causa, quod cū fata fuissent Athenis in Academia oliuæ sacra, quæ ab illis Moria appellabantur, & diris ac deuotionibus eos insecuti essent, si quis læsisset, quod scientes Lacedæmonij, in agrum Atticum irruentes illis pepercerunt: qua ex re Iupiter cognomen inuenit Morius, cui & ara erecta fuit in Academia. Moria autem ea de causa olea dicta est, quod ex ea oleum daretur Panathenæa uincensibus. est enim nomen illi à eade, quæ græcè *μόρος* dicitur: cū Halirrhothium Neptuni filium Mars interfecisset, ut est apud Paus. meminit Plin. in vii. item Hellenisticus, & in declamationibus Libanius rhetor.

Expiator, seu Expiatorius Iupiter, hoc est, qui à Græcis *καταρῖος* *Ζεὺς* dictus est: huius meminit in primis Herodotus in primo, ubi filium Croesi in uenatione interfectum ab Adrafto scribit, qui Sardis eò tempore iuerat, ut se à cæde expiaret, cui rex ignouit: ille nihilominus se super bustum necati transfudit, ipsum lege. Catharsij etiam Iouis ara fuit in Olympia, ut Paus. scribit. Pollux uerò Solonē permisisse ait, in Plynterijs & eiusmodi diebus, deos treis iurare: *καθάρσιον* scilicet, hoc est expiatorem: *ἰκισίον*, id est supplicem: & *ἐκασίγιον*, id est depulsorem.

Ἀπόμυιος *Ζεὺς*, id est Muscarius Iupiter, sic cognominatus à fugandis pelendisq; muscis. Ferunt, cū Hercules in Olympia rem diuinam faceret, & multitudine muscarum infestaretur, Ioui Apomyio sacrificasse: qua re illicò ultra Alpheum fluuium muscæ omnes facto agmine euolarunt. quā & Elei ibidem rem sacram Apomyio Ioui facere consueuere, ut in nostro Hercule scripsimus. Repete & in hoc, quæ alibi de Myiagro deo prodidimus.

Κτήσιος *Ζεὺς*, id est locuples, uel ut Domitius apud Paus. interpretatur, opulentus Iupiter, quem potuissimus coniungere commodè cum *πλοσίῳ*. colebatur uerò Ctesius Iupiter summo cultu ab Atheniensibus cui & ambrosiam in dedicatione afferebāt, non herbam illam quidem: sed ut docet Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. Ctesij Iouis meminit & Phurnutus, & Hyperides in oratione ad Apellæum, qui ait *κτῆσιος*, id est in cubiculis statui. meminit & Menander in falso Hercule, & Suidas, & Harpocration. Quidam quæstuarium transtulerunt.

Νικηφόριος *Ζεὺς* nuncupatur ab urbe Mesopotamiæ Nicephorio: ex cuius responso, ut Aelius Spartianus auctor est, Adrianus imperator imperium sibi futurum intellexit. Sed & in nomismatibus uetustis saepe Iouem Nicephorion conspeximus, id est uictoriam gestantem. quā & ita fingi, ab huius Syntagmatis principio diximus. Nicephorij etiam mentio fit apud T. Liuium de bello Macedonico, ubi lib. secundo de conditionibus agit Attali regis legatus: Naues captiuosq; quæ ad Chium nauali prælio capta essent, & Nicephoriū, Venerisq; templū quæ spoliasset, uastassetq; & deinde paulò post: Nam, inquit, quod ad Nicephoriū Venerisq; tēpli restitutionē attinet, &c. quidā hoc loco intelligunt de Nicephorio luco, ad Pergamū in Asia ab Eumene

Eumene

Eumene rege fato, cuius in XIII. Strabo meminit, nam aliud est Nicephorium, quod Plin. ait ex uicō in urbis formam ab Alexandro Macedone conditum, ex argumento uictoriæ insignis ibi partæ, uidendum uerò an *νικητόριον* Strabonis idem sit: & an Constantia, quæ sic etiam à Stephano traditur, ego nihil statuo, ut cuique integrum sit: cum plerumq; nec loca, nec tempora congruant.

Ἄλτιος *Ζεύς*, Altius Iupiter cognominatus est, ut Pindarici expositores interpretantur, quod Altis lucus sit sacer Ioui, Aristodemus uerò locum circa Olympiam hoc nomine uocari prodidit, unde sit Iupiter uocatus Altius. Sunt qui Altin adytum exponant apud Poëtam, aliqui templum. Alia uerò plura de templo & simulachro Iouis Altij traduntur, quæ libens ipse prætereo.

Ἀρειός *Ζεύς*, hoc est, Martius Iupiter, uel pugnax, ut exponit interpres apud Plut. Sic à Sophocle in Philoctete uocatur, quem omnes inuocant, ac ei supplicant: ut scribit Plut. in uita Pyrrhi. Huic deo Epirotarum reges peracta re sacra in Passarone Thesprotidis, Epirotis iurare solebant, iure se regnatos: Epirotæ uerò, illud se iure seruatos. Sed & *Ἀρειάμ* Mineruam, id est Martiã, uel pugnacem, legimus, cuius suo loco à nobis fiet mentio.

Palæsten Iouem uocauit Lycophrō, quasi tu dicas palæstritã. cum enim, ut ferunt, Olympicum certamē Hercules instituisse, quod quinquagesimo quoq; mense celebrabatur, pauciq; in palæstram descendere uiderentur, Iupiter mutata forma luctatorem simulans, cum Hercule certauit: dumq; anceps uideretur uictoria, se filio Iupiter manifestauit, atq; ex ea lucta illi cognomen Luctatoris inditum est.

Μελισσῆος *Ζεύς*, Melissæus Iupiter, à nymp̄ha nominatus, quæ ipsum Iouem aluisse dicta est, ut copiosius alibi meminimus, alij ab apibus nuncupatum uolunt, quæ *μελίσα* uocantur, nam Amalthea & Melissa sorores, Iouem puerum caprino lacte & melle nutriuerunt: qua ex re confictum de apibus. Sed Melissam Matri deum sacerdotem primū fuisse accepimus, à qua deinceps reliquæ sacerdotes eodem nomine fuere nūcupatæ. Sed & ad alios deos tralata, ut Pindarus ostendit. Nam & Cereris sacerdotes eodem nomine fuere. Nymp̄hæ item quædam Melissæ appellatæ, quas & Melias quidam dixerunt. Sed de his omnibus inter Nymp̄has abunde agemus.

Μαιμάκτις, Mæmactes Iupiter dictus, à quo Mæmacterion quintus Atheniensium mensis, qui est hyemis initium, cum iam aer turbatur, nam *μαίμακτις* furentem, confusum ac perturbatum significat, ut est apud Arpocratiōnem. Non repeto quæ scripsimus in libro de Annis, mensibus, &c. nam secutus Gazam, ibi non quintum, sed quartum prodidit, allatis simul & aliorum sententijs.

Herceus Iupiter, *Ἑρκείος* *Ζεύς* cognominatus, quod aræ eius intus in septo ædium, præsertim optimatum, erigerentur. *ἑρκέλιον* enim, id est circuitū & septū, *ἑρκέριον* uocant Græci, ut Arpocratiō scribit super ea Dinarchi oratoris uerba, ex oratione aduersus Moschionem: Si tribulis, inquit, illi & aræ Iouis Hercei & Apollinis patrij sunt. Nam cum de ingenuitate suorū Athenienses agerent, inter cetera & hoc interrogabant, an ipsis esset Iupiter Herceus, & Apollo patrius, & quædam quæ ad rem nostram non faciunt, hoc idem scribit & Pollux lib. VIII, de nouem principibus urbis agens. Dionysius Alicar-nas. in primo Hist. existimari ait ab aliquibus Herceos deos esse, qui & Patrij & Genethlij uocantur. Sed de deis Herceis, quos nos Penetrales & Penates dicimus, plura aliàs. De Herceo Ioue meminit in Ibin Ouidius, Priamum significans, Cui nihil Hercei profuit ara Iouis. Scribit Arrianus, Alexandrum magnum Priami manibus ad aram Iouis Hercei parentasse, ut illos placaret.

Lucanus

Lucanus in X, Herceas monstrator (ait) non respicis aras. Meminit & Seruius secundo Æn. & Vergilius cum canit, Ingens ara fuit, iuxtaq; ueterima laurus, Incumbens aræ, &c. Scribit Porphyrius, seu quicumq; ille est in Homerum, quod antiqui ædium partes deis consecrabant, interiorē partem Ioui Herceō attribuēbant, in cuius medio & aram erigebant, atq; ideo *ἀπὸ τοῦ Ἑρκείου*, id est à sepiedo & circundando Herceus dicebatur, inde *Ἑρκείος*, hoc est septum. Plato in Euthydemo: Iupiter, inquit, Patrius à nobis non uocatur: Herceus autem, & Phratrius, & Phratria Minerua, &c. Quare nescio unde illi in mentem uēerit, ut protectorem urbis, & curatorem tribus apud Platonē transtulerit. Sunt etiam qui Erceum Iouem sine afflatu scribendum putent, quo pacto & in plerisq; Græcorum codicibus inuenitur: ab arcendoq; deductum nostri quidam arbitrantur, quod scilicet mala arcere crederetur. Sed græca uocabula etymologiã latinam non habent, ut nosti. Ab Herceō Meherceos deducitur, quod & Hesychius, & idē Porphyrius Iouis epitheton esse tradiderunt. Proditū est à Pherecyde lib. Historiarum XII, cum Danaës & Persei historiam enarrat: Acrisium, cum animaduertisset Danaën filiam peperisse, & puerum iam trium annorum esse, uel quatuor, Danaë nutricem interfecisse: Danaën cū puero, ad Iouis Hercei arã adduxisse, ipsamq; interrogasse, Cuius nam puer filius esset: Danaen respondisse, Iouis. Hoc idē & in commentarijs in Argon. Apollonij Rhodij legitur. Sanē *Ἑρκείος* *Ζεύς*, ab Hesychio appellatur, Iupiter scilicet aereus.

Xenius Iupiter, id est hospitalis, colebatur apud antiquos summa religione, Vergilius,

Iupiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur.

Vt notat etiam Seruius in primo Æneid. Ouidius in X Metamorphi.

Ante fores horum stabat Iouis hospitis ara.

Scribunt Apollonij interpretes in secundo Argon. quod in Genetæo promontorio apud Tibarenos Scythiæ populos, Xenius Iupiter colebatur, quæ & ab ipso promontorio Apollonius alio loco Genetæum appellauit. Val.

Flaccus Apollonium æmulatus, ita canit in quinto:

Inde Genetæi rupem Iouis, hinc Tibarenum

Dant uitides post terga lacus.

Hoc loco possem multos Apollonij uersus ex libro secundo afferre, quos consilio omisi, hos tantum afferam, inculcē meis uerbis expressos:

Hicq; Genetæi Iouis alta cacumina flectunt, Idem & paulò supra.

Hic propè uersantur dites pecorum Tibarenij,

Vnde Genetæam Iouis hospitis aspicias arcem.

Sanē Hospitalis Iupiter tāta religione & cultu ab antiquis colebatur, ut piaculum maximum esse duceretur, hospitium uiolare: ut non modò apud poetas, uerum etiam historiæ scriptores & philosophos facillè uidemus. Plato in VIII de Legibus, eam de terminis & finibus legem statuit, ut si quis paruum lapidem iureiurando à deis firmatum, quo amicitia & inimicitia terminantur, mouerit, alterius enim Iupiter *ὀμόφρονος*, id est contribulis: alterius Xenios, id est hospitalis, est testis, apud Herodotum *ἐπίστορον* Iotrem hospitalem, ut alibi ostendimus, Valla interpretatus est. Is præterea mos antiquis fuit, ut dimidiatam tesseram hospitibus darent, quo hospites inuicem agnoscerentur: quod ius etiam ad posteros transisse legimus. De hospitali tessera apud ueteres mentionem factam, in Plauti Comœdijs uidemus: hinc & xenia, munera quæ hospitibus dabantur, dicta fuerunt, quorum etiam iureconsulti meminere, ut Politianus docet in Miscellaneis, & eum sequutus Budæus: quos, si fortè hac de re plura quæris, legito. Porro & illud notandum quoq; Lautia, quæ à Romanis munera legatis dabantur, quorum est histo-

ricis

ricis frequens mentio, sed in primis Liviō, & à Plutarcho in Quæstionibus Romanis sunt interpretata, à Græcis xenia etiam appellabantur, ut sit à Demosthene in oratione De legatione. Xenia enim Philippi regis legatis Atheniensium data sic uocauit, id quod & alicubi Plutarchus, quin & eodem modo usus est Appianus, cum scribit, Phameam, qui cum Scipione nauigauerat, à Senatu susceptum, xenijsq; plurimis donatum, purpureaq; ueste, & fibula aurea, & equo phaleris aureis ornato. Sed & eiusdem uocis usum in Pandectis reperimus, si modò rectè legantur: quo tamen loco uiri doctissimi genuinam & legitimam uocem restituerunt, reiecta adulterina ac suppositicia.

Dodonæus Iupiter celebris, à Dodona Epiri, Pomponius Mela libro secundo: In Epiro, inquit, Dodonæi Iouis templum, & fons ideo sacer, quòd cum sit frigidus, & immerfas faces, sicut cæteri, extinguat, ubi sine igne procul admouentur, accendit, meminit & Solinus: Tertius, inquit, Europe sinus incipit à Ceraunijs montibus, desinit in Hellespontum: in eo apud Molossos, ubi Dodonæi Iouis templum est, Tomarus mons est, &c. Idem & Plinius in principio quartilib. Dodonæi Iouis & Strabo lib. quinto meminit, & Stephanus in Dodona, T. Liviū, Asc. Pædianus, Hyginus, alij. in Priap. Dodona est tibi Iuppiter sacrata.

Molossus Iupiter, à Molossis Epiri populis & Chaoniæ cognominatus, apud quos oracula quercus reddebant. Statius in tertio Theb.

— Non Cirrha deum promiserit antro

Certius, aut frondes, lucis quos fama Molossis

Chaonias sonuisse tibi.

Vnde & Molossum quoque pedem dictum quidam uolunt, quod in templo Iouis Molossi oda hoc metro & pede canerentur, in honorem Molossi Andromaches filij: unde etiamnum dicta sunt Molossia festa: tamen si Diomedes grammaticus pedem hunc ipsum existimauit, quod eo in bello Molossi populi uterentur.

Ἰθωμῆτις, uel Doricè Ἰθωμῆτις cognominatus Iupiter, ut scribit Stephanus, ab Ithome urbe Thessaliæ Pelasgica. est & Messenæ, ubi nutritum, à quibusdam proditum est, Iouem fuisse, ab Ithome & Neda, quarum altera monti & urbi nomen dedit, altera fluuio, quod in Messen. à Paus. scribitur. Fuerunt & Ἰθωμῆτις festa ibidem celebrata. Stephanus tamen ab Ithome rege, non à nympha, Ithomen uocatum scribit. Clemens Alexandrinus in lib. quo ad ueritatem gentes adhortatur: Aristomenes, inquit, Messenius Ioui, quem illi appellant Ithometen, trecetos homines sacrificauit. hoc idem scribit Eusebius in Præparatione euang. & Cyrillus in lib. contra Iulianum Cæsarem. Longa est apud Paus. mentio de bello ipso Messeniaco, & de oraculo à Pythia reddito, deq; tripodibus qui circa aram Iouis Ithomatae fuerunt, & de Ithome Halossi, & excidio, deq; Ithomatae Iouis simulachro, quod Ageladae opus fuit: &c.

τροπαιχῶς Ζεύς, Trophauchus Iupiter cognominatus, quòd trophæis præesset, unde & illi nomen: cuius Græci frequenter meminerunt, ut est apud Dionysium Alicarnas. & Plutarchum in historia Othryadis & Posthumi Albinii, & Phurnutum de Natura deorū. nos quoq; non nihil in Ioue Feretrio supra retulimus. Quinetiam Paus. in Lacon. Trophæi Iouis templum commemorat, quod factum ait quodam bello à Dorienisibus. Simili ferme ratione & Trophæa Iuno, quam Græci libentius τροφῆαν ἑρῶν nuncupant.

Ἀταβύριος Ζεύς, Atabyrius Iupiter uocatus à monte Rhodi in insulâ Atabyro, ut ait Stephanus: uel Atabyri, ut Strabo, qui montem eius in insulâ altissimum affirmat, mons uerò sic appellatus est ab Atabyro quopiam Telchine. De

Ioue

Ioue Atabyrio Pindarus meminit in Olymp. Diagoram Rhodium uictorem celebrans: quo loco Scholiastes ex Timæi sententia, Atabyrion etiam in Sicilia motem ait. Quin illud etiam, in Atabyrio oues æneas fuisse inquit, quæ mugirent, quories iniqui ibi quippiam fieret. Lactantius Firmianus lib. primo, non à monte Iouem Atabyrium nuncupatum prodit, sed ab Atabyrio hospite, & adiutore bellorum: sicut & Labradæus. Iouem enim scribit rerum potitum, in tantam uenisse insolentiam, ut ipse sibi sana multis in locis constitueret: & quamcunq; in regionem ueniret, reges ac populorum principes sibi hospitio & amicitia copulabat, & cum ab eis digrederetur, sana sibi, sui

10 & hospitis nomine iubebat erigi, ratus id amicitiam & fœderis memoriam diutius cōseruare. sic, inquit, Atabyrius appellatus, Labradæus, Laprius, Cassius, Molion, & eiusmodi alia, ab hospitiū uocabulis. Hinc manifestè deprehendas, perperam legi in Appiani historia Mithridatica, Tabyrium Iouem, pro Atabyrio: idq; nec semel. Sed & in v Diodori Siculi, quem sextum fecit in translatione Poggius, Achamarium uocauit pro Atabyrio: Athamenes, inquit, in eam Rhodi oram abiit, quæ Camiros dicitur, supraq; Atabyrū montem Ioui templum construxit, Atabyrium appellatum.

Ἀπεσαντίος Ζεύς, Apesantius Iupiter, quem Callimachus in Iambis ἀπέσας uocauit, ut Stephanus notauit. καὶ ἐχὼν ἀπέσας τῶ ἀπέσαντι πᾶσι δὲ ἔδουσαν ἀρκάδας ἰπποδ. dictus uerò Apesas, siue Apesantius Iupiter, à monte Nemæes: ut Pindarus & Callimachus, ab Apesante quopiam heroë, qui ei regioni imperauit: uel propter missionem curuum, hoc est, ἄρα τῶ ἀπέσαντι τῶν ἀρμολῶν, uel leonis: illic enim ex luna leo cecidit, ut Stephanus. Achilles uerò in Arati commentarijs, cum de luna agit, in qua habitationes esse, & flumina, & quæcunque alia sunt in terra: tum illud subdit, καὶ τὸν λέοντα, τὸν νεμιαίου ἐκείδον ποσειδῶν μολογῶσι. hoc est, Et leonem Nemæum inde cecidisse fabulatur. Paus. uerò in Argolicis, de Nemea agens, ita subiunxit: & mons Apesas est super Nemeā, ubi tradunt Persea Ioui Apesantio primum sacrificasse, quod & Statius Papius in tertio Theb. ita canens testatur:

30 Mons erat audaci seductus in æthera dorso,
Nomine Lernæi memorant Apesanta coloni,
Gentibus Argolicis olim sacer, inde ferebant,
Nubilâ suspensò celerem temerasse uolatu Persea.
Mox addit, in oratione quam sibi Amphiaræus ad Iouem habet:
Iuppiter omnipotens, nam te pernicibus alis
Addere consilium, uolucresq; implere futuri,
Ominaq; & causas cœlo deferre latentes Accipimus, &c.

Quo in loco non æquè est audiendus Lactantius grammaticus, parum enim probata assert: Quidam libentius cum afflatu scribunt, Apesas & Apesantius.

Ἀφύστιος Ζεύς, si quidem græcum Herodoti codicem legimus: in Latinum uerò à Valla conuersum, Laphystius, quem ex nostris pleriq; secuti sunt, in commentarijs, autem in secundo libro Argon. Apollonij ita legimus: Dipscus Phyllidis filius Bithyniæ & indigenæ cuiusdam nymphæ filij, Phrixum Athamantis filium fugientem cum ariete hospitio suscepit, aiunt uerò, in Colchos cum uenisset, Ioui Laphystio ibi arietem iugulasse, & diu legem extitisse Phruxi posteris, eidem Ioui sacra facere. Herodotus aut lib. VII, qui Polymnia inscribitur, historiam ipsam copiosius executus est, ait enim, de templo Iouis Laphystij, ab indigenis hæc narrari: Athamantem Æoli filium inito cum Ino consilio, necem Phruxo machinatum: deinde Achæos ex oraculo tale certamen illius posteris proposuisse, quod & subscribit, tu cætera lege, Paus. quoq; Laphystium collem in Bœotia describit, in quo Iouis Laphystij

Iucus fuit, à Corona x distans stadijs, ubi cum Athamas Phrixū & Hellen esset immolaturus, arietem aurei uelleris ab Ioue missum fabulantur, cui arietem insidentes ambo aufugerunt, Sunt & qui Laphystium Bacchum nuncupent, ut alibi dicitur.

Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Bœotia, in ix describit Strabo, ait enim, constructum ibi eius oraculum, quod hiatus subterranei descensum haberet, descendebat autem, qui suscepturus esset oraculum, T. Lilius quinto quintæ Decad. libro, de Paulo Æmylio loquens: Lebadia quoque, inquit, templum Iouis Trophonij adijt, ibi cum uidisset os specus, per quod oraculo utentes sciscitatum deos descendunt, sacrificio Ioui Hercynnaeque facto, quorum ibi templum est: & reliqua, licet parum probe scripta. Sedenim Trophonij oraculi celebris & frequens apud scriptores mentio, M. Tullium in Tusculanis, Herodotum in Clio: Philostratum in Apollonij Tyanei uita, Pausaniam, Lucianum, & contra Celsum Origenem, sed & Homerus meminuit in Apollinis hymno. Horumque nullus Iouis Trophonij, praeter unum Strabonem, & alterum T. Lilius, nomine nuncupauit, quin & alibi quoque Strabo, non Iouis, sed simplici Trophonij nomine protulit, Si tamen de Trophonio plura concupiscis, praeter supra citatos lege Suidam, Phavorinum, commentarios in Aristophanē: & his longè plura qui collegit, Erasmus in Prouerbijs, qui Trophonij oraculum (Deus bone) D. Patricij Scoti puteo contulit.

Labradeus, uel Labrandenus Iupiter cognominatus, siquidē Strabonem sequamur, & Stephanum: si Plut. & Lactantium, Labradeus, de hoc igitur sic Plut. in Quaestionib. Quid est, inquit, quod in Caria Labra dei Iouis simulachrum securim, non sceptrum aut fulmen tenet: quia, ait, Hercules interfecta Hippolyte, cum praeter alia securim quoque illi eripuisset, Omphalæ dono dedit, quam Lydorū postea reges per manus tradentes, sicut alia sacra, ferre consueuerunt: donec Candaulus indignum censens, uni ex socijs ferendam tradidit, sed postquam Gyges ab eo desciscens bellum Candauli intulit, Arfelis ex Myleis auxilia Gygi adduxit, & Candaulum sociumque eius occidit, & unā cum reliquis spolijs securim in Cariam detulit, ibique extructo Iouis simulachro, securim in illius manu dedit, & Labradem Iouem appellauit, nam Lydi securim uel bipennem *labellu* uocant. Plut. hactenus, Lactantius tamen Firmianus libro primo, cap. xxxii, Labradem Iouem ab hominis nomine proprio deduci, his uerbis ait: Sic sunt constituta templa Ioui Atabyrio, Ioui Labra deo. Atabyrius enim, & Labradeus, hospites atque adiutores Iouis in bello fuerunt, Ælianus uero: Labradeus, inquit, Iupiter nominatus est, quod permultū pluisset, ab eodē & hoc proditum est, quod in Iouis Labra dei fons fuit limpides, in quo essent pisces māsueti, qui monilibus & inauribus auratis forent ornati, quod quidē templum lxx stadia ab urbe Mylasia distabat. Ex huius Iouis Labra dei statua gladius nomine Carius appensus fuit, qui inde uenerationem habuisse dicitur, quod Cares primi belli officinas instituerunt, pecunia & mercede militauerunt, Iouis clypeos appenderunt, & cristas galais accommodarunt. Cares autem appellati à Care Ioue Cretensi, hæc ferè Ælianus, Strabo lib. xiiii ab his diuersa scribit: Mylasij, inquit, duo Iouis templa habent: eius qui *ασογὰς*, & eius qui Labrandenus uocatur, hoc quidem in urbe, Labranda uero uicus est in monte. Idem tradit & Stephanus.

Κασίου Iouis, Casius Iupiter, nuncupatus à Casio monte, & urbe Ægypti, de quibus sic Stephanus: Casion mons & urbs Ægypti, ante Pelusium dicitur autem à Casio, una Cycladum insula, uel à Casio Cleomachi filio, à quo & Casij Iouis fanum. Strabo uero lib. xvi: Casius, inquit, est mons quidem accumulatus in promontorii modum, aquarum inops, in eo magni Pompeij corpus iacet, & Casij Iouis templum: & non procul inde Magnus iugularis fuit, &

fuit, & ab Ægyptijs dolo interemptus. Hinc Lucanus de Pōpeij sepulchro: Et Casio præferre Ioui, meminit & Prōcopius historiarum libro quarto, Lactantius Firmianus, Casium Iouem denominatum ait, à Casio Iouis hospite & adiutore, ut de alijs paulò antè scripsimus.

Triphylus Iupiter, hoc est, *τρίφυλος* Iouis, dicitur à Triphylia, de qua Strabo lib. viii. Triphylis, inquit, ideo uocati sunt, quia illis contigit, ut tria *φύλας*, id est tres tribus seu nationes in unum congregatae cōderent: principio, quidam, Apeorum: deinde Minyarum, qui accolæ superacē cesserunt: & postremo Eleorum, qui uictorēs, loci compotes extiterunt. Sunt qui pro Minyis Arca des dicant. Stephanus tamen Triphylia Elin esse ait, qui & *τρίφυλος* uocatur, dicitur uero *από τῶν τριῶν φύλων*, id est à tribus tribubus, quot condita urbs est, uel *από τῶν πόλεων*, tribus pylis urbis, seu portis: uel potius à Triphyle Clytij matre. De Ioue uero Triphylia Lactantius lib. primo: Antiquus, inquit, auctor Euhemerus, qui fuit ex ciuitate Messana, res gestas Iouis & cæterorum qui dei putatur, collegit, historiamque contexit ex titulis & inscriptionibus sacris, quæ in antiquissimis templis habebantur, maximè in fanō Iouis Triphylis, ubi auream columnam positam esse ab ipso Ioue, titulus indicabat: in qua columna gesta sua perscripsit, ut monumenta essent posteris rerum suarum. Hæc & plura Lactantius, quæ & retulimus in tertio dialogo de Historia poetarum, cum Euhemeri uitam explicarem.

Triphylis Iouis meminit & Diod. Siculus in quinto, quem vi Poggius fecit, aitque, non in Græcia, sed in Arabia Felice insulam fuisse, in qua & mons & templum Iouis Triphylis in campo, item urbs Panara, regio Panchæa dicta. Sed & Eusebius libro secundo Præparationis euangelicæ, licet in Latino exemplari Trapezuntij Georgij hoc loco, ut alijs penè innumerabilibus, multa desiderentur.

Arboreus Iupiter, hoc est (ut Græci dicunt) *εν δρυϊδῶ* Iouis, & cultus & nuncupatus à Rhodijs, Hesychio & Phavorino testibus, eodem nomine & uocatus Dionysius, à Bœotijs.

Sardesius Iupiter, hoc est, Græcè *σαρδηςῶ* Iouis, ut Stephanus scribit, colebatur in Sardello Lyciæ urbe, quæ à Lyrnesso non multum distabat.

Chrysaoreus Iupiter, Græcè dicitur *χρυσαιορέως* Iouis, cognominatus, ut Strabo in xiiii notat, in Caria, in agro Stratonicensium duo fuerunt templa: alterum Hecate apud Laginos, ut in Hecate dicemus: alterum prope urbem Iouis Chrysaorei, Caribus omnibus cōmunitè, quò illi sacrificaturi & de communibus rebus deliberaturi cōueniebant, qui cōuentus Chrysaoreus uocabatur, ex uicis constans: in quo qui plures uicos attulissent, in suffragijs antecellebant, quemadmodum Ceramiæta, id est, ex Ceramo Caria urbe: & Stratonicensis, quanquam proprie non essent Carici generis, de cōuentu tamen Chrysaorei participabant. Porro ut rem planius teneas, Stephanus Chrysaorida urbem ait fuisse Caria, quæ mox Adrias nuncupata sit. Apollo nius urbem hanc primū à Lycijs conditam scribit, unde fiat gentile nomen Chrysaoreus. Epaphroditus uero totam Cariam Chrysaorida uocitam prodidit.

Chthonium etiam Iouem legimus, nam & deos Chthonios uocamus, ut suo loco exponemus. Chthonius tamen Iouis ab Hesychio, Pluto scribitur. At Paus. in Eliacis, inter cæteras aras quæ in Olympiâ fuerant, & *δὸς χθονίου* aram reponit.

Ταρανταῖος Iouis, Tarantæus Iupiter, non à Taranto Italia, sed à Taranto urbe Bithyniæ, quæ masculo genere enunciat, ut apud Stephanum in libro de Urbibus, uel potius in eius Epitome ab Hermolao Constantinopolitano confecta, legimus: quæ urbs & per *Α*, id est Darandos, etiam profertur.

Tarāti, uel Tarātai Iouis, Demosthenes lib. secundo Bithyniacōn meminit. *Αριστῶτος Ζῆς*, Aristæus Iupiter uocatus, & Apollo *ἄρῆδος καὶ νόμος*. sic notāt Apollonij Rhodij interpretes, in secundo Argon. qui cū non aliud tradant, nisi quæ pertinent ad Aristæi historiam, quam ipsi multiplicem narant, & Probus & Seruius apud Vergiliū, item Pindari expositores, non uisum est mihi de Aristæo hoc loco plura congerere. ipsum enim seorsum descripsi.

Ἰκμαῖος Ζῆς, hoc est, Icmæus & humidus Iupiter, in Ceo insula cultus, ut pluribus in secundo Argon. canit Apollonius, de Aristæo agens, ubi hoc carmen legitur: *Ἄρα* fecit magnam Iouis Icmæi: hoc est, *καὶ βῶμον πόινσσι μὲν καὶ θεῶν ἰκμαῖοιο*. quo loco multa quidem commentatores. Sed ea præstat latina audire ex Probo grammatico, qui eadem fermè in uersu hoc Vergilij ex primo Georg. recitat, Et cultor nemorum, cui pinguis Cæ, etc. Insula est, inquit, Cea in Agæo mari, in qua sunt urbes quatuor, Iulis, Carthea, Phocessa, Coressa. ibi existimatur fuisse pestilentia pecorum & armentorum grauis, propter interitum Actæonis. Aristæus, monstrante Apolline patre, profectus est in eam insulam, & ibi sacrificio facto, aram Ioui Icmæo cōstituit, qui placans flatibus & æstu, qui necabant & armenta & pecora, liberauit eam. ipse autem post excessum uitæ, imperante oraculo, ab immortalibus eam insulam relatus in numerum deorum, appellatus est Nomius & Ægoros: quod & agresti studio, & cura pecorum armentorumq̄, non mediocriter profuerit hominibus. Traditur hæc historia de Aristæo, in corpore Argonautarum à Varrone Atacino. hæc Probus. Sanè non Ægoros legit Apollonius, sed *ἄρῆδος*: & expositores causam afferunt, quam & in Pindari commentarijs legimus.

Φύξιος Ζῆς, hoc est, Fugitiuus Iupiter, ut in quarto Argon. scribunt Apollonij interpretes. Phyxius uerò nuncupatus, quod fugientibus auxilietur, & ad quem confugiant ij quibus eo loci mors imminet. ijdem tamen interpretes libro secundo, super ea uerba,

τὸν μὲν ἔπειτα ἔρρεξον εἰς ἑσπέρην ἰσθμῶν ἰσθμῶν, *Φύξιος ἐκ πάντων Κρονίδης δὲ*. id est, quem utiq̄ postea sacrificauit suis montis, Phyxio ex omnibus Saturnio Ioui, sic tradunt: Phyxius Iupiter à Thessalis, siue quod tempore Deucalionis effugerunt diluuium, siue quod Phryxus in ipsum confugit, addunt ijdem alibi: quod fugiens Phryxus in terram Colchiam, seruatus est, ubi arietem aureum Ioui Phyxio sacrificauit, quoniā effugisset insidias nouerca. Idem & Isaacius in Lycophronē scribit. Paus. tamen in Attica: Cui deo (ait) Phryxus arietem dicauerit, non liquere. sed ut coniectare licet, is est, quem apud Orchomenios Laphystium nuncupant, de quo paulo post plura. Porro & Philostratus in heroseis ait, Phyxium etiam Apollinem cultum, id est fugæ præsidem, ut in Apolline dicemus commodè. Quidam mihi insulse uidentur Phryxium, à Phryxo nuncupare.

Υψιστος Ζῆς, id est, altissimus Iupiter, & excelsus. Thebis uerò colebatur. sic autem appellatus ab Hypsista porta, quæ inter Thebanas portas quinta fuit, & quoniam super ipsam Iouis templum erat, ideo ita cognominatum Iouem ferunt. Legi & eodem cognomine in Olympo monte Iouem cultum fuisse: tamen si perpetuum etiam sit Iouis hoc cognomen.

Ὁμόλοισ Ζῆς, Homoloius Iupiter dictus est, & *ὁμόλοισ*: in Bœotia colebatur, ut Stephanus in libro de Urbibus scribit, ubi de Homole agit. Hesychius & Suidas, eum Iouem cultum fuisse Thebis, sed & in alijs Bœotix urbibus. alij Homoloian uatem Ennyus filiam dixerunt, quam Aristophanes in Thebaicis 11, ait missam fuisse Delphos: & ab eo Iupiter cognominatus. Ister autem, apud Æoles ait *ὁμόλοισ* cōcordem ac pacificum significare, unde factum

factum sit Ioui cognomen Homoloius. Culta fuit etiam Thebis Ceres Homoloia. Sanè septima Thebarum porta Homoloia, teste Paus. dicta fuit: unde & Homoloïdes portæ, teste Statio, nūcupatæ fuere. Statius lib. 7. Theb.

— Quam celsus athena

Sphinge per ingentes Homoloïdas exeat Hemon.

Id etiam attestatur Lactantius grammaticus, qui eas portas septem fuisse ait: unde & Thebana ciuitas Heptapylos dicta est.

Hymettius Iupiter, & Parnethius, à montibus Atticis cognominatus fuit, ut Paus. scribit, & Hesychius; qui & Apollinem ait Hymettium, quod ibi coleretur. Parnethius uerò Iupiter in eodem monte æneus fuit. Itemq̄ ara Iouis Semalei, id est *σημαλῆς*, quasi qui signa demonstrat. Heliconius quoque Iupiter, ut Hesiodi in Theogonia expositores tradūt, dictus est, super ea Hesiodi uerba, *καὶ βῶμον ἐριδρῆος Κρονιδῶν*: id est, & aram potentis Iouis in Helicone. ubi eius sedes erat, unde est Heliconius. Cronion uerò, id est Saturnius, ut Latini, & Cronia, Saturnalia. Fuit & Heliconius Neptunus, ut alio loco dicam, à Peloponnesi urbē Helice.

Σαώτης Ζῆς, Saotas Iupiter Thespijs cultus, cuius simulachrum apud Thespijs uisebatur. hac autem de causa hoc illi cognomen fuit. Cū draco urbem uastaret, Iupiter mandauit, ut adolescentem fortè eductum singulis annis serpenti immolarent. Sors Cleostrato obtigit, quare Menestratus eius amator machinatus est thoracem æneum, singulisq̄ thoracis squammis hamum sursum uersus connexuit, & eo se thorace induit, secp̄ ultrò feræ obtulit, ut unā & ipse & draco interirent: quare Thespienses Saotæ Ioui simulachrum erexere. Legimus porro, & Dionysium hoc cognomine apud Troezenios aram habuisse. Paus. auctor.

Hypatus, id est supremus Iupiter. Orpheus, *καὶ ἀπὸ προπύργου Ζῆς ἀφῆτε, καὶ ὑπάτε Ζῆς*. Deorum enim supremus Iupiter. Paus. tamen ait, Hypatō montem fuisse in Bœotia, supra Glifantem, uetustā eius loci urbem: quo in monte Iouis Hypati templum fuit, idem auctor in Attica scribit, Iouis Hypati aram fuisse in *εἰσόδιω*, id est uestibulo delubri, quod Erechthion appellabāt, ad quam aram nihil animatum immolabant. Sed id ibi instituti fuerat, ut uarij generis *πέμματα*, id est bellaria, uel libamenta apponerent, absq̄ uino. In Arcadicis uerò, Cecropem ait omnium primum Iouem *ὑπάτερι*, id est supremum uocasse. Pelani autem placentæ genus, ex flore farinae confecti, item guttæ seu lachrymæ thuris & gummi: item obolus offerebatur, qui mercedis gratia uati dabatur.

Τριόφθαλμος Ζῆς, hoc est, Trioculus Iupiter, sic ideo appellatus, quod scilicet cœlestis, terrestris, & marinus sit, nam *δία* uocant poëtæ Iouem, Neptunum, & Plutonem. Huiusmodi Iouis ex ligno statuam habuisse Priamum, scribit Paus. quæ tres oculos haberet: quorum unus esset in fronte, reliqui uerò ea parte qua cæteri. Erat autem statua hæc sub diuo posita, in aulae medio, ad quam confugit Priamus in urbis Troiæ direptione. Cū uerò spolia inter se Græci diuiderent, Sthenelus simulachrum illud Argos abstulit. Sed & idem, quod omnia uidere & inspectare crederetur, *επιόπιος*, id est spectator, teste Hesychio, uocabatur. Hinc & Phurnutus ait, quod Iouis oculus *πάντ ἐφορᾷ, καὶ πάντ ἐπακούει*: id est, omnia cernat, omniaq̄ audiat. quod & de sole Homerus canit, & ab eo poëtæ cæteri, quod ait & Plin. in secundo. Quin eadem item ratione *επιόπιος* Apollo nuncupatus, sed & ab Atheniensib. *επιόπιος* etiam cognominatus, quod prospiciat & præsit.

Anchesmius Iupiter, uel ut legit Domitius, Anthesmius, dictus à monte Atticæ Anchismo, non satis magno.

Epidotas Iupiter apud Lacedæmonios cultus, ut est apud Hesychium.

Paul. uerò Mantinenſibus Epidora Iouis templum fuiſſe pro didit, ea ratio-
ne nuncupati, quòd mortalibus bona daret, alio quoq; loco idem Pauſ. *ἑπι-
δορας* numero plurium commemorat, cum ait: Antonium uirum ſenato-
rium Aſculapij balnea conſtruxiſſe, & deorum templum, quos Epidoras
uocabant.

πολιεύς *Ζεύς*, Polieus Iupiter, id eſt ciuilis, uel urbis præſes, aut cuſtos, ab A-
thenienſibus cultus fuit, cuius ſimulachrũ Leo chares fecit, ut eſt à Pauſ. prodi-
tũ. Huic deo hæc ſacra impẽdebant. Hordeũ tritico mixtũ in eius ara, nulla
cuſtodia, appoſitũ ſerrabatur. Bos autem, quæ ad ſacrificiũ illuc accedebat,
quoad ſacrificiũ frugesq; pertractabat, ex ſacerdotibus unũ *βόφονον*, id eſt bo-
uicidã uocabãt: hic ſecurim iniiciebat, extẽploq; fugiebat, ita enim mos fuit
ſacri peragẽdi. Alij eius facti auctorem ſe ignorare ſimulantes, ſecurim ipſam
ad iudiciũ agebant, qua de realibi ita cõperio, quod in foro ad Prytaneum
ferro rebusq; omnibus *ἑνώχους*, id eſt inanimatis iudicia exercerent, quod ex
ea cauſa manafſe exiſtimatur, quòd Erichthone Athenienſibus imperante,
tunc primũ bouem ad huius dei aram Buphonus maſtauit, ſecuriqu; ibi re-
liſta, ex ſinibus Atticis auſugit. Securis ipſa fuit à iudicibus abſoluta: quod
genus iudicij uſque ad Pauſania, hoc eſt Adriani tempora, quorãnis cele-
brabatur. Poliei Iouis meminit & Phurnutus de Nat. deorum, item Stepha-
nus de Urbibus, quo loco agit de Poli Aegypti urbe. *πολιεῖα* Iouem, ait, ideo
ſic uocari, quòd à genitiuo *πόλιος* formetur, uertendo *ο* in *ου*. Colebatur
& Polias Minerua, ut idem ſcribit in Alalcomenio. Illud præterea notat He-
ſychius, quod *Νιπολιεῖα* celebritas ea fuit, quæ Athenis agebatur, ab Ioue Po-
lieo deducta, cui Athenienſes rem ſacram faciebant in memoriam molæ &
bouis. Sic quidem Græcus codex habet, *εἰς μνημεῖον τοῦ πολίεως καὶ τοῦ βόου*. ego,
Πολιεύς, id eſt ſecuris, emendo: propter ea quæ ſuprà ex Pauſania re-
tulimus.

Panhellenius Iupiter cognominatus ea de cauſa, quòd eius templũ Græ-
cis omnibus eſſet commune. meminit Pauſ. in primo & ſecundo. Adrianus
imperator Athenienſibus *Διὸς*, id eſt Iouis *πανηλληνίς*, & item Iunonis templũ
condidit, c & xx marmoris Phrygij columnis inſigne. Dicitur eſt & Helle-
nius Iupiter, ut eſt apud Pindarum, quo in loco multa Græcus interpres reci-
tat: quòd ſcilicet Aacus à ſuis rogatus, ab Ioue patre pluuiam in magna ſic-
citate impetrarit. Idem & Pauſ. refert his uerbis: In Moluridis montis uertice
ce Iouis Aphelij, id eſt, ut Domitius interpretatur, Dimiſſorij, templum fuit.
Ferunt enim, cum ſiccitas Græciam inuaſiſſet, poſt peractum ab Aaco ſa-
crificium Ioui Panhellenio in Aegina, Iouem quæ oblata acceperat dimiſſiſſe,
atq; ita dimiſſorium appellatum Iouem. Hæc fermè Pauſanias.

Fuit & in Aegina Panhellenij mons.

Legimus & Liberum uocatum Panhellenion, conſeſſumq; Athenienſi-
bus, ut eius nominis templum conſtruerent, ut tradit Dion.

Scotinas Iupiter, ut Stephanus ſcribit, uel ut Pauſ. Scotitas, niſi prauè le-
gatur: ſic cognominatus à loco, qui fuit in Laconia, ab Hermis uico uenien-
tibus, arboribus conſitus, cui non arborum denſitas tenebras faciebat, attra-
men ipſe Iupiter ſic uocatus dicitur *ἐκ τῆς σκοτίας*.

Ambulius Iupiter, cultus apud Laconas in quodam loco, in quo portis
cus fuere quadrangulares. ibidem & Ambulie Mineruæ ara, & Caſtorum,
eodem cognomine. Pauſ.

Euanemi Iouis ſimiliter apud Laconas fuiſſe legimus ſimulachrum, à bo-
no uidelicet ferendo uento, ut uox ipſa declarat. Pauſ. auctor.

Capporas Iupiter nũcupatus hac ratione. ſcribit Pauſ. trib. fortafſe ſtadijs à
Gytheo urbe Laconica faxũ fuiſſe, in q̄ ſedẽs Oreſtes, furore ac inſania libe-
ratus

ratus ſit, quare, inquit, lapis ipſe lingua Dorica Iupiter Cappotas dicitur eſt.

Homogynus Iupiter in Aegio uerſus mare templum habuit, quo loco A-
gamemnonem ferunt Græci principes collegiſſe, unde nomen eſt dedu-
ctum: inibiq; eum deliberaſſe de bello Priamo inferendo, ut ulciſceretur He-
lenæ rapinam. *ὁμόγυνος*, Homognius uerò Iupiter, id eſt gentilis, uel cognat-
us, quem fratres, quiq; eiufdem generis fuerant, colebant. Meminit Phurnu-
tus, & Arati Græcus interpres, aliq;.

Εἰλαπειναςὸς *Ζεύς*, hoc eſt, ut arbitrati meo interpreter, cõuiualis Iupiter (*εἰ-
λαπίνης* quippe, magnificum & ſplendidum conuiuij apparatus, apud Athe-
næum, & Euſtathium, & alios ſignificat) fortè cum Dapali Ioue latinorũ con-
uenit, de quo iam egimus.

Splanchnotomos etiam Iupiter in inſula Cyprj cultus fuit, appellatus ab
inchiſione interaneorum & uicerum. meminit in quarto Athenæus.

Γαμήλιος *Ζεύς*, hoc eſt, nuptialis Iupiter, quòd nuptiarum & matrimoni-
j curam habere putaretur. Huius meminit & Chryſippus, & D. Hieronymus in
Iouinianum: Ridiculè, inquit, Chryſippus ducendam uxorem ſapienti præci-
pit, ne Iouem Gamelium & Genethlium uiolet. iſto enim modò apud Lati-
nos ducendã uxor non erit, quia Iouem non habent nuptialem. Gameliam
quoq; Iunonem cultam legimus, qua de re in Iunone ſatis, ut ſpero, differe-
mus. Porro Genethlium Iouem Græci uocant, quòd ei cura foret liberũm
gignendorum.

Τελεός *Ζεύς*, hoc eſt perfectus, uel adultus Iupiter: ſic & Iuno *τέλεια*. crebra
eſt & frequens horum memoria Græcis ſcriptoribus. Scribit Diodorus,
Teleo Ioui omnes ſacrificafſe, & Telea Iunoni, quoniã hos primos nuptia-
rum duces, ac inuētores omnium exiſtimarunt antiqui. At uerò Tegeatæ,
ut Pauſan. tradit, *Διὸς τελεῶν* aram in foro habuere, ſtatuaq; quadrangularem
illi ſtatueret, qua figura ipſi gaudent. *τελεός*, inquit Heſychius, *τελειόργος*, καὶ
ὀλοκλήρ: hoc eſt, perfectior & integer Iupiter. hic & in nuptijs colebatur, &
ἦρα τέλεια: unde & nubentes *τέλειοι* uocati ſunt. De Iunone *τέλεια* ſuo loco age-
mus. Sciendum uerò illud quoq; *πρωτέλεια* dici, & *πρωγάμεια*, non modò ſa-
cra quæ ante nuptias fiebant, ſed & munera quæ antè offerebantur. Porro &
illud attendendum, de poculorum lege, quæ religioſe antiquis fuit obſerua-
ta, & de ea multa à Græcis ſcriptoribus in primis traduntur. Poculum illud
quod Ioui ſeruatori propinabatur, id eſt Soteri, & *τέλειον* appellabatur.

Ἀράτριος *Ζεύς*, Aratrius Iupiter apud Phœnices cultus, Cœli filius ab eis exi-
ſtimatus, & Saturni frater: cui Dagoni nomen fuit, cuius in ſacra hiſtoria He-
bræorum crebra mentio eſt. Aratri uerò inuentor ab illis exiſtimatus, unde &
Ἀράτριος cognominatus: de quo Philon Byblius in ijs quæ ex Sachoniatho-
ne tranſtulit, teſte Porphyrio philoſopho, & Euſebio in primo Præparatio-
nis Euang. Porro de Dagono in primo Regum, cap. 5. multa leguntur: cum
in eius templo captam arcam Domini Palæſtini, id eſt Philiſtæi, repoſuerũt,
magno ſuo periculo, & maiore miraculo. meminit & Suidas. hunc Phœni-
ces frumenti & aratri inuentorem putabant.

Hecaleſius Iupiter à Theſeo cõſtitutus in terra Atticã, à nomine anus He-
cales, de qua in Priapeis:

Æqualis tibi, quam domum reuertens,

Theſeus repperit in rogo iacentem. cui & ſacra inſtituit. Plut. aliq. Ste-
phanus, *ἐκάλω* ait populum fuiſſe Leontidis tribus Atticæ, unde ſit dicitur
Iupiter Hecaleus. Heſychius uerò, *ἐκάλω* (inquit) *Ζεύς*, quem Hecale erexit.
ſed hac de re multũ multa: quorum tamen Politianum inter eos primum fuiſſe
ſe uidemus, qui de Hecale per multa ſcripſit.

Enasimus Iupiter in Coronea cultus, ait Hesychius. *ἠναισιμος* uero, mitis, suavis, officiosus & bonus est. nam *ἠλσιος* bonum, uerum & honestum significat: *ἠλσιος* autem, decens & fatalè. Sanè Enesius etiam Iupiter colebatur in monte Cephaleniæ insulæ, teste Strabone in decimo, de quo & comment. Apollonij in secundo Argon. quo loco scribunt: Aenus mons est Cephaleniæ, in quo Enesij Iouis templum est, cuius & Leon meminit in *ἠναισιμῶν*, & Demosth. *ἠναισιμῶν*. item Hesiodus hoc carmine.

ἠναισιμῶν ὄρεσιν ἠναισιμῶν ἠναισιμῶν. hoc est:

Fundebantq; preces Aeneio altitonanti. ab Aeno enim Aeneius deflexit. Demum & Enasium Iouem etiam cognominatū innuit Hesychius, quasi dicas consanguineum & cognatum. sed & hoc alibi,

Athous Iupiter etiam appellatus, & cultus in summitate & uertice montis Atho, ubi celebre eius fuit templum. Fuit & Hynnareus Iupiter, uocatus ab Hynnario monte, ut scribit Hesychius.

Lycæus Iupiter à Lycaone dictus, ut Paus. in Arcad. tradit, cui deo & Lycæa certamen instituit. dictus etiam Lycaon in lupum à Ioue conuersus, quod infantem immolasset. alia tamen apud Ouid. legitur fabula in Metamorph. alia item apud Suidam: quæ cum cognitione digna sit, hinc subscribere non grauabor. Lycaon, inquit, Pelasgi filius, Arcadum rex, patris instituta summa æquitate seruabat: sed ut subditos ad iustitiam seruandam quoq; pelliceret, Iouem boni maliq; inspectorem in hospitis forma ad se sæpe uenire simulabat. quare cum se sacra facere uelle, ut deum accepturus, dixisset, eius diuersis ex uxoribus procreati liberi nosse uolentes, an deus nec ne uenturus esset, pueri clam cæsi carnes carnibus sacrificij miscuere, cogitantes deum id minus cogniturum. mirum diuina prouidentia factum, ut coorta repente tempestate, fulminibus nō omnes interirent, qui puerum interfecerant. unde mox Lycæa instituta, quorum cum alibi Pindarus meminit, tum in Olymp. ad Diagoram Rhodium. In Arcadia, inquit, Lycæa ludi in honorem Iouis Lycæi agebantur, in quibus præmia arma ærea fuere. Sunt qui Lycæam montem Olympum in Arcadia tradant, quem & pleriq; sacrum uerticem, hoc est, *ἠναισιμῶν* appellat: unde & Iouem Coryphæum, sunt qui nuncupatum putant. in eo autē uertice Iupiter educatus, ab Arcadibus traditus est. Nympharum nomina, quæ illum educarunt, fuere, Thisoa, Neda, & Agno. Fuit & fons prope Iouis Lycæi templum, à nomine nymphæ, cuius aqua à sacerdote sacris peractis querna uirga perimota, nescio qua superstitiosa illusione, hymbrem largum cælo educebat. Quin & ibidem miracula alia fieri, Græca prodit hystoria. ut uerum illud sit quod scribit Plinius lib. 8. Nullum, inquit, tam impudens mendacium est, ut teste careat. Itaq; Copas, qui Olympionica scripsit, narrat, Demarchum Parrhasium in sacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam cum hostia faciebant, immolati pueri extra degustasse, & in lupum se conuertisse: eundem decimo anno restitutum athleticè, restitisse in pugilatu, uictoremq; uictoria Olympica reuersum. de Lycæo Ioue & Strabo, item Callimachus, & in eum Scholia, & Hyginus in Vrsæ descriptione: In Iouis, inquit, Lycæi templum qui accessisset, mors poena erat, Arcadum lege. meminit idem alibi, nec semel. Sed mirū est, quod ex Trogo scribit Iustinus libro 43. In Palatini, inquit, montis radicibus templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit: ipsum dei simulachrum nudum, caprina pelle amictum est, quo habitu Romæ (ait) Lupercalibus decurritur. hæc ille. Sed de Lupercalibus, in eo quod est de Sacrificijs, ultimo Syntagmate plura dicemus.

Ammon Iupiter, à nostris, & Græcis in primis, ab arena deducitur: *ἄμμῶν* quippe arena uocatur, quod & Plinius libro 12. innuit, cum de ammoniaco

ita

ita scribat: Ergo Æthiopiæ subiecta Africa, ammoniaci lachrymæ stillat in harenis suis, inde etiā nomine Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor. Sanè ex nostris plerique cum afflatu scribunt, inter quos Sex. Pomp. qui libro VII, hoc est, in aspiratis, ita scribit: Hammo cognominatus, quia in harena putatur inuentus, quæ græcè hoc nomine *ἄμμῶν* appellatur. cui cornua affiguntur arietis, à genere pecoris, inter quod inuentus est. Sed quoniam certiora dicere uidentur Ægyptij, quæ ipsi tradunt, etiam afferamus. Amun, a iunt, Iouis est nomen, quod etiam Plut. notat in libro Isis & Osiridis: notat & Iamblichus. Hinc græci & latini parum mutantes, Hammonem uocamus. Manethus quidem Ægyptius, eo nomine arcanum occultumq; significare tradit. Hecataeus uero uocem fuisse ait, cum deum inuocabant: eaq; uti solebant, cum præcipue incognitū arcanumq; uocabant: quæ factū ratione, ut Deum illum summum rerum conditorem, ut abditum arcanūq;, ea uoce appellarent. Diodorus Siculus, Ammonem regem Libyæ prodidit, qui Rheam Cæli filiā duxerit uxore, & Amaltheā adamarit, filiumq; ex ea Dionysium sustulerit: & quæ apud ipsum cætera leguntur. Herodotus de Ammone lib. quarto multa, & Origenes contra Cællum, quæ & Arrianus in tertio. Idem uero Herodotus libro secundo ait, quod Iupiter cum nollet ab Hercule cerui, ab eo tandem exoratus, id commentus est, ut amputato arietis capite, pelleq; uillosa quam illi detraxerat induta, sese ita Herculi ostenderet. atq; inde factum, ut Ægyptij Iouis simulachrum arietina facie confingerent, & ab Ægyptijs Ammonios aiunt accepisse. Ab alijs Ammō traditur, quod in bellis usus sit galea, cuius insigne caput fuerit arietis: unde orta sit fabula. Sunt qui ipsum tradant cornua in utroque tempore paruula habuisse, ac propterea Dionysium ipsius Ammonis filium eodem fuisse aspectu. Cognominatus est et eadem ratione *κρονοφόρος*, hoc est corniger, unde Phebus poëta græcus, *κρονοφόρος ἄμμῶν*, hoc est, O Libyæ uates exaudi corniger Ammon, Iuppiter. Sic & Lucanus, id est cornigerum uocauit: & Statius. Fuere qui Ammonem arietem Phrixij & Helles putarent, ut Pherecydes prodidit. Eustathius in Dionysium de Situ orbis, cōsimilia Herodoto scribit. Seruius grammaticus ideo arietino capite ait confingi, quod eius essent inuoluta responsa. quin ea nutu & renutu alijsq; signis dabantur, quod & Strabo & Eustathius prodidit. Arati interpres latinus, qui ab aliquibus Bassus, ab alijs Cæsar fuisse existimatur, quod alibi diximus, arietem cœleste signum Iouem esse scribit, qui Liberum ducentem exercitum per Africam, sitientem ad aquam duxerit. itaq; ibi à Libero templum constructum, & oraculum: & cætera, penè eadem quæ Seruius & Lactantius grammaticus in tertio Theb. super ea uerba, Licet aridus Ammon Inuideat. Hinc etiam Catullus cecinit, Oraculum Iouis inter æstuos. Porro & multa Hyginus in Astronom. poëtico. At uero alij nonnulli in Theocœan quampiam mulierem oraculum retulere, Martianus: Ammon, inquit, apparuit cum cornibus arietinis, & uestimento Ianicio, ac sitientibus undam fontis exhibuit. Sed si plura de Ammone cupis, lege Q. Curtium in quarto, & Diodorū Siculum libro XVII. & Arrianum in tertio, qui Alexandri Maced. de Ammone historiam copiose executi sunt.

Assabinus Iupiter ab Arabibus dictus, auctore Plinio. nam ubi de cynamomo & cynamomo lib. XI, ita p̄p̄modū scribit: Gignitur quidē in planis, sed densissimis in ueprib. rubisq;, difficilis collectu. metitur nō nisi per miserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinū illi uocāt. XLIII bonū caprarumq; & arietū extis impetratur uenia metēdi, non tamē ante ortū solis, aut post occasū licet. Sarmeta hasta diuidit sacerdos, deoq; partē ponit. atq;

atq; de Assabino hucusq;. Fuit & Sabis deus apud Arabas, de quo Plin. eodem libro de thure agens; Thus, inquit, collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id patere, digredi uia capitale leges fecere: sibi decimas deo, quem uocant Sabin, mensura, non pondere sacerdotes accipiunt. Ruellius hæc uerba desumens Theophrasto ascribit, & Sabin Solem interpretatur, & quidem Solis delubrum Theophrastus, sed non Sabin uocauit.

Anxurus, uel anxurus Iupiter cognominatus in Italia, in tractu Capaniæ, habitu pueri imberbis, cuius est mentio in octauo Vergil.

Circumq; iugum, quis Iupiter Anxurus aru is

Præsides. quo loco Seruius: Circa tractum, ait, Campaniæ colebatur puer Iupiter, qui anxurus dicebatur, quasi *ἀνδρ' ἔνυρ'α*, id est sine nouacula, quia barbam nunquam rasisset.

ἐλευθερίου ζῆς, quem apud Latinos tum Liberatorem, tum Liberalem, & libertatis auctorem interpretatum legimus. Pleriq; Græca libentius uoce dixerunt, Iouem Eleutherium uocantes. de eo sic tradit Hesychius: quod Medis effugientibus, Eleutherius Iupiter erectus est, quem & aliqui *σωτήρ* uocauerunt, id est seruatore. Hic & Syracusis cultus fuit, & à Tarentinis, & à Plataensibus, & in Caria. Hyperides orator: O uiri (inquit) iudices, hæc quidem Iouis appellatio facta est, ut Eleutherius uocetur, propterea quod *ἐλευθερίας*, id est libertatis porticum construxere propinquam. Didymus tamen & Arpocraton grammatici falli Hyperidem asserunt, quod ideo uocatus sit Eleutherius: sed quod contra à Medis deus Athenienses liberauit, & quod inscriptio quidem *σωτήρ*, id est seruator fuit: Eleutherius autem, id est liberator nuncupatus sit, id quod & Menæder manifestè ostendit. Et certè Plato in Theage, Athenis Eleutherij Iouis porticum fuisse ostendit, cum ibi Socratem & Demodocum colloquentes inducit. Templi uero, imò etiam porticus mentio est in Oeconomico Xenophontis. Sed & illud non te fugiat, duas in primis porticus Athenis fuisse, alteram Iouis Eleutherij, hanc scilicet: altera, quæ *βασιλεία*, id est regia uocabatur, ut Arpocraton est auctor. porro & tertiam porticum legimus, quæ *ἀνδρ' ἔνυρ'α* quidem dicta, cognominata uero ab imaginum uarietate *ποικίλη*, Pœcile. Verùm ne à proposito recedam, Thucydides libro secundo Histor. in oratione legatorum Plataensium, de Ioue Eleutherio apud Plataas ita meminit: cum Pausaniam ait, Cleombroti filium, post Græciæ liberationem à Medis *ἐν ἀγορῇ δὲ ἐλευθερίας θύσαντα ἱερά*, id est in foro sacra facientem Ioui Eleutherio, conuocatis omnibus socijs, & agrum & urbem Plataensibus reddidisse. Et Strabo libro nono scribit, apud Plataas eo loci, quo Græci Mardonium cum trecetis Persarum milibus occisione deleuerunt, Eleutherio Ioui templum constructum fuisse, & certamen gymnicum cum coronis institutum: ludosq; ipsos Eleutheria, id est liberatoria appellata. Pausan. quoq; in Bœoticis, Eleutherij Iouis aram non longè à communi Græcorum sepulchro describit, quod ad Plataas ingressum fuit, quo loco quinto quoq; anno certamen celebrabatur. Idem Pausan. in Attica, Eleutherio Ioui cum Adriano statuas erectas fuisse meritas ait. quin & post Macedonum uictoriam, in qua præclare cum se gessisset, Leocritus Protarchi filius occubuit, Eleutherio Ioui statuam erexere. Longior omnino sim, si tibi multa, quæ collegi, afferre hoc loco uoluero. Vnum illud non mittam, quod apud Dionem historicum legitur. Cum Thrascas philosophus iussu Neronis, abscessis uenis sensim extingueretur, manu extensa exclamauit, Iupiter liberator hunc tibi sanguinem libo. hoc est Græcè, *ζῆς ἐλευθερία*, σοὶ τὸν φ' αἷμα ἀνυδρ' α. Sunt qui hoc Senecæ attribuunt. Nā Cor, Tacitus lib. 15. Senecæ scribit, cum ui ueneni perire nō posset, stagnū calidæ aquæ introisse, & reperisse proximos seruorum, addita uoce, libare se liquorē illū Ioui Liberatori.

ΣΩΤΗΡ

Σωτήρ, hoc est, Seruator Iupiter, ut diximus, à Græcis cognominatus, quod à Medis eos liberauit. Iouis Seruatoris tamē aram multo antè erectam fuisse ab Hercule, Amphitryon ait apud Euripidem in Hercule Furente, ex deuitis Minyis. Sed nos quanto hoc rectius cognomine IESVM CHRISTVM dominum nuncupamus, qui nos suo benignus cruore in ueram æternæ uitæ libertatem asseruit. Strabo libro 9. ait, in Piræeo templum Seruatoris fuisse, in cuius porticu mirabiles fuere tabulæ celeberrimorum artificum. Arrianus libro octauo, de gestis Alexandri, tradit ipsum Alexandrum, ubi intellexit Nearchum & classem totam suā seruata, Ioui *σωτήρι*, cæterisque deis mariorum depulsoribus, & marinis, ludos gymnicos & musicos edidisse, celebremq; pompam induxisse. Sed & *σωτήρ* Iouis meminit Phurnutus, & Hesychius. Illud certè tibi ut recitem, par uisum est: Aristotelē philosophum legasse suo testamento in Stagira Ioui Soteri, & Mineruæ Sotere, animalia lapidea quatuor cubitorum, quod Laertiū scribit ex uoto nuncupato pro Nicanoris salute. Vnde est mirum, nescio quos scripsisse pro Minerua Sotera, id est Seruatrice, Iunonem Sospitam reposuisse. Sed enim præter Iouem, & alios quoq; deos Soteres nuncupatos, hoc toto opere offendes. quā & M. Cicero hanc uocem interpretatus est, Seruatorem dicendo. Quare etiam non mirū tibi uideri debet, si Conseruator etiam Iupiter cognominatus est, ut memini me legere in uetustis nomismatibus: ut in Diocletiani quidē uno, in cuius priore facie ipstus effigies, in posteriore uerò Iouis imago stās, dextera duas sagittas, uel potius duo fulmina, sinistra hastam habet eiectam, cum his literis, IOVI CONSERVATORI. In altero quoq; eiusdem C. Val. Diocletiani, à tergo cuius idem erat Iupiter, dextera Victoriolam porrigens, sinistra uerò hastam erectam habet: Inscripctio, IOVI CONSERVATORI ORBIS.

Σωσίπολις etiam Iupiter cognominatus, hoc est urbis seruator. scribit Strabo libro 14. de Anaxenore citharcedo Magnesi agens, qui propter eam artem in theatris erat celebratus: sed multo magis, quod ei quatuor urbium tributa ut acciperet, concessit M. Antonius, & milites, quā etiam illum patria auxit satis, quæ illū sacra purpura Sospolidis Iouis induit, ut eius imago & inscripctio testatur in foro posita, quo loco mihi uidetur Strabo, ciues, & Anaxenora, M. quoq; simul Antonium irridere.

Κόνις ζῆς, id est, ut Domitius apud Pausaniam interpretatur, puluereus Iupiter, cuius templum Athenis fuit sine tecto.

Λαρισεύς ζῆς, Larisseus Iupiter, ut Strabo & Stephanus scribunt, à Larissa dictus: cuius nominis multæ sunt, quas ambo colligunt, quidam tamen *λαρισείου* δία, alij *λαρισεύου* uocant. Sed tamen supra oppidum ad Caystri campum Larissam unam esse, scribit Strabo, aquarum & uinetorum rerumq; cæterarum præstantia insignem, unde Ioui nomen. Sed & Larissenus Apollo dictus, ut Steph. notat, à pago Ephesi, ut alibi dicemus.

Κλωαίς ζῆς, Iupiter Cenæus. Æschylus in Glauco Pontio, ut est apud Strabonem in decimo,

Ἐβοϊδ' ἀνεμ' ἰὺ ἀμφὶ κλωαίς διός
Ἀκτῶ, κατ' αὐτῶν τύμβου ἄβλις λίχη. hoc est,
Qua flexus Euboicus, ad Cenæi Iouis
Actam, penes sepulchrum infelicis Lichæ.

Quid. in nono, de Hercule:
Victor ab Oechalia Cenæo sacra parabat,
Vota Ioui.

Seneca in Tragœd. Qua tēpla tollēs ara Cengi Iouis. apud Sophocl. in Trachinijs notat interpres, Hercule post captā Oechaliā, ducta Iole peruenisse ad Eubœā

ad Eubœæ promontorium Cenæum, ibiq; ædificasse Iouis Cenæi templum. Stephanus uerò Canæum appellare uidetur, à Canis: quod oppidū fuit non solum Euboicum, sed & aliarum regionum. Quin & duplici n interdum ait scribi, hoc est Cannæ: aduocat & Strabonē in tertio decimo Georg. qui Cannas describit, unde Cannæus Iupiter est nuncupatus. In codice tamen Aldi, *Λιναι* per iota proferri uidetur.

Æneſius Iupiter, hoc est Græcè, *αἰνήσιος Ζῆς*, dictus est ab Ænio monte Cephalenia, in quo ipſius Iouis fuit fanū, cuius meminit Leon in *περίπλω*, hoc est in libro Navigationis, & Demosthenes *ἐν τῆς λιμῆσι*, id est in portib. Strabo quoq; in decimo huius meminit, cū de Cephalenia agit. Sed & grammatici apud Apollonium Rhodium in secundo Argon, ubi de Strophadiabus & Plotis insulis loquitur, de Æneſio Ioue multa: inter quæ & Antimachus in Lyde poemate aduocant, & Hesiodi istud,

ἐν δ' οἷον ἄρχε δ' ἑλωαίνῳ ὄψι μὲν ἔβητι. hoc est,

Hicq; preces fundunt Æneio altiregenti. Vbi mides Æneium uocatum, pro Æneſio. Legimus in super apud Hesychium, *ἐν αἰσίοιο* Iouem in Coronea nuncupatum: quasi dicas, mitem, decētem, officiosum, utilem, & ueracem. Est & apud eundem *ἐν αἰμο* Ζῆς, id est sanguineus, nisi codex nos fallat. significat autem *ἐν αἰμο* & uiuum hominem, & cognatū, & sanguine plenum: id quod tamen & Phauorinus notat. de his etiam supra diximus.

αἰγυρά Ζῆς, id est (ut interpretatur & Valla, & Domitius, hic apud Paus. ille apud Herodotum) Iupiter forensis, pluribus uerò in locis cultus: sed in primis, Paus. & Hesychio testibus, apud Athenienses. hunc Euripides in Heraclidarum tragœdia copiose describit. Legimus & Mercurium, Mineruam & Dianam hoc cognomine nuncupatos, ut suo loco dicemus.

Αἰγυρά Ζῆς, hoc est, Capriuorus Iupiter, ait Phauorinus, est cognominatus. citat Nicandrum in Theriacis: mihi tamen nō succurrit, apud eum id nomen legisse. Iunonem certè Capriuoram legi apud Pausaniam, ut in Iunone dicemus.

Messapeus, hoc est *μῆσαπειός Ζῆς*, cognominatus est, ut Steph. scribit, à Laconia regituncula *μῆσαπειά*, unde gentile nomen est Messapeus, & Iupiter ipse Messapeus, ut Theopompus ait, lib. 57. Pausanias quoq; in Lacon. scribit, lucū fuisse Iouis Messapei in uia, quæ ducebat ad montē Taygetum.

καταβάτης Ζῆς, Catabrates Iupiter, id est descensor, sic cognominatus, ut meminit Pausan. in Eliacis, cuius ara erat in Olympia, ubi & Themidis fuit, & primum Terræ oraculum. Videtur uerò Catabrates appellari *παρὰ τὴν καταβάτω*, descendo, in quo interdum iota interponitur: unde & *καταβάτω* pro *κατάβατω* dicitur. aliquādo & *καταβάσιαι*, quæ signa sunt cœlitus ad terram demissa, & prodigia. Vnde & Apollo *καταβάσιος*, quasi prodigialē dicas: sic & Iupiter Prodigialis, ut ex Plauto antè dixi. Sunt qui sic ideo appellatū tradant, uel propter fulmina, uel quod è cœlo sæpe descendisse putaretur, ad amores potiendos. Illud ridiculum scribit Aristophanes in fabula *εἰρῆνης*, scarabeū esse huic deo in tutela datum. *καταβάτω* Ζῆς meminit & Phurnutus, ubi Iouis cognomina colligit. Meminit & Pollux in nono, item Orpheus.

Cithæronius Iupiter, teste Pausania in Bœoticis, cognominatus à monte Bœotia Cithærone, qui Ioui Cithæronio sacer erat: ipsum uerò montem à Plataensium rege Cithærone denominatum, idem scribit Pausan. ait enim, Iunonem Ioui iratam in Eubœam secessisse: Iouem uerò, quoniam Iunoni persuadere non posset, ferunt ad Cithæronem profectum, qui tum imperabat Plataensibus, nulli sapientia secundus. Hic ergo Iouem iubet, ut statuam ligneam uestibus obtectam bobus plastro ueheret, diceretq; se Plataeam Asopi filiam uxorem ducere, id quod cū ex admonitione Cithæronis fecisset

eisset Iupiter, & confestim id Iuno credidisset, illuc statim accessit: & appropians plastro, statuaq; uestes discindens, sensit dolum: simulachrumq; pro ipsa puella comperiens, placata & Ioui reconciliata est. Hinc ob eam rem festa Dædala instituta, quæ inde nominata, quoniam prisci Zoana, id est statuas Dædala nuncupabant, etiam longè prius quàm Dædalus Palamaonis Athenis huiuscemodi statuas faceret. & huius quidem rei gratia in templo Iunonis per celebri, quod apud Plataenses fuit, duæ in primis Iunonis statuæ fuerunt: alterius quidem rectæ, & stantis, *τελειᾶς ἡρας*, id est Iunonis adultæ, seu perfectæ: alterius uerò sedentis, *νεφερομήνης*, id est nubētis, de quibus in Iunone latius agemus. Recitat hanc fabulam quoq; Eusebius tertio Præparationis Euang. quam commodius in Iunone referemus. Caterum Iunonem Cithæroniam etiam legimus apud Plut. in uita Aristidæ: Vota enim Ioui & Iunoni Cithæronia, Panicq;, &c. nuncupauit ex oraculo, contra barbaros pugnaturus.

Croceates, *λεονία* Iupiter dictus, ut Paus. scribit, cuius & simulachrū celebrat. dictus ab urbe Laconica, quæ ut Stephanus prodit, una fuit ex centū eius regionis urbibus. Pausanias tamen uicium facere uidetur, ubi marmora effoderentur, & ante uicium ipsius Iouis signum constituit.

ἀρβίου Ζῆς, Arbius Iupiter, teste Stephano, dictus est ab Arbio monte Cretæ, ubi colebatur. Arbius uerò tam pro monte capitur, quàm pro incola. fuit & Arbis Indiae fluuius: unde gentile nomen Arbius, & Arbitæ.

ἄσιος Ζῆς, Asius Iupiter, cuius uetustissimum phanum in Creta fuit, ut Stephanus prodit. dictus uerò ab Aſo oppido Cretæ, quo in loco cultus fuit Iupiter.

Temilius, qui & Biennius Iupiter, dictus, ut Stephanus tradit, à Biēno urbe Cretæ, quam aliqui denominatam putant à Benno, uno ex Curetis: uel ab eo, quod uis facta fuerit Marti, hoc est, *ἐπὶ τῷ πῶτι τῷ ἀπὸ γηραιῶν βίας*, inibi (ut ferunt) ab Otho & Ephialte Neptuni filijs. unde usq; ad tempora Stephani, hoc prodentis, sacra Hecatophonía, quæ dicebantur, Marti peragebātur.

Δολιχῆος Ζῆς, Dolichæus Iupiter, scribit Stephanus, à Dolichene urbe Cœmagenes, unde fit Dolichæus gentile nomen, & inquilini Dolicheni dicitur, nam Doliche insula fuit Lyciæ adiacens, ut Callimachus de insulis canit. Alexander uerò in *περίπλω*, id est in nauigatione Lyciæ, Dolichisten ipsam uocat. unde Dolichæus deducitur, gentile nomen.

χάρμωνος Διός, Iouis cognomine Charmonis templum commemorat Paus. in Arcadicis, non longè ab Epaminonda tumulo, uno stadio.

ταμυνῆος Ζῆς, Tamynæus Iupiter, cognominatus ab urbe Tamyna Eretriæ, ut Stephanus scribit. citat Strab. in decimo, Dicitur & numero plurium Tamynæ, ubi colebatur Iupiter. citat Stephanus Paus. in undecimo, *πῶτι ἡδ' ὅσως*, qui liber à nobis non habetur. decem enim tantū in manibus habemus Græcos, opera Aldi & Musuri editos, audio tamē uirum eloquentissimū, Romulū nostrū Amasæū, olim & hoc uertisse latinè, & ante illū Calphurniū Brix. Sed neutrius mihi copia nec uisa nec facta, & propterea uix creditum. Atticam quidē antea Domitius Veronensis, alijsq; nonnulli concise deflorarūt.

Ætnæus Iupiter. Pindarus in Neme. *ἄεθνας αἰθνας*, Iouis Ætnæi, ubi interpreses multa afferunt, cur cognominatus sit Ætnæus, & in eo templum Iouis fuisse produnt.

σκυλλίου Ζῆς, hoc est, Scyllius Iupiter cognominatus. in Creta enim in monte Scylletio colebatur, quo in loco ferunt Curetas Iouem infantem occultasse. Stephanus auctor. Scilletia Minerua dicitur suo loco.

Hermonthites, id est, *ἑρμονθίτης Ζῆς*, colebatur in Ægypto, sic nuncupatus ab urbe Hermonthi: quæ ita appellabatur, ut Momemphis, Menuthis, Tere-

nuthis. In eadem & Apollō eodem nomine colebatur, ut ex Strabone Stephanus scribit. Ibidem & Isis templum fuit. Quin & νόμος, id est præfectura quæpiam ab ipsa urbe Hermonthite uocata fuit.

Lycoræus Iupiter cognominatus à Lycorea uico in Delphis, cuius meminit Callimachus, dicta quidem Lycorea, ab eius rege Lycoreo: quanquam Pausan. in Phocicis aliter sentiat. ait enim, Lycoream urbem conditam in Parnasi summitate ab ijs, qui in Deucalionis alluione luporū ululatus, hoc est, λύκων ὄρυγας seruati sunt. Subdit tamē, & alium esse sermonem hac de re, & ait, ex nympha Corycia Apollinem genuisse Lycoron, à quo sit urbs denominata, & Lycoreus ipse Apollo.

Maleæus Iupiter, à Malea promontorio ad Peloponnesum, cuius non modo poëtis, sed & historicis, alijsq; scriptoribus frequens mentio, cuius derivata nunc μαλέτης, nunc μαλιῆς, nunc μαλειᾶς esse collegimus. unde μαλειᾶς, ut Stephanus notat. Sanè in primitiuis interdum μαλῆα, hoc est penultima breui, & μάλεια, dicitur eadem producta: quod Latinorum quidam parum obseruantes, inscitiam suam in poëtis nostris falsi sunt.

Θεῖος ἄρης, quem Latini Terminalem quidam ex Græco conuerterunt, alij terminorum præsidem, alij conterminum deum, religiose ab antiquis colebatur, in terminis ipsis conseruandis, adeo ut in octauo legum Plato primam in uictus ratione & agriculturæ legem, θεὸς ὀρίων, id est Iouis præsidis terminorum, esse statuerit. Meminit & Iul. Pollux lib. nono Iouis Horotij, & ἄρης ἱερῶν ῥίνας, hoc est, columnæ Terminalis. Dionys. item Alicarn. lib. 2. ubi de Terminis agit, ait Numam Ioui Terminali terminos sacrasse, ut plenius in Terminis dictum est. de ὀρίων uerò, in Ioue Imperatore actum est.

Tomarios, & Tmarios (utroq; enim modo apud Hesychium legi) Iupiter cognominatus in Dodona. meminit Claudianus Tomari Iouis. scribit Stephanus, montem Tomarum Dodonæ, quem & aliqui Tomurum uocant: unde gentile nomen Tmarius. quidam etiam montis incolas τωμάριος, & τμαῖος nuncupant. Phavorinus uerò & ipse τμαῖος legit, aitq; sub ipsum esse templum in Dodona apud Thesprotian, qua ex re Tomuri sunt à poëta nuncupati hypophetæ, id est, uates Iouis ἀντιπόποδοι, καὶ χαμβόναι, hoc est, qui illotis essent pedibus, & humi dormirent. Item τωμάριαι, mulieres uates.

BELVS Iupiter existimatus est à Babylonijs & Assyrijs, cuius non modo in gentium historijs mentio, sed in sacris, quare uisum est, aliquanto altius ex uarijs scriptorib. quæ de eo comperi, repetere. Scribit in primis Seruius, Beli nomen ratione non carere. El quippe Assyriorum lingua Solem significat, unde aspiratione adiecta Græcè ἥλιος est uocatus. alij non Assyriorum lingua, sed Phœnicū putant Hel solem uocari, unde Helius deducatur, qui mox & Belus dictus sit. Quin & Seruius tradit, quod Hal Punica lingua deus dicitur. apud Assyrios uerò Hel dicebatur, quadam sacrorum ratione Saturnus & Sol. Sanè non unus fuit Belus, nam super ea Vergilij uerba ex primo Æneid.

— Cælataq; in auro

Fortia facta patrum, series longissima rerum,

Per tot ducta uiros, antiqua ab origine gentis.

Per tot, inquit, ducta uiros, à Belo primo Assyriorum: ut, Ab antiquo duranti cinnama Belo. Ab eo usque ad Belum patrem Didonis, qui & ipse Assyrius fuit, hinc est, Quam Belus & omnes à Belo soliti. Ergo hæc est, generis series: Iupiter, Epaphus, Belus præscus, Agenor, Phœnix, Belus minor, qui & Metres, mox Dido & Pygmalion. Sachoniaton autem in Phœnicum theologia, Belum inter Saturni filios connumerat, & Iouem fuisse asserit: id quod & Eusebius. Legimus &

alterum

alterum Belum Iouis nepotem, Epaphi regis Aegyptij filium, qui & alium Belum genuit. Porro & Belus prior, Iupiter Babylonijs post consecrationē dictus est. Hunc puto Belum, scribit Plin. sideralis scientiæ inuentorem fuisse, eiq; Assyrios gemmam dicasse, quæ Beli oculus uocetur. Cyrillus uerò libro tertio contra Iulianum Cæs. Belum etiam Arbelum nuncupatum prodit, & primum à subditis hominē dei nomen accepisse, eiq; Assyrias gentes & finitimas sacrificia impēdisse, coluisseq;: quod & Eusebius scribit in Chronicis. M. Cic. in lib. de Nat. deorum, Herculem, qui quintus ab eo connumeratur, in India Belum uocatum affirmat. Vt hoc loco mittam, quæ à Berofo, Metasthene, & Archilocho traduntur, auctoribus mihi suspectis: ab aliquibus tamen ita cultis, ut eorum quosdam uideam ita in eorū lectione insenuisse, ut etiam commentarios in eos plerumq; monstrificos composuerint. Sed ad Belū redeo. Scribit Diodorus Siculus in histor. Osim multas colonias deduxisse, Belumq; colonum in Babyloniā traduxisse, Neptuni & Lybie filium, qui propter Euphratem sedem posuerit, & sacerdotes Chaldæos instituerit. Hesychius quoq; Belum Neptuni filium cum circumflexo accētū asserit, cum graui uerò limen & uiam domus. Templum autem Beli amplissimum ac magnificentissimum alio loco describit Diodorus, & Herodotus in primo: quod tamen non legi in Vallæ codice, sed in Græco, quod in medio urbis Babylonis constructum fuit. eius meminit & Arrianus libro histor. 3. Sed locupletius multo libro 7. quo loco describit à Xerse dirutum, ab Alexandro instaurari demandatum fuisse. Legimus apud Dionem in hist. in Apamea Syriæ Iouem etiam Belum cultum fuisse, qui Severo imperatori, cum adhuc priuatus esset, responsum dederit ex Homericō uersū, eum imperaturum. quin & imperium iam adeptō, ex eodem poëta etiam respondisse, quæ apud ipsum Dionem leguntur. Philo Byblius, nō ille hebraus, & Eusebius, scribunt Iouem à Phœnicibus nuncupatum Beelsamen, quod nomen nostram linguam interpretatum significat cœli dominum. Hieronymus libro primo in Oseam, Semiramis ait, cum Zoroastrem magum Bactrianorum regem prælio superasset, in tantam peruenisse gloriam, ut patrem suum Belum referret in deum, qui hebraicè dicitur Bel, & in multis prophetis, maximeq; in Daniele. Hunc Sidonij & Phœnicis, inquit, appellant Baal, qui idem sit qui Belus. unde & Didonem Sidoniam regij generis, cum Æneam suscepisset hospitio, hac patera uina libasse apud poëtam legimus, qua Belus & omnes à Belo soliti. Baal autem Græcè βαλ, Latine habens interpretatur: unde Baalim, me habens. Ad hæc & Beelphegor habemus in sacris literis Moabitaram deum, quem quidam Priapum deum interpretati sunt, ut Isidorus libro octauo, quo loco multa de Belo scribit. Sed & Theophyl. in Osea, de Beelphegor multa effert, & ipse Priapum fuisse existimat, alij Saturnum & Beel quidem dei ipsius nomen, phegor uerò loci, ubi coleretur. Belem etiam deum Aquileiensiū, cultum summa religione, qui Apollo crederetur, auctor est Herodianus in hist.

Νεμεῖος ἄρης, Nemeetes Iupiter, ut scribit Steph. uocatus à Nemea regione Elidis, ubi habitauerunt Dryopes. Suidas quoq; in dictione νεμεῖος: Nemeos, inquit, qui in Nemea Locridis est, significatur. Nam qui apud Elin Nemea ciuis, Nemeus scribitur, & Nemegus: quin & νεμεῖος, ut manifestū est ex Ioue Nemeete. Hūc eundem crediderim esse, quem Nemeum Paus. nominat in Argolicis. ita enim scribit, de Cleone postquā locutus esset: In his, inquit, montibus leonis adhuc specus ostēditur, & Nemea regium cula abest ferme inde stadijs 15. in ea uerò Nemei Iouis templum spectaculo dignum, præterquam quātum discissum est. tectum & simulachrum nullum relictum: lucus est circa templum ex cupressis: & ibidem Ophelten in herba à nutrice posita

tum, & à serpente interfectum ferunt. Subiungit & alia quædam, de sacrificio & celebritate, quæ ibi ab Argiuis celebrabatur, & de Opheltæ sepulchro, quæ lucem afferunt ijs quæ à Statio in Theb. & Strab. in octauo scribuntur. Scribit Thucydides in tertio, & cum statua in templo Nemeæ Iouis habuisset, quo templo fertur Hesiodus poëta ab incolis interemptus, cum oraculum accepisset se in Nemea hoc esse passurum.

Elacataus Iupiter, qui & ἐλακᾶτις, teste Stephano, uocatus est. à monte uero Theffaliæ Elacatao denominatus fuit.

Mechanei etiam Iouis statua legimus apud Pausan. sed eius mentionem habitam aibi non succurrit, nisi in Corinth.

Βαγῆος ζεύς, Bagæus Iupiter Phrygius, uti Hesych. & Phaurinus scribunt. Bagæus significat tum magnum, tum multum ac uelocem.

Κομυρῆος ζεύς, Comyrus Iupiter, ait Phaur. in Alicarnasso colebatur.

Στάμνιος ζεύς, Iupiter Stammius uidetur appellari ab Aristophane, ut à Phaurino notatur, cum inquit, στάμνιον υἱός, id est Stammij filius, Iouis scilicet. sub his enim uerbis intelligimus uinum in uase. Dionysius enim, Iouis filius. Stammos quippe uas est, hoc est ὑδρία, κάλπις, κάλαβος. quin etiam stammia, uasa uinaria.

Asbameus Iupiter dictus, cuius Ammianus Marcel. lib. 23. hist. his uerbis meminit: Apud Asbamei Iouis templum in Cappadocia, ubi amplissimus ille philosophus Apollonius traditur natus, apud oppidum Tyanam, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus sese resorbens, nunquam extra margines intumescit. Sanè pro Asbamreo Ioue, quidam Asameum legunt. de hoc aliud mihi non succurrit.

Marnas Iupiter dictus apud Gazæos in Phœnicia, & cultus, ut D. Hieronymus scribit in Esaiam. significat autem Marnas Cretenfis uirginem.

Cynetheus Iupiter sic cognominatus, quoniam uenandi uerò ars κυνήθια & κυνηγετική Græcè uocatur, & κυνηγέτης & κυνηγός uenator, quare Cyneges Iouis potius cognomen ipse putarim, quam Cynetheum: licet id libentius docti quidam scriptis suis asserant.

Hicesius Iupiter, hoc est, ἱκετήσιος ζεύς, deprecabilis uidelicet, & qui supplicum preces audit, & familiaribus miseretur: Hesychius. hinc ἱκετήσια dicitur, quæ ipsæ sunt supplicationes, & supplicandi modus: & ramus insuper oleæ, lana obuolutus, quo in his supplicationibus utebantur antiqui, qualis ferme ἐρεσιώνη. Sanè idem Iupiter & ἱκέσιος etiam appellabatur, ut est apud Euripidem in Hecuba, ubi eia Polyxena supplicatur. De Ioue Icesto etiam mentio fit apud Phurnutum, & Græca in Aratum Commentaria, & Lucianum, si rectè memini. Orpheus in Argon. ἱκέσιος ζεύς ἕδρα λυτοῦ. id est, Hicesij præces natæ Iouis. Apollonius in secundo, ἱκέσιος πρὸς ζεύς. id est, Hicesiū ante Iouem. Iulius Pollux in octauo, Solonem scribit tres iurare deos in Plynterijs permisisse, ἱκέσιον, καθάρσιον, & θιακισήριον: hoc est, supplicem, expiatorium, & depulforium.

Cosmetas, κοσμητᾶς ζεύς, quem Imperatorem & Principem Iouem interpretari possumus, à Lacedæmonijs cultus, cuius templum (ut Paus. scribit) non longè à porticu fuit, quæ ad meridiem uergebat.

Salaminius Iupiter colebatur in Salamina Cypri, cuius templum, ut Cor. Tacitus scribit, Teucer Telamonis, patris ira profugus posuit.

Ἐπιπέριος ζεύς, Iupiter qui in summitatibus montium coleretur: Hesychius. In montibus enim Ioui, & alijs plerisque deis aras ut plurimum ueteres statuebant. quin & legimus in sacra Hebræorum historia id sæpe reprehendi, ab ἰδὴ & ἄμω dictus, hoc est, in uertice.

Ἐπιπέριος

Ἐπιπέριος ζεύς, id est fructifer, seu frugifer Iupiter: colebatur uerò in Eubœa, ut Hesychius scribit. unde ἐπιπέριος, fructuum copia, Epicarpij Iouis & Phurnutus meminit.

Taramis Iupiter dictus à Barbaris, qui ut grammatici obseruant, humano sanguine placabatur. Lucanus in primo,

Et Taramis Scythicæ non mitior aræ Dianæ.

Alij legunt, Taranis, & eum th aspirato ab alijs scribitur, & in Cypro colunt: ego certè comperti nihil habeo.

Mandragoras Iupiter, teste Hesychio, dictus. est & herbæ genus, quod uinum & somnum inferat, hoc est, οἰνὸν & ὑπνόν. Inde etiam Mandragoritidis Venus appellata.

Abretani Iouis templum in Mysia fuisse legitur, in quo suem comesse, aut macstasse, piaculum fuit. meminit Strabo.

Phaëthon Iouis stella appellatur, Ciceroni, Apuleio, Martiano, alijs: μολοῦ βολᾶς à Chaldæis dicta, teste Hesychio.

Laprius Iupiter etiam cognominatus, ut Lactantius in primo docet, à Laprio Iouis comite. Elaphrū tamē in Cræta cultū fuisse, apud Hesych. legimus.

Velsurus Iupiter: Velsuri Iouis sanum antiquissimum barbarorum, ut puto, Thraciæ, sanctissimumq; M. Cicero à L. Pisonè direptum scribit, in ea oratione quæ in L. Pisonem dicta est. De eo præterea nihil aliud comperi.

Sunt & plura alia Græca Iouis cognomina, quæ sparsim inter legendum apud scriptores offendes. nos tibi hinc penè nuda subsignabimus, etiam ut cunq; à me latine relata, ne tibi uel lectori detur interpretandi labor, nisi ubi ego fortasse (ὅ μὲν αἰεὶ γρηγορεῖ) dormitauero. Quis enim tam oculatus Lynceus, qui longe interdum à signo & scopò non ab erret, nedum collimet?

Νεφέλη γρηγέτιος ζεύς, hoc est nubium coactor, uel nubes congregans Iupiter, παρὰ ἀγέρω καὶ νεφέλη, quod uidelicet nubes cogat: & ut quidam transtulere, Nubicoga: huius mentio frequens est apud Homerum, Hesiodum, & Poëtas cæteros. idem exponit Phurnutus. Sunt qui nō ab ἀγέρω, sed ab ἐγέρω potius deducant, hoc est, quod nubes excitet. meminit & Lucian: in Timone,

Μηπέτιος ζεύς, frequenter à poëtis appellatus, hoc est consultor, uel consiliator Iupiter, quia rebus consulere creditus: unde & prouidus quoq; à Cretenfis cognominatus, id est παροχέος, ut Diodorus notat, & cōsultor. hinc & a Phurnuto & Pausan. in Attica βολαῖος dictus.

Θεῖος ζεύς, Vrios Iupiter appellatur, qui à Latinis imperator dicitur, de quo supra diximus. tu, quæ illic scripsimus, repete.

ὑψιπέριος ζεύς, etiam cognominatus, quod superiora regat, & curet, nam cum μεδέω, tum μέδω, imperare, regere, curareq; significat.

Crangus Iupiter in Lycia, Drymnus apud Pamphylis dicebatur, Promætheus apud Tyrios, Æthiops & Gyrapsius: ut est apud Lycophronem, ἰδρύμιος δαίμων, προμανθεὺς αἰθίωψ, γυράσιος. id quod & Isaacius interpretauerit. sed Strabo & Eustath. Crangum montem faciunt, qui tauri partum significet, unde potuit Iupiter appellari.

Θιακισήριος Iupiter, & item Iuno: ab Hesychio cognominati, quasi qui sanandi seu curandi uim gerant, παρὰ τὸ θιακείω.

Ὀπνός ζεύς in Delphis dictus, ἐπιπνός in Chio, & utrunq; uidetur à facili inspiratione, utriusq; & Hesychius meminit, quem si audiamus, hūc ἐπιπνόν dicemus, illum ὄπνον, hoc est bonum somnum inducentem. nam & ipsum somnia immittere, alibi ostendimus. Porro & in Chio quoq; eodem actore πελινναῖος ζεύς colebatur.

Ἐπιπέριος ζεύς in Cræta cognominatus, Hesychio: ubi & ἐπισπέρηριος etiam colebatur, hoc est qui magistratibus præesset, & ἐπισπέρηριος ibidem, teste Phas

uorino, nisi corruptè legatur. & παλαῖος ζεύς, qui in miserijs succurrit.

Μηδινεύς ζεύς, Medineus Iupiter à Lydis cultus. Idem, ait Hesychius, & παλαῖος ζεύς in Pontica Trapezonte: & πάνοπτος, hoc est cuncta uidens, & oculatus Iupiter, in Achaia: & ὑδρινεύς ζεύς, hoc est promiscuus, in Salamine.

ἐπιθύμιος ζεύς, id est, qui in sublimi altari uel tribunali esset: cultus uerò in Siphno insula. μαζεύς uerò & cultus & nuncupatus à Phrygibus. Item ab Atheniensibus ἐπόψιος, & ἐπωπυτής, πικυρατής & πικυραρός, & δζακισθύριος ζεύς, id est depulsorius: Pollux.

ἰκελίδης ζεύς, item & ἰστυήρ Iupiter, in Cypro dictus.

ἰερόος ζεύς, quasi dicas liberator, & seruator Iupiter. item ἰερίμιος.

ἰνίφμιος ζεύς, idem & ἰνίφμιος, Iupiter boni nominis & famæ: quasi dicas inculpatus. ἰερίθμιος ζεύς in Rhodo, θαλάσσιος uerò in Sidone cultus, in Cοῦδιπικυραδός. atque hæc ferè ex Hesychio: uti etiam ὑπκλόπιος Iupiter, quasi tu dicas fur & dolosus. Item μαριτωίος, & ὑπκκλιδίος ζεύς, quæ cognomina ut plurimum apud Hesychium, & Phauorinum, & Suidam etiam leges aliqua. Sed &, quanquam plerumq; in malum, Alastora etiam, illum nuncupatum legimus, ut apud Phurnutum & Hesychium: & item παλαμναῖον, ut alibi notauimus.

Alastor etiam, & Palamnaeus Iupiter, teste Phurnuto dictus, quòd uidelicet delinquentes puniret. unde & Palamnaei & Alastores, παρὰ ἀλαστωῖα, de quibus alibi etiam scripsimus, ex Polluce.

Si uerò tibi fortè PROSPER V. C. uisus ero leuissima quæq; sectari in his deis interpretandis, ne mirum uideatur. Renunciatum enim mihi est, nescio quem uirum, illum quidem eruditum, editionem hanc meam suo quodam libro anteuertisse. Ego autem omnibus, nedum illi, ut audio, etiam legum perito, facile concedo facundiam & eruditionem etiam: cura uerò & studio haud ita multis herbam, ut dicitur, dederim. Legitur ille quidem, diuque legatur, uix à me per amici nostri B. Barbulei diligentiam uisus. Noster etiam, ut spero, rerū saltem copia, si minus eruditione & eloquentia, tibi in primis, & per te etiam studiosis, fortasse non erit ingratus. Quare me ad ceteros deos describendos conuerto, Iunonemq; Ioui iurè coniungam, fratrique tuo Paulo Pasetho dono mittam, ut sicuti uos & sanguine & amore fratres, ita deos fratres iunctos sub nomine uestro in lucem dare constitui.

SYNTAGMA TERTIVM, DE IVNO.

NE, HYMENÆO, ET TALASSIO: AD D.

PAVLVM PASETHVM C.

Cum superiore Syntagmate de Ioue, eiusq; imaginibus nonnullis permulta collegerim, illudq; fratri tuo Prospero, V. Clariss. ob illius erga me merita, beneuolentiamq; singularem dicauerim: nunc cum de Iunone Iouis sorore sim acturus, quantum ingenij mei mediocris facultas tulerit, tibi hoc Paule Pasethe, qualecunq; sit munus, dare constitui, ut omnibus testatam facerem mutuam nostram inter nos, nec uulgarem beneuolentiam, qua uinculo etiam bonarum disciplinarum iungimur, & sacrarum in primis literarum: in quibus tu ita inuigilas, & tales progressus facis, ut paucos in hac tua iuuenili ætate senes & prouectos, pares in eis interpretandis habere uidearis: nimirum, ut qui ex ipsis fontibus haurias, hoc est, ex Hebræis literis, quas multo studio & sudore es affecturus, nullos prætermittens labores, nullis etiam sumptibus parcens. Sed isthæc missa nunc faciam, tuo pudori ac modestiæ consulens, cum & longè re ipsa præstes. Atq; adeò Iunonem ipsam aggrediar. Ne te tamen hæc ipsa ludicra & leuia à serijs tuis studijs auocent, nisi tantisper, dum aliquando animum recreare ac remittere liberit. Vale: uotisq; tuis aspiret, qui hodie corda discipulorum suo numine afflauit.

I V N O.

IVNO, Græce Ἥρα uocatur: Iouis, ut inquit Varro, coniunx, & is Cœlum, hæc Terra, quæ eadem Tellus: & ea dicta, quod unâ cum Ioue iuuat. At Cicero in secundo de Nat. deorum ait: Aër, ut Stoici disputant, interiectus inter cœlum & mare, Iunonis nomine consecratus. Quin & Græci Ἥραν ipsam aëra interpretantur, unde & Iunonis templum Ἥραιον uocatur. & Macrobius, Iunonem aëriam dictam scribit, quòd ipsa aër putaretur: uel quod in eo regnaret, ut ait Martianus. Iuno Iouis ideo coniunx, ut Placiades interpretatur, quòd aër igne feruescat, nam & Theopompus in Cyprico carmine, & Hellanicus in διὸς φιλολογία, quam descripsit, ait Iunonem ab Ioue uinctam catenis aureis, & degrauatam incudibus ferreis: illud nihilominus dicere uolentes, quòd aër igne cœlesti coniunctior, duobus deorsum elementis misceatur: id est, aquæ & terræ, quæ elementa duobus superioribus grauiora sunt. Idem interpretatur & Phurnutus, id uerò ex Homero sumptum, cuius hi sunt uersus ex xv, Iliad. rhapsodia, ut cunq; à me expressi,

An memor es, cum de sublimi pendula, iunxi

Incudes geminas pedibus, manibusq; catenas

Ex auro iolido, tibi sic per nubila cœli

Suspensæ potuere dei haud succurrere quicquam:

Et reliqua, ut ad propositum redeam. Finxerunt præterea ipsius Iunonis idolon, ut aream forficem præferret, sumpta tralatione ac metaphora ab incidente capillos forfice: & purum corpus ostendens. Memini etiam me uidere aureum pulcherrimum Neruæ imp. nominis, in cuius tergo matrona erat, cum radiata corona, in throno sedens, læua sceptrum, dextra forficem præferbat. ego Iunonem iudicabant, literæ tamen quæ in eo legebantur, hæc fuerunt: FORTVNÆ P. R. Tu uideris, quare id factum. Dicta uerò Ἥρα, ut in Cratylo Plato scribit, quasi ἑρατή, id est amabilis, propter amorem quo ab Ioue afficitur. Fortè etiam ad sublimia spectans, quia hoc nomen primum instituit, ἄδρα Ἥραν nuncupauit, & obscure loquutus est, ponens in fine principium: quod tibi quidem patebit, si nomen illud frequenter pronunciaueris, ita enim apud Platonem Socrates est locutus. Sed ut facile tibi Platonis scrupus eximatur, ἀντὶ si primam literam in fine posueris, Ἥρα fiet. hinc Arnobius in 111, doctè scribit: Nam si Iuno aër est, quemadmodum uos ludere ac dicitare consuecistis, Græci nominis posteritate repetita, nulla soror & coniunx Iouis reperietur. Alij porrò Ἥρα dictam scripsere, quasi ἑρατή, id est sacram, quod sacris præsit nuptijs, Iunonem, Apuleius in x ita effinxit: Mulierem honesta forma, habentem in capite candidum diadema, & sceptrum manu gestantem. Coronabatur interdum lilio: Iunonis enim flos lilium, & rosa Iunonia uocabatur: id quod à fabula infantis Herculis, ab Iunone ablactati deductum, in nostro Hercule scripsimus. Ad hæc & pyleones feta legimus apud Spartanos, quibus Iuno coronabatur. Calceos in pedes Iunonis aureos, cum Hesiodo cæteri poëtæ inducunt. Pulchrè etiam Iuno Argis efficta legitur, uite enim, ut Callimachus ait, ornata, qua de re ita in li. de Corona Tertullianus: Argis, inquit, Iunonis signum palmite redimitum, subiecto pedibus eius corio leonino, insultantem ostentans nouercam de exuuijs utriusq; priuigni, Bacchi scilicet & Herculis. Sed iam præstat huius deæ cognomina interpretari. Et quoniam in primis Iuno, ut dixi, nuptijs præesse putabatur, quæ illi ex de re cognomina attributa sunt, afferemus: & ea primum, quæ quapiam imprecatione in nuptijs Mercurij Martianus commemorat, Iuno pulchra, inquit

licet aliud tibi nomen consortium cœleste tribuerit, & nos à iuuando Iunonem, unde & Iouem dicimus, nominemus: siue te Lucinam, quod lucem nascentibus tribuas, ac Lucetiam conuenit nuncupari, nam Fluoniam, Februalemq̄, ac Februam, mihi poscere non necesse est, cum nihil contagionis corporeæ sexu intemerata pertulerim: Interducam, & Domiducam, Vnixiam, Cinxiam, mortales puellæ debent in nuptias conuocare, ut & earum itinera proregas, & in optatas domos ducas: quæ cum postes ungent, faustum omen affigas: & cingulum ponentes in thalamis non relinquant: Socigenam te, quas uel in partus discrimine, uel in bello protexeris, precabuntur: Populonam plebes, Curitum debent memorare bellantes. Hic te Aëriam potius, ab aëris regno nuncupatam uoco. Hæc quidem Martianus, hæc etiam de Iunone Arnobius cognomina: Nulla, inquit, soror & coniunx omnipotentis reperietur Iouis, nulla Flutionia, nulla Pomona, nulla Ofsipagina, nulla Februaria, Populonia, Cinxia, Caprotina, & cætera. Hesychius porro Iunonem à Babylonis uocari tradit ἀδία, à Tyrijs uero ἰτέα, ab alijs quibusdam Βηλεθης, licet hoc nomine alijs Venerem interpretentur.

Lucina igitur Iuno dicebatur, quanquam & Diana, ut dicemus, quod lucem nascentibus dare crederetur: unde etiã Lucetia, Varro de Ling. lat. cum de Proserpina ageret, quæ & ipsa Iuno inferna dicta est: Ideo uerò uidetur, inquit, à Latinis Iunò Lucina dici, uel quòd est terra, ut physici dicunt, & lucet: uel quòd ab luce eius qua quis conceptus, usque ad eam qua partus quis in lucem unã uiuat, donec mensibus actis produxit in lucem: facta à iuuando & luce Iuno Lucina, à quo parentes eam inuocant. Lucina enim nascentium dux, quòd mensès huius hoc uidisse antiquas apparet, quòd mulieres potissimum supercilia sua attribuerunt ei deæ. Hic enim maxime debuit collocari Iuno Lucina, ubi à deis lux datur oculis. Hæc Varro. Festus quoq̄: Supercilia, inquit, in Iunonis tutela esse putabãt, quòd ijs protegantur oculi, per quos luce fruimur, quam tribuere putabant Iunonem, unde Lucina dicta est. Plin. tamen in xvi Nat. hist. dictam ait à Iuco, ubi eius ædes condita fuit, ubi lotos fuit mîræ uetustatis. Ouid. in Fastis utranque opinionem his carminibus attigit:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucis,

Vel quia principium tu dea lucis habes.

Lucina Iunò finge batur, si antiquis nomina matibus credendum, hoc modo, ut est in Faustinae Aug. Pij. Aug. Fil. In cuius tergo matronæ stolatæ imago stans cernitur, quæ dextera pateram, sinistra hastam tenet, his literis ascriptis, IUNONI LVCINÆ. Opigena Iunò, teste Sex. Pomp. quod in partu opem ferat, etiam appellata fuit. Natalis etiam Iuno uidetur à Tibullo dici, quod natali die coleretur. Ita enim canit,

Natalis Iuno sanctos cape thuris acervos,

Quos tibi dat tenera docta puella manu.

Idem quoque poëta Genium Natalem cognominauit, dum ad eum ita cecinit,

At tu Natalis quoniam deus omnia sentis.

Ita uerò dixisse uidetur, ut Græci γρηθλιον, quò nomine non Iouem modo, sed & Lucinam & Genium cognominant.

Egeria quoq̄ à mulieribus colebatur, quod eam partui egerendo opitulari credebant: ait t̄or Festus. id quod alio loco etiam retulimus.

Iuga Iunò appellata, uel quod Iuges, ut ait Pompeius, sunt eiusdem iugipares, unde & coniuges, uel ut scribit Seruius in quarto Æneid. super ea Didonis uerba, Ne cui me uinclo uellem sociare iugali. Iugali, inquit, propter iugum quod imponebatur matrimonio coniungendis, unde etiam Iuno Iugalis

Iugalis dicitur. Iugæ Iunonis ara fuit Romæ in uico, qui ideo Iugarius dictus erat, ut Festus ait. Scribunt alijs, quòd ad hanc aram ueteri ritu nubes uinculis iungebantur, in omen futuræ concordia. Existima uerim Iunonem hanc Iugam, illam esse quam Græci ζυγία appellat, cuius in vi sua Metamorphos. meminit Apuleius, in Psyche appreciatione ad Iunonem, ita enim ait: Quam cunctus oriens Zygiam ueneratur, quo loco interpretes, uir doctissimus, ariolatur quidem nescio quo pacto cognomen hoc Iunonis esse, sed nihil præterea nos id apud Dionysium Alicarnas. ubi artem scribit nuptialis orationis, deprehendimus, cuius uerba, non ut amicus meus interpretatus est, elegantissimè quidem, sed parum ad propositum nostrum. Sic ergo Alicarnas. Enim uero Iupiter & Iuno primi coniungentes dei sunt, & copulantes: atque hic quidem Pater omnium uocatur, hæc uerò Zygia, quòd fœminam mari coniungeret. hoc est, ἡ τῆς ζυγῆς ἡ ἀρσενική. Hæc quidem Alicarnas. Nam rectè quidem amicus meus Iugam transtulit, uerum in re præsentis non congruebat. Interpretes quoq̄ Pindari in Neme. ubi fit mentio de τέλει Iunone, ita scribit: Iuno enim ipsa est γαμηλία, καὶ ζυγία. atq̄ hac de re satis.

γαμηλία ἡρα, hoc est nuptialis Iuno, in nuptijs colebatur. Plutarchus in præceptis connubialibus ait, Iunoni Gameliæ rem sacram facientes, cum reliquis sacris fel non consecrant, sed eximentes post aram proijciunt, id scilicet significante legislatore, neque quid bilis, neq̄ iracundiæ in nuptijs esse oportere. meminit & Eusebius in tertio Præparat. euang. Scribit Phauorinus, Cecropem (qui Diphyes ideo dictus est, id est, naturæ duplicis, quòd Athenis primus nuptias instituit) Gameliã etiam Iunonem statuisse, & Gameliona mensẽ: quod & Charax scribit. Gameliã quoq̄ Iunonis, ut paulò antè meminimus, Græcus Pindari interpretes mentionem facit. Gamelium præterea Iouem inter Iouis cognomina retulimus. Nec tibi illud hoc loco præteribo, γαμηλιος θεός, καὶ γμηθλιος θεός, hoc est Nuptiales & Natales deos coluisse ueteres, quod uel in primis ostendit Dionys. Alicarnas, ubi de nuptiali oratione præcepta perscribit.

τέλει ἡρα, hoc est perfecta Iuno, uel ut Poggius uertit apud Diodorum, Perfectrix, uel potius Nuptialis: nam Iul. Pollux in tertio ait, & matrimonium uocari τέλει, & τέλει qui matrimonium ineunt. quin & ipsa coniunctionis actio ἡρα τέλει: ab Iunone præside nuptiarum, quam in primis uirgines ante nuptias sacrificijs placabant. Pindarus in Nem. in hymno ad Thiam Vliæ filium Argium, de Hebe Herculis uxore loquens, τέλει, id est Iunonem Hebes matrem uocat, ubi Græcus enarrator inter cætera & hoc ponit: τέλει δὲ ὁ γαμήλιος, ἡ δὲ τέλει ἡρα βίος κατασκοπάζει. hoc est, τέλει autem nuptiæ, propterea quod perfectionem uitæ præparant. Citat & hoc Æschyli, ἡρα τέλει ζυνὸς θυναῖα δάμαρ. id est: Iuno Telea Iouis uxor cubiculi. Narratur in Commentarijs Theocriti hæc fabula, desumpta ex cuiusdam Aristotelis libro, qui scriptus fuit de templo Hermiones. Iupiter cum insidiaretur Iunoni, ut cum ea iaceret, eam conspexit procul à cæteris deis (adeò parum uitæ solæ uagantur uirgines) mutatus in coccyga, id est in cuculum, in monte confedit, qui prius Thronax dicebatur, postea ex re Coccyx dictus est, quin & Ιούκωξ, id est cuculus Iupiter, ipse & cultus & nuncupatus fuit Argis. Cuculus ergo Iupiter tempestatem simul commouit: ubi cum sola in monte Iuno esset, ea parte qua postea constructa est Telia Iunonis ædes, cuculus Iupiter, ob tempestatis horrorem in uirginis Iunonis gremium deuolauit: quem Iuno miserata ueste contexit, tum uerò Iupiter suam indutus formam, Iunonem est amplexatus.

illa ma

illa matris metu abnuebat, donec pollicitus connubium obtinuit. post uero ab Argiuis Iuno maxime culta, in cuius templo ibidem constructo simulachrum hac specie positum fuit. Ipsa Iuno in folio sedens, manu sceptrum tenebat, in cuius summitate cuculus fuit. hæc ferme in commentarijs. Homerus in Iliade huius concubitus meminit: quare à Socrate apud Platonem culpatur. nam statim humi cum dea Iupiter concubuit. ac ne in cubiculum quidem ingredi sustinuit, in terram est collapsus, ea locutus quæ mortales amore capti solent. Super quem Homeri locum in eius defensionem aduersus Socratem Proclus, & Procli magister Syrianus, ut putatur, multa scripserunt, quæ ego missa facio. Sanè & de Teliâ Iunonè aliàs fabulam legimus. Temenum ferunt Pelasgi filium in Arcadia apud Stymphalum habitasse, quod in loco Iunonem educauit, atque triplex inde dea, & sacrum cognomen adeptæ est. Nam *παρθένος*, id est uirgo primum uocata est: dein cum Ioui nupta fuisset, *τέλεια*, id est adultæ & perfectæ. cumque demum cum Ioue dissideret, *χρησα*, id est uidua appellata est. Stephanus quidem, apud Hermionem Iunonis *παρθένος* celebre fuisse templum affirmat. Pausan. apud Platæenses templum fuisse scribit cum magnitudine, tum statuarum ornatu insigni. ingredientibus siquidem Rhea in saxo cernebatur, enixa Iunonem fascijs inuoluerè, quam ex Saturno concepisset. Iunonis uero statuam *τέλειαν* uocabant, recta magnitudine, & conspicua erat statua ex lapide pentelesio. inibi etiam inerant Praxitelis opera. Alterum porro erat simulachrum Iunonis sedentis, quod Callimachum fecisse aiunt: ea *νυμφόλορον ἡρα* dicebatur, id est, Iuno nubens: cuius historiam plenius in Ioue Citharone retulimus: unde, si libet, repete. & in Citharone Iunone nonnulla dicenda. Sanè & sororiam Iunonem nuncupatam lego, ut apud Festum in Sororio sigillo, ubi de eius ara agit, & Iani Curiatij.

Interduca, & Domiduca Iuno, uocabatur à Romanis, quod ad sponsæ des sponsa comitabatur, uel earum iter protegeret, meminit Martianus, ut ostendimus. D. etiam Augustinus libro septimo de Ciuit. dei. Hæc tamen est, inquit, Interduca pueris, & opus facit cum deabus ignobilissimis, Abeona & Adeona. tum etiam paulò post subiungit: Ponitur autem Iuno, quia interduca est, & domiduca, quasi prosit quicquam iter capere, & domum duci.

Vnixia Iuno cognominata, teste Martiano. ea uero causa uidetur, quod uetus Romanorum mos fuit, ut nouæ nuptæ mariti domum intrantes, axungia postes ungerent. ea enim religione tenebantur, ut axungia putarent pleaque mala arceri. Seruius grammaticus libro quarto Aneid. morem fuisse ait, ut nubentes puellæ simul cum uenisset ad mariti limen, postes antequam ingrederentur, ornarent laneis uittis, & oleo ungerent, & inde sunt uxores dictæ. Sed Plin. & Massurius, non oleo, aut axungia, sed lupino adipe postes inungere moris fuisse, prodiderunt: ne scilicet malum aliquod medicamentum inferretur.

Cinxia Iuno, ut idem scribit Martianus, quod cingulum puellæ ponentes in thalamis, à Iunone protegantur. At Festus: Cinxia, inquit, Iunonis nomen sanctum habebatur in nuptijs, quod initio coniugij solutio erat cinguli, quo noua nupta erat cincta. Vnctionibus, inquit Arnobius in tertio, superest Vnixia, cingulorum Cinxia replicationi. Porro de cinguli seu zonæ solutione, in Lyfizona Diana copiosius agemus.

Socigena item Iuno, ut idem tradit Martianus, cognominata, quod nubentes associet ac copulet.

Populona, seu Populonea Iuno etiam cognominata, quam populus seu plebs precabatur, ut innuit Martianus. In Papyriano etiam iure relatum est:

Ara uis

Ara uicem præstare posse mensam dicatam, ut in templo Iunonis Populoneæ augusta mensa est. meminit & Macrobius in tertio Sat. Quidam Populoniam uocant, quod ex nuptijs populi procreentur. Populonia præterea & Fulguræ mentio est apud Augustinum libro sexto de Ciuitate dei, ex Seneca, quod alibi etiam retulimus.

Magna Iuno, id est *μεγάλη ἡρα* cognominata, ut obseruat Macrobius libro Saturnalium tertio, ex Cassio Hemina: Samothracas deos ait eosdem esse Romanorum penates, & proprie dici *θεοὺς μεγάλους, & θεὸς χριστός, & θεὸς δύναμις*. Secundum quam doctrinam ait Vergilium loquutum, quum cecinit: Iunoni magnæ primum prece numen adora. *τὴν μεγάλην* nominasse uidetur Ouidius in Fastis,

Monte sub exquilio multis inæaduus annis

Iunonis magnæ nomine lucus erat,

Sanè & maxima Iuno dicta est. Vergilius in octauo: Tibi enim tibi maxima Iuno, Maestat sacra ferens. quo loco Seruius uarias eius potestates fuisse ait, ut Curetis, Lucina, Matrona, Regina, dicatur, & dicunt theologi ipsam esse Matrem deum, quæ terra dicitur, unde ei etiam porca sacrificatur. Porro & Bona uocata fuit Iuno. Vergilius: Adsit lætitiæ Bacchus datur, & bona Iuno. *τὴν χριστήν* uocasse uidetur, & *τὴν δύναμιόν*, cum ait, Dominamque potentem, ut Macrobius etiam obseruat.

Regina Iuno à Latinis cognominata, quod soror & coniunx Iouis, deorum atque hominum regis: quæ, ut Camillus dictator in oratione scripsit, quam ad Popul. Rom. habuit, transfueta à Veijs fuit in Auentinum, & celeberrimè summo matronarum studio dedicata. Scribit etiam P. Victor, templum Iunonis Reginae à Camillo D. D. Veijs captis in Auentino, hoc est, in XI. II. regione urbis. Hanc historiam his uerbis Lilius in v. ab v. c. narrat: Cum iam humanæ opes egestæ à Veijs essent, amoliri tum deum dona, ipsosque deos, sed colentium magis, quam rapientium modo, cepere. namque delecti ex omni exercitu iuuenes, purè lautis corporibus, candida ueste, quibus deportanda Romam regina Iuno assignata erat, uenerabundi templum iniere, primò religiose admouentes manus, quod in signum more uetusto, nisi certæ gentis sacerdos atrectare non esset solitus: deinde cum quidam seu spiritu diuino tactus, seu iuuenili ioco, uis ne Romam ire Iuno dixisset, annuisse: ceteri, Romam conclamarunt, inde fabulæ adiectum est, uocem quoque dicentis, Velle, auditam. motum certè sede sua, parui molimenti adminiculis, sequentis modò accepimus, leuem ac facilem translaturum fuisse, integramque in Auentinum, æternam sedem suam, quò uota Romani dictatoris uocauerat, perlatam, ubi templum ei postea idem qui uouerat Camillus, dedicauit.

Frequens uero Reginae Iunonis apud scriptores mentio, uide & Plutarchum in uita Camilli, qui rem copiose describit. Libet hoc loco eiusdem Liliij uerbis referre sacrum illi deæ peractum: Ab æde, inquit, Apollinis boues foeminae duæ albæ porta Carmentali in urbem ductæ: post eas duo signa cupressæ Iunonis reginae portabantur: tum septem & uiginti uirgines longam induta uestem, carmen in Iunonem Reginam canentes ibant, illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingenijs, nunc abhorrens & inconditum, si referatur. Virginum ordinem sequebantur Decemuiri, coronati laurea, prætextati: à porta iugario uico in forum uenere, in foro pompa constitit, per manus ueste data, uirgines sonum uocis pulsu pedum modulantes inceserunt, inde uico Thusco, Velabroque, per boarium forum in vicum publicum atque ædem Iunonis Reginae perrectum: ibi duæ hostiæ à Decemuiris immolatae, & simulachra cupressæ in ædem illata. adhuc Lilius: Templum etiam Reginae Iunonis habuisse Capitolium, testis est idem ipse Lilius,

Liuus, quod à Cn. Flaminio bello aduersus Ligures uouerat, meminit & M. Cicero ad Equites Rom. in oratione antequam in exilium iret. Decet etiam non sileri, ut Plinij uerbis agam, Et Ardeæ templi Iunonis reginæ pietorem, præsertim ciuitate donatum, sibiq; carmine, quod est in ipsa pictura, his uersibus:

Dignis digna loco picturis condecorauit
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Ætolia oriundus,
Quem nunc & post, semper ob artem hanc Ardea laudat.

Quos uersus ego eo libentius ascripsi, quo & ipse agnoscas antiquitatem, quam simplici & incōdita uteretur dicendi figura. Addit & Plin. eos uersus scriptos fuisse antiquis literis latinis: quas quæ essent, alias ostendi. Regi-
næ Iunonis etiam Virgilius in illo meminit:

Ast ego quæ diuū incedo regina, Iouis q;
Et soror & coniunx.

Quo loco notandum, usum poëtam uerbo Incedo, quod ei deæ proprie conuenit. Quin & ab hoc prouerbiū Græcum factum est, *βαδίζω ἑραίου* ἢ *μπεπλεγμένον*. hoc est, incedere Iunonem complicatum, scilicet gradum. meminit Athæneus libro XII. Horatius in Sermonibus, Vt si Iunonis sacra ferret.

Moneta Iuno, à Romanis cognominata. nam cum non multo ante urbem captam à Gallis, terræ motus factus esset, ferunt uocē extitisse è Iunonis templo, quod erat in arce, ut de sue plena fieret procuratio. quocirca ait Cicero, Iunonem illam appellatam Monetam, à moneo uidelicet uerbo denominatam. Monetæ Iunonis crebra est scriptoribus mentio. Lucanus,

Numina miscebat castrensia templa Monetæ.
Ouidius Monetam à Camillo factam cecinit:
Arce quoq; in summa Iunoni templa Monetæ
Ex uoto memorant facta Camilletuo.

Scribit Macrobius. cal. Iunij ædem Iunonis Monetæ dicatam fuisse. T. Liuius in VII ab v. c. ait, L. Furium creatum dictatorem contra Auruncos, quod bellum ab repentina populatione ereptum erat, inter ipsam dimicationem ædem Iunoni Monetæ uouisse, cuius damnatus uoti uictor fuit. Senatus ædem faciendam iussit, locus in arce destinatus, quæ area ædium M. Mâlij Capitolini fuerat: anno post quam ædes uota erat, Monetæ dedicata fuit. Lactantius uerò lib. secundo Instit. ait, Iunonis Monetæ simulachrum, cum captis Veijs unus ex militibus ad eam transferendam missus, iocundus ac ludens interrogaret, utrum ne Romam migrare uellet: respondit, uelle: addit Val. Max. eam deuectam Romam. Sunt qui in Auentino monte collocatam, sunt qui in Capitolio memorent. Est & ab alijs traditum, repositam in tertia urbis regione, ut apud P. Victorem est uidere. Nec defunt, qui, quæ de dea Monetæ traduntur, in deum Aium Allocutium referat: qui redarguuntur ex ijs quæ in Aio deo scripsimus, & ante me à Crinito. atq; ideo hic parcius. At mihi hoc tibi nequaquam prætereundum duco, T. Liuium lib. quinto ab v. c. referre, non Monetam è Veijs aduectam, sed reginam Iunonem: id quod planius ostendemus. Seruabantur uerò in æde Monetæ libri lintei, qui dicebantur, in quibus imperij Rom. fata continebantur. Vidit & in quibusdam nominatibus antiquis, ipsam à tergo eorum effictam, cum hac inscriptione, *DIVÆ MONETÆ*. Suidas de Moneta aliam recitat historiam, quam ut à Græco scriptore acceptam refero, ait enim: Cum Romani pecunia indigerent in bello contra Pyrrhum & Tarentinos, Iunonē orasse: quæ illos monuit, si iustitiæ armis uterentur, pecuniam eis non defuturam, quod cum Romanis recte

nis recte contigisset, Monetam Iunonem ueneratos esse, eius rei signum fuisse, quod nomisma, id est moneta inscripta in eius templo asseruabatur.

Sospita Iuno Lanuij in primis colebatur, magno cultu, ut docet Liuius: cuius simulachrum fingebatur cum pelle caprina, & hasta & scutulo, & cum calceolis repandis, ut de Nat. deor. scribit Cicero. Liuius quidem lib. VI II. ab v. c. Lanuuius, inquit, ciuitas data, sacraq; sua reddita cum eo, ut ædes Iucuscq; Sospitæ Iunonis communis Lanuuius municipibus cum po. Ro. esset. Idem in IX. Decad. III. In æde, ait, Iunonis Sospitæ Lanuij, cum horredo fragore strepitum editum. P. uerò Victor in X. urbis regione, hoc est in Palatio, ædem Matris deum commemorat, cui fuerit conterminum delubrum Sospitæ Iunonis. Meminit & M. Cicero in oratione pro Muræna, cui ait Cos. sacrificare solitos. Sil. lib. XIII,

Lanuuius generate, inquit, quem Sospita Iuno
Dat nobis Milo, Gradiui cape uictor honorem
Tempora murali uinctus turrata corona.

Sospitæ autem Iunonis delubrum dicatum lib. 2. Fast. cecinit Ouid. ut alibi notauit, cal. Feb. Sospitem Iunonem, inquit Festus, quam uulgò Sospitem appellant, antiqui usurpabant, cum ea uox ex Græco uideatur sumpta, quod est *σώσω*. Illud præterea par est ut te moneam, cum de Sospita agunt scriptores, pro Lanuuius, Lauinium plerumq; perperam scribi, repugnante syllaba: ut apud Ouid. in Fast. & Silium lib. XIII, non multo ante notauit. Offendit etiam modò qui Sospitam Iunonem, pro Sotera Minerua in Aristotelis testamento reposuerit, quod est apud Laërtium.

Matutam Iunonem etiam cognominatam uidemus. T. Liuius lib. quarto de bello Maced. Ædes, inquit, eo anno aliquot dedicatæ sunt: una Iunonis Matutæ in foro olitorio uota, locataq; quadriennio ante à Cn. Cornelio Cos. Gallico bello, Censor idem dedicauit. Quidam arbitrantur Romæ fuisse ad Capitolij radicem, ubi hoc tempore diu Andrea est templum in Mentuza, pro Matuta. Sed hæc coniectamus. Certè P. Victor in XI regione urbis ædem Iunonis Matutæ constituit in foro olitorio, ubi & Pietatis ædes. Fuit cum ego uererer, nemendum esset in T. Liuius, & fortasse pro Matuta Sospitam scribendum, præsertim quod eadem Decad. lib. I, uotam ædem Iunoni Sospitæ ab ipso Cornelio legamus bello Gallico, quo ex uoto uictoriam reportauit.

Nouella Iuno calabatur à pontificibus, id est uocabatur in mensium calendaris, ut ex Varrone & alijs ostensum in nostro de Annis, mensibus, &c. Hinc & Calendaris etiam dicta.

Calendaris Iuno uocabatur ab antiquis, quoniam omnes calendaris ipsi attributas existimabant: in primisq; Laurentes patrijs religionibus suis seruabant, qui & hoc cognomen Calendaris Iunonis ceremonijs, ut Macrobius scribit, addiderunt, & omnibus calendaris huic deæ supplicabant. Sed & Romæ quoque pontifex minor in curia Calabra Iunoni rem sacram faciebat, & regis uxor, id est sacrorum regina porcam, uel agnam in regia Iunoni immolabat.

Februalis Iuno, quæ & Februata, & Februla, seu Februa nuncupabatur, ut ex Sex. Pomp. in lib. de Annis & mensibus, &c. diximus, quod ipsi eo mensē sacra fiebant: eiusq; feriæ erant Lupercalia, qua die mulieres februabantur à lupercis amiculo Iunonis, id est, pelle caprina. Martianus præterea ita Iunonem: Februalem ac Februa mihi poscere non est necesse, cum nihil contagionis corporeæ sexu intemerata pertulerim.

Caprotina Iuno à Romanis culta, huius dies festus nonæ scilicet Iulie ancillarum erat, quo die liberæ pariter & ancillæ sacrificabant sub arbore ca-

prisco, in memoriam Benignæ Virtutis, quæ ancillarum animis pro conseruatione publicæ dignitatis apparuit. Nam post urbem captam cum sedatus esset Gallicus motus, res uerò publica esset ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, præferunt sibi Posthumium Lium Fidenatium dictatorem, qui mandatis ad Senatū missis postulauit, ut si uellent reliquias suæ ciuitatis manere, matres familiæ sibi & uirgines dederentur. cumq; patres essent in ancipiti deliberatione suspensi, ancilla nomine Tutela, uel Titula, seu Philotis. (sic enim uariè legimus) pollicita est, se cum cæteris ancillis sub nomine dominarum ad hostes iteram, habituq; matrum familiæ & uirginum sumpto, hostibus cum prosequentiū lacrymis ad fidem doloris ingestæ sunt. quæ cum à Lio in castris distributæ fuissent, uiros plurimo uino prouocauerunt, diem festum apud se esse simulantes. quibus soporatis, ex arbore caprifico, quæ castris erat proxima, signum Romanis dederunt, qui cum repentina incursione superassent, memor beneficii senatus, omnes ancillas manu iussit emitti, donec eis ex publico fecit, & ornatum quo tunc erant usæ gestare concessit, diemq; ipsum nonas Caprotinas nuncupauit, ab illa caprifico ex qua signum uictoriæ ceperunt: & Caprotina culta Iuno, sacrificiumq; statuit annua solennitate celebrandum, in quo lac quod ex caprifico manat, propter memoriam facti adhibebatur. historiæ meminit Plut., diem Ouidius in Arte designat:

Porrige & ancillæ, qua pœnas luce pependit

Lusa maritali Gallica ueste manus.

Varro de Ling. lat. Nonæ, inquit, Caprotinæ, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificant, & sub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent uirgam.

Curis Iuno à Sabinis nuncupata, & deinde à Romanis. nam hastam curin Sabini appellabant. Cato in Originibus (si quæ leguntur fragmenta, legitima sunt) Quirinalis, inquit, collis à Iunone Sabinorum dea, quam illi Curitim, id est hastatam Iunonem uocant, etenim hastam curim & curinam proferunt, quia his simul & Hetruscis non est litera Q, sicut Romanis. Idem & Festus, scribit, Hinc etiam à priscis institutum legimus, ut nubentium caput hasta comeretur, quam Coelibarem uocabant, quod essent in Iunonis tutela nubentes constitutæ. Meminit etiam his uerbis Arnobius, uir antiquitatis doctus, lib. contra Gentes 11. Cum inquit, in matrimonia conuentis, toga sternitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis, nubentium crinem coelibari hasta mulcetis, puellarum togulas Fortunam deferis ad uirginalem. De coelibari etiam Plut. in quæstionibus Romanis, & in Fast. Ouid. Festus: Coelibari, inquit, hasta caput nubentis comebatur, quæ in corpore gladiatoris sterisset abiecti, occisiq; ut quemadmodum illa coniuncta fuerit cum corpore gladiatoris, sic ipsa cum uiro sit: uel quia Matronæ Iunonis Curetis in tutela sit, quæ ita appellabatur à ferenda hasta, quæ lingua Sabinorum curis dicitur: uel quod fortes uiros genituras ominetur: uel quod nuptiali iure imperio uiri subijcitur nubens, quia hasta summa armorum & imperij est: quam ob causam uiri fortes ea donantur, & captiui sub eadem ueniunt, quos Græci *δορυκαλῶτες, καὶ δορυκτίτες*. Sanè Græci *κυρτίαν ἄρα* uocant. Nam Stephanus, *κύρις*, ait, metropolis Sabinorum, unde gentile Cyrites, & possessiuum Cyretius, & Cyretia Iuno. Ineptè Seruius in primo Anei, scribit Iunonem Curetim dictam, quod curru ueretur & hasta: ut est, inquit, Hic illius arma, Hic curus fuit. Sed iam de Curiti Iunone satis: cætera quæ restant de Iunone, sequamur.

Zeuxidia Iuno Argis culta, nam cum Argis in Ægyptum Apis rex migrasset, boues

set, boues illuc transmisit, & seminandi rationem: quam rem cum iunctis bouibus rex effecisset, Iunoni Zeuxidiæ templum ex re construxit, & spicas flores Iunonis uocauit.

Tropæa Iuno à Lycophrone est appellata, quod illi trophæa dicantur, ut notant grammatici: uti etiam Ioui Trophæos, & Tropæucho. ut iam notatum est, in Ioue.

Lacinia Iuno, sic cognominata ab Italiæ promontorio. Verg. Attollit se diua Lacinia contra. Quo loco Seruius ita scribit: Lacinium templum à rege conditore dictum, secundum quosdam à latrone Lacinio, quem illic Hercules occidit, & hoc loco expiato iuueni templum constituit, Strabo libro VI. post Iapygium promontoria tria, deinde Lacinium Iunonis templum, superiore ætate locupletis, donarijs frequentis, refertum, cuius de prædati templi historiam legimus apud T. Lium, Val. Max. Lactantium, & alios. Lium libro quarto tertiæ Decad. Urbs, inquit, Croto murum in circuitu patentem XI mil. pass. habuit, ante Pyrrhi aduentum in Italiam. Post uastitatē eo bello factam, uix pars dimidia habitabatur. Flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca præterfluebat muros, procul ijs qui inhabitabatur, sex milia aberat ab urbe nobile templum, ipsa urbe nobilissimum, Lacinia Iunonis, sanctum omnibus circa populis. Lucus ibi frequentis sylua, & proceris abietis arboribus septus, læta in medio pascua habuit, ubi omnis generis sacrum Deæ pascebatur pecus sine ullo pastore, separatimq; egressi cuiusq; generis greges nocte remeabant ad stabula, nunquam infidijs ferarum, non fraude uiolati hominum, magni ergo fructus ex eo pecore capti, columnaq; inde aurea solida facta & sacra fuit: in clivumq; templum diuitijs etiam, non tantum sanctitate fuit. Hactenus Lius. Ex hoc templo Fuluius censor regulas marmoreas cum sustulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegeter, mente captus est, & amissis duobus filijs in bello consumptus est. hoc scribit in primis Lactantius in 11. & T. Lius libro secundo quintæ Decad. plenius totam historiam exequitur duobus in locis. Idem T. Lius 111 Decad. scribit, ad Hannibalis recessum ex Italia, delubrum Iunonis Lacinia uiolatum à cæde fuisse. nam Italici generis milites, qui eum sequi in Africā abnuerant, qui in id confugerant, in ipso foedè trucidauit. Scribit Plin. in secundo, apud auctores reperiri, in Lacinia Iunonis ara sub diuo sita cinerem immobilem esse, præstantibus undique procellis.

Feronia Iuno à plerisque credita. Seruius enim grammaticus ait: Apud Circeios & Rutulos Iuno uirgo colebatur, quæ Feronia dicta fuit. Feronia uerò templum summo cultu fuisse, testis est historia. Scribit T. Lius, Hannibalem diuitijs & donarijs illud spoliasse, intactum ob religionē ad id templum. Idem quoq; auctor ait, cum prodigia procurarent, statutum fuisse, ut libertine mulieres, unde Feronia donum daretur, pecuniam pro facultatibus suis conferrent. Dionys. Alicarn. in secundo scribit, cum Lacedæmonij quidam ob duras Lycurgi leges Lacedæmone excessissent, ubi multum mari agitati fuissent, quod deis uouerunt, in quamcunque primum terram incidissent, sedes in ea se posituros: cum circa Pomentinos primum constitissent, Feroniam ab æquorea latrone locum nominauerunt. fanumq; Feronia deæ construxere, cui uota nuncuparunt: quam quidem, inquit, unius nunc litera detractioe Feronam uocant. hæc fermè Alicarnass. qui & libro tertio, cum de bello agit, quod aduersus Sabinos Tullus rex gessit, ita scribit: Post hoc, inquit, bellum aliud Romanis astitit ex Sabinorum gente. Principium autem & causa eius fuit huiusmodi. Fanum est communiter à Sabinis & Latinis honoratum, sanctum maxime inter cætera, eius deæ quæ Fe-

ronia uocatur, quam uertentes in Græcam linguam alij quidem *αἰδοφόρος*, alij *φειοσέφανος*, alij etiam *φειοσέφωλυ* uocant: & cætera quæ subdit. Sed enim uerò scribit in VIIII Ænei. comment. Seruius, Feroniam deam libertorum fuisse, cuius in templo raso capite pileum accipiebant, cuius rei meminit & Plautus in Amphitryone. Hinc clarius tibi constare potest, cur Romani, quod modo dixi, iusserint libertinas pecuniam pro facultatibus conferre, unde Feroniæ deæ daretur. Feroniæ meminit & Verg. in VI, Et uiridi gaudens Feronia lupo. quo loco idem Seruius, Feroniam ait Iunonem uirginem existimatam, ueluti Iouem Anxurum, id est sine nouacula, & perinde nondum abrafum: qui colerentur Terracinæ, quæ etiam aliquando Anxur dicta fuit, Strabo uerò lib. V, de Feronia urbe agens, quæ altera uidetur, eam sub montē Soraētis collocat, quo (inquit) Feroniæ nomine & dea quædam nuncupatur, quam finitimi miro dignantur honore: quo in loco ipsius templum est, mirificum sacri genus habens. nam qui eius numine afflantur, nudis pedibus prunas, & copiosum inambulant sub hac dea nulla læsione cinerem. eò ingens mortalium multitudo cōfluere solebat ad celebritatem, quæ quotannis ibi agebatur. atq; hæc de Feronia. Exat Iani Pannonij elegia de Feroniæ fonte, in qua tamen non uidetur rem satis intellexisse:

Sacri fontis aue mater Feronia, cuius

Felix Pæonius Narniapotata aquas.

Non enim apud Narniam, sed Terracinam potius, ut liquidò ostensum est. & Horatius Sermonum libro secundo:

Ora manusq; tua Feronia lympha,

Millia tum pransi tria repsumus, atq; subimus

Impositum faxis latè candentibus Anxur,

Et Silius libro XIII

Punicorum: — Itur in agros

Diues ubi ante omnes colitur Feronia lupo,

Et facer humectat fluuialia rura Capenas.

Fama est intractas longæui ab origine Fauni

Creuisse in medium congestis undiq; donis,

Immensum per tempus opes.

Demum & in regis Desiderij decreto, quod Viterbi habetur, hæc uerba leguntur: Et Petram Sanctam Olim Fanum Feroniæ, ex quibus omnibus planè uidemus, diuersis in locis Italiæ huius deæ fuisse fana, qua de re noster F. Leander Bononiens. non patriæ suæ tantum illustrator, ut qui de ea iam alteram Decada perscribat, sed & totius Italiæ, cuius exacte descriptioni extremam iam manum imposuit, propediem eam editurus.

Αἰδοφόρος ην, Capriua Iuno, à solis (ait Pauf.) Lacedæmonijs & cognominata est, & culta: cui & capras sacrificabant. id quod Herculem tradunt constituisse, ipsumq; capras primùm immolasse, cum aduersus Hippocoonta & eius filios pugnaret: cum aliam nullam in promptu uictimam haberet, & inter cæteros deos Iunonem propitiam sibi cognouisset, Pausanias in Laconicis.

Samia Iuno nuncupata, à Samo insula notissima: quæ Carix apposta, Parthenia, alijsq; nominibus est appellata, teste Stephano, Verg.

Quam Iuno fertur terris magis omnibus unam,

Posthabita coluisse Samo.

Scribit Pauf. in Achaicis, Iunonis templum in Samo ab Argonautis conditum. Dicunt autem Samij, Iunonem apud se natam, penes Imbrasum fluuium: unde & Imbrasia uocata, ut diximus. sub *λύγω* uerò planta edita, id est uittice, quæ diu in eius templo permansit. Templum à Smilace coætaneo Dædali factum fuit. Samum scribit Varro prius Partheneam nuncupatam, quod

quod ibi Iuno adoleuerit, ibiq; etiam Ioui nupserit: itaque nobilissimum & antiquissimum templum eius fuit Sami, & simulachrum in habitu nubentis figuratum, & sacra eius anniuersaria nuptiarum ritu celebrabantur. Hæc fermè ex Varrone Lactantius in primo Diuinarum institutionum meminit & Diodorus.

Imbrasia Iuno, id est *ἡν ἰμβρασίη*, apud Nicandrum in fine Alexipharm. eadem uidetur esse quæ & Samia, ab Imbro insula Sami: sed mea quidem sententia, ab Imbraso fluuiio Sami, cuius meminit Strabo libro X, qui antea Parthenius dicebatur. Perperam uerò legitur apud Stephanum *ἰμβρασο*, cum Imbrasos legendum sit. *ἰμβρασο*, inquit, Samos à flumine dicta: gentile, Imbrastus & Imbrasia, de Samia porro Iunone, iam copiosius actum est.

Argiua Iuno ab Argis denominata, quo loco *ἡργία* & Iunonis sacra celebrantur, in quibus Hecatombæ, id est ex centum bobus sacrificium fiebat. huius quidem celebritatis præmium fuit æreum scutum, & ex myrto coronas: id quod in comment. in Pindarum legimus. Annotat Strabo lib. IX, Homerum hoc uersu Iunonem & Mineruam iunxisse,

ἡν τ' ἀργίη, καὶ ἀλαλκομένης ἀθήνη. id est,

Iunoq; Argiua, & Alalcomeneis Athena.

Propterea quod Iuno Argis nata feratur, & Minerua Alalcomenis: & per utriusque patriam coniunxisse. Verum mox, ut est apud Pausaniã, Eurydicè Lacedæmonis filia, uxor Acrisij Abantis filij, Iunonis Argiux templum in colle condidit: à quo non multo longè fuit & sacellum *ὑπερχερίας* Iunonis, eodem Pauf. auctore. Hesychius sacrificium ab Argiuis Iunoni factum, *λεχέρινα* ait uocari. Homerus etiam Argiuam Iunonem facit. Quidam putauere Argiuam eandem esse cum Pelasga, apud Propertium libro secundo,

An contempta tibi Iunonis templa Pelasgæ,

Pelasgos enim aiunt Argos tenuit, unde Argiui Pelasgi. Ego tamen secutus Eustathiu, Samiam Iunonem intelligo. nam de ea agens inquit: Samus Pelasgia dicta est, à Pelasgis quibusdam, ex quibus & Iuno Pelasgia culta: quæ insula adeò est ferax, ut Lac gallinæ, inde proverbium factum sit: eodem Eustathio & Strabone auctoribus. Porro & apud Argiuos templum fuisse legimus Iunonis Anthiæ, id est floridæ, id quod scribit in secundo Pausanias. Porro & Iunonis Argiux celebritatem Palæphatus in Incredibilium historia commemorat: quo loco & de duobus fratribus historiam legimus, qui currum subierint, quo mater de more ad sacra perficienda pergeret. Idem scribit Herodotus, & Valerius Maximus, alijs. Horum nomina, Cleobis & Biton.

Profymna Iuno, ab urbe Argolica uocata, ut Strabo scribit. Papinius Statius in Thebaid. Hinc celsæ Iunonia templa Profymnæ, Paufan. in Corinth. cum *ἡραίο*, id est Iunonis templum describit apud Mycenæ, tres ait fuisse nutrices Iunonis, Eubœam, Profymnam, & Ascraeam: à quibus sunt nomina indita locis proximis, ipsi Herææ, tresq; has Asterionis fluuij filias ait. Porro & templum describit, & in eo hanc Iunonis statuam, Polycleti opus. ea ingens erat: capiti corona fuit imposita, ita efficta, ut Horas & Gratias haberet: in altera manu punici mali pomum, altera sceptrum ferebat. sceptro cuculus insidebat: quippe Iunonis desiderio Iouem ferunt in hanc auem conuersum, quod in *πέλας* planius retulimus. Sanè Olen uetustorum hymnorum poëta apud Pausaniam cecinit, ab Horis Iunonem educatam, quæ Martem atq; Heben liberos suscepit.

Alea Iuno, *ἄλεια ἡρα*. Menæchmus Sicyonius in Græcis commentarijs in Pindari Nemea, scribit, quod Adrastus frater Pronactis, fugiens iuit Sicyonem, & Polybi aui materni, id est *μυροπάτο* regnum adeptus est, & Iuno-

nis Alex nuncupatae templum erexit: quod ita appellatum tradunt, quod à fugiente Adraſto erectum ſit. quidam enim *φυγῆναι*, id eſt fugere, *ἀλᾶδναι* dicunt.

Hoploſmía Iuno apud Elidem culta fuit, quoniam etiam uná Iupiter Hoploſmíus: quorum cum ſacerdos eſſet occiſus, nec à quo id factum ſciretur, fuerunt qui aſſerent, ſe audiſſe ab ipſo capite ſacerdotis occiſi, fuiſſe quempiam Cercidam, qua de re in præſentia plura quæ aſſeram, non habeo.

Fluonia Iuno appellata fuit, quod fluoribus menſtruis aſſeret: & proinde ei foeminae ſacra faciiebant. Fluoniam, ſcribit Feſtus, mulieres colebant, quod eam ſanguinis fluorem in conceptu retinere putabant.

λευκώλεος Ἥρα, Iuno cognominata à poëta, quod albas ulnas & albos haberet lacertos, ſed non poëtae modo hoc epitheto uſi ſunt, ut etiã Heſiodus in Theogonia, ſed & Lucianus in Charidemo, ubi de pulchritudine agit, ſi modo legitimus ſit Luciani liber.

Acrea Iuno uocata, cuius uetuſtum admodum ora culū (ait in octauo Strabo) fuiſſe inter Lecheum & Pagus in Iſthmo, ſcribit libro ſecundo, IIII. Decad. T. L. Iuius: Promontorium eſt aduerſus Sicyonem Iunonis, quam uocant Acream, in altum excurrens, &c. Acreæ Iunonis & Pauſ. in ſecundo meminit. & Euripides quoque in fabula Medea eam inducit, filios caſos ad ædem Iunonis Acreæ deferre, ne quis eos uiolaret. Tertullianus in lib. ad uxorem: Acreæ, inquit, Iunoni apud Ægium oppidum uirgo fortitur. Legimus etiam Acream Fortunam, id & apud Plin. notat Herm. Barb.

Bunæa Iuno, teſte Pauſ. in Corinth. nominata fuit à Buneo filio Mercurij, qui ei deæ Corinthi fanum conſtruxit.

Pharygæa Iuno cognominata, ut Strabo & Stephanus oſtendunt, ab urbe Pharygís, quæ fuit in Locride: quæ prius, ſi Straboni ſtamus, Scarphé dicebatur: ſi Stephano, hanc Homerus Tarphen uocauit, Iunonis uerò Pharygææ fanum à Pharygís conſtructum, in Argiua terra, nam & Argiuorum colonia dicitur.

Dirphya Iuno, denominata (ut Stephanus ſcribit) à Dirphy monte in Eubœa, ut Euphorion meminit: à quo gentile nomen Dirphyus.

Parthenos, id eſt uirgo Iuno nuncupata fuit, ut in Telea, id eſt connubiali & perfecta Iunone expoſuimus. Sed quia tunc non ſuccurrebat, etiam cognominatam *παρθενίαν*, id eſt Virginalem, à Pindaro in hymnis Olymp. ad Ageſiam Syracuſanum, uel Strymphantium Olympionicam, in hoc loco retulit: tamen expoſitores potius à Parthenio monte Arcadiæ Iunonem Partheniam declinent, quamuis & Parthenie Samos inſula appellata eſt, ut in Samia Iunone dictum eſt.

Ἰπνύντις, ἢ Ἰπνυσία Ἥρα, id eſt Ipnuntis uel Ipnusia Iuno, ſimiliter à Sami regiuncula denominata eſt, ut Stephanus prodit. In ea quippe regiuncula templum fuit Iunonis celebre.

Κανδρυνή Ἥρα. Candrena Iuno, nomen ſumpſit (ut Stephanus ſcribit) à Candara urbe Paphlagoniæ.

Cithæronia Iuno, celebri memoria apud Plut. legitur in uita Ariſtidæ, nec ſemel: de qua in Ioue Cithæronio egimus, & hiftoriam ex Pauſania recitauimus, quam cum aliqua ex parte aliter Eufebius in tertio Præparationis euang. recitet, hic referre non grauabor. Dicitur, inquit, Iunone irata, diſſidentem ab Ioue, mœſtus ipſe ea de cauſa nimium fuiſſe, quem Alalcomenes indigena docuit, ut alteram ducere ſimularet, ita conſilio eius, ex quercu ſimulachro mulieris confecto, quod Dædalon appellarunt, nuptias præparare fingebant. Nymphæ igitur Cithæronides, & uniuerſa Bœotia confluebat, quibus rebus Iunonem commotam, à Cithærone deſcendiſſe, & Platæenſium

Platæenſium multitudine mulierum ſequente, ad Iouem perueniſſe, ſimulatio neque patefacta, ſumma cum lætitia reconciliatam fuiſſe. Honorem autem ſimulachro tantum feciſſe, ut Dædala nomine ipſius diem feſtum inſtituerit: quod tamen ex zelotypia, quamuis omni anima expers eſſet, cremauit. Hæc quidem fabula, quam (ut dixi) Pauſanias diuerſe recitat: non enim dicit Alalcomenem ſimulare nuptias Iouem docuiſſe, ſed Cithæronem regem: qui etiam à monte & Ioui & Iunoni nomē dedit. Hoc præterea addit Eufebius ex Plutarchi ſententiã, quod & allegoriam aſſert. ait enim: Huius fabulæ talis ratio eſt. Iunonis ac Iouis bella & diſſidia nihil aliud quam elementorum intemperiem ſignificant, quæ niſi certis proportionibus contempèrentur, natura rerum ſoluta magnã perniciem aſſerunt. Si ergo Iupiter, id eſt calida uirtus ac ignea nimium exceſſerit, ſic citate omnia pereunt: ſi uerò Iuno, humida ſcilicet & uentofa natura, Iouem aſpernata ſuperauerit, magna uis pluuiæ delata diluuió cuncta uãſtabit, quod illis temporibus factum Bœotiam maximè regionem proluit, quæ multitudine aquarum teſta fuiſſe dicitur. quia quamprimùm tempeſtate tranſacta terræ apparuerunt, deorum reconciliatio facta fingitur, prima uerò arborum omnium quercus effloruit, quæ non modo piſis hominibus, (ut Heſiodus ait) uerum etiam diluuij reliquijs opitulata eſt, cum glandes ramalia ferant, & apes cum tegat truncus. Hactenus uel Plutarch. uel Eufebius.

Ammonia Iuno, id eſt arenaria, culta in Græcia ab Eleis, de qua Pauſan. *Βοδνίς Ἥρα*, cognominata in primis ab Eupoli, quod pulchros & magnos haberet oculos. Heſychius, alijsque aliqui & Mineruæ attribuunt.

Tethlæ Iunonis templum apud Plataenſes, Europa, id eſt, *Ἐυρωπία* etiam Iuno cognominata: Heſychius.

Telchinia Iuno, à Telchinis dicta, nam ut pluribus à Diod. traditur, Telchines inter cætera quæ multa reperere, etiam deorum ſtatuas fecerunt, quæ & ab illis nonnullæ nuncupatæ ſunt: ut à Camireis Iuno Telchinia, & Telchinus Apollo à Lydis. Cætera, ubi de ipſis agemus, tractabimus.

Cypra Iuno nuncupata, Catellum ſcribit Strabo in quinto, Piceni emporium fuiſſe, ponē quod templum fuit Cypræ Iunonis, à Tyrrhenis conditum & conſecratum: illi quippe Iunonem Cypram nuncupabant: hinc apud Silium Italicum in octauo quidam ita legunt,

Et quis littoræ fumant altaria Cypræ. propter ſcilicet ſacrificia Iunonis Cypræ: etſi alij Cupræ libentius per u pronunciant, quod antiqui in uſu habebant.

Gabinam præterea Iunonem uocat poëta libro Æneid. 7, quod ſummo cultu à Gabinis coleretur.

— Quique, inquit, arua Gabinae Iunonis, gelidumque Anienem, & roſcida riuus Hérnica ſaxa colunt.

Apud Gabios igitur colebatur religioſiſſimè Iuno, quod etiam ibidē Seruius notat: & Silius lib. 12. cum ait,

— Nec amœna retentant Algida, nec iuxta Iunonis teſta Gabinae.

Ῥηεſκυνθίς Ἥρα, Rheſcynthis Iuno cognominata eſt, à monte Thraciæ. Nican der in Theriacis, *ἐκὰς Ῥηεſκυνθίδος Ἥρας*: id eſt, procul à Rheſcynthide Iunone, montem eſſe Thraciæ aiunt, & ipſius deæ templum, unde dea Rheſcynthis eſt appellata. quo eodem loco Cytimus Apollo colebatur.

Anthiæ Iunonis mentio ſit à Pauſ. in Corinth. quæ Florida latinè dici poſteſt, cuius templum celebrat, ante quod earum mulierum ſepulchrum fuit, quæ cum Dionyſio aduerſus Argiuos depugnarunt.

HYMENÆVS, THALASSVS:

Quoniam, ut à principio huius Syntagmatis docui, Iunonem non modo Græci, sed & Latini nuptiis præesse putarunt: ideo congruum esse existimaui, Hymenæum & Thalassum, & ipsos deos nuptiales, tibi post Iunonem ascribere, ut dispositè atque ordinatè procedamus. Hymenæus igitur, qui & Hymen dictus est, nuptiarum deus à Græcis habitus est, ut à Romanis Thalassus, quibus tamen nominibus & nostri usi sunt. Hymenæi uerò numero multitudinis, pro nuptiis ipsis, tam à nostris quam à Græcis dicuntur, quod notissimum est, at Hymenæa eodem plurium numero, sed neutro genere, sacra nuptialia dicta sunt, ut Suidas notat: unde illud est Ouidij, Hymenæa canunt. & Martiani in Musica,

Instaurare iubet tunc Hymenæa Venus,

Quare eorum manifestum errorem nosse potes, qui Hymenæa accusatiuum singularem & interpretati sunt, & suis etiam uersibus usurparunt. Pingebatur Hymenæus, ut ex Catullo facillè colligimus, coronatus floribus & amaraco, dextera facem tenens, sinistra flammeum, (lutei uelaminis id genus) in pedibus croceos soccos habens. Seneca uerò in Medea sic effinxit his uersibus: Asclep.

Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem discutiens auspice dextera,
Huic incede gradu marcidus ebrio
Præcingens roseo tempora uinculo.

Claudianus uerò in quodam Epithalamio ita de Hymenæo canit:

Hunc musa genitum legit Cytheræa, ducemque
Præfecit thalamis: nullum iunxisse cubile
Hoc sine, nec primas fas est attollere tedas.

Et post illum idem poëta describit:

Dulcem icant oculi, niueas infecerat igni
Solque Pudorque genas: dubiam lanuginis umbram
Cæsaries intonsa tegit, &c.

Dictus autem est Hymenæus, uel Hymen, ἕμηνος, id est à membrana, quæ & Eugion dicitur, quæ cum sit claustrum uirginitatis, in nuptiis rumpitur. Alij dictum putant ἕμηνος καὶ τὸ ὄμα καίμα, hoc est à simul habitando, quia uir & uxor cohabitant. Alij Hymenæum iuuenem fuisse uolunt, qui nuptiarum die ruina oppressus interierit. inde ad expiationem institutum, ut eius nomen in nuptiis frequentaretur. Sunt quibus magis placeat, ut ab hac historia quam Lactantius grammaticus libro Thebaidarum tertio commemorat, deducta res uideatur. Hymenæus, inquit, puer Atheniensis fuit, is cum annos puerilis ætatis excederet, neque adhuc uirum posset implere, ea pulchritudine præditus fuisse dicitur, ut foeminam mentiretur. Hunc cum una ex ciuibus suis uirgo nobilis adamasset, ipse mediocribus ortus parentibus, quia nuptias desperabat, quod poterat tamen, puellam extrema amoris linea diligens, animum solo satiabat aspectu. cum que nobiles foeminæ cum uirginibus sacra Cereris Eleusiniæ celebrarent, subito piratarum aduentu raptæ sunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat subsecutus, & ipse puella creditus. Quum igitur per longinqua maria prædam pirata uexissent, ad quamdam regionem tandem delati perueniunt, ibi que somno oppressi, ab insequentibus sunt interempti: Hymenæus relictis ibi uirginibus reuersus Athenas, pactus est à ciuibus dilectæ nuptias, si eis filias suas restituisset. quas ubi pro uoto restituit, exoptatam accepit uxorem, quod coniugium

iugium quia felix fuerat, placuit Atheniensibus, nomen Hymenæi nuptiis miscere. Hæc quidem Lactantius, seu Lutatius grammaticus. Donatus uerò in Adelphis fabula Terentij, & Seruus in primo Æneid, cōmentario non nihil ab hac historia euariant. ipsum enim Hymenæum tradunt puellas liberasse, cum piratas somno fatigatos interfecisset. Hymenæum Catullus noster Vranæ filium dicit. Alij, ut in Musis retulimus, Cluus tradidit. Asclepiades uerò, ex Calliope & Apolline tres filios susceptos prodidit, Ialemum, Orpheum, & Hymenæum. Hinc Claudianus & Martianus, Musa genitum cecinerunt. Hoc Martiani carmen est,

Tu quem psallentem thalamis, quem matre Camœna

Progenitum perhibent copula sacra deum, & cætera. Sunt qui non Apollinis, sed Magnētis filium putent, ipsumque à Thamyra amatum, ut in secundo de Poëtarū historia scripsimus. Seneca in Medæa tragœdia, Bacchi filium Hymenæum, alij Bacchi & Veneris prodiderunt.

Thalassum, & Thalassium, & Thalassionem latinè rectè dicimus, deū nuptiarum. Martialis,

Nec tua defuerint uerba Thalasse tibi. Idem: Quid, si me iubeas Thalassionem. Catullus: Lubet iam seruire Thalassio. Festus ex Varrone, hanc dictionem sine aspiratione in prima syllaba enunciare uidetur. Hæc Festi uerba: Thalassionem in nuptiis, Varro ait, signum esse ianificij. Thalassionem enim uocabant quassillum, qui alio modo appellatur calathus, uas utique ianificijs aptum. Hanc eandem sententiā & Plutarchus affert: quini & hodie Græci τῆλασιον ianificium uocant, & τῆλασιον. Scribit Titus Liuius, Romæ in raptu Sabinarum, uirginem unam longè ante alias specie & pulchritudine insignem, à globo Talassij cuiusdam raptam fuisse, multisque sciscitantibus cui nam eam ducerent, identidem, ne quis eam uiolaret, Talassio ferri clamitatum: propter quod nuptialem hanc uocem factam. Plutarchus & alij non ab similem historiam afferunt. Seruus in primo Æneid. Apud Romanos, inquit, Talassio inuocatur. cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, ne ei auferretur ab alijs, Talassionis eam ducis esse simulauit, cuius nomine fuit puellæ tuta uirginitas, plura si cupis, Plutarchum lege in Romuli uita. Sanè & in connubijs Romani ex ritu quinque deos inuocabant: τῆλασιον scilicet Iouem, hoc est adultum: τῆλασιον Iunonem, id est adultam: Venerem: ἑσθῆ, id est Siuadelam: & Dianam, ut Plutarchus docet. Hos deos intelligere uidetur Lucanus in secundo, cum Martia Catoni loquitur, post Hortensij obitum ad ipsum priorem uirum rediens, ait enim,

Fœdera sola tamen, uanaque carentia pompa
Iura placent, sacrisque deos admittere testes.

Et quoniam hi dei quinque fuerant, ideo etiam quinque tantum careos, nec plures nec pauciores in nuptiis accendi mos fuit, ut in causis Romanis Plutarchus testatur. Hos deos D. Augustinus libro tertio de Ciuitate

Dei, Nuptiales uocauit, uel ut eius alia habent exemplaria,

Coniugales: Deis, inquit, coniugalibus quid opus
erat commendare nubentes, ut bene
coniugarentur.

SYNTAGMA QVARTVM, DE SATVRNO, RHEA, VESTA, IANO, VERTVNO: AD CL. V. BERNARD.

TVNO: AD CL. V. BERNARD. BARBVLAEVM.

Hos tibi mitto deos, coluit quos prisca uetustas, Qui testes nostri & pignus amoris erunt. Non hic inuenies pictæ tectoria linguæ, Nec phaleras, cum sit sermo didascalicus. Si tamen hos quisquam uiroso dente lacesset, Dic, aliena premat, qui meliora facit.

Amaui ego te, mi frater Bernard. Barbulae, à primis usq; nostræ adoleſcētiæ annis, cum ambo nos operam daremus bonis literis & moribus, sub doctiss. & integerrimo uiro Bap. Guarino. ex cuius ludo tot ex omni ferme Europa uiri. excellentes in omni literarum & optimarum disciplinarum genere, tanquam ex equo (quod dicitur) Troiano effluxerunt. At nostrum uterq; in humanitatis studijs tantum profecit, quantum uel natura nostra, & ingenij uires patiebantur: uel quantum tenues admodum facultates permiserunt, & angusta domi res. quib. quidē difficultatibus haud facile homines (ut ait poëta) emergunt, & uirtutibus insignes ac illustres euadunt. Hinc est, quod nos nostra gloriola cōtenti, quam in Mustaceo (ut ait Cicero) quæsiuimus: donec tu quidem hic Ferrariæ subsistens, iuuentutem cum Caelio nostro instituisſi, adeo ut tu dignus iudicareris qui sacerdotio diui Petri præficereris. Ego uero procul à patria peregrè profectus, eam de me expectationem concitaram, ut omnes me crederent in aliquem procerum sacrorum ordinem cooptandum: & præsertim sub Leone, Adriano, & Clemente, pontificibus: apud quos mea ita domestica familiaritas accepta uisa fuit, ut à me nihil unquam ab eis frustra petiſſet, quin inno & pleraq; ultrò oblata: præcipue meo in humanis adhuc agente alumno & discipulo Hercule Rangonio, Romæ diuæ Agathæ Diacono. Post cuius immaturum obitum, & urbis direptionem, ita reflantem habui fortunam, ut ab eo tempore non tantum res meæ deteriore loco esse cœperint, sed & corporis uires ita debilitari, ut in eam articulorum omnium aduersam ualitudinem inciderim, ut non modò ambulare (ut tu quidem frater optime nosti) sed nec etiam in latus decumbere possim, nisi sim à ualēte aliquo ministro adiutus. Nec tamen cum ita morbis affligar, cesso, quin aliquid indies per amanuensem puerum uel scribam, uel dicem. Sicut superioribus his diebus faciebam, cum de Deis gentium magnum Opus confeci: cuius tibi duo Syntagmata mittere constitui, in quorum altero Saturnum, & Magnam deum matrem, & Vestam, tum etiam Ianum & Vertunum, sum complexus: in altero Neptunum, & deos ceteros marinos, nymphasq; uarij generis: ad hæc & Aeolum & uentos. Accipe igitur amantiſſ. frater ab egroto tuo Lillio, & penè conclamato, qualecunq; munus: non quod ex me aliquid tibi ignotum & reconditum habere possis, uel quod ex tua illa referriſſima de omni librorum genere Bibliotheca non facile haurire queas: sed ea duratæ ratione, omnibus ut constet, mutuam inter nos amicitiam ex multo fuisse tempore constitutam. Dñj faxint, ut & per scripta nostrum utriusq; nomen posteritati notum esse contingat. Vale.

SATVRNVS, RHEA, VESTA, IANVS, VERTVNVVS. SATVRNVS itaq; Cœli filius, ut de Nat. deor. scribit M. Cic. Ennius: Quem Cœlus genuit, idem tradit & Lactantius, & Seruius in illo poëtæ Vergilij: Vnde genus ducis. Arnobius Cœli quidem filium ait, & Hecates. Cœlus uerò Græcè Ἐρανος uocatus est, à quo frequens Græcorum patronymicum Ἐρανώω, id est Vrani filius, aut nepos. Vranus ergo, seu Cœlus, ut Phurnutus scribit, dictus est, quasi ἔρεθω, hoc est conseruator omniū que supra sunt: & ἔργω, hoc est finitor, uel terminus naturæ. Sunt qui tradant ἔρεθω, uel ἔργω deduci, hoc est, quod & cūcta uideat, & conseruet. Alij porro ἔρεθω, uel ἔργω ἀνω deriuant, hoc est, quod supra cernatur. Ex poëtis etiā quidam ἄνωω filium dixere, id obscure significantes, ἄνωω ἄνωω ἄνωω: id est, quod dum circumfertur, sit indefessus: seu quod sit incorruptibilis. dicimus quippe ἀνωω, id est opus absoluisse, qui iam fato functi sunt. Theocritus in Alarum poemate ualde ingenioso, Vranum, seu Cœlum uidetur significare, cum obscure ait, ἄνωω ἄνωω ἄνωω, regem scilicet Acmonis filium Vranum. nam, ut interpretes

ut interpretes aiūt, terra peperit Acmonem, ex Acmonē natus Vranus, id est Cœlus, qui Terminus, &c. Porro & Acmona inter Idaeos Dactylos ab aliquibus repositum, iam in primo libro dictum est. Cultus uerò fuit Vranus multis in locis, humanis etiā uictimis, & præcipue in tota Africa, & Libya. Sed nos de Saturno, quod cœpimus, prosequamur. Saturnus, ut ex Trogo Iustinus scribit, Aboriginum rex, tantæ iustitiæ fuisse dicitur, ut neq; seruerit sub illo quisquam, neq; quicquam priuatæ rei habuerit, sed omnia communia & indiuisa omnibus fuerint, ueluti unum cum ceteris patrimonium esset. ob cuius exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus exæquato omniū iure passim in conuiujs ferui cum dominis recubarent. Itaq; Italia regis nomine Saturnia appellata fuit, & mons quem inhabitabat Saturnus: in quo ueluti à Ioue pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est. Et hæc quidam ferme uel Trogus, uel Iustinus, D. uerò Cyprianus: Ab Ioue, inquit, Saturnum fugatum esse, manifestum est: inde Latium de latebra eius nomen accepit. hic literas imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit, unde ærarium Saturni uocatur. nam & rusticitatis hic cultor fuit, unde ferens falcem pingitur. Saturnum tamen sic Saxones effingebant, cui nomen Ἐρανος, senem in pisce stantem, qui totam urnamq; tenebat: quod symbolum erat apud ipsos arcantum, ut in eorum historijs legimus. Saturnus autem à Latinis dictus est: à Græcis uerò Ἐρανος, quasi temporum pater. Ἐρανος enim tempus. M. Cicero libro secundo de Nat. deor. Saturnum, inquit, esse uoluerunt, qui cursum & conuersionem spaciōrum ac temporum contineret, qui deus Græcè id ipsum nomen habet: Ἐρανος enim dicitur, qui est idem spaciūm temporis, ita Cicero. Id ipsum & Macrobius primo Sat. Saturnus, inquit, ipse qui auctor est temporum, & ideo à Græcis immutata litera Ἐρανος, quasi Ἐρανος uocatur. Plato: Ἐρανος quasi ἔρεθω ἔρεθω, hoc est, mentis fatietas, dici putauit. Hinc teste Plutarcho Ἐρανος ἄνωω dicti senes, garruli & ætate decipientes, quasi Saturni modò delirantes. Phurnutus tamen Ἐρανος dictum ait ἔρεθω ἔρεθω, id est à commiscendo. At uerò Saturnus dictus, uel à fatu, quod stercorationi agrorum & agriculturæ præesse putabatur: unde & cum falce pingebatur. Alij Saturnum dictum uolunt, πρῶτῳ ἄνωω, qua uoce membrum uirile significabant antiqui, propter scilicet generationem, hinc & Satyri appellati. Macrobius auctor. M. Cicero & Lactantius dictum Saturnum tradunt, quod annis saturetur, quippe qui tempus sit. Fulgentius uerò: Propter annonam, inquit, erogationem ad se populos attrahens, à saturando dictus est Saturnus. Ops quoque eius uxor, eo quod opem esurientibus ferret, dicta est. Citat idem Apollonophanem in epico carmine scribentem, Saturnum quasi fatum, aut fatorem, quasi creantem sensum & mentem. Varro de Lingua latina, Saturnum Cœlum facit his uerbis: Quare quod cœlum principium, à fatu dictus est Saturnus: & quod ignis, Saturnalibus cære superioribus mittuntur. Verum de cæreis cur in Saturnalibus mitterentur, Macrobius & alia, & hoc scribit: Alij, inquit, cæreos non ob aliud mitti putant, quam quod hoc principe ab incomi & tenebrosa uita, quasi ad lucem & bonarum artium scientiam editi simus. Saturnum aiunt abscondisse Cœli patris pudenda, quibus in mare deiectis Venerem procreatam, quæ à spuma, id est ἄνωω, unde coaluit, Aphrodite nomen accepit. Isidorus, patris abscondisse genitalia dicit, quia nihil in cœlo de feminibus nascitur. Cæterum & apud Orpheum Iupiter Saturno patri insidias mellestruxit. Leguntur Orphei uerba hac de re:

Ut primum spectabis eum sub quercubus altis, Dulci quod comportat apum grex melle madentem, Constringas ipsum uinclis. Ebrius

Ebrius igitur melle Saturnus ab Ioue ligatus castratur, ut Coelus, quare, ut Porphyrius scribit in spelunca Homericæ, theologus (inquit) Orpheus inuuit, diuinas essentias uoluptate captas quodammodo ligari, & in generationem detrahi. Fulgentius autem: Saturnus, inquit, Pollucis filius dicitur, Opis maritus, senior, uelato capite, falcem gerens, cuius uirilia abscissa & in mare proiecta Venerem genuere. Phurnutus tamen, Saturnum ait de Cælo descendisse, Terræq; commixtum, donec Iupiter illum castrauit, & in Tartarum præcipitauit. Alij dicunt, Saturnum ab ipso Ioue in compedibus positum. Verrius Flaccus causam se ignorare dicit, sed Macrobius ex Apollodoro hanc recitat. Saturnum, inquit, alligari per annum laneo uinculo, & solui ad diem sibi festum, id est mense decembri, atque inde prouerbiū ductum, Deos laneos pedes habere. Significari uero, decimo mense semen in utero animatum, in uitam grandescere: quod donec erumpat in lucem, molibus naturæ uinculis detinetur. Sacrum suo etiam tempore D. Epiphanius, quod ab Ægyptijs fieret, irridet. quosdam ait se uinculis ferreis includere, comam prolixam nutrire, uestitum sordidum detritumq; gestare, annuloq; nasum includere, ac perforare, in Saturni honorem: & reliqua, non minus ridicula, quæ uir sanctus colligit. Plutarchus etiam Saturnum ait in insula quadam fortunata in specu dormire, saxa complexum aurea, somnumque ex uinculis Iouis contingere, & cætera quæ in libello leges De facie in orbe lunæ apparente. Redeo ad nostra. Falcem quidam Saturno putant attributam, quod tempus omnia metat, execat, & incidat: uel propter agriculturæ rationem, cuius ipse repertor fuit, & proinde Falcifer cognominatus à poëtis. Ouidius,

Causa ratis superest, Thuscum rate uenit ad amnem,

Ante pererrato Falcifer orbe deus.

Ab eadem falce, quæ Græcè *σπέριον* dicitur, Paus. promontoriū dictum ait, alij urbem, quam uariè tamen scriptores recensent, quidam Siciliæ, quidam Bithyniæ, alij alibi: Strabo, Stephanus, Seruius. quin etiam Zancle eadem ratione appellata. Nicander,

Καὶ τοὶ καὶ Ζάγκλος ἐδῶκεν σπέριον ἰδὲ ἄστυ. hoc est,
Necnon & Zancles didicit Drepaneidos urbem.

Saturnum præterea aiunt filios suos solitum deuorare, eodemq; rursus utomere: per quod similiter significatur, eum, ut diximus, tempus existimatum fuisse, à quo per uices cuncta gignantur, absumanturq; & ex eo denudò renascantur. Hinc & in urbibus quibusdam homines illi liberos suos immolabant, ut alibi dictum, & à nostris pluribus irrisum est. Sed Rheam uxorem ferunt eum sefellisse, lapidemq; pro Ioue marito porrexisse, ipsumq; Iouem Corybantibus clam nutriendum dedisse: qua de re alibi plenius locuti sumus. Saturnū demum ab Ioue pulsum filio, quid aliud significat, quam tempora senescētia ab ijs quæ post nata sunt depelli: Vinculum autem, quod certa lege naturæ cōnexa sunt tempora: uel quod omnes fruges quibusdam uinculis nodisq; alternentur. Nam & falcem uolunt fabulæ in Siciliam decidisse, quod sit insulæ illius terra uel maximè fertilis. Huic etiam deo insitiones surculorum, pomorumq; educationes, & omnium eiusmodi fertilium rerum tribuebant disciplinas. Cyrenenses etiam cum rem diuinam ei faciebant, ficis recentibus se coronabant, placentasq; mutuò misirabant. Mellis insuper & fructuum repertorem Saturnum ueteres putauere. Hunc Rom. etiā Sterculiū uocabāt, quod primus stercore fecūditatē agris cōpara uerit. Sed de Sterculio & Stercutio, alibi diximus, in Pilūno uidelicet. Huic deo ex instituto antiquo & peregrino, sacrū aperto capite faciebant. hoc ait Macrobius, primo Sat. cap. x. Idē tamē cap. viii. Illiç, inquit, græco ritu capite aperto

perto res diuina fit, quia primò à Pelasgis, post, ab Hercule ita factitatū putant. Sed plenius hoc in Syntagmate de Sacrificijs tractadum. Scribit Theopompus, & repetit Plut. in lib. Isidis & Osiridis, quosdam qui occidētē habitant, hyemem Saturnum appellasse, æstatem Venerem, uel Proserpinam. ex Saturno autem & Venere cuncta esse generata. Sed Phryges, existimantes deum per hyemem somno uacare, æstate euigilare: & hyeme quidem dormitationes, id est *κατόνιασμος*, æstate uero *ἀνεγρησις*, hoc est uigilias, bacchantes discurrentesq; deo peragebant. At uero Paphlagonēs, Saturnum deum coërceri uinculis per brumam, uere autem moueri atq; resoluī asserebāt, &c. Nunc, etsi quo pacto fingeretur Saturnus ab antiquis, ex his quæ supra narrata sunt, elicere possumus: nihilominus & quo modo à Martiano est descriptus, hinc tibi etiam apponam. Verum, inquit, Sator (Satoris enim nomine Saturnus quoq; est appellatus) gressibus tardus ac remorator incedit, glaucocq; amictu tectus caput, prætendebat dextera flammium quendam, draconem caudæ suæ ultimā deuorantem, quem credebant anni numerum notare perdocere: ipsius autem canicis pruinosis niuib; candidabat, licet etiam ille puer posse fieri crederetur. hæc ille, sui uerbis. Macrobius uero scribit, Ianum, cum Saturnus subitò non comparuisset, simulachrum illi constituisse cum falce, mensis insigne. Porro & illud legimus, Saturnum podagrosū ab antiquis effictum, & oculis leuis lippientibus. unde & Græcis prouerbiū, *λεγονικὸν ἄστυ*, hoc est Saturniæ lemæ. Lema quippe pituita est in oculis, uel humor quidam concretus, ut medici docent. Pythagorici uero simbolo quodam Saturni lachrymā mare dicebant, quod Plutarch. scribit in Isi & Osiri, Maris enim aqua non falsa solum & amara, sed & crassa & impura est. Saturnalia huic deo sacra fiebant, de quibus in primis Macrobius. Lucianus, & nos nonnihil de Annis & mensibus. Hæc, *λεγονία* à Græcis dicebantur. Et primò uno die tantum, id est decimoquarto Calend. celebrari solitas: sed post in triduum propagata, primū ex adiectis à Cæsare huic mensi diebus, deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus adiecit. à 16 igitur cœpta, in 14 desinebant, quo solo fieri antè consueuerant. sed Sigillariorum adiecta celebritas, in septem dies discursum publicum & latitiam religionis extendit. Sed plura hoc loco de Saturnalium celebritate commentari superuacaneum uidetur, & præter institutum. Versus tantum L. Accij, antiquissimi poëtæ, ex suis Annalibus afferam:

Maxima pars Graium Saturno, & maximè Athenæ,
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis,
Cumq; diem celebrant per agros, urbesq; ferè omnes
Exercent epulis lati, famulosq; procurant
Quisq; suos, nostriq; itidem: & mos traditus illinc,
Iste, ut cum dominis famuli tum epulentur ibidem.

Saturnalibus bellum sumere nefas, poenas à nocēte exigere piaculare fuit. Tempa huic deo Romæ uariè referuntur extructa. Macrobius ait se inuenisse, Tullum Hostiliū fanum ex uoto Saturno consecrauisse, & Saturnalia tum primū Romæ instituta. Varro in libro de sacris ædibus sexto, L. Tarquinium regem dixit ædem locasse ad forū faciendum: T. uero Largium dictatorem consecrasse. Gellius ait, senatum decreuisse ei rei L. Furium Trib. Mil. præfectum. Adem uero Saturni ararium Romani esse uoluerūt, quod nullum sit furtum in eius finibus commissum, aut quia sub illo nihil erat cuiusquam priuatum:

Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant.

Plutarch. in causis Rom. ideo ait, quod eo regnante non fuit auaritia, nec

improbittas, sed iustitia. D. Cyprianus ait ea causa, quod primus in Italia nummos instituit signare, & propterea Saturni ærarium uocari. Ianum ait Macrobius sic æra signasse: in una parte sui capitis effigies, in altera Saturni nauis expressa est. qua de re plenius in meis Nauigijs. Festus ærariũ prope Saturni ædem fuisse scribit. Seruabantur porro in ærario, præter pecuniam, etiam tabulæ, & libri elephantini, in quibus continebantur 35 tribus urbis. Item libri rationum, aliãq.

Saturno hymnum concinuit Orpheus, cum styrcis suffimento, cuius hoc initium est,

αἰθάλης μακρόρων τε θεῶν πάτερ, ἠδὲ καὶ αὐτῶν. in quo hymno Saturnus diuersis cognominibus inuocatur, & his præcipue: ἀμίαντος, id est impollutus, in-contaminatus: μεγαθύμος, id est magni roboris ac uirium: γένετης, id est generationis princeps: in illo.

ὅς ναίεις ἢ πάντα μέγιστος μοιο γένετης. hoc est, Omnes qui partes habitas, mundi q̄ genarcha. Et idem,

ὅς δαπανᾷς μὲν ἅπαντα, καὶ αὖξεις ἑμπαλίην αὐτῶν. id est,

Absumis qui cuncta, idem qui rursus adauges. ἀγκυλομήτης ab eodem, id est uersutus cognominatur, quem homerus & Hesiodus secuti sunt: quin & Proclus in ὄγγοις interpretatur, eadem in re Plutarch. aduocās, meminit & Phurnutus, & exponit: licet quidam hallucinati, Ioui hoc epitheton attribuant. Inuocat & illum Orpheus alijs nominibus, quæ ego consultò prætereo, quod latino sermone, nisi circumscripta comprehendere non possunt.

Vitifator Saturnus à Vergilio in 7 Æneid, cognominatur, nam & supra diximus, eandem & Satorem appellatum. Vergilij uersus hi sunt,

Vitifator curuam seruans sub imagine falcem,

Saturnus q̄ senex, Ianiq̄ bifrontis imago,

— Vestibulo astabant.

Vbi Seruius: Vitifator, inquit, non inuentor uitis, sed qui genus uitis Italis demonstrauit populis. sanè ex Critolao, qui Phænomenon lib. scripsit, Plutarchus scribit Saturnum hospitio susceptum ab agricola quopiam, cuius filiam Oenotriam uitauit, quo partu nati sunt filij quatuor, quibus Saturnus pater ferenda uitis & conficiendi uini ratione demonstrauit, & ut alios hoc idem edocerent permisit. hinc igitur Vitifator.

OPS, RHEA:

REa, (quæ Ops latinè uocatur, & Cybele, & deum mater, & ut Strabo colligit, dea Phrygia, magna mater, Vesta, Idæa, Dindymene, Pylena, Pefinuntia, Cybele, alijsq̄ nominibus: quæ nos seorsum, prout commodius se obtulerint, interpretabimur) filia fuit, ut in hymnis canit Orpheus, Protoni. Scribit uerò Cornutus, ideo Rheæ tympana & cymbala adhibita fuisse, item faces & lampades, propter tonitrua & fulgura, quæ pluuijs præuia esse solent ipsam enim Rheam pluuiarum causam tradit. Sed de his plura in Magna matre dicemus. Huic etiam deæ cor sacrificabant, significantes, hanc causam esse uiuificæ generationis. Propter quod circa eius pectus alij quidam typi apponi consueuere, omnium rerum & colorum, quæ tamè obscure Phurnutus explicat, propter quæ uidetur naturæ, uel Isidis imaginem significare, cuius etiam in Iside meminimus. Cybele, quæ & duplici Il scribitur, id est Cybelle, apud poetas (ut Claudianum in primo de rap. Turigeramq̄ petit Cybelem, & paulò post, Adytis gauisa Cybele Exilit) res est notissima. Nam & Seruius idem in decimo Æneid. annotat in eo, Quas alma Cybelle Numen habere maris, & c. ait enim, Bacchium esse pedem, qui constat

constat prima breui & duabus longis. Cybele ergo Saturni uxor à genibus existimata (de qua tamen uariæ traduntur opinioniones, quæ suis locis hoc toto capite referentur) dicta est Cybele, à monte Phrygia, ut Stephanus scribit: ut Strabo, à loco: ut Suidas, à montibus: ut uerò Festus & Seruius, ἐξ τοῦ κύβηδος τὴν κυβαλίην, id est à capitis rotatione, quod proprium fuerat eius deæ sacerdotum, qui per furorem motu capitis comam rotantes, ululatu futura prænucciabant. Hinc Lucanus:

— Crinemq̄ rotantes

Sanguinei populis ulularunt tristia Galli. tametsi in uulgatis Festi codicibus, dictam legamus ἐξ τοῦ κύβηδος, quam lectionem & ex doctis pleriq̄ secuti sunt. quin & eadem ratione κύβητος, id est cubus, ei ab antiquis dicebatur. Addit Seruius in tertio, Alios dicere Cybelũ sacerdotem eius deæ primum fuisse, & ab eo Cybelem dictam. Sosides Atticus in libro Theologumenon, ubi ait, Atym florem significare, scribit, Matrem deum in modum potentia poni: unde, inquit, Cybele dicitur, quasi κύβητος βαλεῖον, id est gloriae firmitas, ut recitat Placiades Fulgentius. κύβηλα, scribit Hesychius, montes Phrygiae, ubi antra & thalami Cybeles matris deorum. Hæc quidem dea curru uehi dicebatur, quia ipsa credebatur terra, ut ait Seruius, quæ pendet in aere. Ideo rotis sustineri dicebatur, quia mundus rotatur, & uolubilis est & eidem subiugabantur leones: ut ostenderetur, maternam pietatem omnia posse superare. Inde Corybantes eius ministri cum suis gladijs esse fingebantur, ut significaretur, omnes pro terra sua debere pugnare. quod autem turritam gestaret coronam ostendebat, superpositas terræ esse ciuitates, quas insignitas turribus esse uidemus. Sanè quoniam de Cybele agimus, rideamus & nos cum Origene cõtra Celsum philosophum Epicureum, eam fabulam, quam ille recitat libro secundo: Ægyptius præterea (inquit) quispiam, qui Mosi rebus mirabiliter gestis nihil fidei præbeat, credi potest & Rhapsimythum illum mox producturus, ita ut eum affirmet ad inferos descendisse, & aleam iussisse cum Cybele, & aureum uelum retulisse, in signum, ad inferos se peruenisse, & inde remeasse ad superos. Et hæc quidem Origenes, qui & eandem fabulam alibi recitat. Sed iam satis hac de re.

Dindymene etiam Cybele dicta fuit. Catullus: Simul ite Dindymenæ domina uaga pecora. Strabo & Hesychius putant, à montibus Phrygiae, uel Troadis (ut Stephanus) Dindymis nuncupari. Idem Catullus: Dea Dindymi domina procul à mea Tuus sit furor omnis hera domo: Alios age incitato, alios ager abidos. Horatius libro primo Carm. Non Dindymenè, non adytis quatit Mentem sacerdotum incola Pythius, Apolloni. primo Argon. μητέρα δινδυμίην πολυπόντην ἀργυρολέοντες. id est, matrè Dindymiam ualde uenerabilem inuocantes. Dindymen etiam, & Dindymenem Hesychius uocare uidetur. Diodorus Siculus, à nomine matris dictam innuere uidetur, quæ Dindymene uocaretur. ita enim scribit: Afferunt (inquit) incolæ Phrygiae Libyaq̄, antiquum regem fuisse Meonem, qui uxorem Dindymenem duxit. (caue ne fallaris, latinis factis codicibus. Hæc enim in uersa leguntur nõ modo apud Diodorum, sed Eusebium etiam de Præparatione Euang.) Ex ijs nata est fœmina, quam mater educare nolens, exposuit in monte Cybello, ubi ferarum uberibus nutrita fuit. puellam hanc mulier quædam pecora pascens cum uidisset, facto stupens abstulit, atq̄ à loco Cybelem nominauit. aucta ætate forma, ingenioq̄ ac prudentia excelluit. fistulam enim calamis compactam, & cymbalum, tympanumq̄ prima adinuenit, puerorum insuper & pecorum morbis remedia excogitauit. qua ex re factum est, ut mater ab omnibus appellaretur. Cætera quæ de Marsyæ & Apollinis amore erga illam, deq̄ eorum certamine, & Atyos castratione & nece, in Phrygum theologia

ex Diodoro & Eusebio leges. Nunc ea prodamus quæ Pausanias in Achaicis, ubi de Mineruæ templo agit in Dymæis, & de simulachro uetustissimo. Et aliud est, inquit, templum in Dymæis Dindymenæ matri & Attæ consecrum, qui uerò hic esset Attes, cum id arcanum foret, comperire nequiuit: uerum ex Hermesianacte elegiarum scriptore ita traditum est, quò uidelicet Attes Calai Phrygis filius fuit impotens generandi (si rectè uertimus, οὐ γονοποιός) à matre genitus, qui cum adoleuisset, in Lydiè demigravit, & Matris deum orgia apud Lydos peregit. quare cum ab eo in honore esset, Iupiter inuidit, suemq; immisit, qui Lydorum labores & opera diripiebat. & cum alios pluresq; interemisset, tum & ipsum Atten. unde &, quod nō consentaneum est, Galatæ Pefinunta habitantes, sues non attingunt, neq; enim existimant ita de Atte, sed de eo alius est apud eos sermo indigena. Iouem ferunt in somnis semen in terram effudisse, quæ in tempore dæmona edidit duplici pudendo, hoc est uirili & muliebri, nomenq; illi imposuit *ἄγδιστιν*. uerum dei hunc *ἄγδιστιν* metuentes, illi uirile pudendum absciderunt, atque exinde nata amygdala: quæ matura cum facta esset, Sangarij fluij filiam aiunt cepisse, & in sinum posuisse, tum statim fructus euauit: ipsa autem puella prægnans facta, cum peperisset, hircus puerum expositum curauit. Sed supra hominem cum formosus adoleuisset, pueri amor Agdistin cepit. adultum autem iam Atten propinqui Pefinunta miserunt, ad regis filiam. canebatur Hy-

20
menæus, instat Agdistis: Attes uerò furore correptus, sibi uirilia amputauit, amputauit & rex, qui filiam illi dabat. Porro pœnitentia Agdistin cepit ob ea quæ fecerat, & ab Ioue impetrauit ne quid corporis Attes putresceret, ne ue liquesceret. hæc fermè quidem Pausanias. Sed enim totam hanc fabulam longè copiosius cum ex alijs scriptoribus, tum maximè ex Timotheo, antiquo theologo, Arnobius in quinto aduersus gentes explicat, ait enim: In Phrygiæ finibus, inaudite per omnia uastitatis petra est quedam, cui nomen est Agdus: ex ea lapides sumptos, ut Themis mandauerat, in orbem mortalibus uacuum Deucalion iactauit, & Pyrrha. ex quibus cum cæteris & hæc Magna quæ dicitur informata est mater, atque animata diuinitus. Hanc in uertice ipso petrae datam quieti & somno, incestis Iupiter cupiditatibus appetit. Sed quum obluclatus diu, id quod sibi promiserat, obtinere nequiuisset, uoluptatem in lapidem fudit uictus. Hanc petra concepit, & mugitibus editis multis prius, mense nascitur decimo, materno ab nomine cognominatus Agdestis. Huic robur inuictum, & ferocitas animi intractabilis, insana & furialis libido, & ex utraq; sexus uir rapta deuastare, disperdere, immanitas animi quò duxerat, non deos curare, non homines, nec præter se quicquam potentius credere, terras, cœlum & sidera contemnere. Longa est historia, ait enim: Ex eius sanguine humi fuso, natum malum Punicum, cuius Nana regis filia mali in sinu positi attractu prægnans facta, pater puellam claudit, ut inedia intereat. Pomis sustentatur à matre. ipsa paruulum enititur, quem rex exponi iubet, à quodam inuentus, hircino lacte nutritur. Hinc Atyus dicitur, quoniam Phryges hircos Atagos nuncupant. Reliquam huius Agdestis fabulam ex Arnobio collige, ex cuius & Pausaniæ uerbis, rectius ea percipies quæ à Strabone scribuntur libro duodecimo, uel græca, uel latine exposita. ita enim ego illa meis uerbis: Pefinus uerò est emporium eorum qui sunt in regione, templum maximum habens Matris deorum, magnæ religionis: uocant autem illam Angidistin. Crediderim ego Agdistin legendum. Lucianus quoque de dea Syria uarias recensens opiniones: Alius, inquit, sermo fertur, quem ego à uirō sapiente audiui, quod Rhea ipsa sit, & templum Attes opus. Attes quidem Lydus fuit, primus qui sacrorum ritus, quibus Rhea coleretur, prodidit: & quibus Phryges, Lydi, & Samothracæ in

30
40
50
sacris

sacris uterentur, ea ab Atte omnia accepisse. nam ubi Rhea ipsum castrauit, uirilem uitam agere desijt, & muliebrem formam assumpsit, & uestes itaque per orbem terrarum obambulans, ubiq; sacra faciebat, & quæ ipse passus fuerat narrabat: & cætera, quæ ille multa narrat. Sanè Attis, non Attes, apud Suidam & Lucianum legimus. Diodorus Pappan etiam Atyum dicitum ait. nostrorum pleriq; Atyum, ut Catullus & Persius, alijq; ferè omnes. Macrobius Attinem uocat, ita enim scribit: Similiter Phrygiæ fabulis circa Matrem deum & Attinem eadem intelligunt, quis enim negat, Matrem deum terram haberi: hæc dea leonibus uehitur ualidis, impetu atq; seruore animabilibus. & paulo post: Attinem uerò ornant & fistula, & uirga. Sed de hac fabula, præter iam dicta alia poëta, ut Catullus, & Ouidius in Fastis: alia quoque Diodorus, qui & hoc ait, Cybelèn clam cum Aty concubuisse: parentes id cum intellexissent, Aty & nutrices interfecere, & in sepultos abiecere: Cybelem insanam factam, sparsis capillis urbem solam psallendo circuisse, & eam sequi solitum Marfyam. hæc fermè Diodorus. qui non multo post subdit: Phrygas à morbo occupatos, adeo ut nec terra fructus redderet, sciscitatos esse propterea oraculum. quibus illud responsum, ut Aty corpus sepelirent, & Cybelem deam uenerarentur. uerum Aty corpore non inuento, eius simulachrum Phryges effecere, & Cybelis aram, ad quam rem diuinam facerent. Quare uerò Aty se castrauerit, lege allegoriam apud D. Augustinum libro septimo de Ciuitate Dei, ex Porphyrij sententia. Eusebius autem in tertio de Præparatione Euang. Aty, inquit, maximè flores significat, qui antequam ad fructum ueniant, defluunt, quapropter pudenda ei fuisse in cisa feruntur: quoniam flores defluxi, semina producant. Fulgentius etiam in Mythologico, Atyum florere significare interpretatur: & super id citat Sossidem Atticum. Sanè quæ de Atti mystica & arcana celebrabantur, ea scriptis Anthes manifestauit, ut est apud Arpocratonem. Initia & mysteria deæ Cybelis Catullus crotalum & tympanum fuisse ostendit, ita canens, Niueis citata capit manibus breuè crotalum, Leuè tympanum Cybelle tua mater initia. Lucretius quoque tympana & cymbala adhibet, idq; pluribus uersibus. Sed & Ouidius in quarto: atque id à Corybantibus & Curetibus per imitationem acceptum. Varro tamen, & Augustinus libro septimo de Ciuitate Dei, per tympanum significari orbem terræ, per cymbalorum sonitus feramentorum ictus: quæ in Magnæ matris interpretatione dicenda Vergilius de his sacris molibus:

—Ite (ait) per alta

Dindyma, ubi assuetis biforem dat tibia cantum,
Tympana uos buxusq; uocat Berecynthia matris
Idææ, finite arma uiris, & cedite ferro.

40 Hinc noster Picus hæc rideis in hymno ad Virginem:

Semiuiriam non ululata ad Dindyma Galli,
Nec Cybeles gemini coeunt ad frenâ leones,
Ut dominam Matremq; deum cum turribus altis
Excipiant, sicutq; uehant per inania currus.

Romæ uetustum epigramma legitur, cuius hi duo primi uersus:

Qui colitis Cybelem, & qui phryga plangitis Atyum,
Dum uacat, & tacita Dindyma nocte silent,

Flere meos cineres, &c.

De eisdem item Lactantius: Ab hoc, inquit, genere sacrorum non minoris insanæ iudicanda sunt publica illa sacra, quorum alia sunt Matris deum, in quibus homines suis ipsi uirilibus litant, amputato enim sexu, non uiros se, nec foeminas faciunt. Tibullus ad hæc sacra respicit, cum canit:

Idææ currus ille sequatur Opis.

Et ter centenas erroribus impleat urbes,

Et secet ad Phrygios uilia membra modos. Ouidius:

—Mollesq; ministri

Cedunt iactatis uilia membra comis.

Hinc & ipsa dea à furore uocata est interdum Enthea. Martialis:

Cum sectus ululat matris Entheæ Gallus.

Orpheus etiam *Ἐλευθερομανῆς*, id est cæstro furentem cognominauit in hymnis, & *τυμπανοδοσπору*, id est tympanicrepam. His quidem insanis ac furentibus ministris & sacerdotibus stipes & æra petere moris fuit, ut manifestè monstrat Lucretius, eodem quo supra loco, in quo de Magna matre agit:

Ergo cum primùm magnas inuicta per urbes,

Munifica tacita mortales muta salute,

Ære atq; argento sternunt iter, omnia mirum

Largifica stipe ditantes, &c. Ouid. in Fast.

Dic inquam parua cur stipe quærat opes?

Contulit æs populis, de quo delubra Metellus

Fecit, ait, dandæ mos stipis inde manet.

M. Cic. in libris de Legibus, Præter Idææ matris famulos, eosq; iustis diebus, ne quis stipem cogito, subdit quare: Stipem sustulimus, nisi eam quã ad paucos dies propriam Idææ matris excepimus. Implet enim superstitione animos, & exhaurit domos. Augustinus etiam libro septimo: De mollibus, inquit, eidem matri Magnæ contra omnem uirorum mulierumq; uerecundiam consecratis, qui usq; in hesternum diem madidis capillis, facie dealbata, fluentibus membris, in cellu fœmineo per plateas, uicosq; Carthaginis, etiam à populis unde turpiter uiuerent, exigebant: & reliqua, quæ multa eo loco D. Aurelius. Vide de his etiam apud Apuleium plura, libro octauo Metamorphoseos. Hos porro sacerdotes Gallos uocatos fuisse, notissimum est: qui & Semiuri dicti, quia castrati & execi, & Galli quidẽ à flumine Phrygiæ, auctore Festo: quia qui ex eo bibissent, in eo furere incipiebant, adeo ut se uirilitalis parte priuarent. Alij id fecisse dixerunt, ne fieri possent parentes, uiolato patris matris uel nomine. quidam tamen Gallum puerum ipsum putauere, qui contracta offensa deæ se execuerit, & simul fluuii nomen dederit. Horum uerò sacerdotum antistites Archigalli nominabantur, ut in antiquis elogijs aduertimus. Epitaphium est Romæ in S. Martina in montibus, dignum ut hic ascribatur: D. M. C. Camerius Crescens Archigallus Matris Deum Magnæ Idææ & Attis Po. Ro. Vixit Sibi Fecit & Camerio Eucratino Lib. Suo. Cæteris autem Libertis Vtriusque Sexus Loca Singula Sepulturae Causa. H. M. H. N. S. Plinius libro uigesimo quinto, de picturis Parrhasij: Pinxit, inquit, & Archigallum, quam picturam amauit Tiberius princeps, atq; ut auctor est Decius, Eculeo LX-HS æstimatam cubiculo suo inclusit. Est item Archigalli mentio apud Villium, seu ut uulgò dicitur, Iul. Firmicum. Ridet Tertullianus his uerbis eum qui pro Cæsare precabatur, qui iam defunctus erat: M. Aurelio, inquit, apud Sirmium reipublicæ exempto, die decimosexto Calend. April. Archigallus ille sanctissimus die nono calend. earundem, quo sanguinem impurum lacertosq; castrando libabat, pro salute Imp. Marci iam intercepti. D. August. libro 2. de Dei ciuit. cum ridet quæ in sacris turpia agerentur à gentibus: Adolefcetes, inquit, spectabamus arreptitios, Gallos puto: audiebamus symphoniacos ludis turpiss. qui deis deabusq; exhibebantur: oblectabamur, coelestiq; uirgini Bercynthiæ matri deorum omnium, &c. Cur uirginem appellet, nescio. Subdit ipse Augustinus: Ante cuius lecticam die solenni lauationis eius talia per

lia per publicum cantabantur à nequissimis scenicis, qualia non dico matrem deorum, sed matrem qualemcunque senatorum, uel quorumlibet honestorum uirorum, immo uerò qualia nec matrem ipsorum scenicorum deceret audire, &c. his uerbis Augustinus attingit pompam sacrorum, quæ à Gallis sacerdotibus ad Almonem fluuium quotannis agebatur, qui fluuius non procul ab urbe Tiberino miscetur, cuius Vibius Sequester ad Vergilianum filium meminit his uerbis: Almon, ait, ubi Mater deum, VI. calend. Aprilis lauatur. Ammianus libro XXIII. Diem, inquit, sextum calend. quo Romæ matri deorum pompæ celebrantur annales, & carpentum quo uehitur simulachrum Almonis undis abluui perhibetur. Abluebatur uerò Magnæ matris simulachrum, quod è Pessinunte allatum fuerat. hinc Lucanus in primo,

Et lotam paruo reuocant Almonè Cybellem.

Ouid. in Fastis:

Est locus in Tiberim quo lubricus influit Almon;

Et nomen magno perdit in amne minor.

Illuc purpurea canus cum ueste sacerdos

Almonis dominam sacraq; lauit aquis. Val. Flaccus VIII Argon.

Sic ubi Mygdonios planctus sacer abluuit Almo,

Lætãq; iam Cybele. Et Claudianus:

Prælatoq; lauas Phrygios Almonè leones.

Quod autem turpia ac obscœna passim iactarentur, etiam Herodianus in hist. Commodi testatur, ita enim scribit: Veris initio solenni q; die pompam Matri deum Romani celebrant, in ea quæ apud quenque sunt diuitiarum præcipua, supellexq; pleraque imperatoria materiæ aut artis spectandæ, præferri ante deam solent, passimq; omnibus ludendi licentiæ permessa, sic ut personas induant, quas cuique libitum: nullamq; non magistratum quoq; imaginem, prout cuiusq; studium, representent, sicut non temerè à falsis ueros dinoscas. Hactenus Herodianus. Sed par est, ut hoc etiam loco tibi exponam uarias de Gallis sacerdotibus sententiãs, quæ leguntur. Festus: Galli, inquit, qui uocantur Matris magnæ comites, dicti sunt à flumine, cui nomen est Gallo: quia eo qui biberent, in hoc furere incipiunt, ut se priuarent uirilitalis parte. Ouidius in IIII,

Inter, ait, utridem Cybelen, altasq; Celænas

Amnis it, insana nomine Gallus aqua,

Qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, queis est

Cura bonæ mentis: qui bibit inde, furit.

Attribuuntur autem Galli, ut Lucretius canit in secundo:

Gallos attribuunt, quia numen qui uiolarint

Matris, & ingrati genitoribus inuenti sunt,

Significare uolunt indignos esse putandos,

Viuam progeniem qui in oras luminis edant.

Aliam insuper ex Varrone Augustinus recitat opinionem, quam in Magnæ matris interpretatione referam: aliã quoq; huius deæ & Arys allegoriam Fulgentius Placiades in tertio Mythologicôn confingit, quam, ut iam modum faciam, nunc ipse missam facio.

Magna mater, & Mater deum, Græcè *μεγαλη μήτηρ*, καὶ *θεου μήτηρ*, καὶ *μητρῶσα*. Orpheus, *μήτηρ μοῦσε θεῶν*, καὶ *θεῶν ἀνθρώπων*, id est, Hæc uirgine est hominum materq; deorum. Orpheus quidem seorsum tres hymnos concinuit, quorum primum Rheæ dixit, cum aromatibus: alterum Telluri, cum omni genere seminum, præter fabas & aromata: tertium Matri deum, cum uariarum rerum suffitu. Idem tamen Orpheus, teste Diodoro, Terrã omnium matrem dixit, diuitias & opes largientem: uel, ut

diximus, quod remedia multis non modo pecorum, sed & hominum, in primis puerorum morbis excogitarit: quod idem Diodorus prodit. Seruius grammaticus Matrem deum appellari putat, quod ipsa sit ex ijs deis, qui *ἀνοιοι* dicuntur: id est, qui cœli certas non habent partes, sed ubique generatim ab omnibus coluntur, ut Mater (inquit) deum, cuius potestas in omnibus zonis est, & communis eius est potestas. Hæc ille, & alia præterea. Magna mater sic à Martiano constringitur: Grandæua, corpulentaq; Mater, quamuis fecunda circumfusaq; partibus, tamen floridam diucoloramq; uestem herbida palla contexerat, in qua totus gemmarum metallorumq; census, atque omnium prouentus, frugumq; & satiorum, larga admodum ubertate ferebantur. hæc quidem Martianus. Qui allium gustassent, arcebantur procul ab huius deæ templo, ut Athenæus scribit. De Magnæ matris templo legimus, quod non manibus, sed precibus aperiebatur: unde uult Seruius illud à Sibylla dictum in VI, Cessas in uota precesq;, &c. Sic uero de Magna matre Varro apud Augustinum in VII de Ciuit. dei: Tellurem eandem dictam esse Magnam matrem ait: quod tympanum habeat, significari esse orbem terræ: quod turres in capite, oppida: quod sedes figatur circa eam, cum omnia moueantur, ipsam non moueri: quod Gallos huic deæ ut seruirent fecerunt, significat eos qui semine indigeant, terram sequi oportere, in ea quippe omnia reperiri: quod sedes apud eam iaceant, precipitur (inquit) qui terram colant, ne sedeant, semper enim esse quod agant. Cymbalorum sonitus, ferramentorum ictus iactatorum, ac manuum, & eius rei crepitus in colendo qui fit, significat, quod ferramenta illa erant ideo ex ære, quod eam antiqui colebant ære, antequam ferrum esset inuentum. quin teste Hesychio, ab eo æris sonitu, dea ipsa *χαλκίκερος* à Græcis nūcupata est. Sequitur Augustinus: Leonem, inquit, adiungunt solutum ac mansuetum, ut ostendant, nullum esse genus terræ tam remotum, ac uehementer ferum, quod non subijci cuiq; cōueniat. deinde adiungit, & dicit Tellurem, & Matrem, & nominibus plurimis & cognominibus nominatam, & reliqua quæ Varro, immo Augustinus ipse scribit. Addit Isidorus libro VIII, quod simul iachrum eius cum clauifingebatur, quia hyeme tellus clauditur, uere aperitur, ut fruges nascantur. Sed & de Magna matre extat Lucretij præclarum carmen libro secundo de Rerum natura, quod & ante citauimus, ad quod examinandum uel hoc te principium inuitat.

Quare magna deum mater, materq; ferarum,
Et nostri genitrix hæc dicta est corporis una:
Hanc ueteres Graiūm docti cecinere poetæ,
Sedibus in curru bijugos agitare leones, &c.

Ne nimis sim. Plus enim quam sex & XL uersus ea dere exposuit doctissimus poeta. Sed iam ad reliqua redeo, quæ institueram de BONA DEA dicere. Cornel. Labeo & ipse hanc Magnam matrem, & terram, & Maiam esse existimabat, ut ostendere Macrobius laborat: quod sus prægnans ei mactaretur, quæ proprie terræ hostia fuerat. Idem Labeo, & hanc Maiam Bonæ deæ nomine nūcupatam asserit, & ei Kalend. Maij ædem fuisse dicatam. ait insuper, Bonam deam & terram ex ipso ritu occultiore sacrorum eandem esse doceri posse, quin & eadem, Bonam, Faunamq;, & Opem, & Fatuā, pontificum libris indigitari solitam fuisse. Bonam, quod omnium nobis ad uitium bonorum causa est: Faunam, quod omni usui animantium fauere putatur: Opem, quod ipsius auxilio uita constare crederetur: Fatuam uero à fando, quod infantes partu editi non prius uocem edere crederentur, quam terram ipsam attingerent. Putabat Varro hanc Dryadem fuisse, Fauni filia: uel ut Plutarch. refert, uxorem, nonnulli Græcorum ex Liberi nutricibus fuisse,

fuisse, quam ne fariliceat existimabant, unde & mulieres cum ei festos dies peragebant, tabernacula uiriliginis intexebant ramis, sacrumq; draconem deæ secundum fabulam erigere solebant, ut ait Plutarch. Sunt qui deam hæc affirmant Iunonis potentiam habuisse, ideoq; regale sceptrum in sinistra manu ei additum. Eandem alij Proserpinam crediderunt, porcaq; ei rem diuinam fieri solita: quia segetes, quas Ceres mortalibus tribuisse ferebatur, porca depasceret. Alij Hecaten Chthoniam, Bœotij Semelem credebant. Plerique Fauni filiam dixerunt, quæ obstiterit in amore patris uoluntati lapsa, ita ut uirga myrtea ab eo uerberaretur, cum desiderio patris nec uino pressa celsisset. demum tamen pater in serpentem se transfigurasse, & cum filia confese creditur. Horum hoc tale proferunt indicium, quod uirgam myrteam in eius templo haberi nefas fuerit, & quod super caput eius extenderetur uitis, quia maxime causa eam pater decipere tentauerit: quod uinum in templum eius non suo nomine soleret inferri, sed uas in quo uinum inditum esset, mellarium nominaretur, & uinum lac: quodq; serpentes in eius templo nec terrentes, nec timentes apparerent. Sex. Clodius, qui græcè scripsit, ut recitat Lactantius, prodit, hanc uxorem Fauni fuisse: quæ qui contra morem decusq; regium clam uini ollam ebibisset, & ebria facta esset, uirgis myrteis à uiro usque ad mortem caesa est. postea cum regem facti sui pœniteret, & uxoris desiderium ferre non posset, diuinum illi nomen detulisse fertur, id circocq; in sacris eius obuolutam uini amphoram poni solitam. hæc Clodius, uel potius Lactantius. Plutarchus in Probl. ita hanc historiam recitat: Flauij diuinatoris uxorem fuisse, quæ clam cum uinum largius biberet, à marito deprehensa, flagris caesa est, atq; inde factum, ut myrtus in eius deæ ædem non inferretur: uinumq; cum mulieres ebiberent, non uinum, sed lac appellaret. Considerandum in Plutarchi Problem. id est, Romanis capitibus male latine scribi: Quid est, inquit, quod Floræ, quam Bonam deam nominant, omni florum genere templum exornantes, &c. cum pro Flora Gynæceæ deæ scribendum sit, quam Bonam uocant: quod alia probatione non indiget, cum ita certè Græcè, ut nos exposuimus, legatur. Tum etiam ibidem paulo post, cum Floræ Flauij uatis uxore latinus interpretes dicat, perperam factum est. nam Floræ nomen utique additum est: id quod plerisque uiris etiā eruditissis errandi causam præstitit, ut Bonam deam eandem cum Flora fecerint, cum secus sit omnino, & eius nihil omnino Plutarchus tradiderit. Quidam præterea deam hanc Medeam putauere, quod in eius æde omne genus herbarum esset, ex quibus antistites plerunque medicinas exhiberent: & quod templum eius uirum introire non licebat, propter iniuriam, quam ab ingrato uiro Iafone ipsa perpeffa fuisset. Hæc *θεὸς γυναικῶν*, ut Plutarchus & Macrobius ostendunt, dicebatur, *λυσιπλάνας* nomine, ut ait Hesychius. Gynæcea uero, quam quidam ineptè Genesiam uocant, dea existimata fuit, quæ ex corruptibilibus generationem facere putaretur. Cui cum res diuina fiebat, optabant nemini bonum euenire, qui domi nasceretur. stulta & uana precatio. Sed hæc Geneta, id est *γενετα*, in Græco Plutarchi exemplari dicitur. ait enim: Cur Genetæ nūcupatæ soli canem immolant: quod sacrum alienum mihi esse uidetur à Bona dea. Fuit & Cynetia dea, de qua in Neruene actum est: sed sequar de Bona dea, quæ Varro Fauni filia dixit, adeo pudicæ, ut extra gynæconitium nūquā tradatur egressa, neq; nomē eius in publico fuerit auditū, nec uirū unquā uiderit, uel à uiro uisa fuerit, propter quod nec uir templū eius ingrediebatur. Hæc historiam, si nō potius superstitionis ceremoniam, cum aliter recitet Lactantius ex eiusdē Varronis sententiā, me existimare facit, in Macrobij codicibus erratū esse: quod ut quiuis ex se percipere possit, Lactantij uerba apposui. Eandē, inquit, Faunā Varro scribit tantæ pudicitie fuisse, ut nemo eā quoad

quoad uixerit (præter uirum suum) mas uiderit: nec nomen eius audierit. Idcirco ubi mulieres in operto sacrificabant, Bonam deam nominabant, hinc dictum est ab Iuuenale,

Nota Bonæ secreta deæ. & à Tibullo:

Sacra Bonæ maribus non adeunda deæ.

Quæ tamen à P. Clodio uiolata fuerunt, ut in primis de Aruspicum responsis M. Cicero, & Plut. & alij prodiderunt. qua de re & Seneca in Epistolis ita: Credat, ait, aliquis pecuniam esse uersatam in eo iudicio, quo reus erat Clodius, ob id adulterium, quod cum Cæsaris uxore in operto commiserat, uiolatis religionibus eius sacrificij, quod pro populo fieri dicebatur: sic semotis extra conspectum omnibus uiris, ut picturæ quoque masculorum animalium contegerentur, ita inquam uiri his sacris arcebantur, ut cum in Italia cum bobus Geryonis Hercules sitiens trāsiret, & ei petenti aquam, mulier respondisset, se ei præstare non posse, quod foeminarum deæ dies celebraretur, nec ex leo apparatus uiris gustare liceret: execratus hoc sacrum, & ipse à suis sacris mulieres arcendas Pinaris & Potitis sacrorum suorum custodibus præcepit. Macrobius auctor, & ex parte Athenæus, Plutarchus: sed copiosissime & elegantissime Propertius libro quarto Elegiarum ad Herculem.

Idæa mater etiam Cybele dicta fuit, uel ab Ida Cretæ, uel potius ab Ida Phrygiæ: utrobique enim culta fuit, ut ostensum est. Lucretius libro secundo,

Hanc uariæ gentes antiquo more sacrorum,

Idæam uocitant matrem. Vergil.

Alma parens Idæa uirum, &c. Ouidius in Fastis:

Protinus inflexo Bercynthia tibia cornu

Flabit, & Idææ festa parentis erunt. Item alio loco Vergilius:

Buxusque uocat Bercynthia matris Idææ.

Illi uero hic mons Ida consecratus, à quo & ipsa uocata est: quoniam à longe & procul *ἰσὺν ἰδέειν*, id est, uidere est, cum tempestates & pluuia fiunt. quin etiam Montana ipsa cognominata, id est *ὄρεσσα*, est, ut Phurnutus ostendit.

Ædes deæ Cybeles in Ida pulchrè describitur à Claudiano poëta, de Cere re loquente, in primo de Raptu Proserpinæ:

Sic ait, & fuluis serpentibus attigit Idam.

Hic ædes augusta deæ, templique colendi

Religiosa silex, densis quam pinus obumbrat

Frondebibus, & nulla lucos agitante procella,

Stridula coniferis modulantur carmina ramis,

Terribiles intus thyasi, uesanaque mixto

Conuentu delubra gemunt, ululatibus Idæ

Bacchatur, timidas inclinant Gargara syluas.

Postquam uisa Ceres, mugitum tympana frenant,

Conticuere chori, Corybas non impulit enses,

Non buxus, non æra sonant, blandique leones

Summisere iubas: adytis gauisa Cybelle

Exilit, & pronas intendit ad oscula turre. Et hæc Claudianus.

Notissima uero est historia apud Lactantium, Lium, Valerium, Augustinum, & alios, Claudiæ uirginis Vestalis: cum ex libris Sibyllinis Idæa mater esset Romam accita, & nauis qua uehebatur uado hæssisset: Claudiæ, quæ ex nimio cultu impudica habebatur, suo cingulo eam nauem facillimè traxit: quod miraculum consimile accidisse ferunt de Herculis statua, quæ à Tyro rate Brythras aduecta est, ut in Hercule dicitur. Scribit diligentiss. antiquitatum Romanorum auctor Dionysius Alicarnas, lib. secundo

Hist.

Hist. sacrificia Idææ deæ quotannis, & certamina prætores Romanos agere solitos fuisse, Romanis legibus, sacra tamen ea non Romani peragebant, sed uir & mulier Phryges, qui illa per urbem circunducebant, congregantes matronas (qui mos fuit illis) imagines pectoribus annectentes, decantantesque ipsi à sequentibus matronalibus carminibus, tympana tenentes. Romanorum autem indigenarum nec matronas ullus congregans, neque cantibus tibiarum septus per urbem incedebat, uariam indutus stolam, neque colens deam Phrygijs cerimonijs. Hæc fermè Dionysius: ostendens, Romanos peregrinis externisque religionibus minus studuisse, id quod tamè Satyrici poëtae identidem illis obijciunt. Libet ex libro IX, Decad III, Lium particulam ascribere, de ipsius deæ aduentu in urbem. Nam cum paulo ante ex Sibyllinis uersibus legatos quinque ostendisset in Asiam missos ad Attralum, ut ex Pefinunte Romam deferret, & id Rex ipse procurasset, ita subinfert: Eò, inquit, accessit consultatio de matre Idææ accipienda, quam præterquam quod M. Valerius unus ex legatis regressus, actutum in Italia fore nūciauerat, recens nuncijs aderat, Terracina iam esse, tunc haud parua rei iudicium senatum tenebat, qui uir optimus in ciuitate esset, ueram certe uictoriam eius rei sibi quisque mallet, quam ulla imperia, honores uel suffragio seu patrum, seu plebis delatos. P. C. P. Scipionem Cn. filium, eius qui in Hispania occiderat, adulescentem nondum quæstorium, iudicauerunt in tota ciuitate uirum optimum esse, id quibus uirtutibus inducti ita iudicauerint, sicut traditum à proximis memoriæ temporum illorum scriptoribus, libens posteris tradiderim: ita meas opiniones, coniectando rem uetustate obrutam, non interponam. P. Cor. cum omnibus matronis Ostiam ire iussus obuiam deæ, isque eam de nauis ad ostium amnis Tyberini accessit, sicut erat iussus, in salu nauis euectus, à sacerdotibus eam accepit, extulitque in terram. Matronæ primores ciuitatis, inter quas unius Claudiæ Quintiæ insigne est nomen, accepere: cui dubia, ut traditur, antea fama, clariorem ad posteros tam religioso ministerio pudicitiam fecit. ea per manus succedentes deinde aliæ alijs, omni effusa ciuitate obuiam, thuribus ante ianuas positis, quæ perferebatur, atque accenso thure, precantibus, ut uolens propitiaque urbem Romam iniret, in adem Victoriam, quæ est in Palatio, pertulere deam pridie idus Aprilis, isque dies festus fuit. populus frequens dona deæ in Palatio tulit, lectisterniumque & ludii fuerunt, Megalesia appellata. Hactenus quidem de aduentu in urbem, deæ. Libro uero de bello Macedon. sexto. Per idem, inquit, tempus ferè ædes matris magnæ Idææ dedicata est, quam deam is P. Cornelius aduectam ex Asia, P. Cornelio Scipione, cui post Africano fuit cognomen, P. Licinio Coss. in Palatium à mari detulerat. locauerant ad faciendam M. Lium, C. Cladius, censores, M. Cornelio, T. Sempronio Coss. decimo tertio anno postea quam locata erat, dedicauit eam M. Iunius Brutus. Iudicque ob dedicationem eius facti: quos primos scenicos fuisse, Valerius Antias est auctor, Megalesia appellatos.

Bercynthia mater deorum dicitur, & Phrygia, ut in primis docet Strabo. Vergilius in sexto,

—Qualis Bercynthia mater

Inuehitur curru Phrygiæ turrata per urbes,

Lata deum partu, centum complexa nepotes. Bercynthus, inquit Seruius, castellum est Phrygiæ iuxta Sangarium fluuium, ubi mater deum colebatur. Fulgentius uero in tertio ait, quod ea Bercynthis montibus præfesset. Cynthos enim, ut idem scribit, Attica lingua flos nuncupatur: unde & hyacinthus dicitur, non ut ipse interpretatur Fulgentius, quasi solus

solus flos, sed ūiolæ flos, ut ego arbitror. Agatharchides in lib. Phrygiaco, ait Berecynthum primum fuisse Matris deum sacerdotem, qui monti nomen dederit. Putat Hefychius, Phrygiam prius uocaram Berecynthiam, & absque afflatu scribit: tum etiam genus quoddam Phrygum Berecynthas fuisse ait: id quod & Strabo testatur in x, quo loco de Rhea & Berecynthia agit. Subiungit Hefychius, & tibia Berecynthia: aliaque insuper addit, quæ ad rem non faciunt. Idem tamen alibi Berecynthas per d, scribit, & eo nomine ait Phrygas demones nuncupari. & βρυγες etiam Phryges, uel barbaros, uel solæcistas, hoc est incondite loquentes. Iuba uero, à Lydis dicere uidetur Briga Liberum significare. Phrygia quoque hæc dea uocata, ut cum alij, tum etiam Phurnutus scribit, quod celebri cultu apud Phryges celebraretur.

Δαμία, Damia, ut Festus scribit, Bona dea cognominata est, & eius sacerdos Δαμίας, unde & Damium, eodem auctore, sacrificium, quod in operto fiebat in ipsius Bonæ deæ honorem. dictum uidetur à contrario, quod minime esset δημόσιον, id est publicum. enim litera nonnunquam apud nos in a conuertitur. Sanè Bonæ deæ ædes Subfaxanæ, in XII regione urbis fuit: P. Victor.

Metragyrtes, μητραγύρτης, Magna mater à Græcis uocata, eius uel sacerdos, ut in tertio scribit Iulius Pollux: & μητριώλης, festum huius deæ celebrare. hinc Plut. in Cleomenis uita (quanquam Latinus interpres male exposuerit) quo loco Ptolemæum irridens Plut. Metragyrtem nuncupat, quasi mollem & effœminatum: ad Cybelis, uel sacerdotum eius similitudinem ille mitratum interpretatus est. Legimus Metragyrta statuam Athenis fuisse, qui cum mulieres Matri deum initiaret, ab Atheniensibus necatus est. Budæus μητραγύρτης & ipse interpretatur, Matris deum sacerdotes stipem cogentes, tympana quoque gestantes. Origenes quoque libro primo contra Celsum, de Metragyrte meminit, licet perperam in peruulgatis codicibus legatur. quare mirum est, uirum doctissimum Erasimum allucinatum in hoc uocabulo, nam à Mitra Persarum deo uocabulum deduxit, in prouerbio, Mitragyrtes non daduchus.

Cybeca, Κυβέκη etiam mater deum uocata fuit, teste Hefychio. Sed & Venus hoc nomine fuit: & ut alij dicunt, Diana etiam, & ἑρῶδης, ut in Dianæ cognominibus ostensum. Idem scribit & Phauorinus. Strabo etiam Cyben uocatam hanc deam scribit, ut supra retuli.

Pasitheam etiam Cybelen nuncupari quidam existimant, quod deorum omnium mater uocaretur. illud quoque afferunt Catulli Trepidantem eum recepit dea Pasithea sinu, quasi πασιθεὸς μήτηρ, id est, omnibus deis mater. Porro Pasitheam Homerus inter Gratas, id est Charites commemorat. Item quoque inter Leonis tres filias, ut in Gratijs ostendimus.

Ifodroma mater à nonnullis uocatur. Strabo lib. x. de Larissæ nomine: Urbibus supra oppidum ad Caystri campum, qua per mediterraneum itur ad Ifodemees matris templum, situm habes similem, loci quoque uirtutem ipsi quam dioimus pensili Larissæ, &c.

Τυρροφόρη, hoc est Turrigera & Turrita à Græcis uocata Magna mater, ut in Græco libello legimus, in quo deorum antiquorum imagines describuntur, ubi de simulachro agit turrim ferente, ubi ita meis uerbis legitur: Prisci terram uocabant Cererem, quoniam ἑστρα, id est sedes est totius ciuitatis terra, & quoniam etiam contineat ciuitates, τυρροφόρη uocatur: sed & Latini Turritam & Turrigeram appellant. quin & eius adhuc marmoreæ statuæ tales cernuntur, hoc est turritas coronas in capite gerentes. Propertius,

Claudia turrita rara ministra deæ. Papinius:

Ille Phryges lucos matri penetralia cædit Turrigeræ, Vergil. Inuehitur

Inuehitur cūrru Phrygiæ turrita per urbes.

Tradit Phurnutus, quod τῦρρωτὸν σῆφανον, id est turrita corona adhiberi solita sit huic deæ, propter urbes & arces, quæ in summitate montium fiebant antiquitus: & quæ cætera dicit. Porro & hanc eandem legimus querna coronari corona, quod Apollodorus prædidit, & in Apollonij commentarijs referunt. quin etiam pinu aliquando, quæ illi dicata existimabatur, coronabant, unde apud Martialem pinus loquitur,

Poma fumus Cybeles, procul hinc discede uiator,

Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

Tametsi Constantinus Cæsar in libro Geoponon aliter scribit, ut in Pane deo referam.

Mygdonia mater etiã Cybele uocata fuit, uel à Mygdonia Phrygiæ, ubi colebatur: uel à Mygdonio, de quo sic ferè Diod. Nonnulli, inquit, uolunt Idæos dactylos ex Ida, quæ est in Phrygia, extitisse, inde quoque cum Mygdonio transisse in Europam, diuinandi arte peritos cantum doctos, initiationes & mysteria. Val. Flaccus,

Mygdoniæ Pan iussa ferens sæuissima Matris.

Idem lib. VIII,

Sic ubi Mygdonios planctus sacer abluit Almo.

Lætæ quoque iam Cybele, festæ quoque per oppida tedæ.

Eadem ratione & Phrygia dicitur, ut ex poetis & Strabone, & Cornuto uidemus in primis.

Antæa, ἄντικια Rheam uocat Apollonius Rhodius in primo Argon. ut interpretes scribunt, propterea quod Telchinibus facta sit contraria. Orpheus quoque in hymnis, ei hymnum matri Antææ dedicat, cum thymiamate aromaton,

ἄντικια βασίλεια, θεὰ πολυώνυμη μήτηρ,

ἑδανάτωρ τε θεῶν, ἠδὲ θνητῶν ἀνδρώπων. hoc est: Antæa regina, dea multinomia mater, immortalium quoque deum, mortalium quoque hominum, &c. Opis, uel

potius Ops, dicta est coniunx Saturni, ait Festus: per quam uoluerunt terram significare, quia omnes opes humano generi terra tribuit. unde & opulenti, terrestribus rebus copiosi: & hostiæ opimæ, præcipue pingues: & opima, magnifica & ampla spolia. Hinc etiam Opalia dies festi dicebantur, quibus Opæ supplicabatur, eodem Festo auctore. Opalia quidem Macrobius commemorat inter Saturnalia mense Decembri. Et quoniã uxor Saturni credebatur, agrorum cultoris, à fatu nominati, & cum falce fingebatur, in signe agricolæ, ita & illa quoque cognominata Consua est, & terra existimabatur: ideo quoque in regia colebatur. De Ope uero Consua Varro de Ling. lat. his uerbis: Ope Consua dies, inquit, ab dea Ope Consua, cuius in regia sacrarium: quod ideo actum, ut eò præter uirgines uestales & sacerdotem publicum introeat nemo: is cum eat, suffibulum haud habeat. scriptum id dicitur, ut à suffiendo subligaculum. Sanè quidam libentius pro Saturni uxore Ops legunt. Ops enim Diana est, ut dicemus. Aufonius in monosyllabis,

Prima deum Fas,

Quæ Themis est Graijs: post hanc Rhea, quæ Latijs Ops.

Et Varro: Terra, inquit, Ops, quod hic omne opus, & hic opus ad uiuendum. Ideo dicitur Ops mater, quod terra mater: quæ Ops in obliquis primam corrigit. Tibullus,

Idææ currus ille sequatur Opis.

Idem Varro apud August. vii. de Ciuit. dei: Tellurem, inquit, putant esse Opem, quod ope fiat melior: Matrem, quod plurima pariat: Magnam, quod cibum parat: Proserpinam, quod ex ea proserpant fruges: Vestam, quod uestiatur herbis. Huic deæ sedentes uota concipiebant, terram quoque de industria tange-

bant, demonstrantes ipsam matrem terram. Philochorus, Saturno & Opi primum in Attica aram statuisse Cecropem scribit.

Titea inter Cœli, id est *δεῦρον* uxores fuit, ex qua XVII filios sustulit, qui Titanes, à matre dicti sunt, ut in Atlantidum theologia legitur. Titea, cum prudentia plurimum mortalibus profuisset, post obitum in deorum numerum relata, & terra cognominata est, filias etiam duas habuit, *Βασιλέα*, id est reginam, ut Diodorus scribit: & Rheam, quam Pandoram uocabant. *Βασιλέα* annis, prudentia & uirtute præstantior, fratres in matris gratiam educauit, ideoque Magna mater est appellata. hæc patre defuncto, & facto deo, de fratrum consensu regnum administrauit, nulli adhuc nupta: sed cum liberos suscipere cuperet, Hyperionem fratrem uirum accepit, ex quo duos filios peperit, Solem & Lunam: quorum formam prudentiamque admirantibus omnibus tradunt, reliquos fratres proliis inuidia actos, ueritosque ne aliquando imperium ad Hyperiona ueniret, scelesto excogitato facinore fratrem communi consilio obruncasse: Solem adhuc puerum in flumen Eridanum proiectum, suffocatumque fuisse. qua re uulgata, Luna præter modum fratrem diligens, ex tecto se præcipitem dedit. Matri quærenti iuxta flumen corpus, cum in somnum incidisset, uisum ei per somnium est, à Sole se consolari, ne lugeret homicidas pœnas duros, dicente se cœlestem ignem, id est *ἡλιον* futurum: sororem uero *μῶνα*, Lunam, id *σελήνην* uocandam esse. somno experrecta, rem uulgasse dicitur, & filios deos consecrasset, & innupta post hac uixisse: & facta insana, tympana cymbalaque quatiens, per urbem sparsis passim crinibus errasse. Tandem coorto hymbre & iactis fulminibus reginam euanuisse, nec uisam amplius fuisse ferunt, quam rem populus cernes, *ἡλίοσ τε καὶ σελεύης* nomina ad astra transtulit, Reginamque deam & Matrem uocitauit, & sacra illi cymbalis & tympanis celebrata peregit. Sanè & idem Diod. alio loco de Titea non nihil euariat, ex Cretensum uidelicet historia. Porro Aramæi Titheam & ipsi aiunt, quoniam mater erat Aretia, id est terra dicta, post mortem Vestam uocauerunt. Sed hæc nimis superstitiosa, curiosis mittamus, qui Titheam uolunt esse Iani uxorem: & Ianum ipsum Nochum, id est Noac arbitrantur. Commentatores etiam Apollonij in primo Argon. scribunt ex Menandri sententia, Milesios, cum Rheam sacrificarent, prius Titheam rem sacram facere solitos fuisse: subiungitque & de heroë Titio, qui Iouis filius fuerit: uel ut alij, inter Marian dyni Cimmerici liberos seniore.

Pesinuntia dea, quæ à plerisque corruptè Pesimōtia dicta est, Magna deum mater uocata est, de qua breuissimè referat, quæ pluribus ab Herodiano libro primo Hist. traduntur. Simulachrum, inquit, e cœlo cecidisse ferunt in quædam Phrygiæ agrum, qui ab eo casu Pesinus appellatus est: alij licet aliter referant. In hoc igitur loco Pesinunte Phryges orgia ipsi deæ agitabant, apud Gallum fluium, à quo & sacerdotes appellati. sed cum Romani rerum potirentur, oraculum acceperunt, res suas in dies magis auctum iri, si Pesinuntiam deam ad se transtulissent. Proinde legatos petiunt miserunt: ac facile id impetrarunt, deuectum simulachrum ex Phrygia, & magnifice ac religiose collocatum est, ut ex Liviò alibi locupletius recitari. Ammianus Marcellinus lib. hist. XXI, quo loco de Iuliano Cæs. agit, alia quædam recenset, inter quæ & hoc: Quæ obrem hoc nomine oppidum sit appellatum, uariant rerum scriptores. Quidam enim figmento deæ cœlitus lapso *πίεσην*, quod cadere nos dicimus, urbem asseruere cognominatam. alij memorant, illum Trois filium Dardaniæ regem, locum sic appellasse. Theopompus non illum, sed Midiam affirmat Phrygiæ quondam potentis. regem. & hæc ferme Ammianus, quæ & confirmatur ab Arnobio in secundo aduersus Gentes ita scribente: Quid, inquit, Phrygiam matrem, cuius esse conditor iudicatur uel Midas, uel Dardanus, &c.

Phasiane,

Phasiane, hoc est *φασίαν θεός*, describitur ab Arriano in Periplo Ponti Euxini. ait enim, quod ingredientibus Phasin fluuium, in dextera est erecta dea Phasiane, quam ille subueretur ex eius figura an dea Rhea sit. Nam in manu (inquit) cymbalum tenet, & leones sunt sub eius throno: & ita sedet, ut in *μνηστῆρα*, id est, in templo Matris deum Athenis, quæ à Phidia fabrefacta fuit. neque de Phasiane dea plura memini me legere.

Lemnus mater deorum antiquitus nuncupata, ut Stephanus scribit, cui & uirgines sacrificare soliti fuerant, & ab ipsius deæ nomine Lemnus infula nuncupata fuit. hanc uero primum Thracēs incoluere, qui Sinties uocabantur, qui & Sapæi: de quibus uaria traduntur à scriptoribus, Strabone, Helianico, & grammaticis, L. Tarrhæo & Theone. Sed hæc non nostri sunt instituti.

Andirina mater deum cognominata à loco, de quo Strabo lib. XIII. Sub Andira, inquit, templum est Matri deum Andirinæ sacrum, & subterraneum antrum Palean usque, est uero Palea habitatio quædam, sic appellata, quæ ab Andiris distat stadis cxxx. subterraneum hunc meatum torrens quidam, os eius incidens, aperuit, qui postera die à pastore quodam ad sacrificium eunte apud Andira fortuito repertus fuit.

Asporina etiam mater deum nuncupata, eodem Strabone teste, eodem libro, ab Asporino monte urbi Pergamo proximo, aspero & sterili, à quo & dea Asporina, & templum Asporinum nuncupatum fuit.

Ma Rhea uocabatur à Caribus, ut scribit Stephanus: unde & Mastaura urbs Lydiæ nuncupata fuit. hinc Ma Iupiter dedit Dionysium alendū. quare Ma ab Iunone rogata, cuius ille esset infans: ea, *ἀγέθη*, id est Martis respondit. unde & apud Carēs Dionysius Masarēs nuncupatus est, ut in Bacchinois reuolimus: & Rhea ipsa, Ma. & illi taurus sacrificatur à Lydis: unde Mastauræ nomen urbis, quam interfluit Chrysaorus fluuius. Sanè & Mæ Bellonæ nomen fuisse inuenimus, ut alibi dicemus.

V E S T A.

Vestam, quam *ἑστία* Græci uocant, cum Rhea connumeramus, quoniam cum ea à Strabone coniungitur, ut in huius Syntagmatis exordio reuolimus. hanc tamen cum Cerere describit Phurnutus, & utranque ait non uideri aliam à Terra. Vesta uero ab antiquis fuit multa ueneratione culta, nunc eam ignem, nunc terram existimantibus, ut docet D. Augustinus libro quarto de Ciuit. dei. Ouid. in Fastis,

Vesta eadem est, & Terra: subest uigil ignis utriusque:

Significant sedem terra focusque suam.

Idem paulò post:

Statui terra sua, ui stando Vesta uocatur.

Alij non à ui stando, sed à uestiando, quod terra uarijs tum herbis, tum plantis, cæterisque uestiatur. nam & Plato pro terra sumere *ἑστία* uidetur, cum ita scribit, *μὴν δὲ ἑστία γὰρ θεῶν οἴκῳ μόνῃ*. hoc est, manet autem Vesta in deorum domo sola: quod scilicet terra immobilis, ut Macrobius exponit, intra domum deorum, id est, intra mundum. Sic & Euripides, *καὶ γὰρ μῆτρος, ἑστία δὲ οἱ σοφοὶ βροτῶν λαλοῦσιν, ἡμῶν δὲ γὰρ αἰδέσθῃ*. id est, Et terra mater, Vestam quam sapientes homines uocant, quæ sedet sub æthere. Orpheus quoque in hymno, *ἡμῶν οἴκῳ ἔχεις πύρρος ἀενάοιο μεγίστη*. hoc est, quæ mediam domum habitas ignis perpetui maximi. Vestam autem, ait Phurnutus, *ἡ δὲ τὸ ἑστία δὲ πάντων*, uocant antiqui: hoc est, quod per omnia constet, uel quod in ipsa tanquam in fundamento totus stet orbis. Alij alia dicunt. Quod uero pro igne ponatur, Ouidius idem in Fastis:

Nec tu aliud Vestam, quam uiuam intellige flammam,

Nataq; de flamma corpora nulla uides.

Iure igitur uirgo est, quæ semina nulla remittit,

Nec capit, & comites uirginitatis amat.

Phurnutus: Ignis, inquit, semper uiuens Vestæ attribuitur, quod & ipsa uideatur existens esse. Fortè uerò, quod inde ignes nutriantur, qui sunt in mundo, & per ipsam subsistant, aut quod *ἑσθλοῦ ἀπορῆ* est, id est fecunda tellus, & animalium mater, quibus uis ignea uiuendi in causa sit. Virgo porò Vestā inducitur, quod continua motio nihil gignat, & idcirco hæc dea à uirgine custodiebatur, ut Phurnutus ait. M. Tullius secundo de Nat. deorum: Vestæ, inquit, nomē à Græcis. ea enim est, quæ ab illis *ἑστία* dicitur, uis autē eius ad aras & focos pertinet. Idem in lib. de Legibus: Vestam, ait, quasi focum urbis, ut Græco nomine est appellata, quod nos propè idem Græcum interpretatum nomen tenemus. Quare mihi mirum ualde est, Philelphum octauo Pædiæ Xenephontis illud uertisse latine, Lari Cyrū sacrificasse, &c. quod est Græcè, *πρωτοῦ μὲν ἑστίας ἱδρυοῦ*. id est, primum quidem Vestæ sacrificauit. Disputat longo orationis ductu Dionys. Alicarnas. libro secundo Historiarum, de Vestā Romanorum dea, à quo primum instituta, Romulo ne an Numa: deq; Vestalibus, Sex Vestæ sacerdotes, scribit Festus, constitutæ erant, ut populus pro sua quisque parte haberet ministrum sacrorum, quia ciuitas Romana prius in sex erat distributa partes: sed post tamen plures fuisse legimus. Scribit Gellius, quod uirgo dum à pontifice caperetur, Amata appellabatur: ea ratione, quod quæ prima capta fuit, hoc nomine fuerit. Plut. tamen in Numa, primò Geganiam, & deinde Beremiam & Camillam & Tarpeiam captas, dicere uidetur. Sed tu si scire cupis, uirgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibusq; cerimonijs & religionibus, quo cognomine à Pont. Maximo caperetur, & quo statim iure esse inciperet, simulatque capta esset: quodq; nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquā iure hæres esset, lege Gellium libro primo, qui Antistio Labeone & ex alijs pleraque omnia retulit. Vestam de numero penatum deorum, Macrobius in tertio esse ait, aut certè eorum comitem, adeo ut & Consules & Prætores & Dictatores cum inirent magistratum, Lauinij rem diuinam faciebant Penatibus pariter & Vestæ. hinc Vergilius ex persona Hectoris dixit,

Sacra suosq; tibi commendat Troia Penates. Mox adiecit:

Sic ait, & manibus uitras, Vestamq; potentem,

Æternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Sed cum Vestā ignis putaretur, Virgo etiā dicebatur: unde & uirgines eius iure ministerio adhibebantur, quæ sacrum ignem custodirent, Vestales (ut diximus) appellatæ: quas detonderi solitas, ut nunc quas Moniales appellat uulgus, ex eo pleriq; arbitrati sunt, quod xvi Nat. hist. Plin. scribit. Antiquior, inquit, lotos est, quæ capillata dicitur, quoniam uirginum Vestalium ad eam capillus defertur. quibus uerbis id astruere conantur, nec ego reclamō: præsertim etiā cum Gellius de Diali flamme illud citet, Vnguūm Diali & capilli segmina subter arborem felicem terra integunt. Sextus etiā Pomp. Festus, Capillarem arborem ea ratione dictam existimauit, quod in ea attonsus capillus suspenderetur. Vestā, ut Alexand. ait, uirginis ore tympanum gestantis, quod scilicet uetos terra contineat, quidam effinxere. at alicui templū cum ara in eius medio, & igne accenso. Sed hæc à me parum probantur. Inter Vestales uerò, quæ leuiter deliquisset, uerberibus à Pont. Max. cedebatur. Sin parū casta fuisset, & cōuicta, uiua defodiebatur, nec igne absumebatur. ut pluribus Plut. in Quæst. ostēdit. Nam sanda pila ad portā Colinnam, ceu mortua efferebatur, cum propinquorū suorū luctu, sequentibus mœsto cum silentio pontificibus & sacerdotibus. Prope portam locus fuit

subterraneus.

subterraneus, in quem scalis quibusdam descendebatur. in eum locum solum uirginem demittebant, & scalam auferebantur, locusq; ipse occludebatur, in quo ne fame necari uideretur, panis, lactis, & olei nonnihil apponebatur, unaq; ardens lucerna: quibus peractis, sacerdotes alijq; discedebant. eo die iustitium erat in urbe, & mœrorum pauorq; non exiguus: magnum enim aliquod malum ciuitati portendere putabant, Vestalium supplicium. Scribit Seruius lib. undecimo Æneid. Imperatores & uirgines Vestæ in ciuitate sepultos fuisse, quod legibus non teneretur. Idem & Plut. in Causis, quin etiam, ait Seruius, no centes uirgines licet uiuæ, tamen intra urbem in campo Scelerato obruebantur. Illud etiā apud scriptores proditum obseruauit, extincto igne Vestales à pontifice uerberari solitas. quibus mos erat, tabulam felicitatis materiam tam diu uerberare, donec ignis conciperetur, qui cibro aheneo in ædem à uirgine deferebatur: quotannis tamen & nouis ignis excitabatur à Vestalibus, sicut & à nostris in cære Paschalis (qui dicitur) consecratione. Ouidius in Fastis,

Adde quod arcana fieri nouus ignis in æde

Dicitur, & uiris flamma resecta capit.

Sed ad Vestam ipsam reuertamur. Scribit Diod. in Bibliothecæ lib. quinto, ubi Cretica explicat, ex Saturno & Rhæa sex natos filios, Vestam, Cererem, Iunonem: mares, Iouem, Neptunum, & Plutonem. Idem in Fast. Ouid,

Ex ope Iunonem memorant, Cereremq; creatam,

Semine Saturni, tertia Vestā fuit, &c.

Orpheus quoq; in hymno ipsius, cui adolet aromata, Vestā filiā canit potētis Saturni. harū utiq; Vestā fertur structurā domus inuenisse. Martianus, Vestam ait Magnæ matri adhaesisse, quod Iouis nutrix fuerit, suoz illum sustentasse gremio, cum à matre occultratus nutriretur. Sed Lactantius ait Vestam Vrani, id est Cœli uxorem, his uerbis: Legi in Sacra historia, Vranum potentem uirum Vestam habuisse coniugem, &c. quibus uerbis quidam duas Vestæ nomine fuisse credunt. At uerò Fabius Pictor (si legitimus, ut alibi dixi, liber est, qui legitur) Vestam tradit Iani uxorem fuisse, quæ prima sacrorum regina, sempiternū sacrificiorū ignem uirginibus credidit. Myrsilus uerò Lesbicus, Vestam ait Labith horchiā dictam, Tyrrenorū lingua. Labiti quoq; ait Herodotus, à Scythis uocata est. Quo magis mihi mirum uisum est, in Commentarijs in poetam Horatij, qui Parrhasij nomine editi sunt, ita scriptum esse: Scythæ Gongosiron Apollinem uocant, Neptunū Thagesimana, Venerem Argenpafam, Vestam Tamuti. cum legendum sit: Scythæ Oetosyrin Apollinem uocant, Neptunum Thagymasa, Venerem Arginipasa, Vestam Labiti, atq; ita rectè Græco & Latino legi codice. Sed huiusmodi errata sunt in editorem, quàm in auctorem, referenda potius: tamen & apud Origenem lib. sexto, simili modo corrupta legantur. Scribit Phurnutus in fabulis traditum, Vestam è se primam genitam, & postremā, quoniam ex terra cuncta nata, & in terram resoluuntur. & propterea Græci ab ipsa sacra incipiebant, & in eam desinebant. Sed enim non Romanos modò, sed aliquot alias nationes sacrum ignem publicè custodisse legimus. Nam Athenis in Prytæneo ignis sempiternus asseruabatur, non à uirginibus, sed (ut ait Plut.) à mulieribus iam matrimonio solutis. Strabo libro nono, Poliadis Mineruæ templū in saxo uetustum scribit, in quo Ichnus inextinguibilis, & uirginū domus, id est *παρθενών*, quam Ictinus condidit, ubi Minerua Phidiæ opus eburneū fuit. Ægyptij quoque ignē seruabant, ut testatur Diod. Quin etiam Delphis. Persæ quoque summa religione, ut notum est, ignem custodiebant, & uenerabantur, qua de re contentus ergo uerbis Procopij historici, ex secundo libro belli Persici, cum Cosdroë in Romanorum agrum inuadere constituisset

per Perfarmentos, ita subdit: Hic magnum Pyreum est, quod Perfæ deorum maximè uenerantur, ubi ignem perpetuum custodiunt magi: ac alia quidem diligenter sacrificantes, cum uaticinio in rebus maximis utuntur. Hic est ignis, quem Vestam olim Romani uocabant, hæc quidem Procopius. Strabo uerò libro decimo quinto, de Cappadocia agens, scribit, apud eos magos fuisse multos, quos Pyrethos uocabant. tum illud subiungit: Suntque Pyrethia septa ingentia, in quorum medio ara est: in ea magi & cinerè multū, & ignem inextinguibilem seruant, quò quotidie ingressi imprecationes faciunt. Illud in commentarijs Græcorum legitur, ignem cœlitus in agrum Argium primum decidisse, qui in Apollinis templo seruabatur, quod Argis fuerat in foro constructum: in quo si quando extingueretur, ut Athenis accidit Aristone tyranno, & Delphis templo à Medis incenso, & Romæ Mithridatico & ciuili bello: tum uerò fas non erat ex altero igne succendere, sed nouum elicere oportebat. ex sole accēdebat flāma pura: certaque ratione uasa scaphia parabant, cauata, in quæ solis radij excepti, in fomite arido ignem iniiciebāt. Sed & aliàs elicitur ignis ex sole & speculo, uel ex uitrea phiala, aqua gelida plena, & de his satis.

Βυλαία ἑστία, hoc est, consiliatrix Vesta cognominata est, cuius ita Dinarchus orator meminit: *μαρτυρομαι τὴν ἑστίαν τὴν Βυλαίαν*. id est, testor deam Vestā consultricem. Dicta uerò, quòd in senatu, hoc est, *ἡ τῆς Βυλαίας* esset constituta. Val. Arpocraton. Thræcia, id est, *Θρακία*, Vesta etiam, teste Hesychio, est appellata.

Pingebatur uerò Vesta mulieris forma sedentis, & gestantis tympanum, quòd terra uentos intra se contineat. Et Romani eius ædem rotundam construxere, in cuius medio seruaretur ignis, qui & à plerisque in terræ medio esse traditur. Phurnutus & ipsam Vestam rotundè effingi solitam prodit, atque ita per medios humeros constitui, quòd & ipsa taliter statuatur constructa, uel coagulata, unde & *χθών*, terra uocatur: forte quòd terra capiat omnia, hoc est, *ἅπασαν τὴν χθῆρα*, siue *ἅπασαν τὴν χερσῖν*. Porro & albis & candidis fertis coronari dicebatur, eadem ratione, quòd terra undique ab albisimo elemento ambiatur, aère scilicet. Sunt qui deam supra pinnaculum templi statuunt, ut scribit Albricus, qui auctor mihi proletarius est, nec fidus satis. Porro duas Vestæ nomine quidam statuunt, alteram Saturni uxorem, alteram filiam: hanc ignis, illam terræ symbolum gerere, ut antè meminimus.

Libet in fine huius capituli de Vesta & Vestalibus, quòd nūc succurrit, tibi ascribere de Cassandræ templo, quòd in Italia fuit propè Salpem paludē, & oppidum Dardanum dictum, ut ait Lycophron: in quo templo si quæpiam uirgo accola, uirginitatis amore nuptias spreuisset, siue ob deformitatem, siue aliam ob causam uirum perosa confugisset, sui posthac iuris erat, & inde inuitam abducere summum fuit nefas. Hæc postmodum comas detondebat, atrasque uestes induebatur, faciemque coloribus quibusdam deturpabat, ut deformior esse uideretur, atque ita in uirginitate perseuerabat. Hoc ea causa ascripti, ut nos nostrarum sacrarum uirginum pudeat, quæ plerumque inuitæ in claustra & septa coercentur, nedum sponte ipsæ illuc confugiant.

IANVS. VERTVNVS.

Ianus antiquissimus Italiæ deus habitus, & Latij rex: unde Ianiculum collem & oppidum dictum, notius est quàm ut hic pluribus referamus. Hinc Vergilius,

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Dicitur

Dicitur uerò Janus, ut Cicero & Macrobius tradunt, ab eundo, quòd cœsum & tempus semper eat: uel quòd ianuus præsit, ut Quidius docet. Festus, ubi Chaos ex Hesiodo describit: Chaos, inquit, ex eo quòd *χάος* Græci, id nos hiare dicimus: unde Janus detracta aspiratione nominatur, id quòd fuerit omnium primum, cui primò supplicabant uelut parenti, à quo rerum omnium factum putabant initium. Arnobius quoque inter multa: Incipiamus, inquit, & nos ab Iano patre, quem quidam ex uobis mundum, annum alij, solem etiam prodidère nonnulli, & paulo post: Quem ferunt Cœlo & Hecate reprocreatum, in Italia regnasse primum, Ianiculi oppidii cōditorem, patrem Fonti, Vulturii generum, Luturnæ maritum, quemque in cunctis antepontis precibus. Martianus tamen Argionam uxorem Iani dixit, Græci uerò Camefen sororem & uxorem scribunt, quos secutus Leon. ex ea prodit Clithesten filiam sustulisse: tametsi Caro & F. Pictor Camefen principem cum Saturno commemorent. Sed auctor hic uterque non modò suspectus, sed & apocryphus. Effingebatur Janus ab antiquis uariè. nam & biceps, & quadriceps, ut ostendam, formabatur: unde & eius quædam deducta cognomina. Plinius libro trigesimo quarto, Ianum à Numa rege dictum ait, digitis ita figuratis, ut c c c l x v nota per significationem anni, temporis & æui, se deum indicaret. Plinij quædam exemplaria c c c l v tantum lectionem habent. Sed cum Macrobius de hac eadem, ut opinor, statua agat in primo, & idem c c c l x v legat, plura hic non comminiscar, cum multa possem. Macrobij hæc sunt uerba: Inde, inquit, plerumque Iani simulachrum fingitur manu dextra trecentorum, & sinistra sexaginta & quinque numerum tenens, ad demonstrandum anni dimensionem, &c. ex Plinij uerbis, & Macrobij, planè percipimus, ita figuratum Ianum fuisse, ut manibus & digitis, hoc est, connumerandi ordine qui per articulos manus fit, ab unitate usque ad nonagesimum nonum, manu sinistra numeratur: à centenariò uerò numero dextra computatur, ut planius ex Beda & Isidoro, alijs que cognoscimus, sed & nostro nos Annotationum dialogo primo ostendimus. non igitur Ianum ipse intelligas in manu habuisse has Græcas numerorum literas, *τ'* dextra, & sinistra *ξ*, sed ita compositis & complicatis manuum articulis, ut id significaretur. quæ in re uiri alioqui eruditi quidam decepti, qui ea causa ideo fortasse hallucinati, quòd Ianuarij simulachrum cum Suidas describat, perperam ab eis exponitur. Ita ergo Suidas, meis uerbis: Ianuarius simulachrum quadriforme, propter quatuor *προπύλας*, id est anni conuersiones, seu partes. Alij autem effingunt ipsum, in dextra manu tenentem clauem, ut temporis principium, ac anni reclusorem, ianitorem que: alij uerò in dextra c c c, sinistra quinque & sexaginta continentem, ut annum significet. hæc Suidas. quibus quidem uerbis non subinfertur, quòd illi putant, quòd has numerorum notas manu contineret: sed eum numerum, quem nos ostendimus, per manuum articulos exprimebat. quandoquidem & Macrobius planè ostendit, tribus his modis, & pluribus etiam, Ianum ab antiquis effingi solere. Obseruamus & apud F. Pictorem, Ianum etiam sic formatum, ut in manu uirgam & clauem, & sub pedibus bisseñas aras haberet. id que ideo factum, quòd primus ualuas, seras & clauas excogitauit: & ab eo propterea dictas ianuas. Duodenas etiam colonias dederit, & totidem pomœria, arasque sacrarit. Macrobius etiam cum clauis & uirga effictum ait, quasi portarum esset custos, & rector uiarum. Porò describitur Iani templum à Procopio in historijs ad sua usque tempora, hoc est Iustiniani Cæs. Imp. Vnde & Ianum quidam in throno sedentem statuunt, & ante ipsum templum nunc clausum, nunc apertum, Ianum quoque coronarum inuentorem ueteres

N 4

existimauere, id quod Dracon Corcyraeus apud Athenæum pluribus docet, & nos ab eo in nostris Nauigijs. Porro & ab Iano, Ianualis porta Romæ dicta fuit: de qua post Festum Valturius libro 9.

Bifrons, & quadrifrons, Ianus & fictus & nuncupatus. Vergilius in duodecimo Æneid.

—Mare, sidera, iuro,

Latonaq; genus duplex, Ianumq; bifrontem.

Et quidem bifronti Iano, Seruius ait, Romulum & T. Tatium, cum in fœdera conuenirent, simulachrum duplicis frontis effecisse, quasi ad duorum populorum imaginem. Dicitur est etiam Ianus Geminus, quod præterita & futura respicere existimaretur. Ouid.

Iane biceps, anni tacite labentis imago,

Solus de superis, qui tua terga uides.

Quin & in uetustis quibusdam nomismatib. adhuc biceps cernitur. Sed & Plutarch. cur biceps effingeretur, in causis Romanorum capitum pluribus edisserit, ait enim, cum ipse Ianus Perrhabus esset, post cum in Italiam uenisset, linguam & uiuendi rationem immutasse: uel quod Italos, cum agrestes ac barbari essent, eos ad mansuetiorem uitam, & repub. administrandam pellexisset. Seruius item in illo poetæ Vergil. libro septimo, Sunt geminae belli portæ, &c. Sacrarum, inquit, hoc Iani Numa Pompilius fecerat circa inum Argiletum, iuxta theatrum Marcelli, quod fuit in duobus breuissimis templis. duobus autem, propter Ianum bifrontem. postea captis Faliscis, ciuitate Thuscina, inuentum est simulachrum Iani cum frontibus quatuor. unde, quod Numa instituerat, translatum est ad forum transitorium, & quatuor portarum unum templum est institutum.

Quadrifrons ergo, & Quadriceps Ianus uocatur, id quod & Mart. innuit illo hendecasyllabo:

Et lingua, pariter locutus omni. Nam omnes de duobus, ait Seruius, non dicimus. Scribunt, Plutarch. & Critolaus, qui Phænomenon lib. composuit, Saturnum à Latino quopiam agricola hospitio susceptum, eius filiam Oenotriam uitiassse: quo partu natos ferunt, Ianum, Hymnum, Festum, & Felicem, quibus Saturnus pater serendæ uitæ & uini conficiendi rationem ostendit, eiusq; muneris ut alijs auctores essent, permisit. hinc ergo finitimi agricolæ, cum uinum gustassent, in consuetae potionis uel diu graui somno pressi iacere, mox expergefacti, & sibi uenenum propinatum suspicantes, Ianum eius inuentorem faxis & lapidibus obruerunt. cuius filia puella patris interitu in cœlo percitæ, laqueo uitam finiuerunt: quas in cœlum omnes sustulisse Saturnum tradunt, appellatasq; *περυσυτινες*, quod earum ortus uindemiam præcedat. uerum multo post tempore laborantibus pestilentia Romanis, Apollinis oraculum respondit: Non antea pestilentiam sedandam, quam Saturni iram expiaretur, quam ex filij nece conceperat. hinc Lutatius Catulus ædem Saturno in rupe Tarpeia construxit, Ianumq; sacrauit quadrifrontem: seu à puellarum numero, quæ patri laqueo & spiritu parentauerant: uel à quatuor anni temporibus. Alij ideo Ianum quadriformem dictum prodiderunt, quod uniuersas orbis partes sua maiestate complexus sit, ipsasq; conspiciat. plura Macrobius in Saturnalibus, & D. Augustinus in se primo de Ciuitate Dei. Seruius, captis Faliscis, ut diximus ante, tale simulachrum inuentum tradit.

Sed audí uanitatem longè etiam Iano Romano uaniorum. Iudæorum rex Manasses statuam sibi quinqueformem, hoc est, ut Græci scribunt, *πενταμορφον* poni curauit. Sanè quadrifrontem Ianum Romæ in Velabro esse, existimant antiquitatum eruditi, non quidem à Numa erectum, sed postea reformatum.

formatum, ferme enim integrum hoc tempore cernitur, cuius testudo quatuor columnis pilatis sustentatur, quatuor peruis ianuis, in singulis uerò loculamenta 12, tanquā fenestellæ, in quibus statuae reponerentur. has quidam existimant 12 mensium habere significationem, quod & Ianum annum ipsum significare iam supra dictum est. Varro quoq; in lib. Humanarum scribit, duodecim aras antiquos posuisse Iano, pro totidem mensibus. Quin & Ianus item Iunonius dictus fuit, quod omnium mensium ingressum teneret, ut etiam Iuno. Libet hinc tibi annotationem meam ascribere, ut scriptorum aliquot loca, quàm hactenus exposita, melius intelligantur. Verba hæc Suetonij sunt in Domitiano: Ianos, inquit, arcusq; cum quadrigis & insignibus triumphorum, per regiones urbis extruxit. hæc Suet. T. Liuius libro primo quinta Decad. Et forū, inquit, proticib. tabernisq; claudendū, & Ianos tres faciendos, quib. scriptorum uerbis id significari uidetur, quod & hoc tempore in celebratib. & pompis à regibus & principibus, Rebusq; publicis fieri conspiciamus, ut his ipsis, quib. hæc scribimus, diebus Hercules II. Atest. Dux nostræ urbis IIII. egit in latitiā, dum PAVLVM III. P.M. hospitio suscepit. Qua de re ego, eo spectaculo priuatus ob articularis morbi infirmā ualentudinem, quodam ad Barth. Riccium hendecasyllabo inter cætera ita iussit:

Non urbis mihi templa, non theatra,

Non prætorica celsa spes uidentis,

Non arcus, tibi, peruisosq; Ianos,

Qui nunc Maxime PAVLE construuntur,

Non pompam, reliquum nec apparatus,

Vt hac magnifice hospiteris urbe. & reliqua.

Vocantur igitur Iani numero plurium, huiusmodi ædificia quadriformia & peruisa, seu itata illa & lapidea, sex ex materia pro tempore excitata, ut ex supra recitatis Liuij & Suetonij uerbis audiisti. Sed & M. Ciceronem attende lib. de Nat. deor. 2. Cumq;, inquit, in omnibus rebus uim haberent maximam prima & extrema, principem in sacrificando Ianum esse uoluerunt, quod ab eundo nomen est deductum: ex quo transitiones peruisa Iani, foresq; in liminibus profanarum ædium ianua nominantur. hæc Cicero, P. Victor in octaua urbis Romæ regione, hoc est in foro Romano: Iani, inquit, duo celeberrimi mercatorum locus, nam argentarij ac numularij, cæteri q; eiusmodi in Ianis nuncupatis, qui & ab aliquibus Vertuni dicti sunt, suam artem exercere solebāt, ut ex diuersis auctoribus colligi potest. Horatius: Postquam res mea Ianum Ad medium fracta est. Idem: Ianus summus ab imo Perdocet. Ouid. Cum tot sint Iani, & illud: Ad medium Ianum sedentibus. M. Cic. Philippica sexta, statuam ridens positā, L. Antonio cum hac inscriptione, L. ANTONIO, IANO MEDIO, PATRONO PO. ROM. XXXV Trib. Pos. Non possem, inquit, sine risu dicere, L. Antonio Iano medio patrono. Ita ne? Ianus medius in L. Antonio clientela sit? quis unquam in illo fano inuentus est, qui L. Antonio M. nummum ferret expensum? Aliqui tamen fœneratorum locum significabant, ideo P. Victor, mercatorum celeberrimum locum appellauit.

Clauiger Ianus appellatus est, ut supra ostensum est, quod cū clauis & uirga formaretur. Clusius præterea Ianus, & Patulcius, & Conuuius cognominatus est, Ouid. in Fastis:

Nomina ridebis, modò nanq; Patulcius idem:

Et modò sacifico Clusius ore uocor. à claudendis uidelicet, & patulcius faciendis Iani portis, de quibus poeta in septimo Æneid.

Sunt geminae belli portæ (sic nomine dicunt)

Relligione sacra, & saui formidine Martis.

Centum arci claudunt uectes, æternaq; ferri
Robora, nec custos absistit limine Ianus.
Has, ubi certa sedet patribus sententia pugna,
Ipse Quirinali trabea, cinctuq; Gabino
Insignis referat stridentia limina consul.
Ipse uocat pugnas, sequitur tum cætera pubes. **Idem libro primo:**

Diræ ferro & compagibus arcis
Claudentur belli portæ, Furor impius intus
Sæua sedens super arma, & centum uinctus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore crueto. Hinc audio, hoc canno,
quo omnia bello feruent inter Cæsare & Gallorum regem, Romæ Paschillū,
templum hoc Iani reclusum effinxisse, & catenis solutū Furorē præcipitem
exire, hinc inde poetis de more uaticinantibus. Porro hoc Iani templum
ter constat fuisse clausum, usq; ad tempora aduentus Christi seruatoris: pri-
mum regnante Numa Pompilio, deinde post bellum Punicum secundum,
tertium post bella Actiaca, quæ consecit Augustus. Huius autē aperien-
di uel claudendi ratio uaria refertur. Alij dicunt, Romulo contra Sabinos pu-
gnante, cum in eo esset ut uinceret, calidam aquam ex eo loco erupisse, quæ
fugauit exercitum Sabinorum. hinc ergo tractum morem, ut pugnatū ape-
rissent templum, quod in eo loco fuerat constitutū, quasi ad spem auxilij pri-
stini. Alij dicunt, Tacitum & Romulū factū cœdere hoc templum ædificasse,
unde & Ianus ipse duas facies habuisse dictus, quasi ostenderet duorum re-
gum coitionem: uel quod ad bellū iturū, debeant de pace cogitare. Aliā me-
liorem affert Seruius rationem, quod ad præliū euntes, oprant reuersionem.

Consuuius Ianus dictus est, ut Macrobius tradit, à cōserenda scilicet pro
pagine generis humani, quæ Iano auctore conseritur.

Quirinus etiam pater Ianus uocatus est, quasi bellorum potens, ab hasta
quam Sabini curin uocabant hinc & Curitis Iuno, ut pluribus suo loco di-
cemus. Quin etiam & Iunonius Ianus dictus est, teste Macrobio: quod ita
huic deo Iano omnis ingressus est dicatus, ut Calendæ omnes mensis Iuno-
ni. Sed & Varro lib. 5. Rerum humanarum, Iano ait duodecim aras pro to-
tidem mensibus dicatas: quas aliter tamen, ut paulò antè diximus, F. Pictor
interpretatur. Scribit Macrobius, quod Iano primus anni mensis à Numare
ge attributus sit, quod prospiciat & respiciat præterita & futura.

Matutinus deus etiam Ianus dictus est ab Horatio, in hoc,
Matutine pater, seu Iane libentius audis,

Vnde homines operum primos, uitæq; labores **Instituunt.**

Sic uerò dictus, quod sit diei dominus, ut ait Seruius, in quo ortus & oc-
casus. Pater autem est appellatus, ut etiam Macrobius notat, quasi deorum,
ut ait, deus. **A** Græcis etiam dictus *πεπάρως*, ut in illo hymno qui *Ιανός*, id est
communis dicitur, *χαῖρ' ἰανὸς πεπάρως ζεὺ ἀφθιτε*, &c. Nolo tibi nunc recensere,
quæ Ioannes Annius commentus est, de Vadimone, & alijs nonnullis, quo-
niam eius hominis scripta mihi nescio quo pacto doctrinam exoticam, ne su-
perstitiosam dicam, redolere uidentur. quis enim Nochum, seu Noa, Ianum
fuisse existimet? & Ianum quis uitiferum, uel uiniferum, significare putet? At
Ianuam Hesychius nunc Græcam, nunc Helenam est interpretatus.

Vertunus etiā Ianus dictus est, si F. Pictori credimus: si quidē, qui eius no-
mine circūfertur liber, legitimus est. sic enim scribit: Imus Argiletus est, ubi Ia-
nus quadrifrons, qui & Vertunus, in fine uici Thusci, &c. Idem fermè & Var-
ro, & P. Victor, Asc. Pæd. in ultimo thurario tradit. Ouid. in 1. Fast. ita canit:

Quicquid ubiq; uides, mare, cœlum, nubila, terras,
Omnia sunt nostrâ clausa, patentq; manu.

Me penes

Me penes est unum uasti custodia mundi,

Et ius uertendi cardinis omne meum est. **Licet de Iano dictum sit,**

Tibullus in ultimo:

Talis in extremo felix Vertunus olympo,
Mille habeat formas. Vel ut alij legunt,
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Non constitutum habeo, an apud Festum legendum sit pro Portunno,
Vortunnum, cum cætera Iano uel Vertunno conueniant, ut clarius in Por-
tunno dicam. Vide integram de Vertunno elegiam Propertij libro quarto,
in qua poëta recenset doctē, quis deus esset Vertunus, & qualis, & unde
nuncupatus. quo in loco interpretes, Beroald. & Volfen. ex uarijs au-
ctoribus plura attulerunt, quæ hinc ego consultò prætereo. Meminit præter-
ea Varro, & Horatius, qui à Iano diuersum facere uidetur in 1. Epistolarum,
Vertunnum, Ianumq; liber spectare uideris.

Putauit Acron, Vertunnum deum fuisse, qui præesset sensibus, scribit ue-
rò Donatus in Terentij commentarijs, emanasse ab hoc deo illud quod dici-
mus, uel bene, uel male uertat. Vertunus, inquit, deus dicitur, qui rebus ad
opinata reuertentibus præest. Sæpe autem malè cedit quod bonum puta-
tur, & hoc est malè uertisse: ut ille gladius qui muneri datus, adminiculū fuit
reginæ pereuntī, de quo Vergilius,

—Ensemq; recludit

Dardanium, non hos quæsitum munus in usus;

Hæc quidē ille in Adelpis, qui nec procul, nec absimilia repetit. Huius
dei uxorem fuisse Pomonam, de qua alibi sum locutus, fabulati sunt poëtae.
Non defuerunt qui Vertunnum Hetrurix regem prodiderint. ille se Volsi-
nium uocat apud Propertium:

Thuscus ego, Thuscis orior, nec pœnitet, inter

Prælia Volsinios deseruisse focos.

Fuit & Voltunna, uel Vulturna, celebris Hetruscorum dea, ad cuius fa-
num frequens Hetruscorum cōcilium haberi solebat. eius non semel memi-
nit T. Liuius in prima Decad, cuius tamen exemplaria uariant. Huius deæ fa-
num prope Volsinios non procul à Cimino monte & lacu fuisse, uiri anti-
quitatum periti existimant, quo facilius esset aditus toti Hetrurix. **A** Vertun-
no quidē Vertunnalia dies festus, qui mense Octobri celebrabatur, Ver-
tunni ferix, ut ait M. Varro.

SYNTAGMA QUINTVM, AD

EVNDEM D. BERNARDVM

BARBVLEVM.

NEPTVNVM à nubendo dictum putauit Varro, quod nubat, id est
operiat terras: quod idē scribit Arnob. At M. Cicero à nando uo-
catum existimauit, à Græcis *πρωειδιον* dictus, quod pedib. terram
quatiat: à *πρω* uidelicet, id est pes: & *είδιον*, quatio: & *διον*, pro *γῆ*, do-
ricē, id est terra. Socrates uerò apud Platonē in Cratylo, nunc dictū ait quasi
πρω δ' εἰδιον. hoc est, pedibus uinculum: quia pedibus eunti, maris natura ne
procedat, impedit: nunc quasi *πρω εἰδιον*, id est multa uidens. uel, inquit, for-
tassis ab eo quod dicitur *είδιον*, id est quaterere. *είδιον* enim, id est quatiens est no-
minatus, cui *π* ac *δ* fuit adiectum. Alij dictum putant à *πρω*, id est à potio-
ne, quod Neptunus symbolum gerat aquæ, quæ mortalibus prima potio
fuit. Sed & Fulgentiū audiamus (quamuis hinc auctor non omnino mihi, uel
fide rerum, uel loquendi proprietate satis probatus, ut cunq; tamen audien-
dus:) Neptunum, inquit, tertium aquarum esse uoluerūt elementum, quem
ideo

ideo Græci & *Ποσειδῶνα* nuncupant, quasi *Ποσειδῶν*, quod nos latine facientem imaginem dicimus: illa uidelicet ratione, quod hoc solum elementum imagines in se formet spectantium, quod nulli alij ex quatuor competat elementis: quamuis specula & specularia imagines representent, alia (ut creditur) ratione. Tridentem uero ob hanc rem ei forte appingunt, quod aquarum natura triplici uirtute fungatur: id est, liquida, fecunda, porabili. Hinc & Neptuno Amphitriten in coniugium deputant. *ἄμφι* enim Græcè circum circa dicimus, eo quod omnibus tribus elementis aqua conclusa sit: id est, sit in cœlo, sit in aëre, item in nubibus & in terra, ut fontes, putei. & hæc ferme Placiades. Scribit Herodotus in secundo, Neptuni nomen, id est Posidonos, ab initio non fuisse apud Ægyptios: id quod nomen ab Africanis eos audiuisse, deumque putasse, uerum nullo honore cultū, fuit autem Neptunus maris deus creditus: unde illum poetice Liquidum deum Propertius illo uersu uocauit:

Quæ uoluit liquido tota subire deo.

Vidi & qui Posidona est interpretatus, terræ maritum. Sanè & Neptuni amores fabulosi quidam referuntur, ut quos Ero commemorat apud Ouidij Heroidas:

At tibi flammæ memori Neptune tuarum,

Nullus erat uentis impediendus amor.

Si neque Amymone, ne claudatissima forma

Criminis est Tyro fabula uana tui.

Lucidaque Alcyone, Ceyceque, & Alymone nata,

Et nondum nexis angue Medusa comis,

Flauaque Laodice, cœloque recepta Celeno,

Et quarum memini nomina lecta mihi:

Has certè pluresque canunt Neptune, poetæ,

Molle latus lateri conseruisse tuo.

Sed & alios huius dei amores quos legimus, missos facimus: ut quos ridet Arnobius, Amphitrites, Hippocoontis, Menalippes, aliarum. Scribit Gellius, antiquos uocasse Neptuni filios, immanes ac feroces homines, ab omni humanitate alienos, tanquam e mari genitos: cui & Seruius in tertio Æneid. subscribit, ait enim, de Harpyis agens, Neptunum prodigiorum omnium patrem: & perinde etiam factum, ut quotiescunque defunt parentes, redeamus ad generalitatem. Sic & peregrinos, Neptuni filios dicimus: quorum ignoramus parentes, ut etiam ante retulimus, Iouis & terræ filios. Sed enim & Phurnutus ait, propter maris uolentiam omnes uolenti & audacioris animi homines Neptuni filij uocati sunt: ut Cyclopes, Lestrygones, & Aloidae. Donatus Neptunum scribit, quia medius esse putaretur inter cœlum & inferos, utriusque regni participem fuisse, habuisseque elementorum potiore partem, ideoque tridentem habere, pro numero elementorum: unde & *τριάκοντα*, hoc est Tridentifer, quod & Proclus refert in Cratylum Platonis, ubi de fratrum trinitate agit. Phurnutus tamen in maris impetum retulit: ipsum lege. Pingebatur Neptunus & ipse uarijs modijs, nunc pacatus & tranquillus, nunc commotus, ut in primis in Homero & Vergilio poetis uidemus: nunc nudus etiam cum tridente & concha, quo modo ipse conspexit: nunc in ueste cærulea, id est cyanea, ut Phurnutus ait, Lucianus in Sacrificijs, cyaneis capillis & nigris effingit. Sic tamen à Philostrato in Imaginibus, cum equis scilicet & cetis in mari tranquillo incedere. Sed & cum buccino & fuscina, qualem marmoreū uidi. Scribit in Delphino Hyginus: Qui Neptuno, inquit, simulachrum faciunt, delphinum aut in manu, aut sub pede eius constituere uidemus, quod Neptuno gratissimum esse arbitrantur. Scribit Plato

bit Plato in Critia, uel Atlantico, templum amplitudinis eximia, & structurae admodum mirandæ: deumque ipsum Neptunum curru insistentem, & tenentem equorum alatorum habenas, laquearia alta ceruice tangentem. Hunc circa Nereidas delphinis insidentes centum: tot enim esse putabantur. Martianus uero ita expressit: Maritima, inquit, inundatione uiridior, coronam albidæ salis instar candidam, atque spumarum caniciei concolorem habens. Nomismata ipse duo conspexi, alterum Vespasiani, alterum Adriani, quæ ambo habebant à tergo has literas, NEPT. RED. hoc est, Neptuno reduci. pulchra uero erat imago nudistantis, in laui humeri tergo propendebat amictus, dextera triforem scuticā, laua elatum tridentem tenebat. A Neptuno porro Neptunalia dicta, huius enim dei uisueria, ait M. Varro. Græci uero octauum cuiusque mensis diem Neptuno sacrum esse uoluerunt, ut Plutarchus in Theseo, & nos in Fastis retulimus. Sed iam ipsius dei nomina interpretemur. Secundus Iupiter aliquando Neptunus uocatus est. Statius: Dextramque secundi, Quod superest, complexa Iouis. Ut Iupiter tertius, Pluto dictus est.

Βασιλεύς Ποσειδῶν, id est Neptunus rex cognominatus est apud Troezenios, nam cum inter Neptunum & Pallada certamen ortum esset de Troezeniorum regione, Iupiter statuit, ut amborum communis esset dicitio: quare Neptunus rex, & Urbana Minerua, id est *Πολιάς Ἀθήνα*, ite fortis, id est Sthenias, dicti ibi fuere. historiam in 2. Pausan. pluribus exponit.

Tridentifer, & Tridentiger deus Neptunus dictus est. Ouidius in undecimo Metamorphoseos.

Cumque tridentigero tumidi genitore profundi.

Hinc *τριάκοντα* Græci nuncupant, id quod & in Scholijs Procli in Cratylum Platonis scribitur. Sed & *δωδεκάκωντα* interdum dictus est, hoc est, tridente & fuscina bonus. Quare uero fuscina Neptuno attribuitur, præter quæ iam ex Fulgentio ascripti, pluribus etiam ostenditur, uel quod ea piscatores utantur, uel quod aptum sit instrumentum ad mouendam terram. Idem præterea Græci Neptunum *ὀρθοστρίαννα*, id est Tridente furentem uocant. Pindarus, & *ἀγλαοστρίαννα*, hoc est illustrem fuscina. Legi & his diebus Græcum elegans epigramma, quod Corinthi in Isthmo positum fuit, quo & *τριάκοντα* appellatum obseruauimus.

Μυκήταρ Neptunum appellatum apud poetæ, & Phurnutus, & grammaticos legimus, à mugitu, & maris (ut sic dicam) boatu. quin & mare ipsum sonorum uocant, & *περσπῆς*, *ἀγασπον*, & *πολύφθοισον*, ab ipso strepitu, quem non ab similem à bouum mugitu ipsum mare edere uidetur. Sed & huic deo *ταύρος* *παμμέλαινας*, id est tauros ualde furuos nigros ue immolabāt, ut etiam in De sacrificijs Syntagmate dicemus. Hoc quidem loco Phurnutus ait, propter maris colorem, unde etiā, ait, & illum *κυανόχαιτω* appellabant, quod cyaneas & cæruleas iugas haberet. Sed & fluuios *ταυρώπους* & *λεραιοφάρος*, id est cornigeros & tauriformes interdum, eadem ratione appellatos uidemus: tametsi aliter in Baccho relaturi. Quin & si Hesychio stamus, Neptunus ipse *ταύρος* & *ταυρεῖς* nuncupatus est, & *ταυρία* ipsius dei celebritas, quod & Phaurinus probat. At uero in Scholijs scuti Herculis Hesiodi, super eo uersu, *καὶ ταυρεῖς γίνονται*, scribitur: *ταυρεῖς* epitheton Neptuni, Bœoticè, quod ei deo tauri mactabantur in Helicone: uel ut alij dicunt, in Onchesto: id quod uel propter undarum fluctuumque sonitum, ex quo etiam *ταυρόκερω*, id est Tauriceps dictus est. Porro & ab eadem Onchesti urbe, idem Onchestius, ut Pausan. docet, cognominabatur. Homerus,

ὄγκησθ' ἰσθῶν, ποσειδῶν ἀγλαοῦ ἄλο. hoc est, Onchestumque sacrum, Neptuni splendida templa.

Prosclystius Neptunus hac de causa cognominatus est. Cum enim Iuno & Neptunus de agro Argiūo contenderent, Inachus & alij electi iudices ipsam Iunoni adiudicarunt, at Neptunus grauiter commotus, agrum ipsum inundauit: qua ex re Iuno Neptunum rogauit, ut alluuiōem reduceret, quod cum sororis precibus Neptunus delinuit fecisset, Argiui in huius rei memoriam templum Neptuno consecrarunt, quem ex re *πρωκλιςτιον* appellarunt. historia pluribus a Pausan. recitatur.

Tænarius Neptunus dictus, ut Suidas & alij tradunt. Tænarus Laconia est promontorium, ubi ad inferos aditum esse putarunt ueteres: in quo etiam fuit Asphali Neptuni templum, ad quod cum Hillotes, id est serui Lacedæmoniorū supplices confugissent, eos Lacedæmonij nihil uerentes, interemerunt: qua ex re impij habiti sunt, & scelesti, quod templi religionem uiolassent. Historiæ meminit in primo Thucydides, unde proverbium, Tænarium malum, factum est, cum maximum malum significatur: quoniam atrocissimè Lacedæmonij se gesserunt aduersus Hillotas supplices. A Tænaro etiam, ut Hesychius scribit, celebritas Tænarias: & Tænaristæ, qui in ea exercebantur. Hinc igitur Tænarius deus Neptunus dictus. Poëta in Priapeis:

Vnde Tænarus, æquorisq; regi. Propertius:

Non sic Æmonia Salmonida mixtus Eniæo

Tænarius facili presit amore deus.

Ποντιάρχης, id est Ponti rex, Neptunus cognominatus frequenter a Græcis, a nostro uerò poëta Ouidio rector pelagi ideo uocatus. ita enim canit: Mulcet aquas rector pelagi, Neptunus uerò iratus Æolotus Æolo & uentis libro primo Æneidos apud Vergiliū,

Non illi imperium pelagi, saxumq; tridentem,
Sed mihi forte datum, &c.

Tenedius Neptunus. Strabo lib. 10. Tenus quoq; inquit, urbem non sanè magnam habet, uerum Neptuni fanum ingens in luco extra muros, spectatu dignum, in eo capacissima discumbentium conuiuiarum ædificata triclinia: illud signum est, abundantem finitimorum multitudinem eò cōuenire solitam, qui unà Neptuni sacrificia celebrantes epularentur.

Elytius Neptunus, & item Elymnius cognominatus, in Lesbo & in Eubœa insulis, ut Hesychius testis est. Stephanus uerò: Mesopontius, inquit, Neptunus, qui & Eresius. Sic enim in Ereso urbe Lesbi colebatur, ut Callimachus in primo *αιτιων* scriptum reliquit.

Consus Neptunus a Romanis, qui & equestris, uocatus est, ut Liuius scribit. unde dicta Consualia, quæ primum dicebantur, mox Circenses, & ludimagni, & Romani, quorum apud scriptores crebra mentio habita. Consus quidam consilij deum scribitur, a quo Romulus consilium de rapiendis Sabinis acceperit. & ideo etiam Augustinus in quarto de Ciuit. Dei, Consus a consilio dando denominatum ait. Et D. Cyprianus: Consus, inquit, quem deum fraudis, uelut consiliorū deum colit Romulus uoluit, postquam in raptum Sabinarum perfidia peruenit. Arnobius in tertio, Consus dictum putat, quod salutaria & fida consilia nostris suggerat cogitationibus: & in contrarios exitus cur assidue uertitur placitorum inopinata mutatio: Sed quod Consus Neptunus sit, Aufonius ostendit in Monosyll.

Tum Iouis, & Consi germanus, tartareus Dis.

Idem alibi:

Cænea mutauit proles Saturnia Consus.

Cuius Cænei fabulam habemus in Ouidij Metamorph. Sed de Conso cætera prosequamur. Plutarch. cum alibi, tum maximè in Romulo, Romulum ait cuiusdam dei aram conditam sub terram in Circo inuenisse, eique deo indidisse

indidisse nomen Conso, siue a consilio, quod consiliarius foret: siue Neptuni equestris. aramq; ipsam reliquum tempus latere, in equestribus uerò certaminibus aperiri. Sic uerò & Dionysius Alicarn. in primo Histor. Dedicarunt, inquit, & Romani Neptuno equestri templum, atque diem illum solennem, quem Arcades Hippocratia, Consualia Romani uocant, idem constituere. quo in die apud Romanos ex consuetudine cessant ab operibus equi, & muli redimiti floribus capita. Varro, Consualia dicta ait a Conso, quod tum feriæ publicæ ei deo, & in Circo ad aram eius a sacerdotibus fiunt ludij illi, quibus uirgines Sabinæ raptæ, Consuales ludos ait Festus celebrari multis solitos esse in circo maximo, quod id genus quadrupedum primò curru uehiculisq; adiunctū putetur. Idē tamē alibi, mulos Lunę ascribit. Sedenim de Cōso & Neptuno idem Alicarn. Dionys. lib. 2. clarius locutus est, cum de Sabinarum raptu ageret. Sacratam autē, inquit, illam solennitatē nunc etiam Romani celebrant, & Consualia uocant, in qua etiam ara subterranea cōstruata iuxta Circum maximum circumfossa terra, sacrificijsq; & igneis solennitatibus colitur, cursusq; equorum iunctorum agitur, & non iunctorum. uocatur autem is deus, cui hæc sacra peraguntur, Consus a Romanis, quæ quidam interpretantes in linguam Græcam, *πρωκλιςτιον* & *σεισίχθωνα* esse dicunt, hoc est Neptunum & Terriquaforē: ac propterea subterranea colij ara eum tradit, quod hic deus terram habeat. Ego uerò, subdit idem Alicarn. alterum quoque sermonem audiui, quod hi quidem dies festi Neptuno agantur, quodq; cursus & equites etiam huic deo fiāt: ara uerò postea genio cuidam arcano constructa fuerit, occultorum consiliorum duci atque custodi. Neptuno enim incerto, non dōmitori deo terræ, neq; a Græcis, neq; a Barbaris ara usquam erigitur. hæc Dionysius. Quidam ideo Consus a Neptuno distinguunt, ex his Dionysij uerbis, quod ara quidem Conso dicata fuerit, Neptuno uerò templum. Ego nihil statuo. memini tamen, cum ego ingratis Romæ atatem tererem, ad Palatii radices pone Anastasiæ templum, sacellum effossum fuisse, quod tum pleriq; Consi putarunt, id est Neptuni, propter frequentes conchas marinas ibi repertas. ubi & effigies albæ aquilæ cum crista rubra in sacelli fornice seu testudine, quod tum plerique consilij symbolum interpretabantur. & certè P. Victor in hac urbis regione undecima, id est in Circo maximo, ædem Cōsi subterraneam statuit. Sed & de hoc deo Seruius in octauo Æneid. Consus, inquit, deus consiliorum, qui ideo templum sub tecto in Circo habet, ut ostendatur, tectum debere esse consilium: hinc est quod Fidei panno uelata manu sacrificabatur, quia fides tecta esse debet, & uelata. Ideo autem dicato Consi simulachro rapuerunt Sabinas, ut tegetetur initum de raptu consilium: unde etiam in eius honorem Circenses celebrantur. Consualia hoc loco Seruius Martio mense statuit, Plutarch. Augusto, ut in Fastis nostris notauit.

ἵππιος, ἢ *ἵππιος* *πρωκλιςτιον*, Hippus Neptunus, id est equestris: cum alias causas ab alijs fuisse existimatas, in Achaicis dicat Pausanias. Ego, inquit, sic puto cognominatū, quod *ἵππιος*, id est equitationis inuentor fuerit. nam & Homerus in equorum certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit iuramentum, quod equis conueniret,

— *ταύροισιν ἡννοσίγαιον*

ἄμυνθι, μηδὲν ἐκώρ ἤ ἐμὸν δόλω ἄρμα πεδίωσαι.

Pampho uerò, qui Atheniensibus antiquissimos hymnos fecit, esse dixit Neptunum *ἵππιον* ἢ *δωτιῶν* νεῶν τ' *ἰθυκενδέμωνων*, non aliunde nisi ab equestri appellationem desectens. In Arcadicis autem idem Pausanias ex Neptuno ait, in equum mutato Cererem peperisse filiam, cuius nomen non est profanis enunciantum, & Arionem equum. quare subdit: Neptunus primum

apud Arcadas Hippios cognominatus est. Fuit quoque templum huic deo apud Halesum montem Mantinea, quod qui ingredi ausus fuisset, undarum asperione occæbatur, nec multo post moriebatur, si rupto filo, quod Agamedes & Trophonius in aditu templi addiderant, qui eius templi fuerant constructores: filum enim transilire aut subire oportebat. quam rem contemnens Ægyptus, & filum confringens, periisse dictus est. Adrianus Cæs. Imp. & his amplius addidit, ne intus inspiceretur, neu quid auferretur. Hactenus ferme ex Pausan. Possimus hic conferre quæ paulo ante scripsimus de Consu ara subterranea, cum & Consus & Hippius equestris isdem sint, quod facile ex T. Livio & Festo cognoscimus. Hippius Neptunus & Damæus uocatus est, at alibi dicendum. Legimus & Hippium Martem, & Hippiam Iunonem & Mineruam. Sed & aliorum quorundam scriptorū opiniones hic subscribam. Diodorus Siculus de Cretensibus agens: Addunt, inquit, etiam Neptunum equos primū domuisse, artemq; equitandi ab illo traditam, ex quo Hippius sit appellatus. Val. Probus in commentarijs. Vergilius super ea in Georg. uerba:

Tuq; o cui prima frementem Fudit equum tellus, &c.

Campi, inquit, in Thessalia sunt Petrai, in quibus locus Petra nomine, percussus tridente Neptuni equum, qui Scyphius uocatus est, edidit. Romani autem Neptunum equestrem uocant, Græci ἵππιον ποσειδῶνα, quod existimetur princeps originis equorum: & cetera. Festus quoque ita: Hippius, id est equester Neptunus dictus est, uel quod Pegalus ex eo & Pegaside natus sit: uel quod equuleus, ut putant, loco eius suppositus Saturnio fuerit, quem pro Neptuno deuorauit: uel quod tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoque anno in mare, hæc Festus. At uero Isidorus de Circensibus ludis agens: Itaq; inquit, Castori & Polluci deputantur hæ species, quibus equos à Mercurio distributos historia docent: sed & Neptunus equestris ludis præest, quem Græci ἵππιον appellant: sed & Marti & Ioui in ludis equestres sunt cōsecrati, & ipsi quadrigis præsent. Porro & Phurnutus inter cetera & hoc ait, quod ideo Hippius dictus est Neptunus à uelocitate nauigationis maritimæ, quodq; naues in mari quasi equi esse uidentur. Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Oniro criticon.

Hippocronius Neptunus cognominatus fuit, cuius & Thebis sacrum celebrabatur, ut Pindarus in Isthm. itemq; in Nem. manifestat. legi & Hippocronium Neptunum alicubi nuncupatum.

Asphalius, qui & Asphalion aliquando dictus, id est Tutelaris, Neptuni cognomen fuit, cui (ut ait Phurnutus) ubiq; sacra antiqui faciebant: sed in primis Lacedæmonij, ut Paus. docet. Suidas quoq; Tenarum promotorium ait Laconia, ubi aditus esset ad inferos, & Neptuni sacellū Asphalij cognomine, ad quod Hillotes confugientes, nihilominus à Lacedæmonijs, ut supra dictum est, trucidati fuere. Scribit Strabo lib. 1. Rhodios mari imperantes, capta fiducia ad loca circa Theram & Therasiam nauigantes, templum Tutelari, id est Asphalio Neptuno in insula ædificasse. Porro & apud Patrenses in Achaia Neptuni hæc fuisse cognomina legimus, Asphalius, Pelageus, & Hippius. Sed & Macrobius Sat. lib. 1. non mirum esse debere ait, si deorū gemini effectus uarijs nominibus celebratur, cum alios quoq; deos ex contrario in eadē re duplici cēseri & potestate accipiamus, & nomine: ut Neptunū, quē aliās Ennosichthona, id est terrā mouentē: aliās Asphaliona, id est stabilitē uocāt. hæc Macrobius. Sanè ridiculus eorū est error, qui ubi Phurnutus ait, Asphalio Neptuno sacrificari, ipsi nescio quid reposuerūt, & talpas interpretati sunt, Sed hæc codicib. parū synceris, ut alibi diximus, impurāda sunt.

Isthmius

Isthmius Neptunus dictus ab Isthmo Corinthi, ubi nauigia transfreta bantur. ibi fuit Neptuni fanum, ut Strabo libro octauo scribit: In Isthmo, inquit, Neptuni quem Isthmum uocant, templum eminet, picearum arborum lūco circumclusum, ubi ludos Isthmios decertatos Corinthij celebrare soliti erant. Stephanus uero: Alicarnasum urbem Caria Isthmum uocatam ait, & mox subdit: Est & Corinthi Isthmus, in qua est Isthmius Neptunus, & uictoria Isthmia, &c. Sed de Isthmijs ludis, qui ibi celebrabantur, & Syracusis, lege in Pindarum commentaria: ne te in re nota sermonis prolixitate demorer.

Samius Neptunus dictus, ut Strabo testatur. huius templū fuit apud Lepræum, in quo (ut est apud Homerum) Telemachus Pylis offendit, dum rem sacram faceret. Sic enim Homerus, interprete nostro Guarino:

Deuenero Pylum Nelei turribus altam,

Hic maris ad littus solennia sacra fiebant,

Maclabantq; nigros Neptuno in littore tauros. Hesychius quoque cultum ait à Samijs ἐπικλήσει ποσειδῶνα, quem interpretari possumus littoralem, quod in acta templum haberet: à Boeotijs ἐπικλήσει, eodem Hesychio auctore, dictus est.

Petræus Neptunus, hoc est πετραῖος ποσειδῶν, huius meminit Pindarus in Pyth. in hymno ad Arcefilaum Cyrenæum, ubi interpret: Petræus, inquit, colitur Neptunus à Thessalis, quoniā is deus disscidit montes Thessalicos, discoco Tempe, & per ipsos fluuium deduxit, qui prius per urbem fluebat, & maximam eius regionem corrumpebat, unde Callimachus, φοβῆτε δὲ καὶ πλωεῖς ἐλισσόμενοι δὴ τρυπήων. hoc est, Fugit Peneius per Tempea Thessala flexus. Quin & hanc rem asserere uidetur Herodotus in septimo, cum ad hunc locum, eius uisurus situm, Xerxes Persarum rex accessit. Meminit & de Petrejs campis Probus grammaticus in primo Georg. ut ante dixi. Sunt & qui tradant hunc in modum hanc fabulam, quod Neptunus aliquando dormiens in petra quapiam, per somnum Venere pollutus sit: quod effusum semen terra suscipiens, equum primū exhibuit uocatum Scyphion. Alij dispositum fuisse certamē scribunt Petræo Neptuno, in eo loco ubi primus equus θηπιήδασεν, egressus est: propter quod & Hippius Neptunus est dictus. de quo aelia, & diuersa ex alijs, supra retulī.

Heliconius Neptunus uocatus est ab urbe Helice, quæ ab Ægio XL stadijs distabat uersus mare: & hæc quidem Helice irato Neptuno, ut ait Paus. quod supplices Iones de tēplo abegissent, & interfecissent, terræ motu conscissa corruit. Meminit etiam Strabo libro octauo. Heliconio Neptuno festa celebrabantur, quæ Panionia uocitata fuerunt, ut idem Strabo & Herodotus in primo prodiderūt. Sedenim & Heliconius Iupiter ab antiquis cultus fuit, de quo in Ioue iam dictum est.

Nisyreus Neptunus cognominatus ab insula Carpathij & Cretici maris, cuius & Homerus meminit: Qui que colunt Nisyron celsam, & cetera. hæc Telo confinis est ab aquilone, ab ea uero stadia circiter sexaginta distans, rotunda, celsa, saxosa, molaribus abundans lapidibus, finitimis igitur urbibus ex ea molarum suppetit copia, Sui etiam nominis habet oppidum, & portum, calidarum aquarum & thermarum scaturigines, fanumque Neptuni Nisyrei, cuius ambitus est stadiorum octoginta. Fama est, Nisyrum fragmentum Coæ insulæ fuisse, additur rei fabula: Neptunum gigantem quempiam Polyboten persequentem, ab insula Co tridente suo frustum auulsiisse, inq; illum iaculaniem fragmentum, ipsum proiectum insulam mansisse, appellatamq; Nisyrum, ibiq; gigantem sepultum. hæc ex Strabonis libro decimo.

Phythalmius Neptunus nuncupatus fuit, quod Troezeniorum precibus

deus motus, non amplius aquam salſam fructibus eorum & plantis inſpergeret, cuius dei templum propter eorum mœnia celebre fuit, ut Pauſan. docet in Corinth. Phurnutus uerò & Phytalion, ſeu *Φυτάλιον* cognominatum ſcribit, ſi peruetuſto codici credimus. Phythalmius igitur, ſeu Phytalmius, ſeu Phytalios legere malimus, ea humoris uis eſt, quæ cauſa antiquis putabatur, ut quæcunq; e terra producuntur, germinarent.

Σωτήρ ποσειδάων, hoc eſt ſeruator Neptunus, Valla & liberatorem in ſeptimo Herodoti interpretatus eſt. nã Græci cum audiuerent claſſem Xerxis naufragio periſſe, factis Ioui ſeruatori primùm libationibus, ad Artemiſiũ proſecti, iterum ſtationem habuere ad templum Neptuni ſeruatoris: quod nomen ab illis inditum, ad hoc uſq; tempus (ait Herodotus) perdurat.

Δωματίτης ποσειδάων, Domatites, uel cubicularis Neptunus, teſte Pauſan. cognominatus, quòd eius templũ eſſet inter platanos arbores ferè obtectum: unde etiam illi nomen datum putatur.

Portunum etiam Neptunum appellatum uidemus à Latinis, interdum à Palamone ſeorſum. Martianus in quinto, eo carmine:

Portuni trifidam ſuſpirans flagitat haſtam.

Idem in primo, cum Mercurius de ducenda uxore cogitat: Nec ſolùm ſuperùm regem atteſtabatur uxorium, idq; etiam Diti proſitum, idq; Portuno. M. quoque Cicerò in libro de Natura deorum, cum ait Neptunũ à nando, Portunum à portando dictum: de Neptuno agens. Arnobius quoque in tertio: Per maria, ait, tutiſ. præſtat Portunus commeantibus nauigationes, ſed cur inſanum mare tam frequentes expoſuit crudelium naufragiorum ruinas? Apuleius etiam in quarto de Aſino aureo, parum licet animaduertum ab interprete in fabula Psyches: Et Portunus, inquit, cæruleis barbibus hiſpidus, & grauis piſcoſo ſinu Salacia, auriga paruulus delphini Palæmon, iam paſſim maria perſulcantes. Tritonum cateruæ, hinc concha ſonaci leniter buc cinat, ille ſerico tegmine flagrantia Solis, obſiſtit, inimici, aliàs ſub oculis dominae ſpeculum prægerit. Vide ut hoc loco Portunum à Palamone diuerſum facit, eiq; Salaciam adiungit, quæ Neptuni uxor fuiſſe dicitur, ut Varro, Gellius, Auguſtinus, Seruius & Martianus oſtendunt. Sed de Palamone, qui à noſtris Portunus dictus eſt, alibi etiam non nihil agam, à quo Portunalia dicta, ut ait Varro, & feria inſtituta, cum eius ædes in portu Tiberino facta fuit. Feſtus: Claudere, ait, & clauis, ex Græco *κλειών* uel *κλειός* descendit: cuius rei tutelam penes Portunum eſſe putabant, qui clauem manu tenere fingebatur, qui deus putabatur eſſe portarum. hæc Feſtus: quibus uerbis parũ mihi conſtat, an pro Portuno Vortunum legendum ſit, cum plerique Ianum & Vortunum eundem fecerint, & ei deo ſit clauis attributa, ut alibi etiam dixi.

Epopetes Neptunus etiam cognominatus, cuius templum apud Megalopolin in Arcadia, ut teſtis eſt Pauſan. dictus uerò quaſi *επόπιος*, id eſt inſpector, & urbis tutelaris.

αλικύων, hoc eſt mari inclytus Neptunus, à Sophrone in Mimis cognominatus, meminit Heſychius.

Ægeus Neptunus cognominatus eſt ab Ægis Eubœæ inſulæ, ut notat Strabo in nono. In his uerò fuit Neptuni templum Ægæi. meminit & Pherecydes, & Phauronius.

Cenchreus, id eſt, *κένχρεος* à ποσειδάων dictus, ut Stephanus ait, à filio Herois Cenchreo. Fuere autem Cenchreæ diuerſis in locis urbes: una Troadis, ubi diuerſatum Homerum fuiſſe legimus, ut ediceret quæ ad Troiam pertinerent: altera fuit ciuitas & nauale non longè à Corintho, unde Cenchreus uocatus eſt deus: tertia fuit Italiae urbs.

Canobus

Canobus Neptunus nuncupatus eſt, teſte Stephano, eſt uerò Canobus, uel Canopus, ciuitas e & xx ſtadijs diſtans ab Alexandria, pedestri uia. dicta uerò à Canobo Menelai gubernatore, qui ibi periſſe fertur, & templum Poſidonis Canobi, & inſula. Sed enim de Canobo deo iam actum eſt pluriſus in deis localibus, in primo libro.

Erechtheus inſuper Neptunus ab Athenienſibus & cultus & dictus, teſte Heſychio: & à Cyrenæis Pellanius nuncupatus. Delubrum Erechthei Neptuni nuncupati, in Achaia hoc memorabile habuiſſe traditur, ut aqua in eius puteo aſtro flante fluctuaret, cæteris autem uentis perflantibus immota manebat.

Damaeus Neptunus, idem & Hippius uocatus, ut ſupra proditum, quòd uidelicet equos domuerit, *παρά το δολιχάω*. Sed hac de re in Hippio & Pètrgo Neptuno iam dictum eſt.

Κυανοχάιτης ποσειδάων, hoc eſt cyaneis, ſeu cæruleis iubis ſiue capillis Neptunus. frequens uerò hoc epitheton eſt Græcis, Orpheo, Homero, Heſiodo, alijs: ipſumq; Phurnutus & grammatici interpretantur de aquæ maris colore.

Ενοσίγαστος ποσειδάων, *σεισίχθων*, & *πνακτοράγαυος*, eadem penè ratione Neptunus nuncupatus eſt, ut Phurnutus notat, qui & eorum cauſas exponit: hoc eſt, Terriquaſſor, & Tellurimotor, ut apud Gellium in ſecundo Theod. Gaza expreſſit. Ammianus Marcellinus libro decimoſeptimo hiſtor. Ideo, inquit, humentis ſubſtantia potestate Ennoſigæum & Siſichthona poëta ueteres & theologi nuncupauerunt: de terræ motibus diſſerens, qua ratione fierent, meminit & Macrobius Saturnal. libro primo. Sanè Ennoſigæus duplici nã aliquando ſcriptum inuenimus, apud poëtas in primis, propter ſyllaba moram. nam cum *ενοσις* prima breui enunciatur, ad carminis normam aliquando litera duplicatur: quòd non modò à Græcis fit, ſed & apud Latinos. Iuuenalis,

Ipſum compedibus qui uinxerat Ennoſigæum, res eſt notiſſima.

Γαιόχορος, & *θεμελιόχορος* etiam Neptunus ſæpius nuncupatur, teſte Phurnuto, quòd terram quatit, eiusq; fundamenta contineat. hinc poëta Verg. Neptunus muros, magnoq; emota tridenti Fundamenta quatit.

Quo loco Seruius ait, Neptuno fundamenta conſecrata eſſe. Variè tamen hæc cognomina expoſita legimus: ſed ut mihi magis quadrare uifa ſunt, reruli.

Νυμφαγέτης Neptunus ab aliquibus cognominatus eſt, ut ſcribit Phurnutus, quaſi dicas Nymp harum & aquarum actor. unde etiam *κρηνώχορος* appellatus, quòd fontibus & aquis præeſſe crederetur.

Pelagæus, etiam in Achaia dictus eſt Neptunus, ut Pauſanſas & Heſychius docent.

Εγρεβίας ποσειδάων à Pindaro alijsq; poëtis Neptunus cognominatus eſt, hoc eſt, qui late amplaq; uiolentia fit, & potentia, ut illud eſt, *καλίων εγρεβίας* id eſt, inuocans Neptunum, tamenſi quidam *εγρεβίας* potius uelint legere, hoc eſt late reboans. Sed de boatu & mugitu maris ante ſum locutus: nunc de uiolentia agendum, quæ quanta ſit, maris præfertim, non eſt cur multis commemorem, quum non hinc multum Ferrara diſtantes Adria, Cymachium, & Clodia, inſignes olim urbes, hoc tempore maris uiolentia ac æſtu ſub aquis obruta cernantur. Quare etiam Neptunus ideo *εγρεβιδων*, & interdum etiam *εγρεβιδωνος* dictus, quòd late robuſtus fit, & ualens. *εγρεβιδωνος* etiam *ποσειδάων* cognominatus, Phurnutus notat, quòd latum;

& perinde robustum pectus haberet, & latum sit æquor pelagi, unde etiam illud frequens apud Homerum, ἐπ' ἐυρία νῶτα θαλάσσης: hoc est, per latos humeros maris. Vocatus etiam ab Hesiodo in Theogon. ἐρίκτυω, à sonitu, & γήνοσιδης. θαγυμάσα uerò à Scythis, ut in quarto hist. Herodotus scribit, licet Tagelmana perperam ex Latinis scribant. Hesychius etiam Neptunum appellat θηρίπιον.

Salacia Neptuni uxor. August. in quarto de Ciuit. dei: Salaciã inferiorem maris partem uocatam ait. in septimo uerò: iam utiq; inquit, habeat Salaciã uxorem Neptunus, quam inferiorem aquam maris esse dixerunt. Festus quidem Salaciã, inquit, dicebant deam aque, quam putabant salum ciere, hoc est mare mouere, unde Ouidius, Nymphæq; salaces, dixit: quo uocabulo poetæ pro aqua usi sunt. Pacuuius: Hinc sauitiam Salaciæ fugimus. Varro quoque à salo Salaciã deduxit. Seruius ab aqua salsa Salaciã dictam ait, uxoremq; ipse Neptuni facit. Meminit præterea Gellius & Martianus, Salaciã tamen alteram puellam ex Ophionide lego, quæ ut Alexander apud Stephanum ait, ferre solebat sacra deo Apollini in Pataris. Priorem quidem Salaciã nonnulli eandem esse putant, quæ Amphitrite Græcè dicitur. Amphitriten porrò Hesychius pro toto mari interpretatur, à timore & formidine dictam, qua ij undiq; circumdantur, qui per mare nauigant. Scribit Oppiani interpres, Amphitriten dictam ἀπὸ τοῦ ἀμφωτοροδον τρίτω τὰ ξίμ' ἔχειν, quòd uide licet utrinque tertium obtineat ordinem, æther enim, aër, aqua: & rursus infra erebus, terra, aqua, alij dictam uolunt ἀπὸ τοῦ ἀμφιπέδον, hoc est à circumterendo, quòd mare terram undiq; terat. alij ἀπὸ τοῦ ἀμφιπέδον, quòd significat circumterere, quòd mare undiq; terrore nauigantes afficiat. Sunt qui dicant ἀπὸ τρέμ, id est à terendo, quòd nauigantes mare ἀμφοτοροδον terat. Fabulantur Græci, hanc perpetuam deis uirginitatem uouisse: sed cum à Neptuno sollicitaretur, ad Atlantem confugisse, ubi à delphino persuasa, Neptuno assensit. Vnde est illud poetæ,

Neptunum gremio complectitur Amphitrite: Claudianus.
Margine terrarum porrexit Amphitrite: Ouid.
Pro, mare. hoc nomine duas fuisse, inter Nymphas annotabimus.

MARINI DEI.

CVM de Neptuno, eiusq; uxore iam dixerim, superest ut de Marinis reliquis deis dicam. Marini igitur dei à Græcis uocantur θαλάσσιοι θεοί, uel γυάλιοι, ut à Luciano. Ingens horum turba fuit: quorum princeps Neptunus, & eo antiquiores Nereus & Oceanus. Fingebantur uerò dei marini cani & senes, propter maris spumas: ipsiq; colore cæruleo, qui color est pelagi. eorum nonnulli in piscem desinebant, ut Glaucus, & Triton, alijq;. Alij fuere in hoc numero littorales dei, qui à Græcis αἰγιάλιοι nuncupantur. Catullus:

Neque ulla uota littoralibus deis sibi esse facta.

Nereus ergo ex Mari & Terra natus, grandæuus & senior dictus, Græci αἰλιὸν γέροντα uocant, Nereidum nympharum pater, mirifice laudatus ab Hesiodo in Theogonia. Huic hymnum Orpheus concinuit, cum myrrhæ thymiamate, uxorem Dorida habuit. dictus ἀπὸ τοῦ νείδω, ut ait Phurnutus: hoc est, à natando.

Oceanus, deus & ipse maris, dictus Græcè ὠκεανός, ab ὠκός, id est à uelocitate: Coeli & Terræ filius ab Hesiodo dictus. uir uerò Tethyos, pro toto maria poetis capitur: totum qui circuit orbem, ut ait Catullus. Oceanus, inquit Phurnutus, ἀκαλαβρέτης nuncupatur, quòd lenis & tranquillus eius sit fluxus, ut solis motum imitari uideatur. Vocatur idem & βαθυδίνης, quòd cito & à profundo moueatur. Tauriceps etiam dictus est, hoc est ται-

φόραυ

φόραυ, ut etiam Neptunus. meminit in Oreste Euripides. Tethys autem uxor eius appellata, quòd pura omnia & splendida efficiat, resq; cōtrarias concordia ac mutuo nexu decenter copulet.

Proteus deus marinus & ipse à gentibus existimatus, CERES ab Ægyptijs, ut Diod. ait, dictus: hinc sese in uarias figuras mutare solitus erat, ut Homerus & Vergilius poetæ cecinere, & historici insignes, Herodotus & Diod. ut alios mittam, hinc in insula Pharo apud Ægyptum, si Homero credimus, regnauit: unde est aliquando Pharius cognominatus.

Ponticus Heraclides ait, Proteum informem rerum materiam è poetis symbolice nuncupari, sub figmento. & declarat, quare ita uocaretur, & in uarias formas mutari diceretur. Idotheamq; illius filiam, eius protidētiam esse arbitratus est: & cætera, quæ idem exequitur in libro Homericarum allegoriarum. Proclus quoq; in his quæ pro Homero aduersus Socratem scribit in Platonis legibus, Proteum mentem ait angelicam ordinis Neptuni habentem, & in se complectentem omnes rerum formas in mundo genitarum: subijciaturq; illi Idotheo anima, scilicet daemonia quædam diuinæ Protei menti iuncta conuenienter, & cogitationes suas eius intelligibilibus formis connectens. hæc & alia subtilius Proclus. Alij Proteum sophistam interpretati sunt, qui apparentibus argumentis hominibus illuderet. Alij eum ueritatem dixere, sese haud omnibus passim ostētatem, sed patris duntaxat, his qui probe eam arripere norint. Alij Protei historiam ad regum Ægyptiorum insignia retulerunt, quæ diuersa & uaria fuerint: quibus etiam moris fuerit, ea subinde immutare, nunc leonis specie, nunc tauri, nunc & cæterorum, quæ docet historia. Quid dicam, & aliquos fuisse qui saltatorem Protea interpretati sunt: quid, & alios fuisse qui hanc subesse Physicam rationem putarunt: dicentes, hominem in libidine habere stultitiam, ferocitatem, dolum: quæ dum inuicem in uno homine uigent, pars illa quæ uicina est diuinitati, id est prudentia, non apparet: quæ tunc potest suas uires tenere, cum fuerint illa relin-gata, id est, cum quis omnibus uitijs caruerit. Sed hæc non nostri sunt instituti, nisi cum se sponte offerunt. Scribit Isaacius in commentarijs in Lycophronem, Proteum genere Ægyptium fuisse, sed ex Ægypto migrasse Phalagrum Pallenes, uxoremq; duxisse Toronem, ex qua Tmolium & Telegonum filios sustulerit, qui hospites occiderent, ab eis Proteus aufugit, Neptuni ope, qui subterraneam ei cauernam præparauit, ex qua subitus mare in Ægyptum usq; penetrauit, post uerò Hercules in Thraciam perueniens, Tmolium & Telegonum interemit: quorum interitu pater neq; latatus, neq; fleuit: hinc Pallenius Proteus cognominatus est, & Phalagrus, ex iam recitata fabula. dictus item Pharius, sed & Carpathius. Seruius: Carpathos, inquit, insula est contra Ægyptum, à qua uicinum pelagus Carpathium appellatum est. hinc aliquando regnauit Proteus, relicta autē Pallene ciuitate Thessalia: ad quam tamen reuersus est postea, quòd ostendit etiam Vergilius cum ait, Patriamq; reuifit Pallenem. Statius ideo Carpathium appellauit, eundem & Neptuni pastorem, in Achilleide. Vergilius uerò de Proteo sic, ut semper, diuine:

Est in Carpathio Neptuni gurgite uates,
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Æmathiæ portus, patriamq; reuifit
Pallenem: hunc & nymphæ uenerantur, & ipse
Grandæuus Nereus: nouit nancq; omnia uates,
Quæ sunt, quæ fuerunt, quæ mox uentura trahuntur;
Quippe ita Neptuno uisa est, immania cuius

Armenta,

Armenta, & turpes pascit sub gurgite Phocas. Hæc Poëta.
Sed & Orpheus hymnum composuit, cui & styraca adoleuit, eundemq̃
Pōti claves tenere, & totius naturæ exordia, & multiformibus speciebus ma-
teriã mutare. Possem & plura de Proteo afferre: nã & eius usq̃ nomen in pro-
uerbia deductum est. Cognominatus præterea Caruleus à Vergilio.
Ambiguus ab Ouidio. Horatius uerò ait,

Quò teneam uultus mutantem Protea, nodo.

Triton Neptuni filius, & Amphitrites, ut canit Hesiodus: Seruius tamen,
Salacia. ut putare possimus, quod iam scripsimus in Salacia, eandẽ esse Am-
phrititem & Salaciã. Isaacius in cõmentarijs in Lycophronẽ, Tritonẽ & ipse
Neptuni & Amphitrites filiũ scribit, à superiori parte ad umbilicũ hominis
effigie, ab umbilico ad caudã delphini: tanquam, ait, si dicas ex pisce centau-
rus: hoc est: ἡδυοκίενταυρος. Phurnutus tamẽ Tritonem ita describit: Biformis
(inquit) fuit hominis partem habens, partem ceti, propter duplicem liquoris
uim, alteram quidem utilem, alteram uerò noxiam. dictus τὸ τρίων, Triton uel
ἄλλοι ἑνός, id est fluxu, τ̃ litera superiuncta: uel ἄλλοι, ut in Amphitrite dictum
est, per antiphrasin, quòd non timeat. Triton elegãtissimẽ, ita in Metamorph.
ab Ouidio describitur,

Caruleum Tritona uocat, conchaq̃ sonanti,
Inspirare iubet, fluctusq̃ & flumina signo
Iam reuocare dato, &c.

Et ab huius forma Vergilius in x Æneid. nauem effinxit,
Hunc uehit immanis Triton, & carula concha
Exterrens freta, cui laterum tenuis hispida nanti,
Frons hominem præfert, in pristin desinit alius.
Spumea semifero sub pectore murmurat unda.

Tubicen Triton à poëtis Neptuni fingitur. huius Hyginus in Cancro me-
minit, & poëta Claudianus. Macrobius hunc in Saturni templorum fastigi-
is poni solitum tradit. Dicimus & Tritones, numero pluriũ. Vergilius: Trito-
nesq̃ citi, Phorcicq̃ exercitus omnis. Sanẽ sciendum, quòd Nilus Ægypti
fluuius Triton quoq̃ dictus est, Lycophrone teste. quo loco interpretes ideo
Tritonem illum appellatum obseruat, propter eius tria in primis nomina.
Primò enim Oceanus dictus est: deinde Aëtos, id est aquila, ab eius cursus
uelocitate: demum Nilus, ἄλλοι τὸ νεῦν ἄγειν ἰλλῶ, quòd scilicet nouum limum æ-
gat. Sed de Nili nominibus aliã memini à me, xii esse collecta. Fuit & Tri-
ton fluuius alijs Libyæ, seu palus, unde Tritonia & Tritogenia, ut in Palla-
de abundẽ dicturi sumus. Scribit Plinius in Nat. historia, Tritonem suo tem-
pore uisum fuisse. Idem scribit & Pauf. qui ait, à se uisum apud Tanagraos in
Bœotia: & item alterum Romæ inter miracula habitum, Tanagrao minorẽ
eosq̃ commixtam habuisse hominis speciem cum pisce. caput enim capillis
contectum fuisse, neq̃ facile discerni potuisse: colore eo fuisse, quo esse uis-
dentur ranæ palustres in dorso: nares humanas habuisse, brachias sub aures,
os rescissum latumq̃, ferinos dentes, glaucos oculos, manus cum articulis
ad humanam effigiem, ungues ostreorum conchis perfimiles, reliquum por-
rò corpus paruulis squammis contectum, & in piscem desinere non dissimi-
lem extremis delphinorum partibus. Tanagræum uino captum prodit Pauf.
positum in templo Bacchi conspiciendum. Demonstratus in lib. de Piscatio-
ne, conditũ Tritonẽ in oppido Tanagra ad spectaculum ait, cætera (inquit)
fictis & pictis similem. Scribit uerò Alex. Neapolitanus, suo quoq̃ tempo-
re uisum hominem marinum, & melle seruatum, ex Mauritania in Hispaniã
delatum. Notissima etiam historia, nostra ætate in Epiro unum eiusmodi
laqueis captum, qui puellis insidiaretur, dum ad fontem aquatum pro-
ficisce-

ficiscerentur. de hæc eadem re plura in Æliani additamentis P. Gilius.

Phorcus, qui & Phorcys, Pōti & Terræ filius, ut canit Hesiodus in Theog.,
ex quo & Cetone Grææ natæ dicuntur, quæ natæ statim canæ factæ sunt:
quia unda collisa breuib. canentes spumas faciat. Grææ autem, quasi γρῶν,
id est anus appellata. Sed de Græis aliã. Illud sanẽ te scire uelim, Phorcum
dici, & Phorcyn, & Phorcynũ, Homero & Hesiodo in primis, ut est in xiii
Odyss. de Phorcyni antro, quod Porphyrius philosophus est doctissimẽ in-
terpretatus. Seruius uerò: Phorcus, inquit, Thoosæ nymphæ & Neptuni fi-
lius: ut autem Varro dicit, rex fuit Corsicæ & Sardinia, qui cùm ab Atlante
rege nauali certamine cum magna exercitus parte fuisset uictus & obrutus,
finxerunt socij eius, eum in deum marinum esse conuersum.

Saron deus marinus, qui nauticæ arti præesse existimabatur, à quo datum
est mari nomen, ut Græci scriptores meminere, & qui de Situ orbis scripse-
runt, ut Strabo. Aristides rhetor hæc fermẽ in Themistocle scribit: Nec uti
per omne tempus in mari habitent, quemadmodum aiunt Glaucum Anthed-
onium, & Saronem mari cognominem eius. & Pauf. in Corinth. meminit,
qui Althepiæ regiõni imperauit. hinc & prouerbiũ apud Græcos, σάρον
ναυτικώτερος.

Glaucus deus marinus, de quo Seruius: Glaucus, inquit, piscator fuit de
30 Anthedone ciuitate, qui cùm captos pisces super herbam posuisset in litto-
re, & illi recepto spiritu rursus mare petissent, sensit quandam herbarum po-
tentiam, quibus esis conuersus est in numen, & deum marinum. Fabulã co-
piose Ouidius est in Metamorph. executus: & Ausonius in Mosella,

Sia Anthedonius Bœotia per freta Glaucus,
Gramina gustatu postquam exitialia Ciræ
Expertus, captas moribundis piscibus herbas
Sumpsit, Carpathium subijt nouus accola pontum.
Ille hamis & rete potens scrutator operi
Nereos, æquoream solitus conuertere Tethyn,

30 Inter captiuas fluitauit prædo caterias.

Sed & Oppianus in Halieutico, Strabo præterea, & Athenæus in septi-
mo copiosius. Palaphatus in libro Incredibilem, fabulæ huius allegoriam
explicat, Glaucumq̃ Anthedoniũ urinatorẽ fuisse ait: qui aliquando natans
per aliquot dies delituerit, & propterea ab hominibus deus factus existima-
tus: & cætera, quæ ille de eius etiã morte interpretatur: deq̃ altero, iteq̃ alte-
ro Glaucos, hoc est Sisyphi & Minois filijs. Porro Nicanor Glaucũ Melicera-
tam fuisse credidit. Nicander uerò in primo Ætolicorum, Apollinẽ à Glau-
co diuinandi scientiam, accepisse uoluit. Glaucus à Philostrato ita in Ima-
ginibus effingitur: Liquidus sunt Glaucos barbæ cirri, caruleo aspectu, co-
40 marum cincinni graues, in humeros diffluentes, densa & arcuata super-
cilia, inuicem se contingentia, ita ut unum esse uideantur: brachia habet
natantia, pectora habet inspersa herbis marinis, fucis scilicet, & alga: uenter
restrictus, reliquo corpore piscis, cauda ad lumbos reflexa: illum circumuo-
lant alcyones, &c.

Portunus deus & ipse marinus, ut ait Seruius, qui portubus præest. Plau-
tus in Rudent. Sed ô Palamon sancte Neptuni comes. huius nota est fabu-
la: Athamas post furorem à Iunone immisum, cùm occiso Learcho, qui etiã
Clearchus dictus, Melicertam alterum filium cum Ino uxore sua persequere-
tur, & illi se in mare præcipitassent, uoluntate numinũ in deos uersi sunt. Me-
50 licerta in Portunum, qui Græcè Palamon dicitur, Ino in matrem Matutam,
quæ Græcè dicitur Leucothea. si copiosius fabulam quæris, Ouid. in quarto
Metam. legito, & Lactantium grammaticum in Theb. Statiana: sed & Græ-
ca &

ca & Latina prouerbia, Inus dolores, hoc est *ἰνὸς ἀλγῶν*. Leguntur ad hæc & duo Orphei hymni, alter Leucotheæ cum thymiamate aromatum, alter Palæmoni cum manna thuris: ex quibus hymnis eos aduertimus, hoc est matrem & filium, Dionysij educatores, id quod & in Dionysio repetam. In XI urbis Romæ regione, id est in circo maximo, qui Conso, hoc est Neptuno equestri dicatus fuerat, duæ ædes fuere Portuni, ut P. Victor scribit: altera ad portum Æmiliij, olim sublicij appellati: altera inter Apollinem cœlispicem, & Hercule oliuarium, Palæmon uerò cognominatus est à Verg. in quinto, Leucotheæ imago describitur in secundo Iconũ lib. à Philostrato. Leucotheam Orpheus ait succurrere nauibus, & perinde etiam earũ esse seruatricem, id est *σωτήρα*. hinc Propertius in secundo,

Ino etiam prima terras ætate uagata est,

Hanc miser implorat nauita Leucotheam.

Sanè Portunum pro Neptuno à Latinis interdum desumi, supra à nobis iam ostensum est.

Ægæon etiam deus fuit marinus, si Græco Eumelo & nostro Ouidio stamus, nam alij gigantem faciunt, ut Homerus. Ouid.

Cæruleos habet unda deos, Tritona canorum,

Proteaꝑ ambiguum, balenarumꝑ prementem

Ægæona suis immania terga lacertis.

Hesiodus, Cœli & Terræ filium Ægæona ait. Eumelus, & ipse poëta uetustissimus, Ægæonem in Titanomachia Terræ & Ponti filium fuisse ait, & in mari habitasse, indeꝑ Titanibus opem tulisse. Lucillus Tarrhæus Ægæonem gigantem fuisse prodidit, atꝑ ex Eubœa in Phrygiam peruenisse, ibiꝑ decessisse. Conon autem in Herculea scribit, Neptunum hunc ipsum Ægæonem deuicisse, & in mari demersisse.

Scyllã & Charybdin hinc breuissimè ascribam, quamuis notissimæ sint, potius ut institutum prosequar, quam ut opus esse existimem. sequar igitur eos Græcos, qui interpretati sunt physicè fabulas Homeri: quæꝑ à nostris poëtis traduntur, & grammaticis, in præsentia mittam, plurima enim conculcarem. Scylla in antro obscuro & horrendo describitur, terribili illa est latratu, canum uidelicet simili, pedes habere dicitur XII, colla sex longa, capita totidem, & dentium triplicem ordinem, ex quibus uirus stillare uideatur. Capita uerò assidue in mare porrigit, ac circumspicit è scopulo, an inde nauis aliqua circumnauiget, ut ex ea saltem tot deprædetur, quot ipsius sunt Scyllæ capita, ac totidem ex Vlyssis socijs abstulisse, ac diripiuisse, poëta dixit.

Charybdis uerò tantum à Scylla distat, quantum est sagittæ iactus. Hæc ter in die sub caprificum delitescens, aquas absorbet, terꝑ inde reuomit. Hinc euasit Vlysses, ut

Homerus canit.

N Y M P H E.

Nympharum uocabulum apud Græcos uaria & diuersa significare uideamus, nam & alata formicæ, nymphæ uocantur: & item uermes quidam alati, qui in apum aluearijs, quiꝑ circum calyces rosarũ strepunt. Hinc Plin. lib. XI. Apes aliæ in uermiculo, aliæ in nymphea esse perhibentur. Idem paulò post: Nymphæ, inquit, nominantur. Sed & nouæ sponsæ hoc nomine dicuntur, unde est *παρὰ νύμφῃ*, & *νυμφότροια*, & *νυμφόκομος*: hoc est apud nos, pronubus & pronuba. Est & nymphea inter astra, capra Amalthea, de qua mox agemus. Ea præterea particula, quæ est à mento & inferiori labro concaua mediâ, nymphea dicitur. Nymphæ quoque Musæ nuncupatæ, ut in Musis

Musis dictum. Nymphea item pudendipars, quæ ad uirilium interdum membri similitudinem excrescit, & arrigitur, ut Iul. Pollux scribit. Nymphas denicꝑ, ueteres, animas uocabant. Porphyrius: Fontes, ait, & flumina cum nymphis aquarum numinibus propria sunt, tum multo magis nymphis animis, (animas enim ueteres, nymphas uocabant) quas olim peculiari uocabulo Melissas appellabant, uidelicet quod sint uoluptatis auctores in nobis. Hinc Sophocles nō improprie de animis dixit, Bombos edit examen defunctorum, quin & mulieres Cereris sacerdotes tanquam inferorum antistites, olim Melissæ sunt uocatæ: & Cereris filia *μελίττα*, hoc est Proserpina. hæc quidem Porphyrius, Tyrius philosophus. Interpretes etiam Pindari in Pyth. Melissas nymphas interpretantur, quæ sacris & mysterijs præsent. Hinc Pindarus, Melissæ oraculum Pythiæ intellexit. Mniaseas uerò Pataræsis Melissas nymphas ait mellis usum reperisse in Peloponeso, ex fatuo. Quidam & Melias putauerunt, de quibus paulò post agemus. Sed his missis, nos de toto Nympharũ genere hac parte tractabimus. Nam si Mnesimachũ Phaselitem in *ἑλικόμοις* audire uolumus, Nympharum sunt genera multa. aliæ enim sunt cœlestes, id est *ἐπιγῆαι*: aliæ terrestres, hoc est *ἐπιγῆαι*: aliæ fluuiatiles, id est *ποταμίαι*: aliæ lacustres, uel stagnorum, hoc est *λιμναῖαι*, quæ & *λιμναῖες* dictæ sunt: aliæ demum *θαλάσσιαι*, id est marinae. Seruius uerò grammaticus in Verg. commentarijs ita commemorat: Nymphæ, inquit, montium Oreades dicuntur, sylvarum Dryades, quæ cum syluis nascuntur Hamadryades, fontium Napææ uel Naiades, maris Nereides, de quibus seorsum agemus: tamen Phœnucius Nymphas dicat fuisse fontes aquarum dulcium, seu potabilem, quas dictas ait *ἄρτε* *τῶ ἀει νέας φαίνεσθαι*, id est, ab eo quod semper iuuenes appareant: aut *ἄρτε* *τῶ φαίνεσθαι* quod splendat. quare ideo & sponfas, nymphas uocant, quod tunc primum appareant, ad illud usꝑ tempus occultatæ. Sed nobis plura de Nymphis philosophari haud conuenit, cum Porphyrius in cōmentario antri Homericæ ex Odyss. plurima afferat, & exquisitè interpretetur. Nostris certè nymphas putant appellatas, unius literæ mutatione, quasi Lymphas, unde & Nymphæa lauacra dicta fuere.

Vrania igitur, id est cœlestes nymphæ, appellatæ à gentibus animæ, & cœlestes mentes, quæ sphaeris cœli præsent, quas & Musas & Sirenas etiam uocauerunt, ut Plato, Macrobius, alij dixerunt, & Proclus in primis. Nec hinc illud congruit, quod aliqui ex sacris literis afferunt: A quæ quæ supra cœlum sunt, & cætera.

ἐπιγῆαι nymphæ, quæ in terris uersantur, nuncupatæ sunt. Harum aliquæ in montibus degebant, quæ Oreades dicebantur, & Orestides. Homerus, *νύμφαι ὀρεστιάδες λίπραι δῖας*, id est nymphæ Orestides natæ Iouis, hæc & Oromeniades, & Agrostinae, ab Hesychio uocatæ sunt, qui ait: *ὄροδemonιάδες* nymphæ & Melissæ dicuntur, *ἄρτε τῶ ὄροδῶν δεινίων*, quod in cubilibus montium quiescerent, uel dictæ *ἄρτε τῶ ὄροδῶν*, qui rami sunt & germina stirpium. Idem scribit & Phauronius.

λεμωνιάδες, Lemoniades nymphæ frequenter à Græcis appellatæ, quæ in pratis uersarentur & campis, unde illis nomen. Sophocles in Philoctete, *νύμφαι τῶ γῆνυσοι λεμωνιάδες*: id est, Nymphæꝑ liquentes Lemoniades. hoc est, campestris, seu pratenses. hoc idem affirmat Hesychius, qui inquit, quoniã hæ Nymphæ *ἐν λεμῶσι*, hoc est in campis uersantur. Orpheus in Hym. Horas Limoniades appellauit. Decipitur Boccatius, qui has Hymniades dixit, cum suo nescio quo Theodotione.

Limnades uerò nymphæ dictæ, quæ in stagnis & lacub. uersarentur, ut modò dicebam. per has iurat Theocritus in Edyllio V. *ὁ μὰρ, ὅτι ὠπὸς πῆς λιμναῖας, ὠ γὰρ, νύμφας*, id est, Non per, non per ipsas Limnadas, ὁ bone, nym-

phas. hæ & *Limnææ* à Græcis dicuntur, unde manifestus est scripturæ error in commentarijs Apollonij & Phauorini, qui pro *λιμναίας* scriptum habent *λιμναίδας*. Hæ & *λιμναίδας* interdum dictæ sunt. Hinc Ouid. libro quinto Met. nymphæ nomen deduxit:

Edita *Limniææ* uitreis peperisse sub undis Creditur.

Nymphæ faciles plerunq; appellatæ sunt. Vergilius:

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello. in Bucol. Idem in Georg.

Faciles uenerare *Napæas*,

Sic & D. Augustinus lib. vi. de Ciuit. dei. Sic & Theocritus statim post citatum carmen,

αὐτὲ μοι ἱλαοὶ τε καὶ ὑμνοῖσιν τελέδοισιν. hoc est,

Hæc mihi facilesq; & mites, sic rogo, fiant,

Sed de Nymphis illud hoc loco in uniuersum dixerim, Nymphas apud poetas appellatas, non eas tantum quas supra dixi, sed à fluminum nominibus, ut apud Ouid. à Tiberi *Tiberiades*, & à Pactolo *Pactolides*. Sic noster *Vida Seriades* à *Serio*, & *A. Naugerius Naucelides* à *Naucelo*: id quod nec sibi denegatum putarunt *Pontanus* & *Sanazarus*, ne nunc plures commemorem.

Napææ nymphæ conuallium, seu saltuum, quamuis *Seruius* fontium dicat *ἐκ τῆς ἰσθμίου* denominatæ. Harum apud auctores crebra est mentio: ut, *Faciles uenerare Napæas*. *Napæus* etiam *Apollo* cognominatus, & in *Lesbo* cultus fuit, ut in *Saturn*, scribit *Macrobius*.

Dryades & *Hamadryades* nymphæ syluestres, *ἐκ τῆς ἰσθμίου* nuncupatæ, quod generale nomen arborum est, & speciale quercus. unde & *Querquetulana* nymphæ, ait *Festus*, præfidentes querceto uirescenti, quod genus syluæ indicat fuisse intra portam *Romæ*, quæ ab eo dicta fuit *Querquetularia*. *Hamadryades* uerò nymphas scribit *Mnesimachus* dictas, quod *ἅμα τοῖς ἰσθμίοις*, hoc est simul cum arboribus nascantur, uel simul interire uiderentur. *Pherenicus* *Hamadryada* nympham fuisse scribit, quæ cum *Oxylo* concubuerit. & inde natæ sunt filia, *Carye*, *Balanus*, *Craneum*, *Orea*, *Ægirus*, *Ptelea*, *Ampelus*, & *Syce*, quæ à nomine matris *Hamadryades* dictæ fuere. Idem recitat *Athenæus* in tertio *Dipnosoph*. *Charon Lampfacenus* de *Rhœco* & eiusmodi *Hamadryada*, fabulam narrat: cui cum *Parozhij* pater parcereno iuisset, dicenti *μὴ τιμῆν*, hoc est ne incideret, id quod mox illi mortis causa extitit: quam fabulam pluribus uersibus est executus *Apollonius Rhodius* in secundo *Argon*. ex uerbis *Phinei* & *Iasonis*. Alterum tamen *Rhœcum* apud *Pausanias*, qui *Samius* fuit, & cum *Theodoro* primi fuderunt formamq; statuas. Porro & fabulam similem aliam recitat elegantissimè in octauo *Met.* *Ouid.* de *Eriichthone*.

Ephydrides nymphæ appellatæ sunt, quæ in aquis uersantur, ut & nomen ostendit, de his *Artemidorus* lib. secundo *ὀνειροκριτικῶν*. item *Alexander Aetolus*, *αὐτὸς δ' ὁ ὑμφοῦσιν ἄχρη ἐφυδριάδων*: hoc est, Hic inter nymphas degit *Ephydriadas*, meminit & *Parthenius*.

Nereides nymphæ, quæ & *Nerinae* dicuntur, ex *Nereo* deo marino & *Doride* natæ, à qua & *Dorides* nonnunquam dictæ sunt. *Ouid.* *Doridae* & *natas*, quarum pars nare uidetur. *Nereides* uerò quinquaginta ab *Orpheo* in hymnis, & à *Pindaro* in *Isthm.* dicuntur, connumerantur uerò ab *Hesiodo* in *Theogonia*, cuius uersus à me expressos utcumq; hic subscribam, ne corrupta nomina earum in alijs fortè offendas. uersus hi sunt:

Protoe, *Eucrete*, *Saoe*, *Amphitrite*,

Eudore, *Thetis*, *Galene*, *Glauce*,

Cymothoe, *Speoe* uelox, *Thalie* benigna,

Et *Melite* speciosa, atq; *Eulimene*, hinc & *Agave*, *Pasithece*, *Erato*, *Eunece*, & pulchra *Iacertos* *Doto* que, *Ploto*, *Pherusa*, *Dynamene*, *Nesece*, atq; *Actæ*, cum *Protomede*, *Doris* & *Panope*, spectabilis & *Galatea*, *Hippochoe* cupita, atq; *Hipponoe* alba *Iacertos*, *Cymodoce*, hæc est quæ fluctus per cæcula *Ponti*, *Ventorum* & celeres flatus, cum *Cymatolege*, *Mitigat*, & talis spectabilis *Amphitrite*. *Cymo*, *Eione*, & sero ornata *Halimede*, *Glaucome* hilaris risu, quæ æquora tranat, *Leagore*, atq; *Euagore*, & tu *Laomede*, *Pulynome*, atq; *Autonome*, & tu *Lysianassa*, *Forma* *Euarne* & natura inculpabilis una, *Et Psamathe* grata aspectu, & tu *dia Menippe*, *Nyso*, *Eupompe*, *Themisto*, *Pronoe*, *Nemertes*: hæc patris mentem habet immortalis.

Ne uerò mireris, quod bis inter has *Amphitrite* commemorari uideatur: diuersæ enim sunt, id quod & syllabarum ratione ac tempore dignoscimus. prior enim penultimam & antepenultimam corripit: altera uerò producit, quo nomine *Neptuni* uxor uocatur, de qua cum *Neptuno* actum est. sic *Ouidius*:

Margine terrarum porregerat *Amphitrite*. *Claudianus*,

Neptunum gremio complectitur *Amphitrite*.

Oceanitides, quæ & *Oceanæ* appellatæ sunt, nymphæ *Oceani* & *Thetyos* filia, in quas & hymnus *Orphei* legitur, cum suffimento aromatum, harum nomina ex *Hesiodo* qualiacumq; carmine expressimus, sic:

Pithoe, *Adhmete*, *Ianthe*, *Electra*,

Doris, *Primno*, atq; *Vranie* cœlestis,

Hippo, *Clymene*, *Rhodea*, *Callirhoe*,

Zeuxo, *Clytie*, *Idyia*, *Pasithoe*,

Plexaure, *Galaxaure*, & amica *Dione*,

Melobosis, *Thoë*, & pulchra nimis *Polydore*,

Et *Cerceis* amabilis, & bona lumine *Pluto*,

Perseis, *Ianera*, & *Acaste*, *flaua* *Xanthe*,

Petræ dilecta, *Menestho*, *Europe*,

Metis, & *Eurynomo*, *Telestho*, & *lutea* *Peplo*,

Chryso, *Asia* simul, *suavis* *Calipso*,

Eudore, *Tiche*, atq; *Amphiro*, *Ocyroë*.

Et *Stryx*, est quæ cunctarum præstantior una.

Hæ nymphæ, *Oceanum* *Tethyn* habuere parentes,

Antiquæ mage: porro alia est, sed plurima turba,

Sunt ter mille quidem pedibus fuscæ *Oceaninæ*.

Has etiam *Vergil.* & alibi, & in quarto *Georgicorum* commemorat:

Drymo, *Xantho*, *Ligea*, *Phyllodoce*,

Cæsariem effusæ nitidam per candida colla,

Nesæ, *Spio*, *Thalia*, *Cymodoce*,

Cydippe, & *flaua* *Lycorias*, altera uirgo,

Alteratim primùm *Lucinæ* experta labores,

Clio, & *Beroë* soror, *Oceanitides* ambæ,

Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ,

Atq; *Ephyre*, atq; *Opis*, atq; *Asia* *Deiopeia*,

Et tandem possitis uelox Arethusa sagittis:
Inter quas curam Clymene narrabat inanem, &c. Idem poëta:
Oceanumq; patrem rerum, nymphasq; sorores,
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.

Vbi Seruius ait, aut ducentas nymphas asserit, aut finitus est numerus pro infinito, nam & ipse paulò antè ex Hesiodo ter mille attulit. Sanè Cymothoë Neptuno à Vergilio ascribitur, ut in primo Æneidos, Cymothoë simul & Triton adnixus acuto, Detrudunt naues scopulo.

Dicta à τὸ δειρὸν τὸ ἰύμα, ut ait Seruius. alij ab undarum uelocitate, hoc est, θοῖ τὸ ἰύμαρ.

Naiades, quæ & Naiides, fontium nymphæ uocabantur, παρὰ τὸ νῆα, quod fluo significat. hæ & πηγῶναι & κρηνοῦναι dicuntur. Homerus, νύμφαι κρηνοῦναι λέγουσι δῖος, hoc est, Fontanæ nymphæ natæ Iouis. Naiades uerò Porphyrius in commentatione in Homeri antrum, dictas ait à τῶν ναιάτων, id est, ab aquis & fontibus. His etenim appellari existimat potentias aquis præsidentes: olim autem, & animas communiter omnes, quæ ad generationem descendere putabantur. Existimabant enim animas assidere aquæ diuinitus afflata, ut inquit Nummenius. Hac de causa uoluit & Prophetam dixisse, Spiritum dei ferri supra aquam. Sed ab his ego libenter abstineo.

Potamides nymphæ etiam appellatæ, id est fluuiales, quas & fluminibus præesse tantummodo putauit antiquitas, meminit Laëtantius in tertio Theb. Dicta, quia πόντος, fluuius dicitur.

Meliæ inter nymphas numerabantur, ut est apud Hesiodum, & Apollonij interpretes. Dicta uerò à Melia Oceani, ut Callimachus cecinit in hymno Delitametis eius scholiastes id parum percepisse uideatur, super hæc poëta uerba,

ἰδί' ὑποδινυθεῖσα χερσὶ ἀπαύσατο νύμφη, αὐτόχθων μελίη. id est,

Ipsa autem Meliæ indigena acta dolore quieuit,
Nympha choro.

Sedenim ex Melijs nymphis homines natos fabulati sunt, quòd uel sub arboribus nasci contingerit: uel quòd ibi exponerentur, ut Proclus in Hesiodum notat. Palæphatius γ' ἀπίσους; eos ridet qui dicunt genus hominum ex fraxino, hoc est, ἐκ τῆς μελίης progenitum. nam à Melo, inquit, potius dicti, ut ab Ione Iones. Fuit & Melia nymphæ nomen, Ismeni soror, Temeni mater, cuius Pindarus meminit, & eius interpretes. Hesiodus in Theogon. Melias nymphas natas ex amputatis testiculis Coeli à Saturno, unà cum Erinnijs & Gigantibus ait,

νύμφας δ' ἀς μελίης καλέσο' ἐπ' ἀπέρονα γαῖαν. hoc est,
Nymphas quas Melias uocitant telluris in oras.

Quo loco Procius ait, animalia rationis expertia ex arboribus esse. Ioan. Zezes grammaticus nomina Meliarum in Comment. Hesiodi hæc esse ait Helice, Cynosura, Arethusa, Ide, Crime, Britho, Celeno, Adrastea, & Glauca. Idè alibi uidetur Melias cū Orestiadibus, & Hamadryadibus cōiungere. Porro nymphæ etiam ἐπιμελιῶδες eadem ratione uocatæ fuere, item μελιῶδες, ut Hesychius notat: & ut Phauorinus scribit, μελιῶδες Doricè, & μελιῶδες.

Caberides nymphæ à Cabiris nominatæ, ut Arguius Acusilaus prodit, & Pherecydes. hic ex Cabera Protei filia & Vulcano tres Cabiros, totidemq; nymphas Caberidas ortas scribit: ille ex eodem Vulcano & Cabera Camilum natum ait, ex quo Caberi nati sunt, & è quibus Caberides nymphæ. Idem & Strabo scriptum reliquit, & nonnihil ipse in Caberis attigi. Parum mihi liquet. an eadem sint quæ Telchimia nymphæ dicebantur, quarum apud antiquos mentio inuenitur,

Dodonides nymphæ à Dodona Epiri nuncupatæ sunt, ubi oracula notissima reddebantur. Sacerdotes hæ ibi fuerunt, & ministræ, quas ita effingit Philostratus in Imaginibus, ut rigida ac sacra quadam specie esse uiderentur. nam & suffitus & libamina exhibere, & ministrare propè uidebantur. ipsum lege Philostratum. Ab Hygino proditum est, ex Pherecydis sententia septè Hyadas, de quibus paulò post agemus, Dodonidas nymphas appellatas.

Cithæroniades nymphæ, à Cithærone monte Bœotia nuncupatæ, in quo oracula dabantur. hæ & Sphragitides dicebantur, ab antro quod in eo monte fuerat, ut Paus. in Bœot. scribit, in quo hæ nymphæ responsa reddebant. Quidam huius montis summitatem Sphragitin nuncupant. Harum quoq; nympharum Plut. in uita Aristidæ meminit, quin eis etiam statuta sacra ex Æantide tribules quotannis peragerè solebant. hæ, ut puto, & Sphragiæ ab Orpheo in hymnis dicuntur.

Corycides, quæ & Coryciæ nymphæ, à Corycio antro montis Parnasi uocatæ, ut idem docet Paus. de his & poëta Ouid. cum in sexto libro Metamorph. tum etiam in epistolis mentionem facit. Memoratur & celebre alterum Corycium antrum in Cilicia, à Mela, & alijs.

Anigrides nymphæ ab Anigro flumine nuncupatæ, teste Strabone & Paus. in Ele. Anigridum nympharum in Samico specus fuit, haud procul à flumine Anigro, in quem ingressi utiliginibus laborantes, huiusmodiq; cæteris morbis, si nymphis his sacra spopōdissent, Anigrumq; fluitium innataissent, sanabantur: si credere dignum est. Fuerunt & Agriades nymphæ, quarum mentio apud Hesychium: nisi sit mendum in codice, ut sunt in eo plurima, ut pro Anigrides, Agriades scriptum sit.

Ismenides nymphæ dictæ sunt ab Ismeno Bœotia celebri flumine, quarum templum, ut Paus. docet in Attica, fuit apud Myrrhinusios Atticæ populium, Ouidius Metamorph. libro tertio,

Thuraq; dant, sanctasq; colunt Ismenides aras.

De Ismenio uerò Apolline, agemus in Apolline.

Sithnides nymphæ Megarenses, ut idem Paus. scribit. Erat, inquit, in urbe Athenarum fons, quem ædificijs Theagenes construxit, cuius filiam Cyloni Atheniensi nupfisse ferunt: Cylo rerum potitus fontem ædificio ornauit, egregij sanè spectaculi amplitudine, columnarumq; multitudine. in eum fontem aqua illabebatur, quam σιδνίδων νυμφῶν nuncupabant, quas Megarenses populares suas esse affirmabant: & cum unius earum filia Iouem concubuisse, & inde Megaram natam Deucalionis tempore, qui diluuium euasisse dictus est in montem Geraniam, cum eo tempore nondum sic eo nomine uocaretur: sed quòd ad γεράνων, id est gruum superuolantium clangorem illenatarit, inde Gerania est monti nomen inditum.

Amnisiades, & Amnisiades nymphæ, nuncupatæ sunt à Cretensi ciuitate Amniso, ut Stephanus auctor est.

Ionides nymphæ, teste Paus. ab Ione Gargetti filio denominatæ, quarum nomina fuere Calliphæa, Synallaxis, Pigæa, & Iasis. harum fons & templum fuit apud amnem Cythæron, in agro Eliorum. Huius fontis uirtus, ut si agro ti in eum descenderent, sanarentur à langoribus.

Lusiades nymphæ appellatæ ab aquis, apud quas homines frigoris captandi gratia diuersari soliti essent.

Pteridas nymphas quasdam Hesychius commemorat, ab herba quapiam quæ πτέρης dicitur Græcè, Latine filix.

Heliades nymphæ, quæ & Phaëthontides appellatæ sunt, quòd Phaëthontis sorores essent, & in arbores populos cōuersæ. Ouid. fabulam explicat in Metamorph. à sole dictæ, qui ἠλιῶς dicitur, Vergilius in Bucolicis,

Tum Phaëthontidas musco circumdat amaræ Corticis.

Fabula est notissima Græcis & Latinis scriptoribus: & has in Imaginibus graphicè effinxit Philostratus: uti etiam Centauridas nymphas, Centaurorū filias uario equorum colore assimilatas, libro secundo.

Herēsidēs nymphæ quædam, dictæ ἐκ τῆς Ἥρας, id est à Iunone: quæ Iunoni lauacra ministrabant, ut scribit Hesychius.

Themistiadæ nymphæ, à Themide nuncupatæ, eodem Hesychio auctore, leguntur.

Gorgones tres fuere sorores, Phorcynis filia: Euryale, Stheno, & Medusa. quarū capita draconū squamis obfita fuisse dicuntur, dentes maximi suum instar, item manus & alæ quibus per aëra ferri dicebantur, & in se intuentes in saxa uertere, ex tribus uerò Medusa mortalis fertur fuisse, ideoq; à Perseo decollata: reliquæ duæ sorores immortales Perseum nequiter consequi, quòd Orca galea obtectus, ut ait Hyginus, non cernebatur: hinc illæ tandem eum persequi desinere. Gorgonas Seruius, in extrema Africa circa Atlantem montem fuisse scribit, unumq; omnes oculum habuisse, quo inuicē uterentur. Serenus tamen ait, puellas eas fuisse unius pulchritudinis: quas cum uidissent adolescentes, stupore torpebant, unde fingitur, quòd si quis eas uidisset, uerteretur in lapidem. Harum allegoriam in primo explicat Fulgentius, & eo subtilius Io. Zezes grammaticus in commentario in Hesiodum. Sanè & Gorgona Cyrenaici Pallada uocabant.

Græcæ quoq; Phorci filia: in nympharum numero habitæ fuere, tres, Pephredo, Enyo, & Dinon: sic nuncupatæ, quòd statim ut natæ sunt, anus fuisse ferunt: & unicum tribus oculum, unicumq; dentem, quibus uicissim inter se uterentur.

Sirenes ab aliquibus etiam inter nymphas connumerantur, quæ & à patre Acheloides uocatae fuerunt, de quibus Homerus in Odyss. xii. & Orpheus in Arg. itemq; Apollonius in quarto (ne Latinos commemorem) in commentarijs Zezes in Hesiodum, quod & ipse in Musis retulit. Sirenes filiae dicuntur Terpsichores, seu Melpomenes, & Acheloi. Seruius tamē Calliopes ait, quidam tres commemorant, Parthenopen, Leucosiam, & Ligiam, alij duas tantum, & sine nomine, ut Eustathius notat, alij quatuor: nec qui quinq; scripserint desinere. Græci tradunt grammatici, Sirenas à pectore habuisse ad superiora σπρδωρ, id est passerū speciem, inferiora uerò mulierum. De his ita prope modum Seruius: Sirenes secundū fabulam tres in parte uirgines fuerunt, & in parte uolucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filia, harū una uoce, altera tibijs, alia lyra canebat. & primò iuxta Pelorum, post in Capreis insula habitauerunt: quæ illectos suo cantu, in naufragia deducebāt. Secundū ueritatem, meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam ducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem. Buccatius ex Albrico ignobili scriptore, eis uirginium corpus umbilicotenus attribuit, & gallinaceos pedes. quidam eas in pratis, ubi multa essent mortuorum corpora, statuerunt: uel, ut Vergilius cecinit,

Iamq; ad eò scopulos Sirenum aduecta subibat,

Difficiles quondam, multorumq; ossibus albos.

In Bœot. est à Paus. proditū, Sirenas ab Iunone impulsas, ut cū Musis cando certarēt: quas cū cātu facile Musæ uicisset, eis pēnas euulserūt, fertaq; sibi ex ijs effecere. Stephanus & Apterā urbē in Creta ex re appellatā scribit, quo loco certamē fuit, Strabo de Sirenis lib. primo agit, deq; earum sacello, & Sirenis insulis, quæ ue loca ipsa incoluerint. Prætermitto quæ traduntur à Palaphato, & à Fulgentio, ne nimis sim: si uacat, eos legito.

Hyades quoq; quæ & Pleiades dicuntur, à nostris uerò Vergiliæ & Succulæ sunt

sunt à Pherecyde Atheniense nymphæ Dodonides dictæ, quarū hæc nomina prodiit: Ambrosia, Eudora, Pedile, Coronis, Polyxo, Phyleto, Thyene. Arat. uerò his duobus uersibus earū nomina protulit, quem & nostri secuti sunt:

Alcyone, Meropeq; Celanoq; Electraq;

Taygete: Steropeq; simul, uenerandaq; Maia.

Musæus Hyadas ex Atlante & Electra Oceani filia genitas ait: unde & Atlantides cognominatæ sunt. quarū frater fuit Hyas, à quo illis nomen est inditum. hoc licet perperā apud Hyginū legatur. Scribit Zezes grammaticus in Hesiodi cōment. Atlantis filias fuisse 7 (licet corruptè 12, codices habeāt)

& filiū unū Hyanta, qui serpentū uenationē exercebat, à quo Hyades dictæ. Alios idē dicit ab Y elemēto, hoc nomen deriuare. Sed & alij ab ἵω, pluo deducūt. Pleiades uerò nuncupatæ, uel à Pleione, uel q; plures fuerint, uide Hyginū. In Cōmentarijs uerò in Theocritū, harū nomina ita legimus, Coccinō, Glaucia, Protis, Parthenia, Maia, Stonychia, & Lampadō. Alij has dicūt: Electra, ex qua Dardanū: Maiā, ex qua Mercuriū: Taygetā, ex qua Lacedæmona Iupiter procreauit: Alcyonē, ex qua Neptunus Irea: & Celanō, ex qua Lycū & Nyctea, idē Neptunus sustulit: Steropē, ex qua Mars Oenomaū: & ultimā Meropen, quæ Sisypho nup sit. Cōsimilia ferè traduntur ab Ouid. in Fast. Hæ aut post uer exoriūtur, occidūt hyemis initio, plura Hyginus in Tauro, alijq;

Thysiades nymphæ quædā ab Hesychio scribuntur, furentes & bacchantes. sed & hoc eodem nomine sacratæ quædam Proserpinæ mulieres dicebantur. quin & idem auctor ait, bacchantium uocem Thyiada dici. Thyas uerò bacchas uocari, notissimum est, & Thyas numero unius.

Nysiades, & Nyiades nymphæ, à Nyfa monte, in quo nutritus, & unde appellatus Dionysius. quæ tamen uarijs in locis fuisse traditur. nam & in Bœotia, & India, & Arabia à scriptoribus reponitur. Ouid.

Inde datum nymphæ Nysides antris

Occuluere suis, lactisq; alimenta dedere. Cætera in Baccho dicta:

Profelenides nymphæ Arcadicæ nūcupatæ, quo modo Arcades ipsi πρηνειδαι dicti, ut auctor est Hesychius.

Mycalides nymphæ Samiæ dictæ. Callimachus in Deli hymno, γάτων δὲ ἀγκυαῖς μυκαλινοῖδ δὲ θηάνιασιν. hoc est, Vicinæ Ancæi Mycalesides exceperunt. Denominatæ uerò à monte Mycaleso, qui Samo è regione positus est, ut Stephanus scribit: qui præterea & Mycalen Caria describit, & Mycalessum urbem mediterraneam Bœotia, cuius & Thucydides in septimo meminit. dicta quidem, quòd ibi bos Cadmi ἐμυκήσται, id est emugiterit. Fuit & alia in Caria, teste Ephoro in tertio.

Lelegeides nymphæ, in primis à populis nūcupatæ. Ouid. in Metamorph. Libyllatides quædā nymphæ cōnumerantur ab Hesychio: ex loco nomē.

Glyphiæ nymphæ, à Glyphio antro & monte dictæ.

Callistephani nymphæ, denominatæ à Callistephano olea, teste Pausania. ἀβαρβαλαῖαι nymphæ quædam nuncupatæ. nam & ἀβαρβαλαῖαι nomen fuit nymphæ.

Thurides & Musæ & Nymphæ, à Macedonibus. Idē hoc scribit Hesychi. Goniades nymphæ, quarum templum fuit apud Cytherim fluiū, ut scribit Strabo in octauo, quod non multum aberat ab Heraclea.

γυναικῶν δὲ nymphæ à Lesbijis nuncupatæ: & γυναικῶν nymphæ quædam in Cypro, ut Hesychius testatur.

Pyrfanides quoq; nymphæ, ut idem scriptor commemorat, quæ à facibus uel igne, hoc est ἐκ τῶ πυρῶς nominantur, qui dari solet in signum.

Phruxonides etiam nymphæ à Columella quædam appellatur, quæ Mellissas, id est apes educasse dicuntur.

Commitiæ nymphæ, teste Varrone, uocata fuerunt ad lacû Cutiliensem, à Commatu scilicet dicta, quòd ibi insula in aqua commoueretur. sic etiam à lacu Velino, dea uel nympha Velina.

Nunc de plerisque alijs nymphis singularibus agendum, seorsum ab his quas antè ex Hesiodo recitauimus.

Amalthea & Themis nymphæ fuerunt, ut ex Musæo refert Hyginus, quibus à matre Opelupitalendus est traditus. Amaltheam autem ferunt habuisse capram in delicijs, quæ Iouem aluisse dicitur. Parmeniscus uerò Amaltheam caprâ dixit regis Melissei, cuius lacte, cum aliud non haberet ad puerum alendum, nutrire: qua de re tot sunt fabulæ Græcis & Latinis confictæ scriptoribus, adeò ut eam in cælo usq; collocarint. Lege Diod. Siculum, & Strabonem, qui hac de re non pauca scripserunt. Palæphatus etiam fabulam exposuit. Quidam has nymphas Adrastiam & Idam dixere, Melissei filias, aliter tamen recitat Ouid. lib. 5. Fast.

Nais Amalthea, Cretæa nobilis Ida,

Dicitur in syluis occuluisse Iouem. Lege cætera. Sed & cornu Amaltheæ in proverbium deductum est, de quo Erasmi inter cæteros. sed Amaltheæ etiam pellem, quæ diphthera dicta est, Iupiter accepit, in qua res humanas perscriberet. Plutarch. eandem & Adrastiam Iouis nutrices ait: Iunonis uerò unam, Eubœam: Apollinis duas, Alethiam & Corythalam: Bacchi plures. quod non absq; mysterio factum ait, quia scilicet multa aqua ad uini mixtionem conueniat.

Æga & Helice, nympharum nomina, quæ ex Oleno natae, & ipsæ Iouis nutrices feruntur, ut Hyginus, alijq; prodiderunt, quidam Ægam Panos uxorem dixere, ut alibi docuimus, à qua & Ægis dicta. Plura Hyginus. alij Helicem & Cynosuram dixere. Hyginus in secundo, alij.

Ægle etiam nymphæ nomen: Maro in Bucol. Ægle Naiadum pulcherrima, &c. Solis & Neæræ filia. αἴγλη Latine splendor dicitur. est & Iunæ nomē: item ludij genus, & placenta, ut apud Græcos obseruamus. Ægles præterea uiri proprium, qui mutus cum esset, repente uocalis factus est: ut Val. Maximus & Gellius scribunt.

Acamarchis nymphæ nomen, filia Oceani, apud Diodorum.

Amphithoë quoq; nymphæ nomen, à circumcurrendo appellata, & uelocitate: quemadmodum à circumfluendo Amphirrhoë, & Amphinome à circumpascendo. plura interpretes Hesiodi.

Eunica, Malis, & Nychia, nympharum nomina in 13. edyll. Theocriti, quæ Hylam Herculis puerum rapuerunt.

Thetis nymphæ ex Nereidum numero, mater Achillis: de qua cum cæteri poëtæ adeò fabulati sunt, tum maximè Homerus, qui in primo Iliados eam ait Iouem defendisse, cum dei cæteri contra illum conspirassent:

Illum cum uellent alij constringere uinculis

Diui, Iuno, Neptunusq; & Pallas Athena. quam fabulam interpretatur Phurnutus, quo loco agit de Briareo, qui & Ægæon dictus est. hanc præterea nympham Iouem optasse, & poëtæ narrant: sed oraculo deterritum abstinuisse. Ouidius, alij.

Callisthò nymphæ nomen, Lycaonis filia, quæ cum Dianæ comes esset, ab Ioue compressa filium Arcada genuit: amboq; hoc est mater & filius, in cælum relati: ipsa Arctos, id est ursa: Arcas uerò, Arctophylax, dicti sunt. lege Ouidium, & quæ multa in secundo libro Astronomici poëtici ab Hygino scripta sunt, & quæ ab Arato, & quæ in Aratum, tam Græcè quàm Latine scripta sunt commentaria.

Argyra nomen nymphæ fuit, cuius amore cum Selemnus adolescens torqueretur,

queretur, obiit eius nimio desiderio, qui à Venere in cognominem fluium mutatus fuit: cuius aquam amantibus prodesse ad amoris remedia, fuit opinio. in ipso enim amâtes flumine abluti, desiderij obliuionem concipere putabantur. At uerò Argynam ipsam & fontem & urbi Argyræ nomen dedisse, Pausanias tradit.

Daulis nymphæ nomen, Cephisi filia, quæ urbi nomē dedit: quæ uel Tearei & Philomelæ ac Prognæ fabula notissima est, uide Paus. in Phocæicis.

Crenis, Crenidis nymphæ nomē, teste Præciano grammatico in septimo, & Ouidius in Metamorphos.

Echidnam etiam nympham Hesiodus facit in Theog. dimidia sui parte puellam speciosam, quæ in quascunq; partes oculos flecteret: dimidia uerò altera parte, qua serpens immanis erat, in cauerna diuersans, & cruda mandens. hæc cum Typhone mixta, peperit Orthum canem, Cerberum, & Hydram, cætera notiora sunt, & ex nostris lege. Echenais quoq; nympha, uel Daphnidis amore cognita: de qua, fabula legitur apud Parthenium.

Salmacis nympha, Cæli & Terræ filia mollissima, fertur fuisse causa fontis Alicarnasi aquæ appellandæ Salmacidis: quam qui bibisset, uitio impudicitia mollesceret. ob eam rem, quòd eius aditus angustatus parietibus, occasione largiebatur iuuenibus petulantibus puerorum puellarumq; uoluptatibus, quia non patebat effugium. inde Ennius: Salmacidas spolia sanguine & sudore. Hæc Festus, meminit M. Cicero. uide Victruuium libro 2, cap. 8. Ouidius quarto Metamorph.

Vnde sit infamis, quare male fortibus undis,

Salmacis eneruet, tactosq; remolliat artus,

Discite: causa latet, uis est notissima fontis,

Idem libro decimoquinto:

Cui non audita est obscenæ Salmacis unda?

Thisoa, seu Thesoa, Neda, & Agno, nympharum nomina apud Arcades, quæ & ipsæ Iouem aluisse dicuntur, ut Paus. in Arcad. Thesoa quidē urbi nomen dedit apud Parrhasios, Neda fluuius, Agno fontem in monte Lyceo. meminit harum & Marullus in hymnis, & Nedæ Callimachus in Iouis hymno.

Asia nympha, quam inter Oceanitides commemorauimus, de ea etiam Varro de Lingua Lat. Asia, inquit, dicta à nympha, à qua & Iapeto trahitur Prometheus. Legimus & ab hac tertiam orbis partem appellatā, ut ab Europa Agnoris alteram, tertiam à Lybia: de quibus plura in Annotationibus.

Acacalis nymphæ nomen, quæ ab Apolline compressa in Creta, filios edidit Phylaciden & Philandrum. Paus. meminit, & Apollonius in Argon.

Lotus nympha, quæ in plantâ sui nominis conuersa dicitur, cum eam fugientem Priapus comprimere uellet: Ouidius,

Orphne nymphæ Auernalis, de quo Ouid. quinto Metamorph.

—Solutusq; ex omnibus illud

Ascalaphus uidit, quem quondam dicitur Orphne,

Inter Auernales haud ignotissima nymphas,

Ex Acheronte suo furuis peperisse sub antris.

Mintham nympham, in metham herbam mutatam à Proserpina, pluribus ostendi in Iunonis Syntagmate, quare illinc repete.

Cyane nymphæ nomē, quæ Proserpinæ comes fuit, quam, ea rapta, nimio eius desiderio in fontem delituisse, testis est Ouid. in Metamorph. meminit eius & Claudianus. Lactantius grammaticus in 5. Theb. comment. hanc ab Anapo amatam tradit, & aliam recitat fabulam.

Melinoë ab Orpheo nympha Chthonia, id est terrestris dicta est, ita enim ad hanc hymnum cum thymiamate aromatum exorditur:

Μελινόεω κελίω νύμφω χθονίω, λεροῦ πειλοῦ. hoc est,
Melinoem uocito crocea quæ ueste nitescit,
Nympha inter Chthonias.

Sagaritis nomē nymphae, à Phrygiæ fluvio denominata. Ouid. in 4. Fast.
Fallit, & in nympha Sagaritide desinit esse,
Quod fuit: hinc pœnas exigit ira deæ.

Sanè fluius *σαγγάριος* in Græcis sæpe legitur, ut in eo Hesiodi in Theogon. *σαγγάριον τι μέγαρον*: & Apollonium in secundo. Sangarius uerò fluius (ut dixi) Phrygiæ est, quem Marlianus Sangarum uocat. Hermogenes uerò in eo quem de Phrygia scripsit, Sangam quendam fuisse ait, impium erga Rheam, quem illa in hæc aquam immutauit: unde est hic fluius Sangarius, prope quem Oreæ Cereris templum fuit, ut in Cerere etiam repetam.

Bolina nomen nymphae uirginis, quam Apollo amauit: illa autem amantem deum auersata, se in mare projecisse fertur: uerum Apollinis beneficio immortalis est reddita. ab hac ergo & urbs, & fluius, nomina fortiti sunt in Achaia, hæc ex Paul. & Stephano, ac Rhiano desumpta.

Iuturna nympha, ut Varro scribit in libro de Lingua latina, quæ iuuaret: itaque multi ægroti propter id nomen, hanc aquam petere à fontibus soliti, Iuno uerò apud Vergilium in duodecimo ait, Nympha decus fluiorum, & paulò supra:

Ex templo Turni sic est affata sororem
Diua deam, stagnis quæ fluminibusq; sonoris
Præsider: hunc illi rex ætheris altus honorem

Iuppiter, erepta pro uirginitate sacrauit. Quo loco inter cætera Seruius: Iuturna, inquit, fons est in Italia saluberrimus, iuxta Numicū fluium, cui nomen à iuuando inditum est. de hoc autem fonte Romam ad omnia sacrificia aqua afferri consueuerat. hæc quidem adhuc Seruius. Porro tradunt alij, Iuturnam in lacu fuisse sumersam, cui ipsa nomen indiderit. Colabatur quidem à Romanis. Ouid. in Fast.

Te quoq; lux eadem Turni soror æde recepit,
Hic ubi uirginea campus obitur aqua.

Quibus poëtae uerbis ostenditur, Iuturnam in campo Martio prope Virgineam aquam cultam fuisse. Variè tamen ab antiquarijs hoc tempore de Iuturnæ aqua traditur. quidam enim eam statuunt in eo loco, qui nunc uulgò Treglio appellatur, qui non infirmis rationibus aguntur: alij alio loco, prope forum scilicet, non procul à Circo, quo loco meminisse sæpe cum Sanga & Iul. Sadol. & alijs descendisse, ut fontem conspiceremur.

Ægeriam etiam nympham Numæ Pompilij regis, ut aiunt, uxorem Romani coluere, eiq; ædem construxere. cum hac congressus Numam habere solitum, Græci ac Latini historici prodiderunt. quin & Ægeriæ lucus illi dicatus fuit, quem (ut ait Liuius) medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua: quem lucum Camœnis sacrum, in nostris Musis retulimus. Dionysius Alicarn. libro secundo Hist. nympham scribit Ægeriam Numam Pompil. adijisse assidue, docentem regiam sapientiam. alij non nympham ipsam, sed Musarum unam: atque hoc dicunt omnibus manifestum fuisse, & cætera quæ subdit: quibus in utranq; partem disputat, dea ne an non fuerit. Plutarchus quoq; in Numa, multa de Ægeria scribit, quæ & ab alijs traduntur. Sed illud præterea addit, quomodo huiusmodi dearum congressus fieri cum hominibus existimarentur à gentibus. Festus uerò, Ægeriæ lucum iuxta portam Capenam constituit. Ouid. in tertio Fastorum:

Ægeria est quæ præbet aquas, dea grata Camœnis,
Illa Numæ coniunx, consiliumq; fuit.

Idem

Idem poëta libro quintodecimo Metamorphoseos, eam mutari inducit in fontem à Diana:

—Donec, inquit, pietate dolentis
Mota soror Phœbi, gelidum de corpore fontem
Fecit, & æternas artus tenuauit in undas.

Fuerit porro ne hæc, an altera, Egeria, non satis liquet, quæ à mulieribus coleretur, quod eam opitulari credebant partu egeredo: unde & illi nomen, de qua & in primo Syntagmate meminimus. Huic etenim prægnantes sacrificabant, quod eam putarent facilem conceptum egerere.

Egnatia nympha in Apulia celebrabatur, à qua & loci nomen, ubi deam cultam fuisse proditum est: in cuius ara lignis superpositis extructisq; ignis sua sponte excitari accendiq; ab antiquis existimabatur. Plin. lib. 2. miraculi meminit, non autem nymphae.

Legimus & alia prope innumerabilia nympharum nomina apud utriusq; linguæ auctores, quæ infiniti sit laboris omnia collegisse: ut non modò uerum sit quod Seruius scribit, c c fuisse nymphas: sed quod etiam scripsit Hesiodus in Theogonia,

τρεῖς γὰρ χίλια εἰσι πάντοφθορα ὠκεανῖνα. hoc est,

Nam nymphae tribus extant millibus Oceaninæ.

Quare ideo ad alia me conuertam.

CASTORES, VEL DIOSCVRI.

Castor & Pollux, Castores dicti, & Græcè Dioscuri, Iouis filij, de quibus ita M. Cicero de Natura deorum: Dioscuri, inquit, apud Græcos multis modis nominantur. Primi tres qui appellantur *ἀσπιδες*, Athenis ex rege Ioue antiquissimo & Proserpina nati, Tritopates, Eubuleus, Dionysius. secundi, Ioue tertio nati, ex Leda, Castor & Pollux. tertij dicuntur à nonnullis, Aleo, Melampus, & Eumelus, Atrei filij, qui Pelope natus fuit, hæc quidem M. Cicero. Sed cōmunis opinio Dioscuros Castorem & Pollucem (ut diximus) uocauit, qui & Castores & Tyndaridæ dicuntur. Castoris, inquit Varro, Græcum & Pollucis à Græcis in latinis literis ueteribus nomen quod est inscribitur, ut *πολυδευκεις*, Pollices, non ut nūc Pollux. Sanè Castor & Pollux, ut idem testatur Varro, ab aliquibus Samothraces dei existimati. Castorum igitur alter pugil, alter equum domitor, ut est apud Homerū, certe & Theocritus eos *ἀθλητῆρας* nuncupauit, in edyllio peculiari. Item Pollucem *ἀθλητῆρα*, & Castora *ἰπποδραμον* cognominatos inuenimus. Isidorus libro 10. agens de ludis Circensibus: Itaque, inquit, Castori & Polluci deputantur hæc Iudorum species, quibus à Mercurio equos distributos historiae docent. Et Pollux quidem pugil fuit: nam & eum legimus, cum in Castorem fratrem quendam obloquentem audiuisset, eum pugnis interemisse, ut tradit Isidorus. Sedenim amicus meus Thil. gloriari solebat, se primū cōperisse se & prodidisse, ideo amphiteatra ouali forma constructa, quod Polluci deo pugili ea dicata essent, qui deus ex ouo editus fuisset. Etenim in amphitheatris ludij gladiatorij, & cætera athletarū certamina fieri solebāt. speciosa interpretatio Thil. Alj tamē, q; facilius ea forma multitudo spectantiū contineretur, & q; ex duplici theatro cōstare uideantur. Circū tamē Soli, alj Neptuno, alj alj dicatū prodiderūt. Castores igitur sub forma duorū fratrum effingebantur, robusti, formosi, in capite pilea habentes: unde & Pileati fratres uocati, ut infra dicā, auctores Catullus & Festus. Supra caput flammā igneam etiam habere uidentur, qualē eis apparuisse canit Orpheus. Apuleius in 10. cassides in capite gestare scribit, stellarū apicibus insignes. quales & superiores, & hos etiam posteriores in ueterib. numismatibus aliquādo cōspexi, scribit Plut. in eo qui *πρὸς Πλάτωνα*, i. de amore fraterno inscribitur: q; Spartiatæ antiqua Dioscurorum

Dioscurorum *Ἰδίοσκουρα*, hoc est simulachra dedicata, *Ἰδίοσκουρα* uocabant, erāt uerò duo ligna parallela duobus obliquis coniugata, id quòd putabant frāterno deorum amorì oblationis proprium esse, id est *ἀναθήματα* commune & indiuisibile, sic, **+** Fuerunt Castores etiā interdū in equis albis sedentes efficti, quā **+** les apud Sagram Locrensiū in notissimo proverbio celebrati: & **+** quales P. Vacieno, cū ē prætura Reatina Romam ueniret, nō cōtū apparuerunt, dicentes, Persen regem illo die captum, quod ille Senatui nūciāuit: qua de re Cic. in tertio de Nat. deorum plura. Scribit enim, apud Regillum in silice apparere tanquam uestigiū unguļæ Castoris equi: & in foro ab A. Posthumio ædem Castori & Pollūci dedicatam. Historia à pluribus est recitata. Quæritur hoc tempore à plerisque, qua fori parte esset hæc Castorum ædes. Quidam D. P. Cosmi & Damiani templum Castorum existimarunt: alij, iuxta Iuturnæ fontem. quòd innuere uidetur Ouidius in Fastis, ita canens:

Fratribus illa dies, fratres de gente deorum,
Iuxta Iuturnæ composuere lacus.

Qui de urbis Romæ antiquitatib. & regionibus scripsere, & ipsi inter se dissentiunt, cū tamen frequēs sit eius templi mentio Ciceroni, Liuiō, Plut. Horatio, Catullo, Varroni, Dionysio, Plinio, alijs: ita tamen, ut mihi non unū, sed plura fuisse uideantur. Feruntur & aliquādo apparuisse peregrino habitu, ut Simonidem ex conuiuio cū uocarunt. Historia est notissima Ciceroni, Valerio Maximo, F. Quintiliano. Sed & Phormioni Lacedæmonio eorum ædes possidenti, à quo cū patrem ædium non accepissent, in qua eius filia uirgo custodiebatur, abijisse ferunt, ac postridie nec puellam inuentam, nec comites. Sed iam nomina interpretemur.

Castores igitur interdum dicti, ut ex iam scriptis ostensum est, & interdum etiam Polydeuces. Quin etiam Decastores uocati sunt, ni Arnobij impressus codex mētitur. Hæc eius sunt uerba ex primo aduersus gentes: Tunc clari Decastores, equos unus domitare cōsuetus, alter pugillator bonus, & crudo inexpugnabilis cœstu.

Dioscuri quidem Græcis, Iouis pueri, uel filij, à nostris dici possunt. Sed præter ea quæ ex Cicerone citauit, Theocritus poëta edyllium reliquit, Dioscurorum titulo inscriptum, cuius hoc est initium,

*ἑμνίσμεν λέδας τε καὶ ἀργίχου δὶος υἱῶν,
κἀστῶρα, καὶ φοβερὸν πολυδὲυκα,* &c. hoc est,
Cantamus Ledæ natos, Iouis Ægiochiq̃,
Castora, Pollucemq̃ trucem.

Sed tamen Philo & Eusebius ex Phœnicum theologia ita scribunt: E Saturno & Selech natos Dioscuros, & deinde Dioscurorum posteros nauigia fabricantes nauigasse aiunt. At nos hæc exotica, & à nostris & Græcis aliena, mittamus. Pausanias in Attica, Nemesein Helenes matrem Græcos tradere ait, Ledam uerò nutricē, patrē Iouem, non Tyndarū. Isaacius quoq̃ ita feret: Iupiter in cygnum conuersus, cū Nemese Oceani filia in anserē mutata concubuit: quæ cū ouum peperisset, id in palude reliquit. quod cū pastor nescio quis inuenisset, Ledæ attulit: ea uerò in arca seruauit, quousq̃ ex eo nata est Helena, quam ut propriam educauit. Hyginus autē in Astron. poëtico, hæc aliter recitat, in Olore. ait enim, Iouem, cū Nemesein, ut secum cubaret, flectere nō posset, iussisse Venerem, aquilam simularet se in olorem uersum insequi: quo facto, ipse fugiens aquilam Venerem, in Nemeseos gremium confugit: quem non auersata, & consopita, ab Ioue compressa est: statutoq̃ tempore ouum peperit, quod Mercurius in gremium Ledæ profecit, ex quo nata Helena. Sunt etiam qui tradant, Iouem in formam stellæ mutatū,

tum, Ledam uisitasse, & Castorem atq̃ Pollucem genuisse: deinde Helenam, ut supra dictum est. Tradunt alij, Iouem in cygnū conuersum, Ledæ congressum, & nocte eadem Tyndarum: ex Ioue Pollucem & Helenam natos, ex Tyndaro Castorem: mortalem hunc, illos autem immortales. Sed mendose, ut puto, Hesychius: Dioscuros ait Helenæ fratres: Zethum & Amphiona, *Ἰδίοσκουρα* nuncupatos, & stellas quæ nauigantib. apparerent, & signum *Ἰδίοσκουρα*. Porro & Dioscuria festum fuit Castorum.

Tyndaridæ etiam frequēti cognomine uocati sunt Castor & Pollux, quo modo Amphitryoniades Hercules: hoc est à marito matris, non à parente Tyndaro. Ouidius:

Vos quoq̃ Tyndaridæ, quos hæc colit insula, fratres,
Mite precor duplici numen adeste rati.

Illud hoc loco tantum, quod de ouo fabulantur, cæteris missis, afferam. Quidam enim unum id tantum tradunt, alij duo, quidā & triplex, ut Auson.

Triplex Helenæ cum fratribus ouum. Idem:
Istos tergemino quos nasci cernis ab ouo.

Sanè quidam exponunt, quòd *ἴδιον* non modò ouum aliquando, sed superiore etiam domus partem, id est *ὑποδωρον*, hoc est cubiculum & thalamum, ut Homerus primo Odyss. ait, Penelopes *ὑποδωρον*. hinc facta fabula, cuius rei & Athenæus meminit.

Therapnæi fratres dicti Castor & Pollux, à Therapne uico Laconia, ut Pindari interpretes in Pyth. tradunt, item Isocrates in Helena. Stephanus tamen Therammen, alijq̃ nonnulli libentius legunt. Theramnæi etiam fratres uocati sunt, Isocrates, & Statius noster in Theb.

— Cū iam damnata sororis
Igne Therapnæi fugerunt carbasa fratres.

Oebalij fratres interdum etiam dicti sunt eadem ratione, qua Therapnæi & Amyclæi: hoc est, ab Oebali parte Laconia. Statius idem:

— Proferte benigna
Sidera, & antennæ gemino confidite cornu,
Oebalij fratres, longè nymphosa sororis
Astra fugate precor, totoq̃ excludite cœlo.

Hoc est, Helenam fugate. nam, ut Sosibius monumentis prodidit, Helenam mali, Castorem uerò & Pollucem boni causa apparere existimarunt antiqui. qua de re pluribus capite nono in Re nautica ægi.

Anachæ, qui & Anaces, Castores appellati sunt, quòd tempestates depellant, idem & *ἀνακτοί* dicti sunt, *παρὰ τὸ ἀνάσσω ἀνακτοί*, ut *φυλάσσω φυλακτοί*, *μαλάσσω μαλακτοί*. uel dicti quasi *ἀπακτοί*, quòd benignè & humanitè Atheniensibus affuerunt: uel quòd nauigantes seruare crederentur stellæ ipsæ apparentes supra & longè, hoc est, *ἀνω καὶ ὑπὸ*. unde Attici componētes, *ἀνακτοί* dixerūt. Eustathius *ἀπὸ τῶν ἀνακτοί* dictos existimat. Sed de his plura in eodem capite nono disserui amplius, & Theocritus in edyllio Dioscuris inscripto, & Horatius libro primo Carminum:

Dicam & Alciden, puerosq̃ Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit.

Defluit faxis agitatus humor,
Concidunt uenti, fugiuntq̃ nubes,
Et minax (quod sic uoluerit) ponto
Vnda recumbit.

Idem alibi Horatius:

Tyndaridæ fidus ab infimis

Quas eripiunt æquoribus rates.

Hinc & Seruatores, hoc est σωτήρες nuncupati sunt: teste Artemidoro lib. secundo Onirocriticôn: & Orpheo ad Musæum, cum ait,

Καὶ μέγας σωτήρας δὲ δὸς ἀφίτα τέκνα. hoc est,

Et magni Seruatores Iouis optima proles. Et Theocritus in supra citato poemate eos Soreres, Equites, Citharistas, ac Athletas nuncupat. σωτήρας nonnulli seruatores, alij salutare interpretati sunt. Scribit Diodorus Siculus, Orpheum, cum tempestate unâ cum cæteris Argonautis agigaretur, deis Samothracibus uota fecisse pro salute ac incolumitate: & extemplo se datam tempestatem, cum duo astra supra Pollucis & Castoris capitibus ceci dissent, deorumq; se prouidentia seruatos credidêre. Vnde, inquit, factum est, ut qui tēpestate deprehensi forent, Samothracibus deis uota facerēt, astraq; apparentia Castori & Polluci attribuerent. Hæc fermè Diodorus, Scribit Orpheus ipse in Argon. quod cum essent Argonautæ tempestate & pro cellis agitati, arrepta lyra tum cantare cœpisse: quo cantu mare pacatum, igneumq; splendorem supra Castoris & Pollucis capita affulsisse: quod & Val. Flaccus repetit. Iouem enim ita in primo inducit:

Dixit, & ingenti flammanem nubila sulco
Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua
In bifidum discessit iter, fratresq; petiuit
Tyndareos, placida & medijs in frontibus hæsit
Protinus amborum, lumenq; innoxia fudit
Purpureum, miseris olim implorabile nautis.

ἐπισημείους Castorem & Pollucem Homerus uocauit, hoc est, qui alternis diebus fata subirent: & ut canit Vergilius in sexto,

Sifratrem Pollux alterna morte redemit,

Itq; reditq; uiam toties. quo loco Seruius: Helena & Pollux de Ioue nati, immortales fuerunt, nam Castor Tyndari filius fuit, cuius mortem suo interitu fraterna pietas redemit, quod ideo fingitur, quia horum stellæ ita se habent, ut occidente una, oriatur altera. hæc Seruius. Alij Geminorum signum adeo amplum esse dixerunt, ut altero oriente, alter latere uideatur. Sed quos Homerus Heteremeros uocauit, hos Pindarus κατ' ἑμάρ, hoc est per diē, uel interdum prope Therapnes domos, nunc in Iouis aula uiuere in Pyth. dixit. Porphyrius tamē in Homerū, si modò Porphyrius ea scripsit, in 3. Iliad. Idam & Lynceum scribit Aphareifilios, Leucippidum amatores, ad nuptias Tyndaridas aduocasse Castorē & Pollucē, qui sponfas Phœben & Hairam rapere conati sunt. hinc orto certamine, Ida Castorē occidit sed hæc re iratus Iupiter, Idā fulminauit: Polluciq; optionē dedit, utrum immortalitate solus uti uellet, an cum fratre uitam cōmunicare, ille cum fratre maluit alternis uiuere. Proinde apud superos nunc Castor, nunc Pollux, & contrā, apparere uidentur. hinc Homer. ἐπισημείους ait eos uiuere, & mori. Pausanias tamē in Lacon. eos scribit, 40 anno postquam pugnant aduersus Idam & Lynceū, in deorum numerū fuisse relatos. Illud quoq; annotatione dignū est, quod in Questionib. scribit Plut. Mixarchageuam Castorē uocatum ab Argiuis, quæ apud se humatum affirmabant. idem Pollucem ut cœlestem colebant.

Gemini quoq; Latine dicti sunt, & Græcè δίδυμοι, ut notissimum est ex iam recitatis uel fabulis, uel historijs: imò etiā gemelli nūcupati. Catullus: Scq; dedicat tibi gemelle Castor, & gemelle Castoris.

Ambulij etiā cognominati à Laconicis, ut Pausanias prodit, quorum etiā ara fuit eo in loco, ubi & Iupiter & Pallas eodem cognomine colebantur, ut in Ioue scripsimus.

Laperfa

Laperfa Castores cognominati, à læ ciuitate Laconica, cuius Stephanus & Lycophron meminere, & copiosius Pau. Hefychius dictos ait à Laperse urbe, quam Homerus Laan dixit: οἴητε λάαν ἔχειν: id est, Quicq; Laan habitant. Sic uerò appellata, quòd in petra excessa sita esset. Lan Strabo scribit à Castore & Polluce per obsidionem expugnatam: monumentis relatum esse, inde illos Laperfas appellatos. Sophocles,

Νῆ τὸ λαπέσσα, νῆ τὸν δὲ πρώτῳ τρέφω,
νῆ τὸν δὲ σὺν ἀργεῖ, καὶ κατὰ σπέρτω θεός.

Senarij sunt, quos ego ita pro tempore,

Per & Laperfas, & per Eurotam, per & Iam tertium Argis, & prope Spartam deos.

Apheterij Castores etiā appellati sunt, ut Pausanias ait in Lacon. Aduersus, inquit, principium sunt Dioscuri ἀφ' ἑτέροι, quasi quòd in carceribus templum haberent.

Amyclæi præterea fratres nuncupati sunt, ab Amyclis notissimo Laconia oppido, ubi nutriti dicuntur. hinc poëta in tertio Georg.

Talis Amyclæi domitus Pollucis habentis Cyllarus.

Atqui, inquit Seruius, Castor domitor equorum fuit: sed fratrem pro fratre posuit, poëtica licentia. ut, Quas illi Philomela dapēs: pro Progne. item, Reuocato à sanguine Teucris: pro Dardani. aut certè ideo Pollucē pro Castore posuit, quia ambo licenter & Castores & Polluces uocantur. nam & ludi & templum & stellæ Castorum uocantur. Amyclæ uerò dicuntur, ut Pausan. & Stephanus tradunt, ab Amyclæ Lacedæmonis filio.

Pileati postremò fratres dici uidentur à Catullo in hoc scazonte:

A Pileatis nona fratribus pilea. nam pilea Castori & Polluci antiqui dedere. Quin Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos fuit, ut Festus scribit. Sunt qui pileum scribant uinctum fuisse folijs harundineis, atq; hæc tenus de Dioscuris,

ÆOLVS, VENTI.

Æolus deus uentorum, Iouis filius, ex Acesta filia Hippotæ Troiani, a quo, ut ab auo, Hippotades est appellatus: non quòd Hippotæ filius fuerit, ut pleriq; placuit, inter quos Ioan. Zezes grammaticus in Hesiodum, nam & ipsum mathematicum fuisse scribit: Homerus in Odyss.

ἄϊολος ἱπποτάδης ἄϊολος ἀδελφεὸς θεοῖσι. id est,

Æolus Hippotades dīs cœli charus amicus.

Ouidius undecimo Metamorphof.

Æolon Hippotaden cohibentem carcere uentos.

Vt uerò Seruius scribit, ex Varronis sententia, Æolus cum apud insulas Siciliae & Italiae propinquas temporibus Iliacis regnaret, ex confurgentibus nebulis futuras tempestates prædicebat, ita ut à rudibus hominibus credetur eas in sua potestate tenere. quod & Strabo etiā notauit. Plinius hūc ait uentorum rationem inuenisse. de hoc ita poëta in primo Æneidos, de Iu none agens:

Nimborum in patriam, loca foeta furentibus austris,
Æoliam uenit. hic uasto rex Æolus antro
Luctantes uentos, tempestatesq; sonoras,
Imperio premit, ac uinctis & carcere frenat.

Illi indignantes magno cum murmure montis,
Circum claustra fremunt: celsa sedet Æolus arce,
Sceptra tenens, mollitq; animos, & temperat iras.

Ni faciat, maria ac terras, cœlumq; profundum

Quippe ferant rapidi se secum, uerrantq; per auras, & reliqua,

Item paulò post, — Tenet ille immania saxa,
Vestras Eure domos: illa iacet in aula
Æolus, & clauso uentorum carcere regnet.

Quæ tamen omnia ferè desumpta sunt ex 10. Odyss. lib. & uterque poëta physica ratione usus. nam motus aëris, id est Iunonis, uentos creat, quibus Æolus præest. Diodorus Siculus scribit, Æolum senescente Liparo, cum socijs quibusdam ad eum deuenisse, eiusq; filiam uxorem duxisse, & post Liparum socerum Vulcanijs insulis, quæ ab Æoli nomine postea Æoliæ nuncupatae fuerunt, imperasse, piùm q; fuisse ac iustum regem: quin & erga hospites perhumanum, & uelis nautas uti docuisse: ex ignis etiam diligenti obseruatione, qui uenti futuri essent, prædicere solitum. unde & illum fabulæ uentorum potentem ac regem finxere, & ob eius pietatem & iustitiam deorum amicum existimatum. Hæc quidem ex Diod. Hinc ab Homero in Odyss. & à Vergilio uentorum deus confictus est. Palæphatus in lib. Incredibilem, rem ita explicat: Æolum ait astrologum fuisse, qui tempora nosset, quibus uenti flare debent: atq; ideo deum uentorum existimatum. Ciuitatisq; suæ moenia ex ære construxisse dictus, quòd scilicet armatos haberet homines in eius præsidio. Homeri interpretes quidam Æolum allegoricè annum interpretati sunt. & eius duodecim filios, 12 menses. Strabo uerò ex Polybij sententia: Æolus, inquit, in ipsius freti locis, in quibus est maris reciprocatio, & navigationis difficultas, per fluxus atq; reflexus aggrediendi signa præmonstrauit, itaq; uentorum custodem atq; regem creditum fuisse tradit. Legimus uerò in Græcis commentarijs, Æolum uxorem habuisse Teleporam Læstrygiæ nem, quam quidam Leopatra uocant: ex qua liberos duodecim, sex mares, & totidem foeminas sustulit. mares sunt hi, Iocastus, Phalacrus, Chrysippus, Pheremon, Androcles, & Xuthus. Diod. uerò hos ita enumerat: Astyochnus, Xuthus, Androcles, Pheremon, Iocastes, Agathyrus, & quibus in regionibus imperarunt, & nomina dederunt, exequitur. foeminae autem hæc feruntur, Iphthe, Æole, Peribœa, Dia, Hephestia, & Astycrate. Sanè duos Æoli nomine fuisse legimus, qui & interdum confunduntur. nam ut est apud Diodorum, & Direchiden, itemq; Seruium, prior Æolus Hellenis filius fuit, posterior Hippotæ. Alij aliter, ut à principio dicebam, nam ex Ioue natum tradunt, & ex Acesta, uel Segesta, filia Hippotæ Troianit: unde est Hippotades, ut dictum est, cognominatus. Plutarch. etiam in Parallelis, Æolum Tyrrenorum regem facit, qui ex Amphithea filias sex, & totidem mares suscepit. eorum Macareus natu minimus, unius amore, quam Canacem noster uocauit Ouidius, incensus, eam uitiauit: unde ex nato infante res est cognita. pater iratus eam filia misit, quo se infelix puella occidit. id mox Macareus intelligens, sibi quoque ipsi manus consciiuit, ut Softratus libro secundo rerum Tyrrenicarum prodidit. In hoc loco illud tibi significandum duco, Æolum Tyrrenorum regem appellatum à Plutarcho & Softrato: quia antiqui totum illud mare Tyrrenum dixere, quod Italiam & Siciliam alluit. Hinc qui Plutarchum est interpretatus, rectius fecisset, si Tyrrenorum, ut Græcè habet, non Thuscorum uertisset: quod ansam præstitit aliquibus, ut hallucinarentur. Audio & hac de re compositas Tragœdias. Sed nos de uentis sequamur. Quidam & Ventos ipsos deos fecerunt, ut in primis ostendit Orpheus, qui hymnos eis adolet cum libano, id est thure, Boreæ scilicet & Zephyro ac Noto. sed & Herodotus in Polymnia, ait inter cætera quæ ex oraculo Græci fecere ad arcendam & expiendam deorum iram in Persarum descensu in Græciam, eos Vētis arā in Thyia statuiffe, eo loco ubi Thyiæ Cephi filia fanum fuit. Sed & Ventos antiqui coluerunt. Vnde legimus, Phœnicem Vsonem uentis templa postuisse, & illis sacra fecisse: id quod & Eusebius ex eorum theologia

theologiae repetit in Præparatione Euangelica. Vergilius etiam Æneam inducit, pœudem Zephyris felicibus albam immolasse. Legimus & Augustum uota Circo fecisse uento, ne Gallia infestaret: & uotum sacrumq; exoluisse. cuius uenti plerumq; tanta uis erat, ut tecta auferret. Calabri quoq; in Iapygia, & Apuli, Atabulo uento: Athenienses Scironi, Pamphylj Gagnæo uota facere consueuerunt, ne incolas tæbe afficerent, ne uerua depopularentur. Thuri quoq; magno affecti beneficio, sacra Boreæ fecerunt, quod Dionysij classem, quam in eorum perniciem parauerat, funditus euertisset ac discieisset. Hac eadem uentorum ratione & Anemotis Minerua cognominata fuit, à uentis, ut in Minerua planius ostendam. Scribit in Corinth. Pausanias, in Titanes colle apud Sicyonios, uentorum aram positam fuisse, in qua quotannis sacerdos nocte una uentis sacrificabat, & ad quatuor scrobes alia multa peragere solebat arcania mysteria, ad placandam & mulcendam uentorum uim ac feritatem: Medæ etiam simul carmina concinuisse. Alia pleraq; hic ex Homero & Apollonio, & alijs Græcis Latinisq; poëtis afferre possem: sed eorum quædam in sacrificiorum Syntagmate comprehendam. Nunc uentos ipsos cõmemorabo. Venti igitur, Astræi filij dicti fuerunt, qui unus fuit de Titanibus, qui contra deos arma sumpserunt. Hic cum Aurora concubuisse dicitur, unde nati sunt uenti, ut scribit Hesiodus: quem secutus est Seruius. Ex quo exit illud Vergilij,

Tanta ne uos generis tenuit fiducia uestri!

Sanè & hoc annotatione dignum uidetur, tres, non quatuor uentos fecisse antiquiores, ut Orpheum in hymnis, Boream, Zephyrum & Noton: Aculsilauis quoque, ut est apud Ioan. Grammaticum, tres tantum ab Hesiodo positos ait, ut etiam ab Orphico: nam Argesten dicit epitheton esse Zephyri. Sed Homerus Argesten Leuconoton uocauit, & Apelioten Eurum. Sed enim iam uentorum ipsorum nomina tibi breuissimè, & regiones subsignabo. In primisq; quatuor primores statuam, ut uideamus ingeniose in primo Metamorph. Ouidium fecisse: quos & alatos finxere Gentes, nedum Hebræi, quorum rex & poëta in Lyricis carminibus cecinit,

Ἰπερίδου ὑπὲρ πτερύγων ἀνεμόων. Idem & alibi,

Ἰπερίδου ὑπὲρ πτερύγων ἀνεμόων. hoc est, uolauit super alas, uel ut alij respondent, super pennas uentorum. Nec alatos modo finxere, sed & tumentibus buccis, inflatis ac spirantibus. Certè Notus sic graphice describitur ab eodem Ouidius,

— Madidis, inquit, Notus euolat alis,

Terribilem picea tectus caligine uultum,

Barba grauis nymbis, canis fluit unda capillis;

Fronte sedent nebulae, rorant pennæq; sinusq;. & reliqua.

Sunt autem hi. Ab oriente brumali, Eurus, Vulturinus, Syrochnus uulgo. Ab oriente æquinoctiali, Apeliotes, Subsolanus, uulgo Leuates dictus. Ab oriente solstitiali, uel æstiuo, Cecias, Iapyx, uulgo Græcus appellatus. Contra, ab occidente brumali, Libs, Africus, Garbinus nautis uulgo uocatus. Ab occidente æquinoctiali, Zephyrus, Fauonius, Ponentes uulgaris sermone dictus. Ab occidente solstitiali, uel æstiuo, Argestes, Olympias, Chorus, Sciron, uulgo dictus Maestro. A septentrione, Aparctias, Septentrio, à nautico uulgo Tramontana nuncupatus. A dextro latere uersus occidentem, Thrasceas, Circius, nunc populari sermone Prouencialis appellatus. A sinistro uersus orientem Boreas, Aquilo, Meses. A meridie, Notus, Auster, uulgo dictus Ostro. A latere dextero uersus occidentem, Libonotus. A latere sinistro uersus orientem, Phœnicias, Euronotus, & Phœnix. Sunt inter eruditos, qui in 24 nomina & regiones distinguunt, Sunt & qui in plura, sed non aptis uo-

cibus. Ad cognitionem igitur & ipse 24. commemorabo, & quadripartito senario diuidam, exordiarq; à Septentrione, ut à cœli uertice nobis sublimi. Primus est Septentrio, qui & ἀπάρκτιας: secundus, Gallicus: tertius, Supernas, quartus, Boreas, uel Aquilo: quintus, λαονίας: sextus, χερσας. Secundus deinde senarius est ab ortu æquinoctiali, cuius primus est ἀπὸ λιαυτης, Subfolanus: secundus, ἀπὸ δίας: tertius, χερσας: quartus, ἀπὸ εὐφρονης: quintus, Vulturinus: sextus, Leuconotus. Tertius porro senarius, meridiem: primus, νότος, id est Auster: secundus, Altanus: tertius, Libonotus: quartus, ἀπὸ εὐφρονης, uel Africus: quintus, Subuesperus: sextus, ἀπὸ γης. Quartus postremo senarius, ab occasu: primus, ἔφωρος, qui & Fauonius: secundus, quæ ἐπὶ νότια uocantur: tertius, λιγυρός, quartus, ἀπὸ οὐρανίας, uel Chaurus: quintus: ἀπὸ πύργου, & Chorus: sextus & ultimus, ἀπὸ κεραίας. Sunt demum, qui ita de uentis statuunt, uocabulis etiam Opicis ac Barbaris, à meridie exordientes, Auster, Notus, Altanus, Libycus: ab austro, Libonotus, Libyci, Garbinus, Africus, Libs, Subuesperus, Libycius, Occiduus, Fauonius, Zephyrus, Chelidonias, Chaurus, Magister, Chorus, Argestes, Sciron, Olympias, Circius, Hellepontias, Gallicus, Thrasceas, Mese Græcus, Septentrio, Aparctias, Tramontanus, Charbas, Græcus, ab occidente, Aquilo, Boreas, Prodromus, Etesia, Supernas, Ornithia, Syrochus: ab oriente, Cæcias, Subfolanus, Apeliotes, Oriēs Syrochus, Vulturinus, Euris, Phoenix, Euronotus, Euroauster, Syrochus, ab Austro Leuconothus. Hæc sunt quæ breuissimè collegi. Si uerò quæ amplius traduntur ab auctoribus, Aristotele, Theophrasto, Victruuio, Strabone, Plinio, Vegetio, Isidoro, alijsq; requiris, omnia ferè collecta leges apud Valturiū in libris de Re militari. Nos ideo hæc pauca attigimus, ne deorum gentiū partem ullam prætermissè uideremur. Hunc uerò laborem omnē exegi 17 calend. Nouembris, 1543. Quam diem semper acerbam, semper honoratam (sic Dei uoluitis) habebō, ut de patris Anchisæ interitu Æneas ait apud poëtam:

Summus honos tibi sancta τριὰς, quæ numine trino
 Vna uiges, & cuncta foues, tua gloria tota est,
 Quæ mihi defœto morbis annisq; benignè
 Qualescunq; animi uires roburq; ministras,
 Ne uiuens taceam elingue & sine uoce cadauer.
 Salue æternum, salue, & quassam dirige cymbam:
 Dirige, ne disiecta uagis sit flatibus austru.

SYNTAGMA SEXTVM, DE PLVTONE, PROSERPINA, ET CÆTERIS DEIS INFERIS, AD NICOLAVM VICENTIVM.

Pluto & Persephone, dei silentium,
 Et Parca, & Furia, deiq; Manes,
 Omnis deniq; cœtus inferorum,
 Hoc Syntagmate sunt breuī notati.
 Quod munus tibi Nicolaë mitto,
 Hoc fratri tamen antè destinaram:
 Sed postquam irremeabiles tenebras
 Hunc Orci Libitina adire iussit,
 Tu qui hæres suus es, tibi hoc habeto:
 Nexum sic quoq; nominum duorum
 Vno hoc munere, Nicolaë, soluam.

Magna

Magna fuit Benedicti Vicentij fratris tui indoles, magnumq; optimarum artium studium, tum omnis liberalis & digna homine ingenio ab eo perquisita doctrina. sed, pro inuida fata, quo tempore in hac florentijs. urbe, sub hoc illustrib. & prudentijs. Principe, inter nos florere maxime poterat, caruit omnino rebus humanis. Ut enim de eo mittam illud, ἡρώτων μὲν τίδ' ἔστιν ὑγάρυδι, compatiensq; totius corporis ad commensum compagem, quibus rebus omnibus ferè urbanis adolescentibus antecellebat. Sed quid dicam? quo studio eloquentiam cæterasq; disciplinas, qua denique animi propensione doctissimos quosque & eruditissimos profèquebatur, Varinum, Alex. Cœlium, Caledgnium, aliosq; quo denique animo me post longiss. meam peregrinationem, uelut alterum pelago eiectum Nyssem, naufragumq; non desepit, sed una cum iam dictis (ut tu, omnium eius consiliorum actionumq; conscius, probè nosti) connumerabat, et liberalitate sua, quantum iuueni licebat, alebat, sustentabat. Quin audio, cum extremus illi dies instaret (præsens ego propter aduersam articulorum & totius corporis imbecillitatem adesse nequiu) me ita tibi Nicolaë commendasse, ut tu post eius immaturum & mihi semper acerbum interitum, à te sijn assidue aliquo indies subsidio & ope perbenigne adiutus, licet ea tibi cum fratribus tēpora contigerint, quibus fortune iniquitate, iactura esset facultatū maxima faciēda, quæ tamen clementissimè benignissimiq; Principis mansuetudine, & in suos ciues beneuolentia, & emendatā est, & mitigata. Quantum igitur Benedictus, dum in uiuis ageret, mihi detulerit, ipse mihi sum optime conscius, & tute (ut dixi) probè nosti. Quare cum hoc Syntagma de Plutone & Proserpina, cæterisq; deis Manibus in lucem apertumq; daturus essem, putavi me non paruam apud optimos quosq; gratiam miturum, hac ipsa grati animi mei significatione, si eius nomini & tuo, id ipsum, qualecunq; est, dārem. Accipe igitur, Nicolaë, exiguum hoc, licet, munus: non uoluntatis tamen exigua, at beneuolæ, & penè dixerim immense, cui si uia corporis uires manusq; suppetere, ut merita uestra exposcunt, hic non iam libellus esset, sed magna potius illas, ne dicam magnum illud Opus Antimachi, uobis mitteretur. Fratrum manium, meiq; memor Vale: Ferraria.

PLVTO, ET CÆTERI INFERORVM DEI.

PLVTONEM, & deos inferorum cæteros Manes, hoc Syntagma te tibi Nicolaë Vicenti dum scribere meditor, charis & amatissimī fratris tui Benedicti & discipulī mei studiofissimī memoria non animo tantum, quo mihi semper infidet, sed ipsos etiam ob oculos eius imago obuersari uidetur. nam quo ille maxime uita dignus erat, eo citius illum mors importuna interceptit, & in ipso adolescentiæ cursu rapuit, nosq; ad eod. certiss. spe, non iam indole frustra ta est. Sed eius lugēdi modum facere, uel illud in primis, nos monere potest, quod ea tempora post eius obitum nobis successere, ut potius illi æternam quietem inuidere, quam eum lugere uideremur. Quare ne præterita refricē, & obductæ penè cicatrici unguēs injicere uidear, iam deos ipsos Inferos interpretandi institutum aggrediar.

Igitur quem nos Latini Ditem patrem, & si Lactantium audiamus, & Isidorum, Diespitrem uocamus, Græci Plutonem & Haden: & qui eius imperio subesse putabantur, deos, hoc Syntagmate commentabimur. Ditis uerò nomine, ut ait M. Cicero, nuncupatus, quod terrena uis omnis ac natura ipsi dicata putaretur, nam & omnia in terras recidunt, & ex ijs oriuntur. Alij tamen, ut est apud F. Quintil. ideo Ditem uocatum uolunt, quod minimè ditus sit. mortui enim omnibus exuri bonis sunt, crediti. Tertius uerò Saturni filius ex Ope, id est Rheia fuit, cui inferorum regna obuenerunt: unde & Inferus Iupiter à poëtis sæpe cognominatus est, ut etiam Proserpina Iuno inferana, ut paulo mox planius ostendam. Plutonem scribit Dio d. & ab eo ipse in Sepulchralibus retuli, fuisse funerum, sepulchrorum, & cæterorum quæ defunctis impenduntur inuentorem, & propterea existimatum inferis præesse. hinc & silentium, id est, mortuorum rex dictus est, Claudianus:

Rex ille silentium Lethæo uehitur curru.
 Quem currum quadrijugum idem poëta his uersibus ostendit:

Q 4

Orphneus crudelè micans, Æthonq; sagitta
Ocyor, & Stygij crudelis gloria Nycteus
Armenti, Ditisq; nota signatus Alastor.

Hi ergo Plutonis equi. Non ignoro, alios quosdam tres tantummodo com-
memorare, non inscite solum, sed barbaris etiam nominibus. Homerus qui-
dem Clytopolon Plutonium cognominavit, a pullis, id est, equis generosis.
Sanè à physicis & gentium antiquis theologis, omnis aeris à luna diffusio,
sub Plutonis potestate consistere putabatur: & luna, quæ huic aeri propior
est, Proserpina, quæ & ipsius coniunx credebatur, quod & Martianus scri-
bit, à quo & ita (ut eius uerbis agam) describitur: Pluto lucifuga in umbratio-
ne pallefcens, in capite coronam ex hebeno tartaræ noctis obscuritate fur-
uescens. Alij tamen cupresso arbore illum delectari scribunt, quod ipsa sit ar-
bor funesta, nam & cupressus funeribus adhibebatur, uel quod cæca non re-
pullulat: uel quod per eam funestata ostendebatur domus, sicut lætas etiam
hoc tempore festæ indicant frondes. M. Varro tamen pyras ait ideo cupressu
circundari solitas, propter grauè ustrinæ odorem, ne eo offenderetur. Poi-
puli circumstantis corona: & cætera, quæ in Sepulchralibus diximus. Phur-
nutus tamen, Ditem coronari ait phasganij, sic appellatis, hoc est, ensiculis:
nisi fortè pro phasganij *παρρηγοίς*, uel *παρρηγοίς* legendum sit, id est, fascijs.
Nam & ita effectum me uidisse, ni fallor, aliquando remetiò. Aliqui & adian-
to herba coronabant, quin & Alibanta fabulantur, *ἀπὸ τῆς ἀλβάντης ἀμυβήτης*
καὶ ἰανθῆς, hoc est, quod minus amœnitatis uita functi participes sint. Sed & nar-
cissus propriè defunctis cõuenire existimabatur, & eo Eriiny coronabatur,
ut idem ait Phurnutus: quæ, & alia pleraq; desiderantur in editis Aldinis &
Germanis codicibus. Pindarus præterea Plutoni uirgam attribuit, qua
mortuos deducat ad inferos. Nunc etiam currit uehi: nunc solio fede-
re, finxit antiquitas. Sic uerò à Claudiano poeta ex Parca uerbis lepi-
dè describitur:

—O maxime noctis
Arbiter, umbrarumq; potens, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis & semina præbes,
Nascendiq; uices aliena morte rependis,
Qui uitam letumq; regis, nam quicquid tibiq;
Gignit materies, hoc te donante creatur,
Debeturq; tibi certis ambagibus aui.

Et quæ sequuntur. Sed enim Placiades Fulgentius ita describit. Plutonē
enim ait ideo terrarum præsidem existimatum, quod *πλάτων* Græcè diuitiæ
dicuntur, & solis terris credebant ueteres, diuitias deputati. Hunc etiam, in-
quit, tenebris addictum dixere, quod sola terra materia sit cunctis elemen-
tis obscurior. Sceptrum quoq; manu gestare putabāt, quod regna solis com-
petant terris. Tricerberum uerò canem eius subijciebāt pedibus, quod mor-
talium iurgiorum inuidiæ ternario consentur statur, id est, naturali, casuali,
& accidentalī, ut Fulgentij ipsius uerbis utar. Alij uerò sic tradunt: Sceptrum
breue, quod gestareungebatur, inferioris regni symbolum fuisse: canis au-
tem, frugum à terra partium tripartito, in projectionem, arationem, & germi-
nationem diuidi, notabat. Fuere qui clauem illi tradidere, quod qui apud in-
feros concluderentur, haud ab eo redire possent amplius, id quod in Eliac.
ostendit Pausanias, nam ut ait Maro,

—Facilis descensus Auernæ:
Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est.

Plutoni etiam galeam dedere, de qua & Homerus libro quinto Iliad, sed &
Hyginus

Hyginus in Astron. poetico, de Perseo agens. Præterea galeam, qua indu-
tus, ex aduerso non poterat uideri. Itaq; Græci *αἰδῆς* *λεπνέην*, id est, Orci galeam
dixerunt esse, non ut quidam inscientissimè interpretantur, eum Orci galea
usum, quæ res nemini docto potest probari. sic quidem Hyginus. Eusebius
uero tertio Præpar. euæg. Plutonis, inquit, raptoris galea caput tegitur, quod
occulti uerticis symbolum est. Alij galeam Plutonis, nubem seu nebulam in-
terpretantur, qua Dei obuoluerentur, quoties uideri nollent, hoc pluribus
ait Phauorinus. meminît & Plato libro decimo de Republica, & Origenes
primo contra Celsum lib. & alij, inter quos præcipuè Erasmus in Prouerbijis.

Hades uerò, hoc est *αἰδῆς*, plerique, ut Socrates ait apud Platonem, mi-
hi uidentur interpretari, quasi *αἰδέομαι*, id est, triste, uel tenebrosum. & proin-
de timentes hoc nomen, Plutonium uocarunt, quam tamen sententiam idem
mox impugnat: siquidē, ait, plurimi quotidie illum subterfugerent, nisi fortis-
simo uinculo eos qui illuc descendunt, ligaret. tum subinfert, cupiditate uali-
dissima eos Haden illigare, qui illuc descendunt, quod nullus reuertatur. &
propterea illum tanquam doctissimū sophistam Euergeten, id est, beneficū
esse dicit, qui ingentia, his qui penes ipsum habitant, conferat beneficia: ut
pote qui usque adeò diuitijs abundet, ut inde Pluto sit nuncupatus. Atque
ita etiam paulò post subdit: *αἰδῆς* igitur minimè, quasi *αἰδέομαι*, id est, triste uel
tenebrosum, sed potius *ἐκ τῶ πάντων τὰ καλὰ εἰδέναι*, quod noscat omnia pul-
chra. At uerò Phurnutus ait Haden appellari, quod uideri minimè possit,
quasi *ἀόρατον*. Hinc & per diæresin *αἰδῆς* uocarunt, uel per contrarium,
cei *αἰδάνων ἡμῖν τὸ θανάτου*, hoc est, morte nobis placens. Alij ab *αἰ* &
αἰδέομαι, id est, non uidendo, deriuant, quod & Gaza notat, licet denso spi-
ritu proferatur. unde & Vergilius dicit,

—Sine sole domos.

Hinc & *αἰδῆς* dictus est.

Aidoneus etiam Pluto cognominatus est, ab *αἰδῆς*, quæ uox scripta per
propriam diphthongum, sine afflatu apud Græcos legitur, per impropriam
uero diphthongum, hoc est *αἰδῆς*, afflatur. Sic & Aidoneus, de quo sic
Philochorus in Atthidis libro secundo, & Eusebius in Chronicis: Fabu-
la Proserpinæ, quam rapuit Aidoneus, id est, Orcus, rex Molossorum, cur-
ius canis ingentis magnitudinis, Cerberus nomine, Perithoum deuorā-
uit, qui ad raptum uxoris cum Theseo uenerat: quem & ipsum tam in
mortis periculo constitutum, adueniens Hercules liberauit. & ob id qua-
si ab inferis receptus dicitur. Eandem fabulam Plutarchus in Theseo re-
citāt: sed Cererem Aidonei uxorem, & Proserpinam filiam dicit. cætera pe-
nè eodem modo. Sanè & Plutoni pallacem, id est, concubinam Mynthē, as-
scribit in primis Iulius Pollux in sexto, & ante Pollucem Strabo in octauo,
sed & utroq; antiquior Nicander poeta in Alexipharmacis.

καὶ χλοεραὶ ἀπὸ μίνθης φυλλοδδόν, ἢ μελίσσης. id est, Viridia mynthæ folia, si-
ue melissæ: quo loco & Scholiastes fabulam recitat. Quin & poeta nos-
ter Ouidius in Metamorphosi eam in plantam mutatam innuît, cum ita in
decimo canit:

—An tibi quondam

Fœmineos artus in olentes uertere mynthas

Persephone licuit.

Vide & Oppianum post Ouidium, libro tertio Halieuticon, qui copio-
sius hanc fabulam est executus, plura Cœlius, & Ruellius de mentha.

Agefilaus Pluto cognominatus, *παρὰ τὸ ἀγερτὸς λαδῆς*, quod scilicet popu-
los agat est enim inferorum & mortuorum deus existimatus à gentibus. hu-
ius meminît in primo Lactantius Firmianus: & Callimachus, qui ait, *φοιτῶσι*
μεγῶλα

μεγάλο ἀγασίλω. hoc est, Ad magnum pergunt Agefilauim, de Agefilao Pluto ne, ex Methodio & Æschylo, plura Athenæus. Sunt tamen qui apud Lactantium, pro Agefilao Agelastum legant, quod sine risu deus sit, sed iuctuosus. Legimus quippe Agelastum Plutonem uocari: & Agathalyum, quod mortalium bona soluat.

Ἀγασίλω quocumque Pluto cognominatus est Pindaro, quod (ut exponunt eius interpretes) πάντας ἀγασίλω, id est, omnes agat populos.

Axioceres Pluto cognominatus est in Cabirorum & Samothracum sacris, sicut legimus in Comment. in Apoll. Rhodium, & à me alibi pluribus relatum est.

Ἀξιόκερως uero ἄιδης apud Persas, teste Hesychio, dictus. Arimanes quidem, & Plutarchus, alijque meminere, sed non Plutonem expresse dixerunt.

Eubulus, & Eubulius, καὶ εὐβουλός Pluto cognominatus, quod mortalibus consulere crederetur, finem que curis ac laboribus ceterisque morbis afferre, ut in Alexipharmacho Nicandri interpretes exponunt. Præter Nicandrum, & Orpheus in hymnis hoc cognomine est usus, & Phurnutus interpretatur. alium tamen Eubulium uidetur Cicero facere in libro de Natura deorum.

Clymenon etiam Plutonem cognominari, sunt qui scribant: quia sit causa τῶ ἀέρος, ictus enim aer, uox est. Aer autem qui animas excipit, ἀέρος, ὁ δὲ τῶ ἀέρος, ex obscuritatis ratione ab aliquibus dictus, ut superius ex Platone dictum. Idem scribit & Phurnutus. Lasus Hermionenensis poeta in principio hymni quem in Cererem composuit,

Δήμιτραν μέλπω, Κίραρ τε Κλυμένην αἰόλον. hoc est, Cererem cano Proserpinamque Plutonis coniugem. Legi etiam alicubi Κλυμένη ἀέρος: quod an recte scriptum, haud definiō.

Leptynis Pluto, si non potius Proserpina: dicta est, quod mors ac interitus corpora mortalium attenuet.

Chthonius Iupiter Pluto uocatus ab Orpheo, in hymno Eumenidum. eas enim magni Ioui Chthonij filias, & Proserpinæ, cecinit. Vocatur idem à Trifmegisto Hermete in Asclepio, Plutonium Iupiter.

ἰσοδέτης, Ifo detes (inquit Hesychius, & Phauorinus) ab aliquibus Pluto, alij putant nomen dæmonis, ut in Dæmonibus dicitur. Ab alijs Plutonis filius uocatus est. πολάρτω etiam cognominatum ab Homero ait Phurnutus, quod portas habeat, quas nullus non ingrediatur. Iam nunc ad eius Latina nomina transeamus.

Orcus frequenter pro Plutone ipso, & inferis capitur, ab urgendo: tamen si quidam ex nostris Græcum potius putauere, ab iuramento deductum, & cum afflatu scribunt Horcum. alij, aspirationem additam in posteriore syllaba uolunt, unde sit deductum nomen propriū Orchius, & lex Orchia apud Macrobiū. Nos Festum potius audiamus, ita scribentem: Orcum quem dicimus, ait Verrius, ab antiquis Vragum, quod etiam u literæ sonum pro o efferebant, & pro C, G literæ formam usurpabant. Sed nihil affert exemplorum, ut ita esse credamus, nisi quod is deus nos maximè urgeat. tantum ait Festus. Catullus:

At uobis malè sit, malæ tenebræ,

Orci, quæ omnia bella deuoratis. Vergil.

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus Orci.

Ab Orco, Orcinius libertus ab Iurecōf. dictus, is qui sit ipsius testatoris defuncti & in Orci familiā ascripti. Vipianus: Qui directam, inquit, libertatem acceperunt, Orcinij erunt liberti. Non me fugit aliter alios, & quidem eruditos, sentire. Legimus & apud Martialem, illo scazonte, Orciniana qui feruntur

feruntur in sponda: dici pro feretro, & sandapila. de Orci uero galea iam actum est.

Summanus Pluto uocatus, quasi summus manium, cui (ut Plinius scribit) attribuebantur nocturna fulmina. In templi Iouis opt. max. fastigio Summanus fuit, ut M. Cicero in libro de Diuin. scribit: Nonne, inquit, cum multa alia mirabilia, tum illud in primis, cum Summanus in fastigio Iouis opt. max. qui tum erat fictilis, celo ictus esset, nec usquæ eius simulachri caput inueniretur, haruspices in Tiberim id depulsum esse dixerunt: idque inuentum est eo loco, qui est ab haruspicibus demonstratus. De Summano & in quarto D. Augusti. Sic enim, inquit, apud ipsos Rom. legitur. Romani ueteres nescio quæ Summanum, cui nocturna fulmina tribuebant, coluerunt magis quam Iouem, ad quem diurna fulmina pertinebant. Sed postquam Ioui templum insigne ac sublime constructum est, propter ædis dignitatem sic ad eum multitudo confluxit, ut uix inueniatur, qui Summani nomen, quod audire iam non potest, se saltem legisse meminerit: & reliqua. Quod ignobilis iam factus esset, innuit & Ouid. sexto Fastorum,

Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,

Tunc, cum Romanis Pyrrhe timendus eras.

Varro de Ling. Lat. ait, à Tito Tatio inter ceteros deos Summanum repositum. Summani & Martianus meminit, & Festus. Sed & Plautus in Bæchid. ita inquit: Me Iupiter, Iuno, Ceres, Minerua, Latona, Spes, Ops, Virtus, Venus, Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules, Summanus, Sol, Saturnus, deique omnes ament. Fuit prope Circum maximū Summani ædes, ait Plinius, prope fanum Iuuentatis, sacellum uero in Capitolio. Summanes demum apud Martianum deos legimus, qui alij sunt quam qui Semones dicebantur, de quibus suo loco differuimus.

Soranus Pluto à Sabinis nuncupatus, ex quo & Hirpini, Sorani dicti, quasi Plutonij lupi: uel quod is deus ibi coleretur, uel quod rapto ex responso uiuerent. Quo de nomine talem legimus fabulam in undecimo Æncidos, super illo,

Summe deum sancti custos Soractis Apollo:

Soractes, inquit Seruius, mons est Hirpinorū, in uia Flaminia collocatus. In hoc autem monte cum aliquando Diti patri sacrum persolueretur (nam Manibus consecratus est) subito uenientes lupi exta rapuerunt: quos cum diu sequerentur, delati sunt ad quandam speluncam, halitum ex se pestiferum emittentem, adeo ut iuxta stantes necaret. & inde orta pestilentia est, quia fuerant lupos secuti, de qua responsum fuit, posse se dari, si lupos imitarentur: hoc est, si rapto uiuerent. quod posteaquam factum est, dicti sunt populi Hirpini, Sorani. nam lupi, Sabi norum lingua, hirpi uocati. Sorani uero, à Dite, nam Ditis pater, eadem lingua Soranus dicitur.

Postulio etiam Pluto uocatus, ut Varro docet de Ling. Lat. de Curtio Iaculoquens: A Porcilio, inquit, delatum in eo loco dehisce terram, & id ex S. C. haruspicis relatum esse responsum, deum manium Postulionem postulare. Non desunt qui redarguant, si dis placet, hoc loco Varronem, uel magis mendosum codicem putent, Postulationemque legant: qua uoce significari tradunt sacrum ad prodigium, uel deum iram auertendam & amolendam, ut quadam oratione innuit M. Cicero. Sed & Græcis, ut Phurnutus scribit, Pluto πολυδέκτης, καὶ πολυδέγμων, καὶ πολυάρχης cognominatus est, quod multis dominetur.

Februus deus Pluto appellatus ab antiquis, à purgationibus & lustrationibus fumerum, Multa Ouidius in Fastis, & nos plura in libro de Annis & mensibus.

Quietalis etiam Pluto dictus est, quia omnibus paulam afferat. Quietalis, inquit Festus, dicebatur ab antiquis Orcus. Vocatus insuper & Stygius Iupiter. Ouidius,

Sæpe tibi est Stygij regia uisa Iouis.

Verg. Sacra Ioui Stygio.

Eadem ratione & sæpe Infernus Iupiter. Claudianus: Inferni raptoris equos. Dictus idem Niger Iupiter. Silius libro octauo:

Nigro fortè Ioui, cui tertia regna laborant.

Vediùs præterea, & Veiovis etiam appellatus, ut alio loco notauimus. Dux erebi etiam dictus est à poëtis, & Rector profundæ, & Elysijs, & huiusmodi alijs plerisque, ut ab alijs colligitur, qui hac parte studiosis literarum consuluerunt.

Beelzebub ab Hebræis & Chaldæis Pluto dicitur, eadem penè qua Latini ratione Iouem Stygium, & Infernum Iouem appellant: quippe Beel, ut diximus, Belus, fuit illis, qui Iupiter est. quidam Bahalzebub muscarum deum interpretantur. Sed ipse de hoc deo plura iam tibi collegi. Mammona alij appellant, ut nos Ditem, & Græci à diuitijs Plutonem.

Serapin iurè cum Plutonis nominibus coniungimus. nam idem cum Plutone existimatus est, ut Plutarchus in libro de Isi & Osiride docet, & Arche matus Eubœus, qui non alium Serapin quàm Plutonem, nec aliam Isin quàm Proserpinam esse scribit. Quin & Ponticus Heraclides oraculum, quod celebre Serapidis fuit, Plutonis fuisse asserit, quod consulenti cuidam Ægypti regi, quis nam se esset beator, ita respondisse fertur:

Principiò Deus est, tum Verbum, his Spiritus unà est,

Congenita hæc tria sunt, cuncta hæc tendentia in unum. hoc est

Græcè: *πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ τὸ νόημα οὐκ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς.* Quod ideo tibi retuli, ut uideas, à Plutone Trinitatis mysterium assertum esse. Cæterum & Porphyrius in libro Responsorum, Serapin affirmat apud Ægyptios deum esse, qui apud Græcos Pluto nuncupetur: unde etiam reponitur inter ea nomina, quæ Græcè *ἑπτὰ γράμματα* dicta sunt, id est septem literarum, & ideo abominanda ait: *ὄργυλον, & σκληρόν.* Cuius etiam symbolum canis est, triceps ille scilicet, qui in aqua, terra & aëre, tribus his elementis uersatur, perniciosissimus dæmon, ut ait Porphyrius. Sed Serapis quamuis proprius & peculiaris esset Ægyptiorum deus, nihilominus & in Græcia multis in locis cultus fuit, & in primis Athenis, ut Pausanias scribit: & Romæ, in circo Flamini, nona urbis regione, ut Pub. Victor docet, cuius & adhuc nonnulla extant uestigia. Catullus de Varri amica, quæ ad Serapidis templum deferri uolebat octophoro, Nam uolo, inquit, ad Serapin deferri: lepidissimum est epigramma. Serapidis autem originem Corn. Tacitus Histor. libro uigesimo, planè describit: ait enim, Ptolemæum Lagi à deo monitum per quietem fuisse, ut in Pontum mitteret, eamque dei effigiem acciret: futuram inclytam sedem, quam simulachrum illud accepisset. post multa tandem regem illuc misisse, & demum à Sinopen sum rege impetrasse, templumque Alexandria magnificum construxisse. Plutarchus in præcitato Isidis & Osiridis libro, in hac historia recensenda non nihil euariat: non enim Ptolemæum Lagi id fecisse, sed Sotera scribit. & à Sobio regem admonitum. Eustathius tamen cum Tacito congruit: regemque non somnio, sed ex dæmonis apparitione monitum tradit. Alij tamen, ut idem Tacitus prodit, à Seleucia urbe Syriæ, non à Sinope deuectum deum putant, & à Ptolemæo tertio: quod, inquit, parum constat. Alij non Alexandriam aduectum, sed Memphim: ut cunq; idem subdit Tacitus, deum ipsum à multis Æsculapium existimatum, quod agris corporibus mederetur. Ab alijs

alijs Osirin, antiquissimum illis genibus numen. A plerisque Iouem, ut rerum omnium potentem: à plurimis Ditem patrem, ex insignibus ipsius dei, que in ipso manifesta, aut per ambages coniectabant. hæc quidem ex Tacito. Diodorus quoque Serapin tum dici asserit Osirin, tum Dionysium, tum Ammonem, tum Iouem, & Plutonem demum. Eusebius item libro quarto Præpar. euang. ex Porphyrio de Serapide plerisque recitat. principem enim malignorum dæmonum scribit. & ex eiusdem Eusebii sententia Bapt. Leo. libro sexto, Serapin ait symbola edidisse, quibus dæmones expellerentur, docuisseque quod pacto dæmones assumpta brutorum figura insultarent. Ita porro hic deus effingebatur à Macrobio: Calathum, inquit, eius capiti affingunt, & simulachro signum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio, eodemque maximo capite Leonis effigiem. in dextra parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis: pars uero laua ceruicis rapacis lupi capite finitur, easque formas animalium draco connectit, uolumine suo capite redeunte ad dei dextram, qua compescitur monstrum. Quidam tria tempora interpretantur, præsens leoni, præteritum lupo, futurum cane blandiente, & hæc ferme Macrobius. Sanè longè aliter historiam de Serapide, Eusebius, Augustinus, Suidas, & Ruffinus recitant. Sic propemodum Eusebius in x Præparat. Euang. Apis, inquit, Argiuorum rex, ut Aristippus in primo Arcadica historia scribit, Memphin in Ægypto condidit, quem Aristæus Argius Serapidem appellatum tradit. hunc ab Ægyptijs diuinos honores consequutum, non ignoramus. Nymphodorus autem Amphipolitanus in tertio de Asiaticis legibus, Apin taurum mortuum, in foro Græcè, quod Latine arcam dicimus, positum, Sorapin primò, ac deinde Serapin appellatum fuisse contendit. Hæc Eusebius. Augustinus uero lib. x viii de Ciuitate dei: His temporibus, inquit, rex Argiuorum Apis nauibus transuectus in Ægyptum, cum ibi mortuus fuisset, factus est Serapis, omnium maximus Ægyptiorum deus. Nominis autem huius, cur non Apis etiam post mortem, sed Serapis appellatus sit, facillimam rationem Varro reddidit, quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam *σαρκοφάγου* uocant, *σαρξ* dicitur Græcè, & ibi eum uenerari sepultum cœperunt, priusquam templum eius esset extructum, uelut *σάρκαπτις* primò, deinde una litera (ut fieri solet) commutata, Serapis dictus est. Constitutum est etiam de illo, ut quisquis eum hominem fuisse dixisset, capitalem penderet poenam. Et quoniam ferè in omnibus templis ubi coleretur Isis & Serapis, erat simulachrum quod digito labijs impresso admonere uideretur, ut silentium fieret (is erat Harpocrates, de quo seposito loco iam actum est) hoc significare idem Varro existimat, ut taceretur, homines eos fuisse. Ille autem bos, quem mirabili uanitate decepta Ægyptus, in honorè eius delictijs affluentibus alebat, quoniam eum sine sarcophago uiuè uenerabatur, Apis, non Serapis uocabatur: quo boue mortuo, quoniam quærebatur & reperiebatur uitulus coloris eiusdem, hoc est, albis quibusdam maculis similiter insignitus, mirum quiddam diuinitus sibi procuratū esse credebant. tantū Augustinus. Nunc Suidam meis uerbis audias: Sarapis, inquit, cuius simulachrum in Alexandria Theophilus archiepiscopus fustulit, Theodosij magni tempore: hunc aliqui Iouem esse dicebant, alij Nilū, propterea quod modium haberet in capite, & *νήχυς*, id est cubitum, hoc est aquæ mensuram. Alij autem Iosephialij uero Apin quendam hominem fuisse beatum & regem in Memphide, ciuitate Ægypti, qui facta fame Alexandrinis, ex proprijs facultatibus nutrimenta præbuerit. eo uero defuncto, templum constituerunt, in quo bos nutriebatur, symbolum gerens agricolæ, & quasdam habens coloris notas: qui ex appellatione ipsius, & ipse Apis uocabatur, &

σοφῶν, id est arcam ipsius Apidis, in qua eius corpus iacebat, Alexandriam transtulerunt, & ἐκ τῆς Σοφῆς καὶ ἀπιδῶς compositum nomen fecerunt, & uocauerunt Sorapin, & postea Sarapin. huius templum ab Alexandro ualde magnificentum conditum fuit, & ualde clarum. & adhuc Suidas, De hoc eodem deo Ruffinus non absumilia, & plura in Ecclesiastica Eusebii historia, quo loco describitur, & simul praestigia eius sacerdotum, & ipsius templi demolitio, quae ferme eadem etiam in Tripartita historia referuntur. Porro Serapeum inuenio templum hoc nuncupatum, de quo Strabo, & post eum Ammianus in hist. ita ait, ubi mirabilia Aegypti connumerat. His accedunt altis suffulta fastigijs templa, inter quae eminet Serapeum, quod licet minuatur exilitate uerborum, atq; tamen columnaribus amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post Capitolium, quo se uenerabilis Roma in aeternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat. & haec Marcellini uerba sunt. Sedenim de hac subuersione templi librum composuit Sophronius, ut ait Hieronymus. Liber insuper Ruffini uerba subtexere, quae de Serapidis origine leguntur in historia: Alij, inquit, Iouem putant, cuius capiti modius superpositus, uel quia cum mensura modoq; cuncta indicet moderari, uel uitam mortalibus frugum largitate praebere. Alij uirtutem Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus & foecunditate pascatur. Quidam in honorem nostri Ioseph formatum perhibent simula-
chrum, ob dimensionem frumenti, qua famis tempore subuenit Aegyptijs. Alij repertum in historijs Graecorum ueteribus ferunt, Apin quendam patrem familiam seu regem in Aegypto Memphi positum, cum famis tempore frumenta apud Alexandriam defecissent, ex proprio affatum ciuibus alimenta praebuisse: & caetera, quae recitauimus ex Suida. Plutarchus tamen hanc de σοφῶν, id est arca Apidis opinionem damnat, & cum ea Philarchum: eamq; potius ipse comprobat, quae talis est, quod Deus ipse sit uniuersi motus auctor. ita enim ait, *λυσιώτερον δὲ παρὰ τὸ σευδέστατον, καὶ τὸ σέδδα τῆν τοῦ παντός ἀμα κίνησην.* Subiungit idem, fuisse sacerdotum Aegyptiorum, qui Apin & Osirin eundem assererent: nos, inquit, docentes Apin animam esse Osiridis, & caetera. Tum & illud adiungit: At ego, cum Sarapidis Aegyptium nomen sit, latitiam & hilaritatem significare autumo, inde coniecturam ducens, quod τῆ χαρμόσυνη, id est Hilaria festa Aegyptij appellant *σοῖρα*, & reliqua quae subdit. sed nos pro re satis. Illud quoq; annotarim, Serapin, & Sarapin, hoc est, per e & per a in prima proferri, illud à Latinis, hoc à Graecis sapius. Sanè mirandum succurrit, cum pro deo Apis primam semper intendat, cur Martianus in Serapi primam & alteram corripuerit, in illo,

Te Serapin Nilus, Memphis ueneratur Osirim.

Sed in eo auctore, ut linguae nitorem, ita etiam maiorem syllabarum cognitionem desidero. Sed par est, quoniam de Apide non nihil ante retulimus, ut caetera quae restant de eodem, subiungamus, & praesertim uerbis Plinij, qui libro octauo de Api boue Aegyptiorum ita ait: Bos in Aegypto etiam numinis uice colitur, Apin uocant: insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus Lunae crescere incipientis: nodus sub lingua, quem cantharum appellant, non est fas, eum certos uitae excedere annos: mersum quae in sacerdotum fonte enecant, quaesituri luctu alium, quem substituant: donec inueniant, moerent, derasis etiam capitibus. nec tamen diu usquam quaeritur, inuentus deducitur à sacerdotibus Memphi. Sunt delubra ei gemina, quae uocant thalamos, aurguria populorum: alterum intrasse, latum est: in altero dira portendit. Responso priuatis dat, è manu consulentium cibum capiendo. Germanici

Caesaris

Caesaris manum auctus est, haud multo post extincti: caetero secretus, cum se proripit in coetus, incedit, summoto strepitu licitorum, grexq; puero-
rum comitatur, carmen honori eius canentium. Intelligere uidetur, & adorari uelle. hi greges repente lymphati, futura praecinunt. foemina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam alijs: semperq; eodem die & inueniri eam, extinguiq; tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam: omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes diebus, quos habent natales Apis. Septem hi sunt: mirumq;, neminem per eos à crocodilis attingi: octauo, post horam diei sextam, redire bel-
luae feritatem, haec ex Plinio. Quae subiungam, sunt ex uerbis propè Diodori Siculi: Addamus, inquit, quae circa sacri tauri, quem Apin uocant, curam fieri percepimus. mortuo Api, magnificeq; sepulto, quaerunt ad id delati sacerdotes uitulum priori persimilem: inuento, populus luctum finit. sacerdotes quibus ea imminet cura, primum in ciuitatem Nili uitulum perducunt, in qua eum nutriunt diebus quadraginta: deinde in natam contactam, habitaculum aureum habentem, introducunt, & ad Memphi, ut deum ducentes, in Vulcani fano locant. his diebus solae mulieres taurum uident, quando eius faciem astantes, uestibus sublatis ei abrasum fenum ostendunt, reliquo tempore prohibentur in conspectum ipsius dei accedere. Honoris boui impensam causam nonnulli eam tradunt, quod defuncti Osiridis anima in bouem transmigrasset, quae deinceps ad posteros fuerit transfusa. Alij, uerò Osiride à Typhone interfecto, Apin ferunt eius membra collegisse, collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum coniecisse, ideoque ciuitatem Busiriden appellatam. Haec ex Diodoro Siculo. Tibullus: — Pubes

Barbara Memphiten plangere docta bouem. Ouidius:

Et comes in pompa corniger Apis erat. Stadius:

— Aut quo se gurgite Nili

Mergat adoratus trepidis pastoribus Apis.

Porro Apis, inquit Herodotus, ab Aegyptijs, à Graecis Epaphus appellatus. quod his propè uerbis negat Aelianus: Apis, inquit, apud Aegyptios, deus magnus & pollens credebatur, ex uacca quae fulgure afflata concepisset. Epaphum Graeci uocant, & ipsius antiquam stirpem repetunt. Io Argiuam Inachi filiam eius matrem fuisse: sed hunc sermonem Aegyptij ut mendacem reijciunt, & uetustatem testem citant. Epaphum quidem multis post seculis extitisse tradunt: & reliqua. Habet uerò Apis haec signa. toto corpore est niger, in fronte habens candorem figurae quadratae, in tergo effigiem aquilae, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. ita Herodotus in tertio. Aelianus uerò ait, Insignes eius notas Herodotus atq; Aristagoras explicant, quibus Aegyptij non assentiuntur: nouem enim & uiginti eas huic sacro boui aptas aiunt, & consentaneas. Caetera quae Aelianus ipse ex Aegyptiorum sententia exequitur, missa facio, ne nimius sim: pompas, celebritates, tripudia, pueros diuino afflatu concitatos, futura saltantes praedixisse. At noster Mela Pomponius: Apis, inquit, populorum omnium (Aegyptiorum uidelicet) numen est. bos niger, certis maculis insignis, & cauda linguaq; dissimilis aliorum: raro nascitur, nec coitu pecudis (ut aiunt) sed diuinitus & coelesti igne conceptus: diesq; quo gignitur, genti maxime festus est. Illud etiam est in historijs annotatum, Cambysem regem Apidis sacra uiolasse. Quin & scribit Epiphanius, à Cambyse Assyriorum rege gladio in femur Apin percussum fuisse, ut scilicet si flueret sanguis, deprehenderetur ipsum non esse deum. Aelianus quoq; scribit, à Serapidis sacerdotibus asinum odio haberi, atque detestari, quod Ochus Persa Apim bouem sacrum interfe-

cisse dicitur, & asinum consecrasset, & Aegyptios iussisse ut illum colerēt summo cultu. Sed & Ochus pœnas dedit, ut etiã Cambyfes. Scribit ad hæc Strabo libro decimo septimo, sicuti Memphitæ Apim bouē sacrum habuere, ita & Heliopolitanos post Solis tēplum Mneuin bouem pro deo habuisse, qui in septo quodam nutreitur. Ammianus quoque Marcellinus inter multa quæ de Apide scribit lib. xxii. hist. & hoc ferè ait: Inter animalia ab antiquis consecrata Neumis & Apis reponuntur. Neumis quidem soli, Apis uerò lunæ dedicatus: qui diuersis notarum figuris expressus, & cat. quare considerandum, an Mneuis, pro Neumis, legendum apud Marcellinum, apud quem & longè plura inuenies. Est enim, inquit, Apis bos diuersis genitaliū notarum figuris expressus, maximeq; omnium cornicularis lunæ specie, latere dextro insignis, & c. quin, ut Aelianus scribit, & Veneri Vranix uaccam sacram custodiebant in Hermopoli præfectura, in loco Scussa nuncupato, ut alibi relatum est.

P L V T V S.

DE Plutone quidem, Inferorum deo credito à gentibus, satis puto à me perscriptum. nunc subiūgere uisum est de Pluto, ipso diuitiarum deo, quem & pleriq; cum Plutone eundem crediderūt, cum diuersissimus sit. Extat quidem particula apud Græcos elegans & erudita ex anonymo auctore de Pluti comparatione, & Virtutis, in qua hic deus Plutus se gloriatur & iactat, mortalium necessitates dirigere ac emendare, & eorum desideria perficere: seorsumq; singula commemorat, quæ homini suppetit, quam particulam si fortasse desideras, apud Stobæum legere poteris, in eo Sermonem qui inscribitur ἐπιμνηστικὸν πλουτου, id est Pluti laus. Sed & Theognis poeta de hoc eodem ita canit, οὐδὲ μολύβῳ ἢ πλοῦτι θεῶν μύθοισι μολύβη: hoc est, Non frustra te Plute colunt, o maxime diuūm. De hoc ergo deo sic fabulantur, & in primis Hesiodus, circa finem Theogoniæ: Iasium, ait, herodem amatum à dea Cerere, quæ illi coniuncta genuit Plutum, in Tripoli Cretæ insulæ: qui fortunatissimus fuit terra mari que, ut & alios fortunare soleret. hoc in allegoriam Scholiastes refert, ait enim decenter fieri, ut Cereris & Iasij Plutus filius dicatur. quoniam, inquit, terra Ceres est, Iasion uerò agricola: qui conuenientes in agro Tripoli, hoc est propter cultum terræ decentem, nascitur Plutus. Sedenim Hermippus, qui de sideribus scripsit, ut est apud Hyginum in Astronomico, Cererem ait cum Iasione Leous filio concubuisse: quamobrem fulmine percussus, complures cum Homero dixerūt, meminuit & Alicarnassæus Dionysius in primo historiarum. Ex his, ut Petellides Gnosius historiarum scriptor demonstrat, nascuntur filij duo, Philomelus & Plutus, quos negant inter se conuenisse. nam Plutum, qui ditior fuerit, nihil fratri suo de bonis concessisse: Philomelum autem necessariò adductum, ut quodcunque haberet, ex eo boues duos emeret. & inde primum plaustrum fabricatum esse. Itaque arando & colendo agros, ex eo se aluisse. cuius matrem iratam, inuentum ut arantem eum inter sidera constituisse, & Booten nominasse, hæc fermè Hyginus. Philostratus autem in Imaginibus, in ortu Mineræ Plutum hunc deum ita effingit: Dæmon, inquit, uolucris ut è nubibus, aureus autem à materia in qua apparet: pictus autem & oculatus, ijs, scilicet quibus ex prouidentia accessit, ut Rhodijs, quibus aurum depluit. Pacem uerò manu tenentem Plutum effinxit Cephisiodotus, ut in Bœot. Pausan. scribit. Plutum etiam puerum in Fortunæ manibus, alio loco diximus. Sed planè Plutis hic deus in cognomine eius fabula describitur ab Aristophane. Cæcus enim & claudus, interdum contra oculatus & celer, cum enim ad malos mittitur, celerissimus est, & cæcus: cum uerò ad bonos, sanè claudus. Acrem quidem uidentem uim Plutum habere existimauit antiquitas, cum bonis diuitiæ conferruntur, qui probè eis uterentur. nam diuitiæ si affluant, non illis esse cor apponendum, rex Psaltes cecinit: quin ita illis uti decet, ut de Herode Attico sophista legimus, qui cum ditissimus esset, opibus benè ac magnificè utebatur. hinc illi non cæcus, sed oculatus erat Plutus deus. Prò Deo, quotus nunc quisque est, qui hac uirtute polleat, quæ, quo uitæ degendæ magis est opportuna, eo inter mortales rarior habetur. Sed mittamus quæ conclamata, & reliquum nostræ fabulæ potius exequamur. Sanè & hic deus δαλός, id est timidus dicitur. primum quidem ab Euripide, δαλὸν δ' ὁ πλοῦτος καὶ φιλόψυχον λακόν. hoc est, res timida Plutus, & amicum uitæ malum. & Aristophanes, ἀλλὰ λέγουσι πλοῦτον, ὡς δαλότατον ἐστὶν ὁ πλοῦτος. hoc est, Sed dicunt omnes, quàm timidissimus est Plutus. Idem ferè & in Timone Lucianus. Hinc adagium commentus est Erasmus, non insulse. Theocriti expositores in decimo Edyllio referunt, cur Amor & Plutus cæci fingantur: sed non pauciora Erasmus in illo, ἄμωτος πλοῦτος, quod finitimum putat illi, ὁ τυφλὸς πλοῦτος. In una omnium urbium, ait Plutarchus, quæ sub sole sunt, Sparta, diuitiarum deum seruari & cæcum, & iacentem, ut picturam inanimatam ac immobilem. Porro de Pluto etiam Diodorus ex Cretensium historijs: Plutum, inquit, natum tradunt in Tripoli Cretæ, ex Cerere & Iasione, ut etiam paulò supra ex Hesiodo recitauit, eius genus tamen bifariam explicat. Nam quidam (inquit) uolunt, cum Iasion terram sereret, adhibita culturæ diligentia adeò uberem percepisse fructum, ut qui id conspexerunt, à messium fertilitate Plutum illum nominarint. unde & à posteris is cui census superesset, Plutum habere existimatus sit. Alij Cererem ac Iasionem puerum genuisse Plutum uolunt, qui cultum uitæ pecuniasq; coaccruare, ac in usus custodire primus monstrasse existimatus est. Pluti Cereris & Phurnutus meminit: Quoniam, inquit, frumentum & hordeum Plutus optimus, id est diuitiæ. id quod Græcè bellè hoc uersu dicitur,

30 Σίτη καὶ ἕρπης, ἢ νήπιε, πλοῦτος ἄριστος. id est, Hordea frumentumq; puer, sunt munera Pluti.

Sanè & nostris & Græcis obseruatum est, ut Iasius & Iasion appelletur. Quidam demum ex nostris, Mammona, Chaldæam seu Syram uocem, uolunt Plutum hunc deum significare, de qua multa Hieronymus, ceteriq; sacri scriptores, qui diuitias uel lucrum interpretantur. Sed enim & Ireneus, uir doctissimus libro quarto, capite septimo, iuxta Iudaicum sermonem, inquit, quo & Samaritas uti ait, cupidum, & plusquam oportet habere uolentem significare: iuxta uerò Hebraicam proprietatem adiunctiuè dicitur. Mam, uel gulosum, id est qui non possit à gula contineri, sanè & Mathmon aliquando legimus pro thesauris poni, ut in Iob & Genesi inuenitur: quibus omnibus facile illud Dominicum notissimum. unde nescio quo modo in mentem uenerit amico, uiro eruditissimo, in quadam sua epistola ita scribere: Nam Mamon, seu Mamona apud Hebræos, non proprium, sed generale est uerbum, significatq; præfectum & præsidem, & c. ne Cabalistica hic tibi afferam.

P R O S E R P I N A.

Proserpina fabula notissima est ex Claudiani carmine, & Ouidij Metamorph. Fastisq; atque ideo ab eius ego narratione supersedi: allegoriam tantum, quam ex Varrone D. Augustinus in septimo de Ciuitate dei affert, breuiter recitabo. In Cereris, inquit, sacris prædicantur illa Eleusis

nia, quæ apud Athenienses nobilissima fuerunt: de quibus Varro nihil interpretatur, nisi quod attinet ad frumentum, quod Ceres inuenit: & ad Proserpinam, quam rapiente Orco prodidit, & hanc ipsam dicit significare, fecunditatem seminum: quæ cum defuisset quodam tempore, eademque sterilitate terra mœreret, exortam esse opinionem, quod filiam Cereris, id est ipsam fecunditatem, quæ à proserpendo Proserpina dicta esset, Orcus abstulerat, & apud inferos detinuerat: quæ res cum fuisset luctu publico celebrata, quia rursus eadem fecunditas rediit, Proserpina reddita, exortam esse lætitiā, & ex hoc ei solennia instituta, dicit deinde multa in mysterijs eius tradi, quæ nisi ad frugum inuentionem non pertineant, hæc Augustinus. Hinc apud Phurnutum legimus, quod sementis tempore Proserpinæ festa celebrantur. Cum uero messis esset Cereri sacra, ferebant herbam uirentem, cum ludo & lætitiā: in illa raptam, in hac repertam significantes Proserpinam. Eusebius item in tertio Præparationis Euangelicæ: Proserpina, inquit, seminum uirtus est: Pluto uero sol, qui tempore hyemis remotiorem mundi partem perlustrat, idcirco raptam ab eo Proserpinam dicunt, quam Ceres sub terra latentem quæritat. Sed huiusmodi cætera suis, locis. Nunc eius nomina & cognomina explicare conabor, si eius tamen de se ipsa responsum prius ascripsero, quod Porphyrius philosophus & Eusebius attulere:

Naturæ triplicis dicor, Lucinā, puella,
Taurica: itemque triceps, missa è cælo aurea Phœbe,
Quam multæ uariant formæ, quam trinaque signa,
Quæ terna & simulachra fero, terræ, æris, ignis.
Quippe meis atris terrarum est cura molossis.

Proserpina igitur, à Latinis dicta, ut scribit Varro, quod hæc ut serpens, modo in dextram, modo in sinistram partem latè mouetur. Serpere & proserpere idem dicebant, ut Plautus, qui scribit, Quasi proserpens bestia. A Græcis uero *ωρσεφώνη*, & *ωρσεφονεία* dicitur, quibus & Latini interdum utuntur. Tibullus,

At mihi Persephone nigram denunciât horam.

Cicero de Nat. deor. secundo: Proserpina ea est, inquit, quæ *ωρσεφώνη* Græcè nominatur, quam frugum semen esse, absconditamque quæri à matre uolunt. Varro, Proserpinam lunam esse uoluit, ex Epicharmi & Ennii sententia. D. Augustinus ait: Proserpinam deam existimatam frumentis germinantibus. alibi tamen, eam ait terræ inferiorem partem. Proserpina dicitur & *ωρσεφονεία* à Lacedæmonijs, ut notat Hesychius. Legi & Persephasā ab aliquibus appellari. Sed & *ωρσεφάστια*, uel cum Platone Proclus notat in Cratylō. *φειφάστια* & Apollinem (inquit Plato) nominare nonnulli uerentur, propterea quod illis ignota est nominum restitudo. Etenim permutantes Persephonem ipsam considerant, graueque id illis apparet. hoc autem deæ ipsius sapientiam indicat, sapientia utique est, quæ res fluentes attingit, & assequi potest. Quamobrem Pherepapha merito dea hæc nominaretur, propter sapientiam & *επαφή*, id est contactum *ωρσεφώνη*, id est eius quod fertur, uel tale aliquid. quocirca adhæret illi sapiens ipse Pluto, quia ipsa talis est. Nunc autem nomen hoc declinant, pluris facientes prolationis gratiam, quam ueritatem, ut Pherephattam nominent. hæc tamen quidem Plato. Arnobius libro quinto, de Cerere à Ioue delusa in tauri forma: Parit, inquit, mensē post vii, luculentū filiā corporis, quam ætas mortalium consequens modo Liberā, modo Proserpinā nūcupauit. quā cum uerueceus Iupiter beneualidam, floridam, & succi esse conspiceret plenioris: &c. mox subdit: In draconis terribilem formam migrat, ingentibus spiris paucifaciā colligat uir-

ligat uirginem, & sub obtentu fero molis, ludit atque adulatur amplexibus. fit, ut & ipsa de semine fortissimo compleatur Iouis: sed non eadem conditione, qua mater, nam illa filiam reddidit lineamentis descriptam suis, at ex partu uirginis, tauri specie fusa Iouialis monumenta pellaciæ, auctorem aliquis desiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notumque senarium, quem antiquitas canit, dicens: Taurus draconem genuit, & taurum draco. ipsa nouissime sacra, & ritus initiationis ipsius, quibus Sebadijs nomen est, testimonio esse poterunt ueritati. In quibus aureus coluber in sinum dimittitur consecratis, & eximitur rursus ab inferioribus partibus, atque imis. hæc quidem erudite Arnobius. Porro & Eusebium audiamus, de eadem loquentem: Ceres, inquit, Persephonem peperit, educatur puella, *λόρη* scilicet. Pherephattē nonnulli appellant: cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. unde in Sabaziorum mysterijs draco in spiram inuolutus, in sacrificijs, ad factorum memoriam, imò uero in testimonium tantæ turpitudinis, ut sic dixerim, adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriformem filium, unde poetæ quoque nonnulli taurum laudant draconis patrem, & draconem rursus tauri patrem, & in montem arcana hæc facta ducentes, pastorem stimulum celebrant: pastorem (ut puto) stimulum, ferulam, quod ligni genus bacchantes ferunt, appellantes. Sed nequeo latius huius Pherephattæ sacra enarrare, quæ sillum, rapinam Edoneæ, terræ hiatus, sines Eubolei, quas eodem hiatus simul & duas deas absorptas fuisse aiunt. unde Megarenses in Thesmophorijs sines immittunt. Quæ sacra uarijs modis mulieres, quoniam hæc fabula uariè narratur, per ciuitates Græciæ celebrant, Thesmophoria, *θεσμοφεία*, & *εργαστηριόφεία* uocantes, & multis modis Pherephattæ rapinam complorantes. Hæc uero Eusebius. hinc & sacra Pherephattæ Proserpinæ dicta inuenimus, quæ & Theogamia, & Anthesphoria uocata, ut in Luculli uita Plutarchus innuit. Sed & Hesychius Persephoneam ait appellari, quasi *φειφαστη* & *αφην*, hoc est ferentem diuitias, propterea quod fructus afferat utilitatem. Vocatur etiam eodem auctore *χαιρογονία*, quod scilicet manuum opera fructus terræ gignantur. *κάρη* etiam, id est puella, Proserpina dicta est frequenter à Græcis, etsi alicubi Artemidorus diuersam facere uidetur, de Interpretatione somniorum. Ita tamen in secundo scribit: Bona est, inquit, Ceres ad nuptias, & alias omnes res agrediendas, per se conspecta: non autem pari modo *λόρη*, propter historiam quæ de ipsa fertur, hæc enim sæpe etiam oculis somniantis periculum adduxit, propter nomen *λόρη*, etenim etiam in oculo pupillam significat. Phurnutus uero, ubi de Cerere agit: Non uirgo, inquit, Ceres, quæ *λόρη* perperit, tanquam *ρη* *λόρη*, id est fatietatem. Nam dea Ceres, ipsa materia putabatur, quæ ad fatietatem usque nutriet. Sed & in Cratylī scholijs, quæ Proclo ascribuntur, de Core multa habentur. hæc & *αφην* *λόρη*, teste Hesychio & Euripide in Alexandra, dicta est.

Azesia Proserpina, præcipue à Træzenijs culta & cognominata fuit, ut in Amæa Cerere scripsimus. Vnde prouerb. Amæa ad Azesiam. Chthonia præterea dea cognominatur, & Hecate, ut pluribus ostendimus in Hecate Diana. Sed nostri poetæ Iunonis nomine frequentius nuncupant: nunc Stygiam appellantes. Papinijs, Stygiæque seueros Iunonis thalamos. nunc Auernam: Silius, Comites Iunonis Auernæ. nunc profundam: Claudianus, Caligantesque profundæ Iunonis thalamos. Interdum infernam & inferam. Vergil. Iunoni infernæ dictus sacer. Et Statius, iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.

Deois Proserpina cognominata est à *δουά*, id est Cerere, forma patronymica, Ouid. in libro Metamorph. sexto,

Mnemosynem pastor, uariis Deoïda serpens.

Aufonius in Cupidine:

Virgineas inter choreas Deoïda raptam.

Libera etiam uocatur, ut in Libero dictum est. Sed M.T. Ciceronis uerba hoc saltem loco afferam, ex sexta in Verrem act. Vetus est, inquit, opinio (iudices) quæ constat ex antiquiss. Græcorum literis atq; monumentis, insulam Siciliam totam esse Cereri & Liberæ consecratam, hoc enim cæteræ gentes sic arbitrantur: tum ipsis Siculis tam persuasum est, ut animis eorum insitum atq; innatum esse uideatur. nam & natas esse in his terris deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitratur, & raptam esse Liberã, quam eandem Proserpinam uocant, ex Ennensium nemore, qui locus quod in media est insula situs, umbilicus Siciliæ nominatur, & hæc totidem uerbis Cicero.

Cyzicorum dea dicta est Proserpina, teste Stephano. hoc clarius multo etiam Plutarch. in Luculli uita ostendit, ait enim, ipsum Lucillum Cyzico apulisse, quò tempore Proserpinæ sacra instabant, ubi & miraculum nigrae bovis, quæ quotannis illi mactabatur, commemorat. hinc ergo Poëta in Priapeis, Raptam Cyzicos ostreosa diuam.

Sanè rapta etiam Proserpina cognominata est. Variè uerò de loco legitur; in quo rapta sit. Plures ex Sicilia, Bacchylides ex Creta, Orpheus ex locis propriè Oceanum, Damias in cõuallibus, hoc est γῆ νάπαις, ut Scholijs in Hesiodum legi. Pausanias uerò in Corinthijs ait, à Lerna non longè, ubi fluuius Chimaros labitur, septum esse lapideum, in quo Proserpinam ferunt à Pluto ne raptam, ad inferos descendisse. alij septum hoc supra Megarã tradunt, quo in septo lucus, in quo arbores quidem aliæ permultæ, sed & olea & πρινοί, quam ilicem plures interpretantur. quæ ex eadē radice coortæ credebantur.

Locrensis Proserpina, à Locris Italiæ cognominata, de qua & Valerius Maximus & Lactantius, sed copiosius T. Liuius libro nono tertie Decad. in nobili illa Locrensi oratione: Fanum est apud nos (inquit) Proserpinæ, de cuius sanctitate templi, credo aliquam famam ad uos peruenisse, Pyrrhi bello, qui cum ex Sicilia rediens Locros classe præteruheretur, inter alia fœda, quæ propter fidem nostram erga uos in ciuitatem nostram facinora edidit, thesauros quoque Proserpinæ intactos ad eam diem spoliauit, atq; ita pecunia in naues imposita, ipse terra est profectus. Quid ergo euenit, P.C? Classis postero die fœdissima tempestate lacerata, omnesq; naues, quæ sacram pecuniam habebant, in littora nostra eiectæ sunt: qua tanta clade eductus tandem deos esse superbissimus agnouit Rex, pecuniamq; omnem conquestam in thesauros Proserpinæ referri iussit, meminere & alij scriptores.

Axiocersa Proserpina dicta putabatur in Cabirorum sacris, & Samothracum, ut copiosius alibi ostendimus.

Δέσποινά, id est domina, Proserpina cognominata fuit, licet confundere uideatur Pausanias in Arcad. tamen mox manifestè ostendit Proserpinam significare, & præcipuè cum duas statuas seorsum describit, Cereris & Despœnæ, Sed & Vergilius in sexto, Dominam eadem ratione illo uersu intelligit:

Hi dominam, Ditis thalamo deducere adorti.

Sedenim Δέσποινά Arcades non Iouis, sed Neptuni filiam afferunt, & in huius deæ templo de omnibus arborum fructibus primitias offerre consueuerant, exceptis malis punicis. id scilicet innuentes, quod ideo matri non restituta fuisset Despœna, id est Proserpina, quia grana punica gustasset, Ascalapho deferente: qui in bubonem ideo deformatus, ut est in primis in Metamorphosi Ouidij.

Θήρα, id est Fera, cognominata Proserpina, ut Pausan. in Bœoticis notat.

πρωτόγονη,

πρωτόγονη, id est Primogenita eadem dicta est, teste eodem in Attica, quin & Arcades Soteram, id est Seruatricem Proserpinam uocabant. Pausanias, επέρη etiam uocata: Hesychius. Et μελιτώδην, quod etiam repetit Cœl. Rhod.

Δάκτυρα, quæ & δάκτρα propter metrum, & per syncopen legitur, Proserpinæ nomen fuit, ut Apollonij Rhodij interpretes in tertio Argonauticõn obseruant, super carmen illud,

Δάκτρα μνησθῆσαι ἰδὲ δέμας ἰμαίνουσι. quo loco & Timosthenes & Aeschylus pariter citantur. Quin etiam uidemus eandem & Vnigenam, hoc est μνησθῆσαι uocatam: de qua repete quæ in Hecate scripsimus. Α δάκτρα uerò δάκτυρος deducitur, id est Proserpinæ sacerdos, ut Pollux innuit. Eadem & νυχία, hoc est nocturna uocabatur.

Cotytto Proserpinam dictam, quadam coniectura ducti putauere nonnulli, sic canente Iuuenale:

Talia secreta coluerunt orgia tæda,

Cæcropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.

Sacra enim hæc uidentur conuenire mysterijs secretis Cereris & Proserpinæ, celebratis ab Atheniensibus, quæ Cotyttia à dea dicerentur. unde in poematijs Vergilianis illud,

Non me uocabis pulchra, at Cotyttia,

Ad feriatos fascinos, &c.

Et Horatius in Canidiam:

Inultus ut tu riseris Cotyttia. quo loco Porphyriõ ait, sacra esse inferorum. Sed ridiculè ait, forsan deduci à Cocyto fluuiõ inferorum, Quin & Merula Cocyton in Iuuenale Proserpinam interpretatus est, illud perperam citans, Raptam Cocytos ostreosa diuam. quare etiam Domitium meritò & illum ridet Politianus, qui Baptas ait, sacerdotes eius deæ nuncupatos, unde nomen fabulæ factum, & cætera quæ cap. decimo Miscellaneorum doctissimè est executus. Sed miror, illum Hesychiũ non allegasse, qui de Cotytto ita scribit: Cotytto, inquit Eupolis, propter odium quod aduersus Corinthios habebat, dæmonem hunc odiosum & inimicum induxit. hinc Cotyttia celebritas, quæ & κοτυθῆς. de quibus sic apud Plutarchum, si modò Plutarchi liber ille Prouerbiorum, ἀρπαγὰ κοτυθῆς, Rapta Cotyttijs. κοτυθῆς, inquit, κοτυθῆς ἢ σκελιῶν, γῆ ἢ ποδῶν πινυας λαλάδους δὲ ἀπέναντον, πόπανα καὶ ἀκρόδρουα ἐπέτροπον ἀρπαγῆς. hoc est, Cotyttis festum erat quoddam apud Siculos, in quo placentæ & arborum fœtus ramis alligabantur, eaq; diripienda proponebantur. puta uerim ego id institutum propter Proserpinæ raptum in Sicilia. Porro Suidas Cotyn dæmonem fuisse scribit Corynthiorum: alij Thracũ, in rebus turpibus. Strabo libro decimo, Bēdidia & Cotyttia simul enumerat, item deam Cotyn. item & Syncelius in Epistolis.

PARCÆ.

Μοῖρα, καὶ αἴσα uocata Græcè, & λήρ interdū. Parcæ uerò à nostris dicuntur. τὴν πλὴν ἀντίφραση, hoc est, per contrariũ. ut ait Seruius, quòd nemini parcāt. Parcæ tres existimabāt ueteres: unam loqui, alteram scribere, tertiam fila deducere. propterea Parcæ, scribas ac librarias superũm uocat Martianus: Clotho, inquit, Lachesis, Atroposq; quoniam sentētias Iouis orthographæ studio ueritatis excipiunt, utpote librariæ superũm, archiuiq; custodes. Sic & eas Ioui Phurnutus tribuit, Plutoni uerò Fulgentius: Tria, inquit, ipsi Plutoni destinant Fata, quarum prima Clotho, secunda Lachesis, tertia Atropos. Clotho enim Græcè, euocatio Latine dicitur, Lachesis uerò fors nuncupatur, Atropos quoque sine ordinedicitur: hoc uidelicet sentire uolentes, quòd prima, sit natiuitatis euocatio: secunda, uitæ fors, quemadmodum quis uiuere possit: tertia, mortis conditio, quæ sine lege uenit. Sedenim

Sedenim hæc Fulgentij theoria cum his quæ à Græcis traduntur, parum consona uiderur. Illi enim *μοίρας*, id est Parcas, à diuidendo & distribuendo unicuiq; sua, dictas arbitratur. & Clotho quidem, *παρὰ τὸ στικλῶδαι καὶ ξυεῖ- γεαι*, quod scilicet reuoluat & contrahat omnia, Lachesis uerò, *παρὰ τὸ λαχί- νειν τὸ περιωμῶδαι*, id est, quòd fatum sortiatur. Atropon autem, quoniam *ἀτρο- πῆον*, quasi inuertibilis sit, & incommutabilis. Sunt uerò qui Parcas ita inter- pretentur, per Clothon septem planetas, per Lachessin res sublimares: per A- tropon autem Aplanen, id est inerrantem sphaerã. Alij Clotho præsentitem- pori, Lachessin futuro, Arropon præterito, ut ait Aristoteles. Porro ne à nos- tris recedamus, sunt qui eas ita statuunt, ut una colū teneat, altera fusum, ter- tia filum rumpat: uitæ cursum statumq; designantes. & hoc uersu id innuunt:

Clotho colum retinet, Lachesis net, & Atropon occat.

Hesiodus poëta Parcas Nocte & Herebo natas cecinit, propter occul- tam & abditam fatorum uim. Lycophron, Maris puellas dixit, ob feram & immitem fatorum legem. Illud certè mirum uideri potest, cur ab Hesio- do in Theogonia bis Parcarum generationē factam legamus. Nam non lon- gè à principio, *μοίρας ἢ λήρας ἐγέναντο νηλεοποιῖνος*, de noctis & Herebi filijs lo- quens, non longè uerò à poëmatis calce, Iouem dicit stabilito regno post Tri- tanum bellum, Themidem duxisse uxore, ex qua inter ceteros filios genuit,

*μοίρας θ' αἰς πλείω πύρι μετῖτα Ζῆς,
κλωθῶ τε, λαχίσιν τε, καὶ ἀτροπον.* hoc est,
Parcas, Iuppiter his dederat rex plurimum honoris,
Clothoq; & Lachessin, simul Atropon.

Sed quoniam Parcas diximus ex eruditōrum sententia appellatas, quòd minimè parcant: Varro tamen apud Gellium libro tertio, nomina Parcis an- tiquos ait fecisse à pariendo, & à nono atque decimo mense, nam Parca, in- quit, immutata litera una, à partu nominata. item Nona & Decima, à partus tempestiui tempore. Cesellius autem Vindex in lectionibus suis antiquis: Tria, inquit, nomina Parcarum sunt, Nona, Decima, Morta. Et uersum hunc Liuji antiquissimi poëtae ponit ex Odyssæa,

Quando dies adueniet quem profata Morta est.

Sed homo minimè malus Cesellius, Mortã quasi nomen accepit, cum acci- pere quasi *μοίρα* deberet. atque hæc quidem ille. Alij Parcarum hæc nomina esse uoluerunt, ut recitant Marsil. Ficinus in Platonem, & Socinus Bentius medicus & Philosophus, in eo qui est de Felicitate: Vestam, Mineruam, & Martiam, uel Martem. Effingebant eas antiqui tanquam anus, niueis uelleri- bus redimitas, quibus & narcissum attribuebant florem. Sed elegantissimè à Catullo finguntur his uersibus, in Pelei & Thetidis epithalamio:

Cum interea infirmo quatientes corpora motu,
Veridicos Parcaæ coeperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens undiq; uestis,
Candida purpurea talos incinxerat ora,
Et roseo niueæ residebant uertice uittæ,
Æternumq; manus carpebant ritè laborem.
Laeva colum molli lana retinebat amictam.
Dextera tum leuiter deducens fila, supinis
Formabat digitis, tum prona in pollice torquens
Libratum tereti uersabat turbine fusum. & cætera, quæ apud ipsum

poëtam doctiss. leges. neque enim eas quisquam pictura magis graphicè for- mare potuisset. Parcarum uerò numerus, ut Eusebius ait, & nomina ipsa- rum, & fusus, & glomeratum in eo filum, cæteraq; huiusmodi, ineuitabilem determinationem causarum ostendere arbitrabantur. hinc Plato in decimo de Repub.

de Repub. Alias autem, inquit, tres Necessitatis filias æquali inuicem inter- uallo in throno sedere, Parcas uestibus albis, capitè coronato, Lachessin, Clo- tho, Atropon, quæ ad Sirenum harmoniam canant, Lachesis quidem præte- rita, præsentia Clotho, Atropon uerò futura: & cætera, quæ multa eo loco de Parcis, & earum matre diuus philosophus disserit: quæ si quando otium sup- petit, legere poteris. De Parcis plura itidem leges in libris de Legibus, apud eundem Platonem, item Chrysippus multa scripsisse dicitur, ut à Diogenia- natumq; diuinitus esse: Parcas autem è contrario, quoniam nemini parcant: Sortes, quia ita sortitum unicuiq; sit. Atque ideo tres esse Parcas arbitraba- tur, quia tria sunt tempora, quibus omnia inuoluntur: Lachessinq; dictam esse, quia *λαχίνας* Græcè, euenire per sortem designat: Atropon, quia uerti non possit: Clotho, quoniam contorta & coordinatã omnia teneat: & cæ- tera, quæ contra fatum disputat Eusebius in sexto Præpar. Euangelicæ.

Æsan etiam, hoc est *αἰσῆν*, diximus Parcam uocari: hoc est, latentem & mi- nus notam eorum quæ fiunt causam. *αἰσῆ* uerò nuncupata est, ut Phurnutus innuit, quasi *αἰεῖ ὄντω*, id est semper existens.

ἐμαρμύνη etiam Parca, & Fatum dicitur, sed cuius uerbis potius eam descri- bemus, quàm M. Tullij? qui Velleium inducit ita loquentem: Hic, inquit, no- bis existit primùm illa fatalis necessitas, quam *ἐμαρμύνη* dicitis, ut quicquid accidat, id ex æterna ueritate, causarumq; continuatione fluxisse dicatis. Sed de Iarmene etiam plura Phurnutus de Deorum natura, item Aristoteles, & Apuleius de mundo. Proclus in Commentarijs Hesiodi in *ἔργοις*, Stoicos ait appellare Iarmenen *θῆος νόμ*, super ea Hesiodi uerba, *ἃτι περὶ θῆος νόμ θῆος λῆας*, id est, nusquam est Iouis mentem aufugere. Chrysippus: Iarmene, inquit, sempiterna quedam & indeclinabilis rerum series, & catena, sese uola- uens & implicans per æternos consequentiæ ordines, è quibus connexa est. His conformia scribunt & Phurnutus, & Boëtius in Topicis, *ἐμαρμύνη* ue- rò dicta, *ἃτι τὸ εἶεν τε καὶ χεῖν ἀπολύτως*, id est quoniam trahat & cédat conse- quenter. Hesychius ait, Iarmenen à Cretensibus uocari *αἰμαρμύνη*. Plurimi et- iam *αἰάγκη*, id est necessitatem, cum Iarmenè describunt, inter quos Phur- nutus, qui ait: Anance est, quam cogere aut uincere non possumus, si quia- dem ei omnia ut ad causam referuntur. Varro, Fatum à fando dictū ait, quòd pueris Parca constituant fando, dictum Fatum, & res fatales: quidam & Par- carum manes dicunt.

θῆος quoq; Parca dicta est *ἀπὸ τοῦ λαχάνας ὀπίθεον*, id est à retrò occultando, & obseruando nostra facta, & quæ punienda sunt, puniendo.

περιωμῶν uerò dicta, *ἃτι τὸ περιπατῶδαι πάντων*, id est, quòd omnia termina- ta sunt, & nihil sit in ijs quæ sunt in infinitum.

Lanificæ Parca à nostris cognominata sunt, quòd pensa & stamina uitæ humanæ trahant candida, uel argentea, id est felicia, uel ferrea & pulla; uel ni- gra, id est infelicia. Martialis:

Si mihi lanificæ ducunt non pulla sorores
Stamina.

Tetricæ Parca, & Sorores etiam uocantur, quòd nemini parcant. Idem Martialis,

Ruperunt tetricæ cum mala pensa deæ.

Hinc & à Græcis *ἀμετέτροποι* dicuntur, id est inconvertibiles.

Adrastiam & Nemefin cum his coniungit Phurnutus. Sed ipse

in eo, in quo de Fortuna egi, eas copiose sum
executus. Tu inde petas.

FVRIÆ.

Quas Latini Furias appellauere, Græci Erinnyies, & Eumenides in pri-
mis dixere, has & Plutoni deseruire, prodidit antiquitas. Hinc Verg,
Hæ Iouis ad solium, sæuicq; in limine regis

Apparent, ac uentq; metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum, morbosq; deum rex

Molitur meritis, aut bello territat urbes. & cætera. Hisdem etiam ue-
teres commotæ mentis affectus adumbrabant, proptereaq; furoris deas exi-
stimabant. Semper uerò uirgines etiam prouerbio dictæ, quod cum malefa-
ctorum ultrices sint, facile corrumpi non possint, quin etiam pœnas de de-
linquentibus sumunt: Suidas auctor, Cicero pro Roscio Amerino: Nolite pu-
tare, quemadmodum in fabulis sæpenumero uidetis, eos qui aliquid impiè
sceleraq; commiserint, agitari & perterri Furiarum tædis ardentibus: sua
quenq; fraus, & suus terror maximè uexat. & paulò post: Hæ sunt impijs as-
fiduæ domesticæq; Furia, quæ dies noctesq; parentum pœnas à conscle-
ratis, filijs repetant. Idem Cicero in primo de Legibus: Agitant & insectan-
tur impijs Furia, non ardentibus tædis, sicut in fabulis, sed angore conscien-
tiæ. Suet. de Nerone: Sæpe confessus exagitari se materna specie, uerberibus
Furiarum, ac tædis ardentibus. Sed omnis hac de re plena est Tragœdia. Erin-
nyies quidem ideo sunt uocata, quasi *εὐρύς νῆς*, hoc est mentis lis, Eumenides
uerò per contrarium *δὲ καὶ μὲν*, quasi non bona mens, Erinnyias Hesiodus
natas fabulatur ex sanguinis guttis pudendorum Cœli, in terram cadentia-
bus, quidam Noctis & Herebi filias dixere, ut Lactantius ait in Theb. Alij
Acherontis. Orpheus in Hymno,

εὐρύαι θυγατέρες μεγέλοιο δῖος χθονίαι,

πέρσεφονος τε. id est, Castæ filia magni Iouis terrestris, & Persephones.

Furia uerò frequētissimè in tragœdijs introducitur, unde Aristophanes in
Pluto, de Paupertatis dea, *πηνία ἰσως ἔστιν ἡ δὴν ἐκ τραγωιδίας*, hoc est, Fortassis
est Erinny, ex tragœdia Paupertas. Propertius, Tum me uel tragicæ uexeris
Erinnyes. scribit Strabo libro Geogr. 4. apud Cassiteridas insulas homines
esse colore fusco, tunicis ad talos demissis, cingulo pectus incinctis, bacu-
losq; manu gestare, Furijs persimiles, quibus ex uerbis Furiarum habitū col-
ligimus. Horrendum aspectum furijs Phurnutus ascribit, & igne ac flagello
impios & noxios insequi. Furijs primus Æschylus dicitur, crines anguibus
implicatos affinxisse, quas Cerafas poëta appellat, Claudianus de Alecto:

Mollia lambentes sinxerunt membra Cerafæ. Idem:

Alecto stetit in medio, uulgusq; tacere

Iussit, & obstantes in tergum reppulit angues,

Percq; humeros errare dedit.

Hinc etiam ab Orpheo *ἀφροπλόκαμοι* dicuntur, quasi dicas serpenticomæ.

Idem scribit & Phurnutus, sic à Vergilio Alecto describitur,

Luctificam Alecto dirarum à sedè sororum,

Inferniscq; ciet tenebris, cui tristia bella,

Iraçq; insidiæq; & crimina noxia cordi:

Odît & ipse pater Pluton, odere sorores

Tartaræ monstrum, tot sese uertit in ora. & cætera, quæ sequuntur.

De Tisiphone uerò Ouidius:

Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit

Importuna facem, fluidoq; cruore rubentem

Induitur pallam, tortoq; incingitur angue.

Mox comites illi adiungit, Terrorem, Pauorem, & Insaniam, plures addit
Claudianus in Ruffinum, & item Statius in Theb. quorū uersus, ne nimius
sim,

sim, missos facio. Hæ uerò Furiæ, tres sorores dicuntur, Alecto, Tisiphone,
& Megæra: quidam & quartam addunt, Lyssam, id est, Rabiem, unde Euripi-
des in Hercule furente, Irin inducit Iunonis iussu Lyssam adducere, quæ Her-
culi furorem ac rabiem iniiceret. Est autem Lyssa dea, ut idem ait, Noctis fi-
lia, ex Cœli sanguine, hæc rabiem immittere fingebatur, & cœtum serpentum
capitibus sibilantibus caput incinctum, manu uerò stimulum gestare. Sic ue-
rò de Furijs scribit Isidorus: Aiunt & tres Furias antiqui, foeminas crinitas
serpentibus, propter tres effectus, qui in animis hominum multas perturba-
tiones gignunt, & interdum cogunt ita delinquere, ut nec ad famam, nec ad
16 periculum sui respectum habere permittant. Ira, quæ uindictam cupit. Cupi-
ditas, quæ desiderat opes. Libido, quæ appetit uoluptates, quæ ideo Furia
appellatur, quod stimulis suis mentem feriant, & quietam esse non sinant.
De Furijs uerò Fulgentius ita: Prima, inquit, est Alecto. Alecto enim Græcè
impauisibilis dicitur, *παρά τ' α, καὶ λέγωμαι*, quod non desinat, altera, Tispho-
ne, Tisphone autem, quasi *τότων φωνή*, id est, istarum uox, inconcinna mihi
quidem uidetur etymologia. nam potius à *τίσις καὶ φόνος* deducitur, hoc est,
uindicta & cæde, quod & Vergilius ostendere uidetur, cum ait,

Continuò fontes ultrix accincta flagello

Tisphone quatit insultans, toruosq; sinistra

—Intentans angues,

10 Sequitur Fulgentius: Primum est ergo, noni pausando Furiam concipere:
secundum est, in uocem erumpere: tertium, iurgium protelare, quæ interpre-
tatio, licet mihi parum arrideat, ascribere tamen eam placuit, est enim uulga-
rem secutus humanæ naturæ rationem, Megæra uerò dicta ab odio & inuis-
dia, quæ mortalib. iniicit. *μεγάρα* quippe id significat. Orpheus duos hym-
nos his deis concinuit, quorum tamen prior in uetustis & manuscriptis co-
dicibus hæc habet *ἄληγραφῶν, ἔριννῶν θυμιάμα σύρανα καὶ μάνανα*, licet in impres-
sis aliter, alter uerò habet, *δὲ θηρίων θυμιάμα ἀρώματα*. In priore, earum trium
nomina uno uersu explicat,

30 *τισφόνη τε, καὶ ἀλκίω, & δία μέγαρα.* id est,

Tisphone, necnon Alecto, & dia Megæra.

Ideo uerò Furia apud inferos esse dicuntur, quoniam causæ parum notæ
plerunq; ut ait Phurnutus, in occulto sunt, nec uidentur, & ijs in primis qui
meriti sunt. Porro ut est apud Ælianum, turtures aues Furijs ab antiquis di-
cata putabantur, sed & Pærcis, ac Veneri, & Cereri.

Eumenides Furia nuncupata, ut dictum est, per contrarium, quod mini-
mè beneuolæ sint, & mites, in has Orpheus hymnum composuit, ut antè me-
40 minimus: ultricesq; uocat hominum impiorum & iniustorum, hoc est, *ἀσε-
βωτέρων, ἢ τ' ἀδίκων πτωχοί*. Seneca: Adeste sceleris ultrices deæ. Cognomi-
nantur & *λευανόχρωσι*, quod obscuro corpore fingantur, & *βλοσυροσύνχησι*, & *φο-
βόπιδι*, quod & unguibus & aspectu terribiles sint. Scribit M. Cicero, Athe-
nis Eumenidum sanum fuisse, ut planius dicam *ὅτι σεμναῖς θεοῖς*. Hæc quidam &
μανίας uocant, id est furentes, ut ait Pausanias. Legimus Maniarum tem-
plum fuisse apud Messenios. Eumenides plerunq; cum facibus finguntur,
ut apud Tragicos uidemus. hinc Vergilius, Eumenides tenuere faces. Idem:
Ferreiç Eumenidum thalamî, quo loco Seruius scribit: Furia nunquam nu-
pserunt, unde igitur thalamos accipimus? Sed accipiendum, in quibus natae
sunt, & cætera. Eumenidum sacerdotes *λήτταραι* dictæ sunt, ut Hesych. notat.

50 *Σεμναὶ θεαὶ* dicuntur Erinnyes. Arpocratio scribit, Athenienses sic uoca-
re, quasi dicas deas castas, & incorruptas. Pausan. in Corinth. ait, Semnas à
Sicyonijs, Eumenidas dici ab Atticis, in Attica tamē etiam ait: Iuxta deorum,
inquit, templum quas *σεμναῖς* uocant, Sophocles de his multa, præcipuè in fa-

bula Oedipi Epicolono, has uocat Hesiodus in Theogonia Erinnyes. de Semnis deis, & Phurnutus, & Apollonij interpretes. Semnis his deis oues pregnantes immolabant, & melicratum. Philemon poeta comicus diuerfas Eumenidas & Semnas fecit in fabulis.

Palæstinas deas Furias cognominatas ab Ouidio, docti quidam arbitrantur, ita enim ille canit in quarto Fast. de Aryfurente:

Et modò tolle faces, remoue modò uerbera, clamat,

Sape Palæstinas iurat adesse deas.

Palæstæ quidem locus Epiri apud Oricum, ut Lucanus in quinto Pharsalia innuit:

Inderapi accepere rates, atq; æquora classem

Curua sequi, quæ iam uento, fluctuq; secundo

Lapsa, Palæstinas uncis confixit arenas, &c.

Cæsar in Comment. ciuilibus: Ad eum locum qui appellatur Palæstæ, omnibus nauibus ad unam incolumibus milites exposuit, etsi exemplaria pleræque pro Palæstæ, Pharsalia legunt. Eum uerò locum Palæste dictum aliqui putant, quoniam geminæ columbæ fatidicæ è Syria Dodonam euolauerunt, quæ Palæstinae sunt appellatae. in illis quoq; fuisse inferorum ostium ferunt, item Acherusiam: item de Aidoneo, id est Plutone quæ traduntur, & Proserpina. Sed & quidam Herculem ea parte Cerberum traxisse prodiderunt, hinc eruditi coniectura ducti, Palæstinas deas Furias interpretati sunt. Sed & Marcellus ait, se à Græco accepisse, in commentarijs peruestis legisse, Furiarum templum in Epiro fuisse: item in altero Græco codice uetustissimo. Ego uerò nihil ultra, nisi quod lego apud T. Lium in quintæ Decad. libro tertio, Penestiam regionem ac terram esse Illyrici. Tertio, inquit, die ad Viscana Penestianæ terræ, ea maxima urbs est, tum paulò infra: Viscanensibus Illyrijsq; uenditis in Penestiam exercitum Perseus reducit. Item alibi, Penestas. Vide uerò tu an Penestinas deas legendum sit, potius quam Palæstinas. Non me præterit, & Ph. Beroaldum de his suam potius opinionem quam sententiam attulisse. Palæstinas enim deas ait, deam Syriam, & Phrygiam Cybelem: nec absurdum esse, ex D. Augustini sententia multas deas ad unam reuocare, ut non tam sint deæ multæ, quam multa unius nomina. hinc putauit Beroaldus, Ouidium deas appellasse Palæstinas, perinde ac Furias, quod scilicet in Syria Palæstini sint.

Harpÿiæ, seu Furiæ, seu fabulosa deæ quædam dicuntur: Vergil.

Virgineus quibus est uultus, fœdissima uentris

Proluuiæ, unctæq; manes, & pallida semper

Ora fame.

Tres fuerunt, Aëlo, Ocypete, & Celeno: licet quidam quartam addiderint, Thyellam. Apollonij tamen interpretes, Thyellas, procellas & procellosos flatus interpretantur. Hesiodus & Apollonius duas tantum nominant Harpÿias, quas Iridis sorores fabulati sunt antiqui, Thaumantis filias, & Electræ Oceani. Sic enim canit Hesiodus in Theogon.

Θαυμας δ' ὠκεανοῦ βαθυρρεῖταιο θυγατρά,

Ἥρα γὰρ τ' ἠλεκτρίω, ἰδί' ὠκείαν τέκερ' ἰερῆ,

ἠὲ καὶ τὴν ἄρπυιαν, ἀλλὰ τ' ὠκυπέτην.

hoc est, Thaumantis filiam Oceani profundi Electræ duxit, quæ grauida peperit Iridem, & pulchricomas Harpÿias, Aëlo & Ocypeten. &c. Idem apud Lycophronem Isaacius refert, harum suo more Fulgentius allegoriam comminiscitur: ex illo eam repete, ne plura in culcem. Hæ & rapaces aues dicuntur, ait Phatorinus, Phinci filia, Geraxia & Harpÿria, cibaria rapientes ex ore senis. Alij Harpÿias uentorum conuersiones interpretantur, & uentos ipsos: alij Neptuni filias & Terræ scribunt

bunt. Seruius grammaticus, Ponti & Terræ: & ideo ait eas in insulas habitare, partem terræ, partem maris tenentes. quidam eas aues & uolucres dixere, unde illis Vergilius & Apollonius plumas addunt ut illud,

Sed neq; uim plumis ullam, nec uulnera tergo Accipiunt. quod tamen dictum Donatus interpretatur, quod Strygiæ essent, & propterea intulnerabiles. quam interpretationem non recipit Seruius. Alij Harpÿias Iouis canes dictas uolunt, quos sequitur idem Seruius in tertio Aneidos commēt. inquit enim, cum Zetus & Calais Boreæ filij eas insequerentur ad Plotas usq; insulas, Iridem eis apparuisse, quæ illos mōneret, ut canes Iouis insequi desisterent. hoc est, ut his uerbis canit in secundo Apollonius:

Non fas, ὄ νάτι Βορέα, ἴος ἐν σίβυσι ἀλτί

Ἄρπυιᾶς ὑργεῖ κανεὶς Ἰουῖος.

Sed nescio quo pacto longè dulcius Græcè sonat

ὄ θεῖς ὄ νάτι Βορέα ἑφέτας ἐλάσσει

ἄρπυιᾶς, μέγαλοιο δῖος Κούρας.

Illud tamen hoc loco notandum, quod Apollonij commentatores scribunt, decentius Iridem missam nunciam filijs Boreæ, ut desisterent: uel quod ipsa nuncia sit, uel potius quod ipsarum Harpÿiarum soror esset. nam alij Mercurium missum aiunt, inter quos est Hesiodus. ab ea uerò conuersione, Zetus scilicet & Calais, in insula Plotæ, Strophades appellatae sunt: quod idem poeta Apollonius & Vergilius, & ante eos Antimachus in poemate Lydes cecinit. Sanè & Furiæ existimatae sunt, unde Celeno apud Vergilium:

Vobis furiarum ego maxima pando.

Quare palam est, & canes appellatas esse Furias, Lucanus:

Stygiasq; canes in luce superna Restituunt. Vergil,

Visæq; canes ululare per umbram,

Aduentante dea.

Horat. in Sermonibus: Viderit infernas errare canes. Illud insuper addit Seruius, apud inferos Furias dici, & canes: apud superos diras, & aues: ut ipse idem Vergilius in 12. In mundo uerò Harpÿiæ dicuntur. eas item ait *λαμδόνυχας*, hoc est uncinques. & ut Vergilius ait, unctæq; manus: amulatus Apollonium, qui in secundo cecinit *χρηθῶν τ' ἀπο γαυλῆσι συνεχέως ἤρατορ*. id est, manuum curuitatibus continenter rapiabant. Canit & hoc idem Poëta, fugatas Harpÿias à Zeto & Calai, & se in specum abdidisse in insula Creta sub Arginunte, ut etiam Neoptolemus & Pherecydes prodiderunt. Porro Harpÿiarum nomen in proverbium tractum est, de rapacibus, & ijs qui plus iusto opes per fas & nefas exigunt.

Diræ quidem apud superos dicuntur, Vergilius:

At procul ut diræ stridorem agnouit, & alas,

Infelix crines scindit luturna solutos. Idem:

Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ,

Quas, & tartaream Nox in tempesta Megaram,

Vno eodemq; tulit partu.

Plutarchus in uita M. Crassi, Acteium scribit his uerbis diras imprecatum esse: Acteius, inquit, in urbem citato gradu accurrens, in uia per quam Crassus iter facturus erat, succensam cratem constituit. cumq; in eum locum Crassus peruenisset, assistens Acteius, & sacra quædam ac libationes faciens, diras admodum atq; horrendas execrationes obnunciavit, deos quosdam inauditos antea & horrendos nomine compellans, has imprecationes Romanis diras appellant, quas nunc quasi uetustate obsoletas, eam uim obtinere dicebant, ut qui illis obnoxius fuisset, grauissimas poenas dare cogeret, & maximo infortunio affici: & cætera, quæ idem Plutarch. exequitur.

Obscœne etiam uolucres, Furia dicuntur à poëtis. Idem Vergilius:

Iam iam linquo acies, ne me terrete timentem,

Obscœnæ uolucres, alarum uerbera nosco.

Appellatur & Lucrificæ, & Importunæ, alijsq; huiusmodi epithetis, quæ diligentius ab alijs collecta habentur.

Furor, Furiarum si non frater, consanguineus certè à poëtis confingebatur: quem graphicè effingit Petronius Arbitrator in carmine de Bello ciuili, ut pictor nemo melius.

Furina etiam colebatur à Romanis, teste Cicerone libro tertio de Natura deorum, ubi Eumenidas commemorans: Quæ, inquit, si deæ sunt, quarum & Athenis fanum est, & apud nos, ut ego interpretor, lucus Furinæ, meminit idem ad Atticum, sed & ego in primo Syntagmate aliquanto plura, de Furore & Furina recensui.

Sed iam reliquam inferorum deorum, hoc est, *θεῶν νεκρῶν* & Manium turbam explicabo, Vergilianumq; illud interpretabor,

Dei quibus imperium est animarum, umbræq; silentes,

Et Chaos, & Phlegethon, loca nocte silentia late,

Sit mihi fas audita loqui.

Variè philosophi de deis inferis dixere. nam per alios existimabāt animas ad inferos deduci: ut,

—Hac animas ille euocat Orco

Pallentes, alias sub tartara tristia mittit. item per alios transferri: ut,

Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos. per alios purgari: ut,

Alia panduntur inanes Suspensæ ad uentos. per alios uerò ad fumam reuocari: ut,

Lethæum ad fluiuium Deus euocat agmine magno.

Sed nos his misis, seorsum discutiamus, primūq; qui propriè Manes dicentur à gentibus, ostendamus. Manes, ut Ælius Stilo ait, dei inferi, quasi boni dicuntur à suppliciter eos uenerantibus, propter metum mortis: ut Immanes quoq; pro ualde non bonis dicuntur. Manes uerò ab auguribus inuocabantur, quod per eos omnia manare credebant, eosq; deos superos atque inferos dicebant. Festus: Manalem, inquit, etiam lapidem putabant esse hostium Orci, per quod animæ inferorum ad superos manarent, qui dicuntur manes. alij Manalem lapidem uocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam, iuxta ædem Martis: quam cum propter nimiam siccitatem in urbem pertraherent, sequebatur statim pluuia, eumq; quod aquas manaret, Manalem lapidem dixerūt. idem festus auctor. Manias quoque idem Ælius Stilo dici ait, ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alij Maniolas appellabant. Manias autem, quas nutrices minitentur pueris, esse Laruas, id est Manes deos deasq; putabant, quosq; ab inferis ad superos emanare credebant: aut Mania est eorum auia, mater ue. Sunt enim utriusq; opinionis auctores, hinc etiam putarim ipse hodie, dum terrere uolunt infantes, Orcū nutrices uocare. Sed ridicula ista sunt, quin & nocua: menta plerūq; infantibus & puellulis terribulamenta ista afferūt. Deorū etiam Manium mundū Cereris esse putabāt, qui mundus quid ita diceretur, retulit Cato in Cōmentarijs Iuris ciuilis: Mundo, inquit, nomē impositū est, ab eo mundo, qui supra nos est. forma enim eius ex ijs qui intrauere, cognosci potuit asimilis illi, atq; eius inferiorē partem, ueluti consecratā deis Manibus. hunc autem Cereris mundum ter in anno patere putabant his diebus, postridie Vulcanalia, & ante diem tertium Non. Octobris, & ante diem sextum Id. Nouembris. Inferiorem enim eius partem consecratam deis Manibus, arbitantes clausam omni tempore præter supradictos dies: quos dies etiam

etiam religiosos iudicauerunt eam ob causam, quod ijs diebus ea quæ occulta & abdita religionis deorum Manium essent, in lucem adducerentur, & pateferent: nihilq; eo tempore in Repub. geri uoluerūt. Itaq; per hos dies non cum hoste manu conferebatur, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur, non aliud quicquam in Repub. nisi quod ultima exegisset necessitas, administrabatur. hæc ex Sex. Pomp. commentarijs. Vergilius cum cecinit, Quisq; suos patimur manes: Seruius exponere uidetur pro Genijs, ut in genijs pluribus ostendimus. Martianus uerò: Manes, inquit, corpori humano præfules attributi sunt, qui parentum seminibus manauerūt, qui sub Plutonis potestate sunt: qui ideo Summanus dicitur, quasi Summus manium. idem auctor paulò post, Verum manes quoniam corporibus illo tempore tribuuntur, quo fit prima conceptio, etiam post uitam iisdem corporibus delectantur, atq; cum ijs manentes appellantur Lemures: qui si uitæ prioris adiuti fuerint honestate, in Lares domorum, urbiumq; uertuntur: sin autem deprauantur ex corpore, Laruæ perhibentur, ac Maniæ. Manes igitur tam boni quam truces constituti, quos *ἀγαθὸς ἢ κακὸς δαίμων* memorat Graia discretio. In his autem sunt Manes, eorumq; præstites Mana & Mantuona, dei etiam cum his quos Aquilos dicunt, item Fura, Furinaq; & mater Mania: & cætera, quæ Martianus est executus. Sed præstat etiam audire, quæ de his Apuleius scribit de Deo Socratis, cum de Damone & Genio locutus fuisset. ita enim subiungit suis uerbis: Animus humanus exutus & liber, stipendijs uitæ corpori suo obiuratis, hunc uetere Latina lingua reperio Lemurem dictum. ex hisce ergo Lemuribus, qui posteriorum suorum curam sortitur peccato, & quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris: qui uerò propter aduersa uitæ merita, nullis bonis sedibus, interitigatione, seu quodam exilio punitur, inane terribulamentum bonis hominibus, cæterum noxium malis, hunc plerūq; Laruam perhibent: cum uerò incertum est quæ cuiq; eorum sortitio euenerit, utrum ne Lar sit, an Larua, nomine Manem deum nuncupant, & honoris gratia uocabulum additum est. hæc Apuleius. Lemures, quos iam dixi, inter inferorum umbras & manes, Porphyrius Horatii interpretes recenset in eo uersu, Nocturnos Lemures. Lemures, inquit, putant hominum esse post mortem uagantes umbras, dictos quasi remores, à Remo, cuius occisi umbras frater Romulus placare cum uellet, Lemura instituit. Vnde Ouid. in Fast. de Romulo loquens,

—Lucemq; Lemuria dixit,

Illam, qua positis iusta feruntur ausi:

Aspera mutata est in leuem tempore longo

Littera, quæ toto nomine prima fuit.

Mox etiam lemures animas dixere silentium. Idem,

Ritus erit ueteris nocturna Lemuria sacri,

Inferias tacitis manibus illa dabunt.

Sed de his plura in nostro de Annis & mensibus, &c. Varro de uita populi Rom. apud Nonium: Quibus temporibus in sacris fabam iactant noctu, & dicunt se Lemures domo extra ianitam eijcere. Augustinus libro nono de Ciuitate Dei, dicit quidem animas hominum demones esse, & ex hominibus fieri Lares, Laruas, & Manes. Lares, si meriti boni sunt: Lemures seu Laruas, si mali, Porro Tauriludi dicebantur, qui deis inferis fiebant. Fest.

Charon deus infernus, dictus per antiphrasin, quasi Acheron, alias tamen Phurnutus etymologias adducit, quas non satis probo. Describitur probè à Vergilio in sexto Æneid.

Portitor has horrendus aquas & flumina seruat,
Terribili squalore Charon, cui plurima mento

Canicies inculta facet, stant lumina flamma,
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus,
Ipse ratem conto subigit, uelisq; ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba,
Iam senior, sed cruda deo uiridisq; senectus.

De hoc lectum est in Orpheo, quod quando Hercules ad inferos descendit, Charon territus eum statim suscepit, ob quam rem anno integro in com-
pedibus fuit. Atq; ideo ipse apud Verg.

Nec uero Alciden me sum latatus euntem Accepisse lacu.

Portitor Charon dictus à Græcis Porthmeus, ut in nostris Nauigijs ostendimus. Iuuenalis:

Tetrumq; nouitius horret Porthmea.

Nauita etiam nuncupatus: ut,

Nauita quos iam inde ut Stygia prospexit ab unda, Item:

Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos.

Cerberus Plutonis canis, qui triceps sorgebatur, & propterea Tergemini-
nus dictus, & Trifaux: ut,

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci Personat.

Natus traditur ex Geryone & Echidna. hic fertur tractus ab inferis, ut in
Herculis uita scripsimus, ab Hercule. Hinc Vergilius de Hercule in sexto,

Tartareum ille manu custodem in uincla petiuit,

Ipsius à solio regis traxitq; trementem.

Cuius fabulæ hæc ratio traditur, quia Hercules omnes cupiditates & cun-
cta uitia terrena contempsit & domuit, nam Cerberus dictus quasi *λεπρόβορος*,
hoc est carnem uorans. unde & lectum de eo est,

—Ossa super recubans.

Cerberus Medusæum monstrum appellatus ideo est, quod uillos ac pi-
los serpentinos habere diceretur. Ouid.

Terna Medusæi uincirem guttura monstri.

Describitur sic à Tibullo:

Nec canis anguinea redimitus terga caterua,

Cui tres sunt linguæ, tergeminumq; caput.

Sed & à Seneca in tragœdijs. Ianitor Cerberus etiam uocatus. Vergil.

—Ingens ianitor antro

Æternum latrans exangues terreat umbras.

Minos præterea, Æacus, & Rhadamanthus, tres inferorum iudices, Iouis
& Europæ filij, ut Diod. scribit. alij tamen Æacum ex Ægina natum prodie-
derunt, ut pluribus à Pindaro est proditum. Plato uero ait, Europæos ab Æa-
co iudicari, à Rhadamantho Asianos, à Minoë porro dijudicari si quid ambi-
guum occurrisset. Minos Cretæsis quesitor cognominatus, iustissimus fuisse
se proditur. Quæsitur Minos urnam mouet, ait poëta. Plato uero, ut puto, in
Gorgia: Hæc peccata Æacus baculum tenens, sicut & Rhadamanthus, iudi-
cat: Minos autem aureum sceptrum gestans, solus sedet, utriusq; iudiciū con-
siderans, censensq; &c.

Rhadamanthus Gnosius uocatus est, ut Vergilius:

Gnosius hæc Rhadamanthus habet durissima regna,

Castigatq; auditq; dolos, subigitq; fateri.

Scribit Hefychius, Rhadamanthia iuramenta dici, ueluti per anserem &
canem, ut iurare solebat Socrates: & per caparin, ut Zeno, & eiusmodi. Rha-
damantheū uero iudicium, de incorrupto & seuro dici, ait Erasimus. Alcia-
tus ex Platone, de iudicio quod iuramento finitur, uel quod incorrupte &
absq; mora terminetur, quod (pro Deo) hoc tempore minus seruatur.

Styx

Styx palus inferorum. Vergilius,

—Stygiamq; paludem,

Dei cuius iurare timent, & fallere numen.

Idem scribit & Hesiodus in Theogon. & Ausonius:

Quæq; piat diuūm periuria nocticolor Styx.

Et hoc propter Victoriæ fauorem, Stygis filia, quæ bello Gigantum asti-
tit: pro cuius rei remuneratione, statuit Iupiter, ut si quis fessisset eius nu-
men, uno anno & nouem diebus ab ambrosia & nectare prohiberetur, ratio,
quia tristitia contraria æternitati, & lætitia mœrori. plura Seruius. Sanè Sea-
neca desitu & sacris Ægyptiorum, paludem tradit apud illos fuisse, locum
tutissimum, ubi Isis Osiridis membra occisi sepeliuit, & ibi breuis insula *ἀβρα-
τος*, id est inaccessa erat. Lucanus:

Hinc Abatos, quam nostra uocat ueneranda uetustas.

Palus uero Styx uocabatur, ubi sacra quæpiam fieri consueuerant, quorū
Seruius, & nos in Sepulchralibus meminimus.

Acheron inferorum fluuius, quasi sine gaudio interpretatus. Vergilius
in sexto Æneid.

Dicitur & tenebrosa palus Acheronte refuso.

Legimus tamen Acheronta pluribus in locis fuisse, ut in Tænaro, ubi ab
Hercule Cerberus est ab inferis detractus. Alij in Epiro. Sed constat, inquit
Seruius, locum esse haud longè à Baïjs, undique montibus septum. Idem
Vergilius,

Hinc uia, Tartarei quæ fer Acherontis ad undas,

Turbidus hic cœno, uastaq; uoragine gurges

Æstuat, atq; omnem Cocytō eructat arenam.

Idem;

Cocytusq; sinu labens circumfluit atro.

Dictus uero Cocytus *παρα τὸ λανίω*, Iugeo. Fuit & Acherusia palus, cuius
crebra mentio scriptoribus, Diodoro, Seruio, & Phurnuto, alijsq;.

Auernus lacus, de quo idem Vergilius:

Spelunca alta fuit, uastoq; immanis hiatus

Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumq; tenebris,

Quam super haud ullæ poterant impunè uolantes

Tenere iter pennis: talis sese halitus atris

Faucibus effundens, supera ad connexa ferebat:

Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.

Sanè pleriq; apud Vergiliū legunt Aornon, sed & in Græcis *ἀβρατος λίμνη*
dicitur: hinc & poëtae pro inferis sæpe Auernum posuere. Lacum ipsi alia
quando uidimus, tetrum & horridum. Seruius super ea uerba, Tuta lacu ni-
gro: Tuta, inquit, quia hinc lacu, hinc cingitur syluis. dicit autem locū, quem
nunc Doliola uocant, apud Cumas.

Lethe fluuius, qui & Lethæus amnis, ab obliuione dictus est. Sanè Plato
libro decimo de Repub. Campum Lethæum dicit, & fluuium *ἀμείλιτα* per
eum labi. Quare decipiuntur, qui hunc fluuium Amelitam appellant, cum
Ameles dicendum sit. in quarto enim casu Ameleta apud Plat. est. *παρα* in-
quit, *ἀμείλιτα ποταμῶν*. huius uero & Ficinus meminit, & Socinus meus in
sua de Felicitate *ἀναγνώσει*.

Phlegethon, & Pyrphlegethon, quod igne ardeat, appellatus.

De Tantalō, Sisypho, Tityo, Ixyone, Phlegya, Salmoneo, cæterisq; qui
dant pœnas apud inferos, nihil dicemus: quia non sunt inter deos conu-
merati, & nostri ideo non sunt negotij.

SYNTAGMA SEPTIMUM.

DE APOLLINE, ÆSCVLAPIO, MVSIS,

AVRORA, AD CYNTHIVM IOAN.

BAPT. GYRALDV M.

IVR E tibi, charissime Cynthi, nostrum de Apolline Syntagma mittimus, ut sub tuo nomine in uulgus prodeat, non tantum ut dem tibi cognominem deum Cynthium: uerum quod eius etiam dei partes omnes, cum summa tua, & urbis huius laude, impleas. Nam primum quantus sis in omni poetica, poemata tua iam edita facile declarant: tum uerò in Philosophia, & Medicinæ facultate, in primis tuæ adolescentiæ annis & florenti etate tale præbeueras specimen, ut inter nostræ urbis, atque adeò tota Italia, eius scientiæ professores esses non postremum locum habiturus. Memini senes doctissimos ac sapientissimos Ioan. Menardum, & Lud. Bonactiolum de te ita prædicare solitos, unum scilicet te medicam facultatem maximè illustraturum, si in ea colenda perstitisses. Sed Cœlij nostri Calcagnini, uiri eruditissimi interitus, minime hoc tempore patriæ opportunus, te ab hac excellentis expectationis specula deduxit, nec ea permisit te perferre, quæ in ea fueras nauiter aggressus. Nam cum in Cœlij locum unus aliquis esset subrogandus, in publicè prælegendis & interpretandis Latine linguæ auctoribus doctor, te nullum aptiorem idoneumq; magis, ciuium suorum, totiusq; dittonis amantissimus prudentissimusq; Princeps noster HERCVLES Secundus censuit: id quod gratissimè fuisse nonnullis medicæ artis professoribus intellexi, qui tuæ surgenti, & iam propè uolitanti ubique gloriæ inuidebant. Verùm hæc missa facio, nostrumq; potius inceptum prosequor. Augur enim, & præuideo, non falsus (opinor) uates, te non minus in hac palestra lauream consecuturum, inuidiamq; superaturum, atq; in illa iam fueras: tantum, quod saxum indies uolere cœpisti, ne te ab eo sudor & labor deterreat, sed magis ac magis enitere, ut ego, quem uides & etate et morbis propè cadentem, in tua uirtute florente conuiescā. Interea hanc nostram qualemcunq; lubricationem, cupio ut aliquando ea perlegas ratione, non quidem ut aliquid addiscas ex ea, sed uel ut emendes: uel certè ut uideas, quantum seni & languenti studia hæc nostra, qualia qualia sint, molestias, & uitæ tædia leuent. Vale: & liberos quæso tuos, per eam quam tu mi suauis. Cynthi strenuè teris semitam, ducas, ut ex nostra familia nouum aliquod patriæ decus subinde exoriri uideatur.

APOLLO, ÆSCVLAPIVS,

ET MVSÆ.

APOLLINEM, quem deum gentes existimabant, quatuor in primis artibus præfuisse legimus, idèq; etiam ex Homeri & Orphei hymnis colligimus. Nam citharædum primum, ac citharædorum deum putauit antiquitas: deinde Medicinæ inuentorem, ac ipsum etiam medicum constituit: tum iaculatorum, & sagittarium: postremò uatem, & uaticinij deum existimauit. ex quibus quidem quatuor rebus, multiplicia ei sunt attributa cognomina. qua ex re & Cotta apud Ciceronem in III de Natura deorum, Apollines quatuor celebrat: quorum antiquissimus, is qui ex Vulcano natus, Athenarum custos dictus est: alter, Corybantis filius, natus in Creta, cuius de illa insula cum Ioue ipso certamen fuisse traditur: tertius Ioue tertio natus, & Latona, quem ex Hyperboreis Delphos ferunt aduenisse: quartus, in Arcadia, quem Arcades Nomionem appellant, quod ab eo se ferunt leges accepisse. Hæc uel Cotta, uel potius Cicero. Sed enim uerò Arnobius, quinque Solis nomine commemorat in quarto aduersus Gentes, hoc ordine: Sol, inquit, primus Iouis filius dicitur, & Ætheris habetur nepos: secundus, Regina & Hyperione proditus genitore: tertius, Vulcano, non Lemnio, sed Nili qui fuerit filius: quartus, Ialysi pater, quem Rhodi peperit Heroicis temporibus Achanto: quintus, Scythici regis, & uersipellis habetur Circes. Quæ tamen uerba

uerba parum castigata uidentur, & sumpta ex M. Ciceri, secundo de Natura deorum, ut paulò post ostendam. Diuersos quoq; & uarios idem Arnobius, Apollinis amores recenset: Arfinoas, Chrysas, Hypsipylas, Marpeffas, Zeussippas, & Prothoas, Daphnas, & Steropas: ne Branchos dicam, & Hyacinthos. Sedenim his missis, Apollinis nomen pro diuersis ponitur significatibus: nunc pro sole, nunc pro deo, nunc pro uate diuino, tunc pro mundo, nunc pro significatione humanæ uocis: cui ideo & nouem Musæ iunguntur, ut in Musis, pluribus docebo. Porro iuxta Porphyrij librum, quem Solem appellauit, triplicem constat uerè esse Apollinis potestatem: & eundem esse Solem apud superos, Libertum patrem in terris, Apollinem apud inferos. unde etiam tria insignia circa eius simulachrum effingebant: lyram, quæ cœlestis Harmoniæ imaginem monstrabat: gryphon aneum, uel clypeum, ut in quinto legit Buccatius, quod terrenum numen ostēdat: & sagittas, quibus infernus deus & noxius indicabatur. unde & Apollo ἄρ τὸ ἐκ βλάστης δῖος, ab iaciendo. Hinc est etiam quod Homerus eundem tam pestilentia dicit, quàm salutis auctorem. & Horatius ait,

Condito mitis placidusq; telo

Supplices audi pueros Apollo.

Sanè quoniam de gryphe Apollini dicato, est modò facta mentio, id uideatur in Fulgentio castigandum, quod est in calce primi libri Mythologicôn: His, inquit, Tryphum quoq; Apollini adijciunt, &c. Ego aliquando legēdum Tripodem putauit: nunc uerò Gryphen lego. quod cum parum animaduertisset Polymathes interpres, Typhonem ipse castigauit. Sedenim non modò gryphes huic deo ascripsit antiquitas, sed & coruum, ut docet Ælianus in Historijs animalium, unde ab Ausonio, Phœbeius oscen, coruus dicitur: cuius fabulam & Ouidius exequitur, & Hyginus. Phurnutus tamè hoc abnuere uidetur. Coruum enim ait à Phœbo alienum esse, quod uel ipso colore profanus ac impurus sit habitus, id est μῆδος: illiç potius cynnum autem attribuit, μουκάπατον καὶ λουκάπατον ἀρνέων, quod scilicet auium sit maximè muscus, & cãdidissimus. Sanè & Apollini quidam eruditissimi attribunt accipitris genus, quod perdicoteros dicitur, ut ministraret illi: ut ossifragam & harpan Mineruæ, columbarium uerò Mercurio sacrum esse tradunt, lunoni autem tanypteron, buteonem Dianæ, Matri deum morphnon, itemq; alias alij deis: ut Lunæ ibim. Porro & huic deo Ægyptij accipitrem dicabant, ut Ælianus ait, quem sua lingua thaustum appellabant, & deum ipsum Horon, ut planius alibi ostendam. Quin etiam huic eidem deo Græci laurum attribuerunt, non tam ob Daphnes fabulam, quàm ob ipsius plantæ uirtutem, de qua nonnulla Phurnutus dixit, & Parthenius. Sed & ego plura, quadam mea Annotatione. Tripus etiam huic deo dicatus fuit, propter numeri ternarij perfectionem: uel propter tres cœli circulos, quorum unum secut Sol, annum cursum perficiēs. Qua uerò forma tripus esset, uariè proditur. Quidam mensam, uas aliq; plerique perforatum sedile tradidēre. Quid si aliqua ex parte omnes uera prodidēre? Sed & tripus certantibus præmium dari solitus, id quod Pindarus & Horatius ostendunt. Buccatius insulse tripodem putauit lauri speciem. Legimus & saltationis genus fuisse, quod à mulieribus in Apollinis & Dianæ honorem perageretur, βαρμύνη nūcupatum. Nec illud tibi reticuerim, quod est annotatione dignum: Lacedæmonios aliquando Apollinis simulachrum τετραώριον effinxisse, hoc est, cum quatuor artibus, quod grāmaticus Aristoteles annotauit: & simul ut quatuor haberet manus, quod (ut Sosibius scripsit) ea specie uisus fuisset, cum apud Amyclas pugnarēt, unde etiam prouerbij emanauit, τετραώριον ἄκιστον. hoc est, quadriaurè audis

audire hoc est, prudentem & industrium. Sed iam institutum inchoemus. Scribit Arnobius libro secundo, quod Apollinis nomen apud Romanos, indigitamenta Pompiliana nesciuerunt. Macrobius Apollinis omnia cognomina à solis ferè uirtute deducta, demonstrare nititur. Ego autem non modò quæ ille perscripfit, breuiter asseram, sed & quæ ipse ex uaria scriptorum lectione collegi: atq; ab ipso primùm exordiar Apollinis nomine. Apollo igitur, ut Plato scribit, dictus est, ἀπὸ πολλῶν τῶν ἀκτίνων, hoc est, à iaculando radios, quin & idem Thesfalos ait non Apollinem dixisse, sed ἀπὸ πολλῶν, propter uaticinia, in quibus τὸ ἀλλοθὲς ἢ καὶ ἀπλοῦν, τῶν τῶν γὰρ ὄσι: quod scilicet uerum & simplex idem sit. Id quod & Phurnutus cum alijs multis recitat. At uerò Chrysippus Apollinem dictum ait ab α, τὸ ἀνό, id est, non, particula priuatiua, καὶ πολλοῖ: quod non multi, sed solus claritatem obtineat, quo modo & Latini Solem dixere, quod solus luceat. Nam & Varro ait in libro de Ling. Lat. Sol, uel quod ita Sabini, uel solus ita lucet. Speusippus autem existimat, quod ex multis ignibus eius uis constet, ὡς ἀπὸ πολλῶν ὀσίων πυρὸς αὐτῷ σωματικῷ. Sed Cleanthes, quod ab alijs atque alijs locorum declinationibus faciat ortum: hoc est Græcè, ὡς ἀπὸ ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τῆς αἰετοῦ πλάτης. Cornificius uerò Apollinem nominatum arbitrat, ἀπὸ τῶν ἀπὸ πολλῶν: quia intra circuitum mundi, quem Græci πῶλον appellant, impetu latus, ad ortus refertur. Sunt qui dictum putent, ὅτι μὴ μετὰ πολλῶν σωματικῶν μόνον: id est, quod non cum multis connumeratur. Hinc etiam Sol dictus est, ut ait M. Cicero secundo de Natura deorum: uel quia solus ex omnibus sideribus est tantus: uel quia cum est exortus, obscuratis omnibus solus apparet. Iam uerò Cotta Balbo respondens, ait: Cumq; tu Solem, quia solus esset, appellatum esse dicas, Soles ipsi quàm multi à theologis proferuntur: unus eorum Ioue natus, nepos Ætheris: alter, Hyperione: tertius, Vulcano, Nilii filio, cuius urbem Ægyptij uolunt esse eam quæ ἡλίον πῶλον appellatur: quartus, is quem Heroicis temporibus Achanto Rhodij peperisse dicitur, autum Lalyfi, Cameri, & Lindi: quintus, is qui Colchis fertur Ætan & Circæ procreauisse. hæc Cicero, & Arnobius. Sanè Hesiodus in Theogonia, Solis & Lunæ matrem Theian nominat. quem secutus est Pindarus in cithariziam hymni principio, μὲν τῶν ἀελίου πολυώνυμοι βῆα. hoc est, mater solis multinomia Theia. Alij Apollinē nominatū putāt, quod exanimes & perimat animates, ὡς ἀρλόνητα τὰ ζῶα, cum scilicet caloris intēperie pestē immittit: ut in Phaethōte ait Euripides, & innuit Archilochus apud Macrobiū. Deniq; & inustus morbo ἀρλονοβλήτης ἢ ἡλιοβλήτης, quasi insolatos dicas, appellāt. & quia sunt Solis effectibus effectus Lunæ in iuuādo nocēdoq; similes, ideo foeminas certis afflictas morbis ἀρλονοβλήτης ἢ ἀρτεμιδοβλήτης, quasi Luna ac Diana percussas uocant. Fuit cum putarē, quæ supra dicta sunt nomina, ita enūciari debere, ut μεσολήπτες, νυμφολήπτες. Hinc etiā factū, ut arcu & sagittis Apollinis simulachra prædita sint: per sagittas, ut intelligatur uis emissa radiorū. Porro & ipse idem Apollo auctor est publicæ sospitatis, quam creditur Sol animantibus præstare temperie: sed quia perpetuam præstat salubritatem, & pestilens ab ipso casus rarior est, ideo Apollinis simulachra manu dextera Grætiās gestant, arcum cum sagittis sinistra: quod ad noxam sit pigrior, & salutem dextera manus promptior largiatur. Hinc est quod eidem attribuebatur medendi potestas: quia temperatus solis calor, morborum omnium fuga est. unde Apollinem quidam, quasi ἀπελλόντα, hoc est propellentem & auertentem morbos, cognominatū putarunt: quæ sententia congruit cum ijs, qui Latine ab appellēdo deducunt, id est procul pellendo. nam & Apellinē pro Apollinē ueteres dixisse, testis est Festus. Hinc & Athenienses ἀλεξίνακον appellabant, de quo Pausanias in Attica: Duo, inquit, Apollines pro templo,

ex quib

ex quibus alterum Leochares, alterum Alexicacum nomine Chalamis effinxit, id deo nomen inditum aiunt, quod pestilentia morbus cum bello Peloponnesiaco in Attica grassabatur, oraculo Delphis reddito populum liberauit, unde est illi nomen factum. Quidam malorum depulsores interpretati sunt, ut Apud Arrianum in VIII gestorum Alexandri. Pausanias in Eliacis, Alexicacum uocatum ab Atheniensibus, apud Eleos Acesum nuncupari, eundemq; esse. Acesus autem παρὰ τὸ ἀκίσταται, ἢ ἀκίσται denominari, uideri potest, quæ uerba mederi & curare significant. Sed & Lindij colebant λοῖμιον Apollinem, hoc cognomine finita pestilentia nuncupatum. eadem opinio Sospitalis & medici dei in Romanorū quoq; sacris habebatur. namque uirgines Vestales ita indigitabant: Apollo ἱμει, id est medice, Apollo Pæan. Cum ergo solis sint duo maximi effectus: alter, quo calore temperato mortalium uitam iuuat: alter, quo iactu radiorum nonnunquam pestiferum mortalibus immittit uirus: duo eademq; cognomina utriq; effectui apta esse uidentur, ut sit ἱμει, id est medicabilis: qua uoce & Orpheus in hymnis inuocat, & Sophocles, ἀπὸ τῶν ἰαδῶν, id est à sanando: & Pæan, ἀπὸ τῶν πῶλων τῆς αἰετοῦ, hoc est à sedando molestias. & in malo rursus ἱμει, ἀπὸ τῶν ἰγῶναι, id est ab immittendo βέλος, id est sagittas: & Pæan, ἀπὸ τῶν πῶλων, hoc est à feriendo, ut ait Festus, quod sagittarum ictu eum nocere putabant. est enim, ut dixi, πῶλον, ferire. Alij, quod remedium afferens morbis, finem faceret telis grauatius. Phurnutus quoq; Pæana ait ideo uocari, siue κατὰ ἀντίφρασιν ἰφίλαστικῶς, id est deprecatiue, ne morbos immittat, neue immissum ab eo aëra inficiat. siue quod sit ipse sanitatis corporis causa, ob bonam temperiem ipsius ambeuntis aëris. Obtinuit tamen apud gentes usus, ut cum sibi dari sanitatem precarentur, ἢ πῶλον, per η Græcam literam enunciarent: ac si dicerent, medere Pæan, cum autem ἢ Pæan, per epsilon literam dicerent, cum aspiratione prioris literæ, significabant hoc dici in aliqua aduersa precatōne, quasi dicerent, immitte Pæan, uel iace Pæan: qua uoce ferunt Latonā usam, cum Apollinem hortaretur impetum in Pythona serpētem facere, ipsumq; sagittis incessere, qua de re in nostris Poëtis non adeo diuersa ex Athenæo & Terentiano attulimus. hinc Claudianus,

Implorat Pæana suum conterrita Delos.

Sed hoc loco præstat asserere, quæ Macrobius de eisdem dei cognominibus persecutus est. hanc uocem, hoc est ἢ πῶλον, confirmasse fertur oraculum Delphicum, Atheniensibus petentibus opem dei aduersus Amazonas, Theseo adhuc regnante. namq; inituros bellum, his ipsis uerbis semetipsum auxiliatorem inuocari, hortariq; dixit. Apollodorus uerò libro XIIII, de deis, ἱμειον Solem scribit appellari, quod per orbem Sol feratur, & eat: hoc est, ἀπὸ τῶν κατὰ κόσμον ἰεδῶν ἢ ἰγῶναι. ἱμειον, ait Hesychius, cum afflatu, Apollo dictus, ἀπὸ τῶν ἀφῆσσις, id est missione sagittæ: cum tenui uerò, ἀπὸ τῶν ἰκσῶν, id est à medela. medicus enim deus est. Orpheus ad Musæum, καὶ ἱμει φοῖβε, Sophocles quoque in Oedipo tyranno, chorum inducit ita exclamantem, ἱμει Delie Pæan. Sed & Bacchus hoc nomine dictus apud Athenæum libro octauo.

οὔλιον etiam Apollinem, ait Macrobius, deum præstantem salubribus causis appellabant, id est, sanitatis auctorem. Menander scribit, Milesios ἔλιν Apollinē pro salute sua immolasse. Pherecydes Theseum ait, cum in Cretam ad Minotaurum duceretur, uouisse pro salute & reditu suo Apollinē Vliō, & Dianæ Vliæ. Scribit uerò Strabo in XIII, ἔλιον Apollinem uocatum à Delijs & Milesijs salutiferum, & Pæonium. Nam ἔλω idem est quod ualeo. Hinc & ἔλι, cicatrix. Homerus in Odyss. ω. ἔλι τὸ καὶ πολλὰ χάρει. hoc est, uale, atq; uale de salute. Sanè contrario sensu Mars Vlios etiam dici uidetur in Herculis seu

to, qu

το, ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς γινώσκοντο ἑλίου ἄγνος, id est, ibi & ipse spolia ferens Vilius Mars, Libyftinus, seu Libyftinus Apollo, apud Pachynum Siciliae promontorium summa religione cultus, nam cum Libyci essent Siciliam inuasuri, ad id promontorium appulerunt: Apollo qui ibi colebatur, inuocatus ab incolis, immissa hostibus peste, cunctis penè subita morte interceptis, Libyftinus Apollo cognominatus est. Romanorum quoque continetur annalibus, similis eiusdem dei praesentiae maiestas, nam cum Iudi primò Romae Apollini celebrarentur ex uaticinio Martij uatis, carmineque Sibyllino, repentino hostis aduentu plebs ad arma excitata hosti occurrit, eoque tempore nubes sagittarum in aduersos uisa ferri, quae hostes fugauit, & uictores Romanos ad spectacula dei Sospitalis reduxit. hinc existimat Macrobius uictoriae, non pestilentiae causa, ludos institutus Apollinares: oblitus, quod dixerat prius, ludos inchoatos, cum ab hostibus aggredierentur.

Loxias etiam cognominatus est Apollo, tradente Macrobio ex Aenopidis sententia, quod per obliquum circulum ab occasu ad orientem pergit: hoc est, ὅτι ἐκπροσέεται τὸν λόγον κύκλον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς λινόμενοι: quod etiam Phurnutus copiosius scribit, aut ut Cleaethes ait, quod flexuosum pergit iter: uel quod transuersos in nos à meridie immittit radios, cum ad ipsum nos sumus septentrionales. Scri uerò Isaacius in Lycophronis fermè calce, uod λόγον φωνῶν, id est obliquam uocem & oracula nobis edat, eandemque simul, quam primo loco Aenopidis tradidimus, sententiam affert. Sedenim alij fermè omnes in oraculorum obliquitatem & perplexitatem referunt, inter quos Seruius, item Synesius de Sōnijs, & Pindari interpretes in Pyth. & Phurnutus.

Delius quoque Apollo cognominatus est, ut ait Macrobius, quod Sol luce sua cuncta τε δῆλα, id est clara & manifesta faciat, uel dictus à Delo insula notissima, in qua & natus & cultus, & oracula habita certissima reddebat. Tibullus in eleg.

Fulserit hic niueis Delius alitibus.

Sanè in limine Apollinis Delij inscriptos fuisse uersus legimus, quibus edocerentur homines, qua herbarum compositione aduersus omnia uenena uerentur. Delos autem insula inter Cyclades celeberrima est, ut apud Apollonium Rhodium notant interpretes, sacra in primis Apollini, quae & Asterie nuncupata à figura, item Ortygie à forore Latonae: tamen in hoc uariant scriptores. Delos & Cynthus uocata fuit, teste Stephano, unde & Cynthius Apollo, dicta uerò à Cyntho, Oceani filio. Quidam & montem Cynthum scribunt, ut Festus & Seruius, à quo & Cynthia Diana. Legitur praeterea Callimachi poetæ hymnus in Delum, ubi de Delio Apolline multa, inter quae & hoc:

Delius ex me, sed posthac dicetur Apollo.

Fuit & Epidelius Apollo, à uico prope Maleam nuncupatus, ubi Epidelii fuit templum, de quo hanc historiam legimus: Cum Menophanes Mithridaticae classis praefectus Delum euerisset, expilatis donarijs, & Delijs in seruitutem abductis, barbarus inter eos quidam simulachrum dei in pelagus abiecit, quod ad Peloponnesi littora peruenit, & à Lacedaemonijs susceptum honorifice, nuncupatum est Apollinis Epidelii, quasi ex Delo uenientis. Phanæum etiam Apollinem nuncupatum uidemus, uel ab apparitione, uel quod eo nomine coleretur à Chijs: cuius Achæus meminit in Omphale, & Hesychius. Stephanus quidem φάναι promontorium Chij scribit, unde Phanæus dicatur: sic uerò ἀναφανῆσαι, hoc est, quod illic apparuerit Delos Latonae. Macrobius ἀπὸ τοῦ φαίνεαι deducit, quod quotidie Sol nouus appareat. Seruius grammaticus in secundo Georg. Phanæum montem ait uitis constitutum in promontorio Chij, dictum à Phanæo rege, cuius & Lucilius meminit. Sanè

nit. Sanè Phurnutus Apollinem scribit Delium & Phanæum denominatū, ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι, id est à manifestando, quod uidelicet omnia illustret quae sunt in mundo: sicut & Phanæi Apollinis sanum constructum, ἀναφαίνοντι, id est illustrantis omnia, huic uerò id subsequitur, & Delon & Anaphen sacratas esse ipsi deo. Sanè in manuscripto Phurnuti codice Anaphæus Apollo scribitur, id quod conuenire perbellè uidetur.

Phœbus appellatur, ut ait Cornificius, ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βία, quod scilicet ui feratur. plerique autem à specie & nitore dictum putant: alij quod à sordibus corpora purget. φοβέω enim est purgo, unde φοβῶν τοῦ λάθραρον, à quo Phœbus Apollo, ut Phurnutus, & in 11 Argon. Apollonij scribunt interpretes. Alij Phœbum quasi φάβιον dictum arbitrantur, à φῶς & βίον, id est à luce & uita. Sunt qui à Phœbe matre Latonae deriuant, id quod in allegorijs Homeri redarguit Heraclides Ponticus. Quod uerò quidam tradunt, huic deo (quod ipse imberbis esset) primam barbam & capillum consecrari solitum, non eo inficias id aliquibus contigisse, non omnibus. nam Achilles apud Homerum Sperchio fluuij deo uouerat. Sanè λαροτρόφος Apollo dicebatur, cui adolescentes capillos primùm attondebant.

Αργυρέτη Apollini Camarinenses, qui sacram Soli insulam incolebant, rem sacram faciebant, uti deo, qui semper exoriens gignitur, quicquid ipse generat uniuersa seminando, fouendo, producendo, alendo, augendoque. Quidam non Aigeneten, sed Argeneten uocant, uel Archegeten potius. Thucydides libro sexto, ubi de Sicilia agit: Graecorum autem primi Chalcidenses ex Eubœa transeuntes, cum Theocle illius deductore colonia Naxum inco-luerunt, & aram Apollinis Archegetæ, quae nunc extra urbem uisitur, extruxerunt: ubi quoties è Sicilia soluunt, oracula peturi, primùm sacrificant. Hæc ex Thucydide.

Lycij Apollinis plures accepimus cognominis causas. Antipater Stoicus Lycium Apollinem nuncupatum scribit ἀπὸ τοῦ λυμαίνεσθαι πάντα φωτίζοντι, id est, quod omnia albescant illucescente sole. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, quod ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoque humorem radijs rapit. Philostratus inducit in primo de Imaginibus, Palamedem loquentem contra Ulysses, qui iusserat lupos occidi: ille negabat, quod ipsos ut praeludium pestis Apollo immitteret, quare, inquit, Lycio ac Phyxio luporum & fugæ praesidi Apollini preces afferamus, ut feras suis tollat sagittis. Prisci quoque Graecorum primam lucem, quae praecedit solis exortum, λύκημ appellauere, ἀπὸ τοῦ λύκος, id est à lupo. hodie quoque Lycophos dicitur: eandem & λύκημ Homerus nec semel appellauit. quin & Latini uidentur lucem à λύκη deriuasse. Quin idem ipse Homerus eam lucem, cum iam tum cernens lupus se in uiam dare solet, ἀμφιλύκημ νύκτω appellare uidetur. Theodorus Amphilycen Solis exortum interpretatur. Sed & solem uocari hoc nomine λυκῶν, Lycopolitana Thebaïdos Aegypti ciuitas testimonium esse potest, quae pari religione Apollinem, itemque lupum, hoc est λύκωμ colebat: in utroque Solem uenerans, quia hoc animal rapit & consumit omnia in modum solis: ac plurimum oculorum acie uidens tenebras nocturnas euincit. ipsos quoque λύκωσ ἀλύκη, id est luce appellatos, aliqui putant. Pausanias uariis est in Lycio Apolline interpretando. nam in Attica dictum ait à Lycio Pandionis filio, cui & Lycium sacrum Athenis fuit. In Corinth. uerò, Cum Danaus (inquit) cum Gelanore de Argorum imperio contenderet, Argiui eum lupo comparauerunt, & lupo taurum occidit: ideo Danaum sortitum fuisse Argiuorum dominatum, & existimasse Apollinem lupum sibi misisse, & propterea Lycij Apollinis templum construxisse, quam rem ille pluribus explicat. Idem tamen Pausanias ubi de Lyceo Athenarum agit: Lycius, inquit, deus appellatus

est primum in Telmisses, ad quos Lycus cum Ægeum fugeret, primum uenit, unde Lycij appellati dicuntur. Scribit Diodorus Siculus, Lycum cum in Lyciam uenisset, templum Lycij Apollinis penes Xanthum fluuium erexisse. Porro hic Lycius Apollo, Atticus. *λυκεος* cum diphthongo in penultima à Stephano & Paus. scribitur. Fuit & Lycei Apollinis templum apud Sicyonios, hac causa constructum. Cum lupi eorum greges infestarent, ita ut nullum inde fructum perciperent, deus ubi lignum aridum fuerat, prædixit, ut eius ligni cortex cum carne lupis præponeretur: quod ubi fecissent, fera gustates interiëre. & propterea Lyceo Apollini templum constructum fuisse, Paus. in Corinth. tradit. Lycij Apollinis, ait Festus, oraculum in Lycia maximæ claritatis fuit, ob luporum interfectionem. Lycij meminit Vergilius,

Lyciæ iussere capessere sortes. Idem,

Qualis ubi hybernâ Lyciam, Xanthiçq; fluenta, &c. Propertius,

—Lycio uota probante deo.

Quidam Pataræum etiam uocant.

Λυκόκτων, Lycoctonos Apollo appellatus, hoc est, Lupicida, ex lege quam ab Atheniensibus lata, qua cauebatur, ut qui in Attica lupi catulum occideret, talæto donaretur: qui lupum ipsum, duobus, quod Aristophanis interpres scribit, Meminit Sophocles in *Electra*, & Hesychius. Aristarchus existimabat, quem etiam sequitur Phurnutus, hunc deum sic nuncupatum, quia Nomius sit, id est pastoralis, & pascuorum custodiam ipse deus gerat, dum scilicet lupos interimit. Est enim lupus Apollini sacer: id quod obseruandum est, cum lupum alij Marti attribuant, unde & Martius à Vergilio est dictus.

Λυκηγενέτις, Lycegeneten Apollinem uocat Homerus, non quod in Lycia generatus sit, (nam recens admodum est fabula, ut ait Heraclides Ponticus in Allegorijs Homeri, nec temporibus Homeri adhuc innotuerat) sed uti diem *λυκηγενέτις* uocat, propterea quod *ἡγ*, hoc est diluculum generet: ita solem *λυκηγενέτις* dixit Homerus, quod matutinae lucis ac splendoris auctor ipse sit, uel quod *λυκάβωται* progeneret, hoc est annum, quem conficit Sol suo per XII. signa Zodiaci cursu. Sed & aliam de anno Lycabante, seu Lycobante sententiã ex Æliano & Macrobio in Annis & mensibus, &c. docuimus: quæ ut hic repetatur, id monet, quod ibi parum emendatè legatur. Annum Græci *λυκάβωται* uocant, idç ea ratione, ut scribit Ælianus, quod erga lupum Sol amorem habere dicatur: eoç animali Apollinem delectari ferunt, quod ipse in lucem editus feratur ex Latona in lupæ speciei imaginemç conuersa, cuius sanæ rei & Homerus meminit, cum Apollinem uocat *λυκηγενέτις* ob eamç rem lupi simulachrum in Delphico templo ex are positum fuisse legimus. Alij non id propterea ibi positum aiunt, sed cum donaria ac oblata ex templo direpra fuissent, ea demum à sacrilegis defossa lupus indicauit: qui intra templum ingressus, unum ex sacerdotibus, mordicus uestem eius trahens, ad locum deduxit, ubi thesauri defossi fuerant, atç ita pedibus scalps effodit. Porro, uersus Homerij, cuius meminimus, hic est, *ὄχου δ' ἐπέλασι λυκηγενέτις κλυτὰ τόξα*, id est, Precare Apollinem Lycegenetem, arcu inclutum. *λυκαργός* etiã Apollo uocatus, ut Diodorus scribit, & meminit Apollonius. Sed & Orpheus in hymno ad Apollinem,

ἔλθε μάκαρ παῖα τῆς κοῖτης φοῖβε λυκαργός, hoc est,

Sancte ueni Pæan Tiryoctone Phœbe Lycoreu,

Legimus & Lycoreum Iouem, apud Stephanum.

Cœlispicem Apollinem à Latinis inuenio nuncupatum, uel quod Cœli, uel Cœlium conspiceret. nam à P. Victore in urbis descriptione ad ædem Portuni Apollo Cœlisplex constitutus est, in undecima regione.

Latous

Latous Apollo à matre uocatus, & Latoius, & Latonigena, & Latonius: sicut etiam Diana. Horat. primo Carminum,

Frui paratis & ualido mihi Latœ donec, Catullus,

O Latonia maximæ Magna progenies Iouis,

Vocatus & Latoides, Statius:

Tenuit reuerentia cædis Latoiden.

Sunt exempla horum apud poetas, & in primis apud Ouidium in *Metamorph.*

Opsophagus Apollo, cultus ab Elais: ac si dicas obsonatorem, & manduconem. Huius facta est mentio à Polemone in epistola ad Attalum.

Epicurius Apollo, id est auxiliator, apud Phygaliã in Arcadia cultus, cui nomen inditum, quod in pestilentia tulisset opem. sed & alibi cultus, qua de re copiosus in Parrhasio.

Spodius Apollo Thebis cultus, cuius ara ex cineribus sacrificiorum constructa fuit, supra lapidem Sophronestera nuncupatum, unde nomen illi: ibidem & oracula reddebantur. Paus. in Bœot.

Delphinus Apollo cognominatus, cui Theseus, ut Plut. scribit, Marathonium taurum immolauit. Delphinus uerò appellatus, quod Castalis Cretensis coloniã deducenti se obtulit ducem, delphini sub imagine, quin & nauem ei usq; ad Cryssaum Phocidis sinum præcessit: unde Delphi etiam dicti, qui locum ab eo munitum tenuere. uel dictus, quod Pythona Delphina appellatum interemit. Sed & Delphinia Diana appellata fuit, & culta, ut apud Iul. Pollucem legimus. ait enim lib. octauo, Delphinum constitutum ab Ægeio fuisse Apollini Delphinio, & Dianæ Delphinia, in eoç primum Theseum iudicatum fuisse, &c. Quare miror quosdã doctos non Dianam Delphinia, sed Bellonam, scriptis prodidisse. Paus. in Attica de templo Delphinij Apollonis, cum conderetur, & Theseo, historia recitat, nec multo post idem Paus. in Delphinio, inquit, iudiciũ fuit de ijs qui se iure interfecisse contendebant, in quod Theseus descendit, & absolutus est, cum Pallantem filiosç res nouas molientes interfecisset. nam ante Thesei absolutionem, aut fugiendum, aut talionem subeundum fuit. Plutarchus in eo quo agit, terrestria, ne an aquatica prudentiora: Delphinum ait Apollinem uocatum, quoniam delphinum tum emisit, quem secuti sunt Cretenes Cirrham usque. Fuit & apud Æginetas Delphinus mensis, Apollini Delphinio sacer, quos etiam mense ei sacrificium & rem diuinam faciebant. quis nam uerò mensis is fuerit, non memini me legere: & propterea de eo scribere supersedi in nostro de Annis, mensibus, &c. Sed fortassis Thargelion erat, qui cadit in nostrum Aprilem. Porro quidam Delphion & Delphinion eundem faciunt. Delphion autem Apollinem ita describit Macrobius. ideoç Delphion uocatum ait, quod quæ obscura sunt, claritudine lucis ostēdit, *ἐκ τοῦ ἀλλοῦ ἀφανῆ*, aut, ut placuisse scribit Numenio, quasi unum & solum. ait enim, prisca Græcorum lingua *ἀελλοφου*, unum uocitari, unde & frater, inquit, *ἀδελφός* dicitur, quasi iam non unus. Quam ob rem tamen eum nonnulli reprehendunt, nam fratres dictos aiunt, quoniam ex eadem sint uulua & matrice nati: est enim *ἀδελφός ἡ μήτρα*, id est uulua, ut Hesychius, Suidas, alij tradunt: nec Pollux tacuit. Aristotel. de Animalibus, interprete Gaza: Pars uulua interior, loci, & uterus appellatur, unde uterinos dici fratres scimus. sic Græcè, *καλεῖται δὲ τῶν τῶ μὲν ὕπερα καὶ ἀδελφός, ὅθεν καὶ ἀδελφούς προσαγορεύουσι*. Arpocraton Delphij, seu Delphinij potius Apollinis templum & iudicium constituit ex Demosthenis auctore. Pollux libro octauo Delphinium legit, quem pleriq; omnes secuti sunt. In eo iudicium primum Thesei habitum est, dum ille fateretur ab se quidem latrones interfectos, sed iure casos, &c. Tertium enim tribunal legimus fuis

se ex Demosthenis sententia, Athenis in Delphinio, ubi ius dicebatur ijs qui eadem commississe non negarent, sed iure eam fecisse contenderent.

Delphicus etiam Apollo est cognominatus. Ouid.

Placuit tibi Delphice certe. Orpheus in hymno,

ῥεῦνι καὶ συμβόλῃ, πύδοκτόνι δὲ λφικῆ μάντι.

Dicitur uero à Delphis est, qui Pythius, orbis umbilicus, ut legitur in Priapeis. Hinc apud Varronem antiquus poeta: O sancte Apollo, qui umbilicū certum terrarum obtines. quod tamen impugnat & exponit Varro pluribus in lib. de Ling. lat. & Phurnutus: sed & Strabo, quare dicitur sit orbis umbilicus, & Pindarus, & Laetantius grammaticus in Theb. & Claudianus, quod pluribus in nostris Annotationum dialogis sumus executi. Delphicus igitur Apollo, à Delphorum oraculo notissimo: quod quomodo cœperit, primum scilicet à capra ostensum, tum à pastoribus, demum à Pythia uirgine tantū diu oracula reddita, quoad ab Echecrate una uiolata, statutum est, ut à ueteri muliere, in habitu tamen puellæ, redderentur, in tripodē sedente, lege xvi Diodori Siculi Bibliothecæ librum, qui hanc omnem historiam copiose describit. Delphicum uero hoc oraculum multis thesauris donarijsq; referat. legimus, adeo ut à Barbaris & Gallis in primis deprædatum fuerit. & sæpe etiam arsisse. & ter quidem à Thracibus concrematum, prodit Eusebius. Herodotus etiam ab Amasi rege restitutum ait Delphici Apollinis templū, toto orbe terrarum celeberrimum, quinque extructum, ac restauratum ad sua tempora, scribit Pausanias: & primum quidem ex lauri ramis è Thessalia deuectis, in specus modum exadificatum. Secundo ab apibus, ex cæra & aliarum membranulis, ex quo *ἄσπρον* nuncupatū: alij, à uiri nomine *ἄσπρον*. Tertio æneum conditum aiunt: quod mirum non uideri debere scribit, cum & eiusmodi alia legantur, & Chalcioecus Pallas, quo consumpto, quartum ex quadrato lapide Trophonius & Agamedes Li. Olympiade extruxere. Quinto ab Amphictyonibus instauratum, ex sacra pecunia, architecto Spintharo Corinthio, quod suo tempore Paus. durare scripsit. Libet hinc Statij uersus asferre, ubi de Amphiarai interitu agit, libro octauo Theb.

Quicquid es, æternus Phœbo dolor, & noua clades
Semper eris, mutisq; diu plorabere Delphis,
Hæc Tenedon Cirrhamq; dies, partuq; ligatam
Delon, & intrans claudet penetralia Branchi:
Nec Claras hac luce fores, Didymæaq; quisquam
Limina, nec Lyciam supplex consultor adibit.

Quos uersus libentius attulim: nam de Apolline plura continent.

Triopius Apollo appellatus etiam, à Triopio (ut ait Stephanus) urbe Cariae, quæ à Triopo patre Eriſychthonis denominata fuit. dicitur & Triopia. Hellenicus etiam Triopa dixit, à Triops, unde posset aliquis commodè nomen deflectere, à uoce uel aspectu triplici. Scribit tamen Diod. Sicul. Triopum Solis filium in Cariam ex Creta profectum, & ab eo promontoriū Triopium nuncupatum. Ad Triopij quidem templum & celebritas & certamen celebrabatur, teste Herodoto in primo, ad quod è finitimis Doriensibus nemo admittabatur: quin etiam & populares, si quando sacri legem transgredirentur, à communicatione ludorum excluderentur. In certamine quidē Triopij Apollinis uictoribus arei tripodes donabatur: quos tamen haud licebat uictores asportare, sed deo ipsi in loco dono dare. Quare Agasicles Alicarn. uictor sprete lege, cum tripodē extulisset, eius patria Alicarnassus ex Hexapolis participatu amota fuit, & ex Hexapoli Pentapolis constituta.

Ismenius Apollo dicitur, teste Paus. in Bœot. ab Ismeno colle ad dextram portam Thebarum, ad cuius ingressum Minerua & Mercurius erant, qui

ἄσπρον

ἄσπρον appellabantur, id est, pro templo positi. horum alterum Phidias, alterum Scopas fecisse dicuntur. Est & fluuius Ismenus, ab Ismeno Apollinis & Meliæ filio dicitur. Ad Apollinis Ismenij ingressum lapis fuit, *λίθος μαντῆς*, id est Currus Mantus dicitur, super quo Manto Tiresiæ filiam sedisse tradit, ut est apud Pausan. Stephanus Apollinem Ismenium uult appellatum fuisse à fluuiō, non à colle. meminit & Hesychius. Scribit lib. primo Herodotus, ad suam ætatem in templo Apollinis Ismenij fuisse Croesi regis donaria ex auro solido. Idem libro quinto, ait se in eodem templo uidisse Cadmeas ueteres literas, in tripodibus quibusdam incisas. eius uero templi sacerdos, ut Pausanias scribit, Daphnephorus, hoc est laurifer cognominabatur, quem forma & genere insignem quotannis sacrabant.

Ptoos Apollo cognominatus, à Ptois Thebanis montibus, qui à Ptoos Athamantis & Themistis filio dicitur sunt, ut Asius poeta cecinit apud Paus. dabatur uero ibi responsa certissima. Ptois Apollinis meminit Herodotus in septimo: Ad sanum, inquit, Apollinis Ptois, quod Thebanorum est, situm supra paludem Copaiden ante montem, prope urbem Acrephiam. Meminit & nos in tertio de Poëtis dialogo. Ptoos quoq; Lycophron Apollinē appellauit, cuius filium dixit Hectorem. Idem Stesichorus, & Alexander Aetolus. Quidam non à monte nomen inditum Ptoos putant, sed ex formidine à fero sue Latonæ iniecta, cum Dianam & Apollinem peperisset: unde Ptoos Apollo, & Ptoos Diana uocati sunt, unà cū matre, *ὄπι τῶν θη*, id est, quod perterritum. De Ptoos uero monte tricipite, scribit Strabo lib. i x. Homerumq; aduocat ita dicentem,

καὶ ποτὲ τὸν τρικέρανον πῶτος ἰδὼ δαμόνα λατρεῖε.

κέρδιον quoq; id est Lucrionem Apollinem seorsum à Mercurio cognominatum lego, quod oracula ad lucrum daret. Certè legimus etiam Pythiam pecunia corruptam, oracula reddisse & Philippo, & alijs.

πατρίον, id est Patrium Apollinem cognominauerunt antiqui, non propria gentis unius aut ciuitatis regione, sed ut auctorem, quod progeneradis omnibus præbuerit causam, ut apud Macrobitum canit Orpheus,

πατὴρ ἔχοντα νόον, καὶ ἐπίφρονα βέλιν. hoc est,

Consilium prudens & mentem patris habentem.

Scribit in Attica Pausanias ædem huius dei Athenis fuisse, iuxta quam multæ erant picturæ historiarum ab Euphranore pictæ. Est & apud Arpocracionem huius dei mentio, ait enim, Athenienses hunc uenerari communiter ab Ione, qui Atticam incoluit, ut dicit Aristoteles, & ab eo Athenienses Iones appellatos: & Apollinem patrum apud ipsos cognominatum. Plato in Euthyphrone: Cæteris, inquit, Atheniensibus est patris Iupiter. Non est, inquam, apud Ionas talis cognominatus, neq; apud eos qui ex hac urbe manarunt, neq; apud nos, sed Apollo patris propter Ionis generationem, &c. Aristophanis uero interpretes Patrium Iouē, Patriumq; Apollinem ideo Athenienses cognominasse ait, quod omnium primi eos deos & ea regione exceperint, illisq; per singulas tam curias quam populos & cognationes sacra fecerint: & Apollinem quidem ut patrem cultum, quod Creusam Erechthet filiam uxorem duxisset, ex qua natus est Ion, à quo ipsi Iones appellati. Patris Apollinis & Apollonius meminit. Et huc quoq; Vergilium respexisse uolūt, cum cecinit, Patriasq; obtruncat ad aras, alij tamen potius Iouis Herci designari à poeta aram putant, ut ibi dicitur est.

Nomium Apollinem cognominarunt antiqui, ait Phurnutus & Macrobius, non ex officio pastoralis, ut habet fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauisse: sed quia sol pascit omnia que terra progenerat. unde non unius generis, sed omnium pecorum pastor canitur: ut apud Homerum non

modò boum pastor, sed & equorum fingitur. Eius præterea ædes, ut omni-
 um pastoris, fuerunt: apud Camirenses ἐπιμηλίδος, id est opilionis: apud Na-
 xios ποιμνίς, id est pastoralis: itemq; deus ἀρνόκομος, id est agnorum custos cole-
 batur, & apud Lesbios ναπαῖος. & pleraq; eius cognomina fuerunt per di-
 uersas ciuitates & gentes, ad pastoris officia pertinētia: quapropter uniuersū
 pecoris antistes, & uerè pastor ab antiquis putabatur. Sed enim magis poē-
 tæ, & poëtarum interpretes ei adhæserunt opinioni, ut Nōmīus appellaretur
 Apollo, quòd Admeti regis, diuinitate priuatus, armenta pauerit: πᾶρα τὸ νό-
 μῳ (unde & Vergilius, Pastor ab Amphryso) est nuncupatus, quam opinio-
 nem Callimachus in hymno, etiam est executus. Phurnutus etiam à pastora-
 li cura Nōmīum nuncupatum tradit. interpretes uerò Pindari à cantu, id est
 ἀ νόμῳ, dictum putauerunt. Sunt qui ideo Nōmīū uocatum tradāt, ob legum
 nimiam seueritatem, quam Arcadiæ rex illis populis intulerit, ut Cic. in ter-
 tio de Nat. deorum; & Nōmionem, non Nōmīum dicere uidetur. Sanè &
 Agræum, ἀγραιόν, id est agrestem Apollinem uocatum, etiam legimus in com-
 mentarijs Pindari, & item apud Paus., & in comment. in Apollonium ἀγρία,
 quod & in Aristæo scriptum.

Pythius Apollo nuncupatus, ut notissimum est. Propertius:

Pythius in longa carmina ueste sonat.

Dictus à Pythonē serpente, Apollinis sagittis confecto, cuius fabula ab
 Ouidio in Metamor. planè descripta est. Sed à Pythio quidē Apolline,
 Pythia uates Phœbas dicta, quæ oracula & responsa dabat. de qua præter
 alios, Diod. Siculus libro decimosexto Bibliothecæ copiose differit. Si uerò
 quo pacto numen conciperet, uis scire, lege Iamblichum, & Origenem in
 septimo aduersus Celsum Epicureum, id maximè ridentem, mulierem nu-
 men concipere per eas partes, quas conspiciere nefas pudens uir ducat. Ioan.
 autem Chrysostomus: Traditur, inquit, hæc Pythia fœmina fuisse, quæ in tri-
 pode sedens, expansa malignum spiritum per inferna emissum, & per geni-
 tales partes subeuntem excipiens, furore repleteretur, ipsaq; resolutis crinibus
 debaccharetur, ex ore spumas emittens, & sic furoris uerba loquebatur. Li-
 bet tamen hoc tibi loco altius repetere, quæ de Pythia aliàs notauī. Scribit
 Plutarchus, stultum esse, & admodum puerile, putare deum ipsum, si-
 cut ἐγγασπίμυθος, id est uentriloquos spiritus, Eurycleas quondam, nunc Py-
 thones appellatos, subire corpora uatum & diuinantium, & ore ipsorū & uo-
 cibus, ut organis, id est instrumentis utentes respondere: qui si sese misceret
 uisibus humanis, grauitati parceret, neq; seruaret dignitatem, & uirtutis suæ
 magnitudinem. Hæc fermè Plut. De Euryclia etiam Aristophanes in Vespijs,
 μιμωσάμενον τὴν εὐρυκλῆος μαντείαν καὶ δίκαν: Imitans, inquit, Euryclia uati-
 cinium & sententiam, in alienos uentres immittens, comœdias multas fun-
 di. meminī & Euryclia Plato in Sophista. Hesy chius ita fermè scribit: ἐγγασ-
 σπίμυθος, hunc (inquit) aliqui ἐγγασπίμαντιν, seu σενομαντιν uocant, quòd uen-
 tre scilicet & pectore uaticinetur, qualis fuit Euryclea, unde & uatum ge-
 nus Eurycleis dicuntur, & ἐγγασπίται. Erasmus in suis prouerbijjs uidetur Eury-
 cleæ ἐγγασπίμυθος legisse, ab astris uidelicet futura & uera prædixisse, cum ἐγ-
 γασπίμυθον potius legendum sit. Sed incidisse ipsum puto in deprauatos co-
 dices, post rāmen se ex Suida uidetur corrigere. Hermolaus peius errare ui-
 sus est in suis in Plinium Castigationibus, qui γαστέρα pro uase accipit: & de
 ea diuinatione intelligit, quæ per uasculum etiam hodie à superstitionis fiat,
 qualis Lecanomantia, & Coscinomantia. Sed præter ea quæ de Engastro-
 mythis ex Plutarcho & alijs dicta sunt, sacra quoque Hebræorum hist. libro
 Regum primo, ubi LXX interpretes nec semel, quod latinè scriptum est,
 mulier

mulier quæ spiritum Pythonis haberet, γυνὴ ἐγγασπίμυθος habent. D. Augusti-
 nus, & alij, Ventriloquos uocant. Sed quid uetat, postquam in hæc incidi-
 mus, in studiosorum adolescentum gratiam, hic nuda nomina breuissimè as-
 scribere, quæ de eiusmodi superstitionis uaticinantium generibus aliàs colle-
 git. Post hos inquam uentriloquos, legimus & Thymomātes, qui & Psycho-
 mantes uocantur ab Hesychio, qui animi furore uaticinantur: item Thyo-
 scopos, qui per sacra quædam diuinant. Sunt & qui per ignē, qui Pyroman-
 tes uocantur: & Pyromantia, Ignispicina dicta, cuius auctor Amphiarus, si
 non potius malus dæmon. Fuerunt & qui per ignes incederent, ut uates E-
 ueclus: qui ideo ἐμπυρόβαττα cognominati sunt, ut & in Italia Hirpini. Diui-
 natio uerò quæ per aquam fiebat, si non & hoc tempore fiat, Hydromantia
 nuncupata est: quæ ex fontibus, πηγομαντία, & ex his uates πηγομαντιες & νημο-
 φόλητοι dicuntur. est & quæ per farinā & eiusmodi alia fiat, Aleuromantia &
 Alphetomantia dicta: & quæ punctis & lineis quibusdam, quæ Geomantia:
 itemq; quæ ex speculis, Catoptromantia, addunt & nonnulli Astragoloman-
 tiam, quæ ex astragolorū iactu exercetur: & quæ ex caseo, eiusq; dispositio-
 ne fit, Tyromantia. & quæ ex fumo fiebat, λαπνομαντία, ex auibus, hoc est Au-
 guria & Auspicia, δειωνοσκοπία, & Alectryomantiam. & ex extis, qua maximè
 Hetrusci in Italia ualuerunt, Haruspicinam, & Extispicium. Item per cribra
 diuinationes, quæ Græcè Coscinomantia: & ex securibus, quæ dicta est Axī-
 nomantia: & expelui, quæ Lecanomantia: & ex herbis, quæ βοτανομαντία, &
 in primis hæc sagarum & ueneficarum mulierum est: item ex mortuis & ca-
 dauersibus, umbrisq;, Necromantia & Necyomantia & Sciomantia: ex as-
 tris quoque & stellis, Astronomia, & Asteroσκοπία, in quibus Chaldæi pe-
 ritissimi fuisse traduntur: ex aëre, Aëromantia. ex Nubibus, Nephelomantia:
 id est, ex imaginibus quæ in nubibus plerunq; uidentur, quare aliquos uo-
 sos, in secundo de Poëtarum historia prodidit. Fuit ex aspectu præterea, &
 fronte, toto que corporis filo & natura, Metoposcopia, & Metopomantia,
 Physiognomia, Profoposcopiaq;, ex manuum lineis, signisq;, Chiroman-
 tia, item ex numeris, quæ Arithmantia uocatur: de qua in Poëtis, in Nicomæ-
 chi uita, pleraque. præterea ex piscibus, Ichthyomantia: quæ & Apuleio ob-
 iecta fuit, ut ex Apologijs eius uidemus, & ex Aeliano. Ex palpatione quo-
 que membrorum, & particularum, cum scilicet saliant, quod palmicum au-
 gurium uocatur. Fit & diuinatione ex insomnijs, & somniorum coniectura ac
 tudicio, quæ Oniromantia, & Onirocrisis, in qua Telmissi excellere: unde
 Onirocritici libelli, Artemidori & Synefsij, & cætera diuinationum genera,
 quæ pertinent ad uisa, portenta, ostenta, omīna, prodigia, fulgura, fulgetras,
 & fulmina: item quæ ad sternutamenta, de quibus omnibus ad hæc usq; tem-
 pora, in tanta fidei nostræ luce, si Deo placet, reperiuntur qui operam & dent
 assiduam, & in his etiam libros edant. Sed iam de his plus etiam quàm satis.
 Ad Pythium Apollinem redo, à quo & Iudi dicti Pythia, in uictoriæ memo-
 riam instituti, ita Ouidio canente:

Hunc deus Arcitenens, &c.

Perdidit effuso per uulnera nigra ueneno:

Nēue operis famam possit delere uetustas,

Instituit sacros celebri certamine ludos,

Pythia perdomiti serpentis nomine dictos. & reliqua. His uerò iu-
 dis præmium pecunia primū, deinde corona fuit. Sed & non uno in lo-
 co Pythia agitata fuisse comperi. nam & apud Megarenses & Sicyonios in-
 stituta legimus, in commentarijs Pindaricis. Sanè nec te lateat, Pythonem
 hunc serpentem etiam Delphinum uocatum, ut Aelius prodit. Alij, inter
 quos Callimachus poëta est, serpentem aiunt oraculum custo diuisse: unde

& Apollo ipse Delphinus dictus est, ut alibi ostensum. Illud præterea addo, Pytho & Delphos eandem urbem significare: unde & Pythius deus, & Delphicus. Sed cum plurima de Pythone physice tradantur, ego hic breuiter ex Macrobio desumpta nonnulla referam. Latonæ igitur pariturae luno dicitur obstitisse, sed ubi tandem partus effusus est, draconem ferunt, qui Python uocitabatur, infantium cunas inuasisse, Apollinemq; in prima infantia sagittis belluam confecisse, quod ita intelligendum est. Post Chaos, cum primum cœpit confusa deformitas in rerum formas & elementa nitescere, terraq; adhuc humida substantia in molli atque instabili sede nutaret, conualescente paulatim æthereo calore, atque inde seminibus in eam igneis defluentibus, hæc sidera esse edita antiqui illi gentium philosophi credidit: & Solem maxima coloris ui in superna raptum, Lunam uero humidiorē & uelut foemineo sexu, naturali quodam pressam tepore, inferiora tenuisse, tanquam ille magis substantia patris consistet, hæc matris. Siquidem phyci Latonam uolunt terram uideri, cui diu interuenit luno, ne numina quæ dicta sunt, eaderentur: hoc est aër, qui tunc humidus adhuc, grauisq; obstabat ætheri, ne fulgor luminum per humoris aërei densitatem, tanquam ex cuiusdam partus progressionē fulgeret. Sed diuinæ prouidentiae uicit instantia, quæ creditur iuuisse partum. Ideo in insula Delo, ad confirmandam fidem fabulæ, ædes Prouidentiae, quam *ἡκορ πρῶοιᾶς* appellabant, adhibita religione celebrabatur: & propterea ea insula Delos uocata, quia ortus & quasi partus luminum omnia facit *ἄλλα*, id est aperta & clara. hinc Plutarch, in Problem. apud Delphos, ait, tres Enneateridas celebratas fuisse, quarum unam *συνήγορον* uocabant, quæ in imitatione pugnae uidebatur, quam Apollo aduersus Pythonem habuisse dicitur. alteram Heroidem, tertiam Charilam uocabant: de quibus omnib. ipsum lege Plutarch, qui eas tres celebritates exponit. Sed enim ut rem nostram sequamur, ratio quæ de nece Pythonis est, qui *ἀπὸ τοῦ πύθου*, id est à putrescendo dictus est, naturalis existimatur, ut scribit Antipater Stoicus, nam terræ adhuc humidæ exhalatio, in superna meando uolubili impetu, atq; in desese, postquam calefacta est instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluendo, corrumpibat omnia uel putredinis, quæ non nisi ex calore & humore generatur: ipsumq; Solem densitate caliginis obtegendo, nebula uidebatur quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino radiorum feruore tandem uelut sagittis incidentibus extenuata, exiccata, enecta, interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit, quam Ouidius luculenter in Metamorph. exequitur, & Claudianus in præfatione his uersibus in Ruffinum,

Phœbæo domitus Python cum decidit arcu,

Membraq; Cyrrhae fudit anhela iugo,

Qui spiris tegetet montes, hauriret hiatu

Flumina, sanguineis tingeret astra iubis, &c.

Hinc ab Orpheo in hymnis Apollo est cognominatus *πυθόκτονος*, id est Pythonicida. Sunt & alia aliorum rationes, quas ego ne prolixior sim, missas faciam: sed te ut uarietate detineam, ex diuersis etiã etymologiã recensebo. Pythiũ igitur, quidã, quos inter Phurnutus est, dictũ autumat, *ἀπὸ τοῦ πυθάνου*, hoc est, ab interrogãdo & perscrutando, quod uidelicet ad Pythium deum scitandi oraculi gratia mortales proficiscerentur. Quam opinionem Macrobius impugnat: Non, inquit, Apollo Pythius *ἀπὸ τοῦ πυθάνου*, id est, à consultatione oraculorum dictus à phycis existimatur, sed *ἀπὸ τοῦ πύθου*, i. à putrescendo, quod nunquam sine ui caloris efficitur. Alij dictum putant à loco seu urbe *πύθου*, apud Delphos, uel Delphis ipsis, quæ primò Nape, dein Petroessa, postea Crissa, deniq; Pytho appellata est: qui locus, ait Phurnutus, dictus est *ὀμφαλῶς γῆς*, id est terræ umbilicus, iuxta illud in Priapeijs,

Delphi

Delphi Pythius orbis umbilicus. quod tamē Varro & simul Phurnutus impugnant, quod *ὀμφαλῶς*, id est diuina uox ibi funderetur, à qua uoce & Panomphaeus Iupiter dictus, ut in Ioue & Delphico plenius ostensum est. Porro Phytius, id est *φύτης*, Sol ac Iupiter dicti, teste Hesychio, nisi corrupte legatur. sanè & Pythæum Apollinem etiam cognominatum apud Hermionenses legimus, ut Pausanias auctor est, qui ait Pythæi nomen ab Argiuis acceptum. nam ad hos Apollinis filium peruenisse memorant, id quod est à Telephilla poëtria proditum. Sed demum quoniam hæc Pythica Apollinis sententia habetur, Cognosce te ipsum: hoc est, *γνώθι σε αὐτόν*: liber etiam hic in studiosorum gratiam asserre, quæ ex Stobæo didici, ex Porphyrij philosophi excerptis. ait enim, illud sacrum fuisse præceptũ in Pytho, quod siue (inquit) Phemonoë hoc ad omnes res humanas utilissimum deprompserit, siue Panathea Delphi filia, siue Biantis, uel Thaletis, uel Chilonis, seu anathema quodpiam ex inspiratione diuina effusum: siue, ut Clearchus tradit, Pythius ipse deus Chiloni ita responderit, interroganti quid nam tandem hominibus optimum esset: siue etiam ante Chilonem in templo illud ipsum inscriptum fuerit, ut Aristoteles alijq; plures existimant. unde subdit, certissimum esse, hanc ipsam sententiam à Deo quidem uel ortam esse, uel non sine Deo. & hæc quidem breuiter ex Stobæo, meis uerbis.

Cynthius Apollo uocatus, ut notissimum est, à monte Deli, ut Festus scribit. dicta est & Cynthia Diana: ut illud est poëta,

Cynthius impositis temperat articulis.

Atq; ideo hæc paucis explicui, quoniam poëtis caritatisimã.

Didymæus quoq; Apollo dictus, multaq; ueneratione cultus. idē & Milesius, quod eius celebre fuerit sanum apud Miletum. Orpheus in hymno,

Μίλητος, καὶ διδύμου ἐναόρυε, ἰοφία, ἀγυε.

Scribit Macrobius Didymæum appellatum, quod geminam speciem sui numinis præferre putaretur, illuminando formandoq; Lunam. nam *δίδυμος* gemini dicuntur, etenim ex uno fonte lucis, gemino sidere, spacia diei & noctis illustrantur. unde & Romani Solē sub nomine & specie anni, Didymæi Apollinis appellatione uenerabantur, ut ait Macrobius. Pomponius Meladelonia agens: Primũ, ait, à Possideo promontorio inflexum in choas, cingit oraculum Apollinis, dictum olim Branchidæ, nunc Didymi. Strabo item libro decimoquarto: Post Possideum, inquit, in Asia fuisse Milesium oraculum, Apollini Didymæo sacrum, apud Branchidas, ad octodecim stadia ascendenti: idq; à Xerse incensum fuisse, uti etiã reliqua templa omnia, Ephesio excepto. & paulò post subdit: Hoc loco de Brancho & Apollinis amore conficta est fabula. unde mirum est, uirum doctum & polyhistora, Dindymæum hunc Apollinem appellasse. Sozomenus in historia, ubi de Licinij interitū agit, huius oraculi ita meminit: Deniq; etiam Greci dicunt, tunc eum expertum diuinationem Milesij Didymæi Apollinis, eiq; consulenti de bello, respondisse deum per hos Homeri uersus:

O senior, seruat iuuenis te miles in armis,

Te durè excipiet senium, & tua uita soluta est.

In uulgatis Sozomeni excerptis pro Milesij & Didymæi, Latinus interpretarum hoc tenēs, Milesij & Gemini interpretatus est. Milesij quoq; oraculi Apuleius meminit in quarto de Asino, in Psychæ fabula. Apulei uerba apposui, parum aptè ab interpretib. exposita. hæc autem sunt: Sed infortuntissima filia miserimus pater, suspectatis cœlestibus odijs, & iræ superu me uens, dei Milesij uetustissimũ percunctatur oraculũ, & tanto nomine precibus & uictimis ingrata uirgini petit nuptias & maritũ. Sed Apollo quanaquã Græcus & Ionicus, propter Milesiæ conditorē sic Latina sorte respōdit,

Hęc

Hæc ille. Non refello interpretes, sed ego ita expono: propter Milesiæ conditorem, non dictū de urbe intelligo, nam cur ideo Latine respondisset: sed ad fabulam Milesiam refero, quam scribebat Apuleius, ut ille statim à principio Operis proposuit: & ad Apulei personam refero, qui Latine Milesiam fabulam scribebat. Citatur uerò & hoc oraculum cum ab alijs, tum etiam à Lactantio Firmiano libro quarto, super Christo.

Hecatombæus Apollo ab Atheniensibus dictus, à quo Hecatombæa celebrietas, & certamen, ut Hesychius scribit. de Hecatombæone uerò, primo Atheniensium mense, abunde in lib. de Mensibus, annis & reliquis actū est, item & in Iouis cognominibus.

Μίθρας ἢ ἢ μίθριος apud Persas Sol, & eorū primus deus, ut ait Hesychius, Mithras, ut Osthanes, & ab eo Lactantius grammaticus, in antro colebatur, cuius simulachrum fingebatur leonis uultu, habitu Persico cum tiara, ambabus manibus reluctantis bouis cornua retētare: quo significabatur, Lunam ab eo lumen accipere, cum incipit ab eius radijs segregari. ipsa enim indignata sequi fratrem, occurrit illi, & lumē subtexit, obscuratq;. ideo q; in antro esse dicitur, quia eclipsin patitur, id est Mithras: ideo leonis uultu, quia Sol leonem signum principale habet: uel quòd, ut leo inter animalia, ita Sol inter sidera excellit. Luna uerò, quòd tauro propius adhæreat, uacca, id est boue figurabatur. Sed hæc confuse licet & implicite, pluribus tamen explicare uisus est Lactantius, in eius hymni extremis uersibus ad Apollinem, qui legitur in primo Statianæ Thebaidos:

Adsis ò memor hospitij, Iunoniaq; arua
Dexter ames, seu te roseum Titana uocari,
Gentis Achemeniæ ritu, seu præstat Osirin
Frugiferum, seu Persæi sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mithran.

Claudianus ita quoq; cecinit:
—Defixæq; hospite pulchro
Persides, arcanum suspirauere calorem,
Thuris odoratae cumulis, & messe Sabæa
Pacem conciliant aræ, penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis, rituq; iuuenos
Chaldaeo strauere magi: rex ipse micantem
Inclinat dextra pateram, secretaq; pelli,
Et uaga testatur uoluentem sidera Mithram.

Mithræ meminit Strabo & Suidas. item Martianus ad Solem: Memphis, inquit, ueneratur Osirin, Dissona sacra Mithran. In Persidis montib. Zoroaster primus antrum floridū Mithræ dicasse fertur, prope fontes: ex quo postea mansit religio, ut ubicunque coleretur, antrū uel specus similiter eius templi loco statueretur. Scribit D. Hieronymus ad Athletam: Ante paucos annos propinquus uester Gracchus nobilitatem patriciā sonans nomine, cum præfecturam gereret urbanam, nonne specum Mithræ & omnia porte uosa simulachra subuertit? Porphyrius quoq; in commētario antri Nympharum ex 13. Odyss. Primū, inquit, Zoroastres apud Persas, ut narrat qui Mithræ historiam multis uoluminibus scripsisse traditur Eubulus, naturalem speluncam & fontibus scatentem in proximis Persidis montibus consecrauit in honorem rerum omnium auctoris, parētisq; Mithræ, ut per speluncam quidem mundum significaret fabricatum à Mithræ: per alia uerò quædam intus congruis interuallis disposita, elemēta & plagas mundi delinaret. & paulò post subiungit: Mithræ uerò congruum assignare locū ad æquinoctia: quapropter gladium fert arietis, qui Martium animal est: inuehiturq; tauro Venero, quòd

reos, quòd scilicet ut taurus, sic & Mithras generationis dominus sit. hæc ibi Porphyrius philosophus. Scribit Origenes Adamātius libro sexto, aduersus Celsum, de Mithræ sacris, ipsius Celsi uerba afferens in hunc modum: Hæc quidem Persarum disciplina ostendit & Mithræ sacra, quæ apud hos sunt, & in his duplex circumactio stellarum prætenditur, fixarum, errantiumque, & per has animæ transitus. cuius in rei argumentum scala erigitur altior, in ea septenæ sunt portæ: ex plumbo prima, secunda ex stanno, tertia ex ære, ex ferro quarta, quinta ex nomismatis corio, ex argento sexta, septima ex auro constat. Primam Saturni esse statuunt, plumbo astritarditatem significante: Veneris secundam, cui & stanni quum splendorem, tum molliciem comparant: tertiam Iouis, ut æreis gradibus solidissimam: Mercurij quartam, operum enim omnium & negotiorum tolerantissimum, lucraque facitiantem, callidum insuper & eloquentem, Mercurium dicunt: Martis quintam, ob inæqualem admixtionem, & uariam: sextam Lunæ, argenteam: Solis septimam, quæ aurea sit, perinde atque astrorum hæc imitetur colorem & cœli. Hæc uel Celsus, uel Origenes, qui & alibi huius dei Mithræ meminit. Porro à Mithra, Mithriaca sacra dicuntur apud Lampridium in uita Commodi: quæ qualia essent, dum explicare Crinitus satagit, mihi causa fuit, ut historiam altius multo repeterem. Suidas: Mithram, inquit, existimant Persæ solem esse, cui & multas consecrant hostias, neque quisquam eius sacris initiari potest, nisi per quosdam gradus conuicij: quibus ostendat se & sanctum, nec perturbationibus affici. Consona Tertullianus in libro de Corona scribit. ait enim: Mithræ miles cum initiatur in spelæo, in castris uerè tenebrarum coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi munus martyrij, &c. D. quoque Gregorius Nazianzenus in priore in Iulianum Cæsarem oratione Mithræ meminit, quo loco qui Græcè eius collegit historias: Mithra, inquit, id est Sol, cui celebritates sunt, & in primis à Chaldæis: cui deo qui uolunt initiari, duodecim contumelijs afficiuntur, & per uerbera, calorem, frigus, & alia huiusmodi. unde à Theologo, inquit, hæc contumelia uocatur *ἑξήκοντα ἔλασις*, quòd scilicet iuste ea pœna afficiantur. uerba hæc sunt: Neque Mithræ apud nos cruciatus, & iusta supplicia, his quibus talibus sacris persuadentur. Mithræ meminit & Procopius. Hæc igitur ipse sacra Mithriaca puto, quæ homicidio Commodus polluit, ut est apud Lampridium. Zoroaster, ut est apud Plutarchum in Isidis & Osiridis libro, tres in primis deos constituit: primum Oromazon, bonum: alterum Aramanum, malum: illum luci, hunc obscuritati similem: tertium uerò, id est *μωϊστου*, quem Mithran appellauit. Agathius libro secundo histor. de Persarum moribus & religione agens, inter multa quæ recenset, eos ait duos deos, ut Manichæos, constituere, quibus & barbara nomina pro sua lingua imposita sunt. Bonum nanque deum, siue creatorem, Ormisdatin dicunt: Arimanes, pernicioso ac malo damoni est apud hos nomen. Sedenim apud Stobæum lego nomen huius dei, non Oromazen, sed *ὠρομάγδαρ*. Maximum enim deorum Magos ait uocare Oromagdan, cuius aiunt corpus luci simile, animam uerò ueritati. Sed ut ad Mithram redeam, scribit Duris in septimo hist. apud Athenæum, Persarum regibus uno tantum die permitti, ut ebrij fiant, quo die Mithræ deo sacra fierent. Est & apud Dionem in hist. Tirtadaten regem Neroni dixisse, se perinde ac Mithran eum adoraturum. Xenophon in Oeconomico ita Cyrum iurantem inducit: Iuro, inquit, tibi ò Lyfander per Mithran, quem nos omnium deorū maximum habemus. D. etiā Epiphanius in lib. contra hæreses 3. de Marcione agens, qui sacram scripturam corruperat: Dixit, inquit, quidam proprius ipsorum poëta, Cretenses semper mendaces, malæ bestię, uentres pigri: per quæ uerba Epimenidem indicat,

indicat, ueterem philosophum, & templi Mithræ, siue Solis apud Cretenses sacerdotem. hoc quidem Epiphanius, quibus ex uerbis colligimus, nō apud Persas solum, & Chaldeos, sed aliubi etiam Mithram cultū fuisse, quā & Mithræ quoque templum fuisse Alexandria, & sacra summo cultu exhibita, id quod notauimus in Tripartitæ hist. libris.

Philesius Apollo etiam nuncupatus, ut scribit Lactantius in commentario lib. octauo Theb. cui templa consecrata fuere, quæ ab osculo dicta sunt Branchi pueri Apollinis dilecti: siue, ut alij dicunt, filij, nam prægnantem matrem per quietem uidisse, Solem se inferentem ei per fauces ferunt, qui post per uentrem exierit, unde puero factum fuit nomen: siue à certamine basiorum puerorum, Philesia nuncupato, Philesius dictus est. Meminit & his uerbis Macrobius: Apollo Philesius à Phisicis dictus, lumen eius exorians amabile, amicissima ueneratione osculorū consalutamus. Plinius uero Nat. hist. 34. Canachus, inquit, Apollinē nudum, qui Philesius cognominatur, in Didymæo Æginetici aris temperatū fecit. Sed si plura de Branchio, & Branchiæ oraculo, & Phileso legere cupis ex Varronis lib. diuinarū, Lactantium eodem libro legito, itemq; tertio. meminit & Terentianus, & Strabo: sed & Bucatius, qui nactus Lactantij codicem minus lacunosum, fabulam in quinto suarum Geneal. explicat.

Smintheus Apollo dixit. Ouid. in Fast.

Consultur Smintheus, lupoq; operatus opaco,
Hos non mentito reddidit ore sonos.

Frequenter & in poëtis græcis, Homero, Orpheo, alijs. cognominatus uero à muribus. Causa uariè proditur. Crinis Apollinis fuit sacerdos. is cū dei sacra neglexisset, à terrestribus muribus agrorū fructibus est priuatus. cuius detrimento damnoq; commotus Apollo, bubulco cuidam Hordæ nuncupato iussit, ut Crinī sacerdotem moneret, illum debere consueta sacra peragere. quod sacerdos cū fecisset, Apollo mures sagittis cōfecit: hinc Apollo Smintheus cognominatus est. Sminthas enim Cretenses mures uocant. Ælianus de Animalibus id tradit, mures adorari ab his qui Troadīs Amaxitum incolunt: unde Apollinem qui apud eos maxima religione fuit, Sminthium appellabant. mures enim, Æoles & Troiani Sminthes nuncupant: sic aut Æschylus in Sisypho testatur, cū ait, Sed agrestis quis est Sminthius, tum uero apud eos Sminthas cicures alunt, eisq; uictus publicè præbentur, atque infra altare, ubi degunt, latebras habent. Apud etiam tripodem Apollinis mus fuit, de quo etiam fabulam idem Ælianus recitat. Strabo uero libro 13. aliam historiam seu fabulam, ut ipse ait, recenset: In urbe, inquit, Chrysa est Apollinis Sminthi delubrum & simulachrum, quod nominis ueritatem feruat. nam mus quidem pedi statuae subiacet. hanc statuam Scopas Parius fecit. Historia siue fabula, quæ de muribus narratur, huic loco congruit, nam Teucris è Creta profectis (de quibus primò Callinus elegiæ poëta tradidit, post multi secuti sunt) datum erat oraculum, ibi eos sedem posituros, ubi ter rigenæ eos adorarentur. id circa Amaxitum dicunt cōtigisse, maximamq; agrestium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum & utriusq; filium ex corio inuenisset, corrosisse, & Teucros ibi māsisse, atq; Idam ab Ida quæ in Creta est, appellasse. Heraclides Ponticus auctor est, mures ibi circa templum abundare, & sacros existimari: simulachrum autem ita instructum esse, ut murē pedibus premat. Quidam tamen Sminthē, quasi *ζῆλον θῆρον*, hoc est, quod feruens currat, ad Solem respicientes, appellatum uolūt. Sanè in locis pluribus Smintheus Apollo cultus fuit, nec templa solum illi posita, sed & loca aliquot Sminthia ait appellata, ille idem Strabo. Porro antiquos uideamus à paruis rebus plerunque deis cognomina imposuisse, uti à muribus Apollo

Apollo Sminthius dictus: à culicibus Hercules, quos Oetei conopas uocant, Conopæus: & Ipoctonus, à uermiculo ipe, uineis infesto, ut in Hercule diximus. Rhodij quoq; à rubigine, quam *εὐβόβλω* uocant, Apollinem Erithybiū appellauerunt: & Bœotij Pornopionem itidem Apollinem coluere, quoniam illi *πυρόπας* culices uocant: explosa pridem eorum sententiā, qui Murinum interpretati sunt pro Smintheo, apud Martialem illo uersiculo,

Campis diues Apollo sic Murinis.

Sunt & qui putant de Apolline illud Plinij intelligi: Fecit Praxiteles & Apollinem puberem, subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon uocant, hoc est lacerticidam. Sed iam ad alia transeamus.

παπαίει Apollo, quasi totus Parius, teste Phauorino, cognominatus à Parijs & Pergamenis.

Horus etiam Apollo dictus est ab Ægyptijs, quod pluribus ostendit Plutarchus in Isid. & Osiri. unde & eo nomine Sol etiam ab isdem uocatus, teste Macrobio, & Censorino in libro de Diē natali: à quo Horæ dictæ diē partes & anni tempora, ut plenius in nostro scripsimus de Annis, mēsis, &c. Videtur tamen Plutarchus Horos duos constituere: primū quidem antiquiorem, ob tenebras cæcum, qui Arueris dictus, natus secundo diē, cū necdum mundus esset perfectus, sed mundi simulachrum erat, & effigies quædam: alterum autem Horum perfectum & absolutum, cuius simulachrum in Copto urbe tradunt fuisse, altera manu Typhonis pudenda continere. Horisacerdotes, scribit Epiphanius in quarto de Hæresibus lib. & Harpocratis, capite ramosos, ferre impudenter fertile ac detestabile puerile signum: & cetera quæ ridet idem D. scriptor. sed & alia plura de hoc Horo Apolline produntur, quæ ad occultam rerum interpretationem & naturæ pertinere credebant, quæ nostri non uidentur esse instituta. Diodorus Siculus Ægyptiorum deos commemorans, Horum ait Isidis filium per insidias à Titanibus interfectum, inter aquas inuentum, à matre ad uitam reuocatum, factumq; immortalem. Hunc Apollinem interpretatur, medendiq; & uaticinandi peritissimum fuisse. Sanè & ab Hermionensibus Horius, hoc est *ὁριος* Apollo, id est Terminalis & dictus & cultus fuit. Ut enim coniectatur Pausan. cū aliquando Hermionenses de finibus uel bello uel iudicio contenderēt, & uictores facti essent, *ἀπόλωνι θεῷ* rem sacram fecere, & templum aramq; construxerūt. Sunt nonnulli, qui quod deus sit *ἡρακλειώτατος*, id est maximè dialecticus, ideo Horium appellatum arbitrati sunt. Porro & Græcorum & Latinorū quidam Orum Apollinem, sine afflatus nota scribunt.

Platanistius Apollo cognominatus, teste Paus. cuius templū fuit uia Trœzenia, quæ ad Hermionem ducebat, secus petram, quæ prius Sthlenij Iouis ara dicebatur, mox uero Thesti dicta fuit.

Thearius Apollo colebatur apud Trœzenos, cuius templum Pausaniæ ætate uetustissimum habuit simulachrum, ab Aulisco dedicatum. Legimus & *θεωριον*, apud Hesychium, Apollinem nuncupatum.

Tortorem etiam Apollinem à Latinis nominatū uideamus, ut apud Suet. notatur, quā & in urbe colebatur, ut Domitius testatur.

Hyperionides, & Hyperion etiam cognominatus est Sol, & id quidē frequenter, non modò Græcis, sed & Latinis poëtis. nam Hyperionis Titanis filius fuisse fingitur, ut in Titea meminimus. quā etiā Titan ideo appellatur. Sed & Hesiodus eius genus recenset in Theogonia. Velsi ad rem physicā referas, unde dictus traditur ab eruditjs, *παρὰ τὸ ἕως ἡμῶν ἕναι*, quod uidelicet supernos eat. Diod. tamē scribit: Hyperion reuera solis, lunæ, & cæterorū astrorum motus horasq; primum summa cura obseruauit, & à se percepta cæteris quoq; popularibus noscenda prodidit: ideo horum parens dictus est.

Φαειμερετ Apollo ab Homero ceterisque poetis cognominatus, a φαειν men, & βροτος mortalis, quod sua luce mortalia iuuet. quidam & φαυσίεροτ apud Pindarum eadem ratione legunt.

επιτροπι Apollo, teste Dionysio Alicarn. in quarto histor. a Doribus cultus, cui templum eo apparatu struxerat, ut in eo conuenirent ad consilia, ceteraque negotia obeunda. Sed & Episcopon aliquando legimus cum apud alios, tum apud Phurnutum: μεταγειτης, inquit, Apollo uocatus est, & επιτροπι, & cum Musis ludere existimatus est.

μαλλους Apollinis cognomen, ait Hesychius. Malloentis Apollinis festum celebrasse Mitylenæos extra urbem accepimus, cum totius ciuitatis frequentia: ut in tertio testatur Thucydides.

Maleaticus Apollo, uel Maleates, ut Pausan. ait, a Maleo nuncupatus est, qui Tyrhenorum rex, ut in quarto Theb. scribit Lactantius, primus tubam inuenit, cum piraticam exerceret. Sed cum mare tempestatibus agitaretur, montem insedit, quæ de suo nomine Maleam, & Maleaten, seu Maleaticum Apollinem in eo nominauit.

ημροδρομου, id est Cursor diurnus Sol & Phœbus cognominati, quod uel delictet diurno cursu sol mundum omnem peragrat, unde & illi nomen. meminuit uerò & Polux in primo.

Bel, seu Beles Apollo dictus est ab Aquileisibus Italiae, de quo Herodotus libro octauo hist. Ceterum, inquit, nonnulla quoque oracula ferebantur, patrij cuiusdam numinis, uictoriam promittentia: Belem uocant indigenæ, magnaque cum religione colunt, Apollinem interpretantes, cuius etiam speciem pro urbe ipsa pugnantem quidam e militibus Maximini uisam sibi in cælo affirmabant.

εκατεβελετης, & εκατεβολ, & εκαβολ Apollo cognominatus, quibus nominibus & Græci & Latini usi sunt, a longè iaciendo uel radios, uel sagittas, deduci uidentur. Certè Homerus in primis, & Orpheus, ceterisque poetæ ita nuncupant, ut est uidere, & ut etiam grammatici obseruant, notissimus est uersiculus apud Suetonium,

Noster erit Pæan ille Hecatebeletes.

Macrobius in primo Sat. Sagittarum, inquit, nomine non nisi radiorum iactus ostenditur: qui tunc longissimi intelliguntur, quo tempore altissimus Sol diebus longissimis, solstitio æstiuo, conficit annum cursum, unde εκαβολ dictus Apollo, & εκατεβολ, id est longè iaciens, & e longissimo altissimoque radios in terram usque demittens. Phurnutus εκατεβολος Solè & Lunam appellatos prodit, quod uterque radios longè iaculetur. Proclus in Cratylum Platonis: Hecatebeletes, inquit, ideo dictus, οτι χορηγος αυ, και δευροαυ, id est, cum sit choragus, & eximius, in omnes efficit energias & efficacias.

εκαργ, Hecaërgus Apollo a poetis, & in primis Homero cognominatus, teste Heraclide Pontico in Allegorijs, non ab Hecaërge, quæ ab Hyperboreis in Delum uenit, ut fabulantur: sed quod a longè operetur: hoc est, οτι τα εκαθηρ οργαζομεν, uel, ut ait Hesychius, οτι μακροθεν εργου τοις βελεσι. uel, ut in Pyth. Pindari notat interpres, quod procul spargat radios, & eminus operetur. quo loco Pindarus inducit Cyrenen nympham, admiratam Apollinem, quod sagittis leones conficeret: & eum etiam δρυφαγετραυ appellat, a lara scilicet pharetra, qua ceu uenator periuga Cynthi feras transfigat, uel morborum iacula iaciat. Sed & Hecaërges Diana cognominata est, ut suo loco dicemus. Scribit Phurnutus Hecaton solem, & Hecaten lunam appellari, πικρα & εκαθηρ δδουρο επιεναι και ακριλλειν τ φως, a longa scilicet missione lucis. Sunt qui his aliam afferant etymologiam, quod scilicet Hecato & Hecata nomina inposita

na inposita sint, cum preces effunderent: hos deos rogabant, ut mala auerterent. Nam interdum aëra inficere putabant, ac pestilentias inducere, ut est apud Homerum in primo Iliados. Adhæc in quarto scribit Strabo, quod εκαθηρ Apollo est: unde Hecatonnensi, quasi Apollinensi, quod per totam eam regionem Apollo coleretur, circa Lesbum & Troiam, quo loco illud docet, ex instituto antiquorum literam nri geminari in his nominibus, Hecatonnesus, Peloponnesus, Proconnesus, Chersonnesus, & ceteris.

Pagafæus Apollo etiam cognominatus est. Hesiodus in Aspide, αναξ αλλοι και βαμος απολλων παρασαις. id est, Totum uerò nemus Pagafæi & Apollinis ara, dictus autem, ut Apollonij Rhodij commentatores scribunt, quod Pagafis templum haberet in promontorio Magnesiæ, quo loco compacta fuit nauis Argo. Eadem ferme Phauronius, & Callimachus apud Hyginum. Scepheus tamen a πυγαις, id est fontibus, quod multi in illis locis fluere dicuntur, dictum existimauit. Hunc παρασαιτω Apollinem ab Achæis & Theffalis appellari, ait Hesychius.

αναξ, id est rex Apollo nuncupatus fuit. Aristophanes in Pluto, αναξ απολλων και θεοι, Rex Apollo & dei. Sic & frequenter Homerus. Solon quoque in ea pulcherrima elegia, quæ apud Stobæum legitur de iustitia, ita canit,

αλλοι μαντη εβηκην αναξ εκαργ, απολλων. hoc est,

Rex alium uatem statuit iaculator Apollo.

Dicimus & αναξ, pro αναξ. Orpheus,

αναξ πυθων και μελιωμ εκατεβλε μωνη. hoc est,

O rex Pythonis dominans Hecateuole uates. Item,

αναξ και αν βασιλευ, ο καια καιωμ απολλων. ut exponit Hesych. id est,

O rex Apollo, qui mala quiescere facis.

Notant grammatici, quod αναξ dicitur ab ακ, quod medelam curamque significat: & anaces, quod curam habeant, ut Plut. & Eustathius testantur. primi autem hoc nomine Castor & Pollux dicti sunt, quod nauigatum curam gererent. Sed & ceteri dei Anaces dicti, præter Iouem qui βασιλευς uocatur.

Clarius Apollo dictus a Claro urbe Asiæ, ut Mela Pomp. ait, ubi Clarij, inquit, Apollinis sanum, quod Manto Tiresiæ filia fugiens uictores Thebanorum Epigonos statuit. Plinius uerò libro secundo: Colophone, ait, in Apollinis Clarij speculacuna est, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiori uita. Nam, ut Iamblichus etiam scribit, ibi epota aqua oracula reddebantur: quod etiam noster Picus. Illud ibi traditur, non foeminam, ut Delphis, sed certis e familijs sacerdotes, aut ex Mileto accitos, & plerumque literarum ignaros, hausta fontis aqua uaticinia referre. Sedenim in Claro regnauit Rhacius, ut Pausan. in Achæicis scribit, ex quo & Manto natus est Mopsus. Clarus uerò, ut scribit Eustathius, Colophonis nauale fuit, ακ το κληρον,

id est a sorte, quod per sortem Apollini obtigerit: ubi ipsius dei oraculum fuit. Sed enim Isaacius Lycophronis interpres, Clarum montem & urbem, non longè a Colophone ponit, ubi fuerit Clarius Apollo. Apollonij ite interpretes Clarum ciuitatem propinquam Colophonij scribunt, Apollini sacram, ubi oraculum ipsius dei a Manto Tiresiæ filia constructum fuit. Alij ferunt ab heroë quopiam Claro, ut Theopompus prodidit. Nearchus uerò ait, a forte, id est ακ το κληρον. Sed si plura hac de re forte scire cupis, eosdem legito interpretes, qui ex ijs qui Thebaida scripserunt, plura collegere. Rhacij enim historiam, & Mantus, omnem perscribunt, quo scilicet pacto in Asiam peruenerunt.

επιβατηει, id est conscensor Apollo cognominatus apud Trœzenios, in quo loco fuit conseptum Hippolyti. Inibi quoque templum quod a Diomededicatum fuit, επιβατηει Apollinis, id est adiuuantis ascensum, post eam

tempestatem, qua post Troianum excidium Græci quassati sunt, auctor est Pausan. in Corinth. de Embasio post agendum est.

Thyræus Apollo etiam cultus: cuius oraculum, hoc est, ut scribit Pausan. *ἱερὸν ἐπὶ ὄλων ὁ θυρεῖος*, fuit apud Cyaneos, qui ad Lyciam fuere. ex quo aqua habebatur Cyaneis: in cuius fonte si quis intueretur, quæcunq; uolebat intuebatur. Mouet me uocis similitudo, ut hic subiungam & Thyreum Apollinem nuncupatum Græcis, ut Nigidius & Macrobius scribunt: eiusq; dei aras ante fores statuebant, eum deum significantes introitus & eius potentem, *ἢ ἢ θυρεῖος*, id est ab ianua nuncupatum. Eiusmodi & Anthelij dei habebantur, qui pro foribus ædium statuebantur: sic enim antiqui subdiales statuas, quæ soli essent expositæ, uocabant, ut scribit Hesychius, *ἀντὶ καὶ ἄλιος*. Septimius Florens Tertullianus in libro de Coronis: At enim, inquit, Christianus nec ianua suam laureis infamabit, si norit quantos deos etiam hostis diabolus finxerit, Ianum à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Carnam à foribus & cardinibus, & apud Græcos Thyreum Apollinem, & Anthelios dæmonas. hæc quidem Tertullianus doctè & eruditè.

προστατήριος Apollo cognominatus, quod ante ianuas statueretur, quod in Electra Sophocles innuit, quidam Prostatium interpretati sunt. Pausan. uerò in Attica, ait, ex descensu è foro per uiam *Ἰδραίων*, id est rectam, ad dextram templum fuisse Apollinis Prostatelij. Prostatelij etiam Hesychius Apollinis expositionem attulit.

Διραδιώτης, Deradiotes Apollo cognominatus fuit. quidam *Δείρας* quendam esse locum tradunt. Val. Arpocrat. *Δείραδος* populum esse Leontidis, à quo popularis *Δείραδιώτης* formetur. alij *Δείρας* Argiuam regionem esse prodidère. Pausanias uerò, Diradioten ait Apollinem à loco dici, cuius uaticinium etiam sua tempestate durare asseruit: eoq; ritu fieri, ut à uiro mulier se cubaret, & singulis mensibus noctu, ut de agno rem sacram faceret, cuius agni sanguine epoto, numinis Apollinei instinctu responsa daret.

Dicæum etiam, si non Diræum, Apollinem Plin. lib. 24. cap. 8. uocasse uidemus, ubi de Leontio statuario agit: Fecit, inquit, item Apollinem citharædum, serpentemq; eius confici sagittis, qui Dicæus appellatus est: quoniam cum Thebe ab Alexandro caperetur, aurum à fugiente conditum, sinu eius celatum esset, &c. Dicæum tamen, id est iustum, Hermol. Barbarus interpretatur: quoniam & Menander *γῆδος δικαίου* dixerit, id est iusta terra, quæ reddat quod accepit.

Palatinus Apollo à Romanis appellatus, qui in Palatio ab Augusto dictus fuit, cum porticu & bibliotheca, post Actiacam pugnam, de uictis prælio nauali M. Antonio & Cleopatra: qua de re erudita extat Propertij elegia, cuius initium est,

Musa Palatini referamus Apollinis ædem.

Suetonius meminit cum alibi, tum in eo: Templum, inquit, Apollinis in Palatio struxit. Plura Dion lib. hist. 53. Horatius item in Epistolis:

Scripta Palatinus quæcunq; recepit Apollo. Item in Odis lib. 1.

Quid dedicatum poscit Apollinem uates. Et ibidem Porphyzion, hic idem Palatinus & Naualis dictus, à Propertio:

Hic ubi Naualis stant sacra Palatia Phœbo,

Eurandri profugæ procubuere boues.

Plinius à Scopa Palatinum Apollinem factum scribit. Idem & Palatinam Venerem memorat, libro 36. Ammianus autem Marcellinus libro 23. Comæum Apollinem ex Seleucia Romam delatum scribit, collocatumq; in æde Apollinis Palatini. qua de re alibi.

Actius, & Actiacus, & Actæus Apollo uocatus uarijs de causis: in primis tamen

tamen ab Actio promontorio, & ciuitate Acarnanum, ut Stephanus scribit, qui & à Magnesiæ urbe Acte Actium & Epactium eundem deum cognominatum tradit. Callimachus apud Hyginum, de Argo, in finibus Magnesiæ ad Actij Apollinis templum, quod Argo naturæ proficiscentes statuisse existimantur, Argon constructam fuisse dixit. Legimus, cum Apollini Actio celebritas ageretur, id miraculi contingere solitum, ut cum Leucadij bouem immolassent, muscæ eo sanguine distentæ omnes euauerunt. Tum sine muscis deinde festum peragebatur. Sunt qui Actium & Epactium littoralem interpretentur, ab acta, id est littore, ut apud Orpheum & Apollon, in Argonauticis: ut in eo,

Ζωὶ πανομφαίω καὶ ἐπακτίω ἀπὸ λωνί.

Sed ab Actio denominatio celebris, ob uictoriam Augusti contra M. Antonium, & Cleopatram reginam. Vergilius,

Actius hæc cernens arcum tendebat Apollo. Propertius:

Actius hinc traxit Phœbus monumenta, quod eius

Vna decem uicit missa sagitta rates.

Qua Elegia totam historiam complexus est, quæ apud scriptores est celebratissima. Idem & Leucadius deus dictus est. Idem Propertius:

Leucadius uersas acies memorabat Apollo. Ouid,

An quæ Leucadio semper amata deo.

A Leucate scilicet promontorio, Leucadius deriuatus est. Dion libro 50. & Strabo libro 7. de Actio Apolline, de ludis, deq; cæteris copiose agunt. sed & libro decimo, deq; Leucadio Apolline. Ex his, ut puto, uersus in 13 Metamorph. Ouidij intelliges, qui existimantur difficillimi.

Præter erant uecti certatam lite deorum

Ambraçiam, uersiq; uident sub imagine saxi,

Iudicis, Actiaco quæ nunc ab Apolline nota est.

Per *ἀντίληψιν* enim hanc historiam poëta exprimit: Lite deorum, inquam, quoniam ex parte Augusti dei Romani, & Apollo in primis: Antonij uerò & Cleopatraz, dei Ægyptij, Anubis, Osiris, Isis. Sed quod Æneas in Ambraçiam & ea loca peruenerit, copiose describit Dionys. Alicarn. Iudicis uerò, quia iustam Apollo Augusto causam iudicauit. atq; ideo nota ab Actiaco Apolline, uel Indicis, nam & sic legitur, totumq; hoc scriptum à poëta ingeniosissimo in Aug. gratiam, quomodo & à Vergil. sæpe.

Theoxenius Apollo uocatus, hoc est hospitalis deus, à Pellenensibus in Achaia, apud quos eius dei templum fuit, ad quod certamen nomine Theoxenia celebrabatur, uictoriæ cuius præmium argentum fuit, ut Pausanias docet. Pindari tamen interpretes in Olymp. non argentum, sed *χλαίνας* scribunt (genus id uestis, *παρὰ τὸ χλαίνην*, id est calefacere, teste Polluce). Instituta Theoxenia à Castore & Polluce, ijdem interpretes alibi asserunt, à deorum hospitio & commercio uocata. de Theoxenio & Strabo meminit.

Hysius Apollo dictus ab Hysia Boeotiaz ciuitate. in huius templo puteus fuisse fertur, ex quo aqua epota sacerdos uerissima responsa reddebat: ut de Clario iam dictum est.

Phæthon etiam aliquando, non modò pro Eridano, id est Solis filio capitur, sed etiam pro ipso Sole: ut, *ἠέλιος φαίθων* apud Homerum, aliosq; poëtas. unde & Phæthontides filiaz, uel sorores Phæthontis. Quod nomen et si trissyllabum est per regulam, nonnunquam tamè & bissyllabum inuenimus: id quod & antè alij annotauere, atq; ideo nunc ab exemplis supersedeo.

Parrhasius Apollo, qui & Epicurius, in Arcadia & cultus & cognominatus fuit, cuius templum in monte Lycæo ad orientem positum fuisse legimus, qui & Pythias dicebatur: cui quidem deo quotannis agrum in foro maçta-

bant, festum diem celebrantes, appellabantq; propterea deum auxiliarem ac propitium, hoc est Græcè ἐπιβοηθός, cumq; uictimam mactassent, aucturū cum pompa in templum deferebant Apollinis Parrhasij, sacri missionem facientes. Plura Pausanias in Arcadicis. Epicurij uero sanum in Basse uilla fuit Arcadica: sic cognominati, quod populis illis auxiliatus fuisset in auertenda peste, quemadmodum apud Athenienses in bello Peloponnesiaco Alexicaeus: Pausanias.

Agyieus Apollo, qui & Agyiates uocatus est, teste Stephano, à uis cognomentum deductum est: quippe ἀγυία, à qua uoce ἀγυίως deslectitur, uiam & uicum significat, ut Græci scribunt grammatici, & apud nostros Macrobius, Idem etiam Phurnutus, qui ait, quod uias illuminet, ubi ille erigebatur. Hinc per contrarium illud dicitur:

Sol ceciditq; umbratae omnes sunt undiq; agyia.

Sophocles in Hermione, ἀγυίως pro locali nomine accipit, non pro deo. Sunt item loca in urbibus, deambulationibus apta, quæ agyiea dicuntur, ut Stephanus obseruat. Scribit Pausan. in Arcad. Agyieo Apollini Tegeæates simulachra erexisse, cum Apollo & Diana orbem circumirent, ut eos ulciscerentur, qui matrem Latonam uterum ferentem non recepissent: & reliqua, quæ multa scribit. Apud Latinos meminit Agyiei Horat. lib. 4. Carminum:

Phœbe, qui Xantho lauis amne crines,

Dauniæ defende decus camœnæ,

Lauis Agyieus. Et unâ Acron & Porphyrius exponunt, licet admodum ambo sint deprauati, meminit & Pollux in 9. & Suidas, & Arpocratio, ex quibus plura poteris excerpte. Fuerunt & seorsum dei Agyiei uocati, ut in Commentarijs Aristophanis legimus. Agyieis deis, quos ineptè quidam sanè docti uestibularios interpretantur, si quid monstrum apud Athenienses nunciatum fuisset, sacra faciiebant, ad ea amolienda. Est & alicubi apud Pausaniam legere Agyleus, nisi mendosus sit codex. Sunt & qui columnam erectam in eius dei honorem, Agyiea uocent: aras quoq; Agyiatidas.

Pataræus Apollo, Horatius lib. 3. Carminum,

Qui rore puro Castaliæ lauit

Crines solutos, qui Lyciæ tenet

Dumeta, natalemq; syluam,

Delius & Pataræus Apollo.

Vbi notandum, ab Horatio πταρπεύς trisyllabum proferri, non quadrisyllabum. De hoc sic Mela Pomp. in primo, de Lycia agens: Atq; inquit, ut multa oppida, sic præter Pataram non illustria. Illam nobilem facit delubrum Apollinis, quondam opibus & oraculi fide Delphico simile. Salaciam puellam ex Ophionide ferre sacra Apollini Pataræo, scribit apud Stephanum Alexander: quæ & qualia, apud ipsum lege. Scribit Seruius quarto Æn. lib. con- stare, Apollinem sex mensibus hyemalibus apud Pataram Lyciæ dare respon- sa, unde Pataræus Apollo dicitur: & sex æstiuis apud Delum. Hinc illud Vergilij: Qualis ubi hybernâ Lyciam, Xantisq; fluenta Deserit, ac Delum: mat- ternam inuisit Apollo.

Myricæus Apollo cognominatus, fuit uero in Lesbo Apollo, ramos te- nens myricæ: unde deductum deo cognomen, qui & Myricinus dicitur est. Scribit Archæus, uisum fuisse in somnis deum Apollinē cum myricæ ramo. Myricam uero uetustissimam esse plâtam, illud satis declarat, quod in Ægyptij Iouis pompa, corona myricea coronabantur, plura quidem hac de re leges, deq; oraculis per myricæ ramos, in commentarijs in Theriaca Nicandri, & apud Picum nostrum in hymnorum cōmentarijs, de Myrino Apolline in Gry- næo dicitur. In Myrensi quoq; sinu Lyciæ Apollinis templum fuisse, prodit

Ælianus

Ælianus, ad cuius sacerdotem uitulinas carnes distrahentem, orphi pisces adnatare solebant, tanquam conuiuæ ad epulas inuitati.

Amiclaeus Apollo dicitur est, ut Polybius & Strabo scribunt. Polybius quidem lib. quinto hist. Amyclæ, hic (inquit) locus est in agro Spartano, omni arborum ac frugum genere refertissimus, distatq; à Lacedæmone ad xx stadia, ubi est Apollinis templum, inter cætera eius regionis templa opere diu- tiorq; præcipuum, situm in ea urbis parte, quæ mare aspicit. & hæc quidem Polybius. Meminit uero in octauo Strabo, & Thucydides lib. quinto, ubi so- cietas inter Athenienses & Lacedæmonios initur, Lacedæmonijs Athenas euntibus sub Dionysia, Atheniensibus Lacedæmonia sub Hyacinthia: erecto apud utrosq; saxeo titulo, uno quidem Lacedæmone iuxta Apollinem in Amyclæo, sed & Athenæus id scribit, quod cum Lacedæmonij Apollinis Amyclæi simulachrum inaurare uellent, nec per ea tempora aurum in Græ- cia inueniretur, oraculum Apollinis consulere, quid facto opus foret: re- spondisse ferunt, ut ad Cræsum in Lydiam proficiscerentur. & quod Hieron Syracusarum tyrannus, nec ex Sicilia & Italia & Græcia potuerit habere, ut tripodem Delphico Apollini consecraret. fuit adeo per ea tempora auri pe- nuria, ut & Romani agrè ex mulierum ornamentis aliquando uota persol- uere possent, ut Val. & Plut. alijq; testantur.

Κύτινος, Cytinus etiam cognominatus est Apollo, ut legimus in commen- tarijs in Theriaca Nicandri, cuius templum fuit in monte Rhefcyntho Thra- cicæ: à quo Iuno Rhefcynthia, ut suo loco meminimus. Quoniam uero κύτινος, ut notum est, primi sunt flores qui decidunt ex malo punica, inde uidetur dei nomen esse deductum.

Cynnus quoq; uocatus Apollo apud Hefychium, unde & Cynnidæ ge- nus Athenis, ex quo sacerdos Apollinis Cynnij creabatur.

Daphnæus Apollo cognominatus, quasi tu Laureus latinè dicitur: uel ut ali- cubi apud nostros legas, Lauriger. Daphnæi Apollinis tēplum Antiochus, Epiphanes dicitur, rex struxit, ut Marcellinus libro historiae xxii tradit. Ar- sit uero Iuliani Cæsaris tempore. Apollinis item Daphnæi mentio est in pri- mo Græcorum epigrammaton, ubi Thetis Telephum alloquitur. Eius etiam mentio est, si rectè recordor, in Tripartitæ historiae scriptoribus. Fuit & Da- phnites Apollo, à Syracusanis sic appellatus, ut scribit Hefychius. Aristopha- nes uero δαφνοπόλις uocauit.

Corypæus, id est κορυπαῖος Apollo, sic à Nicandro cognominatus in The- riacis, de myrica enim agens, ait:

ἡ αἰὲρ ἀπόλλων μαντικῆς κορυπαῖος ἐδήμιτό κρηθὲρ ἐμὴν αἰσθητήν.

Quo loco Græci expositores multa de myrica, deq; eius uaticinijs, ora- culisq; quorum nonnulla in Myricæo Apolline paulo supra recitauimus, tum & hoc subinferunt: Corype uero Thessaliæ ciuitas, unde Corypæus Thessalicus. Sed & hoc loco Nicandri, alij legunt δροπέα. nam Oropea ci- uitas est Bœotia, quo in loco notabilissimum fuit Apollinis sacrarium, ut ibidem notant expositores. Stephanus uero (si non potius Hermolaus gram- maticus Constantinopolitanus, qui Stephani Epitomen confecit) locum hunc Nicandri nonnihil euarians, citat & interpretatur ex Theone, Plutar- cho, & Phalereo Demetrio, expositoribus: Nicæder, inquit, Oropeon Apol- linem, ignorat autem quod Amphiarai templum est Apollinis: Oropeon uero, ab Orope legit. Orope, inquit, Eubœæ ciuitas, ubi Apollinis notabi- lissimum sacrarium. Prius tamen idem scripserat, Coropen urbem esse Thessaliæ, unde esset Coropæus ciuis, & Apollo Coropæus. Sanè & κέρειος Apollo legitur, ut in Pausaniæ Attica, quem Verticosum interpretatus est Domitius.

Hylata Apollo, ab urbe Cypri Hyla cognomen accepit, cuius Lycophron & interpres meminere: à qua ciues Hylatae, & inde Apollo: qui & Tembrus quoque dicitur, quod coleretur in eiusdem insulae oppido Tembro, quod & Hermolaus in Plin. Natur. histor. libro v. annotauit. hi sunt uersus Dionysij ex III Bassaricon, ut apud Stephanum lego in ἐρυθεία, quae est urbs Cypri,

οὐτ' ἐχόν ὕλωτο θεῶ ἐδ' ἀπόλλων

Τέμβρον, ἐρυθείαν τε, καὶ ἐναλίην ἀμαμασσόν. hoc est,

Quiq; tenent Hylatae dei sedem Apollinis Tembron, Erystheanq;, & maritimam Amamasson, Meminit Hylatae Apollinis in eisdem nominibus locorum id Stephanus.

Tegyrius Apollo etiam cognominatus. Stephanus, Tegyran ait Bœotiae ciuitate, in qua aiunt Apollinem natum fuisse. nam & Semus Delius de Apollinis natiuitate inquit: Alij quidē in Lycia fuisse, alij in Delo, alij in Sostere Attice, alij porro in Tegyra Bœotiae, unde Tegyrius Apollo cognominatus. Meminit & Callisthenes in III Hellenicōn. Sanē à Tegyra, Tegyrius deriuatur, & Tegyrius, & Ionicē Tegyrius. Plut. uerò in uita Pelopidae de Apolline Tegyraeo, deq; eius templo miranda scribit, & de Delo monte ibidē propinquo, ac de oliua & palma: qua de re tota in iuuenili quadam annotatione alias memini plura collegisse.

Βοῦδρόμιος, Boëdromius Apollo ab Atheniensibus cultus fuit, ut Graeci graematici tradunt, nam cum bellum inter Athenienses cōparatum esset, Ion Eleusinius eis opem tulit, ob cognationem. inde uictores facti Athenienses, de uoce currentis exercitus ad urbem, Apollinem Βοῦδρόμιον dixerunt, & solennitatem Βοῦδρόμια, & mensē Βοῦδρομιῶνα, qua de re & in libro de Annis, mensibus & ceteris plura scripsimus. Suidas Βοῦδρόμια Atheniensium festum scribit, quo die Xuthus summa festinatione Atheniensibus opem tulit, cum ab Eumolpo Neptuni urgeretur, Athenis regnante Erechtheo. Plut. in Theseū retulit, cum uictoriam de Amazonibus reportasset. Sedenim Apollinis Boëdromij, & Callimachus meminit in hymno,

Phœbe Boëdromion multi te nomine dicunt,

Complures Clarium, tibi multum est undiq; nomen:

Ast ego Carneum patrio te more uocabo. hoc est, si Graecè matris,

ὦ πόλλων, πολλοί σε Βοῦδρόμιον καλέσσι,

πολλοί δὲ κλέριον. πάντι δὲ τοι ἕναμα πάλιν,

αὐτὰρ ἐγὼ κέρνειον, ἐμοὶ πατρώιον, &c. quae de Carneis subdit.

Μεταγέρτιον, & μεταγέρτιος Apollo, itidem cultus & nuncupatus ab Atheniensibus, cuius & celebritas μεταγέρτια uocitata celebratur, & secundus ab eis mensis dictus Metagerniō, qua de re Hyperides in oratione quae pro Xenippo dicta est. idem scripsit & Lysimachides, in libro de Atheniensium mensibus: item Plut. in libello de exilio. Sed & Val. Arpocratio, & Suidas, & nos ab eis de Annis & mensibus, &c.

Abaeus Apollo cognominatus ab urbe Phocidis Abae, ubi templum fuit Apollinis, in quo dabantur oracula, priusquam in Delphis darentur, ut Stephanus scribit. Huius tēpli meminit & Pausanias in Phocaicis: Abae, inquit, urbs dicta, ab Abante Lyncei & Hypermetrae filio nuncupata, quae Apollini dicata fuit. erat in ea uetustissimum Apollinis oraculum, quod ab exercitu Xerxis conflagratum est.

Lithesius, λιθήσιος Apollo, in Litho Maleae constitutus, ut Rhianus in tertio Iliacōn. meminere Suidas & Stephanus.

Geruntius Apollo apud Thracas, de quo T. Liuius libro octauo quarta Dec. Eo die, inquit, ad Hebrum fluuium peruentum, inde Aeniorum fines, praeter

praeter Apollinis, Geruntium quem uocant incolae, templum superant.

Telchinius Apollo cognominatus, teste Diodoro, à Telchinijs Rhodi habitatoribus, qui cum Calphurnia Oceani filia nutriuisse feruntur Neptunum, à Rhea illis alendum datum, clam Saturno. Fuerunt autem Telchines, licet de ipsis alibi copiosius, artium nonnullarum artifices, & inuentores peritissimi. nam & ipsi deorum statuas excogitarunt, quae & ab eorum nomine Telchines uocabantur: uti fuit apud Lindios Apollo Telchinius, apud Ialysios Iuno & nymphae Telchiniae, item apud Camirænos Iuno Telchinia. Pausanias in Bœot.

Καρνεός, Carneus Apollo, cuius crebra mentio apud auctores. Huic deo Carneia celebritas, non modò apud Lacedaemonios peragebatur, sed tota ferme Graecia, & alibi quoq; gentium, ut Pindarus in Pyth. ostendit, & elegantissime in hymno ad Apollinem Callimachus. De Carnijs sacris Athenensium in quarto ex Demetrio Sceptio plura perscribit, moremque in eis seruatum. Ab hac celebritate, uel à deo potius, modos Carneos nuncupatos existimo: quibus delectatum Timotheum Milesium, in historia Lyricorum poëtarum scripsimus: quod & in Laconicis Apophth. Plutarchus. Pausanias etiam Terpantrum scribit, ex Hellenici sententia, primum omnium Carneia uicisse. Sanē Carneum Apollinem quidam à Carno genere ex Acarnania, uocatum existimant: alij à Carno Iouis & Europes filio, quod Praxilla poëtria scripsit, & Hesychius recitat, qui ab Apolline & Latona fuerit educatus. quidam à Carno uate denominatum putant, qui unus ex Heraclidis fuerit: ex cuius nece pestilentia concepta sedari non potuit, nisi Carneia Apollini instituerentur, Plura Pausanias. Sunt qui ideo Carneum Apollinem uocatum autumant, quòd cum in Ida Graeci cornum arborem succidissent, quam λεωνείαν illi uocant, ex luco Apollinis, ad equum fabricandum, deum ea re iratum, & nominatum Carneum, literae unius inuersione. lege Pausaniā in Laconicis, & quem dixi Callimachi hymnum, & in eum Scholia. Hinc etiam Carneae deducti, qui tenera aetate per sortem eligebantur, ad haec ipsa sacra ministranda. auctor est Hesychius. Porro Carnia, seu Carneia, nouem diebus celebrabantur: & militaris cuiusdam conuictus speciem praese ferebant. sub tentorijs enim, quae σκιδνία, id est umbracula dicebantur, nouem in singulo quoque umbraculo describebant à trinis delecti tribubus, ibiq; facilis ac sine lauticia, militaris in modum conuictus fuit, atq; omnia sub quodam modo imperio, ut in castris mos fieri, erat.

Mystes Apollo cognominatus à populis Lydiae, de quo haec ferme Artemidorus Ephesius, qui se Daldianum uocari maluit, in lib. secundū calce Onirocriticon. Ne quid ergo mirum sit, Apollinē in Daldia, quem ipsi patria uoce Mysten nuncupamus. Sanē hoc nomine Graeci sacerdotem uocant.

Genitoris, id est γρηγόρος Apollo, ara Deli fuit, de qua Cloatius Verus Ordinatorum libro secundo, & Cenforinus in lib. de Dienatali, scribunt, quòd apud eam hostia nulla caderetur, sed tantum solenni die prece eum uenerabantur. idem tradit & Timaeus. Verba uerò Cloatij haec sunt: Deli ara est Apollinis γρηγόρος, in qua nullum animal sacrificatur: quam Pythagoram uelut inuolam adorasse produnt. id pluribus Laërtius attestatur. De hac ara Vergilium intellexisse existimat Macrobius, cum cecinit, Da pater augurium. Meminit & huius arae M. Cato de Liberis educandis, in haec uerba: Nutrix haec omnia faciebat in uerbenis ac tubis, sine hostijs, ut Deli ad Apollinis Genitiui aram ubi Genitiui uocabulum notandum est.

Ἀκροσεκόμης, id est intonsus Apollo dictus fuit, ut Pollux in secundo de tonforibus, & Philostratus in Heroicis. At Hesychius, ἀκροσεκόμης, inquit, ὁ ἀκροτῶς (non ut passim in uulgatis exemplaribus legitur, ἀκροτῶς) id est,

id est, intonsus comas. ex quo indicatur τὸ ἀργυρόν, quod minime lugubris sit: & propterea Phœbus Apollo dicitur, quod ab omni πένθος & affectu purus sit. Hæc Hesychius. hoc uerò cognomine Homerus, & Orpheus, alijq; poetæ appellant Apollinem. Pindarus etiam ἀκροκόμης, πρὸς τὸ αὐτὸ λέγει λόγος, quod non tondeat comas: nostri deo Intonsum uocant. Propertius in tertio:

Dum petit intonsi Pythia regna dei.

ἀκροκόμην etiam Phurnutus appellat. Latinorum quidam interpretū existimant, illud apud Iuuenalem in octauo,

Sī nemo tribunal Vendit Acersecomes.

Accipi pro puero intonso & comato, qui in delicijs haberetur:

Eutresites, Ἐυτρεσίτης Apollo cognominatus fuit, cuius fanum & oraculum ualde illustre Stephanus commemorat: dictus uerò à pago Eutresi, cuius & Homerus meminuit, erat autem propter uiam quæ ducebat ex Thespijs Plataeas, quam construxerat Zethus & Amphion. uocata uerò Eutresis, propterea quod multis γύμναις ante eam uterentur. meminuit & Strabo in nono.

Acraphius Apollo nominatus, ut Stephanus testatur, ab Acraphia Bœotia urbe, quæ & Acraphion neutro genere à Strabone & Pausania effertur, quam Athamas condidit: uel ut alij tradunt, Acrapheus, filius Apollinis, & mons, uocatus à Ptoō, filio ipsius & Euxippes: uel dictus, quoniam Latona ibi dum uellet parere, ἐπιπέσθη, id est pertimuit, ut supra copiosius relatum est ex Isacio, in Ptoō Apolline.

Halei Apollinis templum in Italia, iuxta Crotonam, construxit Philoctetes, erroribus suis finem statuens. in eo arcum & sagittas deposuit.

Ἐμβόσιος, & ἐκβολσιος, Apollinis cognomina: hoc est, Inscendens, & descendens nauim. Apollinem docuimus in nostro de Nauigijs, diuersis cognominibus ex re nautica à ueteribus nuncupatum fuisse. Nam Ἐμβόσιος dictus est, ab ingressu nauis: cui Iason cum Argò nauem esset conscensurus, rem sacram fecit, ut pluribus in primo docet Apollonius. Eidem quoq; cum è nauē exirent, sacrificabant: qua ex re ἐκβολσιος, hoc est egrediens est nuncupatus, ut idem docet Apollonius. Deilochus tamen non Ecbasium, sed Iasonium uocauit. Socrates uerò his cognominibus Cyzicenum Apollinem uocatum scribit. De littorali quidem, id est Actio & Epactio, antè iam scripsimus. uocabatur & Epibaterius, ut antè docuimus.

Comæus Apollo, uel ut alij scribunt, Cumæus, colebatur in urbe Seleucia, de quo sic Ammianus Marcellinus libro xxiii. historiae suae: Post hanc (inquit) Seleucia, ambitiosum opus Nicanoris Seleuci, quæ per duces Veri Cæsaris, ut antè retulimus, expulsa, auulsum sedibus simulachrum Comæi Apollinis, perlatumq; Romam in æde Apollinis Palatini deorum antistites collocarunt. Fertur autem, quod post direptum hoc idem figmentum incensa ciuitate, milites fanum scrutantes, inuenire foramen angustum, quo referato ut preciosum aliquid inuenirent, ex adyto quodam concluso à Chaldæorum arcanis labes primordialis exiit, quæ insanabilium uel concepta morborum eiusdem Seueri Marci Ant. temporibus, ab ipsis Persarum finibus ad usq; Rhenum, per Gallias, cuncta contagijs polluebat, & mortibus. hæc ille: cuius uerba, ut res ipsa, monstrosa mihi uidentur. Comæi Apollinis meminuit Athenæus in libro Dipnosophiston. Sedenim quod scribit Bapt. Leo Albertus, ex Iulij Capitolini historici sententia, apud Babyloniam in Apollinis templo arculam inuentam auream peruetustam, ex qua aër corruptus inclusus, cum ea infringere, sese effudit: qui non solum præsentibus interemit, sed etiam finitimas regiones contagio infecit. Porro & Cumæus, uel Cumanus Apollo commemoratur à D. Augustino, libro tertio de Ciuitate

de Ciuitate dei: Neque enim, inquit, Apollo ille Cumanus, cum aduersus Achæos, regemq; Aristonicum à Romanis bellaretur, quatrduo fleuisse nunciatus est. reliquæ historiae ipse Augustinus profequitur. Iul. Obsequens in libro de Prodigijs, huius Apollinis flentis meminuit, sed non cognominis: Apollinis, inquit, simulachrum lachrymauit per quatrduum, de horum utro intellexerit T. Lilius libro octauo quartæ Dec. non satis adhuc decreuit. sic enim scribit: Transgressi Mæandrum, ad Hieran Comen peruenerunt. Fanum ibi augustum Apollinis, & oraculum, sortes autem uersibus haud inconditis dare uates dicuntur, &c.

10 Themenites Apollo etiam cognominatus. Sueton. Tranquillus de signis mortis Tiberij Cæs. Supremo natali suo Apollinem Themenitē, & amplitudinē & artis eximiam aduectum Syraculis, ut in bibliotheca noui templi poneretur, uiderat per quietem, affirmantem sibi, non posse se ab ipso dedicari. quo in loco interpretes, uiri doctissimi, alter Themenitē sine afflatu, à τήμιος, id est luco deriuat, uel à loco: alter amplius, à fonte agri Syracusani Themenite, cuius meminuit Plin. Mox idem, quoniam M. Cicero in Verrem, in oratione pro signis, Apollinis Themitis meminuit, sententiam mutare uidetur, & Themenitem in Themiten mutat, atq; à Themī deflectit. Ego aliud nihil habeo. Illud tantum dixerim, Thucydidem libro septimo montis uerticem Themeniten uocare Syraculis, in quem Gylippus copias abduxit. Porro Cicer. exemplaria v. l. in Verrem actione uariant. quædam Thesmoten habent, alia Tenniten Apollinem. ego in tanta uarietate, Themeniten potius lego. Sed enim Apollinem præterea comperi cognominatum Teneaten, à uico Corinthio, ut est apud Strabonem. Sed & Themaniten dicimus, à loco Chaldaæ in sacra historia.

20 Gergithius Apollo appellatus est, teste Stephano, à Gergitho Troia urbe, quæ & Gergis Gergithos in genitiuo dicitur, & hæc Gergithos, ti. Ex hac fuit Sibylla, quæ oracula reddebat: quam & Gergithij in suis nomismatibus imprimebant unà cum sphinge, ut Phlegon in primo Olympiædon. In templo uerò Apollinis Gergithij, huius Sibyllæ tradunt fuisse sepulchrum. huius etiam in Sibyllis memini.

30 Hyacinthides, Apollinis cognomentum, ab Hyacintho, cuius est fabula notissima: unde & Hyacinthia festa, cum apud alias gentes, tum præcipue apud Lacedæmonios: ut Ouidius, Hesychius, Phautorinus, alij, sunt auctores.

Cous Apollo, cuius templum & luctum celebrat Dion lib. hist. li. ait enim, Turulium, cum arbores Apollinis Coi incidere fecisset, ut naues fabricaret, ab Augusto iussum necari.

Thymbræus Apollo, ut Strabo lib. xiii. scribit, dictus est à Thymbra campo, qui Troia proximus fuit: & Thymbræus fluuius, qui per eum fluit, in Scamandrum immittens, prope Apollinis Thymbræi templum, l. stadijs distabat. Vergilius: Da propriam Thymbræ domum. Statius ad Apollinem, Seu Troia Thymbræus habes. quibus in locis grammatici, Seruius & Laetantius, hic in primo Theb. ille in tertio Æneid. tradunt, Thymbræus Apollo dicitur ab agro Troia uicino, pleno thymbræ herbæ, in quo eius est nemus & templum, ubi à Paride Achilles occisus est, unde fingitur manu Apollinis uulneratus. Ergo Thymbræus, ut Delius, dicitur. Nam numina à locis frequenter nomen accipiunt. Sanè quia Græcè θυμβρα facit, in deriuatione in diphthongum sæpius mutat: ut Ætne Ætnæus, Dirce Dircaus, hæc Seruius. Sed & quidam Thymbræum dictum arbitrantur, quasi θεῖς τῆ θυμβρα, hoc est ponens pluuias. Sedenim Hesychius etiam Thymbracum appellare uidetur, ait enim: Thymbra locus est Ilij, propter Thymbram fluuium, sic nuncupatum, ab antiqua

antiqua urbe distantem stadijs x, ubi & Apollinis Thymbraci templum: nisi mendose potius, ut sexcenta in eo auctore, legatur Thymbraci pro Thymbraci. Apud Festum etiam male montem Thymbræum pro campo legitur. Sane & in eadem Troiæ regione, hoc est in Pergamo, Apollo colebatur: ubi & templum ipsius, quod uel celebre fuisse innuit poëta Homerus libro Iliad. quinto, in quod (inquit) uulneratus à Diomede Æneas ab Apolline delatus, sanitati restitutus à Latona & Diana.

τυρηνός etiam Apollinis cognomen apud Hefychiū, putauerim ego, quod Elei τυρηνισιν aëra uocant: utrunq; certi nihil præterea habeo.

Aphetor, hoc est ἀφῆτωρ Apollo nuncupatus, quasi emissor, ut Hefychius testatur: ab emittendis & edendis oraculis, uel sagittis & radijs, utriq; enim conuenit. Strabo quoque in nono meminit, etiam Homeri uersus aiterens, Porro etiam ἀφετοι dicuntur deo dicati, ut γυναικὲς ἀφετοι: & ἀφετοι λόγαι, quæ sacratæ deis, ut nostræ moniales. sic & Athenæus uocare uidetur animalia sacra, quæ passim uagantur, ut hodie Antonianæ sues.

Enholmos Apollo cum ab alijs, tum à Sophocle appellatus est: unde & uates Enholmides uocantur. Holmos inter multa quæ significat apud Græcos, tripus est, & locus ubi Pythia uaticinabatur. plura in prouerbio, ἐν ὄλω.

Grynæus Apollo celebratissimus, de quo sic Strabo libro tertio decimo: Grynæum, inquit, Myrineorum oppidū, & Apollinis fanum, & peruetustum oraculum & templum, cādido lapide sumptuosum. Hinc uidetur Myrinus, uel Murinus appellari Apollo à Martiale, qui est Grynæus:

Campis diues Apollo sit Murinis.

Etsi alij de Smintheo intelligunt. nam y uerti in u apud antiquos, notissimum est. Plinius libro trigesimo secundo: Nam in Lyciæ Myris fonte Apollinis, quem Diū appellat, ter fistula euocati ueniunt ad augurium, quin Ethicus noster Murinos populos in sexto ultra Taurum montem commemorat. de Grynæo uerò Vergilius,

His tibi Grynæo nemorum dicatur origo. item in Æneid. quarto: Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo.

Vbi Seruius, non oppidum, sed nemus Grynæum uocat. ait enim: Iuxta Clazomenas nemus est Grynæum, ubi Apollo colebatur. Stephanus uerò: γύναι, ait, oppidum Myrenæorum, ubi & fanum Apollinis, & uetustum oraculum, sumptuosum albo lapide, in quo colitur. Hecataeus uerò urbem Grynæam uocant, unde gentile Grynæus. Dicitur & γύναι, & γύναι ἀπόλων, ut Parthenius ait in Delo. Dicimus etiā Ionicè γυνήϊ, &c. Orpheus in hymno, quem illi cum suffimento mannæ thuris concinuit, Grynium ait:

Gryniete Smintheu, Pytho stone, Delphice uates.

Paus. etiam in Attica, ubi de thoracibus linteis, quibus in uenationibus leonum & pardorū dentes franguntur, multa diceret: Huius generis, inquit, cum alibi θωράκιον τῶν λιγῶν multos uideas, tum in Grynæo, ubi Apollinis nemus pulcherrimū arboribus syluestribus & satiuis, & earum omnium, cum fructifera non sint, aut odore delectant, aut aspectu, Grynæi meminit & Athenæus.

παρόπι, id est culiciarius Apollo, ut Domitius exponit, colebatur: cuius simulachrum ad Phidiæ opera refertur. Ideo uerò appellatus, quoniam infestus olim agrò παρόπι, id est culices propulsauerit. quo autem pacto abegerit, non est quod sciam literis proditum. auctor in Attica Pausanias. Sunt qui παρόπι locustas interpretentur.

Philalexander Apollo, ab Alexandro cognominatus. Nam ut Diodorus Siculus scribit, cum Apollini catenas aureas & compedes à Tyrijs in-

iectas

iectas Alexander detraxisset, Philalexandrum uocari uoluit, post Tyri direptionem. Pluribus idem Diodorus historiam explicat.

Argyrotoxus Apollo uocatus ab argenteo & splendido arcu, quo Pythonem serpentem confecit. uel à sagittis, quippe τόξον utrunq; significat, ut alibi docui. uel sic dictus, quod Sol cum sit, per summum orbis ambitū discurrens, uelut arcus quidam, qui Græcè τόξον dicitur, figuratur alba & argenti specie. Sed & ἀργυρον aliquando pro pulchro Græci capiunt, ut alibi notauimus. Quin & Pindarus ἀργυρόπιον ἀφροδίτῳ idē in Pythiis uocauit, & Polylux Therin, ut suo loco est ostēsum. Argyrotōxi Apollinis & Macrobius meminuit. Hefychius etiam ait, ἄρμ μὲν ἀκροῦ εἶναι τῶν ἀργυρότοξων ἀπόλων. Dicitur idem & χρυσότοξον, hoc est aureum ferens arcum: & κλυτότοξον, hoc est incli-

tus arcu, quo crebrò usus est Homerus, & alij.

Arcitenens à Latinis aliquando dictus, Ouidius,

Hunc deus Arcitenens, & nunquam talibus armis, &c. in primo Metamorph. de Pythone. hunc Græci dicunt τοξοφόρον.

Auricomum Apollinem Latini uocant, χρυσοκόμη Græci, propter Solis radios, ut ait Phurnutus: utq; legimus apud Orpheum & Homerum, & alios. Vocatur & eadem ratione χρυσοχάτης. Dicitur & à nostris crinitus, ut Cicero in Academ. Intendit crinitus Apollo arcum, Pindarus in Pyth. χροῖτη, quasi iubatus & comosus. Repetē ea quæ dicta sunt in Acersecome,

χρυσάωρ Apollo dictus, quod ensē ferat aureū, ut ego interpretor, propter radios aureos Solis, Orph. in Argon. de Bute, ἱκέτο χρυσάωρ φοίβοι. id est, similis Chrysaori Phœbo. Hesiodus,

φοίβοι ἀπόλων χρυσάωρ, ὃν πέκε λητῶ. hoc est,

Latona hunc Phœbum Chrysaoron edidit alma.

Vtitur & Homerus.

Lefchecorius, λεχηθούρ Apollo. λίσχη, nugæ & sermones dicuntur: hinc Apollo cognominatus, cum in coronas uiri ad fabulas eunt. Vide Suidam.

λεχηθούρ ἀπόλων etiam uocatum ait Phurnutus, propterea quod interdū diu nugæ fiant, & inuicem homines sermocinentur, noctu uerò quiescant, λίσχη enim nugas significant.

Orchestes Apollo à saltatione nuncupatus, à Pindaro. Idem etiam innuitur in hymnis Homeri. Quin etiam eadem ratione ab Orpheo in hymno χοροποιός uocatur.

Phyxius Apollo cognominatus, de quo Philostratus in Palamedis imagine: quem fugæ præsidem existimabant ueteres, eiq; rem sacram faciebant. Commentatores tamen Theocriti in Edyllio v. 11, super ea uerba, πῶ μ' ἔβη πύλας. πύλα aiunt populum esse Coi, uel locum sic nominatum, ab Herculis fuga de Cois, in quo tradunt Apollinis templum fuisse, qui à re Phyxius. Pausanias post idem subinferunt, à πύλα etiam πύξιον Apollinem appellari, & Pausanias de Phyxio uerò loue plura diximus suo loco.

Napæus Apollo dictus, ut Stephanus scribit, cuius hæc sunt uerba: νάπη, inquit, urbs Lesbi. Hellanicus in secundo Lesbicon, ciuis Napæus, & Apollo Napæus. Sunt & Napæi continentis. est & pars montis νάπη. & Napæus, qui ex eo est. Napæi porro Apollinis, grammatici Latini quidam meminerunt, ut Macrobius.

Telmiffius Apollo, ut idem scribit Stephanus, appellatus fuit à Telmiffo, qui ex Hyperboreis uenit, & in Caria constitit, ubi Telmiffij fanum Apollinis construxit. Telmiffum aliqui Apollinis filium scribunt, ex Themisto Zambij, Hyperboreorum regis filia: & fratrem Galeotæ, qui in Sicilia oracula obtinuit: unde Galeotæ dicti in Sicilia, eius successores.

ψήτυντος Apollo, id est Intritus, uel deliciose paratus, ab Atheniensibus

nuncupatus, ut ait Hefychius, & Arpocratiō. φῶδροντα enim bellaria dicuntur, deliciose parata, quæ in facris inferebantur: unde fortè Apollini nomen inditum. Vtrunq; lege, qui plura docent.

Thornax Apollo dictus, & eodem nomine ipsius dei templum, ut Hefychius scribit. est autem δόρυξ mons Laconia, ut in quarto Nicolaus prodidit, & Stephanus. eadem uox, teste Hefychio, scabellum, seu suppedaneum denotat.

πρόφειⓄ Apollo, id est præuidens, uel præfagus, ut in Attica Paus. interpretatur Domitius.

δεκατιμόςⓄ Apollo, ut idem interpretatur Domitius, Decumanus Apollo, qui cognominatur, Ægyptiorum simulachris persimilis fuit: ut is quem Archogeneten uocitabant, & in Ægineticis operibus uidetur, ex ebano confectis, lege Paus. in Attica.

λαρυσσινός ἀπόλλων, Larissenus Apollo denominatus fuit à uico Ephesi, ubi colabatur, non procul à Tmolo, in campis Caystri: sicut Strabo & Stephanus tradunt, dicitur & Lariffæus.

Polio Apollini nuncupato priscis temporibus, ait Paus. in Bœot. tauros Thebani immolabant. πάλιος uerò dictus est canus, non quòd imberbis hoc loco fingeretur, sed canus & capillatus.

Amazonius Apollo, sic dictus apud Lacedæmonios, quoniam in agro Pyrrhichio Amazones contra Græcos pugnare desierant. unde ibi Astrateæ Dianæ sacellum constructum fuit. Amazonij Apollinis & Paus. in Laconicis meminit.

Stobæus Apollo, cuius oraculum fuit apud Abas, locum Phocidis: Hefychius.

Tilphossius Apollo, sic appellatus à monte & fonte, ut Strabo docet in nono. Pausanias tamen Tilphusam uocat, cuius aqua epota Tiresias experasse proditur. Sunt & qui Telphusium uocant. meminit & Homerus in hymnis.

Phylleus Apollo, nuncupatus à Phyllo, in terra Phthiotica: cuius sanum celebrat Strabo eodem libro nono. Stephanus legit Phyllus Phyllutis, eam urbem in Thessalia reponens: & locum hunc ex hoc Strabonis libro aduocat, sed dei non meminit. Citat Rhianum, qui Phylum foeminino genere dixerit, libro nono Thessalicorum, οἱ δὲ ἄφ' αὐτοῦ ἐπισημαίνουσαν ἱερὰν ἀνακλιῶν πόλιν φύλλον.

Tarrhæus Apollo cognominatus est, teste Stephano, ab urbe Tarrha in Creta. nam & alia fuerunt hoc nomine: altera in Lydia, & alia colonia Cretensium apud Caucaum montem. à Cretensi ergo urbe & Apollo Tarrhæus dictus, & Lucius (quem & Lucillum legimus) Tarrhæus grammaticus, qui libros tres de prouerbijis optimos reliquit, & de literis, & quæ ad artem pertinent, λαφύρωματα. Leguntur & eius quædam in Apollonium Rhodium scho-
lia erudita, & ualde utilia.

Selinuntius Apollo celebratur à Strabone lib. x. illius est oraculum.

Salganæus Apollo, teste Stephano, nuncupatus à ciuitate Bœotica, quæ post Chalcidem est, attingens Euripum, quæ Salganæus uocata fuit: cuius habitator Salganus, & Salganites, unde Salganæus Apollo.

Mufagetes Apollo, cognominatus (ait Phurnutus) quòd Musarum ductor coleretur, ut in Musis diximus, & in Hercule. Orpheus in hymnis. Sed & Proclus in Plat. Mufagetes, inquit, Apollo colitur, & est unitas ad harmoniam in uniuerso. Hic autem est chorus Musarum totius numeri nouenarij, ex quibus duobus, mundus totus indissolubilibus uinculis colligatur: & reliqua, quæ ibi multa scribuntur, & in Musis retulimus.

Marmarinus.

Marmarinus Apollo, denominatus à Marmario, quod uicinum Carysto fuisse, ostendit Strabo libro decimo. Insigne uerò ibi templum habuit Apollo.

ἀλδορομαίνης Apollo etiam dictus, teste Hefychio, propterea quòd & farinis, id est ἀλδοροῖς fiebant uaticinia. nam ἀλδορα frumentacea & triticæa, ἀλφορα uerò hordeacea dicitur, ut est apud eundem, tametsi apud Galeum & Paulum confundantur.

Tragius Apollo nuncupatus, ut ait Stephanus, à Tragæa urbe in insula Naxo. Eupolis scribebat per epsilon, sine diphthongo, Tragea. Fuit & alia Tragea prope Cycladas, ex qua fuit Theogeton Peripateticus philosophus, Aristotelis familiaris.

Ixius Apollo Rhodi cultus fuit: appellatus uerò, ut ex Artemidoro scribit Stephanus, ab Ixis Rhodi regiuncula, quæ ab Ixo portu denominata fuit.

Lathraus Apollo cognominatus, ut in decimo Strabo testis est, qui eius prope Calydonem templum celebrat.

Styracites Apollo cultus & nominatus: Styracioni enim mons Crete fuit, inde qui eum incolunt, Styracitæ appellati sunt: Stephanus.

Illeus Apollo in Troia dicitur, ab eodem Stephano.

Ægletus Apollo cultus ab Anaphe, quæ non multum à Creta distat, ut Strabo auctor est. In ea fuit Ægletij Apollinis templum. meminit Callimachus hoc carmine,

αἰγλήτιω ἀνάφω τελακωνίδι γέγονα δῆρα.

Inuenio & Egretum alicubi nuncupatum. Phurnutus quidem Anaphæum Apollinem nominat, sed nescio an Ægletum intelligat, qua de re supra in Delio & Phanæo differui.

Mantous etiam à uaticinijs Apollo nominari uidetur, si rectè Plutarchi uerba de animi tranquillitate, id est εὐθυμίας consideremus.

δωάσιον, Apollinem Theopompus & Hefychius uocarunt: qua uoce & Latini usi sunt, pro præfecto regionis alicuius. hinc & Dynastia, ipsa præfectura.

Catonis Apollinis Strabo ita meminit, de Melitena & Cataonum campis. Habet, ait, etiam Apollinis Cataonis delubrum, quod in tota colitur Cappadocia. Porro Cataoniam ad extremam Tauri montis partem constituit Stephanus.

ἐνδρουπιῶⓄ ab Atheniensibus Apollo dictus, teste Suida. est uerò ἐνδρουπιῶν cibi genus, aut placentæ, aut intriti.

Cillæus Apollo, cuius Strabo nec semel meminit in XIII. In agro, inquit, Adramitteno est Chrysa & Cilla: nunc quoq; prope Thebam est locus quidam Cilla appellatus, in quo Cillæi Apollinis templum est. Hunc locum Cillæus annis præterlabitur, ex Ida monte delatus. Idem non multo post: Est etiam Cillæus mons inter Gargara & Antandrum. testis est Daës Colongus, apud Colonas Cillæi Apollinis templum ab Æolibus è Græcia nauigantibus ædificatum esse, dicunt etiam Chrysaum Apollinem Cillæum esse. Non longè porro à Cillæi Apollinis templo Cilli monumentum fuit, ingens quidam tumulus: Cillum uerò Pelopis atirigami, & ducem Locrorum dicunt.

Cirrhæus etiam nuncupatus Apollo ab urbe Cirrha, ut Strabo ait, sub Cyprhi rupe Delphica. Non ignoro secus à grammaticis tradi. Statius in octauo Theb. de Amphiarao raptō,

Hæc Tenedon Cirrhæq; dies, partuq; ligatam

Delon, & intonsi claudet penetralia Branchi.

ἡλιος, Helius, ut notissimum est, Græcis Sol uocatur, ab ἡμι, quod eat, unde Heliaes dictæ, quæ & Phaëtoniades, Apollinis sorores nymphæ. Vox

catur & interdum *ἥλιος*, sed & Doricè *ἄλιος*. quin & Cretenses, ut scribit Hesychius, *ἄβελιου* nuncupabant. Persæ uerò *κῦρον* Solem nuncupabant: unde quidam Cyrum, qui à cane nutritus est, dictum putauere, eodem Hesychio auctore. *πάλος* item Sol dictus, & Samasa, ab Arabibus. Stephanus. *σαῶς* uerò Sol à Babylonijs: Hesychius. Scythæ autem Oetofyron uocant: Herodotus & Hesychius.

Erisatheus Apollo dictus: idem Hesychius, in Attica.

ἔναιρος Apollo, ab aura (ut uidetur) deductus: Hesychius.

Cassius Apollo à Menandro uocatus, cuius ara in comœdiæ scena statuta fuit. Cœlius Rhod.

Astypalæus Apollo ab insula, & Odrysseus à fluuio. Strabo lib. xi. & xii.

Σείριος, Sol ab Archilocho, alij caniculam. Ibycus uerò eo nomine astra omnia appellauit, ut Hesychius notat.

ἐνρύαλος, Apollo etiam dictus, quòd late & ubiq; luceat, emicetq; idem auctor Hesychius.

Σιωπέτης Apollo in Argo, à loco dictus, idem qui supra: in Corintho uerò nuncupatus fuit Apollo *ῥωπέλης*. Legimus insuper *δρελίμιον* cognomētum fuisse Apollinis, sed & Iouis apud Hesychiū, & *ἐρεσιος* *ἀπόλλων*. Item in Miletō, *δνίος* *ἀπόλλων*. item *δράξος*. Appellatus est etiam interdum ab artificibus, ut apud Pausaniam in Attica, Dionysiodoti, unde mirum est Domitium, alio qui uirum doctum, ita uertisse: Phlyenses autem Myrinusij habent aras Apollinis ductoris, Bacchi & Dianæ luciferæ. Cùm Apollinis Dionysiodoti legendum sit, & Dianæ Selaphoræ.

Thecmius etiam Apollo cognominatus, & in Olympia cultus, ut in Elia cis idem Pauf. est auctor.

Oetofyrus Apollo uocatus à Scythis, ut Herodotus & Hesychius consentiunt. quo magis mirum mihi uisum, Parrhasium in poetica Horatij scripsisse, Scythas Gongofron Apollinem uocasse.

Sciallius Apollo; uide Macrobiū. Sofianus, uel Sufianus, Romam aduectus: Plinius.

Aperca Apollo, quòd patente cortina responsa præberet: Festus.

Sed age, Heliopolitani Apollinis simulachrum nostris his nugis ex Macrobio ascribamus: Aureum simulachrum, inquit, specie imberbi, instat dextra eleuata cum flagro in aurigæ modum, læua tenet fulmen & spicas. Vehementer simulachrum hoc ferculo, ueluti deuehebatur in pompa ludorum Circensium, decorum imagines, & subibant plerique prouinciæ proceres raso capite, longi temporis castimonia puri: ferebantq; diuino spiritu, non suo arbitrio, sed quò deus propellebat. consulebant autem hunc non solum præfentes, sed absentes, missis diplomatibus consignatis: qua de re historiam de Traiano consulente, idem affert Macrobius. Sed nos ad alios recensendos deos properamus. Duo tamē, antequàm finiam, prius exponam: & solis equos uidelicet, & Apollinis cognomina miro artificio per capita literarum & Acrostichia Græci alphabeti carmine, ut Bacchi etiam, consignata. Nunc igitur equos Solis, quos illi poetæ ceteriq; scriptores ascribunt, tibi assero, ut pictoribus & statuarijs nonnullam opem, his nostris Syntagmatibus asferamus. Ouidius in primis, ut ab hoc exordiar, hos nominat in secundo Metamorphoseos, libro.

Interea uolucres, Pyrois, Eous, & Æthon,
Solis equi, quartusq; Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Eosdem & commemorat Lactantius in III commentario Theb. Dicit illi quidem, Pyrois, qui inflectitur, ut Simois. hinc Valerius Flaccus,

Et for

Et formidantem patrios Pyroenta dolores.

ἄρ το πυρός, ab igne scilicet: Eous, ab *ἠώς*, id est ab aurora: Æthon, ab *αἴθερα*, ardeo uel curro: ab utroq; enim declinari potest. Phlegon uerò, à *φλογός*, id est flamma, quòd naribus flammam efflare fingatur. Martialis tamen duos solum commemorat, his uersibus:

Quid cupidum Titania tenes? iam Xanthus & Æthon Frenâ uolunt,

Et Xanthus dicitur quasi flauus, à flammæ uidelicet colore. Fulgētius & ipse Solis equos his uerbis conscribit in primo Mythologicōn: Unde, inquit, & ipsius Solis equis condigna sic nomina posuerunt, id est, Erythraus, Actæon, Lampos, Philogeus. Erythraus Græcè rubens dicitur, quòd à matutino Sol lumine rubicundus exurgat. Actæon, splendidus dicitur, quòd tertiæ horæ momentis uehemens insistat, & lucidior fulgeat. Lampos uerò, dum ad umbilicum diei & contra arcticum conscenderit circulum, Philogeus Græcè terram amans dicitur, quòd hora nona procliuior uergens, occasibus pronus incumbat. Porro & commentator Arati Latinus, quisquis is fuit, eosdem cum Fulgētio commemorat, & simul etiam nominum causas afferre nisus est, quas ideo apud ipsum leges: conueniunt enim adeò, ut unus ab altero manifestè accepisse uideatur.

Acrostichia icospentasticha, ut Græci dicunt, ingeniosissima, quæ Latine uerti non potest, cuius hoc primum carmen est, Ingentem Pæana cano, tua nomina, Apollo:

Υμνείω πάντα μέγα θεόν ἀπόλλωνα,
ἄβροτον, ἀγλαόμορφον, ἀκρόσεκόμιον, ἄβροχαιτίον,
βριτώσομ, βασιλῆα, βελέσιχερῆ, βιοδωτίον,
γνιδόσωμ, γελώντα, γιγαντολέτιον, γλυκύθυμον,
δογμῆ, δόπαιδα, δρακοντόλετιον, διαφνογυδῆ,
θύλαλον, θυρυβίλον, ἐκασπέλομ, ἐλπιδωτίον,
ζωγόνομ, ζᾶθεον, ζυρόφρονα, ζλωδοτήρα,
ἠπιον, ἠδλυεπῆ, ἠδλυδροσομ, ἠνώχερα.
θηροφόνου, θαλάσσομ, θελξίφρονα, θελγισίμουδομ,
ιαφέτιον, ἰμόρρη, ἰήιομ, ἰπποκορυστίον,
κοσμοπλόκομ, κλάριομ, κρεατόφρονα, κρεπογυμῆδομ,
λητογυμῆ, λαρομ, λυρογυδῆα, λαμπετόντα,
μυσοπλόμομ μάντην, μεγαλήτορα, μυριάμορφον,
νεβροχερῆ, νοδρόμ, νηπυγυδέα, νηφαλέοντα,
ξωοχερῆ, ξωρόμ, ξωρόφρονα, ξωοδοτήρα,
ὀλβιομ, ὀλβιόδρομ, ὀλύμωιομ, ὄρεσιφοίτιον,
πρεμόμ, πωυδορκῆ, πωυαπήμονα, πλοποδοτήρα,
ῥυσίπόρομ, ῥοδύρομ, ῥηξίωρα, ῥηξικέλυθομ,
σιγαλόγοντα, σοφόν, σιλανηγετίον, σωτήρα,
τορψίχορομ, τιτᾶνα, τελέσορα, τιμήγοντα,
ύμναγόρεον, ύπατομ, ύψαύχονα, ύπόγοντα,
φούβομ, φοιδάροντα, φιλοσέφανομ, φρονογυδῆ,
χρυσμαγόρεον, χρυσομ, χρυσόχροα, χρυσοβιλεμονομ,
ψαλλοχερῆ, ψάλλιον, ψυσισυγα, ψυχοδοτήρα,
ώνυπομ, ὠκυεπῆ, ὠκύσκοτομ, ὠρεσιδωτίον.

Æ S C V L A P I V S.

Æsculapius medicinā primus, ab Apolline patre institutus, mortalibus inuexisse, seu inuenisse dicitur, ipse siquidem perfectam, & numeris

suis omnibus absolutam adinuenit: mox illius successores ab eo Asclepiadae nūcupati, uelut hæreditariam acceptam, per manus traditã excoluere, posterisq; subinde inuulgauerunt, usque ad Hippocratẽ, qui eam cõsummauit. Sed ista Medicis mittamus: nos nostrum institutũ prosequamur. Æsculapius à Græcis ἀσκληπιός dictus est, Apollinis & Coronidis, ut Diodorus scribit, filius, medicinæ præses, plurima ualitudini mortaliũ utilia adinuenit. adeo autem excelluisse in ægrotorum curatione dictus, ut mortuos ab inferis excitare crederetur: quare apud Iouem accusatus, fulmine ictus est. quamobrem iratus Apollo, Cyclopas fulminis fabricatores interemisse dicitur. Ideoque Iupiter Apollinem homini seruire iussit. hæc Diod. Cicero uerò Æsculapij nomine tres fuisse commemorat. primum Apollinem filium, quem Arcades colebãt: qui speculum inuenisse, primusq; uulnus dicitur alligauisse. secundum, secundi Mercurij, Valentis & Pheronidis filij fratrem: is fulmine percussus dicitur, humatusq; esse Cynosuris. tertium, Arsiippi & Arsinœ, qui primus purgationem alui, dentisq; euulsionem, ut ferunt, inuenisse dicitur: cuius in Arcadia non longè Lusio flumine sepulchrum & lucus ostendebatur. hæc fermè Cicero. Dicitur uerò Æsculapius, teste Phurnuto, ἀσκληπιός ἢ ἀσκληπιός, hoc est, ab excludendo & reijciendo factum per mortem interitum. Codices Phurnuti impressi non ἀσκληπιός, sed ἐτώδιον habent, quasi quòd casset mortis accessum. Sed parum consona uidetur deriuatio. quare alij dictum putant παρά τὸ ἀσκληπιόν τῶν νοσημάτων ἢ πῖνα ποιῆσαι. hoc est, ab eo quòd quæ morborum aspera sunt, mitia faciat. quidam etiam ab ἀσκληπιός deducunt. Phurnutus & alij scribunt, Æsculapium nutritum à Chirone centauro, medicum nam uerò edoctum ab Hepio: quod nomen non ociosè positum esse uideatur, siquidem fedet turbationes, δὴ τῆς τοῦ ἡπίου φαρμακείας, id est propter medicamenti mitigationem. Sed uide quæso ne decipiare mendoso Phurnuti codice. Quippe Naso poëta noster libro secundo Metamorph. non Hepion, sed Ocyroën uocat Chironis filiam, quæ in ἵππον, id est equam conuersa sit. Xenophon in libro de Venatione, de Chirone & Æsculapio multa eleganter prodidit, sed nos cætera sequamur. Tarquitijs de Viris illustribus, ut Lactantius Firmianus refert, Æsculapium in certis parentibus natum ait, & expositum, à uenatoribusq; inuentum, canino lacte nutritum, Chironi traditũ didicisse medicinã: fuisse autem Messeniũ, sed Epidauri habitasse. Pausanias uerò Phlegiã ait, cum Peloponnesum peragraret, Coronide filia grauida ex Apolline comitatus, peruenisse in Epidauri montem, cui à re nomen mox inditum Titheum, à papilla scilicet. ibi enim expositus infans, capræ papillis est nutritus, cuius custos gregis canis comcs erat. Arethanes autem pastor, dum capram canemq; perquireret, cum eis infantem reperit, è cuius facie fulgor resplenduit. hic uelut numen eum adorauit: atque ex eo Epidaurus tota Æsculapio est consecrata, quo loco Pausanias & templum eius & simulachrum describit. Iulianus Cæsar παρασίτης cognominatus, Æsculapium ait ex Ioue natum ex νοσηρίσ, id est, si rectè interpretamur, mentalibus: quia ex diuina mente super terram apparuisset, per foecundi solis uitam: & Epidauri, Pergami, Tarenti, & Romæ uersatus. Contra Iulianum disputat in primis Cyrillus Alexandreus, & eius fabulas confutat. Hermes Trismegistus in Asclepij dialogo, Æsculapium ostendit Ægyptium fuisse, quod etiam scribunt Diod. & Eusebius. Trismegisti uerba in Asclepio hæc sunt: Auus, inquit, tuus ô Asclepi, medicinæ primus inuentor, cui templum consecratum est in monte Libya, circa Crocodilorum littus, in quo eius iacet mundanus homo: & quæ alia subiungit. Theodoretus Cyri urbis episcopus scribit, quòd Homerij tempore nondum esset Æsculapius in deorum

rum numero habitis. Nam ipse Homerus, uulnerum Martis curatorem non Æsculapium facit, sed Peæona. cumq; de Machaone Æsculapij filio loquitur, hominem eum uocat, Æsculapij absoluti medicum filium. Apollo dorus in libris quos de Deis scripsit, Æsculapium prodit diuinationibus & augurijs præfuisse: nec mirum, cum & medicum oporteat de ægrotò ea dicere quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox uentura sequantur, ut ait Hippocrates. Sed Æsculapij quoq; mortis causa uariè traditur. Pindarus in Pythijs, quòd priam hymno ad Hieronem, quem & Tertullianus & Cyrillus, alijq; sequuntur, ab Ioue fulminatum cecinit: quòd auro uictus, Hippolytum in uitam reuocauerit. Alij non Hippolytũ, sed Tyndareum: alij Capanea, alij Glaucum, Minois filium. qua de re in Ophiucho plura Hyginus in Astronomico poëtico, & his uersibus poëta Claudianus in uictoria Stiliconis contra Alaricum, ita enim canit:

Cretaq; si uera narratur fabula, nidi,
Minoum rupto puerum prodire sepulchro,
Quem senior uates auium clangore repertum,
Gramine restituit, mira nam munere sortis,
Dulcia mella necem, uitam dedit horridus anguis,

Qui uerò Orpheum sequuti sunt, Hymenæum dixerunt: alij Androgeum. Stesichorus, propter Capaneum & Lycurgum dixit. Alij, inter quos Polyanthus, quod Proeti filias sanitati restituerit, quas Phylarchus Phinidas, id est Phinei filias dixit. Telefarchus quidem Fulminatam Æsculapium ait, quòd Oriona uoluerit in uitam reuocare. Pherecydes porrò id tradit, quòd qui Delphis interirent, uitæ redderet. D. Epiphanius in Ancorato: Euclees, inquit, ab Æsculapio resuscitatus. Quidam legunt, Euricleas. nam sic Pythia prius dicebatur, ut in Pythio Apolline dictum. Staphylus tamen nullum ab inferis ab Æsculapio excitatum scripsit, sed tantum sanatum Hippolytum, ex Troezena fugientem. Adeo Græcis fabulari placuit. Variè quoque eius simulachra effinxit antiquitas. Pausanias, Æsculapij simulachrum ex auro & ebore à Thrafymede Pario elaboratum describit. Is in throno sedebat, uirgam tenens in manu: supra uerò draconis caput manum alteram habebat, cui etiam canis assistere uidebatur. Hæc Pausanias: qui & alibi, hoc est apud Sicyonios, Asclepieum fuisse ait, hoc est, Æsculapij templum, in cuius uestibulo imberbis erat Æsculapius, ex auro atque ebore confectus, Calamidis opus, sceptrum una, altera uerò manu domesticæ pinus pomum tenebat. Dicebant ipsum, in draconis speciem ad se ex Epidauro mulorum bigis uectum, id que factum fuisse à Nicanora, foemina Sicyonia, matre Agasiclei, Echetimi uxore. Adeo non Romanis tantum serpens Epidaurius est impertitus. Eusebius etiam simulachris Æsculapij in manu baculum attribuit, quasi (ut ait) ægrotantium sustentaculum. Serpentem uerò inuolutum, animæ & corporis salutare signum: quo loco multa Eusebius de serpentibus tradit, ut spiritualibus, ex recondita disciplina. Hinc & Macrobius, Æsculapij simulachrum ait, draconem salutis symbolum subiungi. idem & Phurnutus, qui & cur baculum gerat, exponit. Sed & Hyginus in Astronomico, de baculo & angue, seu dracone, ita in Ophiucho scribit: Cum Æsculapius Glaucum cogere sanare, inclusus quodam loco secreto, bacillum tenens manu, cum quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum eius arrepsisse: quem Æsculapius mente commotus interfecit, bacillo fugientem feriens sapius. Postea fertur alter anguis eodem uenisse, ore ferens herbam, & in caput eius imposuisse: quo facto, loco fugisse, quare Æsculapitũ usum esse herba eadem, Glaucũ reuixisse: itaq; anguis in tutela Æsculapij esse dicitur. Apud Ælianũ hoc

etiam notauit, Parian serpētem, quam Apollodorus paruam uocabat, igneo esse colore, & acerrimo oculorum uisu, ore largo: ex quo fit, ut nihil mordendo noceat. Quin etiam mitis esse dicitur, & propterea (inquit) deorum humanissimo Æsculapio ipsum consecrarunt, eiusq; ministerio dedicarūt. hæc ferme ille. Sed de draconum natura cum alij multa, tum Philostratus in Imaginibus. Vnde etiam thesauros custodire poëta dixere, ut Hesperidum hortos, & uellus aureū apud Colchos. Plinius, alijq; dracones ad salubritatem referūt. Macrobius, eos etiam annuas exuias ponere ac renouare ait. Quod uerò acutissimè cernant ac intueantur, & ad medicum pertinet, & ad custodiam. Nam & eius nominis etymologia argumentum esse potest. Dracones enim dicuntur ἀπὸ τοῦ δράκειν, hoc est, ab acutè uidēdo. At cum dracone etiam gallum Æsculapio attributum legimus, propter uigilantiam: de quo ipsi res sacra fiebat. Quin & Socrates apud Platonem moriturus, suo testamento ei deo gallum reliquit. Plinius in Naturali historia libro trigesimo quinto, Æsculapio quatuor filias assignat: Cum Æsculapio (inquit) filia, Hygeia, Ægle, Panacea, Iaso: de Socratis picturis agens. Aristophanes etiam has quatuor Æsculapij filias nominat, ut Hermolaus notat. Hippocrates in Iuramento duas tantum commemorat. Hermippus in Trimetris senarijs, hos Æsculapij filios ex Lampetia Solis filia tradit, Machaonem, Podalirium: & quas modò nominauit, Hygeiam, Panaceam, Æglen, Iaso. His ab aliquibus adduntur, Ianiscus & Alexenor. Particulam hoc loco tibi libet ascribere, qua Cyrillus Iulianum Cæsarem apostatam redarguit, antequam huius cognomina interpreter. Arroganter (inquit) dixit Iulianus, ex Ioue in mentalibus natum esse Æsculapium, apparuisse autem in hominis forma. Omnium siquidem sermone dicitur ex Coronide & Apolline natus, quæ à sacerdotibus (ut uerissimè) in Apollinis templo uitiata fuit. Sed Iulianus de illo honestum & sublime quiddam & sentit & loquitur, semper nimium mendax: quamuis apud Græcorum sapientes plurima & absurda de illo scripta sint. Etenim cum Apis Ægyptius, non obscurus inter eos qui illic erant templi ministros, & naturalis philosophiæ scientiam adeptus esset: hunc ferunt primum artem medicam exquisuisse, & tradidisse felicitus, quam eos qui ipsum præcesserant, communicasse que Æsculapio. hic ubi in ea disciplina profecit, noluit ulterius in Ægyptiorum urbibus morari, sed lucri cupidus, & consilijs turpibus obnoxius, omnem (ut ita dicam) circuiuit orbis regionem, ab omnibus lucra petens, & uenale studium suum languentibus exhibens. Inflatuque ob scientiam, & superbiens, se etiam deum nominabat, & mortuos se ab inferis excitare posse delirans asserbat. ueniens que ad Epidaurios, & ibi summam sibi gloriam arrogans, quendam se esse deum, fulmine ictus est, pœnam illi dignissimam Deo inferente: qua ex re per id quod passus est, declarauit, se nihil aliud esse quam terram ac puluerem. Sed & quæ de illo odarum conditor Pindarus cecinit, uidere est operæ precium: Vicit & illum superbi animi aurum in manibus apparens, manibus autem Saturnius per utraq; præcordia traiecit ocyus: flagrans uerò fulmine, mortem intentauit. Quin etiam tragicus Euripides dixisse Apollinem contendit: Iupiter auctor mortis filij mei Æsculapij, pectoribus est iniecta flamma. Hactenus ex Cyrillo. Porro pluribus in locis cultus Æsculapius, non modò in supra nominatis, sed & Romæ, præcipue in insula Tiberina, quæ & ab aliquibus Lycaonia dicta est: quæ biremis formam habere uideretur, & formam accepisse eius nauis qua Æsculapius Romam est aduectus. Historia est nota. Ouid. in Fastis:

Accepit Phœbo nymphaq; Coronide natum,
Insula, diuidua quam premit amnis aqua,

Nunc

Nunc quoq; in D. Bartholomei hortis nauis marmorea cernitur, in cuius nauis sponda serpentis reptantis imago efficta est, in rei memoriã. Quare autem in insula Æsculapio & extra urbem templa habuerit, cum alij, tum Plutarchus ostendit in causis Romanis. scribit & in hunc modum Sex. Pompeius: Æsculapio ædes facta fuit in insula, quod ægroti a medicis aqua maxime sustentatur. Eiusdem esse tutelæ draconem, quod uigilatissimum sit animal, quæ res ad tuendam ualitudinem ægroti maxima est. Canes adhibebantur eius templo, quod is uberibus canis sit nutritus. Bacillum habet nodosum, quod difficultatē significat artis. Laurea coronatur, quod ea arbor plurimorum sit remediorum. Huic & gallinæ immolabantur, adhuc Festus. Sed iam nimius in his uideri possum, quare ad interpretanda cognomina me accingam: hoc prius addito, quod Hippocrates tradit, Æsculapium etiam scripsisse libellum in re medica, cui Nauiculæ nomē fecit. Legi in antiquitatibus marmoreis, in primisq; in Auximi oppido Italiæ, Æsculapij signum marmoreum hac forma: indutus esse uidebatur subucula græcanica, & amiculo fuscinctus, dextra quidem duos gallos continebat, sinistra uerò in amiculi lacinia fructus nescio quos tenere uidebatur.

Phœbigena igitur in primis cognominatus est Æsculapio, à patre Phœbo, Vergilius:

10 Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas.

Lactantius tamen grammaticus in tertio Thebaid, Pœnigenam legere uidebatur, id est per pœnam matris natum. Nam eius matrem Coronidē Apollo sagittis peremit, quia cum Ischy concubuerat: quem fulminatam quidam scribunt, alij ab Apolline occisum.

Coronides etiam cognominatus à matre, quæ de re lege fabulã apud Ouidium lib. 2. Metamorphos. quæ ita incipit:

Pulchrior in tota, quam Larissea Coronis,
Non fuit Æmonia, placuit tibi Delphice certè, &c.

Quo loco Coronis Larissea ab omnibus legitur, ab urbe Larissa. Ego uerò ex tertio hymno Pyth. Pindari, Lacerea legendū puto, ab urbe, cuius post Pindarum Hellanicus etiam & Stephanus meminere. Sanè pulchrè hanc fabulam totam in eodem modo citato hymno Pindarus ad Hieronem explicat, Æsculapijq; matrem Arsinoën ait, Phlegyæ filiam, & paulò post etiam Coronida: quo loco Græci Pindari interpretes ex Asclepiadis & Aristidis sententia scribunt, Arsinoën quidam uocant, sed Leucippi filiam. & quidem Aristides in eo quem scripsit de Gnido condita: Arsinoë, inquit, cum adhuc uirgo esset, Coronis dicta, Leucippi filia, Amycli filij, qui fuit Lacedæmonis. Asclepiades uerò & ipse Leucippi filiam dixit, ex qua Æsculapio & Eriopis nati, ut in hoc,

40 ἡδ' ἔπακρον μεγάροις ἀσκληπιοῦ ὄρχαμον ἀνδρῶν
φοίβω ὑποδμηθεῖσσι, ἐπλόκειμον τ' εἰωπῆν.

Homerus in hymnis, & Hesiodus in Theog. χορωνίη uocant, & Phlegiæ filiam, ut etiam Pindarus. Oraculum legitur apud Pausan. quo id Apollo negat Apollophanī, id ab eo scitanti.

Triccaus Æsculapio, cognominatus ab urbe, ut Strabo scribit. unde & ipse de se ipso:

Natus ego ex sacra Tricca, cui tota medendi

Ars debet, simul atq; omnis sapientia debet. Hoc apud Porphyrium legimus in libro de Responsis. Sed & Heliodorus poëta & medicus meminit apud Cl. Galenum: huius uersus in tertio de Poëtarū historia attulimus. Triccam uerò urbem Thessaliæ, Stephanus scribit denominatam à Tricca Penei fluij filia, cuius & Homerus in quarto Iliad. meminit.

Epidaurius

Epidaurius etiam Æsculapius uocatus est, ab urbe notissima Peloponne-
si, in sinu Saronico, ex qua & Romam adductus in serpentis imagine. histo-
ria est notissima, Ouid. in Fast. & in Metamorph. Propertius in Eleg. lib. 2.

Et Deus extinctum Cressis Epidaurius herbis

Restituit patrijs Androgeona focis.

Epidaurum uerò urbem uarijs nominibus appellatam, tradit Stephanus,
inter quæ Hameram commemorat, dictam uidelicet à sanguine, id est *αιμα-
τω*, ob ea quæ frequentissimè Æsculapio fierent sacrificia ex uictimis. T. Li-
uius libro quinto, quinta Decad. de Paulo Æmylio agēs: Sicyonem, inquit,
inde & Argos, nobiles urbes adit: inde haud parem opibus Epidaurum; sed
in clytam Æsculapij nobili templo, quod quinque milibus passuum ab urbe di-
stans, nunc uestigijs reuulforum donorum, tum donis diues erat, quæ reme-
diorum salutarium ægri mercedē sacrauerant deo, hæc Liuius. Pausanias Epi-
daurum appellatam scribit ab Epidauro Pelopis filio, ut Elij tradunt: ut ue-
rò Argiui, ab Argo Iouis filio: quod & Stephanus ait. Subiungit Pausanias
de Phlegyæ filia, quæ patrem secuta cum esset, sibi Æsculapium peperit, & ab
auo infans est expositus in monte Tittheo, à capra nutritus, à cane custodi-
tus, demum ab Æresthane pastore repertus, & seruatus ob radios, & uultus
splendorem.

Archagetes Æsculapius & dictus & cultus fuit, cuius templum apud Ti-
thoream Pausanias scribit in Phocæicis. Sed & idem cognominatus Philo-
laus, hoc est populi amicus, cuius templum celebre fuit apud Æsopum in
Laconia, ut idem est autor Pausanias.

Pergamentus, & Pergameus, nūcupatus à Pergamo celebri urbe Asiæ, Ga-
leni medicorum principis patria, ubi summo cultu uenerabatur, Martialis:

Pergameo posuit dona sacrata deo. id est, Æsculapio.

Papinius Statius de Pergamo:

Pergameas intrasse domos, ubi maximus agris

Auxiliator adest, & festinantia sistens

Fata, salutifero mitis deus incubat angui.

Q. Serenus poëta & medicus, sic etiam in libri sui inuocatione:

Tuq; potens artis, reduces qui tradere uitas

Nosti, atq; in cælum manes reuocare sepultos,

Qui colis Ægeas, qui Pergama, quiq; Epidaurum,

Qui quondam placida tectus sub pelle draconis,

Tarpeias arces, atq; inclyta templa petisti,

Depellens tetros præsentinumine morbos,

Huc ades, & quicquid cupido mihi saepe rogatus

Firmasti, cunctum teneris expone papyris.

καυσι Æsculapius uocatus, à pago in Arcadia, terræ Telphusiæ, qui di-
ctus est *καυσι*: unde gentile nomen Causius, quo nomine appellatus est Æscu-
lapius, qui ibi colebatur: auctores Paus. in 8. & Stephan. de Urbibus.

Demenetus Æsculapius cognominatus, à Demæneto eius tēpli cōditore.

Gortynius etiam ab urbe, ut Paus. in Corinth. Item dictus Cotyleas,

κοτυλε quoq; nūcupatus ab Artemidoro Daldiano, in 2. Onirocr. Idem
& Pæxon. Pæxona alium Homerus facit, ut paulò antè dictū est, ab Æscul.

ἡποδότης Æsculapius ab Orpheo uocatus, in poëmate ad Musæum: quæ-
si tu dicas, mitis dator, alij *ἡποδότης* potius existimant, quòd blandè dona
sua impartiat.

αἰγλαόπης uerò Æsculapius à Lacedæmonijs est appellatus, teste Hesy-
chio: quasi tu dicas, aspectus splendidi. A medendi quoq; peritia *ιατρὸς*, hoc
est medicus, uocatus est.

Colatos

Colatos insuper Æsculapius cognominatus. Eustathius Mercurium, ni-
fallimur, ait: cuius simulachrum in Cyllene uico positum fuisse tradit.

Hagnitas cognomē est Æsculapij, cuius templum fuit apud Laconas, ad
curriculi seu stadij dexteram. Hagnitas uerò appellatus ab *αἰγνῶ*, id est à salice
amerina, quòd ex eius materia illic delubrum constabat. quare mirum est,
quosdam sine afflatu hoc nomen scribere.

Cotyleus Æsculapius apud Eurotam Laconiaë fluuium cultus fuit, cuius
templum ab Hercule positum legimus, cum ex uulnere in cotile, id est man-
nus concutitate sanatus fuisset, quòd in prælio contra Hippocoenta & fi-
lios acceperat. Pausanias.

αἰγλαός Æsculapius etiam dictus, Hesychio & Phaurino testibus.

Salutifer etiam Æsculapius ab Ouidio dictus, libro Metamorphos. secun-
do. item Opifer, libro decimo quinto:

Cum deus in somnis Opifer consistere uisus.

Quamquam & Apollo eodem cognomine dictus, ab eodem poëta.

Alia etiam eius sunt præter hæc cognomina, quorum nonnulla habes in
hymno Orphei, quem cum manna thuris illi adoleuit. ut *αὐξιβάλης*, id est au-
gens semina: & *ἀπαλεξιμαν*, id est propulsor malorum.

Hygeia, & cum patre, & cum sororibus culta: interdum & seorsum, ut a-
pud Græcos obseruamus, cum sorore Panacea. Hippocrates in iurando.
Hygeiæ simulachrum Pausanias apud Sicyonios fuisse ait, quòd uix appare-
re uidebatur: cui mulieres capillos dicabant, & in eius honore sibi tondere
ac refecare solebāt. De Hygia supra in hoc Syntagmate meminimus, ubi Æ-
sculapij filios, filiasq; recēsi. Huius peculiaris hymnus Orphei legitur, cum
thymiamate manna thuris, cui pulcherrima cognomina etiam ascribit. Sed
de Hygeia Pallade suo loco actū est. in primo quoq; Syntagmate de hac Hy-
geia actum est, ubi Salus Romanorum est descripta.

AURORA.

Aurora à nostris, ab aura uocatur dea, unde & aurea cognominata est,
ut illud,

Aurea fulgebat roseis Aurora capillis.

Quæ solem præcedere putabatur. imò & nuncia, hoc est, ut ad eam canit
in hymno Orpheus, *ἀγγελία θεῶν πρῶτη*. Græcè *ἠὼς* & *ἰὼς* uocata, unde Eous
& Heous deducitur, nunc breui, nūc producta syllaba. & cum afflatu in pri-
ma, si ab *ἰὼς* deducitur: & sine eo, si ab *ἠὼς*. Græcorū tamen quidā sunt, qui ita
tradant, *ἠὼς* cōmuni lingua dici, Ionice uerò *ἰὼς*, Doricè autē *ἠὼς*. & Æolicè ab
hoc ipso, Dorico uidelicet, *αὐὼρ*. licet Seruius hæc parum obseruarit. Sanè
antiqui cuiq; parti temporis ac diei suum Genium & deum proponere sole-
bant, quòd apud Homerum grammatici notant. Ergo Aurora dea primæ par-
tis diei, qua gaudet mortale genus, ut canit Orpheus:

Nec cernere quisquam est, Qui uultus fugiat ue tuos, &c.

Fuit Aurora Hyperionis filia, & Thia, ut Hesiodus ait in Theogon. Alij
Pallantis dicunt, unde à patre Pallantias nūcupata. Ouid.

Tradendum Phœbo Pallantias inficit orbem. Idem:

Sextæ Pallantidos ortu Italiã tenuit. Et illud ex Vergilij poëmatibus,

Roscida puniceo Pallantias exit amictu.

Alij Titani & Terræ filiam tradidēre. At uerò hæc curru per cœlū uehi pu-
tabatur, qui Pegaso alato equo trahebatur: & manu lampada ferre. Quare
λαμπάδορος etiam uocata est. Tradunt enim, post excussum ex Pegaso Bel-
lerophontem, ipsum equum ab Ioue Auroram impetrasse. Homerus illi ta-
men equos ascribit, Lampum & Phaëthonta, in uigesimotertio Odyssæ.
Poëta præterea finxere, Auroram Tithonum Laomedontis filium,
formosum

ormosum in primis adolescētem, amasse eundemq; rapuisse, unde natus sit Memnon, demum tandem Tithonum ob nimiam eius senectutem, in cicadā mutatum ferunt, adeo ut usq; in proverbium eius nomen deductū sit, ut apud Lucianum & Suidam legimus. M. quoq; Cicero in Catone de Senectute, ait Aristonem Chium Tithonum ideo, quia senex fuisset, introduxisse de senectute loquentem; quem tamen, ut fabulosum, Cicero ipse in Catonis personam mutauit. Hinc & Aurora ipsa Tithonia nuncupata est. Vergilius:

Te potuit lacrymis Tithonia fletere coniunx. Idem:

Tithoni croceum linquens Aurora cubile. Statius:

Trepidās subitō Tithonia nubes Discutit.

Auroram & Cephalum amasse fabulantur, de quo Ouid. septimo Metamorphos. item in Arte:

Nec Cephalus roseæ præda pudenda deæ.

Sed & Plutarchus alijsq; meminere.

Memnonis mater Aurora uocata est à poëtis, à filio Memnone, fabula notissimā: ut illud,

Memnonis ut genitrix infecerat humida cœlum. Et Ouidius:

Memmona si mater, mater plorauit Achillem, &c.

Lutea etiam Aurora cognominata est: ut illud,

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis. Et illud,

Inficit & cœlum lutea sidereum.

Rosida, & Rosea Aurora, diuersa ratione cognominata: hæc quidē à colore, illa à rore. ut in illo,

Rosida puniceo Pallantias exit amictu. Item:

Et roseis manibus sidera dispulerat.

Crocea quoq; aurora uocatur, & in ueste crocea describitur, unde à Græcis *κροκόπειπλος* uocata est. hinc noster Maro, dum experimenta facit ingenij,

Aurora Oceanum croceo uelamine fulgens. Et illud,

Titoni croceum linquens Aurora cubile.

Quin etiam legimus *ἰωνφόρος* *ἠώς*, ut ab Antimacho appellatur, ab Eano ueste lucida & tenui, quia *ἰωνός* dicitur ab Homero peplos, quod & Helychius notauit.

Χρυσότρον *ἠώς*, ita Homerus in hymno Veneris, & alibi appellauit: hoc est, auream sedem habens Aurora.

ἄγγελια, id est nuncia dei Titanis, dicitur ab Orpheo in hymnis.

Præuia uerò, in experimentis Vergilianus:

Præuia flammiferi currus Aurora rubebat.

Rhododactylōs Aurora, ab Homero & alijs cognominata est, quasi roseos digitos & manus habere uideatur. ut Vergil.

Et roseis manibus sidera dispulerat. ut antè dictum.

Pudoricolor Aurora à Neuiō poëta uetustissimo, in fabula Alcestidis nuncupata est, teste Gellio, pro rubentē. Sic enim sæpe uocata est. unde illud,

Vix Aurora suo rubefecerat æthera curru. Item,

Et bijugis uecta rubebat equis.

Putarim epithetum illud Orphei exprimi, *συνδαυνομένη*.

ἠμόρα etiam interdum à Græcis appellari uidetur, ut est in Attica Pausania, ubi de Cephalī fabula mentio. Nam præter Tithonum, scimus & deam hanc Cephalum amasse, ut notissima est fabula, uel in primis ab Ouidio, ut paulo supra ostensum est.

Auroræ præterea hymnus ab Orpheo concinitur, cum thymiamate manæ libani, id est thuris: quo loco *λαμπροφάνης*, id est splendida, inter cætera Aurora uocatur,

Musarum Syntagma, Cynthi suauissime, ut nosti, multo antè iuuenis cōpositū, in quo de Musis ex uaria lectione pleraq; collegi, quæ præsentī instituto conuenire possunt. Nunc ea tantū, quæ ad earū cognomina pertinent, tibi afferam, uel quæ omissa in priore fuerunt. Musarum igitur in primis duo genera fuerunt: antiquarum, quas Cœli & Terræ filias dixere: & iuniorum, de quibus paulo post agendum. Mnaseas quidem & ipse auctor est apud Arnobium, Musas esse filias Telluris & Cœli, Iouis cæteri prædicat, ex Memoria uxore, uel Mente. Hæc quidam uirginēs, alij matres fuisse conscribunt. Libet uerò hinc paucis tibi referre, quæ idē scribit Arnobius: Ephorus, inquit, has numero esse treis effert, Mnaseas (quem diximus) quatuor, Myrtilus inducit septem, octo asseuerat Crates, ad extremum Hesiodus nouem, cum omnibus prodit deis, cœlum & sidera locupletans, &c. Cæterum & Granus apud ueteres homo doctiss. Nouensiles, qui dei dicebantur Sabinorum, Musas existimauit, à numero uidelicet nouem denominatos: ut a libi, hoc est in primo Syntagmate, planius ostendi. Porro Myrtilus Macari filias Musas dixit, ita tradente Arnobio: Nunquid ex nobis est, inquit, Myrtilus auctor, qui Macari filias, Megalconis ancillulas, profiteretur fuisse Musas? Sed ut paradoxa hæc mittamus, insuper & alia afferemus. Eumelus Corinthius poëta, ut Ioan. Zezes grammaticus scribit in Hesiodum, tres esse dixit Musas, filias Apollinis, Cephison, Apollonida, & Boristhenida. Sed Aratus in quinto *ἄσπικτον*, quatuor Musas putauit, Iouis Ætheris filij & Plusiæ nymphæ, *ἄρχη*, *μελίτη*, *δελφινόβω*, & *ἄοιδίω*. Quidam & quinque Musas fuisse tradiderunt, & nomina quinque sensuum habuisse. Epicharmus autem in nuptijs Hebes, septem Musas commemorauit, Pieri filias, & Pimpleidos nymphæ, Nilum, Tritonem, Asopū, Heptapolen, Acheloida, Tipoplun, & Rhodan. Ab Hesiodo uerò nouem in Theogonia dicuntur, & similiter ab Homero & Orpheo. Et tres quidem, ut idem Zezes ait, propter tres tonos, tres accentus, tria tempora, tres personas, & tres denique Græcorum numeros, & pleraq; alia. Quatuor autem dicuntur, propter quatuor dialectos, id est linguas Græcorum, Ionicam, Atticam, Doricam, Æolicam: & propter alia multa. Quinque uerò Musæ dictæ sunt, propter quinque sensus, & cætera eiusmodi. At septem, propter septichordē lyram, & propter septem zonas, septemq; stellas, & inter hæc ob septem uocales, & quedam alia. Nouem postremo dictæ, propter nouem ipsarum intuēta. Clío enim historiam inuenit: Thalia *φουργία*, hoc est plātarum artem: Euterpe tibias: Melpomene oden, id est cantilenam: Terpsichorē *χορεία*, id est tripudium: Erato nuptialia, & saltationem: Polymnia agriculturam: Urania astrologiam: Calliopē poësin. atque ob hæc inuenta deas Musas fuisse, fabulati sunt antiqui. Alij aliter dicunt, inter quos Phurnutus, in his rebus perscrutandis diligēs & accuratus. Dux, inquit, Musæ dicuntur, propter theoricen & practicen. nam & disciplinæ in speculatione & actione consistunt. tres uerò, propter ternarij numeri perfectionem, seu quod tribus speculationum generibus philosophiæ ratio perficitur. Tot certè Musas, Sicyonios conformandas locasse tribus artificibus legimus. At uerò quatuor aut septem existimata, quod apud antiquos tot iuocēs musica instrumenta habuisse feruntur. Porro quod nouem creditæ fuerunt, idem ait Phurnutus, quod tetragonos, id est quadratos ac perfectos, ut quidam dixit, eos faciant, qui cum eis uersantur. Talis enim est numerus, qui nouem dicitur, ut qui ex seipso constat, & primi propter perfectionem participare à nonnullis existimatur. Alij quidam, ait Zezes, has primas nouem fuisse Musas prodiderunt, Callichorem, Helicen, Eunicen, Thelxinoēn, Terpsichoren, Euterpen, Enceladēn, Dian, & Enopen. M. quidem Tullius

in tertio de Natura deorum, tria Musarum genera recenset: Iam, inquit, Musæ quatuor, natae Ioue altero, Thelxiopæ, Mneme, Acæde, & Melete: secunda, Ioue tertio, Pierio nata, & Antiopa, quas Pieridas & Pierias solent poetæ appellare, iisdem nominibus, eodemque numero quo proxime superiores. Musæ uero dictæ ab inquisitione, hoc est, ἀπὸ τῆς μῦσεως. sicut illud est uetus: Mollia ne inquiras, ne aspera habeas. hoc est: Græcè, μὴ τὰ μαλακὰ μῦσο, μὴ τὰ σκληρὰ ἐπιμῶ. Vel dictæ πᾶσι τὸ μῦσῳ, quod initio & instituo significat. Musæ, puellari & nympharum habitu indutæ finguntur, cum uarijs & diuersis musicis instrumentis. nam ex marmore quidem peruestitas Romæ in sepulchro effictas, diuersas ab his quas in subscriptis carminibus leges. Coronabantur uero uariè & florum & frondium coronis: sed & interdum palma, ut Phurnutus ait, propter nominis similitudinem, quia Phœnices literas inuenisse feruntur. Quin & literæ Phœnicæ appellatæ sunt, ut in Poëtis diximus. Sed & coronas interdum gestare Musæ finguntur, ex pennis uersicoloribus, non modò propter Pierifilias ab his superatas, & in picas conuersas, sed etiam ob Sirenas deuictas, ut alibi dictum est. Certè harum signa hodie quoque peruestita Romæ uisuntur, quæ pennam habent in uertice affixam, ut ipse sæpe consexi, quæ Sirenum esse creduntur. Musæ igitur plurimorum consensu Iouis & Mnemosynes, id est memoriæ filia dictæ sunt: quod Orpheus duobus hymnis ostendit, altero ad Musas ipsas, altero ad Mnemosynen, cui & thymiam adoleu libani, id est thuris. Solonis quoque pulcherrimæ principium hoc est elegiæ, quam apud Stobæum legimus:

μνημοσύνης καὶ Ζεὺς Ὀλυμπίῳ ἀγλαὰ τέκνῳ,
μῦσαι πικρίδου βλήτε μοι ἠχομήτω.

Mnemosynes & Iouis Olympij splendida proles, Musæ Pierides, audite me precante: uel ut carmine ludamus,

Mnemosynæ & Iouis ætherei inclyta proles,
Musæ Pierides, uota tenete mea.

Sanè nec hoc loco præterierim, Mnemosynen & Iouem parentes Musarum propterea existimatos, quod qui operam nauant in re literaria, oportet intelligendi & memoriæ potestate præditos esse. Iupiter quippe ab antiquis τὸ νοητικὸν putabatur afferre, & Mnemosyne τὸ μνημονικόν. Ad hæc & fons Mnemosyne fuit non longè à Trophonij antro: qui ita appellabatur, quod aqua ex illo uidebatur afferre memoriã omnium quæ in ipso antro uisissent. Comites uero Musæ Apollinis dicuntur, ut denarius numerus compleatur: quia humana uox ut perfecta sit, nouem fulcitur adiumentis. primò quatuor dentibus, & duobus labris, linguaque, & palati concauitate, & gutturis fistula, ac pulmone, ut folle æëtio. Si enim ex his aliquid defuerit, uox perfecta nõ erit. Sed & Physica naturæ ratione Musæ Apollini iunguntur. Sicut enim terrestris musicæ μέση, id est mediã principatum in omni tropo tenet: ita Sol harmoniæ cœlestis, quæ nouem ordines habere dinoscitur, propter scilicet planetas, octauamque sphaeram cœlestem, atque ipsam terram, quæ totius consonantiæ infirmitas, uocumque materiæ proportionem possidet. Unde iuxta allegoriæ leges quidam hoc Musarum utuntur ordine. primo loco Vraniam posuere, id est humanæ intelligentiæ sublimitatem. deinde Polymneiam, id est capacitatem memoriæ. tertiam numerauere Euterpen, id est uoluntatis delectationem: nam intelligentiã memoriæ iungitur, & uoluntati. Inde Erato ponitur, hoc est amabilis: nulla enim re plus uoluntas delectatur, quam similitum collatione: hoc autem sine profunda cogitatione fieri non potest. ideo subsequitur Melpomene, huic Terpsichore, quasi artium delectatio associatur: cogitationum etenim perfectio sine disciplinarum exercitatione fieri non potest. His omnibus omnis humanæ locutionis uenustas

uenustas gignitur, quæ Calliope designatur. Inde Clío, hoc est bona fama & gloria nascitur. Sub qua Thalia, quæ in ultimo loco posita est, hoc est germen uirtutum: omnis enim uirtus per pulchram appetitur famam & gloriam. Ideoque albo alite, id est, cygno substollitur, stagnisque mox deponitur: quia gloriæ & bonæ famæ semina in altum & sublime elata, dein per humum, hoc est inter mortales & per ora hominum disseminantur, atque diffunduntur. Alij porro ad ipsius Musices referunt consonantias. Thaliã enim Musam dicunt concentum non habere, silentio & terræ eam ascribentes. Clío uero cum Luna, hypodorium modum & chordam proslambanomenon mouent. Calliope & Mercurius, hypophrygium modum, & chordam hypatehypaton possident. Terpsichore cum Venere, hypolydian parhypatehypaton continent. Melpomene cum Sole, dorium & lichanonhypaton coaptant. Erato cum Marte phrygium cum hypate mese custodiunt. Euterpe & Ioui Lydius & parhypate mese conueniunt: Polymneia & Saturnus Mixolydium & lichanon meson seruãt. Vrania & Cœlo stellato hypermixolydium modus, & mese chorda ascribuntur. Et hæc tenent hæc quidem de Musis dicta, quoniam in peculiari altero Syntagmate nostro de Musis notata non fuere: cætera in eo require. Quoniam uero in Græcis Epigrammatibus carmen legitur, in quo singularum Musarum officia à nostris & præscriptis non nihil uaria ac diuersa continentur, hinc tibi illud meis utcumque uerbis referam. Nec te admiratio capiat, quod Græcum decaesticon cum sit, ipse nouem uersibus concluderim. Duos enim de Polymneia uersus in unum sum complexus, ut uersuum numerus Musarum numero responderet,

EPIGRAMMA.

Calliope heroi monstrauit carminis artem,
Clío dulcisonæ citharæ modulamina prompsit,
Euterpea chori tragici resonabile carmen,
Melpomene dulci concentu barbita mouit,
Grataque Terpsichore calamos inflare parauit,
Ast Erato diuim iucundos repperit hymnos,
Harmoniam numeris, saltusque Polymnia iunxit,
Vrania astrorumque chorum, cœlique rotatus,
Comica uita Thalia tibi est, moresque reperti.

Nunc attende, quantum meis præstent Græca, & elegantia & uenustate: sed Græcè nescientibus, opem qualicumque modo ferre iustum fuit.

Καλλιόπη σοφίῳ ἠρωϊκῶ εὐρὴν αἰοιδίῃς,
κλειῶ καλλιχόρῳ καθάρῳ μελιόδῳ καὶ μορπῶ,
δύτερπῃ τραγικῶ χορῶ πολυχῆρα φωνῶ,
μελπομένη δντοῖσι μελίφρονά βαρβιτρῶ ἦρε,
τῶ φυχρῆ χειρῶσα πῶρῳ τεχνήμονας αὐλῶς,
ἕμνος ἀθανάτων δρατῶ πολυτέρπειας εὐρε,
τῶ φιας ὀρχημοῖο πολύμνια πάνσοφῳ εὐρῳ,
ἄρμονίῳ πάσαισι πολύμνια δῶκῳ αἰοιδίῳ.
ἐρατῆ τῶ λῳ ἔρε καὶ ἐρατῶν χορῶν ἄστρω.
βραμῶν εὐρε δάλεια βίῳ τε καὶ ἡδῆα βελῶνα.

Sed & Latinum hoc quoque est epigramma, quod inter Vergilij poemata legitur:

Carmina Calliope libris heroica mandat.
Clío gesta canens, transactis tempora reddi.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus urget.
Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.
Terpsichore affectus citharis mouet, imperat, auget.

Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, uultu.
 Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia gestu,
 Vranie cœli motus scrutatur, & astra,
 Comica lasciuo gaudet sermone Thalia.
 Mentis Apollinæ uis has mouet undiq; Musas,
 In medio residens complectitur omnia Phœbus.

Sed iam Musarum cognomina, quorum frequens apud auctores mentio, paucis recenseamus. Sunt igitur in primis Musæ nymphæ nuncupatæ, quod Acron notat illo Horatii uersiculo:

Vidi docentem, credite posteri,
 Nymphasq; discentes.

Itē Vergilius, Nymphæ noster amor Libethrides. Huc adde, quæ de nymphis Lydorum traduntur, quæ & Lydiæ Musæ dictæ sunt. Cum enim Carius Iouis & Torrebis filius, errabundus uagaretur, ad paludem quandam, quam ipse ex matris nomine Torrebiam appellauit, peruenit: ibiq; Nympharum quas indigenæ Musas uocabant, auditos cantus edidit, Lydiosq; modos edidit, ut Nicolaus prodidit, & Stephanus.

Virgines etiam, id est *παιθῆνοι* Musæ dictæ sunt, quoniã disciplinæ, uti uirgines, abditæ, & non fucō comptæ esse uidentur, natiuo scilicet decore contentæ id quod & de bonis literis dicere consueuimus, quæ ideo interiores, abditæ & reconditæ à Cicerone in primis appellantur, sed & Lucianus quodam Dialogo eas Virgines, id est *παρθένους* uocat: id quod & Zezes in commentarijs in Hesiodum, Sed quo modo uirgines, si Clisus & Magnetis, Ialimus & Hymenæus filij fuere: Euterpes autem & Astrymonos Rhesus, uel secundum alios Terpsichores: Apollinis uerò Carbantis & Thaliæ Palæphatus: Vranis & Apollinis, uel Pieri terrigenæ Linus: Melpomenes quidem, uel iuxta alios Terpsichores & Acheloi Sirenes: Terpsichores uerò, uel Melpomenes & Lini Apollinis, uel secundum alios Lari, Melpus: Erato & Æthlij Endymionis, uel Philamonis, Thamyris: Polymniæ uerò, & Celsi, siue Chimarrhi Martis, Triptolemus: Calliopes & Oeagri, Orpheus: quibus & allegorias subiungit per breues, idem qui supra, Ioannes Zezes.

Camenæ uocantur & Musæ, quasi Canienæ, à cano, ut plures existimant, Varro tamen Casmenas primùm dictas ait, inde Carmenas, postremò ablatiua littera Camenas.

Heliconiades, ab Helicone Bœotia monte, in quo primus Otus & Ephialtes Musis sacra fecere, eumque montem Musis sacrum esse uoluere, sed & Heliconem fluuium quidam esse uoluerunt, qui per septuaginta stadia lapsus sub terram fluit, inde erumpit, & pro Helicone Baphyras dictus. Quisdam rem in Orphei necē retulerunt, ne homicidæ mulieres Cicones se abluerent, Nicandri interpretes Heliconem etiam Melissum appellant. Sed enim sunt inter scriptores, qui Heliconiadas Musas ab instrumento musico deriuant, cuius instrumenti mentio est apud Ptolemæum in musica. Fuit & Helicon statuarius artifex, cuius est in Græcis prouerbij historia.

Parnassides Musæ appellantur à Parnasso Phocidis regionis monte, qui & Larnassus uocatus, Stephano & Tarrhæo Lucil. testibus, à larnace, id est ab arca Deucalionis, quæ eò delata fuit, post diluuium uerò longè à Parnasso heroë mōtis in cola Parnassus uocatus est, ut Hellanicus scripsit. Alij à Parnasso Cleodore nymphæ & Neptuni, siue Cleopompi filio. In Parnasso alteris annis Bacchanalia, id est Trieterica agebantur, ubi Satyrorum frequens cernebatur cœtus, & frequentius uoces exaudiebantur, & cymbalorum crepitus, id quod & Macrobius post Pausaniam annotauit.

Aonides

Aonides Musæ, ab Aonijs montibus frequentissimè dictæ, qui montes & Aones dicti: ut illud,

Aonas in montes ut duxerit una sororum.

Bœotia quoque regio & ipsa Aonia denominata est, à cuius etiam populis Hyantijs, Hyantiæ sorores Musæ dictæ sunt. Vnde magis mirum, uiros a lios eruditos illud adhuc apud Statium malè enunciare, Et Pæan & Etiantia sorores: cum Hyantiæ legendum sit, syllaba id etiam manifestante, quæ in hoc breuis, in illo producta est.

Citheriades quoq; nuncupatæ à Cytharone monte, qui à rege antiquo Cytharone, teste Pausanias, dictus fuit: uel ut alij, à Cithara.

Pierides, uel Pieriæ Musæ, cognominatæ à Piero monte, ut Festus ait, & Cicero. Stephanus tamen Pieriam ciuitatem & regiunculam nominat, sed Apollonij Rhodij interpretes, Pieriam montem Thraciæ assertunt, in quo uersatus sit Orpheus. Græci Hesiodi expositores Pieriam Macedoniæ montem esse tradunt, in quo genitæ sint Musæ, qui mons Thraciam usq; attingere dictus est, quod ea ratione fictum arbitramur, quoniã primus apud Græcos & sapiens & poëta & theologus Orpheus in hæc loca diuersatus est, uel si Ouidio poëta credimus, Pieriæ Musæ dictæ sunt à Pieri & Anippes filiabus, quæ cum ueris Musis ausæ sunt decertare, unde uictæ in picas mutatæ fuerunt. Pierum etiam uetustissimum poëtam legimus, à quo Græcorum nonnulli Musas aiunt lepidis ad eò carminibus celebratas, ut ab eo etiam Pieriæ nuncupatæ sint. Alij uerò, quod Pierus Macedo, à quo mons cognominatus est, cum Thespias profectus esset, primus Musas nouè statuerit, id quod in Bœoticis scribit Pausanias, & ipse in Poëtarum historia retuli.

Pegasides insuper Musæ nuncupatæ, ut Festus docet, à fonte quem Pegasus ictu ungulæ fingitur aperuisse, ob quam causam & fons Hippocrene, & Musæ ipsæ Hippocrenæ dictæ: cuius fontis aquas uocales fuisse, plurimi poëtarum cecinere. Sidonius,

Texerunt uitrea uado Hippocrenes,

Tunc hac mersus aqua loquacis undæ. Et reliqua.

Stadius Papinius in epithalamio Stellæ poëta:

Et de Pierijs uocalem fontibus undam,

Pindari commentator fabulam in allegoriam refert, quo scilicet poëta soliti essent canere carmina: uel propter musicam quæ fit ex aqua, cuius & nos alibi meminimus, in Musis scilicet. hinc & Hydraulica musica, & Silani.

Aganippides etiam Musæ ab eodem fonte appellatæ sunt, qui fons etiam Aganippe uocatus est, alij in Helicone fontē statuunt, sic ab Aganippe Termessi fluminis filia, fuit autem Termessus, ut Pausanias ait, fluuius circum Heliconem. Multa hinc cōsultò prætereò, quæ de Pegasi equi fabula afferre possem.

Ilisides, quæ & Ilisiades, Musæ nuncupatæ sunt ab Atticæ flumine Ilisso, ut in Attica Pausanias docet. Stephanus tamen ab urbe Ilisso dictas existimauit, testemq; uocat Apollodorum.

Thespiades uerò Musæ uocantur, non ut quidam putant, à Thespiæ matre uel nutrice, quod nusquam apud idoneos auctores compertū: sed à Thespiæ, uel Thespijs (utroq; enim modo dicitur, ut ait Stephanus) ciuitate Bœotia, ubi præcipue Musæ colebantur. Si quis tamen scire desiderat, quo nomine uocata fuerit Musarum nutrix, is in primis Hyginū legat in Astronomico poëtico, & in Aratum Latina commentaria, quæ in Bassum à quibusdam referuntur. utriq; enim eam Euphemen uocat, quæ Crotonem filium habuit: qui Musarum precibus, quod inter eas est uersatus, & ab eis musicam edoctus, ab Ioue est inter sidera collocatus, & sagittarij nomen habet. Huius quidē Euphemes statuam Pausanias in Helicone positam fuisse ait ad Musarum lucum.

Y 3

Libethrides à Magnesiæ fonte Musis ipsis consecrato, Musæ nuncupatae sunt, cuius Plin. & Solinus meminere. Strabo in nono, Libethri etiam meminit: Hoc in loco, inquit, consecrata est Musis aedes, fonsq; Caballinus, & Libethridum spelunca nympharum. Vergil. Musæ nosster amor Libethrides. Sedenim Libethrium montem 30 ab urbe Corona stadijs Pausanias distare scribit, in quo & fons, & Musarum Libethriadum simulachra fuisse traduntur. Fuit & Libethra ciuitas in monte Olympo, uel Dionysij oraculo memorabilis, de non eruentis à sue osibus Orphei. qua de re multa in Poëtarum historia retulimus. Hinc emanasse quidam uolunt illud, *ἀμυσσῶν Λιβηθρίων*: hoc est, Libethrijs inelegantior.

Pimpliæ Musæ dictæ sunt in Macedonico Olympo, à fonte Pimplia, ut Hesychius tradit. uel ut ait Porphyrius, à monte uel fonte eiusdem regionis: ut uero Apollonij Rhodij interpretes scribunt, à Pimplia regione, quæ fuerit prope Pieriam. Literarum tamen quidam, ut uidetur, parum gnari, Pipleades potius quam Pimpleades uocitant. Græci certè, quorum hoc est uocabulum, tum *πῖμπλαια*, tum *πῖμπλια*, hoc est, cum *i* diphthongo in penultima, & sine, enunciant, non *πῖμπλια*. Videtur tamen Varro de Lingua lat. Pipleades nuncupare, sicuti etiam Acron: qui eas ab aliquibus à Pepsio uestis genere dictas ait, uel ab Orchomeniorum monte Pimpleo. Non desunt inter grammaticos, qui hinc meras nugas confingant, quæ præteruolandæ à nobis potius quàm adscribendæ sunt.

Castalides Musæ nominatae sunt à Parnassi fonte Castalia, cuius aqua potu suaui fuisse traditur: quanquam apud Stephanum, Castalia sit Ciliciæ ciuitas. Nicephorus in interpretatione Synesij, fontem esse prope Antiochiam Syriæ, ubi oracula redderentur, testatum reliquit. Idem multo ante Nicephorum scripsere Clemens Alexandreus, & Eusebius Pamphili. Mythologi quidem Castaliam ferunt uirginem quampiam fuisse, quam cum ardentius Apollo deperiret, eiq; uim inferre studeret, sese in fontem ipsum præcipitasse, à cuius nomine fons Castalius cognominatus est. Idem Cælius Lactantius, uel Lutatius grammaticus. At uero Probus: Castalius, inquit, fons est Delphis in Apollinis oraculo, qui abluuit ipsam aram dei, dictus à Castalio Delphici Apollinis filio. alij à Castalio patre Thyiæ, unde Thyiades Bacchæ nymphæ uocatae sunt. Panyasis uetus poëta Græcus, Castaliam hoc uersu Acheloida uocat,

Castaliam aduenit, diuinam Acheloidos undam.

(Sic enim ego ex tempore lusi) quo fit, ut nonnulli Acheloidi filiam Castaliam existimarint.

Corycides adhæc Musæ appellatae sunt à colle, uel antro potius Corycio, in Parnasso, Delphis proximo, cuius meminit & Laërtius in uita Pherecydis, & Apollonij Rhodij commentatores: qui nuncupatum illud aiunt à nymphæ Coryciæ, cuius & Apollinis Lycoreus filius fuit, à quo Delphici incolæ Lycores nuncupati sunt, aliæ sint licet de his populis opiniones, quæ nostri nunc non sunt instituti. Alterum præterea antrum Corycium memorabile in Cilicia fuit, de quo Mela & Solinus. Fuit & eo nomine urbs, ut Herodotus & Strabo prodiderunt, quin & Stephanus multis in locis urbes eius nominis commemorat.

Mnemosynides Musæ quoq; uocatae fuere, à matre Mnemosynæ, quæ est memoria.

Pateidas, ait Festus Pompeius, Musas appellatas, à fonte Macedoniae, propter liquoris eius unicam subtilitatem.

Ligiæ etiã Musæ dicuntur, ut in Phædro scribit Plato: siue propter speciem cantus, siue propter musicum genus canorum, quod Ligiū nuncupatur.

Olympiades

Olympiades & Varro Musas nominat, ab Olympo monte, carmen illud afferens,

Musæ, quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Quod quidem carmen ab Homero deductum uidetur, qui Musas aliquoties inuocat Olympiæ recta habitantes, hoc carmine,

ἔπειτα νῦν μοι μῦσαι, ὀλυμπία δῶματ' ἔχοντες. cuius etiam nū hemistichium cum apud alios, tum apud Hesiodum legitur, Sed & Olympiadas Terentianus Musas hoc uersu uocat,

Carmen summè dedistis Olympiades mihi Musæ.

Item Hesiodus in Theogonia,

Μῦσαι ὀλυμπιάδων ἕδραι θεῶν αἰγυόχοιο.

χρυσάμπυκον Musæ etiam à Pindaro in Isthm. uocatae sunt, quod uidelicet ornamentum aureum in capite gestarent. *παρὰ τὸ χρυσοῖον & ἀμπυξ*, qui ornatus est capitis muliebris.

Ardalides adhæc Musæ cognominatae, ab Ardalo Vulcani filio, qui cum ad Træzenios tibias & Musas detulisset, eas ita à nomine suo appellauit, auctor Plut. in Symposio, & Stephanus, qui ita scribit: Ardalides & Ardaliotides in Træzene coluntur Musæ: sic ab Ardalo dictæ quopiam, uel à loco. Addit amplius Paus. fuisse apud Træzenios aram ueterem, super quam Musis & Somno diuinam rem faciebant, quod scilicet Musis somnum conuenire arbitrabantur.

Mæonidas demum Musas interdum uocat Ouid. à Mæonia, ut putatur, regione: uel ab Homero, qui Mæonius dictus est, à Mæone magno patre & tutore: uel à Mæone Lydorum rege, qui Homerum aluit, ut in eius uita legitur apud Plutarchum. Sunt tamen qui apud Ouidium in Metamorph. Myonias legant, ut quædam habent exemplaria, à Myonia Phocidis urbe, de qua Pausan. & Stephanus.

Hæc sunt Musarum cognomina, quæ collegi. Si de Musis forsitan nosse plura desideras, nostrum lege, si uacat, de Musis Syntagma.

SYNTAGMA OCTAVVM.
DE BACCHO, PRIAPO, ALIIS, AD ILLVSTRISSIMVM HERCVLEN BENTIVOLVM.

Cui dono damus hos duos libellos,
Incultos licet, & parum politos,
Hercules, tibi: qui columna solus
Nunc es Bentiuolæ domus relicta.
Et quidem tibi iurè, qui Gyraldi
Soles non nihil æstimare nugas.
Dianam & Bromium hinc deos habebis:
Hunc scenæ patrem, & Enthei furoris:
Venatrix alia est dea, & remota.
Hos legas, rogo, post tuas Camœnas,
Vel quæ Lydia, uel Latina cantant,
Culto (Iupiter) aureoq; plectro.
Quare hoc, quicquid id est, tibi dicatum,
Di faxint maneat, precor, perennè,
Nostra nota fides sit ut perennis.

Permulti sunt Illustrissime Hercules Bentiuale, qui modò bene comptam & ornatam habeant familiam, & equos bene curatos, & stratos pulchris ephippijs, & canum omnis generis turmas, itemq; aedes magnificas, aulaeis & peristromatis ornatas, nihil præterea curant, ac optant, etiam si ipsi indolenti ac imperiti & sint & habeantur. quibus id iurè dici potest, O uiri qui præstantes esse uultis, uestræ quidem domus & familiæ & iumenta rectè se habent, cæteraq; domestica: uos autem, si per uosmetipsos quàm deformes sitis, & sordidati, uidere possitis, iurè ac rectè illud de uobis dici posse uideretis, quod de huiusmodi hominibus, prudentissimus & eloquentissimus Demosthenes, & philosophus Diogenes dicere solebant: quorum alter uos oues aureo uellere opertas uocabat, quæ diuites quidem essent operimento, cæterum ipsæ sine ratione: sic eiusmodi homines ipsi rudes sunt, & ignari, alter uerò, caprificis in præcipitijs & altissimis ruinis ortis, similes hos ipsos arbitrabatur, quorum ficus non homines, sed corui & graculi decerpant & pascantur. Sic hoc tempore plurimos, mi doctissime Hercules, uideas, qui diuites & nobili loco nati, nihil aliud curant, nihil satagant, quàm uideri tales. Tu uerò nec illa spreuisti, sed te intus longè magis ornare studuisti: non uestibus dico (id quanquam nec negligis pro dignitate, & domus splendore) sed uirtutibus, sed literarum studijs, & his artibus omnibus, quæ sunt libero homine dignissimæ, quod uerissimum esse iudicabit, qui te in omni musices genere canentem audierit, & qui literarum tuarum elegantissimas notas conspexerit. At quid hæc ipse cōmemoro? quæ nec tu libenter audis: ut qui potius laudanda facere uelis, quàm coràm laudari. Nam & ista iam plerisq; omnibus nota sunt, quæ tu uel Latino, uel Italico uernaculo, id est Hetrusco sermone scribis: quorum etiam pleraq; in lucem data apparent, ut sunt Comædiæ, Satyræ, Epigrammata, & permulta alia. Quibus de rebus omnibus duo hæc mea Syntagma tibi dono dare constitui, ut sub tuo nomine in uulgus prodeant: in quibus Syntagmatibus Dionysij & Dianæ fabulas recensui, & eorum cognomina: quorum hæc uenationi, ille furori poetico, & toti scenæ apud gentes præfuerit. Quæ utraq; re tu delectaris: & uenatione quidem, ut corpus exerceas, ad uituendam ualeitudinem: & poetica, ut animum exornes, & quamplurimis prodesse possit.

Accipe igitur Illustrissime, ac doctissime Hercules, hæc nostra, ita ut in tua tuela suscipias: neue maledicorum uenenis pateant, tuæ correctionis antidotum eis adhibere uelis. Vale: & me, quod facis, tuo amore foue.
Ex grabatulo nostro.

BACCHVS, DIONYSIUS, alij.

Bacchi, seu Dionysij cognomina antequàm explicemus, prius disquirendum uidetur, quot hoc nomine fuerint. nam quamuis de omnibus simul agendum, non nihil tamen lucis ipsa tibi distinctio afferre poterit. Philostratus ergo in Apollonij Tyanæi uita, Dionysios tres fuisse ait, Thebanum, Indicum, & Assyrium. Diodor. itidem Siculus proditum ait, tres diuerso tempore fuisse. primum Indum, ex Ammone & Amalthea genitum, qui barbatus Dionysius dictus est, quòd Indorum more barbam nutriet: & Lenæus, quòd uinum ex racemis in torculari exprimere docuerit, alterum Dionysium Ioue natum & Proserpina, uel Cerere, quem primum ferunt boues ad aratra iunxisse, tertium Thebanum, Ioue item & Semele natum. At uerò noster M. Cicero lib. de Nat. deorum tertio, quinque cōnumerat: Multos, inquit, Dionysios habemus: primū, Ioue & Proserpina natum: secundum Nilo, qui Nysam dicitur condidisse (sunt tamen qui Nysum, non Nilum hoc Ciceronis loco legant:) tertium Caprio patre, eumq; Asiæ regem præfuisse dicunt, cuius Sabazia sunt instituta: quartum Ioue & Luna, cui sacra orphica putantur confici: quintum Nilo natum, & Thyone, à quo Trieterides constitutæ putantur, hæc ferè Cicero. Quod autem Dionysium primum ait ex Proserpina & Ioue natum, id ipsum & Orpheus in hymno testatur canens, *σὺς ἡμὲν Περσεφονείης ἀρρήστῳ λικτροῖσι τεκνωθεῖς*, hoc est, Iouis & Proserpinæ ineffabilibus lectis genitus. Communitis tamen poetarum opinio, Bacchum Iouis & Semeles filium facit. hinc Bacchus ipse in priore in Dionysij hymno, ut aliquando è Græco conuertit:

Ipse ego sum Dionysus Eribromus, edidit ipsa

Me mater

Me mater Semele, summo commixta Tonanti.

Qua de re consentiunt Diod. & Euseb. & quidem pluribus, quæ nos ita breuissimè repetimus. Cadmum ij tradunt Agenoris filium, ex Phœnicia ad quærendam Europam, quæ fuerat ab Ioue rapta, à rege missum fuisse: & cum non inueniret, tandem in Bœotia deuenisse, ibiq; Thebas condidisse, cumq; Harmoniam Veneris filiam duxisset uxorem, Semelem & sorores eius genuisse. Ioue autem Semelis amore capto, & ea multis artibus potito, Iunonis fraude, Semele Iouem tandem exorat, ut ad se, uti solitus esset, ad Iunonem accederet: illam non tulisse fulgura & tonitrua, exanimatamq; conflagrasse. edito abortu infante, Iouem femori suo puerum assuisse, perfecto partus tempore foetum edidisse, in Dracano nubilofo, ut canit Theocritus. ita enim scribit in Bacchis, seu Lenis poemate:

— Quem Dracano in nebuloso

Iuppiter, exoluens ingens femur, edidit altus.

Hoc quidem de Iouis femore Tiresias aliter interpretatur apud Euripidē in Bacchid. multis uersibus. Addunt præterea fabulæ, Parcas ipsum anguibus cinxisse, illis quidem immanibus, innoxie tamen pueri ora lambentibus. Vnde est illud poetæ Catulli de Bacchi comitibus:

Pars sese tortis serpentibus incingebant.

Beatus etiam Epiphanius libro tertio contra Hæreses, hos Bacchi serpentes ridet, ut in Euan dicam. Post hæc Mercurius ab Ioue traditum puerum ad Nysæ specum detulit, nymphis Nysæius educandum, quo in loco Dionysij nuncupatum ferunt, de patris & Nympharum nomine. In eodem loco ferunt uitis & uini usum, & plantandi rationē docuisse: portionem præterea ex horæ deo decocto confectam, quam zython Græci, nostri ceruisiam, alijsq; nominibus appellant. Ipsum dein cum exercitu non uirosum solum, sed & mulierum, terrarum orbem iustrasse aiunt, impijs ac iniustis hominibus, atrocissimè pœnis & supplicijs affectis. hæc tamen meis uerbis, quæ illi pluribus disseuere. Sed enim & illud notamus, noctuam auem inuisam fuisse huic deo, utpote cui uitam denegarit, solamq; à suis racemis abegerit, quòd mortalibus uinum criminata sit. Quin & illud proditum est, si infantes noctuæ oua assumpserint, perpetuò uinum odisse, & id non modò non bibere, sed & temulentos formidare, ut Philostratus auctor est. Bacchus igitur uocatus *ὁ τῷ Βαχίῳ*, hoc est, ab incompositè uociferando: quidam à coronæ genere, quæ Bacche dicebatur, deriuant. Baccha, inquit Varro, uinum in Hispania. Eustathius dici uoluit *ὁ τῷ Βαχίῳ*, quod significat ululare, & in conditè clamare, ut bacchæ facere solebant. mox & litera addita fuit, ut maior ac sonantior fieret, terribiliorq; uocis expressio: quo modo & nonnulli etiam in Iaccho contigisse putant. Græci aliquot Bacchum non dei nomen esse tradunt, sed sacerdotis Dionysij nomen, & rami cuiusdam, quo in eius dei sacris uterentur, in quibus & *Βακχίαν* acclamabatur, ut Hesychius prodidit: & perinde etiā *Βακχίαν*, fureo & insanio: & *Βακχίαν* Dionysij celebritas, quæ à nostris Bacchanalia, & Dionysia Bacchanalia dicuntur. Sed ex rixis quidam & contentionibus, quæ uino supra mensurā hausto seminantur, & clamoribus ex ebrietate fuffis, facta sunt etiā illa huic deo cognomina: *ἐραπίωνος*, *ἐπίθετος*, & *ἐπιθεμεύτης*, de quib. seorsū agemus. *ἐπί* enim, ut nosti, rixā & litē significat. Sed & Enyalius, id est Marti, hic deus cognominat⁹ est, teste Macrobio. Colebatur etiā apud Lacedæmonios Liberī patris simulachrū hasta insignite, nō thyrsō. Sanè thyrsus hasta fuit, cuius mucro hedera labente protegebatur: quod significabat, inquit Macrobius, uinculo quodā patientiæ obligandos impetus furoris, habet enim hedera uinciedī obligandiq; naturā: uini uerò calor ad furorē sæpe hominem propellit. Phurnutus quidē thyrsū ideo Baccho

cho ait attribui, quod ebriorum pedes suum officium haud planè peragant. Alij putant, quod raro computationes sine rixa & lite finiantur, ut Lapitharum & Centaurorum fabulæ declarant. Notissima est fabula de Lycurgo, qui Baccho insidiabatur, apud Homerum, ab Ouidio alijsq; repetita. Phurnutus hanc ita interpretatur, Bacchum, ait, fugientē Lycurgi insidias ad mare peruenisse, eumq; à Thetide seruatum. uites interpretatur Bacchi nutrices, Lycurgum uindemiatores, uinum autem marina aqua mixtum conseruari. Nunc quæso rem ridiculam audi, quam conuiuia Vlpianus, ut puto, narrat in cœnis apud Athenæum, de Bacchi origine. Ignorare, inquit, mihi uide mini conuiuia, auum Dionysij Cadmum cocum fuisse. illis autem tacentibus, Euhemerus (ait) Cous in tertio sacræ historiæ libro ita prodidit, auctoritate Sidoniorum, Cadmum regis cocum fuisse, qui sumpta Harmonia tibiçine regis aufugit, hæc ille. ex quibus præter rei nouitatem, Coum etiam uideamus appellatum Euhemerum, cum Messenium, uel Tegeaten aliàs: id quod in eius uita, in Poëtarum historia ostendimus. Puderet me hoc loco fabulam referre, nisi eam uir sanctus Arnobius recitaret lib. v. aduersus Gentes: Cum, inquit, inter homines esset adhuc Nyfius & Semeleus Liber, nosse inferos expetiuit, & sub Tartari sedibus quid nam rerum ageretur inquirere. Sed cupiditas hæc eius nonnullis difficultatibus impediatur, quod quæ irretac pergeret, inscitia itineris nesciebat. Profumnus quidam exoritur, ignominiosus amator dei, atq; in nepharias libidines satis pronus, qui se ianuam Ditis atq; Acherusios aditus pollicetur indicaturū, si sibi gereret morē deus, atq; uxorias uoluptates pateretur ex se capi. Deus facilis, iurat potestatis futurum ac uoluntatis se eius, sed cum primum ab inferis compos uoti atq; expeditionis redisset, uia comiter Profumnus edisserit, atq; in limine ipso prostituit inferorum. Interea dum Liber Stygem, Cerberū, Furias, atq; alias res omni curiosa inquisitione collustrat, ex uiuentium numero index inde decidit, atq; ex more sepelitur humano. emergit ab inferis Euhyus, & recognoscit extinctum ducem: qui ut fidem cōpleret pacti, & iurandi solueret religione se iuris, locum pergīt ad funeris, & ficorū ex arbore ramū ualidissimū præsecans, dolat, runcinat, læuigat, & humani speciei fabricatur in penis. Figit super aggerē tumuli, & postica ex parte nudatus accedit: subdit, insidit. lasciuia deinde luxuriantis assumpta, huc atq; illuc clunes torquet, & meditatur ab ligno pati, quod iam dudū in ueritate promiserat. hæc Arnobius, qui & ideo Ithyphallos erigi institutum asserit, & in hoc non Heraclitū solūm, sed totam cōtestatur Græciā. Fabulā hanc eandem cōperio in Græco libello, qui inscribitur *ισόρεια τῶν φώτων*. Item apud Hyginum, dum coronā Ariadnæ describit, ex his qui Argolica scripserunt: sed hominis uiam ostendentis, nomen non Profumnus uocatur, sed Hypolinnus, uel ut alia exemplaria habēt, Hypelipnus. in Græco uerò libello *πρόσμυον* etiam, & cum Arnobio cōuenit, u Græca litera in u nostrum conuersa, ut frequentissimè antiqui faciebant. & hoc etiā addit Hyginus, quod Bacchus ab Ioue patre impetrauit ad inferos descendere, ut inde Semelen matrē reduceret. & de hac fabula satis. Iam ad reliqua uenio. Effingebatur item uarijs modis Bacchus, aliquos ego attingā. Simulachra, inquit Phurnutus, nuda fiebant, ut uini naturam ostenderent, quæ secreta reuelat, unde illud est quod dici solet, In uino ueritas. Effingebatur & puer imberbis. hinc Tibul.

Solis æterna est Phœbo Bacchoq; iuuenta,

Nam decet intonsus crinis utrunq; deum. Ouid. in Metamorph.

Tibi enim incōsumpra iuuenta, Tu puer æternus, tu formosissimus, &c.

Item cum corniculis in fronte. Ouid. in Sappho,

Accedant capiti cornua, Bacchus eris,

Sed

Sed de cornibus. Bacchi dicam in Bugene plura. Interdū puer, & lætus, quod uinum modicè sumptum hilares & lætos homines faciat. Senex etiam aliquando, & caluus, propter scilicet immodicā bibendi intemperiem, & quod ex ebrietate arcana plerunq; retégantur. Indi etiam senem barbatur, ut dixi, Dionysium coluere: hinc Macrobius in i. Sat. Liberi, inquit, patris simulachra partim puerili ætate, partim iuuenili fingebatur. præterea barbata, specie senili quoq; & reliqua. Coronabatur pappinis, hedera, & ficulneis frōdibus: pampino quidem, & ficu, ex memoria nympharum Staphylæ & Sycæ: hedera uerò, Cissi pueri, qui fuerant in has plantas conuersi. Effictus est aliquando in curru pampino, & triumphans, qui pantheris modò, modò tigribus ac lynxibus trahebatur. Silenus pando asello propter astās, bacchis & Satyris thyrsos & ferulas uibrantibus, cæteroq; bacchantiū comitatu tum præeunte, tum subsequente. Nam ut scribit Strabo lib. x. ministri & asseclæ Dionysij putabantur, Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ, Thyiæ, Mimallones, Naiades, & Nymphæ, & Tityri. Porro addit & Phurnutus, *σκιρτὸς*, Scirtus, & *σκενιδας*, tum Pannes, & Sylvanos, & Bassarides: & nos Mænades addamus, & si quæ alia huiusmodi sunt fabulam æta potius quam numina. Atq; hic Ariadnæ chorus dicitur, ut puto, quem Dædalum statuariū effinxisse ferunt in Cnoso, ex albo marmore: cuius in Iliade meminisse uidetur Homerus, in illo, *ὅν δὲ χορὸν πρὸς κίλλου*. Quem chorū etiam designasse uideri potest Propertius in 2 Elegiarū:

Egit ut etantes dux Ariadna choros.

Philostratus Bacchi etiā imaginē in nauī, elegatissimè descripsit, qua Tyrrhenis nautis furorem immisit, eosq; demum in delphinos conuertit. Meminime has effictas nugas spectasse pulcherrimis ex musino opere figuris in templo olim Bacchi Romæ, nunc diuæ Agnæ dicato. Fabulam Homerus in hymnis, & Ouid. copiose, ante alios retulere. atq; de his hæcenus. Porro ab Indis Bacchus deus Saron nominabatur, qui uini confector interpretatus dicitur, ut Chares Mitylenæus ait. Sed iam institutum sequamur.

Dionysus, & Dionysius, Bacchus appellatus, à patre Ioue, & Nyfa urbe Arabiæ. nam post fulminatam Semelen, ait Diodorus, Iupiter ipsum infantem absconditum in femur cum continuisset, partus tempore in Nyfam Arabiæ urbem nymphis Nyfæis educandum dimisit: atq; inde ex Ioue & Nyfa, id est à *δὸς ἢ νύσα*, uocatus Dionysius. Paus. tamen in Laconicis, Inò Dionysij nutricem tradit. quod & Ouid. Quin etiam antrum ostendit ait, in quo fuerit nutritus, ut alibi est copiosius relatum. Hesiodi interpretis dictum ait, quasi *δεδόινυσον*, à *διδόναι* uidelicet *τὸν οἶνον*, quia sit dator uini: quod ante ipsum & Plato prodiderat. Phurnutus tamen: Dionysus, inquit, *ἢ τὸν δῖον ἔσθ' ὄν*, quasi nos adaperiens, *ἢ τὸν δῖον ἔσθ' ὄν*, *πρὸς τὸ δῖον εἶναι ἡμῶν ἡδέως*, quia nos iucundè ac suauiter irriget. uel dicitur quasi *δῖον ἔσθ' ὄν*, in uersione a in o, & l in n, quod curas soluat modicus, ut nimius animum, unde & Alysius dicitur, & Lyeus. Sedenim Macrobius Dionysius, inquit, à Physicis dicitur, quasi *δὸς νοῦς*, hoc est Iouis mens. Orpheus dictum innuit *ἄρ' τὸ δινεῖδαι, ἢ περιφύρεσθ' ἄρ'*, id est, quod circumferatur in ambitum, cum ait,

πρὸς τὸ δ' ἄρ' φῶσθ' ἢ λθῆ, δῖον ἔσθ' ὄν δ' ἐπεκλήθη,

ἔνεκε δινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπος. hoc est:

Prodit in lucem primus dicitur Dionysus,

Quod super immensum & latum uersetur olympum.

Cleanthes uerò dicitur ait *ἄρ' τὸ δῖον ἔσθ' ὄν*, hoc est à perficiendo, Dionysium enim solem Physici interpretati sunt, qua in re & Macrobius multū laborat. Artemidorus lib. ii. Onirocriticōn, & Suidas, etiā ipsi *ἄρ' τὸ δῖον ἔσθ' ὄν* deducūt, Sanè & Nyfæum, & Nyfium Dionysium dicitur pleriq; arbitrantur, à Nyfa Cythæronis, seu Heliconis monte: alij à Nyfa Arabiæ, Arrianus uerò, & Q. Curtius,

Curtius, & Philostratus, à Nyfa Indiæ tradunt, quibus & Pomp. Mela his uerbis subscribit, de Indiâ agens: Urbium, inquit, quas incolunt (sunt autem plurimæ) Nyfa est clarissima & maxima, montium Meros Ioui sacer: famam hinc præcipuam habent, quòd in illa genitum, in huius specu Liberum arbitrantur esse nutritum. unde Græcis auctoribus, ut femori Iouis insutura dicerent, aut materia ingessit, aut error. hæc Mela. At Stephanus, huius Nyfæ nomine urbes decem collegit, inter quas in Eubœa decimam retulit, ubi ait una eademque die uitem florere, & racemos maturos producere. Porro à Nyfio Baccho Nyseides, & Nyfiades nymphas legimus apud Ouidium, alios que poetas:

Liber pater Bacchus dictus est. Tibullus:

Candide Liber ades, sic sit tibi mystica uitis,
Sic hedera semper tempora uincta feras.

Vocatus autem Liber est, uel à linguæ licentia, ut plerique putant: nam uini potu magis liberi mortales fiunt, uel potius, quòd animum curis liberet, & pellat tristitiam. Ouid. in Arte:

Cura fugit multo, diluiturque mero:
Tunc ueniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit, &c.

Nec hac de re pauciora Horatius. Liber, inquit Seneca, non ob licentiam à linguæ dictus est inuentor uini: sed quia liberat seruitio curarum animum, afferit, uegetatque, & audaciorum in omnes conatus facit. Sunt qui dicant, quòd in liberis ciuitatibus coleretur: quin & earum symbolum esset. unde & Mariyas, eius minister, in ciuitatibus libertatis fuit indicium. Scribit Diod. Dionysium in Bœotia iussisse, in patriæ suæ gratiam omnes urbes liberas esse, condita de suo nomine ciuitate, quam ideo Eleutheras nuncupauit. Plut. in probl. ait, Cur bacchum liberum uocant? An quòd bibentibus libertatis causa sit: fiunt enim plerique potu licentiores? An quòd libationem inuenit? An uerò, sicut Alexander ait, quòd pro Bœotia libertate pugnauit, & ipse etiam ἐλευθερία, id est, Liber & Liberator cognominatus est. Paus. etiam in Attica, commemorat templum non magnum Bacchi ἐλευθερία, id est, ut exponit Domitius, Liberatoris. Hesy chius etiam eodem nomine cultum scribit. D. Augustinus Liberum appellatum scribit, quòd mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur: quòd etiam, agere in foeminis Liberam dicunt. Ob hoc Libero uirilem corporis partem in templo poni, foemineam Liberæ. libro uero v. cap. 1. x. idem scribit Augustinus: Liberum, inquit, à libramento appellari uolunt, quòd mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur, hoc idem dicunt in foeminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant, quòd & ipsam perhibeant semina emitte: & ob hoc, Libero eandem uirilem corporis partem in templo poni, foemineam Liberæ: & ob hoc addunt, mulieres attributas Libero, & uinum propter libidinem concitandam. atque hæc Augustinus. M. uerò Cicero lib. 11. de Nat. deorum, his superius dictis, quam exponatur, melius intelligitur. Cum enim alium esse dixisset Liberum Bacchum Semele & Ioue natum, à Libero quæ Romani cum Libera & Cerere auguste sancteque consecrassent, ait, quòd quale sit, ex mysterijs intelligi potest. Sed quòd ex nobis natos liberos appellamus, idcirco Cerere nati nominati sunt Liber & Libera, quorum trium deorum templum Cor. Tacitus in secundo Annal. Romæ apud Circum max. constructum ait, ab A. Posthumio dictatore uotum, à Tib. Cæs. instauratum. T. Liuius lib. 1. Decad. v. Supplicatio, inquit, ad Cereris Liberi Liberæque fuit, quòd ex Sabinis terræ motus ingens cum multis ædificiorum ruinis nunciatus erat. Meminit Liberæ & Cereris, sed & Liberi, sed non simul. Ci

mul, Cicero in VI. Verr. Sanè D. August. Liberam modò Venerem, modò Cererem dictam innuit. hæc eius uerba in v. 11: Cõfert hoc idem quæ Ceres, seu Venus, ut etiam in Cerere meminimus. Idem alibi: Ridet porro sacra Liberi, quæ cum alibi, tum Laurinij fierent impudentissime, pudendorum uirilium: lib. septimo, cap. xx. 11. Porro qui Liberum à uerbo labi dictum putarunt, ut Liber quasi Laber dicatur, ualde labi uidentur.

Thyoneus etiam appellatus. Hor. lib. 1. Carm. Nec Semeleius cum Martè confundet Thyoneus. à Thyone uerò matre dictus, ut Diod. & Hesy ch. docent, & Coel. Lutatius grammaticus in eò Stæt. Theb. lib. v.

10 Tunc primum sese trepidis sub nocte Thyoneus Detexit.

Idem scribit & Porphyrius in Horat. Ouid. Indetonsumque Thyoneum, dixit. Sunt qui Thyonem non matrem Bacchi, sed nutricem faciant, ut poeta Panyasis lib. Heracleiæ tertio. Sed hac de re plura Isaacius in comment. in Lycophronem. Alij Thyonem, à θυω, hoc est sacifico deducunt, propter orgia & mystica sacra: uel impeto, propter Bacchas & manades. A Thyoneo Thyonianus, Catullus dixit, in illo:

Migrate, hic meus est Thyonianus.

Acron tamen contra aliorum opinionem ita scribit: Thyoneus filius Liberi fuit, qui in Chio insula regnauit, pater Thoantis regis, cuius filia fuit Hypsipyle, quæ coniuratione facta aduersus uiros, sola patrem seruauit, quam fabulam Statius narrauit suo carmine. Videtur tamen hic erratum esse, & pro Chio, Lesbo legendum. Thyonem quidam terrasi, ut est apud Diodor. in quarto: alij Semelem etiam Thyonem uocatam tradunt. Sanè & Græci θεῖονον, ut ait Hesy chius, Dionysium uocauerunt, unde uideri potest Thyoneus dictus, quasi Theonius. Porro & Thyonidas à Rhodijs dictus Bacchus.

Dithyrambus Dionysius cognominatus, quòd bis natus esse crederetur, ex matre scilicet Semele, & mox ex patris femore: quasi, ut aiunt, duabus ianuis egressus, uel quòd in specu sit nutritus, quòd διδυροῖν esset, quòd plenus in primo de Poëtica dialogo declaratum est. Sed in antro nutritum quidem Dionysium, ait Paus. in Lacon, ab Ino etiam campum ante ipsum uocari *Νονίους κήποι*, id est Bacchi hortum. Vel fortè Dithyrambus dictus, ut est apud Diod. Origenem, & Eusebium: quòd Dionysius ipse ex Ioue & Cerere natus, discerptus à Titanibus, & decoctus, à matre sectando cõpositus & refectus, reuixisse dicitur. *καὶ τὸ δὲ ἐκ θυγατρὸς ἀναβαλεῖν*, hoc est, à bis in ianuam ingrediendo. qua de re & Ausonius in epistola ad Paulum de Centone: Ne, inquit, in sacris & fabulis aut Thyonianum miretis, aut turbitum, illum de Dionysio, hunc de Hippolyto reformatum. Quin & ab eodem, de Libero patre agente, Græcè uocatur *παραλόγους δίνους*, hoc est à Titanibus discerptus Dionysius. de hoc & Arnobius contra gentes: Et tamen, inquit, isti qui hominem nos colere morte functum ignominiosa ridetis, nonne & Liberum uos patrem membratim à Titanibus dissipatum, sanorum consecrationi aptatis? Idem item in v. sic inquit: Sed & illa desistimus Bacchanalia altera prædicare, in quibus, arcana & tacenda res proditur, insinuatque sacratis, ut occupatus puerilib. ludicris, distractus ab Titanibus Liber sit: ut ab hisdem membratim sectus, atque in ollulas coniectus ut coqueretur, quemadmodum Iupiter suauitate odoris illectus, inuocatus aduolatit ad prandium, cõpertaque re grati gratifatores obruerit fulmine, atque in imas tartari præcipitauerit sedes: huius rei testimonium, argumentumque fortunæ suæ prodidit carminibus Thracius Orpheus. & adhuc Arnobius. Liber hic tibi referre, quid hac de re tradat Macrobius. ex Orphica theologia, de Libero, seu Dionysio agens: Ideo, inquit, in illorum sacris traditur, Titaneo furore in membra discerptus, & frustis sepultis rursus uiuus & integer emersisse, quia *ὄσος*, quem diximus mentem uocari,

ex indiuiduo præbendo se diuidendum, & rursus ex diuiso ad indiuiduum reuertendo, & mudi implet officia, & naturæ suæ arcana non deserit. hæc quidem Macrobius. Phurnutus eandem fabulam ad uvas uindemiatas, & in uinum conuersas transfert, & quidē subtiliter, quod & Diod. in quarto. Planiora nunc afferamus. Sunt qui tradant, ideo Dithyrambon appellatum, quod ebrij ac temulenti minimè arcana conseruent, quodq; secreta & credita ex pectoris penetrati primùm, & deinde ex oris sermone depromant: quoniam, ut ait Phurnutus, uinum ἡ σόμα διδύροισι facit: quod & in primo de Hist. poetarum dixi. Physici quoq; ita interpretantur, ut in uitium naturam referant, quæ ex Ioue & Cerere, id est cœlesti hymbre & ex terra racemos proferat, ex quibus uinum exprimitur, alia ab alijs traduntur, & quædam in quarto à Diod. Hinc ergo & à Græcis *δημιουργος*, & in primis in hymnis ab Orpheo, & à nostris Bimater uocatus est. Ouidius quarto Metamorph. & hoc, & alia multa Bacchi nomina commemorat, quæ tibi hinc adscribam, ne ea sæpius repetere sit necesse. ait igitur:

Thuraq; dant, Bacchumq; uocant, Bromiumq;, Lyæumq;, Ignigenamq;, satumq; iterum, solumq; Bimatrem.
Additur his Nyseus, indetonisq; Thyoneus:
Et cum Lenæo, genialis confitor uuæ:
Nycæliuq;, Eleleusq; parens, & Iacchus, & Euan,
Et quæ præterea per Gratias plurima gentes
Nomina Liber habes.

Dictus & *θρίαμβος*, id est triumphus. Varro de Lingua Lat. sic triumphare appellatum, quod cum Imperatore milites redeuntes clamitabāt per urbem in Capitolium eunti, Io triumphæ id à *θρίαμβος* Græco Liberi patris cognomēto potest dictum esse. dictus autem *θρίαμβος*, & ἡ τῷ θροῶν, id est ab accinere, *λιταμβίζειν*, id est maledicere, unde & in bellicis triumphis multis anapæstis conuiciantes uti consueuerunt: & *λίπαι*, id est picam auem nugacem huic deo consecrarunt, ut Phurnutus prodit. quin & primus Liber triumphum bellicum duxit.

Meliastes Dionysius nuncupatus, teste Paus. in Arcad. à fonte Meliastari, qui prope Mantineam fuit spacio stadiorum VII, in cuius dei atrio orgia & sacra ab indigenis celebrabantur.

Mæonius etiam Bacchus uocatus, à regione ubi coleretur, & uites fœcum dissimæ essent. Vergil. Cape Mæonij carchesia Bacchi.

Mæonia uerò, Lydia: unde Bacchus Mæonius, Lydius, teste Seruio.

Ligyreus Dionysius nuncupatus, quod coleretur à Ligyreis Thraciæ populis, apud quos adytum fuit Libero patri consecratum, ex quo oracula reddebantur, mero copiosè epoto. Macrobius, auctor, qui super hoc citat Aristotelis Theologumena.

Bacchepæa Dionysius, de quo sic Macrobius. Præterea, inquit, barbata specie, senilicq; Dionysius, uti Græcis eius quæ Bacchapæan, item quæ Brissea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant, Hebona cognominantes. Citatur hac in re illud Euripidis, *ἀέσποντα φιλόδαφνε βακχεπαῖαν*. Scribit & Phurnutus uocatum *ἰόβαχρον*, ut supra meminimus.

Lyfius Bacchus in primis à Thebanis cultus fuit, tēplū habens prope theatrum, ut est apud Paus. in Bœot. spectabatq; ad portas Proctidas, ideo uerò Lyfius nuncupatus, quod Thebanos à Thracibus uinctos soluerit, hoc est *ἔλυσεν, παρὰ τὸ λύω*, nam deus Thracibus soporem immisit, quo illi sunt à Thebanis occisi. *λυσις* Bacchi hymnus est apud Orpheum. Lyfij item mentio apud Paus. in Corinth. ubi de Dianæ Ephesiæ foro agit. Scribit & Plut. in septem sapientum conuiuio, quod & Diocles inscribitur, Lyfium Bacchum cognomi-

cognominatum ex Biantis philosophi uerbis, hunc & Alyfion appellare uideretur Phurnutus in Baccho. Sanè & Lyfiphobon Iouem antiqui coluere, quod metum solueret: meminit Alicarnas, in vi. hist. Sed & Lygeus quoq; Bacchus uocabatur, quod curis scilicet hominum mentes soluat. Ouid.

Cura fugit multo, diluiturq; mero.

Quin & eadem ratione Lyfius etiam appellabatur, ut est apud Orpheum & Pausaniam: & utrunq; *παρὰ τὸ λύω*, soluo, denominatum uidemus. Illud etiam addit Hesychius, quod & sacerdotes eius, Lyfij nuncupabantur. Sunt qui tradant, Lyæum uel Lyfium ideo dictum, quod non solum membra soluat, sed quod etiam ex intemperanti potu sæpe rixæ atq; discordiæ oriuntur, hominumq; communitas soluitur. Nonnulli & Alyfium uocant, si modo sanisunt codices: ut est apud Phurnutum. Sanè Cœlius noster ad me de ludis scribens, Lydos nationem olim fortem atq; inuictam, ludos ait inuenisse, & hinc deum Lydium religiosè cultum à ueteribus, quem (inquit) alij Lyfium à soluendis curis appellare maluit.

Cephalena Dionysium Methymnæi colebant, oraculo moniti. cum enim aliquando piscatores iactu retis oleaginum caput cepissent, Apollinē consuluerunt, cuius uel herois uel dei esset capitis imago: respōsum à Pythia acceperunt, Dionysij Cephalæ: & exinde ipsum coluere. Paus. in Phocæic.

Lenæus Bacchus cognominatus, quod leniat mentem, ut putauit Donatus. quem ideo Seruus damnat in Georg. nam, ut inquit, uerbum Græcum non potest latinam etymologiam recipere. Eusebius & Diodorus, alijq; *ἐν τῷ λύνω*, id est torculari, deductum affirmant. Verg.

Huc ades, ô Lenæe pater, &c. Tibullus,

Odit Lenæus tristitia uerba pater.

Orpheus in hymnis, *ἐπιλύσιον* uocat, eadem ratione, quod uindemijs & torcularibus præsit. Scribit Hesychius, Lenæum ambitum seu circuitum, id est *περίβολον* magnum in urbe, id est Athenis habuisse, & in ipso fuisse Lenæi templum, in quo Athenienses certamina sua peragebant, antequam esset theatrum constructum. Considerandum, an in Limnæis legendum, nam sic ferè semper scriptum comperi in Græcis, ut infra dicemus. A Lenæo, Lenæo mensis denominatus. Videndum, an Lenæ Bacchæ à Lengo, an contra dictæ sint. Extat Theocriti Edyllium inscriptum, *λίνναε, ἢ Βολιχάε*.

Cressius Bacchus dictus uidetur, quod defunctam Ariadnam Cretensem sepeliuerit apud templum ipsi deo dicatum, uide Paus. in Corinth.

Melanægis Dionysius ex historia cognominatus est, nam cum bellum esset inter Athenienses & Bœotios, de Celænis uico in confinijs posito, Xanthius Bœotius Chimæten Atheniensium regem prouocauit: quo recusante, Melanthus Messenius à Periclymeno Nelei filio originem ducens, impetij causa pugnaturum se recepit. quare cum pugnarent singulari certamine, quidam nigra hircina pelle indutus, post Xanthij terga Melantho apparuit, ipsumq; iniqua facere dixit, quod secundus ueniret: quo dicto, respicientem Xanthium interemit, qua ex re & festum Apaturia, à deceptione cognominatum fuit, de quo alibi diximus: & Dionysij Melanægidis, hoc est nigricapri templum constructum fuit, in rei memoriam. Melanægidi ergo Dionysio, Musarum, natandi, & nauium annuasiebant certamina: quod Paus. scribit, & Suidas in Apaturijs.

Æsymnetes cognomentum Dionysij fuit, qua de re sic legimus: quod Eurypylus Euræmouis filius in Troiana direptione sit sortitus arcam, Vulcani (ut ferebatur) opus, donum ab Ioue datum Dardano, alij, Æneam hanc arcam aiunt reliquisse, dum fugeret. alij Cassandram tradunt, capsam ipsam abfecisse, futuram perniciem inuenienti. Vnde eam cum Eurypylus reclusisset,

infanire cœpit per temporis interualla, consultus Apollo pro remedio, respōdit, Eurypylum ire debere ad Tricliniam Dianā, ubi uirgo mactaretur. quod cum fecisset, & ipse furore, & populus ille liberatus est ab humana hostia: & is qui præterlabebatur fluiuius, pro *εμελιχία μελιχία*, id est fausto nomine pro infasto nuncupatus. historiam pluribus in Achaicis Paus. est executus. Sunt qui scribant hoc contigisse, quo tempore Hercules Ilium cepit: nec Theffalo Eurypylo Euramonis, sed Dexamenī regis Olenio cōtigisse. Deus autem qui in arca, Æsymnetes, id est rex uel præfectus Dionysius est dictus: cui nouem epopulo selecti, totidemq; mulieres, sacra quotannis faciebant.

Hygiates Dionysius, id est Salutaris colebatur: quid enim uino modico & temperato salubrius? Lege Galenum, Plinium, & Athenæum, eo uerò nomine Pythia coli præcepit, ut notum est.

Σωτήρ, id est Seruator Bacchus cognominatus à Græcis, quoniam eos seruauit in Mysia, cum ibi grassaretur Telephus, cum uitem obiecissent: quæ res ex dolo eius generis Sphaltes est appellata. Est & Soteris Bacchi mentio apud Plinium, sed ob aliud.

Enorchus Bacchus etiam appellatus, quod eius sacra cum tripudijs & salrationibus agerentur: hoc est, *παρα τὴν ἀρχήστας*, uel quod quum Thyestes cum sorore concubisset, natus ex eo coitu filius eo nomine, unde deo inditum cognomen. Enorchon uerò Dionysium ait Hesy chius in Samo appellari. Sanè *ἐνορχα*, quæcunq; non castrata, & cum testiculis, significant: unde forte etiam Baccho nomen, quippe qui & Taurus dicitur, ut alibi diligentius est à nobis notatum.

Morychus Bacchus cognomento dictus est à Siculis, *παρα τὸ μορῆσαι*, quod inquinare & polluere & fœdare significat, de quo in nostris Poëtis scenicis etiam scripsimus. Sumptum uerò inde uidetur, quoniam in uindemijs plerunq; musto faciem deturpabant non modò antiqui, sed & nostro hoc ipso tempore.

Problastum etiam eundem uocatum legimus, quoniam ex germinantibus uitiū palmitibus, qui *βλαστοί* dicuntur, illi sacra fierent: uel quando primum putabant.

Erebinthius uerò Dionysius in contumeliam & derisum dicebatur. quin & in prouerbium transijt, à cicere uidelicet legumine. uel à pudendo, quando id utrunq; *ἐρεβινθία* indicat. Hesy chius, *ἐρεβινθία δίνουσα* usurpat pro eo, qui nullius rei homo sit, nec dignus: iuxta (inquit) prouerbium, Cicerinum ius, hoc est, *ἐρεβινθίος ζωμός*, cum tamen ad multa medici utantur. Sunt qui Erebinthion Dionysion ideo dictum putent, quod ex leguminibus, ab antiquis conficeretur, sicut zithus Ægyptiorum, celia Hispanorum, ceruisia Gallorum, qui potus, inopia uini repertus fuit in his regionibus, quæ minus uitem ferunt.

Syciten Dionysium scribit Sosibius cultum à Lacedæmonijs, quasi tu dicas ficulneum. Hesy chius tamen Syceaten legere uidetur, ideo uerò sic appellatum: nam & ab eo ficum repertam tradunt, quo etiam argumento Milichius aliquando dictus est, quod & milicha ficus appellata sit. Nam & Naxij, Dionysij simulachra ita effingebant, ut ora nuñc ex uite, nunc ex ficu conformarent. Quin & Baccho Ægyptij diem quendam festum agebant, ut Herodotus in secundo scribit, sine porcis: sed eius loco phallorum ficulneorum à collo pendentiu statuæ cubitales è neruis compactæ, quas fœminæ circumferabant: & reliqua, quæ Herodotus exequitur. Sed & interdū legimus præter hederam, & pampinis & ficulneis ramis latè frondentibus, Bacchum coronatum, atq; ita deuictis hostibus triumphasse. Hedera uerò ideo sacra Baccho, quia

cho, quia contra ebrietatem facere putatur: uel quia Cissus puer fuisse in eius comitatu dicitur, qui cum saltaret cum Satyro, humi lethali ter afflictus, ab eo deo est in hederam transformatus, quæ & *λιωδός* Græcè uocatur, ut Constantinus in Geoponicis scribit. Sed quod hedera coronaretur, illud etiam patiam facit, quod Corymbifer dictus est. hinc illud Ouid.

Festa corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi.

Hinc & Dionysion uocata est species hederæ quædam. Ouid. uerò lib. Fast. sexto, Baccho hederam ideo attributā ait, quod Nyfiades nymphæ puerum quærente nouerca, hanc frondem cunis circumposuisse ferantur.

Sabazion Bacchum etiam uocatum inuenimus, à tripudijs & salrationibus, quæ à bacchantibus, & furentibus fieri in eius dei sacris consueuere. nam & *σαβαζιον* etiam barbari *σαβαζιον* dicunt, teste Suida: unde satizare iuxta Italicum idioma uir doctus deflexum putauit, cum alij à uasare & contasare deducant, quæ Latina sunt, & usitata uocabula. Sunt qui Sabas uetustos Thraciæ populos fuisse scribant, unde Sabazius sit appellatus: quod uidetur sensisse Eustathius. Porro & Phryges à Thracibus coloniam & sacra traxisse, ut pluribus testis est Strabo. quare non mirum, eadem sacra apud eosdem fuisse. Hesy chius de hoc deo sic propemodum: Sabazius cognomen, ait, est Dionysij. Sed aliqui filium putant, & nonnunquam etiam uocatum Sabon legimus. Fuit uerò Phryx Sabazius, qui & alibi Hyeum ipsum uocat, unde & Se mele Hye est appellata: id quod & Suidas & Phauorinus. De Sabazio præterea, ut deo peregrino, deq; eius sacris Sabazijs, Strabo in x. & Diodorus libro quarto, qui in Latinis est quintus. ita enim scribit: Traditur quocq; & aliter multa prior ætate fuisse Dionysius, quem ferunt ex Iotie & Proserpina natum, à nonnullisq; appellatum Sebazium, cuius genus, sacra, honores, propter pudorem nocturna occultatq; agunt. hic dicitur propter ingenij acumen, primus boues ad iugum iunxisse, eorumq; opera iacta semina frugem reddidisse, quia ex re illum cum cornibus finxerunt. de hoc hucusque Diod. Sabazio quidem hymnum cecinit Orpheus, cui aromata in suffimētum addidit, ita enim ait:

ἄλδι πωπερὸν ὑπὲρ σαβαζίου, ἰνδρμε δαίμορι.

In Sabazijs quidem cur serpens præferre hatur, dicemus in Pherephatte, id est Proserpina. Val. autem Arpocraton: *σαβοί*, inquit, Demosthenes pro Ctesiphonte. Quidam aiunt *σαβός* dici, sacra Sabazio agentes, hoc est Dionysio: uti Bacchos. Eundem uerò esse Sabazion & Dionysion, cum alij, tum Amphitheus in secundo Heracleæ. sic enim quosdam aiunt Græcos, Bacchos *σαβός* uocare. Mnaseas uerò Pataræus, Sabazion filium esse ait Dionysij. At quæ hæc quidem Arpocrat. Phauorinus uerò ait, Sabazium Thracis Dionysij uocant, & *σαβός* eius sacerdotes: & cætera, quæ plura scribit. Sed & hoc loco illud addamus de Sabis, quæ esse uolunt huic deo consecrata loca, quin & Bacchos ipsos, hoc est sacerdotes, sic uocabant, quos & duplici ββ Plur. in Symposiacis scribere uidetur, si exemplaribus credendum. Quin & illud ridiculum affert, Sabbatum Hebræorum inde descripti. Theophilus ab *σβοί*, *σαβοί* & Strabo in x. Hucusq; distuli M. Tullium, Apuleiumq; & Macrobiū citare, qui de hoc deo meminere: Cicero quidem in secundo de Legibus, Apuleius in octauo Metam. Macrobi. in primo Sat. ea ratione, quod non Sabazium, sed Sabadium per d, non per z proferunt: etsi antiqui eas literas interdum commutabant, ut Medentius Mezentius. Macrobius igitur de Liberoberi Solem atq; Liberum accepimus, quem Sabadium nuncupantes, magnifica religione celebrant, ut Alexander scribit: eiq; deo in colle Cilmisso & dedicata est, specie rotunda, cuius medium interpretet tectum. rotunditas ædis

monstrat huiusce fideris speciem, summoq; tecto lumen admittitur, ut appareat Solem cuncta uertice summo lustrare lucis immisso, & quia oriēte eo uniuersa patefunt, tantum Macrobius. Apuleius quoq; in Asino, hoc eodē Sabadij nomine uocauit. Porro libro secundo de Legibus. Cic. Nouos uero deos, & in his colendis nocturnas peruigilaciones, sic Aristophanes facetissimus poēta ueteris comœdiæ uexat. ut apud eum Sabeius, & quidam alij dei de Peregrinis iudicati, e ciuitatibus eiciantur. Sabeius quidem passim legitur, sed doctiores Sabadium legunt, Politianus, Beroaldus, alij. & ita Ciceronis locum castigant. ego aliquando ex superscriptis, etiam Sabum legi posse putauit. Longior fui in huius dei cognomine, ne tibi, ut mihi, diutius in perquirendo laborandum foret. Videtur Iupiter Sabazius dici, si Valerio Probo stamus in lib. de Notis antiquorum, ubi Ioui Sabazio legimus.

Hyes quoq; uocatus est Dionysius, ut in lib. de Iside & Osiride notauit Plut. quod uidelicet dominus sit humidæ naturæ. Suidas, *ὕς ὕς*, hoc est Hyes Hyæ, Dionysij est epitheton, sicuti Clidemus ait: quoniam, inquit, illi sacra perficimus per id tempus, quo deus pluit. Pherecydes uero ait, quoniam Hyen sit appellata Semele, & Dionysij nutrices Hyades. Aristophanes uero Hyen inter peregrinos deos connumerauit. Strabo quoque libro x. de Sabazijs agens, a Phrygijs in Thraciam tralatis, inter cetera quæ in ijs concinebantur, & *ὕς* reponit, quod nomen est Bacchi, ut *ὕς, σαβοί, ἰδ, ὕς, & ἄγυς*. Cæterum & Gnostici hæretici Iao principem confinxere in primo cœlo, ut docet & irridet Epiphanius: cuius Iao nominis rationē, & idem contra Valentinum & Gnosticos, qui eum Terminum dicunt, exhibet. at uero Hesychius & Phauorinus, Hyeus, id est *ὕς*, Sabazius interpretantur. quibus ex uerbis lux nonnulla infertur uerbis illis Macrobij in Sat. i. nam cum illud Orphei carmen citasset, in quo unum ait esse Iouem, unum Plutonium, unum Solem, unumq; Dionysium, hoc est,

ὕς ὕς, ὕς αἰδῆς, ὕς ἡλίου, ὕς δῖονο.

Ita subinfert: Huius uersus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clarij, in quo aliud quoque numen Soli adijcitur, qui in iisdem sacris uersibus inter cetera uocatur *ὕς*. Sed cum in *ὕς*, ego Hyeus, id est *ὕς*, uel *ὕς* legerem, repetitq; idem nomen & paulo infra *ἰδ*, & in quarto casu *ἰδ*, bis compositum uideamus, uidetur *ὕς* in recto pronuncianum, secundum Atticos.

Phausterium Bacchum cognominatum legimus, quia cum lampadibus, & cum luminibus nocturna eius sacra agerentur: ut etiam infra in Lampre re dicitur.

Choopotes Dionysius cognominatus, cui Choës sacrum instituit Themistocles: a mensura, seu uase & potu uocabulum deflexum uidetur.

Methymnaeum deum etiam Bacchum uocari, testis est Athenæus lib. 8. Dipnosoph. hæc enim eius sunt uerba, ubi de conuiujs agit: *ἐὐχίας*, inquit, uocabat non *ἐπὶ τῷ ἄχῃς*, quod est nutrimentum: sed ab eo quod est *ἐπὶ ἔχῃς*, id est a bene habendo. in has enim coeuntes, diuinitatem uenerantes, & ad lætitiā & *ἄνεσιν* ipsos adducentes, *μεθύγυτες*, potum quidem *μέθυς*, id est ebrietatem, deum uero hæc ipsa largientem Methymnaeum, & Lyæum, & Euion, & *ἰθίου* appellabant. Hæc a me quidē dure exposita, quo loco non modò Methymnaeū uides Bacchū cognominatū, a *μέθυς*, id est ebrietate, non autē a Methymna Lesbi: quāquā & nō incōgruē ab ea urbe, ubi optima uina prouenerēt, diceretur: sed etiam *ἰθίου*. quo nomine Bacchū, cum non appellatū adhuc legerim, libentius ego *λυαίου* uel *εὐίου* eo loco supposuerim, donec certius ali quid inueniamus. Sanē *ἰθίου* Apollo quidē cognominatus est, ut planē suo loco docuimus: qui dei tamen, Macrobio docente, ijdem credebantur.

Maronæus

Maronæus est Bacchus cognominatus a Tibullo, illo heroico ad Mesalam:

Victa Maronæo foedatus tempora Baccho.

Videtur & Cratinus, ut est apud Pollucē, *μαρωναί* pro Baccho & uino posuisse, illo senariolo,

Nec curauit tantum Marona, nec bibi.

De Marone uero & uino Homer. in primis in Odyss. & Philostrat. in Imaginibus, & Plinius, Athenæus etiam, ut alios mittam.

Iacchus mysticus, Bacchi & nomen & cognomen, qua uoce frequentissime & Græci & Latini usi sunt. Vergilius, Et mystica uanus Iacchi, & Claudianus libro primo de Raptu:

Ecce procul ternis Hecate uariata figuris
Exoritur, lætusq; simul procedit Iacchus,
Crinali florens hedera, quem Parthica tigris
Velat, & auratos in nodum colligit unguis,
Ebria Mæonijs figit uestigia thyrsis.

Herodotus lib. 8. scribit, Theocidem uirum Atheniensem, unā cum Demareto Lacedæmonio apud campum Thryasium Atticæ, ingentem uidisse puluerem ab Eleusine, & cum puluere audiuisse uocem quæ uideretur Iacchus mysticus, &c. Arrianus Nicomedensis lib. 2. de gestis Alexandri: Sed tradit, inquit, Herodotus apud Ægyptios Herculem unum ex duodecim deis haberi, sicuti ab Atheniensibus Bacchum Iouis & Proserpinæ filium colit, alium ab hoc Dionysio, & Iacchum mysticum huic Dionysio, non Thebano cantari. Quare qui mysticum nomen Bacchi putant, falluntur. Est etiam epithetum Iacchi, nec Galenus aliter intelligitur. Catullus:

At pater ex alia florens uolabat Iacchus.

Legimus epitaphium uetus: Dis Manibus Fabiæ Aconia Paulinæ Cer. filia, Aconis Catullini, v. c. ex præfec. etiam conf. ord. uxori Vetti prætextati v. c. præf. & cof. designati. sacratæ apud Eleusinam deo Iaccho, Cereri, & Coræ: sacratæ apud Lernam deo Libero & Cereri & Coræ: sacratæ apud Æginam deab. Tauro, Polæ, Sicæ, hierophantæ deæ Cereris, Hesychius non solum ait Iacchi nomine Bacchum uocari, sed & mysteriorum diem unam, in qua in mysterijs Iacchum ferebant, & canticum insuper quod cōcinebatur. Herodotus uero Iacchi & ipse nomē fuisse ait, Eleusinijs deabus ita familiarē, ut Dianæ Virbius, Adonis Veneri, Atys Cybeli. Meminit & huius Artemidorus de Insomnijs. Dicitur autem a uerbo *ἰακχάω*, quod est clamo & uociferor, ab Iaccho *ἰακχάωρος*, id est Iacchi sacerdos, & qui initiatus ijs mysterijs, ut Pollux scribit in primo. Alij tamen Iacchum uiri nomen ebrij & potatoris esse existimarunt, apud Athenæum, ex Athani auctoritate: animal etiam, quod uino delectatur.

οἶν Græcè, ut nosti, uinum significat. est & nomen proprium, & Dionysium significat. obseruat id Proclus in Platonis Cratylum. citat illud Orphei, *οἶνός ἀπὸ θεοῦ δῖος ἰακχῶς*. Idem, & qui theologi Græci dicuntur, tradunt. hinc etiam *θεοῖν* Bacchus uocatus, & *θεοῖν* Bacchanalia ab Atheniensibus dicta, ut est apud Hesychiū. *θεοῖν*, ipse Dionysius, ait Arpocraton: Æschylumq; in hoc & Istrum citat. unde *θεοῖν*, apud Lycurgum oratorem.

Mænoles Bacchus nominatus, ut Eusebius de Prep. Euāg. obseruat, quasi totus furēs. unde & illi Orgia sacra, quæ etiam idem uult a furore deducta esse, hoc est *παρὰ τῷ ὄργῃς*. Phurnutus quoq; eadem sentit: quin & Mænades eadem ratione appellatas ait. Mænalan & Origenes in tertio cōtra Celsum, Dionysium uocat, & muliebri habitu amictum ait. sed & eadem causa deus ipse Bacchus *μαινῶς*, ab Orptheo in hymnis dictus est.

Eraphiotēs Dionysius dictus, ut Theophilus & Hesychius tradunt. *εραπ*
Ολώπις autem dictus est, *παρά τ' ἐρράφθαι*, quod scilicet assutus Iouis femori fue-
 rit, uel *παρά τ' ἐρέφειδνα*, quod significat coronari, uel dictus, quod à lacte ca-
 prino nutritus, hoc est *ἐκ τῶ ἐρίφου*, id est hædo, alijs *ἐκ τῶ ἐρίφου*, id est à lite & cō-
 tentione, quæ in uino & poru fieri solet, ut alibi diximus, hinc & *ἐρίφρομο*, &
ἐρίφρομέτις. Sunt qui asserant hæc Bacchi extrema duo nomina deriuari ab *ε*
 particula intentiua, & quæ augmētum in compositione afferat, ergo Eribro-
 mus, id est perstrepens & multisonus; & Eribremetes, id est intonās, Baccho
 cognomina optimè conueniunt, Orpheus in hymno Bacchi Sabazij,

ὁς Βάκχον, Διονύσον, ἐρίφρομον, εἶρα Ολώπιω,
μηδ' ἐγκατέφασας. &c.

Et Bacchus ipse in Homerici hymni calce,
εἰμί δ' ἐγὼ Διονύσος ἐρίφρομος, ὃν τέκε μήτις
καλλιπὴς σείλη, διὸς γν' Ολώπιτι μιγῆσα. hoc est,
 Ipse ego sum Dionysos Eribromus, edidit ipsum
 Me mater Semele, summo commixta tonanti.

Bugenes, *βουγενὴς Διονύσος*, id est boue genitus, Bacchus ab Argiuis coleba-
 tur, hinc & Græcorum pleriq; *ταυρόμορφον* id est tauriformem Bacchum, &
ταυροκέφαλον, id est Tauricipitem, item *ταυρόπορον* ab Orpheo effingebant, & ap-
 pellabant: natumq; ex Persephone, ut Clemens in Strom. & Eusebius in se.
 cundo Præpar. Euang. tradunt, ut alios mittam. Quinimò etiam Taurus di-
 ctus est. & illi cornua attributa, & cognomen etiam factum *ταυροκέρας*, id est
 Tauricornis, ut est apud Nicandri comment. in Alexipharm. Idem & ab Or-
 pheo in hymnis *βουκέρας* & *δικέρας* uocat^r, id est bucerus & bicornis, hinc Oui,
 Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Ideo autem cornua Baccho sunt attributa, ut Diodorus in quinto tradit,
 quia primus boues iugo iunxerit, & Bacchus idem sit & Osiris, ut mox dice-
 mus. Idem tamen in quarto, idcirco cornutum Dionysium prodidit, quod
 Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cum cornibus fuisse dicatur. Sunt
 qui cornua pro audacia fumant, ut Phurnutus, quod audaces uinum faciat:
 & ideo cornutus & corniger formatur, quod in Arte Ouidius etiam innue-
 re uidetur, Tunc pauper cornua sumit. Scribit Porphyrio in 2. Carm. Horatij,
 super ea uerba, Aureo cornu decorum: Cornua, inquit, Libero patri & non
 nullis alijs assignantur, quoniam scilicet uinolentia proteruitatem & contum-
 maciam addere solet, quæ per cornua significaretur. Cornua, inquit Festus,
 Liberi patris simulachro adijciuntur, quem inuentorem uini dicunt, eo quod
 homines nimio uino truces fiunt. Sunt qui & scribant cornua cristas uocari,
 ut in illo Verg. 12. Æneid. Et rubræ cornua cristæ: hoc est, comæ, quas Græci
κίρατα nominant, unde & *κίρατα* tondere dicunt. & cornua hi uolunt cincinnos
 esse, ac ideo Mosen cornutum Hebræis uisum putant, ut etiam Lyfima-
 chum regem in eius nomismatibus uidemus, sed Armenios adhuc & Lydos
 sacerdotes cum huiusmodi cincinnis & capillis Romæ conspeximus. Porro
 & illud item apud Athenæum & Nicandri in Alexiphar. interpretem legis-
 mus, ueteres cornu bouis pro poculo usos fuisse: & inde factum esse, ut non
 solum cornua Dionysio finxerit antiquitas, sed etiam Taurus ipse diceretur,
 & Tauriformis, id est *ταυρόμορφος* in Cyzico coleretur, & *κίρατος*, id est cornu-
 tus dicatur à Nicandro. Verum quod cornibus antiqui biberēt, illud etiam
 num indicio esse potest, quod Græci *κίρατα* dicunt miscere, uidelicet à cor-
 nu uocabulum deflexum, & *κίρατος*, quasi *κίρατος*, à *κίρατος*, quod cornu signifi-
 cat. Illud insuper annotandum duxi, quod flumina etiam plerunq; non mo-
 dò apud pictores, sed & scriptores, cornigera & tauriformia sint solita effin-
 gi, ut Padus, & Ausidus, Vergilio, Horatio, Ouidio, alijs, Quin & historia
 idem

idem comprobare uidetur. Scribit Suet. Tranquillus, Epidium Rhetorē pre-
 dicare solitum, se à C. Epidio ortum fuisse, quem ferunt olim præcipitatum
 in fontem fluminis securi. paulò post cum cornibus extitisse, ac statim non
 comparuisse, in numeroq; deorum habitum.

Δυσάρκω, Dufarcem uocabant Nabathæi Bacchum, ut ex Isid. scribit Hesy-
 chius, & à Pœonibus *Δύαλος* Dyalus dictus fuit. idem est autor.

Osirin pleriq; omnes Ægyptium Dionysium esse uoluerunt, ut pluribus
 Plutarch. & Diodorus ostendūt. Tibullus quoq; cum Baccho cōiunxit. Sed
 quid uetat, quin eius tibi lepidissimum carmen ex primo libro recitem: ita e-
 nim ille de Messala:

Te canit, atq; suum pubes miratur Osirin,
 Barbara Memphitem plangere docta bouem.
 Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
 Et teneram ferro sollicitauit humum.
 Primus in expertæ commisit semina terræ,
 Pomaq; non notis legit ab arboribus.
 Hic docuit teneram palis adiungere uitem,
 Hic uiridem dura cadere falce comam,
 Illi iucundos primùm matura saporis,
 Expressa incultis uua dedit pedibus.
 Ille liquor docuit uoces inflectere cantu,
 Mouit & ad certos nescia membra modos.
 Bacchus & agricolæ magno confecta labore
 Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.
 Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert,
 Crura licet dura compede pressa sonent.
 Non tibi sunt tristes curæ, nec luctus Osiri,
 Sed Chorus & cantus, sed leuis aptus amor.
 Sed uarij flores, & frons redimita corymbis,
 Fusa sed ad teneros lutea passa pedes,
 Et tyriæ uestes, & dulcis tibia cantu,
 Et leuis occultis conscia cista sacris:

Huc ades. &c. Idem ergo Dionysius & Osiris est, hinc & Chenosis
 hederà dicta est, hoc est Osiridis planta. Ab alijs tamen Sol existimatur,
 & propterea Eusebio & Diodoro tradentibus, *πολύφθαλμος*, id est multio-
 culus Græcè interpretari potest, nam ut Plutarch. scribit, os apud Ægyptios
 multum significat, & *οὐς* oculus. Obseruat Macrobius, Ægyptios, quoties
 solem exprimere uolebāt, sceptrū, & in sceptro ipso oculi effigie insculpisse:
 per sceptrū, potestatem significantes: per oculū uerò, quod cuncta perlustret,
 tum etiam Solem ipsum, Iouis oculum existimatum. lege Macrobiū, &
 Plutarchi librum Isidis & Osiridis, ex quo libro etiam colligimus, Osirin Ni-
 lum quoq; uocatum, & nigro fuisse corporis colore: & Hellanico teste, *νοσι-*
ρα à sacerdotibus appellatum, proprio uerò nomine Arsaphen dictū, quod
 parum probat Plutarchus. qui & eum dictum ait, *ἐκ τῶ ὀσίω ἱερῶ*, id est, ex sa-
 cro sancto. Fuit autem Osiris frater & uir Isidis, ut planè ostendit Diodorus
 in primo. Ait enim, gigantes in eum insurrexisse, ut & in Iouem. unde cum
 ipsos deuicisset Ægyptios, lege sanxisset, præter communem ceterorum om-
 nium morem, fas esse sororē à fratre uxorē duci: exēplo Isidis motos, quæ fra-
 tri Osiridi nupsisset. Quare nescio q̄ pacto deceptus Lactantius sit in primo,
 cum Isidis sacra describeret, ut Osirin Isidis filiū dixerit: quē locū parū castiga-
 tū crediderim. nā & ibidē hemistichium Ouidij Lucano ascripsit, Nunquāq; sa-
 tis quæsitus Osiris. Sed memorię hoc sit erratū, Porro q̄d per fraudē sit Osiris
 à fratre

à fratre Typhone occisus, & in partes plures dissectus, deq; uirili m embro, cetera plura ex Diodoro, Luciano, & Plutarcho. Nā quod Saturni filius fuerit, idem ostendunt: alij Pamilan quampiam ferunt, quæ Thebis è Iouis templo aquatum egressa audierit uocem iubentem, ut proclamaret, magnū regem & benefactorem Osirin natum esse, & ea hac spe acta Osirin educauit, ex cuius rei memoria celebritas Pamiliorum instituta fuit, Phallophorij ualde similis, in qua simulachrum proponebatur, ac circumferebatur, cui tres testiculi inerant, propterea quod id deus generationis principium esse putabatur omnium, quæ à generatione proueniūt: quin & Priapo deus similis, Pammeles, teste Hesychio, dicebatur, ut paulò mox ostendam. cetera de Osiri notiora sunt, quam ut pluribus hic ego explicem. Illud ex Plut. non reticuerim, Osirin humana forma effictum cum genitali arrecto, ob uidelicet generationem, educationemq; amictus uerò eius φλογιδίς, id est flammeus. Si his preterea plura cupis de Osiride, bella, peregrinationes, inuenta, ultionem, sacra, lege in primis Diodorum, qui & hanc eius columnæ inscriptionem adscribit: Mihi pater Saturnus, deorum omnium iunior: sum uerò Osiris rex, qui uniuersum peragraui orbem, usque ad desertos Indorū fines: ad eos quoq; profectus sum, qui Septentrioni subiacent, usq; ad Istri fontes: itē alias orbis partes adiuui, usq; ad mare Oceanū: sum Saturni filius antiquior, germine ex pulchro & generoso ortum, cui non semen genus fuit, neq; ullus est in orbe, ad quem non accesserim, locus: omnes docens, quorum ipse inuentor fui. Osiris demum hæc nomina, Hysiris, Arsaphen, Nilus, Ammon, Dionysius, Serapis, Pluto, Iupiter, Pan, Sol multioculus. Porro scribit Hesychius, apud Aegyptios, mulieres subuenteana parere, quæ Osiris nomine appellentur.

Taurophagus Dionysius appellatus est à Sophocle, ea ratione, ut ait Scholiastes, quod bos daretur dithyrambicis poetis in uictoriæ præmiū. Alij crudelem & immanem interpretantur, animalis tauri naturam respicientes. Alij ad uinolentiam referunt, ut paulò antè notauī. Meminit & Taurophagi Bacchi Hesychius, & Suidas: sed & taurus membrum uirile significat, unde Laestaurus dictus, qui mentulatio est, ut in Hercule docui.

Hebona, Bacchum significantes, Neapolitani in Campania, ut Macrob. scribit, celebrabant. Legimus & in elogijs antiquitatū ueterem Epigraphen huic deo ab Iunio Aquila positam, quæ talis est:

ΗΒΩΝΙ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩ ΘΕΩ ΙΟΥΝΙΟΣ ΑΚΥΛΑΣ ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΣΤΡΑΤΕΥΣΑΜΕΝΟΣ ΕΠΙΤΡΟΦΕΥΣΑΣ ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΣ.
Hoc est, Heboni illustrissimo deo Iunius Aquila iunior, miles, procurator, tribunus. Pontanus Iouianus libro primo suæ Vrania, certè hæc cecinit, de Neapoli agens:

Hæc annis florentem, oculisq; & crine decentem
Hebonem uenerata, suos ritus, patriūq;
Instituit morem, & factis iam ritè peractis,
Urbs Hebona salutat, agricq; Hebona frequentant,
Hebona & referunt simul antra, & littora & amnes:
Hic etenim florem ætatis, roburq; iuuentæ
Et speciem deus, & formæ dat habere decorem,
Oraq; luminaq; & moderantes corpora sensus.

Videtur uerò Hebo uocari, sicut Hebe, hoc est, ἀπὸ τῆς ἡβης, id est à lanugine, & tenera molliq; ætate, ut etiam hi Pontani uersus innuere uidentur. Sane & Aegyptij Bebonem Typhonem appellarunt, ut Manethus & Plut. scribunt, quæ uox λέβητις, λέβητις significat.

λαμπήριος Dionysij cognomē fuit, cuius templum fuit apud Pallenenses, in quo celebritas agebatur, quam ab eo deo λαμπήριον uocabant, à facibus & splendore

& splendore scilicet, hoc est, ἀπὸ τῶν λαμπήριον, id est à facie & lumine. Nocturnum enim ea solennitas celebrabatur, facesq; ad templum ferebant, atq; ita bene poti, crateres per totam urbem statuebant, quo melius quisq; deum coleret. Pausanias auctor.

Acratophorus Dionysius, ἀκρατόφορος dictus & celebratus in primis Phigalia, ab inferendo uidelicet ἀκράτῳ, id est purum ac merum uinum. nam pugnis ludebant, cum nondum haberent brachiale lorium, sed milichis certabant. Sunt autem μίλιχα tenuissima ex crudo coria, inuicem innexa, implicitaq; ut in Arcad. docet Paus. Sanè Varro acratophoron uinum in primo de Rustica uocat: Ea, inquit, minus sumptuosa uinea, quæ sine iugo ministrat ἀκρατόφορον οἶνον, id est uinum purum.

Μίσηφορος, Mitrphorus, hoc est mitratus, Dionysius uocatus est, ea ratione, ut putatur, quod si quando ex nimio potu ipsius bibentis caput ageretur, uel (ut fit) nutaret, mitra caput ligabatur, ex qua re, ut putat Diod. fuit uocatus μίσηφορος. repetit idem & Euseb. in secundo Præparat. Euāg. Orpheus in hymnis, νυκτελι δὲ θεοῦ μίσηφορε θυροσπινάκτα. Hinc apparet, & Thyrsiana cta Bacchum etiam appellatum, hoc est, qui Thyrsu regnet.

Biformis, hoc est διμορφος, uocatus est Dionysius, ut docet Diod. quoniam duo Dionysij fuerunt, prior barba promissa fuit, qui antiquo more barbam nutriuit: posterior alter speciosus iuuenis, & delicatus. quidam duplicem illi formam tributam uolunt, quoniam uinū & hilares homines reddat, & iracundos. hinc illum in hymno διμορφον nomine salutat Orpheus: alio loco, διφνὺ λυσέον ἱακχον nuncupat, hoc est, duplicis naturæ Lyssum Iacchum, in hymno uidelicet ad μίστω δόνουον.

αἰθιοπείδης Dionysium uocauit Anacreon poeta, ut notat Hesychius. alij uinum interpretantur, sed utrunq; à colore nigro & igne, alij Dianā etiam hoc nomine uocant, Æthiopiā.

Polites, & Axites, Dionysij cognomina scribit in Arcad. Pausan. Heræus enim Lycaonis filius, urbem de suo nomine Heræensem in Arcadia condidit, ad Alpei fluminis dexteram ripam, ubi duo fuere Dionysij templa, alterius Polites nominati, alterius Axites.

Phleona etiam Dionysium appellatum uidemus, παρὰ τὸ φλέειν, τὸ πολυκαρπῆν seu φλέειν, ut etiam Aelianus scribit, hoc est à multo ferendo fructu. est enim Dionysius fructuum deus, quin & ab uua & uindemijs appellatus est Protryges, Staphilites, & Omphacites: alijsq; ab his rebus, nominibus. Sed & Corē, id est Proserpinam uel Cererē, matrem uidelicet Liberī, Phlaean uocabāt Lacones. scribit Clemēs, Iouē in serpentē conuersum Pherepattæ, hoc est Proserpinæ uim intulisse, & inde natū Dionysium, qua de re etiā in mysticis Sabasiorum serpens præferebatur, in orbem complicatus, & perinde poetæ serpentem tauri parentem dixere, symbolicè hoc ipsum significantes.

Phlyus Dionysius appellatus fuit, ut in primo Apollonij Rhodij interpretes notant, ἀπὸ τῶν φλύων τῶν οἴνων, ὅθεν δὲ θήναι. hoc est, quod uinum lætum faciat. Quamuis sint qui ab Aræthyræa Peloponnesi ciuitate, posita in montibus Sicyonijs, quæ mox Phlyusa à Phlyunte dicta est, Dionysij & Chtheno-phyles filio appellatum uelint. Paus. à Phliante deriuari existimauit, id quod etiam testatur Steph. Lacedæmonij Phliasium mensum eum numerāt, in quo fructus uigent. Sed de Phliasijs in Corinthiacis Paus. longè plura.

Rectus id est ὀρθος, Dionysius cultus Athenis. Amphictiō enim Atheniense rex, ut scribit Philochorus, omnium primus à Dionysio edoctus, merū dedit: quo factū est, ut homines prius mero incurui, mox recti facti sunt, quare factū est, ut in Horarū ædærecto, ἰ. ὀρθῶν, Dionysio ara erigeret. Quin & Paus. in Bæot, Scyllam, ait, simulachrū Dionysij recti, Myronis opus, consecrasse. Eubulus

Eubulus etiam Dionysius dictus. *Ὀυβουλῆα* Orpheus uocauit, quem Maecrobius est interpretatus, boni consilij deum praestitem. Idem Orpheus in hymno ad Proserpinam, *μῆτορ φρίβριμέτη πολυμόρφου Ὀυβουλῆα*: Mater intonantis multiformis Eubuli, id est Bacchi. quo eodem tamen nomine & Plutonem uocatum, iam ostendimus. Sed & idem Orpheus in hymno ad Dionysium, *Ὀυβουλῆα* inuocat.

Calydonius Dionysius cognominatus, cuius simulachrum post Calydonis direptionem delatum Patras fuisse fertur. huius dei Coreus sacerdos, an tequam Calydon euerteretur, Calirrhoes uirginis amore captus, cum eam nullo pacto flectere posset, deum precatus est, ut sibi adesset. Sacerdoti deus annuit, & Calydonijs furorem immisit: quibus consulentibus Dodonaeum oraculum, responsum dedit, Coreum debere Calirrhoen Dionysio immolare, aut offerentem se aliam pro ea: nulla uero se offerente, Calirrhoen ad aram statuerunt. Tunc Coreus se pro ea interfecit. paulo post, & illa sibi manus consciiuit, ut longo sermonis ductu Paus. prodit. Adeo pro Anterotis numine poenas uindex Nemesis reposcit.

Ὀυβου Bacchi cognomen. Orpheus in hymno ad Dionysium, cum suffimen to styracis, *Ὀυβου ἀγνον*. & in Lysio Lenço hymno, *Ὀυβου βακχε*. & Euripides in Bacchis, Euiou Baccheua dixit. Persius,

Euiou ingeminat, reparabilis affonat Echo. Quo loco Probus, seu Cornutus grammaticus: Euius, inquit, Liber pater dictus est, eo quod in bello giganteo cum non apparuisset, eum pater credidit discerptum à gigantibus: & dixit, heu, quæ uox gemētis est: deinde adiecit, *ὦ υἱο*, id est filius. Acron tamen in Horat. ait, Bacchum mutatum in leonem, gigantem interfecisse, & tunc Iouem, o bone fili dixisse, id est, *ὦ υἱο*. hinc & Euhyas baccha ab Horatio tertio Carm. E somnis stupet Euhyas. sanè Euhyon, uel Euhyus, impropria est diphthongus, quæ syllabam producit: breuiter tamen effertur. Horatius, Monet Sithonijs non leuis Euhyus. Idem, Dissipat Euhyus curas edaces. Statius libro primo:

Et tunc fortè dies noto signata tonantis,
Fulmine prærepti cum te tener
Euhyie partus Transmisere patri.

Utiur Lucretius & Columella. Sunt tamen qui *Ὀυβου* libentius legant, & ab *Ὀυβου* deriuant. Phurnutus certè manuscriptus, dum Dionysij nomina recenset, cum de Alyfio & Lyæo prius dixisset, *Βρομίου δὲ, καὶ Βάκχου, καὶ Ἰακχου, καὶ Ὀυβου, καὶ Βαβακτιος, καὶ Ἰοβάκχου Ἰαλαίτου*. ubi Babactes & Iobacchus etiam uocatur: quæ uerba uolui recensere, ne codex impressus Græcus, & qui eum interpretati sunt, te fallant, ubi Bromium tantum referunt, satis confuse & inconditè, & nullo penè sensu. Sed in hoc auctore huiusmodi errata penè infinita, si cum antiquis conferas, inuenies.

Euan etiam pro Baccho accipitur apud Ouidium in quarto, illo uersu:

Nycteliusq; Eleleusq; parens, & Iacchus, & Euan.

Statius in Syl. Bassaridum rotator Euan. Idem Theb. 5. Et à summis auditus montibus Euan. quod nomen factum à uoce bacchantium, unde etiam Bacchæ ipsæ, Euanes dictæ. Vergilius:

Illa chorum simulans, euantes orgia circum Ducebat Phrygias.

Quo loco Seruius, Euanes, inquit, bacchantes, à Libero, qui Euan dicitur. Propertius,

Egit ut euantes dux Aridana choros. Silius in primo:

Non ille euantis Massyllæ palluit iras.

Sed hoc loco non reticuerim, quod à uiro cum sanctissimo, tum doctissimo Epiphaniō scribitur libro contra hæreses tertio, in factis Dionysij, qui serpentibus,

serpentibus coronati clamantes ac euantes Væ uæ, illam adhuc Euan à serpente deceptam inuocantes: Aut, inquit, per aspiratam uocem ex Hebræorum lingua, serpentem ad suum errorem acclamantes. Eua enim absq; afflatu, Hebræis mulierem significat: cum aspiratione uero, serpentem. hæc quidem ille, quæ in derisum potius afferi putò à uiro sancto, quam cōsentanea Græcis. Sanè Priscianus Euan Euanis declinat: cum & alij Euan, in declinabilem uelint esse uocem bacchantium. Hesychius tamen ait, Euan hederam ab Indis appellari. alibi uero Euan Dionysium uocari prodidit. hinc Orpheus, ut puto, inuocat in hymno ad Hippam Bacchi nutricem *Ὀυβου*, quasi dicat Dionysiacam:

Inuoco nutricem Bacchi Hippam, Euada nympham,

Nescio quàm rectè uerti: Græce sic,

Ἰππαμ λιπλίκω Βάκχου τροφῶν, Ὀυβου λέγεις

Hippam uocat Hesychius Iunonem. uetus certè Orphæi codex Hiptam; non Hippam habet.

Bassareus, Dionysius cognominatus est. Orpheus in hymno *Βάσαρον* uocat. Ita enim ad illum, hymnum exorditur,

ἰλθε μάκαρ Διόνυσε τρυγίασσε, τρωρομέτωπ Βάσαρε. Id est,

Huc foelix Dionysse ueni, sate fulminis igne, Bassare tauriformis.

Horatius,

Non ego te candide Bassareu Inuitum quatiam.

Quo loco Acron & Porphyrio consentiunt, quod Bassaris sit uestis genus. hoc amplius addit Acron, usq; ad pedes demissa. dicta à Bassara loco Lydiæ, ubi sit, unde & Bacchæ Bassarides dictæ. Cornutus quoq; grammaticus in eo Persij uersu,

Bassaris & lyncen Mænas flexura corymbis.

Bassarides, inquit, omnes Bacchæ dictæ sunt: sed & ipse Liber pater Bassareus. ut Horatius, Non ego te candide Bassareu Inuitum quatiam. Quibusdam uidetur à genere uestis, qua Liber pater utitur, demissa ad talos, quam Thraces bassaram uocant. Quidam à uulpibus, quarum pellibus Bacchæ succingebantur, ut & lyncum pantherarumq; pellibus. Vulpes inde Thraces, bassares dicunt. Sanè Pollux & Hesychius bassarum uestem esse affirmant. Phurnutus tamen *ὄφ τῶ Βάσαρον*, id est à dicendo, uel clamando deriuat, & simpliciter scribit. Fuit & Massaris Bacchi nomen, ut infra dicam.

Narthecophorus Dionysius à ferula dictus, quæ *ναρθύνη* Græce dicitur, & illi attribuitur, & eum sectantibus, ut Sileni sunt, Bacchæ, Satyri, alij. Utiur Orpheus in hymnis hoc Dionysij epitheto. Sanè quoniam ad fulciēdos & sustinendos uacillantes gressus ferula idonea est, ideo Baccho Silenioq; ac cæteris attribuitur, utpote uino titubantibus, hinc & illud apud Plat. in Phædone, *εἰσὶ γὰρ δὴ φρασιμ οἱ ποδὶ τὰς τελευτὰς, ναρθύνηφοροι πολλοί, Βάκχοι δὲ γε πᾶσι*. hoc est: Sūt enim, quod aiunt qui de religionibus tractant, narthecophori, id est feruligeri multi, pauci uero Bacchi. quod miror in sua prouerbia nō transulisse Erasmus, cum tamen elegantissimè de ijs dicatur, quæ admodum rara sunt inter multos: ut si unum Homerum dicas, inter poetas penè innumerabiles. Porro *ναρθύνηφορον* Bacchū Eusebius in secundo Præp. euāg. ideo uocatū his uerbis ait: Ferulam Baccho in manu tradunt, quia cum non permixtum aqua uinum homines biberent, & in furorem uerterentur, alter alterum baculis ferirent, indeq; pleriq; morerentur, pro lignis his baculis, ferulis uti persuasit: & ex eo nomen factum uidetur. De ferulis etiam Phurnutus, & quare, nonnulla his similia protulit.

Bromius Bacchus cognominatus est, & hoc Orpheus usus est in hymnis. Diod. Siculus à sonitu tonitrus ac fulminis in ortu Bacchi uocatū significat.

Βρομῆα quippe resonat, & *βρόμος* sonitus, & ignis crepitus. Meminit & Telecli des apud Hefychiū. Eusebius, Bromiū ait uocatum ἐκ τοῦ βρόμου, id est ignis sonitu: qui cum abortu ederetur, insonuit. Magis mirū illud est quod Proclus, alijq; in Hesiodi commentarijs de Re rust. scribunt, ubi de Lenæone mense agitur. *βρόμος*, ut tradunt, Dionysius est: unde brumalia, quæ celebritas fuit, quæ in bruma, atq; adeo mense Lenæone agebatur: quæ tum in nostro Decembre, tum Ianuario peragebatur: qua de re in nostro de Annis, mētib; &c. Sedenim & Dianā *βρομῆαν* Orpheus in hymnis nominat. de Bromio & Phur nutus, qui à uoce calcatiū uinum in torculari, cum alijs deducit nominibus.

Agobolus, αἰγόβολος Dionysius, apud Potniam colebatur, de cuius rei nomine historia hæc prodita est. Cum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt, & furorem, ob ebrietatem, ut Bacchi sacerdotem interemerint: quare dei ira graui pestilentia affecti sunt. Ciues hac de re Apollinem consuauere: à quo responsum acceperunt, ut deo formosissimum puerum immolarent. quod cum Potnienses per multos annos fecissent, capram demum à deo edocti, pro puero supposuerunt. unde deo cognomen, à capra uidelicet supposita, factum uidetur.

Eleleus apud Ouid. Bacchi nomen existimatur, cum canit in 4. Metamor.

Nicteliusq; Eleleusq; parens, & Iacchus, & Euan.

Sed ἐλελεῖ aduerbium est, exclamatio bellica, ut notat Hefychius: uel ut aij putant, quædam ante pæana exclamatio, hoc est ut Græcè dicitur, πῶναι φόνησις πωμανισμῶ. Visus est Æschylus in Prometheo in uinculis. Etia in miseratione putat Ouidij interpres. ἐλελεῖ aduerbiū hortatis esse, quo procedentes ad orgia celebranda, & ad conferendam pugnam uterentur. Sanè Ouidij uersum quidam ita legunt, Nictelius, Liberq; parens, &c. quod parū placet. alij Eleus legunt, & à misericordia, id est ἐλεῖ, uel ἔλεος deriuare contēdunt. nam ab Eleleo & Eleleides denominatæ apud Ouid. bacchæ, & Eleides.

Ignigena Bacchus etiā ab Ouidio cognominatus, secundū fabulam quæ dē à fulminata Semele: aliqui à uini natura ignea, unde & à Græcis *πυρρῆος* uocatus. Strabo lib. 13. loca commemorat in Lydiā, seu Mysia, exusta, quæ tamen optima uina proferant. Idem & tradit ait apud Catinā: unde (inquit) perurbanè atq; elegāter Bacchū ignigenam dicunt, Pyrigenes Bacchus in Semele, effingitur elegātissimè à Philostrato in Imaginib; *πυρρῆος* etiā Bacchus nec semel ab Orpheo in hymnis cognominatus est, hoc est, igne satus.

Zagreus, Ζαγρεῖος Dionysius cognominatus, is qui ex Proserpina natus est, qui & aliter Iacchus uocabatur, ut Græci in Pindarū cōment. exponunt: qui quoniam in mysterijs cum Cerere & Proserpina colebatur, ideo *παῖρδος*. i. affessor Cereris à Pindaro dicitur in hymno Isthm. ad Strepriadē Thebanū, quod cum parum Latinus enarrator, imò Germanus, animaduertisset in suis scholijs, hoc conticuit. Sed Zagrei Dionysij præter Pindaricos expositores & Plut. meminit, in eo qui *πρὸ τοῦ εἰ τοῦ ἐλελεῖ*, hoc est, de eā quod erat in Delphis. nam cū non solū quæ in Delphis sacra essent Apollinis, sed & occulto quodā sermone significari ait, *διόνυσος δὲ καὶ Ζαγρεῖος, ἢ Νυκτελῖος, καὶ ἰσοδάμῃ αὐτῶν ὀνομάσσει*. Hefychius quoq; Zagreus, inquit, Dionysius. uidetur uerò Iupiter mixtus fuisse Proserpinæ, ex quo Chthonius, id est terrestris Dionysius: quod idem manifestius etiam Suidas.

Isodates Bacchus dictus est, ut ex modo allegato Plutarchi loco colligimus, Hefychius tamen, Isodaten ait ab aliquibus Plutonem dici, ab alijs Plutonis filium. Isodætæ & Hyperides meminit, in ea quam de Phryne oratione composuit: quo in loco Val. Arpocratio interpretatur, hospitalem quempiam genium, quo popularia festa muliebria, & non satis modesta peragantur. De Isodæte & in Dæmonibus agemus.

Iyngies,

Iyngies, ἰγγίης Dionysius cognominatus, ut Hefychius notat. Hinc ego putarim Pindarum quodam hymno Pyth. ad Arcesilaum Cyrenæum Iynga auem ideo Bacchi nuncupasse, quō loco de auem multa Græcis interpretēs, sed de Baccho nihil. De hac uerò auē & Theocritus in Pharmaceutriā, & eius item interpretes, Suidas & Hefych. alijq; aiunt autem, Iynga filiā fuisse E-chus, alij Pithūs, quæ suis carminibus Iouem in Iūs amorē pellexerit: quare à Iunone in hanc auem cōuersa fuit, quæ sisopygis etiam, à nostris autem motacilla nuncupatur. Addit Hefychius, *κίναδιον* etiam appellatam.

Limnæus Bacchus cognominatus à Limnīs Atticæ uico, ut comment. Aristophanis testatur in Ranis, & Phauronius, Callimachus, *Λιμναῖος δὲ χοροσταδίας ἦγον ἑορτῆς*, hoc est, Limnæo peragebant solennia sacra. Arpocratio. Limnæa, inquit, locus est Athenis, in quo Dionysius colitur. Meminit & Isæus orator, & Hefychius.

Edonius Bacchus ab Ouidio nuncupatus, à populis Thraciæ Edonis, qui ab Edono fratre Mygdonis dicti sunt, teste Stephano. Vnde & Edonides, & Edonæ, bacchæ. Horatius secundo Carm.

Non ego sanius bacchabor Edonis.

Laphystius Bacchus, à monte Bœoticiæ, unde & bacchæ Laphystiæ, Sed de Ioue Laphystio, suo loco egimus. Cœl. Rhod. lib. 27.

20 Evergetes, εὐεργέτης etiam Bacchi cognomen, à benefaciendo: ut etiam Eleutherus, ut notat Hefychius.

Gorgyieus, hoc est *γοργυῖος* Dionysius, cultus & appellatus est à Gorgyia loco in Samo, ut ex Duride Stephanus obseruat. In eadem Samo & Elygeus Dionysius cultus, ut Hefychius scribit.

Mafares à Caribus uocatus fuit Dionysius, nescio an à Ma quapiam, quæ Rheam sectabatur, cui Iupiter Dionysum, ut scribit Stephanus, nutriendum dedit. Sed cum à Iunone interrogata esset, cuius infans ille esset? illa, *ἄρεος*, id est Martis respondit. quin & Rhea ipsa *μὰ* nuncupata est. unde ego contēctor, *μάσπερος* Baccho nomen fuisse, quasi *μὰς καὶ ἄρεος*. Scribit quoq; Pausanias in Achaicis, Dionysij simulachra fuisse apud Patrenses, quorum fuere cognomina hæc: Antheus, i. floridus: & Areus, id est Martius, & Mefadeus.

Melpomenos Dionysius, Pausan. in Attica. Domitius uertit Latine, Bacchus canens. colebatur uerò ea parte, qua Hedæraceus, id est Cisseus Dionysius etiam, & Apollo Agyieus.

Colonatas Dionysius, nuncupatus à loco Spartanæ regionis, teste Pausania in Lacon.

Hyalicus Dionysius, uocatus deus Comus, id est comestationum, ut notat Hefychius.

40 Nictelius Bacchus, meminit Plutarchus in eo qui inscribitur de eā quod erat in Delphis. & Ouid. quarto Metamorph. item in Attica Paus. Nictelius uerò dictus à uerbo *νυκτελεῖω*, quod significat in nocte perficio: quoniam Bacchi sacra, nocte agebantur, de quibus Vergilius:

Vbi audito stimulant Trieterica Baccho

Orgia nocturnusq; uocat clamore Citheron.

Psila Dionysius, sic uocatus, ait Pausanias, quod Dores Psila pennas nuncupant: siquidem uinum nō minus homines effert, ac tollere uidetur, quam penna aures.

Anthias, ἀνθῖος, id est floridus Bacchus Athenis cultus fuit. Patrenses quoque Anthei Dionysij simulachrum habuere: ut Pausanias docet, 50 Catullus:

At pater ex alia florens uolabat Iacchus.

Vnde & illi anthinæ uestes, ut Phurnutus & Diod. notant, ascribuntur.

Sedenim quidam anthinas uestes uariè interpretantur. quidam mulieres: unde & Herculem aliquando anthina ueste indutum, ex Plut. scripsimus. quidam purpureas, à colore florum: unde & Ianthinæ, & hyacinthinæ appellantur, alij barbaricas, & Damascenas, quæ nunc uocantur, quod floribus herbarum impictæ intextræq; sint.

Oreos, Liber pater, ait Festus, & Oreades nymphæ appellantur, quod in montibus frequenter apparerent. à monte uerò nomen utrunq; deducitur, hinc Phurnutus ait, quosdam dicere, in monte Nysio Iouem primùm uitem produxisse, unde nomen Dionysius. Cauene te impressi codices hoc loco fallant, ut alioqui alios nonnullos.

Consitor uua etiam dictus ab Ouid, in quarto Metamorph.

Genialis Consitor uua.

Vitifator Bacchus, qui uitem seuerit. Actius, O Dionyse pater optime uisitator Semele genitus Euchia. hac uoce Vergil. pro deo utitur in septimo Æneid. ut nonnulli putant.

περικιώνος Διονυσος, Pericionius Bacchus cognominatus, cuius cum alij meminere, tum ei in primis Orpheus hymnum concinuit, adolens aromata. Pericionij Bacchi & in nostris Musis ex Platoniorum sententia meminimus. Pericionij uerò nomen deductum est, à *πεδί* καὶ *λαονίδα*, i. *σπερδα*, hoc est ab uua.

ἀμυκτης Διονυσος, & huic hymnus ab Orpheo concinuitur, præter thus, cæteris adhibitis suffimentis, & in altero eius etiam est facta mentio. Existima uerim uerò ipse, anni tempora significare, quæ circum annum euoluatur, ab *ἀμυ* & *κτ*. Nam ut etiam Macrobius scribit, Liberi patris simulachra partim puerili ætate, partim iuuenili fingebantur. præterea & barbata specie, & senili quoq; quæ ætatum diuersitates anno & soli conueniunt, ita ut paruulus uideatur hyemali brumaliq; solstitio, qualem Ægyptij proferebant ex a dyto die certa, quod tunc breuissimo die ueluti paruus & infans uideretur. Exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio uernali, simulatq; ad ipsiscitur uires, figura iuuenis ornabatur. postea eius ætatis statuebatur plenissima effigie barbæ, solstitio æstiuo, quo tempore annus & sol summum sui consequitur augmentum: tum demum per diminutiones, ueluti senescenti quarta forma deo figurabatur. Idem sanè Orpheus *ἀμυκτηρος* etiam nuncupauit, in Trieterico Baccho.

Brisæus Dionysius dictus, ut Stephanus scribit, à Brisæ promotorio Lesbii, ubi colebatur. Sunt qui *βρισία* scribant, *παρα τὸ βριθω*, τὸ βαρῶ, id est grauo. *βρισάνης* à *βρισω*, futuro uidelicet eius uerbi, quod uini potus aggrauet caput. nonnulli *παρα τὸ βρίζω*, quod præ potu & cibo dormio significat. Alij *ἐκ βρύειν*, id est à madefaciendo & irrigando. Alij ab urbe Laconie Bryseum deduci existimant. alij etiam à byrsa, id est corio uel pelle, Byrseum. Sed præstat audire quæ Cornut, in Persium: Est, inquit, Briseus Liber pater cognominatus, siue (ut quibusdam uidetur) à mellis usu, eo quod ipse inuenisse dicitur mel, & ex fauis exprimere. Bris enim iucundum dicimus: unde etiã quidam Briseida existimant dictam, quod Achilli iucunda fuerit. uel certè, ut alij: uidetur, ab uua, quod uuam inuenit, & expresserit pedibus. brisare enim dicimus exprimere. uel certè Briseum dictum ex nomine nymphæ, quæ eum nutrisse dicitur. Idem paulò post: In Græcia, inquit, duæ fuerunt Liberi patris statue: una hirsuta, quæ dicebatur Brisei: altera leuis, id est sine pilis, quæ dicebatur Lenæi. hæc tenus ille. Persius:

Est nunc Brisæi quem uenosus liber Acti.

Brisæus ideo, quia barbatus colitur Liber pater, eo cognomine. meminit & Macrobius.

Hedereus, hoc est *λησός* Διονυσος, teste in Attica Pausan, cognominatus, quod

quod in ea Atticæ regionis parte, Acharnis uidelicet, primùm hederam uisam tradunt. unde ab Antipatro poeta *ἄχαρνίτις* hederæ cognominatur. Inibi *μυλπομίν*, id est canentis & hederei erant simulachra. *λησός* ab Orpheo Dionysius cognominatus, & *λησός* dicitur Apollo, qui & Bacchus ab Æschylo apud Macrobius. Homerus in altero ad Dionysium hymno, ipsum *λησός* Διονυσος *ἐβίερομορ* uocat, id est hedericomam.

πατριῶς, id est Patrius Dionysius cultus, cuius templum Polyidus Cœranifilius construxit in Attica, in quo simulachrum Patrij Bacchi positum fuit, cui Satyrus assistebat, opus Praxitelis è Pario marmore: altera statua Dasyllij Bacchi, quam ferunt positam fuisse ab Euchenore filio Polyidi Cœrani.

Omadius, *ὠμάδιος* Dionysius, cuius nec semel mentio est apud Orpheum, Eusebius uerò Pamphili libro Præp. Euang. quarto: Dionysio, inquit, Omadio apud Chios appellato, homo crudeliter discerptus sacrificabatur.

Bactes Bacchi nomen, *ἐκ τῶ βαζω*, hoc est clamo & uociferor. quidam & Bruntinum etiam appellant, fortè à tonitru, id est à *βρόντης*.

μίσος Dionysius, Orpheus in hymno ad ipsum cum thymiamate styracis:

Inuoco legiferum Narthecophorum Dionysum,
Laudatum Eubuli semen, cui nomina multa,
Sacratum eastumq; Misen, dominumq; uerendum.
Quimas & mulier, duplex Lyseus, Iacchus,
Seu te sacratæ templum delectet Eleusis,
Seu Phrygia cum matre deum mysteria tractas,
Seu Cypri Cytherea tenet te compra capillos,
Seu de frugiferis campis lætaris honeste,
Matre dea tecum nigrifera Iside casta,
Ægypti prope flumen.

Asalaminus Bacchus cognominatus est ab Aristophane, quasi dicas imbellem, à naue illa Atheniensem Salamina, qua in difficillibus rebus utebantur, de qua in nostro de re Nautica pluribus egimus.

Licnites, *λικνίτης* Dionysij est epitheton, ductum *ἐκ τῶ λίκνωρ*, id est à cunis, in quibus infantes recubant, ut ait Hesychius. Licet Licniten quidam castam interpretentur apud Plut. in Iside & Osiride. In Licniten est hymnus apud Orpheum, cum suffimento mannae thuris, cuius hoc initium,

Licniten Dionysium nunc in uota uocamus:

λικνίτω Διονυσος *ἐπ' ἀρχαῖς* ταῖς *καὶ* *λελύσσω*.

λεβένος, Lebenus quoque dictus est Dionysius, ut notat Hesychius: nec de hoc amplius comperi.

ὄρατάς, Vrotal Dionysius ab Arabibus nuncupatus, ut scribit Herodotus in tertio. Valla Oratal transfuit: Quod fœdus, inquit, & ipsi qui amicitiam contraxerunt, seruare iustum censent, Dionysum, quem Oratal, & Vraniam, quam Alilat appellant, solos deorum esse arbitrantur, &c. quibus ex Herodoti uerbis uidemus male expositum Arrianum in septimo de gestis Alexandri: Acceperat, inquit, Arabas duos tantum deos colere, Cœlum scilicet ac Dionysium, non Cœlum uidetur legendum, sed *ὄρατία*, nam Venus eo nomine dicta, ut docui. Sunt etiam apud Hesychium hæc Dionysij nomina, *ἡρσιπανός*, *αἰαλός*, *θεοδισίος*, & *ιωβάκχωρ*: apud Orpheum uerò, *πρίγονος*, *σικασήρ*, & alia pleraque. Legitur epigramma iambico dimetro constans, quod Ausonij Galli poetæ est, quo ita inscribitur uulgò, Miohobarbum, Liberi patris signo marmoreo in uilla nostra, omnium deorum argumenta habenti. Sed cum Miohobarbum uox sit parum nota, & quid significet nullus explicet, & (ut audiui) uetustus admodum codex Mixobarbū retineat, uideamq; id etiam ita à uiro docto & æquè eleganti citari Mixobarbarum: nec minus

ipse quoque, antiqua dum euoluerem Græciæ elogia, à Cyriaco Anconitano collecta, epigraphen reperi in Isthmo Corinthiaco positam, in qua inter cætera hæc uerba leguntur, *μειξοβαρβαρων δ' εἰώων τ' εἰδῶν ἀρχηγός*, hoc est, Mixobarbarorumq; orientaliumq; gentiū ductor: inde facile colligere possumus, *μειξοβαρβαρων* significare, quod ex barbaris & non barbaris mixtum est: sicut & hoc Aufonij epigramma, in quo & Græca & Latina, ac etiam barbara sunt ipsius dei nomina. Sunt præterea qui mixobarbaros statuas dicant fuisse, citant Pausan. in Bœot. Cælius Rhod. existimat Medæ filios Mixobarbaros appellatos. Hæc uerò tibi omnia confuse retuli, nam omnino mihi hæc in re nō satis placeo. Epigramma igitur Aufonij dimetriū iambicū tale est: 16

Ogygia me Bacchum uocat,	Osirin Ægyptus putat,
Myi Phanacen nominant,	Dionyson Indi existimant.
Romana sacra Liberum,	Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus sed Pantheum.	

In quo Mixobarbaro illud mihi indulsi, propter hos tres eiusdem poëta uersus, qui sic leguntur alibi:

*αἰγύπτῳ μὲν οἴσεις ἐγὼ, μυστῶν δὲ φανόκης,
βάκχῳ ἐνὶ ζῴοισιν, ἐνὶ φθιμῶναις αἰδωνεύς,
πυρογῆυς, διέριως, τιτανολύτης δῖονος.*
Ægypti quidem Osiris ego, Myiōnq; Phanaces:
Inter uiuentes, mortales, Bacchus, Adoneus,
Igne satus, Diceros, Titanolytes, Dionysus.

Sanè Adoneus sic scribi uidetur ab Origene lib. 4. aduersus Celsum, sed cum Ioue nominatur, nec quidem semel. quin & ab Adonai alicubi idem deflectere uideri potest, cum aliàs ego ab Adoni deduci dixerim.

Extat item in Græcorum epigrammatum uolumine heroicum poëma, quinq; & uiginti uersuum, cuius (primo duntaxat excepto) Acrostichis, id est primorum uersuum apex, omne Græcum conficit Alphabetum, hoc est ipsas Græcorum quatuor & uiginti literas, singulorumq; uersuum uerba ab eiusdem uersus primo incipiunt elemento: qua ex re factum est, ut è Græco 30 Latinè commodè uerti ne possit, atq; ideo ita Græcè ut legitur, hic tibi ascribendum duxi. Primū igitur hoc est,

Cantemus regem, Philenion, Eraphioten: hoc est,

*μέλωμεν βασιλῆα φιληνίου, εἰραθιώτην,
ἀβρομόμεν, ἀγροῖον, αἰοῖδιμον, ἀγλαόμορον,
βοιωτῶν, βοῖομιον, βακχόφρα, βοτριοχαίτην,
γυθόσωμον, γονόφρα, γυγαντολίτην, γελώντα,
διογῆν, διγονομ, διθυραμβογῆν, δῖονσον,
εἰτίον, εὐχαίτην, εὐαμπέλον, εὐρεσικωμον,
ζηλαῖον, ζαχόλον, ζηλήμονα, ζηλοδοτήρα,
ἠπίον, ἠδ' ὑπότην, ἠδ' ὑβροον, ἠπόροπῆα,
δυροσφόρον, δερήια, διασώτην, δυμολέοντα,
ἐνδλέτην, ἐμφοτῶν, ἐοπλόον, εἰραθιώτην,
κωμασλῶ, κιδραόν, κισοσείφανον, κελαιδιανόν,
λευδόν, λλωαῖον, λαθικιδέα, λυσιμείμονον,
μύστω, μαινόλιον, μεθιδώτην, μινειόμορον,
νυκίλιον, νόμιον, νεβρώδεια, νεβειδῖπεπλον,
ξυστόλον, ξωδόν, ξηνοδῶτην, ξανθοκάριον,
οργίλον, οβειμόθυμον, ορεσκιον, ορεσιφοίτην,
πουλυπότην, πλαγκίηρα, πολυσείφανον, πολυκωμόν,
ρεξίνοσον, ραδινόν, ρικινώδεια, ριμοροῖα,
σκιότην, σάτυρον, σεμεληγητήν, σεμιλίαν,*

σφ. π. ν. ο.

*σφ. π. ν. ο., τωρωγόν, τυρβίλωλέτην, ταχύμειον,
ἰπνοφόβον, ἰγρόν, ἰμηνίαν, ἰθήντα,
φρομανῆ, φρεκτόν, φιλομειδέα, φοιταλιώτην,
χρυσόκορον, χερσίγνα, χελίφρανα, χρυσομίτην,
ψυχοπλανῆ, ψύδωλον, ψοφομειδέα, ψυχοδαίκτην,
ωριον, ωμύστω, ωρεσιτροφον, ωρεσιλογον.*

P R I A P V S.

Priapus deus naturalis membri, & sobolis ac prolis. scribit Diodor. Priapum Græci, hircum Ægyptij, propter eam corporis partem, à qua sit omnium ortus, inter deos retulisse traduntur. unde & Orpheus in hymno Protogoni, hoc est primigenij hymno, Priapi etiam nomine Protogonon ipsum inuocat. Phurnutus Priapum deum describit, & quid membri pudendi magnitudo significet, & cur sinum habeat omni genere fructuum refertum, cur horti & uineæ custos, quid falx in dextera, quæ omnia naturæ totius conuenire ostendit: & alia addit de bono dæmone, de quo alibi agendum erit. Fabulam Apollonij interpretes de Priapi natiuitate recitant, in primo Argon. quo loco de Abarni urbe Pariana poëta agit. Cum Dionysi, aiunt, amore Venus capta esset, illi est commixta. eo uerò in Indiam profecto expeditione, cum Adonide mixta est. Sed ubi Dionysius redit, coronâ sibi faciens, ei obuiam processit: & coronatam illi ministrare suaue erat, propterea quod iam illi inupta fuerat. Verum ad Lampfacum sedens, eum quem utero gerebat edere infantem uolebat. Iuno uerò zelotypia acta, maleficijs usa, eius uentrem manu attigit, effecitq; ut puerum pareret cum cætera informē, tum maximè ob uirilîs membri immanitatem, quem Priapū appellauit: quem uidens Venus, indignum rata est ut tolleret, cum propter alia inuisum illum habēs, tum maximè propter membri supra quàm par erat, indecentiam, quapropter Venus ipsum suum esse abnegauit. atque hoc est *ἀπαρνηθῆναι*, & inde Aparnis urbs uocata, quæ postea literæ immutatione dicta est Abarnis. hæc illi eadem & Stephanus, sed paucioribus explicat. Hanc etiam fermè fabulam Suidas recitat: illudq; amplius adiungit, quod puerum informem exposuerit Venus, atq; abiecerit in montem, in quo à pastore nutritus sit. & cum membrum haberet ad nates erectum, uocatus sit Italorum lingua Priapus, atque à pastoribus cultus: cuius imago pueruli fuit, qui arctam mentulam teneret. hæc Suidas. At uerò Seruius: Priapus, inquit, fuit de Lampfaci ciuitate Hellepontij, de qua pulsus propter uirilîs membri magnitudinem, post in numerum deorum receptus, meruit numē esse hortorum. Hinc Vergilius in III. Georg.

Et custos furum atq; auium, cum falce saligna,

Hellepontiaci seruet tutela Priapi.

De hoc etiam Horatius:

— Nam fures dextra coercet,

Obscenoq; ruber porrectus ab inguine palus.

Sed de hac re plura in Ithyphallo & Phallo, paulò mox agemus. nunc cetera de eius genere. Scribit Strabo: Priapus & portus & urbs in Helleponto, condita uel à Milesijs, uel à Cyzicenis, (uariè enim traditur) nomen habuit à Priapo, qui apud eos colitur, siue ex Orneis, qui apud Corinthum fuere, unde Orneates ipse deus, ut post dicemus, nuncupatus. Priapus ergo, Liberi patris filius, quia ea regio, & Lampfacus, uineis abundas. hinc & Xerxes rex Themistocli in uinum Lampfacū dedit. res nota ex Strabone, & Stephano, qui etiā ait ex Demosthenis sententia, ob scilicet uini bonitatem, Priapi opus, seu possessionem eam urbem esse: qui Priapus Veneris & Dionysij filius existi-

matus est. Paus. idem ait. At Diodorus: Priapus, inquit, ut fabulatur antiqui Dionysij ac Veneris filius fuit, quod qui uino indulgeant, sint natura ad uerem procliuiores. Addit & hoc quoque Paus. Priapus, inquit, & alibi, & ubi sunt caprarum ouiumque pascua, apumque examina colitur, nostri etiam & hortos & pomaria, ut ex Priapeijs poematibus, facile colligimus. Existimauit Strabo, uir doctissimus, à iunioribus deum habitum esse, non à uetustioribus: nam Hesiodus, inquit, Priapum non nouit. & Orthanae & Conisalo & Thyconi, & eiusmodi Atheniensium deis persimilem fuisse prodidit. At qui o Strabo, si Hesiodus Priapum non nouit, ut ais, at nouit Orpheus Hesiodo antiquior, qui in πρώτου ἰννοῦ hymno cum myrrha, inter alia ita cecinit, 10

ἄφ' οὗ σε φαίνεται λικλήσκει, καὶ πρὶν πρὸν ἀνακτα. id est,
Ex quo teque Phaneta uocabo, atque Priapum regem.

Eustathius Priapum ac Silenum Bacchi ideo comites esse scribit, quod ebrii ac salaces essent. quod tamen ita ego intelligendum reor, non re ipsa uino oppressos: tunc enim ebrii, ut saepe uidimus, non ueneri, sed somno rem sacram facere consueuere, utpote parum sui compotes. Lucianus in eo qui πρὸ ἀρχαίας inscribitur, Priapum unum ex Titanibus, uel Idæis dactylis scribit, quem Iuno Marti dederit, puerum adhuc rudem, sed multa praeditum uiriliter eumque non prius à Martearmorum disciplina peritum, quam saltatorem bonum factum, unde & illi merces ab Iunone constituta fuit, ut ab eo 20 decimam spoliolorum partem in bello reciperet. Rem planius Lucianus prodit. Ab Ægyptijs Priapi simulachrum, quem illi Horum & Typhonem appellabant, humana effingebatur forma, dextera manu sceptrum tenebant, quod ab ipso terram & mare in lucem edita existimarent: Læua suam ipsius mentulam arrectam, quod semina humo recta in apertum emittat. Pennæ autem, motus indicabant celeritatem: & disci, orbis circumferentiam significabant. eundem enim esse, qui & Sol, opinabantur. Suidas auctor. Nostri Priapum effingebant in agricolæ arrecti speciem. Tibullus: Agricolam ponimus ante deum. Idem: Libatum agricolam ponitur ante deum. Falx illi dabatur, Terreat ut sauas falce Priapus aues. uel ut Phurnutus scribit, quod ea ad 30 putandas uites utamur: uel quia custodientem fas est habere arma, quibus eas tueatur: uel quia qui inducit ac profert quæ sunt, eius debet esse uirtutis que incidere ac perdere ea possit. Lego apud uirum doctum, hunc deum cognominatum ideo Auistuporem. ita enim lib. v. 11. Architecturæ scribit: Non enim statuas ponemus, quales in hortis ridiculas illius Auistuporis dei, &c. Nos uulgo Spantachium, quasi pauorem auium appellamus, ad earum scilicet terrorem. Coronabatur uero Priapus ex ijs quæ hortensia essent. Lac & liba præterea Priapo efferebantur. Scribit Seruius, cum cōsideratione à Vergilio illud dictum esse,

Sinum lactis, & hæc tibi liba Priape quotannis
Expectare sat est, custos es pauperis horti.

Supra inquit Dianæ cum ueneratione locutum esse, apud numen seueri: contra hic, inquit, iocatur, quia loquitur numini, quod iocis gaudere mania festum est; quia deus est, qui hortos tuetur.

Bonus daemon, seu Genius, uocatur etiam Priapus, ut Phurnutus testatur, quod omnia omnibus distribuat ac diuidat: unde & πυχνίτης, & σωτήρ domesticarum rerum appellatur, hinc etiam illi cornu Copiæ, id est Amalthææ attribuebant, qua de re plura idem Phurnutus.

Phallus Priapus uocatur, & ueretrū significat. quare cum Herodotus ait, in sacris Dionysij fuisse phallos, Priapos intelligimus: hoc est ueretra, quæ collo propendebat. Diod. in sacris Ægyptiacis pudendū Ostridis phallū uocauit, & in eius reueneriā cubitales statuae factæ eodē nomine dicebantur, 40
quæ

quæ præcincte tibia circumferabantur. Herodotus in 11, huius sacri ritū exponit: Melampūque ostendit Græcis id ex Ægypto monstrasse. Lucian. Phallos pro foribus deæ Syriæ fuisse scribit, quos ait positos ab ipso Dionysio no ueræ Iunoni. Alij phallos esse dicunt ligna longa, quæ in summo pudenda haberent. A phallo περιφωμία, celebritas & pompa quæ Dionysio agebatur ex phallis, dicta est, teste Hesychio: quæ & φαλαγγία, ut Theodoretus & Phurnutus aiunt, dicebatur, id est dies & feriæ Priapo dicata. unde & Phal- 10 loutroboli nuncupati, ex uitro Priapi, quamuis & ex alia materia fierent: ex ebore, auro, & (si Dis placet) ex serico, & panno lineo, quibus mulieres utebantur, & fortè nunc etiam utuntur, ad explendam Veneris pruriginem, ab hoc Ithyphallus etiam deus ipse Priapus uocatus, cui est carmen Phallicum, & Ithyphallicum dicatum: de quibus & Græci & Latini, & nos præterea in Poëtis egimus. ἰθύφαλλος uerò est interpretatus, arrectus Priapus, qui & ab Ægyptijs quotannis summa inquisitione & cultu celebrabatur. lege Diodorum, Lucianum, & Herodotum in secundo: ut alios mittam. Ponebatur porro Ithyphallus in hortis, propter generationem ubertatemque eorum. ijs enim præesse dicitur, propter fecunditatem, cuius ipse symbolum putabatur. Nam, ut ait Seruius, cum alia terra semel creet aliquid, horti nunquam sine fructu sunt. hinc ergo Columella in carmine de Hortis ait,

— Sed truncum fortè dolatum

Arboris antiquæ, numen uenerare Ithyphalli.

Et Vergilius, ut antè dictum,

Hellepontiaci seruet tutela Priapi.

Horatius in Sermone de Priapo,

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus, scamnum faceret ne Priapum,
Maluit esse deum: deus inde ego furum, auiumque
Maxima formido: nam fures dextra coercet,
Obscænoque ruber porrectus ab inguine palus.
Ast importunas uolucres in uertice arundo
Terret fixa, uetatque nouis confidere in hortis.

Quod Horatius ex ficulneo trunco dixit confectum Priapum. idem & Theocritus in epigrammate de eodem deo,

σύνικον ἐξήσεις ἀργυλῶδες ζῶανον.

hoc est,

Ficulneam inuenies, quæ modo sculpta, statuam. Posset & referri ad fabulam, quam ex Arnobio in Baccho retuli, unde & origo putatur Ithyphalli: id quod eo loco planius ostendi. Dicebatur & custos ruber, Vergil. in Priap.

Sed ruber hortorum custos membrofior æquo. Tibullus:

Pomosisque ruber custos ponatur in hortis,

Terreat ut saua falce Priapus aues.

Ouidius in Fastis:

— Et ruber hortorum custos.

Sed hac de re, id est, de Ithyphallo, & deo & carmine, plura scripsim in Meccenatis uita, cum de Priapeijs poematibus ageremus, quæ non sunt hic repetenda, eos enim Dialogos iam pridem edendos M. Isingrinio, accurato ac diligenti typographo, tradidimus. Vnum illud de Ithyphallis ex XIII Athe næi hoc loco, quod ibi non ascripseram, tantum afferam: Ithyphalli, inquit, ebriorum personam gestabant, & coronabantur, χερσίδας, id est manicas habentes ἀνδινὰς, id est floridas, siue purpureas, semialbisque tunicis utebantur, & subtili ad talos usque tegebantur amiculo, cum silentio autem per porticum 50 ingressi, ubi in mediâ peruenere saltationem, ad theatrū se couertebant, dicentes, Recedite, deo locum date: uult enim deus rectus sublimisque per me dium incedere, hæc ferme Athenien.

Typhos

Typhonem Priapum ab aliquibus cognominatum, scribit Diodor. Siculus. Priapum, inquit, quidam Ithyphallum, alij Typhonem nominant. non solum autem in urbium templis, sed in agrestibus quoque locis, tanquam vinearum atque hortorum custos colebatur, fructuum fures castigans: id quod etiam ex Priapeis, & Columella, & paulo ante nostris citatis poetis facile intelligimus. Sane non solum in Dionysij ceremonijs & orgijs adhibebatur, sed & alijs plerisque sacris cum risu ludoque, imò & matronarum eum circumferebant, & alia inhonesta facere solebant, ut in sequentibus ostendemus. Porro nunc etiam hymnus Orphei in Typhonem legitur, quem in subterraneis aedibus habitare, aliaque canit, quae Plutoni convenire videntur. Plura de Typhone Plutarchus in Iside & Osiri prodit, cui & Nephthyn adiungit, de qua in Venere dictum.

Fascinum pro Priapo positum, apud auctores saepe vidimus, & diuus Augustinus in lib. de Civit. dei, nec semel. ut cum in sexto ait: Quid hoc dicam? cum ibi sit & Priapus, nimium masculus, super cuius immanissimum & turpissimum fascinum sedere nova nupta iubebatur, more honestissimo & religiosissimo matronarum. Vergil.

Pædicaber e fascino pedali,
Priape quod tento grauis sis fascino,
Ruber sedere cum rubente fascino.
Minus' ue languet fascinum.

Idem,
Item,
Vtitur & Horatius:

Quo loco ait Porphyrius, quod fascinandis reb. hæc membri deformitas adderetur. Sunt qui putent, ad auertendum fascinum. nam & Augustinus in VII, ait à matrona honestissima imponi illi coronam ad auertendum fascinum frugibus. Acron, fascinum esse ait, uirilem penem. lingua uero deterfa fronte, mulieres amputare se infantibus putant fascinum. Plin. lib. XXVIII. cap. quarto: Religione mutatur & fascinus. Imperatorum quoque, non solum infantium custos: qui deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & curus triumphantium sub his pendens defendit, medicus inuidiæ, iubetque eosdem recipere. hæc concise Plinius. Sed de fascino, qui uel oculis uel lingua fieri dicitur, non est cur hic scribam, aliàs ex philosophis & medicis seorsum annotationem conscripsi.

Muto Priapus etiam dicitur à Latinis: unde mutoniatum, mentulatum. res notior est, quam ut pluribus interpretetur. Idem dicitur & mutinus, ut habetur in Priapeis, Rubricato minare mutino. Tertullianus in Apolog. legere uidetur Mutunus. ita enim ridens Romanorum religionem: Sterculus, inquit, & Mutunus, & Laurentina prouexit imperium, &c. Arnobius item in quarto: Etiam ne inquit, Mutunus, cuius immanibus pudendis, horrentisque fascino uestras inequitare matronas & auspicabile ducitis, & optatis. At uero Lactantius Firmianus in primo: Sterculus, qui stercorendi agri rationem induxit, & Mutinus, in cuius sinu pudendo nubentes præsidet, ut illarum pudicitiam prior deus delibasse uideatur. Augustinus etiam in quarto, Mutunum & Tutunum legere uidetur, tamen in codicibus Lactantij quibusdam, nunc Futinus legatur, & Tutunus.

Orneus Priapus deus cognominatus est, ab Orneis propè Corinthum populis, ut Strabo auctor est, cuius dei res Euphronius poeta carmine perscripsit, ut in tertio de Poëtarum historia scripsimus. Ornea quoque sacra, sunt qui scribant, appellari Priapi sacra, quæ à nymphis iuxta Colophonem celebrarentur.

Lampfacus quoque, & Lampfacenus deus, Priapus uocatus est, ut Val. Flaccus docet. Scribit Seruius, quod Priapus ex eo oppido fuerit, unde in Priapeis poeta,

Mortales

Mortales tibi Lampfa cum dicarunt.
Ille tuus ciuis Lampface Gallus ero.

De Priapo uero oppido iam locuti sumus.

Pammyles deus apud Aegyptios, teste Hesychio, non quidem Priapus, sed Priapo similis, cuius Cratinus iunior in Gigantibus fabula meminit: *σφοδρῶς ἢ αἰγυπιαῖος σόχαιρος παμμύλης*. licet in peruulgatis Hesychij codicibus, *παμμύλης* passim legi à doctis etiam quibusdam uideamus. Sed nos de Pammylijs sacris, quæ & qualia essent, in Osiri plura prodidimus.

SYNTAGMA NONVM.

DE MERCVRIO, IRIDE, SOMNO, INSOMNIIS,

AD ALBERTVM LOLLIVM.

Lolli, Lolliæ quo domus superbit,
Hunc nostrum tibi dedico libellum,
Est quo Mercurius deus repostus.
Hunc tu suscipias, legas, & ornes,
Qua polles nitida elocutione,
Cultus prodeat ut uirum per ora.

Inuitasti tu me saepe, Lolli charissime, tuis literis, & muneribus illis quidem mihi gratissimis, ut meorum aliquid scriptorum tuo nomini darem, quod nostræ inter nos amicitiae omnibus testimonio esset. Ego uero cum alijs plurimis de causis, tum hac hucusque distullem, quod mea scripta non talia sunt, ut aliquid tibi uel dignitatis, uel nominis ad posteritatem addere possint: cum satis id tibi utrunque, uel generis nobilitate, uel studio optimarum artium comparatum sit. Quis enim Lolliorum familiam ignorat, à prius usque temporibus illustrem extitisse? & ad nostram usque ætatem uiros subinde præclaros cum domi forisque, hoc est, & literarum studijs, & negotijs gerendis, tum armis etiam & militia protulisse? Commemorarem ex diuersis temporibus aliquos, atque etiam qui hoc ipso tecum florent: nisi tu hanc partem esses præclare executus, qui à Cæsaris & Augusti usque ætate, & supra etiam, seorsum permultos historia eleganti stilo à te perscripta (ut audiui) complexus es. Tu uero à teneris usque pueritiæ unguiculis ita literis & moribus, præcipue M. ANTONIO ANTIMACHO, uiro in utraque lingua eminentissimo proficisci, ut inter ciues nostros tibi & eloquentia & eruditione honestum locum compararis. Sed quando uideo te indies id à me efflagitare, statui te tuo desiderio diutius non frustrari, & me hoc ipso nexu absoluere. Composui his diebus multi studij & lectionis de Deis & eorum cognominibus pleraque Syntagmata, quorum quod de Mercurio confeci, tuo nomini dare constitui, his præcipue de causis. Nam cum is deus existimatus sit à gentibus, non literarum modo, & studiorum ac eloquentiæ, sed & opum & thesaurorum præses: & tu in his omnibus non parum, bonorum iudicio emineas: sic ut quantum literis & eloquentia uales, tantundem etiam in administranda familia, & in facultatibus uel tibi à maioribus traditis, uel abs te auctis, diligens ac splendidus in ista adhuc iuuenili & florenti ætate paterfamilias existimeris. Accipe igitur hoc ipsum, quod diu optasti, nostrum qualecunque Syntagma: in quo uidebis, qualis à gentibus fuerit existimatus deus Mercurius. Sed magis, quod uereor, audaciam meam ridebis, qui homo cum sim tam imbecillum uirum, penè conclamatæ ualetudinis, & mediocris (si non etiam multo infra) literaturæ, ausus sim tantum onus subire. nam omnem penè antiquitatem euoluere necesse fuit, in tanta explicanda materia. Sed in tam longo articulorum morbo, & podagræ otio, quid agendum fuit? Smerem ne me penitus confici doloribus? Volebam in his etiam uideri me uixisse, nec penitus interijisse. An affectus id fuerim, tu cum Ferimo, & cæteris Academicæ tuæ eruditissimis, & candidè censentibus, iudicatote. Ego certe, quantum potui, effeci: & indies etiam plura efficiam, ne totum me dolores & infortunia abstulisse uideantur. Vale.

Mercurius

MERCVRIVS.

Mercurius à Latinis dictus, à Græcis *ερμης* uocatur, sermonisq; deus ab antiquis credebatur. Mercurius enim dictus medicurrius quidam, ut ait Arnobius, hoc est, quasi medius currens: quod sermo medius inter homines sit. & ideo *ερμης* Græcè, id est interpres nuncupatus: unde & interpretatio, *ερμηνεία*, quæ propriè ad sermonem pertinet. Quam ob rem fuerunt, qui Mercurium scripserint, uel maximè ob hanc causam diuinum habitum, quod nullo manus aut pedum officio indigerit: sed solis uerbis, quæ uellet, ita diceret, ut ab omnibus planè intelligeretur. Et propterea etiam mercibus præesse putabatur, quia inter uendentes & ementes sermo sit medius. Ideo & Festus ait: Mercurius, à mercibus est dictus, hunc etenim negotiorum omnium existimabant esse deum. hac ratione alas ei in capite & pedibus antiqui assignauere, id scilicet significare uolentes, uolucrum per aëra ferri sermonem. Ideoq; & Nuncius dictus, quoniam persermonem omnia cogitata enunciatur: auctor August. in septimo de Ciuit. dei. Ammianus uerò scribit, Iulianum Cæsarē nocte dimidiata semper exurgentem ex tapete & xystra, quam uulgaris simplicitas Sufurnam appellat, occultè Mercurio supplicasse, quem in mundo uelociorē sensum esse, motum mentium suscitantem, theologica prodidit doctrinæ. Mercurios quinq; M. Cicero in tertio de Nat. deorū enumerat, quem & Arnobius est secutus: Vnus, inquit, Cælo patre, Die matre natus est, cuius obscenius excitata natura traditur, quod aspectu Proserpinæ commotus sit. alter Valentis & Phoronidis filius, is qui sub terris habetur: idem Trophonius. tertius Ioue tertio genitus, & Maia, ex quo & Penelope Pana natum ferunt. quartus Nilo patre, quem Ægyptij nefas habent nominare, quintus, quem colunt Pheneata, qui argentum inuenisse, & Argum dicitur interemisse, ob eamq; causam Ægypto præfuisse, atq; Ægyptij leges ac literas tradidisse. hunc Ægyptij *θωδ* appellant: eodemq; nomine primus anni mensis apud eos uocatur. hæc quidē Cicero. Lactantius tamen grammaticus in Thebaid. libro quarto, ex Caribij sententia quatuor tantum Mercurij nomine numerat, unum Iouis & Maie filium, alterum Cæli & Diei, tertium Liberi & Proserpinæ, quartum Iouis & Cyllenes, à quo sit Argus occisus: quem ob hanc ipsam causam Græci profugum dicunt, Ægyptijs uerò literas demonstrasse. Non hic refero Hermetem, id est Mercurium Trismegiston, quia eius uitam inter Poetas retuli. Scribit Fulgentius: Mercurium ueteres dici uolere, quasi mercium curam. Plato uerò in Cratulo, & eum exponens Proclus, *ερμης*, ab eo quod est *ερειν* *και* *μησασθαι*, quod loqui excogitauerit & machinatus sit, interpretati sunt, quasi *ερειμης*. Nunc uerò nos, ait Proclus, ut est uidere, nomē adornantes, *ερμης* uocamus. nam & Iris ipsa uidetur nuncupata, quod nuncia sit. hæc illi pluribus, quos & Phurnutus secutus, & hoc amplius: uel dictus, inquit, *αρχη* *του* *ερμου* *ημιν* *ειναι*, *και* *οτου* *οχηρωμα*. hoc est, ab eo quod sit nobis propugnaculū, seu munimentum. Phaurinus *ερμης* dictū ait, *αρχη* *του* *ερμου*, quod est annūcio, ex quo *ερως* nomē, ut *αινιαις*: & adiectione *μησασθαις*, ex quo *ερμης*. nam plerunq; Græci *μ* assunt literam, in informationibus uocabulorum, ut ille pluribus exemplis ostēdit. Ideo uerò Maia & Iouis filius dictus est, hoc est, *παι* *νδ* *και* *η* *φρονησιως*, quod uidelicet ex utroq; mente scilicet & prudentia, oratio ducatur: uel ut Phurnutus ait, ideo Maia natū, id est ex speculatione inquisitione ue. nancq; *μαία*, hoc est obstetrix, quæ obstetricandi officium parturientibus gerit, ea ratione appellata est, quod scrutando & inquirendo fœtus in lucem producat. Iuniorum quoq; effingebant antiqui Mercurium, quoniam non fenescit oratio: & quadratum, propter firmitatē, & ueri sermonis robur. Galenus etiam Pergamentus in Suasoria (si libellus est legitimus) Mercurium, inquit, ut orationis

tionis parentem, & artium omnium auctorem, in aliam effigiem quam fortunæ effinxerūt, tum pictores, tum plastæ. effingunt enim iuuenem formosum, non tamen fucatum, aut comptum, sed natua quadam uirtutis specie, uultu hilari, acribus oculis, in basi quadrata, quæ stabilitatis & firmitatis figura est: tum cætera, quæ in eius dei commendationē, & asseclarum comitumq; subiungit. Sanè Plutarchus in Isi & Osiri, Mercurium scribit corpore esse *γαλακτων*, quam uocem Galenus apud Hipp. in lib. de Artic. sic interpretatus: Galeancones, inquit, dicuntur, qui à primo natali die humeros habent breuiores. dictos uideri ait, à *γαλως*, id est felis seu mustelæ similitudine. quam non laborandum putat in uocabulis, dummodo eorum sensa teneamus. Miror Cælium nostrum quodam suo opusculo de rebus Ægyptiacis inscripto, *γαλακτων* *ερμης* expouisse albicubitum, grammatici quoq; nonnulli galiancona interpretantur, qui iusto breuiorem habeat cubitum. Sed cur hic non addam, uariè me de hac uoce notasse: nam & Galeanchena quidam, alij Gylanchena legunt, ut in Gylia Hercule attingam, & copiosus in Carcini poëtæ uita monstraui. Vidi in libro Antiquitatum, Mercurij imaginem hoc modo effictā: filo quidem corporis iuuenili, facie imberbi, cum alis supra aures, nudus uerò totus, præterquam quod in dorso palliolum habere uidebatur, dextera marsupium continebat, quod supra caput hirci iacebat: sinistra uerò caduceum præferabat, ad pedes illius gallus & hircus suberant. Lucro insuper & mercimonij Mercurium præfecerunt antiqui. unde illi cognomina, *εμπολας*, & (ut etiam aliqui) *εμπορας*, & *λερδω*. quin etiam *ερμεια*, *και* *ερμια*, lucra uocantur & thesauri, qui præter expectationē contingunt, quomodo in Sophistis Philostratus, & Phurnutus in Mercurio accipere uidentur. Quin & de inuentis thesauris participem Mercurium facere ueteres soliti fuere. Huic deo Romani mense Maio rem diuinam faciebant, eiusq; statuæ plerique marsupium suspensum adhibebant, ut Macrobius & Suidas notant. Literas etiam Mercurius inuenisse dictus est, ut M. Cicero & Aristides tradunt, Tertullianus Septimus quoq; in libro de Coronis: Mercurius, inquit, literas enarrauit, necessarias (confitebor) & commercij rebus, & nostris erga deum studijs: sed & si neruos idem in sonum strinxit, non negabo, & cætera. Addit & Diodorus, pondera & mensuras, & quæstū ex mercatura facere instituisse: id quod & ipse apud Plautum ostendit. Ad hæc Homerij quidam expositores in penultimo Odyss. non modò literas Mercurium inuenisse tradunt, sed & musicam, & palæstram, & geometriam. Ideoq; *παιδαγωγος* in gymnasijs ueteres effinxisse, qua de re infra nonnihil dicemus. Palæstram insuper ipsius filiam fuisse legimus, de qua sic apud Lactantium: Cum aliquando, inquit, Mercurius somnum caperet, quidam dormienti terendit infidias: qui conata peregisset, nisi eum filia Palæstra excitasset. qui cum odio terræ, migrasset ad cælum, creditus est obisse, quo facto iniuriosam meruit sepulturam: unde Statius libro secundo Theb.

Pollutamq; suo despectat Phocida busto.

Porro hanc Mercurij filiam Palæstram, Philostratus in Arcadia iuctam inuenisse scribit. Sed & in palæstris Mercurius, ut ait Phurnutus, cum Hercule colebatur: quod cum ratione fortitudo moderanda sit. Qui enim ui corporis sola nituntur, rationemq; quæ artes in uita intexit, negligunt, his admodum illud quispiam decenter dixerit, *δαίμονι*, *φθίσει* *σε* *η* *σοφ* *μηδω*: hoc est, Dæmonie, perdet te robur tuum. Sed & ipsum deum furandæ artis, & furti inuentorem legimus. unde & illi cognomentum *λεπτης*, ut docet Phurnutus. *λεπτης* etiam ideo nuncupatum ait Suidas. Idem & *δολος* dictus, id est, doli & fraudis artifex. Prudentius,

Expertes furandæ homines hac imbuunt arte

Mercurius Maia genitus.

Hoc idem & Fulgentius, Horatius in eo hymno quem ex Alcæo extulisse ferunt, in quo de Mercurio agit elegantissime,

Mercuri facunde nepos Atlantis.

Quem totum non modò legere, sed etiam ediscere, valde est precium operæ. Sunt & qui addunt, eundem præstigiatorum artem excogitasse: sed & rebus nomina imposuisse, & uerba in ordinem redegisse, & deorum cultum & sacra instituisse, astrorum & siderum cursus obseruasse, numerosq; excogitasse, & medicinam, testudinem, id est chelyn: sed & fidium tres uoces, acutam, grauem, & mediam, à tribus anni Ægyptiorum partibus, æstate, hyeme, & uere. Quare cum in uita tot & tanta inuenerit, Græci *κοινὸν ἑρμῆν*, id est, communem Mercurium uocauere. Hinc Lucianus in *Votis*: Ergo, inquit, quod maximè in promptu sit, communem Mercurium dicunt. Sed & eodem nomine illum appellarunt Aristides orator, & Plut. item Phurnutus & Hesychius. In prouerbium enim exiit *κοινὸς ἑρμῆς*, de ijs qui aliquid in commune inueniunt: quod & Erasmus notauit. Sed & in ducendis fortibus, primam ait Hesychius huius dei nomine duci. Quin & in carnibus etiam distribuendis ac diuidendis, prima pars Mercurij fors, id est, *ἑρμῆς κληρονομία* appellabatur, ut Iul. Pollux lib. sexto scriptum reliquit. Sed qui dei communes, qui ue deus communis dicerentur, referemus in Martis cognominibus. Ad damus & hoc loco de pictura aliquid. Iuuenis effingebatur hic deus. hinc Lucianus in libello de Sacrificijs, eum pubescentem describit, & primam ducentem lanuginem: quod & paulò antè ex Galeno dixi. Ad hæc ei & talaria & alas in pedibus, id est *πέδιλα* adhibuere, ea causa (ut Phurnutus ait) quòd sermo aëra tranat. unde & Homerus *πέδιλα πηρογόνα*, hoc est, alata uerba dixit, & Orpheus in eius hymno, *πηννοπέδιλον* uocauit: hoc est, qui alata talaria haberet. Sed Fulgentius: Pennata, inquit, talaria habet, quòd negotiantium pedes ubiq; pergendo quasi pennati sunt. Pingitur præterea cum galero alato, & cum talaribus, & petaso in pedibus. caduceum que in manibus interdum fingitur, nunc uirgam, nunc falcatum gladium habens, id est Harpen, & (ut antea dixi) marsupium plerumque attribuere. Lucius Apuleius de *Asino aureo*, Mercurium ita libro decimo effingit. Puer, ait, luculentus, nudus, nisi quòd ephebi chlamyde sinistrum tegebat humerum, flauis crinibus conspicuus: inter comas eius aureæ pinnulæ simul coniunctæ prominabant, cum caduceo & uirgula. Vergilius planè & ipse in quarto *Æneid.* ita effingit:

Ille patris, inquit, magni parère parabat
Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
Aurea, quæ sublimem alis, siue æquora supra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit, hac animas ille euocat Orco
Pallentesq; alias sub tristia tartara mittit.
Dat somnos, adimitq; & lumina morte resignat
Illa fretus agit uentos, & turbida tranat
Nubila.

His non dissimilia Stat. Papinius primo libro *Theb.* sed uterq; ab Homero desumpsit. Huic deo porro gallum attribuere, quòd literati & negotiatores uigilare habent necesse, Nec totam somno fas est consumere noctem, Mercurij insuper statuis uiatores solebant lapidum acruos accumulare, ut singuli singulos adijcerent: id innuentes, ut ait Phurnutus, uel ita deum honorare, re scilicet ea, quæ ad præsens sit in promptu, & obuia: uel quòd

quòd ita uiam uideantur repurgare, ne ad lapides cæteri uiatores offendant: uel quòd eo lapidum cumulo statua dei notior prætereuntibus fieret. Alij in orationem ipsam referunt, quæ ex minimis particulis consistat. Sedenim & pastores Mercurium curare, testis in *Corinth.* Paus. qui illius statuam ait æneam fuisse apud Lecheum sedentem, & iuxta eum arietem: nam, inquit, Mercurius præter reliquos deos curare, & opibus augere uidetur pastores: sicuti & Homerus in *Iliad.* testatur, & Hesiodus, ut in *Nomio* Mercurio pluribus dicam. Sed & illud hoc tibi loco cur non significem? quòd chemicæ artis professores sibi persuaserunt, Mercuriumq; uocauere uium argentum, quod Græci *hydrargyron*, id est liquidum argentum appellant, propter eius mobilitatem. notissimum quippe est, metalla omnia ab ipsis chemicæ artificibus planetarum uocabulis uocitari. Verùm non modò ab his, sed & à Platoniscis: id quod in *Timæo* obseruant, nonnihil tamen euariantes. Quare cum ex ipso Mercurio, id est *hydrargyro*, maximos sibi auri & argenti thesauros spondeant, ego in epistola ad Ant. Thebaldeum, qua amicos meos post *Vrbis* direptionem mihi non adesse posse sum conquestus, de Ant. *Vidomino*, uiro erudito, eius artis studioso, ita cecini:

Nec mihi *Vidomínus*, Musis qui sapè relictis

Demere Mercurio talaria, ne tiagis erret,

Nititur, & croceo corpus perfundere luto.

Sed hac de re satis. Quinarium porro numerum scribit *Bapt. Leo*, diuinum hac re potissimum esse, & Mercurio artiumq; deis attribui: cum tamen antiquiores scriptores tetradam, id est quaternarium huic deo adscripserint, ut cum alijs docet *Martianus*.

Cyllenius in primis Mercurius dictus est, à *Cyllene* mōte *Arcadiæ*, quod in ultimo *Odyss.* grammatici notant, in quo monte & nutritus & diuersatus est: à *Philostrato* tamen in *Olympi* uertice natus describitur, & eius ibidem furta, bouum in primis: qua de re & *Horatius* apud nos, & *Ouidius*. Vel ideo *Cyllenius* est appellatus, quòd somnum animantibus conciliet, ut qui potestatem *λυσιδωρ* habeat. *λυσιδωρ* enim particula sunt, quæ sub oculis sunt, unde & *Attici* *λυσιδωρ* dicunt, cum palpebræ seu oculorum genæ intus mescunt, id quod prouenire solet ex nimio, uel item ex minimo somno. Sed hac de re Græci plura habent. A *Vergilio* *Cyllenius* ales, in quarto appellatus est:

Hic primùm paribus nitens *Cyllenius* alis.

em *Cyllenia* proles: ut,

Materno ueniens ab auro *Cyllenia* proles.

Cyllius etiam uocatus Mercurius, per syncopen, pro *Cyllenio*, ut qui de gentibus scribunt apud Græcos testantur, & *Stephanus* in primis. *Cyllenius*, inquit *Festus*, Mercurius dictus est, quòd omnem rem sermo sine manibus conficiat: quibus partibus corporis qui carent, *λυμοι* uocantur. Ideoq; quadratum eum fingebant. Alij uolunt sic appellatum, quòd in *Cyllenia* uia sit nutritus. Alij, quòd in monte *Arcadiæ* *Cyllene*. Alij, quòd à *Cyllene* sit nymphea educatus. Sed & à regione *Arcas* à nostris dictus est, *Stadius*,

Vocalis citharæ repertor *Arcas*. *Martialis*:

Cum quibus *Alcides*, & puer *Arcas* erat.

Caducifer etiam Mercurius cognominatus est. *Ouidius*,

His se sustulerat paribus *Caducifer* alis.

Idem in *Fastis*,

Tartara iussus adit sumptis *Caducifer* alis.

De quo & *Arnobius* ait: *Caduceator* ille *Cyllenius*, in *Algido* fusus mont

te, uerborum excogitator, & nominum, & nundinarum, mercium & com-
merciorum mutator, &c. A caduceo uerò, quo uti fingebatur, dictus, cuius
formam aptè Macrobius est executus.

Quin & *ἑρμῆς* *θεῶν*, id est præco deorum, teste Phurnuto, dictus est: eaq̄
annunciare aiunt mortalibus, quæ ab ipsis sunt deis. Et quidem *ἑρμῆς*, id est
præco, uel caduceator, quoniã per uocem editã, ea auditui assistant, quæ per
orationem significantur. *ἑρμῆς* uerò appellari, Pollux ait libro octauo, à Ce-
ryce Mercurij filio, & Pandrosæ, Cecropis filia. Hinc fit *ἑρμῆς*, id est ca-
duceus. hinc & caduceatores dicti legati, qui de pace mittuntur: & cadu-
ceus interdum inuenitur pro pacis symbolo, in antiquis præsertim nomi-
nibus. Plura de caduceo Phurnutus, & Hyginus in Lyra, quam (ait) Mer-
curius cum boues abegisse deprehensus esset, Apollini dedit, & ab eo (in-
quit) uirgulam quandam muneri accepit: quam manu tenens Mercurius,
cum proficisceretur in Arcadiam, & uisisset duos dracones inter se coniu-
cto corpore alium alium appetere, ut qui dimicare inter se uiderentur, uirgu-
lam inter utrunq̄ subiecit, itaq̄ discesserunt. quo facto, eam uirgulam, pacis
causa dixit esse constitutam. Nonnulli etiam cum faciunt caduceum, duos
dracones implicatos uirgula faciunt, quod initium fuerat Mercurio pacis,
unde Martialis,

Cyllenes cœlicæ decus, facunde minister,
Aurea cui torto uirga dracone nitet.

Hinc & Mercurij exëplo athletas, & in reliquis eiusmodi certaminibus uir-
gula usos fuisse antiquos legimus. Sanè de Mercurij uirga nos alibi plura.
Isidorus certè & ipse ita scribit: Mercurius uirgam tenet, quæ serpentes diuisi-
dit, id est uenena. nam bellantes & dissidentes interpretum oratione sedan-
tur: unde legati pacis Caduceatores dicti. Iamblichus quoq̄ in epistola ad
Deuxippum: Reuera, inquit, deus quispiam fuit, qui hominibus dialecticam
ostendit, & è cœlo demisit: uel ut quidam dicunt, eloquens Mercurius, qui
in manibus dialecticæ symbolum gestat, serpentes scilicet se inuicem in-
spicientes, &c. Idem repetit & Stobæus in sermone de Literis, id est *περὶ*
γραμματέων.

ἄγγελος *θεῶν ἑρμῆς*, id est deorum nuncius, Mercurius appellatus est, teste
Phurnuto, quoniam deorum consilia cognoscimus exijs affectibus & ener-
gijs, quæ per orationem nobis inferuntur. hinc Orpheus ad Musæum, *ἰδὲ δὲ γ*
γλωσσὸν ἑρμῆος ἑρμῆος ἑρμῆος. Huic deo hymnũ etiam Orpheus concinuit, cum
thuris suffimento, cuius hoc est initium, *ἑρμῆος ἑρμῆος ἑρμῆος*. hoc est, Au-
di me Mercuri Iouis angele. Idem & *δὲ ἄγγελος* dictus est, ut obseruat Hesy-
chius. idem & *δάκνον*, id est midister, quo modo & Latini quoq̄ appellant.
Sanè apud Pindarum in quopiam Olymp. hymno Mercurij etiam filiam *ἄγγε*
λία legimus, quod & interpretes notant.

Χρυσόραπις ἑρμῆς, hoc est, auream uirgam gestans Mercurius cognomina-
tus est, teste Phurnuto. ut enim in huius libri initio diximus, uirga Mercurio
attribuitur. de qua sic in Odis Horatius:

Tu pijs lætis animas reponis
Sedibus, uirgaq̄ leuem coërces
Aurea turbam, superis deorum
Gratus, & imis.

Et Virgilius in quarto Æneid. ex Homero:

Tum uirgam capit, hac animas ille euocat Orco.

Et cætera, ut supra meminimus. Hæc uerò uirga pulcherrimè fabrefacta
dicebatur, quod *χρυσός* plerunq̄ non modò aurum significat, sed ut Athe-
næus & Hesychius tradunt, pulchrum denotat: ut Chryses, id est aurea
Venus:

Venus: & *χρυσόν* Apollo, qui pulchras haberet habenas, à precio & pul-
chritudine ipsius metalli, cuius metalli & dæmon *χρυσός* (teste Hesychio) uo-
cabatur. Addit & Athenæus alia ex Pindaro, cum ait: Iustitiæ facies &
oculus aurei. Sanè sunt qui Chrysothapin interpretentur, ab alapa &
flagello, propter ea Phurnuti uerba: *ὅτι πολύτιμος ἐστὶν, καὶ ὁ δὲ αὐτοῦ ἑρμῆος*.
hoc est, quoniam honorificus est, & ex ipso flagellatio, seu correctio.

Acacesius Mercurius etiam cognominatus. Homerum tradunt in ser-
mone de Arcadibus scripsisse, Acacum fuisse Lycaonis filium, à quo Aca-
cesium Arcadiæ urbs, ut ait Paus. & Stephanus. Fuit uerò Acacesii Mer-
curij templum spectabile in urbe Megalopoli, iuxta Philippi porticum. Sed
& Acacesius collis, sub quo urbs ipsa Acacesium, & Mercurij Acacesij simu-
lachrum ex lapide. Arcades enim constanter affirmant, ab Acaco Mercu-
rium educatum. Sanè & *ἀκάκητιον* inde uocatum puto, de quo sic Phurnu-
tus. Et hoc nomine Acaceton ipsum dicunt, cuius quidem hoc sit signum,
quod non ad male faciendum & nocendum, sed ad seruandum potius,
factus est sermo. unde & Hygiea, id est Salus, illi cohabitare dicitur. qui-
bus ex uerbis patet eos hallucinatos esse, qui secuti Aldinum Phurnuti
codicem, legerunt ac scripserunt *ἀκάκητιον*, & cuspidatum & mucronatum
interpretati sunt. Cum uerò mihi occurrit interdum, ut tales errores castigem,
ne tunc à me quæras illorum nomina, quos accuso. libèter enim, homo cum
sim, magnis uiris parco. Ingenui quippe hominis esse duco, parcere perso-
nis, dicere de uitijs.

Stilbon Mercurij stella à splendore cognominata, ut M. Cicero, Martia-
nus, Apuleius, cæteriç afferunt. *σίλβω* enim splendo est, & niteo. hanc stella
indicat Vergilius in illo,

Quos ignis Cœli Cyllenius erret in orbis.

Sanè Stilbontis & Stilbonis casu patrio rectè dicimus: hinc etiam Stilba
lucernæ species, quæ supra candelabrum poni solet, ut ex Phœnissis Ari-
stophanis Iul. Pollux in decimo declarat. Hoc lucernarum genere ex orichal-
co hoc tempore ferè studiosi literarum uti consueuere.

Maleuoli Mercurij signum, id est statuam, appellabant ideo, quod in nubi-
bus taberna spectabatur: quod Festus scribit.

πτεράγωνος ἑρμῆς dictus ab antiquis, id est quadratus, ut paulò antè memi-
nimus, quod quatuor eius inuenta putabantur: uel, ut Phurnutus scribit, ea
forma fingeretur ab antiquis, quod sine manibus & pedibus quadratus fa-
cilius consistat. & per hoc stabilitatem orationis, & constantem, non fluxam
& mutabilem esse debere, ostendit. Macrobius uerò de his: Pleraq̄, ait, simu-
lacha Mercurij quadrato statu figurantur, solo capite insignita, & uirilibus
arrectis, quam etiam speciem in solem transfert ipse Macrobius: illuc enim
omnia numina deflectit. Sanè quod uirilibus arrectis, ait, id etiam in Ar-
temidori lib. Onirocriticò primo legimus: Cum, inquit, aliquando in Cyl-
lene essem, Mercurij simulachrum uidi, nihil aliud quàm pudendum na-
turali quadam ratione confectum: & reliqua. Sed & Phurnutus de hac ea-
dem re ita: Prisci, inquit, seniores & barbatos Hermas, habentes recta pu-
denda, faciebant: iuniores uerò, & nondum barbatos, deiecta. quin etiam
Herodotus in secundo historiarum: Primi è Græcis (ait) Athenienses, à Pe-
lasgis edocti, statuas Mercurij erecta tenere pudenda factitauerunt. Porro
hæ statuæ *ἀποδιδόντες καὶ ἀχερόντες*, id est sine pedibus & manibus, Hermæ uo-
cantur: quarum & adhuc multæ conspiciuntur in antiquitatibus, quas una
nocte deiectas Thucydides in sexto, & Plutarchus in Alcibiade, ac item in
Nicia, & Æmylius Probus in Alcibiade, prodiderunt. quæ res Alcibiadi ne-
gotium non paruum factitauit: in eum enim id crimen coniectum fuit.

Hermocopidas uocatos tradit Pausanias grammaticus, qui caput, seu colu- lum & pudenda Hermis statuís præcidissent. Ad has mitiles statuas saty- ricè certè allusit Iuuenalis in octauo, cum quosdam Athenienses taxans, sola nobilitatis inani ambitione nixos, & nulla uirtute præditos, his comparat:

—At tu, inquit,

Nil nisi Cecropides, truncosq; simillimus Hermæ.

Sed ut rem planius agnoscas, de Hermis & illud attende, quod antiqui Athenienses uirtutis ergo huiusmodi largiebantur, quæ publicè per urbem to- tam, & priuatim ponebantur: cuius post iam citatos, Demosthenes meminit in oratione κατὰ μέδισ, & ibi pluribus Vulpianus rhetor. Sanè & apud Cice- ronem nec semel obseruamus, ex Mercurio & Minerua statuas confectas, quæ ad bibliothecarum ornamenta ponerentur: uocat ille ἑρμαθυνας. Illud de- mum & Græci prodiderunt, à Pisistrato & Hipparcho Hermas tota urbe ere- ctas esse, unde ἱππάρχου ἑρμαὶ dicti. Sed & ἀνδραίδων ἑρμῆς ad hoc conuenire uidetur. Porro & ἑρμῆρωτες etiam legimus, de statuís ex Mercurio & Cupi- dîne confectis, quorum mentio apud scriptores, hinc & Hermæ Penteliciæ ni à Cicerone dicti, è marmore Attico, cuius meminerunt Strabo, Plutarchus, & Theophrastus, sed & Plinius.

τρικέφαλος ἑρμῆς, idem qui & τρικέφαλος, id est Triceps Mercurius, ab anti- quis uocitatus, cuius meminit Lycophron in Alexandra: Nonacriates trice- phalus Iatus deus. Sic uerò dictus, ut interpretes scribunt, quod cœlestis sit deus, & maritimus, & terrenus. Sed & Seruius tres Mercurios posuit, terre- num, superum, & infernum, Ciceronis auctoritate nixus. Sunt qui Tricepha- lum putent, quoniam nonnunquam Hermæ ita tricípites fiebant, ad uias ostendendas, in his enim suberant subscriptiones, quod scilicet uia illa ferret, & quod alia, & alia. Memini & me tales uidere ex marmore peruetustas: nam capita ad eam uiam uersa erant. Philochorus & Isæus orator de his meminit, & grammaticus Harpocration. Existimant etiam nonnulli, inter quos Hesy- chius, & Phauorinus, comicè luisse Aristophanem, cum ait ἢ τρικέφαλον, πικρὸν σου τετρακέφαλον ἑρμῆς ἢ τῆς τριόδου. hoc est, quantum quadriceps Mercurius in triuio. Traxit & hoc in sua prouerbia Erasmus, ait enim, τρικέφαλον ἑρμῆν δι- ctum uideri in ambiguos & ancípites, aut uehementer astutos.

ἀμυντὸς ἑρμῆς, hoc est, non iniuriatus, uel profanus Mercurius, hoc nomine, teste Phauorino, Athenienses in acropoli, hoc est in arce statuerunt. Erasmus in Prouerbijs protulit hoc modo, ἑρμῆς ἀμύθητος, id est indoctus, uel infansip- sumq; prouerbiū existimat, ubi quis fingit se rudem eius artis, cuius est doctis- simus, propterea quod Mercurius eloquentiæ & disciplinarum parens: uel quod mystagogus, & mysteriorum præfectus fuerit.

ἀργεφόντης ἑρμῆς, hoc est, Argicida Mercurius cognominatus est, cum ab alijs poetis, tum in primis ab Orpheo & Homero: non quod Argum, Ius Inachidis custodem interemerit, ut fabulis est proditum: sed à sermone per- nitius, cui præesse existimatur, pernitate. ἀργὸν enim significat tum uelocem, tum tardum, ut grammatici obseruant, oratione uerò ac sermone nihil uelocius, nam & ideo Homerus ἐπεὶ ἠερόγοντα, hoc est, alata uerba dixit, atque ideo huic deo talaria & petasum antiqui attribuerunt. At Macrobius in Satur. Argiphontes, inquit, cognominatus est, non quod Argum peremerit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus orna- tum, custodisse Iunonis imperio Io Inachi filiam, eius deæ pellicem, conuersam in bouis formā, quam fabulā in primis Ouidius est executus: sed sub hu- iusmodi fabula Argus est cœlū, luce stellarum distinctum, quibus inesse uis- detur uis quædam cœlestium oculorum, & cætera, Fulgentius existimat Ar- gum,

gum hominem quempiam fuisse, à multis alijs hominibus custoditum: astuta- tis uidelicet, & uigilantibus. Pausanias Argicidam dictum ait, qui & ὀφιοκτό- νος fuerit, id est, serpenticida, quod ἀργὸς serpens sit: uel quasi ἀργὸς ἀπὸ τοῦ φε- ρέω, id est purus ab occidendo, nam & deus est pacificus. Phurnutus autem, seu Cornutus, ad Georgium puerulum in libro de Nat. deorum: Argiphon- tes ait, dictus est, quasi ἀργεφώντης, ab eo quod alba omnia faciat apparere, & perspicua. Album enim, ἀργὸν uocabant antiqui. Vel à uelocitate dictus, per antiphrasin etenim & τὰ ἀργὸν dicitur. Proclus apud Hesiodum in Er- gis, ἀργεφόντης, inquit, ἢ τοὶ ὁ γὰρ ἀργὸς φωνῶν, pacificus enim deus est, & ἀψιδὸς. Recentiores uerò, ὅτι ἀργὸν ἐφόνδον, τὸν πανόπλιον, quod scilicet Argum occi- derit, totum oculum. Nisus uerò Chius, ἀπὸ τοῦ διαγερτὰς τῶν τελευτῶντων ψυ- χῶν, quod deducat animas defunctorum. Alias Hesychius opinionones recitat: quod scilicet uel in Argo primum apparuit, uel quod absoluit neces, uel citò & manifestè apparuit. hæc enim utaq; ad deum ipsum pertinent, propter e- nim nominum facultatem τὸ παχέως, id est citò: propter uerò diuinitatem, hoc σφῶς, id est perspicue & manifestè interpretata est. ἑρμῆς enim nūcupatus est, propterea quod pacificator quidam sit, quia paci imperet, quod est dicere, Mercurius enim sermo est, & ratio. Illud item Pausanias in Lexico ait, Argi- phontem cognominatum, quod serpentem occiderit, qui ἀργὸς appellare- tur. Sed cum non ascribat quomodo, & quando, hoc mihi nugatorium uide- tur. Sed de Argiphonte, quam putaram, plura dixi.

Harpedophorum Mercurium etiam appellatum legimus, ab Harpe falce, qua Argum mactasse ferunt, de Harpe Ouidius, Hyginus, alij.

Strophæus, στροφαῖος Mercurius cognominatus, quod negotia bene uera- tat, & uersura præsit & mercimonijs: uel quod subdolos sit, & uersipellis, quomodo illum Plautus inducit. Hesychius & Phauorinus aiunt, quod an- te ianuas statueretur, propter scilicet ianuarum cardines: quod & in Pluto Ari- stophanis annotauimus, πρὸς τῶν θυρῶν στροφαῖον ἰδούσαθαί με: Pone ianuam Stropheū me statuat: ea uidelicet ratione, ut fures fur deus abigat. quo loco & alia sunt Mercurij cognomina. Pollux etiam Strophæum in carcere con- stituere uidetur, si modò rectè eius uerba expendimus.

Thoth Mercurius dictus est ab Alexandrinis, ait Eusebius de Præpa- ratione Evangelica: ab Ægyptijs uerò Thoyth, quod & Plato & Cicero affirmant, à quo & primus mensis, id est September appellatur, ut pelnius diximus in libro de Annis & mensibus, & cætera. Plato in Phædro, quo loco Socrates loquitur: Audiuī equidem, inquit, circa Naucratem Æ- gypti præscorum quendam fuisse deorum, cui dicata sit auis, quam Ibim uocant, deo autem ipsi nomen Theuth. hunc primum numerum & com- putationem inuenisse, geometriam & astronomiam, talorum insuper ar- thorum que ludos, literas: & cætera quæ subdit, ne nos nimij simus. Quin & idem Plato de eodem in Philebo agit. Sedenim & Thautus, seu Thau- tus uocatur à Phœnicibus, ut copiosius in Lactantij quapiam annota- tione ostendimus. Cæterum Theutates etiam à Gallis & Barbaris dictus est. Lucanus,

Et quibus immittis placatur sanguine dīro Theutates, horrensq; feris altaribus Esus.

Hesus quidem apud Lucanum cum afflatu scribunt, & Martem interpre- tantur, ut alibi dicemus. Lactantius in primo: Galli Esūm atque Theutatē humano cruore placabant. Hinc ego putarim, id quod scribit Cornelius Ta- citus de Germanis, Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hostijs litare fas habent: de Theutate intelligi, quia præcis

temporibus, ex parte, Galli fuerant Germani. Porro quod scribit Cic. in tertio de Natura deorum: Qui si deus est, & Orpheus & Esus dei sunt, matre Musa nati. Et quanquam docti eam lectionem probent, ego tamen emendarim, & legerim libentius pro Eso, Rhesium. nam ut in Musis nostris retulimus, Rhesium quidam Euterpes, quidam Terpsichoræ filium scripserunt. Theutatem & Esium suppressis nominibus Tertullianus in Apolog. describit. ita enim ait, de humanis uictimis agens: Maior ætas apud Gallos Mercurio profecatur. Cæsar libro sexto de bello Gallico, mores eorum populorum describens, cum de humanis uictimis ægisset, ita subinfert: Demum maximè Mercurium colunt, huius sunt plurima simulachra, hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc uiarum atque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasque habere uim maximam arbitrantur. T. etiam Lilius libro sexto, tertiæ Decad. in oppugnatione nouæ Carthaginis, ita scribit: Quod ubi Scipio in tumultum obuersus, quem Mercurium Theutatem appellant, aduertit multis partibus nudata defensoribus mœnia esse, &c. Porro de Mercurio Ægyptio, & quæ ab eo reperta sint, leges apud Diodorum Siculum libro primo Biblioth.

ἀγοραῖος ἑρμῆς, id est forensis Mercurius, multis in locis colebatur, ut passim apud auctores legimus, atque in primis in Attica, ut Pausanias docet, & Philochorus apud Hesychium. Idem Thebis à Pindaro consecratus, unà cum Apolline Boëdromio: de quo aliàs locuti sumus. De Agoræo Mercurio & Phurnutus de Natura deorum, ait enim: Mercurius primus decenter dicitur *ἀγοραῖος*, ἐπίσημος γὰρ ἀγοραίωντων ἕστιν. Lucianus in Ioue comædo, ait eius templum fuisse apud Variam, id est *ποικίλων* porticum. Fuit Pharis Achaïæ urbe in medio foro Mercurij barbati simulachrum, quod fuit à Simulo Messenio, ut inscriptio indicat, dicitur. Vocatur uerò à foro *ἀγοραῖος*, iuxta quem fuit oraculum tale. Ante simulachrum *ἑστία*, id est focus situs erat ex lapide, cui adhærebant plumbo detentæ aneæ lucernæ, qui autem oraculum petebat, uesperis illud adibat, & thure suffibat, & lucernæ oleo complebatur. simulachrique ad dexteram chalcum (denarij id nomen) in ara ponebat: tum ad dexteram quicquid uolebat, insuffurrabat, & simul manibus, ambabus obturatis auribus, discedebat. hinc foro dilapsus, ab atriibus manus amouebat: & quamcumque ille uocem audiuiisset, id sibi oraculum fuisse arbitrabatur. Fuit & apud Ægyptios eiusmodi Apidis oraculum, apud eius dei templum. Agoræum ideo in foro Mercurium positum putat Eustathius, quod ibi diuinum quiddam sit, & consultationis sacrum destinatum. Sanè & Suidas notat, non modò Mercurium forensē *ἀγοραῖον* significare, sed & hominem qui in foro uersetur. & cum acuto accentu in antepenultima, diem signat, in qua concio habetur. Porro & *νῆς ἀγοραῖος*, mentem exilem denotat, inconsideratam, minusque secretam ac tectam. Fuit & Agoræus Iupiter, ut dictum est, item Agoræa Diana.

ἀγωνίος ἑρμῆς, Mercurius præses certaminum, hoc nomine appellabatur, ut in Isthmijs Pindarus, quo loco Græci expositores id obseruant, & Hesychius. Idem & *γυαγωνίος* cognominatus est, ut est apud Orpheum in hymnis, & in Pythijs Pindari id tradunt grammatici, quod non solum gymnasijs & ludis præsit, sed etiam lucri deus sit. unde utraque ratione illi Enagonij cognomentum conuenit.

ταμίαν τῆς ψυχῆς, id est quæstorem animarum Mercurium, teste Laërtio, Pythagoras dicere solebat: atque ideo etiam uocari. *πομπία*, & *πυλαῖον*, & *χθόνιον*, hoc est (ut interpretatur diuus Ambrosius) emissarium, ianitorem, & terrenum: quod ipse ex corporibus, & ex terra & mari animas immitteret, & puras quidam & purgatas in excelsum: & cætera. lege Laërtium. Phurnutus quoque

quoque ideo *ψυχοπομπῶν* nuncupatum scribit. At uerò Theophilus Pompea uocatum scribit, *παρα τὸ πέμπω*, id est mitto, eadem ratione.

Chthonius Hermes, à plerisque infernus Mercurius, ab alijs terrenus interpretatus, uel terrestris. Vnde medicis quibusdam iniectus est scrupulus in bello Hippocratis de Somnijs, cum sacrificandum ait deis Chthonijs, quos deos significet. Plutarchus in Quæstionibus, Argiuis morem fuisse tradit, ut statim post luctum Apollini sacrificent, x x x uerò Mercurio terreno. nam ut à terra mortuorum corpora, sic animas à Mercurio suscipi, putabant antiqui, Mercurium quidem cum alijs, tum Homerus in Odyssæa, & Lucianus, apud inferos statuerunt. Notissimum quippe est, Mercurium & in cælo & apud inferos potestatem habere. Hinc est illud Claudiæ:

Atlantis Tegeæ nepos, commune profundis
Et superis numen, qui fas per limen utrunque
Solutus habes, geminoque facis commercia mundo.

Chthonij præterea & Suidas in *χθρονι* meminit, de deis Chthonijs plerique alibi, hoc est in Dæmonibus, locuti sumus. Mercurij Chthonij hymnus apud Orpheum extat, cum thymiamate styracis, cui omnia attribuit quæ Mercurio inferno. Vnde fortè uerba illa M. Ciceronis in tertio de Natura deorum, cum de secundo Mercurio agit, quem ait sub terris haberi, & Trophonium eum esse: de Chthonio intelligemus, tametsi quidam Trophonium legant.

λειοφόρος ἑρμῆς, hoc est arietem ferens Mercurius, à Tanagræis hoc nomine cultus fuit. huius cognominis ratio ista. Mercurij simulachrum erat, arietem in humeris ferens, quod Chalamis antiquus artifex effecerat. Tradunt enim, quod circa urbis muros Mercurius arietem gestans, Tanagræos pestilentia liberarit: quæ gestandi arietis consuetudo in eius celebritate seruabatur. Nam formosissimus iuuenis circum urbis mœnia agnum humeris ferebat, ut Pausan. auctor est. Fuit & deus quispiam *λειοφόρος* nominatus, ut tradit Hesychius, cui de ariete res sacra fiebat. Nihil de hoc præterea comperi.

πρόμαχος ἑρμῆς, id est propugnator Mercurius, ab iisdem Tanagræis & cultus, & cognominatus fuit, cuius & sacellum habuerunt. Cum enim aliquando aduersus Eubæos belligerarent Tanagræi, is deus uisus est pro eis pugnare, ut idem auctor Pausan. tradit.

Propylæus Mercurius cognominatus, quod eum Socrates philosophus cum Gratijs consecit, ut idem scribit Pausanias, posuit & in Propylæo Athenis, in arcis ingressu.

Pronaus etiam Mercurius, id est Protemplaris dictus est, quod ante templum Apollinis Ismenij positus esset, simul cum Pallade.

Nonacriates etiam Mercurius uocatus est, ab Arcadiæ urbe Nonacria. Lycophron in Alexandra, *νωνακριάτης τρικέφαλος παιδρός διός*. hoc est: Nonacria triticeps hilaris deus. Meminit & Stephanus in lib. de Urbibus.

διάκτορος ἑρμῆς, id est internuncijs Mercurius, quod per orationem sermonemque nostros sensus alijs edisseramus. Dicitur autem, ait Phurnutus, *ὅτι τῷ διακτόντι ἀναί καὶ τρέων*, id est, uocalis & disertus. siue *ὅτι διαλέγειν τὰ νοήματα ἡμῶν εἰς τὰς τῶν πλησίον ψυχὰς*: id est, quod sensa nostra referat in eorum animos qui prope sunt. & ut Io, Grammaticus in commentarijs in Hesiodum ait, quod explicet animæ mentisque cogitationes, hoc est, *τὰ τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ νοῦ ψυθυμήματα*. Propter quod illi linguas sacrificabant. *διάκτορον* etiam nonnunquam à poetis uocatum legimus, & ab Homero in primis.

Posygius Mercurius, cui deo Herculem clauam suam dicasse perhibent, quæ ex oleastro confecta fuit, & postea etiam pullulasse fertur. Sed & alia

& alia tamen de Herculis claua traduntur, quorum quædam in Hercule rotulimus. Sunt uero qui eam aheneam scribant, & ὀλόχαλον, & χαλκοβαρῆος παλον uocitent.

Camillus Mercurius ab Hetruscis uocatus, id est minister, ut Seruius apud Vergilium docet, & Plutarch. in Numa. Pindari tamen & Lycophronis commentarij *καμίλλου* Mercurium uocatum aiunt, à Bœotijs. Sed in commentarijs sanè eruditis in Apollonij Argonautica, Camillus appellari uidetur. idè Varro de Lingua latina. Hinc Camillus nominatur in Samothracum mysticis, deus quidam administrator deis magnis. Verbum Græcum arbitror, quod apud Callimachum in poematis eius inueni. hæc Varro, & alia. Festus tamen ait, uo cari nunc sacrorum ministrum Camillum, nunc puerum ingenuum, nunc etiam uas nuptiale. Ita enim scribit in tertio: Cumeram uocabant antiqui, uas quoddam, quod operum in nuptijs ferebant, in quo erant nubentis utensilia: quod & Camillum dicebant, eo quod sacrorum ministrum *καμίλλου* appellabant. Idem in sexto: Flaminius, inquit, Camillus puer dicebatur ingenuus patrimus & matrimus, qui flamine Diali ad sacrificia præministrabat. antiqui enim ministros Camillos dicebant. Alij dicunt, omnes pueros ab antiquis Camillos appellatos, sicut habetur in antiquo carmine, cum pater filio de agricultura præciperet: Hyberno puluere, uerno luto, grandia farra Camille metes. Nec illud reticuerim, Isaacium manifestè dicere, Mercurium Cadmum appellatū à Bœotijs: quod & Lycophronis uersus innuit. Statius Tullianus de Vocabulis rerum libro primo, ait dixisse Callimachum, Thuscus Camillum appellare Mercurium, quo uocabulo significant præministrum deorum. unde ait Macrobius tertio Sat. Vergil.

Metabum Camillam appellasse filiam.

Dianæ scilicet præministram, &c.

μηλοσοφῶς ἐρμῆς, hoc est, ouium custos & seruator Mercurius, quod deorum greges custodire & augere credatur: id quod & in Iliad. Homer. innuit.

ερμῆος ἐρμῆς cognominatus, quod ualde proffit hominibus ad lucra. *ερμῆος* enim, ualde utilis interpretatur. Aristophanes in Ranis inducit Euripidem & Æschylum de tragœdia certantes, ubi & Eriunij Mercurij mentionem fecit. hinc Phurnutus ait eum sic appellatū, ab eo quod *μεγαλοφελῆς* quidam sit, hoc est, magnus auxiliator: & per hyperbolen. *ἄρ' τὸ ὄνειρον*, id est ab iurando *τὸς χρωρῆνός αὐτῶ*. hinc & *σῶκ* cognominatus, id est, ut idem interpretatus est Phurnutus, quod seruator existat domorum: uel ut quidam aiunt, ut robustus & potens. & *ἀκάνυτος*, quia sermo non ad malum, nec ad nocendum, sed ad seruandum potius inuentus est, unde & illi Hygeia coniuncta dicebatur, ut dictum est.

Hodius Mercurius cognominatus à uis & semitis, hoc est, *ἄρ' τὸ ὄνειρον*, teste Stephano, & Hesychio, quod in eis statueretur, ad semitas monstrandas, unde & Enhodius etiam nuncupatus, isdem & Phurnuto testibus. quin etiam eodè nomine in Paro insula nuncupatus erat, ut notat Hesychius. apud Phurnutum tamen, in Aldi codicibus, non Enhodium, sed Euhodium legisimus. quod si sic est, qui uiam bonam parat, interpretabimur. Porro & Enhodia Diana gentibus culta est, ut suo loco ostensum est.

ἡγεμόνιος ἐρμῆς, quod ducatum præstet, ut Priamo eunti ad Achillem, ut est apud Homerum. uel ut Phurnutus ait, *ὡς αὐτῶ δέου ἄς τῶσπερ πρᾶξι ἡγεμόνιος χηδῶν*, quod eo deo ducere opus sit in in omni actione uti: & cætera quæ idem subiungit.

ἐμπολαῖος, & *λερδαῖος*, & *λερίπης*, & *δύλιος ἐρμῆς*. Et Empolæus quidem, quod in auctionibus & mercimonijs præsit: *ἐμπολῶς* enim mercator, & *ἐμπολαῖος* mercatorius & negotiator uocatur, cauponatorem sunt qui uentant,

tant, ut apud Plutarchum in eo qui inscribitur, An principem oporteat maxime philosophum differere. Ita enim ait meis uerbis: Sed inelegantia & inexperientia communem Mercurium, & Empolæum & mercenarium factum esse. Empolæi præterea meminit Phurnutus, & Hesychius. *λερδαῖος* autem, id est Lucricus dictus, alij quæstuosum interpretantur, quod lucro præsit, ut iam ostensum est. eius meminit Plutarchus libro de Tranquillitate, & Phurnutus. unde & Orpheus eum *λερδαῖεμπορον* nuncupat. *λερίπης*, id est fur, est etiam cognominatus, quod oratio quasi furari uideatur: adeo tacite in animos hominum surrepit, & influit, ut eos quocumque uelit trahat, & ab eis quod uelit extorqueat. Mitto fabulam de gregibus sublati Apollinis, & sagittis. Porro *δύλιος* uocatur, quod imposturæ & præstigiorum repertor existimatus est, quod & supra est dictum.

Nomius Mercurius, teste Phurnuto, uocatus est, à νόμος, id est lege, quod sicut imperat quæ in hominum societate facienda sunt, ita etiam interdicit quæ non facienda sunt: atque ita per quandam homonymian transiit & in orationum diligentiam. uel Nomius, quoniam & pastorum deus. Quin & eibolicum carmen consecratum à quibusdam est, quod Donatus in commentarijs ait, ut Daphnidis patri pastorum principi, Sed & Hesiodus in Theogonia, Mercurium cum Hecate stabulis præficit,

*ἰδὲ δὲ δ' ἤν' ἰσθμοῖσι σὺν ἐρμῆϊ λυδῶν ἄεθρον,
βουλίαις τ' ἀγέλας τε, καὶ ἀπόλια πλατὶ αἰγῶν,
ποιμνας τ' ἀροπέων γ' ὄϊων, θυμῶ γὰ θελοσῶν,
ὅς ὀλίγων βριάει, καὶ ἐκ πολλῶν μέισα θύκων.*

Hoc est, ut Mombricius Mediolanensis reddidit:

Quid quod Mercurio comes it, stabulisque capellas,
Armentumque ferax, & oues augere putantur,
Ex modico multum, ex multo facit ille pusillum.

παράμμων ἐρμῆς, Parammon Mercurius, nomē uidetur deductum esse ex harenis: cultus quidem in Libya, sed tamen & ei rem sacram Elei in Peloponne so faciebant, ut Pausanias etiam tradit. Quidam secuti exemplaria parum castigata, Parammon uocant: atque hi ex nostris.

Σφινδοπώγων ἐρμῆς, Mercurius appellatus est, ut est apud Artemidorum Daldianum libro secundo Onirocriticōn, quod scilicet cuneatam habere barbam fingeretur, quem imitari plerisque hoc tempore uidemus, in nutriendo barbitio promisso & cuneato.

Ales, & Alipes etiam à nostris, propter talaria uocatus est: ut est illud in Priapeis,

Sub tunica uirgam num deus ales habet:

Quid, Alipedis de stirpe Dei. Eadem quoque ratione uolucer appellatur, ut in illo Statij, Tegeaticus ales, & Volucer Tegeæus. Claudianus, Atlantis Tegeææ nepos. Hinc & Arcas, Statius quarto Thebaidos,

— Virgaque patenti

Nubilus Arcas agat.

Et Atlantides uocatus, ab auo: & à matre Maia, Maijugena. & hæc in poetis notissima.

χεριδότης ἐρμῆς, hoc est gratiæ dator. Plutarchus in Quæstionibus Græcis. Quid est, inquit, quod Samij Mercurio Charidotæ rem diuinam cum faciunt, furari & latrocinari uolenti permittunt? Quia oraculo relicta insula Mycalen cum migrassent, præda ac rapina decem annis uitam duxerunt: deinde in insulam reuersi Samij, hostes superauerunt. Atque inde Mercurio Charidotæ nomen impositum.

Ψευδής ἐρμῆς, id est susurro, seu nugax Mercurius, sic Athenis & uocatus

catus & cultus, cuius Demosthenes meminit in oratione Nearæ: si ea legitima sit, ut Harpocration scribit. Colebatur & Athenis etiam *Ψευδος*, id est loquax Venus, & eodem nomine Cupido, ut idem ait Harpocration.

γαλιάνωμ *εργμης* ab Ægyptijs nuncupatus est, ut Plutarch. scribit, quem noſter Cœlius est interpretatus Albicubitum. Sed ego in prima huius tractatus parte, ex Galeno, qui Galian cones dicantur, exposui.

φαιδρος *καὶ λευκός* *εργμης*, id est hilaris & albus, à Bœotijs est cultus Mercurius, ut testis est Pausan. qui & à Megalopolitis coli ipsum tradit, nomine *ἀγύρρα*, quasi *ἀγυρῶν*, ut puto, id est admirabilem. Vnde *ἀγυρῶν* celebritas denominata est.

Cynofurium qui Mercurium appellauere, decepti esse uidentur ex uerbis, quæ citant, Stephanus ipse enim Cynofura uocari ait uerticē seu arcē Arcadiæ, à Cynofuro Mercurij filio. Notissima enim ea loquēdi figura non modo Græcis, sed Latinis etiā, ut appposito patris nomine filius subintelligatur.

Alychmius Mercurius dictus est ab Alychme, ubi colitur, ut Stephanus prodit. ab Alychme uerò gentile nomen deflectitur, ut *ἐκ τῆς ἀλκίης*, sic & Alychmius. Fuerunt & hæc Mercurij cognomina, de quibus aliud nihil accepimus, nisi quæ ex scriptoribus Græcis nostra lectione collegimus, & præcipue Hesychij.

ἐννίος *εργμης*, Ennius Mercurius, in Chio cultus & nuncupatus.

ἐπιδαλαμίτης *εργμης*, id est Nuptialis, in Eubœa cultus.

ἐπώνιος *εργμης*, à Samijs cultus, tu littoralem possis dicere.

ἐπιτορμίου *εργμης*, quasi Terminalem dicas.

δυσκωλος Mercurij etiam cognomen, Dyscolo contrarium.

λόγιος etiam nuncupatus, quod eloquentiæ præesse putaretur.

μεταποντινός *εργμης*, à Metapontinis cultus. Est & Mercurij & mensis cuiusdam nomen *φλυσιος*. Et item Candaulas Mercurij quidam, alij Herculis cognomentū putauere. Legimus & Langobardos proprio & peculiari cognomine Mercurium uocasse Vuoda, ut est apud P. Diaconum. Qui uerò ex nostris Cynofurium Mercurium uocauere, & ab eo Cynofuras Arcadiæ denominatas, mihi falli uidentur, cum se Stephano niti scribant. ille enim Cynofurum Mercurij filium, à quo Cynofura summitas uel arx Arcadiæ dicta sit.

Perseus Mercurius cognominari uidetur à Papinio in quarto Theb. cum ait Tiresias:

— Tu separe cœtu

Elysius Persee pios, uirgaq; potenti

Nubilus Arcas agat.

Quo loco grammaticus Placidus Lactantius: Quare autem Persee, inquit, est ratio. Quidam autem uolunt non Iouis filium Mercuriū, sed Pyra: in qua opinione etiam Hesiodus uersatur, in his libris quos de Theogonia scripsit: quidam Persei, hæc ille. Quæ uerba mihi ualde obscura, uel mendosa uidentur. non enim quæ ex Hesiodo ait ipse, comperio: nec Perseum dictum crediderim, quia Persea casu uocandi potius puto, & Hecaten significari, quæ (ut alibi ostendimus) Persea uocatur.

Anubis quoq; ab Ægyptijs Mercurius uocatus est, atq; hoc ideo loco de eo non nihil agendum. Inter multa & uaria quæ de illo legimus, Plutarchus in libro de Isid & Osiri: Isin, ait, cum Osirin occisum intellexisset, caput totondisse, & lugubrem stolam induisse, & eius corpus ubiq; gentium quæsiuisset: omnesq; non modo maiores natu interrogasse, sed & pueros, si quid de Osiri comperissent. Ab ijs ferunt rem cognouisse, unde & pueris esse aiunt diuinationem. mox & ea uerba subdit: Sunt, inquit, qui puerum, ex quo Isis Osiridis necem comperit, sub Anubis nomine coli putet, quem natū Nephthe tradunt.

tradunt. & ipsam quidem Naphthe timore Typhonis percussam, ante maturi tempora partus puerū eiecisse, potius quam peperisse: atq; eum ita deis custodem additum, ceu canes ad mortaliū custodiam adhibentur. hæc ferme ille, qui & alio loco eiusdem libri, Anubin & Hermanubin sic distinguere uidentur, *ὁ δὲ ἀναφάνων τὰ δῶναια, καὶ τῶν ἀνω φερομένων ἀνσβίς, λόγος. ἐστὶ δὲ ὅτι καὶ ἐργμῆνσβίς ὀνομάζεται.* hoc est, Ratio cœlestia, & quæ superius feruntur ostendit Anubis, est & quando Hermanubis uocetur. quibus ex uerbis uidetur corrigendum apud Eusebium in tertio Præp. Euang. Græcum & Latinum exemplar, ubi legitur, Vis Mercurij in uniuersis, quam appellat Hermanubin: non autem Hermopin. Subdit & Plutarch. Et illud quidem ijs quæ superius, hoc uerò ut ijs quæ inferius feruntur, conuenit: propter quod & sacrificabant illi quidem album gallum, huic uerò croceum, alba enim sincera & lucida, crocea autem uaria & mixta existimant. Apuleius Anubin ita describit: Ille superiorum commentor & inferum, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollens canis ceruices arduas Anubis, læta caduceum gerens, dextra palmam uirentem quatens, hæc ille. At Vergil. in octatio:

Omnigenumq; deum monstrat, & latrator Anubis.

Quo loco Seruius: Hunc uolunt, inquit, esse Mercurium. ideo capite canino pingitur, quia nihil est cane sagacius. Tertullianus, & diuus Augustinus, uidentur Cynocephalum pro Anubi deo ponere, quod scilicet capite sit canino. non enim pro cynocephalo, fero animali & indomito, ab ipsis desumitur, ab hoc in secundo de Ciuitate Dei, ab illo in Apologetico. Lucanus de hoc deo intellexit, sic locutus:

Nos in templa tuam Romana accepimus Isin,

Semicanesq; deos, & sinistra mouentia luctum.

Et Sedulus poeta Christianus, in heroicis Paschalis operis:

Quis furor est, quæ tanta animos dementia ludit,

Vt uolucrum turpemq; Iouem, torumq; draconem,

Semihominemq; canem supplex homo pronus adoret?

Sunt qui tradant, Anubin secutum esse in expeditione bellica patrem Osirin, & canem pro insigni gestasse, qua ex re canina facie illum Ægyptij coluere. Meminit & Eusebius libro secundo Præp. Euang. Diod. Siculus: Canis, inquit, & in uenatione, & ad custodiā prodest, propterea deus qui Anubis uocatur, capite canino figuratur, quare significatur Anubin fuisse custodem corporis Osiridis & Isidis. Tradunt quidā, Isidis canes, quo tempore Osiris quæsitus erat, & feras & obuios omnes amouisse, unaq; Osiridis corpus inuestigasse: ideoq; in solennitatibus Isidis pompam præisse, uetusto more.

Trophonium Cic. Mercurium uocatum dicere uidetur, quem secundo loco commemorauit. Sed de Trophonio uate in Ioue scripsimus. In hoc loco ingenuè fateor, me Trophonium alibi uocatum Mercurium non legisse: etsi nescio quid de Triphono comminiscitur Boccatus, ut suus est mos, & conuertibilem interpretatur, *παρὰ τὸ τρέπω* uidelicet, id est à uertendo: quod, inquit, artificissimè mercatorum est, sese ad mores quarumcunq; nationum, ad quas pergunt, uertere. paulò post tamen Tryphon uocat.

εργμης τελειόγυις, hoc est Mercurius ter maximus, quātis non is deus fuit, sed sapiens, & de quo inter nostros Poetas in secundo Dialogo plura attulimus, tamen eum penitus hoc loco præteream, tantummodo quæ Suidas scribit, afferam. Floruit hic in Ægypto, ante Pharaonis tempora. Ideo uerò Ter maximus appellatus, quoniam de trinitate ediderit oracula, Dominū in trinitate unum esse diuinitate, his uerbis: Erat, inquit, lumē intellectile ante lumen intellectile, & erat semper mens mentis illuminans, & nihil aliud erat quàm horum unitas, & spiritus omnia continens. extra hunc nō deus, non

angelus, neq; ulla alia substantia: omnium enim Dominus, & Pater, & Deus: & omnia sub ipso, & in ipso. nam uerbum eius perfectum existens, & factum, & opifex, lapsum in fecunda natura, & aqua fecunda prolifica, fecit aquam. hæc ille. subdit tamen: Et hæc locutus orauit, dicēs, Adiuuro te cœlum, Dei magni sapiens opus, adiuuro te uocem patris quam protulit ipse primam cum omnem mundum stabiluīt, obtestor te per unigenitum Verbum, & Patrem qui continet omnia, esto propitius. hæc tamen uerba apud Iustinum philosophum & martyrem Orpheo ascripta legi.

I R I S.

Mercurio Irin ea ratione subiunximus, quod & ipsa, ut Mercurius, deorum nuncia sit habita: quod omnes propē poēta docent, sed in primis in Theogonia Hesiodus. Sed ad pacem ut plurimum Mercurius, unde & εἰρηνοποιός & pacificator ideo dicitur: Iris uerò ad lites & dissensiones, ut aiunt: quamuis nec hoc perpetuū sit. atq; Irin ideo dictam arbitratur Seruius, quia si ὄψις, id est contentio & lis. Plato tamen in Cratilo, & eum secutus Proclus, dictam uideri uolunt à uerbo ὄψιν, quod loqui significat, quia ipsa sit etiam ἀγγελός, id est nuncia, ut Mercurius, deorum: & in primis, cum sermone nunciare soleamus. Eam fingebant antiqui habitu muliebri, uersicolore ueste, in obsequium expeditam, nonnunquam & croceo, ut apud poētas est legere. Vergilius, Ergo Iris croceis. Fuisse uerò filia dicitur Electræ & Thaumantis, ut Hesiodus scribit. hinc à patre Thaumantias uocata, Ouidius:

Roratis illustrat aquis Thaumantias Iris.

Idem & Thaumanteam uocat cum alibi, tum libro Metamorphoseōn decimoquarto,

Nec mora, Romuleos cum uirgine Thaumantea
Ingreditur colles: &c.

Quare autem sit Thaumantis dicta filia, Cicero docet de Natura deorum tertio: Cur nō, inquit, arcus species in deorum numero reponatur? Est enim pulcher: & ob eam causam, quia speciē habeat admirabilem, Thaumante dicitur esse nata, &c. *καρὰ τὸ θαυμάσιον*, quod miror significat. Sed de arcu, id est Iri, quomodo fiat, Philosophi, in primis uerò Aristoteles, nec uno in loco, & ab eo alij pluribus tradiderunt. Sed hoc nostrum non est: neq; enim nunc physica excutimus. Porro & Iris in oculo dicitur, ut apud Galenū, Paulum, Aërium, & alios.

Aërea uerò Iris cognominatur, à colore. nam & crocea uocata est. Vergil.

Aëream cœlo nam Iupiter Irin Demisit,
Imbrifer arcus Iris à Tibullo dicta, illo uersiculo:

Venturam admittat hymbriifer arcus aquam.
si δὲ Iris cognominatur à Græcis, teste Hesychio.

Διδύμη Iris cognominata est ab Arato, in illo:
ἢ Διδύμη ἐξ ὅσῃ δὴά μέγα μῆρανον ἴρις.

Quo loco Theon interpres, de Iride multa differit, quando scilicet sola apparet, & quando gemina: unde est appellata Διδύμη. Item & quando nocturna, & quare non unicolor: atq; hæc omnia quidem physice.

ἄλλοπος Iris etiam à Græcis cognominata est, quod uelox sit, & pernix. Vnde etiam ποδὴνεμος ἄγγελος, hoc est Latine, Ventipes nuncia, Hesychio & Phurnuto testibus,

SOMNVS, INSOMNIA.

Somnum deum habuerunt antiqui, cui & præsidem statuebant Mercurium, ut qui uirga pro arbitrio somnaum mortalibus inferre & auferre putaretur, ut paulò antè in Mercurio ostendi. Hinc & mihi congruè uisum est hunc cum Mercurio coniungere, cum eoq; simul tibi mittere, ut & hoc ipso munusculo

munusculo amoris ac beneuolentiæ meæ erga te locupletius extaret monumentum. Accipe igitur, mi Alb. Lolli ornatissime, & hoc qualecunq; est, eo uultu, læto ac hilarī, quo me hac infirma ualitudine affectum sæpe inuisere soles, & munus ex animo metire. Somnus ergo à nostris, à Græcis ὕπνος. Hunc deum existimatū ab antiquis uidemus, nam & illi Orpheus hymnum composuit, cui cum papauere thymiamā adoleuit. Hymni hoc est initium,

Somne deum rex cunctorumq; hominumq; cadentum,
Cunctorum & tellus quæcunq; animalia nutrit. hoc est Græcè:

ὕπνε ἀναξ μακάρων, πάντων θνητῶν τ' ἀθροῦσιν,
καὶ πάντων ζώων, ὅποσα τρέφει θεῖα χθών. &c. quæ toto hymno exequitur. hinc amicus noster ad eundem transtulit in elegia:

Somne potens superum, cunctorum rex animantum,

Somnus Noctis filius fuit, ut in Theogonia Hesiodus canit, nam de Noctis filijs agens, ita ait,

νόξ τέκε δ' ὕπνον, ἐπίκτε δὲ φύλον ὀνειρώων.

Nox peperit Somnum, genuitq; Infomnia uulgo.

Ab eodem & Mortis frater dicitur, quod & ab Homero in decimo quarto liad. ita enim ait:

Occurrit Somno, qui Mortis frater habetur. hoc est,

ὄψ' ὕπνω ξύμβλητό κασιγνήτω θανάτῳ.

Hinc & Spartani, ut Pausan. tradit, simulachra eorum simul posuerunt; quos & ipsi ex Homeri sententia fratres arbitrabantur. Plura Pausan, Ouidius uerò noster, Somnum Mortis imaginem ibi ait,

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Idem ita ad Somnum:

Somne quies rerum, placidissime Somne deorum:

Et Seneca in choro furentis Herculis:

Tuq; ô domitor Somne malorum,
Requies animi, pars humanæ melior uitæ,

Veris miscens falsa, futuri

Certus, & idem pessimus auctor.

Et reliqua, quæ si uacat legas, Iuuenis à Statio illo poemate fingitur:

Crimine quo merui iuuenis placidissime diuum,

Quo ue errore, miser donis ut solus egerem

Somne tuis.

Idem uirgam illi attribuit:

Lætiore extremo me tange cacumine uirgæ.

Eidem & cornu attribuitur. Silius libro decimo:

—Curuoq; uolucris

Per tenebras portat medicamenta papauera cornu. Et paulò post:

Quatit inde soporas.

Deuxo capiti pennas, oculisq; quietem

Irrorat, tangens Lethæa tempora uirga,

Statius idem sexto Thebaid.

Et cornu fugiebat Somnus inani.

Quo loco Lactantius grammaticus ait: Inani cornu dixit, quia illud noctis tempore totum diffuderat. quod idem poëta superius manifestius asseruit, dicens: Cornu perfuderat omni. nam & sic à pictoribus simulatur, ut liquidum somniū è cornu super dormientes uideatur effundere. sic Ennius:

Cum somno sese exiccet Romana iuuentutis.

Vnde irrigare dicimus somnum, quod frequēs est poëtis: ut, Fessos sopor irrigat artus. Sunt qui dicant ideo cum cornu pingi Somnum, quod cornu

attenuatum translucidum sit, propter raritatem. nam & somnia quæ uera sunt, cornea dicuntur. Describitur Somnus à Philostrato ita in imagine Amphiarai: Facie, inquit, resoluta esse uidebatur, candidã uestem habebat supra nigram, quasi diem & noctem indicaret. Cornu in manu tenere uidebatur, cum uera somnia immittit. Illud & ego hoc loco addiderim, cum uana denunciat, ebur, & elephantis dentem, unde & geminæ Somni portæ finguntur, de quibus in sexto Æneid. & Macrobius plura, Sed Tibullus libro 2. illi alas fuscas attribuit, cum ait:

Postq̄ uenit tacitus fuscis circumdatus alis,
Somnus, & incerto Somnia nigra pede,
Sic autem Ouidius in Metamorph.

In medio thorus est, ebena sublimis in antro
Plumeus, unicolor, pullo uelamine tectus,
Quo cubat ipse deus membris langore solutis,
Hunc circum passim uarias imitantia formas
Somnia uana iacent.

Sed & Orpheus ὄνειρος, id est Somnio deo hymnũ composuit cum aromatis, cui & fuscas alas attribuit, πανσιπτερον q̄ cognominat. Tres deinde Ouidius inter plurimos filios ascribit. primũ Morpheia, artificẽ simulatoremq̄ figuræ: μόρφη quippe formam & figuram significat. alterum uerò Icelon uocat, à forma & imagine dictum. At alter, inquit,

Fit fera, fit uolucris, fit longo corpore serpens,
Hunc Icelon superi, mortale Phobetora uulgus **Nominat.**
Nam φοβήτωρ, terrificus, uel terrefactor dici potest.

— Est etiam diuersæ tertius artis,
Phantasos: ille in humum, saxumq̄, undamq̄, trabemq̄,
Quæq̄ uacant anima fallaciter omnia transit.

Sic autem dictus, quod imaginatio, phantasia, & phantasma, & phasma quoquomodo dici potest: & φαντάζομαι uerbum, imaginor. Sanè Artemidorus Daldianus, qui de Somniorum interpretatione libros, qui in manibus habentur, reliquit, somnia & insomnia tantũ artulit: itaq̄ differre ait, ut illa qui dem futura significant, hæc uerò præsentia. alia item Synesius in suo de Insomnijs. Sedenim apud Latinos Macrobius in quinque genera dispescit. Aut enim est, inquit, ὄνειρος, quod Latini somnium uocant: aut ὄραμα, quod uisio rectè appellatur: aut χρηματισμός, quod oraculũ nũcupatur: aut ὄνειριον, quod insomniũ dicitur: aut est φάντασμα, quod Cicero uisum uocauit. Sed hæc subtilius indagare, nostri non est instituti. Si quis tamen de geminis Somni portis, præter ea quæ Seruius in sexto Æneid. desiderat, legat Macrobiũ, & Porphyriũ philosophum, qui in cõmentarijs suis hæc in eundem locũ dicit, ab Homero sub eadẽ diuisione descripta. Quin somnia, inquit, à deo immitti existimantur. καὶ γὰρ ὄνειρον δὸς ὄνει, ut ait Homerus, quin & insomnia δὸς πειρήματα dicta sunt, hoc est à Ioue missa: & θεῖαι ὄνειραι, hoc est diuinæ uoces, & δὸς ἄγγελοι, id est Iouis nunciũ, ut ait Homerus. & ut Phurnutus ait, θεῶν δὲ ἄγγελοι καὶ οἱ ὄνειροι. Est & apud Theocritum poemata, quod Piscatores inscribitur, id est ἄλις, in quo multa de insomnijs: inter quæ illud, Mentem, optimam esse somniorum interpretem ac magistrã. Et ibidem paulò post idem, pares ait mendacijs uisiones: hoc est, ἴσα ἡ ἀδελφὴν ὄνειρος. Ibidẽ & illud exprimit, quod moralis noster (quicumq̄ tandem ille fuit) poëta.

Somnia ne cures, nam mens humana quod optat:

Dum uigilat, sperat, &c. Quod etiam Claudianus illa elegãte elegia, 50

Omnia quæ sensu uoluntur uota diurno,

Tempore nocturno reddit amica quies: & cætera, ne omnia hæc colligam.

ligam. Somnium Homerus in Iliade in Lemno sedem habere ostendit. Iunonem enim inducit, in Lemnũ insulam profectam, Somno occurrisse. Porro ut in Lemno Somnum habitare finxit Homerus, ita Ouid. lib. Metamorph. 11. apud Cimmericos Italiæ, uel Scythiæ populos, Somni domũ luculentissimẽ describit. Cimmerici quippe à scriptoribus utrobique traduntur obscuri atq̄ umbrosi, utpote ad quos penè solis radij nõ penetrēt, ita ut usq̄ in pro uerbum peruenierint. Cimmericæ tenebræ. Somnum Paul. in Corinthiacis, apud Sicyonios fuisse scribit, sopientem leonem, dictus uerò Epidotes nomine. Fuit & apud Troæzenios Ardali uetus ara, super qua Musis & Sõno deo rem diuinam faciebãt, Somnum affirmãtes esse Musis deum ualde amicum. Sed de Ardalo in Musis, ex Pausania & alijs egimus.

Brizo dea apud Græcos existimata, quæ iraticinijs per somnia præesse credebatur. in primis uerò Deli culta, cui scaphas offerre consueuerãt, omnium rerum refertas, piscibus duntaxat exceptis. Quidam eam dictam existimant παρα τὸ βελῶ, dormio. Brimo uerò alia fuit, ut in Hecate ostendimus. Vergilius in sexto Æneid. de ulmo Somniorum scribit:

In medio ramos, anno sacq̄ brachia pandit,
Ulmus opaca, ingens, quam sedem Somnia uulgo
Vana tenere ferunt, folijsq̄ sub omnibus hærent.

Ubi Seruius: Qui de somnijs, inquit, scripserunt, dicunt, quo tempore folia de arboribus cadunt, uana esse somnia: quod per transitũ tetigisse ait Vergiliũ. Somnus præterea irriguus dicitur à poëtis: sumptum à cornu, quo mortales irrigare Somnus dicitur, ut superius dictum. Ferreus somnus dicitur à Vergilio libro duodecimo Æneid.

Olli dura quies oculos, & terretis urget
Somnus. Quod de morte dici uidetur. unde & subdit,
In æternam clauduntur lumina noctem.

Notat eodẽ loco Seruius, quod ab Homero cognominatus sit etiam somnus deus λυσιμεινον, quod curas & labores mortalibus soluat. Utitur & Orpheus in hymno. Somnum quoq̄ æreum dictum, hoc est χαλκρον ὄνειρον, notat eruditus: & Homerum æs potius quàm ferrum nominasse, & perinde æris usum ante ferrum fuisse. Sed hæc nihil ad Somnum, uel Somnia.

SYNTAGMA DECIMUM DE MARTE,

HERCVLE, BELLONA, VICTORIA, HERCULE,
AD ILLVST. COMITEM, HERCVLEM
CONTRARIUM.

40 Quos belli coluit deos uetustas,
Hoc Syntagmate sunt breui reposti.
Quod munus licet HERCVLES pusillum,
Est tamen tibi iurẽ nuncupatum,
Quod uirtute tua hos refers peræque:
Nec paruum est, bona quod dedit uoluntas,
Ingens quæ precium solet mereri.
Nec quidem puto liberalitati
Tuæ me paria his referre nugis:
Præ te censeo quas eõ minoris,
50 Quo tu es stemmate uiribusq̄ maior.
Quare quod tibi, quicquid est, dicamus,
In partem accipias bonam rogamus.

Quoties fons, illustris. **HERCVLES** Contrari, mecum cogito (cogito autem sapissimè) tua erga me beneficia, totus pudore suffundor, quòd tot tuis tantisq; meritis nihil adhuc gratiæ retulerim. Nam etsi gratiam habere, & eius debitionem fateri, penè est referre: nihilominus, quoniam tu promerendi nunquam finem facis, eo ego magis ut ingratus pudore afficior. Cum enim mecum reputo, in hoc meo diutino articulorum morbo, te quotidie non familiares solum tuos, ac domesticos mittere solitum, ut me inuisant, tuoq; nomine saluent: sed tu quoq; ipse plerunq; benignè adire soles, & si quibus me rebus indigere uideas, ultrò nullo petente ac rogante, asserre iubes. Quamobrem cum cuperè aliquo saltem exili munere (ne leuidense potius dicam) tibi gratiam referre, aliqua ue ratione hoc tantum tecum nomen expedit, ne perpetua ingrati nota inurerer: cœpi scripta mea, & scheda euoluere, si fortè inter eas aliqua adesset, hoc est sine domino, & nulli nuncupata forent. ac fortè incidi in Syntagma, id est tractatum, in quo de Marte, Bellona, & Victoria, deq; Hercule, deis gentium, historiam conscripseram: qui dei non incongruè tibi naturæq; tuæ conuenire uisi sunt. Nam quis, quæso, te fortior, ac animosior in bello? qui à primis annis tuæ adolescentiæ in omni omnium armorum genere ac disciplina uersatus es? Quis concitator in prælijs, tanquam Bellonæ flagello percussus, in aciem prodiuit? Quis plures uictorias (ut audiui) est affectus? Quis demum tot ferarum & monstrorū, id est uitiorum, domitor ac expulsor fuit? Sunt certè **HERCVLES**, hæc tuæ uirtutis insignia. Vnde iurè meritoq; hoc Herculis nomen tibi conuenire uidetur, quòd cum Principe nostro tibi consanguinitate propinquo, commune est. Porò quoniam etiam antiquum illum Herculem & literas edoctum fuisse legimus, & à Romanis unà cum Musis & cultum fuisse, & templa habuisse, in eius uita ostēdimus: hinc tu quoq; ne ab illo degener esse uiderere, Musas, id est literas ac disciplinas ita excolis, ita amplecteris, ut nullam diem sine linea, id est lectione, tibi præterire permittas. Quòd ut melius commodiusq; efficias, domi habes *αυλιστήριον* Phalethum, hoc est, cōiuctus participem, Hieronymum Musarum alumnus, & sacrarum legum studiosum. Maacte igitur uirtute ac nobilitate **HERCVLES** ornatisime, sic iture ad astra, & uiuentis posteritati nomen commendamus. Interea hoc nostrum qualecunque munusculum, eò grato animo accipe, quòd & ego exhibeo, & æqui boniq; cōsulas. Nam etsi tibi æqua referre non possum, præ me tamen sero grati animi significationem. Vale: & quo uitæ tenore ad gloriam & immortalitatem ire cœpisti, perge.

MARS, BELLONA, HERCVLES, ALII.

MARS dictus, ut Varro scribit, ab eo, quòd maribus in bello præest: aut quòd à Sabinis acceptus fuerit, ibi Mamers dictus. Mauors uerò, ut ait Cicero, quòd magna uertat: uel, ut Seruius notat, figuratè dicitur, ut induperator pro imperator, ita Mauors pro eo qui est Mars. A Græcis uerò *αρης* uocatus est, ut Phurnutus prodidit, *αρης* τὸ ἀγειν, ἢ ἀδασειν, hoc est à tollendo, uel interficiendo. Sunt qui ab *αρης*, id est damno & nocumēto, *αρης* denominatum uelint. Plato tamen, ut nostri quoq; putant, *αρης* τὸ ἀρῆσθαι, id est à mare deriuauit, in Cratylo. alij, quòd nec Phurnutus tacet, *αρης* τὸ ἀρῆσαι, ὁ δὲ ἀρῆσαι, id est, cōuenire: unde etiam Harmoniæ eius filia, Sedenim & ex nostris quidam Martem ipsum ab *αρης*, M literam addendo, dictum putauerunt. Certè ab *αρης* summum Athenienses de capite iudicium Areopagum, id est Martis pagum uocauerunt: & in eo iudices Areopagita, quòd in eo iudicio primus Mars ipse fuerit iudicatus: ut Demosthenes in ea Oratione pluribus ostendit, quæ κατ' ἀριστοκράτους inscribitur. ait enim: In Areopago dei ipsi senserunt, illic potissimum cædis iudicia peragi debere. ita fama est, ibiq; iudices fuere, Neptunus pro filio Halirrhotio aduersus Martem. id testantur duodecim dei iudices, qui inter Orestem & Furias illic sententiam dixere. hæc Demosthenes. nec adeò diuersa Pausanias in Attica, Arpocraton, Plutarchus, alij. Varia de Martis patria scriptores tradidere, deq; illius sacrificijs, quibus de rebus non alijs quàm Arnobij uerbis recensebo, qui in quarto contra Gentes ita scribit: Quis Spartanum inquit fuisse Martem? nonne Epicharmus, auctor uester? Quis in Thraciæ finibus procreatus? non Sophocles Atticus, cunctis consentientibus theatris? Quis mensibus in Arcadia tribus & decem uinctum? non Melæ fluminis filius? Quis ei carnes à Caribus, quis à Scythijs asinos immolari? non principaliter cum cæteris Apollodorus? Quis dum genitalibus insultat alienis, hæsisse in laqueis inuolutum? non commentarij uestri, non scenæ? tantum Arnobius. Existimauerunt præterea ueteres, Martem Iunonis filium solius, quæ cum per uireta

uireta uagaretur, ex contactu & olfactu florum Martè cœceperit: (si credere dignum est.) Alij ex Ioue & Enyo natum tradiderunt, id quòd & Phurnutus tradit, & interpretatur. Homerus certè Iouem inducit lib. v. Iliad, dicentem, Martem ipsum ex se & Iunone natum, cum à Diomede in uentre Mars uulneratus esset, & apud Iouem de Minerua & Diomede quereretur, & ab Hebe sorore lauaretur. Hoc autem uulnere exclamasse adeò Martem ait Homerus, quantum nouem aut decem milia hominū in bello proclamarent. Quin etiam idem Homerus ipsum Martè ab Otho & Ephialte, Aloëi filijs, ualido ligatū nexu ex ære canit, XIII menses in uinculis fuisse: in quibus etiam fortè perijisset, nisi Euryboæ Mercurium monuisset, qui illum penè consumptum furto abstulit. Sed nos his missis, nostrū prosequamur institutum, Romani summo cultu Martè uenerabatur, quòd existimarēt parentē ipsum fuisse Romuli, sacerdotesq; Salios illi attribuerūt, & carmina saliaria, ardētē uerò eū effinegebant, nunc in curru, nunc in equo, armatū cum hasta & flagello, tum illi etiā interdū gallū appingebant, ob militū uidelicet uigilantiā: uel propter Aletryonis fabulam, Martis satellitis, in eam auem conuersi, ut in eius nominis festiua libello Lucianus scribit, & Ausonius poëta uno penè uersu attigit:

—Ter clara instantis Eoi,

Signa canit serus deprensio Marte satelles.

20 Isidorus Martem scribit nudo pectore effingi solere, quòd quisq; in bello sine cordis formidine obijcere se debet. Acitani quoq; gens Hispana, ut Macrobius tradit, Martis simulachrum radijs ornatū maxima religione celebrabant, Necyn uocantes: uel ut alij legunt, Neton, uel Nicon. Sanè & *νεκον* Martem uocatū legimus, idq; ex Empedocle docti quidam notant. Porò & illi antiquitas lupum dicauit, unde à Verg. & poëtis Martius est lupus cognominatus. Hinc iocus est Plauti in Truculento, de ouib. patris diuēditis: Fuit, inquit, & depol Mars meo iratè patri, nā oue illius haud lōgè absūt à lupis. Thracæ præterea & Scythæ Martè colebāt, apud quos præcipua bellorū est exercitatio. Statius Papinius lib. vii. Theb. Palatiū edesq; Martis apud Thracas finxit, ad quas Mercurium mittit Iupiter, ut bellum excitet, hi Statij sunt uersus:

Hic steriles delubra notat Mauortia syluas,
 Horrescitq; tuens, ubi mille furoribus illi
 Cingitur aduerso domus immansueta sub Æmo,
 Ferrea compago laterum, ferro arcta teruntur
 Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
 Læditur aduersum Phœbi iubar, ipsaq; sedem
 Lux timer, & durus contristat sidera fulgor,
 Digna loco statio, primis salit impetus amens,
 E foribus; cæcumq; nephas, iræq; rubentes,
 Exanguisq; metus, occultisq; ensibus astant
 Insidiæ, geminumq; tenens Discordia ferrum:
 Innumeris strepit aula minis, tristissima uirtus
 Stat medio, lætusq; Furor, uultuq; cruento
 Mors armata sedet: bellorum solus in arcis
 Sanguis, & incensis qui raptus ab urbibus ignis,
 Terrarum exuuia circum, & fastigia templi
 Capta insignibant gentes, calataq; ferro
 Fragmina portarum, bellatricesq; carinæ,
 Et uacui currus, protritaq; curribus ora.

30 Pœnæ etiam, Gemitusq; adeò, uis omnis, & omne
 Vulnus ubiq; ipsum, sed non usquam ore remisso
 Cernere erat, talem diuina Mulcifer arte

Ediderat;

Ediderat, nondum radijs monstratus adulter

Fœda catenato Iuerat connubia lecto,

Hucusq; Staius. Sed enim Homerus duos Marti equos attribuit, *Ἄμωρ*, & *Φόβορ*, id quod & testantur grammatici. dicti uerò ab eorum timore ac pauore. Quintus tamen Calaber in Paralipom. ab Homero in lib. viii, quatuor nominat, natos ex Borea & Erinny, qui naribus ignem efflarent. nomina hæc sunt, Æthon, Phlogius, Combos, & Phobos. Porro & deo Marti ueterum quidam canes immolabant, propter eius animalis audaciam. alij asinos, propter bellicum clamorem, uociferationemq;: quod Phurnutus scribit, quinimò & uultur auis huic deo dicata putabatur, quòd cadauera seceretur, & belli prænuncia sit. Illud certè ridiculum, quod Herodotus scribit in quarto, Scythas Martis simulachrum statuisse Acinacem, hoc est ensem, qua de re in calce primi Syntagmatis egi. Libet uerò & Ammiani Marcel. uerba ex xxxi. lib. Hist. hic ascribere, de Scythis agentis: Nec templum, inquit, apud eos uisitur, aut delubrum, ne tugurium quidem culmo tectum cerni usquam potest, sed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumq; ut Martem regionum quas circumeunt, præfulem uerecundius colunt. Sanè Mars pro bello sæpe sumitur non modò à poëtis, sed & cæteris scriptoribus: ut cum scriptum legimus, incerto dubiòue Marte pugnatum esse. Quinimò & pro ingenio & naturæ uicinitate: ut cum dicitur, suo Marte, & nostro Marte, M. Cicero: Hanc igitur partem relictam explebimus, nullis adminiculis, sed ut dicitur, Marte nostro. Idem: Rex ipse sua sponte, nullis commentarijs Cæsaris, simulatq; audiuit eius interitum, suo Marte res suas recuperauit. Caius Iureconf. Ne liceat potentioribus, iudiciariæ lites potius suo Marte decurrerent. Item de iudicijs, Quo minus lites suo Marte decurrat. Pyrois Martis stella nuncupata est, ut ostendit M. Cicero de Nat. deor. Hyginus, Apuleius, Martianus, alij, quòd ignita sit & ardens.

Cõmunis deus Mars appellatus est non modò Latinis, sed & Græcis, qui dicunt *ἄρης κοινός*. & Homerus, *ζωὸς κοινός*. M. Cic. quoq; sæpe Martem communem, nonnunquam & deum cõmunem uocauit, ut Philip. x. Sed ut concedam incertos exitus esse belli, Martem communẽ, tamen pro libertate uitæ periculo decernendũ. Lilius quoq; cum inquit: Tum tuas uires, tum uerò fortunæ, Martemq; belli communem propone animo. Idem nec semel alibi, ceteriq; scriptores in panegyricis. Sanè Seruius in octauo Æneid. à Verg. dictum ait Hercule cõmunem deum, quia Argiuius esset, & Græcos & Troianos de uno sanguinis fonte descendere: aut cõmunis deus dicitur, utriusq; naturæ medijs, id est inter mortalitatẽ & diuinitatẽ. Sunt enim numina quæ dā tantũ cœlestia, aliqua tantũ terrestria, aliqua media, quos Apuleius deos medioximos uocat, alij cõmunẽ deum ideo dictũ uolunt, quia secundũ pontificalẽ ritũ idem est Hercules, qui & Mars. nam & stellã unam habere dicitur, & nouimus Martem cõmunẽ dici. Sic Cicero, Martem deum communẽ: & Verg. dat Salios Herculi, quos Martis esse dubium non est, quod & notat Macrobius. Porro idẽ etiã Seruius lib. undecimo Æneid. super ea uerba:

In mediosq; focos, & dis communibus aras,

Dei, inquit, communes sunt, ut alij dicunt, Mars, Bellona, Victoria, quòd ij in bello utriq; parti possunt fauere. Ut autẽ altioris scientiæ hominibus placet, dei communes sunt, qui *ἀστροί* dicuntur, id est, qui cœli certas non habent partes, sed generaliter à cunctis coluntur: ubiq; enim eos esse manifestũ est. ut Mater deũ dicitur, quòd cum omnibus eius communis est potestas. Alij communes deos uolũt, Solẽ, Lunã, Plutonẽ, Martem: hi enim apud omnes inueniuntur, & sunt in omnibus terris. Hæc ferè Seruius. hinc non mirũ tibi uideri debet, si & Euripides Plutonem uocauit communem deum, cum agit de

agit de sepultura Argiuorum apud Thebas, in tragœdia Supplicum.

Pater etiã Mars in primis à Latinis & Romanis uocatus est, præter id quod Romuli pater fuerit, sed etiã quod dei ipsi hoc patris nomine uocarentur, ut in Iupitre, id est Ioue patre uisimus. nam ut ait Gellius, quod est in elisis, aut immutatis quibusdam literis, Iupiter, id plenum atque integrum est Iouis pater: sic & Neptunus pater coniunctè dictus, & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim est Marspiter, nam ita Marspiter dicimus, ut Diespiter, sic & Iupiter.

Gradius & Quirinus apud Latinos duo præcipua Martis nomina fuerunt: hoc quidem, dum tranquillus mitisq; esset: illud, dum in armis sæuus. hinc etiam Romanos Martis duo præcipue templa habuisse legimus, alterum quidem, hoc est Quirini, intra urbem, ad tranquillitatem custodiendam, & urbis custodiam: alterũ uerò in uia Appia, extra urbem, prope portam, quasi bellatoris, id est Gradiui, ad arcendos hostes. ergo Gradius, ut Festus scribit, Mars appellatus fuit, à gradiendo in bella ultrò citrò que: siue à uibratione hastæ, quòd Græci dicunt *λεγαδαινας*, & *λεγαδωες*. uel ut alij dicunt, quia gramine sit ortus: quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis. hæc Festus. Sanè quod Pompeius ait, quia gramine sit ortus: eruditi quidam in fabulam referunt, quam breuiter antè attigimus, quod Mars ex Iunone natus sit ex florum contactu. Sunt alij qui Graditum non Latinum, nec Græcum esse putant, sed Geticum uel Thracium uocabulũ, quo bellicosus & fortis significetur, Graduius primam habet indifferentem: longam Vergilius, breuem Ausonius protulit. Ut,

Graditumq; patrem Geticis qui præsidet aruis, &c.

Quirinus autem Mars à Sabinis nuncupatus, à Quiri hasta, qua hic deus uti existimabatur.

Mamers Mars lingua Oschorum dictus est, ut Festus scribit: à Sabinis, ait Varro. à Mamerte, Mamerci, uel ut alij legunt, Mamerti, potius prænomen, quasi Martius, & Mamertini in Sicilia. lege Festum, Hesychius *μαμέρης* uocat Martem.

Syluestrem deum Martem uocatum legimus, cui M. Cato de Re rust. alia quando rem sacram facit. ut cum ager lustrandus est, & solitaurilia celebrat, ita precatur: Mars pater te precor quæsoq; uti sis uolens propitius mihi domo familiæq; meæ: cuius rei ergò agrum, terram, fundumq; meum solitaurilia circumagi iussi, & paulò post: Mars pater, eiusdem rei ergò mactæ hisce solitactentibus taurilib. esto. & item mox etiam, iisdem uerbis. Sed & idẽ scriptor, cum uotum pro bobus facit, ita scribit: Marti Syluano in sylua interdus in capita singula bouum uotum facito.

Salisubsululus Mars ab antiquis Latinis dictus est à saliendo, subsultandoq; in bello scilicet: unde & Salij. meminit Pacuuius apud Non. Marcel. Hinc illud Catulli à doctis aliquibus sic legitur:

In quo uel Salisubsululi sacra suscipiantur.

Uidetur uerò cognomẽ desumptũ ab Homero, qui eundẽ deũ *ἄλλοπρόσαλλος* uocauit, quẽ quidã interpretantur inconstantẽ, ut qui modò ad hunc, modò ad illum uertatur, deusq; & sit & habeatur communis, ut dictum est.

Cæcus Mars uocatus est, Verg. secundo Æneid. Et cæco Marte resistunt: uel, inquit Seruius, epitheton est Martis, uel quoniam cæca nocte prælium gerebatur.

Θορῆος ἄρης, Thurius Mars ab Homero appellatus, ab assultu citato. *θορῆος* enim est, cum impetu insilire. unde hippothoros cantus, ad incitandos equos ad initum, quod in Poëtis docuimus. Uidetur & Suidas ex Aristophane *θορῆος* Martem appellare, eadem ratione.

Marmessus Mars apud Lycophronem legimus, de quo interpres: Romana, inquit, lingua Barbaris ait, non contētus, alijs etiam Romanē scribit. Cœlius Rhod. Romani inquit, Bellaces Marmessos dicunt, sicuti memorat uel Diodorus, uel Dion: neq; enim succurrit nunc ad fidem (ait ille) auctoritas,

Enyalius deus Mars dictus, ab Enyo deriuatum, id est à Bellona uel sorore uel matre, nomen, quo Græci Latiniq; utuntur. Enyalium quidem, ait Macrob. inter Martis propria nomina. Item Plut. de Tranquillitate. Enyalium, inquit Dionys. Alicarn. Sabini, & ab eis descendentes Romani, Quirinu uocant, nequaquam certum habentes, Mars ne sit ille, an alius quidam, similes cum Marte honores habens, alij enim de uno deo bellicorum certaminu duce, utraq; putant dici nomina: alij autem duobus ea diuis bellicis imposita, &c. Enyalium scribit Pauf. Lacedæmonij uinctum pedicis ea ratione statuebant, ne quò ab eis recederet: uti ἀπέρου νίκου, hoc est sine alis uictoria, Athenienses, ne posset euolare. De Enyo, in Bellona locuti sumus. At uerò ἐνάλιο δæmon marinus à Græcis dicitur, ut uel Suidas testatur.

Vltor Mars Romæ cultus, cuius templum Cæsar Aug. bello Philippeni pro paterna ultione suscepto uouerat. auct. Suet. alij. Martial.

Vltoris prima Martis in æde sedet. Ouid. in Fast.

Templa ferēs, & me uictore uocaberis Vltor,

Vouerat, & fuso latus ab hoste redit,

Hinc & cum recepisset à Parthis signa. Bisultor uocatus, à duplici uictoria, quod ibidem idem poëta ostendit:

Rite deo templumq; datum, nomenq; Bisultor,

Emeritus uoti debita soluit honor.

Dion in hist. libro LIII. scribit, Augustum Martis Vltoris construxisse in Capitolio templum, in quo signa & uexilla reponerentur, ut optima spolia Ioui Feretrio.

Tyranus Mars prouerbio dicebatur antiquitus, ut Hesychius & Suidas tradunt, de ijs qui impotentes sunt, & supra modū elati atq; indomiti. unde etiam rex Maurors, hoc est αἰγῆς βασιλεύς, uel ut Orpheus in eius hymno, αἰγῶ ἀναξ: sumptum, ut Zenobius putat, à Timotheo Atheniensium imperatore, qui Rempub. contra Persas & Asianos tutatus est. Vide Erasmus. Sed & Homerus in hymno illum ita inuocat, ἀντίβιοσι τύραννε, id est Violentis tyranne.

Aphneus Mars, hoc est ἀφνειὸς ἄρης cognominatus est in Arcadiæ monte Cresio: inde uerò denominationē sortitus, ut Tegeatę memorant, quòd cum Aëropē Cephe filiam Mars compressisset, ipsa ex partu interijt: nihilo tamen minus infans defunctę matri inhæbat, & copiose manans ex maternis māmīs lac ut cunq; exugebat, quod ex Martis cultu fiebat. qua ex re Mars Aphneus, id est diues cognominatus fuit: & puer Aëropus à matre nuncupatus. auct. Pauf. in Arcad.

Theritas Mars, hoc est θηρίτιος ἄρης cognominatus à Thero, quæ Martis nutrix fuisse dicitur. Ex Colchis autem Castor & Pollux huius dei simul lachrum deuexere, hæc uetustior opinio, quam non secutus est Pauf. ipse enim existimare uidetur, ita denominatum, sicuti hominem militarem ac bellicem dicimus, non mitem ac clementem magis quam θῆρ, id est fera sit, quo pacto & Homerus Achillem leoni confert, & item alios feris alijs. Theritan Enyalium ait Hesychius à Laconibus uocari.

Gynæcothœan, hoc est γυναικόδοιαν Tegeatæ Martem in Arcadia erexerūt foro in medio: ea causa, quod Marpessa mulier uidua Tegeatis, cum mulieribus reliquis contra Lacedæmonios duce Charillo processere, & insidijs structis, opem uiris ferentibus, Lacedæmonios uicerunt, eorumq; ducem cœpē

re. hinc

re. hinc ob uictoriam Marti deo rem sacram seorsum à uiris ferunt, & deo Epinicia obtulere: quinimo nec de sacrificatis carnibus uitos impertuere, statuamq; deo in fori medio erexerunt, quem ideo γυναικόδοιαν uocarunt, auct. Pauf. in Arcad.

Hefus Mars putatur à plerisq;. Lucanus in primo,

Horrensq; feris altaribus Hefus.

Lactantius in primo: Galli Hefum atq; Theutatem humano cruore placabant. M. Cicero in III. de Nat. deor. Qui si deus est, & Orpheus & Hefus dei sunt. hūc tamen ego locum emendauī, ut in Mercurio scripsimus, Rhesum.

Odrysus etiam, & Geticus, & Thracius Mars, à populis notissimis, feris & bellicosus, cognominatus est. ut illud est,

Bella horrida Martis Odrysi. Et illud,

Geticum moderatur Apolline Martem.

Bellipotens quoq; à nostris Mars dictus est, quòd bello polleat: & Belliger, quòd gerat bella: & Armiger, quòd ferat arma. quin & Orph. ὀπλοχέρης, hoc est qui armis lætetur. Armipotens etiam dictus: Ausonius,

Quiq; truces belli motus ciet armipotens Mars.

Corythæus Mars ab Homero dicitur, hoc est galeam quatiens: sicut & galeam ornata habens, κερυθαίολος appellatus est.

ζλος Mars etiam dictus, quasi perniciosus, & ὀλετής, & grauis, conturbatorq;, quod notat Hesychius: licet hæc uox interdum contraria significet, hoc est mollem, & sanum, & integrum.

Sunt uerò & alia permulta huius dei cognomina, seu epitheta, tum Græca tum Latina, apud poëtas: quorum nonnulla breuiter hinc collecta subscribam, ex Homero in primis, & Orphei hymno, alijsq;. ὀμβριμόθυμος ἄρης, qui & ὀβριμόθυμος, nam & ὀβριμος, & ὀμβριμος uocatur, hoc est magnanimus & potens.

αἰμοχέρης, hoc est sanguinarius, qui sanguine gaudet. Homerus, & ut canit Orpheus in hymno, αἵματι ἀνδροφόνω χείρων, id est, sanguine uiricida gaudēs.

hinc & Vergilius lib. XII Æneid.

Qualis apud gelidi cum flumina con cibus Hebræi

Sanguineus Maurors clypeo increpat, &c.

χαλκωπῆς ἄρης à Pindaro dictus, quod æreum scutum gerat: ab Homero uerò in hymno φέρων, quasi nos scutiferum dicamus. Idem & χαλκωπῆς dixit, id est ære armatum.

βριπῆς particula est intentiua, & auget plerunq; in malam partem: unde βριπῆς, late sonans, Mars dictus, ut in Apollonium Rhod. grammatici notant. hinc & βριστῆματῶς ἄρης ab Homero, quòd curru perstrepat, uidelicet in bello. notissimum enim, ueteres in bellis curribus esse usos etiam falcatis. unde & Pindarus χρυσέματον dixit, id est aureum currum habentem Martem, in Pyth. quopiam hymno.

χρυσοπῆλξ ἄρης, Homero Mars uocatur, aureum flagellum habens: sed rectius uidetur, auream galeam. πῆλξ enim galea est.

βροτοκτόνος, καὶ μαιφόνος ἄρης cognominatus, hoc est, mortalium interemptor & homicida, & ut interpretatur Macrob. hominum necator. Cyrillus in quarto contra Iulianum Cæs. & Phurnutus, qui & hæc etiam addit, ἀλαλάξῃ καὶ βριπῇ, uel ut aliqui legunt, μύωπι, à uoce & strepitu, quo pugnantes in prælio utuntur, unde & Marti quidam asinum iugulant, eadem ratione uociferandi. Orpheus etiam in hymno βροτοκτόνον, id est homicidam eadem ratione dixit, sicuti duo priora. Homerus in Iliad. quo loco Mineruam inducit, quæ manu Martē apprehēdens, θῆρον ἄρηα, id est impetuosum Martē inquit: ἄρῶς ἄρῶς βροτοκτοίγῃ, μαιφόνῃ, τεχέσι πλῆθῆα, quod & alibi repetit. & ab

utroq;

utroq; *τελειοπλόγης*, hoc est murorum quassor & impulsor cognominatus, item quod nec uinci nec domari possit, *ἀδολέμας* & ἀ μανuum uiribus, *καρτεράειος*: & magno robore, *μεγαδύνης*, & ὑπὸ μὲ γένους: quod hasta polleat, *δρευδύνης*, *βινότηρ* & *αἰεὶς* ab Hesiodo in Theog. uocatus, hoc est pellibus indutus, uel pellitus. *βινότηρ* grammatici scribunt *βινότηρ φορῶν*.

Postquam de Marte & Martis cognominibus pleraq; diximus, nec eius uxorem silentio prætermitemus. Nerio, seu Neriene, Martis coniunx dicta est. Plautus in Truculento: Mars peregrè adueniens salutat Nerienem uxorem suam. Meminit & Martianus. Dictam Nerienē opinantur eruditi, quod lingua Sabina uirtus ac fortitudo ea uoce significatur. unde & Claudia familia Neronis nomen desumpsit. In comprecationibus deorum immortalium, quæ ritu Romano fiebant, & Nerio & Neriene inuocabatur. Huius etiã dea Licinius Imbrex mentionem fecit, in Neæra fabula, hoc uersu:

Nolo ego Nearam te uocent, sed Nerienem.

Item Ennius libro primo Annalium. Gellius lib. XIII noct. Atticarum, disputat an Nerio, an Neriene dicendum. Citat illud Varronis ex satyra Menippea *σκιαμαχία*, uel *λεριόμαχία*, id est ex umbratili, uel arietum pugna: Neriene, Minerua, Fortuna, ac Ceres. Item ex III. Cn. Gellij Annal. illud, Herfilam, cum apud T. Tatium uerba faceret, pacemq; oraret, ita precatam esse: Neria Martis te obsecro pacem dare, ut liceat nuptijs proprijs & prosperis uti, quod de tui coniugis consilio contigit: & cætera, quæ multa disputat, de syllaba & deriuatione. Martianus uerò ita in primo: Certumq; esse Graduum Nerienis Nerinæ cōiugis amore torrerit. Porphyrius quoq; Pompo. in Comment. in Horatium: Maio, inquit, mense & item Martio religio est nubere, quod in hoc mense de nuptijs habitum fuit certamen, & à Minerua Mars uictus est, & obtenta uirginitate Minerua Nerine, uel Neriene potius est appellata. hæc ferè ille.

B E L L O N A, E N Y O.

Bellona, quæ & ab antiquis Duellona, ut duellum bellum, dicebatur, soror fuit & uxor Martis, ut ait Augustinus in Ciuit. dei. Suidas uxore, & Placidus Lactantius: Claudianus poëta, sororem. Alij ex Enyo & Ioue Martem natum tradunt, ut in Marte traditum est. Dea hæc fuisse dicitur belli, quæ Marti in bella eunti currum & equos pararet, ut à Statio in Theb. canitur. Enyo uerò à Græcis dicta est. Idem Statius:

Tu Martia testis Enyo.

Et Martial. in secundo de Othonis morte:

Cum dubitaret adhuc belli ciuilibis Enyo.

Idem poëta alibi,

Nec te decipiat ratibus naualis Enyo.

Scribit Phurnutus de Enyo, quod eam aliqui matrem, alij ut filiam, pleriq; ut Martis nutricem dixere: in nullo differetes tamen, nam, inquit, Enyo quasi immittes, uel addens animum & uirtutem pugnantibus, id est *ἐνδοσα*: uel *κατ' ἐπιφροσύνην*, quod neutiquam *ἐνὶ τῆς κατ' ἀδελφείας*, id est æqua & mitis sit. Lycophronis interpres putat Enyo epitheton fuisse Iunonis: alibi tamen Gordionum sororem. Hesiodus etiã in Theog. Phorcynos & Cetò filiam prodidit, Græarum sororem, cæterarumq; Phorcynidum: quod & interpres notat. Patul. ex carmine Homerij putat, Enyo unã cum Pallade dea bellis præesse, & bella ipsa curare. dicta quasi *ἐνδοσα*, ab immittendo uidelicet furorem, roturq; pugnantibus: uel quod parum clemens sit. hinc & Enyalius Mars dictus est, & ut quidam interpretati sunt, *ἐνὶ τῆς ὑπὸ*, id est Enyus filium. de Bellona uerò Statio in Achillide,

Ecce nouam Priamo facibus de puppe leuatis, Fert Bellona nurum, Idem in secundo Thebaid.

Nec magis ardentès Mauors, hastataq; pugnae Impulerit Bellona tubas.

Huius deæ sacerdotes, Acron in Horatij comment. appellat Bellonarios. hi se ipsi cultris feriebant, & proprio sanguine numen placabant, furentesq; uaticinabantur: qua de re Tertullianus Septimius in Apologet. Longius, inquit, excurro, hodie istic Bellonæ sacratus sanguis de femore proficisso in palmulam exceptus, & suis datus signatis. Lactantius in primo Diuin. inst. Alia, ait, sacra Virtutis, quam eandem Bellonam uocant, in quibus ipsi sacerdotes non alieno, sed suo cruore sacrificant. sectis namq; humeris, & utraq; manu distinctos tenentes gladios currunt, & efferuntur, & insaniant. Tibullus sacra hæc ita describit:

Hæc ubi Bellonæ motu est agitata, nec acrem

Flammam, non amens uerbera torta timet.

Ipsa bipenne suos cedit uiolenta lacertos,

Sanguineq; effuso spargit inepta deam.

Statq; latus præfixa ueru, stat faucia pectus,

Et canit euentus, quos dea magna mouet.

Scribit & alia pleraq; Apuleius de his fanaticis. Iuuenalis:

Sed ut fanaticus, cestro

Percussus Bellona tuo diuinat, & ingens

Omen habet. Horatius in primo Serm.

Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis. Lucanus in primo:

Tum quos sectis Bellona lacertis

Sæua mouet, cecinere deos, &c.

Fingebatur furens dea flagello pugnans concire, eodem ita canente Luciano in septimo:

Sanguineum ueluti quatiens Bellona flagellum.

Nunc cum face, nunc tuba bellicum canere. Romæ uicus Bellonæ fuit in alta semita, hoc est, in sexta urbis regione, ut P. Victor scribit. Bellonæ uerò templum in nona regione ante portam Carmentalem fuisse, idem est auctor: & ante templum Columella fuit, quæ bellica dicebatur, super quam hastam iaciebant bellum indicturi, ut scribit Festus. Non procul uerò fuit à circo maximo. Ouidius in Fastis:

Hinc solet hasta manu belli prænuncia mitti,

In regem & gentes cum placet arma capi. Appius Claudius auctor fuisse dicitur huiusce ædis condendæ. quod & Ouid. ostendit, canens:

Hac sacrata die Thusco Bellona duello

Dicitur, & Latio prospera semper adest:

Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata

Multum animo uidit, lumine cæcus erat.

Bellonæ edem inter Martis & Apollinis quidam statuunt. nam & extra urbem Victruuius huius deæ edem construendam præcipit: quod alibi latius dicam. Dabatur etiã senatus apud edem Bellonæ, plerumq; è bello redeuntibus ducibus, & legatis exterarum gentium: quod ex historijs facillè colligitur, & in primis Liuianis, ut in v. Dec. M. inquit, Pomp. Cos. Romam redijt, senatusq; extemplo ad edem Bellonæ uocatus. Ma quidem Bellona à Carmanis uocabatur, in Antilabano, ut Strabo in xij. lib. scribit: ut uerò Stephanus, à Lydis hoc nomine Ma Rhea nuncupabatur, ut in Rhea clarius prodidimus.

Thressa uirago ab Aufonio appellata est Enyo, ubi de Gratiano Imperatore agitur:

Bella, inquit, horrida Martis
 Odrysi, Thressæq; uiraginis arma retractat.
 Quare his cognominibus Mars & Enyo dicti sint, in Marte prodidi, quod
 scilicet Thraciæ populi semper bellaces fuerint.

VICTORIA.

Victoriam nos in Martis Syntagmate adiunximus ea ratione, quod Mar-
 tem Victoria, ut ait Seruius in 12 Aeneid. comitatur, eo loci, quo per hy-
 pallagen uult à Vergilio dictum:

Sin nostrū annuerit nobis uictoria Martē, id est: Mars uictoriā annuerit.
 Victoria latine, *νίκη* græcè, pro dea culta fuit, quam Hesiodus in Theog. Sty-
 gis & Pallantis filiam cecinit. Vnde mirū est, aliquos Acherōtis illam potius,
 quā Pallantis filiam dixisse. Scribit Phurnutus, Victoriā *πάρθερον*, id est as-
 tricē Mineruæ datā, quæ et in bello contra Gigantes opem tulit. Sunt qui tra-
 dant, paruulā adhuc Mineruā ab Ioue nutriendā traditā Pallanti Lycaonis fi-
 lio, qui eam cum filia educauit: filiam adultam Minerua in deorum numerum
 retulit, & *νίκη*, id est Victoriā appellauit: se uerò ab educatore Pallada dici
 uoluit, ut Dionysius primo Hist. lib. scribit: licet diuersa alibi tradiderim. Cole-
 batur hæc ab antiquis dea, ut pluribus in locis Pausaniās ostendit, & in primis
 in Attica. Romæ quoq; ædícula fuit Virginis Victorie, prope ædem Victorie,
 ut Lilius scribit P. Victor in octaua regione: Fori Romani ædes, inquit, Vi-
 ctoriæ, cum alia ædícula Victorie Virginis, D. D. à portio Catone seniore fu-
 it, & ædes prope ædiculam, quā L. Posthumius ædilis curulis ex mulctatícia
 pecuniā faciendam curauit. Cos. uerò cum M. Attilio Regulo bello Samnitico
 dedicauit, ut in x. ab Urb. con. ait T. Lilius: qui & in octauo lib. de secundo
 bello Pun. Victorie Templū etiam in Palatio fuisse ostendit. In Victorie tem-
 plum Matrem deūm ex Pefinunte Phrygiæ oppido aduectam, delatam fuisse
 legimus, donec ædes illi preciosis statuis & colūnis, ceterisq; ornāmētis Ro-
 mani cōstruxere, in cuius dedicatione ædis Megalesia celebrata: Lilius Cice-
 ro, alij sunt auctores. Dionysius autē Alicarn. Victorie templum ab ipsis con-
 structum fuisse Arcadibus in colle Auentino lib. Antiq. primo prodidit L. Syl-
 la bellis ciuilibus uictor deq; uictorie ludos instituit, quod M. Cicero & Ascō,
 Pædian. in Verrem scribunt. Ita uerò ab antiquis Victoria effingebatur, ut in
 nummis antiquis & marmoribus cernere datur: alata, uolans, coronā uel pal-
 mam proferens. Sic eam suo carmine pingit Prudentius irridens:

Vincendi quæris dominam: sua dextera cuiq; est,
 Et Deus omnipotens, non pexo crine uirago,
 Non nudo suspensa pede, strophioq; recincta,
 Nec tumidas fluitante sinu uestita papillas. Claudianus quoq; de laudi-
 bus Stiliconis:

Ipsa duci sacras Victoria panderet alas,
 Et palma uiridi gaudens, & amicta trophæis,
 Custos imperij uirgo, quæ sola mederis
 Vulneribus, nullumq; doces sentire laborem: & reliqua.

Victorie statuam in Germania scribit Dion. lib. LVI. quæ uergebat ad ho-
 stes, subito uersam esse uersus Italiam. Talē et in Iunonis templo in Olympia
 positam, describit Pausaniās. Sed cum suis sacris literis Aegyptij Victoriam
 pingerent, aquilam formabant, quoniam ea auis cæteras aues superare solet.
 Porro et eadē à Romanis in primis interdum cum lauro fingebatur: immò &
 laurus ipsa, ut palma, interdum Victoriam apud scriptores significat. unde &
 literę laureatę dicta, quæ uictoriā significant: ita & fasces laureati. id quod
 colligimus cum ex historijs, tum etiam ex Plinio. hinc & laureola corolla, uel
 etiam Christianis scriptoribus dicta, Marcus Cicero in secundo Epist. ad Cœ-
 lium:

lium: Velles enim, ait, tantummodo ut haberem negotij, quod esset ad laure-
 olam satis. Idem ad Atticū lib. quinto: Bibulus in Amiano coepit Laureolā in
 mustaceo querere. quæ dicēdi figura uidetur prouerbij uice prolata. id quod,
 ut recte obseruauit Erasmus, sic meo iudicio non recte exposuit. non enim de
 re parua dixisset Cicero, quoniam & se cum Bibulo taxasset, qui in Amiano
 monte castra duxisset. Quin illud potius intelligi uolebat, quod gloriā quere-
 ret ex re iam confecta. Nam mustaceum ita à Catone in re rustica paratur, ut
 lauri folia confecto mustaceo supponantur: & ideo qui laurum quærit in mu-
 staceo, quærit ex eo, quod ei subitus est, quasi dicat, ex reliquijs belli à Cicerone
 in Amiano monte confecti, Bibulum triumphum querere. Historia est no-
 tissima ex Familiaribus epistolis, ad Senatū & Catonē. Cum essem hæc nostra
 editurus, allatę mihi sunt Epistolice Cœlij quæstiones quas, ille Thomę Calca-
 gnino scripsit, in quib. de hoc Ciceronis loco eadē fermē, quę ego prodidi, an
 notauerat. Sed nos iam ad Victorie cognomina transeamus.

Victoriā Orpheus ad musæum *ἠδ' ὑπεπαιρ* uocauit, quod scilicet suauis
 sit sermo, qui de uictoria affertur.

ἑταρλκία νίκη Homerus nuncupauit, hoc est, utroq; inclinantē. est enim du-
 bia uictoria. Meminit & Hesychius post alios. Lucianus in dialogo Philopa-
 tris, plura. hinc Homerus idē alibi, *ἀμφήρισον νίκη* etiā uocat, id est dubiā & in-
 certam uictoriā. Dicitur & eadē ratione *ἑταρλκία* & *ἑταρρόρητι* Trimatius,
 antiquus poëta latinus, & Ausonius Gallus, præpetem Victoriam dixerunt.

Dum dat uincenti præpes Victoria palmam: Trimatius Ausonius:
 Tu quoq; ab aërio, præpes Victoria lapsu.

ita etiam Drepanus, in panegyrico ad Theodosium. Alij eadem ratione Vo-
 lucrem dixerunt.

Palmaris Victoria uidetur cognominari ab Apuleio, lib. secūdo de Asino:
 Atria, inquit, longē pulcherrima, columnis quadrifariā per singulos angulos
 stantibus, attollebant statuas Palmaris deæ. Cic. primo de Nat. deorū: Sed illa
 Palmaris quidem, quod qui non modò natum mundum introduxerit, sed eti-
 am manu penē factum.

Vitulam deam, Victoriā dici Piso putauit, cuius rei hoc argumentū protu-
 lit, quod postridie nonas Iulias re bene gesta, cū pridie populus à Thuscis in fu-
 gam uersus esset, unde Populifugia dicta sunt, post Victoriā certis sacrificijs fi-
 ebat uitulatio. quidam interpretati sunt, quod potens esset uite tolerādę. hinc
 illi pro frugibus sacra fiebāt: quod obseruat Macrobius. Hyllus in li. de Deis,
 Vitulam deam ait, quæ lætitiæ præfesset: unde etiam Vitulatio, & uitulari. Var-
 ro in lib. Rerum diuinarum ait, quod pont. in sacris quibusdā uitulari soleat,
 quod græci *παινίζω* uocant. Titius uerò uitulari interpretatus est, uoce læta-
 ri. quidam de hac dea Vergil. intellexisse uolunt, cum cecinit:

Cum faciam uitula pro frugibus, ipse uenito.

Vacuna quoq; Victoria à Sabinis appellata, ut Varro in primo Rerum di-
 uinarum ait: & ea maximē eos gaudere, qui sapientia uincūt. Hinc puto illud
 est Ausonij: Quas si solueris o poëta nugas, Totā trado tibi simul Vacunā.

Varia sunt de hac dea apud scriptores sententię, quas licet in nostro de An-
 nis mensibus & cæteris attulerim, hic tamen etiam repetendas duxi. Vacuna
 dea credita fuit, quæ uacantibus & otiosis præesse putabatur: cui, à laboribus
 cū uacaret agricolę, post perceptos fructus & agrorū cultus, per hyemē sacra
 faciebant. Ouid. sexto Fast.

Nam quoq; cum fiunt Antiquæ sacra Vacunæ,

Ante Vacunales, stantq; sedentq; focos.

Sacra hæc Vacunalia dicebantur, quæ decembri mense agebantur. memi-
 nit & Horatius huius, ut uetustæ deæ, in Epistolis:

d ij Hæc

Hæc ego dictabam post templū putre Vacunæ. quo loco Porphyriū ait: Vacuna apud Sabinos plurimū colitur dea, quæ est sub incerta specie formata. quidam Mineruam, alij Dianam putauerūt: nonnulli et Cererem esse dixerunt, sed Varro Victoriā. hæc ferme ille. Virgo Victoria à Romanis culta, à Portio Catone posita, ut supra dixi.

Coeligena Victoria etiā dicta, teste Varrone de Ling. lat. his uerbis: Victoria ab eo, quod superati uincuntur. utriq; testis poësis, quod & Victoria et Venus dicitur Coeligena. Tellus enim, quod prima uincta cælo, Victoria ex eo: & ideo hæc cū corona & palma, quod corona uinctū capitis, & ipsa à uinctura dicitur. Hæc Varro. Idem primo Rerum diuinarū, Vacunam deam Victoriā existimauit: & ea maxime eos gaudere, qui sapientia uincunt, idē & Prophyriū, ut modò est dictum.

ἀπὸ τῆς νίκης etiā, id est sine alis, & implumis ab Athaniensibus formabatur, ut est apud Paus. in Attica, cuius & statuam ascribit. Idem in Lacon. ait, Victoriā ideo ἀπὸ τῆς νίκης, id est implumem eos statuisse, ne uidelicet ex Athenis euolaret. Ita et Lacedæmonij Martem catenatū habebant, ne à se scilicet abscederet. scribit Heliodorus, ἀπὸ τῆς νίκης dextera malum punicū, sinistra Galeā tenere. Considerandum tamen, ἀπὸ τῆς νίκης apud Græcos non implumem modò si significare, sed etiam præpetem, & celerem, quod apud Homerū & Aeschinū notamus. Nec hoc Hesychiū latuit. uidetur tamē prior sententiā hoc loco Victoriā cōuenire. Appellata etiam fuit Victoria, id est νίκης, Minerua, ut dictū est supra.

Naphthe demum ab Aegyptijs Victoria dicebatur, ut Plutarchus docet, repete quæ in Venere diximus.

Incruenta etiā Victoria cognominata, cū ab alijs scriptorib. tū à Liuiō, in secūdo ab Vr. con. Item alibi, nec semel. sic etiā non incruenta & cruēta dicta.

HERCVLES.

Herculis uitam iuuenis admodum composueram, quā adultus non edidit. Tunc enim, quæ me ad scribendum causæ impulerant, eæ duorum charissimorū et illustrū amicorū acerbo & immaturo interitu cessauerāt: in quorū gratiam, id quicquid est, laboris subiuerā. Verū inter tot meas, nō dico exantlatas ærumnas, sed in ipso earū euripo naufragus, & cūpulsus, cū me Ferrariā quasi in portū recepissē, à Cœlio Calcagnino, uiro doctis. & mihi singulari beneuolentiā à primis usq; pueritię annis iunctissimo, itēq; à Mustio August. à quib. multis sum beneficijs affectus, persuasus, ut scilicet Herculi nostro Principi aliquo me argumēto insinuarēt, hanc illi Herculis uitā ut mitterem, efficere: ex qua eius dei cognomina, ut plurimū eduxi, quibusdam dum taxat additis. Quare si partior ero in eis recēsendis, te ad eā legendā prouoco. Principiō igitur, uarię fuerunt de Hercule opiniones. Quidam plures hoc nomine fuisse uolunt, duos aliqui, tres nonnulli, alij duodecim: Varro quatuor & quadraginta collegit. Cic. sex tantum enumerat: Ex Ioue, inquit, & Liceto est Hercules, quē cōcertauisse cū Apolline de tripode accepimus: alter tradit Nilo natus, Aegyptius, quē aiunt Phrygiā literas conscripsisse. Tertius, unus ex Ideis dactylis, cui inferias Cretes afferūt. Quartus, Iouis & Asterię, Latonę sororis, quē Tyrij maxime colunt, cuius et Carthaginē filiā ferūt. Quintus, in India, qui Belus dicitur. Sextus, ex Alcmena, quē Iupiter tertius genuit. hæc enim M. Cicero. Sed enim prisci uiros omnes fortes, ac monstrorū domitores, Herculis nomine nuncupauere. Atq; ea de causa factū est, ut multorum gesta uni Iouis & Alcmenę filio adscripta sint. Theologorum uetus fuit opinio per Hercule solē significari: unde et illi duodecim certamina attributa sunt, quod uidelicet duodecim signa Sol toto anno permeat. Alij philosophum Herculem putauere, & idcirco illi clauā assignāt, per quā philosophiā significatur: & leonis pellē, per quā prudētia. quibus reb. Hercules animi monstra edomuit, & co-

& cogitationes uanas: quib. de certaminib. scripsisse Cleanthē, ait Phurnutus, nec ideo ubiq; senē delirum ac nugacē fuisse. Sed libet Dionysij Alicarnassei uerba ascribere: Verior, inquit, de Hercule sermo talis est. Hercule ducē fuisse omnium suę ætatis optimū, ualidumq; exercitū habuisse, terras oēs inter Oceanū peragrasse: eos dominatus amouisse, si qui subditis populis grauiter ac tyrannicē imperarēt, aut urbs finitimos iniuria atq; impotētia ledēs: aut si qui essent homines immanes, & hospitū cędibus nefarijs gaudētes, in eos regna legitima cōstituisse, gubernationesq; moderatas & humanitatis mores, ius deniq; equabile omnibus inferēs, tā gręcis quā barbaris, maritimis & mediteraneis. quin et in desertis locis urbes condēs, atq; diuertēs flumina, quę cāpos inundarent, in montibus excidens, semitas in uis, & cætera quæ mortalium esse usui arbitratus est. Hæc Alicarnasseus.

Alcides igit, ut ab hoc incipiā, Hercules cognominatus est, ab auo Alceo: si ue ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, id est à fortitudine. Pindarus initio Alcide nominatū, postea Hercule dicit, ab ἥρα, quam Iunonē dicimus: quod eius imperijs opinionē famamq; uirtutis sit cōsecutus. Proclus in Plat. Cratylo, Herculem ait Alcidem prius appellatū, à mortalib. parētib. Pythia uerò ἡρακλῆα uocauit, ppter gloriā quā adeptus esset, & diuinitatē ex Iunonis affinitate. & cognatione, Phornutus uerò, seu Cornutus, Hercule innuit uocatū, quod οὐς ἡρωας κλέιζται. i. q heroas gloria afficiat. siquidē Hercule, rationē esse ait, quę in uniuersis existat, per quam natura fortis ac robusta sit. Inuictus & ἀπεριγεννητός, id est insuperabilis, tribuens robur, & per partes fortitudinē. Antiqui enim heroas uocabāt, & corpore & animo fortes ac uiriles, & propterea diuini generis participes: & cæ. quę ille scribit. Sed hunc tantū deum, & tam celebrē, audī quō pacto irrisus sit à Diagora, illo (ut puto) Melio. Is em̄, cū Hercule lignēū in penuria lignorū exusturus esset, ad illum per ludibriū dicebat: Age ὦ Hercules, tertiu de cūm laborē subiturus tibi adesto, obsonium nobis cocturus, & sanē acceptū illum in scandulas diffidit, deum irridens atheus, & cibaria excoxit. hoc quidē cū alij, tum Epiphanius, uir & sanctus et doctus. In huius dei tutela est populus arbor. Physici enim Herculem tēpus dicunt interpretantes: ideo populū ei assignari ἀλλυγορικῶς, quia bicolor sit, et sic partes tēporis accipere possumus id est diei & noctis. Hæc Probus in commēt. Vergilianis. Rerum tamen sacrarum periti tradūt, in sacro quod Herculi fiebat, ad arā max. in foro Boario, laurea coronatos id perficere: cū tamen ita canat in octauo pœta,

Herculea cum populus umbra,
Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit. & paulo post:

Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tēpora ramis. id quod Macr. in Satur. 3. declarat.
Tirynthius Hercules nuncupatus, quod in Tiryntha urbe sit nutritus. τῆς
40 ^{ποπυς} Peloponnesi urbs, dicta à Tirynthe filia Alō: quæ etiā Amphitryonis soror dicta fuit, ut scribit Stephanus. Thebanus etiam Hercules dictus, ut Arnobius scribit, & in Oetæo dictum est.

Amphitryoniades Hercules dictus, quod existimatus sit Amphitryonis filius. Propertius:

Amphitryoniades qua tempestate iuuenos
Aegerat à stabulis ὀ Erithyia tuis. & præterea Catullus, Falsiparens dixit:

Aufus Falsiparens Amphitryoniades.

Cynofarges Hercules cognominatus, ut meminit Herodotus, & Plut. quo de nomine licet in Hercule scripserim, hoc tamē loco plura congeremus. Scribit in primis Suidas, quod Cynofarges locus fuit Athenis, hac de causa Herculi consecratus, Didymus Atheniēsis, uel Diomus, ut Stephanus & Hesychius

uocant, ad focum immolabat: cuius abrepta hostia canis albus, qui forte ibi aderat, in quendam locum attulit. cuius rei causa cum ingenti esset terrore affectus, deus illi responsum dedit, oportere ut Herculi ibi ara erigeret, ubi canis uictimam deposuerat. quare factum est, ut a cane alba, uel ueloce, ut ait Hesychius, locus Cynosarges appellaretur. quo loco nothi, quique tam ex patre, quam ex matre ciues non essent, se propterea exercebant, quod Hercules & ipse nothus extiterit. Plato non a cane alba, sed a Cynofargo quopiam, Cynofargen dictam ait. & inde quoque adagium deductum est, *ιδι εις κυνοςαργυς*, in infames atque ignobiles. plura de proverbio Eras. De Cynofarges templo, & Paus. in Attica, & Hesychius.

Buraicus Hercules cognominatus ab Achaiae urbe Bura, ubi & specus, & fluius eodem nomine extiterit. quo in loco tabella, & talis seu taxillis uaticinia dabatur. Nam qui deum consulebant, primum ante simulachrum dei preces effundebant: deinde quatuor talos, qui multi erant apud deum, super mensam iaciebant. in singulis autem talis, figurae notatae inerant. in tabella uero figurarum interpretationes inueniebantur, itaque uaticinium habebatur.

Thalios Hercules etiam dicitur, ut Herodotus scribit, eumque multa ueneratione coluerunt. Legimus etiam eundem ab ipsis appellatum Seruatore, hoc est *σωτήρα ηρακλεα*. quin & eius nomine publicam monetam inscribebant, *ηρακλεος σωτηρ* & *δασιων*, cuiusmodi se uidisse testatur Rheuclinus.

Chon Hercules Aegyptiorum lingua nuncupatus, qui cum Osiride Italiam liberauit a tyrannide, & ab hoc Chone Hercule Aegyptio Italia antiquitus uocata prodidit Antiochus Xenophanis, & Chones Italiae populos. & Chonem urbem, cuius & Strabo meminit, & Stephanus.

Tyrius Hercules appellatus a Tyro Phoeniciae urbe illustri. huius scriptores multa tradidere, & praecipue qui Alexandri gesta perscripserunt, Q. Curtius, Arrianus: qui & in secundo notatu digna multa de Tyrio, Aegyptio, & Argiuo Hercule notauit.

Herculis ex Tyro simulachrum sua sponte rate delatum ferunt ad promontorium quoddam, inter Chios & Erethrios, & utriusque ad se illud trahere certabant. id frustra tentatum. nam dimoueri inde non poterat, donec Phormio senex piscator caecus factus est morbo: qui nocturno uiso monitus, iussit mulieres comas incidere, & exinde funem conficere: sic fore, ut nauis sequeretur. nobiles mulieres id facere abnuerunt. Thressae quaedam libertae paruerunt, & ex capillis contorta reffe, nauis ad Erethriensium usque urbem secuta est, & uisus etiam Phormioni restitutus. quare deinceps simulachrum summa ueneratione totius Graeciae & Ioniae cultum est: & ei templum, quod solis Thressis ingredi fas fuit, conditum est, & consecratum.

Dorfanes Hercules ab Indis, & Gigantis nomine appellatus, ut Megasthenes tradit. & Arrianus, item Hesychius. eisdem & Belum appellasse, testis est Cic. Verum de Belo in Ioue plura diximus.

Ogmion Hercules a Celtis dicitur, ut Lucianus lepidissimo libello ostendit. eum enim eloquentiae ac prudentiae deum existimabant, itaque effingebant senem penes decrepitem, caluum, paucis capillis, coloratum, fuscum uel rugosum, quales uidelicet seniores nauis marini: leonina pelle indutum, cum rhopalo, id est claua dextra, sinistra arcum tenentem, pharetra ex humeris dependente: catenulis uero ex auro & electro admodum tenuibus, linguae suae extremitate perforata insertis, maximam hominum multitudinem, non inuitam, sed sponte sequentem, auribus alligatis trahentem. hac Galli effigie, & hoc nomine suum Herculem coluere.

Prodicus Hercules in officijs cognominatus a M. Tullio, ea scilicet ratione, quod Prodicus Ceus sophista antiquus, primus induxit suis scriptis, Voluptatem, uel (ut alijs placet) Vitium, & Virtutem, in solitudine Herculi adhuc puero apparuisse, ut utram uellet sibi comitem uitae assumeret, haec turpi & deformi erat habitu,

bitu, sed genitio ac nativo decore pulchra: illa ornatisimis uestibus, ac calceis induta. nihilominus ille Hercule dixit Voluptati Virtutem anteposuisse. hinc ergo Prodicus Hercules: tametsi & post idem plures scripsere, inter quos Xenophon, apud illa Attica, & Lemnius Philostratus.

Gylus Hercules cognominatus, quod Gylion plerique graecorum interpretantur leonem, uel suem. alij choero gryllum, id est porcum spinu: alij uelut genus. Sunt & qui *πυ γυλιου* perae genus scribant militare, & uasculum oblongum, in acutum desinens, aptum militiae, ad seruandos cibos. unde *γυλιαχου* is dicitur, qui collo est gracili & praelongo. Sed de Gyliauchene alibi dixi copiosius, & de Galeancone ex Hippocrate & Galeno & Plut. in Mercurio dictum. Porro de Gylis, in Poetarum historia plura attulimus, in Carcini uita, ex Suida & Hesychio, alijsque. Idaeus Hercules cognominatus, ab Idaeis dactylis, inter quos primus fuit, quinque uero fuere, quorum haec sunt nomina: Hercules, Peon, Epimedes, Iasius, & Idas, fratres. Hic ergo Hercules, longe Amphitryonide antiquior: hic Olympij certaminis auctor. nam ex Ida in montem Olympum aufugisse traduntur, qua de re Pindari expositores multa.

παρσαβητος, id est adiutor, & praepositus Hercules nuncupatus, qui & *προσαβητος* dicitur. huic Clymenus Cardis filius ab Hercule oriundus, ex Creta ueniens, certamen instaurauit Olympicum, quinquagesimo post cataclysmum Deucalionis anno: araeque statuit, & Parastatae nomine appellauit, quod post Pelopen Amphitryoni astitisset. Vide in Eliacis apud Paus.

Melius Hercules cognominatus, cuius uariae feruntur opinionones, quidam a pomis existimant. alij ab ouibus, cum *μηλον* utrunque significet. alij longe diuersa prodidere. Sunt qui bouem tradant, cum Herculi esset immolandum, aufugisse: cum uero nihil esset quo res sacra deo fieret, malum, quatuor suppositis ramis pro pedibus, & duobus pro cornibus, in bouis formam, Herculi in sacrificium oblatum est. Unde in tenues & frugales, qui nomen quidem magnificum gerunt, sed nullis pollent opibus, adagium factum est, Melius Hercules. Dicitur & Malum Hercules, ut ex Apollodoro Zenobius prodidit. Iulius autem Pollux, rem ita enarrat, ait enim in Boeotia de mali fructibus, diuinam rem fieri, idque ea causa contigisse, quod cum fortis fortuna aries deo sacrandus adduceret, Asopus fluuius adeo excreuit, ut adduci non posset, tum qui sacra procurabant, malum maturum & pulchrum pro ariete accipientes, cui pro pedibus quatuor festucas, & pro cornibus duas affixerunt: atque eo modo rem sacram perfecisse. proinde apud Thebanos & Boeotios moris id permansit: unde est *μηλον, η μηλι* & *ηρακλεος*. Sed & *μηλων* dicitur apud Hesychium, id est Pomarius. Victor Hercules cognominatus. Vergilius, Haec limina, inquit, uictor Alcipes subiit. quod nomen licet ab eius crebris uictorijs deduci possit, & (ut ait Varro) quod omne animalium genus uicerit: nihilominus tamen in somnium refertur. Cum enim M. Octavius Herennius mercaturam exercebat, idque illi pro animi sententia succederet, decimam Herculi non dedit. Accidit autem, cum nauigaret, ut a praedonibus circumueniretur. ille, ut erat animo intrepido & forti, strenue ac animose pugnavit, atque ita piratarum manus euasit. insequenti uero nocte, ei uisus est adesse Hercules, in somnis, qui illum moneret, eum seruatum fuisse sua ope: quamobrem Octavius tanti beneficii haud immemor, aera impetrata a magistratibus, Herculi Victori ad se posuit, apposita in rei testimonium & monumentum statua, cum inscriptione. Quidam Victorem Hercule positum ab Euadro tradunt in foro Boario, qui & triumphalis diceretur, cuius & infra meminimus. P. uero uictor: Aedes, inquit, Herculis Victoris duas, altera ad portam trigeminam, altera in foro Boario, cognomine rotunda et parua.

Inuictus etiam Hercules dicitur, & pollens, ut antiquorum plerique habent inscriptiones. Varro sic dictum putat, quod animalium omne genus uicerit, ut modo dicebam. Lucretius, quod omnia monstra animi.

Index Hercules etiam cognominatus est, cuius fanum ab Areopagitis constructum fuit hac ratione, quæ & ipsa in somnium refertur. Ferunt enim Sophoclem poetam somniasse, se uidere Herculem, sibi prodentem, qui nam grauem auream pateram ex æde surripuisset, quod ubi compertum, Indicis Herculis & nomen & templum est constitutum.

καλλίνικος θεός Hercules nuncupatus, hoc est, honestus & pulcher uictor, de quo Artemidorus libro secundo Onirocriticon. Nam, inquit, Hercules cum inter mortales esset, affectis iniuria defensor fuit, ac uindex: ijs uerò qui præter leges uiuerent, alijsq; iniurias inferrent, & iniqua agerent, iniquus fuit deus, ac malus, atq; adeò hac ratione bonus est ijs, qui certamē ineunt, uel iudicium, uel pugnam. hinc & καλλίνικος θεός uocatus est, apud Pindarum quoq; in Olymp. celebratum est illud Archilochi carmen, χαῖρε καλλίνικε τῶν ἄλλων ἀναξίμων. cuius uersus in historia Archilochi in Poëtis lyricis meminimus. lege & Pindari cōmētaria. Est uerò & Callinici mētio apud Diog. Laertiū, in uita Diogenis.

Ipoctoni nomine Hercules colit̄ ab Erythreis, à bestiola uineis infestissima denominatus, quā illi Ipon uocāt: quod eos ab hoc bestiole genere liberarit.

Conopionis item nomine Hercules uocitatus, quod Oeræos à culicibus, quos illi Conopas appellant, tutatus est. Reperias aliquos, qui Cornopiona, nō Conopiona legant: quod scilicet Cornopas fugarit, hoc est locustas, quas illi etiam πέρνοπας, uel ἀκρίδες uocant.

Canopi Hercules, & Aegyptius cognominatus, ad differentiam Thebani. Nota est historia Xenocleæ, quæ cum apud Delphos uates respōsa daret, Herculi noluerit uaticinari, Iphiti cæde polluto, quare iratus Hercules, è fano tripodem asportauit, Xenocleam dixisse ferūt: Alius utique Hercules Tyrinthius, quàm Canopi. nam & Aegyptium alium, quàm Thebanum, ferūt: de quo Pomp. Mela lib. tertio, de Gadium promontorijs duobus agēs. In altero, inquit, templum Aegyptij Herculis, cōditoribus, religione, uetustate, opibus illustre. Tyrin condidere. Cur sanctum sit, ossa eius ibi sita efficiunt. Annorum, queis manet numerus, ab Iliaca tempestate principia sunt: opes tempus aluit.

Herculem Aegyptium unū fuisse ex VIII deis Aegyptij asserunt, qui priores fuerunt XII deis. Vide Herod. in secundo. Aegyptij etiā Herculis mentio est apud Arrianum lib. de hist. Alexandri secundo.

Polyphagus, & Addephagus, itē Buphagus, & Buthinas Hercules cognominatus est, quod multi cibi esset, item Philopotis, quod multum biberet. Orpheus quoq; inter reliqua in eius hymno cognomina, Pamphagum uocat, de Addephago in nostris Nauigijs diximus. quin etiam legimus Herculem integrū Thiodamantis bouē comedisse: hinc Buthinas, τῆς τοῦ βοῦς ἐπιβώδης, qd boues comederet. Sed rectius βοθίνης scribit̄: quippe βοῖν, cōuiuū & βοινάω cōuiuor significat. Sed & illi fulcā, seu gauriā attribuit antiquitas, ppter uoracitatē: & scyphū eidem dicarūt, propter potū. Sed hac de re in Hercule plura diximus.

Lacertosus etiam Hercules cognominatus, à robore uidelicet, & lacertorum toris, ut in nostro Hercule docuimus. hinc in poematis Priapeiorum:

Phœbus comosus, Hercules lacertosus.

Lindius Hercules, uel βάλυος cognominatus ea ratione, quod Hercules aliquando boues Lindio Thiodamanti surripuit, quorum unum tantum iugulasse scribit Philostratus: eumq; adeò integrè uorasse, ut ne quidem ossa superuerint. Interea Thiodamas Herculi conuiciabatur, uerum mox cognito Hercule, Lindij ei aram statuerunt: qua ex re βάλυου appellauere, sacraçq; Lindia, quæ cōuicijs ac maledictis celebrabantur, unde prouerbiū emanauit.

Musagetes Hercules, seorsū ab Apolline etiā appellatus, qd de nomine in oratione incerti auctoris de instauradis scholis (q̄ tamē Eumenij oratoris fuisse, ex ipsa oratione colligit̄) hanc historiā legimus. Aedē, inquit, Herculis Musarū

in circo

in circo Flaminio Fuluius ille Nobilior ex pecuniā censoria fecit, nō id modò secutus, quod ipse literis & summa poetæ amicitia duceretur: sed in Græcia cum esset imperator, acceperat Herculem Musagetem esse: hoc est, comitē ducentq; Musarum. Idemq; primus nouē signa, id est omniū Camœnarum, quæ ex Ambracienfi oppido translata sunt, sub tutela fortissimi numinis consecrauit, ut res quæ à mutuis operibus & præmijs iuari onerariq; deberent, Musarū quies defensione Herculis, & uirtus Herculis uoce Musarū, & hucusq; ille.

Melampygos Hercules cognominatus, hoc est, ut quibusdam arridere uideo, Cluniater. id uerò ei cognomē inditū, ex tali fabula. Passalus & Alcmon, seu Alcimon, fratres fuere, Memnonis filij, omni scelere inquinati, quib. olim mater prædixerat, ut à Nigrinate cauerent. illi nil magis ab instituto destiterunt, accidit cū fortē Hercules sub arbore fessus recubaret, ut hi fratres Herculi insidias tenderent. quod præsentiens Hercules, uiuos ambos cepit, per pedesq; ligatos, à tergo suspensos claua gestabat. qui demissis capitibus, cū Herculis nigras nates uiderent, maternæ monitionis memores, inter se tacite submurmurabāt. quos audiens Hercules, re intellecta, eo fertur cognomine usq; adeò delectatus, ut statim uinculis solutos impune abire permiserit. locus etiā ubi id cōtigat, Melampygos uocatus. Cetera in nostro uidentur Hercule: nam de his fratribus uariæ leguntur opinionēs. Monæcus Hercules ipse, & porus etiā nuncupatus, in ora Ligustica. Sic μόνικος uerò dictus, ut Seruius ait, quod ibi fugatis cæteris omnibus, solus habitauerit: uel quod solus ipse in Herculis tēplo coleret, nec aliquis deorū simul, meminit Strabo. Vergilius:

Aggeribus focer Alpini atq; arce Monæci.

Triumphalis Hercules etiam cognominatus, qui in foro Boario positus, ut creditur, ab Euandro, qui per triumphos triumphali habitu induebatur, quibus Romæ triūphus agebatur.

Astrologus Hercules est dictus, ait Festus, quod eo die se flammis iniecit, quo futura erat solis obscuratio.

Custos Hercules nuncupatus. Ouidius in Fastis,

Altera pars circi custode sub Hercule tuta est,

Quod deus Euboico carmine munus habet. Nam Syllam ferūt eam posuisse ex carmine Sibyllino. Meminit P. Victor in nona urbis regione, quæ erat circus Flaminius: Aedes, inquit, Herculi magno custodi circi Flamini.

Sanctus Hercules dictus à Sabinis. Aelius apud Varronem hunc esse Sanctum ait à Sabina lingua, Herculem à Græca. hinc Propertius:

Sancte pater salue, cui iam fauet aspera Iuno,

Sancte uelis libro dexter inesse meo.

Hunc quoniam manibus purgatum sanxerat orbem,

Sic sanctum Tacitæ composuerē Cures. Silius de eodem:

Et lati pars Sanctum uoce canebant,

Auctorem gentis. Ouidius in Fast.

Quærebam, nonas Sancto, Fidiōne referrem,

An tibi Semipater. tunc mihi Sanctus ait:

Cuicunq; ex illis dederis, ego munus habebo:

Nomina terna fero, sic uoluerē Cures.

Hunc igitur ueteres donarunt æde Sabinā,

Inq; Quirinali constituere iugo.

Plut. in causis: Quid est, inquit, qd spōsam Rom. introducētes, iubēt dicere,

Vbi tu Caius, ego Caia. post priorē expositionē, An magis (inquit) propter

Caiam Ceciliam, honestā sanē mulierē, ac bonā, unī ex Tarquinij liberis collocatā, cuius in Sancti, id est σάκτου tēplo, statua ex ære posita est. Inerāt iam prius & sandalia, & colus, pudicitia & industria suæ certa monumenta, Scribit

etiam

etiam Fest. Pomp. Mediusfidius esse compositum & significare Iouis filium Herculem, quia Iouē Græci *Δία* dicunt, nos Fidium pro filio, nam prisce sæpe d lite ra pro I utebatur. Varronis uerba hæc sunt: Vnde, inquit, sub Iouē, Iouis fidius, itaq; inde eius tectum perforatum, ut uideatur diuum, id est cœlum. Quidam negant sub tecto per hunc deierare oportere. Aelius Dium fidium dicebat, Dii Iouis filium, ut Græci *Δύσκουρου* Castorem: & putabat hunc esse Sanctum à Sabina lingua, Hercule à Græca. Sanè Sanctum pro ppitio, antiquos posuisse uidemus. Tibullus de Iunone: At tu sancta faue. Catullus de Cupidine:

Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces. Idem de Venere:

Quem neq; sancta Venus. Tibul. item de Genio:

Tunc precor infidos Sancte relinque focos. Porro Sanctum quidam Pistium apud Alicarnas. Dionys. putauere, qua de re ego in Sango plura, & in Pistio Ioue: ubi etiam de Fidio opinionem meam recensui.

Briarei etiam nomine quidam Herculem appellauere, quod Pindari inter alios interpretes obseruant: unde & Herculis columnæ, Briarei ab aliquibus dictæ sunt, ut in Herculis uita scripsimus.

Hippodotes Hercules cognominatus, ut scribit Paus. cui templum Bœotij cõstruxere, ea scilicet ratione, quod cum Orchomenij aliquando usque ad eum locum uenissent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant iuncti, colligauit: unde & cognomentum deductum. Hesychius: Hippodites, inquit, Hercules in Onchesto cultus: uel ut alij putant, Thebis.

Rhinocolustes Hercules à Thebanis dictus hac causa. Cum ab Orchomenijs præcones uenissent ad exactiõnem quampiam, ijs Hercules nares abscedit, à qua re illi nomen inditum est.

Manticlus Hercules uocatus, de quo sic in Messen. apud Paus. legimus: *μάντικλος*, inquit, templum Messenijs fecit Hercules, quod extra muros fuit, nuncupatum *Ἡρακλῆς μάντικλος*, quemadmodum Hammon in Libya, & in Babylone Belus. hic enim ab homine Aegyptio Belo, Libyæ filio, nomē habuit Hammon uerò, à pastore.

πρόμαχος, id est propugnator Hercules, à Thebanis cultus, ut Paus. docet, cuius simulachrum effecere Xenocritus & Eubius, Thebani artifices, ex candidissimo marmore. Positum uerò fuit in Amphitryonis ædibus, hoc eodē cognomine à Tanagrais Mercurius cultus, ut in eo dictum est.

Alexicacos uerò Hercules, hoc est expellens mala, ut interpretatur Macrobius, post Apollinem etiam dictus. de hoc ita Lactantius lib. v. Diuin. insitit. contra Hieroclem, ut puto, de Apollonio loquens: Stultum est igitur, id putare Apollonium noluisse, quod optaret utiq; si posset: quia nemo est qui immortalitatem recuset, & maxime cum eum dicas & adoratum esse à quibusdam, sicut deum, & simulachrum eius sub Herculis Alexicaci nomine constitutum, ab Ephesijs etiam nunc honorari. Sed & Herculis Alexicaci Hesychius meminit, qui in Melita coloretur, unde etiam *μελίτης* uocabatur. Hic plura attuli, quoniam eius tantum in Herculis uita memineram.

Ceramynthes etiam Hercules cognominatus, quasi fata reiiciens, ut idem sit ferme cum Alexicaco. Palæmon quoq; Hesychio autore, Hercules appellatus, quia in Olympijs cum Ioue obluçtatus est.

μυυτῆς Ἡρακλῆς eodem auctore Athenis dictus fuit, Menytes.

Sandes Hercules uocatus est à Persis, ut scribit Agathius secundo historiarum libro: ex Athenoclis & Berosi sententia.

Oliuarius etiam Hercules cognominatus Romæ, cuius P. Victor in undecima urbis regione meminit. eum enim non longe ab ara maxima & Portuni æde commemorat.

Charops, et Charopos (utrumq; enim dicimus) Hercules cognominatus fuit, quod

quod truci ac minaci horrendoq; fuerit aspectu, quasi dicas iracundè intuens. nam *χέρος* aliquando iram significat: unde & leonem Aristoteles Charopon appellauit. id pluribus in editione nostri Herculis secunda diximus.

χαλκιοκάρδιος Ἡρακλῆς à Theo. uocatus. 13 Edyll. quasi præcordia haberet & conegneū. ab eodē poeta *ταυροφόνος*. id est Tauricida cognominatus est. Edyll. xyij.

μήλιμα Herculem appellasse Amathusios, testis est Hesychius.

τριεσπερος λεων, id est, Triesper leo cognominatus est Hercules, à Lycophrone in Alex. si Isaacio credimus. Nota est fabula trinoctij cõcubitus Iouis & Alcmenæ, uel ex Plauto. Lucianus, ut solet facetè, si non potius ridens suos deos, eodem cognomine uocauit. Triesperum etiam dicitur à Greg. Nazian. in libro contra Iulianum.

εἰδ' ἀνέτας Ἡρακλῆς à Tarëtinis celebrabatur ut notat Hesychius. putauerim ipse à contentiõibus & rixis compescendis dictum.

Clauiger Hercules à nostris dictus à claua gerenda, Quidio & alijs: quo eodem nomine à claua nuncupatus est Ianus, ut in Iano dictum. Ropalos à Græcis, ut in eius uita ostendimus, claua dicitur. Orpheus uerò in hymno, *κλάδου γ' ἡρεῖ πάλῳ*, id est ramum in manibus uibrans dixit.

Melchratus Hercules nominatus à Phœnicibus proprio nomine. nam ut Philo & Eusebius ex Sachoniathone Byblio prodiderunt, Demaroon accepta uxore à Saturno genuit Melchratum, qui & Hercules uocatus est.

Oetaus quoq; Deus Hercules cognominatus, ab Oeta monte, ubi se hominem incendio exiit, qua de re legitur tragœdiæ. unde est illud: Troia bis Oetai numine capta dei: quod est à Propertio dictum. Arnobius lib. primo aduersus Gentes: Thebanus, inquit, aut Tyrius Hercules, hic in finibus sepultus Hispaniæ, flammis alter concrematus Oetais. Idem in quarto: Cheronæus inquit Plut. qui in Oetais uerticibus Hercule post morborum comitialium ruinas dissolutum in cinerem prodidit. Sunt & illa, quæ in nostro Hercule legas: Chosmidetes, Phyllites, & Olympius: itē Macistus Hercules, cuius templum cõmemorat Strab. lib. 8, inter Alpheum & Chelonatan. Stephanus Macistum urbem esse Triphylia scribit. à Macisto fratre Phryxi denominatam.

Polyphron præterea Hercules à Theocrito cognominatus, id est ualde prudens, in eo Edyllio quod Hercules leonicida, id est *λεοντοφόνος* inscribitur, quod sine principio legitur, *σύν δ' ἴσος τε, βίη τε πολύφρονος Ἡρακλῆος*:

Filius huic una atq; Polyphronis Alcide uis.

Gaditanus Hercules cognominatus, cuius nō inerudita descriptio et tēplū et sacri legitur apud Siliū Italicū lib. Punicorū tertio, quò deuicta Sagunto Antibilem scitatū oracula iuisse describit, & munera attulisse. ita enim canit:

Vulgatum, nec casta fides, ab origine fani

Impositas durare trabes, solasq; per æuum

Condentum nouisse manus, hinc credere gaudent

Consedisse deum, seniumq; repellere templis:

Tum queis fas & honos adyti penetralia nosse,

Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant

Setigeros arcere fires, nec discolor ulli

Ante aras cultus, uelantur corpora lino,

Et Pelusiaco præfulget stamine uertex

Discinctus, mos thura dare, atq; è lege parentum

Sacrificam lato uestem distinguere clauo:

Pes nudus, tonsq; comæ, castumq; cubile

Irrestructa focis seruant altaria flammæ,

Sed nulla effigies, simulachra ue nota deorum.

atq; hæc tenus poeta Silius, qui & erumnas & labores Herculis ibidem pauciss. uerbis describit.

Nemæus etiam Hercules nūcupatus, Sed ne te in re notissima detineam,

Tertulliani

Tertulliani tantummodo ex lib. de Coronis uerba afferam: Hoc enim, inquit, superest, ut Olympius Iupiter, & Nemeus Hercules coronentur: & caetera, quae de aliorum deorum coronis ridet Christianus eruditus scriptor.

Sunt & alia Herculis nomina, & cognomina, in hymno Orphei, quae latinam interpretationem difficillime admittant, & soli conueniant. ut illa:

ὁς περὶ κρατὶ φορεῖς ἠὲ καὶ νύκτα μέλαιναν, δῶδ' ἐκ' ἄπο' αὐτολίωυ ἄξει δ' υσμῶν ἄλλα δ' ἰερῶν. hoc est:

Qui circumfers auroram, noctemq; nigrantem, Ortus in occasum bissex certamina serpens.

Item καρπορόχερ, id est manu potens: ἀδάμας, id est indomitus: αἰολόμορ, uariformis: παντοδυνατός, omnipotens: παγγενέτωρ, cunctiparens, &c. He sychius notat illum etiam ἰδ' εὐσαῶν ἱρακλίω appellatum, ab Edeffa urbe nota: sed quam ob causam, non affert. Item ἄρρηθρον, id quod & Orpheus, quasi dicas indictum & ineffabilem: quod epithetum & alijs quibusdam deis attribuit, ut Protogono. Apuleius lustratorem orbis appellauit, & purgator e ferarum, & gentium domitorem.

HEBE.

Heben iure Herculi subiunximus, quod ea Herculi nuptui sit tradita, cum post Oetae incendium in deorum numerum receptus est. Catullus:

Pluribus ut caeli terreretur ianua diuis, Hebe ne longa uirginitate foret. Martialis: Nunc tibi Iuno fauet, nunc te tua diligit Hebe.

Seneca, Deus Alcides possidet Heben. De Hebe ita fabulantur. Cum grande conuiuium Apollo in domo patris Iouis Iunoni nouercae parasset, & ipsa auidē lactucas agrestes edisset, factum est, ut inde grauida fieret, cum eō usq; sterilis fuisset. peperit uerō Heben: quae quia formosa erat, pocillatrix ab Ioue suscepta est, & dea iuuentutis dicta. Haec deinde cum in deorum conuiuiō pocula ministraret, & forte cecidisset, uestibus sublatis deis pudēda ostendit. quare indignatus Iupiter, eam ab officio amouit, & Ganymedem eius loco substituit. Postremo Herculi in deos relato, uxor data est. hoc ex Seruio. Scribit Phurnutus, Coos iurē prodidisse, Herculem cum Hebe cohabitasse, hoc est, cum iuuentutis dea, quod scilicet integerrimus esset mente. nam ut manus iuuenum fortiores ad labores, ita senum ad consulendum animi meliores. Hebe quidem inde appellata, quod ἥβη pubertas sit, & lanugo, & eius aetatis dea existimata unius Iunonis filia. Hesiodus de Iunone agens, eius tres filios hoc carmine commemorat, sic à me conuerso:

Haec Heben peperit, Martemq; atque Ilithyiam. Vnde & Iunonia interdum à poetis dicta. Ouidius:

Hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe.

Homerus tamen in line xij. Odiss. Iouis & Iunonis filiam scribit. Idem & aperte docet in Attica Pausanias. Cynosarges enim templum describens, subiungit: Arē Herculis & Hebes, quam Iouis et Iunonis filiam Herculi nupsisse arbitrantur. Scribit in quinto Iliad. Homerus, Heben, ut sororem Martem abuisse, uulneratum à Diomede, & curatum à Paeone medico. Ioui uerō ante Ganymedem, Heben pocula ministrasse ferūt, ut Graecis Latinisq; receptum est. Ridiculum est quod afferunt aliqui, cur Heba Ganymedem surrogauerit Iupiter. Cognominata est Hebe Iouis priuigna, & nurus. Ouidius:

Iuppiter his monitis priuignae dona, nurusq; Praecipit.

Est autē Hebe pubertatis & adolescentiae dea, & eius qui flos aetatis dicitur. unde & Ephebus dictus, eius aetatis adolescēs. Sicuti Hora Romanis dea, quae Quirini uxor dicta fuit. Hinc uetus illud Ennij:

Teq;

Teq; Quirine pater ueneror, Horamq; Quirini. De qua & Ouidius in Metam. syllabā corripuens: Et priscū pariter cum corpore nomen Mutar, Horamq; uocat, dea quae nunc iuncta Quirino est. de hac in Horta actū est.

Agretius grammaticus eandē uidef facere Heben & Iuuentā: Ab Iuuenta, ait, dea quae Hebe graecē dicitur, Herculis uxore, Iunū mensem appellatū, in libris priscorū se ait inuenisse. Idem & in Fastis Ouid. quod & in Annis & mensibus nostris, &c. cōmodius retulimus. Cic. quoq; de Nat. deor. Iuuentas pro Hebe posuit. Pulchra & formosa Hebe cognominata est: apud uerō Sicyonios dea dicta fuit, ut Strabo auctor est. Coelestis etiam, à Propertio:

Nec sic coelestem flagrans amor Herculis Heben, Sensit in Oetais gaudia prima iugis. Heben scribit Philostratus, de orū natu minimam ac maximā, quod uidelicet per ipsam deā & dei ipsi iuuenes sint. D. Aur. Augustinus in 4. Iuuentas dea, inquit, quae post praetextā excipiat iuuenilis aetatis exordia. Idem alibi: Iuuentas dea cum Termino deo Ioui noluit cōcedere in capitolio cōdendo. quā rem planius retulimus in deo Termino. M. Tul. primo de Nat. deor. Vt poētā quidē nectar & ambrosiā epulis apparāt, & aut Iuuentatē, aut Ganymedē pocula ministrātes. Sanē haec dea Iuuentas effingebat ab antiquis, mulier formosa, etate iuuenili, uestib. uersiculo rib. et florib. ornata, nō ab similibus deę Flore. Sed uir doctus Alciatus, hāc deam in suis Emblemat. duob. his deis Apolline & Baccho effinxit, hoc hexasticho,

Natus uterq; Iouis, tener atq; imberbis uterq;, Quem Latona tulit, quem tulit & Semele: Saluete, aeterna simul & florete Iuuenta, Numine sit uestro quae diuturna mihi.

Tu uino curas, tu uictu dilue morbos,

Vt lento accedat fera senecta pede. Digladiatur gramatici, Iuuentus ne an Iuuenta, uel Iuuentas dea sit: quae hac in re ipsi statuūt, nos longē aliter postea apud auctores inuenimus. nam & Iuuentus, & Iuuenta, pro dea capitur. Ouid. lib. primo de Trist. ad Flaccum:

Nectar & ambrosiam, latices, epulasq; deorum

Det mihi formosa gnaua Iuuenta manu. Sed & Iuuentus interdum pro dea accipitur. T. Liui. Iuuentutis adē in circo maximo Licinius Lucullus dum uir dedicauit: uouerat eam xvi annis antē M. Liuius Cos. quo die Asdrubalem exercitumq; eius cecidit: idē censor faciendā eam locauit, M. Cornelio & Sempronio Cos. Huius quoq; dedicandę causā ludī facti, & omnia cum maiore religione facta, quod nouū cum Antiochio instabat bellum. De Hebone uerō Neopolitanorum deo floris aetatis, in Bacchi nominibus actum est.

χρυσόςφανος Hebe, id est auream coronam habens, Hebe interdum cognominata est. Hesiod. in Theogonia, ἥβη τε χρυσόςφανου. quo loco Scoliaſtes exponit ἐμορφου, id est formosam, à corona scilicet muliebri ornamento, quae cōpacta sit ex auro & preciosis lapillis.

καλίσφυρος Hebe cognominata, hoc est, quae honestos habet talos, id est pedes, à parte totum. Homerus xi Odyss.

ἔχει καλίσφυρον ἥβην παῖδά δ' αὖτις μεγάλοιο, ἔηνος χρυσοπέδιλος. de Hercule loquitur: Et habet pulchros talos habentem Heben, filiam magni Iouis, & Iunonis aureos calceos habentis. Eadem ratione λευκόσφυρος ἥβη ab Theocrito etiam cognominata, hoc est, albos talos habens Hebe: & perinde à parte totum, id est pedes.

πολυήρατος ἥβη à poētis etiam uocatur: hoc est, à multis, uel multum amata, propter eam aetatem quae amabilis est. Adolescentiae quippe aetas omnibus grata, Homerus in Hymno Veneris, quo loco Tithonum iuuenescere facit, Aurorae rem gratam faciens.

SYNTAGMA VNDECIMVM

DE MINERVA, AD D. BARTHOLOMAEVM
FERRINVM.

Dum Ferrine meam hanc tibi pararem,
 Dono mittere nescius Mineruam,
 Munus conueniens ratus futurum
 Hoc nostrum tibi, qui tuo hoc iuuentæ
 Flore, æqualibus omnibus peræque,
 Virtute ac sapientia præires:
 Sed proh fors fera, dura lex Anances,
 Nondum imposta libello erat coronis,
 Nec sinopide frons notata rubra:
 Ferrino improba Parca cum recidit
 Fila argentea. Lata, quo recepto,
 Gratis Persephone suum Dionæ
 Adonin sine lachrymis remisit.

SI, cum de nobis optimè meritis est gratia referenda, Ferrine suauiss. ea potiss. referre debemus (si modò possumus) quæ illis conuenire uideantur: quis non iurè ac optimè me factum iudicet, quòd, cum te omnium officiosissimum esse cognouerim, & (ut de alijs nunc sileam) nulla mihi tempora, etsi grauissima illa quidem, contingere, quò minus, quæ tua semper fuit cum prudentia summa humanitas, studium erga me tuum propensamq; uoluntatē omnibus officijs declarares, nullamq; rem neq; tam magnam, neq; tam paruam putasti, quæ tibi aut difficilis, aut parum te digna uideretur: omniaque quæ in rebus non modò meis, sed cæterorum etiam amicorum agis, neque laboriosa tibi, sed etiam honesta uidentur: id quòd nunquam ego prædicare desistam, nedum præ me ferre. Quare cum pro tot tuis tantisq; beneficijs gratiam nunc demum aliquam tibi referre statuissem, qui in hac florenti ætate prudentia ac ingenio ita præditus es, ut inter primarios eos connumereris, quibus prudentiss. ac sapientissimus Princeps noster HERCVLES Estensis sua arcana committat: putauimus simul nostræ necessitudinis esse, meq; in te beneuolentia, Mineruam prudentiæ ac uirtutis deam creditam, & à me cum cæteris Gentium deis descriptam, in uulgus dare, ut sub tuo nomine appareat. Et quanquam scripta mea non ea sunt, quæ ad spem aliquam immortalitatis, uel posteritatis memoriam, quenquam rapere possint: non tamen committam, ut à quoquam ipse ingrati nomine accuser. Abs te enim (quæ tua est in omnes mansuetudo, & singularis modestia) nihil metuo. Accipe igitur hoc qualecunq; est, quòd tibi pro tot beneficijs munus rependo. Ex hoc quidem uideas licet, non referendi uoluntatē mihi, sed uires defuisse. Vt cunq; tamen, tu eo animo hoc nostrum munus suscipe, ut ex tua Minerua, id est ingenio tuo ac prudentia, aliquid in hoc splendoris ac lucis lector accipiat. Vale: & quarum rerum spe ad laudem uocaris, earum fructum indies opto ampliorem consequare.

MINERVA.

Mineruam nostri, Græci ἀθηνᾶν, diuerso etymo nuncuparunt. hi enim, quòd nō indiguerit mammaram ablectatione, hoc est, ἀσθενῆς ἀθηνᾶς quippe lac sugo significat. nā ex patris capite adulta prodijt, à qua re etiam κορυφαγωγὴ dicta est, ut pluribus suo loco docebimus: & quòd sine matre edita, ἀμνηστὴ uocata est, teste Polluce: & ἀμνηστὸς, teste Phornuto. Alij quasi ἀθροῖαν dictam autumant, à præuidēdi scilicet potestate, quòd sit prudentiæ præses. Plato derivationem aliam attulit. Athenam ait quasi ἀθηνᾶν, & inde ἀθροῖαν, id est quæ diuina cognosceret. plura idem in Cratylo. Alij ἀπὸ τοῦ θινεῖν, id est feruire, & ᾱ particula priuatiua, quòd sola prudentia liberum hominem faciat: ut est illud M. Tullij ex Stoicorum sententia, Liberum esse neminem, nisi sapientem, Alij dictam uolunt quasi Aetheroniam, ab æthe-

re, quòd Phornutus scribit: hinc Panathenæa, huius deæ maxima Atheniensium celebritas, de qua Isocrates, Plutarchi, Pausani, alij. Fuit & ἀθηνᾶ tibiæ genus, ut Iul. Pollux scribit, quò Nicophelen Thebanum in Mineruæ hymnis usum ferunt. Phornutus & alias affert ἀθηνᾶς derivationes, adeò ut dicat difficile esse, eius etymologiam asserere: hoc est, ἀσθενῆς ἀθηνᾶς eius nomen, propter antiquitatem. nam & quidam ἀπὸ τῆς ἀθροῖαν deducunt, quòd omnia colligat. Nostri uerò, quos inter M. Tullius, Mineruam dictam uolunt à minuendo, uel minando, quia prudentiæ dea sit, & belli. Festus Mineruam dictam ait, quòd bene moueat. Hanc etenim & antiqui etiam pro sapientia ponebant. Cornificius uerò dici ait, quòd fingatur pingaturq; minitans armis. De Minerua uerò ita Arnobius lib. 3. Aristoteles, inquit, ut Cranius memorat, uir ingenio præpotens atq; in doctrina præcipuus, Mineruam esse Lunam probabilibus argumentis explicat, & literata auctoritate demonstrat, eandem hanc alij ætherium uerticem, & summitatis ipsius esse summam dixerunt. Memoriam nonnulli: unde ipsum nomen Minerua, quasi quædam Meminerua formatum est. Isidorus uerò in decimo: Mineruam, inquit, gentiles multis ingenijs prædicant, hanc enim primam lanificij usum monstrasse, hanc etiam telam ordisse, et colorasse lanas perhibent: oliuæ quoq; dicunt inuentricem, & fabricæ, & multarum aliarum artium repertricem, ideoq; illi uulgo opifices supplicant. Sed hoc poetice fingitur. non enim Minerua istarum artium princeps: sed quia sapientia in capite dicitur esse hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingit, hoc est ingenium: ideo sensus sapientis, qui inuenit omnia, in capite est. Ideo & dea artium Minerua dicitur, quia nihil excellentius est ingenio, quò reguntur uniuersa. hæc penè totidem uerbis Isidorus. Sedenim & Aristoteles, & Phornutus, alij que, Mineruam ferunt tibias inuenisse. quas et abiicisse, propter oris deformitatem, dum eas inflaret, scq; esset in aquis intuita. hinc Ouidius ait,

I procul hinc, dixit, non est mihi tibia tanti,

Ut uidit uultus Pallas in amne suos. id quòd repetit & Claudianus, ne alios commemorem. Sed & aliarum bonarum artium eam inuentricem tradunt, unde illi facta cognomina ἐργαῖνος, & alia, ut paulo post dicemus. Scribit Proclus, et repetit Ficinus, auream fuisse apud Aegyptios Mineruæ epigraphen, id est inscriptionē in eius templis: Ego sum quæ sunt, quæ erunt, & quæ fuerunt: uelum meum reuelauit nemo: quem ego fructum peperit, Sol est natus. Multa super hac re dicunt Platonici, qui Mineruam seu Pallada intellectum prouidentiam esse prodiderunt, ac diuinitatem, sapienter simul atque potenter (ut aiunt ipsi) cœlestia exornantem, & quæ sub cœlo sunt producentem. Sed hæc non nostri instituti sunt. A Minerua Minerual formatur, quòd et Mineruale dicitur, ut placet aliquibus, præmium quòd magistris exhibetur, hoc est græcè ἀιδανῆος. id in 3. de Rust. ostendit Varro. Meminit & Hieronymus in epistola Pauli ad Ephesios, innuunt Horat. & Ouid. ut notat Politianus. A Minerua quoque Mineruij uersus, & Mineruium, id est Mineruæ templum, cuius meminit P. Victor in nona urbis regione. Fuit & Mineruium oppidum uetustum, de quo T. Liuius in v. Dec. Est & recens in agro Bononiensi. unde est ridiculum in uulgi sermone, in eo uersari. Sed ut à Minerua Mineruium, ita ἀπὸ τῆς ἀθηνᾶς Athenæum deducitur, pro loco ubi homines literati conueniunt, & de literarum ac disciplinarum studijs agunt, græcis, quorum est frequens uocabulum: sed & latinis. Locus præterea Romæ fuit, ubi discipuli se exercebant, ut ait Dion histor. ubi etiam recitabantur uersus & orationes, & cætera. Eius loci meminere & ueteres Horatiani interpretes, item Lampridius, & Hieronymus. Locus est in secundo Herodiani, de quo pleriq; dubitant, ubi ait ille & græcè & latinè à Politiano: Commodi interfecti corpus uehiculo delatum, furtim missum in Aristæum. quidam emendant,

Athenarum, coniectura ducti, quod Aristarum in urbe non fuisse legant, Minervam ait in primo Diod. aërem uocatam, & Iouis filiam dici, & uirginem fuisse, quoniam aër ipse non corrumpatur, & sublimiorem locum teneat, quapropter ex uertice Iouis nata dicitur. Porphirius philosophus Mineruam uirtutem solis existimabat, quæ humanis mentibus prudentiam subministraret. ideoque ex capite Iouis prognata, id est de summa ætheris parte edita ferebatur, unde sit solis origo. Eadem Macrobius repetit. Sanè Hesiodus in Theogon. *μῆτις*, hoc est consilium, siue prudentiam, Mineruæ matrem cecinit, quod & Phornutus refert. nam Metin cum deuorasset Iupiter, inde mox deam ipsam Mineruam concepit, ac genuit, quamuis etiam in fine poematis, id est Theogoniæ, alteram ex paterno capite ortam Mineruam fingat. Copiosè uerò hanc fabulam est interpretatus Chrysippus, ille Stoicorum scriptor acerrimus, quem tamen Cl. Galenus impugnat, non ut medicus, sed ut philosophus, acutissimus, libro tertio de Hippocratis & Platonis decretis: quæ breuitatis causa ipse prætermisi. Sedenim & de Meti meminere etiam Christiani scriptores, dum ridet gentium ineptias, & fabulamenta, ut Clemens, & Epiphanius, uiri cum doctrina, tum sanctitate insignes. Epiphanius enim, dum contra Hæreticos scribit, & Gnosticos præcipue, inter cætera ita scribit: Introducunt, inquit, poetæ Iouem, suam filiam *μῆτις* deuorasse: infantem autem nemo utique deuorarit, uelut sanctus Clemens turpes deorum græcorum actiones irridens dixit: nam Metin deuorans, non infantem deuorare potuit, sed propriam genituram: & cætera, quæ abominanda Gnostici illi hæretici peragebant, quæ præfato pudore uir sanctus exequitur. Mineruæ autem nomine Marc. Cicero quinque nominat in tertio de Natura deorum. Primam, quam Apollinis matrem dixit: secundam, ortam Nilo, quam Aegyptij Saitæ colebant: tertiam, illam quam Ioue generatam, in Ioue dictum est: quartam, & Ioue natam, & Polyphæ Oceani filia, quam Arcades Coreliam nominabant, & quadrigarum inuentricem ferebant: quintam, Pallantis, quæ patrem dicitur interemisse, uirginitatem suam uiolare conantem, cui & pinnarum talaria affingebant. Hæc ex Cicerone. Arnobius quoque quinque commemorat, ex quibus prima non uirgo, sed ex Vulcano Apollinis procreatrix: Nili altera proles, & quæ esse perhibetur Sais: Saturni tertia est, & quæ usum excogitauit armorum: Iouis quarta progenies, quam Messenij Coryphasiam nuncupant: & quæ Corypallantem occidit patrem, incestorum appetitorem, est quinta. hac parte Arnobij codex deprauatus est, quare uide quæ paulo post in Coryphasia dicam. Effingebatur uerò Minerva uarijs etiam modis, uultu in primis uirili & truculento, teste Phornuto. Alij armis insignem, oculis toruam, & glaucis. cum hasta prælonga, & crystallino clypeo effecere: omnia que hæc mysticè, prudentis ac sapientis dicunt significare naturam. Pausanias uerò in Attica, simulachrum Mineruæ in hunc propè modum effictum describit: Simulachrum, inquit, ex auro & ebore constat, media eius galea sphingis species apposita, utraque uerò galeæ parte gryphes sunt exculpti. Simulachrum stat, ueste podere, id est ad talos demissa: Medusæ capite in eius pectore ebore inserto, & Victoria magnitudine quatuor cubitorum. in manu est hasta, ad pedes scutum iacet, iuxta hastam draco, &c. Huius quidem statuæ sic uidetur Plinius meminisse, lib. 34. Phidias, inquit, præter Iouem Olympium, quem nemo emulatur, fecit & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Alio modo ab Apuleio lib. 10. describitur. Capite, inquit, galeam gerens, contactam oleagina corona, clypeum attollens, hastâ quatiens. Legimus & Mineruâ sæpius statentem, sed & sedentē, cuius & Eustathius meminit. Perinā enim scribit mulierem quādā Aegypti, ipsam sedētē cōtexuisse: unde, ait, Mineruæ sedētis statua fieri cœpta

cœpta est. Notissimum est illud, eam peplo ornatam, frequenter effictam fuisse: & plerunque cum noctua, ut sæpe uidemus, nunc ad pedes, nunc in capite: sed & cum dracone. Quare cum in exilium iret Demosthenes, dixisse fertur, Mineruam tribus immanibus oblectari feris, noctua, dracone, populo: miror non etiam gallo dixisse. quippe Pausania tradente, in Eleorum arcæ galeæ Mineruæ gallus insidebat, quod gallus pugnax auis sit. quinimmo & simulachrū eius legimus, quod cornicem præfererat. Notiora uerò sunt, quàm ut pluribus explicem, Gorgona & ægida illi attribui. & in ipsa quidem ægidæ caput erat Gorgonis, linguam exerens: ideo quod linguæ usus, id est sermonis, in omni re præstet, atque excellat. Si tamen plura uelis, lege in 8, Aneid. Verg. ibi:

Aegidæque horridam turbatæ Palladis arma,
Certatim squammis serpentum, auroque polibat,
Connexosque angues, ipsamque in pectore diuæ
Gorgona, de seculo uertentem lumina collo.

Nec eo loco Seruiū legere pigeat. Sanè olea Mineruæ attribuitur, propterea quod semper uiuet, & nescio quid glaucedinis habeat. & oleum, quod nihil contineat humidum admixtum, sed semper sincerum & ἀκίρατον perseverat: sic & uirginitas, ut Phornutus ait. Sunt qui huic deæ oleæ fertum assignent, quod hæc arbor pacis sit symbolum. nam & ideo arma inferri dicuntur, ut postea in pace uiuatur. Scribit Plinius: Athenis quoque, inquit, olea durare traditur in certamine edito à Minerua, de quo ipsius & Neptuni certamine non modo Musæ & græcæ & latinæ, sed & utraque historia, plurima prodidere. Certè illud Pausanias tradit, oleam arsisse, cum Medorum incendio urbs Athenarum cōflagrauit: & exustam, eodem die in duorum cubitorum proceritatem germinasse. Illud etiam mirum, scribit Plinius in oppido Troadis circa simulachrū Mineruæ, in eodem relicta sacrificia non putrescere. Sed iam his sic expositis, cognomina interpretari aggredior.

Pallas Minerua in primis dicta est, uel à Pallante gigante occiso, ut scribit Seru. uel quod in Pallante palude orta est, ut Festus: uel ἀπό του πάλλου το δόρυ, id est, à uibranda & concutienda hasta: uel à saliendo, & saltando in bello, ut Plato ait. nam uel se, uel aliquid à terra attollere, seu manibus quippiam efferre, πάλλειν & πάλλεσαι dicitur, hoc est uibrare, agitare, & saltare. Alij à Pallante patre dictam uolunt, quem illa interemerit, uirginitatem suam uitare conantem. Sed an geminos patres Minerua habuit? Arcades quidem fabulantur, Mineruam adhuc paruulam ab Ioue missam ad Pallantem Lycæonis filium, ut cum eius filia in eius ædibus educaretur: ubi cum adoleuisset Minerua, educatoris filiam in deorum numero cooptauit, uictoriæque, id est *νίκης* uocauit, se uerò ab educatoris nomine Pallada dixit. Auctores Alicarn. Dionysius & Pausanias, ut etiam in Victoria repetam. A Pallade Palladion uocabatur, hoc est, Palladis simulachrum: quod Alij unum è cœlo lapsum apud Athenas tantum fuisse, ut ait Seruius: alij duo uolunt, Troianum & Atheniense. de Troiano Vergilius in secundo Aeneid.

Omnis spes Danaûm, & cœpti fiducia belli,
Palladis auxilijs semper stetit, impius ex quo
Tyrides, sedenim scelerumque inuentor Vlysses,
Fatale aggressi sacro euellere templo
Palladium, caelis summæ custodibus arcis,
Diripere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi diuæ contingere uittas: &c.

Palladium demum Romam delatū ferunt, qua de re præter Seruium, Dionys. Alicarn. multa, inter quæ & hoc: Postea, inquit, capta urbe inferiore, Sicani dicunt, dominum arcis factum, sustulisse exadytis & magnorum deorum sa-

era, & quod adhuc supererat Palladium. nam alterum quidem Vlyfsem & Diomedem, noctu ingreffos Ilion, furto abftuliffe aiunt: profectum deinde ex urbe Aeneam, facra ipfa fecum ferentem in Italiam adueniffe. Arctinus autem poeta, datum effe dixit Dardano ab Ione Palladium unum, fuiffeq; ipfum, in Ilío, donec urbs capta eft, abfconditumq; in loco inaccessio: exemplum autem eius ita adornatū, ut nihil ab exēplari differre uideretur, ad fallendos infidiatores, in aperto fuiffe positum, idq; Achiuos per infidias furripuiffe. Hæc Alicarnaf. quibus manifestè uidemus Seruium deceptum, quæ de Mamurio confingit. Illud item de Palladio in Parallelis, quod Ilus captus fit oculis, quod Palladium ex incendio sustuliffet, id quod deinde & Metello accidit eadem causa, minime enim licebat Palladium mortalium oculis conspici. & hæc ille ex Dercyllo, & Aristide Milesio recitat. Scribit & Strabo in sexto, in Ilío cum Cassandra uiolaretur in templo, Palladium sese auertisse. quo loco idem de Palladio & alia subdit, tum Romæ, tum Lauinij, & Luceria, &c. Scribit & Varro in libris quos de familijs Troianis scripsit, Nautiorum familiam Romæ fuiffe, quæ Palladium custodiret, & sacra retineret: ex quo Nautæ apud Vergilium inducitur in quinto Aeneid. Fuit & Athenis locus quidam iudiciorum, Palladium nuncupatus, de quo Demosthenes in oratione κατ' ἀριστοκράτους: Alter, inquit, iudiciorum locus in Palladio erat, ubi de cæde præter uoluntatem, uimq; ui repellendo illata querebatur, &c. Meminit et, si satis recordor, Pausan. in Attica. Pollux quoque: Euerfa, inquit, Troia à grecis, Athenas Palladium fuiffe delatū. Phaleri uerò habitatores, qui portus est iuxta Piræum, illos esse hostes arbitrati, in mari præcipites dedere. Acamas etiam dixerat grecos fuiffe homines, qui Palladis simulachrū attulerāt: occisos itaq; oraculum uocauit ἀγνώστους, id est ignotos, quod cum essent amici conterranei, tanquā ignoti perire, qua ex re in eo loco ob rei memoriā Palladiū sacrum, & tribunal constructum fuit, ubi de cæde non uoluntaria ius diceretur: quoniam Phalerei non nocendi, sed iuandæ gratiæ patriæ, imprudenter tanquam hostes interfecissent. plura de hoc iudicij foro Paus. in Attica, quo loco Demophontem primū pœnas luiffe prodidit, quod cū Phalereis Argiuos pepulerit: interiaq; Atheniensem quendam incautum à Demophontis equo prouolutū, calcatumq; interisse, atq; ideo Demophontem pœnas dedisse. Sed iam plura de Palladio, quàm putaram.

Parthenos Minerua, id est uirgo, Athenis in arce, id est, Acropoli culta est summa religione, unde & in ea templum Parthenon est dictum. Hinc & sæpe legas in Parthenone apud scriptores, etsi parum quandoq; emendatè. Iuno quoque aliquando παρθενὸν nuncupata est, ut suo loco diximus. Sedenim à Partheno Minerua, herba Perdicion, id est, quæ Vrceolaris herba à nostris uocatur, Parthenium appellata est. Vernula, scribit Plinius, charus Pericli Atheniensium principi, cum is in arce templum edificaret, repissetq; super altitudinem fastigij, & inde cecidisset, hac herba dicitur sanatus, monstrata Pericli in somno à Minerua: quare uocari partheniū coepta est, assignaturq; ei dea, hæc ex Plinij uerbis.

Tritonia, uel Tritonis Minerua cognominata, ut notissimū est. Pausanias in Bœot. Triton torrens est, inquit, haud magnus, prope Alalcomenas in Bœotia, uersus Lybiam fluens, & ex Tritone palude in mare fertur, ubi traditū educatam Mineruam, & non in Lybia. Noster hic tamen Mela à Tritone Lybica dictā putat, his uerbis Lybiam describens: Super hunc sinū, inquit, ingens palus amnem Tritona recipit, ipsa Tritonis: unde & Mineruæ cognomen inditū est, ut incolæ arbitrantur, ibi genitæ: faciuntq; ei fabule aliquā fidem, quod quæ natalē eius putat, ludicris uirginū inter se decertantiū celebrat, hæc Mela. Idē tradit & Herodotus, ut mox ostendā: sed & Lucanus poeta in nono, his uersibus canit:

Torrentem Tritonos addit illæsa paludem,
Hanc (ut fama) deus, quem toto littore pontus
Audit, uentosa perflantem littora concha:
Hanc & Pallas amat, patrio quod uertice nata
Terrarum primam Libyen (nam proxima coelo est,
Ut probat ipse calor) tetigit, stagniq; quieta
Vultus uidit aqua, posuitq; in margine plantas,
Et se dilecta Tritonida dixit ab unda.

Idē affirmat Isaacius Lycophrontis interpretes, idē fabulose innuit Aeschylus. uel quod ab Ioue genita, & apud Tritonem educata fuerit. uel dicta, ut Sthenæ placuit, quod τριτόμηνις, id est tertio die mensis genita fuerit: hinc etiā apud Athenienses tertius mensis dies Mineruæ fuit consecratus, uel quod tertia nata sit ex Ioue, post Apollinem & Dianam. uel quod ex Iouis capite edita sit. Bœotiorum enim lingua, uel Aeolicorum, τριτών, uel τριτώ caput dicitur, uel quod eadem sit quæ & Luna, quæ tertia à coitu die apparere incipit. uel quod nihil ab aère differat, qui tertium est elementum. Quapropter & Diodorus in primo ait, Mineruā aeriā nominari. Euseb. in Præparatione euāg. & ipse Tritoniā aera uocauit: qui quod ter in anno mutetur, tres quoq; habere dicitur qualitates, caliditatem, frigiditatem, & temperiem: ideo Tritonia appellata. nam τρίτον tertium dicimus. Democritus quoq; philosophus Pallada ideo Tritonida cognominatā prodidit, quod tria hæc mortalibus fuerit elargita, βολόνει καλῶς, κρήνει ἀρθῶς. καὶ πρέτῃ δ' ἰκαίως. hoc est, bene cōsulere, rectè iudicare, & iustè facere. Notant Apollonij interpretes in primo Argonaut. tres fuiffe Tritonis nomine: unam aiunt hanc in Bœotia, alteram in Thessalia, tertiam in Lybia. Pausan. uerò in Arcad. à suprâ recitatis aliam affert opinionem. Scribit enim, Alipherenses in Arcadia (uetustum est id oppidū) maxime Pallada uenerari, atq; apud se genitā & educatā iactare, ex eoq; Lecheatæ Iouis arā extruxisse, utpote, qui Pallada ibi ediderit, fontemq; Tritonidē appellasse, sibiq; cetera uendicasse, quæ de Tritone feruntur. Simulachrum etiā Mineruæ areum fuiffe apud eos, ab Hypatodoro fabrefactū: celebritatemq; ibi habitam, in qua & Myiagro rem sacrā agebant, quem deum in primo Syntagma descripsi. Scribit in quarto Herodotus, Libycos dicere solitos, Mineruam Neptuni filiam & paludis Tritonidos: quæ cum nescio qua causa à patre reprehensa fuisset, ipsam se Ioui donasse, Iouem filiam ascuiffe. quo loco idem scriptor exequitur & diem festum, & celebritatem quā propterea puella celebrabant, certamine quodam cruento: in quo quæ morerentur, non uirgines reputabatur, & una inter eas ipso certamine celebrabatur, ornabaturq;. Sed enim nequid omittam, & dea hæc Tritogenia nuncupata est, de qua Sex. Pompeius: Tritogenia à ripa Tritonis fluminis dicta, quæ ibi primitus sit uisa. Diodorus uerò, Tritogeniā ideo ab Aegyptijs uocatam ait, propter tria anni tempora, uer, æstatem, & hyemem. Tres enim Aegyptij anni partes faciebant. Sed & triplicē Mineruā præferūt, quæ in Cratylū Platonis Procli scholia circunferuntur: primā πνεύσασσι & νοεράν, secundā ἀρχικὴν, tertiā ἀπόλυτον. quo loco multa, quæ ad antiquæ philosophiæ & theologiæ mysteria pertinent, explicatur. Nunc nos reliqua prosequamur. Apollonij interpretes in quarto, postquā de Tritone Lybiæ uel Bœotia alijs consentanea scripsissent, tum & hoc subiungunt, οἱ δ' ἐπὶ τῷ ἡγούμ τὸ φοβέσθαι τοὺς ἐναντιοὺς ποιῶσα. Hoc est: Alij, quod hæc faciat cōtrarijs τρέμ, id est timere. id quod & Seruius in II. Aen. Tritonia, inquit, aut quali terribilis, ἀπὸ τῷ τρέμ, quod est timere: aut secundū Ircanū, &c. Hesychius etiam, τριβυγνῶν καὶ τριβυγνῆ Mineruam cognomine significare ait, ἀπὸ τῷ τρέμ ἐγγενῶν τοῖς πολεμίοις, hoc est, ab eo quod pugnantem timere faciat. & hoc & plura Phurnutus scribit: à quo & illud, eam dictam etiam ἀτριτώνων.

quasi non teratur ullo labore. alij ad triplicem philosophiæ speculationē pertinere aiunt. Plutar. tamen in Iside & Osiride, Pythagoricos scribit numeros & figuras honorare solitos nominibus deorum. Triangulum enim æquilaterum, Mineruam appellarunt Coryphagenem, & Tritogeneam, quod *τρισηκωνθεσις* ἀπὸ τριῶν γωνιῶν ἀγομέναις διαζέται: hoc est, Tribus lineis ad perpendicularum ductis, à tribus angulis diuiditur.

στρατία, id est militaris Minerua cognominata, quòd bello & militiæ præesset. unde etiam dictus Iupiter Stratius apud Herodotum, ut in Ioue dictum est. Lucianus in Dialogis meretricijs, Stratiæ Mineruæ, id est militaris meminit. ἀστρατία etiam eandem nuncupatam legimus à Lacedæmonijs, cuius deæ templum fuit in Laconia: ideo sic nominatum, quòd illic Amazones ulterius, cum in Græcia pugnarent, non produere, hanc uerò potius Dianam Pauf. ait.

ἀρεια, id est Martia Minerua ab antiquis culta fuit, quòd dux & gubernatrix existimaretur bellorū, & iustitiæ defensatrix, ut scribit Phurnutus. Proditū est, cū Orestes post matris cede iudiciū subiisset, in Ariopago causam dixisse: quo in loco Orestes absolutus à parricidio, Martiæ Mineruæ arā consecrauit, ut in Attica Pauf. scribit: Ariopagus, inquit, id est Martis uicus ea causa dictus est, quòd ibi *ἀρης*, id est Mars cōdemnatus fuerit, cū Alirrhotion occidisset. quo loco etiā Orestes, quòd matrē interfecerat, iudicatus est: qui ut sententiæ poenā effugeret, aram Mineruæ instituit, quæ ἀρείας ἀθηνῶν βῶμα uocata fuit. Huic porro deæ ex manubijs Marathonijs ædem Athenienses construxere.

Hippia, id est equestris Minerua, ut Phurnutus ait, item Pauf. in Attica, nec quidem semel: item Arpocratio. sic uerò nuncupata, quòd currum instruxerit prima. hanc Isæus rhetor & Mnaseas Neptuni filiam fuisse tradiderunt, ac Polyphes Oceanitidis. δ᾿ ἐμνηπποῦ etiam uocatam scribit Phurnutus, quasi dicas equidomitricem.

Sthenias Minerua, hoc est robusta, colebatur apud Troezenios. ferūt enim, cum inter Mineruam & Neptunū cōtentio esset, utrius ea foret regio, Iupiter statuit, ut amborū esset urbs cōmunis. hinc porro factum est, ut Pallas & Sthenias & Polias cognominaret: hoc est, & robusta, & ciuilis: Neptunus uerò ut rex appellaretur. hinc etiā in Troezeniorū nummis altera parte fuit Neptuni fuscina, seu tridens: altera uerò os Mineruæ, ut à nobis alibi relatum est.

Glaucopis Athena, hoc est glauca oculos, uel cæcia Minerua, cognominata fuit non modo à poëtis & scriptoribus, sed & in simulachris ita effingebatur. Scribit enim Pauf. in Attica: supra Ceramicū & porticū regiam appellatam, templum fuisse Vulcani, cum Palladis simulachro, cui glauci erāt oculi, iuxta Libycorū fabulam, qui Pallada ex Tritonide & Neptuno natā ferunt: & ideo glaucos oculos habere, ut etiā Neptunus habet. Alij sunt qui autumant, quòd *τῆς γλαυκῆς*, id est noctuæ oculos haberet, quæ auis etiam ei (ut dictū est) ascribatur: ideo *γλαυκῶπις* est appellata. Alij putant ideo uocatam, quòd uirtus illustris sit, & conspicua. Diodorus Siculus ab Aegyptijs ea causa Glaucopin appellatā prodit, nō ea (inquit) quā Græci putant, quòd glaucos habeat oculos: sed quòd aër, quē Pallada antiqui credebāt, glauci sit coloris. Scribit Gellius sic uocatam, non tam quòd glaucos, id est cæcios oculos haberet, quā quòd horrēdo ac formidoloso esset aspectū. unde & glauci, id est cæsi leones & βασιλικοὶ traduntur, quòd & Phurnutus ait. Sunt & qui dracones eadem ratione Glaucopas nuncupent. Est & apud Stephanum in Alcomenio, ex Alcomene & Athenai de Hippobote filia Glaucopus, à quo Glaucopion, & Glaucopis. Cæcia porro à ueteribus dicta Minerua est, quasi Coelia, ut docet Gellius in secundo. Auctor Priapeiorum Flauam appellauit, illo Scazonte:

Minerua flauo lumine est, Venus poeto, Naso in eleg.

Quid

Quid si præcipiat flauæ Venus arma Mineruæ?

Ventilet accensas flaua Minerua faces. Idem in Arte:

Si poëta est, Veneri similis: si flaua, Mineruæ. Quidā putāt ineptē à capillorum colere flauam Mineruam dici. Sed de flauo & glauco colere uide Gellium: & si libet, nostrum Thilesium. Sed enim & Minerua ab oculorum truce lento aspectu, & acri intuitu *γοργώπις* est cognominata, ut grammatici obseruant, ἀπὸ τῆς γοργῆς ὀπῆς, id est, à terribili acri ue aspectu.

Poliuchos Minerua cognominata, cuius ædes, ut Pauf. scribit, in arce fuit Spartanorum. πολίυχοι enim communi genere, ut Suidas ait, dicuntur, qui ciuitatibus imperāt, eisq; moderantur: nos, deos tutelares dicere possumus, seu custodes. Hinc & Iupiter etiam hoc cognomine uocatus est, ut dictum est. Hinc Vitellius Cæsar patinam suam (ut ait Trāquillus) ob immensam magnitudinem clypeum Mineruæ, egida Poliuchi dictabat. Poliuchi cum alijs, tum in primo Herodotus meminit. Valla tutelarem interpretatus est.

Chalcioecus Minerua à Lacedæmonijs cognominata, cuius (ut Pauf. in Lacon. ait) simulachrum æneum Gittadas ut indigena confecit, simulq; in eandem uersus edidit. Suidas, Chalcioecum Mineruam appellatam à Spartanis ait, quòd *οἰκου χαλκῶν*, hoc est quòd ædem æream haberet: uel quòd Chalcidenes ex Eubœa exules eam construxerant. Meminit in primo Thucydides, nec semel Plutarch. diuersis in locis, itē in Pausaniæ uita Aemilius Probus, & Stobæus ex Chrysermo, in secūdo histor. sed & Aelianus in Varia histor. & Titus Lilius, & Apuleius. Sunt qui Polyuchon & Calcioecum eandem faciant. Mirum & adhuc esse aliquos, qui apud Liliū Chalcionem legendū putent, & Chalcioniam apud Thucydidem latinum. Fuit & Minerua Chalcidica in urbe Roma, in nona regione, si uera P. Victor prodit. Quidam nunc D. Marię esse arbitrantur, quòd templum ab ea nomen adhuc seruat, quidam Mineruium. meminit, ni fallor, & Dion in hist. lib. LI.

Hellotis Minerua nuncupata, quòd cum Dorienses Corinthum urbem cepissent, arderentq; duæ sorores, Eurytion & Hellotis, in Palladis templū confugerunt, ubi & interierunt, mox subsecuta peste oraculum redditum est, expiandos sororū manes arsarum, quare cessante pestilentia, templum Mineruæ Hellotidi construxerunt, & Hellotia celebritas instituta est. Alij ab *ἔλος*, id est palude, quasi palustrem dicas. alij ab *ἐλεῖν*, id est capere, ab equo uidelicet Pegaso, cui Pallas primum frenum imposuerit, plura his legas, in commentarijs Pindari, in Olymp. Fuerunt & Hellotides coronæ ambitus ingentis ē myrro, ab Europa dictæ, quam Corinthij Hellotida appellabant, hinc & Hellotis Minerua: Athenæus auctor.

κορυφαγενῆ ἀθηνῶν, Coryphagenæ Minerua à Plut. dicitur in lib. de Isi & Osiri, quòd ē Iouis capite orta putaretur. & ut ait poëta:

Quæ de patrio uertice nata dea est. & Lucanus:

Hanc & Pallas amat, patrio quæ uertice nata est. Fabulatur uerò, Vulcanum securi patris caput aperuisse, quòd & Lucianus in Dialogis ridet, & Pindarus in Olymp. in Diagoræ Rhodij hymno: Cū, inquit, Vulcani instrumento, id est ærea bipenne Pallas ex uertice patris prorumpens uehementer exclamauit, ita ut cœlum & tellus formidarent. quam fabulam pleriq; in allegoriam conferunt. Illud nunc tantum, quòd idem tradit Plutarch. Pythagorici numeros & eorum figuras deorum appellationibus honestare solebant: nam triangulum æquilaterū uocabant *ἀθηνῶν κορυφαγενῆ*, & *τριτογενεῖαν*, quoniam à tribus lineis ad perpendicularum ductis ex tribus angulis deducitur. Poëta quoq; fabulantur, in Mineruæ natiuitate aureos hymbres pluuisse, hinc illud Claudiani:

Auratos Rhodij hymbres, nascente Minerua,
Induxisse Iouem perhibent,

Cory:

Coryphasia etiam Minerua appellata est à Coryphasio promōtorio, in quo Pylos urbs condita fuit, ut Paus. tradit. Stephanus tamē, Coryphasion regionem culā Laconicā scribit, Pylo proximā. de Coryphasia Minerua sic in III. pdit Arnobius: Quid, inquit, arbitramur fore? desistet ne illa Mineruam se dicere, cui Coryphasiae nomen est, uel ex Coryphae matris signo, uel quod ē uertice summo Iouis parmam ferens emicuit, atq; armorum accincta terroribus, &c. Idem: Iouis (inquit) quarta progenies, quam Messenij Coryphasiam nuncupant. ex his Arnobij uerbis corrigere facile possumus locū apud M. Tullium in III. de Nat. deorum, ubi quartam cōmemorat Mineruam, ut non Polyphē eius mater, sed Coryphē legatur. & ibidem pro Corefia, Coryphasiam legendum: tamen etiam Corefiam Pallada legamus, ut paulo post dicā ex Stephanō. De Polyphē non me praeterit, quod supra ex Isaeo & Mnasea relatum est, ex qua & Neptuno orta dicitur Minerua.

Lyndia Minerua cognominata fuit in Rhodo insula, ab urbe Lyndo. de hac Diod. Siculus inter cetera tradit, Danaum cum filiabus Lyndū appulisse ex Aegypto, extructoq; Mineruē templo statuā deae ingentē dicasse. paulo post subdit: Cadmus Mineruā Lyndiā muneribus ornauit, in quib. olla fuit aenea, admodum conspicua, uetusto more fabrefacta. in ea literis Phoeniceis tunc primum in Grāciam delatis inscriptum erat, Rhodum uastatum iri à serpentibus. lege Bibliothecam Diodori. Meminit & Strabo lib. XIII.

Capania nominata Minerua, ut Pausanias tradit, Argis in gymnasio Cylabare, ubi eius fuit simulachrum: aut à Capaneo dicta, aut à cūru qui κατὰ τὴν αἰὲν Ἰθελῆς dicebatur.

Ophthalmitis, quae & Optiletis, hoc est, ocularis Minerua, à Lacedaemonijs culta fuit. cuius aedem à Lycurgo constructam, prodit Pausanias, cum ipsi Lycurgo oculorū alter ab Alcandro erutus fuisset, dum in Alpion locum confugisset: cui opem ferentibus Lacedaemonijs, reliquū seruauit. Plutarch. cum in Lycurgi uita, tum in Apophtheg. Ophthalmidis non meminit, sed Optiletē uocat. nā (inquit) apud illius regionis Doricos oculi ὀφθαλμοὶ dicuntur. sed enim baculo Alcander Lycurgo oculum eruit, ut idem scribit Plutarchus, & à populo Lycurgo traditus, ut de eo supplicium sumeret. Sed Lycurgus nullo alio supplicio Alcandrum affecit: tantum sibi ministrare & famulari coegit, & ex insolenti ac immani mansuetum probumq; reddidit.

ὄφθαλμοὶ αἰσθητοὶ, id est acutē uidentis Mineruē templū à Diomede positum fuisse, scribit Pausan. cum ad Troiam pugnantem procul ab oculis Pallas caliginem depulisset, & inde factam appellationem, ab acutē scilicet uidendo.

Cyparissia Pallas in Asopi urbis Laconiae arce templum habuit ut Pausanias scribit. idem & in Cyparissijs cultam, & templum habuisse, tradit in Messen. Stephanus uerò: Cyparissea, inquit, Triphyliae urbs, quae & Eranna uocabatur. unde gentile nomen Cyparisseus, & κυπαρισσία Minerua.

Alea Pallas cognominata fuit, quam Peloponneses summa ueneratione colebant, ut in Lacon. scribit Paus. ad quam Leotyichides rex pulsus cofugit, ob rem auarē administratā contra Alebas. Meminit & Xenophor. lib. VI. Hellenicon. sed & Alea uetustissimum templum Tegeates Aleus edificauit: quo igni absumpto, alterum Tegeatae Scopae Parij opera omnium magnificentissimum restituerunt. ab Alea Pallade, & Alea festa dicta fuere. Mineruā etiā Alea meminit Herodotus, qui historiam narrat, ut Lacedaemonij cum oraculi ambage persuasi in Tegeatas, bellum intulissent, uicti & capti pleriq; comedes quos tulerant contra Tegeatas, pertulerunt, ac demum Herodoti quoq; tempore in huius deae templo suspēsi pendebant. Eleam etiam Mineruam legimus apud Strabonem, & Domitium in Syluis Statiij:

Aut Eleae lucis uidit Tegeaea sacerdos. & idem Statius in quarto Thebaidos: Templumq;

Templumq; Eleae nemorale Mineruā. Licet perperā pleriq; legant Altae. *μνηστήρ*, id est mater Minerua, & culta & uocata à mulieribus Eleis: quae cum uiderent regionem desertam, ab hac dea impetrarunt, ut unico concubitu uiro- rum conciperent. quod cum obtinuissent, deam ipsam Matrem nuncuparunt, & eidem templum posuerunt: auctor Paus. in Eliacis.

Telchinia Pallas, ut est apud Pausan. à Telchinis cognominata creditur, qui à Cypro uenientes, Taumesi partem incoluerunt in Bœotia, templumq; de suo nomine deae Palladi construxerunt. Nicolaus uerò in libro *ἠθῶν*, id est consuetudinum: Telchines, inquit, homines nuncupati ex Creta fuerunt, sed & in Cypro habitauerunt, unde in Rhodum migrarunt, primiq; eam insulam detinuerunt. inuidi autē & fascinoes erant, artificesq; existentes priscorum opera imitabantur, Palladis Telchiniae simulachrum primi erexerunt: ut si quis dicat *βασκανὴ ἀθῶν*, id est fascinois Mineruā. hoc idem reperit Stobaeus in sermone de Inuidia.

βουδαία ἀθῶν, Budea Minerua ab urbe Magnesia dicta, quae à quopiam Budeo condita fuit: licet & alia Budea Phrygiae fuerit, meminit Stephanus. Alij putant, quod cum humana prudentia excogitarit, boum opera humū colere, inde factum nomen. atq; ideo eadem ratione Boarmia à Bœotijs dicta fuit, quod scilicet aptarit aratro boues: quod & apud Phauorinum legimus.

Achea Pallas cognominata, cuius templum, ut Aristoteles scribit, in Italia apud Daunios Apuliae populos, in quo antiquitus fuisse tradit cum alia, tum secures & enses, ceteraq; Diomedis eiusq; sociorū arma. huius templi custodes canes fuisse perhibetur, qui Graecis aduentibus blandiretur, ceteris mortali- bus agrestes & feri. Accolae longis ac pullis utebantur uestibus, propterea quod cū Diomedes eò delatus est, cum captiuis Troianis, loci opportunitate captus, è nauis descendens ad speculanda loca, relictæ in nauis statione mulieres captiuae Troianae, ne in Grāciam seruitum ducerentur Graecorum uxoribus, naues incenderunt, & propterea ibi constitisse ferunt eò utentes habitu.

Panachaeis Minerua in Achaia culta fuit, cuius templum cōmune Achaeis omnibus fuit, ut in Achaicis Pausan. prodit.

Pallenis Minerua, cuius Herodotus libro primo meminit, cum de Pisistrati Athenarum tyrāni reditu agit, in quo Amphilytus Acarnan uates, ornatus pompa sacerdotali, ita Pisistrato cecinit:

Est nummus proiectus, item sunt retia tenta,

Nocte meant thynni, claro sub sidere lunae.

quod interpretans Pisistratus, in urbem reuersus est. lege Herodotum. Meminit & Palladis quoq; quae in Pallenide coleretur, Euripides in Heraclidarum tragœdia. De Pallene Diana suo loco agemus. Fuit & *παλλήνη* Minerua in Chalcide, ut scribit Hesychius.

χαλινίτις, hoc est Frenatrix Minerua, uel ut Domitius interpretatur, Frenalis, dicta à πρὸ *ἡ χαλινός*, id est freno. Colebatur uerò à Corinthijs. nam Bellerophonti opem deam tulisse aiunt, eiq; equum Pegasum, quem & infrenauerat, prebuit: huius deae simulachrum ligneum fuit, ut Paus. ait, praeter faciem, manusq; & imos pedes, qui ex lapide candido constabant.

Sciras Minerua, quae & Sciras est cognominata, à Sciro uate Dodonaeo dicta est, qui uetustissimū eius deae tēplū cōdidit: idē & loco in Attica nomē dedit. Scirus autē hic uates eo prelio cecidit, quo Eleusini aduersus Erechtheum regem depugnarunt. eo enim tempore ex Dodona uenerat, sepultusq; est prope torrentem, qui & ipse à Sciro appellatus est, ut Pausan. scribit. Stephanus tamen, Scirum quidem Atticae locum tradit, & Scironidas petras, à Scirone: uel potius à loco ipso. locus autem à Sciro heroe. Porro in hoc loco, ait, meretrices prostare solebant, Similiter & Sciraphion locus, ubi *κνέσαι*, id est

id est aleatores conueniebant: & σκίροφορος, quod ἀκόλασος significat, id est prodigum & κυβότης, ab his qui in Sciro uerbantur. Hefychius uero: Seias inquit, Minerua. Sciron autem Neptuni filium uxorem duxisse Salamina Asopi. Strabo quoque in IX. de Attica loquens, & eius partibus & locis: Nam, inquit, à quorundam uocabulis heroum Sciras & Cychria dicebatur, unde & Minerua Sciras appellatur. Et locus alter Attica Scira, σκίρα: & Episciros, ἐπισκίροσις, quoddam sacrificandi genus: & mensis Scirophorion. Illud certe obseruari, distincte qui graece hæc nomina scripserunt, hæc per simplex ἰώτα, illa per diphthongum ε notasse: quamuis Stephanus & alij quidam confundant. Ergo illud recte, qui Hefychium exscripsit, σκίρω. Sed quod sequitur, male, ἀργήτις. ibi enim, ut etiam notat asteriscus, legendum est ἀργέσις, qui uentus est notissimus, ut cum Strabone alij declarant, qui de uentis scripserunt: & ipse in Aeolo, hoc est Syntagmate Neptuni retuli. Porro & Scirrhada legimus, ut apud Arpocratonem: ἀθηνᾶν, inquit, σκίρραδα τιμῶσι ἀθηνᾶιοι, Mineruam Scirrhada colunt Athenienses.

Apaturias Pallas, id est deceptrix, seorsum à Venere nuncupata est. Scribit enim Pausanias, Aethram compressam à Neptuno, quo in loco Apaturia Minerua templum, ab ea constructum: & pro Sphaeria insulam Hieram uocauit, statutumque est, ut Troezeniorum uirgines ante nuptias zonam huic deae soluerent. De Apaturijs celebritate in Venere plenius egimus.

Hygeia, id est ὑγία Minerua ab Atheniensibus culta, cuius statua in acropoli aenea spectabatur, à Pericle posita, quod ei in somnijs dea ostēdisset, quomodo sanaretur artifex tantum non conclamatus, qui in propylæorum constructione ex alto ceciderat. Memini supra ex Plinio, in Partheno. Huius deae meminit & Lycurgus orator, in oratione πρὸ τῆς ἱερίας. meminit & Pausanias in Attica, item Val. Arpocraton. Fuit & altera Hygia Minerua statua in populo Atticae Acharnis, quam Sospitem interpretatus est Domitius. Porro de Hygia Aesculapij alibi, hoc est, & cum patre, & suo loco dictum.

Ilias Minerua cognominata est in Daulia, cuius templo canes alebantur: quibus id erat institutum ac moris, ut aduenientibus Graecis blandirentur: barbaris uero si aduenirent, latratu infesti erant. Scribit Dion Chrysostomus in libro de bello Troiano, cum Ulysses legatus de pace ad Troianos missus fuisset, graecos à Troia abituros spondidisse, se Mineruae relicturos maximam ac pulcherrimam oblationem, cum hac inscriptione, Hilarterion, id est sacrum, Achiui Paladii Iliadi. ἱλαστήριον uero καθάρσιον θυσιαστήριον, id est expiatorium, seu propiatorium, purgatorium sacrificium. Mineruae etiam in Ilio meminit Xenophon, statim in principio Hellenicon.

Singa Palladis nomen apud Phoenices, cuius nominis simulachrum Thebis Cadmus constituit, ut Pausan. docet.

Craestia Minerua templum habuit apud Sybaritas, de quo sic Herodotus in v. Propē (inquit) Craestin, Dorieum capta Sybari extruxisse aiunt templum Mineruae, Craestiae cognomine.

Laphrya Pellas cognominata legitur, ut notat in Lycophronem Isaacius, quod ex bello spolia ducat: quasi dicas, Laphyria, quando ita graece spolia dicuntur. de Laphrya Diana suo loco agemus.

Piletis Minerua cognominata est, quod in portis urbium appingeretur. quin etiam & in aedium ianuis, ueluti in suburbij Mars: ea scilicet ratione significantes, in urbe & aedibus prudentia opus esse: foris uero ut quae essent, defenderentur armis belloque.

Aethyia Minerua cognominata, quasi ἀέθια, id est mergus dicas: quod cum prudentia nauigare oporteat, mergi exemplo. Mineruae Aethyiae meminit in Attica Pausan. Cum, inquit, ab Apollinis & Dianae Agrestis templo descendis, Pandio-

Pandionis heroum, id est Pandionis herois templum occurrit, quem eo loco sepultum iam diximus, quem Mineruae Aethyiae scopulum uocant. quo loco in graeco et latino codice hoc nomen perperam scribitur. in graeco enim ἄθια, in latino uero ethysia legitur: cum in utroque Aethyia legendum sit. Rectius alio loco Pausan. de eodem hero Pandionis loquens: Ibi, inquit, Pandionem aduersa ualitudine extinctum, cui in Megaride tumulus ad mare adiacet, quem Athenis ἀθίας σκοπέλον, id est mergi scopulum, uel (ut uertit Domitius) Gauiæ scopulum nuncupant.

Endarthyia, hoc est, ἐνδ' ἀθίας, hoc nomine culta à Megarensibus. ut scribit Hefychius, quoniam Minerua in ἀθια, id est in mergum conuersa, sub alis Cecropa occuluit, & in Megaram deduxit. hinc illi est cognomen: quod existimauit cum superiore conuenire. Sed cum Phauorinus idem hisdem uerbis referat, ut ipsum est apud utrumque, ipse quoque retuli.

ἱριάνη Pallas cognominata, ut Theophilus ait, ex eo quod sit praeses muliebrium operum: Operaria latine dici potest. Meminit Artemidorus libro 2. de Insomnijs, & Apocraton. Aelianus & Pausan. hoc nomine tradunt primum ab Atheniensibus nuncupatam. Diod. Siculus eo nomine uocatam ait, quod plura instrumenta inuenerit ad diuersas artes. eadem ratione & Mechanitis Minerua cognominata putatur, quod excogitarit artes. hinc est etiam in pro-
uerbijs graecis, σὺν ἀθινᾶ. Illud quoque obseruat Hefychius, quod etiam ἐργάτις à Samijs sit dicta.

σάλπιγγος ἀθηνᾶς, hoc est, tubicinis Mineruae cognomen Pausan. commemorat: cuius templum Hegeleum posuisse ait, qui Tissenii seu Tyrzeni potius filius fuit. Porro ipse Tyssenus, Herculis & puellae Lydiae filius, qui primus tubam inuenit, unde & Latini Tyrrhenorum inuentum tubam tradunt, qui aliquando à Graecis Tyrzeni appellati sunt. qua ex re Hegeleus à tuba Mineruam Salpinga uocauit. Lege apud Pausaniam plura in Corinth. Hefychius & Phauorinus Salpingis Mineruae templum aiunt apud Argiuos fuisse.

γίγαντοφόντις etiam uocatam legimus Mineruam, hoc est Giganticidam, ut Phurnutus ait, id etiam in allegoriam transferens.

νίκη ἀθηνᾶς, id est Victoria Minerua Athenis colebatur, cuius meminit Licurgus orator in ea oratione, quae inscripta est πρὸς ἱερίας. Huius deae simulachrum sine alis erat, hoc est ἀπτερον, in dextra malum habens granatum: sinistra uero κράτος, id est galeam, ut quidam interpretantur. ita uero culta fuit in acropoli, id est Athenarum arce, ut in primo de Acropoli Heliodorus scribit, & Arpocratio repetit. De Victoria quae sine alis, id est ἀπτερον ab Atheniensibus colebatur, actum est: & cum de Victoria ageremus, diuersa recensuimus. Fuit & in arce Megarensium νίκης ἀθηνᾶς facellum, & aliud item αἰαντίδος, ab Aiace dictum, ut Pausan. scribit. Meminit & νίκης Phurnutus. Extat in Hispania marmoreum hac inscriptione, Palladii Victrici sacrum: hic hostium reliquias profligauit Cato, ubi facellum miro artificio conditum, & aream Palladis effigiem reliquit.

πολιᾶς ἀθηνᾶς, quasi tu dicas, ciuilis uel urbana Minerua, dicta (ut innuit Pausanias in Attica) quod in acropoli esset, quem locum eo tempore πόλις, id est urbem appellabant. Phurnutus autem non tantum Poliada, sed etiam ἱερὸς πόλις nominatam ait. Ferunt uero tum primum hoc cognomine dictam Mineruam, cum (ut ante diximus) iam Iupiter statuisset, ut promiscue Neptunus & Minerua Atticae praesiderent. unde ab urbe ipsa Poliada uocarunt, & Stheniada, sed Neptunum βασιλέα, id est regem. unde & nummi eorum fusciam, seu tridentem altera parte, & altera Mineruae os habebant: quamuis alios au-

ctores secutus supra, idem de Troezenijs tradiderim. scribit Strabo lib 9. Poliadis Mineruæ templum in saxo uetustum fuisse, in quo lucis inextincta lychnus erat. idem Parthenon, quod Ictinum condidisse ferunt. hinc ab aliquibus Ictini domina Pallas uocata est. Sedenim Pausanias in Attica de Poliade & lychno alia. Calimachum enim, non Ictinum ait, qui marmor primus secuerit, unde illi nomen *κακίζοτεχνου* inditum. Scribit Hesychius, *οικουρον οφειν*, Poliadis Mineruæ custodem draconem uocatum. & hic quidem unum, alij uerò duos aiunt in Erechthei templo: & hunc acropoleos, id est arcis custodem, cui ex melle placentam offerebant, Poliadis Mineruæ peplum primos contexuisse legimus, Acefeum Patarenses, & Heliconem Caristium: de quibus in Proverbijis legitur & historia. duas uirgines uocatas Canephoras, quasi dicas Cistophoras, huic deæ quotannis statuebant, quæ inferuient, de quibus plura Pausan. Sed & alibi gentium alia fuisse Poliadis Mineruæ templa legimus, inter quæ illud quod Polieum ab ea nuncupabatur, apud Ilium. Fuit & Tegeatis Poliatidos Palladis templum, in quod semel in anno sacerdos ingrediebatur. lege in Arcad. Pausan.

Alipheræa Minerua cognominata est, ut Stephanus & Polybius scribunt, *ἀλίφερα* urbs fuit Arcadiæ: hæc (ut Polybius tradit) in summitate collis arcem, & æneam Mineruæ statuam longè à cæteris specie ac magnitudine differentem habuit, quæ à quo, aut cuius sumptibus, quo uel tempore erecta fuerit, etiam apud eius loci incolas in dubio fuit. hoc inter omnes idem auctor constare ait, opus esse inter omnia opera Hecatodori & Sosstrati excellentissimum. hinc ergo *ἀλίφεραία* nuncupata.

Itonia, & Itonias, & Itonis Minerua, ut notat Stephanus, & si Festo standum, Itonida: qui scribit, Itonida Minerua à loco appellata. Itonæa uerò à T. Liviò, qui in 6. lib. 4. Dec. scribit, Ibi statua regis Antiochi in templo posita Mineruæ Itonææ iram accendit. Callimachus in Cereris hymno:

Ἰνθου ἰτωνιάδος μιν ἀθανάϊας ἐπὶ ἄεθλα ὀρμενίδαι καλέοντες. id est,

Cumq; ad Itoniados certamina Palladis ipsum Ormenidæ inuitant.

Et Apollonius in primo Argon. *ἔργον ἀθηναίως ἰτωνιδῶν*, hoc est, opus palladis Itonidis. quo loco interpretes, Itoniæ Mineruæ scribunt templum fuisse in Coronâ Bœotîæ, de qua non intelligit Apollonius: sed potius de Thessalica Itoniâ, cuius meminerit Hecataeus in primo histor. Strabo: Bœotij, qui uenerant ex Thessalia, expugnata Coronæa, Itoniæ Mineruæ templum in plano condiderunt, eodem quo Thessalicum nomine. Armenidas uerò in Thebaicis scripsit, Itonon Amphictyonis filium in Thessalia natum fuisse, à quo sit *ἰτων* ciuitas, & *ἰτωνίς ἀθηνᾶ*, id est, Itonis Minerua. Meminit & Alexander in primo Caricorum commentariorum, item Stephanus & Suidas. Pausan. in Attica, ubi de Pyrrhi regis uictoria contra Antigonom agit, scribit, inter Larissam & Pheras Itoniæ Mineruæ positum fuisse templum, Citatur hoc Epigramma Pyrrhi apud Plutarch. item in uita Pyrrhi:

Hæc tibi dona refert clypeos Itonia Pallas,
 Aeacides Pyrrhus, quos audax Galata in armis,
 Et magnæ Antigoni bello amifere cateruæ,
 Quæ quondam Aeacidis armorum gloria parta est.

Sic uersu quidem heroico Domitius uertit, quod est elegiaco scriptum græcè.

ὡς θυρεὺς ὁ μολοσὸς ἰτωνιδῶν δῶρον ἀθηνᾶ,

πυρρῶς

*πυρρῶς ἀπὸ θρασυῶν ἐκρέμασεν γαλακτᾶν.
 πάντα τὸν ἀντιγόνου καθελὼν στρατὸν. ἡ μέγα θαύμα,
 ἀχμυγαὶ καὶ νιῦ, καὶ πᾶσι θεοῖσι ἀεικνίδαε.*

Papinius etiam in extremo secundo Thebaid. de Minerua loquens: Sive Aonia diuertis Itone

Lata choris. Quo loco, Placidius:

Itone ciuitas Bœotîæ Mineruæ sacra. ut ipse alibi ait, Ducit Itonæos & Alalcomenæa Mineruæ Agmina.

10 Bacchilides Mineruam Itoniam dicit. ab Itone ergo Mineruam oppido cognominauit, quod est in Macedonia, ubi eius antiqua fuit ædes, uicina Bœotîæ, in qua regnauit Anthonous Herculis filius, & Paphies.

Ithomia pallas, ab urbe Thessalica Ithome, cuius & meminit Homerus, ut docet Strabo libro 9. qui & Curalium fluium scribit labentem *παρὰ τὸ ἰθωμίας ἀθλωνῶν ἱερῶν*, id est, præter Ithomiæ Mineruæ templum, Peneum ingredi. Legimus & montem Ithomen, ut in Ithomate Ioue docuimus, quare apud Catullum quidam ita legunt:

Quod tibi si sancti concesserit incola Ithomi, quod tamen non recipit amicus nostras, pro Ithomi reponens Hymetti. Idem

20 Catullus eodem poemate:

Vnigenamq; simul cultricem montis Ithomi, nonnulli tamen Ithini legunt. De Ictino quidem his Strabo meminit: sed in carmine syllaba contumax repugnat. quare res amplianda, ut Ictini lychnus sit asbestos. Mirum est uiros alioqui doctos, Itoniam & Ithomiam confundere, cum diuersæ sint, ut est à me ostensum. Bemus quidem apud Catullum ubique Itoni legit, in dialogo ad Herculem Strozam: & duplicem facit, citato super hoc ex lauacro Palladis carmine Callimachi.

ζωστῆρια ἀθηνᾶ. Zosteria Minerua cognominata, cuius meminit Hesychius. Pausanias uerò in Bœot. ait, Amphitritonem statuas duas erexisse ligneas, cum aduersus Eubæos & Chalcodontem pugnaturus arma indueret, quod ueteres *ζώσαστα*, arma induere dicerent. & Homerum ait, Agamemnona Marti similem zona armorum. & c. Stephanus uerò in libro de Viribus, *ζωστῆρια* Atticæ esse Isthmum scribit, ubi ferunt Latonam zonam soluisse, cum in paludem descendisset, ut lauaretur: quo in loco piscatores sacra Latonæ & Dianæ faciebant, & Apollini Zosterio. Tum & hoc subdit, quod in Locris Epicnemidijs etiam Minerua coleretur Zosteria.

ραμοφόρος ἀθηνᾶ, hoc est Ramifera Minerua est cognominata, à ramis oliuæ, puto. huius in Symposio meminit Xenophon, qui in eius celebritate senes ait uenustos eligi.

40 *ἀλαλκωμενίς ἀθηνᾶ*, ab Alalcomeneo dicta, ut est apud Stephanum, qui eius deæ statuam erexit: non autem, ut Aristarchus putauit, *παρὰ τὸ ἀλαλκείν*, id est auxiliari. Alalceis enim uocaretur, quam tamen sententiam sequitur Phurnutus, qui eandem etiam appellatam ait *ἀγελνίδα*, ἀπὸ τοῦ ἀγελνός λαός, hoc est, ab agendo populos: uel ab, *ἀγελίαις*, id est armentis bonum, quæ illi sacrificabant, ut indomita, uel ut alij tradunt, Agelea dicta est quasi *ἀγρῶσα λείαν*, hoc est, agens prædam. meminit Herodotus libro nono, & Homerus cum alibi, tum in quarto Iliad. *πρώτη δὲ Διὸς θυγάτηρ ἀγελείη*. hoc est, Prima autem Iouis filia Agelea. Sanè idem Alalcomenus & urbem à suo nomine dixit Alalcomenen, de qua intellexit Stadius libro Thebaid. septimo.

50 Ducit Itonæos, & Alalcomenæa Mineruæ Agmina. quo loco Lutatius Placidus grammaticus ita castigat legendus: Alalcome-

f h na

na ciuitas est Bœotia, in qua regnavit Hercules filius. hinc Bacchylides graecus poeta fuit, quem imitatus est Horatius, &c. in qua nata est Alcmena Hercules mater, & in qua etiam colebatur Minerva.

Alcides Minerva cognominata à Macedonibus. T. Livius libro secundo quintæ Dec. de Perse rege bellū aduersus Romanos suscipiente: Ipse, inquit, centum hostijs sacrificio regaliter Minerue, quam uocant Alcidem, confecto, cum purpuratorum & satellitum manu profectus Citium est, id Macedonia oppidum est.

Catuleana Minerva dicta, de qua Plin. trigesimo quarto. Nat. histor. de Euphranoris Alexandro, id est Paride agens. huius est, ait, Minerva Romæ, quæ dicitur Catuleana, infra capitolium. à Q. Lutatio Catulo dicata. Sunt qui libentius Catulianam legant.

Musica Minerva etiam appellata fuit, de qua idem Plinius eodem libro trigesimo quarto, capite octauo. Demetrius, inquit, fecit Mineruam quæ Musica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius, ad ictus citharæ tintu resonabant.

Captam Mineruam quoque cognominatam legimus à Romanis, cuius delubrum fuit ad Cœlij montis radices: quæ cur ita uocaretur, varias in 3, Fast. Ouid. opiniones recitat. ita enim canit:

Coelius ex alto qua mons descendit in æquum,
Hic ubi non plana est, sed propè plana uia est.
Parua licet uideas Captæ delubra Minerue,
Quæ dea natali cœpit habere suo.
Nominis in dubio causa est, Capitale uacamus
Ingenium sollers, ingeniosa dea est.
An quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo profuisse suo.
An quia perdomitis ad nos captiua Phaliscis
Venit, & hoc signo syllaba prima docet.
An quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas
Ex illo iubeat furta reperta loco.
A' quacumque trahas ratione uocabula, Pallas,
Pro ducibus nostris ægida semper habe.

Addit & his aliam grammaticus Marsus suam opinionem, captamque Mineruam forte uocari posse ille existimat, quod captus locus ex Festi sententia, ad sacrificandum legitime constitutus diceretur.

Nerine etiã Minerva, uel Neriene dicta fuit, si Porphyrii Horatiano interpreti stamus: qua de re in Marte satis scripsimus.

Oleria Minerva appellata est, & Oleria festa, ab urbe Olero, quæ in Cræta fuit, ut Stephanus meminit.

ἀνεμώτις ἀθηνᾶ, id est Anemotis Minerva, hoc est uentosa, colebatur in ciuitate Methone, ubi & templum & simulachrum habuit, quod Diomedes dicasse fertur, ut Pausan. docet: dicta, quod ibi dea molestum uentum sedarit.

Cydonia Minerva, cognominata quidem de nomine urbis Cretensis: templum uerò à Clymeno Hercules Idæi nepote erectum fuit, ut apud eundem Pausaniam legimus.

ἀργία Pallas dicta est Argis, ut Hesychius scribit, quod ἐπὶ τῆν ὄρεον, id est, quadam montis summitate constituta esset, à qua & Acrisius est denominatus. Est autem & Iuno, & Diana, & Venus eodem nomine Argis nuncupata, quod pari modo in eadem summitate, id est ἐπὶ τῆν ὄρεον sint positæ.

Co.

Colocasia Mineruæ templum fuit in Sicyone, ut est in 3, apud Athenæum, quo loco de ciborio & colocasia agit, ex Nicandri Georgico.

ἑπιπορυγίτης ἀθηνᾶ, hoc est, turrium preses Minerva, sic uocata & culta in Abderis, ut Hesychius scribit. ἐπιπορυγίτιαν Pausanias uocat in Corinth.

ἀτρύταν ἀθηνᾶ, hoc est Illaboriosa, et infatigabilis ullo labore, ut Phurnutus, uel inuulnerabilis in bello Minerva: Hesychius & Phauronius. Sed & Phlyenses Myrinusij, ut Paus. scribit in Attica, Mineruam ἀτρύταν colebant. interpretatur Domitius, Almam.

Pœonia Minerva, id est medica cognominata, cuius cum alibi simulachra, tum in primis in Attica Paus. commemorat, ut quidem apud Oropios in ara Amphiarai, item in Ceramico unã cum Apolline Musagetæ.

Asia Minerva, id est ἀσία ἀθηνᾶ, cuius templum Paus. ait fuisse in ruderibus, constructum uerò à Castore & Polluce ex Colchis reuersis, nam & apud Colchos eodem nomine templum fuerat.

Hippolaitis Minerva dicta fuit, ut idem Pausanias tradit, ab urbe Hippola, cuius ruinae extabant Pausaniæ tempore. urbis meminit & Stephanus.

Promachorma Minerva cognominata, quæ in monte Buporthmo tēplum habuit in insula Trierana, ut in Corinth. Paus. scribit.

καλαθείας ἀθηνᾶς, hoc est, adhortantis Mineruæ simulachrum confecit Vlyses, postquam cursu superauit procos: Pausanias.

Agoræa Minerva, id est forensis, à Lacedæmonijs culta. idem Pausanias.

Nedusia Minerva dicta, testibus Suida & Stephano, à loco uel urbe Laconia. Strabo quoque tum libro octauo, tum undecimo. Nedusiae Mineruæ meminit, quam à Nedonte loco nomen habere ait. sed duplex quidem templum Nedusiae his uerbis idem Strabo facit: Præter Pheras autem, inquit, Nedon amnis per Laconicum labitur agrum, alter à fluuio Neda: Nedusiae uerò Palladis cognomento insigne templum habet. Est etiam in Pœassa Nedusiae Palladis facellum nobile, à Nedonte loco nomen affecuta. hæc quidem in octauo. in undecimo uerò ita: Inter autem ædem & Pœassæ parietina. Nedusiae Mineruæ facellum est, quod Nestor secundum eius à Troia reditum ædificauit.

Ambulia Minerva: uide in Ambulio Ioue.

Pariæ, id est παρίας Mineruæ simulachrum sub diuo in Laconia describit Pausanias. Pariæ uerò in gymnasio Cylabare posita fuit auctore eodem.

Axioppœna Minerva ab Hercule cognominata, cum se ultus fuisset de Hippocoonte & filijs, qui illum expiare abnuerat, & Oeonum interfecissent, ipse Palladis Axioppœnæ templum in rei memoriam construxit. antiqui enim πονέας ultiones uocare, ut et nos, consueuerunt: uide nostrum Herculem, uel Pausaniam, qui historiam pluribus exequitur.

Cyristis Minerva à Strabone commemoratur libro decimosexto. dicta à regione Cyristica, quæ Antiochensium agrum attingit, à septentrione uerò Amanum montem. Huius regionis Tyndarus ciuitas fuit, Cyristicæ regionis arx. at que inde Cyristsis Minerva ἀθηνᾶ κυρίστισ appellata. Porro & κυρήστισ Minerva à Cyrho Syriæ urbe nuncupata, quæ tamen eadem est, nisi quod differunt Græca exemplaria, scriptura.

σοτήρα, id est, seruatrix Minerva cognominata, teste Hesychio. Soteræ Palladi & Neptuno, ait Pausanias, Vlysses in uertice montis Borei, reuersum à bello Troiano, templum condidisse. Sotera Pallas etiam à Galeno, alijs que antiquis medicis, antidotus quædam cognominata est. Legimus in Palladis Soteræ, quæ etiam Soteris dicitur, templo compedes, quibus uincti Lacedæmonij fuissent, suspensos fuisse: licet in exemplari Bapt. Leonis, pro Sotere, solertis legatur.

Sunias Minerua frequenti cognomine fuit apud Græcos, denominata à promontorio Atticæ regionis. de qua sic Pausan. in Græcia, quæ ad continen-

tem è regione Cycladum insularum & maris Aegæi adiacet, Sunium prominet, Atticæ promontorium: quod simulac pernauigaueris, & portus & Palladis Sunaidis delubrum in promontoriij uertice existit.

Ληϊσις, id est prædatrix Minerua nuncupata fuit, quoniam præesse credebatur præde, quæ ληϊσις græcè dicitur. Phurnutus: Vel potius, ait, quod seruatrix bonorum sit, & populorum, ac ciuitatis quidem, & domus, & totius uitæ præsidem poëtæ fecere prudentiam: atq; ob hanc causam & ἑρυσίπολις & πολιὰς etiam cognominata est, hoc est protectrix urbium.

Ἀνδίων, Aedon, id est lusciniâ, Minerua à Pamphylijs nuncupata, ut scribit Hesychius & Phauorinus.

Narceæ Pallas cognominata est à Narceo, Dionysij & Phiscoe filio: qui de uictis finitimis est magna adeptus potentiam, & deæ templum de suo nomine erexit, ut est à Pausania proditum.

Ἀρσινόβουμ ἄθλων, sic à Græcis cognominata Minerua, quod non muliebriter, sed uiriliter irascatur, uiriliter sit animo: ut in primis in eo hymno legimus, qui ipsi deæ Polymiti à gentilibus canebatur:

ἄρσινόβουμ, φέρεσσι, μεγαθύγες, ἄμβροτοπατέρη, παλλὰς τριθύγεια, &c.

Quæ omnia uides esse deæ epitheta.

Cranea Minerua, cuius in Phocæicis Paus. meminit, eius enim celebre fuit templum, 20 stadijs tantum distans ab Elatea.

Dymæa & Larisea Pallas, apud Achæos fuisse dicitur, hæc ita nuncupata, quod Dymæa urbs distet CCC stadijs à Lariso fluuio. lege Pausaniam.

Coretia Minerua, de qua Cicero libro tertio de Nat. deorum: Quarta, inquit, Minerua loue nata, et Polyphæ Oceani filia, quam Arcades Coretiam nominant, & quadrigarum inuentricem ferunt, Stephanus uerò ait, Corion locum esse in Creta, ἀπὸ κόρης τινός, unde sit ciuis Coretius, & palus Coretia, καὶ ἄθλων ἰδὸν κορυθαίως, & Mineruæ templum Coretiae, quam potius deductam ait à κόρη, quàm à Corio: unde rectius fiat Corieus.

Agraule Minerua, Eusebius in quarto. Agraulos filia Cecropis fuit, & Mineruæ cognomen: Arpocraton. Sanè latini uidentur legisse Aglaurum, ut apud Ouidium in Metamorph. Populus etiam Athenis tribus Erechtheidos fuit ἀγραυλή, teste Stephano: qui & sine α aliquando ἀγραυλή uocatur. Porro etiam tres Cecropis filiae dictæ sunt à rebus, quæ augere faciant fructus, πάνδροσος, ἔρση, ἀγραυλή. & priores quidem à rore dictæ, tertia uerò à rusticatione.

Lemnîa Minerua Athenis cognominata, ut Pausanias scribit, quod à Lemnijs consecrata fuerit: Ex omnibus, inquit, Phidiæ operibus potissimum spectabatur Palladis statua, quæ à consecrationis auctoribus Lemnîa appellatur. Calydonia Mineruæ tanta fuit religio, ut capitalem fraudem auferri, aut pecunia iudicati, qui ad illam confugissent, noxa pecuniaq; exoluerentur, quod idem præstabatur Pergamî in Asia si quis ad Aesculapij ædem confugisset, ut Polyhistor scribit Alexander.

Onca, hoc est, ὄγκα ἄθλων, dicta apud Phœnices, ut Stephanus scribit, unde Onceæ dictæ sunt Thebarum portæ. Citat Stephanus Euphorionem. Hesychius quoque Onceæ Mineruæ meminit, aitq; & portas Ogygias, id est, Thebanas significare. alibi tamen ὄγκαμ Mineruâ ait Thebis cognomen habere à loco, cum ὄγκαμ sit legendum. Fit enim ualde uerisimile, Cadmum ex Phœnicia hoc Mineruæ nomen in Bœotia attulisse, Sedenim & Pindari interpres in Olymp.

Olymp. in hymno ad Theronem, super ea uerba Pindari, quibus ait Mineruam continenter amare Semelen: Pallas ut dea indigena amat Semelen. Cadmus enim statuam ei erexerat, Once Bœotia uico, ubi & Onceæ Minerua colebatur. Caterum legimus etiam in Aeschylî tragœdia, quæ septem duces ad Thebas inscribitur, Onceas quasdam Thebis denominatas fuisse portas, à Palladis cognomine Onceæ iuxta ædificato templo, sic appellatas. Onca autem apud Phœnicen dicta est Minerua, à quibus Cadmus traxit originem. hinc uidemus Onca & Onga dici.

Ἀρακινθίς ἄθλων, Aracinthis Mineruâ cognominata, teste Stephano, ab Aracintho monte Bœotia. meminit & Rhianus poëta in Fama:

κλῆθι μοι θυγατρὶ ἀρακινθίᾳς θυγατρὶ δῖᾳ, hoc est:

Audi me felix Aracinthias ab Ioue nata.

Ἀστύρις ἄθλων, Astyris Minerua colebat, teste Stephano, in Astyra urbe Phœnicia, uersus Rhodon. Astyrena uerò Diana in Italia colebatur, ut idem ibidem testatur, & Strabo: ut plenius in Diana dicendum.

Ἀσσησία ἄθλων, Assesia Minerua, de qua Herodotus in primo. Fuit uerò Assesus terræ Milesiæ ciuitas, ut Stephanus scribit, ex Theopompi libro XXIII. Herodotus: Vbi Asia Ionia bello ab Alyattè rege uexata, & segetes incensæ, fanum Assesiæ Mineruæ incendio est conflagratum.

μονοθήης, quæ & μονοθήεια ἄθλων dicitur, Vnigena Minerua à nostris dicta, quod ex solo Ioue nata est. Catullus:

Vnigenamq; simul cultricem montis Ithomi.

Gorgona Mineruâ Cyrenenses, ut Græci grammatici notât: sed & hoc nomine eam Romani inuocabant. M. Tullius ad Equites: Tercè, inquit, Tritonia armipotens Gorgona Pallas Minerua, &c. De Gorgonum uerò sororū fabula, non est meum hoc loco plurima quæ traduntur hic, cogerere, præcipuè cum græcis latinisq; poëtis scriptoribus descriptæ legantur.

λαοσοδὸς ἄθλων, hoc est, Seruatrix populorū Minerua cognominata, ut Phurnutus & Hesychius notant. Theocriti interpres in III Edyllio ait, λαοσοδὸς γὰρ ἄθλων, quæ populum sequatur, uel seruans. δύνουμ quidè malum genium, id est cacodæmonia significat, uel qui inuitus seruat.

Cissea cognominata Pallas cuius delubrum fuit celebre in arce Epidauri, ut est apud Pausaniam.

ταυροβόλη ἄθλων dicta est, teste Suida in Andro. nam cum Anius dedisset taurum Atridis, iussit, ut ubicunque è nauî exirent, Mineruam cōsecrarent, & ita cum nauigassent, in Andro constituerunt.

Scillutiæ Mineruæ templum, scribit in VIII Strabo, ad Scilluntem inter illustria numeratum fuisse: unde σκιλλυτία ἄθλων.

Sais Minerua dicta. Strabo in XVII: Sais inferioris regionis Aegypti metropolis, ubi Minerua colebatur, in cuius templo Psammetichi sepultura fuit, Meminit & Herodotus in secundo. Propertius:

Mercurio Sais fertur Bœbeidos undis

Virgineum primo composuisse latus.

Dicitur & Saïtes Minerua. Scribit Stobæus in sermone qui de legibus & cōsuetudinibus inscribitur, quod in Sai urbe Aegyptia colebatur Minerua, quæ & Isis credebatur: ideoq; Sphinges pro eius templis apponebatur, quoniam sacra deorum mystica esse, & ænigmatica conuenit.

Sicyonia Pallas, cuius templum apud Sicyonios construxit Epopeus Sicyonius, de Thebanis uictor. Ferunt, cum is perfecto templo deam rogasset, si gratum id haberet, aliquo ostenderet signo: tum in eo loco oleum copiose fluxisse.

Auxiliarem Mineruam, id est ἀξιλιάρην coluere Romani, quod Plutarchus ostendit,

ostendit, & Clitonymus in libro rerum Italicarū, qui ad illius αὐφιλιαγίας adē Casium Brutum confugisse produnt: tandemq̄ ibi fame necatum, insepul- tumq̄ iacuisse.

προνοίας ἀθηνᾶς τ' ἐμνος, uel ut Herodotus προνοίας ἀθηνᾶς ἰδρύου, hoc est (ut Val la aliquādo est interpretatus) fanū Protēplaris Mineruæ, fuit apud Delphos, quod post Herodotum Hesychius etiam confirmat. Pausanias quoq̄ in Bœo- ticis, Mineruæ & Mercurij protēplares, id est προνοίας uocat, qui essent in tem- plo Apollinis Ismenij: quorū alterum Phidias, alterū Scopas fecisse dicuntur. Ad hæc legimus apud Phurnutū & προνοίαν, id est prouidentiam appellatam Mineruā, quin etiam & προνοίας ἀθηνᾶς, id est Mineruæ prouidentię apud anti- quos templa erigebantur.

μαγάρσια ἀθηνᾶς, Magarsia Pallas, uo cata ab ingenti tumulo in Cilicia, ut ait Stephanus, apud urbem Mallon. Arrianus in secundo de Alexāndri histor. Ale xander, inquit, Magarsum profectus, Mineruæ Magarsidi sacrificauit.

μυγισία ἀθηνᾶς, uel μυγισαίς, id est Mygisia Pallas, uel Mygisiais, uo cata est à My gilis urbe Carię, cuius Hecateus meminit in quarto Genealogiarum.

ἀλκιμάχια ἀθηνᾶς cognominata in bello, à uirtute uidelicet. meminit Suidas, unde illud, ὑπὸν ἑσπεροφίας παλλάδος ἀλκιμάχιας. hoc est, templum subiectæ Pal ladis Alcimachæ.

σάθμια quoq̄ cognominata Minerua, à Stathmios, quæ uox multa significat, sed in primis stationem, statiuam, stabulum, libram, alia: Hesychius.

παραπλεγμένη, ἢ ἀναπλεγμένη ἀθηνᾶς, teste Polluce in secundo, uo cata est, ubi de tonsoribus agit, id est Minerua circumamicta, uel redemita. cognomi- nata quoq̄, ut Phurnutus scribit δ' ορυκνίτερα, quod hasta ferire & stimulare di- ceretur. Et quod cum Victoria alsifrice Gigantes uicerit, γιγαντοφόντος nuncu- patur, eodem Phurnuto auctore.

εὐπύχων ἀθηνᾶς, hoc est boni cubiti, & pinde fortis, Mineruā uocat Rhianus poëta græcus, cū canit, μνᾶτε δ' εὐπύχων ἀθηνᾶς, Ambitiq̄ Eupechin Athenan.

Legimus præterea & alia nōnulla Mineruæ cognomina, apud Hesychium præcipuè, & Phaurinū, aliosq̄ græcos scriptores, quæ omnia colligere diffi- cile est. nā & ἡφαιστία Minerua ab Aegyptijs, ut Plato ait, dicta est. Hesychius, ἡφαι- στίαν, ἡφαιστία, Hephestia, id est Vulcania, κυάριον, ἐλεοσίαν, & quæ Bombylia dice- batur à Bœotijs. Agripha etiam, item ἐπαλοσία uo cata, & Μανάλια à Paulania dicitur Minerua.

Armipotens, & Armifona uo catur à poëtis. Vergilius: Tum numina sancta precamur Palladis armifonæ, &c. Cicero ad Equites: Teq̄, inquit, Tritonia armipotens, &c.

SYNTAGMA DVODECIMVM

DE DIANA, LVNA, HECATE, ISIDE, AD ILLVST. AC DOCTISS. HERCV- lem Bentiuolum:

Memini illustrissime ac doctissime Hercules Bentiuole, superioribus nostris his libris tibi me pollicitum fuisse hoc de Diana syntagma, quod in presentia nomen utcumq̄ exoluo. Tuma- iori uolenti, quam uires et ualetudo prestare ualeant, fave, ut soles. Vale.

Diana dicta est, si Macrobio stamus, ab Iana, D litera addita. Iana enim Luna est, etiam Varroni in libro de Re rustica. alij à δ' ias, hoc est loue, quasi louiana: Iouis enim filia. quidam & dictam cre- didere quasi Deuianam, quoniam uenantes per deuia & syluas de- uiare soleant, captantes feras, alij Diuianam uocant: hinc & Dianus locus, Diana

Dianæ consecratus dicebatur, est & Dianaria herba, quæ græcè est artemisia, ut est apud Vegetiū in mulomedicina. ἀρτεμις enim græcè diana, ut notum est, nūcupata, ut Plato docet, ὅσα τὸ ἀρτεμῆος ἐστὶν τὸν κόσμον, ὅσα τὴν ἐν τῷ βουνοῦ ἐπιθυμῶν: hoc est, propter integritatem & modestiam, propter uirginitatis desiderium. uel forsitan quasi ἀρετὴ ἰσωρᾶ, id est uirtutis inspectrix & conscia. uel dicta est ἀρτεμις, quasi ἀροῦν μισοσέσεως, id est quod arationem uel coitum uiri & mulieris odio habeat. Strabo uerò in XIII scribit, ἡ ἀρτεμις ἀπὸ τῆς ἀρτεμῆος ποιεῖται: hoc est, Artemis dicta quod integros faciat. unde etiam Phornutus ait, huius rei causa καὶ ἄφρημισμῶν Artemin quidem ἀπὸ τῆς ἀρτεμῆος, ὃ δὲ ἴνυ ὄγις denominari. Macrobius tamen ad Lunam respiciens, ait, ἀρτεμις quasi ἀεροτόμῃ, quod sci- licet aëra secet. Dianæ tres connumerat M. Cicero in tertio de Nat. deor. primam Iouis & Proserpinæ filiam, quæ pennatum Cupidinem genuisse di- citur: secundam notiozem ait, quam Ioue tertio & Latona natam accepimus: tertiam pater Vpis fuisse traditur, mater Glauce, eam sæpe Græci Vpin pater- no nomine appellat. hæc ille. Sed & Latini Opin prima producta, quasi Vpin, si non mentimur, uocat. Βυφιδίς uerò Diana dicitur à Thracibus, ut Strabo & Phaurianus tradunt. eadem & Βαβυλιῶν, ut Hesychius tradit. ab Atheniēsisibus, Βυφιδίς uo catur eius deæ celebritas. Tarentini autem Dianam Angeli nomi- ne nuncupabant, ut idem scribit Hesychius. à Persis uerò Ζαρητίς, id est, Zare- tis: Arsilache, seu Orsilache, à populis Tauricę regionis, ut Ammianus prodit, αἰδ' αἰ est à Chaldæis Luna nuncupata, ut notat Harpocration. Asteroarche, ab Africanis Carthaginensibus, ut Herodotus prodit in historia. Existimarunt Dianam etiam antiqui furorem immittere. atq̄ ideo in poëtica Horatius Ira- cundam nominat: & in Partu uirginis Actius Sanazarius lib. tertio: Cedet & infestis uolentior ira Dianæ,

dixit, cum furentis morbum describeret. unde etiam ἀρτεμιδοληπτος græci di- cunt, & σεληνοληπτος, ut docet Macrob. Scribit Seruius, Virbij numen coniu- ctum Dianę, cultū fuisse antiquis apud Ariciam. id quod cum alijs, tum uatum maximus Vergil. in Aen. octauo cecinit: & Seruius idem copiose exponit, to- tamq̄ ibidē Hippolyti fabulam explicat. Fuit et Virbij cliuus prope Romam, ut Persius sexta Satyra innuit, & Probus seu Cornutus interpretat, qui & ipse de Virbio paucis multa executus est. Scribit Sex. Pompeius, quod iuuenilia fingeant Dianæ simulachra, quia ea ætas fortis est ad tolerandā uiam. Diana enim, ait uiarum putabatur dea. Sed enim Dianæ imagines uario modo effin- gebantur. nam aliter ut uenationum dea, aliter ut quieta & pacifica, aliter ut Luna. prima, nympharum habitu succincta, arcu & pharetra et iaculis armata: altera, ut uirgo stans. Paus. in Cypselo, id est arca, in qua Cypselus cōditus fuit, inter cætera Dianam alatam inculptam fuisse scribit, quæ altera leonem, alte- rapantheram teneret: causam se ignorare, ipse fatetur. postrema bigis uecta, nunc uaccis, nunc equis bicoloribus trahentibus. Claudianus quidem graphi- ce Dianam his uersibus describit:

At Trivia lenis species, & multus in ore Frater erat, Phœbiq̄ genas, & lumina Phœbi Esse putes, solusq̄ dabat discrimina sexus: Brachia nuda nitent, leuibus proiecerat auris Indociles errare comas, arcuq̄ remissō Ocia neruus agit, pendent post terga sagittæ, Crispatur gemino uestis Cortynia cinctu, Poplite fusa tenus. motoq̄ in stamine Delos Errat, & aurato trahitur circumflua ponto. Porro Dianę coronā ex helio chryso attribuere scriptores, quia puella quæ- dam Etesia eo flore eam coronare solita esset, Porro ut Festus scribit, Hecate Diana

Diana & Luna & Proserpina eadem putabatur. Idem tradit Isidorus, qui & eas effingit ita,

Quando etenim luna est, sublustri splendet amictu:

Cum succincta iacit calamos, Latonia uirgo est:

Cum subnixta sedet folio, Plutonia coniux. Vnde & eas nos simul describemus, Proserpina excepta.

LUNA à lucendo nominata est, ait M. Cicero. Luna uerò, ait M. Varro, quòd sola lucet noctu, itaque ea dicta Noctiluca, in Palatio: nam ibi noctu lucet templum. uel Luna sic dicta est, quòd luce luceat aliena, hoc est Solis: græcè eadem fermè ratione *σελήνη* uocata *πρὸς τὸ σέλας καὶ νέος*, id est, à nouo lumine. Id cum alij ostendunt, tum maximè Cleomedes. Nam, inquit, quòd lucem semper nouam habeat, *σελήνη* est nuncupata: & quòd sacra Dianæ ad eum tibus præstet faces, sanè *σελαφόρος*, item & *φώσφορος*, id est splendida, & lucifera etiam appellata est. Item quòd noctu in primis cernatur, *νύχια*, et *νυκτιπύλα*, ut Phurnutus meminit, hoc est Nocturna, & Noctiluca. Ouidius XV Metamorph.

Nec par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ. Horatiu.

Ritè crescentem face Nocti lucam.

Luna Endymionem amasse fabulis traditur, pastorem, ut poëta canunt: quare id fictum, cum alij, tum in primis Plinius in secundo Nat. hist. & Alexander Aphrodiseus in Probl. exponunt, & interpretatur idem etiam Arati interpres. ita enim: Endymionem, inquit, pastorem Luna amasse dicitur, seu quòd primus hominū cursum Lunæ inuenit: unde multos annos dormisse dictus est, quoniā nihil aliud in uita, nisi ei rei studuit, sicut Mnaseas in primo libro de Europa tradidit. siue quòd Endymionem amasse fertur: quia nocturni rotis humor, qui siderum est, ipsius quoq; Lunæ, animandis herbarum succis infundatur, & pastoralibus pro fit successibus. id uerò cōtigisse tradunt in monte Latmo, unde Latmius Endymion ipse dictus est. Luna, ut idem ait interpres Arati, bigas dicitur habere, siue propter uelocitatē, siue pro eo quòd nocte & die apparet. ideo unū equū albū, & aliū nigrum habere dicitur. Porro & interdū boum bigis etiā uehifertur, propter Lunæ cornua. Festus hac de re ita: Mulus, inquit, uehiculo Lunæ adhibebat, quòd tam ea sterilis sit, quam mulus. uel quòd, ut mulus nō suo genere & nature, sed equis creetur: sic ea Solis, nō suo fulgore luceat. Sanè & tibi hoc loco illud nō reticuerim, Lunam marem & foeminam existimatā, atq; in primis ab Aegyptijs, ut apud Eusebium & Diodorum obseruamus, unde & Orpheus in hymno ad lunam cecinit, *θυλή τε καὶ ἀρσεν*: hoc est, & foemina, masculus. Sed quòd utroque sexu dei existimarentur, Seruius docet in secundo Aeneid. cōment. & Macrob. in Saturn. ex Caluo Leuino, & Aristophane, ut in Venere Barbata & mascula docuimus. Porro sicut Luna, ita & Lunus deus, & uocabatur & colebat: ut autor est Aelius Spartianus de Caracalla Imperatore. ait enim, ipsum dei Luni templū accessisse, quē deū miro cultu & ueneratione Carenii colebat, adeo ut qui Lunā foemineo genere & nomine putaret nuncupandam, is addictus mulieribus semper inferiret. Qui uerò marem deum esse crederet, is dominaretur uxori, neque ullas muliebres patere insidias. Hinc licet Græci, uel Aegyptij eo genere quo foeminam hominem, etiam Lunam deum dicebant, mysticè tamen deum intelligebant. Proditum quoq; est à Philochoro in Atthide, Veneri, quæ Luna eadem ratione putabatur, mulieres uirili ueste, uiros muliebri sacra fecisse, id ipsum quod & Macrob. prodidit. Theon in commentarijs in Aratum, cum multa dixisset, quo modo à Sole Luna lumen acciperet, illud etiam subintulit: Ideo à tragicis, ait, Solis filia Luna uocata est. Hesiodus, Solem & Lunā Thei filios cecinit, Poëtarum communis opinio est, ut Iouis & Latonæ Apollo & Diana

Diana filij dicantur: & ille Latoius, & hæc Latonia dicatur. Luna à Scythijs *μῆσαππλη*, teste Hesychio, dicebatur.

Benden Lunā & Dianam uocabāt Thraces, teste Palephato, Suida & Phavorino. unde dicta sacra Bendidia, etiam ab Atheniensibus celebrata. Deam hæc eandem Thraces idē *Βένδιαν* uocabāt Hesychio auctore. *Βένδις* uerò cognominata est *Διολυχος*, à Cratino poëta in fabula Thracum, siue quòd ea dea duos honores sortita est, cœlestem scilicet & terrestrem: *λόγχοι* enim fortem uocant, uel quòd duas lanceas, id est *λόγχοι*, cum esset uenatrix, ferre consueuerat. Sunt qui dicant, quòd duo lumina habeat: proprium quidem Lunæ, & Solis. hæc quidem Hesychius. Sed & de Bendidjs Plato, & in 10 Strabo, meminere. Xenophon libro secundo Hellanicon, *Βένδιδος* uocare uidetur Murnychia Dianæ templum. Hinc est quòd ego libetius lib. VIII. Decad. III. T. Lij legam (ubi passim legitur, Romanorum primum agmen extra saltum circa templum Mendidium castra loco aperto posuit) Bendidion: consentientibus etiam quibusdā antiquis codicibus. nam & Mendidia apud Strabonem corruptè legitur, ut ante me Politianus etiā annotauit. Quidam & *κυβήνη* nominant: quanquam etiam sunt qui Cybecan matrem deūm uocarint, alij Venerem, ut alibi ostendimus.

Hecate, Diana, & Luna, à plerisque eadem existimatæ. At ego quæ à plurimis tum græcis, tum latinis afferuntur, hic sub compendio, quantum memorie succurrerit, tibi sub signabo. Hecate primū, sic nuncupata, quod *ἐκάς*, id est longè radios iaciat, ut iam in Apolline attigimus. Hesiodus in Theogonia, Hecaten ait non esse Proserpinā, sed aliam, Asteries Latonæ sororis filiam, & Persei uxorem. quo loco notat Scholiastes, ideo eam ab Hesiodo laudari, utpotè Bœotio. in ea enim regione Hecate colebatur, cui Iupiter uim ac potestatem in omnia cōcessit elementa, unde & existimatur nuncupata. nam *ἐκάτω* centum significat, quo numero Graij aliquando infinitum designant numerum: quia Hecate infinitas habere potestates crederetur. Ouid. in Metamorph.

ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras.

Perseis uerò appellatur, quod Persei filia fuerit, & Asteries, ut ait Hesiodus in Theog. ideo sic & eam uocat Apollonius in Argon. sic & Statius in Theb. & eorū comment. Musæus tamen Iouis & Asteries filiam ait, quæ cum amaret, compressit, & cōpressam Perseo tradidit, ex qua sola nata sit Hecate, quæ ideo *μυνογενής* ab Hesiodo uocatur, & ab Apollonio in tertio Argon. quoniā unigeniti sine fratribus plus honoris assequuntur, ut ait idē Hesiodi Scholiastes, et sint etiā ditiores, &c. Pherecydes uerò Aristei Pæonis filiam scripsit. Verū in his quæ Orphica dicuntur, Cereris filia dicitur.

ἢ τότε δὲ ἐκάτην διὰ τέκεν Ὀυπατέρειαν. hoc est, Tunc Hecaten peperit Ceres à patre magno. Theocriti quoq; cōmentatores in secundo Edyllio, inter cætera, quæ multa de Hecate scribūt. Iouem tradunt Cereri mixtū, Hecatē genuisse, robore & magnitudine præcellentē, quam sub terras pater misit, ad Persephonē inquirendā: & nunc eam uocari Artemin, & Phylaca, & Daduchon, & Phosphoron, & Chthoniā. Illi idē interpretes nō multo post, alios aiunt dicere, Hecaten filiā fuisse Phereæ, filiaæ Aeoli & Iouis, quæ à matre in triujs abiecta fuerit, et à pastorib. Pheretis suscepta, & enutrita in triujs: propterea dea existimata fuit, quæ & ante portas, ut ait Aeschylus, statuebat. unde ego facile crediderim, Prothyreā denominatā, de qua agemus: et *πρόθυρα*, cuius meminit Hesychius. Paus. uerò Propyleā Dianā in Attica in primis appellatā docet. Sedenim porro Bachylides Hecatē Noctis filiā prodidit: *ἐκάτη δὲ ἀδελφὸς νυκτὸς μεγαλοκόλης θυγατρὸς*. Hecate faciferæ noctis & magnigremij filia. Ab Orpheo uerò *ταρταρόπις ἐκάτη*, hoc est Tartari filia dicta est. Sed simul hoc loco libet ex Græcis commentarijs Hecates & Circes originem afferre, Circem igitur quidam

quidā. Aetē sororē, quidā filiam dixere. hāc quidē Dionysius Milesius in primo Argon. filiā Aetē & Hecates Perseos, sororē uerō Medē tradidit. Soli enim ferunt filios fugisse duos in illis locis Scythiā, quibus nomina fuere Perseus & Aetes. hos autem tenuisse eam regionem, & quidē Aetē Colchos & Mæotas, Perseā Tauricā imperasse, & indigenam duxisse uxorem, ex eaq; filiam natam, cui nomen Hecate, quā in uenationibus esset fortis & uirilī: & prima dicitur inuenisse mortiferas ac uenenatas radices, & uenenorum peritissimam fuisse, & earum rerum quā uenendi uim haberēt. patrem uerō hęc ueneno sustulit, in Colchosq; profecta Aetē patris sui fratri nupsit: id quod antē Apollonij interpretes, Diodorus etiam scriptū reliquit: ex qua nata sint Circe & Medea. Circe uerō Medea senior, matrem ijs artibus superauit, ei nihilominus obsequens. Sed iam potius cetera de Hecate sequamur. Apōētis hęc etiam Triformis nominata, & Tergemina. Vergilius:

Tergeminamq; Hecaten, tria Virginis ora Dianæ. Claud.

Ecce procul ternis Hecate uariata figuris. Ouid.

Ora uides Hecates in treis uergentia partes. Idem:

Tuq; triceps Hecate. Quidam ad Lunā triplicem naturam & formam referunt, hoc est, cum falcata est in cornua, & synodica, & cū media orbis parte διχότομος, & ἀμφικύρτος diuisa & gibbosa, & πενσελήνη, hoc est plena, ut res est nota. Alij referunt ad id quod scribit in Argon. Orpheus, quod triceps sit Hecate, dextrum enim caput equi habere fingitur, sinistrum canis, mediū hominis agrestis: unde & τριμορφον Cornutus, & τρισκέφαλον eam uocauit. Artemidorus lib. secundo de Insomniorum iudicio, τριπρόσωπον eadem ratione dixit. iisdem etiā nominibus Chariclides usus est apud Athenæum in septimo. scribit Paus. Hecaten Aeginetas maximē coluisse, cuius sacra se ab Orpheo habuisse iactabant, intra cuius deæ septem ædis Ζάανου, id est simulachrū fuit una facie, Myrionis opus. Verū Alcámenes, ut Pausaniā uidetur, triformē fecit Hecatē, quam ait ἐπιπυργιδίαν uocabant, &c. Sed enim & Athenis locis fuisse fertur, qui Trigla dicebatur, ubi erat anathema, id est oblatio Hecates deæ Triglanthynæ, quæ & τρίγλων dicta est. Plura Athenæus, qui & τρίγλων ait huic deæ consecratam, quod & Phurnutus. trigla uerō piscis notissimus est. Illud porro etiam notādum, morem fuisse, ut singulis mensibus lo cupletes Hecate sacrificarent, panesq; & alia in triuis, ponerent, quæ mox ab inopibus & egenis raperentur, quæ Hecates cœna dicebatur: auctores, Athenæus & Suidas. Ad quam consuetudinē alludit in primo νεκρικῶν dialogo Lucianus, ubi & de ouo iustrali etiam fit mentio: cuius & Apuleius, Ouid. Iuuenalis, aliq; meminere. quā & hanc deam ueneficis quidam præposuere, ut docet Phurnutus. Sed & luctu & mœroribus eam gaudere: unde & illi tetra & horrida sacra impendebant, nēpe humanas hostias, illiq; sanguine humano litabāt: id quod alibi retuli. Sanē in Scholijs græcis in Platonis Cratylum, quæ Procli nomine circumferuntur, id asseritur, quod Hecate & Diana eadem sit, idq; ex Orphei sententia, cuius hi citantur uersus:

ἠδ' ἄρα δ' ἐκάτη παιδὸς μέλη αὐδὲς λυπῶσα,
 λητῶς ὑπλοκάμοιο κῶρη προσέβησ' Ὀλυμπον,

Et reliqua: ne tam multa græca inculcem, quod tamen hac tempestate periculis libenter usurpant: quā rectē, illi uiderint. Huic deæ & canes antiqui tribuebant. Theocritus in Pharmaceutria, τῆς χθονίης δ' ἐκάτα, τῶν καὶ σκύλακες προμείουσι. hoc est, Terrestri Hecate, quā & catuli metruunt. Tibullus:

Sola feros Hecates perdomuisse canes.

Adnotant Theocriti expositores, à Theocrito id dictum, quoniam catuli auferrent Hecate cœnam. Scribit Sophron, & item Lycophon, à Diana canes iugulari, quā & speluncam fuisse Hecates in Zeranthe, Lycophon hoc senario

senario cecinit, Ζεράνθου ἀντροῦ τ' κνωσφάγου θεῶ: hoc est, Zeranthon est antrum Canisurae deæ. Zeranthon uerō antrum in Samothracia Lycophon fuisse putauit. Nicandri interpretes tamen in Thracia, ad quercus Orphei fuisse putauit. Stephan. Ζερανθός, ait, ciuitas & antrum Hecates in Thracia: & Lycophonis citat senariū. hinc & Zerinthia Venus dicta, ut Suidas docet, & nos alibi, hoc est in Venere, prodidimus. Verū enim uerō si eadem Hecate et Diana sit, non mirum illi attribui canes, ut uenatrici. hinc Liuius Andronicus in hymno, ut est apud Terentianum:

Dirige odorisequos ad certa cubilia canes: uersus est miurus. Verg.

Notior ut iam sit canibus non Delia nostris.

Porro ait etiam Phurnutus, canes ideo Triuie sacros, quod illi iugulari solerent. Alij, propter uenationem, quidam etiam attribuunt, quod & Proserpina putetur, cui canes, id est Furiae ascriberentur. Horat. in Serm. Viderat infernas errare canes. Vel quod, ut ait poëta Vergilius:

Nocturnis Hecate triuis ululata per urbes

Ad hęc scribit Hesychius, simulachrum Hecates canem fuisse, uel quod ei immolarentur canes: uel quod ipsam nonnulli cum capite canino, hoc est, κνωσκέφαλον effingerent. Alibi idem auctor ait ἀφραθῶν Hecaten uocatam, & ab Atheniensibus Zean: in Mileto uerō ἑσολαμωέρας, quod subter splendet. In Stratoniceorum quoque regione Staginis summo conuentu & celebritate culta fuit Hecate, ut Strabo ait in quarto decimo. Suidas etiam Hecates phantasma, seu spectrum, secus describit quā Orpheus: hoc est ingens, sed cum capite humano. Porro Hecate lignum etiam uocabatur in custodijs, ad quod delinquentes ac noxijs ligabantur, flagellabanturq;. Sed nimis tibi uideri possim, si de Hecate quæcunque notauī, ascribere uoluero, quare ad alia iam transeamus.

Βριμῶ, Brimo Hecate dea dicitur, cuius in tertio Argon. meminit Apollonius Rhodius, ubi inuocatam ait septies, eiq; hęc epitheta ascribit, κροφόρον, νυκτιπόρον, & χθονίαν. quo loco interpretes scribunt, septies quidem inuocari, ideo quod pharmacides, id est ueneficæ mulieres Hecaten ita inuocent. Appellatur uerō Βριμῶ, propter horrorem dæmonis, & uisiones atq; spectra, quæ Hecathæ dicuntur. Saepè etiam speciem mutare feruntur, unde & Empusa uocatur, de qua nunc statim agemus. Sum admiratus his diebus, uirū multæ lectio- nis, in ingenti & copioso Opere scripsisse, Βριμῶ & ὀβριμῶ nomina esse Cereris potius quā Proserpinae, seu Hecates, cū de hoc uel doceri potuisset à Io. Zeze in comment. hesiodi, & Phauorino, qui & fabulam recitat Mercurij amantis: qui cū in uenationem descendisset, uoluerit puellæ uolentiam inferre. illa uerò in eum commota, & comminata, illum perterruerit: unde sit appellata Βριμῶ. Βριμῶς enim est irasci, ac minari. Vel dicitur Βριμῶ, τῆς ἄ τ' βρόμου, τ' τ' πυρός ἑσφου: hoc est, à crepitu, ac ignis strepitu. Quin βρι particula est intentiua, ut βριπίπος & ὀβριμος ἄρης, id est, late perstrepsens & potens Mars. Porro & Brizo dea fuit, quæ uaticinijs per somnia præesse putabatur, ut alibi retuli.

Empusa demonis nomen. Hesychius: Spectrū, inquit, seu phasma specie demonis ab Hecate immissum, & ut nonnulli putāt, uno pede utens. Sed tamen Aristophanes Empusam subinde mutari in alias formas dixit, & eius interpretes repetit, id quod & apud Lucianū in Comment. de Saltationib. traditur, cuius hęc sunt uerba: Videbis igitur ipsos eodē in tēpore subitō in aliā trāsmutari specie, atq; ipsum referre Proteū. Quin & Empusam exemplū conferre oportet, quæ sese in innumerabiles uertit formas. Nostro hoc tēpore, quib. hoc phantasma muliebri apparuerit, audiuius. Legi qui putarent, illud regis Dauidis meridianū demoniū, huiuscemodi terriculamētum significare. Sanē Empusa etiam aliquādo numero pluriū proferrī uidemus, ut in hoc Dionysij, ubi

de hiaspide loquitur, *ἔχθρῳ ἐμώσθησι* & *ἄλλοις εἰδ' ὄλοισι*: hoc est, Empusis inimicam, alijsq; etiā simulachris. Quidam cū Hecate Empusam statuūt, id quod et Aristophanes alicubi significare uidef. Putat dictam Eustathius, quod uno in cedat pede: alij duos quidē illi attribuunt: sed ferreum alterū, ut in Ranis Aristophanes. Sunt qui asininum tribuunt. Alia perplura legimus de huiusmodi phantasmatis, quę nunc tantū insinuasse sufficiat. Id unū non reticuerim, qd in quarto scribit Philostratus in uita Apollonij Tyanei, qui ait ex ipsius Apollonij sentētia, Empusas, etiam Lamias uocari, et Mormolycias, quo loco et lepidissimam narrat historiā Menippi Lycij, qui Corinthi a Lamia amaretur: ubi de Lamijs & huiusmodi terculamentis lectu digna & cognitu leges. De Lamijs Plu. & Dion Chrysof. in Libyca fabula, qui eas describunt: unde suā deflexit Lamia uir dicitur. Politianus. Porro & Thebani Veneris Lamiaē templū erexerunt, de nomine Lamie amice regis Demetrii. Lamia etiā propriū nymphę nomē, Sibyllę matris: item nobilis familie, a Lamo scilicet. Sed de Lamijs alio loco copiosius dicā. Sanē & Demost. Empusę meminit, & Arpocraton rhetor, itē Eusebius contra Hieroclem, et in Apollonij Rhodij cōmentarijs de Empusā & Hecate multa. Fuit & Empanda dicta paganorum dea quaedam teste Festo.

Titanis Diana cognominata, ut notatum legimus in commentarijs in Nicandrum. Orpheus etiam in hymno:

τίτανις, βρομίη, μεγαλώνυμη, ὄξοτι σεμνή.

ubi obseruandum est, etiam ipsam uocari Bromian, ut Bacchus Bromius. Ennius apud Varronem, Titanis Triuia dederit stirpem Liberum. Titanis uerō dicta, quod eam genuit unus ex Titanibus, ut in Plauto. Latona etiam Titanis, ut scribit Manilius, uocatur & Titania, ut Sol Titan. Ouidius:

Dumq; ibi perluitur calida Vitania lympha.

ἀγροτέρα ἀρτεμις, ut Pollux in quinto, Venatrix Diana est, licet alij Agrestem transtulerint: et Domitius apud Paus. Agrariā. Hefychius quidem montanam interpretatus est, id est, *ὄρεων ἀρτεμις*. Sed & Pollux, ut supra, sic nuncupat a montibus. Quin & *ὄρεσίφοις*, id est, quę in montib. uersetur, Phornuto uocat. eadem etiam *ἀγρολέτερα* Agroletera dicta est, & Agroeles. Alij quidem existimāt, quod Agrę fuerit regiuncula terrę Atticę propē Nessum amnē, undeno men dea acceperit: & templum, ubi ferunt Dianam primā uenationem exercuisse, cū ex Delo illuc uenisset, cuius deę statua arcum tenebat. Paus. Agroterę meminit, & Artemidorus lib. 2. Onirocriticon. Sanē cū uenationi Diana preesse crederetur, etiā ideo appellata fuit *θηροφόνος*, & *θηρόκτονος*, hoc est Fericida, qui etiam hac eadē ratione lul. Pollux lib. 5. sic nominatam ait: *ἀγροτέρα ἀρτεμις*, id est uenatrix, & *κυνηγετρία*, hoc est uenatoria: et *φιλόθηρος*, id est sectatrix ferarū: & *ὄρεα*, id est montana, *ἀπὸ τῆν ὄρων*, id est a montibus: et Idea, ab Ida: & *ἀιδίωια*, a retib. & *ἐκβολή*, *ἀπὸ τῶν θηρίων βάλλειν*, id est quod feras iaculetur: & multa alia nomina *ἀπὸ θήρας*, id est a uenatione deducta quorum & nos hoc ipso Syntagmate meminimus, prout se nobis obtulerint. Legimus & Agoream Dianam nuncupatam. Agroteram & Agoream in Olympijs memorat Pausanias. Lucifera Diana dicta est, ut in secundo de Nat. deorum scribit Cic. *φωσφόρος* a Gręcis, ut est apud Phurnutum. *σελασφόρος* etiam a Gręcis, quod in Attica Paus. obseruauimus. Eadem & Selasia, id est *σελασία* nuncupata, a loco Laconicę regionis, ut Hefychius notat.

Hypomelathia Diana nuncupata est, ut docet Hefychius.

Euporia, *ὑπορία* Diana in Rhodo, idem auctor: hoc est, facilis transitus.

Anaitis Diana quę diceret, uide in Venere, quę & Anætis aliquādo uocat.

Parthenie Diana cognominata, propterea quod ipse uirago sit existimata a gentibus: uel ut alij magis credunt, a monte Arcadię Parthenio, in quo uenationibus

tionibus idoneo uersaretur. uel a fluuio Parthenio, qui mediam perlabitur urbem Amatriatam: sic dictus, quod Diana uirgo ibi uenaretur. Stephanus auctor. de quo Val. Flaccus in quinto, Et satis tibi Tiphie negatum Parthenium. Callimachus in hymno, *ἀρτεμι παρθενίη τιτυόκτονε γρύσια μνησθαι*: id est, Parthenie Tityoctene cui aurea zona refulget.

Pheræa Diana nominata ab Argiuis, qui eam ex Pheris Theffalica urbe in suam aduexerunt, ut Pausan. scribit. Sedenim & Hefychius Pheræan cultam prodidit Athenis, deam hospitalem creditam, & ab aliquibus Hecaten. Callimachus in Dianę hymno propē finem meminit, & quę in ipsum Scholia leguntur:

πότνια μνηχίη λιμενοσκόπε χαῖρε φεραῖα. id est,

Munichie & portus custos ueneranda Pheræa.

Ecbateria Diana in Siphno insula, & culta & nuncupata, ait Hefychius.

Derrhiatis Diana cognominata, ut Pausanias scribit, a Derrhio non procul a Taygeto, cuius simulachrum sub diuo constitutum ait. huius deę templum etiam Stephanus commemorat. ait enim Derrham, nō Derrhium, locum esse Laconicę: unde sit nomen gentile Derrhæus, uel Derrheates. unde Derrheatis Dianę templum.

Daphnea Diana nuncupata, cuius facellum Pausanias scribit fuisse in finibus Spartiatarum. Strabo lib. 8. cū de Alpheonia Diana egisset: Ab Olympia, inquit, stadijs 80. distans, huic deę in Olympia annuus conuentus celebratur: sicuti & Elaphiæ, & Daphneæ. Tota enim hęc regio templorum Dianę, Veneri & Nymphis dicatorum, refertissima est.

χρῖσις Diana nuncupata a Callimacho in hymno ad deam ipsam a Chesio oppido Ionicę, ut Stephanus ait: ut uerō Scholiastes, ita appellata a promontorio Sami.

Lucina Diana, quę parientibus fauere credebatur. Vergilius:

Castæ faue Lucina, tuus iam regnat Appollo.

Varia tamen apud auctores sententia. Quidam enim Lunonem, ut est in Lunone dictum: quidam Dianam. Catullus in seculari carmine ad Dianam, sic ista iungit:

Tu Lucina dolentibus,

Luno dicta puerperis.

Et similiter M. Cic. lib. secundo de Nat. deor. cuius uerba placet hic subsignare, ne ea sepius citare oporteat: Luna, inquit, a lucendo nominata sit, eadē enim est Lucina. itaq; ut apud Gręcos Dianā, eamq; Luciferam, sic apud nostros Lunonem Lucinam in pariendo inuocat. quę eadem Diana Omniuaga dicitur, non a uenando, sed quod inter septem numeretur, tanquam a uagantibus Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ij maturescūt aut septem nōnunquam, aut (ut plerunq;) nouem Lunę cursibus: qui quia mensa spacia conficiunt, menses nominantur. Concinnęq; ut multa, Tymæus, qui cū in historia dixisset, qua nocte natus Alexander esset, eadem Dianę Ephesie templum deflagrauisse: adiunxit, minimē esse mirandum, quod Diana cū in partu Olympiadis adesse uoluisset, abfuisset domo. Hactenus Cic. Macrobius quoq; ultimo Sat. lib. ait, Lunam humidā et aperire & relaxare, subdit: Hinc est quod Diana, quę Luna est, *ἀρτεμις* dicitur, quasi *ἀρόρις*, hoc est aërem secans. Lucina a parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus est, distendere rimas corporis, & meatibus uiam dare, quod accelerando partui salutare est. & hoc est, quod eleganter poëta Timotheus expressit, *δία λαμπρόν πόλον ἄστροι, δια τ' ὠκυτόκοιο σελλώας*. hoc est, Per splendidum polum astros, perq; accelerantem partum Lunę. Sed iam de Lucina, reliquū instituti reddo. Dicta est Lucinia, ut Ouidius in Fastis docet:

Gratia Lucinae dedit hæc tibi nomina lucus,
Aut quia principium tu dea lucis habes.

Parce precor grauidis facilis Lucina puellis,
Maturumq; utero molliter aufer onus.

Reliquum de Lucina ex Iunone repetere, nam Ilithyian statim tibi ascribam,
quæ apud Græcos Lucina est.

Ilithyia Diana à plerisque existimata, ut scribit Phurnutus. Hinc Horatius in
carmine seculari:

Rite maturos aperire partus,

Lenis Ilithyia tuere matres,

Sive tu Lucina probas uocari,

Seu genialis. Vergilius:

Castra faue Lucina, tuus iam regnat Apollo.

Ouidius:

Prepositam timidis parientibus Ilithyiam.

Vnde Aristys puella apud Theocrit. in Daphnide, χαλεπὸν βέλος εἰλεθίας, difficile telum Ilithyiæ. Quare μογοςόνη etiam dicta est, ut notat Hesychius. utitur item Theocritus. hæc & βολωσία dicebatur, ut Græci grammatici obseruant. Huic deæ dictamus, seu dictamnus (utroque enim modo appellatur hæc herba) fuit dicata, quod ualde sit odorata, & propterea ad facilem partum ualere traditur, quin ea Ilithyia ideo coronabatur, ut apud Theonem in Arati commentarijs legimus, & Phornutum. Idem & Zenodotus Mallothes, & suo carmine innuit Euphorion. Orpheus in primo hymno, quo loco & προθυραία, quasi ianua præpositam, & uitæ iantricem inuocat, eius deæ de styrace suffimentum adolet. Et quod Diana Ilithyia & Prothyraea eadem sit, ille idem Orpheus, in eodem hymno ita cecinit:

ἀρετῆς εἰλεθία, ἢ ἡ σέμνη προθυραία: hoc est, Ilithyia, Diana, et casta Prothyraea, Sanè & hymno qui κοινὸς inscriptus est, Prothyraea Hecate cognominatur, καὶ ἐκείνη προθυραία μεγαδύνας: hoc est, Salue Hecate Prothyraea ualde potens. Redeo ad Ilithyian, quam Pausanias in Attica ait templum Athenis habuisse: existimamq; ex Hyperboreis ad Latonam parturientem in Delum uenisse, & inde ad alias gentes manasse, sub specie lupæ ex Hyperboreis, scribit in hysto. animalium philosophus. Homerus autem in hymno ad Apollinem, cecinit Iriā missam dearum iussu, in scia Iunone, ad Ilithyiam, ut laboranti iam per nouem dies Latonæ opem ferret: atq; ita illius aduētū Latonam partu leuatam. Huic propterea Deliaci in primis sacrificabant, hymnosq; canebant ab Olene uate conditos. Eademq; de causa in Attica terra Ilithyia inter deas γενετυλλίδας collocabatur quæ deæ generationi præesse putabantur. & ideo etiam Venus Genetyllis dicta est, ut suo loco dicemus. Cretenses uerò, qui gnosisium agrum colebant, in Amniso genitam Ilithyiam arbitrabantur, Iunonis filiam. quin & Hesychius Ilithyian, Amnesiam etiā uocatam ait. Idem Paus. auctor est, apud Athenienses institutum fuisse, ut Ilithyiæ simulachra ad imos usq; tegerentur pedes. Fuit & Ilithyiæ apud Aeginenses templum peruetustum, cuius simulachrū ita fuit effectum, ut à capite ad pedes tenuissimo esset panno contextum, & manū alteram in rectum porrigeret, altera facem teneret accensam: ea ratione, quod partus dolores igni æquentur: uel potius, quod in lucem partus efferre crederetur. Diodorus Siculus, quo loco Cretensium res tractat, diuersam Dianam & Lucinam facit. Lucinae, inquit, data est parturientium cura, officiumq; eorū quæ parturiētes pferūt: unde et in partus discrimine, et difficultate mulieres hanc præcipuè deē inuocant. ad Dianā uerò tradūt infantū ac ciborum curam pertinere: & reliqua quæ idem scriptor executus est. Homerus etiam diuersam à Diana facit, & à Iunone, cum Latonæ partum in hymno Apollinis describit, Pindarus quidem in Pythicis & ipse distinguere uidetur, cum

Aescu-

Aesculapij matrē aureis sagittis Dianæ perdomitam canit, antequam cum Ilithyia opus perficeret. idē in Nemeis Ilithyiā inuocat, in Soligenis pueri Aeginete hymno, eamq; parcarum ait assisricē, filiamq; Iunonis. Diodorus quoq; Siculus Lucinam, id est Ilithyiā, Iunonis filiam scribit. item Hesiodus, qui de Iunone loquens canit, ἡ δὲ Ἥβη καὶ Ἄρεια καὶ εἰλεθίαν ἐτικτεν. hoc est, Hæc Heben peperit, Martemq; atq; Ilithyiam. Idē Pindarus in Olymp. εἰλεθίαν Ilithyiam uocauit, cum eam & Parcas Apollo iubet assistere Euadne parturienti. De eadē Eleutho meminit & Phurnutus, & Hesychius his uerbis: Eleutho una est Ilithyiarū, & Cereris cognomē apud Tarentinos, & Syracusanos. Ilithyiam sunt qui ἐυλίαν appellant, ceu cum Parcis si, ut Paus. ait. Ilithyiæ templum in foro, et statuam habuisse Tegeatas, idem Paus. scribit, quæ ἐγγοναίς ex historia uocabatur, quasi ingeniculata, ut parientes solent. Nam cum Nauplio filiam præcipitandam in mare Haleus dedisset, illa interea genibus incumbens, puerū enixa est, ubi delubrū mox cōstructū. Dicta uerò est Ilithyia ἀπο τὴν εἰλεθίαν, hoc est ab euoluendo. Eleutho uerò, τὴν εἰλεθίαν ἐτικτεν εἰλεθίαν. hoc est, quod ad parturientes accedat. Sanè numero pluriū Suidas Ilithyias protulit, deas parietibus assistentes: idem & Phurnutus, qui ideo plures Ilithyias & Amores fuisse scribit, quod uarij sint mulierum partus, & amātium desideria. Sed Hesychius ait, Ilithyias interdum deas significare, aliquando dolores. Singulariter uerò poetæ Iunonem in Argis posuit. Porro & λοχία Diana etiam dicta fuit, à partu leuādo scilicet, ut Artemidorus libro secundo, cap. uigesimo quinto docet.

Acraea Diana ab Hesychio appellata scribitur, quod ἀκροῦ mons apud Argiuos fuit, in quo Dianæ templum construxit Melampus, cum Proetidas purgavit, eius rei gratia: Sophocles in Iphigenia. Sedenim & in eodem loco etiam Pallas & Iuno & Venus colebantur, quæ eodem etiam nomine appellantur, ut in Pallade scripsimus.

Coryphæa Diana, à κορυφῇ, id est summitate, seu apice nuncupata. nam apud Epidaurios in summo montis templum habuit, auctor Paus. & propterea Coryphæa nuncupata, cuius Telephilla in suis poematibus meminit, ut in Poëtis scripsimus. auctor Paus. in Corinth.

Episcopos Diana, hoc est, speculatrix cognominata, cuius templum in Elide fuit, Aristarchium uocatum: quod cum expilasset Sambycus, et per annum cruciatus esset, in tormentis mortuus est. unde prouerbiū, Sambyco grauiora pati: ut Plutarchus in Græcorum problematib. pluribus prodit.

Dictynna Diana cognominata, eadem apud Cretenses existimatur, quæ apud Aeginetas Aphæa ἀπὸ τῆς ἀφείσεως, id est deiectu nuncupata. Dictynna igitur, quæ & Britomartis, hoc est dulcis uirgo, est interpretata, Iouis et Charmes filia fuit, & Dianæ ualde chara: quæ Minoem regem amantem fugiens, ut Paus. ait, se in retia, quæ piscibus capiendis erant extenta, proiecit. mox à Diana dea facta, à Cretensibus colebatur. Fabula elegantissimè in Ciri poemate Vergiliano à Charme ipsa recitatur: ad quam legendam te inuito, ne to hoc loco uersus aduocem simul enim & de ea opiniones quæ feruntur, infelix Charme attigit. Sed & Dictynnā sibi Aeginetæ apparuisse asseuerabant. Dicta uerò à retibus, quæ græce δίκτηνα dicuntur. Illud obseruaui, apud quosdam non Britomartem, sed Critomartin appellari: quos crediderim in mendosos codices impegisse. Diodorus Siculus hanc fabulam sic fermè recitat: Britomartem, inquit, etiam Dictynnā dicunt, in creta genitam, ex Ioue et Charme filia Eubuli, Cereris filij. Hæc retia ad uenandum inuenit, ex quo & Dictynna est cognominata. utebatur uerò cōsuetudine Dianæ: quæ res causam præbuit, ut quidem Dictynnā & Dianā eandem esse existimarent, quam deam sacris templisq; Cretenses coluere. Qui autem Dictynnā à rebus piscatorijs, quas fugerat, Minoe insequente cōcubitus gratia denominatam uolunt, pro

cul a uero esse uidetur, non enim credendum deam Ioue natam, ad tantam egestatem compulsum: nec Minoa regem iustissimum, tam impium fuisse. haec ferè Diodorus ex Cretensium theologia. Quidam Dictynnā dictam non ē piscatorum retibus, sed uenatorum potius, rati sunt: quod & magis uerisimile uidetur, cum Dianam significet, uel Dianae comitem. Graecus Pindari interpres in Pythiorum principio tradit, Apolline & Diana ex Latona natis, hanc in Dictynio Cretae monte habitasse, illum in Lycia. Sanè Phauronius & Dianam Britomartin uocatam ait: citat' que Callimachi illud, *ελαφρονου Βριτομαρτιν' ευσκοπου*. Subdit & postea oraculum Ioui datum, quod nasciturus esset ex Hecate, qui eum regno eijceret. Pariente autem Hecate, assistentes puellas exclamasse *βριτου*, id est bonum: hinc dicta est Britomartis. Phurnutus lib. de Deor. nat. ait Dictynnā *δici απο του βαλλειν δ' υδρο τις ακτινας*: hoc est, ab iaciedo huc radios. *δ'ικειν γαρ το βαλλειν: δ'ικειν enim iacere est. uel απο του δ'ικνειδ' τη δυναμι αυτης εις παντα τα επι της γης*: hoc est, quod eius potestas pertranscat omnia quae in terra sunt. haec tantū Phurnutus. Crebra uerò tum Graecis tum Latinis scriptoribus huius deae mentio. Tibullus:

Perq̄ suas impune sinit Dictynna sagittas.

Lutatius, seu Lactantius grammaticus commentario 9 Theb. Dictynna, inquit, ob id dicta Diana Britomartis filia, uirgo Cretensis Dianae, a retib. piscatorū, (quae graece *δίκτυα* nominant) a quibus huius corpus inuentū extractū est. Insula tamē Creta pestilētia laborauit, quā euadere penitus nequiuissent, nisi templum Dianae instituissent, eamq̄ Dictynnā uocassent a retib. Statius:

Per te maternos mitis Dictynna labores.

Orthias Diana cognominata, in primis a Lacedaemonijs, cui & aram statuerant, ad quam (ut in Laconicis scribit Plut.) pueri Spartiae cēsi totum diem, ad mortem usq̄ interdum uerbera tolerabant. Pausanias uerò, Limnaeum locum fuisse prodit, in quo Dianae Orthiae sacellum fuit, ubi antiquitus homines ex oraculo sorte ducti maetabantur, quam rem ut diram, Lycurgus in puerorum flagella & uerbera commutauit, unde ara humano quidem sanguine conspergebat, hoc simulachrū ex Taurica, ut alibi diximus, Iphigenia & Orestes deportarunt. Haec & Lygodesmos dicitur, quod Lygi plantae genere simulachrū inuolutum rectum fuerit. est autē *λύγος* uitex, ut notum ex Diosc. Plin. & alijs. Orthiae Dianae & Orpheus in hymnis meminit. & ego in primo de Poet. historia. Orthian scribit Hesychius denominatā, ab Arcadiae regione, ubi eius templū erectum fuit. Sanè & Orthian & orthrian inuenimus: sed hanc a matutino tempore, illā quod recta esset, de Orthosia uerò Diana alio loco agam.

Brauronia Diana cognominata, a Braurone Atticae populo, ut scibit Stephanus. Brauron uerò heros fuit, unde loco nomen Brauroniae Dianae fanum Athenis fuit in arce, cuius simulachrum Praxitelis opus fuit, ut ait Pausanias. Brauroniae Strabo meminit, & Valer. Harpocration, & Herodotus. Apud Hesychium legimus, *βραυρωνια* celebritatem esse Dianae, in Attica, in qua de ca pra sacra fierent: ubi & Rhapsodi primū Homeri Iliada concinere.

Triuia Diana dicta est, quod in triuijs coleretur, ut ait M. Varro. Graeci *τρίδου*, & *τριοδ'ιτην* eadē ratione uocant. Ex nostris quidā Triuiam appellatā tradunt, quod in caelo, in terra, & apud inferos eius sit potestas. Phurnutus uerò *τριοδ'ιτην, καὶ τὴν τριοδ'ωμ' εποπ'ιτω* cognominatā ait, a triplici eius mutatione, dū per caeli signa graditur. In cōmētarijs Theocriti etiam illud legimus, Hecaten Iouis & Phereę, Aeoli filiae, filiā fuisse, quae in triuijs a matre abiecta fuerit, & a Pheretis pastoribus & suscepta & nutrita fuerit. atq̄ ideo & in triuijs culta & nuncupata: quod in Hecate plurib. a nobis ostensum est. Varro: Diana ab eo Triuia dicta, quod in triuio ponit ferè in oppidis graecis: uel quod una dicitur esse, quae in caelo tribus uis mouet, in altitudinē & latitudinē & longitudinē.

In.

Interpres itē Arati, latinus, cur Triuia dicta sit, plurib. edifferit. Cleomedes uerò in secūdo de Mundo, triformē Dianā ideo ab antiquis existimatā scribit, quod tres sint Lunae effigies, falcata, bissecta, & plena: & propterea ait Dianā triformem. Horat. Ter uocata audis, adimisq̄ letho Diua triformis. At quare triformis dicta, ex Orpheo & alijs supra plura attulimus. De Triuia, id est Prosperina, Vergil. iam subeunt Triuiae lucos, &c. Pro luna, Catullus:

Vt Triuiam furtim sub Latmia saxa relegans,

Dulcis amor gyro deuocet aërio. Idem:

Tu potēs Triuia & notho es dicta lumine Luna. Chariclides apud Athenaeum in septimo ait, *Δεσποιν' εκάτη, τριδ'ιτη, τριμορφε, τριπροσωπε*, &c. Vide quae in Hecate multa scripsi, & si libet, huc confer.

Enhodia, hoc est *ενοδ'ια αρτεμις* est cognominata: hoc est, uiarum dea, ut Festus docet, unde & eam uirginem esse putabāt, quod uia nihil pariat. id quod & diuus Augustinus tradit, & Arati interpres in Luna. Enhodie Dianae & Artemidorus libro secūdo Onirocriticon meminit. Scribit Phurnutus, nō aliam ob causam *ενοδ'ια* dici, quam qua Apollo Agyieus, de quo in Apolline egimus. Sanè & de *ενοδ'ια* Mercurio iam actum est.

Leucophryne Diana apud Magnetes quidem maximē culta, sed cuius etiā apud Athenienses simulachrum esset, quod a Themistoclis liberis positum ferunt, ut in Attica docet Pausanias. Magnesijs enim Themistocles Persarū regis beneficio imperauit, inde est dea Athenas aduecta.

Aphæa Diana dicta, cuius in Aegina templum fuit, ut ait Pausanias: & iam etiam in Dictynna dictum est. nam apud Aeginēses Aphæa fuit, qualis apud Cretenses Dictynna, & Britomartis. Aphæae & Hesychius meminit.

Saronis Diana cognominata est, quod eius deae templum Saron in mare construxit. Verūm cum aliquando ceruā insectaretur, in aqua summersus est, ibidemq̄ sepultus: qua ex re ille & mari & deae cognomentum, ut ferunt, dedit. Pausanias auctor. Eustathius tamen Saronicum sinum uel a flumine, uel a uenatore dictum prodit, qui feram insequēs in mare decidit: uel *απο τ' ουρεθου*, quod Scylla Nisi illic tracta sit, uel quod olim querno nemore redimētus sinus Saronicus esset, ita appellante antiqua Graecia quercum, Plin. auctore. Hesychius uerò Saroniam deam uocat, sed rem parum exprimit.

Laphria Diana nuncupata, cuius in primis templum Patris urbe Achaiae fuit, ut Paus. pluribus scribit. eius statua in modum uenantis ex ebore cōfecta fuit, & auro, quam Menæchmus & Suidas Naupaetij consecerant. Patrenses ab Augusto ex praeda Calydonia acceperunt. cognominata uerò a Laphrio uiro Phocēse, qui eam in Calydona erexerat. Sunt qui appellatā malint, quod ipsius deae ira aduersus Ceneum singulis annis *ελαφροτερα* fieret, id est leuior ac facilior. Dum Laphriae Patrenses sacra facerēt in pyra, quae circa aram structa erat, uarias feras & aues iniiciebāt. Fuit & Laphria Mineruae epitheton, ut apud Lycophronē scribit Isaacius. Porro quidā non a Laphrio denominatam tradunt, sed per syncopen quasi *λαφυρια*, quod ut haec, id est Minerua ex bello spolia, ita Diana ferat capita, & ferarum spolia. Legimus & Misian Dianam apud Paus. & eius sacellum fuisse in Laconicis. Alibi tamen & Hieriam uocatam ait: nam apud Orestasium, templum hoc nomine habuisse tradit.

Ephesia Diana ab urbe cognominata. Ephesiae Dianae templū scribit Paus. in Achaicis struxerunt Croesus, homo indigena, & Ephesus, Istri fluminis filius: a quo & urbs & templū nomē obtinuit. alij tamē Amazonas struxisse tradūt, ut Pindarus & Dionysius Afer, & Strabo, alijq̄. Theophilus autē cum de Epheso agit, primum quidem ab Epheso quodam dictam ait, ibi qui cauponam exercebat, id est *καπηλοδουλος*. Tum subdit: uel dicta ab Epheso Lydes Amazonis, quae prima Dianā uenerata est, & Ephesiam cognominauit. alijqui

dicunt, cum Theseus & Hercules propter Hippolytę baltheum depugnarēt, usq; in Lydiam eas insecuti sunt, ad templum Dianę, quam *Διὸν ἑφεσίου ἀντιάς τῆς σωτηρίας*, à qua re est Ephesus uocata, & dea ipsa Ephesia. Sed hæc fabulosa: & his si plura cupis, lege Eustathij commētaria in Dionysiu, ubi de trunco seu stipite ulmi agit: & Callimachi hymnum in Dianam, ubi Amazones templum struxere. nunc ad historiam ueniam. Templum Ephesię Dianę Amazones primū in cendisse, scriptū inuenimus, Syluio posthumo regnante, rursus uerò incensum, quo tempore Socrates uenenum ebibit, hoc Bap. Leo lib. septimo. Plinius uerò ait, Dianę tēplum CC & XX annis factū à tota Asia, totius templi longitudo fuit pedum CCCXXV. latitudo, CCXX, columnarum, CXXVII. à singulis regibus factę, LX pedū, ex ijs XXXVI cęlata, una à Scopā, operi præfuit Ctesiphon. Heroftratus templum id incēdit, ut ob ali- quod saltem facinus nominaretur. id cum ea nocte fieri contigisset, qua Olympias Alexandrū peperit, gręcę adulationi locū fecit ut diceret, desertum à dea templū, ut parturienti assisteret Olympiadi, & Magnus nasceretur Alexāder. Strabo lib. quarto decimo: Dianę Ephesię templū, ait, primus Archiphron mirē fabricatus est, postea maius fecit illo. sed cum Heroftratus quidā id incēdio consumpsisset, aliud præstantius cōstruxerunt, mulierum ornamentis, & multis opibus ad id collatis, refectisq; prioribus columnis, quarū rerum testimonio sunt decreta tunc facta, quę Artemidorus dixit Timeum Taurominitanū historicum ignorasse. & paulo post subiungit, ab eodem Timæo proditū, Dinocratem architectum templum consummasse, eum qui Alexandriam est in Aegypto architectatus. Tectū, inquit Plin. Ephesię Dianę scāditur uite una Cypria, quoniam ibi ad præcipuam altitudinē exeunt. Arrianus in primo hist. Alexandri beneficia cōmemorat in Dianę Ephesię honorem collata. De hoc Dianę Ephesię etiam templo, Lucas in Apostolicis actionibus multa: unde D. Paulo à Demetrio negotium factitatū, quo loco Lucas & Theophylactus in prologo epistolę Pauli ad Ephesios *ὑποκόρου*. Dianā Ephesi dixerūt. hoc est ædituā, & ut Latinus interpret exponit, cultricē. Porro in Dianę Ephesię annuo festo iuuenes primo flore ætatis, & uirgines cultu nobili, ad templū cum pompa procedere solebant, festumq; diem agere, & sponsalia mutuò inire. Se denim ut Hesychius notat, Ephesij Elusian Dianam uocabant.

Caryatis Diana, sic cognominata, ut Paus. scribit in Lacon. à loco Dianę & Nympharum sacro. Caryatidis uerò Dianę simulachrū sub diuo fuit, quo in loco annuas choreas Lacenę uirgines agebāt. Locī meminit Theopompus & Stephanus. Hesychius uerò & loci, & celebritatis, & tēpli: Dianę uerò Caryatidis, & celebritatis, Diomedes grammaticus & Probus meminere. itemq; Theocriti commentatores, ubi agunt de Bucolici carminis inuentione: Quo tempore, tradunt, Xerxes in Græciam aduentaret, omnes deserta Laconia, metu barbarorum perterriti, in diuersas partes fugere: et cum uirgines timore latērent, ex hoc euenisse, ut eo die quo solitus erat chorus uirginū Dianę Caryatidi hymnum canere, nemo ad solenne sacrū inueniretur. tunc itaq; pastores ex rure in urbem conuenerunt, & ne ritus sacrorum interrumperetur, pastorali carmine composito deę honorem celebrauerunt, unde etiā *Βυκολισμός* dictus. hæc illi ferimē. Alia quę de huius carminis inuentione feruntur, & fortasse potiora, non nostrę rei propositę faciunt. Apud Caryum uel oppidum, ut quidam, uel *Χαρίον*, id est regiunculam, Castor & Pollux saltationis genus inuenere, quo postea in Dianę honorem usę sunt Caryatides uirgines, unde & Græcis frequens uerbum *καρατιζέω*.

Lye Diana nuncupata à Siculis, ut amicus noster multę lectionis, scribit, quoniam ea dea Siculos lienis morbo laborentes liberauit. quare factum est, ut rustica turba theatrum ingressa, uictoriam caneret, quam Hiero de Syracusanis

cusanis obtinuerat. hæc ille, & plura. Diomedes & Probus hoc Dianę cognomen non à liene deductum significant, sed potius (ut elicimus) à uerbo gręcō *λύω*, soluo & libero. Diomedis uerba: Antequam Hiero Syracusas expugnaret, morbo Sicilia laborabat (uel, ut Probus ait, lue pecora interibant) uarijs & assiduis ceremonijs Dianam placantes, finem malis inuenerunt, eandem Lyen cognominauerūt, quasi solutricem malorum, &c. Lilius lib. quinto, v. Decad. Luam deam commemorat: nescio an eadem sit cum Diana. ita enim ille: Edito ludicro omnis generis, clypeisq; gręcis in naues impositis, cetera omnis generis arma cumulata in ingentē aceruū, precatus Martē, Mineruā, Luamq; matrem, & ceteros deos, quibus spolia hostiū dicare ius fasq; est.

Taurica, Thoantea, uel Thoantis, Oresteia, Fascelis, Aricina, & Nemorensis, cognominata sunt Dianę, quę simul enaranda mihi uidentur, quòd ex eadē penē fabula desumpta uidentur: quę fabula licet à pluribus tradatur, ego hic ex Seruij Grāmatici secundo ex sexto Aen. cōmentario sub cōpendio recitabo. Cum Græci, inquit, in Aulidem uenissent, Agamemnon Dianę ceruū occidit ignarus, unde irata dea, flatus uentorū remouit. quamobrē cum nec nauigare possent, & pestilentia laborarēt, oracula consulta dixerūt, Agamemnonio sanguine Dianā esse placandā. Ergo cum ab Vlyssē per nuptiarū simulationē adducta Iphigenia in eo esset ut immolaretur, numinis miseratione sublata est, cerua supposita: & translata ad Tauricā regionem, regi Thoanti tradita, sacerdosq; facta Dianę: cum secundū statutā consuetudinē humano sanguine numen placaret, agnouit fratrē Orestē: qui accepto oraculo, carēdi furoris causā cum amico Pylade Colchos petierat. & cum is occiso Thoante simulachrū sustulisset, absconditum fasce lignorū, unde & Fascelis dicitur, (non tantū à face, cū qua pingitur, propter qd & Lucifera Diana, & *φωσφόρος*, & *σελασφόρος* dicitur) Ariciā detulit. Sed cū postea Romanis sacrorū crudelitas displiceret, quā quam serui immolarentur, ad Laconas est Diana translata, ubi sacrificij cōsuetudo adolescentulorū uerberib. seruabatur, qui uocabantur *Βωμονίται*: quia aris superpositi contendebant, qui plura possent uerba sustinere. Licet nō nihil aliter in tragœdia Iphigeniæ in Tauris, Euripides fabulam recitet. nō enim occisum Thoantem ait, sed à Minerva monitū, ut impunē cum simulachro Oresten & Iphigeniam in Atticam abire permitteret. At uerò in sexto Seruius, de ramo aureo agens: Licet (inquit) qui de sacris Proserpinę scripsisse dicuntur, quiddam esse mysticum affirmant, publica tamen opinio hoc habet: Orestes post occisum regem Thoantem in regione Taurica, cum sorore Iphigenia fugit, & Dianę simulachrum inde sublatum haud longē ab Aricia collocauit. in huius templo post mutatum ritum sacrificiorū, fuit arbor quædam, de qua infringi ramum non licebat: dabatur autem fugitiuis potestas, ut si quis ex ea arbore ramū effringere potuisset, cum fugitiuo eius templi sacerdote monomachia pugnaret. nam fugitiuus illic erat sacerdos, ad pristinæ imaginem fugę dimicandi autem dabatur facultas, quasi ad pristini sacrificij reparationem. hæc Seruius. Sed nos iam seorsum hæc ipsa cognomina interpretemur.

Taurica igitur Diana ideo uocata, ut ex his quę hic, & in Tauropolo scripsimus, uidiisti, & præterea ex Diod. Siculo. Scribit Ammianus Marcellinus in hist. à Tauricis populis Dianam nūcupari Arsilachen, seu Orsilachen, Thoantias autem, & Thoantea, à rege ab Oreste interfecto dicta. Silius:

Mille Thoanteę sedes Fascellina diuę. Ouidius item:

Quiq; Thoanteę Taurica sacra deę. Val. Flaccus in octauo:

Illa Thoanteę tranlit deflexa Dianę.

Oresteia uerò uocata ab Oreste. Ouidius:

Sacraq; Oresteę gemitu questuq; Dianę. Idem:

Cultaq; Oresteę Taurica terra deę.

Fascelis, et interdū Facelis Diana uocata fuit, ut ex Seruio diximus: & Face-
lina quoq; ut Prob. ait. Appellata uerò uel à fasce, uel à face uel ἀπὸ φανελῶν, id
est à lignorū onere ac fasce: atq; ideo nūc prima producta, nūc correpta enun-
ciatur, ut ex his quæ subdam uersibus, facile cognoscere datur. Silius:

Mille Thoanteæ sedes Fascellina diuæ.

Quanquam Siliij hoc carmē quidam sic interpolant, Sedes Facelina Dia-
næ, propter illud Lucilij ex tertio Satyrarum, Et sæpe quod antè

Optasti freta Messanæ & Rhegyna uidebis

Moenia, tum Liparas Facelinæ templa Dianæ.

Quod ideo dictum uidetur, non tantum propter id quod paulo antè ex
Seruio recitauimus, quòd Orestes apud Ariciam Dianæ simulachrum collo-
cauit: sed ob id, quod Varro lib. Diuinarum, & Cato de Originibus tradunt,
quòd Orestes à nece matris dicitur purgatus apud Rhegium, quod à Taurica
(ut puto) Taurocinum dictum est: & Rheginos, Taurocinos uocauit Cato in
tertio de Originibus. nam eò (ut Probus etiā scribit) Orestem cum Iphigeniā
atq; Pylade dicūt materna nece expiatum uenisse: & diutius ibi uisum esse ex
arbore suspensum ensē, quem abiens Orestes reliquisse dicitur: cuius enis
& Cato & Varro meminerunt. Scribit etiam Donatus, quo tempore Orestes
è Scythia cum Pylade fuerat reuersus, surrepto numinis simulachro, & lato in
fasce lignorum, Fascelidem Dianam nuncupatā esse. atq; adhuc de Fascelide,
de qua & Hyginus in Astronom. poët. Nunc de Aricina & Nemorensi Dia-
na agamus. sic igitur culta & nūcupata à nemore Arricino, non multum à Ro-
ma distante. Suetonius Tranquillus in Caligula: Nemorensi regi, quod multis
iam annis potiretur sacerdotio, ualidiorem aduersarium subornauit. Quod
ideo ab ipso dictum est, quòd ut Strabo ait, qui ibi primus hostiam maclabat
sacerdos, rex appellabatur: serui de honore certabant fugitiui: singulisq; an-
nis ei qui renuerat sacerdotium, certandum erat cum alijs, uictor succedebat,
et hi appellabantur reges Nemorenses. Strabo καλίσταται γὰρ ἱερῆς ὁ γυνυθεῖς αὐ-
τόχρη φέρωμενον, πρῶτον δ' ἀπ' ἑρπύρας αὐτῆς. εἰς ἡμῶν ἐν ἑστίῃ, αἰεὶ περισσοπῶν τὰς ὑπὸ θεοῖς
ἔσονται ἀμυθεῖς: Qui enim uictimæ maclator prius extiterit, sacerdos institui-
tur, fugitiuus quidam uir gladium tenens, & insultus semper circumspectans,
ad tutandum strenuè est paratus. Pausanias quoq; in secundo eadem penè ait,
ubi de Aesculapio agit, qui Hippolytum uitæ restituit. ait enim, ipsum post ui-
tam restitutā in Italiam uenisse, Aricinisq; imperasse, & ibi nemus Dianæ cōse-
crasse, ubi etiā Pausaniæ tēpore singularia fiebāt certamina, & uictor sacerdo-
tiū obtinebat: certamē libero nulli proponebat, sed seruis tantū fugitiuis. hæc
fermè Paus. Hinc igit in Fastis, regnū hoc sacerdotiū uocat Ouid. & in Arte:

Ecce suburbanae templum nemorale Dianæ,

Partaq; per gladios regna nocente manu. Item Martialis in IX,

Qua Triuiæ nemorosa petit dum regna uiator. Val. Flaccus:

Solique immittis Aricia regi. Silius:

Quique immite nemus Triuiæ. Lucanus in tertio:

Qua sublimè nemus, Scythicæ qua regna Dianæ. Idem in sexto:

Parua Mycenææ quantum sacrata Dianæ

Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma.

Dicta autem Mycenæa Diana, à Mycene græca urbe, ex qua Iphigenia
illi maclanda, eius facta fuerat sacerdos, & cum fratre eius simulachrum aspor-
tauerat. Scythica etiam dicta, propterea quòd Tauri populi in Scythia fue-
rāt, unde est ablata. sic post Lucanū, Solinus: Aricie Orestes oraculo monitus,
simulachrū Scythicę Dianę de Taurica extulerat, quod priusquā Argos pete-
ret, cōsecrauit. Sanè cū sacrū nemoralis Dianę instaret, id est, Idus Sextiles, ab
urbe facibus accensis in nemus Aricinū discurrebatur. Propertius in secūdo,
Cum

Cum uidet accensis deuotam currere tedis

In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ. Ouidius in Fastis:

Sæpe potens uoti frontem redimita coronis

Fœmina lucentes portat ab urbe faces:

De Diana loquens Aricina. Papinius in Syluis:

Iamq; dies aderat, profugis cum regibus altum

Fumat Aricinum Triuiæ nemus, & face multa

Consciis Hippolytæ splendet lacus.

Porro & Nemidis etiam Dianæ templum fuit in Græcia, ut in octauo scri-
bit Strabo.

Iphigeniam Dianam cognominatam lego à Diodoro, Hesychio, & Pausa-
nia in secundo: quam ut eandem esse crederē cum Tauro polo Diana, fabulæ
quę diuersæ traduntur, faciunt. Herodotus quippe in quarto, de Tauris popu-
lis agens, & eorum moribus: Ita uirgini, inquit, naufragos immolant, & quos-
cuncq; Græcos illuc delatos, hoc modo, postquam preces peregerint, hominis
caput claua ferunt, truncum corpus proturbant è rupe, ut fertur. Est enim in
prærupta rupe templum positum, caput truci affigi quidam, truncum sepeliri
humo, tradunt. Dæmonem, cui immolant, aiunt Iphigeniam Agamemno-
nis. hæc quidem fermè Herodotus. Sed ut rem prosequamur: Iphigenia, ut
Phœdimus ait, Dianæ miseratione in ursam conuersa fuit, cum in Aulide ma-
clanda esset: uel in taurum, ut Nicander scribit. Sunt qui in anum, uel in cer-
uam. Lycophronis uerò interpretæ Isacius, rem hanc ita prodit: Cum, inquit,
Iphigenia ad aras maclanda staret, ursā, uel cerua, uel anus, uel taurus per me-
dias cucurrit Græcorum copias, quare uisa, uates sic iussit, quodcuncq; illud
fuerat, maclandū esse: Iphigenia autem quæ maclanda fuerat, in Scythiam de-
lata, ubi Dianæ templum erat, & urbs, in qua Græci immolabantur, qui fortè
illuc peruenissent. quod tandiu obseruatum est, donec Orestes cum Iphige-
nia surrepto Dianę simulachro, quod è cœlo cecidisse credebatur, in Atticam
deueneret, ubi ab Oreste, Palladis iussu & Iphigeniæ, templum Tauro poli Dia-
næ cognominatę constructum fuit. Hæc fermè Isacius. Fabulam quoq; Euri-
pides in tragœdia Iphigeniæ in tauris copiose exequitur. Tauro polię Dia-
nę meminit & Diod. lib. v. Idē & Tauro polia sacrificia Dianę & Martis apud
Amazonas uocari scribit. Strabo quoq; lib. quarto decimo, ait in Icaria insula
templū Dianæ fuisse, quod Tauro poliū à dea diceret, id quod in XVI repetit:
ubi fuit & oraculum. T. Lilius libro quarto, v Decad. Amphipolim cum iam
fama pugne peruenisset, cōkursusq; matronarū in templum Dianæ, quā Tau-
ropolon uocant, ad opem exposcendam fieret, &c. ταυροπολία, ait Hesychius
esse, quæ in celebritatē Dianę deferuntur. Phauorinus uerò, Tauro polon (in-
quit) Dianam dixerunt, quoniam ut taurus περίδοι omnia: uel quòd taurū Ne-
ptunus immiserit Hippolyto, furēte cestro per omnē ferē terrā: uel quòd Iphi-
genia è Scythia fugiens, in Attica simulachrum Dianę constituerit, & tauro-
polon Dianam appellauit. Dionysius Afer in situ Orbis, non à gente tantum
sed à tauro, Tauro polon Dianam denominatam ait: quia, ut Eustathius, ea re-
gio armentis abundet, quibus præsit dea: seu, quia Diana Luna credatur. qua-
re & Tauropus dicta est, quòd sit ut taurus aspectu. Sanè Hesychius non mo-
dò Tauro polam Dianam, sed & Mineruam uocat. ταυρῶ quoq; idem, in Tau-
ris regione Dianam nuncupatam fuisse ait. Sed & Taurica dea, & Taurica sa-
cra, ab eadem regione appellantur, ut paulo post dicemus.

Munichia Diana Athenis culta, ut Paus. in Attica ostendit. meminit eius
Callimachus in hymno, ubi interpretæ Scholiastes, Munichiam ait partem por-
tus Pirexi esse,

πορτὴν μουνικίην λιμνοσκοπέει χαῖρε.

Munichia

Munichia o custos portus salue ueneranda.

De Munichio uero loco maritimo plura Strabo. meminit & Demosthenes pro Ctesiphonte. Hellanicus uero in secundo Atthidos, Munichiam ait appellatam esse a Munichio rege, Pentaclei filio, qui & Dianę Munichię templum erexit, in quo cum Athenienses uisam Dianę sacram interfecissent, famę facta est: quā tum demum eos liberatum iri prędixit oraculum, cum eorum quispiam deę filiam sacrificasset. id quod Embarus ea conditione pollicitus est, si sacerdotium in sua familia perpetuo permanisset, & gentilitium fieret. quod cum annuissent, exornatā filiam immolauit: qua ex re factum in eos est prouerbium, qui insani ac uecordes sunt, *εμβαρο εμι*, id est, Embarus sum. plura in prouerbijis Erasmus. Ab hoc facto, scribit Arpocratio, mos inoleuit, ut inde uirgines Dianę Munichię & Brauronię consecrarentur ante nuptias, quę puellę *αργυρι*, id est urse ab eis uocarentur: a quibus & uerbum quoq; deductum *αργυροσσαι*, quo uerbo usus est Lysias & Euripides. *αργυροσσαι* autem *δεκαροσσαι*, id est decimare significat. Alij historiam aliter recitant. Puellas enim tradunt ornatas ueste crocota, nec decimo anno gradiores, nec quinto minores immolari solere. nam cum aliquando uisam cicurem in Attica, quę cum hominibus uersabatur, fratres quidam interemisset, quod sororem suam petulantius colludentem interemisset, Dianę ira pestilentia in Attica grassari coepit. unde oraculum consultum, responsumq; est redditū, tum pestilentiam desituram, si uirgines aliquas Dianę mactarent pro urse. indeq; factum uerbum quod diximus *αργυροσσαι*. Pollux uero libro quinto, *αργυροσσαι*, ait, *τας παρ θηρας ελεγγυ ο δημοσ ατημοσ*: decimari uero uirgines dicebat populus Atticus, quem locum parum expresit, qui Pollucem nisus est latinę consuetudini tradere. A Munichia & Munichion mensis Atheniensium dicitur, in quo Munichia celebritas agebatur, ut in nostro scripsimus de Annis & mensibus, &c. Huius præterea historię & mensis meminit Sophistes Libanius in ea declamatione, qua Dianam laudat: quam est operę precium legere, quoties de Diana historiam amplius nosse uolueris, multa enim in ea narrat parum protrita latinis.

Alphæa Diana, culta & nominata ab Eleis, ut docet Paus. Aiunt enim, Alpheum Dianę amore captum, eam precibus ad nuptias deflectere nequiuisset. quare ad insidias cōuersus, noctu ei uim inferre tentauit, unā cum nymphis eius comitibus. quas insidias Diana cum sensisset, luto sibi ac Nymphis faciē illeuit. ingressus Alpheus, quę nam Diana esset, minimē discernere potuit: quare illusus, abscessit. hinc Letrinæi Dianam Alpheam nominarunt: quam aliqui Alpheniam dixerunt: bene, an male, non statuo. Elæi uero Elaphiæam dixerunt, uel a ceruis, ut Pausanias existimat: uel ab indigena muliere, quam ferunt Dianę fuisse nutricē. *ελαφιολ* etiam Diana nuncupabatur, ab ictu ceruorum, & nece: sicuti & a cæteris feris, quę ab ipsa in uenatione occiderentur, *θηροκτόν* appellata fuit. Dicebat & Elaphibolia, quo nomine culta est a Phocensibus. de qua hæc legitur historia, quod cum Phocenses a Thessalis obsiderentur, suasu Daiphanti principis pyram construxere, ut si quid durius accidisset, bona in ea omnia imponderent unā cum mulieribus, id unanimiter comprobantibus. qua pyra constructa, in hostes exiure, & uictoriam obtinentes, anniuersarium Elaphibolię Dianę Phocenses instituerunt, ut Pausanias pluribus recitat. hinc factum prouerbium, *φοκίων απόνοια*, id est Phocensium desperatio, de his qui magno animo ardua & supra uires aggrediuntur. historia præterea Plut. & Stephanus meminere. Sanē Alphæa Diana *αλφειων* etiam dicitur, ut apud Pindarum notant interpretes in Pythijs: quo loco *ποταμιαυ αρτεμιδα*, id est fluuialem Dianam Pindarus uocauit, ob eandē causam. Alphæa, & Elaphiæ meminit & Strabo libro VIII. quo tamen loco Alpheonia uertit latinus

latinus interpres, cuius lucum ait ad ostium Alphęi fuisse, & templum, & quę in eo picturę.

Cnagiām Dianam coluere Lacedæmonij, a Spartano Cnagio cognominatam, qui in bello apud Aphidnas gesto captus a Castore & Polluce, & Creten sibus uenditus, cum Dianę simulachro in patriam aufugit: unde nomen deę fortita est. Paus. in Laconicis: tamen aliam ipse historiam libentius sequatur, quę nihil ad rem nostram.

Triclaria Diana in Achaia culta, in cuius festo peruigiliū celebrabatur quottannis, in eoq; hominū fiebat immolatio, quę inde sumpsit initium. nam cum in eius templo Menippus & Cometho nimia uicti cupidine coiuissent, irata dea id piaculum exegit. Longa est apud Pausaniam in Achaicis historia. De Triglantina in Hecate egimus.

Pytho Diana cognominata est etiam, quod cum Picus meus apud Hermolaum libro trigesimo quarto Nat. hist. legisset, qui id tantum innuit, ipse quid afferret amplius non habuit. ego in Corinthiacis, hoc est, libro secundo Paus. comperi, cuius hæc sunt uerba a me exposita: Sacellum, inquit, Dianę cognomine *ωδης*, Hypermetra cōstituit, cum patrē in iudicio uicisset, quod iudiciū Lyncei causa effugit. de Pytho uero, id est Suada dea, quę Suadendi dea est, plura collegit Politianus, & ego nonnulla in Poëtices historia, et in hoc etiam ubi de singularibus deis egi.

Icaria Diana in insula Icaro colebatur, ubi deę celebre templum fuit. scatebat uero capreis & leporibus præpinguibus hæc insula, quas feras qui capere ac uenari cuperet, impetrata a sacerdotibus uenia, uenatores quotquot uellent exijs capiebant: si ueniam non impetrassent, uacui a uenatione, & inanes redire dicebantur, atq; ut audaciores multabantur.

Didyma Diana a Pindaro cognominata in Pythijs, illo carmine, *ωδθβενθχεσι διδυμα*: quod et comment. obseruant. Didyma uero, ut reor, quia cum Apolline ex Latona genita *διδυμοι* enim gemini dicuntur, ut nosti.

ωιδοστροφ, hoc est puerorū nutrix Diana appellata est, ut Diodorus notat: quod ad eam infantium ac ciborum, quos ea ætas postulat, officium pertinere putaret antiqui: qua, inquit, ex causa *ωιδοστροφ* uocabatur, cuius deę templum apud Coronem fuit, ut in Messenijs scripsit Pausanias.

Pelleneā Diana cognominata a Pellene urbe notiss. de hac in Arati uita scribit Plut. eius simulachrū per alia tempora intactū māsisse: & cum a sacerdote motum de loco afferretur, aspectū ita perstringere cōsueuisse, ut a nullo cōtra aspici posset, sed ab eo oculos cuncti auerteret: nec hominib. modō uisum horrore esset, sed propinquas quoq; arbores, cum portabatur, infœcundas redderet, & immaturos foetus excuteret. quod cum Arati tempore sacerdos extratulisset, & ad Aetolos conuertisset, sic omnes consternauit, ut ne mente quidem consistenterent. Fuit & in Attica Pallenidis Minerę fanum, ut in primo Herodotus scribit, cum de Pisistrati reditu agit.

Hemerelia Diana appellata fuit, quoniam apud Clitorios Melampus quibusdam sacris et expiationibus Proetidam in Dianę templo infania ac furore sanauit: id quod pluribus in secundo de Poëtarum historia sumus executi. Diana autem ideo cognominata, a māsuetudine, quam *ήμερησια* Clitorij ipsi nuncupant. Historia in Arcadicis a Paus. exponitur.

πολυθυσαν Diana etiam uocata. & ut quidā etiam putant Proserpina, quę & ita in sacris inuocabantur, *πολυθυσανε αργεμι, πολυθυσανε κερρα*. tamen quidam hoc loco *κέρρα* non Proserpinā, sed simpliciter puellam interpretantur, de Diana. Sic autem nuncupata a simbrijs, quibus uteretur: uel quod multis ex locis audiretur, ut uenatrix: uel quod multo canum latratu frequētaretur, uel a multis sacrificijs: auctor Hefychius.

Ευκλεία, Euclea Diana Thebis culta, cui & templum positum, ubi simulachrum fuit à Scopa factum, ut in Bœot. scribit. Paus. quo loco sepultas ait Androclian & Alcidan, Antipœni filias, cuius & historiam enarrat. Ante huius deæ ædem leonem ex marmore factum, positum fuisse ferunt. Miratus sum Domitium in Attica, quam ex Paus. in latinum conuertit, quid eo loco sibi uellet: Longè posteriùs tēplū, inquit, *Ευκλείας ἀνάθημα*: ipse de suo addidit, quā Romani lustram appellant, &c. alij latinè Celebrem interpretati sunt. Eucleæ meminit & Sophocles. Eiusdē Eucleæ apud Bœotios & Locros ara & statua in foro dicata fuit. hæc in primis Diana credita: ab alijs Herculis & Myrtus filia, quæ cum uirgo interisset, meruit ut ei nubentes, priusquam conuenirent, rem sacram facerent, ut in Aristide pluribus scribit Plutarchus.

Callistes Dianæ ædes fuit in summo tumulo, ubi sepulta erat Callisto. unde factum est deæ cognomen, ut est apud Paus. in Arcad.

Auentina Diana cognominata, quod in Auentino monte Romæ in primis coleretur, quæ & Auētīnēsis etiā à Val. Maximo appellata est, cū ait: Quisquis Auentinensi Dianæ immolasset, &c. nam Ser. Tullio regnante, à Latinis templū ibi conditū fuit, teste L. Livio. Sex. Pomp. Seruorū, inquit, dies festus existimatus Idib. Aug. quod eo die Ser. Tullius natus serua, ædē Dianæ dicauerit in Auentino: cuius tutelæ sunt cerui, à quorū celeritate fugitiuos uocēt Ceruos. Dionysius tamen Alicarnas. uidetur Ancum Martiū huius templi auctorē facere. de Anco enim inter cetera ita: Post quæ Rex pecunijs quas contulerant urbes eæ omnes, extruxit Dianæ fanū in maximo Romæ colliū Auentino collocatum, legesq; in base ærea conscripsit. Decipiuntur, qui Ouidij illud interpretantur de Diana, quod est:

Luna regit menses, huius quoq; tempora mensis

Finit, Auentino Luna colenda iugo.

Nam diuersum hoc fuit à Diana Auētina, ubi nūc est ædes Sanctæ Sabinæ. L. Livius autē de æde Lunæ: Atrox, inquit, cum uento tempestas forē ex æde Lunæ, qua in Auentino est, raptam tulit. in summo enim dorso Auētini Lunæ ædes fuit. In uestibulo huius templi ex uetusto ritu bouum cornua affigebantur, cum in ceteris Dianæ templis ceruorū cornua. Causam Plut. in quæstionibus Romanis querit, & recitat: Ferunt, inquit, in Sabinis Antroni Coratio bouem insigni specie ac magnitudine natam fuisse, à uate deinde quodam monitum, si quis eam bouem in Auentino Dianæ immolasset, factum iri eius qui rem diuinam fecisset ciuitatē totius Italiæ imperio potiturā. hominem re credita, ut bouē immolaret, statim Romā uenisse. seruum interim Seruio regi clam rem omnem indicasse. illum è uestigio Cornelio sacerdoti imperasse, ut Antroni, anteq; is rem diuinā faceret, in Tiberi se ablueret, ritē præciperet: (sic enim eos qui litare uellent, facere consueffe:) Antronem cupidè profectū lauiffe, Seruium interim occupasse, ac Dianæ bouem immolasse, & cornua templo affixisse. hoc luba monumentis mandauit, et Varro: nisi, quod Antronis nomen Varro non prodidit: nec à Cornelio sacerdote, sed ab ædituo deceptum fuisse Sabinum dicit. Auentinæ Dianæ & Propertius in quarto meminit:

Phyllis Auentinæ quædam est uicina Dianæ. Martialis:

Laudat Auentinæ uicinus sūra Dianæ.

Astratea Diana sacellū habuit in agro urbis Pyrrhichi, ideoq; sibi positum, quod inde Amazones contra Græcos præliates ulterius nō processerūt, ut & uox indicat. Eodem etiā loco Amazonius Apollo cultus: auctor Pausanias.

Ifforia Diana Teuthrane & culta & dicta, urbe Laconica, à Teuthrāte condita: Paus. ubi Dianæ Ifforiæ & Aeginææ templa fuere. Ifforia, inquit Hefychius, Diana, & celebritas & locus in Sparta, meminit & Stephanus in *Ἰοσωφ*. Anyfidora uerò, alibi dicta.

φιλομείραξ: hoc est, adolescentum amatrix Diana cognominata, cuius sacellum fuit, ut scribit Pausan. in uia Siopæ euntibus ex gymnasio ad balnea, apud Elienses.

Cordaces Dianæ templum distabat, ut est apud Paus. per stadiū à sepulchro procorum Hippodamiæ. sic autē uocata fuit, à saltationis genere, quod Pelopis socij propè deam ibi existentē duxere, *ἐπιωκία* canentes: hoc est, uictoriæ carmina. Quod autem saltationis genus esset *κόρδαξ*, probè, ut puto, docuimus in primo de historia poetarum, itemq; quæ essent Epinicia.

Pyronia Diana dicta, cuius templum fuit in Arcadiæ monte Crathide: unde ad Lernæa sacra antiquis temporibus ignem sumere solebant. à quo igne, ut reor, dea ipsa Pyronia nuncupata est.

Cedreatis Diana, ab Orchomenijs ideo sic uocata fuit, ut Paus. auctor est, quod eius simulachrum in ingenti esset cedro erectum. Considerandum uerò, apud Hefychium in uocabulo *κάλαβρις*, an legendum sit *κεδρεατίδ* an *δρεατίδ* an *ἀρεαμίδ*.

Heurippa à Pheneatis in Arcadia Diana cognominata, ut Paus. scribit: cui tēplum ab Ulysse positū fuisse existimant, quod uidelicet amissos equos in eo loco inuenisset, qua ex re et cognomen factū, *παρὰ τὸ εὑρεῖν τὰς ἵππους*. Nuncupata etiam *ὑπορία* à Rhodijs, ut notat Hefychius, quasi boni transitus.

Hymnia Diana ab *ὑμνοῖς*, id est laudibus appellata: cuius templū fuit in Orchomeniorum regione, parte læua montium Achisiorum. uide historiam apud Paus. in Arcad. ubi & cultum, & sacerdotum ritum planè perscribit.

Aethiopia Diana cognominata, teste Stephano, qui & eius uarias opiniones recenset. Quidam enim sic appellatam putant à regiuncula quadam Lydiæ *ἀδιόποου* nomine, ubi coleretur. alij, quod cum apud Aethiopas uersaret, eam Apollo abduxerit. nonnulli *παρὰ τὸ αἶθευ*, ab ardore uidelicet, quod Luna sit, ut Callimachus ait. quidam, quod ea Hecate sit, quæ facibus uti putabatur, ut Erasthenes prodidit.

Persia, quæ & Persea, seu Persica Diana nūcupata, de qua sic Diodorus: Colitur, inquit, & à Persis plurimū Diana, cui mysteria instituerunt barbari: quæ, ut ait, ad suū usq; tēpus Persea dicebantur. Sedenim dea hæc trans Euphraten colebatur summa religione & cultu, cui sacræ pascebatur boues, nullo custode. Erant uerò tantūmodo signo deæ notatæ, hoc est face, uel lampade. Harum unius miraculū Plut. in Lucullo perscribit, quæ illi sacrificati obtulit. Legimus, quod in Castabalis Persicæ Dianæ fanū fuit tantæ religionis, quod ibi dicatæ uirgines (si credere dignum est) super prunas nudis pedibus ambularent, nullo nocumento. id quod tamen dæmonū illusione ad montem Soractis Hirpina quædam familiæ ad Feroniæ templum contigisse solitū, tradunt auctores: Plin. Solinus, Seruius, alij. Paus. miraculū hoc à se uisum tradit. Deam uerò ait Lydis celebratissimā, Persicā fuisse, cuius celeberrima templa fuisse præcipue in Hierocæsarea & Hypepis, in quibus sacella cum ara, cum quodam cinere haud sueto: ubi cum res diuina fiebat, sacerdos cum lignis ingrediebatur, quæ aræ supponebat, & capiti Tiaram, & manu librum tenens, legebat barbaras quasdam suas preces.

Phyllida Dianam Callixenus apud Athenæū appellare uideēt: sed quam ob rem, non sanè cōpertum habeo. Sunt qui à folijs arborū, quod ea dea, hoc est Luna, etiā potestatem habeat eorū propter humorem. Cum ego nihil ab anti quis didicerim, quisq; quam uelit sibi rationem uel afferat, uel confingat.

Corythallian etiam Dianam apud Athenæum in quarto appellatam inuenio: ad cuius templum pueri mares à nutricibus deferebantur. quidam sic appellatam arbitrantur, quod *κόρυς* pueros dictos uidemus, sunt qui *κορυδάλλου* laurum nuncupent.

Amphipyron quoque cognominari uidemus Dianam à Sophocle in Trachinijs, ea uidelicet causa, quod utraque manu facem praeferret. eadem & Hecate existimatur.

ἰοχαιρα, hoc est, sagittis gaudēs Diana, à Græcis cognominata est, uel quod dea bellica sit: unde & Polemarchi Atheniensis, qui principes erāt belli, sacris Dianæ & Martis Enyalij præerant: unde armigerā ab Ouidio nuncupatā existimari in Metam. propter arma uenationis. uel quod uenationibus dea gauderet: quare & Venationum præsidē ueteres putabāt. id quod ex eius plerisque cognominibus Phurnutus in lib. de Deorum nat. ostendit. Hoc uerò *ἰοχαιρας* epitheto, Orpheum & Homerum secuti plerique alij poetæ usi sunt.

κυνηγέτις, id est Venatricem: & *θηροκτόνος*, id est Fericidā: & *ἑλαφνολόγος*, id est Ceruicidā: & *ὄρεσιφοίτις*, id est mōticolam Dianam nuncupatā ait Phurnutus. Suidas etiā, & *ἑλόφονος* dictā ait, quod scilicet ceruos uenari crederetur, quos Græci *ἑλός* & *ἑλόφως* nuncupant. Theophilus Elaphebolon, à ceruorū infectione dictam putat. Meminit Orpheus in hymnis. eadem ratione & Elephia nominatur, cuius et Strabo meminit libro octauo. De Elaphibolia iam actum est. Hesychius etiā à feris cædendis, Dianam cognominatā scribit *θηροφόνος* & *θηροκτόνος*. Dianæ præterea canes sacri fuere, quod Phurnutus ait.

Lycæa Diana, est à lupis cognominata, à Trœzenijs, cuius ædes ab Hippolyto posita narratur, quod inde lupos depulerit: auctor Pausanias.

Pergæa Diana uocata est, ab oppido Pamphylia Perga, de qua sic Mela Pomponius: Inter eos, inquit, Perga est oppidum: & Dianæ, quam ab oppido Pergæam uocat, templum. meminit & Strabo libro decimo quarto. Hanc eandem Stephanus Pergasiam uocat.

Elymaïtis Diana, sic nuncupata, teste Porphyrio, & Hieronymo, quod Elymais regio esset ultima Perfarum ad Orientem, ubi templum fuit ditissimum Dianæ Elymaïdis: quod cum Antiochus Epiphanes spoliare conatus fuisset, à templi custodibus, & uicinis circum gentibus oppressus traditur, panicisque quibusdam terroribus in amentiam uersus, demum morbo interijt. & hoc ei accidisse commemorant Polybius & Diodorus, quod templum uolare ac diripere conatus sit. Strabo quidem apud Elymaeos Palladis ac Dianæ templum commemorat, quod Azara diceretur, ex quo decem milia talentorum ablata sint. hanc uerò historiam recitat Appianus in Syria co: & non Dianæ, sed Veneris templum Elymaeæ prodidit. ait enim, missum Popilium cum literis, ut nunciaret Antiocho, ne pugnaret in Ptolemaeos: Antiochum delibrandi tempus poposcisse. Popilium, uirga circulū duxisse, & dixisse: intra hūc delibera. Rex stupefactus, statim abitionem parauit, Venerisque Elimeæ templum spoliavit. tum demum ex ualetudine tabescens, mortem obiit, nouem annorum filium relinquens.

Amarynthiis Diana, quam & Amarysiā uocari putamus, de qua Paus. in Attica: Athmonenses, inquit, Dianā Amarysiā colunt. cuius causam cum perquirerem, nihil apud interpretes certi cōperire potui. Ego uerò, ait Paus. ita cōiectura colligo: Amarynthus in Eubœa est, ubi hanc Amarysiam colunt. nec minore pompa quæ Eubœi, eundem diem Athenienses celebrant: unde apud Athmonenses hoc nomen extitisse arbitror. hæc ille. Porro & Steph. Amarynthum Eubœæ insulā prodit, à uenatore Amaryntho nuncupatā: unde fiat gentile Amarynthiū, & Amarysium. citatque Paus. Vnde est Amarysia Diana, quæ & à nostris aliquādo Amarusia dicta est. Strabo uerò libro 9. Amarynthū ait uicium fuisse apud Eretriā, unde Amarynthia Diana. Fuisse autē apud præcos Eretrienfes celebres, colligit ex columnæ uetustæ testimonio, quam in Dianæ Amarynthiæ templo antiquitus illi erexerant, cuius etiā inscriptionem adscribit. Huius deæ & T. Liuius libro quinto Decad. quartæ ita meminit: Sacrum,

Sacrum, inquit, anniuersarium eo fortē tempore Eretriæ Amarynthidis Dianæ erat, quod non popularium modò, sed Carystiorum etiā cœtu celebrabatur. Euphronius apud Phauorinum ait, quod in Amaryntho Colænis Diana coleretur, de qua alibi plenius agemus. Porro & Cressa, et Cressica etiā cognominata cum ab alijs, tum Callimacho & Diodoro.

Soluizona Diana, hoc est, *λυσιζώνης* cognominata est, de hac Apollonij interpretes: Soluebāt, aiunt, primūm patientes zonas, & Dianæ dicabant: unde eius etiā Athenis Soluizonæ phanū fuisse proditum est. Eadem ratione & Ilithyia Lysizonos nuncupatur, teste Phurnuto. hinc Theocritus:

ἔνθα γὰρ εἰλθόντων ἐβόσαστο λυσιζώνου:

Hic ubi Lucinam uocitabat Lysizonam.

in decimosextimo

Edyll. Orpheus in hymno:

λυσιζώνε, φίλοις σε, κυνήγετε, λυσιμέριμνε.

Legimus & græcum epigramma de zona soluta. & Catullus noster de eadem re nec semel meminit, ut:

Quod zonam soluit diu ligatam.

Latini Virginesem deam pari ratione uocauere, ut alibi docuimus. Sed et soluere pudorem legimus dici, propter uincula castitatis, ut Seruius docet in quarto Aeneid. in eo:

Spemque dedit dubiæ, soluitque pudorem.

Quin & Homerus in Odyss. *λυσε δ' εἰ ζώνην* dixit, id est, Soluit autē ei zonā. Sanè sunt qui zonā tum solui tradiderunt, cum primū nupti puella traderet: quo modo Homerus & Catullus. alij uerò, cum primū puellæ pariunt, id quod Apollonij interpretes: unde & Lysizonæ Dianæ templum apud Athenienses. Meminit & Lysizonæ Dianæ Hesychius. Sanè & Latini ita tradunt, ut est apud Festum: Cingulo noua nupta præcingebatur, quod uir in lecto soluebat, factum ex lana ouis: ut sicut illa in glomos sublata coniuncta inter se sit, sic uir suus secum cinctus uinctusque esset, &c. Meminit idem in Cynxia Iunone.

Cnacalyia Diana à Caphyris culta, cognominata uerò à monte Caphyris propinquo, qui Cnacalos uocabatur: auctor Pausanias.

Condyleatis Diana, appellata à Condyleo loco, qui non plus stadiis distat à Caphyis, ut idem scribit Paus. Huius tamen postera ætas cognomen mutauit, & pro Condyleatide *ἀπαγχλωμένη* uocitata est. nam pueri quidā pro templo ludentes, restem fortē inuentā collo imaginis Dianæ iniecere. Sed Dianā ferunt suspendisse inijcientes. id quod Caphyiatæ intelligētes, pueros ipsos quasi sacrilegos lapidauerunt: tum post euenit, ut eorum uxores morbo quodam correptæ abortirentur. Consultum super hac re oraculum, Pythia respondit, pueros sepeliendos, & quotannis eis sacra faciendā. qua ex re *ἀπαγχλωμένη* Diana, id est strangulans, pro Condyleatide est nuncupata.

Sciaditis Diana à Scia uocitata, qui locus à Megalopoli tredecim stadiis distabat: cuius templum Aristodemus tyrannus, ut docet Pausanias, condidisse dicebatur.

Angitas etiā Dianæ nomen, & fluuij non longè à Pangeo decurrentis, ut Hesychius prodit.

ἡγεμόνης ἀρτέμις: Hegemones Diana, id est ducis fanū stadiis quatuor ab Acaesio urbe distabat, de qua in Mercurio Acacesio meminimus. nam Dianam Cereris, non Latone filiā, Aeschylus fuisse ait, Aegyptios imitatus: ut & Pausanias refert. Porro hæc de Hegemone Diana historia prodita est. Aristomelidas Orchomeniorū, qui in Arcadia fuere, tyrannus, Tegeatidis uirginis à se uitiatæ custodiā Chronio commisit: quæ priusquam ad tyrannū reduceret, præ metu ac pudore sibi manus intulit. Chronius per quietē à Diana excitatus, Aristomelidan occidit, & Tegeā aufugiēs euasit, atque ex eare ducis, id est *ἡγεμόνης ἀρ-*

eadem consecrauit. Meminit ex Hegemonies Dianae Hefychius, qui & Venerem hoc eodem nomine fuisse scribit. Sedenim & apud Lacedaemonios fuisse legimus *δρομον*, id est cursus locum, in quo, ait Paul. sua etiam tempestate adolescentes sese cursu exercere solebant. & a cursu discedentibus, Dianae *ηγυμαχης* appellatae templum fuit, quae scilicet ad pugnam deduceret.

Limniatidis Dianae templum fuit apud Tegeates, ab ea urbe 7 stadiis procul: decem uero ab eadem, Cnateidos Dianae fanum. Sanè hoc nomē apud Cor. Tacitum lib. 4. ita legitur: Audite, inquit, dehinc Lacedaemoniorum & Messeniorum legationes, de iure templi Dianae Limenitidis, quod suis a maioribus, suaque in terra dicatum, Lacedaemonij firmabant annalium memoria, uatumque carminibus: sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac post C. Cesaris & M. Antonij sententia redditum, contra Messenij ueterem inter Herculis posteros diuisionem Peloponnesi protulere: & cetera, quae sequuntur, mēdosa, nec ideo ascripta. At uero Artemidorus lib. 2. ubi de deis agit, Dianā ait *λιμνίτιν* dictam, & piscatoribus bene significare: a stagno uidelicet nuncupata. Porro & alicubi apud Paul. me legisse recordor, Limneam etiam Dianam appellatam: nunc locus non succurrit.

Lycaotidis Dianae templū fuit in Lycoa urbe, & eius item deae eueum simulachrum in monte ad meridiem, ut in Arcad. Pausan.

Chitone Diana ab Atticae populo, uel potius a tunica cognominata, quae graece *χιτώνη* dicitur. de hac Callimachus in ipsius deae hymno:

πότενια πολυμέλαστρε, πολυπτόλι χάρει χιτώνη. id est,

Urbibus & domibus multis ueneranda Chitone, Salue.

& item in hymno Iouis meminit. Solebant enim ueteres infantium uestes ipsi deae Dianae suspendere. Stephanus & Chitonem hanc deam, & Chitoniam uocari ait, ex Menippi Byzantij sententia. Epicharmus in Sphinge, Chitoniam quis concinat mihi melos. Athenaeus libro quarto decimo, apud Syracusanos scribit peculiare fuisse Dianae Chitoniam (sic enim ipse legit) salutationem, & tibiarum modulum. Porro, nisi mendum sit, Hefychius Dianam & *κιθωνέων* uocauit.

Oenoatis, *δινωάτις* Diana etiam cognominata est, ut Hefychius ait, ab Oeno Argiua. Oene ciuitas fuit agri Argiui, ut in primo Hecataeus apud Stephanū. Horus uocat Oenoen, unde sit Oenoatis Diana, quae a Proeto erecta fuerit.

Stymphalia Diana uocabatur, ut est apud Paul. a Stymphalo Arcadiae urbe, iuxta cuius deae templi tectum Stymphalides aues fuisse fabulatur. Sed de his auibus in Hercule nostro plura diximus, & nobis longè plura Paul. Stymphaliae etiam Dianae Stephanus meminit.

Colanias Diana cognominata a Colano uiro, qui, ut Myrrhinusij tradunt, rex fuit ante Cecropem, quod Pausan. obseruat. Hellanicus autem, Colanum a Mercurio oriundum, ait ex oraculo Colanidis Dianae templum condidisse: & Phænodemus in quarto. sed Euphronius in Amaryntho, Colanida ait fuisse appellatam, propterea quod Agamemnon ei sacrificauerit ex cera *κόλον*, id est hircum sine cornibus: ita ego interpretor. Metagenes in Auris, meminit Colanidis: & Aristophanes in auibus. unde locus non amplius Colanias, at Diana Acanthia. Meminit & Suidas: qui praeterea subdit, etiam hoc nomine genus uolucris significari. Fuit et Diana Hefychio Colemanis, quae a Coleman nomen sortita est, nisi perperam legatur.

Coloena, *κολοήνη* Diana etiam appellata, teste Strabone in 12. a lacu in Sardiniana regione, qui Gygaeus prius, mox *κολώνη* nuncupatus est. ibi sunt Hermi & Caystri campi: & templum fuit Dianae Coloenes. quod maxima habebatur ueneratione. in eius siquidem celebritate simiē saltare ferebantur, qua in re suam non uult fidem Strabo astringere.

Opis,

Opis, *ὀπίς, ἢ ὀπίς*, nomen Dianae apud Graecos, ut testantur Callimachus & Macrobius, qui ex Alexandri Aetoli poetae graeci epigrammate, in libro qui inscribitur Muse, hoc carmen citat:

ὕμνησαι ταχέων ὀπίων βεβητησάων ὀπίων.

Scripsimus et ipsi in primo de Poetarū historia, Hypingos, Vpingos, fortasse non male uocari cantica & carmina quae Dianae dicata fuerant. Dicit uero Vpingi, ab Vpi, ipsius Dianae patre, cuius in tertio de Nat. deorum Cicero meminit. Vnde & Diana ipsa & Vpis, & Opis interdum uocata est, prima producta. Nam Ops Opis, pro Saturni coniuge, prima correpta profertur. Tibullus:

Idē currus ille sequatur Opis.

Callimachus in Dianae hymno, Vpis meminit.

ὀπί ἀνασσα θυώπι φαισφόρε, &c.

Hoc est, Vpi regina pulchri aspectus, lucifera, &c. quo loco Glossema causas, cur Vpis Diana uocetur, habet. Sed ea praecipua est, a tribus puellis hyperboreis, Vpi, Hecaerge, & Loxo: quae Dianam & Apollinem aluere. a prima Diana nomen sumpsit, & reliquis duabus Apollo. uel Vpis dicta *ωπερά τὸ ὀπίεσθαι*, id est, a curandis parientibus. Idem Callimachus in hymno Delis:

ὀπίς, τελέεσθαι, καὶ ἐν αἰσίων ἐκαέργυ: Id est,

Vpisque, Loxoque, & firma aetate Hecaerge.

Porro & Palephatus in libro *ἄπιστων*, Dianam (inquit) Thraeces uocant Bendiam, Cretes Dictynnā Lacedaemonij Vpin. Sed Vergilius cum in quarto Georg. tum & in XI. Aeneid. Opin non Dianam, sed sociam comitemque Dianae facit, ut in illo:

At Triviae custos iam dudum in montibus Opis. & paulo post,

Opis ad aethereum pennis aufertur Olympum.

Ops uero pro Rhea dicitur, Saturni coniunx, ut alibi notatum: licet & docti quidam, etiam Opis uocent. Sanè & Hecaerge Diana dicta, quod Paus. Herodotus alijque, & nos in Olenis uatis uita, de Poetis lib. tertio, retulimus.

Coccoca Diana in Olympiis quare sit dicta, ignoratur. Pausan.

Elusia Diana nuncupata ab Ephesijs, scribit Hefychius. Me praeterit, an eadem sit quae Lusina Diana dicitur, de qua in Cerere Lusina actum est, & de qua etiam Callimachus meminit in hymno.

Chia Diana, ab insula Chio uocata, in qua posita & facta ab Anthermi filijs, eius insulae indigenis. de qua sic Plin. lib. XXXVI. Et in ipsa, inquit, Chio narrata est operis eorum Dianae facies, in sublimi posita, cuius uultum intrantes tristem, abeuntes exhilaratum putabant.

Neleidam Dianam nuncupatam legimus apud Milesios. Sic uero appellatam existimo, a Neleo, ex cuius filijs longè potentissimus fuit Phrygius. hi autem secesserant, relicta Mileto, Myuntem, dumque ibi manerent, Pieria puella uehementer amata a Phrygio impetrauit, ut pax inter eos componeretur, quo Pieria cum puellis comitibus ad Dianae Neleidis templū impunè quotannis proficisci posset. qua adepta, apud utrosque Milesios scilicet & Myuntios, illud inter nubentes emanauit: Sic amer, ut Pieriam amauit Phrygius, quod & in prouerbium deduxit Erasmus.

Priapinam Dianam commemorat Plut. in Lucullo. Scribit enim, post illam ingentē uictoriā, qua Lucullus Mithridatē omni maritima potestate priuauit, creditū esse, coelestis numinis ope eam gloriā Pop. Ro. Lucillum peperisse. Ferunt enim, ait, Priapinae Dianae indignatione tam uastam Ponticos tempestatem inuasisse, quia hi spoliato templo, deae quoque statuam abstulerant.

Delphinia Diana cognominata: repetere quae in Delphinio Apolline copiose differuimus.

Astyrena Diana, ut scribit Strabo lib. XIII, nuncupata fuit ab Astyra, qui

iiij h uicus

uicus fuit in regione Troiana, & lucus ipsius Dianæ. Sedenim Stephanus A-
styrenam Dianā uidetur ab Aftyro Italiae deducere: & Mineruā Aftyrida esse
uult, à Phœnicia ciuitate circa Rhodum. Ait enim: Aftyra genere neutro, nu-
mero plurali, ciuitas Mysia, apud Troada. Dicitur & singulari numero, Afty-
ron. Fuit & uicus proximus Adramyttio, ut ait Strabo. Fuit & urbs Phœni-
ces circa Rhodum, in qua colebatur Minerua Aftyris. Est & Bœotie, ad Pot-
nias, ut Charax scribit in secundo. Est & regio Italiae, cuius gentile Aftyrenus,
à qua Dianæ Aftyrenes templum.

Bubastis Diana cognominata ab Aegyptijs, unde & urbi nomen, ubi con-
uentus quotannis agebatur in honorem Dianæ, ut Herodotus auctor est. Ste-
phanus uerò & Strabo: Bubastus, inquit, ciuitas Aegypti, quā Herodotus
Bubastin per iota enunciat, unde nomen gentile Bubastites, & urbs Bubasti-
tis. Bubastus autem & ciuitas & templum Dianæ, & nomos, id est prefectura
Bubastites. Dicitur & Bubastius à Theopom. Aegyptij uerò Bubaston ælu-
ron, id est felem nuncupant. Hæc Stephanus. Ouid. in Metamorph.

Sanctæq; Bubasti, uarijsq; coloribus Apis.

Bubastia sacra etiam Græti in poemate de Venatione memorat, deli-
no agens, ita canens:

Vix operata suo sacra ad Bubastia lino,
Velatur sonipes æstiuæ turba Canopi.

Panagæa Diana prouerbio dici solita, ut scribit in Prouerbijs Erasmus,
de errabundis, ac impensius peregrinationes amatibus, quod talis Diana fu-
isse dicatur. Sed cur Panagæa uocetur, non affert.

Elæa Diana, teste Strabone libro octauo, nuncupata ab Elos, qui locus qui-
dam penes Alpheum à quibusdā dictus est. alij urbem Laconicā dixere. Sunt
qui maritimum oppidulum ita appellarunt, quidam circa Elos elorium, siue
paludem, ubi Dianæ Eleæ templum situm fuit, Arcadiae subiectum. nam Ar-
cades eius sacerdotium gerebant. Est apud Plutarchum in Græcorum proble-
matis, Dianæ etiam templum insigne fuisse in Elide, quod Aristarchium nun-
cupabant, quod cum Sambicus diripisset, tandem poenas dedit: unde pro-
uerb. apud Elæos fuit, *δ' ἄνθρωπος σαμβίκου πάθει*, hoc est, grauiora Sambico pati:
de ijs qui graua iuste patiuntur.

σωτῆρα Diana cognominata, salutarem latinè dicere possumus. Domitius
tamen in Attica, Sospitem eleganter uertit. Huius diuersa simulachra & tem-
pla legimus: primum apud Træzenios à Theseo erectū, ex uictoria Asterio-
nis Minois filij. simulachrum uerò ita describitur, *σωτῆρας ἀρτέμιδος*, id est so-
spite Dianæ. Cum Mardonij Perse exercitus milites agrum Megarenses po-
pulati, Thebas ad Mardonium ducem redire uellent, Dianæ numine noctem
interuenisse, eosq; locorum itinere ignaros aberrasse in partes regionis mon-
tanas. ubi cum hostilem exercitum in proximo esse suspicarentur, sagittas emi-
sisse: quarum percussu, quoniam rupes proxima gemitum edebat, ardentio-
res, ut aiunt, ad sagittandum facti sunt, putantes hostium corporibus sagittas
contineri. Interea dies illuxit, hostesq; subiere. qui cum armati aduersus iner-
mes ac sagittis uacuos dimicarent, multos ex his interfecere. cuius rei gratia
Dianæ *σωτῆρας* simulachrum erexerunt. Ibi & duodecim deorum imagines,
quæ Praxitelis artificio attribuuntur: Dianam uerò ipsam Strongylion effin-
xit, auctor Pausanias. Non salutis nomine tantum Dianam, sed & libertatis le-
gimus. Nam, ut Artemidorus scribit in secundo, Eleuthera Diana culta fuit à
Lycijs, cap. XXXV.

Sarpedoniæ Dianæ, ait Strabo libro quartodecimo, in Cilicia fanum fuisse,
& oraculum: ubi numine perciti responsa dabant.

Orthosia Diana cognominata, cuius Pindarus in Olymp. meminit, & Hefy-
chius.

thius. denominata uerò ab Orthesio Arcadiae monte: *τρεῖς τὸ ὄρη*, id est ab
erigendo & subleuando, quòd scilicet hæc dea parientibus opem ferat. Memi-
nit præterea Lycophron, & Phauorinus, interpretesq; Pindarici.

Coryphea Diana, sic cognominata, quòd in montis uertice templum habe-
ret. Sunt qui Coryphaeon montem dicant prope Epidaurum, in quo Diana
coleretur: auctores Pausanias & Stephanus. nos quoq; in Telephide uita docui-
mus, quòd Telephilla de hac dea carmen scripserit.

Magnesia Diana, nominata ab urbe Magnesia, cuius meminit Vitruius
libro tertio, cum de sacris ædibus agit. ait enim, Pseudodipteri, cuius formam
describit, exemplar Romæ non fuisse: sed Dianæ Magnesia, Hermogenis
Alabandi.

χρυσολάκαρυ Dianam Homerus, alijq; poëta cognominant: hoc est, Colum
auream habentem. Vide hymnum Homeri, in Venere.

χρυσή & *ἀρτέμις*, uocata ab Homero & poëtis, quòd conspicua sit habentis au-
reis & pulchris. iam sæpius dictum, aurum poni pro pulchro & insigni: ut Ve-
nus aurea, *χρυσολάκαρυ* & *ἀρτέμις*, & id genus multa.

Cercæa Diana uocata, quā celebrat in primis Arrianus in historia Alexan-
dri Macedonis libro septimo. ait enim inter cetera, eius simulachrum relatum
ex Asia Athenas, in Græciam, Alexandri iussu, quod antea fuerat à Xerxe rege
cum alijs plurimis ablatum.

μερόσσα, Merocsa Diana nuncupata: quidam à Meroc deducunt, quæ &
urbs & insula est, uel Aethiopia, uel Aegyptiaca. Est & Meroc, ut ait Stepha-
nus, ad orientem, non longe à Daphne Antiochia, cuius gentile nomen est
Meroæus, uel Merusius, nomē iuxta celebratē. at Theopompus Merusium
in XXXIX Philippicorum regiunculam scribit esse: & qui eam incolunt, si-
militer Merusij dicuntur, & inde Merocsa Diana. Abest autē hic locus à Sy-
raculis stadia LXX. auctor Stephanus.

Gazoria Diana, culta & denominata à Gazoro urbe Macedoniae, ut idem
scribit Stephanus. Gentile nomen à Gazoro, Gazorius: unde Diana dicta.

ἵππινα ἀρτέμις, id est Equestris Diana, nuncupatur ab interpretibus Pindari
in primo Nemeorum hymno; quo Chromium Aetnaeum uictorem in Ne-
meis celebrat Pindarus. Scribunt quidam *ἀρτέμις τῆνδε θεὸν ἵππινα*: quo pa-
cto, paulo antè notauimus & *χρυσήνιον* ab Homero nuncupari, quòd uidelicet
aureas habenas habeat.

Aristobula Diana, id est optimè consulens nuncupata. Scribit Plutarchus
in uita Themistoclis, quòd cum in eum inuidia quadam Atheniensis populus
inuectus esset, ipse ut eum ad saniores animum mentemq; conuerteret, ma-
gis incitasse, offendisseq; cum Dianæ templum dedicauit, quā Aristobulam,
id est optimè consulentem appellauit, ut quæ optimè ciuitatis Græcorumq;
saluti consuluisset. Subdit idem post: Fuit in Aristobule templo Themistoclis
signum, idq; ad nostram usq; permansit ætatem, &c. hæc Plutarchus. Aristobu-
le deæ meminit Artemidorus in secundo. Sanè & *ἀρίστω*, & *καλλίστω*, id est opti-
mam pulcherrimamq; Dianam cognominatam, ait Pausanias in Attica.

L A T O N A.

Latona, quæ græcè *λητώ* dicitur, eum Diana iunximus, quòd illius & A-
pollinis mater fuerit. Hæc autem Coëfilia traditur, unde ab Orpheo in
hymnis *κοιαντίς* forma patronimica dicta est. *διδυματόν* etiam cogno-
minata, hoc est Gemellipara, propter Dianam & Apollinem liberos. La-
tonæ gallum gallinaceum in amore existimatum ab antiquis, ait Aelianus,
quòd ei parturienti affuerit, & quòd etiam nunc parientibus adsit, eisq; faciles
partus efficiat. Culta uerò fuit Latona, cū à Græcis, tū maximè ab Aegyptijs,
cuius

cuius & celebre oraculum in Bute urbe fuisse, legimus apud Strabonem in ultimo, & Herodotū in secundo, qui & ipsum copiose describit. Alibi tamen ait, Isin matrem Apollinis & Dianæ, hoc est Hori & Bubastis: sic enim eos Aegyptij uocabant, ut suis locis ostendimus. Latona uero eorū nutrix, quo loco ad oraculum ipsum describitur. Prima quoque Latona censetur inter VIII deos, quos summo cultu uenerabantur Aegyptij, & primos deos existimabant ante XII, qui & à Græcis & Romanis (ut iam dictum est) celebrabantur. Fuerunt & tertij dei nuncupati, qui à XII qui secūdi fuerant, pro creati putabatur. Noturna Latona quare cognominata sit Plutarchus & Eusebius in tertio Preparationis euang. ostendunt. Apud insulam Hyperboream, ad Oceanū, ubi natam Latonam ferunt, regia urbs Apollini sacra fuit: cuius ciues quod cotidie cantu deum ipsum colerent, erat eorum nemo non citharista: quod Bap. Leo in septimo Architect. libro recitat. At cætera quæ fabulosa de Latona traduntur, ex poetis leges. Sufficiat hæc tantum dixisse pro instituto nostro.

I S I S.

Quoniam Isin Diodorus Siculus, & Plutarchus, alijque eandem esse cum Luna tradidere, ideo & ipse in hoc Dianæ Syntagmate conscribam. Isin autem eandem cum Luna esse docent simulachra, ut Plut. ait, quoniam κρυσφόρα, id est cornigera, ad Lunæ similitudinem effingebatur: & μελανισόλη, hoc est nigris uestibus: quibus occultationem & adumbrationem eius significabant, in quibus desiderio & amore capta, solem sequi uideatur: hinc quoque in amatorijs eadem inuocabatur: & ab ea amatoria, ut ait Eudoxus, subministrari dicebantur. Sed enim Isis certe credita est Aegypti genitrix: qui per sistri motum, quod gerere fingebatur in dextra, Nili accessum significabat: per situlam, quam sinistra retinebat, omnium lacunarum fluentiam ostendebat, ut in VIII. Aeneid. cōment. Seruius docet, qui & eam ait terram Aegyptiorum lingua esse. Scribit Macrobius in Satur. Isis, inquit, cuncta religione celebratur, quæ sit uel terra, uel natura rerum subiacēs Soli. Hinc est, ait, quod continuatis uberibus corpus deæ omne densetur, quia uel terre, uel rerum naturæ alimento nutritur uniuersitas. Sanè huiusmodi simulachrum repertum Romæ fuit, cum ego ibi optimam uitæ meæ partem ingratis contererem. Vidi & nominata uetustum Hadriani, in cuius tergo hæc ipsa effigies inerat, quod his diebus Saluatus Cardinalis per octauium Pantagathū mihi ostendit. Alij Isides duas fuisse uolunt: id quod Picus meus in suis commentarijs scriptum reliquit. Sunt qui nauiculam in sinistra illi imponant, eamque coronatam abrotano dicant, alij in manu abrotanum ipsum statuunt. Fuerunt qui deam Syriam eandem facerent cum Iside: sed ex lib. Luciani de dea Syria, facile redarguuntur. Alij Pallada, plerique Cererem: quod & in Iside & Osiride Plutarchus notat. hinc & Thermophoros cognominata est, ut Diod. scribit: nam & leges Aegyptijs statuit. Fabulam quidem uulgatam apud poetās de Io, minus hic ascribo: eam cū ex Græcis tum Latinis leges, sed in primis apud Ouid. in Metamorph. & Luciani Dialogis: unde Inachis appellatur, à patre Inacho fluuio. Propertius in primo:

Argus ut ignotis cornibus Inachidos. Idem de sacris, quæ suo tempore Romæ agebantur:

Atque utinam Nilo pereat quæ sacra tepente

Misit matronis Inachis Aufonijs. Idem & in secundo:

Io uersa caput primos mugierat annos,

Nunc dea, quæ Nili flumina uacca bibit.

Quæ sacra Ouidius in Arte, & Iuuenalis & Iosephus & alij detestantur. Est apud Plutarchū proditum, Isin alios dixisse Prometheo natā, alios Mercurio: quorum hic grammaticā & musicam, Prometheus uero sapientiam & prouidentiam

dentia inuenit. In Hermopoli quoque Isin musarū primam, eandemque iustitiam & sapientiam uocarunt Aegyptij. Si uero de Iside plura cupis, totū Plut. librum de Iside lege. Sanè Isis, ut idem Plut. tradit, Myrionymos à nominum diuersitate nūcupata fuit. *οὐδὲν* astrū Isis apud Aegyptios uocari, testis est Horus: uel Philippus potius, qui eum in græcum sermonē conuertit. Summaten deam Isin uocat Apuleius in decimo de Asino: & esse ostendit unam, diuersis tamen nominibus à diuersis nūcupari: quā partē, si modò breuiter scire cupis quæ dea Isis ab antiquis crederet, legere ne pigeat. ea si non locutionis candore, at certē te eruditione nō uulgari iuuabit. Scribitur ab Aeliano in lib. de Animalibus, Copton urbē esse Aegyptiā, in qua Isis coleret eo cultu, quo aut cōiuges, aut liberi à lugentibus afficiuntur. eoque loco quo Isis sic colitur, perniciosi & mortiferos esse scorpiones, qui morsu statim necent: quos ut uident, omni diligentia ac arte student Aegyptij, & cum alijs cautionibus, tum ad Isidis fanum capræ feræ omnibus tegumētis nudæ inter scorpiones humi iacentes, ab illorum acerbitate integræ incolumesque permanēt: ex quo fit, ut Coptite eius generis capras foeminas ad diuinitatem & religionem consecrent, & religiosiss. colant, & deæ ipsi Isidi gratissimas putent, mares uero immolent.

τιθῆναι, id est nutrix Isis cognominata: & *παυδ'εχης*, hoc est, susceptrix, ut ex Platone Plut. recitat, quod dea ipsi foemina, & totius generationis susceptrix crederetur.

Linigera Isis à nostris dicta est, quod eius sacerdotes lineas uestes induerentur. Ouidius:

Nunc dea linigera colitur celeberrima turba. Idem:

Vidi ego linigeræ numen uiolasse fatentem

Isidis, Isiacos ante sedere focos. Iuuenalis:

Qui grege linigero circumdatus, & grege caluo.

Nam Isin ferunt intellecta Osiridis nece, caput totondisse: qua ex re & eius sacerdotes caput rasitare solebant. Sed de rasitatione capitis secundū morem Aegyptiorū, aliarumque nationū, Hebreis interdīcta, longam annotationē con feci, atque ideo hic à me prætereunda. Illud etiam ab Aeliano proditū legimus, deæ Isidis simulachra ab Aegyptijs effingi solita, ut quodā diademate aspīdū coronarentur: illi uero Thermotin aspīdē uocabant. Huiusmodi uetustum nominis me uidisse recolo apud Augustinū Mustiū nostrū. Idē quoque Aelianus, ubi de uulturibus agit, uulturē lunoni sacrum fuisse ait apud Aegyptios, & eius uolucris pennis Isidis caput redimi solere, & uestibulorum fastigia exornasse.

Isidis pompam in Metamorph. his uersibus describit Ouidius:

Inachis ante thorum, pompa comitata sacrorum

Aut stetit, aut uisa est: inerat lunaria fronti

Cornua, cum spicis nitido fulgentibus auro,

Et regale decus: cum qua latrator Anubis,

Sanctaque Bubastis, uariisque coloribus Apis.

Quique premit uocem, digitoque silentia suadet.

Sistraque erant, nunquamque satis quæ situs Osiris,

Plenaque somniferis serpens peregrina uenenis.

Hactenus Ouidius. Sed et Apuleius etiam longo ordine describit. Isidis quoque gesta in eius columna breuissimè descripta Diod. Siculus commemorat: Ego Isis sum, Aegypti regina, à Mercurio erudita: quæ ego legibus statui, nullus soluet. Ego sum Osiridis, ego sum prima frugū inuentrix. Ego sum Hori regis mater. Ego sum in astro canis refulgens: mihi Bubastia urbs condita est: Gaude Aegypto, gaude, quæ me nutristi. Plutarch. quoque in libro Isidis & Osiridis, pauimentum templi Isidis, inscriptum his literis refert: Ego sum quicquid fuit, est, & erit, nec meum peplum mortalium quisquam retexit. hoc est Græcè: ἐγὼ εἶμι πᾶν τὸ γεγονός, καὶ ὄν, καὶ ἀρόμενον, καὶ τὸ ἐμὸν πέπλον ὅδ' εἰς τῆν θνητὴν ἀπέειπε

ἀπειλάων. Scribit & Cornelius Tacitus, Ilin cultam fuisse quoque à Sueuorum Germanorum parte, eidemque eos sacrificasse. Tacito ipsi parum compertum, unde origo & causa peregrino sacro. signum apud eos ipsius deae in modum liburnae nauis figuratum fuit. Putarim ego id significasse, quod de Iside nauigio in Nauigijs scripsimus: tamen si parum, ut dictum est, Cornelio compertum. Sed & Lucianus nauigationi praesse facit, in Dialogis deorum.

Atmislis etiam uocata fuit, id quod ex Epiphanijs scriptis uidemus: Si uero, inquit, de Iside sermonem facturum sum, quae iam & Atmis & Io appellatur, filia quidem Aspidis Cappadocis, qui & Inachus uocatus est: eius actiones re ferre erubescam, &c. quae de eius deae impudentissimis sacris exequitur.

SYNTAGMA DECIMVMTERTIVM DE VENERE, ADONIDE, VULCANO, CVPIDINE, GRATIIS, AD C. V. PROSPERVM PASETHVM.

Accipe & hoc alterum Prosper, V. C. Syntagma, in quo Venerem, Cupidinem, Adonim, Vulcanum, & Charites, qua potuimus breuitate complexi sumus. Incunda, ut opinor, nec ingrata erit lectio: qua à laboribus publicis Pot. Tribunitiae, et praelectionibus possis aliquando, tanquam in diuerticulum (ut certe est) uoluptatis te recipere. Sit uero, cumq; tamen, eodem animo nostra accipias, quo una mihi frequentius exhibes, etsi non pares meas esse uires uideo: debes certe animum, non exile librare munus. quem si cernere queas, dicas, Quam sunt imparia uoluntati munera. Sed recte factum est à magnis philosophis, qui magnanimitate quidem in magna & ampla dando mentiuntur: sed ea plerumq; bona uoluntas, quae parua sunt, maxima esse facit. Vale.

VENVS, ADONIS, VVLCANVS, CVPIDO, CHARITES.

Venus dea à latinis nūcupata, à graecis ἀφροδίτη, generationis uoluptatisque dea, & formae, credita à gentibus: ideoque dicta Venus, quod ad omnes res ueniat: uel quod per eam omnia proueniant. haec ferme Cicero. Varro uero: Poetae, inquit, de caelo quod semen igneum cecidisse dicunt in mare, ac natam esse spumis Venerem, coniunctione ignis & humoris, quam haberent, uim significantes Veneris, à qua ui natis dicta uita, & illud à Lucilio:

Vis est uita, uides, quae nos facere omnia cogit.

Veneris antiquum non fuisse nomen, Cincius & Varro testes sunt, qui nec graecum eius, nec latinum sub regibus fuisse, apud Macrobiū testatur: quod mirum tamen uidetur, cum Aphrodite toties Homero & Hesiodo nominetur. Sanè Cic. quatuor Veneres commemorat, in tertio de Nat. deor. Venus, inquit, prima Coelo & Die nata, cuius in Elide delubrum uidimus. Altera spuma procreata, ex qua & Mercurio Cupidinem secundum natum accepimus. Tertia Ioue nata, & Dione, quae nupsit Vulcano: sed ex ea & Marte natris Anteros dicitur. Quarta, Syria Syroque concepta, quae Astarte uocatur, quam Adonidi nupsisse traditum est. haec quidem totidem uerbis M. Tullius. Venus à Graecis ἀφροδίτη, & ἀφρογενεα nuncupata est, ab ἀφρω, id est spuma, quod ex Vrani, id est Coeli testiculis & maris spuma ipsa nata fingatur. uide Hesiodi Theogoniam. Alij ἀλιγενή, hoc est Saligenam, eadem ratione nuncupant, ut Plut. ait. Sunt qui παρὰ τὸ ἀφραίνω, id est insanire dictam arbitrentur: unde Euripidis illud, τὰ μῦθαι γὰρ παρὰ τὸ ἀφροδίτην βροτοῖς. id est, Nam stulta proxima Venus mortalibus: id quod etiam subinnuit Phurnutus. Aristoteles ideo Aphroditen appellatam dicit, quod feminis natura spumosa sit: id est ἀφρώδες. qua etiam

etiam ratione ipsum semen album est, ut spuma. Sedenim Didymus Aphroditen dictam putauit, παρὰ τὸ ἀβροτῆος διαίτης, hoc est, à mollicie uitae, media litera in aspirata uersa in compositione: id quod & in simplicibus aliquando inuenimus, ut βρύες pro φρύες. Veneris etiam simulachra uarijs diuersisque modis antiqui effinxerunt: nunc puellam in concha è mari exeuntem, hoc est Anadyomenen: nunc ut mulierem, manu concham tenentem, rosas, floribusque coronata, pone quam Charites, & hinc & hinc Cupido & Anteros. Phurnutus illi etiam comites facit, Mercurium & Pitho, ut paulo post dicam. Curru etiam uectam aliquando legimus, columbis tracto, ut in sexto facit Apuleius: quod & Phurnutus interpretatur, propter columbae puritatem & castitatem, propterque oscula, ut in Peristerae puellae fabula, in hanc uem conuersa, Lactantius grammaticus retulit. Alij cygnis uehi dixerunt, ut Horatius in tertio Odarum, item Ouidius & Statius: hic in Epithalamio dicens, Amycleos ad frena cita uit olores: ille in Metam.

Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Sed & Philostratus in Cupidinum imagine cum argenteo speculo effinxit, & cum sandalijs inauratis, cum aureis fibulis. Talem uero ego aliquando me uidisse remetior in uetustis quibusdam nomismatibus. Idem etiam Philostratus in secundo libro Imaginum, eam ex ebore in myrtetis effinxit. Plutarchus autem in praecipuis connubialibus, Venerem scribit testudinem pedes calcantem Eleis Phidiam effecisse, ut domesticae custodiae & silentij mulieribus symbolum esset. Idem Plut. in libro de Iside & Osiride, de hac Venere agens, ita interpretatur: quod uirgines custodia indigeant, nuptas uero quod deceat domus gubernatio, & silentium. Huiusce Veneris meminit & Pausan. in Eliae libro secundo. Describitur etiam Venus libro sexto & decimo ab Apuleio. Sanè phanum in Saxoniam fuit, ubi tale Veneris simulachrum in Saxonum historijs fuisse legi. Stabat dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardentem faciem pectore, dextra mundi figuram, sinistra mala aurea tria ferebat. post erat nuda Gratiae, nexis manibus poma gestantes, auersis inuicem uultibus dona conferentes. iugales quadrigae aderant, gemini cygni, totidemque columbae. At uero Scopas Pandemion Venerem & popularem uel communem artem insidentem finxit. Mercurium etiam aliquando cum Venere erigere consueuerunt antiqui, quod orationis ac sermonis suauitate amor, & amoris copula, nuptiaeque quodammodo condiri uideantur. Hinc etiam Pitho, id est Suadela cum Gratijs, ut diximus, in eius deae comitatu affingebatur, ut etiam à Phurnuto traditum est. ait enim, eas παρὰ δ' ὄρους καὶ συμβώμους, hoc est assidentes, & in eisdem aris cum Venere coli. Cestum etiam cingulum, seu baltheum Veneri attribuerunt antiqui, uarium & pulcherrimum, ut poeta Homerus in Illiade describit, de quo & Graeci & Latini adeo multa nugati sunt. Ab hoc & nostri incestum deduxere. sic uero uocatus Cestus, ueluti κέκοσμένος, id est ornatus: seu διακεκνημένος, seu ut uulgata habent exemplaria, διακνήσιμος, quod uim uariam habet & colligandi & constringendi. de cesto & in Cytheraea loquimur. Myrtus etiam Veneri arbor attribuebatur, uel propter quandam amoris conciliationem & naturam: uel quod planta sit maritima, unde nata sit Venus. Rosae quoque illi dabantur, de quibus legitur in poematijs Vergilianis, elegia & Poeta & dea digna. Quin & fabulae de rosa leguntur, ut in Centuria Miscellaneorum annotauit doctus Politianus, sed & Constantinus Caes. in Geoponicis. Philyra etiam Phurnutus ait Veneri assignari, quod apposita amorem inducat, et ad plectendas coronas sit idonea quod ex Sapphico Horatij corroborari potest:

Displicent nexae philyrae coronae.

Phurnuti tamen codices non Philyra, sed φιλύριαν habent, uel φιλύριαν: i quae

quæ quoniam uoces parum notæ sunt, ideo ego aliquando *φοινίκα*, id est palmam legebam, propter ea uerba Varronis de Ling. Lat. de Venere Vitricæ, cui coronam & palmam assignare uidetur. Nunc nihil statuo, immo illud N. L. quod in iudicijs antiqui solebant, ascribo. Cauebant etiã ueteres ne Veneri buxum offerrent, ut scilicet *πύγμυ*, id est pugillatum & palæstram Veneriam expiant. Scribit Plato in Sympof. & repetit Phurnutus, quod amantur iuramenta à deis minime rata esse iubetur, quod & poeta Naso scribit, & Tibullus his uersibus:

Nec iurare time, Veneris periuria uenti
Irrita per terras & freta summa ferunt.

Postremò sues & porcos Venus auerfatur, propter sordes & immunditiã, uel propter Adonidis interitum, tamen in Theocriti carmine dimetro inducitur Venus apro ignoscere qui Adonim puerum interfecerat, quod is sententio amore necem puero fecisse iuravit. Phurnutus in Cerere ideo à sue interemptum Adonim ait, quod segetibus semper sus nocere soleat. Eusebius libro tertio Præp. euang. Veneris fabulam ita exponit: Venerem inquit, dicunt generandi uim possidere, seminis & cupiditatis causam. mulierisq; ei formam accommodant, propter generationem, pulchram effingunt, quia Phosphorus est, quæ pulcherrima est in cœlo stella. illi & Cupido assistit, propter cupiditatem. ubera & partes genitales obteguntur, quia seminis & nutritionis hæc membra causa sunt. nata uerò è mari perhibetur, quod elementum humidum calidumq; est, & motu crebro spumas eijcit, quæ res est spermatis symbolum. Sanè *ἄφροδίτης ἕρας*, hoc est Veneris lunonis uetus sacellum in Laconia fuisse perhibetur, qua parte Eurotas maxime stagnare consueuit, ubi matres pro nuptis filijs sacra facere solebant, ut in Lacon. tradit Paus. Sed nos ab his ad institutum iter accedamus. Pausanias in Bœoticis, tria in primis Veneris cognomina enumerat, Vrania, Pandem, Apostrophig: quarum simulachra ait ex lignis nauium Cadmi, Harmoniam Cadmi uxorem constituisse, de quibus nos hic seorsum agemus.

Vrania, id est cœlestis Venus: quidam sic appellari autumant ab *ἄραον*, id est cœlo, ex cuius à Saturno amputatis testibus, & in mare deiectis, ut dictum est, Venerem natam fabulantur. hinc & Cœligena uocabatur, ut Varro testatur. uel ut idem subiungit, quod de cœlo semen igneum cecidisse in mare dicitur, ac natam è spumis Venerem coniunctione ignis & humoris. Alij potius ex puri & synceri amoris, quasi cœlestis, & à corporis illecebris alieni significatione dictam uolunt. nam Plato, & à Platone alij, duplicem Venerem constituerunt, cœlestem & terrestrem. De hac ergo Vrania Venerem cœlesti, Pausanias cum alibi, tum præcipue in Attica & Bœoticis, item Artemidorus libro secundo Onirocriticon: & Lucianus cum in Amoris, tum in meretricijs dialogis, ubi ait huic deæ rem sacram fieri, & Hortensi Veneri. Existimat uir doctissimus Alciatus, in suis in Cornelium Tacitum, scholijs, eo loco quo de Paphia Venere agitur, uocem illam Venerianam, & reliqua, ita legi oportere: Vraniam, unde Paphia Venus inquit, Vrania nomen sumpsit: & Pausaniam citat. Pausania uerò uerba hæc in Attica leguntur: Non multum, inquit, à Vulcani templo Vrania Veneris ædes abest, Assyrij primum huius Vrania cultum instituerunt, quos Paphij in Cypro imitati sunt, ac Phœnices, qui Ascalonem in Palestina tenent, à Phœnicibus Cytherij edocti eadem sacra susceperunt, quæ Aegeus Atheniensibus tradidit, quod eius deæ ira & se liberis caruisse (nullum enim unquam suscepit) & sororibus male euenisse arbitrabatur. Statua quæ Pausanij ætate spectabat, ex Paro erat marmore, opus Phidie. Sequitur eodem loco Pausan. De regione, inquit, quam Hortos appellant & Veneris

Veneris templo, nullam ex antiquitate causam commemorant, ac ne de Venere quidem, quæ iuxta templum posita est, quadrangulari forma, quali sunt Hermæ, epigramma tamen testimonium facit. Venerem cœlestem maximam esse Parcarum natu. eius autem simulachrum in hortis, opus fuit Alcamenis, cui sacra Nephalia celebrabant: ita appellata, quod sobrijs & abstemij ea celebraret. Aegyptij quoq; Vraniam Venerem coluere, teste Aeliano, qui de bobus agens scribit, in Aegypti uico Schussa nuncupato, non magno illo quidem, sed eleganti certè, quicq; in Hermopolitana nomo, id est præfectura censebat, Venerem religiose & sanctiss. coli solitã, quam Vrania appellabant. atq; uaccam etiam ideo uenerabantur, quia affinitatem et conuenientiã cum dea ipsa habere existimetur: nam huiusmodi animal tanto impetu in Venerem incitatur, ut cum maris mugitum audit, ad coitum uehementissimè inflammetur: & hæc quidem Aelianus. nomen quoq; quo uaccam nuncupabãt, in Api deo recensuit. Porro scribit Hesychius, Scytas Vraniam, id est cœlestem Venerem *ἀρτιμιάσσαν*, uel ut alij legunt, *ἀρτιμιασσαν* uocasse. Herodotus uerò tradit in primo, Scythijs, qui templum in Ascalone Veneris depredati fuerãt, deæ ira foemineum morbum cum omni posteritate immisissum: qua ex re Enarees, id est execrati, cognominati sunt. Idem Herodotus in Thalia, Vraniam ait ab Arabibus uocari *ἀλιλάτ*. quare considerandum apud eundem in primo, an Alilat, an Alytta legendum, quo loco scribit: Mylitta Venus ab Assyrijs nuncupata, ab Arabibus Alytta, à Persis Mitra. Vna Babylonijs hæc lex fuit, execranda quidem: nam mulieribus omnibus indigenis fuit communis, ut semel in uita ad Veneris templum desideret, & cum externis uiris consuetudinem haberent. Dein de & historiam subdit, de diuitibus, quæ uehiculis illuc deuehebantur, & alia quæ ridicula mihi uidentur. Sanè & Origines, ac item Arrianus, Vrania deam hanc Arabum fuisse testantur. Sed enim et Babylonij Venerem Salambonem uocabant, ut est à Lampridio proditum. Omni planctu Syriaci cultus, & iactatione, Helio gabalus Imperator exhibuit. *ζαλαμβών*, ut Hesychius & Phaurionus tradunt, Venus à Babylonijs dicitur. Sed & *περιβασών* Venus uocatur: à quibus populis, non prodit idem Hesychius.

πάνδημος ἀφροδίτη, hoc est Pandemus & popularis Venus. Theocritus in Epigrammate simul meminit huius Pandemi & Vrania, de Chryfagonæ oblatione:

*ἡ κύριος ἔ πάνδημος, ἰλάσκειο τῆν θεόν εἰπών
ἄραον, ἄγναις ἀνθεμα χρυσόγονας.*

id est, hæc Venus haud Pandemus, diuam dicit placans Vranien, castæ oblatio Chryfagonæ. Sanè & Pandemos quosdam dies nūcupatos legimus, quibus mortuis epulas publicè offerebant, unde & illius nomē: de quibus beatus Epiphanius in Ancorato suo, libro sic appellato: Pandemis, hoc est popularibus diebus, cibaria quidem in totum exurunt, uina uerò libant, nihil commodi mortuis ex hoc afferentes. immò potius seipsos lædentes: ueruntamen coguntur à consuetudine, confiteri mortuorum resurrectionē. atq; hæc quidem Epiphanius. Diximus hoc nomine Venerem ab Harmonie Cadmi constitutam. Apollodorus tamen in libro de Deis, Athenis ait sic uocari, quod ad forum antiquum posita esset, in quo soleret *πᾶν δῆμος*, hoc est omnis populus ad conciones conuenire, quas *ἀγορὰς* uocabant. Nicander uerò in tertio Colophoniacōn, apud Athenæum: Solonem ait *πάνδημου ἱερὸν* deæ Veneris constituisse ex pecunia prostituerarum: qua de re & carmina leguntur comici Philemonis. *πάνδημου* uerò uniuersalem & publicum significat, ut scribit Arpocraton. hinc Domitius in Pausan. Attica, communem Venerem est interpretatus. hæc deam Pandemon, Artemidorus in lib. de Somniorum interpretatione inter *νοήτους*, id est intellectiles cōnumerat quidam generationi & con-

iunctiōni attribuūt. Pandemo rem sacram facit Lucianus in Dialoḡis amato-
rijs. Sed & Phurnutus ait: Venus Vrania Pandemus & Pontia uocatur, pro-
pterea quod in cœlo, terra & mari uim habere existimaretur. Hinc deprehen-
dere potes eos hallucinari, qui apud Phurnutum legunt παναυτιν, pro παντια.
Sed hi in codices inemendatos impēgēre, ut in pleriq; alijs.

ἀποσοφία ἀφοδ' ἴτην, quā nos uertibilem Venerem dicere possumus. hæc ter-
tia est, quæ ab Harmoniæ Cadmi uxore constituta fuit. Hæc eadem homines
à scelestis & impijs operibus, & desiderijs parum æquis, malisq; cogitationib.
auertere putabatur: unde & illi nomen inditum, quod in Bœot. scribit Pauf.
Idem tamen in Attica ἐπισοφία nominare uidetur, quam ego Verticordiā la-
tinorum facile crediderim: tamen si Domitius, Venerem curatricē interpreta-
tus est, nisi fortē ipse ἐπισοφία, non ἐπισοφία legere maluerit. Porro quoniam
hic de Verticordiā meminimus. hic eam tibi subscribemus.

Verticordiā Venus. de hac ita Lactantius Coelius grammaticus lib. Theb.
v. Hahet, inquit, Venus ignes cupiditatis, nunc odij secundū fidem sacrorum,
uel precationum Veneris Verticordiæ præcipue, quæ rogatur ut amores inij-
ciat, & rursum ut auferat. Si enim potestas est dandi, nihilominus ius est tollen-
di, & amore sublato aut naturaliter odium residet, aut mittitur. ut Vergilius:

Quæ mihi reddat eum, uel eo me soluat amantem, atque hæc tenus super
ea Papinij uerba:

Nec uultu, nec crine prior soluisse iugalem

Ceston, & Idalias procul ablegasse uolucres Fertur.

Dicta uerò Verticordiā uidetur, quod corda ad pudicitiam uerteret. Va-
ler. Max. libro octauo. Cum senatus, inquit, libris Sibyllinis per decemui-
ros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordiæ simulachrum consecraretur,
quo facilius uirginum mulierumq; mens à libidine ad pudicitiam conuerte-
retur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ducte,
de Sulpitia Seruij Paterculij filia, Q. Fuluij Flacci uxore, sanctissima foemina,
iudicium fecerunt, cunctis castitate ut præferretur. Plinius Sulpitiæ huius lib.
7. Nat. hist. meminit, & huius historię: sed Verticordiæ non meminit. Iulius ue-
rò Obsequens de hac dea his propè uerbis: Aedem, inquit, Veneri Verticor-
diæ factam, cum tres uno tempore Vestales uirgines nobilissimę, cū nonnul-
lis equitibus Romanis incesti pœnas subiere. Verticordiam circumscribit
Ouid. quarto Fast. lib.

Cum æam ueteres consulistis anum.

Templa iuber fieri Veneri, quibus ordine factis,

Inde Venus uerso nomina corde tenet.

Murtia Venus à Romanis colebatur, quæ Myrtia prius dicta fuerat, ut est
apud Plinium, à myrto scilicet Veneri dicata: iccirco & pro uerbena in con-
iunctione Sabinorum & Romanorum electa fuit. Plinij uerba sunt ex XV.
Nat. histor. ut Hermolaus castigat. Quin, inquit, & ara uetus fuit Veneri Myr-
teæ, quam nunc Murtiam uocant. Idem tradit Plutar. in causis Romanorum.
Murcea uerò dea fecordiæ, fuit alia à Murtia, cuius in quarto de Ciuit. D. Au-
gustinus meminit: Deam, inquit, Murceam, quæ præter modum non moue-
ret, ac faceret hominem (ut ait Pomponius) murcidū id est nimis desidiosum
& inactuosum. Festus: Murceæ deæ sacellum erat sub monte Auentino, qui
antè Murcus uocabatur. T. Liuius libro primo: Tum quoque multis milibus
Latinorum in ciuitate acceptis, quibus ut iungeretur Palatio Auentinus, ad
Murceæ data sedes. P. Victor in II. regione urbis ædem Murciæ constituit.
Apuleius autem libro sexto Met. cum dixit Metas Murtias, Veneri dicatas
intellexit, teste Hermolao.

Astarte Venus: Astarte, ut scribit Theophilus, simulachrum Veneris, quæ
cole-

colebatur à Sidonijs, astri figura: ipsum uerò astrum Venerem putant, nomi-
ne ἑωσφόρος: & eam quoq; Moabitæ colebāt. Theologus uerò ita: τί φήσω πρὸς
τοὺς τῶν ἀστῶν πεσοκυνόντας, ἢ τὸν χαμὸν βδ' ἐλυμα σιδωνίων. id est: Quid dicam
ad eos, qui se ad Astartem adoraturi inclinant, uel ad Chamum, abominati-
onem Sidoniorum: Epiphanius contra hæreses, de Sabellio agens: Ado-
rauerunt, inquit, Beelphegor, & Chamos, & Astartem, & Muzuroth, & Ne-
astho, & Beelzeboth, & reliqua gentium simulachra. De Astarte meminit
& Aelianus, qui eam Syriam deā uocauit, id quod & Lucianus de dea Syria,
quo libro uarias opiniones recenset. Artemidorus quoq; Daldianus de Som-
norum interpretatione, item Eusebius libro primo de Prepar. euang. capite
secundo. Marc. Tullius 3. de Nat. deorum. Tertullianus Septimius in Apo-
log. & demum Herm. Barb. in Plin. libro v. capite uigesimo quinto. Quare ma-
gis mirum est, in Plauti Mercat. comment. scribere, se nescire Astartem deam:
quam & D. August. in libro Iudicum, lunonem esse putauit. Plutar. in uita M.
Crafi de prodigijs agens, quæ ipsi acciderunt in Syria, deam hanc ita descri-
bit: Venus, inquit, seu luno, ab incolis dea nuncupata, quæ nascentibus rebus
principia conferre putatur, haud obscuris ambagibus dinoscenda mōstrauit.
Lucianus Syriam deam & Lunam uidetur existimare. Subdubitare me Hero-
dianus facit, qui in hist. Anton. Helioagalum ait Astroarchen deam, Lunam
scilicet & Vraniam nuncupatā, Romam afferrī iussisse: an Astroarche et Astar-
te eadem sit. qua de re nihil statuo. De dea porro Syria si plura cupis, Lucia-
ni libellum legito, & s. Metam. Apuleij. Fuit & Astarte Aethiopiæ insula, ut
Martianus in Navigatione, id est περιπλῶ scribit, & Stephanus.

Anaitis Venus uocata à Persis, ut in histor. scribit Agathius, ex Berofo &
Athenocle Symmacho, qui Assyriorum Medorumq; res antiquissimas con-
scripserunt. Strabo libro duodecimo, de Zela agens urbe, olim insigni & sa-
cra: In ea, inquit, templum est Anaitidis, quæ ab Armenijs colitur. hoc in loco
sacra cum sanctimonia maxima celebrabantur, & iusiurandum de rebus maxi-
mis hic fiebat, & c. Idem Strabo lib. decimo quinto, de Cappadocia agēs: Hęc,
inquit, sacra in Anaitidis & Amanij delubris fiunt. nam & horum ibi delubra
sunt, et Amanij statua in pompam ducitur. & hęc se uidisse, ipse scribit Strabo.
In græco codice hæc nomina corrupte leguntur, hoc est, Naitidis & Omanij.
huius deæ sacra Sacarum dicebantur, & dies festus Saca, quod eo die Cyrus
rex Sacas deuicit & deleuit. Scribunt præterea alij, ei deæ antiquos dedicasse
ex præstantioribus, puellas, quæ ibi prostrarent: quæ deinde uelut sacrae
uiris tradebantur, eas accipientibus hilarē maritis. tale quiddam de Lydis e-
tiam prodit Herodotus. Plin. lib. trigesimo tertio, cap. 4. Aurea statua prima
omnium, nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam uo-
cāt Holosphyraton, in templo Anaitidis posita dicitur, quod in situ terrarum
nomine hoc significauimus, numine gentibus sacratissimo. quo loco mul-
ta Hermolaus: libetius enim ille legit Anaitis. Sed quid dicam? ille Dianam,
non Venerem putat. Sed Hermolaus secutus Pausaniam in Laconicis, qui in
incipiti esse tradit Cappadoces, & qui Euxinum accolūt, cuius simulachrum:
et Lydos, quib. est ἀρτέμιδος ἑρῶν ἀναίτιδος. Sed & Plut. in uita Aartaxerxis ita:
(ne te Lapus fallat) Dianæ enim in Ecpatanis, quam Anaitin uocant, sacerdo-
tem legit, ut castam reliquam uitam degeret.

Amathusia Venus celebri græcis & latinis cognōmine uocitata quæ & in-
terdum Amathuntia dicta est. Catullus:

Nam mihi quam dederit duplex Amathuntia curam. Vergilius in

Ciri, uel quisquis est, nam ineptē quidam negant:

Nam te iactari, non est Amathusia nostri Tam rudis.

Amathusia uerò ab insula, uel urbe potius, in qua summa ueneratione cole-
batur, nuncupata est. de qua Vergilius: i iij Est

Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atq; Cythera; Catullus in annales Volusij:

Nunc o caeruleo creata ponto:
Quae sanctum Idalium, Vriosq; apertos,
Quaeq; Ancona, Gnidumq; arundinosam
Colis, quaeq; Amathunta, quaeq; Golgos,
Quaeq; Dyrhachium Adriae tabernam,
Acceptum face, &c.

Fuit uero Amathus Cypri ciuitas, ut Stephanus scribit, uetustissima, in qua Adonis Osiris uenerabatur: qui cum Aegyptius esset, Cyprii & Phoenices proprium fecerunt. dicta est autem urbs ab Amatho Herculis filio, uel a Cinyrae matre Amathusa: alij ab Aeriae filio, ut in Paphia Venere dicam.

Schoenida Venerem cognominatam sunt qui credant, apud Lycophro- nem, quod obseruat Hermolaus, a schoeno, id est scilla, quae dentibus prodest, & eius cibo accedatur libido, quem secutus est Coelius, hinc forte Schoenicolae, uel ut Fest. ait, scorta plebeia ac uilia, ab unguento, quo utebantur uilissimo. Plaut. in Penulo, Misero schoeno delibutas schoenicolas sordidas.

Dione Venus, & Dionaea uocata a matre: res est notissima. hinc apud Orpheum in Argon. Arete Alcinoo dissuadet, ne Medea Colchis poscentibus reddatur: Nam uolentibus, inquit, soluere amores, hic ualde est succensa Dionaea Aphrodite. Vergilius: Sacra Dionaeae matri.

Pythionicae Veneris templum & aram construxit Harpalus Macedo Alexandri satrapa, qui Pythionicen puellam amauit, & mortuae monumentum polutaleon, hoc est sumptu multorum talentorum confecit, ut Porsidonium scribit: ut uero Theopompus, templum & aram posuit cum huiusmodi inscriptione, Sed de hac Pythionice longe plura Athenaeus lib. Dipnosoph. XIII.

Cytheraea, Cythereia, & Cytheris Venus, uariatis interdum nonnihil syllabis, cognominata est a Cythera, in quam primum, (ut Festus scribit) conchaelata est. Martialis:

Leuior & conchis Galle Cytheriacis.

Pausan. & Lacon. Cythera insula est e regione Boearum, quae urbs est in extremo sinus Boeotici, sic uocata a Boeo uno Heraclidarum, qui eam condidit, in ea ergo fuit sanctissimum Vranies templum Veneris, & templorum omnium quotquot in tota Graecia, uetustissimum. ipsius uero deae simulachrum erat armatum. Hesiodi quoque interpres in Theogon. Cythera, inquit, est Cypri ciuitas, uocatur autem Cythera, ut Phurnutus ait, ab occultando turpi, siue cupidine: uel, inquit, quod hi prope mare nati sint, Venus scilicet & Cupido. Sedenim & Hefychius: Cythera, inquit, insula est Cretae, & Thessaliae ciuitas. quidam uero insulam Promalei aiunt. Promaleum autem Laconiae promontorium. Cytheraea Venus iuxta Homerum quidem, non quod Cytheris appulerit, sed quod occultetur, quasi uelut in se ipsa cecum, uinculum amatorie amicitiae, id est perficiens, & iccirco uarium: uel, quod amatores intra se amatorios affectus occultunt. haec Hefychius ferme. Sed de cetero sumus etiam ante locuti.

Philomedeae Venus frequenti cognomine nuncupata a Graecis poetis, a Coeli, id est Vrani Pudendis, ex quibus natam putabat. ea uero a Graecis dicuntur, unde etiam Aphrodite & Aphogenia, ut iam dictum est. Alij a risu dictam tradunt, ut Suidas scribit. Ad hoc alludit noster Horatius libro primo Carm.

Sive

Sive tu mauiis Erycina ridēs. quoloco Porphyrion ait, hoc Homeri esse, secundum illud Philomedeae. Hesiodi tamen interpretes, & Phauorinus, a pudendis Saturni deducit, & Boeotorum more. Nam Hesiodus plerumque ita locutus est, & in hoc nomine penultima per a diphthongum scripsit, & duplicauit propter metrum. hic est Hesiodi uersus: id est, Philomedeae, quod ex testiculis edita est.

Epitragiam Venerem Plutarch. in magnis Parallelis scribit uocatum, cum Apollo Delphinus Theseo respondisset, nauigaturo in Cretam, ut deligeret sibi nauigationis ducem Venerem, & ad mare capram immolaret, ita- tum ea in marem est mutata. uelidelicet denominata est ab hirco. id est sexta instans Munichionis, hoc est mensis Martij VI, contigisse, idem Plut. est auctor.

Pastophoros Veneris epitheton, quasi dicas ferens thalamum. enim thalamum significat. hinc Pastophoros, quod thalamum curet.

Impia & homicida Venus cognominata. Nam ut Timaeus prodidit, cum in Thessalia a mulieribus quibusdam ob zelotypiam Laïs occisa fuisset, quod scilicet ab iuuenibus Thessalis ardentius amaretur, acubus percussa ligneis in aede Veneris. unde postea factum est, ut aedes ipsa Veneris impiae, hoc est, nuncuparetur. Ostendebatur autem apud Peneum eius statua, hydriam lapideam continens: & hoc carmen:

Impia & homicida Venus cognominata. Nam ut Timaeus prodidit, cum in Thessalia a mulieribus quibusdam ob zelotypiam Laïs occisa fuisset, quod scilicet ab iuuenibus Thessalis ardentius amaretur, acubus percussa ligneis in aede Veneris. unde postea factum est, ut aedes ipsa Veneris impiae, hoc est, nuncuparetur. Ostendebatur autem apud Peneum eius statua, hydriam lapideam continens: & hoc carmen:

Cuius carminis hic ferme sensus, quod magnifica ac uirtute inuicta Graecia in seruitutem redacta sit, forma diuinae Laidos, quam Cupido genuit, & nup- tiuit Corinthus: ea uero iacet in Thessaliae inclytis campis. Epigramma non illepidē a Leon. conuersum est:

Inuictos potuit forma quae uincere Achiuos,
Istic eximia Laidos est tumulus.
Cui patria est Ephyre, genitor deus ipse Cupido,
Thessaliae in campis nunc tamen illa iacet.

De Laide haec & alia apud Athenaeum leges. eadem ferē in Epigrammā Plut. nisi quod templum ait appellatum Laidos, id est homicidae Veneris. Paus. autem ipse in Corinthiacis nonnihil diuersa scribere uidetur. ait enim, in Thessalam ab Hippophato. uel Hippostrato (ut alij tradunt) amatam, profectam esse. Porro de Laide Aristophanis interpres, & Suidas, plura: & nos nonnihil in Melanide. nunc tantum quae ad Veneris cognomen pertinere uidebantur, attulimus.

Pulchriclunis Venus. Fuit apud Barbaros templum Pulchriclunis Veneris, hac ratione constitutum. Fuerant agresti cuidam filiae duae formosae, quae inter se de natium seu clunium pulchritudine certarent. quae cum in publicam uiam uenissent, adolescenti cuiusdam inde eunti se ostenderunt, ut is iudicaret, utra esset pulchriorum natium. Iuuenis utramque accuratē intuens, maiorem natu clunium specie praestare pronunciauit: eiusque simul est amore correptus. & domum reuersus, rem fratri significauit: qui urbe exiens, ad rem huiusmodi uisendam prodijt, hinc & ipse similiter alterius est amore captus: quare ambo fratres

i iij ambas

ambas sorores, agriftes puellas, etiam inuito patre uxores duxere. quæ mox fortunis affluentibus, *ἱερὸν τῆς ἀφροδίτης καλλιπύργου*, id est templum Veneris pulchriclunis cōdidere, propterea quod puella ipse à ciuibus Pulchriclunes, hoc est *καλλιπύργοι* dicerentur. historiam hanc in Poëtis scenicis attigimus, in Carcinu uita. Eandem & Athenæus lib. duodecimo Dipnosoph, ex Cercida Megalopolita in Iambis recensuit.

Armata Venus, hoc est Græcè *ἑνόπλιος ἀφροδίτη*, quæ *ὀπλοφοροῦσα* in primo ab Apollonio dicta, & *ὀπλισμένη* à Pausania. Armata ergo Venus à Lacedæmonijs culta fuit, de qua sic in primis Laetantius tradit: Cum, inquit, Messenios obsiderent Lacedæmonij, & illi furtim deceptis obsessoribus egressi, ad diripiendam Lacedæmonem cum cucurrissent, à Spartanis mulieribus fugati fusique sunt. cognitio autem hostium insidijs, Lacedæmonij sequebatur. his armate mulieres obuiam longius exiuerunt: quæ cum uiros suos cernerent parare se ad pugnam, quia putarent Messenios esse, corpora sua nudauerunt. at illi uxori- bus cognitio, ex aspectu in libidinē concitati, sicut erant armati, permixti sunt utrique promiscue (nec enim uacabat discernere) sic iuuenes ab iisdem antea missi cum uirginibus, ex quibus sunt Parthenij nati: propter huius facti memoriam, ædem Veneri armate & simulachrum posuerunt. hæc Laetantius, meminit & Pausanias in Laconicis: qui inter cætera ait, Armate Veneris delubrum in templo antiquissimo fuisse in colle, in quo superædificatum tabularum erat Veneris Morphus, de qua in hoc dicturi sumus. Meminit item armate Veneris F. Quintilianus, qui & hoc ait, inde argumenta declamationū anti- quos desumere solitos, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Legitur hæc de re epigramma Aufonij tale:

Armatam Venerem uidit Lacedemone Pallas:

Nunc certemus, ait, iudice uel Paride.

Cui Venus, Armatam tu me temeraria temnis?
Quæ, quo te uici tēpore, nuda fui. quod epigramma ex græco desumptum est, quod *ἀδ' ἐπιγράμῳ* in quarto Græcorum epigrammatōn legitur:

*παλλάς τὰν κυθέρειαν ἐνόπλιον ἔπειρ' ἰδ' οὔσα,
κύπρι, βέλεις οὕτως ἐς κρίσιν ἐρχόμεθα?
ἢ δ' ἀπαλόμ' γελᾶσασα, τί μοι σάκος ἀρτίου αἰρή,
εἰ γυμνὰ νικῶ, πῶς ὅταν ὄπλα λάβω?*

Legitur & alterum Iuliani Aegyptij ex hyparchis, cuius sunt hi duo extremi uersus:

*ὕμεις δ' ἐν θαλάμοισι λακωνίδες ὄπλα κυθέρους
ἀζόμεναι πᾶσ' ἀσ' τικτῆε θαρσαλέας.* hoc est:

Vos uerò in thalamis Cythereidos arma Lacænae,

Dum pudet, audacem gignite progeniem.

Barbata Venus, & Mascula, teste Macrobio dicebatur, super eo Vergilij uersu ex secundo Aeneidos:

Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior.

Idem Calui ac Leuini auctoritatibus cōprobat, & Aristophanis, qui *ἀφροδίτην*, non *ἀφροδίτην* hanc deam appellat. Sed planè & Aristoteles primo Elenchorū idem affirmat, eodē auctore Leuino, ubi de solœcisimo agit: hoc idē & Seruius grāmaticus ostēdit. Iul. quoque Firmicus eadē, ut puto, ratione biformē Venerem dixisse uisus est, lib. tertio. Quin & alios deos parī modo aliquādo à scriptoribus enunciatos uidemus, hoc est mares & fœminas, ut iam in Luno & Luna scripsimus. Illud porro scribit Suidas, Veneris statuam ideo effingi solitam cum pectine & barba, quod Romanis aliquādo mulieribus pestilens irrepsit pruritus, quem Græci (ait) *κνήφην* uocant: quo morbo cum pili deciderent

derent omnes, pectinum non erat usus: (ut hoc tempore, quo scribimus hæc, morbus est, quo tam mares quam fœminæ toto corpore glabri & depiles fiunt, qui morbus in primis ex Venerea cōtate debacchatur.) Quare mulieres tam deformi ac inuenusto morbo plurimum angebatur. hinc Veneri uota facientes, deæ miseratione eis pili iterum succreuerunt: & propterea mulieres hac peste liberatæ, deæ simulachrum cum pectine posuere: eidemq; deæ simul barbam affinxere, ut dea mascula & fœminea instrumenta haberet, ut omnis generationis præses esse crederetur. Ideoq; superiora corporis cingulo tenus maris speciem præferbat: reliquum uerò, id est inferiora fœminæ. Legimus quoque apud Thulas in Aegypto cornutam Venerem cultam, cui & uacca immolabatur, & in Nitriotica præfectura ouis, ut alibi repetam.

Genitrix Venus à Romanis culta, cuius meminit Macrob. Genitricis Veneris templum Cæsar dicauit, ut Suet. scribit. Appianus & Dion, itē Plin. lib. trigésimosexto Nat. hist. M. Varro magnificat Archelilaum, L. Luculli familiam, cuius proplastice pluris uenire solitā ab artificibus ipsis, quam aliorum opera. ab hoc factam Venerem genitricem in foro Cæsaris, & prius quam absolueretur, festinatione dedicandi positam. Idem alibi Plinius eundem tradit Cæsarem Veneri Genitrici thoracem dicasse, factum ex margaritis Britannicis.

Cnidiam Venerem non Cnidij tantum coluere, sed totus formæ orbis, multaq; eius templa habuere: quorum uetustissimum Veneris Doritidos cognominata, quam Dorida appellat Tatianus Assyrius. Secundum Acreæ, recentissimum Gnidia. Sed Gnidij ipsi Euplo eam nominabant. Scribit Athenæus XIII. Dipnosoph, Praxitelem sculptorem Gnidiam Venerem effinxisse ex forma Phrynes, quā efflictim amabat, atq; etiam in basi Cupidinis, sub scenam theatri epigramma inscripsisse. Sed tota Gnidia Veneris descriptio nō aliunde petenda est, quā ex Luciani Amoris, quo loco eius deæ & templum & lucum & statuā egregie elegantis. scriptor est executus. Si quem piget illa quærere, hæc saltē nostri Plinij ex trigésimosexto libro breuissimè audiat. Praxitelis, inquit, ætatē inter statuarios diximus, qui marmoris gloria superauit etiam semet. opera eius sunt Athenis in Ceramico: sed ante omnia, & non solum Praxitelis, uerum & in toto orbe terrarū Venus, quam ut uiderent, multi nauigauerunt Gnidium: duas fecerat, simulq; uendebat, alteram uelata specie, quam ob id quidē pretulerunt optione, quorum cōditio erat, Cōi, cum alterā etiam eodem precio detulisset, seuerum id ac pudicum arbitantes. Reiectam Gnidij emerunt, immensa differentia famæ. Voluit eam postea à Gnidijs mercari rex Nicomedes, totum æs ciuitatis alienum, quod erat ingens, dissoluturum repromittens. omnia perpeti maluere, nec immeritò: illo enim signo Praxiteles nobilitauerat Gnidium. Aedicula eius tota aperitur, ut conspici possit undiq; effigies deæ, fauente ipsa (ut creditur) facto. nec minor ex quacunque parte admiratio est. Ferunt amore captum quendam, cum delituisse noctu, simulachro cohaesisse, eiusq; cupiditatis esse indicē maculam. Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustrium artificum, Liber pater Bryaxidis, & alter Scope, & Minerua: nec maius aliud Veneris Praxitelicæ specimē, quam quod inter hæc sola memoratur. atque hæc Plinius, ut cæterorum plurima mittam, nam nihil omnino notius nec Græcis, nec Latinis.

Sicyonia Venus, à Sicyonijs & culta & nūcupata, cuius deæ templū duæ tantum mulieres ingredi solebāt, quarū altera deæ antistes erat, tota uita cœlebs: altera & uirgo ministra, quæ Lutrophora dicebatur: ceteri omnes pro foribus supplicabant. Deæ effigies sedentis ex auro cōfecta, Canachi opus, altera manu papauerū capita, altera malum tenebat in summo capitis uertice poculum gestabat, sacrificia uerò huic deæ ex omni animantium genere, præter sues: ex iuniperis

Junipero sacrum adolebatur, & herba pæderote, quæ fagi habet folia, sed minora, prini maiora, id est ilicis, quæna specie, altera parte sub nigra, altera subalbida, qualia uidelicet populnea. hæc Paus & Leon.

κωλιὰς ἀφροδίτη, hoc est, Colias Venus à Græcis, sed in primis ab Atticis colebatur, de qua hæc ferè à Paus. in Attica: Colias, inquit, promontoriū Atticæ, XX. stad. ab urbe distans, quo Medorum disiectam classem maris æstus detulit, ubi Coliados Veneris templum, & dearū quæ Genetyllides uocabantur, fuit. ab his nihil differre uidentur deæ illæ, quæ à Phocaensibus in Ionía Genaidēs appellabantur. Arpocraton quoq; deam à promontorio denominatam scribit, quod sit ex metaphora κώλου, id est membri nuncupatū. huius Demosthenes in Neæræ oratione meminit. Aristophanis uerò interpretes Venerem Coliada ideo cognominatam ferunt, ab adolescente quopiam Attico, qui à prædonibus captus, Veneris auxilio ab eorū manibus liberatus est. Prædonum enim principis uxor, uel ut alij scribunt, filia, eius amore correpta, eum impune abire permisit. Hinc Coliada Venerem à κώλοις, id est membris solutis nuncupauit. Sunt qui tradant Coliada locum fuisse sic uocatū, quod membrorum effigiem præ se ferret. Non desunt qui putent, ab Ione sacrificante appellatam, quod cum sacram rem faceret, eam hostiæ partem coruus abripuit, quæ Cole dicitur: & in eum locum deposuit, qui Colias postea est appellatus. Lucianus in Amoris nomen à promontorio deducit. Idem Strabo, & Hesy-chius, & Stephanus, qui κωλιὰς ita appellatum ait, quod similis locus sit hominis κώλω, id est membro. Fuit & ibidem Cereris templū πολύσχυλον, id est multis columnis ornatum.

Ἐξώπολις ἀφροδίτη, hoc est, extra urbem posita Venus. hæc Athenis fuit, ut testatur Plin. lib. trigesimo sexto, his uerbis: Alcamenen Atheniensem, quod certum est, Phidias docuit, in primis nobilem, cuius opera Athenienses complura in ædibus sacris posuere: præclaramq; Veneris imaginem extra muros, quæ appellatur Aphrodite Exopolis.

Hortensis Venus, uel potius in hortis posita, græcè enim ἐν κήποις ἀφροδίτη. Lucianus in primo de imaginibus, & item secundo: Illud est, inquit, Veneri Gnidie, atq; ei quæ est ἐν κήποις. Idem Lucianus in dialogis meretricijs, Mater & Musarium: Pandemo, inquit, Veneri capia candida: Vranie uerò, id est celesti, & ei quæ in hortis, τῆ ἐν κήποις, utriq; iuuenca. Sic autem à loco, ut est apud Pausaniam in Attica, qui se nullam eius templi causam edidicisse ait. Sed nec de Venere quidem, quæ iuxta templum posita fuit, quadrangulari figura, &c. Ego putauerim ideo Venerem eam habuisse cognominis rationem, quod, ut ait in primo de Rustica Varro, Venus sit hortis preposita, propter generationem. Quin & Næuius, ut est apud Festum, Venerem pro oleribus posuit, ut Cererem pro pane, & Neptunum pro piscibus: dicens coquus, Edi Neptunum, Cererem, Venerem. Sed & Varro in lib. de Ling. lat. Vinalia, ait, rustica dicuntur ante diem duodecimum Kl. septemb. quod tum Veneri dedicata ædes, & horti eius tutelæ assignantur, ac tum sunt feriati olitores.

Praxis Venus cognomine, ab actione uidelicet denominata, cuius ædes in Attica fuit, teste Paus. post Bacchi templum, & simulachrum ex ebore.

Ἐλικώπις ἀφροδίτη, sic appellata Venus à nigris oculis, ut apud Pindarum in Pyth. obseruant interpretes, in eius hymni initio, qui Xenocrati Agrigentino uictori canitur, super ea uerba, Ἐλικώπιδος ἀφροδίτης, frequens omnino Græcis poëtis epitheton: sicut etiam illud Ἐλικωβλέφαρος, quod à supercilij pulchris & arcuatis, teste Hesiodi commentatore super illud Theogonie:

καὶ θέμις ἀδ' ἴμυ, Ἐλικωβλέφαρόν τ' ἀφροδίτην,

Et pudibunda Themis, curuis cilijq; Aphrodite.

Curuis

Curuis autem, id est pulchris, uel à parte totum: uel sumpta metaphora à uertibus, in quibus helices & capreoli. Est & apud Homerum.

Nicophorus Venus, id est uictoriā ferens colebatur, teste Paus. in Corinthi. quam ferunt ab Hypermestra dicatam, nam illa cum patris imperium contempisset, à patre fuit ad Lycei forum citata. putabat quippe eius salutem nō modo periculosam, sed & infamem sibi futuram. qua ex re ab Argiuis absoluta, νικηφόρου ἀφροδίτην, id est Venerem uictoriā afferentem, denominatā dedicauit. Eadem Hypermestra & Dianæ cognomine Pithus, id est Suadelæ, simulachrum eandem ob causam dicauit, quod scilicet Lynceum seruauerit, contra patrem Danaum. De Nicophoro uerò Ioue, suo loco scripsi.

Catacopia Venus culta à Græcis hac ratione fuit, quod in quo loco se Hippolytus exercere consueuerat, Phædra illum spectare & uidere poterat. quare cum ibi constructum templum fuisset, ab ea speculatione Venus Catacopia appellata est. auctor Paus.

Morpho est Venus cognominata apud Lacedæmonios. uetustissimum in colle ædificatum templum fuerat, in quo super constructum tabulatum, Morphus Veneris sacellum: cuius simulachrum fuit sedens, in capite tegumētum habens, & ad pedes pedicas. Sunt qui historiam in Tyndarum referant, qui uinculis eiusmodi mulierum constantiam ac stabilitatē assimularet, nam quod Veneri ipsi Tyndarus uincula pedibus iniēcerit, ut filiarum opprobria ulcisceretur, parum à scriptoribus probatur. Paus. Morpho hanc armatam legimus, ut supra ostendimus. Quin etiam ceteros deos deasq; lanceam tenētes effingebant iidem, significantes, omnes esse bellica uirtute præditos, atque itidem esse debere ciues in sua R. P.

Migonitis Venus cognominata in Migonio, loco maritimo Laconia, ut ait Paus. ubi templū Veneris fuisse scribit, quod ab Alexandro Paride factum tradunt. prope hoc templum Menelaus post Troiam captā annis VIII, The-tidi ac Praxidicæ erexit simulachra.

Symmachia Venus ideo appellata, quod in bello etiam auxiliatrix sit, hanc Mantinenses summo honore coluere, ut in Arcad. Paus. prodit, & quod in Actiaco bello Romanis affuerit.

Byblia Venus nūcupata, de qua Lucianus in eo qui est de dea Syria, ita meminit: Vidi, inquit, in urbe Bybli templum ingens deæ Veneris, cognomine Byblia, in quo & ritus & ceremonias in Adonim peragunt, ubi & fabulæ reliquum exequitur: ne ego longior sim.

Elephantina Venus ab urbe Aegyptia denominata, ut putatur. Describitur Elephantina Venus à Philostrato in secundo de Imaginibus, item ritus & sacra, tum etiam habitus illius, & puellæ molles, quæ illi deseruiunt, & sacra canunt, tum præterea & alia multa.

Architis Venus apud Assyrios culta, ut Macrobius testatur, quæ olim magna ueneratione uiguit: mox à Phœnicibus culta, unā cum Adonide, quem quotannis lugeri etiam sacra Hebræorum testis est historia, quo in loco multa Hieronymus. Simulachrū huius deæ in monte Libano fingebatur, capite obnupto, specie tristis, faciem manu læua intra amictū sustinens, lachrymæ uisio-ne conspicientium manare credebantur. quod uerò in Libano culta fuerit, docet etiam Musæus in poematio Herus & Leandri, & Lucianus de dea Syria, quo loco inter cætera fluuium ait ex monte Libano in mare deferri, fluuius nomen Adonis, qui quotānis cruore infectus in mare exit: ipsumq; mare, quā lapsus est, purpureū reddit. eo tēpore Adonim ab Aprō fauciu fuisse, indigenæ, autumant. Cetera apud Lucianū lege. de Adonide uerò seorsum egimus.

Erycina Venus cognominata ab Eryce monte Sicilia, in quo Aeneas matri templum construxerat, ut Verg. canit:

Erycino,

Erycino in uertice sedem Fundabat Veneri Idalia.

Polybius in primo, in Erycis uertice planiciem fuisse scribit, ubi Erycinę Veneris templum, quod sine controuersia omnium Siciliae templorum locupletissimum atq; ornatissimum fuit. Diod. Siculus Erycem ait Veneris & Butę filium fuisse, qui monti, ut etiam Seruius testatur, nomen dederit, & matris templū, quod tamen Aeneę adscribit Vergilius. De hoc templo plura Diod. qui inter cętera & hoc ait, quod a primordio eius templi nunquam per totę cula imminuta sit gloria, sed semper aucta. nam pręter ea quę Eryx ipse, & Aeneas, Siculi ipsi & Athenienses deinde, ac demum Romani multo honore & cultu illud honestarunt: & cętera, quę idem scriptor exequitur. nonnulla etiam M. Cicero in Verrinis, deq; Veneris illi sacratis. Fuit & Romę Veneris Erycinę templū, ut Strabo in sexto testatur, eius & Ouidius in Fastis & Amoribus meminuit. Lilius inquit lib. secundo, tertię Decad. Tum ædes uotę Veneri Erycinę, ædemq; Fab. Max. dictator uouit: quia ita ex fatalibus libris editum fuerat, ut is uoueret, cuius maximum imperium in ciuitate esset. Idem libro tertio: Interea duumiri creati, Q. Fab. Max. & Attilius Crassus, ædibus dedicandis, Mentis Attilius, Fabius Veneri Erycinę: utraq; in Capitolio est, canali uno discrete. Altera fuit Romę Venus Erycina ad portam Collinā, quam eodem Lilius auctore lib. decimo, quartę Decad. eodem anno quo Aquileia colonia Latina in agro Gallorum est deducta: L. Portius, L. F. Licinus duumuir dedicauit: uota erat ab Cos. L. Portio, Ligustino bello, de hac Ouidius:

Templa frequentari Collinę proxima portę

Nunc decet, a Siculo nomina rege tenet.

Fuit pręterea & Psophide Arcadię Erycinę Veneris templum, ut Paus. docet: quo argumento utitur, eam urbem a Sicula muliere nomen habuisse, quę ibi Erycinam Venerem erexit. Erycinę frequens est mentio. Catullus:

Spinosas Erycina serens in pectora curas, Horatius:

Siue tu maus Erycina ridens, &c.

Argynnīs Venus cognominata est, ab Argynno pueri nomine, de quo apud Athenęum libro decimotertio legimus, quod puer fuerit ab Agamemnone rege amatus, qui cum frequētius nataret in flumine Cephiso, perijt. quo in loco eum sepeliuit Agamemnon, ibidemq; Veneris Argynnidos templum construxit. quam fabulam etiam inter Poetas retulimus. hinc illud Propertij sanius intelligitur:

Sunt Agamemnonias testantia littora curas,

Qua notat Argynni pœna natantis aquas.

Steph. quoq; in lib. De urbibus ἀργεννοῦ ait filium fuisse Leuconis Athamantis, qui fuit Sisyphi, qui fuit Aeoli, Bœotium puerum, amatum ab Agamemnone: qui cum in fluuium Cephisum ingressus esset, interierit: a quo Argennida Venerem denominauit. Dicitur & Argynnīs. Aristophanes tamen cum diphthongo protulit. hęc quidem Stephanus. Qua ex re eorum falsum esse patet signum, qui confingunt, Argynnium Dianę indignatione summersum, quod in eius contemptum esset ausus fretum ingredi, quod dea estuosum fecisset, ob interemptam ceruam, sepultum in insula Arginulis. Et propterea Propertianum uersiculum ita legunt:

Qua notat Argynni pœna minantis aque.

Plutarchus in eo qui inscribitur, ὅτι ἀλογα λόγων ἔχεται, id est, quod ratione irrationabilia utantur, huius historię meminuit: sed pueri nomen Argeum, non Argynnium facit. uel altera, non eadem est fabula. Porro & Herodotus Arginullam ait, celestem Venerem a Scythiis uocari. Argem passam legit tamen Origenes lib. sexto, ex eodem Herodoto, ut alibi ostendi.

Victricem Venerem cultam a Romanis legimus, cuius ædem (si recte remetior)

metior) Porphyrius fuisse ait in teatro Pompeij. meminit Plut. in ipsius Pompeij uita. Plinius libro octauo, de elephantis: Pompeij, inquit, altero consulatu, dedicatione tēpli Veneris Victricis, pugnauere in circō XX. aut ut quidam tradunt, XVII. & cętera pulchrę. Superioribus annis Romę effossum fuit marmoris frustum, in quo inscriptū erat, Veneris Victricis. Non equidem ausim statuere, an gręcę hęc sit dicta Nicophoros Aphrodite. Vidi in uetusto Imp. Numeriani nomismate, in cuius tergo erat inscriptio, Veneri Victrici. Erat uerò imago stolata, quę dextra Victoriolam porrigebat, sinistra nescio quid hac forma Cælius noster putabat umbilicum esse, qua specie apud Paphū colebatur, teste Tacito, ut docui alibi. Ego speculū esse arbitrabar, quo de speculo supra sum locutus. Varro quoq; si modo ad rem facit, de Ling. lat. Hinc comicos Victrix Venus: uidelicet ne hęc non quod uincere uelit Venus, sed quod uincere ipsa uictoria, ab eo quod superati uincuntur. utriq; testis pœsis, quod & Victoria & Venus dicitur Cœligena.

Melanis, quę & Melanis, Venus cognominata fuit ideo, ut tradit Paus. in Arcad. quod hominibus non omnino diurni cōcubitus, ut belluis, sed nocturni & abditi ut plurimum conueniant. Colebatur uerò in primis a Corinthijs. Tradunt deam hanc per quietem Laidi nunciaffe, futurum esse ut aliquando talentorum non paruam copiam compararet: id quod & non multo post euenit. Lege Athenęum, qui adeo eam formosam ait fuisse, ut pictores eam adirent, quo uel eius pectus & mammas imitarentur Paus. uerò in Corinth. ait, Cranion cupressorum nemus ante urbem fuisse, in quo Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidos templum, ac Laidis monumentū, insculpta læna, quę prioribus pedibus arietem complecteretur, qua de re etiam Alciami extat epigramma, quod hic libenter ascripsi:

Quis tumulus? cuius urna? Ephyrę est Laidos, & non

Erubuit tantum perdere Parca decus?

Nulla fuit tum forma, illam iam carpserat ætas,

Iam speculum Veneri cauta dicarat anus.

Quid scalptus sibi uult aries, quem parte læna

Vnguibus apprensus posteriore tenet?

Non aliter captos quod & ipsa teneret amantes:

Vir gregis est aries, clune tenetur amans.

Subiungit & hoc idem Athenęus, alterum esse in Thessalia Laidis monumentum. ipsam enim in Thessaliā accessisse ait, amore Hippostrati captam. Quidam non Hippostrati, sed Eurylochi, siue Aristonici scripserunt. alij Hippophati, quę inuidia ac zelotypia a Thessalis mulieribus occisa, ut in Anosia Venere relatum est. Sed de Laidę satis. Scribit idē Paus. in Bœoticis, Thespijs fuisse Melanidis Veneris templum.

Dexicreontis Venus in Samo colebatur, sic ab euentu nuncupata. nā Dexicreon quidam circulator, id est ἀγύρτης & mēdicus, Samias mulieres luxu ac petulantia perditas, sacris quibusdam ac piamentibus expurgauit: unde Dexicreontis Venus denominata. alij Dexicreontē Nauclerū quempiam fuisse tradunt, qui cum negotiandi gratia in Cyprum peruenisset, & onus in nauim esset impositurus. Venus iussit ut aquā tantūmodo in nauim ipse inferret, statimq; oram solueret. ille uerò deę paruū, aquam intulit. cumq; summa tranquillitate nauigaret, reliquis mercatoribus sitiētibus propter æstum, unus ipse aqua abundabat, qua cęteris æstuantibus siti diuendita, magnam argenti copiam cōgiguit: qua & statuam deę erexit, quam de suo nomine Dexicreontis Venerem appellauit. Plut. auctor. in Quęstionibus.

Zerynthia Venus appellata est, ut Suidas ait, & Zerynthion et Zerynthion antrum, in quo canes sacrificabantur, ubi & Corybantum & Hecates myste-

ria agebantur, ut in Hecate copiosius retulimus, ex Lycophrone, & eius interprete Isaacio, itemq; ex Stephano. Theophilus tamen & Phauorinus, Zerinphan Venerem & Ζηρίνφιου antrum uocant. Puto autem mēdum subesse. Sunt & Zerynthia littora apud Ouid. de Tristibus primo:

Inde leui uento Zeryntia littora naeta

Threijciam tetigit fessa carina Samon.

Alij licet aliter legant. Ouidio cōsentit Phauorinus. nam Zerinthium Thraciae ascribit. Sanē & apud Hesychium lego Zerenen, hoc est, Ζερηννη Venerem in Macedonia uocari.

λαδωγενής ἀφροδίτη, Hesychius & Phauorinus tradunt Venerē nuncupatam Ladogenen, quod propē Ladonem fluium in Arcadia nata est.

Nephthe ab Aegyptijs Venus uocatur, quam & finem, seu mortem, alij Victoriā nuncupant, de qua Plutarch. in eo qui inscribitur de Iside & Osiride: quam & quinto loco natam ait, & cum Typhone colit. Hesychius tamen Venerem ait ἀθώς ab Aegyptijs uocari: unde Athyr mensis, qui in nostrum nouembrem ferme cadit. Est apud Epiphanium libro tertio aduersus Hæreses, Senephthe: putarim ego legendum Se Nephthe: Alij, inquit, Tithrambo, Hecaten interpretantes: alij Senephty, alij Thormutidi sacra faciunt, alij Isidi.

Libitina Venus à Latinis existimata fuit, ea quæ sepulchris præesset, ut copiose docuimus in nostris Sepulchralibus. Sed & hoc loco repetenda, & addenda quædā. Hæc quidem dea & ingredientibus in uitam, & egredientibus præesse iudicabatur. unde etiā ἐπιτύμβια Delphis cognominata: cuius etiam fuit statua, ut ex Plut. docuimus. nescio uerò an hæc eadem sit, quam M. Varro Libentinam Venerem uocasse uidetur, à Libendo denominatam. Meminit & Cicero de Nat. deor. Veneri Libentine lucus Romæ fuit, ut Festus ait. Fuit & Lubentia, cuius Plautus bis, ut puto, meminit: itē Gellius in Atticis noct. & Apuleius. Sed & Horatius Libitinam uitare dixit, pro mortem effugere, ut & eius interpretes testantur. Hinc libitinarij, de quibus in Sepulchralibus actum est. Seneca in sexto de Beneficijs, ait uota Libitinariorum, pro eo quod illi multos desiderant mori. Ab hac dea Libitinenſis porta Romæ appellata fuit, cuius Lampridius meminit in Commodio.

Basilis Venus à Tarātinis uocata fuit, ut ait Hesychius. unde & lusus quoddam genus, quo ij qui reges ac milites imitabantur, utebantur: id est, cum ducta sorte aliquis rex creatur, & imperat ei qui deinde simili sorte & ipse rex imperat, quod lusus genus inter Iustiniani leges quiddā trahere nisi sunt, ut titulo de ludo aleæ, &c. nam Regindalia esse existimatur, quæ βασιλινδα græcè à Poluce, Suida, alijs dicta est. Etsi amicus meus Rhindalcha, à distortis narib. quali Rhinocalca, libentius legere consueuerit: & nescio quo pacto ad cottabum transferre uoluerit. Cum priore sentit Alciatus.

ἐφιππος ἀφροδίτη, id est Equestris Venus, ab antiquis effingebatur. nam Veneris filius Aeneas, cum occasum uersus nauigasset, equum mox conscendit, & hac statua matrem deūm honorauit, ut Suidas scribit.

Elimæa Venus: Appianus in hist. Syriaca. uide in Diana Elimaïtide, ex Hieronymo, & alijs. Fuit & Pyrenæa Venus, cuius templum in Gallia descriptione Strabo commemorat lib. quarto, à Pyrenæis montibus, ut uidetur, nuncupata. quin idem Strabo Aphrodisium memorat Veneris Pyrenææ promontorium. meminit & Ptolemæus.

πάρνη ἀφροδίτη, id est meretrix Venus cognominata fuit ab Abydenis, ut Pāphylus & Clearchus in mythicis tradunt. Nam cum Abydena ciuitas forte in seruitutem incidisset, meretricum arte liberata fuit. quare factum est, ut ciues in rei memoriā & monumentum, cōstruxerint fanum πάρνης ἀφροδίτης. Plu-

Pluribus ab Athenæo res exposita est, libro decimotertio. Cur non potius Meretrix Venus, quod hæc prima, ut in historia sacra continetur, artem meretriciam instituit, auctorq; mulieribus in Cypro fuit, uti uulgo corporum quæstum facerent, ut Lactantius & Seruius scribunt. D. uerò Aurelius: Tres (inquit) Veneres: una uirginum, quæ etiam Vesta est: alia coniugatarū, alia meretricum, cui etiā Phœnices donum dabāt de prostitutione filiarum, antequam iungerent eas uiris. Iustinus & Lactantius Cyprias uirgines hoc facere ferme scribunt. idem & Seruius. Strabo, Armenias & Assyrios. Herodotus, Lydos. Angilas & hoc in Africa factitasse, Solinus & Mela sunt auctores. qua enim nocte nubarent, foeminas prostituebant: quod & legimus quosdam hoc tempore facere, in Hispanis, Lusitanis uē nauigationibus. Scribit Iustinus, Locrenses bello pressos uouisse, festo Veneris filias prostituturos, si uictores fierēt: id quod & alios fecisse mihi uideor legisse. Adeo gentes ante lucē editam, in tenebris cæcutiebant, stultaq; deis suis uota faciebant.

Sycensis Venus: Sycæ, quæ Punica ciuitas fuit, fanum Veneris fuisse proditum est, in quod se matronæ conferebant, atq; inde procedentes quæstum dotis corporis iniuria contrahebant, honesta nimirū tum inhonesto uinculo coniugia iunctura. hoc ferme ex uerbis Val. Max. in secundo.

ἐταίρα ἀφροδίτη, id est Amica Venus ab Atheniensibus colebatur, ut Apollodorus scribit. meminit & Hesychius. Sic uerò appellata, quod amicos & amicas coniungeret. Eualces uerò in Ephesiācis prodidit, in Samo tēpla edificata Veneri Hetaræ, quod & Athenæus repetit in Cœnis. De Ioue Hetario, suo loco scripsimus. Sanē ἐταίρα uocabulū est, quod tam in bonā quā malam partem accipimus, ita ut sodalem & meretricē significet. Sanē græci πόλους amicas nominant. nam meretrices, πόλους Veneris nūcupant, ut Hesychius notat. Nos pullos, pueros etiam uocamus. Festus: Pullus Iouis uocabatur Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat, propter candorem, quod eius natis fulmine icta erat. Antiqui puerum, quem quis amabat, pullum eius dicebant.

Idalia, & Acidalia Venus uocata: Idalia, ab Idalio Cypri nemore, de quo Verg. primo Aen. & Seruius, & Plinius. Acidalia uerò, ut Seruius in eo Vergilij, At memor ille matris Acidaliæ. Acidalia, inquit, Venus dicitur, uel quia inicit curas, quas Græci ἀκιδας dicunt: uel certe à fonte Acidalio, qui est in Orchomeno Bœotia ciuitate, in quo se Gratia lauant.

Golgia Venus, uocata fuit à ciuitate Cypri, sic à Golgo Adonidis & Veneris filio appellata, ubi colebatur Venus. Meminit in decimoquinto Idyllio Theocritus:

δ'εσσον' ἢ γόλγου τε ἢ ἰδαλιου ἐφίλασας,

αἰπφναυτ' ἐρυκα id est,

O dea quæ Golgon colis, Idaliosq; recessus:

Sublimemq; Erycem.

Quo in loco hæc eadem ferme interpretes. Stephanus uerò: Golgi, id est Golgoi, inquit, ciuitas Cypri, à Golgo duce Sicyoniorum colonia. Dicitur et Golgon neutro genere, unde est Gorgia Venus. gentile nomē Gorgius, Gorgia, & Golgeis Ionicè. Catullus Gorgos numero plurimū usus est. tametsi ex nostris quidam Colchos scribere maluerunt, quos tamen in Plinij castigationibus Hermolaus docere potuisset. Catullus:

Quæq; regis Gorgos, quæq; Idalium frondosam.

Meminit & Lycophron in Cassandra.

Pelagia Venus dicta, ut Artemidorus libro secundo de Infomnijs ait, quam Marinam dicere possumus. unde etiam ἐπιποντία, teste Hesychio, & Phauorino, dicitur. quin etiam eadem ratione ἀλιγενής, quasi dicas Saligena, uocatur, ad hæc & Hermionij, ut Pausan. scribit, Pontiam & Limene-

iam coluere, cui ante nuptias uirgines, & uiduæ, si nubebant, sacra facere con-
fueuerant.

Cypris Venus frequenti cognomine dicta, ut ait Theophilus, quod pare-
re faciat, *ἢ τὸ κνῆν παίεχθαι*: quod & Phurnutus innuit, idemq; ferè in Home-
rum grammatici dicunt. hoc est, ueluti *κνῆν πορέζουσα*. uel quod in Cypro cole-
batur, unde & Cypria interdum dicta, Tibullus in secundo:

Et faueas concha Cypria uecta tua.

Item quod in Cypro genita, *κνῆρογενῆς*. uide Hesiodum, & Festum. Lactan-
tius uerò Venerem ait in Cypro primum omnium artem meretriciam institui-
isse, mulieribusq; suasisse, ut corpore quæstum facerent, ne sola uideretur im-
pudica. Seruius item & Iustinus scribunt, uirgines in Cypro statutis diebus
ad maris littus ire solitas, ut ex prostitutione dotalem pecuniam pararent.

Scotia Venus, cuius templum apud Aegyptios fuit, ut scribit Hesychius, à
tenebris uidelicet. Venus enim in tenebris & abdito peragenda.

Calua Venus ab euentu, culta à Romanis. nam urbe à Gallis occupata, ob-
fessi in Capitolio Romani, cum ex mulierum capillis tormēta fecissent, eadem
Veneri Caluæ consecrarunt. Lactantius auctor in primo Diuin. instit. Histo-
riam copiose Vegetius Renuus in 4 de Re milit. recitat, & Caluam Venerem
sub tecto nominare religio fuit.

Aurea Venus cognominata Latinis, & Græcis χρυσή, in primis Vergilio,
Homeroq; ut notat apud Latinos Seruius, & Eusebius X. Præpar. euang. Ho-
merus in hymno πολυχρυσου uocat. Pindarus uerò in Pyth. ἀργυροπέλας, id est ar-
genteos pedes habentem, uel albos & pulchros.

Syria Venus, ut Diodorus siculus scribit, cognominata, cuius uerba ut sunt
à Poggio exposita, hæc sunt: Venus in Sicilia commorata est circa Erycem, in
Cypro circa Cythera ac Paphum, in Asia autem circa Syriam: ob hasq; pere-
grinationes Venerem tum Erycinam, tum Cytheream, tum Paphiam, tum Sy-
riam incolæ appellarunt. hæc ille. Crediderim ego hanc deam Syriam esse. qua-
re si uidetur, cum ea, id est Astarte, coniunge.

Paphia Venus nuncupata, ut Diodorus ait, quod ipsa perigrinata sit circa
Paphum. Est enim Paphus urbs Cypri. Paphum & Palæpaphum Strabo cele-
brat: Paphum quidem ab Agapenore conditam Palæpaphum uerò uetusti-
orem, Veneris templo illustrem. De Agapenore & Pausanias in Arcad. qui
ipsum Ancæi filium scribit, Lycurgi nepotem, qui capto Ilio in Cyprum
tempestate delatus est, & Paphum urbem condidit, & fanum in urbe opulen-
tissimum. Plin. libro secundo: Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius
quandam aream nō impluit. De utroque, oppido & fano, poëta in primo
Aeneidos.

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq; reuifit

Læta suas, ubi templum illi, centumq; Sabæo

Thure calent aræ, fertisq; recentibus halant.

Sunt qui tradant, quod Aerias uetustissimum Paphiæ templum posuerit,
& post eum filius Amathus Amathusiam Venerem denominarit. Sed libet
hoc loco ascribere que Cor. Tacitus de Phaphia Venere prodidit, lib. de timo
oçtauo: Haud fuerit, inquit longum initia religionis, templi situm, formã deæ
(neque enim alibi sic habetur) paucis differere. Conditorem templi regē Ve-
nerianum, uel Vranum (ut castigauit Alcianus) uetus memoria, quidam ipsius
deæ nomen id perhibēt. fama recentior tradit à Cinarâ sacratū templū deamq;
ipsam conceptã mari huc appulsam: sed scientia arteq; haruspicum accitum e
Cicilia Myram intulisse, atq; ita pactum, ut familię utriusq; posterius ceremonijs
presiderent. mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecel-
leret, ipsa quam intulerant, scientia hospites cessere. tantum Cinarades sacer-
dos

dos consulitur: hostiæ, ut quisq; uouisset, mares deliguntur. certissima fides hæc
dorum fibris: sanguinem arę offundere uetitum, precibus & igne puro altaria
adolent. nec ullis hymnibus, quanquam in aperto, madescunt. simulachrum
deæ non effigie humana: continuus orbis, latiore initio, tenuem in ambitum
metæ modo exurgens. Et ratio in obscuro. hæc tenus Tacitus. Paphus, inquit
Phurnutus, peculiare Veneris domicilium, Paphiæ nuncupata: fortè per figu-
ram *κεφαλῆ*, id est defectum, ἀπὸ τῆς ἀπαφίσεως, quod decipere est. habet enim
Venus iuxta Hesiodū, *μεδλίματα τ' ἐπαπάσ τε*: hoc est, risusq; deceptionesq;.
luxta uerò Homerum, subdola uerba, animum quæ & fallunt sapientum. hoc
est. *πάρφασιμ, ἢτ' ἐκκλεφε νόου καίπερ φρονέοντων*. Nemirere, si in citando Phur-
nuto non edita exemplaria plerumq; sequor. nam apud me est manuscriptus
codex, illis & castigatior, & locupletior. Illud hoc loco tantum dixerim. hanc
orbicularē in metam crescere: aliam, quam in Venere Vrania retulimus. qua-
drangularem Hermiæ in morem fuisse.

Acraea Venus, cuius in Gnidia facta est mentio. Strabo de Cypro loquens,
ait Carpasiam urbem stadijs XXX uersus insulas Carpasias esse, ubi &
mons & promontorium. montis summitas Olympus dicitur, ubi Veneris A-
crææ templum. Fuit & Ascrea Venus, cuius mētio est apud Paus. in Corinth.
Sunt qui scribant, Acrææ Veneris templum mulieres nec uidere, nec adire, fas
fuisse: sicuti Eunosti fanum in Tanagra ad eò mulieribus interdicitum fuit, ut si
quo infortunio aut uastitate Tanagrai opprimerentur, diligenter inquirerēt,
ne qua mulier consulto aut casu templo Eunosti appropinquasset.

Apaturias Venus: de hac ita in undecimo scribit Strabo, ubi de Phanagoria
agit, emporio apud Scythas Mæoticos: Phanagoriæ est, inquit, insigne Vene-
ris Apaturiæ templū. id nomen interpretantur, fabulam quandam afferentes,
quod cum gigantes Venerem adorti essent, illa Hercule inuocato, tam diu in
latebris quibusdam latitauit, donec sigillatim Gigantes excipiens dolo Her-
culi occidendos exhibuit. ἀπατάω quippe est fallo, & decipio. hinc est ἀπατάριον
templum ipsum Veneris nuncupatum, ut prodit Stephanus. hinc & Apaturia
celebritas, de qua sic Eusebius Pamphili in libro de Temporibus: Anno mun-
di circiter MMLXXX. Erechtheidarum imperio destructo, Atticorum
principium regni ad aliud genus translatum est, cum Timœten prouocasset
ad pugnam Xanthus Bœotius: & Timœte recusante, Melanthus Pyliensis
Andropompi filius suscepisset singulare certamen, ac deinde regnasset. hinc
et ἀπατάριον, id est fallaciarum solennitas celebrabatur, quia ad Victoriã fraude
processerat. Sed hanc historiam locupletius tibi ex Suida recitabimus. ἀπατά-
ρια, inquit, celebritas Athenis celebrabatur, in qua Sitalci Thracum regis filius
ciuitati ascriptus. quatuor autem dierum ea fuit. primam diem *δορυπία* appel-
labant, quod sodales ad uesperam in unum coacti epularentur. secundum *ἀ-
νάβησιον*. à sacrificando: nam Iouis Sodali & Palladi sacra faciebant. tertium *κα-
ρῆσιον*, id est puellarem uocabant, quod scilicet pueros & puellas, id est *κάρως*
& *κάρως* sodalitati ascriberent. quartus dies *ἐπιβήσιον* dictus est. Horum autem
dierum festorum talis causa fuisse dicitur. Bellum erat Atheniensibus aduer-
sus Bœotios de Celænis uico, qui in confinjs erat. Xanthus autem Bœotius
Thymœten Atheniensium regem prouocauit: quo recusante, Melanthus
Messenius à Periclymeno Nelei filio generis originem ducens, imperij causa
pugnare sustinuit. quare cum singulari certamine pugnarent, quidam hircina
nigra pelle indutus, post Xanthij terga Melantho apparuit: ipsum igitur ini-
que facere dixit, quod cū comite ueniret. quo dicto, respicientem Xanthium
interfecit. unde & festū ἀπατάριον, hoc est deceptoria cognominata fuit: & Dio-
nyfij Melanægidis templum struxerunt, ut in Dionysij cognominibus recita-
uimus. Sunt qui Apaturia pro homopaturia dicta esse uelint, quod patres, ut

Honorij & Mariæ epithalamio: item apud Papinium, à quo fortè Claudianus desumpsit. & ante hos Propertius libro secundo Eleg. cecinit:

Obuia, nescio quot, pueri mihi turba minuta

Venerat, hos uetuit me numerare timor.

Quorum alij faculas, alij retinere sagittas,

Pars etiam uisa est uincla parare mihi.

Sed nudi fuerant: quorum lasciuior unus,

Et reliqua. Certè & illo suo dicendi filo Apuleius in decimo Cupidines cum matre Venere diuersos & lasciuientes describit. Phurnutus etiã plures ait Cupidines, propter scilicet *πολυτροπία*, id est morum uarietate. Sed in Imaginibus pulcherrimè à Philostrato describuntur: Ecce, inquit, *ἑρῶτες*, id est Cupidines mala colligunt. quòd uerò multi sint, ac innumerabiles, ne admireris. Nympharū enim filij sunt, mortaliū genus moderātes: multiq; ideo, quòd multa sint ea quorum mortales amore ducātur. Coelestem autē Cupidinem diuina in coelo facere tradunt: mox Cupidines ipsos pharetras ac sagittas aureas habere describit, omnesq; nudos esse, nec quidem coronas in capite habere. satis quippe illis coma. Pennas cœruleas ac puniceas habent, nonnulli etiam aureas. Calathos porrò habent, in quibus poma deponunt. gemmis ornati sunt, smaragdis, sardonyce, & margaritis, à Vulcano compositis. In arborea deuolant, sine scalis, ad poma legenda. Inter hos uerò quatuor formosissimos esse scribit: duo inuicem malis lepetunt, duo reliqui sagittis: non iratis quidē uultibus, quòd ita interpretatur. Principium amoris mittere poma, sagittas uerò Amorem perficere. Addit & idem Philostratus luctam ipsorum Cupidinum, rem utique iocofam: tum etiam de lepore quædam subdit, ut uidelicet cadentia poma ambedunt, & ut insequantur Cupidines. Addit præterea de leporis natura multa, & de Venere, quorum pleraque iam in Venere retulimus. Sanè idem scriptor alio loco, Cupidines scribit frenis cygnos compescere, & eos regere: quodq; dei pueri sint, qui libenter cum auibus ludant, & per stagnantes aquas eos agant, ac si essent in hippodromi stadio. Sed quomodo Cupido deus pingatur, pulchrè in Elegia à Propertio libro secundo describitur, ex qua hi uersus:

Quicumq; ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,

Nonne putas miras hunc habuisse manus?

Hic primùm uidit sine sensu uiuere amantes,

Et leuibus curis magna perire bona.

Idem non frustra uentosas addidit alas,

Fecit & humano corde uolare deum.

Scilicet alterna quoniam iactamur in unda,

Nostraq; non ullis permanet aura locis.

Et meritò hamatis manus est armata sagittis,

Et pharetra ex humero Gnosia utroq; iacet.

Antè ferit quoniam, tuti quàm cernimus hostem,

Nec quisquam ex illo uulnere sanus abit.

Sic propertius. Apuleius quoq; Cupidinem suo illo Milesio dicēdi genere elegantissimè in Asino describit. Seruius etiã Honoratus in 1 Aeneid. Sanè, inquit, Cupidinis nomē ratione non caret. nam quia turpitudinis est stulta cupiditas, puer pingitur: item quia imperfectus est in amātibus sermo, sicut in puero: alatus autē ideo, quia nihil amantibus leuius, nihil mutabilius inuenitur, ut apud Vergiliū ipsa Didone probatur. Sagittas uerò iccirco gestare dicitur, quia & ipse, ut illæ incertæ uelocesq; sunt. Plutarchus apud Stobæū, Quòd amor nō sit iudicium: Quamobrem, inquit, Cupidinem facem gestare, hoc est, *πυροφόρου*, poëta tradunt, & plasta ac pictores effingunt: quoniam quod ignis splendē

splendidū est, suauissimū: quod uerò *καυσικόν*, id est adustiuū, molestissimū. Sed postquam hæc attigimus, audiamus & Alexandrum Aphrodisæum in lib. Problematum (sint, non sint eius, quid ad nos?) qui hæc pulcherrimè est executus: cuius uerba, ne hic prolixior sim, meo arbitratu interpolata recitabo. Problematis hoc est initium: Cur amantiū extremæ partes modò frigide sunt, modò calidæ: cumq; in spem & desperationē causam retulisset, subdit: obq; hanc ipsam causam pictores Amorem nunc tristem pingunt & quiescentem, nunc uolantem & ridentem, puerum uerò mutabilem, quia cupido uehemens quidem est, nō tamen diuturna & perpetua. Item paulo post: Facem uerò habere fingunt, atq; esse pinnatū, quia amantiū animi suspensi tolluntur, suntq; mutabiles ceu uolucres. & mox: Tenet autem dextra gladium, uel ut alij habent codices, sagittam: sinistra uerò pharetrā, & quamplurimas sagittas: quoniam à principio quidem ex uno oculorum radio amor oritur, qui radius sagittæ similitudinem habet. Quòd autem multas in pharetra sagittas habere uideatur, quoniam amātes occultos emittunt radios, tum & illud sequitur: Nudum autem fingunt, quia absque medio desiderium est, manifestoq; euenit. neq; enim ob aliud quispiam amat quicquam, neq; clam, neq; quòd ignoret. quocirca & statuarij & artifices nonnunquam nudos deos & reges effingunt, ut eorum adapertas uirtutes, & manifestas, nec occultas ostendant. Porrò non unum Cupidinem, sed plures esse ferunt, quia diuersi rerum sunt amores. aliter enim atq; aliter amamus: unde & Plato, multorum capitum esse belluam Amorem dixit. hæc quidem ex Aphrodisæo, meo (ut dixi) arbitratu excerpta. Sed & Phurnutus penè consimilia de Cupidine scribit. Idem scribit & Proclus in Sophista Platonis, ubi & illud ait, Cupidinem Sophistam etiam appellatum, & magum, dum generatione animas naturalibus rationibus muscet, & allicit, adeo ut ægrè à generatione amoueantur. Multiceps uerò, quoniam sibi essentias uitasq; multas uendicauit, per quas uarietatem generationis disponit. Si minus hæc quæ adhuc scripsi, de Cupidinis imagine fecerint tibi, quæso & legas Moschi pulcherrimum poëma quod *ἑρῶς ἀπαίτητος*, id est Cupido fugitiuus inscribitur, in quo Venus ipsum, eiusq; naturam ostendit. Legitur & Aeneæ Syluij, qui pius secundus Roman. Pontif. postea fuit, elegia, eodem picturæ argumento: itemq; Marulli epigramma. quæ apud ipsos legas, ne nimius sim. Fuit & in curia Octauia, ut scribit Plinius, Cupido fulmen tenens, cuius auctor nesciebatur. id affirmabatur, Alcibiadem fuisse principem forma in ea ætate: in cuius clypeo ita erat pictus. & meminī hoc argumento ad Cœlium nostrum luisse Cynthium. quin & fractū fulmen ipsum tenuisse Cupidinem, sic canente uiro docto:

Aligerum fulmen fregit Deus aliger igne,

Dum demonstrat uti est fortior ignis Amor.

Fuerunt & antiquis celebratæ statuæ Hermerotes, ex Mercurio & Cupidine confectæ: de quibus alibi meminimus. Sed iam de pictura satis. Sedenim antiqui in gymnasijs Cupidinem inter Mercurium & Herculem posuere, eum amorē significātes, qui ex ratione & uirtute nasceretur. Quinimmo & Samij gymnasium illi constituerunt, teste Athenæo. Ecloge legitur Ausonij poëtae de Cupidine, ab heroinis patibulo crucis affixo: ut & meminit Lactantius, si rectè remetiōr. Verum iam Amoris nomina interpretemur. Ammonius sanè & Phornutus, alijq; Cupidinem his tribus nominibus uocatum tradunt, *ἑρῶτα, πόνου, & ἰμερου*. Quos ait Pausanias in Attica, à Scopa effictos, tam specie inter se differentes, quàm operis artificio. *ἑρῶς* igitur per omega, ipsum Cupidinem & flagitiosum amorem significat, hoc est Amores, ut dicimus, & notant grammatici. *ἑρῶ* uerò per omicron, pudicum & bonum amorem significat. quod discrimen an rectè statuatur, nō disquiro, cum inter legendum

legendū apud idoneos auctores non ita ratum offenderim, ut illi præcipiunt, *ἔρωτα* autem dictum ait Plato, & Phurnutus, ab inquisitione amati. *ἔρω* enim pro *ῥητέω*, id est inquirere, capitur. Plotinus tamen ab aspectu & uisione deduxit. *ἔρω*s, ait, quasi *ὄρασις*. ad quam rem illud perbellè Propertij deducimus: Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Scribit etiam Hesychius, quod ideo cupido *ὀμμάτιος*, id est oculus uocatus sit, quod ex aspectu amor concipitur. & in Achillis amoribus *ὀμμάτιος* *πάλλω* dicta sunt. *πῶτος* uerò desiderium dictus, quod amantes hīs frui desiderant quæ pulchra uenustaq; uisa sunt. Nam (ut nostri) *πῶλλω* est desidero, & cupio rem propriè quæ absit, nec præsens sit. Vnde & quidam inde deductum uolunt *πῶτος*, quia amantes dilectos sæpe percontentur ac interrogent, *πῶτε ἔρχονται*, *καὶ ποῦ ἵστανται*: hoc est, unde uel uenerint, uel ubi fuerint. Scribit & Plin. Scopā fecit Venerem, & Pothon, Phaethontem, qui Samothraciæ sanctiss. ceremonijs colebantur. Phurnutus & hoc ait, quod dictus sit *πῶτος* ab osculorum imitatione: unde & *παπῶς* denominationem habuisse scribit.

ἡμερῶ autē dictus, uel quasi *ἡμερῶ*, id est cicur & mansuetus, nec syluestris, tales enim Amor, dum sui compos est, homines efficit. quin & gentium quidam scriptores *μειροῦ* ipsum Cupidinis fratrem ideò scripsere. unde mirum etiam, quosdam sine afflatu in primo hoc nomen notare. Vel dictus, ut Phurnutus ait, *ἀπὸ τοῦ ἰεῖναι*, hoc est, ab incitando, quod feratur ad ea quæ formosa sint.

Sed & *ἔρω*s, id est, alatus, uel pennatus à Platone in Phœdro uocatur. hinc & Cicero de Nat. deor. eundem latinè pennatum Cupidinem uocat. à Phurnuto uerò *ἔρωτος* dictus, quasi dicas uolans & pennatus, quod scilicet leues faciat, & amantium cogitationes uagas, & in auis modum ipse ideo uolare uideatur. Iuxta quam sententiam à nostris Aligerum cognominatum uideamus, ut antè scripsimus.

Ergo his aligerum dictis affatur Amorem. & ab Orpheo *ἡρόεντα*.

Sagittarius etiam, id est *ῥέτος* Amor nuncupatus est, quod amore capti ab aspectu, quasi uulnere à longe feriantur, neq; audeant formosos attingere: uel contrà, quod ab aspectu formæ capite uulnerentur. *ῥεαλκίς* ab Orpheo ideo uocatus. Certè illud admirandum de Cupidinis telo legimus, quod in templo Dianæ apud Ephesum pependisse ferunt, nullis penitus laqueis mandatum: quod in septimo de Architectura Bap. Leo recitat.

Geminus Cupido cognominatus, nō modò ut mater Venus Gemina, qua de re Plato in Symposio multa, quod scilicet cœlestis sit & terrenus: sed etiam propter geminum sexum. hinc Seneca in tragœdia.

Quam uocat matrem Geminus Cupido.

Quin & alij nō Geminos, sed (ut diximus antè) tres & quinque, & plures. Tyrannus Cupido à Platone dictus est, quod in generosos & nobiles animos bacchari & sauire, tyrānidemq; exercere uideatur, id quod & Euripides illo uersiculo, quem & Abderitæ deleri canebant, ostendit, *σὺ δ' ὦ θεῶν τυράννε καὶ ἀνθρώπων ἔρω*s. Id est, Tuq; ò deūm tyrāne & hominū Cupido. quin etiā Proclus in Platonis sophista, Amorem magum appellauit, ut supra dictum est.

Harpys deus à rapacitate Amor uocatus est. hac uoce usus est Parthenius in Crinagora, *ἀμφοτέρως ἐπιβὰς ἄρπυς ἐλκίσατο*. Quin etiam fabulæ tradunt, Erinyn furiam ab Amore amatam fuisse, ut impotentiam ac impetū significarent insanè ac deperditè amantium.

Phanes etiam dictus est Amor, quod ex Chao primus apparuerit, quod Orph. & Lactantius aiunt. Macrob. tamen solem Phæneta interpretatur, quoniam cotidie *φαίνεσθαι* uideōs, id est nouus appareat. meminit & Hermias in Phædro Plat. nec semel. Ut illud, *τὸν φαίνεσθαι, ὅπερ ἔστι πάρας τῶν νοητῶν*, id est, Phæneta, qui est finis intelligibilium deorum.

ἡμῶ

ἡμῶ *ἔρω*s, hoc est, nugax & loquax Cupido, Athenis cognominatus cultusq; fuit: & eodem cognomine Venus, ut est apud Arpocratonem.

Phaetratus à nostris Cupido cognominatus est. Ouid. in Eleg.

Nullus amor tanti est, ab eas phaetrate Cupido. Item uulgare illud:

Cæcus & alatus, nudus puer, & phaetratus.

Socrates in Symposio Xenophontis, inter alia multa quæ de Amore disputat, ideò Phaetratum dici ait, quod forma procul inspecta, amātem quasi sagittis quibusdam feriat.

*πανδαμάτωρ ἔρω*s cognominatus, id est omnium domitor, frequēs est apud

Græcos. Hinc notissimum est distichon:

Perfringunt, penetrant, urunt mea spicula fulmen,

Scilicet hinc nomen est mihi *πανδαμάτωρ*.

Caunius Cupido uocatus, quod in Cauno urbe coleret, ut ait Hesychius: Possumus & ab aestu deriuare, qui sit ex amore. unde & illi ardentes faces attribuebant antiqui: uel quod Amor *καυνὸς* homines reddat, id est difficiles & malos.

*ἀμφιβαλὴς ἔρω*s, id est, undiq; germinans Cupido dictus, quod mutuus sit & reciprocus amor. Aristophanes in Auibus & grammatici. tametli *ἀμφιβαλὴς* etiam dicuntur, quibus uterq; parens adhuc generat.

Sanctus Amor & Cupido à nostris sæpe dictus. Tibullus in II,

Sancte ueni dapibus festis, sed pone sagittas,

Et procul ardentes hinc precor abde faces. Catullusi

Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces,

Idem & Venerem sanctam ad Mallium uocat,

Quenq; neq; sancta Venus molli requiescere somno,

Desertum in lecto cœlibe perpetitur. Sed de Sancto aliās plura:

Thespius præterea Cupido nuncupatus, à Thespijs, ubi colebatur, ut Strabo in nono, & Ouidius. M. Cic. in Verrem. quinetiam ut est apud Athenæum, ex Erechia, Cupidinea, quæ & Thespia uocata fuere, festa celebrabatur à Thespijs. de quibus & Plut. in Erotico: ex his enim sermonis originē sumit. In Helicone, inquit, apud Musas, ò Flauiane, Thespijs Erotica agentibus: certamen enim agūt quinquennale, ut quidē Musis & Cupidini illustre & honoratū. Plinius libro trigesimo sexto: Eiusdem, inquit, Praxitelis est Cupido, obiectus à Cicerone Verri, ille per quem Thespiæ uisabantur, nūc in Octauiae scholis positus, eiuſdē & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidiae nobilitate, & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas Rhodius, atq; in eo quoque simile amoris uestigium reliquit: ut in Venere retuli.

Cæcus Cupido fingitur, hoc est *τυφλός*. Scribit in decimo Idyllio Theocriti interpret, super ea poetæ uerba, *τυφλός δ' ἐκ αὐτὸς ὁ πλῆτος, ἀλλὰ καὶ ἀφρόντιστος ἔρω*s: hoc est, Cæcus nō modò Plutus, uerūm etiā delirus Amor: Nota, inquit, quod antiqui duos cecos dicebant, Cupidinē & Plutū. nā qui amat, cæcus est: Quid faciat, nō uidet ullus amans. nam deformē amat mulierē, quæ illi uidetur pulcherrima esse. hæc enim est cæcitas, sicut & Amor Cæcus. Cæcus ergo amor, cecos efficiens, id est *τυφλοποιός*. facit namque amantibus, quæ non sunt, pulchra uideri. De Pluto alibi agemus. Plutarchus in libello de Captanda utilitate ab inimico, ait à Platone Amorem cæcum dictum, quod amantes in re amata cæcutiant. Sed quod etiam oculatus dicatur, iam est ostensum.

Anteros nomen Cupidinis, amorē reciprocatis. Et licet aliās de Anterote scripserim, & de hoc Cœlij nostri libellus extet, nolui tamen nō hic meminisse. Historia apud Paus. in Attica legitur de Timagora & Melete, à quorū miserrādo interitu statua & ara ab Atheniēſibus Anteroti posita: quæ tamē historia diuersa uidetur ab ea quam pluribus est Suidas executus, nam Meletus, non Meles,

Meles, apud eum legitur: & amator, nō amatus. Sed hoc tum in Symbolis Pythagoræ, tum in Poëtarum dialogis planius ostendimus. Est & Melanippi & Charitonis alia de Anterote historia apud eundem Suidam, qui ambo mutuo se sunt amore profecuti, unde sit ἀντέρωτος nomen. Fuerunt ad hæc in Eleorum gymnasio parte quapiam, Amoris & Anterotis imagines: Cupido quidē palmæ ramum manu tenebat, quem ab eo auferre Anteros nitebatur. quæ res an fam præstitit aliquibus ut non recipiantis dei, sed auertentis magis crediderint, quos Seruius in quarto comment. Aeneid. Vergilianæ sequi uisus, super ea poëta uerba:

Tum si quid non æquo fœdere amantes

Curæ numen habet, iustumq; memorq; precatur.

Inquit enim: ἀντέρωτε inuocat cōtrarium Cupidini, qui amores resoluit, aut certē cui curæ est iniquus amor. Apud Platonem Socrates probrosum Amorem criminatur, quem dei, inquit, πνιγμὸν, hoc est suffocationē ueri amoris nuncupant: quem Proclus est interpretatus aliter, quā a me exponitur, diuinum scilicet amorem, animas à corporibus abstrahentem. Anterotis porrò uinum scilicet amorem, animas à corporibus abstrahentem. Anterotis porrò meminit & Cicero de Nat. deorum, ut suprā dictum est. Porphyrius quoque philosophus de Anterote apologum sic propemodum recitat: Cū, inquit, Cupido infans parum coalesceret, Venus Themī deam consuluit. quæ Veneri responsū dedit, Cupidini Anterota necessarium esse, qui rependat uices, ut mutuā uicissim dent operam. Cui Venus acquiescens, Anterota, quasi Anticupidinem dicas, genuit: quo uixdum nato, Cupido adolescere cœpit, & alas pennasq; explicare. quā quoties præsens Anteros adestet, Cupido formosior & procerior: absente illo, cōtrā accidere uidebatur. Aliqui, inter quos Alciatus, Anterota amorem uirtutis esse existimarunt, ipsumq; superare Cupidinem, unde est carmen illud:

Aligerum, aligeroq; inimicum pinxit amori,

Arcu arcum, atq; ignes igne domans Nemesis,

Vtq; alijs fecit, patiatur, at hic puer olim,

Intrepidus gestans tela miser lachrimat,

Ter spuit inq; linus imos (res mira) crematur

Ignis ignis, furias odit Amoris Amor.

Atq; hæcenus de Cupidine. nunc subscribemus Adonin, & Gratias, quas Veneris & Amoris comites putauere gentes.

ADONIS.

Adonis, qui & Adon, deus à diuersis nationibus cultus, ea ratione Veneri est à nobis cōiunctus, quoniam (ut scribit Seruius) eum Veneri ita ueteres iungebant, ut Dianæ Virbium, Atyn Cybeli, Adoneus uerò etiam à Plutarcho in Menech. dictus: sed ab Aufonio duobus in locis Bacchus dictus, de quo plura in eius dei Syntagmate diximus. Fuit uerò Adonis Cynaræ Cypriorum regis filius, & eius filia Myrrha, cuius fabulam lepidissimè descriptam apud Ouid. uideto in Metamorph. cuius allegoriam in tertio Mythologicon Placides Fulgētius exponit. Fabulantur præterea, ut Phurnutus scribit & interpretatur, Adonim sex menses apud Proserpinam, & sex alios apud Venerem fuisse: idq; interpretatur quidam de frumentis & frugibus in terra satis, quarum rerū Adonis symbolum esse existimabatur, ut etiam in cōmentarijs in Theocritum legitur. Dicitum Adonim Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἀδὸν τοῖς ἀνθρώποις, id est, ab eo quod hominibus canat. Adonis apud Phœnices Gingres dictus, ut Democlidēs apud Atheneū scribit in quarto. unde sunt Gingræ, & Gingrine tibia, quarū etiam Festus meminit. unde etiam Pollucem lib. IIII. Idem Adonis Thamuz, uel ut D. Hieronymus, Thamus ab Hebræis uocatus est. In comment.

ment. in Iezechielem: Quin Thamus, inquit, mense Iunio amasius Veneris pulcherrimus iuuenis occisus, & deinceps reuixisse narratur. eundem Iunium mensem eodem appellant nomine, & anniuersariam ei celebrant solennitatem, in qua plangitur quasi mortuus, & postea reuiuiscens canitur. hæc Hieronymus. à Persis ἀβωβός, à Cyprijs uerò, γάβαντα, uel (ut scribit Hesychius) πνιγμαίων, immo etiam φερικλῆα uocatum legitimus. Sunt qui duos Adonidis nomine fuisse putent, Cyprium alterum, alterum Byblium: qui, ut in plerisq; deis gentilium fit, confunduntur. Stephanus in libro de Urbibus: Amathus, inquit, Cypri ciuitas uetustissima, in qua Adonis Osiris colebatur, qui cū Aegyptius esset, Cyprii & Phœnices proprium fecerunt. De sacris Adonidis, & fletu, etiā mentio est in sacris Hebræorū literis, quo in loco plura D. Hieronymus, nec minus Macrobius in primo Satur. sed longè plura Lucianus in libro de dea Syria: qui copiose eos sacrorum ritus uel describit, uel potius ridet. Gratius poeta in lib. de Venatione,

Flet adhuc, & porrò flebit Adonim,

Victa Venus.

Hinc & Orpheus in hymno ab honore lachrymarum, qui illi impendebat, δακρυότιμον nūcupat. Meminit & fletus huiusmodi cū alibi Theocritus, tum in Idyll. XXIII. quod Adonidis epitaphium inscribitur. Adonia autem ea celebritas à Græcis uocabatur, de qua in historijs proditum, quod cū Athenis mulieres ea agerēt, urbe tota simulachra erigebantur, circumq; sepulchra & passim exaudiebatur, foeminei planctus, quæ res sinistrum augurium Atheniensium clasi in Siciliam proficiscenti fecisse exitus ostendit, ut pluribus Plutarcho in Alcibiade & Nicia docuit. de Adonide & Ammianus Marcellinus li. XXII. hist. Euenerat, inquit, iisdem diebus annuo cursu completo, Adonia ritu ueteri celebrari. Adonidis etiam templum insigne Strabo lib. decimo sexto describit. Adonidis uerò horti frequenti prouerbio celebrantur, de florentibus & instructuosis, cuius prouerbij etiam philosophi, Plato in Phædro, & Aristoteles meminerunt. Praxilla poëtria græca Adonidis leuitatem notauit in illo, cū ait, ipsum apud inferos interrogatum, Quæ pulcherrima apud superos uidisset: respondisse ait, solem, cucumeres, poma. De Adonide, & eius hortis, Pausanias meminit. Hesychius item alterum prouerbium commemorat, quod est, ἀδὸν ἐργόν, hoc est, nihil sacrum: quod ab Hercule tractum est, qui cū primū uidisset Adonim, dixerit, Nihil sacrum. uide præter Hesychiū & Erasmus. Eusebius in Preparat. euang. & D. Augustinus in Ciuit. Dei, scribunt, antiquos allegoricè per Adonim significasse tum perfectos fructus, tum deciduos flores. Adonim interemptum fabulæ ferunt, apri dente inuidia Martis immisso. unde & Venus suem semper est abominata, ut in Venere attigimus. Est in fabulis proditū, Adonim à Venere inter lactucæ folia occultatum fuisse. Vnde est illud docti uiri carmen:

Inguina dente fero suffossum Cyprius Adonim

Lactucæ folijs condidit exanimem.

Hinc genitali aruo tantum lactuca resistit,

Quantum eruca salax uix stimulare potest.

Sed quod Adonis à Venere in lactucis sit occultatus, alij de Phaone Lesbio tradidere, ut planius in historia poëtarum, in Sappho prodidi. Scribit Phurnutus in Cerere, Adonim ideo à sue sublatum fuisse, quod segetibus semper suo noceat, & eas uastare soleat. Seu huius animalis dens uomeris dentem significat, quo sub terra conduntur semina. Sanè legitimus in XV Idyllio Theocriti, quod sit περιφίλιος Adonis cognominatus: quæ uerba ab interprete ita exponuntur, quod à tribus deis Adonis amatus fuerit, Ioue, Venere, Proserpina. alij tamen περιφίλιος interpretantur pro πολυφίλιος. hæc enim particula τρις tam

græcis quàm latinis in compositione saepe auget, sic etiam apud Homerum
 ὡσαύτως τριφίλιος dictum est.

Risi apud uirum doctum, Adonim positum pro Veneris cognomine, quis unquam legit Venerem hoc nomine cognominatam? Numen quidem legimus Adonim Veneri iunctum, ut Dianæ Virbium, ut Matri deum Atyn, Mineruæ Erichthonium. Hyginus quoque scribit in Astron. poetico, Venerem cum Proserpina ad iudicium Iouis uenisse, cui earum Adonim concederet: quibus Calliopen à Ioue datam iudicem, quæ Musa Orphei mater fuit, itaque Calliopen iudicasse, uti dimidiam partem anni earum unaquæque possideret. Venerem autem indignatam, quod non sibi proprium concessisset, obiecit omnibus quæ in Thracia essent mulieribus, Orpheum, ut sibi quæque appeteret, membraque eius discerperent. Extat demum Orphei hymnus, quem ille Adonidi cum suffimento aromatum concinuit, in quo mysticè de Adonide multa. Sanè Lucianus Adonis etiam fluuii nomen esse ait, de quo & mira narrat. Est etiam hoc nomine piscis, cuius in primis Aelianus meminit, qui & excoetone uocari ait, quod extra mare in arida cubet: Adonim uero dici, quod nunc humi, nunc in mari degat, sic, ut Adonis à deabus, terrestri altera, marina altera fuit amatus.

VULCANVS.

Vulcanus deus existimatus à Gentibus, à Græcis Ἡφαιστος appellatus, quasi
 Ἡφαιστος, id est, luminis præses, addita, ut Socrates apud Platonem exponit, uel ut Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἠφθαι, id est ab incedendo, nostri antiquitus Volcanum appellabant, quasi Volcanum, ut Seruius scribit. Varro: Ab ignis iam maiore, inquit, ut ac uiolentia Volcanus dictus. Vulcanum ex sola Iunone natum canit Hesiodus, hoc carmine:

Iuno Vulcanum nulli commixta in amore Edidit.

quem multi secuti sunt, inter quos Apollonius Rhodius in primo, quod eius planius ostendunt interpretes. idem & Ouidius. Lucianus in eo qui est de Sacrificijs: De Iunone, inquit, ferunt, nempe hæc citra uirilem congressum subuentaneo conceptu grauidam, puerum edidisse Vulcanum, atque eum quidem non admodum fortunatum, uerum excusorem, & fabrum ætærium, qui perpetuò tum igni tum in fumo uersetur, ac scintillis oppletum: quippe cuius ars in fornacibus exerceatur. Tum autem, ne pedibus quidem integris, claudicare enim è ruina, cum à Ioue præceptus datus esset è cælo. Quod ni Lemni pro sua bonitate, eum dum adhuc ferretur in aère, suscepissent, perierat Vulcanus. Hactenus Lucianus, at Isidorus: Ideò, inquit, fabrorum fornacis Vulcanum auctorem fuisse dicunt, quia sine igne nullum metalli genus fundi extendique potest. Sedenim Homerus Vulcanum ex Ioue & Iunone natum scribit, quas opinioniones Phurnutus de Nat. deorum explicat, & allegorias interpretatur. Vulcani plures fuere, ut notat M. Cicero in tertio de Nat. deorum, primus Cælo natus, ex quo & Minerua Apollinem, eum cuius in tutela Athenas antiqui historici esse uoluerunt. Secundus Nilo natus, Opas, ut Aegyptij appellant, quem custodem esse Aegypti uolunt. Tertius ex tertio Ioue & Iunone qui Lemni fabricæ traditur præfuisse. Quartus Mænalio natus, qui tenuit insulas prope Siciliam, quæ Vulcaniæ nominantur. Seruius libro octauo Aeneid. Vulcanus, inquit, quasi Volcanus dicitur, quod per aërem uolet. Ignis enim è nubibus nascitur, unde Homerus dicit eum de aère præcipitatum in terras, quod omne fulmen de aère cadit: quod quia crebro in Lemnū insulam iacitur, ideò in eam dicitur, cecidisse. Claudus autem dicitur, quia per naturam nunquam relictus est ignis. Phurnutus & alias rationes affert, cur claudus dicatur. At Aegyptiorum sacerdotes, teste Diodoro, affirmant Vulcanum primum regnasse in Aegypto, ignisque inuentorem, quo beneficio Aegyptij ducem eum constituerunt.

cum enim arbor ictu fulminis in montibus conflagrasset, ligna propinqua hiberno tempore à flamma sunt comprehensa, qua ex re Vulcanum calore letatum, deficiente igne illi materiam addidisse ferunt, & eo modo alijs etiam ignem ostendisse, tanquam à se inuentum. Lucretius tamè poeta fortuito hoc accidisse canit. Eusebius quidem in Præp. euag. ignis uirtutem Vulcanum appellatam dicit, & in forma hominis ei simulachrum constitutum, in cuius capite Pileus esset cæruleus, cælestis symbolum uolutionis, ubi integer sincerusque ignis inuenit: nam qui è cælo in terram delapsus est, cum imbecillior sit, materiaque indigeat, claudicans fingitur. Vulcani uero uxor Venus dicta est. Cincius tamè uetus rerum Romanarum scriptor apud Macrobius, Maiam dixit. Piso uero non Maiam, sed Maestram ait. Quidam alij Gratiarum unam illi attribuunt, nam inquit, quæ arte fiunt, gratiam habere oportet (ut alibi etià diximus) & Venerem quamdam, ut ait Phurnutus. Sed ut notat Stra. in primo, quæ perfecta et ad excellentiam fieri dicebantur, Vulcani opus, ut etià Mineruæ, & Gratiarum, Musarumque. Illud etiam subdit Phurnutus, quod ideo Mars dicitur Vulcani uxorem adulterio cognouisse, quia ferrum & æs igne domantur, ferunt præterea fabula, cum Mineruam in capite gestaret Iuppiter, Vulcano usum fuisse ad ipsam edendam, ut etiam in Dialogis ante Phurnutum Lucianus scripsit. Sed iam cognomina & reliqua subiungamus. Lemnius deus Vulcanus dictus est. Vergilius in octauo:

Hæc pater Aeolijs properat dum Lemnius oris. Ouidius:

Lemnius ex templo ualuas patefecit eburnas.

Lemnius autem dictus, quoniam in Lemnum insulam cecidit, à Iunone propter deformitatem deiectus, alij ab Ioue dicunt, ut Phurnutus: quem aërem esse constat, ex quo fulmina procreantur. Ideo autem Vulcanus de femore Iunonis fingitur procreatus, quod fulmina de imo aëre nascantur, quod & Lucanus innuit:

Fulminibus terræ propior succenditur aër,

Pacem summa tenent.

Hæc eadè ratione Ouid. Vulcanum Iunonigenam uocauit. Ex Iunone enim uel mythicè, uel physicè gigni uidetur. Scribit Seruius. Vulcanum è cælo in Lemnū cecidisse: idque fingi eà ratione, quia Vulcanus uidetur esse fulminis ignis, qui crebro in Lemno insula cadit. Quod uero ibi colatur notum est. Unde illud in Priapeijs.

Tutela Lemni dispares mouet gressus. Item,

Tardo gratior æstuosa Lemnos. Et illud,

Vulcanum tellus, Hypsipylæa colit.

Quia, ut notum est, in Lemno regnauit Hypsipyle: Statius, & Ouid. alij Lemniaca etià stirps dicitur Vulcanus, ab eodem Ouidio in Meta. Philostratus in Heroicis de Philoctete, Lemnia gleba liberato: In Lemnum, inquit, cecidisse Vulcanus dicitur: Gleba quidè ipsa Lemnia insanos expellit morbos, sanguinis profluum sistit, hydris serpentibus occurrit, eorumque moribus Galenus de simplic. medica. Vulcanum ait in Lemnū ideo existimatum in fabulis cecidisse, quod eius terra exusta esse uideatur, in eaque parte nihil nasci nisi terram, quæ Lemnia uocatur à medicis: quæ quod exèpta sigillo signet, græcè Sphragis, à nostris sigillata uocatur. Dioscorides signari signo capræ, & appellari ait Sphragida egos, id est, capræ sigillū. Galenus uero ait: Sphragis uocatur, quod Diane signum habeat à sacerdote impressum, tum etià oppidum prope, quod legitur Hephæstiada nuncupatum, quod in eum locum Vulcanus ceciderit.

Mulciber Vulcanus, ut ait Festus, dictus est à mulcèdo, id est molliendo ferro, uocatur & Mulcifer, eadem causa. Lucanus in primo, Ora ferox Siculæ laxauit Mulcifer Aetnæ, quin etiam eundem fabricæ Ferrariæ præsidem fecere,

illiq; festa, quæ Chalcea dicebantur ab Atheniensibus, instituta: de quibus & Pollux in septimo. hinc & ductor Ferreus uocari uidetur in Priapeis:

Ductor ferreus insularis, æquæ
Laternæ uideor fricare cornu.

Plautus in Amphit. Quò ambulas tu, qui Vulcanum in cornu conclusum geris: alij licet nō ductor, sed uectes legāt, à uecte laternæ Phari. Ego quid sentiam in re tam obscena, cur afferā nulla est causa. Sedenim & Vulcanalia Romani celebrabant, eiq; tū ferriæ, ut ait Varro, & eo die populus pro se in ignem animalia mittebant. Sextili uerò mense agebantur, ut alibi docuimus: quo tempore Plinius Secundus, altero Plinio teste, lucubrare incipiebat. Finxere quidam poetæ officinam habere, hanc autē tum in Lemno, tum in Vulcaniis insulis, alijsq; locis, in quibus ignis æsturare solet.

Aetnæus deus dictus est Vulcanus: quin & nunc uulgo Aetna mons, Mongibelus uocatur, quasi Mulciber: quoniam sic Vulcanus appellatur, ut modò dictum est. Sanè non omittenda historia, uel potius demonis illusio, quæ à plebis prodita est, de templo Vulcani in Aetna, quod circumseptum fuisse ferūt, & arbores inibi consecratas. In eo ignis fuit perpetuus, & inextinguibilis, Canes ad templi & luci custodiam astitisse, qui aduentibus castè & religiose blandiendo associantes comitabantur, uti dei familiarib. In scelestos uerò & contaminatos, si uel templum, uel lucum ingredi uellent, irruerant, & mordicus eos appetentes lacerabant, cæteris allatrabant.

Ignipotens etiam appellatus est Vulcanus, à Vergil. in octauo, & alijs, uel quia ipse ignis, uel eius inuētor: uel iuxta fabulas, quod cū Cyclopibus, Bronte, Sterope, & Pyracmon, seu Arge, fulmina Ioui fabricet, & deorum arma, ut Homerus, Hesiodus, Vergilius, cæteri, unde hoc:

Ignipotens cœlo descendit ab alto,
Ferrum exercebant uasto Cyclopes in antro,
Brontesq; Steropesq; & nudus membra Pyracmon.

Phthas Vulcanus nuncupatus ab Aegyptijs, ut De mysterijs Iamblichus ostendit. Sunt & qui à Memphiticis Aphthas appellatum scribant. Ego certè illud apud Ciceronem libro tertio de Natura deorum, quod supra citauimus, Secundus Nilo natus Opas, ut Aegyptij appellant: Phthas legendum crediderim. Prouerbiū fuit apud antiquos, ἀφθὰς σοι λελάληκεν, hoc est, Vulcanus tibi uaticinatus est, ut docet Suidas. Illud hoc loco notant grammatici, ita dici Aphthas pro Phthas, ut etiam astachys pro stachys, & alia non nulla, à adiecta.

ἑλωὸς Vulcanus à Dorienensibus dictus est, ut ait Hesychius.

κλυμοπόδιον, teste Theophilo, cognominatus est Vulcanus, quòd claudus esset. id enim κλυμός significat. Eadem ratione & χολοίπος, ut notant Nicandri interpretes in Theriacis, qui & ipsum ideo χαλαίποδα, & κλυμοίποδα cognominatum tradunt à Catullo Tardipes ideo uocatus:

Scripta tardipedi Deo daturum.

Quare uerò claudus dicatur, iam supra dictum est.

ἀμφιγυῖος quoque Vulcanus appellatus, in primis ab Hesiodo in Theogonia, item in Ergis, id est, claudus utroque pede: ubi de Pandora agit. Item ab Homero in fine primi Iliad. quòd & Cyrillus contra Iulianum in tertio notat.

Leguntur in Vulcanum hymni duo, alter Orphei, Homeri alter, in hoc κλυτόμητος, & κλυτοτέχνος cognominatur, hoc est in clyti consilij & artis, quòd cum Minerva homines ex antris eduxit, ut in domibus habitarent: in illo diuersis & uarijs nominibus inuocatur, κρατερὸχρῆς, id est manu potens, & χροδίαϊος.

Pan-

Pandoram non quidem deam legimus, sed tamen à deo Vulcano Iouis iussu factam. nam ut Hyginus prodit, cū Prometheus primus homines ex luto finxisset, postea iussu Iouis Vulcanus mulierem finxit, cui Minerva animam dedit, cæteriç dei alius aliud donum dederunt: ob idç Pandoram nominarūt. Scribit Hesiodus, mulierē fuisse formosiss: & à deis hæc habuisse munera, sapientiam à Minerva, decorem à Venere, musicam ab Apolline, à Mercurio eloquētiam. hæc ab Ioue in terrā demissa fingitur, ut homines falleret ac deciperet: & Epimetheo fatuo Promethei fratri in uxorem est data. hæc igitur omnibus formæ, cultus ingenij, linguæç dotibus cumulatam, Iupiter cum pyxide pulcherrima illa quidem, sed intus omne calamitatum genus abscondēte, ad Prometheum misit: qui recusauit munus, & fratrem monuit, ut si quid ei muneris mitteretur, dum ipse abesset, nē reciperet. Mox cū Pandora rediisset, Epimetheo persuasit, Pyxidem que illi donò dedit, quam simul aperuisset, omnia intus mala abscondita & calamitates euolarunt: sed sola spes in pyxidis fundo remansit, ad quam rem scriptores alludunt, & Erasmus in prouerbio perstringit, Malo accepto stultus sapit. Sunt qui hanc primā mulierum fuisse tradāt, ut Paus. in Att. Aristophanes tamen Pandorā pro terra cæpisse uidetur, quòd ex terra uidelicet omnia dona proueniāt. Tertullianus Septimius in lib. de Coronis, ait Pandorā foeminarum primā coronatam fuisse à Charitibus, cū ab omnibus muneraret: unde est appellata Pandora. De Pandora & Irenæus, uir sanctiss. & doctiss. nec semel lib. secundo aduersus Hæreses, & in primis ubi de Paulo Apostolo agit. Palæphatus lib. Incredibilem, Pandoræ fabulam sic interpretatur, quòd ex terra ipsa cū formata esset, alijs foeminis similem formam dederit, quòd uidelicet diues mulier fuerit, quæ sese exornare soleret, quoties ex ædibus prodiret: eoç se pigmēto ornabat, quòd è terra confectum erat. atç hæc quidem de Pandora.

Admonuit me, quòd supra de Pandora scripsi, ut et hoc loco aliquid de Prometheo & Epimetheo fratribus, Iapeti filijs, scribā. & licet Hesiodus eos commemoret in Rustica, nihilominus mihi potius uisum est ambos fratres ex Claudiani carminibus describere. Atç de Prometheo quidem in quarto Panegyrico consularis Honorij Augusti, ita ille canit:

Disce orbis, quòd quisq; sibi quum conderet artus
Nostros, æthereis miscens terrena Prometheus,
Sinceram patri mentem furatus Olympo,
Continuit claustris, indignantemq; reuinxit.
Et quum non aliter possent mortalia fingi
Adiunxit geminas: illæ cum corpore lapsæ
Intereunt: hæc sola manet, bustoq; superstes
Euolat. hanc alta capitis fundauit in arce,
Mandatricem operum, prospecturamq; labori.
Illas inferius collo, præceptaq; summa
Passuras dominae, digna statione locauit.
Quippe opifex ueritus confundere sacra profanis,
Distribuit partes animæ, sedesq; remouit.
Iram sanguinei regio sub pectore cordis
Protegit imbutam flammis, auidamq; nocendi,
Præcipitemq; sui rabie succensa tumescit,
Contrahitur tepesfacta metu: quumq; omnia secum
Duceret, & requiem membris uesana negaret,
Inuenit pulmonis opem, madidumq; fluenti
Præbuit, ut tumidae uerent in mollia fibra.
At sibi cuncta petens, nil collatura cupido,

In iecur, & tractus imos compulsa recessit:
 Quæ uelut immanes referat dum belluarictus,
 Expleri pasciç nequit, nunc uerbere curas
 Torquet auaritiæ, stimulis nunc flagrat amorum,
 Nunc gaudet, nunc mœsta dolet, satiataç rursus
 Exoritur, cæsaç redit pollentius hydra.
 De Epimethæo uerò alibi idem poëta Claudianus his uersibus canit:

Namç ferunt geminos uno de semine fratres
 Iapetionidas, generis primordia nostri,
 Dissimili finxisse manu: quoscunç Prometheus
 Excoluit, multumç innexuit æthera limo,
 Hi longè uentura notant, dubijsç parati
 Casibus, occurrunt fabro meliore politi.
 Deteriore luto prauus quos condidit auctor,
 Quæ meritò Grai perhibent Epimethæa uates,
 Et nihil ætherei sparsit per membra uigoris,
 Hi pecudum ritu non impudentia uitant,
 Nec res antè uident, accepta clade queruntur,
 Et serò transacta gemunt, &c.

Potuissem & longe plura de his fratribus afferre, quæ consultò prætermisi: 20
 nam & Phurnutus totam fabulam Promethæi, & allegoriã est executus apud
 Grecos. Sed & Fulgētius in Mythologico, qui non ab aquila eius iecur corro
 di, sed à uulture, idç perbellè interpretatus est, cui & Petronius Arbiter in
 his hendecasyllabis congruit:

Cui uultur iecur ultimum pererrat,
 Et pectus trahit, intimasç fibras,
 Non est, quem tepidi uocant Poëta,
 Sed cordis mala, liuor atçq; luxus.

Quin & Seruius grammaticus in sexta Ecloga totam hanc fabulam reci- 30
 tat, & interpretatur. Diximus præterea in Syntagmate de Sacrificijs, quo
 pacto Prometheus Iouem in parte sacrificiorum elusit. ossa enim pelle con-
 tecta, Ioui proposuit: quod Lucianus, & Hyginus pluribus tradidère. Sed
 iam satis, ne te & me his nugis onerem.

CHARITES. GRATIAE.

Gratia, quas graeci Charites uocant, tametsi à me pluribus sunt descripte
 in libello, Quomodo ingrati crimen effugiamus, pro instituto tamen &
 hoc loco nonnulla referenda sunt. Hæ quidem ab aliquibus Iouis & Eury-
 nomes filia dictæ sunt, ab alijs Eurymedusæ, uel Eurydomenes: ab alijs Euan-
 thes. Sunt qui Iunonis filias dicant, quidam Liberi patris & Veneris tradidère,
 nonnulli comites. Orpheus in hymnis ad ipsas, quem concinuit cum thymi
 amate styracis, eas Iouis & Eunomies filias ait. Antimachus Aegles & So-
 lis filias existimauit: quidam Eteoclis. & ideo in primis à Theocrito Eteo-
 cleæ uocantur in decimosexto poemate, quoad *χαρίτες* inscribitur. atç omnia
 hæc ab ipso Gratiarū effectu nomina conficta esse uidemus, ut *græca* eorū no-
 minum interpretatione liquet. Pindari tamen expositores Eteocleas Gratiæ
 dictas fabulosè uolūt, ab Eteocle Cephisi filio: qui primus, teste Hesiodo, Gra-
 tijs sacra fecerit. Paus. in Bœot. Eteoclen scribit Andrei & Enippes ex Leuco-
 noe genitæ filium, Cephisi tamē creditum, primum Gratijs sacrificasse. Strabo
 Eteoclen Orchomeniorum regem primum scribit Gratiarum templum ex-
 truxisse, eumç propterea celebrat, quod in accipiendis & erogandis gratijs,
 fuerit

fuerit siapte natura propensus. Constantinus Cæsar libro Geoponicon unde
 cimo: Eteoclis, inquit, filij Charites saltantes ad æmulationem dearum, in pu-
 teum, extra choream euolutæ, delapsæ sunt. Sed Tellus earum cladem misera
 ta, plantas uirides produxit, quæ hominibus iucundæ, & earum inducunt me-
 moriam: & duplici nomine nuncupatæ, Cyparissi scilicet, & Charites. & qui-
 dem Cyparissi, quod similes & pariant ferantç ramos & fructus: Charites ue-
 rò & Gratia, propter delectationem, quod ipsum etiam apud Heronem in
 libris de re Rustica Didymus scriptum reliquit. Ergo Charites, ut etiam Phor-
 nutus ait, *ἀπὸ τῆς χαρῆς* dictæ sunt, hoc est à lætitia. Sed & notissimo Græ-
 corum adagio *τὰς χάρισι πωρῶσθαι*, id est Gratijs sacrificare, ij iubentur, qui tri-
 10 stes & solliciti sunt. Quinimmo & Charitam Venerem Plin. XXXV. cap. X.
 dixit, pro ea quæ picturis & imaginibus est uenustatis gratia. Gratiæ aliqui
 duas, alij tres, quatuor alij esse dixerunt. Duæ Gratiæ feruntur, quoniam pro-
 mereri hos decet, alios gratias referre cōuenit: hoc est, dare & reddere benefi-
 ciū. & ut prouerbiū monet, *χάρις χάριτι τῖται*, Gratiā Gratia parit. Quin & La-
 cedemonios duas coluisse legimus, Clytam uel Clyto, & Phaennā, Taygetæ
 filias. Athenienses eas Auxō & Hegemona uocitarūt: quarum utrarumç no-
 mina, si nostro sermone referre uelimus, ex ijs planè elucere uideas, qualis fu-
 20 tura sit gratia. Alij tres esse putauère, quod cum fœnore referenda sit gratia.
 hinc illa auersa fingitur, quæ promeretur: ne uidelicet beneficiū cū exhibes,
 remunerationem spectes, sed tantum ad promerendum. quæ autem referunt,
 duæ sunt, quæ se recto lumine intuentur, quod diligens & accurata esse debet
 remuneratio, & duplicata. sic exponit Fulgētius, quod omnis gratia cū exit,
 exilis, cū redit, onerata esse debet. Extant harum signa cōplura uetusta, quo-
 rum unum fuit Romæ in ædibus Columnensium, cum epigramate non illepi-
 do, quod etiam habetur & legitur, Quod quatuor esse ab aliquibus traditur,
 Horas respiciunt, & *καρπὸς*, qui dicuntur & à nostris tempora & partes anni.
 Atç ea etiam ratione coronatas, unam floribus fructibusç terræ, alterā spicis
 & frumento, tertiam uuis pampinisç & pomis, ultimam oliuis, cæterisç simi-
 30 libus. Hinc apud antiquos Apollo fingebatur manu dextera Gratiæ gestare,
 quod eæ anni partes è sole proueniant. Macrobius putat, ideo Apollinem dex-
 tera Gratiæ gestasse, sinistra arcū & sagittas, quod ad noxā sit pigrior deus,
 & promptior ad salutem. Libet hoc loco altius aliquanto repetere, quæ de
 Horis annotauit. Horas Homerus ait cœli portis præesse, curamç habere ut
 modò serenum, modò nubilum sit, à quibus uideri possunt quatuor anni tem-
 40 pora, Horæ appellata, nō Græcis modò, sed & Latinis. Hor. de Ioue: Varijsç
 mundum Temperat horis. Ouidius Homerum imitatus, cum Iano foribus
 cœli ascripsit, ita Iano loquente primo libro Fastorum:

Præsidio foribus cœli, cum mitibus Horis.

Hinc, ut Scholiastes Hesiodi scribit, *ἀπὸ τοῦ ὀρεῖναι*, quod est custodire,
 40 dicuntur. Credebantur enim non modo Iouis aulæ custodes esse, sed & homi-
 num acta obseruare: unde & *ἑρῶ* custos dicitur. Plato in Cratylo: Horæ, in-
 quit, Attica & præca uoce dicendæ. Horæ nanque dicuntur *ἡρῶ τὸ ὀρεῖναι*, id est
 propterea quod terminent hyemem & æstatem & flatus, & qui sunt ex terra
 fructus. Macrobius uerò Horas dictas ait, quod Horus Apollo & sol dicatur.
 Orpheus in hymno:

ἄραι θυγατέρες θεμιδοῦ καὶ ζηνὸς ἀνακτος,
εὐνομίην τε, δίκην τε, καὶ εἰρήνην πολλοῖσιν βεβαίως αἶ, hoc est:

Sunt Horæ natæ Themidis, summiçq; Tonantis,
 Eunomieç, Diceç, Irene & ualde beata, Vernantes.

Idem ait & Hesiodus. Sed quæ Eunomien uocat Orpheus, ipse Euryno-
 50 mē, ab ampla scilicet distributione. Dice ab iusticia, Irene à pace dicta. quin &
 1 iij Horæ

Horæ pro deis culte, & eius templa à gentibus cōstructa, apud Paul. legimus. Olen uerò uates antiquissimus à Xantho, ab Horis lunonem enutritam, suis carminibus prodidit. P. Ouid. noster lib. Met. II. Horas Solis asseclas cum alijs temporibus partibus facit. ita enim canit:

A dextra læuaq; Dies, & Mensis, & Annus,
Seculaq; & politæ spacij æqualibus Horæ.

Idem uerò in Fast. libro quinto, Floræ Horas comites facit. ita enim Flo-
ra ipsa ait:

Conueniunt pictis incinctæ uestibus Horæ,
Inq; leues calathos munera nostra legunt.

Sedenim de Horis, quibus nox & dies distinguuntur, in libro de Annis men-
sibus, &c. plenius diximus. Nunc illud tantum, Horas pleroseq; à Gratijs diuer-
sas facere. in primisq; Diodorus est Siculus, qui ita in Cretenis Theologia:
Ex Ioue, inquit, Cretes natam uoluit Venerem, Gratijs, Lucinam, Dianam: &
eas quas dicunt Horas, Eunomiam, Iusticiam, Pacē, Pallada, Musas. Idem pau-
lo post: Gratijs, inquit, Iupiter dedit, quæ ad oris speciem, ac partium corpo-
ris formam, decoremq; spectent, insuper & beneficij & gratiæ retributionem.
tum etiam illud subiungit: Earum quas Horas appellant, datum est suum cui-
que munus, ad uitæ cultum, & mortalium commoditatem. nihil est enim ad
uitæ hominum felicitatem comparandam utilius, aptiusq; quam *εὐνομία, δίκη,*
& *εἰρήνη*: id est, lex, iustitia, & pax. has horas in Apollinis hymno Homerus,
cum Gratijs choreas ducere canit, coram Ioue. Athenienses, cum Horis sacra
facerent, carnes non assabant, sed elixabant, ut Philochorus scribit: deas ui-
delicet rogantes, ut æstus siccitatesq; auerterent: id quod & sacrum ipsum in-
dicabat. Ipsarum imagines Philostratus Lemnius exequitur in Imaginibus.
Cætera quæ de Gratijs restant, iam proferamus. Eleos Gratijs ita formasse le-
gimus, ut una rosam, altera talos, tertia myrti ramum manu præferret: quod sci-
licet Gratia hilaris, amabilis, reciproca, hoc est ultro citroq; collata & uiuens
esse debet. Gratia nudæ, id est *γυμναὲ χάριτες*, etiam proverbio dicuntur: quia
manifesta & clara debet esse uel gratia, uel retributio, id quod Stoici pluri-
bus contendebant, ipsiq; in libellis tum ad ingratum, tum in eo, Quomodo
ingrati crimen sit effugiendum, ostendimus. Sanè & Iamblichus apud Sto-
beum: Gratijs, inquit, principes ingenuè proferant non tantum ex dolo, id
est, *ἐκ πῶτος* effundentes, ut poëtæ dicunt: nec eas ex eiusmodi alijs instrumen-
tis introclusas: at nudas & reuelatas, atque ab externo aliquo uelamine erga
se inuicem habentes: & cætera. De capsulis, seu arculis Gratiarum, copiose alii
scripsi. Quidam tamen Gratijs perspicuis uestibus ac splendidis indutas
scribere, quod talis esse debet remuneratio: quin eas ideo Horatius solutis zo-
nis cecinit. uel ut eius ueteres interpretes Acron & Porphyrio exponunt,
ea uidelicet ratione, quod inter se amici animos solutos ac nudos habere de-
bent. *παρθέναι*, id est uirgines ac puellæ Gratiæ uocantur, & alacres ac ridentes,
quod gratiam nulla fraude, nullo dolo, sed mundam ac puram esse conuenit.
Decentes Gratiæ ab Horatio cognominatae sunt, in illo:

Inunctæq; nymphis Gratiæ decentes.

Mercuriū insuper ueteres Gratiarum ducē constituerunt, id profectò in-
nuentes, quod non temerè, sed cum delectu gratificari debemus: quod alibi
docui ex uarijs scriptoribus. Quare autē Proctidas dixerit Hesychius Charit-
es, & *εὐδ' ἀλαγίνες*, haud facillè dixerim. Veluti facillimum illud, *τρίζυγοι χάριτες*
hoc est, Trijuges Gratiæ. Orchomeniæ sorores appellatur, quod apud Orcho-
menum Bœotiæ colerentur: atq; in eo lymphis se perfundere dicte.

καλλιπάρμοι χάριτες, id est pulchrigenæ, ab Hesiodo in Theog. alijsq; nūcupa-
tæ. Gratiarum uerò nomina uaria traduntur, Clytan, uel Clyto, & Phaenā Lace-
dæmonio-

dæmoniorum diximus. Auxo & Hegemona Atheniensium. Hesiodus Euphrò-
synen, Aglaian, & Thalian. Homerus, Pasitheam unam Gratiarū facit, quem
secutus est Papinius libro secundo Theb.

Non hoc Pasitheæ blandarum prima sororum.

Quo loco Lactant. Pasitheam unam esse inquit Gratiarū. Sed postquam
incidimus in Pasitheæ mentionem, de ea hoc loco non nihil agamus.

Mnesimachus comicus poeta, Pasitheam putauit Charitis sororem, uxoris
Vulcani in Lemno, atq; à Somno amatam: qui & ipse ea causa fertur in Lem-
no habitasse. Pasitheæ quidem & Homerus in Iliad. meminit. Hanc quidem
Euphrosynam esse existimant. Hesiodus autem eam Nereidum unam facit,
dictam quod omnibus esset admirabilis, uel quod ad eam omnes properarēt:
hoc est, *ὅτι πᾶσι θαυμάζεται, ἢ εἰς ἡμῶν τες θεοσι.*

Fuit & Pasithoa nymphæ nomen, Oceani & Tethyos filiæ. Sed & Pasit-
heam quidam Cybelen uocari autumant, quasi *πᾶσι θεοῖς μητέρα*, id est omni-
bus Deis matrem: illud ex Galliambo Catulli allegantes, Trepidantem eam
recepit dea Pasithea sinu. Porro & Suidas tres scribit sorores, filias Leontis
fuisse: Pasitheam, Theopen, & Eubulen. Leos Orphei filium habuit Cylathum,
& filias tres, quas cum Attica laboraret pestilentia, uel potius fame, (*ἐλιμωζε*,
enim legitur, non *ἐλοίμωζε*) in eius rei piaculum Leos, uel Leon (variant enim
Græcorum exemplaria) filias proprias mactauit, & inde mox est ciuitas libera-
ta: locus Leocorion, à patre & puellis, in Ceramico uocatus est. Historiæ me-
minit Strabo, sed puellarum nomina nō attulit. Item in Attica Pausanias. Sed
& M. ipse Cicero libro de Natura deorum tertio: Denique, ait, in Ceramico
est delubrum Athenis, quod *λεωκόριον* nominatur. & ita castigatè legendum.
Locus est corruptus apud D. Hieronymum in Iouinianum, quem ipse emen-
dare non ausim. Sed ut ad rem redeam. Scribunt nonnulli Pasitheam unam
Gratiarum, quæ tres sunt: *ἀγλαία* una, quæ nobis dici potest Maestas, seu ue-
nustas, honestas ue: Euphrosyna alia, quæ hilaritas, iucunditas, lætitiæque:
Thalia tertia, festiuitas, lepiditas ue, ac concinnitas. Obseruant quidam Græ-
ci, inter quos Proclus, quod *θαλία* cum diphthongo scripta Musæ nomen est,
& conuiuij epitheton: *θαλία* uerò per iota simplex, Gratiæ nomen, & nymphæ
Nereidos. Sed hanc aliqui Pasitheam, quasi dixeris undique diuinam, quæ sci-
licet maiestatem, hilaritatemq; ac lepiditatem in sese, & alias quoque compli-
cet. Hermesianax & Proclus. Pitho unam ex Gratijs dixerunt. Sappho, ut le-
gitur in Scholijs in Hesiodum, Pitho ait filiam Veneris: quo loco in *ἔργοις*, scri-
bit Pandoram à Gratijs & Pitho ornari. Porro quoniam statim ab initio di-
xi, Euryomenem ab aliquibus matrem existimatam Gratiarum, eam Phigalæi Ar-
cades non matrem, sed Gratiarum unam, immo Dianæ cognomen putant, ut
in Arcadicis Pausanias tradit, Oceani filiam, cuius & in Iliade ab Homero sit
mentio, quæ unà cum Thetide Vulcanū excepit abiectum. ipsum Homerum
lege in sexto Iliad. Scribit etiam Phurnutus, Gratiarum unam Vulcano con-
iunctam: ea fortasse, inquit, de causa, quod quæ arte fiunt, opera *ἐπι χάριτι* di-
cuntur. Vnde apud Plinium, Venerem, quam Charita dicunt, legimus: quod
alibi etiam dixi. Eurynomes meminit & Apollonius in Argonauticis. Demū
omnem Gratiarum allegoriam si fortassis nosse uelis, nostrū libellum legito,
Quomodo quis ingrati crimen effugiat: in quo præterea de Gratijs multa, ut
meus est mos, colligere studui.

Epigramma, cuius supra memini, ascripsi, si minus eius tibi præstò sit e-
xemplum:

Sunt nudæ Charites, niueo de marmore: at illas

Diua Columna suis ædibus intus habet.

Par tribus est facies, qualem decet esse sororum:

Par tribus est ætas, par quoque forma tribus.
 Grata Thalía tamen geminæ conuersa forori,
 Implicat alternè brachia blanda foror.
 Euphrosynen dextra stupeo, Aglaianque sinistra
 Miror, & implicitis brachia nexa modis.
 Iuppiter est genitor, peperit de semine cœli
 Eunomia, & Veneris turba ministra fuit.
 Inde alitur nudus placida sub matre Cupido,
 Inde uoluptates, inde alimenta Dei.

SYNTAGMA DECIMUMQUARTVM

DE CERERE ET TRIPTOLEMO, AD NVNCIVM

TRADVTIVM SVVM.

VM optimam ætatis mea partem in urbe Roma, famulando gratis consumpserim, nullumque inde seruitij fructum retulerim, præter inanem qualiscunque nominis uel dignitatis honorem, & articularum totius corporis imbecillitatē, ut uides, qua ita affligor, ut non modò è cubiculo, sed nec etiam è cubili exire, aut pedem efferre detur: quare hac aduersa uictus fortuna, tandem æger, & annis grauis, in patriam me contuli: qualiter uerò hic fuerim acceptus, tibi non dixerim, qui & memor es diuini illius oraculi, & dicitur Περσέης δεικνός, & c. quid ob tuam erga me beneuolentiam, omnia mea probè nosti. Tu enim quod potes, ipse manum tuam mihi ad qualescunque meas nugas describendas præstas: nam cum tantis ac talibus molestiis afficiar, quomodocunque possum me sustento: & non cesso, quin quotidie, cum nonnihil remittunt dolores, aliquid mediter, & componam, ut in præsentia, qui sub tuo nomine hoc ipsum Syntagma de Cerere edere constitui, ut in uulgus appareat. Tu, quæ tua est, præcipua uirtus γρηγορεύουσα ἐφ' ὑπὸ σέ, hoc ipsum cum cæteris exscribas, ut studiosis simul adolescentibus nonnihil opis afferamus. Vale.

CERES. TRIPTOLEMVS.

Ceres dea à gerendis frugibus dicta, ait M. Cicero in secundo de Nat. deorum, tanquam Gerēs: casuque prima littera itidem mutata, ut à Græcis, nam ab illis quoque *Γηρύτιος*, quasi *γηρύτιος* nominata, hoc est terra mater. Varro à creando deduxit, quem (ut uidemus) Seruius sequitur in primo Georg. Fulgentius noua quadam opinione nuncupari putat, quod Græcè gaudium dicitur: & ideo frumenti esse deam, quod gaudij causam afferat. Ergo à *χερὲ* ille deduxit, satis durè, ne inconditè dicam. Sedenim *Γηρύτιος* à Platone in Cratylō dicitur, quasi *Γηρύτιος*, hoc est, dans mater, ab ipsa uidelicet alimentorum exhibitione. eadem etiam Doricè *Γηρύτιος*, ut est in primis apud Theocritum, à *Γη*, quæ & *Γη* dicitur, hoc est terra. Sanè Orpheus & poetæ plerique *Γη* nuncupant, unde *Γη* Proserpina dicitur ab Ouidio, & Aufonio, ut in Proserpina dicam. *Γη* uerò dici uidetur à *Περσέης*, id est ab inueniendo, uel quod ipsa inuenerit, uel per ipsam nos pabula inuenerimus. dea enim frugum est. Leguntur Scholia in Cratylum Platonis ex Proclo, in quibus de Cerere dupliciter agitur. nam ex Orpheo Rhea dicitur: ex Hesiodo uerò Rheæ filia, ut ex Ouidio etiam in sexto Fast. & Diodoro. Sed plura in scholijs habentur, quibus planè consonant Theologi. Sanè & Arnobius uir eruditiss. in quinto aduersus Gentes, Cererem matrem Iouis dicit, id est Rheam, his uerbis: Quondā, inquit, Diespiter cū in Cererē matrem libidinibus improbis atque incōcessis cupiditatibus æstualet (nam genitrix hæc Iouis regiōni eius ab accolis tradit) nec tamē auderet id quod pccati appetitione cōceperat, apertiss. uī petere, & ingeniosas cōminiscitur captiones, quib. nihil tale metuentem castitate imminueret genetricē, sit ex deo taurus, & sub pecoris specie subfessoris animū atque audaciā celās, in securā & nesciā repētina immittitur uī furens, agit

agit incestus res suas, & prodita per libidinem fraude, intellectus & cognitus, euolat. At uerò Cererem cum Vesta describit Phurnutus, terramque significare diuersimodè ostendit. In huius quoque deæ honorem ieiunia antiqui instituerunt: quin in eius celebritate ieiunium indicebatur, uel ab ea instituta fuere: uel ea causa, ut ab eius inuentis abstinerent: uel quod in penuria quadam, quo sementem facere possent homines, abstinuissent dicuntur, in ipsius deæ honorem: & propterea eo tempore eius quoque celebritas agebatur. alij propter filia deperditæ memoriæ instituta ieiunia asserunt, atque ideo uerò mox tempore cum lusu & lætitiā uirides herbas eidem offerebant, quasi quod filiam mater inuenisset. Nuptias Cereris antiqui, ut Seruius in primo Georg. & Macrobius tradunt, celebrabant sine uino, & Orci nuptiæ dicebantur. id etiam innuit Plautus in Aulul. Cereris Strobile has facturū nuptias: Qui ait Strobilus. Sta. respondet, Quia temeti nihil allatum intelligo. Ita quoque Græci *ἱστία βύσσος*, id est Vestæ sacrificabant. plura tamen de hoc Cereris sacro in Sacrificijs agam. Varijs dein etiam modis Ceres fingebatur, nam modò spicea corona ornata erat, ut in quarto Fast. canit Ouid.

Imposuitque suæ spicea fersa comæ:

Nunc in cæsta cum lampade, seu face describitur. Sed & papauer illi attribuitur, unā cum spicis: quod & Eusebius, unde est illud Vergilij, Cereale papauer. interdum etiam matronali habitu, cum spicarum & papauerū manipulo: qualem me ueterem uidisse recordor, dum Romæ agerem. Rîsum uix continui, cum apud nescio quem legi, Cereris effigiem in boue sedentem cum legione & seminum calathō, assistentibus agricolis, alijsque. Scribit uerò Pausanias in Arcad. in Elaio Arcadiæ monte ante speluncā, aram Cereris fuisse, cui imponere consueuerant ex domesticis arboribus fructus, tum fauos & lanam succidā, & huiusmodi alia oleo conspersa. simulachrū ligneum erat, lapidi insidens, mulieri simile cætera, præter caput equinum, altera manu delphinū, altera columbam tenens. in capite illius & draconum & aliarum ferarum imagines additæ, uestis ad pedes demissa. hoc uerò simulachrum igni ferunt non obnoxium fuisse. Idem scribit Pausan. Aeschylum Aegyptios imitatū scripsisse, Dianam natam ex Cerere, non ex Latona. Illud præterea traditur, quod Iasius, uel Iasion (utroque enim modo legimus) amatus fuerit à Cerere, ex quorū concubitu Plutus natus, diuitiarum deus, de quo in Plutone agam. Iasij meminit Hesiodus in Theog. ubi interpres Zezes grammaticus fabulam & allegoriam explicat. Iasiona enim agricolam, Cererē uerò terram interpretatur, quæ in Tripolo, id est fertili loco, causa sit diuitiarū. & Hyginus in Astron. & Diodorus Siculus, item Isaacius & Eustathius. Ouid. in tertio Eleg.

Viderat Iasium Cretæa diua sub Ida,

Figentem certa terga ferina manu. Idem nono Metamorph.

Queritur canescere mitis Iasiona Ceres, &c. Sed nos institutum ne deseramus, huiusque deæ cognomina explicemus.

Ennaea Ceres, quæ & Ennēsis dicitur, ab Enna Siciliae urbe nuncupata est, ubi summo honore colebatur. Cicero in Verrē cū alibi, tum luculentissime in sexta Actione, & in septima his uerbis: Ennaea Cereris simulachrū tale fuit, ut homines cū uiderent, aut ipsam uidere se Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam esse, sed cœlo delapsam arbitrarentur. Meminit & Strabo. Carmen est in Priapeis:

Ennaea Cererem nurus frequentant.

Tametsi Aetnaea plerique legunt, ut etiam Aetnaea Ceres appelletur. Ennaea Cereris & Lactantius Diuin. inst. lib. secundo quoque meminit. & item Claudianus:

Ennaea Cereri proles optata uirebat Vnica. Silius Italicus libro primo:

Nec

Nec Cerere Ennae, Phario nec uicta colore.

Catinenſis etiam Ceres dicta, ab oppido Siciliae Aetnae propinquo, ut ostendit Lactantius, ad cuius templum uiris accedere non licebat. sacra quoque illi per mulieres ministrabantur, & per uirgines perfici solita erant: eiusque deae simulachrum non modo tangere, sed ne uidere quidem maribus licebat, ut Alexander scribit. At nos caetera de Ennensi sequamur. Valer. Max. in primo tradit, cum Gracchano interitu pollutum esset pulcherrimum in urbe templum, Romani moniti Sibyllinis libris, ut uetustissimam Cererem placaret, Aetnam, (quod sacra eius inde etiam orta credebant) XV uiros ad eam propitiandam miserunt. Idem & Lactantius tradit: idem & Cicero de signis. Quidam tamen Ennam, non Aetnam potius scribunt, etsi Strabo oppidum Aetnam quoque ad radices montis Aetnae constituat. Sacra quidem Cereris ex Graecia translata, ait Festus. Cicero pro Cornel. Sacra Cereris per Graecas semper curata sunt sacerdotibus. & ibidem: Sacerdos illa quae Graecum illud sacrum monstraret. Arnobius uero lib. II. aduersum Gentes: Sacra, inquit, Cereris matris non quod uobis incognita essent ascita, paulo ante obtentum est ut Graeca dicantur, nouitatem ipsam testificante cognomine, &c.

Flaua Ceres cognominata est sepe a Latinis, a maturae segetis colore. Tibullus in primo:

Flaua Ceres, tibi sit nostro de rure corona

Spicea. Ouid. tertio Eleg.

Flaua Ceres tenues spicis redimita capillos, &c.

Quam elegiam totam, si uacat, legas. Verg. etiam primo Georg. eadem uidetur ratione rubicundam appellasse.

At rubicunda Ceres, inquit, medio succiditur aestu.

Quidam hanc Chloen Cererem graecis appellatam putant. Paus. in Attica, huius cognominis causam a sacerdotibus petendam ait. hanc Sophocles in Oedipo Epicolono appellasse uidetur Euchloen, cuius & pagum commemorat, ad quem Antigone & Ismene Oedipi filiae iuerant, ad accipiendas aquas pro patre expiando. καὶ δὲ ἄλλοθεν δὴ μύθηται εἰς ἐπιόφιον πάγου μόλωση. id est: Haec uero Euchleae Cereris in spectabilem pagum profecta.

Hermionensis Ceres cognominata ab Hermione ciuitate, ex qua etiam fuit Laertius antiquus poeta, qui (ut Athenaeus in decimo scribit) hymnum ἀστυμου, hoc est sine litera sigma, in Cererem Hermionensem concinuit, cuius initium fuit hoc, ut Heraclides Ponticus in tertio de mulica prodidit: δὴ μύθηται μέλιτος κόραυ τε κλυμένιοι ἄλοχου. hoc est, Cererem cano, Proserpinamque Plutonis coniugem.

πάμπανου Ceres in urbe Heraclaea uocabatur, ut scribit Hesychius.

ἀνοσιδώρα δὴ μύθηται, id est, ut Domitius interpretatur in Paus. Attica, Ceres frugifera: quo etiam epitheto poetae nostri eam appellant, ut Ouid. Eadem & ἀναξιδώρα, si Hesychio semper standum. eadem & ζειδωρα, & βιδωρα, ut est apud Artemidorum in secundo de interpretatione insomniorum, quae a uita muneribus sunt deducta cognomina. Quidam tamen potius ζειδωρον cum diphthongo in prima syllaba notant, & a ζεια frumenti specie deriuant, quam ex nostris quidam & semen uocant, ex quo optima conficiatur alica. Hinc & foecundam interpretantur. Eadem Ceres & φερεισβια a ferenda uita cognominata, ut idem Artemidorus scribit. quanquam & praedicta nomina Telluri conuenire possunt, eodem auctore. quin & Homerus ita cecinit:

καὶ ἄνωταισι βροταῖσιν ἐπὶ ζειδωρον ἄρραυ.

καρπὸν δὲ φερει ζειδωρον ἄρραυ.

Fructumque ferat foecundius aruum.

Quod & notat grammaticus Zezes, qui ἀπὸ τῆς ζειδωρα, id est calefcere a sole, denominari eam potius putat.

πολυφόρβη δὴ μύθηται ab Hesiodo in Theogonia uocatur, quo loco eam canit ex Ioue Persephonem concepisse. πολυφόρβαν uero exponit Scholiastes, quod omnia nutriat, hoc est, πάντα τροφῶσαυ.

Prostasia Ceres nuncupata, colebatur in agro Sicyonio cum Proserpina in Pyrao nemore. Hic per se uiri festa celebrabant, ut prodidit Pausanias, ueluti πυμφῶνα per se mulieres: quo in loco statuae erant Cereris, Proserpinae, & Bacchi.

Pelagis Ceres cognominata a Pelasgo Dryopae filio, qui (ut Pausanias ait in Corinth.) ei deae templum condidit, de quo suo nomine nuncupauit. Sed enim & Argiui ipsi tradunt, Pelasgum Cererem Argo profectam hospitio suscepisse, ibique a Chrystantide filia didicisse: quod in Attica idem prodit Pausanias.

κυρία δὴ μύθηται, Cyria Ceres a Cnidijs uocata, quasi uitae domina, id est, τῆς ζῆς κυρία: Coelius, sed & δ'εσποννα ab Arcadibus dicta, ut putat Pausan. quae uox dominam etiam significat, & reginam. Sed hoc in Proserpina melius considerandum.

ἐν ἔλει, quasi dicas in palude, Cereris templum & lucus fuit in Arcadia, quinque tantum a Megapoli stadijs distans, quod ingredi solis fas erat mulieribus, ut ait Pausan.

ποτυφόρος δὴ μύθηται, id est poculifera Ceres, quae in Achaia colebatur κατὰ τὴν ἀνθεων χώραν, ut in secundo Achaicon Autocrates prodidit, et repetit Athenaeus. Sanè Nicander in Alexiph. Cererem canit post raptam Proserpinam, potionem cyceonem sibi ieiunae parasse in oppido Hippothoontis, qua potione guttur madefecit ad Thressae lambes cantus, quo loco multa Scholiastes Graecus in hunc ferme modum: Ceres, inquit, rapta filia, ieiuna illam perquirens, huc illuc uagabatur, donec hospitio suscepta est a Metanira uxore Hippothoontis, Neptuni & Alopes Cercyonis filiae. Metanira igitur deum mensam apparauit, uinumque: quod aspernata dea, ob amissam filiam, potionem sibi cyceonem e farina iussit afferri, quam et hausit, sed Metanire ancilla lambe dea moerentem cernens, ridiculos quosdam uersus meditata, ut exhilararet Cererem, cecinit, qui iambicis numeris conditi fuere: unde uolunt lambi nomen fluxisse. haec uero lambe Echus filia fuit, & Panos, Thracia genere. Non sum nescius aliter ab alijs hanc fabulam recitari, & nomina etiam uaria esse, quos ego in Poetis secutus sum.

Caberiam Cererem cognominatam tradit Paus. in Boeot. quo loco de Cabiris agit. Apud Dircem fontem Cereris & Proserpine lucus fuit, quem ingredi nemo poterat, nisi eius mysterijs initiati ac instincti. Sed & nos seorsum de Cabiris, Telchinibus, Corybantibus suo loco tractauimus, ubi etiam de Cerere non nihil. Alij a loco appellatam tradunt.

Styritis Ceres appellata fuit a Styris urbe Phocidis, ut Paus. scribit, in qua celebre templum habuit.

Milesia Ceres, de qua Lactantius in secundo. Nam cum, inquit, ab Alexandro Mileti ciuitas capta esset, ac milites ad Cererem Milesiam spoliandam irupissent, omnium oculos repente abiectus fulgor ignis perstrinxit.

Rharias Ceres nuncupata, teste Stephano & Suida, a Rario campo Eleusis Atticae regionis. fuit enim Rharius pater Celei, qui genuit Triptoleum ex Meganira, uel Metanira: utriusque enim legimus, a quo campus Rharius, in quo campo, ut Pausan. ait, primum semina iacta fuerunt, ibique primum fruges prouenire, & perinde Rharia Ceres appellata: id quod planius in Triptolemo referendum est.

Pylagora Ceres cognominata, teste Strabone libro nono, a Pylis, quae & Thermopylae dicuntur, ubi uel in ciuitatum conuentus Amphictyonum bis in anno

anno fiebat, primo vere & autumnno, & a loco conuentus ipse Pylea dicebatur: & legatus qui conuentum indicebat Pylagoras, quod scilicet conuocaret ad Pylas, Cereri autem Pylagora immolabant. sed enim & in eodem Thermopylarum loco angusto quindecim stadiorum, ubi uicus nomine Anchela, templum fuisse scribit Herodotus libro septimo, Cereris Amphictyonidis, & sedilia Amphictyonum, & Amphictyonis delubrum.

Homoloia Ceres cognomine dicta, & a Thebanis culta, ut pluribus ostendimus in Ioue Homoloio. Repete quae illic scripsimus ex diuersis auctoribus.

ἀλιτηρία δειμήτηρ, Aliteria Ceres, ut in Ioue Aliterio diximus, quod in publica fame feruaret molitores, ne farina diriperetur. παρὰ τὸ ἀλίω, molo, & erro: tamet si & Aliterius etiam in malam partem legamus, hoc est, pro scelesto & impio. Sed Plut. plura, ut etiam in Ioue dictum.

Tedifera Ceres, quae & graece δαδῆχθ appellata est, propterea quod cum filiam Proserpinam raptam quaereret facibus accensis ex Enna, uel ex Aetna orbem circuisse dicta est, ut fabula est notissima Graecis & Latinis scriptoribus, quam & alibi attigimus. Vnde est illud:

Et per tediferae mystica sacra deae.

De hac re & Fulgentius in Mythologico. Hanc etiam Proserpinam mater Ceres cum lampadibus raptam quaerere dicitur. unde & lampadum dies Cereri dedicatus est, illa uidelicet ratione, quod hoc tempore cum lampadibus, id est cum Solis feruore seges ad metendum cum gaudio requiratur. Sed de his daduchis uaria traduntur. Quidam in Prometheis celebritatibus, ut Hyginus, & Aristophanis interpres: alij in Vulcanalibus, ut Herodotus in octauo, & eiusdem interpres. longe his plura traduntur a Beroaldo, & auctore prouerb, Erasmo, & nos praeterea in Sacrificijs.

Spicifera est Ceres cognominata. Manlius lib. secundo Astronomicon:

Spiciferae est uirgo Cereris.

Sic etiam Germanicus Caes. in Arateo carmine. Sanè Ceres spicea corona ab antiquis ornabatur. Ouidius in Fastis de Cerere:

Imposuitque suae spicea ferta comae. Tibullus:

Flaua Ceres tibi sit nostro de rure corona Spicea.

Euseb. 3. Praeparationis euang. Spicas ait & papauer Cereri ascribi.

Achæa Ceres appellata est, ut Suidas ait, ab eo luctu & anxietate, id est ἀχῆς, quem habuit dum κόρη, id est Proserpinam inquireret. Sed & Achæas sollicitudines dictas, tradit Hesy chius. Herodotus in Terpsichore, id est in v. Gephyraeos ait Athenas commigrasse, cum Bœotijs suspecti essent: Vbi, inquit, seorsum templa construxerunt reliquis, cum alia quaedam, tum Cereris Achæae, et templum & orgia. Plut. quoque in Isis & Osirid. lib. Et Bœotij, inquit Achæae Cereris μέγαρα, id est aedes mouet, eamque festiuitatem ἐπαχθῆ nominant, a quaestu uidelicet & gemitu deae, ob raptum filiae Proserpinæ.

ἐπιπολλὰ Ceres sic constituta in Lacedaemone colitur, ut Hesy chius annotauit in Corintho uero ἐποικιδίη, hoc est, quae rem domesticam curet. Eadem & ἐυάνασσα dicitur, hoc est bona regina.

ἐπωπις Ceres dicta est a Sicyonijs, ut ait Hesy chius, sed & ἐπωπις, quod scilicet prospiceret, & praesideret.

Eualosia Ceres, hoc est ἀλωσία nuncupata, quod magnas πῆς ἄλωσ, id est areas faciat, & repleat: Hesy chius. cognominatur item ἄλωσις, ἢ ἄλωσις δειμήτηρ, ut in comment. Theocriti super ea uerba, περι δάματα ἄλωσις. Ab hac dicta τῆς ἄλωσ agricolarum festiuitas, quae Athenis teste Philochozo ab agricolis celebrabatur, ut in Syntagmate de Sacrificijs dicitur.

Ompnia, id est ὀμπνια Ceres dicta est, ut Hesy chius scribit, quonia ὀμπνιῶν fructum significat Cerealium ac frumentariorum, item λεμίνα, id est campum, uel

uel pratum. In scholijs in Alexiph. Nicandri, Ceres Omponia uocatur, ἀπὸ τῆς ὀμπνιῶσ, id est a nutrimento, unde etiam Omphalos dictus, id est umbilicus, quod inde embryo nutriatur.

Situs, id est σῖτος Cereris ara fuit. σῖτῶ enim uocabat, a cibarijs uidelicet. Vnde & sitarchia iureconsultis, alijsque: uel ut Athenæus ait, quod σῖτος, id est frumenti & fertilitatis potestatem haberet. Hoc uero nomine a Syracusanis culta Ceres fuit. idem etiam Simalida. Porro & Megalarti & Megalomazi Cereris statua fuit apud Bœotia scoliū, quod ibi prestantes panes fierent.

Mallophorus, μάλλοφορος, uel μιλλόφορος Ceres, id est lanifera, cognomen est in Megaride, quod ea causa uidetur esse inditum, quod apud eos primum oues nutrire coeperint. lanam enim μάλλον Graeci uocant. quidam solo λ scribunt, qui & rectius facere uidentur. Pausan. in Attica: Ad nauale uero, quod tempore etiam nostro Nisæa appellatur, ubi descendis, fanum Cereris μάλλοφρου, de qua cognominatione cum alia referant, tum illud. Maiores rem pecuariam cum exercerent, nominarunt Cererem μιλλόφρου, quasi ouibus feracem. haec Paus. Diximus uero, μῆλον graecè & malum & ouem in Hercule significare, quare hic non repetendum.

Amæa Ceres est nuncupata a Trœzenijs, ut Didymus scribit: Proserpina uero Azesia. unde prouerbium, Amæa Azesiam accessit: cuius prouerbij Plut. & alij meminere. fabula autem Proserpinæ a Plutone raptæ, & a matre Cerere perquisitæ. Illud mirum, quod scribit Hesy chius, Cererem Azesiam uocatam, ἀπὸ τῆς ἀζαίνειν τοὺς καρπὸς, hoc est, a deficcandis fructibus. Sed & ἀμίας Ceres dicta, ut ostendit Hesy chius, ait enim, hoc nomine dici nutricem Dianæ, & matrem & Rheam & Cererem.

θεσμοφόρος ἢ θεσμοβέτης δειμήτηρ, hoc est, legifera Ceres & uocata & culta fuit. Vergilius:

Maestant lectas de more bidentes

Legiferae Cereri.

quod & Seruius non incite annotauit. nam ait: Leges enim dicitur Ceres ipsa inuenisse. nam & sacra ipsius Thesmophoria uocantur. Sed hoc ideo fingitur, quia ante inuentum frumentum a Cerere, passim homines sine lege uagabantur, qua feritas interrupta est, inuento usu frumentorum, postquam ex agrorum diuisione nata sunt iura. Hinc poeta:

Prima Ceres unco terram dimouit aratro,
Prima dedit fruges, alimenta que mitia terris,
Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Thesmophoræ uero Cereris cum primis mentio apud Herodotum, & Orpheum in Argon. Scribit in Bœot. Paus. huius deae aedes fuisse Cadmi domicilium, & nepotum. Hac eadem Thesmophoræ nomenclatura Isis uocata est, ut nec semel est Diodorus testatus, quæ leges Aegyptijs statuisset fertur, quibus equè omnibus iustitia feruaretur. nam eandem apud Aegyptios Isin & Cererem, & lunam apud Graecos plerique putant, ut alibi pluribus ostendemus. Thesmophoria uero festa apud Athenienses celebrabantur, ut est a Plutarcho traditum, in quibus Aegyptiorum more mulieres a cibis abstinebant, humique iacebant, meminere horum sacrorum cum poetae alij, tum Ouid. X. Metamorph.

Festa piae Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea uelata corpora ueste,
Primitias frugum dant spicea ferta suarum,
Perque nouem noctes Venerem, tactusque uiriles
In uetitis numerant.

Plinius Natural. histor. libro uigesimo quarto. Non multum, ait, a falice uiliūm usu distat uitex, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset: sed Graeci

ei λόγον uocant: alij ἀγνοῦ, quoniam matronae in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodientes, ijs folijs cubitus sibi sternunt. Aelianus auctor est, haegnon hanc serpentibus aduersari, ita scribens: In Atheniensium Thesmophorijs Atticae mulieres hagni folijs cubilia substernunt, quod serpentibus sit infesta, & quod existimetur ab Veneris appetitione prohibere, unde nomen hagnos traxisse uidetur. Sed de ijs sacris alijs. Nec illud te lateat uolo, Thesmophoron quoque uocatum Dionysium, ab Orpheo in hymnis. Sed & Stephanus scribit, etiam θεσμοφόρου Iouem cultum fuisse, ait enim, apud Drymian urbem templum uetustissimum fuisse διὸς θεσμοφόρου.

Thermesia Ceres cognominata, cuius deae aedes fuit in finibus Hermionidis, ad mare, ut scribit Pausanias.

Chthonia Ceres appellata est ab Argiua puella Chthonia, quam ipsa dea Ceres ex Argolide secum Hermionem duxit, conflagrata domo, & Colonte, puellae Chthoniae patre, a quo dea ipsa spreta fuerat. Ab hac igitur Chthonia, ait Paus. in ciuitate Hermione Cereris Chthoniae templum conditum fuit, & sacra Chthonia, quae summa celebritate agebatur. Sanè & August. in 4. de Ciuit. dei Cererem quoque terram a gentibus existimatam scribit: hoc ideo, quia Chthonia terrestrem significat. Porro non ignorandum, deos deasque cognominari Chthonios, qui terrestribus praesunt, de quibus suo loco agemas. Sunt & dei Hypochthonij. Chthonia praeterea sacra ab Hermionensibus celebrabantur aestiuo tempore, in quibus coronabantur comofandalo, sic nuncupato flore, quem facili coniectura ex colore & magnitudine Paus. ipse hyacinthum florem esse putat. Apud hoc Chthoniae Cereris templum fuit deae Echus porticus, quae medio ceter clamanti ter respondebatur. Scribit Aristocles poeta in epigrammate, quod in sacrificio Chthoniae Hermionensis, a uetula imbecilli ad aram ex armento bos immolandus cornibus adducebatur, quem bouem decem alio qui uiri robusti ac fortes attrahere non poterant. Ex nostris quidam aliter recitant, bouem in templum tractum praefero ceterum a multis, inter quos & uetula, & praedulis foribus, nullo negotio a uetula conficitur: inde altera adducta similiter conficitur, & tres & quatuor, omnesque pariter cadere.

Mysia Ceres cognominata, unde & Myseion templum Cereris dictum, quod 59. stadiis a Pallene distabat, Achaiae ciuitate. conditum autem fuerat a Mysio quopiam Argiuo, ut est a Paus. proditum. At Phurnutus: Mysia, inquit, Ceres ab aliquibus dicta est, propterea quod μυσιαν significat satiare. unde etiam ait consentaneum esse, inde mysteria deduci, quae in huius deae celebritatibus inducebantur, de quibus alibi planius agendum. Mysiae Cereris sacrum tale legimus. In eo septem operabantur dies, tertia a templo exactis uiris, canibus etiam maribus pulsis, sole mulieres peragebant. Alexander de Mysorum quidem continentia ac religione plura. Strabo lib. 7, qui & eos ab esu animalium abstinere consueuisse prodit, & a deis & sacris θεωσέβεις, & καπνοβέτας ait appellatos, hoc est deorum cultores, & ut sic dicam, funambulos, & quod lacte uescerentur γαλακτοφάγους.

Erinnyis est cognominata Ceres a Talphusijs, ut Antimachus poeta in Thebaide cecinit, et Paus. ostendit. nam cum Ceres filiam quereret, Neptunus eius amore incensus, eam insequabatur: dea ut effugeret, in equam conuersa, inter Oncei equas uersabatur. quod aduertens Neptunus, & ipse in equum se conuertit, eamque iniit. dea in furias acta, Erinnyis ideo nomen sortita est, quod scilicet Arcades ἐριννέην dicant furore agi, atque indignari. Lycophron quoque in Alexandra eodem nomine nuncupat, & Callimachus: quo tamen Lycophronis loco, Isaacius interpres alias attulit deriuationes, πρὸς τὸ ἀγὰς ἀνύδην, id est quod diras uel imprecationes exequatur. uel πρὸς τὸ γὰρ ἔρα ἢ γὰρ τῆ γυναικί: hoc est, quod in terra habitat. uel quod in furiam mutata, a Neptuno compressa fuerit, Arionemque equum pepererit. Fabulam in Georgicis Vergilij recitat Probus grammaticus. innuit Ouidius in Metam. lib. 4.

Et te flaua comas, frugum mitissima mater, Sensit equum.

Lactantius etiam grammaticus 6. Theb. comment. Neptunus, inquit, pater quorundam equorum fertur, Pegasi ex Medusa, Arionis ex Cerere. licet in uulgatis exemplaribus, ex Aere legatur, pro Cerere.

Lusia Ceres ab iisdem Thalphusijs nuncupata. nam ferunt in Ladone amne, post Neptuni congressum, se Cererem lauuisse, ex qua re λυσία cognomen factum est ei. uide Paus. in Arcad. Sed & Dianam Lusiam uocatam legimus. Polibius lib. 4. Aetolos ait cum exercitu uersus Lusas iuisse. ubi cum templo Dianae appropinquassent, quod est inter Clitorium & Cynetam, quod uelut asyllum a Graecis habebatur, populari greges & armenta deae, omnesque fani diuitias expilare uoluisse: & reliqua, ne modum excedam.

Melane Ceres, id est nigra. cognominata: cuius antrum in monte Eluio ferunt, in quo colebatur, quod non plus 30. stadiis a Phigalia distabat. ex hac ergo Cerere Melana, & Neptuno, tradunt Phigalei non equum genitum, sed quam Arcades dominam, id est δεισσοινειν uocabant. Sica autem Melanen uocatam aiunt, quod nigra ueste fuerit induta, ob indignationem contra Iouem, de rapta Proserpina. post eius enim raptum in antro ita delituit, uti ne deis quidem ubi lateret, esset compertum. Sed cum Pan in Arcadia, cum in alijs montibus uenaret, tum etiam in Eluio, in huius antro Cererem atra ueste indutam conspexit, eamque rem Ioui detulit. Iupiter porro ad Cererem Parcas dimisit, quarum oratione persuasa Ceres, cum ueste atra & mærorum deposuit. rem pluribus exponit Paus. hinc et Leucippos uocata, cum ab alijs, tum a Pindaro, quod post inuentam filiam albis equis ad Iouem ascendit. hinc etiam ἐὺρωπὴ nuncupata est post filiae inuentionem, unde & nomen illi: cuius etiam delubrum apud Hercynum amnem fuisse tradunt.

καρποφόρος, hoc est fructiferas, appellant Tegeate Cererem & Proserpinam, quarum aedes & statuas iisdem habuere, ut est apud Paus. Sed & Ceres ἀγλαόκαρπος nuncupata est, ut est apud Orpheum, & ab eo alij usurparunt, quod latus & pulchros ferat fructus.

Eleusinia Ceres, dicimus & Eleusinas deas numero plurali, ut est apud Macrobius in somnio Scipionis, ubi Numenij historiam recitat. Eleusinae Cereris Phurnutus exponit interpretationem paucis, & ad eam Orpheus hymnum concinuit. Eleusis ut Suidas ait, Atticae ciuitas fuit, ab Eleusinio Mercurij filio & Daerae, uel ut Paus. ait, Ogygis denominata. Stephanus uero populum Hippothoontis tribus existimat, unde est Cereris & Proserpine Eleusinae templum & nomen deductum. quin & quod simul eadem ara coleretur, ὁμοφόμενος Graeci nuncupabant, ut scribit Hesychius. Fuit & sub Cithærone apud Nysæos Cereris Eleusinae templum antiquissimum, & Proserpine, ut in Aristide Plut. ostendit. Verum & in Sicilia Diana Eleusinia, & Iupiter colebatur, ut Hesychius tradit: & apud Iones quoque. Scribit Diod. Siculus in primo, Erechtheum Aegyptium in maxima annonae penuria Atheniensibus frumenta attulisse: quo beneficio affecti, eum regem sibi Athenienses elegerunt. ille assumpto imperio, caeremonias & mysteria Eleusinae Cereris ab Aegyptijs translata Athenienses docuit. Addit & alia idem scriptor, ut hoc manifestius ostendat, ueluti Eumolpidas ab Aegyptijs sacerdotibus traductos esse, & a pastophoris Ceryces, id est praecones. Tanti autem primis illis temporibus Eleusinia sacra existimabantur, ut illis initiari Hercules praoptauerit. quam rem tamen minime est affectus, ut ait Paus. id enim Eumolpi legibus prohibebatur: nam initiari tantum indigenis licebat. atque ea de causa Eleusinia minora instituta fuere in Herculis gratiam, quo scilicet ille initiaret. Eumolpus quidem, non ille Trax celebratissimus, ut scribit Hister, sed alius, Herculem sacris initiavit, qui a Lycophrone μόση uocatus est. Eleusinae quidem Cereris templum, apud Eleusin Atticam urbem fuisse memorat, ut Paus. Strabo, & ceteri erant testantur. Claudianus poeta:

Sanctasq; faces extollit Eleufis,
nam matrem uocauit in illo:

Vergilius Eleufis.

Tarda q; Eleufinae matris uoluentia plaustra.

quo loco multa Seruius. In Eleufi sacra arcana & mysteria celebrabantur, quae somno se monitū ne explicaret, Paus. afferuit. & Philosophus Numenius in somnis est prohibitus, ut in Pythagorae Symbolis docuimus. Adeo autem secreta atq; arcana fuere, ut uulgō prouerbiū iactaretur in secretos & tacitos, ἀπικοί τὰ ἐλευσίνια. Facibus uero & tedis mysteria agebantur accensis, Cererem repraesentantes, quae raptam filiam anxia quaesisset, imposito calatho cum sacris abditis, in curru Cistophoris uirginibus unā prodeuntibus. De quibus & Claudianus ita in raptu Proserpinae:

Iam mihi cernuntur trepidis delubra moueri
Sedibus, & claram dispergere lumine lucem,
Aduentum testata dei: iam magnus ab imis
Auditur fremitus terris, templumq; remugit
Cecropidum, sanctasq; faces extollit Eleufis.
Angues Triptolemi strident, & squammea curuis
Colla leuant attrita iugis, lapsuq; sereno
Erecti roseas tendunt ad carmina cristas.

In his sacris & agon celebris agebatur, cuius & Pindarus in Isthm. nec se mel commentatores eius meminere, in quo uictores hordeacea corona ornabantur. hinc & Actaea Ceres, eadem sacrorum causa interdum nuncupata est, ex quo illud est Papinij:

Tuq; Actaea Ceres, cursu cui semper anhelō
Votiuam taciti lassamus lampada mysta.

Sanē Hesy chius ait, quod mysticē etiam Ceres est appellata ἀχθεία, nisi forte satius legeretur ἀτθεία. Porro etiam a multis quaeri uideo, qualia essent sacra Eleufinia: quod minus mirū sit cū arcana essent, et abditā, nec uulgari fas esset, ut Pausaniae & Numenij exemplo docui. Sed quae notauī, tibi afferam. Verba haec sunt D. Gregor. Nazianzenī in sermone solennitatis Epiphaniōrum: Neque nobis, inquit, uirgo aliqua rapitur, nec Ceres uagatur, nec Celeos aliquos inducit, & Triptolemos, & dracones, & haec quidem facit, & haec patitur, pudet enim me, per diem dare noctis sacrificiū, & pudorē facere mysteriorū. nouit haec Eleufis. & qui tacendas res & silentio dignas spectant, haec ille. Sed his longē plura leges apud Arnobiū in quinto, ubi & hoc legimus: In istius inquisitionis errore Eleufinios etiam peruehitur fines. Pagi istud nomen est, regione in Attica constituti. qui illud temporis has partes incolebant, Terriginā, quibus nomina haec fuerunt, Baubo mulier, Triptolemeus capellarū Disfaules custos, Euboleus porcorū, gregis lanicij Eumolpus, a quo & gens fuit Eumolpidarū & ducitur clarū illud apud Cecropios nomen, & qui postea floruerunt caduceatores, hierophantae, atq; praecones. his subdit multa de Baubone de q; eius potioe cyceone, de q; corporis parte nudata, ut deā exhilararet. Ad dit & super his carmina, & caetera Eleufiniorū arcana, quae inde sumere in promptu est. Et perinde ad mysteria redeo, quae maiora erāt & minora, ut supra meminimus, & Plu. ostēdit, diuerso tēpore actitata. Haec cistis opertis deferebantur: unde, quae illa puellae deferebant, dictae sunt Canephorae, id est cistiferae. in altera cistarum flores inerant, in altera spicē: per illos uer, per has astatem significabant. Theodoritus, in his muliebrium naturam deferri solitā scribit: alij alia tradunt. Sanē & haec mysteria, Orgia etiam interdum dicta sunt: tamen si uocabulum hoc ad Bacchi sacra magis conueniat, quae (ut Seruius, & grammatici pleriq; obseruant) ad omnia ferē reliqua sacra referuntur. Sed certē Catullus in hoc significato cepisse uidetur, sic enim canit:

Para

Pars obscura cauis celebrabant orgia cistis,
Orgia quae frustra cupiunt audire profani.

Sed tamē etiam in his mysterijs Iacchus, id est Dionysius unā agebatur, ut palam Plut. docet, & nos alibi pluribus. & id fascino, id est uirili membro, & uanno significabatur. unde est illud Vergilij:

Et mystica uānus Iachi. Istiusmodi sacris interesse profanis & peregrinis non licebat. in quibus illud praecinebatur, ἕκαστος ἕκαστος ὅστις ἀλλοτρίου: id est, Procul procul quisq; profanus. Porro si plura cupis de mysterijs & Orgijs, legas Clementis Alexandrei, uiri admirandi πρὸς ἑλληνικὸν πρὸς ἑλληνικὸν, citatum etiā ab Eusebio in II. Praeparationis Euang. in quo agit πρὸς τὰ ἀπορρήτων τελετῶν, καὶ κρυφίω μυστηρίω τὸ πολυθεῖς πλάτυς: hoc est, de arcans sacrorū & abditis mysterijs erroris cultus multorum deorum. Sed caue ne te fallat latina Trapezuntij, uel Cretensis potius interpretatio.

Chamyna, uel Chanyna Ceres cognominata fuit ab Eleis, cuius uaria fertur historia. quidam enim antiquum nomen deducunt ἀπὸ τῆς χαίνης, uel potius χαίνης, id est hircere & hiare, quod hiasse terram eo loco, quo Plutonis currus exiit, & rursus coisse dicitur: sunt qui Chamynum, uirum Pisaeum Pantaleonti tyranno aduersarium, ab Eleis occisum ferant, cuius ex opibus templum deae constructum fuerit. Quidam, alioqui utraque eruditi lingua, non Chamynam, ut ego apud Paus. & legunt & scribunt, sed Chanynam: parum memores, huius deae eodem libro ἡλιακῶν secundo mentionem factam, deinde quo pacto a Chamyno Chanyna deduci potest: nimirum χαίνης uerbum his erroris ansam dedit.

Patrensis Ceres colebatur apud Patras urbē Achaiae, de qua Paus. in Achaicis ait, quod in eius tēplo ex speculo oracula dabatur. Fons enim pro templo fuit, ex quo aegrotantibus salutem, uel mortem, oraculum significabat. Speculum funiculo alligatum, liberamento quodam in fontem immittebatur, ita ut uix aquam attingeret: mox sacris quibusdam confectis, in speculo uel uicturum, uel interiturum conspici dicebant.

Africana Ceres summo cultu & continentia celebrata a uiduis mulieribus, de qua sic Tertullianus lib. II. ad uxorem: Caeterum, inquit, Africanæ Cereris uiduas assistere scimus, duriss. quidem obliuione matrimonij allectas, in aeternum uiris, non modō toro decedunt. Sed & alias eis utiq; ridentibus loco suo insinuant, adempto omni contactu, usq; ad osculum filiorū. & tamen durante usu perseverant in tali uiduitatis disciplina, quae pietatis etiam sanctae solatia excludit. Item alibi: Foeminas uero Cereris Africanæ, cui etiam & sponte abdicato matrimonio adsenescunt. Exinde quo pacto masculorum usq; ad oscula filiorum inuenit diabolus post luxuriam castitatis perditricem.

Libyssa Ceres. Libycus campus in agro Argeo appellatus, quod in eo primum fruges ex Libya allatae sunt, quam ob causam etiam Ceres ob Argeis Libyssa uocata est. haec Festus.

Deserta Ceres cognominata pro tempore & loco, uel quoniam deserta a filia: utrumq; ostendit poeta. nam de primo, lib. II. Aeneid. ait:

Templumq; uetustum Deserte Cereris. de altero uero primo Georg.

Nec repetita sequi curet Proserpina matrem. alias Seruius etiam recitat opiniones.

Mycalēssia Ceres appellata, quod in Mycalēssio Bœotiae urbe coleretur, cuius templum Hercules noctu & aperiebat & claudebat, ut Paus. scribit, & nos in Herculis uita retulimus. Alij a mari Mycalēsse denominatam putant. Fama fuit, facile fructus legi, statuto tempore, si ante hanc deam primitiae deponerentur, & toto anni tempore durare. Paus.

Montana Ceres, id est ὄρηια θνητῶν, in Phrygia colebatur, propē fluuiū Samgarionis:

m iij garionis

garion: ut Hermogenes in his quæ de Phrygia scripsit, testatum reliquit, apud interpretes Apolloniæ libro secundo.

Ceres & Proserpina magnæ deæ uocatae fuerunt, ut docet Pauf. qui & illas *Κερεινας* ab Eleis ait appellari. Hesychius uerò & ipse Cererem alijs etiam nominibus nuncupat, ut *Κερεινικη*, & *Κερεινη*. De Erifichthone uerò Thessalo, qui cum Cereris lucum succidisset, in eam miser famem deuenit, ut proprijs membris non abstinuerit, fabulam Ouid. in VIII. Metam. enarrat.

TRIPTOLEMVS.

Triptolemum Cereri subdidimus, ueteres imitati, qui idem fecere, ut Phurnutus & Ouid. in Fastis, & in Metam. De Triptolemo uerò uariè traditur. Siquidem Argiui, qui de uetustate cum Atheniensibus certabant, ut cum Phrygijs Aegyptij, Pelasgum apud se tradunt, Cererem Argos post raptam Proserpinam profectam, hospitio suscepisse, ubi Chrysanthis de filia eam certiore fecit, mox Trochilum Cereris sacerdotem, ob Agenoris odium ex Argis in Atticam aufugisse, ibique uxorem duxisse Eleusinam, ex qua Eubuleum Triptolemumque liberos suscepisse ferunt. & hæc quidem Argiui. Athenienses uerò Triptolemum Celei filium, primum mitiores fructus coluisse contendunt. Musæus poëta (si hæc quoque Musæi poemata credenda sunt) Triptolemum Oceano Terraque genitum cecinit. Sed Orphei uersibus proditum est, Eubuleum & Triptolemum patre Dyfaule fuisse ortos (sedenim hi uersus Orphei non esse uidentur.) quibus duobus, quoniam filie raptum indicauerunt, Ceres frugum sationem dederit. Choerilus Atheniensis poëta, fabulam Alopem docuit, in qua ait, Cercyonem ac Triptolemum fratres ex Amphictyonis filia genitos, quorum alterum Rharo: alterum, id est Cercyonem Neptuno peperit. & quidem adhuc ex Pauf. Porro & Suidas ita: Rharus, inquit, filium habuit Celeum, ex quo genitus Triptolemus. Sed cum Rharus errantem Cererem, ac Proserpinam quærentem hospitio suscepisset, in huius beneficii gratiam Ceres Rharum nepotem Triptolemum frumenti culturam edocuit. hinc Rharus campus, in quo Pauf. scribit primum semina facta fuisse, ibique primum fruges prouenisse. Rharium quidem campum in Eleusine Stephanus reponit, unde etiam sit Ceres Rharica appellata. Seruius lib. primo Georg. Eleusin, ait, ciuitas est Atticæ provinciae, non longe ab Athenis, in qua cum regnaret Celeus, & Cererem filiam quærentem liberalissimè hospitio suscepisset, illa pro munere ostendit ei omne genus agriculturæ. filium etiam eius Triptolemum recens natum per noctem igne fouit, & per diem diuino lacte nutriuit, & cum allatis serpentibus superpositum per totum orbem misit, ad usum frumentorum hominibus indicandum:

Angues Triptolemi strident, & squammea curuis
Colla leuant astricta iugis, lapsuque sereno
Erecti, roseas tendunt ad carmina cristas.

Idem & Io. Zezes grammaticus in comment. in Hesiodi opera & dies, qui & allegoriam fabulae explicat. Phurnutus Triptolemum Eleusinium ait à Cerere edoctum ferendi rationem, per orbem terrarum monstrasse, uentum Cereris curru ab alatis serpentibus: Triptolemumque nuncupatum, quasi qui tereret hordeum, *ὁ τρίψας τὰς ἕλας. ἕλας* enim hordea significant. Scribit praeterea Hyginus, quo tempore Carnabuta rex Getarum erat, Cererem sua beneficia largitam esse hominibus: Triptolemumque, cuius ipsa fuerat nutrix, in curru draconum collocatum (qui primus hominum una rota dicitur usus, ne cursu moreretur) iussisse omnium nationum agros circumeuntem semina partiri, quo facilius ipsi posterique eorum à fero uictu segregarentur. qui cum peruenisset ad eum Getarum regem, ab eo primum hospitaliter acceptus: deinde non ut benefi-

beneficus aduena & innocens, sed ut crudelissimus hostis insidijs captus, aliorum dum paratus est producere, suam penè perdidit uitam. Carnabuta enim iussu, cum draco unus eorum esset interfectus, ne cum Triptolemus sensisset insidias parari, curru praesidium sibi constituere speraret, Cererem ferunt eum uenisse, & erepto adolescenti curru, dracone altero subiecto, reddidisse, regemque pro cepto maleficio poena non mediocri affecisse.

SYNTAGMA DECIMUMQUINTVM

DE DAEMONIBVS, GENIIS, LARIBVS, CAETERIS
*QVE, AC DE PANE, THEMIDE, ET LAMIIS, &c. AD
Socinum Bentium Medicum & Philosophum.*

Disertissime mi Socine Bentii,
Antistes sapientiae, & peritus
Artis Pergamae, simulque Coae:
Conscripsi tibi Daemones Pelasgi
Quos dicunt, Genios uocant Latini,
Ipsos multiplici subinde uoce,
Et Manes, Lemuresque nuncupantes,
Et Faunos, Inuos, Lares, Penates,
Et quæ nomina colligo hoc libello.
Quæ si non fuerint bene explicata,
Tu, qui me Stygio additum tyranno
Sustentas medica frequenter arte,
Ignoscas rogo, deinceps me tuere.
Sic sint prospera cuncta, liberique
Maiores referant, auum, patremque.

Cum permulta me Socine Bentii alijs semper deterruerunt, quo minus uobis magnis Philosophis mea scripta legenda mitterem: tum illud, quod nos uideam aliud dicendi genus amplecti, quam quod faciant qui mansuetiores Musas consecretantur. Nihil enim uos, nisi quod ratio ipsa & natura suis legibus praescripserit, complectimini: nostrum uerò totum scribendi genus in uerisimili persuasione consistit, & ueterum ac probatorum auctoritatibus innititur, plerumque hoc uel illud pro re & tempore probantes, Academicorum more, ut lector quam uelut in quinque partem, sententiamque apprehendere possit. Quare cum superioribus diebus meum hoc institutum secutus, de Daemonibus, caeteris eiusmodique à gentibus deis habitis Syntagma confecissem, uisum est mihi hanc omnem partem legendam tibi mittere, ut cum tibi de his, in tuis subtilioribus lucubrationibus agendum contingerit, uno intuitu collecta posses conspicerere, & decerpere melius ac enucleatius tractata describere. Accipe igitur mi Socine, hoc nostrum, qualecunque est: ut uel hac saltem ratione & exiguo hoc munere intelligas, quod pra me feram grati animi significationem, ob tot, tantaque in me ac meos collata beneficia, utcumque, seruatam. Accipe inquam, ea lege, ut legas, & legendo ita castiges, ut mea tua esse uideantur. Vale.

DAEMONES, ET

CAETERI.

Daemonis uocabulum apud ueteres late desumptum esse uidemus. nam & pro deis ipsis supremis, & pro caelestibus atque aëris per sepe obseruauimus. Nos primum de nomine agemus: deinde appellatioes, ut institutum est nostrum, exponemus. Mittam nunc illa philosophis & theologis, qui sint uos sint,

sint, disputat. Nos Christiana pietatem sectantes, nihil dubitamus. Dæmones igitur uocabulum putat in Cratylo Plato, ex Hesiodi sententia, quasi δαίμονας dici, hoc est prudentes ac scientes, iuxta antiquum Græcorum sermonem: quo fit (ait Socrates) ut Hesiodus, ceterique poëtae permulti præclare loquantur, quicunque aiunt, quod postquam bonus aliquis uita functus est, maximam dignitatem præmiumque sortitur, fitque Dæmon secundum sapientiam cognomen. ita & ipse assero, Dæmona, id est sapientem, omnem esse hominem quicumque sit bonus: eumque Dæmonicum esse, id est, sapientem & felicem, uiuentem atque defunctum, recteque Dæmonem nuncupari. hæc ferme Socrates, seu potius Plato. Possidonius in lib. de Heroibus & dæmonibus, quia ex ætherea substantia partita atque diuisa qualitas illis est, ἀπὸ τῆς αἰθέρος, hoc est urere, seu ἀπὸ τῆς δρομίωνος, hoc est, κερυζομένης, id est diuiso & partito, eos denominatos tradit. quod & Macrobius repetit in Sat. Eusebius nec Platonis, nec Possidonij sententiam suscipit, & Dæmonas ait dici τὰ ἀεὶ τὸ δαίμωνιον, quod extereo & pauefacio significat. Pluribus tamen exemplis Steuchus Eugubinas, amicus meus, astruere nititur, hoc uocabulum in linguam Græcam ex Hebræa migrasse, à Shadaim: prioreque ablata syllaba, Dæmones fieri. De dæmonum uero natura nihil ego statuo: sed nec loquar quidem, nisi quæ pia decernit religio, & patrum sententia, quæ malos omnes dæmones statuit: nec mihi hoc loco dicendum, quæ cum alijs prodiderunt, tum Proclus in Cratylo, & alibi de formarum & figurarum uarietate deorum & dæmonum, quæ hominibus sapientissime uisæ dicuntur. nam & nostri, spectra & simulachra ærea esse docent. Plato in Philosopho, seu Epinomide, cum de supremis deis locutus esset, ita subiungit: Deinceps uero sub his dæmones, genus æreum, in tertia mediisque regione, qui interpretationis causa sunt, collocatos fatendum, orationibus colere gratia laudabilis intercessionis interpretationisque debemus, & reliqua. Idem in Symposio, dæmones inter deos & homines reponit. In Cratylo, ut dictum est, ex Hesiodi sententia homines in deos relatos statuit, & dæmonas uocat. Ita enim canit Hesiodus:

ἀεὶ γὰρ ἢ ἑοσάμενοι πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἴθρῃ. hoc est, Aëraque induti tota tellure uagantur.

Variè tamen in Timæo statuere uidetur: & Apuleius non nihil interdum à Platone euariare uidetur, ut post docebimus: Hierocles item in aureo commentario, aurei Pythagore carminis. angelos enim, & heroes, & genios statuit, mox deorum filios Heroas appellat. at uero Orpheus in hymnis, dæmona inter cetera uocat ipsum Ζῆνα μέγαν πολὺπλάγιον: id est, Iouem magnū multistrepum. In poemate uero ad Musæum, dæmonas ita distinxit, in dæmonas cœlestes, æreos, aqueos, terrestres, infernos, id est subterraneos & circuitores, seu uagos. Hoc est, δαίμονας ἀθανάτους, καὶ ἡρώους, καὶ ἐνύδρους, καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους, id est τρυφάους, uel ut alij legunt, περιφάους. Sed & Chalcidius in Platonis Timæum, Dæmonas ait cum ætherios esse, tum aërios, tum terrestres: & cetera ferme quæ Platonici reliquit. Alij dæmonas ita distinguere maluerunt, in fabulosos, poeticos, & naturales: alij in angelos bonos & malos, ut Numenius & Proclus, Porphyriusque: sanius hi quidem, sed uiderint tamen, ne in uanas gentium superstitiones prolabantur. Philon autem Hebræus in libro de Mundo, ab his diuersa sentit: qua in re & illum non nihil errare nostris quibusdam uisum est. libet hoc loco Isidori uerba ex VIII Erymol. ascribere: Dæmonas, inquit, à Græcis dictos aiunt, quasi δαίμονας, id est peritos, ac rerum præscios. præsciunt enim futurorum multa: unde & solent responsa aliqua dare. Illis quidem innest rerum cognitio plusquam infirmitatis est humane, partim subtilioris sensus acumine, partim experientia longissimæ uitæ, partim per dei iussum angelica reuelatione. Hi corporum aëriorum natura uigent. ante transgressionem quidem cœlestia corpora gerebant: lapsi uero, in aëriam qualita-

qualitatem conuersi sunt: nec aëris illius puriora spacia, sed ista caliginosa tenere permisi sunt, qui eis quasi carcer est usque ad tempus iudicij. Hi sunt præuaricatores angeli, quorum diabolus princeps est: & cetera, quæ idem Isidorus exequitur. Sed enim commune est Græcis & Latinis uocabulum Angelorum, qui Malachim ab Hebræis dicuntur. Existimauit Philon eisdem angelos Hebræis esse, qui gentium philosophis sunt dæmones. At nos plura mittamus, qui deos gentium referre & ridere tantummodo uolumus, ne & nos fortassis in absonam aliquam gentilitatis opinionem incauti decidamus: à qua re maxime abhorremus, id tantum animo fixum ratumque habentes, quod Dei optimi maximi & seruatoris nostri religione permillum est, & placitum: nec secus quicquam, unquam, ut à principio profelsi sumus: etiam si quid ignoratione & imprudentia lingua peccaret, nec id animo sentire, nec eloqui certum decretumque habemus. Dæmones igitur à Latinis Genij uocantur, de quibus hic agendum.

GENIUS.

Genius, ut D. Augustinus lib. septimo ex Varronis sententia ait, deus est, qui prepositus esse, ac uim habere omnium rerum gignendarum creditur: quo modo uidetur Cebes Thebanus philosophus in tabula suam posuisse senem dæmona, id est Genium, in primi circuitus porta, sed & alio modo Genius dicitur, deus naturæ cuiusque, Plutarchus Genium esse scribit, qui unicuique mortalium insit. Vide ipsius Problemata. Cæforinus, Genium deum ait, cuius in tutela, ut quisque natus uiuit: siue etiam, quod ut generamur curat: siue, quod unam gignitur nobiscum: siue etiam, quod nos genitos suscipiat ac tueatur. Certè à gignendo Genius appellatur. Festus, Genium esse scribit, qui uim obtinet rerum omnium gerendarum. Aufustius ait: Genius est deorum filius, & parens hominum, ex qua homines gignuntur: propterea Genius meus nominatur, quia me genuit. Alij Genium esse putauerunt uniuscuiusque loci deum. Seruius ita tradit, Genium numen esse, quod nobis nascentibus datur. Vergilius:

Incertus Genium ne loci, famulum ne parentis

Esse putem. de serpente loquentes. Hinc Persius:

Pingue duos angues. Serpentis etenim imagine Genius interdum effingebatur, interdum puerili uel fuitenili forma: interdum etiam senis, ut apud Ceberem. Coronabatur uero platani folijs, utpote arboris genialis. Albius Tibullus poëta ita suis uersibus exornat:

Ipse suos adsit Genius uisurus honores,

Cui decorent sanctas florea ferta comas,

Illius è puro destillent tempora nardo,

Atque satur libo sit, madeatque mero.

In uetustis nonnullis monetis Traiani, & Adriani, aliorumque principum, Genius pateram dextra supra aram porricere, quæ ara esset fertis ornata: læua uero manu propendulum flagellum, uel simile quiddam tenere uidebatur. Sed enim & in alijs Adriani inscriptionibus, talem epigraphen comperi: GENIO P. R. hoc est, Genio populi Romani, ubi imago cernebatur hominis militaris, cum ueste ad cruris medium circumuoluta: dextera pateram in morem sacrificantis habebat, læua cornucopiæ, sed pro Principis arbitrio. Vnde & nos antiquarijs, & harum rerum studiosis, non misimata mittantus. Genio res sacra fiebat mero ac floribus. Persius:

Funde merum Genio. Horat. in Epistolis:

Floribus & uino Genium memorem breuis horæ.

Genius in Aulular. Plauti ita inquit: Huic filia una est, ea mihi quotidie thure, aut uino, aut aliquo semper supplicat. Quid uero causæ fuerit, ut merum Genio funderetur, nec hostia faciendum antiqui putarent, Varro causam explicat

explicat in eo libro cui titulus est Articulus, siue de numeris: & Censorinus. Id moris, inquit, institutiq; maiores nostri tenuerunt, ut cū die natali munus anale Genio soluerent, manū a cæde ac sanguine abstinere, ne die qua ipsi lucem acceperant, alijs demerēt. Deniq; Delij Apollinis γεννητοραram, ut Timæus auctor est, & Cloacius, nemo hostiam cædit, hæc illi. Addit & Censorinus, quod Genio facto neminē oportebat antē gustare, quam eum qui fecisset. Horatius tamen ad Aelium Lamiam lib. tertio Carm. ita canit:

Cras Genium mero Curabis & porco bimestri.

quo loco uictima adhibetur. Quidam præterea Genium omnium gignendarum rerum deum existimarunt. Genius, ait Censorinus, ita nobis assiduus obseruator appositus est, ut ne puncto quidem temporis longius abscedat, sed ab utero matris acceptos, ad extremum uitæ diem comitetur. Arrianus de Epicteto: Ut custodem, ait, adhibuit unicuique proprium dæmona, & tradidit ei custodiendum, custodem peruigilem & incorruptum, &c. Marcellinus lib. histor. XXI. Quod inter affuisse sibi squallidus existimabatur, & putabatur Genius esse quidam, tutelæ salutis appositus, eum reliquisse mundo citius digressum. Ferunt enim theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, eiusmodi quædam uelut actus rectorum numina sociari, admodum tamen paucissimis uisa, quos multiplices auxere uirtutes: & cætera, quæ durus quidem scriptor, sed doctus tamen, exequitur. Alij demum Genios elementa dixerunt: alijs duodecim signa cœlestia, cum Sole, & Luna. Quidam tres illos deos Capitolinos, Iouem, Iunonem, Mineruam putauere. Sed hæc sunt à curiosis perquisita: nos ad reliqua descendamus, Euclides Socraticus philosophus, duplicem omnibus Genium attributum putauit. Empedocles quoq; & Menander, duos similiter Genios protinus ut in lucem quis editus est, dari putarunt. Menandri hi sunt senarij:

ἅπαντι δαίμωνι ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ.

ἅπαντι δὲ δαίμωνι ἀγαθῷ ἢ βίῳ.

Idem apud Lucillum in lib. Satyrarum nono licere cognosci, ait Censorinus: bonum hunc, malum illum (ut reor) existimans. Malum deum suum iratum uocat Terentius: bonum deum propitium suum Næuius uocauit, quod uidelicet modo nostri bonum & malum angelum & custodem appellare consueuerunt. Græci ἀγαθὸν θεόν, & ἀγαθὸν δαίμονα. malū uerò, ἀλάστορα, πάλαιον, & κακὸν δαίμονα. Hinc Valer. Maximus libro primo de Casio Parmensi, qui existimauit ad se uenire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squallida barba, & capillo demisso: interrogatumq; quis nam esset, respondisse, κακὸν δαίμονα. Ita & Plut. de Bruto, in eius uita, cum ei similiter apparuisset, Tuus sum (inquit) Brute Genius malus, id est δαίμων κακός. meminit & Appianus, & Florus. Plut. in eo qui πῶδι ὕθυμιας, id est de animi tranquillitate inscribitur. Idem de duobus Genijs affirmat. Scribit Censorinus, à nonnullis binos Genios in his duntaxat domibus, quæ maritæ essent, colendos creditum esse. Seruius grammaticus super ea Vergilij uerba. Quisq; suos patimor manes: Cū (inquit) nascimur, duos Genios fortimur: unus est qui hortatur ad bona, alter qui deprauat ad mala. nec incongruè dicuntur Genij, quia cū unusquisq; genitus fuerit, ei statim obseruatores deputantur: quibus assistentib. post mortē, aut afferimur in meliorem uitam, aut cōdemnamur in deteriore: per quos aut uacationē mere mur, aut reditum in corpora. ergo Vergilius Manes, Genios dixit, quos cum uita fortimur. Alij Iunonem & Genium singulis dederunt, quod pluribus ex diuersis auctoribus ostēdit Politianus. Sed & cetera de Genijs prosequamur. Martianus lib. secūdo de nuptijs Mercurij & Philolog. ita scribit: Sed quoniā, inquit, unicuiq; superiorū deorū singuli quicq; deseruiūt, & illorū arbitrio, isto rumq; comitatur (id est cœlitum & secundorū deorum) & generalis omnium præsul,

præsul, & specialis singulis mortalibus Genius admouetur, quem etiam præstitem, quod præsit gerundis omnibus, uocauerunt. nam & populi Genio, cū generalis poscitur, supplicat: & unusquisq; gubernatori proprio dependit obsequium. Ideoq; Genius dicitur, quoniā cū quis hominū genitus fuerit, mox eidem copulatur. hic tutelator, fidissimusq; germanus, animos omnium mentesq; custodit. & quoniā cogitationum arcana sapere annunciat potestati, etiā Angelus poterit nuncupari. hos omnes Græci Dæmonas dicunt, ἀπὸ τῆς δαίμονος εἶναι. Latini Medioximos uocitarunt, qui quidem omnes minus lucide splendideq; naturæ, quàm illi cœlestes, sunt: nec tamen ita sunt corpulentī, ut hominum capiantur obtutu. hæc fermè Martianus. Hinc & Tertullianus, ut puto, & deū, & hos spiritus, corporeos aliquo modo existimauit. Sed nos præterea sequamur. Apuleius in libro de Deo Socratis, Dæmonibus hanc definitionem attribuit, quem etiam secutus est D. Augustinus. Dæmones sunt, inquit, genere animalia, ingenio rationalia, animo passiuā, corpore aërea, tempore æterna. quam descriptionem cū planius explicasset, monstrassetq; hominis animam adhuc in corpore positam dæmona nuncupari, ideoq; etiam dici δαίμονας eos qui beati forent, & quibus bonus contigisset Genius: tum de Genijs quædā locutus subiungit, eos abiuratis corporibus suis Lemures, Laruas, Laresq; uocari, ut etiam in deis Manibus dicturi sumus. Idem Apuleius præterea in lib. de dogmate Platonis: Dæmones, inquit, quos Genios & Lares possumus nuncupare, ministros deorum arbitrantur, custodesq; hominū & interpretes, si quid à deis uelint. Sed de custodibus paulo supra actum est. Alij non nulli extitere, qui Genios animas quorumcunq; rationales interpretati sunt: quo modo & per Geniū alicuius iurare intelligunt, quod maximum fuit apud ueteres iuramentum, per principis Geniū iurare, ut planè Iurisconsulti & Tertullianus ostendunt. Suet. Tranquillus in Caligula ait, multos à Caligula supplicio affectos, qui per eius Genium peierauerant. Lactantius Firmianus libro 2. Diuin. insit. de dæmonibus agens: Geniorum, inquit, sibi nomē assumūt, sic enim latino sermone dæmones interpretantur. Hos utiq; Hermes Trismegistus ἀγγελὸς πονηρὸς, hoc est, angelos malignos uocauit, Aliquando tamen etiam simplici uoce dicuntur πονηροί: ut CHRISTVS Dominus ad patrem in prece quotidiana appellat. Sunt etiam in genere angelorū, quos δυνάμεις, hoc est uirtutes, uel potestates, Magi et sapientes Chaldeorū appellant: inter quos, ut M. Psellus tradit, κοσμογῶνι repositi sunt, quasi tu dicas mundum agentes. Sunt item qui ἐμείλιχτοι, hoc est, qui mulceri non permittūt animas illecebris & affectibus. Porro Genius Genio alius alijs præstare creditus est, uirtute, sapientia, uiribus. unde est illud apud Plut. de Octauio Augusti & M. Antonij Genijs, quorū alterius, id est, M. Antonij, reformidabat alterū, hoc est, Octauij Augusti. Sed nec humiliora omittamus. Genius natalis deus nūcupari uidetur à Tibullo poëta. nam cū de Genio loqueretur, ita Elegiā ad Cherinthū claudit:

At tu natalis quoniam deus omnia sentis,

Annue, quid refert clamūe palamūe roget.

Demum à Genio Genialis dies uocatur, quoniam in die natali lætitiæ & hilaritati operam in primis dabant antiqui, & Genio indulgebant. unde & cū naturæ obsequimur, indulgere Genio: & e contrario, defraudare Genium dicere consueuimus. ut illud, Genialis agatur iste dies: quod scilicet, ut Labeus mimographus dicit, Genius generis deus sit, uentri qui pareat. Ad hæc, quoniam naturæ deus existimabatur Genius, Genialis lectus maritalis est appellatus, in quò opera detur generandis liberis. Sext. Pompeius: Genialis, inquit, lectus qui nuptijs sternitur, in honore Genij. Catullus in Epithal. Pelei & Theridis:

Puluinar uerò diuæ Geniale locatur

n Aedi

Aedibus in medijs. Solemus quoque dicere non modo homines natos bono uel malo Genio, sed & urbes, & res ceteras: quin etiam libros, & propter id Val. Martialis non inconcinne cecinit:

Victurus Genium debet habere liber.

Quare iam satis de Genijs. deinceps Penates, & Lares, ceteramque turbam eiusmodi deorum interpretemur.

PENATES.

Penates dei qui dicebantur à Latinis, quo nomine à Græcis appellarentur non satis constat. Dionysius Alicar. in primo hist. à diuersis eos scribit diuersis nominibus in græcam linguam conuersos esse. Alij, inquit, patrios appellant, id est, πατριώτας: alij γυθλιώτας. Fuere qui ετνωίτας, quicquid μολυχίτας. quidam & ερκείτας, alij & εφείτας: & horum unusquisque secundum quod aliquid eos contingeret, uideatur nomen dedisse. Sedenim Cassius Hemina, Samothracas deos eisdem existimauit, qui & Penates, & Magni dei: quod & Macrobius refert. Sed de Samothracibus idem qui supra Dionysius Alicar. plura in eodem primo hist. ex Calistrato uetusto scriptore, itaque ex Satyro, & Arctino poeta prodidit, & nos in Cabiris non nihil, Varro humanarum lib. 2. Dardanum refert deos Penates ex Samothrace in Phrygiam, & Aeneam ex Phrygia in Italiam detulisse. Alij Tarquinium Demarathi Corinthij filium, Samothracis religionibus mystice imbutum, uno templo: ac sub eodem Samothracas deos coniunxisse uolunt. Scribit Varro de Ling. lat. quod terra & coelum, ut Samothracum initia docent, sunt dei magni: & hi quos dixi, multis nominibus, nam neque quas Samothracia ante portas statuit, duas uiriles species geneas, dei Magni: neque ut uulgius putat, hi Samothracas dei, qui Castor & Pollux. Sic hi mas & foemina, & hi quos augurum libri scriptos habent, sic diuipotes sunt pro illo, qui Samothracas θεοὶ Διὸς καὶ Περσεύς, hæc duo Coelum & Terra, quod anima & corpus, humidum & frigidum. hæc uero de Samothracibus. Redeo ad Penates. Idem Varro, ut est apud Arnobium: Penates, ait, qui introrsus atque in intimis penetralibus coeli deos esse censet, quos loquimur, nec eorum numerum nec nomina sciri. hos Consetes & Complices Hetrusci aiunt, & nominant: quod una orientur, & una occidunt, sex mares, & totidem foeminas, nominibus ignotis, & miserationis parcissimi, sed eos summi Iouis consiliarios ac principes existimari. Nec defuerunt qui scriberent, Iouem, Iunonem, ac Mineruam, deos Penates existere, sine quibus uiuere ac sapere nequeamus, sed qui penitus nos regant, ratione, calore ac spiritu, Hyginus patrios deos Penates, id est, θεοὶ πατριώτας uocari tradidit: atque ideo à Vergilio dictum:

Dei patrij seruate domum. Item,
Patrijque Penates.

Nigidius libro decimonono de Deis requirit, num dei Penates essent Troianorum, Apollo & Neptunus, qui muros ei urbi fecisse dicuntur: & num eos in Italiam Aeneas adduxerit. idem & Cor. Labeo in libro de Deis penatibus prodidit. Sunt tamen qui diuersos faciunt. Sed & θεοὶ μεγάλοι, id est magnos deos apud Vergilium, Penates deos Macrobius interpretatur: alij alia, quae ab eodem Macrobio traduntur. Idem tamen Nigidius rursus, ut refert Arnobius in tertio aduersus Gentes, in libro sexto exponit, & decimo, disciplinas Hetruscas sequens, genera esse Penatium quatuor: & esse Iouis ex his alios, alios Neptuni, inferorum tertios, mortalium hominum quartos dixit. Cassius & ipse assequens, Fortunam arbitratur, & Cererem, Genium Iouialem, ac Palem: sed non illam foeminam, quam uulgaritas accipit, sed masculini nescio quem generis ministrum Iouis ac uillicum. De figura uero eorum & forma, Timæus quidem historicus scribit, eos lituos ferreos & aereos, & Troianum uas quoddam fictile fuisse, eaque in occultis & reconditis Lauini iacuisse sacra. Audi-

Audiuisse uero se dicit ab incolis. hinc Varro de lingua Latina: Oppidum quod primum conditum in Latio, stirpis Romanae Lauinium: nam sibi dei Penates nostri. Subdit Dionysius, immo Lapis in eius interpretatione (ea enim uerba adeo mihi confusa uidentur, ut per defectum graeci codicis coactus sim ea interpolata hic afferre.) agit igitur, in templo obscuro & humili, quod erat non procul à foro Romano, duas duorum Troianorum imagines se uidisse, duorum iuuenum sedentium, habentiumque pile in manibus, uetera eius artis opera, quibus esset inscriptio, D. PENATES. Similesque uetustis in templis plerisque conspici iuuenes militari habitu, cultuque, addo ego, etiam in nominibus quibusdam antiquis adhuc huiusmodi imagines conspici. Porro Macrobius, aedem deorum Penatium in ea parte Palatini montis fuisse ait, quae Boream spectans, Velia dicebatur. Lilius item in quinto Decad. scribit: Aedes deorum Penatium in Velia de coelo tacta est. Penates autem dicti sunt, ut M. Cicero dicit, à penu, siue ab eo quod penitus insidet, ex quo etiam penetrales dicebantur. hinc & festus ait, Penetralia esse Penatium deorum sacraria. Vergilius:

Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

Hinc & dei Penetrales dicti, Catullus:

Pubes Graeca Penetrales deseruisse deos.

Macrobius Penates sic uocatos arbitratus est, quod per eos penitus spiramus, per quos & corpus habeamus, et per quos rationem animi possideamus. Seruius grammaticus in eos Vergilij uersus:

Aedibus in medijs, nudoque sub aetheris axe,
Ingens ara fuit, &c.

Penates ait omnes deos esse, qui domi coluntur, unde & pro domibus ipsis saepe ponuntur. Sanè legimus & publicorum & priuatorum penatium mentionem à scriptoribus habitam, ut à Lilio in tertio: quin & coeli, terrae, urbium & aedium penates dictos annotauimus. Penatis etiam singulari numero Labeo Antistius dici putauit, quia pluraliter Penates dicantur: cum & proportio etiam patiatur Penas dici, ut Optimas, Primas, Antias. Sed hæc nihil, uel parum, ad institutum: ut hoc ad curiositatem pertinet. Hirundinum genus deis penatibus & Veneri, quae ipsa quoque è numero Penatium putabatur, charum existimatum esse ab antiquis, ut est apud Aelianum.

LARES.

Lares sunt dei domestici: unde & Lares pro aedibus ipsis, ut etiam Penates dicti, hinc & Lar familiaris, qui ab antiquis, teste Plauto, in canis figura efformabatur. Plutarchus in Problemat. Cur, inquit, Laribus, quos proprie Prestites uocant, canis assistit, ipsi autem Lares canum uestibus uestiuntur. idem & Macrobius scribit. Causam exponit Plut. atque ideo ualde considerandum puto, quid tandem sibi Cornutus seu Probus grammaticus in Persij Satyris uoluerit, cum scribit: Succinctis Laribus, inquit, quia Gabino habitu cynomia, id est canina pelle dei Penates formabantur, obuoluti toga supra humerum sinistro, & sub dextro. Larium mater Mania putata est, ut Varro & Macrobius scribunt. Ouidius in Fastis, Lares Mercurij & Larum Nymphæ, quae & Muta dicta est, filios ait: Lactantius & Ausonius, Larundæ. De Lara uero, siue Larunda, hæc fabula narratur, quod nymphea hæc Tiberiona fuerit, cui ab Ioue lingua sit abscissa, quod Iuturnæ cum Ioue coitum Iunoni indicasset. hanc Mercurio iussit, ut ad inferos deferret. inter eundem, forma puellæ illectus Mercurius, rem cum ea habuit: unde nati sunt gemini Lares. Scribit Arnobius, Lares uicorum atque itinerum deos esse, ex eo quod Graeci uicos cognominant Lauras, Nigidius, modo tectorum domuumque custodes, modo Cure

tas illos qui occultasse perhibentur Iouis aëribus aliquando uagitum, indigetes Samothracios, ut est apud Arnobium. Varro nunc Manes ait, unde & eorum mater Mania: nunc aërios ait deos, & heroas: nunc laruas Lares dicit, quasi quosdam genios defunctorum. quin et quod Lares uicos et cōpita seruarent, in quorum honorem ludi compitalicij celebrabantur. Pilæ, ait Festus, effigies uiriles & muliebres ex lana, Compitalibus suspendebantur in compitis: & hunc diem festum esse deorum inferorum, quos uocāt Lares, putarūt: quibus tot pilæ, quot capita seruorum: tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut uiuis parcerent, & essent ijs pilis & simulachris contenti. hæc Festus. Macrobius uerò primo Satur. planius de his agit, de compitalib. agēs: Restituti ludi, inquit à Tarquinio Superbo Laribus ac Maniæ, ex responso Apollinis: quo præceptum est, ut capitibus pro capitibus supplicaretur. idēq; aliquādū obseruatam pro familiarū ospitate, ut pueri macerentur Maniæ deæ, matri Lariū, quod sacrificij genus lun. Brutus Cos. pulso Tarquinio aliter constituit celebrandū. nam capitibus allij & papaueris supplicari iussit, ut respōso Apollinis satisfaceret de nomine capitum, remoto scilicet scelere infausta sacrificacionis, factūq; est, ut effigies Maniæ suspēse pro singulorū foribus, periculū si quando immineret familijs, expiarent: ludosq; ex uijis compitorū, in quib. agitabantur, Compitalia appellauerunt. Hactenus Macrobius. Fuit Larium aedes Romæ uia sacra, teste Solino. quidam & in campo Martio ab Aemilio Rugillo prætoris dicatam alteram statuunt. P. uerò Victor uicum etiam Romæ Larium fuisse ruralium prodit. Sed & Lares familiares fuerunt, ut ex Plauti Aulul. palam sit, qui & domestici dicebātur. Inuenio & hostiles Lares appellatos, quod ab his hostes arcerentur, ut Alexan. ait. Solebant uerò pueri, cum bullas deponerēt, Laribus eas suspendere, unde est illud Persij:

Bullaq; succinctis Laribus donata pependit.

Meminit & Porphyrius, & Cornutus seu Probus, grammatici, Propertius libro quarto:

Mox ubi bulla rudi demissa est aurea collo,

Matris & ante deos libera sumpta toga.

Inde uerò Lares domicolij cœptos ait Seruius, quod apud antiquos mortui domi sepeliebantur, quos ut deos domesticos uenerabātur, ut in Sepulchralibus ostēdimus. Fuerunt & Lares præstiti nūcupati, Ouidio & Plutarcho testibus: licet in latino codice Plutarchi perperam Præsides pro Præstitis legat. nam in Græco rectè habet. Lares etiā coronari solitos legimus. Plin. Et iam tūc coronæ deorū honos erant, & Larium publicorū priuatorumq; & sepulchrorum, & manium. Quin Plautus in Aulul. Larem familiarē loquētem facit, thure, uino, coronis sibi quotidie sacrificari. Ouidius etiam in Fastis:

Lucifero subeunte lares delubra tulerunt,

Hic ubi sit clara multa corona manu.

Iuuenalis in XII:

Laribusq; paternis

Thura dabo, atq; omnes uiolæ iactabo colores.
Afferebantur & illis frugum primitiæ, quod Horatius alijq; poëtæ significant sed ante alios Tibullus istis carminibus in primo, cum his inquit:

Vos quoq; foelices quondam, nunc pauperis agri

Custodes, fertis munera uestra Lares:

tum illis maximè,

Sed patrij seruate Lares, aluistis & ijdem,

Cursarem uestros cum tener ante pedes.

Neu pudeat prisco uos esse ē stipite factos:

Sic ueteres sedes incoluistis aui.

Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu,

Stabat in exigua ligneus æde deus.

Hic

Hic placatus erat, seu quis libauerat uiram,

Seu dederat sanctæ spicæ ferta comæ.

Atq; aliquis uoti compos liba ipsa ferebat,

Postq; comes purum filia parua fauum.

At nobis ærata Lares depellite tela,

Hostiaq; è plena mystica porcus hara.

Hunc pura cum ueste sequar, myrtoq; canifra

Vincta geram, myrto uinctus & ipse caput.

Hæc Tibullus. Propertius libro quarto:

Parua faginati lustrabant compita porci.

Nam compitalia in Larium honorem instituta & celebrata esse, etiam alibi dicitur. Fuerunt & Lares nūcupati Permarini, quorum est mentio apud Tit. Liuium X. lib. quarto. Dec. quibus Laribus ædem uouerat L. Aemilius Regillus, in bello contra Antiochum regem, prælio nauali, quæ XL. post annis dicata fuerit. Qui uerò essent Lares Permarini, à doctis ambigi uideo, nec de his certi quippiam comperi. tatum ariolor, quod ut in domibus publicis priuatisq; ac compitis Lares antiqui, ita etiā nauibus suos Lares attribuissent, unde sint Permarini Lares. Sedenim & à Laribus Lararia uocata sunt, ædiculæ, ubi Lares & dei priuatim colerentur, quorū mentio ab Helio Lampridio in Alexandro. Lararium tamen non uidetur satis antiquū: in ædium enim descriptione à Victruuio non reponit. Scribit Lampridius, Alexandrū Mammææ Seuerum in Larario suo habuisse CHRISTVM & Abramū, Orpheum & Apollonium. Fuere inter literatos, qui Lararia hæc existimarint saluatoria cubacula appellari à Plinio. atq; duo habuisse ueteres Lararia, in quorum altero deos immortales, deis immortalibus progenitos: in altero diuos, qui ex hominibus in deorū numerū relati fuissent, uenerarētur: quos utrosq; deos, pro ut ferebat occasio, & salutabāt, & floribus thureq; & cætero thymiamate, & interdū quoq; uictimis, alijsq; rebus sibi suisq; propitios faciebāt. Sunt demū qui scribant, huiusmodi deos Lares apud Aegyptios quatuor fuisse, quorū hæc nomina, Dymō, Tyche, Eros, Anance: id est, Vis, Fortuna, Amor, Necessitas. Porro à Larib. larua dicuntur, ut nonnulli uolunt, noxiæ inferorū umbræ. Plau. in Amph. Nam hæc quidem ædipol laruarum plena sunt. & alibi, Larua senem agitant. unde laruatus, furens. Sed & larua persona est, ut notissimum est. Sed de laruis plenius agendum in deis Manibus.

Sed iam omnem hanc dæmonum scenam patefaciamus, eosq; è latebris suis eruamus, atque è terra in primis: hoc est, quos dicunt Græci χθονίους, & επιχθονίους, & υπεραχθονίους, & κατωχθονίους: nostri uerò tum terrestres, tum subterraneos, & inferos. Epichthonios tamen Hesiodus cœlestes intellexisse uidetur, id est υπεραχθονίους, si Proclo interpreti standum: quanquam uariis est alibi hos & Animales deos, & mortales uocatos aliquando uidemus. De animalibus deis Aristoteles in primis scripsisse traditur, ut Seruius grammaticus obseruauit. Labeo & ipse libros scripsit de deis animalibus, in quibus ait esse quædam sacra, quibus animæ humanæ uertantur in deos, qui appellātur animales, quod de animalibus fiant. Hi autem sunt dei Penates & Vitales. sic quidem Labeo. Sed Chthonios deos Artemidorus in libris Onirocriticon memorat, eorūq; diuisionem & nomina ostendit. Quin & Hippocrates medicinæ princeps, in suis quibusdam opusculis Chthonijs & Hypochthonijs deis uota & sacra ad expiationem faciendā præcipit. Auctores item qui de re rust. scriperunt, ut magicos & superstitiosos cæteros mittam. Prolixior enim sum, si omnes hic complecti uelim: cum nonnulla tamen sparsim hoc ipso libro dicenda sint, cum se obtulerint. Tales uerò fuere Satyri, Satyrisci, Panes, Panisci,

n iij nisci,

nisci, Syluani, Sileni, Fatui, Fatuelli, Fatuae, Fatuella. Connuméranur & inter hos Ephialtae, & Hyphialtae: id est Incubi, & Suecubi. Ephialtae, qui & Epialtae: publica hos persuasio, ut Macrobius ait, opinatur quiescentes inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Medici uero morbum esse aiunt, qui quiescentes inuadit. Ephialtes autem dictus ἀπὸ τῆς ἐφάλλεσθαι, quod homines inuadat & premat. Alij ab Ephialte quodam dictum uolunt, de quo Homerus libro Odyss. undecimo. Themison uero in secundo Epistolarum, πνιγελιδία & πνιγίμωνα, dicit, ἀπὸ τῆς πνίγειν, id est à suffocando. Fit autem hic morbus, cum redundans caput infestat euaporatio, ex uoracitate & cruditate. plura leges apud Caelium Aurelium Siccensem, qui latine Incubonem uocari ait. Idem & Scribonius. Sed nos caetera sequamur. Fuit item Pales, fuit & Faula, quam Verrius scortum Herculis fuisse scribit, ut est apud Lactantium, & Augustinum in sexto de ciuitate Dei, & Macrobius in Saturn. Hanc Plutarch. Phabolam, seu Flauiam nuncupat, ut in nostro Hercule scripsimus. Sedenim hos deos, deasq; sic colligit Martianus in Nuptijs: Panes, Fauni, Fines, Satyri, Syluani, Nymphae, Fatui, Fatuaeq; uel Fatuae, uel etiam Fanae, à quibus fana dicta, quod soleant diuinare. Hi & haec omnes post prolixum tempus moriebantur, ut homines: sed tamen ut praesciendi & incurfandi & nocendi haberent praesentissimam potestatem. unde sunt qui eiusmodi terriculamentis agerentur, à graecis νυμφόλητοι, & à Latinis lymphati nuncupati. hinc & Panici terrores, de quibus paulo post, hoc est in Pane agemus.

Satyri dicti sunt, ut Macrobius docet, ueluti Sathuni, quod sint in libidinem proni, ἀπὸ τῆς σαθνῆς, quod membrum uirile declarat, hos petulcos in libidinem fuisse, etiam D. Hieronymus in Pauli Thebæi uita testatur, & Eusebius in III. Præparationis euangel. eos omnem ueneream uirtutem ostendere ait. Satyros, ait Phurnutus, symbolum esse ἐκείσεως, id est mentis excessus. dictos uero ἀπὸ τῆς σαθνῆς, id est quod ora aperiant. hos & Scirtos, id est σκιρτοῦς, ἀπὸ τῆς σκαίρειν, hoc est à saltedo nominauit. idem & σκευιδίας, ἀπὸ τῆς σκιδνῆς, quod est furere & saeuire, appellauit: unde & saeuus apud nos deduci potest. Mela Pomponius, & Plinius in v. Nat. hist. hos animalia esse dixerunt quadrupedia, in subfolanis Indorum montibus, perniciosissima, humana effigie. Solinus in simiarum genere reponit. A Satyris, poëmatibus genus uarium & maledicum, & petulans denominatum est, archææ Comediæ caractere compositum. Olim hæc ex uarijs poëmatibus constabat: quo genere apud Latinos scripserunt, Pacuuius, Ennius, & Varro Menippeas. Nonnunquam interposita soluta oratione, ut sunt fragmenta quæ extant Petronij Arbitri. Lucilius uero uersu hexametro aliud genus induxit, & eum secuti Horatius, Persius & Iuuenalis, & Turnus, & nostro tempore Philephus: & uernacula Musa Lud. nofter Ariostus, & Hercules Bentiuolus, alij. Satyra non à Satyris, sed à fatyra lance, quæ referta uarijs multisq; primitijs, deis inferrebat: cuius lancis Vergilius meminert. siue dicta à quodam genere farciminis: ut ait Varro, & Diomedes, alij à lege Satyra, cuius legis Lucilius meminert.

Per fatyram adilem factum qui legibus soluat.

Sed hæc non huius instituti sunt. Plura Diomedes & Festus grammatici, & demum per fatyram Erasmus, & ipse in vi de Poëtarum historia dialogo tradidit. De Pane & eius cognominibus, seorsum agam.

Fauni, à fando dicti. Fauni, inquit Varro, dei Latinorum, ita ut Faunus & Fauna sint in his uersibus, quos uocant Saturnios. in syluestribus locis traditum est solitos fari, quo fando Faunos dictos, Hinc illud:

Versus quos olim Fauni uatesq; canebant.

Vel Fauni, à Fauno Picis filio dicti: de quo Vergilius in septimo:

Hunc

Hunc Fauno, & nympha genitum Laurente Marica, Accepimus.—

Quo loco hæc propemodum Seruius: Quidam deus est Fatuellus, huius uxor est Fatua: ijdem sunt Faunus & Fauna. dicti autem sunt à uaticinando, id est fando. unde & Fatuos dicimus, inconsideratè loquentes. Ergo poëta Faunæ & Fatuæ nomen quasi asperum fugit, & Maricam dixit. Idem tamen Seruius paulo post, ἀπὸ τῆς φωνῆς dictum Faunum scribit, quod uoce, non signis futura ostenderet. Extat carmen Horatij libro III. Carminum, ad Faunum: Faune Nympharum fugientum amator, &c.

Vbi inter cetera Porphyrius ait, Faunum existimatum inferum ac pestilentem deum fuisse. De Fauno uero Lactantius ita scribit in primo: Sic, inquit, ante Pompilium Faunus in Latio, qui & Saturno auo nefaria sacra constituit, & Picum patrem inter deos honorauit, & sororem suam Faunam, eandemq; coniugem sacrauit: quam C. Bassus Fatuam nominatam tradit, quod mulieribus fata canere confueuisset, ut Faunus uiris. Eandem Varro putauit Bonam deam, ut alio loco ostendi. Scribit Isidorus Hispalensis præsul: Fatuos, id est mentè captos, origine quidam dici putant à miratoribus Fatuæ Fauni uxoris fatidicæ: eosq; primum Fatuos appellatos, quod præter modum obstupefacti, uaticinium illius ad amentiam usq; admirarentur. Sanè Romæ in insula Tiberina Fauni ædes fuit, cuius Ouid. meminit in Fast.

Idibus agrestis fumant altaria Fauni,

Hic ubi discretas insula rumpit aquas.

Idem & Victruuius tradit. Probus Faunum tradit ædificia lucosq; numinibus consecrasse, & ab eo Fana dicta. Liius auctor est, Cn. Domitium Aenobarbum, & C. Scribonium ædiles, ex multatitia pecunia in insula ædem Fauno fecisse. Libet his nostris addere, quæ Pomponius Lætus scribit: Faunus, inquit, antiquissimus omnium regum in Latio fuit, qui Aboriginibus imperauit, homines more ferarum uiuentes in mitiorem uitam redegit, lucos sacrauit, locis & urbibus nomina dedit, ædificia erexit, templa ædificauit: quæ ideo à Fauno fana dicuntur, quod pontifices sacrificando illic fantur. Faunus in Latio cultus deorum instituisse fertur. Quidam scribunt, ante Faunum Ianum imperasse, & cultum deorum demonstrasse. Fauni soror Fatua, uaticinatrix: ab ea uates, fatuarij dicuntur. Hæc traditur mulierum castissima, ideo eam Romani Bonam deam appellauere: cuius templum fuit in saxo Auentini montis, unde ingressus maribus prohibebatur, & ei sceminæ tantum sacrificabant. Et hæc tenus Pomponius Lætus.

Syluanus: Syluani à syluis ubi uersabantur denominati sunt, & Monticolæ & Syluestres cognominati. Syluanus deus, qui Cyparissum puerum amasse perhibetur. Puer hic Cyparissus mansuetissimam ceruam habebat, quam cum Syluanus ignarus occidisset, puer est dolore extinctus, quem deus amator in cupressum arborem eius nominis uertit, & eam pro solatio portasse dicitur. Vnde poëta in Georg.

Et teneram ab radice ferens Syluane cupressum.

Et Gratius in lib. Cynegeticon:

Et inculto Syluanus termitè gaudens.

Hanc ita fabulam Seruius in Georgicis. In Aeneid. uero super hos uersus:

Syluano fama est ueteres sacrasse Pelagos,

Aruorum pecorisq; deo, lucumq; diemq;.

Sic scribit: Publica caeremoniarum opinio hoc habet, pecorum & agrorum deum esse Syluanum: prudentiores tamen dicunt, esse ὄλικόν θεόν, hoc est deum τῆς ὄλης. Hyle autem est sex omnium elementorum, id est ignis sordidior & aer, item aqua & terra sordidior, unde cuncta procreantur: quam Græci

ἑλμυ, Latini materiam appellarunt. unde Syluanus nomen factum est. Est apud
 Aelianum de histor. animalium, Crathin Sybaritam concubuisse cum capra, &
 inde natum puerum, qui caprina haberet crura, & humanam faciem, qui fue-
 rit in deorum numerum relatus, & Syluanus deus appellatus. fabulam Aelia-
 nus pluribus est executus. Visum est ex re ascribere, quæ ex Varrone desum-
 psit D. Augustinus libro sexto de Civitate Dei: Mulieri, inquit, foetæ post par-
 tum tres deos custodes Varro commemorat adhiberi, ne Syluanus deus per
 noctem ingrediatur, & uexet, Eorumque custodum significandorum causa
 tres homines nocte circumire limina domus: & primo limen ferire securi,
 postea pilo, tertio deuerrere scopis, ut his datis culturae signis, deus Sylua-
 nus prohibeatur intrare: quia neque arbores caduntur ac putantur sine ferro,
 neque far conficitur sine pilo, neque fruges coaceruantur sine scopis. Ab
 his autem tribus rebus tres nuncupatos deos: Intercidonem, à securis inter-
 cisione: Pilunum, à pilo: Deuerram, à scopis. quibus deis custodibus, con-
 tra uim dei Syluanifœta conseruantur. Hæc D. Augustinus. qui & in xv de
 horum dæmonum lasciuia sic propemodum scribit: Et quoniam, inquit, cre-
 berrima fama est, multique se esse expertos, uel ab eis qui experti essent, de quo-
 rum fide dubitandum non est, audisse confirmant, Syluanos & Inuos, quos
 uulgò Incubos uocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appe-
 tisse & peregisse concubitum: & quosdam dæmones, quos Dufios Galli nun-
 cupant, hanc assidue immundiciam & tentare & efficere, plures, talesque as-
 seuerant, ut hoc negare impudentiæ uideatur. Hæc quidem Aurelius Augu-
 stinus, quæ & ab Illidoro in viii, sunt repetita. Cæterum ne plura ego eius-
 modi inculcem, unius Pici libros lege uel de Rerum prænotione, uel de Stri-
 gibus, in quibus plurima exempla collegit. Porro Fauni, Satyri & Panes
 cognominati sunt semicapri & capripedes, à forma, de qua pluribus in Pane
 agam. Vocati etiam sunt à fistula Cicuticines. Gestare etiam dicebantur feru-
 las, unde Narthecophori & Feruliferi dicti. Quin & lilijs coronabantur, item
 ex harundine & ferula, ut Lutatius notat. Eisdem ex Acheruntia populo &
 marathro ferta gestasse legimus. Nec illud te fugiat, prouectioris ætatis Sa-
 tyros, Pausania teste, Silenos nuncupatos fuisse: dictos, ut Phurnutus ait, ἀπὸ
 τῆς σιλαίνης, id est ab irridendo, & oculis præcipue. Eusebius in Præparationis
 euangelicæ, Silenum ait spiritualis motus symbolum fuisse, qui non parum uni-
 uerso conducit, cuius caput propter caniciem candore fulgens coelestis mo-
 tus: Cæsaries uerò, quæ inferioribus imaginis partibus apponitur, crassitudi-
 nem terrestris aëris significat. & paulo post irridens subiungit: Cur si motus
 spiritualis Silenus est, & motiuam uirtutem significat, tum coelestem candorem
 capitis, tum aëriam & crassiorē prolixitate ac densitate barbe, & cætera. Illud te
 hoc loco latere nolim, quod est à Tertulliano nec semel proditum, & in primis
 aduersus Hermogenem, ubi sic ait: Nisi si Heleno illi apud Midam regem adseueran-
 ti, de alio orbe credendum est, auctore Theopompo. Idem in libro de Pallio: Vt,
 inquit, Silenus penes aures Midæ, apud sanè grandioribus fabulis, & cætera. Sed
 & Maximus Tyrius in sermone xxx ita ait, Silenū ebriū laqueis & uinculis
 constrictum, Midæ prædixisse uaria & diuersa. unde facile uidere possumus,
 poetam Vergiliū argumentum suæ Eclogæ Sileni desumpsisse. Plut. in con-
 solatione Apollonij: Ferunt, inquit, Silenū iam captū post uenationē, percon-
 tanti, quid nam esset hominibus optimum, quidque omnium maximè optabi-
 le: primum quidem nihil uoluisse dicere, sed silentium tenuisse. mox ita locu-
 tum: Nasci hominibus non omnium omnino optimum, nec optime est par-
 ticeps naturæ. optimum est enim omnibus, non nasci. sed post hoc est scilicet
 cet, genitos quam celerrimè interire: quod & Plut. refert, & Aristotelem ait
 in Eudemo tradidisse, ipsius etiam uerba apponens. Sed mehercule Plinius in
 in

in septimi lib. Nat. histor. præfatione, paucioribus hanc ipsam sententiam ex-
 plicat. Multi, inquit, extiterē, qui non nasci optimū censerent, aut quam ocys-
 simè aboleri. id quod & Laetantius Firmianus testatur. Sed de hoc iam satis.
 Reliqua de Silenis, & alijs quæ proposui, subiungam. Mirabile illud in Pario-
 rum lapidicinis proditum est, gleba lapidis unius cuneis diuidentium soluta,
 imaginem Sileni intus extitisse, ut Plinius scribit. Sileni à Catullo Nysigeni co-
 gnominati sunt, cum ait:

Cum thiaso Satyrorum & Nysigenis Silenis.

Custos & famulus Bacchi ab Horatio dicitur, in Poët.

An custos famulusque dei Silenus alumni.

Silenus Alcibiadis prouerbiū fuit, de quo habes in Prouerbijs.

σιλαῖναι, & σιλῖνοι Sileni à Macedonibus appellabantur, ut Amerias apud
 Hesychium & Phauorinum testatur. Sunt & qui παρέδγοι, id est assidentes
 dæmones dicti, qualis qui Socrati assidebat, de quo Plutarchus & Apuleius
 peculiari libro scripserunt, alijque, & item qualis Simoni Samaritæ mago, ut Eu-
 sebius notat. Ophioneum uerò dæmonem Pherecydes prodidit, principem
 eorum fuisse, qui de caelo lapsi sunt: quod & Platonius Ficinus repetit in com-
 mentario Apologiae Platonis pro Socrate. Sunt & Onosceli, qui dicuntur, asi-
 ninis cruribus, unde & illis nomen: qui & sese mares exhibere, interdumque &
 leonis, uel canis, uel alterius animalis specie apparere feruntur. Hos eruditi qui-
 dam dæmones aiunt, in aquosa & arida, corporibus arescentibus frequentes
 apparere. Porro ἀνόχελον, Onochelon illudentes gentes Christum D. N.
 uocabant, & pingebant: ut Tertullianus, Suidas, alij tradunt. Sanè & in
 hoc genere dæmonum Isodætes fuit, cuius Hyperides orator in Phrynis ora-
 tione meminit, & Arpocraton, & Suidas: sed & ab his Phauorinus. Erat
 autem hospitalis dæmon Isodætes, cui popularia sacra quædam muliebria per-
 agi solebant. Fuere & qui κόβαλοι dicebantur, qui circa Dionysium esse crede-
 bantur, eodem Arpocraton teste, cum cæteris: Hesychio præterea, & Philo-
 choro. Quin & Aristoteles in libro de Animalibus, Otum hoc nomine, hoc
 est κόβαλον, nominauit.

Fuit & Chrysius dæmon, quem quidam & Plutum nuncuparunt, & bar-
 bara Chaldaeorum uoce Mammona, ut in Pluto dicam. Eurynomus etiam
 dæmonis nomen, de quo ex Delphicis interpretibus Pausanias scribit, ip-
 sum infernum fuisse dæmonem, qui mortuorum carnes absumeret, sic ut ossa
 solummodo relinquerentur. Effingebatur uerò horrida ac terrificæ specie, ex-
 ertis dentibus, in uulturij pelle sedens, colore inter cæruleum, nigrumque,
 qualis est musculorum color. μορμόνας à Græcis uocari scribit Hesychius,
 errantes & uagantes dæmones. Considerandum utique, an Mormolycias
 potius legendum sit. nam Philostratus in Apollonij Tyanei uita tradit, Em-
 pufas & Lamias Mormolycias etiam nuncupari. Sed enim & μορμολύκιον, uel
 μορμώ, pro deformi & mōstrosa muliere à Theocrito usurpatur: pro larua uerò,
 apud Aristophanem gramatici interpretatur. In Zoroastris oraculis seu Sym-
 bolis, illud notandum est, dæmones uocari terrestres canes, hoc est, κύνες χθονίους,
 ut M. Psellus interpretatur. Ex terræ, inquit, gremijs profiliūt κύνες χθονίοι, num-
 quā uerum corpus homini demonstrātes. Idem Zoroaster & θήρας χθονός, id est
 terre feræ appellauit, & alibi manifestè dæmonē Terræū uocauit, ut cū dixit:
 Cū uideris uenientem δαίμονα πρόσγειον, sacrificia lapidem μονόζυγον incantās,
 quibus in locis ipse mihi Psellus plerumque uidetur nō à superstitione aliena affer-
 re. Est uerò apud Persas Mnuzirin lapis, ut idē Psellus significat, uim habens
 euocandi maiorē dæmona alterū, Soradij apud Indos dæmones crediti fuere,
 qui

qui οὐρανὸς Græcè dici possunt, à nostris uini fictores. Libantes nomen demonis, urbē Temesen infestantis: qui ab Euthymo uictus, niger & lupina pelle amictus apparuit, ut scribit Pausan. Sed uereor ne nimis sim, si hic plures colligere uelim, cum toto hoc opere, ut res feret, de his demonibus agendum sit. Id tantum in præsentia non prætermittam, quod idem M. Pfellus in peculiari de Dæmonibus libro, ex sententia magi cuiusdam Marci, sex eorū esse genera prodidit: quorum primum uocatum ait barbara uoce Leliureon, in sublimiori parte aëris agentem: alterum, in proxima eiusdem aëris parte nobis propinqua: tertium, terreum genus esse: quartum, aqueum & marinum, quod in aquis maximè uersetur: quintum, subterraneum, quod in uisceribus terre degat: sextum tenebrosū, quod omnino lucem refugit. Scribit præterea de his alia multa, quæ hoc loco referre non precium sit magnum opera. Quare porrò sit in uniuersum hoc omne dæmonū genus, docet in primis Eusebius de Præparatione Euang. & Aur. Augustinus, cum in Dei ciuit. tum in eo maximè qui est de Potestate dæmonum.

Lamiæ quoque in hoc dæmonum genere censeantur, quas & Mormolycias & Empufas aliquando dictas iam docui, & Striges à nostris. Lamiæ sint, nec ne, à me ne petas: tantum lecta recitabo, fides sit (ut ait Plinius) penes scriptores. Duris Libycorum lib. secundo, & Suidas & Phauorinus, Lamiam mulierē formosam fuisse tradunt, Beli & Libyes filiam, quam Iupiter adamauit, & ex ea filium suscepit: sed luno præ zelotypia filium perdidit: & Lamiæ præ moerore deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicitur. plura Phauorinus, & Aristophanis interpretes meminunt, & Alciatus in Parergis libro octauo. Dion quoque, qui Libycam scripsit historiam, de Lamijs in hunc propè modum prodidit: Haud longe à littore maris curuum esse locum, arenosum, mari per similem, in quo littora magna existunt, & arenosi aggeres in mari, circumuicina uerò omnia deserta ferè manent. At si ibi forte naufragi eiectioni fuerint, feræ apparentes eos omnes qui uel peragrant, uel aberrant, rapiunt: quarum natura & corporis figura talis habetur. Facies est mulieris, & formosæ quidem, ubera & pectora longè pulcherrima, quæ neque melius pictor possit effingere: color splendidissimus, gratia quædam & uenustas ab oculis, & mansuetudo in animum incidit, quoties aliquis eam spectarit. reliqua pars corporis dura, & infrangibilis, ob squammas confertas. inferiora sunt serpentis, ut ima pars in caput desinat serpentis, & quidem ualde horrentis. hæ feræ alas non habent, quemadmodum Sphinges. neque enim loquuntur, ut illæ: neque aliam uocem emittunt, sed solum sibila acutissima, quemadmodum dracones. terrestriū omnium hæ uelocissima, ut nullum possit eas animal effugere. Cætera quidem animalia uiribus expugnant homines, hæ solum fraude ac deceptione. pectora aperunt, & ubera ostentant: eum uerò qui aspexerit, ueneficijs quibusdam cogunt ad confabulationis desiderium. & hi quidem ueluti ad mulieres accedunt, illæ intrepidæ manent, deorsum in humum sæpe respicientes, ornatum ac pudorem mulieris imitantes. atque ita eum qui propius accesserit, rapiunt: namque manus sunt ferarum, quas aliquantisper occultant: cæterum serpens mordēs ueneno interficit, cadauer ipsum comedunt serpens, & quod reliquum est feræ. atque hæc hactenus Dion fermè de Lamijs feris. quibus uidemus eos & falli, & fallere, qui equinos Lamijs pedes attribuunt. Has & propheta Hieremias uidet agnoscere, cum ait: Sed & Lamiæ nudauerat mammas, &c. quanquam locus hic ab Hebræis aliter effertur. D. Hieronymus quædam ibi subinnuit. Porro & Esaias Lamiæ cubile dixit. Hebræorum nonnulli Lamias, furias interpretantur. Scribit Picus, quosdam demones incubos esse interpretatos, existimasseque superiores partes habere humana specie, inferiores belluinas. Lamias inepte à laniando dictas putauit Isidorus. Hebræi Lamiam Lilith uocant, de qua monstra confingunt.

gunt. Lamiæ præterea piscis genus, cuius Nicander in Glosis meminit, qui etiam Carcharia appelletur. piscis huius, Aristoteles, Plinius & Athenæus meminere. Audio & hodie uocari à Malsiliensibus Lamiam, & ingentis interdum magnitudinis inueniri, integrosque homines ab ea uoratos aliquando repertos. Sed hæc non nostri instituti sunt. Ceterum Philostratus & ipse multa in Apollonij uita de Lamiæ prodidit, quæ Menapum formosum iuuenem amare se simulabat, & quo modo larua ea esse in conuiuio ab Apollonio sit deprehensa. Lamiæ præterea puerorum esse terculamenta, uel ex Apuleio satis constat. Sunt qui Striges putent, quæ infantium in cunis sanguinè fugunt. quin & Horat. in Poëtica ideo dixit: Neu pransæ Lamiæ uiuū puerum extrahat aluo. De Lamijs & Plato meminit in Politicis. Lamiæ etiam proprium nomē: ut Lamiæ Sibyllæ mater, quod in secundo de Historia poetarum ostendimus. de qua præterea Plutarchus in eo, Quod oracula defecerunt, ita scribit: Postquam, inquit, sedimus in petra, quæ in foro est, in qua fertur prima Sibylla sedisse, ab Helicone descendens, quæ à Musis fuerat educata. Quidam uerò tradunt, illam ad Meleona uenisse, filiam Lamiæ, Neptuni filia. & hæc quidem Plutarchus: qui alibi Lamiæ quoque mulierem scribit amatam à Demetrio rege, cuius tatis perniciem à Comicis poetis dictam. eam & Athenæus commemorat in Dipnosoph. Fuere & ciuitates aliquot Lamiæ nomine, de quibus præter ceteros Stephanus in lib. de Urbibus, unde & Lamiacus sinus. Fuit & Romæ Lamiarū nobilis familia, à M. Cicerone & Horat. in primis celebrata: sed quæ nihil ad Lamiæ istas faciat. Postremo & in historijs legimus, à Probo Cæsare multas Lamiæ in spectaculo inductas ac exhibitas fuisse. Hactenus de Lamijs.

THEMIS.

Themis dea, quæ Latine fas dici potest, Cœli filia fuit. hinc ab Orpheo *ἑστία* *ἑστία* cognominata est. Hanc Græci fabulantur, Iouis nuptias fugientem, in Macedonia ab eo apud Ichnas, ut mox dicam, compressam fuisse. eandem alteram Iouem coniugem, ait Hesiodus in Theogonia. Ex hac natae sunt in primis Iustitia, Lex, & Pax: hoc est, *Δίκη, Ννομία, ἰσχυρῶν*. id quod etiam Pindarus in Olymp. in eo hymno qui Xenophonti Corinthio stadij cursori inscribitur. Themis deam, teste Festo, antiqui putabant eam esse, quæ hominibus præcipere id petere, quod fas esset: illamque id esse existimabant, quod fas sit. nam *θεμῖς* apud Græcos fas significat. Ammiani certè uerba leguntur lib. XXI, cognitione digna, quæ ideo hic ascripsi: Elemētorum omnium spiritus, utpote perennium corporum, præsententi motu semper & ubique uigens ex his quæ per disciplinas uarias affectamus, participat nobiscum munera diuinandi: & substantiales potestates ritu diuerso placata, uelut ex perpetuis fontium uenis uaticina mortalitati suppeditant uerba, quibus numē præesse dicitur Themidis. quam ex eo quod fixa fatali lege decreta præscire fas sit in posterū, quæ tethimena sermo Græcus appellat: ita cognominatam, in cubili, solioque Iouis uigoris uiuifici, Theologi ueteres collocarunt. Themis hoc modo describit à Phuruto, dea, quæ efficit ut pacta & conuentiones inter nos fiant, & seruentur. hoc concinnius Græcè dicitur, *θεμῖς δὲ, ἢ ἢ σὺν τῆσδε δὲ τῆσδε: μεταξὺ ἡμῶν, καὶ φυλάττει τῆσδε*. Alij uerò, Themis dicunt deorū esse: iustitiam, hoc est *δική*, hominū: quæ de re plura Phauorinus. nam *δική* iudicat homines: Themis uerò qua dei iudicant, & ipsa hominum fora soluit. Quidam & Themidis simulachrum his asserri consueuisse, qui antiquitus concionabatur, apud quod sederent, & uerba facerent: id innuentes, iusta atque equa ea esse debere, quæ dicerentur ab ijs qui publicè ius dicerent. Certè & Aristides in oratione pro concordia Rhodiensibus conciones, inquit, senatumque deorum antiquissima Themis cogit, &c. Deā hæc templū habuisse, innuit in Metam. Ouid. in Bœot. iuxta Cephusum, inibi que

inibiꝫ & oraculum habuisse, ad quod Deucalion & Pyrrha post diluuiũ pro reparatione humani generis citatũ adiuere. Orpheus in eius hymno, eam hominibus primum oracula edidisse ait apud Delphos, & Pytho regnasse. Themis igitur ante Apollinẽ in Delphis oracula reddidit. Quin illud obseruatum est, Neptunũ ac Terram antẽ etiam responsa dedisse: & per se quidẽ Terram, Neptunũ uerò Pyrconem habuisse, qui subseruiebat: tum post hos Themidi datum oraculum, demum Apollini. Euripides in fabula Iphigeniæ in Tauris, chorum inducit laudantem Apollinem his uerbis propemodum: Apollo, inquit, Themis terræ filiam repulit à sacratis oraculis, nocturna ipsa Tellus edebat oracula, quæ plerisq; mortalibus & priora & futura, & quæcunq; euẽtura erant, somni per obscura terræ cubitus dicebant, & cætera. Hæc uerò deam peculiari hymno celebrat Orpheus, cum thuris suffimento. Homerus autem in Apollinis hymno, Themidẽ ait Apollini nectar & Ambrosiã propinasse. Qui in Pindarũ scholia scripserũt, inter multa quæ in Pythijs tradunt, & hoc aiunt: Pana oracula dedisse Arcadibus, mox in id oraculum uenisse, in quo primum Nox oracula dabat, dein Themis. & demum regnate Pythone, Dionysius primus in tripode respõsa reddidit: mox Pythone occiso, Apollo dedit Pythius, & uocatum Pythium oraculum, & Pythia uates, & Pythicum certamen, ut in Apolline pluribus ostendi. De Themide crebra mentio apud auctores, Pindarum, Strabonem, Hyginum, & Arati expositorem. Catullus:

Huc, inquit, addunt diui quàm plurima, quæ Themis olim Antiquis solita est munera ferre pijs.

Ab hac & nymphas quasdam legimus denominatas, Themistiadas. Sane eruditorum quidam Themides duas statuerunt, uetustiorẽ quidem alteram, alteram uerò Euandri matrem, quæ & Nicostrata & Carmentis dicta est, de qua Eusebius in III. Præparationis Euang. Themis, inquit, quæ Latinẽ Carmenta uocata est, uaticinandi uirtus, eo quòd statuta unicuiq; præcinat. priorem Themis *αὐδ' ἔλω* uocat Hesiodus in Theogonia, id est pudore dignã, uel pudibundam, in illo:

ἢ καὶ θεμυ αὐδ' ἔλω, ἔλικω βλέφαρον τ' ἀφροδίτῳ. hoc est:

Et pudibunda Themis, curuicilijsq; Aphrodite.

Carmentis, quæ & Carmeta, & Nicostrata, & Themis dicta fuit, & in primis à Romanis culta, & Euandri mater credita. de hac Dionysius Alicarn. in primo histor. ait, Euandro & Carmenti quotannis sacra facta fuisse, Carmentis quidem sub Capitolio ad Carmentalem portam, Euandro uerò in Auentino, à porta Trigemina non procul. Romani ad hæc Carmentis uel sorores, uel comites, Porrimam & Postuertam, ut deas coluerunt, & illis rem diuinam faciebant, ut Ouid. in primis ostendit in Fastis. Sed Gellius lib. & cap. xvi. sic scribit: Difficilis partus auertendi gratia aras statutas fuisse Romæ duabus Carmentibus, quarũ altera Postuerta nominata est, Prosa altera, à recti peruersiq; partus & potestate & nomine. Ex quibus considerandum, an rectius Prosa, an Porrima legatur. Nec minus etiam illud notandum, Carmentas numero plurium efferri, ut modò dicebam ex Gellio. Augustinus quoq; in quarto de Ciuit. dei lib. Ac sit alius, inquit, sed ipse scilicet Iupiter in deabus illis, quæ fata nascentibus canunt, & uocantur Carmentes. Plut. uerò in Quæstionibus, de eadẽ Carmentæ, ubi & Carmentalia mense Ianuario celebrabantur. Martianus uerò: Alij, inquit, huius generis homines in diuinãdi usum & præscientiam procreati, ut Carmentis in Arcadia. hæc ab oraculis *θεσπιῶδ' ὄ* Græcè dicta, teste Dionysio, Latinẽ Carmentis. hinc & Ouidius in Fastis:

Ipsa mone, quæ nomen habes de carmine ductum.

ἔβελ' ὄ, hoc est cõsiliatrix, uel bene cõsulens, Themis à Pindaro cognominata est, Orpheus uerò ad Musæum, sacram inspectricem hominum, id est Hiero-

Hieroscopon nuncupauit: hoc est, *θεμυ τ' ἱερόσκοπον αὐδ' ἔλω*. Idem ad Naturam canens hymnum, eodem uocauit nomine.

ἰχναίη Themis cognominata est, teste Srabone. ab Ichnis græca urbe, non longe à Phyllo, ubi & Phyllæus Apollo appellatus. Stephanus urbem ait Macedonia Ichnæ, quæ ab Eratosthene *ἰχναίη* uocetur. Philetas aliam dicit, quæ per a scribitur. Themis autem cum ab Ioue persequeretur, deprehensa fuit in locis, ubi impressa fuerant eius pedum uestigia. unde locus ab insequedo *κατ' ἰχνας*, id est per uestigia dictus, quod Themis ipsa Ichnæa. Huius nominis Ichnææ meminit & Lycophron in Alexandra, & illius interpret Isaacius.

Themistys, uel Themistis dea uidetur poni à M. Tullio in ea oratione, quæ est in L. Pisonem, pro dea iustitiæ: quo loco Pisonem irridet Cicerò, qui Cn. Cottam, L. Pisonẽ, Crassum, triumphauidos uituperabat. & reprehendere solitus erat: Tu tantis, inquit, nationibus subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborum tuorũ, præmia periculorum, uirtutis insignia continere debuisti: neq; uerò contempsisti, licet Themiste sapientior, &c. Quidam hoc loco libetius Themite, uel Themide legũt. Themitos enim aliquando apud Græcos, pro Themidos scriptum legimus. In commentarijs à Phaurino collectis, obseruamus iuxta Doricos, Themis Themidos dici, & Themitos, unde est *θεμιστο*, & *ἄθεμισια*, id est fas & nefas, adiecto *σ. θεμιστο*, à quo formatur proprium nomen Themistius, & *ἄθεμισια*, iniustitia, apud Homerum in Odyss. At uerò Strabo libro septimo, ubi de Tomaris agit, ita fermè scribit: Apud Homerum ait, melius esse *θεμιστας*, quàm Themistas scribendum, nullo enim modo à poëta dici Themistas oracula, sed cõsilia & decreta ciuilia, & legum sanctiones hoc est, ut Græcè ait, *πολιτὸν ματὰ καὶ νομοθετήματα*. & paulo post subdit: Simplicius apud Homerum capere oportet Themistas abusiue cõsilia, & ipsa diuinationis imperia & cõsultationes, ipsaq; uaticinia, quemadmodũ et decreta, quod ita Græcè rectius: *ὁμήρω δ' ἀπὸ λῶσσερον δ' εἰ δ' ἔχεται θεμιστας καταχρηστικῶς, καὶ βλάσ, πᾶν προσάγματα, καὶ πᾶν βλάματα τὰ μαντικὰ, καὶ ἀπερὸ καὶ τὰ νόμιμα*. Alij apud M. Ciceronem Themista legendum putant, pro Themis. nam Themis, aiunt, Themis facit, & Themista, in casu quarto, à quo rectus formatur Themista Themiste, & ius ac iustitiam significare contendunt, eandemq; cõsiliorũ oraculorumq; præsidem esse: & propterea Homerum *θεμισδνευ* dicere, quod uaticinari & oracula dare significat: pro eo quod est leges ferre, & iura reddere, quod & Burdaus obseruauit.

P A N.

PAN Deus pastoralis, Inuus à Latinis dictus, teste Liuiò & Macrobio. Hinc deum Arcades colebant, appellantes *παντὸς ὄλης κύριον*, non syluarum dominum, sed uniuersæ substantiæ materialis dominatorem significantes, ut ait Macrobius: cuius materiæ uis uniuersorum corporum, seu illa diuina, siue terrena sit, componit essentiam. Scribit Probus in commentar. Georgic. Vergilij, in eo uersu, Pan ouium custos: Pana, inquit, Inuum latini interpretantur, cuius ex Arcadia religionem Italiae fertur intulisse Euander. Sed creditur: propter duo argumenta, sub eius nomine & uocabulo Iupiter colit, id est, mundus: quorum unum est, quod *παν* Græcè significat omne, id est, uniuersam naturam: alterum, quòd hinculi pellis qua tegitur uarietas maculis imitatur stellas. Pan, Phurnutus ait, ideo dictus, quòd uniuersi Deus ipse putaretur. nam pars eius inferior hirsuta ac pilosa, hircina que, quod terræ asperitati conuenit: superior uerò pars hominis est, quòd in æthere sit *ἡγμωνικόν* mundi, quod utique rationale est: & cætera, quæ ille exponit. Versari etiam pana tradidere in desertis, solitarijsq; locis, per id maxime eius solitudinem significabant. Vnus enim, & unigenitus mundus est. Quin etiam *ἑωσκόπον*, id est, speculatorem pecudum & armentorum dixere, eaq; fortasse causa

cornua etiam illi & fissas ungulas addidere. & forte ob geminas aurículas, quidam & hunc Priapum putauerunt. Huius dei simulachrum caprina facie effingebant, rubro colore, hirtis cornibus, pectore sideribus radiante, infima sui parte hispida, et caprino pede: altera manu fistulam tenebat, altera pedum incuruū. Pan quoque, Seruius inquit, etiam Faunus appellatus est. Vergilius in sexto: Castrū Inui. Inui inquit, id est Panos, qui illic colebatur. Inuus autē latinē, appellatur græcē *πᾶν*. Item *ἐπιάλτης* græcē, latinē Incubus, item Faunus, id est Fatuus, & Fatuellus. Dicitur uerò ab ineūdo passim cum omnibus animalibus. In Bucolicis tamen idem ita scribit: Pan deus rusticus, in naturæ similitudinem formatus: unde & *ωᾶν* dictus est, id est omne. habet enim cornua in radiorum solis & lunæ cornuum similitudinem. Rubeat eius facies, ad ætheris imitationem. in pectore uerò nebridem habet stellatam, ad stellarum imaginem. Pars eius inferior hispida est, propter arbores, uirgulta, feras. Caprinos pedes habet, ut ostendat terræ soliditatem. Fistulam septem calamorum habet, propter harmoniam cœli, in qua septem soni sunt, septem & discrimina uocum. Rhabdon habet, seu uirgam, id est pedum recuruum: hoc est, baculum, propter annum, qui in se recurrit, quia hic totius naturæ deus est. A' poëtis fingitur, cum Amore deo luctatus, & ab eo uictus: quia, ut legimus, omnia uincit amor. Lasciuum etiam, & libidinosum hunc ipsum deum induxerunt, propter copiam spermaticarum rationum, & quæ commixtione ipsarum fiunt. Hinc & ipsum nymphas insequi dicunt. Sed & formosos pueros, ut est apud Theocritum. Describitur quoque his uersibus à poëta Siliio libro Puniorum decimotertio:

Pan Ioue missus erat, seruari tecta uolente
Troia: pendenti similis Pan semper, & uno
Vix ulla inscribens terræ uestigia cornu.
Dextera lasciuit cæsa Tegeatide capra,
Verbera lenta mouens festā per compita cauda,
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
Stant aures, summoque cadit barba hispida mento.
Pastorale deo baculum, pellisque sinistrum
Velat grata latus, teneræ de corpore damæ:
Nulla in præruptum tam prona & inhospita cautes
In qua non librans corpus, similisque uolanti,
Cornipedem tulerit præcisa per auia plantam.
Interdum inflexus medio nascentia tergo
Respicit, arridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendensque manum, solem inferuescere fronti
Arcet, & umbrato perlustrat pascua uisum.
Hic postquam mandata Dei perfecta, malamque
Sedauit rabiem, & permulsi corda furentum,
Arcadię uolucris saltus, & amata reuulsi
Mænala, ubi argutis longè de uertice sacro
Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.

hactenus consul & poeta Silius, Pan ergo, ut cætera expediam, secundum fabulas amasse Syringam nympham dicitur: quam cum sequeretur, illa, implorato Terræ auxilio, in calamum conuersa est: quem Pan ad solatium amoris incidit, & sibi fistulam fecit. Extat apud Theocritum Panos fistula, miro carminum artificio confecta: quæ obscurissima cum sit, & ænigmati penè par, exposita est ab Io. Pediasimo Chartophylace, quam etiam in latinum conuertit non infeliciter amicus meus A. Thilesius. Sed & huius dei amor & deliciae

Echo

Echo creditur, quæ nullius oculis est obnoxia, quod significare ait Macrobius harmoniam cœli. quam & deam poëta dixerit, de qua non solum ueteres Græci & Latini plerique luserunt, sed nostri etiam temporis poëta. Vnum tantum Ausonii epigramma de Echus imagine, quod illius naturam exprimit, hoc loco afferam, quod est:

Vane quid affectas, faciem mihi ponere pictor,
Ignoramque oculis sollicitare deam:
Aëris & linguæ sum filia, mater inanis
Indicij, uocem quæ sine mente gero.
Extremos pereunte modos à fine reducens,
Ludificata sequor uerba aliena meis.
Auribus in uestris habito penetrabilis Echo:
At si uis similem pingere, pingere sonum

De Echo & in Symbolis non nihil dictum est. Pinum quoque arborem Pan attribuit Constantinus in libro undecimo. Geoponicon, ubi & fabulam exequitur Pitys puellæ, in hanc arborem mutata: aliter licet Phurnutus tradat. Sedenim Eusebius quoque in tertio Præparationis euangel. Pana uniuersum symbolum esse affirmari ait, cornua ei data propter solem & lunam: uariam pantheræ pellem propter uarietatem cœlestium, quod & Phurnutus repetit. Quidam porro tradiderunt, Pana Iouis & *Ἰβριος*, id est Contumeliæ filium, alij Mercurij & Penelopes, alij Penelopes quidem, & omnium procorum, & inde illi nomē Pan: ut Duris Samius prodidit. Epimenides uerò, Iouis & Callistus Pana & Arcada filios geminos ait. Aristippus in Arcadico, uel quia forte mundus à uentis omnibus perflatur, uel forte etiam ob Emmelecam agrestem, & austeram, quæ minus demonstrari possit.

ἄγριος deus Pan deus appellatus fuit, id est agrestis deus, propterea quod puerorum amator fuerit existimatus. eaque ratione illum pudendis arctis effingebant, & cornutum, & à pudendis infra hircinum hispidumque. qua de re in secundo de Poëtis, in Thamiridis uita scripsimus. idem & *ἄγριος* ab Atheniensibus uocatus, ut scribit Apollodorus apud Hesychium.

Βίαρκεος, Biarceus Panos cognomen est, teste Suida, quasi uitæ necessaria curans. Vtitur Archias in epigram.

ἐπιάλτης, Ephialtes, qui & Epialtes, id est incubus, dictus est Pan, teste Artemidoro in secundo Onirocriticon. licet Aegineta Paulus, & alij, pro morbo capiāt, quo ingrauari nescio quo pacto uidemur semisomnes: qua de re plenius supra sum locutus.

λυκίριος, Licerius Pan dictus fuit, cuius sacellum apud Troezenios celebre fuit. sic uerò appellatus, quod per quietem Troezeniorum principibus famis, qua urgebantur, Pan liberationem solutionemque docuerit. auctor Paulus in Corinth.

Mendes nomē Panos apud Aegyptios, qui sub hirci effigie colebatur. lege Herodotum, Suidam & Diodorum. unde etiam populi Mendesij, & Panopolitani. Legimus & hunc deum unum ex VIII deis fuisse apud Aegyptios, qui XII priores fuerant apud Herodotum. Legimus & mulieres cum hircis coisse.

Lycæus Pan cognominatus. Vergil.

Panos de more Lycæi.

In Lycæo, inquit Placidus Cælius grammaticus, templum fuit Panos, in quo natus asseritur. Pausan. uerò in Arcad. in monte Lycæo & templum & lucum, & hippodromum ac stadium fuisse eius numini dicatum, unde illi nomē. Iustinus uerò ex Trogo libro 43. Lycæum quidem ait dici Pana, à Romanis uerò Lupercum. ita enim scribit: In Palatini radicibus templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit, ipsum dei simulachrum

o ij nudum,

nudum, caprina pelle amictum est: quo habitu nunc Romæ Lupercalibus de-
curritur. Hæc Iustinus.

κεροβάτης, Cerobates cognominatus, teste Hesychio, siue quod cornua ha-
bebat quasi *κερατιβάτης*: uel quod basin haberet corneam, id est pedes.

Arcadius deus Pan uocatus est. Propertius:

Arcadio pinus amata deo.

nam Pineæ corona utebatur. Ouid. in Fastis:

Pan tibi, qui pinu tempora nexa geris.

Thiles. tamen harun-

dine, id est syringa, Pana coronari putauit. Vergilius:

Pan deus Arcadiæ. Ouid.

Faunus in Arcadia templa Lycæus habet.

nam ut supra dictum est,

Pan etiam Faunus dictus est. Idem Ouid.

Pana deum ueteres pecudis coluisse feruntur

Arcades, Arcadijs plurimus ille iugis.

Capripes Pan cognominatus à poëtis, à Græcis *αγομάλις*, & *αγιπαι*, & nu-
mero plurium Aegipanes. Propertius in tertio:

Capripedes calamo Panes hiante canent.

Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies similis est Aegipani. Sed
hæc notiora, tantum innuisse sufficiat. Dicitur & semicaper deus, ab Ouid. in
Fastis & Metamorph. ut est in illo:

Sunt oculis nymphæ, semicaper uè deus.

Mænalius etiã cognominatus, à monte Arcadiæ notissimo, in quo, ut Pau-
scribit, auditus est sæpe sibilans.

Tegeæus quoq; dictus, à Tegea Arcadiæ. Vergil.

Adsis ô Tegeæe fauens. Propert.

Et calami Pan Tegeæe tui.

Lampeus Pan in Arcadia uocatus, à Lampo monte, uel potius parte mon-
tis Erymanthi, ut Pauſ. scribit, Pani dicato.

ἀλεπλεγυτὸν etiam cognominatū legimus, quasi dicas Saliuagū Pana, quod
coleretur in promontorijs, quæ mari alluuntur, quod notant grammatici.

σινόεις, id est Sinois Pan nuncupatus, à Synoe nympa, à qua Pan educatus
fuit, ut Pauſ. docet in Arcad. Colebatur autem iuxta Megalopolin.

Scoletas Pan, à Scoleta Arcadiæ colle denominatus, eodem auctore Pauſ.

Nomius præterea Pan seorsum ab Apolline cognominatus, à montibus
Nomijs, de quibus idem Pauſa. In his montibus ad dextram Lycosuræ Panis
Nomij templum spectabatur, locumq; ipsum Melpæa à cantus suauitate fi-
stulæ uocabant.

συρικτὸς porrò Pan, id est fistulator nuncupatus, ut ex Phurnuto didici-
mus: etsi uulgati codices *συτὸν* habeant, id quod uiam fecit doctis quibusdam
hallucinandi, ut locum Phurnuti malè reponerent. A fistula igitur Syrictes co-
gnominatus est. Iouis & Oeneidos nymphæ filium idem facit. alij Vlyſſis &
Penelopes, alij Aetheris & Oeneidos, uel Nereidos. quidam Cœli & Terræ.
Sed quod retulimus, eum natum ex Mercurio & Penelope, fabulæ ferunt,
Mercurium in hircum mutatum, & amatū fuisse à Penelope, quæ cum eo con-
cumbens Pana pepererit, & ipse Pan propterea hircipes fuit. Plato Pana sermo-
nem interpretatur, ideoq; Mercurij filius fingitur, quod & sermo biformis sit,
uerus scilicet, & falsus. Mox & subdit: Pan Æepolus biformis, Mercurij filius
dictus, in superioribus partibus læuis ac delicatus, ex inferioribus asper & hirci-
pinus. Alij demum Pana uocatum tradunt, quod *τὸν ἄρα*, id est Horæ sit si-
gnum, hoc est uniuersi, & ideo propriè Pan nuncupatus est. Sunt & alia quæ-
dam de Pane in cōmentarijs in Theocritum, præcipuè in primo Idyllio, & itē
alia à Phurnuto in lib. de Nat. deor. Adhæc Pindari interpretes in Pyth. exor-
dio,

diō, Pana tradunt oracula primū dedisse Arcadibus. Idem & Pausanias prodit.
Sed id ait factum ex sacello quopiam, in quod per gradus aliquot ascendēba-
tur: nymphamq; Erato ea oracula edere solitam, quæ Erato non Musa fuerit,
sed nympa, quæ Arcados Callistus filij consuetudine uteretur. In Parthe-
nio Arcadiæ monte Panos templum fuit, in quo locus dictus Aula, quod ue-
lut asyllum animalibus fuit. eò enim adire non audebant nec leones, nec lupi,
dum ea conſectarentur, sed protinus subsistebant, ipsaq; animalia relinque-
bant: id quod & in Dianæ Aetoliæ luco factum fuisse fabulantur. Illud quo-
que de Pane Aegyptij sacerdotes & poëtæ quidam prodidēre, ipsum deum
se in flumen deieciſſe; in piscem mutatum posteriore parte corporis, altera ue-
rò hirci: quo tempore deī quidam in Aegypto propter subitum aduentum
Typhonis se in uarias figuras transformarunt, Mercurius in ibin: Apollo in a-
uem threijciã, id est grū: Diana in catum, id est felem. idem scribit Manilius,
& Hyginus in Astronomico poetico: qui & hoc refert, Cùm Iupiter (inquit)
Titanas oppugnaret, primū obieciſſe hostibus timorem, qui Panicus appel-
latur, ut ait Eratoſthenes. Panicus quidē terror à Pane deo dictus est, qui &
numero plurium aliquando *πανικὰ* dicuntur, quorum & M. Cicerō meminīt
in Epistolis cū familiaribus. tum ad Atticum, Nam cū Gigantes contra
Iouem & deos pugnant, hic terror eis obiectus est. ad quam rem alludit Or-
pheus in hymno Panos, quem illi deo cum uariarum rerum suffimento concū-
nit, hoc uersu:

πανικὸν ἐκπέμπουσι φρονεῖν ἐπὶ τέρματα γαίης hoc est:

Terrarum in fines immittens panicon œstrum.

Panicos etiam terrores Phurnutus dici scribit, de repentinis, & sine ratione
factis. Ita enim nonnunquam greges ac armenta pauere uidentur, cū sonitus
aliquis uel strepitus surgit in syluis, aut è speluncis, aut ex terræ cauernis. de his
& Pauſ. in Phocaic. Hic terror, inquit, panicus Gallos inuasit, qui Breno duce
Delphos prædaturi accesserant. Terrores quippe nulla certa causa existentes,
à Pane oriri produntur. hinc & poëta Silius lib. XIII. Punicorum, describit
Hannibalē deterritū hoc Panos terrore, cū ad urbis mœnia accessisset, eam
expugnaturus: ut paulo antè allatis poëtæ carminibus ostendit. Plutarchus
quoq; in libro de Iside & Osiride: Post, inquit, Osiridem à Typhone cæterisq;
coniuratis occisum, Panes ac Satyri, qui Chemin inhabitabant. id senserunt,
deq; eo quod gestū fuerat, turbas & tumultus facere cœperunt. quare factum
est, ut repentini terrores, Panici deinceps appellarētur, ipsum lege Plutarchū.
Porriò & Politjanus totum XXXVII. Miscellaneorum caput hac de re confe-
cit. Sed & Theon in Arati comment. *ἤχου*, id est sonitum hunc cochlea factum
scribit. Plutarchus etiam in eo Quod oracula defecerunt, prodit. de Panis inte-
ritu, qui Tiberij Cæs. tempore accidit: existimatumq; fuisse ab eius temporis
philosophis, eum Pana interiſſe, qui ex Mercurio & Penelope natus esset. id
quod & Eusebius de Præparatione euang. repetit, Legimus porrò

Numam Pompilium, dum Inuo, id est Pani sacrificaret,

fagineum ramum gestasse, in tonsis crini-

bus obuolutum.

o iij SYN.

SYNTAGMA DECIMUMSEXTVM

DE FORTVNA MULTIPLICIQVE EIVS IMA-

GINE ET COGNOMINE, AD P. C.

Alexandrum Guarinum.

Ingens Herculei decus fenatus,
Idemq; Aonia pater cateruæ,
Vnus nam pote sustinere curas
Magni principis, & præesse rebus.
Idem & Rhetoricos doces colores,
Et priscos simul explicas poëtas.
Quare, quem tibi dedico libellum,
Quo Fortuna dea est relata paucis,
A tot siliceat uacare curis,
Hunc lima expolias seueriore,
Tentesq; indice lydio rogamus,
Ne fallax dea ludat hinc & inde.

Ecum tibi de Fortuna libellum, Alexander Varine, uir doctissime, quem contractionibus his
bruma diebus confeci. & ea de causa potissimum tibi à me dono datur, ut testis sit nostra
inter nos beneuolentia, à primis usq; adolescentiæ nostræ annis inita, cum sub sanctissimo uiro ac
doctissimo parente tuo, Bap. Guarino, bonis literis & moribus operam utriq; daremus. Cuius ego uiri
memoria, hac infirma ualeitudine & ætate adhuc recreor. & licet ego longo tempore peregrè profe-
sus, à patria procul, uarijs Italia urbibus absuerim, nihilominus cum sese occasio offerebat, no-
strum uterque mutuam inter nos operam dabat. Sed hac omnibus notiora. In hoc certè libello
uidebis, quantas Fortuna uires sibi uendicet, in primis cum de nobis utranque paginam faciat. Tu
certè uirtute tua fultum, ac prudentia cognosces, trophaum tibi de Fortuna & quidem illustre ere-
xisse. Me uerò uarijs ac miris exemplis à Fortuna exagitatum, demum manicis compedibusq; uin-
ctum, in triumpho ductum, omnibus amissis cum Fortuna bonis, tum amicis, ita ut penè destitutus ui-
dear: nec nisi unus aut alter amplius mihi superest amicus. Sed querelas mittamus. Tu inte-
rea sumas hoc qualecunque est libelli, & boni æquique consulas. Nam si paria meritis referre
non possunt, grati tamen animi significationem hoc libello testatam relinquam. Vale.

FORTVNA.

Fortunam, Alexander Guarine uir doctissime (ut probe tenes) deam
gentes credidère. hinc illud Iuuenalis:

Sed te Nos facimus Fortuna deam, cæloq; locamus.

Plaut. in Pseud. Centum doctum hominū consilia hæc deuincit dea
Fortuna, atq; hoc uerum est: perinde ut quisq; Fortuna utitur, ita præcellit, at-
que exinde sapere eum omnes dicimus. Speusippus Philosophus Fortunam
definiuit, motum ab occulto in occultū esse. Anaxagoras & Democritus, Sto-
icorūq; nonnulli, Fortunam existimarunt esse causam humanæ rationi mini-
mè manifestam: at Plato ipse σύμπτωμα φύσεως, ἢ προαιρέσεως esse statuit: hoc est,
Symptoma uel accidēs naturæ, uel electiōnis, & causam eorū quæ secundum
aliquod accidens fiunt. cui non dissentit Aristoteles. Proclus in Platonis Ti-
mæo, dæmonis potestatem putat, causas inter se diuulsas congregantem. M.
Cicero de Diuinat. Quid est enim, ait, aliud fors, quid fortuna, quid casus,
quid euentus, nisi cum sic aliquid cecidit, sic euenit, ut uel non cadere atq; eue-
nire, uel aliter cadere atq; euenire poterit? Vnde & alij ita definiere: Fortuna
est accidentium rerum subitus ac inopinatus euentus. Græcè uerò Fortuna
τύχη dicitur. Pausanias in Messeniæ, Fortunæ, id est, τύχης mentionem
apud

apud Græcos primū ait carmine fecisse Homerum, qui in hymno ad Cere-
rem, quem in præsentī non habemus, alias Oceani filias enumerans, cum pu-
ella Proserpina ludentes, & Tychen quoq; ipsam, ut unam ex Oceani filiabus,
his uersibus cecinit:

λοκίππη, φαινώ τε, καὶ ἠλεκτρε, καὶ ἰάνθη,

μηλόβασις τε, τύχη τε, καὶ ὠκυρόν καλικώπις. id est:

Leucippe, Phænoq; & Electra, & Ianthe,

Melobasisq; Tycheq; & Ocyroe pulchriocula.

Et nihil ille de Tyche, id est Fortuna amplius. At uerò Bupalus, qui tem-
pla construere, & animalia optimè effingere nouerat, omnium primus For-
tunæ statuam Smyrnæis effecit, polum capite sustentis, manuq; Amaltheæ
cornu. Post hæc & Pindarus deam ipsam celebrauit, eamq; Pherepolon no-
minauit. hæc fermè ex Pausania. quem quis mirari possit ita dixisse, cum an-
te Homerum eius Orpheus meminere in hymno, quem Fortunæ cum thur-
ris, id est Libani thymiamate cōcinuit. Fuit adhæc & Aegeræ, quæ urbs prius
Hyperesia uocabatur, Fortunæ simulachrum ferentis similiter cornucopiæ:
iuxta quam Cupido erat alatus. Qua ex re significari putat Pausanias, quod
ea etiam quæ ad amorem pertinent fortuna magis quàm pulchritudine & for-
ma rectè soleant mortalibus succedere. Effingebatur quidem Fortuna, teste
Lactantio libro tertio, cum Cornucopiæ, & gubernaculo, tanquam opes
tribuere putaretur, & humanarum rerum regimē obtinere. Hinc & phi-
losophi, eodem auctore, eius sexum mutant, deum uocabant: & ean-
dem modò fortunam, modò naturam nominabant: quo loco & alia mul-
ta de Fortuna differit. Eandem, ut Eusebius scribit, in pila sedentem uetè-
res effingebant, & alas addebant. Ideo Horatius de Fortuna ita cecinit: Nunc
tibi, nunc mihi benigna, laudo manentem, si celeres quatit pennas. Theba-
nus Cebe in Tabula ita effinxit: Sed mulier, inquit, illa quæ nam est? quæ
uelut cæca atque insana, super lapide quodam rotundo consistere uidetur?
Fortuna, inquit, uocatur. ea autem non solum cæca, sed insana etiam, & sur-
da est. Quæ nam huius sunt partes? Obambulat, inquit, quocunq; gentium,
& alijs quidem facultates eripit, alijs tradit: ab eisq; rursus aufert quæ tra-
diderat, atque alijs temerè tribuit. unde hoc argumento facile declaratur,
cur in rotundo lapide consistat: & cætera, quæ non illepidè subdit ille. Ar-
temidorus Daldianus in libro Onirocriticōn, Fortunam sedentem supra cy-
lindrum aliquando, aliquando comptam ornatamq; aliquando incomptam
sordidamq; describit: & cum gubernaculo, ut iam diximus. talemq; sæpe nos
in uetustis nomismatibus, signisq; marmoreis uidimus. Iuuenem alibi idem
Artemidorus mulierem Fortunam describit: cuius uerba, quoniam & ad
alios deos faciunt, hic subdidi: Mercurius, inquit, iuuenis & adolescens,
Hercules iuuenulus, Iupiter uir, senex Saturnus, Dioscuri Gemini ado-
lescentes: Spes uirgo, Diana & Minerua. Spes quidem ridens, Diana ca-
stæ facie, Minerua Gorgon intuens: Fortuna mulier iuuenis, uetus Vesta:
Parcæ tres mulieres uestitæ, nudæ Horæ, lauantes Nymphæ. Hoc totum
ille. Alij inter maris undas uelificantem finxere Fortunam: alij in saxi uerti-
ce, montis ue cacumine, uentis omnibus expositam. Pleriq; rotæ insistentem
effinxere. Certè Apelles cum Fortunam ipse sedentem pinxisset, interroga-
tus cur id fecisset, Quia nunquam stetit, respōdit. Apud uerò Scythas sine pe-
dibus fingebatur, ut manus tantum & pennas haberet. Fuere & qui uitæeam,
propter fragilitatem, uocauere. Hebræorum uerò propheta Esaias, Fortu-
næ mensam poni solitam cecinit, ut est interpretatus D. Hieronymus: Qui
ponitis, inquit, mensam Fortunæ, & libatis super eam. uel ut LXX exponunt:
Qui paratis Fortunæ mensam, & impletis dæmoni poculum, uel mixtam
o iij potionem.

potionem. quo loco Hieronymus: In urbibus, ait, omnibus, & maxime in Aegypto, ueterem fuisse consuetudinem, ut ultimo die anni & mensis, eorum qui extremus est, ponant mensam refertam uarij generis epulis, & poculum mulso mixtum, praeteriti anni & futuri fertilitatem auspicantes. Pausanias in Achaicis, ait Pindaro se fidem habere canenti, Fortunam Parcarum unam esse, praestantissimamque sororum. Idem in Boeot. Fortunae facellum fuisse, in quo ipsius deae simulachrum esset, Plutum diuitiarum deum puerum tenentis. id quod innuere uidetur, fortunam ipsam diuitiarum esse matrem atque nutricem. huius quidem simulachri manus & faciem Xenophon Atheniensis, reliqua Callistonicus indigena effinxerat. CL. Galenus in synaforia (si legitimus liber est) Fortunae, inquit, indicare nequitiam cum antiqui uellent, illam uel pingentes, uel fingentes, foeminae specie formabant: non contenti, gubernaculum illi attribuebant: tamen si foeminea leuitas satis erat. orbem pedibus supposuerunt: tum etiam & caecam, ut eius incostantiam indicarent. Haec ille ferme, & caetera quae sequuntur. Non desuere & qui nostro tempore non insulse Fortunam in equo uelocissimo constituere, & currentem eam Fatum arcu intento insequi: Fortunae instabilitatem pernicitatemque significantes, eamque fati uel semper agi. Sedenim de equestri Fortuna in hoc, suo loco agam.

Fuere & qui eandem duplici facie formauerunt, nigra altera, altera alba, bonam malamque significantes. alij eandem cum Occasione effinxerunt, hoc est capillatam fronte, occipitio caluam, alatum pedibus, pilaeque insistentem, manu nouaculam tenentem, ut eam effinximus primo Syntagmate. Sed & Sophocles in Antigon.

φρόνη βεβωός αὐτοῦ ἐπιξυρὸς τύχης: hoc est,
Sape denuo nunc positus in nouacula fortunae.

Sed nimis sim, si uelim quae legi, simul nunc cuncta complecti. Sed D. Augustinum par sit audire, ita in septimo de Ciuitate Dei scribentem: Fortunam certe deam, inquit, antiqui dixere, non rationabili dispositione, sed ut temere acciderit, sua cuique dona conferre. De hac Salustius: Sed profecto fortuna in omni re dominatur, ea res cunctas ex libidine magis quam ex uero celebrat, obscuratque. Seneca tamen, ut Stoicus, in Epistolis inquit: Nihil neque boni, neque mali dare potest Fortuna. ualētior enim omni Fortuna est animus, qui in utranque partem res suas ducit, beataeque ac miserae uitae sibi causa est. atque ideo illud ab luuenale scribi putarim:

Nullum numen abest, si sit Prudentia: sed te
Nos facimus Fortuna deam, caeloque locamus.

Et ut inquit Pausan. Nihil sane fortuna sit: hoc est, *αὐτοῦ ἐπιξυρὸς τύχης*. Certè Plinius de Fortuna ita argute exclamat: Toto, inquit, mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium uocibus Fortuna sola inuocatur, & una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & conuicijs colitur, uolubilisque, a plerisque uero & caeca existimata, uaga, inconstans, incerta, uaria, indignorumque faulrix: huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola utranque paginam facit: adeoque obnoxia sumus sortis, ut Sors ipsa pro deo sit, qua deus probatur incerta. haec Plinius. At cur non & Pacuianos uersus hoc loco ascribimus, praesertim Fortunam commentantes, quos & ad Herennium Gallio, uel quisquis ille fuit qui ad eum Rhetorica scripsit, attulit: hi uero sunt:

Fortunam insanam esse & caecam, & brutam perhibent philosophi,
Saxoque instare globoso praedicant uolubili.
Ideo quo saxum impulerit fors, eò cadere fortunam autumant.
Caecam ob eam rem iterant, quia nihil cernat, quò sese applicet.
Insanam autem aiunt, quia atrox, incerta, instabilisque sit,

Brutam,

Brutam, quia dignum atque indignum nequeat inter noscere.
Sunt autem alij philosophi, qui contra Fortunam negant
Miseriam esse ullam, sed temeritate omnia regi, id magis
Verisimile aiunt, quod usus reapse experiundo edocet,
Velut Orestes modò fuit rex, modò mendicus factus est.

Naufragio res contigit: nempe ergo haud fortuna obrigit.

& haec Pacuuius. Hinc, opinor, illud inter adagia connumeratur, Fortuna Euripus: de inconstantia, & uarietate rerum. Extat quoque uel Vergiliij, uel alterius de Fortuna Asclepiadeum. item & alterum Annaei Senecae, quibus dea haec praclare describitur. Nihil praeterea uetat, quae de eadem argute quidem & doctè, ut solet, dure licet atque incomptè, scribit Martianus, afferre: Tunc etiam, inquit, omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat, quam alij Fortem asserunt, Nemesimque nonnulli, Tycheaque quamplures, aut Nortiam. Haec autem quoniam gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & alijs impertiens, repentinis motibus conferebat, rapiens his comas pueriliter, caput illis uirga comminuens, eisdemque quibus fuerat eblandita ictibus crebris uerticem, complicatis in condylos digitis uulnerabat. dein & paulo post subdit: Haec mox ut facta conspexit omnia quae gerebantur, in Iouis consistorio subnotari, ad eorum libros & pugillarem paginam cucurrit, & licentiore quadam fiducia, quae conspexerat inopinata descriptione corripuit, ut quaedam repente prorumpentia, uelut rerum seriem perturbaret: alia uero, quae causarum ratio prospecta uulgauerat, quoniam facere improuisa non poterat, suis tamen operibus arrogabat. atque haec tenus Martianus, de nomine, uel & potestate Fortunae, eiusque natura, erudite, si minus eleganter, perscripsit. Quare iam satis de hac, nam de Fortuna multorum uersus afferre possem, ut Beroaldi, et Baptiste Carmelite. Sed & ego pastoralis ac bucolico quodam meo poemate adolescens satis multa lusi: quibus omnibus misis, nostrum prosequamur institutum. Multis est Fortuna cognominibus nuncupata. nam Bona Fortuna Romae in Capitolio culta fuit, Mala in Exquilis. de hac Cicero, de illa Plinius meminere: haec Graecè *καλή τύχη*: illa *ἠτυχή*, uel quod magis est in usu, *ἀγαθή τύχη* uocata est, ut uel in Ceбетis tabula uidetur. Haec & prospera dicta, & secunda, & letata: ut illa, tristis, sinistra, & laeua. Agathes quidem Tyches statua Athenis fuit apud Prytaneum, quam miro exemplo adolescens deperibat adeo, ut eò demum uelaniae peruenerit, ut sibi ipsi manum consciuerit. Vidi antiquam Bonae Fortune imaginem cum hac inscriptione, ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ. Erat autem in solio sedens mulier stolata, subtristis, cuius dexterae dextram iungere uidebatur adolescentula egregia forma ac liberali, quae ante illam stabat. Post uero matronam sedentem, puellula quaedam manum supra scabellum tenere, & inniti uidebatur. Huius picturae interpretationem esse arbitror, ut anus illa in scabello sedens praeteritam Fortunam significet, atque ideo subtristis: formosa uero adolescentula, quae dextram dextram iungit, praesentem Fortunam denotat. at puellula, quae post matronam scabellum attingere uidetur, futuri temporis Fortunam praesefert, utpote quae ad maturam aetatem nondum peruenerit: sed eiusmodi inscriptio in Graecis uetustis marmoribus frequens reperit. Memini quoque me uidere pulchram mulierem cum Cornucopiae, quin etiam caduceum uidi, in cuius uertice alatus pileus erat, & utrinque duo cornucopiae, caduceum ipsum complectebantur, idque significare, eloquentiae & doctrine comitem esse bonam fortunam, credebatur.

Aurea Fortuna in primis etiam nuncupata. hanc in cubiculis Imperatorum haberi solitam legimus. haec & morituro ipso praesente, transferebatur ad successorem: unde factum est, ut auream alicui Fortunam dicamus, Hanc uero & Regiam Spartianus in Seuero nuncupauit.

Præne

Prænestina Fortuna appellata, & Prænestinae sortes, de quibus hic agendum ex M. Cic. uerbis: Numerium Suffusium, uel Suffusium, ut Prænestinorum monumenta declarant, uirum admodum clarum fuisse accepimus. hic cum assiduus insomnijs, etiamque minacibus, iuberetur certo in loco silicem excidere, perterritus dicitur sic, ut agere id incoeperit ridentibus ciuibus. Sed præfracto saxo, erupisse sortes, quæ in robore forent insculptæ, præscarum literarum notis. Quin eodem quoque tempore mel ex olea fluxisse tradunt. & haruspicum monitionibus factum, uti ex eadem olea fieret arcula, & in ea reconditas sortes: ad quas præmonente Fortuna Romani Pont. accedebant, & pueri manu commixtas educere solebant. ac talis quidem Prænestinarum sortium origo traditur. Fani Pulchritudo & uetustas harum sortium, etiamnum tempore Ciceronis nomen retinebat. Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem, quam Prænestæ, uidisse Fortunam. Idem Cicero libro secundo de Diuin. prodidit. Legitur & hodie antiquum epigramma de Fortuna, quæ Prænestæ dicata fuerit, cuius hi primi uersus:

Tu quæ Tarpeio coleris uicina tonanti,
Votorum uindex semper Fortuna meorum,
Accipe quæ pietas ponit tibi dura merenti, &c. Lucanus in secundo:
Vidit Fortuna colonos Prænestina suos. Ouidius:
Et Prænestinæ mœnia sacra deæ. Silius:
Sacrisque dicatum Fortunæ Prænestæ iugis. Statius in Syluis,
Et Prænestinæ poterant migrare sorores.

Ideo uerò sorores à Statio dictæ, quod Prænestæ colerentur, sub duarum sororum effigie: hoc est, bonæ malæque Fortunæ. Suet. Tranquillus in Domit. Satis læta, inquit, foelicemque sortem, Prænestina Fortuna per nouennium dedit, insequentis anno tristissimam reddidit. Habet, inquit Strabo lib. v, Prænestæ Fortunæ templum illustre, unde certa eduntur oracula.

Nortiam etiam Fortunam uocatam legimus, ut ex citatis Martiani uerbis patet. Porro & Sutrinorum deam Nortiam, ex Tertulliano, in deis Topiis iam dictum est. Est uerò Sutrium, notissima urbs Hetrusca. Sed & T. Liuius lib. vii ab V. C. Volscinijs, inquit, clauos indices numeri annorum fixos in templo Nortie Hetruscæ deę comparere, diligens talium monumentorum auctor Cincius affirmat. Quare cum ita sit, nescio, unde in mentem uenerit literatis quibusdam, ut deam Hanc Horchiam potius quam Nortiam appellandam scripserint. Fuit & Nursia dea Volscinensium, nisi nos fallant Tertulliani codices in Apologetico. Nortie meminit & Iuuenalis in x. Nortia Thusco fauisset, licet codices & interpretes euariare uideantur. quidam enim non Nortiam, sed Nursiam, alij & Murciam legendum putant.

Equestris Fortuna cognominata & culta in urbe fuit, cuius ædes à Fulvio Flacco posita fuit, ut Valerius Maximus & Lactantius scribunt. Liuius lib. Dec. libro decimo, historiam est executus: Cum enim Fuluius Flaccus Celtiberos in Hispania fudit, eadem Fortunæ equestris, louique Opt. Max. ludos uouit. hinc detractis frenis equis, ut maiore uia atque impetu in hostes incurrerent equites Romani: quare uictoriam obtinuit. Idem Liuius libro secundo quinta Decad. Q. inquit, Fuluius Flaccus Censor eadem Fortunæ equestris, quam pro consul in Hispania dimicans cum Celtiberorum legionibus uouerat, annos sex postquam uouerat dedicauit: & scenicos ludos per quatridentum, unum diem in circo fecit. eo uerò studio faciebat, ne ullum Romæ amplius, aut magnificentius templum esset: magnam ornamentum se templo ratus adiecturum, si tegule marmoreæ essent. profectus in Brutios, Iunonis Lacinie ad partem dimidiam detexit: id satis fore ratus ad tegendum, quod ædificaretur, &c. Fortunæ equestris eadem Systylon ad theatrum lapideum, Victruuius in tertio

fuisse scribit. Quare id mihi mirum uidetur, quod ait Corn. Tacitus in tertio, Romæ Fortunam equestrē non fuisse. Cum enim, inquit, equites Romani pro ualitudine Auguste donum uouissent equestri Fortunæ, & eius cognominis nulum tum Romæ esset, illud Antium miserunt, ubi eodem cognomine colebatur. Tantum hoc monere uolui, cum Tacitus alias diligentissimus antiquitatis fuerit. Breuis Fortuna, quæ & Parua dicebatur. Huius ædes fuit Romæ à Seruio Tullio rege extructa, ut Plutarchus in Quæstionibus Romanis exponit. In hac æde signum sua prætexta ornatum dicasse ferunt, & longo tempore incorruptum mansisse.

Dubia etiam Fortuna cognominata, cuius uicus in Auentino, hoc est, in XIII urbis regione, ut P. Victor tradit.

Propria, uel priuata Fortuna, hoc est, id est, cognominata à Romanis fuit, de qua sic Plutarchus: Id est, hoc est, priuatę Fortunę delubrum in Palatio fuit.

Virgo Fortuna, hoc est, *παρθένος* appellata fuit, eodem Plut. auctore, cuius ad fontem muscosum fanum fuit. de hac intelligit Arnobius lib. secundo aduersus Gentes, cum ait, Puellarum togulas ad uirginalem desertis Fortunam.

Βελπίδος τύχης, id est Bonæ spei Fortunę in magno angiportu ædem fuisse, idem qui supra Plutarchus meminit, & in Quæstionibus, ubi interpres Bene sperans exposuit.

Masculæ quoque Fortunæ, id est *ἀρσένου τύχης* ædiculam Romæ fuisse, idem prodit Plut. prope Veneris templum. qui & hoc ibidem ait: Ad hæc, inquit, & sexcenta alia honorifica Fortunę cognomina, quorum Seruius rex bonam partem dicauit. Fuit & Fortunę thalamus, cuius loci idem Plut. meminit: Quid est, inquit, quod portam unam *θυρίδα*, id est fenestram appellant, apud quam Fortunę thalamus qui dicitur, positus est. Problema est xxxv.

Cæca Fortuna cognominata fuit, ut ex Pacuiano uersu recitauimus. Cicero in Philip. Deinde obsecro uos P. C. quis hæc uestrum non uidet, quod Fortuna ipsa, quę dicitur cæca, uidet? Idem in libro de Amicitia: Non enim solum ipsa Fortuna cæca est, sed eos etiam plerunque efficit cæcos, quos complexa est. Sed non modo à Latinis cæca dicta est Fortuna, uerum etiam à Græcis. Hinc Cebes: *τυχή*, inquit, non solum *τυφλή*, id est cæca, sed & insana, & surda, hoc est, *ἀλλὰ καὶ μαινομένη, ἰδέει καὶ κωφή*. Sed & Martialis cæcam nuncupat, & Plinius. D. uerò Augustinus: Ut quid, inquit, colitur, quæ ita cæca est? Quo eodem capite, hoc est xviii. quarti libri de Ciuit. Dei, multa deam ipsam irridens attulit. Porro & eadem causa Apuleius ex oculatam Fortunam uocauit. Nunc quis nos uetet, multa de Fortuna breuibus concludere? Libanius rhetor Christianorum hostis, Fortunę occultas insidias significare uolens, *ὀφθαλμὸς* Fortunæ dixit. Est uerò Hyphalus, saxum sub salo occultum & cæcum, quę Vergilius cæca saxa & latentia appellauit. *ἑρμιον τύχη*, id est Fortuna Euripus, estuans. Fuerunt plures Fortunę edes Romæ, ut male & detestate in Exquilij, Fortunę Fortis in ripa Tiberina, Equestris iuxta theatrum. Fuit & templum Fortunę breuis, hoc est parue, quę & Pusilla ab aliquibus dicta est. Fuit & *παρθένος*, hoc est uirginis Fortunæ. Aliud Primigenię, aliud Obsequentis ad Capenam portam. Fuit & Priuatę, & Viscatę, & Publicę, et Virilis, & Bene sperantis, id est *Βελπίδος*: et *ἀποσποράδης*, id est auertentis: & blandę, hoc est *μελιχίας*, licet *μελιχίας* in Græco Plutarchi codice legatur: ite Fortunę dubię in Auentino, & Mammosę in duodecima regione, & Barbataę, & Muliebris, quibus ferè omnibus Seruius Tullius rex principium dedit, quod à Fortuna ipse ex seruo in regnum esset euectus: idem præterea rex prospiciens Fortunam ipsam in rerum occasionibus plurimum momenti habere in utranque partem, quod Plutarchus & Plinius scribunt. de quibus omnibus, & de alijs nonnullis, pro ut uel rei uel memorię ratio suppeditarit, agemus.

agemus. Ad hæc legimus, ædem Fortunæ in aurea domo struxisse principem Neronē, ex puro candido ac lucido lapide, adeo ut etiam nullis ad opertis foribus intus esse lux inclusa uideretur, ut pluribus paulo post.

Occasionē possemus & hoc loco ascribere, sed eam primo Syntagmate descripsimus: qua occasione & quidam Caluam fortunam dixere.

αὐτοματία τύχη, id est Spontanea, uel ultronea Fortuna appellata, & culta à Siculis. nam cum Timoleon ex Sicilia tyrānos eiecisset, ideoque ipsi multi inuiderent, quod scilicet ab omnibus laudaretur, ipse, ut inuidiam declinaret, Fortunam, quam *αὐτοματία* uocant, templum erexit: passus, neque uis, neque prudentia sua, sed Fortunæ auxilio illa se perfecisse. Auctores, Plutarchus & Aemil. Probus. *αὐτοματία* enim ea Græcè dicuntur, quæ sponte sua mouentur & fiunt, ut machinæ quædam.

Seiæ Fortunæ ædem scribit libro trigésimo Plinius, fuisse à Nerone constructam, quam Seiā appellatione dicebat. An uerò hæc Seiā esset, quam Augustinus ex Varrone ait præpositam, quam diu segetes sub terra essent, cuius & Macrobius in Ferijs meminit, & Plinius idē xviii libro, ut antè docuimus, id est in primo Syntagmate, non planè conuenit: etsi quidam, qui se bene Romanas antiquitates docuisse arbitrantur, eandem faciunt. nam locus Plinij, unde illi sunt decepti, ita legendus est capite uigésimo secundo libri trigésimifexti: Nerone principe, in Cappadocia repertus est lapis duricia marmoris, candidus, atque translucens, etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ, ex argumento Phengites appellatus: hoc construxerat ædem Fortunæ, quam Seiā appellatione dicebat, à Seruio rege sacratam, aurea domo complexus, quare etiam foribus opertis interdū claritas ibi diurna erat, haud alio quam specularium modo, tanquam inclusa luce, non transmissa. hæc Plinius. Sanè locum hunc Hermolaus ita castigat: Aedem Fortunæ, quam Sellam appellant: Vetusti, inquit, codices ædem Fortunæ, quam Seiā appellatione dicebat, hoc est: Nero princeps. De Seiāna Fortuna & equo, Gellius & Suetonius. Ostenditur & nunc Seiāni antrum in ora Campaniæ, haud procul Paullipo. Cæterum de equo Seiāni plura in prouerbijs leguntur.

Publica Fortuna Romæ culta in ualle Quirini, quæ inter Exquilias fuit, & Quirinalem collem. meminit Ouidius Fastor. quarto:

Qui dicit, quondam sacrata est ualle Quirini,

Hac Fortuna die publica, uerus erit.

P. Victor uidetur In colle legere, non In ualle.

Viscata, hoc est, *ἑστραπία* Fortuna, ab antiquis nominata fuit, cuius Romæ ædem fuisse accepimus: uti ab ea nos capiamur. hinc & à Seneca dictum, Viscata esse beneficia. Huius uerò Hixeuteriæ Fortunæ meminit Plutarchus in Quæstionibus Romanorum, cuius hæc sunt uerba à me expressa: Tum Fortunæ *ἑστραπίας* templum est, quam Viscatam nominant. Vnde mirum mihi uidetur, quod in libro de Fortuna Romanorū, Budeus potius uiscatricē, quam uiscatam transtulerit: quod nomen etsi ridiculum uidetur, ut ait Plut. nō ab re tamen, si per translationem dicas, tenaciter attrahentis quicquid illi hēserit.

Virilis Fortuna, hoc est *αὐδραπία τύχη*, culta & cognominata fuit, ut Plutarchus scribit de Fortuna Romanorū, Ancum Martium Romanorū regem uirilis Fortunæ templum erexisse: quod ad uictoriam plurimum Fortuna cōferat. Dionysius uerò Alicarn. libro Historiarum quarto, ait Seruium Tullium superatis Hetruscis, cum quibus xx annis continenter pugnauerat, rebus compositis duo templa Fortunæ cōstruxisse, qua per omne uitæ tempus uisus erat uti prospera: alterum in foro boario, alterū ad ripas Tiberis, ei quam Virilem appellauit. De sacro autem Virilis Fortunæ, Ouid. iiii. Fast.

Discite nunc quare Fortunæ thura uirili

Detis

Detis eò, gelida qui locus humet aqua.

In hoc uerò templum uentitare solitas mulieres legimus, quæ nuptui dabantur: & corpore nudato, ne quo uitio aut labe essent affectæ, explorabātur. Scribit Plutarchus, Seruium regem Fortunæ regnum acceptū retulisse. quin uulgo etiam prædicabat, consuetudinē sibi esse cum Fortuna, eamque per fenestram quandam ad se delabi in cubiculum solitam. & subdit: ab ipso rege in Capitolio fanum constructum Fortunæ Primigeniæ, quam *πρωτόγενεῖαν* Græci uocant. de qua illud esse, quod modò recitabam, crediderim:

Tu quæ Tarpeio coleris uicina Tonanti.

Fuit & in colle Quirinali, de qua T. Liuius libro quarto de bello Maced. Aedes, inquit, Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicauit Q. Martius Hala Duumuir ad ipsum creatus, uouerat eam x annis antè Punicò bello P. Sempronius Sophus, locauerat idem Censor. Meminit & in quinte Decad. libro 3, in aede Primigeniæ Fortunæ, quæ in colle est, duo diuersa prodigia: palmam in area enatam, & sanguinem interdū pluuisse. Plutarchus Primigeniam ait Fortunam Romani coluerūt. causam hanc affert: An, inquit, Seruio ex Serua nato Romæ summa cum laude & splendore imperari contigit, ut plerique ex Romanis existimāt? An illud magis, quod Fortuna urbi & imperium & originem præstitit. An altior quædam (inquit) ratio, & magis à natura, ex media de prompta philosophia: Fortunam scilicet rerum omnium principium esse. Naturam uerò *κατὰ τύχην*, id est secundum Fortunam consistere.

Malam etiam Fortunam quidam uocauere, cuius ædem in Exquilij Romæ fuisse, apud mihi suspectum scriptorem legi.

Fortem Fortunam, quam *φορτιλήν τύχην* Græci uocant, Romani coluere, & à Tullio rege primū dedicatam fuisse legimus: tum & ab alijs postea. Fuit uerò iuxta fluuium in hortis à Cæsare populo relictis, ut Plutarchus scribit. Sed longè ante hanc eius cellam, T. Liuius libro septimo tertiæ Decad. Romæ, inquit, intra cellam ædis Fortis Fortunæ de capite signum, quod in corona erat, in manu sponte sua prolapsum. Idem T. Liuius libro x ab V. C. Pappyrum, ait, post triumphum de reliquo ære, quod in erarium intulerat, ædem Fortis Fortunæ de manubijs faciendam locasse, prope ædem eidem deæ ab rege Seruio Tullio dedicatam. qua de re & Varro de Ling. lat. Dies, inquit, Fortis Fortunæ secundum Tiberim extra urbem Romam dedicauit. Donatus in Phormione Terentij: Fortuna, inquit, dicta est res incerta: Fors Fortuna, euentus Fortunæ bonus. Idem & paulo post: Aliud Fortuna est, aliud Fors Fortuna. nam Fors Fortuna est, cuius diem festum colunt, qui in arte aliqua uiuunt. huius ædes trans Tiberim est. dies autem Fortis Fortunæ festus octauo Calend. Quintiles agebatur, ut in antiquis Fastis, & apud Ouid. notauimus, cuius hi uersus in sexto Fastorum leguntur:

Quam citò uenerunt Fortunæ Fortis honores,

Post septem luces Iunius actus erit.

Ite deam læti Fortem celebrate Quirites,

In Tyberis ripa munera regis habet.

Apud Non. Marcellum Actius poëta in Actyanacte, Fortunam à Forte distinguunt. ita enim dicit, Quo captus modo Fortuna ne an Forte reperiatur. Catullus seorsum enunciat:

Agnoscam, cum te reducem Fors prospera sistet.

M. Tullius in L. Pisonem: Sed omitto ut sit factus uterque nostrum. Sit sanè Fors domina campi. magnificentius est dicere, quemadmodū gesserimus consulatū. Tibullus, Fors iuuat audētes. Sedenim hic Tibullus ad prouerbiū respicit, quod est, Fortes Fortuna: de quo Cicero secundo Tusc. Fortes enim non modò Fortuna adiuuat, ut est in ueteri prouerbio, sed multo magis ratio. Ouidius secundo Fastorum

p Auden

Audentes Forsq; Deusq; iuuat.

T. Liuius: Fortes Fortunam adiuuare aiebāt. Est & in Vergilij carminibus. Redux etiam à Romanis cognominata, & à Domitiano Cæs. in primis: un de Martialis in octauo:

Hic ubi Fortunæ Reduci fulgentia latè
Templa nitent. Claudianus item:
Aurea Fortunæ reduci si templa priores
Ob reditum uouere ducum, non dignis unquam
Hæc dea pro meritis amplas sibi posceret ædes, &c.

Multa præterea extant nomismata, illa quidem uetusta, diuersorum Casarum, in quibus & imago est, & inscriptio REDVCIS Fortunæ.

NEMESIS Rhamnusia & Adraestia, eadem diuersis de causis sic appellata, ideo & nos simul describemus. Plato in quarto de Legibus Dialogo, pulcherrimè deam Nemesis, quæ quid quemque facere deceat, ostendit, ita describit: Omnibus, inquit, præposita est Nemesis, iudici angelus, omnium huiusmodi consideratrix, quo loco Platonici interpretes multa subtiliter de hac dea. Sed & Ammianus Marcellinus his uerbis: Dea est ultrix facinorum impiorum, honorumq; præmiatrix, arbitra rerum, regina causarum, quam theologi ueteres fingentes Iustitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradebant, omnia despectare terrena. Quæ uerba ex Orphei ad Nemesis hymno desumpta uidentur. Procius uerò in Hesiodum, Iustitiæ nunciam, non filiam scribit. quod & Plato, ut modò relatum, testatur: licet Ficinus, Iudiciū pro Iustitia reposuerit. Penas ideo huic deæ fabulosa uetustas aptauit, ut adesse uelocitate uolucris cunctis existimaretur. Eidem gubernaculum dedit, & rotam subdidit, ut uniuersitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoraretur. Macrobius uerò, Nemesis contra superbiam colit, esseq; Solis potestatem arbitratus est. cuius hæc natura sit, ut fulgentia obscuret, & que sunt in obscuro illuminet: sicutiam Nemesis, nunc erectas mentium humanarum ceruices opprimere, & enervare uidet: nunc bonos ab imo suscitās, ad bene uiuendū extollit. Nemesis uerò dicitur ἀπὸ τῆς ἐκείνης διανεμήσεως, id est à distributione quæ unicuique fit. hoc Aristoteles, qui & in tertio ad Eudemum alia plura. Orpheus etiā deq; hymnū cōposuit. Hesychius Bonā Fortunam, hoc est ἀγαθὴν τύχην, Nemesis interpretat: & Themis, id est fas. Plin. in ii. post aurem dextram, ait locū esse Nemeseos, quæ dea latinū nomē ne in Capitolio quidem inuenit. Idem lib. 28. Alij, inquit, Græcam Nemesis inuocantes, cuius ob id Romæ simulachrum in Capitolio est, quamuis latinum nomen non sit, Hinc nostrum illud est ad Cœlium:

Quæ nec adhuc Latium nomen sortita, rependat
Diua mihi pœnas, &c.

Nemeseos simulachrum Pompon. Mela, alijq; in Rhamnunte Atticæ pago fuisse tradunt, opus Agoracriti, uel Phidiæ. Hesychius: In Rhamnunte, inquit, Atticæ pago Nemeseos erecta fuit statua δεκάπυγυ, id est decem cubitorum, unius lapidis, id est δολιθου opus Phidiæ, in manu habens mali ramum. de hac eadem sic Strabo lib. nono. Rhamnus Nemeseos statuam habet, quod Diodoti opus pleriq; dicunt: aliqui uerò Agoracriti Parij, quæ ex magnitudine pulchritudine que perfecta magis ac magis est, & cum Phidiæ operibus æmulatione contendit. Plinius uerò de Agoracrito Pario & Alcamene Atheniense agens: Certauere, inquit, inter se ambo Phidiæ discipuli, in Venere facienda: uicit que Alcamenes non opere, sed ciuitatis suffragijs, contra peregrinum suo fauentis. quare Agoracritus ealege signum suum uendidisse, ne Athenis esset, & appellasse Nemesis. Id positum est in Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. Ausonius in Mosella:

Et

Et Latia Nemesis non cognita lingua.

Sed scribentem præstat audire Pausaniam hac de re in Attica: A' Marathone, inquit, stadijs XL. Littorali uia ad Oropum euntibus, Rhamnus decurrit, domicilia incolarum ad mare posita sunt. paulo inter continētem Nemeseos fanum est, quæ dea super ceteros deos aduersus superbos inexorabilis est: ut Barbaris quoq; qui in Marathona uenerant, huius deæ ira multū obstidisse uideatur. nam Athenarum opes aduersus se contēnentes, iam tum Parium marmor acceperant, quod ad trophæum erigendum uehebant. id marmor Phidias excidit in deæ huius statuam. corona capiti apposita est, qua & cerui & Fortunæ (si Domitium interpretē sequamur: si uerò Græcum codicem, Victoriæ) parua signa continebantur. in manu altera erat ramus μελίας, id est ex malo arbore: uel μελίαις, id est ex fraxino. uariāt enim exemplaria: & perinde qui interpretati sunt, ancipites fuere. Sed tamen & Eudemus huic imaginī in Veneris specie formatae, in dextra mali ramū dedit. sic & Suidas. in læua uerò phiala, in qua Æthiopes efficti erant. cuius rei causam neq; ego (ait Pausanias) coniectura per me assequi potui: neq; eorū opinio, qui se id scire putant, mihi probabilis uisa est. Græcum extat tetrastichon inter Græca Epigrammata, de hac ipsa Nemese, quod ab Ausonio Gallo est ita traductum:

Melapidem quondam Persæ aduexere, trophæum
Ut fierem bello, nunc ego sum Nemesis.
At sicut Græcis uictoribus asto strophæum,
Punio sic Persas uaniloquos Nemesis.

Quod si Græcè mauis, ita habet:

καὶ μελίθου πέρσαι δ' εὐρ' ἤγαγον, ὄφρα τροπᾶου
σησωνταί νίκας, εἰμὶ δ' ἐνὺ νήμεσις.
ἀμφοτέροις δ' ἐσθκα, ἢ ἐλλήνεσι τροπᾶου
νίκας, ἢ πέρσαις, ἢ πολέμο νήμεσις.

Legitur præterea & finis epigrammatis Thegeti:

Sum uictoria certè
Nunc ego Erechthidis Assyrijs Nemesis.
Extat & distichon, quo Nemesis effingitur cū freno & mensura cubiti: quo significatur, nihil sine mensura & freno agi oportere. Ipsum tale est:

ἢ νήμεσις πωλέγω τῷ πῆχει, τῷ τε χαλίνῳ
μὴ τ' ἀμετρού τι ποιῆν, μὴ τ' ἀχάλινά λέγειν. hoc est,

Predico hac Nemesis norma simul, hisq; lupatis,
Non effrena loqui, & nil fieri absq; modo.

Scio ab alijs aliter expressum. Ego non elegantiam, sed fidem sum secutus. Sed redeo ad Pausaniam, qui & hoc subdit: Neq; hoc Nemesis simulachrum, neq; aliquod aliud antiquum alas habebat, sed postea apud Smyrneos simulachra alata fuerunt: & nisi Nemesis alæ addite, ueluti & Cupidini: quia huius deæ numen in his potissimum apparere autumant, qui amore capti sunt, ut in Ægereæ Fortnne imagine supra diximus. hinc Catulli illud:

Ne pœnas Nemesis reposcat à te,
Est uehemens dea, ledere hanc caureto.

Et in Narcissi fabula etiam ostendit Ouid. Sunt qui Nemesis Fortunam faciant, ut ex Marcellino supra dictum est. Sic & Claudianus contra Alaricum, Rhamnusiā:

Sed dea que nimis obstat Rhamnusia uotis,
Ingemuit, flexitq; rotam.

Non desunt qui apud Hesiodum iustitiam interpretentur, cum cecinit αἰδώς καὶ νήμεσις. id est, Et Pudor & Nemesis homines reliquerunt, & ad immortalium coetus ascenderunt. ad quæ uerba, illa Iuuenalis in sexta referuntur:

p ἢ Pau-

Paulatim deinde ad superos Astræarecessit,
Hac comite, id est pudicitia,
qui uerus pudor est:

Atq; duæ pariter fugere sorores.

Sed cur & Pomponij Lati de Nemese dea, uerba ex Capitolino & Ammi-
ano interpolata, non recitem? Is igitur lib. 2. Romani, inquit, profecturi ad bel-
lum, Nemese sacrificabant, & munus gladiatorium edebant: quod non sine ra-
tione factum arbitramur. Virgo & Victrix Nemesis numen fuit, quo qui ma-
lefactis delinquebant, puniebantur: unde uictores Nemese non frustra inuo-
cabant. Romani enim semper iusta mouere arma: ceteræ nationes odio & ma-
leuolentia, liuoreq; quod imperium tantæ urbis iustitia ageretur, tela in popu-
lum Romanum capiebant.

Nemesis, quam plerique existimauere esse uim Fortunæ, alij filiam Iustitiæ,
alij uim quandam esse inter cœlestes discurrentem, prima rerum semina, quæ
fatorum & sortium uires temperat atque emendat, rebus humanis trutinam
adhibens, è cœlo que terrena despectans, nocentes punit, bonis præmia lar-
gitur: & cū sit uelocissima, quia diu non permittit impios præesse atq; grassa-
ri, alata fingitur à ueteribus: & eius pedibus supponitur rota, cū citissime
discurrat. Sed tandem multitudinem scelerum indignata, oculos iam diu ab
rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli ultra terra-
rum regiones non reditura, renascentem orbem expectat. eadem Adrastia &
Rhamnusia appellata, ut mox dicemus. Nunc & aliquid de Nemese fabu-
la afferamus. Nemese Oceani filiam & Noctis, canit in Theogonia Hæsi-
odus. Nemese uero Iouem amasse perhibent. Cū ea auersaretur, dolis illam
aggressus est, ut tradidimus in Castoribus, non opus est ut repetā. Demetrius
Scepsius existimauit Nemese Dianā esse, ut Suidas testis est. Legi postremo
qui Nemese, id est νεμεσις apud Demosthenem interpretentur, parentationū
sacra. Ego uero non Nemese, sed νεμεισις legerem libentius, de quibus in no-
stris Sepulchralibus egi pridem. Scribit Phurnutus, quod Nemese οπισ etiam
dicitur, ἀπὸ τῆς λαμβάνουσπιδοῦ, quod scilicet occulter retro, & conseruet quæ à
nobis facta sunt punitione digna.

Adrastea uero nuncupata, uel ἀπὸ τῆς ἀστραστῆς, ἢ ἀστραστῆς, uel ut ait Phur-
nutus. παρὰ τὸ ἀστραστῆς, quasi ἀστραστῆς, quod nihil eam impediatur, nihil fruste-
tur, nihil ea infectum relinquat. uel ut Pausanias ait ἀπὸ τῆς ἀστραστῆς, quod sci-
licet nemo nocens meritam pœnam unquam effugerit, etiam si aliquando
serius assequitur. Antimachus poëta ab Adrasto denominatam his uerbi-
bus ait:

Est dea quam Nemese dicunt, dea magna, potensq;
Quæ bona cœlestum consensu cuncta deorum
Possidet huic primus sacratam condidit aram
Fluminis Aesapî gelidas Adrastus ad undas.
Hic ubi nunc coliturq; atq; Adrassea uocatur.

Quam sententiam Strabo secutus est lib. 13. Alij ab Adrasto Myso, ut Pausa-
nias docet, dictam existimant. Meminit & huius Adrassee Zenobius in Pro-
uerb. seu Zenodotus, & Vergilius in Ciri, ubi Charme nutrix loquitur:

Vt scelere infando, quod nec sinat Adrassea,
Lædere utrunq; uno studeas errore parentem.

Sunt qui tradant ab eo loco, ubi Aegialeus Adrastrî filius occisus fuit, Adra-
steæ ædem conditam. Diogenes apud Stephanum ait, Adrasseam dictam es-
se ab eius nominis nympa, quæ ex Orestiadum numero una fuit. Fuit & in
Troia regione locus Adrastia nuncupatus, ab Adrastra filia Melissi, quæ ibi
regnavit, ut Charax prodit libro secundo Hellenicorum. Fuere, ut in Græcis
Pau-

Pausaniæ commentarijs comperi, qui diuersam Adrasseam facerent à Neme-
si: ut Euripides in Rheio tragœdia, qui eam Iouis filiam: O Adrassea, inquit,
Iouis filia, amouere dictorum inuidiam. Menander tamen et Nicofratus, & An-
timachus, alijq; eandem putarunt. Martianus de Adrastra ita quidem scribit:
In senatu Iouis quædam foemina Adrastra dicebatur, urnam cœlitem superâq;
sortem irreuocabili raptus celeritate torquebat, excipiebaturq; ex uolubili or-
be decedentes sphaeras, peplo inflexi pectoris, ἑμαρμύλην. A Platone de Adra-
stra non nihil Plotinus euariat, in libro de Prouidentia.

Rhamnusia etiam, ut docuimus, à pago Atticæ regionis nuncupata est
10 Nemesis: ut illud:

Assensit precibus Rhamnusia iustis. Lucanus:
Et tumidis infecta colit qua numina Rhamnes. Claudianus:
Sed dea quæ nimis obstat Rhamnusia uotis
Ingemuit, flexitq; rogam.

Repete quæ in Nemese scripsimus. Dicitur & Rhamnusis, forma patrony-
mica. Ouid. in decimo quarto:

Memoremq; time Rhamnusidæ iram.

Rhamnus autem, ut Stephanus scribit, populus est Atticæ in Acontide tri-
bu: dictus, quod ibi rhamnus plurima proueniat. est enim rhamnus inter rubo-
rum genera, ut notissimū est. Ferunt enim, teste Suida, primū Veneris habitu
20 erectam fuisse ab Erechtheo, qui Nemese matrem habuisse fertur: atq; ideo,
quod Veneris specie posita fuisset, ramum ex malo arbore manu tenebat.

Muliebris Fortuna etiam cognominata apud Rhomanos, id est γυναικία τύ-
χη, ut Plut. scribit: cuius simulachrum, ut in quarto de Ciuitat. dei Augustinus
scribit, à matronis dedicatum fuit, & eo nomine appellatū: quod etiam locutū
esse, memoriæ est commendatum, atq; dixisse non semel, sed iterum, propter
quod eam ritè matronæ dicauerunt. Id uero historici in Volumniæ & Veturiæ
honorem ac memoriæ dedicatum prodidère, quæ anno post adeptam liber-
tatem x viii, cū Coriolanus exul bellum patriæ intulisset, nec armis resisti
posset, nec precibus, mulierum tamè lachrymis placatus est. ideoq; templum
30 extructum Fortunæ muliebris, uia Latina, quarto ab urbe lapide: quod cū di-
catur, bis locutum esse simulachrum ferunt: auctores, Liuius, Val. Alicarnass.
Plin. de uiris illust. Plutarchus quoq; de Fortuna Romanorum, ait, in huius
templi dedicatione simulachrum ita locutum: Pie me urbis lege mulieres ur-
banæ erexere. hoc est, ut ille græcè, ὁσίως με πόλεως νόμῳ γυναικες ἀσπαι καθιδρύσα-
θε. Dionysius uero Alicarn. in octauo ita scribit, ὁσίως πόλεως νόμῳ γυναικῶν γὰρ
μεταί δ' ἐδ' ἀκατέ με: hoc est, Sancta ciuitatis lege foeminae nuptæ me dicastis.
quo loco historiam hanc omnem, & quo die ei sacram rem facerent matronæ
Romanæ, plenè exequitur. Sanè ex Latinis quidam sic afferunt hanc deæ uo-
cem, Ritè me matronæ uidistis, ritèq; dedicastis. Sed & Lactantius in secūdo
40 affirmat, non semel, hoc Fortunæ simulachrum locutū fuisse. Addit & Festus,
huius Fortunæ signum nefas esse attingi, nisi ab ea quæ semel nupsit.

Obsequens Fortuna, eodem Plutarcho auctore, cognominata, quasi dicas
indulgens: uel ut alij interpretantur, Clemens. In inscriptionibus antiquis legi
hanc epigraphen, & adhuc legi Comi: Fortunæ Obsequenti Ord. Comens.
Voto Pro Salute Ciuium Suscepto. Obsequentis Fortunæ uicum P. Victor
collocat in prima regione urbis, in secunda uero uicum commemorat Fortu-
næ Respicientis: adeo mihi sapientes insanisse interdum uidentur antiqui, qui
Fortunā cæcam fingerent aliquando præteritos respicere, & non potius Dei
prouidentiam. Sed & ædem huius Respicientis Fortunæ in colle legitimus fuis-
se Palatino: ni forte antiquarij decepti, pro uico ædem scripserint. Idem qui-
dem P. Victor ædem etiam Rhamnusiæ in Palatio constituit.

Mammofa à Romanis etiam nuncupata est Fortuna, ob ubertatem, ut puto, & fecunditatem. Nam & eius aedem non longe à capite Viæ nouæ reponit P. Victor, qui & uicum Mammofæ Fortunæ constituit in duodecima regione urbis, quam Piscinam publicam uocat.

Antiatem deam Fortunam uocamus. Horatius:

O diua gratum quæ regis Antium.

Quo loco Porphyrio ait, Antij templum Fortunæ donis fuisse opulentissimum. hinc nostro Hendecasyllabo & nos ad Saluiatum:

Et uirtute tua deæ Antiatis

Conatus superare & hinc & inde. Item ad Eremitam:

Sed nunc diua agitatus Antiate.

Suctonius Antianam dicere uidetur, uel potius Antiatenam. Codices enim uariare uidemus in Caligula: Monuerunt, inquit, & Antiatinæ Fortuna, ut à Casio caueret. Scribit Macrobius, se apud Antium uidisse promoueri simulachra Fortunarum, ad danda responsa. Id uerò quod in Rudente Plautus ait, Utinam nunc Fortuna Anatina uterer: ab anate aue desumptum est, quæ exit ex aqua non madefacta, quod idem poeta declarat, nam subdit: Ut cum exiissem ex aqua, arerem tamē. Sed hic Plautinus iocus est, non deæ cognomē. Atque hæc tenus de Fortuna, à sene parum firmo tibi habe, Guarine doctissime: nec munus, sed uoluntatem, rogo, metire.

SYNTAGMA DECIMUM SEPTI-

MVM DE SACRIFICIIS. AMPLISSIMO PATRI AC

ILLVSTRIS. PRINCIPI, EPISCOPO PORTVENSIS, CAR.

Saluiato, Lilius Greg. Gyraldus, obsequentijs.

Seruulus, S. P. D.

Ego equidem semper cum probatis doctrina & uita integritate uiris ita sensi, & credidi, Deum Optimum Maximum publicè coli debere, & expedire, publicis patrum caeremonijs & institutis: priuatim uerò pura tantum mente, ac incontaminata: nec plus sapere quæquam sibi arrogare, quàm decreta & maiorum instituta per totam secula per manus subinde tradita permittunt. Quod cum plerique alijs, tum hac in primis nostrorum temporum fece seruare contempserunt, in uarias scèlas, falsaque & impia dogmata inciderunt: turbasque plurimas & dissidia in populis concitauerunt, quæ ex re præter dissensiones passim & uulgo disseminatas, pacis quoque tranquillitatem & bonorum ciuium otium ac quietem interturbant, sic ut indies magis magisque seditiones & schismata fieri uideamus: ut nunc bella plusquam ciuilia, & cognatas acies mittam. Sed ista, quæ magis de flere & deplorare, quàm corrigere & emendare possumus, ipsi his moderanda & emendanda in presentia mittamus, quibus hoc munus incumbit. Quin illud nos potius uideamus (si uacat) exortas nunc quoque nouas esse in re literaria hæses, quæ non minus adolescentum animos & ingenia exagitant, & quidem præclara & liberalia. Inter hos uerò quidam sunt, qui sic palam distant: Nihil omnino Latine scribendum esse, cum satis superque ab antiquis omnia & scripta & pertrata sint: & desperandum esse, his demum diebus quæquam contingere posse ad eam dicendi & scribendi felicitatem, in qua antiqui excellere. Alij sunt qui hoc non omnino probant, & scribendum quidem aiunt, sed eo duntaxat sermone, qui uernaculus Hetruscorum est, quemque alij ex regulis & arte constare, alij natiuum tantum & genuinum sibi & suæ nationi affirmant. atque ideo non modo historias, sed & disciplinas, & si Deis placet, philosophiam & res sacras, ac religionis mysteria in uulgarem & uernaculam linguam & consuetudinem conuertunt. Quibus utrisque, si corporis mihi uires, uel manus saltem suppetere (ita enim mihi hac de re instructa & parata est suppellex.) sperarem me solidis & indissolubilibus argumentis ualidisque sententijs respondere posse, eorumque ita diluere ac infirmare commenta, & plane cauillos, ut uel plerosque sententiam mutare compellerem, uel saltem inuentum non deterrent à lingua

à lingua latina & græca usu, quo minus earum perennibus, consuetisq; studijs operam nauarent. Sed non diffido alios, & me longe doctiores, & magis firma corporis ualetudine futuros, qui peruersis ac præposteris opinionibus sint responsuri, & in bonam uiam reuocaturi: ut nonnihil certè iam præstitit Barthol. Riccius, in suis de Imitatione libris. Quare nunc ego his missis, ad te de uarijs & multiplicibus sacrificiorum gentium caeremonijs (quæ alijs magis animi gratia, quàm ingenij uiribus à me collecta sunt) mittere constitui, ea in primis ratione, ut nostri adolescentes his nugis potius oblectentur, & erudiantur, quàm tanto cum periculo uelint uel de religione & sacris rebus loqui, uel uulgari sermone plusquam expediat studia sua prouehere. Accipe uerò Saluiate maxime, maior future, reddita si sint merenti præmi: accipe inquam hæc nostra qualiacumque, & licet sint te minime digna, ac certè tibi sunt à me debita, cui quotidiana uia sunt, nec uulgaria beneficia: id quod expressius his hendeca syllabis sum restatus:

Debebam tibi Saluiate præsul,
Vitæ quod superest mihi imbecillis,
Quod uictu & lare me foues benignus:
Sed cum muneribus nouis subinde,
Nunquam desinis optimè mereri,
Me ingratum uideo interire coges,
Et tu munificentior fereris.

Vale: & quod facis, cadentem subleua:

DISTICHON, PRO

Argumento.

Monstrat ubi, per quos, quæ, quomodo, quando, Libellus,
Sacra suis Genes exhibuere deis.

Quoniam deorum nomina & cognomina, eorumque imagines, quatum imbecillæ uires corporis & ingenij tulere, superioribus tractatibus sum complexus, in hoc de Sacrificijs in uniuersum & per partes acturus, multa mihi præfandū duco, ut rem tibi totam maiore luce expediam: atque adeo in primis de templis, & sacris ædibus, de aris & simulachris, de sacerdotibus & celebritatibus, eiusmodique cæteris breuiter collecta exponam. Sic uerò exordiar.

Quis est qui neget, templa esse, ut sic loquar, deorum diuersoria: ad quæ dei ipsi precibus ac mortalium uotis exorati, diuertere quodammodo soliti putentur? Nam si quidem regibus & principibus, magnisque uiris alijs apud nos fortè hospitaturis, in eorum gratiam domos nostras exornare solemus, ut maiore illos ac splendidiore quàm possumus adparatu suscipiamus: quid deis tantum immortalibus facere debemus, quos ad sacrificia & preces nostras inuocamus, & presentes adesse cupimus? Et quanquam Zenonis dogma fuisse legamus, hoc est, templa deorum non ædificanda: & barbaros quosdam dicere solitos accepimus, eos impie facere, qui deos edium & parietum septis includerent, cum deis ipsis omnia sint patentia, mundusque ipse, & omne hoc totum illis pro templo sit (id quod Perse credabant, ut in hoc planius ostendam: Carmeli quoque incolæ nullum dei sui templum habuere, nec Germani illi antiquiores, sed illi in monte tantummodo aras habuere, hi lucos & nemora deorum suorum nominibus appellata:) nihilominus Romanos uidemus, & Græcos, ceterasque minus barbaras ac feras nationes, maximam circa deorum suorum templa & sana curam diligenterque semper adhibuisse. Quare qui primi deis apud hos templa struxerint, uarie proditum inuenimus. Cum enim primum homines (ut ait Tranquillus, & repetit Isidorus) exuta feritate rationem uite habere cœpissent, sequæ ac deos suos nosse, cultum mo-

cum ac sermonem necessarium commenti sibi, utriusque magnificentiam ad religionem deorum suorum excogitauerunt. Igitur ut templa illi domibus pulchriora, & simulachra corporibus ampliora faciebant: ita eloquio etiam quasi augustiore honorandos deos putauerunt, laudesque eorum & uerbis illustrioribus, & iucundioribus numeris extulerunt. atque hactenus ex Tranquillo Isidorus. Sunt tamen qui in Italia Ianum patrem primum templa struxisse tradiderunt, ideoque ueteri instituto in sacrificijs Ianum Latini perpetuo praefari solebant, ut in Iano dictum est. Alij Faunum, & ab eo fana appellata, ut Probus scribit. Martianus a Fana, quae & Fatuella diceretur. quidam Iouem apud Cretenses primum templa dicasse ferunt, atque ob id inter deos primum ipsorum locum fuisse sortitum. Lactantius Cretensium antiquissimum regem Melisseum tradit: quin & Seruius ex Sulustio, Cretensibus religionem attribuit. Phoenices Vsonem quempiam, primum simulachra igni & uento statuisse, & templa posuisse praedicant. Phoroneum alij, aut Meropem, uel Aeacum Iouis filium tradunt, ut Varro in Admirandis ait: quod & Arnobius in sexto. Sunt qui Dionysium, cum Indos debellasset, templa struxisse, religionumque cultus inceperat prodant. alij Cecropem primum in Attica, Opi deae statuisse putant. Isidorus uero hunc ipsum Cecropem ait Iouem primum appellasse apud Graecos, & simulachra reperisse, aras statuisse, uictimas immolasse, ut alibi dixi. Alij nonnulli, ut aduersus Iulianum Caesarem scribit Gregorius Nazianzenus, Thraces uolunt caeremonias inuenisse: immolare uero, Chaldaeos: uel ut alij dicunt, Cyprios. Nonnulli Arcadas Ioui templa construxisse affirmant. Aegyptij Isin ferunt, quae sit legis uocata, Ioui & Iunoni parentibus templa & sacerdotes instituisse. Sunt qui Phryges dicant, qui deae Phrygiae Cybeli sacra & templa dicant. Porro plerique ex sepulchris initium templa sumpsisse arbitrati sunt, ut in Sepulchralibus his uerbis ostendimus: Fuit inquam usque adeo sepulchrorum antiquis cura, ut non aliunde templorum & sacrarum aedium originem deductam, diligentissimi scriptores tradant, Eusebius & Lactantius. quaere & Clemens Alexandreus in Protreptico sic scriptum reliquit: Superstitio, inquit, templa condere persuasit. quae enim prius hominum sepulchra fuerunt, magnificentius condita, templorum appellatione uocata sunt. nam apud Larissam ciuitatem, in arce, in templo Palladis, Acrisij sepulchrum fuit, quod nunc sacrarij loco celebratur: in arce quoque Atheniensi, ut est ab Antiocho in nono Historiarum scriptum, Cecropis sepulchrum fuit: in templo uero Palladis quam Polidae Graeci appellant, iacet Erichthonius. Ismarus autem Eumolpi atque Daira filius, in Eleusine una cum Celei natabus sepultus: & reliqua, quae multa Clemens colligit, & post eum Eusebius in Praepar. Euang. quae in Latinis codicibus non habentur, atque ideo ex Graecis repetenda. eadem & in sexto Arnobius. Caeterum ex Hetruscorum disciplina ueteres, ut puto, moniti, non deis omnibus, omni loco, templa ponenda censuere. Nam qui pacis, qui pudicitiae, qui bonis artibus praesent dei, eos intra moenia collocandos putauerunt: qui uero uoluptatibus, rixis, incendijs, ut Venus, Mars, Vulcanus, eos excludere exurbibus solebant. tamen hoc non ita ratum fuisse semper, ex historijs uidemus. Vestam autem, Iouem & Mineruam, quos deos tutores urouum ait Plato, in ipsarum medio, & arcium locabant. Vitruuius: Aedibus, inquit, sacris, quorum deorum maxime in tutela uidetur ciuitas esse, ut Ioui & Iunoni: & Mineruae, in excelsissimo loco, unde moenium maxima pars conspiciatur, arcae distribuuntur. Neptunum ad maris littus statuebant, Ianum in excelsis montibus, quanquam & in foro. Aesculapium Romani in insula Tiberina reposerunt, quod aegroti maxime aqua indigeant. alibi tamen extra urbem templa habuit, ut ait Plutarchus, quod ibi aer sit salubrior. Video praeterea

terea uarias etiam templorum formas ab antiquis descriptas. nam Solis quidem aedem, Liberique patris, rotundam ueteres probarunt: Iouis uero templa, quod omnium rerum femina is deus patefacere credebatur, tecto esse oportere aiebat Varro perforato. Aedem Vestae, quam cum terra eandem putabant, rotundam, ad pilae similitudinem formabant. Coelitibus, & superioribus alijs, a terra templa extare uolebant: inferis deis sub terra, Chthonijs & terrestribus media ponebant sapius. Sed de templorum & sacrarum aedium situ, si plura cupis, Vitruuium legito libro primo, & item tertio & quarto, cuius inter caetera haec sunt uerba: Ioui Fulguri, & Coelo, & Soli & Lunae, aedificia sub diuo, hypaethraque construuntur: horum enim deorum & species & effectus in aperto mundo atque lucenti praesentes uidemus. Mineruae & Marti & Herculi aedes Doricae fient. his enim deis propter uirtutem sine delicijs aedificia constitui decet: Veneri, Florae, Proserpinae, Fontium nymphis, Corinthio genere constitutae aptas uidebuntur habere proprietates, quod his deis propter teneritatem graciliora & florida, folijsque & uolutis ornata opera facta, augere uidebuntur iustum decorem. Iunoni, Dianae, Libero patri, caeterisque deis, qui eadem sunt similitudine, si aedes Ionicae constituentur, habita erit ratio medio critatis, quod ab seueriore more Doricorum, & a teneritate Corinthiorum temperabitur earum proprietatis institutio. Mercurio uero in foro, aut etiam ut Isidi & Serapidi, in emporio: Apollini, patrique Libero, secundum theatrum: Herculi, in quibus ciuitatibus non sunt gymnasia, neque amphiteatra, ad circum: Marti extra urbem, seu ad campum: itemque Veneri, ad portum. Id autem etiam Hetruscis aruspiciibus disciplinarum scriptis ita est dedicatum, extra murum Veneris, Vulcani, Martis fana ideo collocari, uti non insuescat in urbe adolescentibus, seu matribus familiarum Veneriae libido, Vulcanique uim moenibus religionibus & sacrificijs euocata, ab timore incendiorum aedificia uideantur liberari. Martis uero diuinitas cum esset extra moenia dedicata, non erat inter ciues armigera dissensio. Sed ab hostibus ea defensa, a belli periculo conseruabat. Eadem ratione & Bellonae aedes extra urbem fuit, ubi Senatus dabatur fortibus ducibus, & qui strenuam operam nauassent. Cereri item extra urbem, loco quo non semper homines, nisi per sacrificium necesse haberent adire, cum religione castae sanctisque moribus is locus tueri deberet. Porro ut plurimum templa ad orientem solem construere solitos ueteres, scribit Lucianus. Sed quam in partem praecantes obuertit solerent, & alibi retuli, & in hoc infra repetam. Templa uero a contemplatibus dicta sunt. Sed Varro templum dictum ait, a tuendo. Templum tribus modis dicitur, a natura, ab auspicio, a similitudine, a natura, in caelo: ab auspicijs, in terra: a similitudine, sub terra, in caelo, ut:

Contremuit templum magni Iouis altitonantis:

Item, magna templa coelium, in terra, ut, Scrupea saxa Bacchi templa, sub terra, ut, Acherusia templa alta Orci saluete. quanquam etiam Vitruuius, nec uno in loco, templum pro tecti parte & trabe quapiam sumatur. Dicitur & aedes templa, & in plurali sacrae aedes, tamen etiam contra superstitiosas grammaticorum obseruationes, & sacra aedes in singulari apud idoneos auctores inuenimus, & simpliciter aedes pro domo: id quod & antea alij notarunt. Ab aede aedituus, ille qui aedes sacras curat, & tuetur: non aeditumus, ut ait Varro, quamuis aeditumum aliqui dixerint.

Templi partes quatuor dicebantur, sinistra ab oriente, dextra ab occidente, antica ad meridiem, postica ad septentrionem.

Varia uero de mundi dextera & sinistra a philosophis traduntur, & ab auguribus, quae haud nostro instituto conueniunt. Tescia etiam, loca quadam agrestia alicuius dei, Actius: Lemnia quisquis es tu mortalís, qui in deserta

& Tefca te apportes loca. dicta, quod mysteria ibi fiant, aut tuentur: unde prius Tufca, post tefca facta, ait Varro. Tefqua nunc ferme dicuntur. Tefqua tamen Festus ait, loca esse augurio designata. Cicero aspera ait esse, & difficilia. Sed & templa fana dicta sunt, quod (ut inquit Varro) Pontifices in sacrando fati sunt, fanum. hinc profanum est, quod ante fanum, id est, coniunctum fano, hinc profanatum, quod in sacrario pollutum. *Livius* libro decimo primae Dec. Inq; ea pugna Iouis Statoris eadem uota, ut Romulus ante uouerat: sed fanum tantum, id est locus templo effatus, iam sacratus fuerat. & Festus a fando fana deducit, quod fando consecrantur. uel a fauno dicuntur, qui primus (ut *Probus* ait) fana condidit. *Martianus* tamen fana dicta ait a Fatuis, quae & Fantus, & Fanus dicuntur, deis syluestribus, a quibus (inquit) fana dicta. Sanè *Graeci* & ipsi templum *ἱερόν* & *νέως* dicunt, sed & *ναός*: de quo *Clinius* ait, quod aliquando *ἐνναοίον* diceretur, *ἵνα τὸ ἐνναοίον ἐν αὐτῷ τοῖς θεοῖς*: hoc est, quod in ipso dei habitarent. Notat & *Pollux* templum a *Graecis* dici *σηκός*, & *τέμενον*, alijsq; nominibus. Sedenim & plerunq; templa ab ipsis deorum nominibus appellata inuenimus, ut ab *Iunone* *ἱεραίου*, a *Diana* *ἀρτεμείσιον*, a *Venere* *ἀφροδίσιον*, a *Marte* *ἀρεῖον*, ab heroibus *ἱερωῖον*, & eiusmodi alia. Obseruamus uero & lucos apud deorum templa consecrari solitos. Quin & lucos quidam dictos putauere, quod ibi lumina fierent religionis causa, a lucendo uidelicet. Alij per contrarium dictum arbitrantur, quod minime luceat, propter arborum umbras opacas. Sed quod luci numinibus sacrati essent, non modo gentium historia, uerum & sacra declarat. Scribit *Tacitus*, *Germanos* ueteres alia nulla deorum templa habuisse, quam lucos nemoraq; deorum suorum nominibus appellata. Notat & *Seruius*. *Manes* & heroum animas, qui *Lares* uitales dicerentur, lucos tenere; hinc & *Vergilius* in sexto dicit:

Nulli certa domus, lucis habitamus opacis.

Necaliter lucos unquam posuit Poeta, sine consecratione. Lucos quoq; collucare Romano more oportere, docet *M. Cato* de Re. rustica, formulamq; ascribit: Porco, inquit, piaculo facito, sic uerba concipito, Si Deus, si Dea, & reliqua: &c.

Asylum etiam templi quoddam genus fuit, ex quo nullus posset extrahi. *Dicitur* Asylum, ait *Seruius*, quasi *Afyrum*. Hoc autem non fuit in omnibus templis, nisi quibus consecrationis lege concessum esset. *Livius* etiam templum *Apollinis Delij* Asylum fuisse scribit. *Primò* uero apud *Athenienses* statutum est ab *Herculis* filijs, quos insequerantur hi qui fuerant a patre oppressi, sicut docet in sept. *Theb. Staius*:

Fama est defensas acie post busta paterni

Numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes.

Hoc Asylum etiam Romulus imitatus est. *Verg. VIII. Aeneid.*

Hinc lucum, quem Romulus acer Asylum, &c. Item:

Et iam porticibus uacuis Iunonis Asylo, &c.

Sed de Asylo hoc, & qua urbis Romae parte, alibi plura notauimus. Nunc egera subda. Quonia uero, ut dictum est, inde extrahi non poterat confugientes, propterea etiam *Graeci* *ἀσύλους* homines dicebant, a uiolentia tutos, & sacrosanctos: quales tribunos plebis, & pontifices. hinc & *ἀσύλια ἀνδρῶν*, statua ad quam confugientes tuti fuerant: ut *Cesarum*, quod uel ex Iure consultis liquet, ne historicos, aliosq; scriptores nunc commemorem. Dicunt & *Graeci* *ἀσύλιον* uice aduerbii, hoc est tuto, uel unde quis auferri nefas sit, ut in Asylo positus. Sic & *Asylia*, hoc est immunitas dicta, quae ex sacris adibus & aris, statuisq; principum habetur. Quin & delubrum etiam aliquando pro templo sumptum est. *Vergilius*:

Principio delubra adeunt. Idem:

Nos

Nos delubra deum, miseri quibus ultimus esset,
Ille dies, festa uelamus fronde per urbem.

Scribit *Varro* libro octauo *Diuinarum*, Delubrum alios existimare, in quo praeter aedem sit area assumpta deum causa, ut fuit in circo *Flaminio Iouis Statoris*: alios, in quo loco dei simulachrum dedicatum sit. & adiecit: Sicut locum in quo figerent candelam, candelabrum appellatum: ita in quo deum ponerent, nominatum delubrum. haec ex *Varrone* *Macrobius*. *Seruius* tamen, a diluendo delubrum dictum putat, libro secundo *Aeneidos*. ait enim: Delubrum dicitur, quod uno tecto plura amplectitur numina, quia uno tecto diluitur: ut est *Capitolium*, in quo est *Iupiter*, *Iuno*, *Minerua*. alij dicunt delubrum esse locum ante templum, ubi aqua currit a diluendo. licet alio loco idem dicat, delubrum ligneum simulachrum a libro, hoc est, raso ligno, quod *ζόανον* *Graece* dicitur. Dicuntur & templa sacraria, *Vergilius*:

Et diri sacraria Ditis.

Seruius tamen ait, Sacrarium proprie locum esse in templo, in quo sacra reponantur: sicut *Donarium*, ubi oblata imponuntur. Vocatur & *Sacella*, diminutiua forma, ut notum est. *Vergilius*:

Faciles nymphae risere sacello.

Bidental dicebant antiqui, quoddam templum, quod in eo bidentibus hostijs sacrificaretur, ut ait *Festus*. meminit *Horat.* in poetica:

Minxerit in patrios cineres, an triste bidental

Mouerit incestus. *Perfius*: Euitandumq; Bidental.

Ita uero institutum bidental traditur. Locum fulmine tactum acri studio procurabant maiores, sacerdotemq; adhibebant, & fulminis uestigia dispersa colligebant: sacrisq; ibi peractis ara construebatur, in qua de bidente rem diuinam faciebant, & locus *Bidental* uocabatur, quod uiolasse piaculum fuit. *Fauilla* etiam, ut *Festus* ait, locus appellabatur, in quo erat aqua circa templa. Sunt qui putant, *Fauillas* fuisse in *Capitolio* cellis cisternisq; similes, ubi reponerant solita ea quae in templo uetustate erant facta inutilia. idem ferme tradit *Gellius* libro secundo, capite decimo, ex *Varronis* sententia. Solebant porro ueteres sua templa inaugurare, id est suis augurijs sanctiora reddere: & similiter profana facere, id est exaugurare. utrunq; clare ostendit *T. Livius* lib. primo ab Urbe cond. Et ut libera, ait, a caeteris religionibus area esset tota *Iouis* templiq; eius, quod inaedificaretur, exaugurare fana sacellaq; statuit, quae aliquot ibi a *Tatio* rege primum in ipso discrimine aduersus *Romulum* pugnae uota, consecrata, inaugurataq; postea fuerant, inter principia condendi huius operis mouisse numina ad indicandam tanti imperij molem traditur deos. Nam cum omnium sacellorum exaugurationes admitterent aues, in *Termini* fano non addixere, & reliqua. Nunc & illud addendum, quod *Seruius* scribit: *Novimus*, inquit, deis superis & inferis aras consecratas. Altaria uero esse superiorum tantum deorum, quae ab altitudine constat esse denominata. *Ara*, inquit *Varro* de *Lingua latina*, quod areae in urbe purae sint: a quo potest etiam ara deum esse, quod pura. nisi potius, ait, ab ardore, ad quem ut sit, fit ara. Idem tamen *Varro* libro quinto *Diuinarum* dicit, aras primum anfas dictas, quod esset necessarium a sacrificantibus teneri: hanc opinionem *Macrobius* est secutus, *Vergilius*q; etiam auctoritate comprobat. At uero *Isidorus*: *Aram*, ait, a quibusdam uocatam, quod ibi incensae uictimae ardeant. Alij ab imprecationibus, quas *Graeci* *ἀρας* dicunt. *Lactantius* grammaticus libro *Thebaid.* septimo, tria fuisse in sacrificijs loca ait, per quae expiationem facerent, scrobiculo facto inferis, aris terrestribus, caelestibus extructis focis. unde denominata etiam sunt altaria, ad quae cum sacrificabant, manus in altum porrigebant. At uero philosophus *Porphyrius*: *Aras*, inquit, & templa statuebant

bant coelestibus, terrestribus (hoc est Chthonijs) escharas, id est focos: sic & heroibus. Subterraneis autem, id est *ὑποχθονίους* deis fossas, scrobés ue, & quæ à Græcis dicuntur *μύγαρα*. Mundo & nymphis, cæterisq; huiusmodi, antra dicuntur. Vnde est Homeri in decimotertio Odyssæ antrum Nympharum, quod præclarè ipse est Porphyrius interpretatus. Ergo superis deis, ut etiam Festus tradit, à terra exaltatis aris: terrestribus, in terra: inferis, sub effossa terra, sacra facere consueuerunt ueteres. Id quod apud Indos diu fuisse seruatum legimus, ut terrestribus deis in cauernis & specubus, Soli in sublimi sacrum facerent. Sanè quoniam *βωμός* Græcè ara dicitur, bomolochi inde dicti primum quidam, qui è sacrificio epulas petebant, & quia nugaces ij fuerant, uocabulum deflexum est ad scurras, & parasitos. Porro nonnunquam sine ara in nudo solo & pauimento sacra peregrisse Græcos compertum est. Eumæus apud Homerum, super escharam uictimam fecit. Arabes arulam super aram constituiebant, Soliq; in illa immolare & thura adolere solebant. has enim ad normam quadratas fuisse accepimus: sed & rotundas ipsi uidimus. Super aras uerò sacra facturi, cespitem ex gramine, siue uerbenas apponere soliti fuerant. Verbenæ enim in omnibus terè sacris faustæ habitæ: has ex sacro loco decerpere oportebat. Ipsas etiam aras, quoniam & hæ peculiare deis fuerunt, ut etiam uictimæ, suorum numinum frondibus ornare par fuit: ut Iouis æsculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Baccho hedera: sed & pampinis interdum, quin & ramis ficulneis plerunque, his enim deus ipse, deuictis hostibus triumphasse fabulatur: Pani pino, cupresso Syluano & Diti, uel si quæ aliæ alijs deis conueniebant. tametij ad aram maximam Herculi sacra qui faciebant, sola lauro coronari soliti à quibusdam traduntur, qui tamen Vergilij auctoritate conuincuntur, qui ita in octauo cecinit:

Herculea bicolor cum populus umbra
Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit. & paulo post:
Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Thracæ & Iudæi pro lege habebant, in omnibus sacris hedera coronari: Capadoces, Ambrosia. Apud Aegyptios uitibus hedera præferabatur. Druidæ Gallorum nullum sacrum sine roboris uel quercus fronde, & uisco conficiebant. Thracæ non solum coronati, sed scuta & gladios hedera ornati, in solemnibus libabant. Abrotonum Isidi sacris dicatum: Isiaci tamen absinthij marini ramum uirgultis cæteris præferabant. Aegyptij in Iouis pompa & magi myrica, Hermionenses hiacyntho in sacris coronabantur: Parthi ex diuerso gramine coronata agna, odores incendebant. Ferunt Aegyptios agrosti herba, id est gramine manibus decerpto, adorasse, & papyri flore deos coronasse: eorum tamen rex Ptolemæus Heliochryso deos ipse coronabat. Vespasianus coronas ex cinnamomo interrasili auro sæpe tēplis dicauit: apud alios autem fagi cortex religiosus fuit: nō sic Thebis & Athenis. Namq; in Palladis templo haud facile quisquam hederam inuenit: ea uerò hedera quæ fert racemos labruscæ modo, quam & simlacem nominant, & arbores quæ nec feruntur, nec fructum ferunt, infausæ omnibus habebantur sacris, & damnate religionis. Apud Persas non modò qui sacrificabat, sed & hostia, & qui sacris interebant, festa ornabantur fronde. Indis contrà: namque ex his coronatus sacrificabat nemo.

Sed postquam de sacris ædibus & templis, arisque, & cæteris scripsimus, nunc congruè simulachra & statuas subiungemus, & qui eas primi in templis statuerint, diuis ue dicauerint, disquiremus: hoc licet uariè tradatur. Quidam enim Telchines apud Rhodum deorum statuas primum fecisse uolunt: quidam Hetruscos, seu Tyrrenos prædicant. Alij Cadmum Agenoris filium apud Græcos

Græcos tradidère. Sunt qui Armodij & Aristogitonis primas statuas positas prodant, qui tyrannidem ex Athenarum urbe sustulissent. Alij Aegyptios tradunt, quod eorum reges id primi moliti sint: Sesostris, Amasis, Rhapsinates, Simandius. Diophantes Lacedæmonius, qui Antiquitatum libros quatuordecim scripsit, Syrophanem ait Aegyptium, hominem locupletissimum, filio superstitem, eius desiderio simulachrum domi cōstituisse, ad quod familiares confugerent, cum domini iracundiam furoremq; uitarent: quo modo ueniam ab hero consecuti, herulis filij simulachrum defuncti floribus & coronis acsertis, alijsq; rebus ornabant. Sed quid multa hac de re colligimus? Vesanam ac stultam Semiramidis ambitionē apud scriptores notauit, quæ ad montem Mediæ, qui Bagisthenes diceretur, suam in petra effigiem decem & septem stadiorum insculpi iusserit, quam centum uiri donis ac muneribus uenerarentur assidue, ut sacerdotes.

Cætera hoc loco quæ de simulachris apud Eusebium, Athanasium, Porphyrium, Plinium, & alios legimus, missa facio, ut sacrificia exequamur, quod nostrum est institutum: tantummodo unum hoc breuissimè addam, simulachra, seu signa illa & statuas appellemus. antiqui ex uaria materia factitauerunt, cera, sale, uitro, omnis generis marmore, creta, argilla, auro, argento, ære, ferro, chalybe, plumbo, stanno, gemmis, lapillis: item & ex uarij generis ligno, ut ex Plinio, Solino, Plutarcho, Pausania, Eusebio, alijsq; obseruamus.

Sed non ex omni quidē ligno simulachra ueteres factitasse, obseruauimus: ut & Pausanias obseruat, qui se ait animaduertisse, has tantum arbores sumi solitas, ebenum, cupressum, cedrum, quercum, simlacem, loton, buxum. his radicem oliuæ in minoribus simulachris addit Theophrastus: Plinius uicē, qui in Populonia, ait, ex ea Iouis simulachrum uetustissimū tot æuis incorruptum se uidisse. Sed cum non ex omni ligno Mercurius, ut etiam in prouerbio dicitur, fieret, præcipuè tamen ex thyia, quam Trogetem uocauit Homerus, fieri solebat, Atq; hæcenus de simulachris.

Nunc, ut rem totam complectar, sacerdotum & sacrificarum nomina breuissimè tibi commemorabo. quæ cum apud Romanos, tum apud Græcos uaria diuersaq; fuere. Verum audiendus prius est Plato, qui in eo qui Ciuilibus, uel de regno Dialogus inscribitur, ita statuit: Sacerdotum, inquit, genus esse, ut intelligat doceatq; quo pacto donaria deis & sacra sint offerenda: item qua ratione uouendum sit, quid ue boni sit à deis petendum, non enim omnia à deis temerè petenda: qua de re & gentes & nostri plura differuere, quæ huius non sunt instituti. Sacerdotum igitur nomina multa apud Græcos fuere, de quibus iam sparsim toto opere meminimus, & Iulius Pollux in Onomastico libro primo & octauo, hæc fermè collegit: *ἱερεῖς, νεωκόροι, ζακάραι, ἄνται, τελεσῆαι, ἱεροϋργοί, καθάρται, θεουργοί*: & quibus nominibus uisunt poetæ, *θυκτόλοι*. Sunt item qui in uaticinijs, & deorum oraculis reddendis fuere, *προφῆται, ὑποφῆται, μάντιες, θεομάντιες, χρισμοδοί, χρισμολόγοι, παναγῆς, πυρφόροι*. Sunt præterea *ὑπηρεταί, ὄργῶνες, τριπύραρχοι, χαλαροφύλακες, ἠνσκόοι*, alij que.

Nunc quoque de Latinis nostro more breuiter scribamus, Christianorum & Hebræorum nomina missa facientes, ut professi sumus, ne misceamus sacra profanis, primumq; de pontificibus agamus. Pontifices, qui à Plutarcho in Numa *γεφυροποιοί* græcè dicuntur, creduntur apud Romanos primum è patricijs, à Numa Pompilio secundo rege constituti, & quatuor ab initio creati: & post cum plebis potestas creuisset, quatuor alij ex plebe creati cœperunt. M. Valerius & Q. Apuleius Coss. Inter hos qui minores appellabantur, unus erat maximus & re & nomine. hic sacra omnia exscripta habebat, & obsignata: hostias, dies, ad quæ templa res diuina esset facienda, cætera denique

ni que sacra tum publica tum priuata. Pontificum uero Max. electio ipsis Pontificibus pertinebat. Erat quidem Pont. Max. iudex ac uindex contumaciae priuatorum magistratum: minorum uero Pontificum maximus is dicebatur, qui primus in id collegium uenisset: & minimus uocabatur, qui nouissimus. Pontifex uero unde sit dictus, uarie traditur, plurimi a ponte faciendo, in primisq; sublicio: quibus & graeca uox consentit, *γερουσιαστος*. hoc Varro, Alicarn. Plu. alij. Scaeuola uero, quem pleriq; sequuntur, a posse & faciendo deduxit. Rex sacrorum, qui & Rex sacrificulus dictus est, a Romanis institutus, Iunio Bruto et M. Valerio primis Coss. cum Roma reges exacti fuissent, ut Plu. in Quaestionibus tradit, propter sacra quaedam, quae per regem tantummodo celebrari decebat. Rex tamen iste Pont. Maximo subiectus erat. Huius uxor Regina sacrorum appellabatur: quae quoties sacra faceret, ex malo punica uirga, quam Inarculum uocabant, infulae loco deferebat. Haec eadem Calend. omnibus Iunoni porcum, uel agnum in regia macrabat. Cetera quae regi pertinerent, haud satis mihi adhuc comperta habentur. Athenienses certe & ipsi *Βασίλειος*, id est Regem sacrorum habebant, hac eadem religione ac potestate, qui sacris praerant Eleusinijs, Lenaeis, & quae ad lampada fiebant, & alia quaedam.

Flamines quidam a Romulo primum, quidam a Numa tres institutos dixerunt: potior tamen eorum uidetur esse sententia, qui a Romulo primum Dialectem & Martialem flamines institutos tradidere: mox, ut Varro Afferit, Numa singulis deis flamines fecit, a quibus etiam deis nominauit, ut Dialis, Martialis, Quirinalis. et deinde aucta urbe, Viminalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer, seu Falacris, Palatualis, Furinalis, Pomonalis. & ceteri usque ad xv numerum. Inter hos maximae dignationis fuit Flamen Dialis, cum caeteri discrimina suae maiestatis haberent, minimae uero dignationis, Pomonalis flamen fuit, quod Pomona leuissimo fructui agrorum praesideret, id est pomis, ut ait Festus. Dicti autem flamines, a gestatione pileorum, quasi pileamines. quidam ab infulis, quas flammas appellabant: uel a flammis, notis, uel a panis genere, quod parum constat. Alij a filo lanae, quo caput praecinctum habebat. Alij a filo quidem dictum: nam per aestate, cum propter aestum galerum gestare non possent, lini filis caput amiciebant. Nudo quippe capite sub dio esse, flamine fuit religio. Hoc autem gestaminis genus etiam Apex dicebatur. Lucanus in primo:

Et tollens apicem generoso uertice flamen.

meminit & Vergilius VIII & Seruius & Festus, & Augustinus II de Ciuit. Dei: Nam etiam, inquit, flamines instituerunt, quod sacerdotum genus adeo in Romanis sacris, teste apice, excelluit, ut tres solum flamines haberentur. Val. Max. Sulpitio inter sacrificandum apex prolapsus est. Flamen Dialis insigni ueste, & Curuli sella utebatur, & albo galero. Flamine Diali iurare non licebat, iniurato credi oportebat: cui enim sacra credita essent, ei fidem non habere, nefas existimabant. hinc ex edito praetoris uerba illa quae leguntur: Sacerdotem Vestale & flaminem Dialectem in omni mea iurisdictione iurare non cogam. Iidem singulis idibus Ioui bouem macrabant. sub diuo ungi, uel sine interualla esse, equo uehi, noctem ab urbe abesse non licebat. Dialectem coniuge defuncta Flaminio abire, bis connubio iungi nefas. Frumentum, farinam, carnem crudam, capram, equum tangere non licebat. Fabam nec tangere, aut nominare fas fuit. Tibias funebres audire, hederam attingere, aut annulum cum gemma, uel nodum habere, piaculum fuit. alia sunt multa apud auctores, Plutarchum, Gellium, & Festum, quae Flaminibus religiosa erant, sed mihi superuacanea uisa sunt, ut hoc loco recitem. Fuerunt praeterea qui Curiales Flamines dicerentur. Sed Imp. & Caesarum temporibus, qui in diuorum numerum redacti fuissent, noui Flamines creati fuerunt: ut C. Caes. dictatori, lege Antoniana, a M. Ant. lata, & M. Ciceronem secunda Philip. indignè tulisse uidemus, & post alij, ut August. Anto-

Antonianus, Marcianus, Aelianus, quod in historijs obseruamus, fuit quoque apud Romanos lex, si Flamen sacrum rite non peregisset, aut aliquo modo insigniter deliquisset, ut Flaminio deiceretur: quo modo multos deiectos historia docet. Sedenim & si maximae auctoritatis fuere Flamines, Pont. tamē Maximo dicto audientes fuere, ut cum L. Metellus Pont. Max. non est passus Posth. Flaminem Martialem Cos. a sacris discedere. & P. Licinius, & ipse Pont. Max. Q. Fabium Pictorem, Praet. Flaminem Quirinalem non permisit ire in Sardiniam. Aliae sunt historiae. Porro Flaminum ministri Flaminij dicti sunt, & ministrae Flaminulae. Flaminum uero uxores, Flaminicae dicebantur. haec ita unius uiri uxores, uti Flamines unius uxoris uiri, id est monogami fuerunt. Omnium porro rerum sacrarum administri, Camilli antiquo Hetruscorum uocabulo dicebantur, ut plenius in Mercurio dictum est.

DE POTITIIS ET PINARIIS.

Pinarius & Potitius duo senes fuerunt, quibus Hercules apud regem Euan drum ostendit. qualiter se coli uellet, scilicet ut mane & uesperis ei sacrificaret. Ab his factum est, ut Romae Pinarij & potitij Herculis sacerdotes appellarentur. Profecto itaq; primo matutino sacrificio, cum circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior aduenit, qui a potado, id est *ποτιζω*, uel a *πότος*, seu *πότιμος* dictus fuit. Pinarius postea, exis iam redditus aduenit, quare iratus Hercules statuit, ut Sinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitijs, & complentibus sacra. unde etiam Pinarij dicti sunt *ἀπὸ Πίνων*, id est, a fame: nam senem illum Pinarium constat alio nomine fuisse nuncupatum. hinc est, quod Vergilius tantum Potitij commemorationem facit:

Primusq; Potitius ibat.

Historiam T. Lilius in primo exequitur. Hoc modo haec duae familiae, longo tempore Herculi rem sacram fecere, donec auctore Appio Claudio gens Potitia, sacra Herculis in mancipia transfuisset, qua tempestate 12 familiae eius fuerant, puberes omnes ad 30, intra annum cum stirpe extincti sunt. Postea empti de publico serui, officium exercuerunt. historiam hanc aliquanto secus Festus recitat. ait enim, Appium Claudium 50. millia aeris grauis his dedisse, si seruos publicos edocerent ritum sacrificandi: quo facto, Potitij cum essent ex familia numero 12, omnes interierunt intra diem 30.

ARUALES Fratres. Acca Laurentia Romuli nutrix, consueuerat pro agris semel in anno sacrificare, 12 eius filijs sacrificium praecedentibus. unde cum unus mortuus esset, propter nutricis gratiam Romulus in uicem defuncti se succedere pollicitus est. unde & ritus processit, cum 12 deinceps sacrificare & Aruales dici fratres: sicut Rutilium Geminum in libris Pontificalibus memorasse, ait Fulgentius ad Chalcidum. Varro, Aruales fratres propterea dictos scribit, ut fruges ferant arua. Romulo uero in eo sacro Accam Laurentiam dedisse ferunt spiccam coronam, quae uitta alba colligata fuit: id quod & Plin. testatur.

Augures, & eorum collegium, summo in honore habitos legimus, non modo apud Romanos, sed & apud Graecos, & Barbaros plerosq; nam Chaldaeos primum, & Pisidas, ac Cilices, dein Hetruscos & Graecos, mox Latinos & Romanos augurandi disciplina excelluisse accepimus. & Augures quidem tres prius Romae fuere, propter tres ipsius tribus, Luceres, Rhamnenses, Tacienses: mox uno addito quatuor extiterunt. Sed cum post plebs admissa esset in partem honorum urbis, quinque plebei Augures creati, & patricij quatuor, atque ita nouem numero fuere, idque M. Val. & Q. Apuleio Coss. Romani igitur nihil nisi auguratio inchoabant. Locum uero augurij ita fuisse legimus: Templum augur constituebat, uersus orientem sedebat, capite uelato erat: lituum, id est, incuruum baculum dextra manu tenebat, quo in caelo regiones diuidebat, et quae auguria ueniebant praedicebat. Si laeua fuissent, qua parte est septentrio, felicia pronuncia-

bat: illa pars propter altitudinem prospera putabatur. A dextera parte meri-
dies, parum fausta & infelix credebatur, quia locus est depressus. plura Livi-
lib. primo, Dionysius Alicarn. lib. secundo, Plut. in Probl. & in Vitis, Val. Ma-
ximus, M. Tullius de Diuinatione, Varro, & alij. Illud non ignorandum, quod
Plut. notat in Causis: quod ubi sacerdotes in iudicium acti, aut damnati foret,
alter substitutebatur: Augures uero non ita. nam quamdiu uiuerent, eodem or-
dine persistebant. causam ibidem ascribit.

Salios XII Marti Gradiuo, ut ait Livi-
us in primo, legit Numa Pompilius,
dicti uero, uel a Salio uiro quopiam Samotrace, uel Mantineo: uel potius a salt-
endo, id est saltando, id quod in comitijs facere quotannis Salij solebant. Sane
non Romani solum in sacris quibusdam saltationibus & hyporchematibus
utebantur, sed aliae omnes ferme nationes. nam ut scribit Athenaeus, & Lucianus,
deis peculiare suae fuerunt saltationes. quin nulla sacra in Delo fiebat,
quibus non esset adhibita saltatio: nec ab Orpheo ac Musaeo ulla instituta sa-
cra fuisse constat, sine saltatione. Indi mane & uesperum cum saltatione Solem sa-
lutabant. Longus sum, si uelim omnes recensere.

Salij igitur, ut ad Romanos redeam, uersiculoribus tunicis ornati, per urbem
tripudiantes, carmina Saliaria appellata canentes pergebant, succincti aeneis
baltheis, togis nexis fibulis, quas trabeas uocabant, in capite pileos gestabant di-
ctos apices, accincti gladijs, dextera lanceam aut uirgam ferebant, laeua peltam Thra-
ciam, quod Ancyle dicebat: hoc est, circum ancisum, id coelo lapsum in Nume
regiam existimatum, ad cuius formam numero summa arte confecit Mamurius arti-
fex, nulla alia mercede ex opere contentus, nisi quod in fine sacri, Mamurij no-
men accineret. Lege cautum erat, ut Salij liberi essent, & indigenae, & quorum u-
terque patres uiueret, & cuiuscumque Fortunae pauperes, aut diuites. Proditum histo-
ria est, Tullium Hostilium regem numerum duplicasse & eorum perinde collegium
adauctum. haec ex T. Livi in primo ab V. C. Plu. in Numa, Val. Maximo in pri-
mo, Dionys. Alicarn. in secundo, item & grammaticis Seruio & Acrone, alijsque.

Foeciales, & Patres Patratos ideo simul conscribimus, quod Pater patratus
ex Foecialibus unus id muneris obire solebat. aliqui tamen seorsum describunt.
Plut. quidem in Causis Ro. Patrem patratum maximum haberi Foecialium sacerdo-
tum ait, qui foederibus faciendis praerant: & ille pater, & hi filij dicebantur. hos
quoque Plut. suo tempore apud imperatores in precio fuisse ait. Foeciales autem di-
cti, quod fidei publice inter populos praesentent: uel a foedere faciendo, seu feri-
endo. Pater uero patratus, a patrando dictus, id est a faciando foedere in quo
tantum praesententur. Per hos ergo fiebat, ut iustum conciperetur bellum, &
ut foedere fides pacis constitueretur. hoc instituisse dicitur Numa, cum inden-
dum esset bellum Fidenatibus, quod scribit Pomp. cum tamen eorum usum apud
Liuium non uideamus ante Hostilij tempora fuisse. Plinius tamen, seu quicumque
alius fuit qui de Viris illust. scripsit, Ancum Martium ait ius foeciale, quo legati ad
res repetendas uterentur, ab Equiculis transtulisse, quod prius (ut ferunt) Hestius
excogitauit. Mittebantur autem Foeciales, priusquam bellum conciperetur, ad res re-
petendas: et si non impetrabant, bellum postea indicebant. Nam unus foecialium,
qui patrem patratum faciebat, ex ipsis foecialibus electum, sacris uestibus ornatus
ad auctores iniuriarum procedebat: et priusquam urbem intraret, ianitorum, uel
alium quempiam obuium alloquebatur imprecationibus quibusdam. inde in fo-
rum pergebat, & cur uenisset edifferebat: tempus ad consulendum dies aliquot,
ut alibi dicam, dabat. si per hos dies res infecta esset, deis coelestibus manibusque
in uocatis abibat, ad senatumque omnia referebat: senatus, quod iustum piumque fo-
ret, statuebat, Foecialemque ut bellum indiceret, dimittebat. Quibus uteretur uer-
bis, & qua caeremonia, a me alibi relatam est. Foecialium sacra uiolare nefas erat. Fa-
bius cum uiolasset, urbs ideo a Gallis capta credita, Nonius Marcellus: Foecia-
les,

les, inquit, apud ueteres Ro. erant, qui sancto legatorum officio ab his qui aduer-
sum Po. Ro. aut rapinis aut iniurijs hostili mente commouerant pignora, facto
foedere iure repetebant: nec bella indicebantur. quae pia uocabant, priusquam
fuisset quid Foecialibus denunciatum. Varro de uita Po. Ro. lib. secundo: Itaque
bella & tarde & nulla licentia suscipiebant, quod bellum nullum nisi pium puta-
bant geri oportere. priusquam indicerent bellum, ijs a quibus iniurias factas
sciebant, Foeciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos oratores uoca-
bant. alia praeterea Nonius & Festus tradunt. nos haec pro re satis.

De Gallis Magnae matris Ideae, cum satis superque in ipsius deae descriptio-
ne, de quo omni eius ferè caeremoniarum ritu dixerim, non est cur hoc loco plu-
ra repetam.

Duumuiri sacrorum a Tarquinio Superbo instituti fuerunt, qui soli sacros
libros inspicerent, & Carmina Sibyllina: deinde cum plebs creandos esse ex
suis instaret, ex patricijs & plebeis x creati sunt, & inde xv, qui eos libros in-
spicerent: atque ita ad xv uiros sacrum deuenit, quibus & aliquando data cura
corrigenorum fastorum. Sed si de his plura cupis, post caeteros nostrum se-
cundum de hist. poetarum dialogum, si uacabit, legito, quo loco de Sybillis
abundè scripsimus.

De septemuiris Epulorum sic a Pomponio scriptum inuenimus: Veteres (in-
quit) Pontifices, ut ait Cicero in 3 de Orat. propter multitudinem sacrificiorum tres
epulones esse uoluerunt, ut ludorum epulare sacrificium facerent. Id sacerdo-
tium antiquum fuisse constat: sed de gratia nondum mihi plane compertum. Epu-
lonum numerus auctus fuit, duoque tribus additi, adeo ut quinque fierent epulo-
nes aliquo tempore: sed postea theatralium ludorum atque Circensium ambitu
one ad vii usque producti. Excusabatur septemuir Epulorum filia a Vestali uo-
catione. Est Romae pyramis Cestij, in qua ita inscriptum: Opus absolutum die-
bus cxxx. ex Testam. C. Cestij Corn. Tri. pl. Septem Viri Epulorum. Epu-
lonos, ait Festus, dicebant antiqui, quos nunc epulones dicimus. Datum est
autem his nomen, quod epulas indicendi, Ioui caeterisque deis potestatem ha-
berent. unde etiam sacra mensa dicebantur, de quibus Arnobius in secundo:
Sacras, inquit, facitis mensas salinorum appositu, & simulachris deorum.

Titij sodales sacerdotes extra urbem habitabant, & in tugurijs certa augu-
ria seruabant, quoniam ad id deputati a Pont. erant. nomen inditum est ab a-
uibus, ut Varro ait, quas in augurijs certis obseruare solebant. horum memi-
nit & Lucanus:

Et doctus uolucres augur seruare sinistras,

Septemuirque epulis festus, Titijque sodales.

De Lupercis, copiose paulo post in Lupercalibus agemus: item de Po-
pis, alijsque.

Tutulos, ait Varro in Pontificalibus, sacerdotes dici breuium deorum. Nu-
ma uero Pompilius, & ipse de pontificalibus scribens, Tutulum dici ait pal-
lium, quo sacerdotes caput tectabant, cum ad sacrificium accessissent. sicut &
Vergilius ait:

Et capita ante aras Phrygio uelatus amictu.

Lege ad Chalcidium Plac. Fulgentium.

Curionem etiam Romani interdum pro sacerdote posuere. Curiones, in-
quit Varro, dicti sunt a curijs, qui faciunt ut in his sacra fiant. Festus: Curionum
aes, ait, dicebatur, quod Curioni dabatur ob sacerdotium curionatus. Arnobi-
us lib. primo aduersus Gentes: Iupiter ille Capitolinus huiusmodi potestatem
dedit, Curionem autem Pontificem maximum, quinimo Dialem, quod eius
est, flamine isto iure donauit. & Ouid. in Fastis:

Curio legitimis tunc Fornacalia uerbis

Maximus indixit. Curia etiam aliquando pro templo sumitur. id ostendit Ouid. qui lo cum ubi Cæsar occisus est, nunc templum, nunc curiam appellauit. Sed certè curia sacrata fuit. Videtur Dion. Alicarn. in 2. hos designare, cum ait: Duces curiarum factos esse sacrificulos à Romulo imitato Græcorum consuetudinem, apud quos instituta fuere prytanea, in quibus sacra fiebant ab ijs qui prytanes dicebantur.

Cupentus porrò lingua Sabinorum sacerdos uocabatur, quod notat Seruius, hinc Vergilius lib. Aeneid. 12. uidetur nomen deduxisse, cum cecinit:

Nec Di texere cupentum.

Postremò quoniam Orgeones, & Chalazophylaces, & Pyrrhoros supra memorauimus, & Latinis parum noti uidentur, hoc loco exponam. Orgeones ergo dicebantur sacerdotes, qui deorum honori, aut heroum conveniebant: ab Orgijs, ut putatur, dicti: id est, sacris mysterijs. uel à uerbo ὄργιαζω, id est sacrifico, & sacra instituo: uel quia inter sacrificandum ὄργισσι τὸ χεῖρε, id est porrigant & extendant ambas manus. Putant alij, quod in Orgadibus, id est terris alicui deo sacris, uel lucis rem diuinam facerent. hi & Orgiastæ dicuntur.

χελαιοφύλακες uerò sacerdotes à Græcis dicebantur, qui grandines cum instaret, specularentur. hi enim agni uel pulli sacrificio auertere credebantur. Sed si agnus uel pullus abfuisset, digitum graphio stilbue feriebant, atque inde fuso sanguine litabant. hos autem à Cleone institutos legimus.

πυρφόροι, id est igniferi, sacerdotes fuere, qui ante alios ignem in sacrificijs inferebant. hi etiam in prima acie prodire cum face & corona solebant, nec à quoquam uiolari fas erat, ut fœciales apud Latinos. horum meminit & Pollux.

Pastophori etiam apud Aegyptios & Græcos sacerdotes leguntur, dicti uel à πάσσω, id est thalamo: uel à uelste, seu uelo. Apuleius sic Isidis sacerdotes uocat. Sed & Venus Pastophoros uocata est, ut suo loco à nobis proditum est.

His ita de templis, aris, & sacerdotibus, præmissis, eam tibi sententiam primum subsignabo, quam de deorum hominumque honore ac cultu protulit apud Alexandrum Callisthenes Olynthius, auditor & propinquus Aristotelis. Cum enim Anaxarchum, suadente Alexandro audiisset, ut diuinos honores oblatos susciperet: tum mox ille, pulcherrimam distinctionem diuinorum humanorumque honorum fecit, itaque definiit: Ad deos (inquit) Alexander, pertinent templa, itaque, luci, sacrificia, libationes, diuini item hymni: laudes uerò hominum sunt: & quidem salutari homines à salutantibus, & osculari mos est: diuinitas autem, quoniam in cœlestibus sedem habet, neque fas est ut à mortalibus contingatur, propterea adorationibus sacrificijsque colitur. Deis præterea, ait, chori & pæanes, cæteraque id genus concinuntur: neque enim mirum uideatur, quod alij alijs honores & cultus superis instituti sint, cum & heroum quoque honores à deorum cultu differant. non itaque decet hæc confundi, & mortalem quempiam per honorum excellentiam humanum supra modum extolli. pessime enim id fieri uidemus, si deis & hominibus par honor afferatur. Atque hæc quidem apud Arrianum philosophus Callisthenes disseruit. Erant ergo, ut uides, apud gentes distincti honores & cultus: alij quidem deis, alij heroibus, & item alij hominibus. nam heroibus mos fuit rem sacram ad occidentem uersus fieri, deis uerò ad orientem: ut Pindari Græcus interpres notat, & ipse in hoc alibi pluribus ostendi.

Nunc uerò attende, quæ uaria obseruauerim de sacrificiorum uocabulis. ne de re instituta, aliqua tibi (pro ut facultas tulerit) prætermisisse uideri possim. Neque enim ego nunc rem ad Platonis legem redigo, quin in Legum lib. octauo, singulos deos singulis anni diebus, totidemque sacra fieri mandauit, ut unus aliquis semper ex magistratibus deorum alicui, aut dæmonum pro ciuitate, pro seipsis, pro rebus suis sacrificaret. Sed ad instituta ut plurimum Romanorum

horum & Græcorum deduco. Erat ergo sacrificium, quod etiam erga deos officium, quod ritè rei diuinæ faciendæ causa impendebatur. unde & Sacrificare uerbum, quod (ut inquit Socrates in Euthyphrone) est munera deis offerre: ut uouere, à deis petere. Heraclitus uerò sacrificia medicamentum nuncupabat, quod à morbis animi expurgare possent. Sacrificium, inquit Isidorus, est uictima, & quæcumque in ara cremantur, seu ponuntur. omne autem quod deo datur, aut dedicatur, aut consecratur: quod dedicatur, dicendo datur, unde & appellatur. Hinc errant, qui consecrationem, dedicationem putant significare. Immolatio ab antiquis dicta à mola, de qua suo loco agemus: uel, ut putat Isidorus, quod in mole altaris posita uictima cederet, unde & macratio post immolationem erat, ut paulo post ostendat. Sedenim appellamus & sacrificium, sacrum: ut sacra facere: ut & illud quod dicitur, inter sacrum & saxum, & rem sacram, & rem diuinam, & alia, de quibus sparsim suis locis agemus. Sunt & sacrificia alia publica, quæ pro populo fiebant: quæ & popularia sacra dicta sunt, ut ait Labeo, quæ omnes ciues faciebant. hæc & certis familijs attributa fuerant, ut Fornacalia, Palilia, Laralia, ut ait Festus. Alia erant priuata, quæ pro singulis hominibus & familijs agebantur, ut Varro & Festus docent. Fuerunt item sacra quæ Peregrina dicebantur, de quibus Sex Pomp. Peregrina, inquit, sacra appellabantur, quæ aut euocatis deis in oppugnandis urbibus Romam fuerant delata, aut quæ ob quasdam religiones per pacem erant petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcia Cereris, Epidauri Aesculapij, quæ colebantur eorum more à quibus sunt accepta. Itæ alia statæ erant sacrificia, quæ certis diebus fiebant, quæ & Stata sacra dicebantur, ut in primis apud poetas uidemus: Cato in ea quam scripsit de Lucio Vecturio, de sacrilegio commissio, cum ei equum ademit: Quod, inquit, tu quantum in te fuit, sacra statæ, solennia, sancta deseruisti. Festus, Macrobius, & Lactantius grammaticus. Alia erant Solennia, quæ omnibus annis præstari solerent, ut ipse tradunt. Hæc eadè & Anniuersaria dicebantur, quæ annua sacra à Vergilio in VIII. Aen. dicta sunt. quo loco sic Seruius: Annua, inquit, quæ differre nefas: Anniuersaria ideo non differuntur, quia nec iterari possunt. nam Calendaria, si qua fuerint ratione dilata, possunt repeti, nec piaculum eorum intermissione committitur. Ceremoniæ uerò sunt, ritus sacrificiorum, à populis Italiæ dictæ: uel à carêdo, ut alij putant. Vnde Val. Max. immò M. Tullius, in ea oratione quæ de Aruspicum responsis inscribitur, nam ex ea sunt uerba desumpta: Maiores statas sollemnesque ceremonias, pontificum scientia: bene gerendarum rerum auctoritatem, augurum obseruatione: Apollinis prædictiones, uatum libris: portentorum depulsa, Hetrusca disciplina explicari uoluerunt. prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur, cum aliquid commendandum est, precatione: cum exposcendum, uoto: cum exoluendum, gratulatione: cum inquirendum, extis, uel sortibus: impertito cum solemnibus ritu peragendum sacrificio, quo etiam ostentorum ac fulgurum denunciations procurantur. Quæ uerba si quis rectè perpendat, totam ferme rationem uotorum & sacrificiorum comprehendunt, atque ideò à me hic tibi sunt recitata. Illud etiam sanè significandum duco, quod denariæ quædam dicebantur ceremoniæ, & triceniariæ, quibus sacra adituris decem continuis rebus, uel triginta certis quibusdam rebus carêdum erat, ut Festus notat. Græci quoque, ut ex Polluce, alijsque colligimus, uarijs uocabulis rem diuinam uocabant: inter quæ hæc sunt. θυσία, quam Porphyrius, & grammatici quidam dictam existimant, quod mortaliu primè ex combustis arboribus thymiasin, id est euaporacionem & suffitum deis impendere soleret, & à thymiasin thysiam deriuatam uolunt: hinc & Orpheus hymnos deis cum thymiamate & suffitu cecinit. Quidam à θυω, hoc est sacrificio deducunt, unde etiam thys. Sanè quidam thure primum sacrificari ceptum prodiderunt. Libanum quippe puerum legimus sacrificijs deditum, inuidia interemptum, in cognominem plantam deum miseratione mutatum, qui

Græcè *λίβη* id est thus dicitur. hinc & *δυνδρολίβαυ*, ipsa thuris plāta. Historiam latius explicat in Geoponico Heron, seu Constantinus. Arnobius tamen negat, apud uetustiss. thus in sacris fuisse, quod alibi dicam. A Thyfia, Buthyfia deducitur, quam uocem & latini usurpant, ut Tranquillus in Nerone. Est & uerbum *βυθίειν*, id est bouem immolare, uel maiore uti sacrificio. quo uerbo Aristophanes in Pluto usus est. Grammatici à *βυ* particula intentiua deriuant, ut *βάλισμα*, *βύσσομα*, *βύπνομα*, cum magnam famem, ficum & sitim significare uolunt. Athyfia etiam Acapnatifia Luciano dicitur, & Athenæo, quæ sine fumo sunt sacrificia, & perinde exigua: qualia sunt inopum, quibus non esset uictimarū copia. Dicuntur & sacrificia Orgia, quæ (ut Seruius scribit) omnia apud Græcos sacra significāt, ut ceremoniæ apud Latinos. sed abusiue, inquit, sacra Liberi Orgia dicebantur, dicta à *πὸ τῷ ὄργῳ*, id est à furore: uel à *πὸ τῶν ὄρων*, id est à montibus: nam præcipue in montibus celebrabantur. Vergilius:

Qualis commotis excita sacris

Thyas, ubi audito stimulant Trieterica Bacho

Orgia, nocturnusq; uocat clamore Cithæron.

Græci quidam Orgia dicta tradunt à *πὸ τῷ ἄργῳ*, id est ab arcendo, quod à sacris profani arceri debeant. hinc *ὄργιαίω*, & *ὄργιαίωμα*, rem diuinam facio: & *ἐφοργιαίω*, expio, & ad sacra suscipienda præparo. Sacrificium præterea *ἰδρυγίη* dicitur, *τέλει* & *τελετή*, & numero plurali *τέλει*. unde & *τελεία ἱερά*, sacra eximia, & quæ ampliora sunt, & sanctiora appellabantur. *τελετή* quoque, pro mystica & sacra celebritate. quidam utrunq; à *πὸ τῷ τελεῖν* deriuant, quod perficere ac impendere significat, quod in sacris multa impenduntur ac profunduntur. hinc & *τελετήριος* is dicitur, qui religionis alicuius est conditor, quo nomine CHRISTVS à Dionysio uocatur. hinc & *τελετήριον*, locus ubi mysteria & sacra peraguntur. hinc Polyteles, qui multa: & Euteles, qui bene & frugaliter expendunt. Vocatur item sacrificium *θύμα*, *θυκλή*, *ἱεράτρου*, alijsq; multis nominibus ut quæ deis propria & pecuniaria, ut *παμίλια* Osiridis, *θεομοφώρια* & Demetria Cereris, & Aphrodisia Veneris, Dionysia Bacchi, Panathenæa Mineræ, ceteraq; quæ his Syntagmatibus commemorauī. Atq; hæc quidem de Græcis. Illud uerò à Latinis quibusdam traditum inuenimus, uictimam ab hostia differre: idq; uolunt ab Ouid. in Fastis significatum his duobus uersibus:

Victima, quæ cecidit dextra uictiçe, uocatur:

Hostibus à uictis, (uel ut in alijs legitur, domitis)

Hostia nomen habet. Quod discrimen cum alijs, tum in primis Isidorus & Seruius uidentur agnoscere, sed ab auctoribus certè confunduntur. Festus alicubi hostiā ab antiquo uerbo hostio deriuat, quod est ferio. licet idem alibi ita scribat: Hostia sacrificium, quod Laribus immolabant, quod ab illis Hostes arceri putabant. Cæsar de bello Gallico: Hostiæ omnibus locis immolabantur. Hostiæ, ait Isidorus, apud Veteres dicebantur sacrificia, quæ fiebant antequam ad hostem pergerent: Victimæ uerò sacrificia, quæ post uictoriam deuictis hostibus immolabantur. & erant uictime maiora sacrificia, quam hostiæ. Alij uictimam dictam putauerunt, quod uictus percussa cadebat: uel quod uincta ad aras ducebatur. hæc Isidorus. Athenæus porro lib. Dipsosoph. viii. plura ex pluribus auctoribus exequitur, cur & quomodo sacrificia instituta sint. Qui uerò primus animal occiderit, Hyperbius dicitur, Martis filius: qui boues, Prometheus. Sed certè de Prometheo hæc apud Hyginum in Astronomico poëtico leguntur: Antiqui, inquit, cum maxima ceremoniâ deorum immortalium sacrificia administrarent, soliti erant totas hostias in sacrificiorum consumere flamma. itaq; cum propter sumptus magnitudinem sacrificia pauperibus non cōtingerent, Prometheus, qui propter excellentiā ingenij miram, homines finxisse existimatur, recusatione dicitur ab loue impe-

impetrasse, ut partem hostiæ in ignem conijcerent, partem in suo consume-
ret usui: idq; postea consuetudo firmavit. quod cum facile à deo, non ut ab homine auaro impetrasset, ipse Prometheus immolauit tauros duos: quorum primum iocinora cum in ara posuisset, reliquā carnem ex utroq; tauro in unū compositam, corio bubulo textit: ossa autem, quæ circum fuerūt, reliqua pelle contacta, in medio collocauit, & Ioui fecit potestatem, ut quam uellet earū consumeret partē. Iupiter autem etsi nō pro diuina fecit cogitatione, nec ut deum decebat, omnia qui debuit antè prouidere, sed quoniā credere institutum historijs, deceptus à Prometheo, utrunq; putans esse taurū, delegit ossa pro sua dimidia parte. itaq; postea in solemnibus & religiosis sacrificijs carne hostiarū consumpta, reliquam, quæ pars fuit deorum, eodem igne comburūt. hæc Hyginus in Astronomico poëtico, & multo ante Hyginū Hesiodus in Theogonia. ex quorum uerbis facile intelligas, quod scribit Lucianus in dialogo Iouis & Promethei, cum ait: Nam quibus me ipsum decepsisti in distributione carniū, ossa pinguedine obducta modò apponens, & meliorem partē tibi ipsi referuans: & cetera. Legimus tamen primos Athenienses bobus in cibis non abstinuisse, ut Theon prodit. id etiā Paus. tradit in Eliacis, ueteres solitos fuisse hostiā, per quam aliquis iurasset, nō amplius inter edulia & cibaria homini apponere. unde Homerus præconem inducit, aprū in mare proiecisse, per quem Agamēnon iurauerat, Bryseida sui esse lecti expertē. Sanè notandum est, antè quos totā uictimā prius incēdisse, ut supra ostēsum est, unde illa sunt adhuc uocabula, Holocautoma, & Holocautoma, & Holocauton. de quib; sic etiā Isidorus: Holocautū, inquit, sacrificiū illud, quod totū igne cōsumitur, dū offertur. Antiqui enim, dum maxima sacrificia administrare solebāt, hostias totas in sacrorum consumere flamma solebant. Sed reliqua prosequamur de Hostijs.

Præcidaneæ hostiæ dicebantur, quæ ante solemnia sacrificia pridie mactabantur. Festus: Præcidaneam porcā dicebāt, quam immolare antè erant soliti, quam nouam frugem inciderent. Idem, Præcidaneæ agna uocabatur, quæ antè alias cēdebatur. Itē porca, quæ Cereri mactabatur, ab eo qui mortuo iusta non fecisset: id est, glebā nō iniiecisset. Cato quoq; de Rustica: Thure, uinō, Iano, Ioui, Iunoni præfato: priusquā porcam fœminā præcidaneam immolari præcipit. quo facto, subdit postea, Porcā præcidaneam immolato, &c. Sed hac de re audiendus est Gellius: Præcidaneæ, inquit hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solemnia pridie cēdebātur. Porca etiam præcidaneæ appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, si qui familiā fœnestam aut non purgauerāt: aut aliter eam rem, quam oportuerat, procurauerant. Sed porcam & hostias quasdam appellari uulgò, notum est. Ferias præcidaneas dici, id opinor à uulgò remotū est, propter ea uerba Attei Capitonis ex lib. quinto, quos de pontificio iure composuit: Coruncanio Pont. Max. feriæ præcidaneæ in atrum diem inauguratę sunt. Collegium decreuit, non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent. hæc Gellius. Videndum an rectè apud Festum Præfa porca dicatur, pro præcidaneæ. Festi hæc sunt uerba: Præfa porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familie purgandę gratia Cereri immolabatur, quod pars quedam eius sacrificij fit in conspectu mortui, etus cuius funus instituebatur. Dicebatur etiam hoc genere sacri Piaculus Porcus, ut docui alibi ex Catone de Re Rust.

Succidaneæ hostiæ dicebantur, e litera per morem compositi uocabuli in i literam cōmutata, ut idem Gellius scribit: id quod & in Præcidaneis accidisse uidemus. nam quasi succidaneæ & præcidaneæ appellatę sunt. Et succidaneæ quidem dictæ, si primis hostijs litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cēdebantur, quæ quasi prioribus iam celsis, luendi piaculi gratia subdebantur & succidebant, ob id succidaneæ nominatę, litera i tractim, hoc est productiē pronuntiata, Audio, inquit Gellius, quosdam eam literam in hac uoce

uoce barbarè corripere. Idem Gellius S. C. affert, quod factum fuit M. Ant. A. Posthumio Coss. tale, quod C. Iulius L. F. pont. nunciauit in sacrario in regia hastas Martias mouisse. De ea re ita censuerunt, ut M. Ant. Cos. hostijs maioribus Ioui & Marti procuraret, quod cæteris deis, quibus uideretur, placandis, uti procurasset, satis habendū censuerunt: si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet. Hactenus S. C. Plautus in comœdia Epidicus inscripta, Menpiacularem oportet fieri ob stultitiam tuam, ut meum tergū stultitiæ tuæ subdas succidaneum. Illud de succidaneis scribit Seruius in VIII. Aeneid. com. mē. In omnibus, inquit, sacris foemini generis plus ualere uictimas: deniq; si per marem litare non poterat, succidanea dabatur foemina: si autem per foemina non litassent, succidanea adhiberi non poterat. Videtur Vergilius in III. Aeneid. succidaneum sacrificium innuere, cum ait:

Rursum in secessu longo, sub rupe cauata,
Arboribus clausi circum atq; horrentibus umbris,
Instruimus mensas, arisq; reponimus ignem.

quo loco Seruius: Sanè sciendum, inquit, iterationem hanc fieri secundum ritum sacrorum. nam displicuisse prima, ex prodigijs indicatur. quidam etiam has auctas hostias dixerunt: quoniam cum primis hostijs non litatum esset, tunc & alia addebantur, quoad litatum esset. Suet. circa Perusiam sacrificio non litante, augeri hostias imperauit. Legimus quoque, Paulum Aemilium sacrificantem non litasse, usq; ad xx hostiam. in xx uerò prima apparuisse signa, quæ uictoriam pollicebantur. hinc & apud Græcos prouerbum factum, ὁ δὲ πρῶτος ἀμύδωνος, quod in sacrificijs secunda meliora sint. nam ut dictum est, si priora non bona apparuissent, ad secunda conuertebantur meliora. meminere & Plato & Hesychius.

Eximiae hostiae. Eximij, ait Macrobius, in sacrificijs uocabulum, non poeti- cum epitheton, ut aliqui putant, sed sacerdotale nomen est. Veratius, uel Veranius, ut aliqui legunt, in pontificalibus quæstionibus docet, Eximias dictas hostias, quæ ad sacrificium destinatae eximebantur e grege: uel quod eximia specie, quasi offerendæ numinibus eligerentur. hinc Vergilius ait:

Quattuor eximios præstanti corpore tauros. quo in loco ait Macrobius, Eximios, quod eximuntur: quod uerò lecti, præstantes corpore dictum est. Donatus quoq; Eximia pecora dicuntur, quæ a grege excepta sunt ad usus dominorum suorum, ut uberius pascantur. Sed proprie eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti, liberius pascuntur. Etenim boues qui ad hoc electi sunt, egregij, uel eximij dicuntur: & oues lectæ, ut Vergilius:

Maectant lectas de more bidentes. Idem:

Quattuor eximios præstanti corpore tauros. hæc Donatus.

Ambiguae oues in sacris quæ dicerentur, Bebius Macer, qui Fastos dierum scripsit, ostendit. ait enim, Iunoni eas quæ geminas parerent, oues sacrificari cum duobus agnis, altrinsecus alligatis: & has ambiguas uocatas, quasi ex utraque parte agnos habentes. quæ sententiâ est secutus Placides Fulgentius ad Chalcidium. Varro tamē de Ling. lat. Abigenā bouem dictam ait apud Augures, quam circum alia hostia constituebantur. Videtur innuere, quod circum agerentur: ut Ambustum, inquit, quod circum uctum est: & Abagium, quod adagium dicitur, litera mutata. Idem Varro alibi, Aruigem in hostijs scribit, quæ cornua habeant, & quorum exta uerū coquantur, quod aliam planius dixi.

Haruga, uel ut alij, Aruga, sine afflatu, ab ara, hostia est, auctore Donato. alij ab hara, in qua includebatur. apud Festum tamen legimus: Hariunga dicebatur hostia, cuius adhærentia inspiciebantur exta.

Cauiares hostiæ dicebantur, ait Festus, quod Cauiariæ, id est, pars hostiæ cauda tenus duceretur, & ponebatur in sacrificio pro collegio pontificum quinto quoq; anno.

Prodigiæ hostiæ dicebantur, quæ consumebantur, ut Veranius & Festus scribunt. unde & prodigi dicti. Prodigiæ uero Iupiter etiam legitur, cui Plautus mola falsa & thure comprecari ait.

Bidentes hostiæ quæ dicerentur, uariè proditum est. quidam oues tantum, alij & uerres, alij alia. de quib. sic Seruius apud Macr. lib. VI. Sat. De bidētium, inquit, numero dentium, quem grammaticus ille opinatus est, reprehendendus a me nō est, cū ipse iam riseris: uerū procurandū mihi est, ne illud obrepat, quod bidētes epitheton sit ouium, cum Pomponius egregius Attellanarū poeta in Gallis trāsalpinis hoc scripserit: Mars tibi uoueo facturū, si unquā rediero, bidente uerre. P. uerò Nigidius in lib. quæ de extis cōposuit, Bidentes appellari ait, nō oues solas, sed omnes bestias bimas: neq; tamē dixit, cur ita appellarentur. Sed in cōmentarijs ad ius pontificū pertinentibus legi Bidentes primò dictas, d litera ex superfluo, ut sæpe assolet, interiecta: sicut pro reire redire, & cætera. hinc idem, ut putatur, Seruius lib. quarto Aen. super eos uersus:

Principio delubra adeunt, pacemq; per aras

Exquirunt, maectant lectas de more bidentes. Bidentes autē, inquit, dictæ sunt hostiæ, quasi biennes, quia neq; minores aut maiores licebat hostias dare. sunt enim in bestijs, uel ut alij legunt, ouibus, duo eminentiores dentes inter octo, qui non nisi circa bimatum apparent, nec in omnibus, sed in his quæ aptæ sacrificijs inueniuntur. Prosequitur Seruius apud Macr. Ergo bidennes primum dictæ sunt, quasi biennes: & longo usu loquendi corrupta est uox, & ex bidennibus bidētes dictæ. Hyginus tamen, qui ius pontificum non ignorauit, in quarto lib. quos de Vergilio fecit, Bidētes appellari scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiore transcendisse constaret ætatem. hoc idem quod Macrobius, Gel. antè dixerat lib. Noct. Attic. XVI. ubi etiā fatui atq; arrogatis grammatici ridet insolentiam, putantes de ouibus tantum dici bidentes, propter eos Vergilij uersus in VII. ut puto Aen. Centum lanigeras maectabat ritè bidentes, hoc idem quod Gellius & Macr. Non. Marcellus tradit de proprietatibus rerum.

Fuerunt & Ambaruales hostiæ, de quibus paulo post in Ambaruali sacro, & Amburbio agemus.

Sed reliqua de hostijs breuiter afferamus. Trebatius lib. primo de religionibus, Hostiarum in primis genera duo fuisse docuit: alterum, in quo uoluntas Dei per exta disquirebatur: alterum, quo sola anima deo sacrabatur. unde & animales hostias uocabant, id quod retrò copiosius ostendam. In his ipsis hostijs, uel animalibus, uel consultatorijs, ut ait Macrob. quædam fuere, quæ iniuges hostiæ uocabantur: id est, quæ nunquam domitæ ac iugo subditæ fuerunt. Harum & Vergilius meminit:

Nunc grege de intacto septem maectare iuuenos

Præstiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit:

Et intacta totidem ceruice iuuenas.

Manilius Chrestus in lib. quæ de Deorū hymnis scripsit, ait Mineræ iniuges boues sacrificari solitas, id est, iugum quæ nunquā tulerunt: illa uidelicet causa, quod & uirginitas iugū nesciat maritale, & uirtus nunquā sit iugo prementī subiecta. Idē quod & Placides Fulgentius repetit, in eo quæ scripsit lib. ad Chalcidium. Cætera quæ de hostijs dici possent, suis locis in Deis ascripsimus. Quare iam par est, ut transeamus ad sacrificiorū & celebritatum pleraque nomina, quorum apud auctores frequens est mentio, ut nostro studio harum rerum studiosis inquirendi laborem in tui gratiam adimamus, atq; ab Amburbio exordiemur.

Igitur Amburbium, quod & Amburbale sacrum dicebatur, sacrificium fuit, quoties

quoties urbs lustrabatur. id uerò fuit mos fieri, cū prodigiū aliquod urbi minari uideretur, & tædis aut uictimis expiari conueniret, nonnunquam & sulphure & aqua. Sed & ouis combustis urbem uel totam, uel partem lustrabant: unde etiam Nouēdiale sacrum institutum fuit, quod dupliciter actum apud Romanos obseruauimus. uno modò, cū defunctis parentabāt, seque lustrabant, ut in Sepulchralibus docui: altero, cū prodigiū aliquod accidisset, quod nouendiali sacro expiare solebant, ut est frequēter cū apud alios, tum maximè apud Liuium obseruatum. ita uerò perficiebatur, ut uideo doctis placere. No uem dies assidue deis sacrum faciebant, quod sacrum indici solebat uel à Pon. Maximo, uel à Præto re urbano, ex senatus decreto. Fuerunt & Nonalia sacra, quæ nonis celebrarentur: unde & appellata, ut M. Varro meminit.

Solita uilia sacra fuere, quæ singulo perfecto lustro per Censores celebrari mos fuit, ad lustrandā urbē, suæ, oue, & tauro: aut uerre, ariete & tauro: qui circum urbem ducebatur, tumque multa religione lustrū condebatur. ut ferè sint, qualia *ἱερά* à Græcis fieri consueuere. M. Cato de Re. rust. Agrū lustrare sic oportet, Imperans solita uilia circumagi cum diuis uolentibus, quodque bene eueniat, mando tibi Mani, ut illa solita uilia, fundū, agrū, terramque meam quota ex parte, siue circumagi, siue circumferenda censeas, uti cures lustrare: & cetera. Festus: Solita uilia hostiarū trium diuersi generis immolationē signat, tauri, arietis, uerris, quod omnes integri solidique corporis sint: solum enim lingua Oscoꝝ significat totum, & solidū. hæc Festus. sed & Græci *ὅλον* dicunt totū: & integrū. Porro de solita uilib. meminit Liuius, Asconius, Quintilianus, alijque.

Ambaruale sacrum, ad arua & segetes lustrandas, multa prece & cæremonia celebrabatur. Pomp. Festus apud Macrobium: Ambaruale hostia, ait, quæ rei diuinæ causa circum arua ducitur, ab his qui pro frugibus faciunt, quod uolūt Vergiliū in apotheoſi Daphnidis significasse, cū ait:

Et cū lustrabimus agros. & in primo Georg.

Terque nouas circum foelix eat hostia fruges.

Ambaruale, ait Seruius, sacrificium, quod arua ambiat uictima: sicut Ambarbale, uel Ambarbium sacrificium, quod urbem circuit & ambit uictima. Dicitur uerò ab am, antiqua particula, quæ circum significat: ut Ambarbia etiam, b litera interposita ad consonantiam, ut etiam Ambio & Ambitus. Porro Ambaruale sacrum, nisi de porca foecunda & grauida, aut uictula fieri consueuerat. Fuit autem Ambaruale sacrum, ut modò dicebam, cū arua & segetes solemnī uictima lustrabantur. eam uictimam maturis frugibus ter circum arua ducere conueniebat, ut in Cereris sacris infra dicam, omnesque post clamantes sequebantur: ex quibus unus querna corona ornatus cum solemnī saltatione, composito carmine Cereri decantabat laudes. ac postquam uino & lacte libasset, antequam fruges meterent, porcā Cereri immolabant: quæ, ut dictum est, præcidanea dicebatur. Agri præterea ita quoque plerumque lustrabantur. Iunoni & Iano uina prius libabant, mox Martem patrem aduocabant, ut sciens uolensque propitius adesset sibi & familiæ. mox peracto sacro, agrum lustrabant: id quod M. Cato de re Rust. plenius est executus. Græcos quoque urbes lustrasse accepimus, edoctos ab Epimenide Cretensi, binis ouibus nigri & candidi uelleris, dimissis ex urbe pago, ue quò ire uellent, liberè sequentibus eas custodibus: qui ubicunque procubissent, illas propitio deo immolabant. At uerò Galli hominem saginatum per annum, festo die extra urbis pomœrium lapidibus obruebant: itaque lustrari urbem putabant. Hinc etiam annotamus, anathemata à Græcis dici sacros eiusmodi homines, qui ad urbium lustrationem expiationem ue deis manibus & inferis deuoti mactabantur, si qua lues aut calamitas ingrueret, quam tali hominum intereccionē Deis placatis sedatum iri putabant. ad quæ sacra Diuus Paulus alludens, ad Roma-

Romanos scribit: Optarem ego ipse anathema esse: id est, quod Græci dicunt *ἀνάθεμα*, hoc est execrari & exterminari à Christo, modo sic illis proſim. Certe & D. Hieronymus notat uocem hanc anathema propriam esse Iudæorum, & pro corporali occidione & detestatione, seu execratione desumi. Vt in hac uoce & alibi D. Paulus, hoc est ad Corinthios & Galatas: item & in libris Moſis. Non me præterit & quæ ab alijs scribuntur, qui modò pro se iuncti one quadam & deuotione sumunt, modò pro oblatione, & ijs donarijs quæ deis tholis & templis offeruntur, à πο *ἀνάθεμα* dicta, hoc est à seponendo, uel suspendendo. Hinc Prudentius contra Marcionem:

Organa, & externi laudant anathemata regni.

Sed illud Græci per *ἀνάθεμα* uerbo *ἀνάθεμα*, id est execror, hoc per *ἀνάθεμα* scribunt. Certè & LXXII interpretes in Deuteronomio, & alibi hac uoce usi sunt. Est & uulgata Pythagoræ sententia apud Stobæū, *θυνηπολίαι μὲν ἀφρόνων πρὸς τροφήν, τὰ δὲ ἀνάθεμα τὰ προσύλαμ χορηγία*: hoc est, Sacrificia imprudentū, ignis alimentum: anathemata uerò, id est oblationes sacrilegorum, impensa & chori inductio. Sed ad nostra redeamus. Si oues lustrarentur, alia à supradictis ratio fuit. nam pastor summo diluculo aqua oues inspergebat, & sulphure, herbaque sabina, & lauro, igne succensis, circumcirca ouilia suffibat, cumque sacro carmine milio & libo cum lacte & sapa Pali deæ sacra faciebat. Hoc suffimento pecora piari, et morbos depelli, et tabem putabant. Scribit in Hippia maiore Plato, quod qui expiabant antiqui, Macarie Herculis filia sacram rem faciebant, atque in primis pro re profana. Si uerò exercitus lustrandus esset apud Romanos, in campo Martio exercitus instruebatur, & sue, aut hirco, oue & tauro lustrabatur. Milites ipsi lauro coronati, rem diuinam faciebant, sub diuo: & hunc lustrandi morem Seruium regem primum instituisse ferunt, & Armilustrum nuncupasse: in hoc illud maximè obseruare consueuisse accepimus, ut ij qui hostias ducerent, bonis & faustis nominibus appellati eligerentur. ex hac enim re certa omnia prosperi uel sinistra euentus ueteres captabant: quæ superstitio & nostros plerumque hodie quoque inquinat. Alij hæc exercitus lustrationem ita peragebant, suam, ouem, taurum, qui puri essent, ter circum acies instructas præcedente pompa ducebant, Martique deo immolabant. Alia porro lustrationes non Romani modò, & Græci, sed & Hebræi, Aegyptij, & Persæ, aliaque nationes: quæ tamen omnes ad eandem referri queunt, nisi pro regionis & loci uel instituto & consuetudine, uel rerum copia.

Lustralia sacra appellabantur, quæ quinto quoque anno, id est lustro peragebantur. aliquando tamen lustralia, pinguis significat, quo modo interpretatur Lactantius grammaticus lib. secundo Thebaïd. in Noctis hymno:

Lustraliaque exta

Lacte nouo perfusus edet Vulcanius ignis.

Lustralia, inquit, pinguis: nec possumus quinquennialia accipere, cū constet anniuersarium sacrum dicatum fuisse. Lustralia ergo pecora sunt, quæ per quinquennale tempus deuota sacrificijs nutriuntur, & ideo pinguis. Seruius quoque s. Aeneid. super ea uerba:

Vescitur Aeneas simul, & Troiana iuuentus

Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Lustralibus, inquit, aut pinguis, moris enim fuerat completo lustro pingues uictimas offerre censores: aut certe de quinquenniali boue, id est perfectæ ætatis. nam & Homerus *βῆν πένταετία* dixit. Sanè lustratio quæ fiebat post funus, præclare tribus uersibus à poëta in sexto Aeneid. exprimitur, post iusta Miseno peracta. Idem inquit:

Ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ,

Lustrauitq; uiros, dixitq; nouissima uerba.

in quibus uerlibus nihil est otiosum, sed omnia ex prisca religione desumpta. nam cum omnis expiatio, seu expurgatio ad superos pertinere crederetur ternarium numerum superis sacrum adhibuit. Quin & uerbo apto lustrationi usus est, quod est Circumfero. unde & Plaut. Pro laruato te circumferam: id est, purgabo. codices uulgati non pro laruato habent, sed pro Cerito. Imò ipsa lustratio, ut Seruius docet, a circumlatione dicta, uel tæde, uel uictimæ, in quibusdam uel sulphuris. Iuuenalis:

Cuperent lustrari, si qua darentur

Sulphura cum tædis, aut si foret humida laurus.

Tum & aquam spargit poëta, quæ fordes abluat, ramo felicitis & festæ oliuæ: licet lauro potius id fieri soleret, ut dicit Donatus, & consentit Seruius, sed Verg. mutauit propter Augustum: nam quo die natus erat Augustus, nata in palatio laurus erat, ex qua triumphantes coronabantur. & ideò ne lustratione lugubri uideretur adhibere, mutauit in felicem oliuam. Sanè & aqua marina purgationes factas apud antiquos, & hodie fieri à Mauris, alijsq; multis audiui. De mari Proclus, ut alio loco dictum, & M. Cicero de parricidis agens, in culeo infutis: Non sic in flumē abijcere, ne cū delati essent in mare, ipsum polluerent, quò cætera quæ uiolata sunt, expiari putantur. Meminit & Aristophanis interpres. Nam, inquit, moris fuit expurgare profanatos, si ad mare deferantur, & abluantur. At res hæc notior est, hinc etiam illud Catulli ad Gellium.

Suscipit ô Gelli, quantum non ultima Tethys,

Nec genitor Nympharum abluuit Oceanus.

Infani quoq; homines expiantur porco in primis. Id etiam Plautus in Menech. ostendit. Nunc ipso naturæ deo mihi responde adolescens, quibus hic precijs Porci ueniunt, sacres, sincerè: numum à me accipe: iube te piari De mea pecunia: nam equidem insanū esse te certò scio. & paulo post: Hercle certò nō sanus satis. & mox: iube, si sapias, porculum afferri tibi. Ad hoc facit illud Horatij in Sermonibus:

Imolet æquis Hic porcum Laribus. idem & Varro confirmat libro secundo de Re rust. Illud etiam fuit purgationis genus per Oscilla, cuius meminit Vergilius in secundo Georg.

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

De quibus copiose in primis Hyginus & Seruius. Oscilla uerò ab ore cillendo, id est mouendo dicta, si Seruio stamus. alij ab osculo diminutiuum uolunt oscillum, ut à baculo bacillum. Santra tamen uetus scriptor: Oscilla, ait, quod oscillant, id est, inclinant, præcipitesq; in os ferantur. at uerò Cornificius: Oscillantes, inquit ab eo quod os celare sint soliti personis, propter uerecundiam, qui eo genere lusus utebant. Causa autem eius iactationis proditur, ut Festus scribit, quod Latinus rex prælio, q; ei fuit aduersus Mezentium Ceritum regem, nulla quâ apparuerit, iudicatusq; est Iupiter factus Latiaris: itaq; per sex eos dies feriatos liberos, seruosq; requirere eum non solum in terris, sed etiam qua uideretur cælum posse adiri per oscillationem, uelut imaginem quandam uitæ humanæ, in qua altissima interdum ad infimum, infima ad summum efferuntur. Nec desunt, qui exemplum Græcorum Italicos secutos putent, quod illi quoq; ut interfecto Icaro Erigone filia eius dolore impulsâ suspendio perierit: quas neces ut expiant Attici, oraculo moniti, Oscillorum celebritatem instituerunt. ut Seruius & Hyginus, & in Aratum Grammatici pluribus retulerunt. Prudentioribus tamen placuisse legimus, sacra Liberi patris ad animæ purgationem pertinere. hinc & ei deo Mystica uanus Iacchi: nam uano & cribro fit granorum purgatio. Omnis autem purgatio, aut per aquas, aut per ignem fit, aut per aërem, sicut & in sexto canit poëta:

Alia panduntur inanes

Suspen-

Suspensæ ad uentos, alij sub gurgite uasto,
Infectum eluitur scelus, aut exurit igni.

Qua de re alibi non nihil retuli, & ibi plura Seruius. In purgationibus præterea notamus oua adhiberi solita, & sulphura, tædas, lauros, & similia, ut ex Plinio, Iuuenale, Ouidio, Apuleio, poëtis cæteris colligimus. Fuit & expiationis apud Græcos alia ratio in pestilentia, aut fame, aliaue calamitate, maiorie aliquo discrimine, qua hominem abiectum perquirebāt, quem caricis, placentis, caseoq; alliciebant, eum septies uirgis quibusdam ad pudenda uerberabāt, tum demum fouea confossa cremabant, cineres in mare projiciebant: eo sacro arbitrati urbem expurgari, Catharmon id appellantes. Meminit Isaacius apud Lycophronem, item Hipponax in lambis. Quidam & Anathema uocāt, ut paulo antè ostendi, Apollonius uerò Tyaneus, ut est apud Philostratum & Eusebium, nō minus tetra expiatione usus in Ephesi pestilentia est. nam mendicum senem lapidibus obrui præcepit, ut eam auerteret. Historia est nota, hanc ferme expiationem, seu deuotionē potius, fecisse Abderitanos certis diebus, innuit Ouidius in Ibin:

Aut te deuoueat certis Abdera diebus,

Saxaq; deuotum grandine plura petat.

Morem insuper fuisse legimus expiandi purgandiq; classē, id quod & in libro de Nauigijs scripsimus. in littore maris altaria posita marinis undis alluebatur, omnisq; circumstabat multitudo linguis fauens. tū sacerdotes in mari stantes, sacrum faciebāt, terq; per classē scaphis circumuecti, sacra piamina ferebant, ducibus & nauarchis unā annauigantibus, ipsaq; piamina attollentibus, ut ab exercitu totaq; classe infelicia cuncta auerterentur, ac depellerentur. Aliū puerorum expiandi morem antiquis fuisse, demonstrat Persius Satyra secunda:

Ecce auia, aut metuens matertera cunis,

Exemit puerum, frontemq; atq; uda labella

Infami digito & lustralibus antè saluiis

Expiat, arentes oculos inhibere perita.

Sed & Græci solebant pro infantibus sacrificare, quinta à partu die, quam rem in Truculento Plaut. argutissime his Dinarchi uerbis ostendit: Quin deis, inquit, hodie sacrificare pro puero uolo ascititio. Addit Phronesium meretrix, Immo hercle uerò quinto die, quod fieri oportet, censeo. Hunc autem morem expiandi Plato in Theæteto dilucidè declarat, quo loco sic Socrates loquitur: Hanc prolem, ut uidetur, qualiscunque sit, uix demum genuimus: post partum uerò, ut moris est, quinta die ab eius natali, solennia celebrantes, circulo cursum circumferre debemus, præcauentes ne nos fallat, si fortasse educationi digna non sit, sed inanis ac falsa: num censes natum tuum omnino alendum, nec ullo modo abijciendum? an fortè reprobatur uidens primogenitum tuum, non moleste feres de medio tolli? hæcenus apud Plat. Socrates. Quibus uerbis planum uidemus, quod obscurum apud Plautum uidebatur. Sed & fuit nostris, hoc est Latinis lustricus dies, quo lustrare infantes solebant antiqui, & nomina imponere foeminis quidem VIII, maribus IX die, ut Macrobius. Festus & Plut. ostendunt: unde etiam dea Nundina à nono die dicta, ut alibi docui. Sed & Hebræi peritomen, id est circumcissionem suam, VIII die ut plurimum, ut nos sanctam absolutionem, quod græcè baptisma appellamus, facere conueuerunt. Porro expiatio, seu purgatio de nece hominis quæ fiebat prisca, scribitur à Pausan. in Attica: Cùm, inquit, Theseus Pallantis filios interfecisset, Troezena profectus est purgationis causa: hoc est τὸ τοῦ νεκροῦ ἐπιπέρας, ne fortè te decipiat Domitij interpretatio. Meminit item alterius eiusdem Thesei purgationis, ob eadem quam de latronibus fecerat, à Phytali nepotibus. Item in Corinth. narrat Apollinis & Di-

r ij anæ

anae expiationem, de Pythonis morte, de his etiam saepe apud auctores leges: ut apud Herodotum in primo de Adraſto, qui ea causa ad Croesum regem iuerat, ut expiaretur, & incaute regis filium interemit. Nota est historia, nihil omnino notius apud auctores, si quis nece aliqua pollutus esset, bis septies se inundationibus uestesque aqua abluere solebat: unde etiam saepe legimus huiusmodi expiationes apud flumina factas. Fuit & in hoc genere expiaminum, ut Varro de Ling. lat. docet, piacularis hostia, cum quid cum piaculo factum esset. Varronis uerba: Prætor, inquit, qui tum factus est, si imprudens fecit, piaculari hostia facta piatur. Dicimus & piaculare sacrum, & piaculare sacrificium: utrumque apud Luuium legimus. hinc & Piacularis Romæ porta appellata fuit, propter piacula quæ ibi fiebant: uel ut Cloacius ait, quod piaculum ibi solueretur piandi, uel propiciandi causa. Lege Festum, à quo & illud proditum est: Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita: quam quidem alij uocabant simulatricem, alij sagam, alij expiatricem. & Piamenta etiam dicebantur, quibus in expiando utebantur, siue purgamenta. Demum Epimenides Phæsto urbe Creten si oriundus, expiationum carmina composuit, & de his librum uersibus edidit, ut in decimo Strabo, alijque prodidit. Sed iam nonnihil de celebritatibus & festis tum Romanorum, tum Græcorum afferamus.

DE CELEBRITATIBVS,

ET FESTIS.

Sed & nonnihil iam de Romanorum & Græcorum celebritatibus & festis afferamus, ut intactum tibi nihil mittamus, incipiamusque à Latinis feriis, de quibus ita Plin. Feriis Latinis, ait, in Capitolio quadrigas certasse, uictorem absinthium bibisse, quod eo maiores arbitrentur sanitatem honorifice dari. Latinas uero ferias, inquit Varro, à Latinis populis dici, quibus ex Albano monte carnem petere cum Romanis ius erat. Plura de his in Ioue scripsi. Arnobius lib. secundo, ubi de Ceremoniarum mutatione agit: In Albano, inquit, antiquitus monte nullos alios licebat, quam niuei tauros candoris immolare, nonne istum morem religionemque mutastis, atque ut rufulos liceret dari senatus constitutum sanctione? De hoc sacro & Alicarn. plura. hoc autem Latinarum sacrificium, Latiar uocabatur, ut Macrobius ait in Sat. M. Cicero ad Q. Fratrem: De nostra, ait, Tullia spero cum Crassipede nos confecisse: dies erant duo, qui post Latinas erant religiosi, cæterum confectum erat, Latiar erat, exiturus ad VIII idus Aprilis, sponsalia Crassipedi prebui. Sicut uero Latiar dicebatur, ita & Palatiar, sacrificium quod in Palatio fiebat: Festus. Alij Palatuar legunt, unde & Palatualis flamen, qui ei deo constitutus erat, in cuius tutela Palatium esse credebatur.

Palilia, uel Parilia, Palis deis solemnitas, dies urbis Romæ natalis fuit, XII Kalend. Maij, ut planius infra ostendam, & in primo quoque libro ubi de Pale actum est.

Matralia, Matris Matutæ, Iunio mense, peragebantur. de his in nostris Fastis sum locutus. in his liba rusticana sumebantur, nec ad ea sacra ancillis accedere licebat. Matronalia uero Kalend. Mart. agebantur, ut Horat. Oridius, & Acron ostendunt, & Plut. & Festus. Fuerunt et Meditrinalia, à dea Meditrina: de qua suo loco ex Varrone & Fasto actum est.

Megalesia, Magnæ matri Non. Aprilis agebantur: Ouid. Varro ait, quod ipsa accersita ex libris Sibyllinis ab Attalo rege Pergami propè murum Megalesion, in templum eius deæ, unde aduecta Romam: quod copiosius traditum est in ipsa dea.

Opalia, deæ Opi mense Decembri fiebant: Varro, Macrobius, Cætera in Opis descriptione repete.

Ange-

Angeronalia quæ essent, in ipsa dea Angerona explicui, ubi & de Cōsentijs. Quinquatria, quæ & Quinquatrus, Mineruæ dies, xv Kal. April.

Minusculæ uero idus Iul. Festus. Sunt qui Minusculæ legant, à muneribus.

Cerealia: uide retrò, ubi de Cerere agemus.

Populifugia mense Iunio à Romanis celebrabatur, ut docet Macrobius. Varro: Iunio, inquit, mense dies Populifugia uidetur denominatus, quod eo die repente tumultu fugerit populus. non multo enim post hic dies, quam decessus Gallorum ex urbe & qui tum sub urbe populi, ut Ficuliatæ, ac Fidenatæ, & finitimi alij, contra nos coniurauerunt. aliquot huius diei uestigia fugæ in sacris apparent, de quibus rebus antiquitatum libri plura referunt, ait Varro.

Fornacalia XII. Kal. Mar. à Fornace dea, de qua in primo actum est.

Hilaria lætitiæ celebritas, VIII Kal. April. Vide nostros Fastos. horum meminit Macrobius, & Vopiscus in Aureliano.

Lemuria sacra, sedandis Lemuribus Remi, mense Maio celebrata, ut Ouid. & Porphyrio tradunt, & ego alibi plura.

Quirinalia, XII Kal. Maij, quæ & feriae Quirini dicuntur. Ouidius & Varro.

Regifugium, VI Kal. Aprilis. sacrum uero VI Kalend. Iulij: Ouid.

Terminalia, mense Februario: de quibus alibi, hoc est in termino, plura.

Feralia dicuntur, cum ferebant epulas ad sepulchra: Varro, & plura infra, cum de inferorum sacris agemus, ubi etiam de Februjs, & alijs.

Liberalia, quæ & Bacchanalia & Dionysia, Fest. Macrobius. hæc & Orgia dicuntur fuisse. Sanè Liberalia & Bacchanalia non eodem tempore fiebant. nam Liberalibus togæ pueris dabantur, XVI Kal. April. ut Ouid. in III Fastorum, & ipse in meo Calendario notauit. Horum M. Cicero nec semel meminit ad Atticum, & alibi: Liberalia, inquit Varro, dicuntur, quod per totum oppidum eo die federent sacerdotes liberi, & anus hederæ coronatæ, cum libis & foculo pro emptore sacrificarent. Bacchanalia uero singulis mensibus agebantur, quæ sublata fuerunt à Posthumio Cos. propter dedecus. Porro in Græcis inuenio, Dionysia tripliciter Athenis celebrata fuisse: prima quidem per agros, mense Poseidone: altera Lenæa, eo mense qui idè Lenæon dicitur est, de quo in nostro de Annis & temporibus, &c. tertia Dionysia, mense Elaphebolione celebrabantur.

Equiria, ab equorum cursu dicuntur, ait Varro: hæc Ouid duplicia commemorat, in Martio scilicet, & Aprili.

Compitalia, ut Festus ait, festa quæ in cōpitis agebantur. Varro, Laribus cōpitalia diem attributum ait, ubi uic cōpetunt, compita: & tum ibi sacrificabatur, quotannisque is dies concipiebatur, idèque inter conceptiuos dies relatus, hinc & ludii compitalitij nuncupati, de quibus in Laribus actum est abundè.

Consualia, Conso deo celebrata dicuntur quod cum ferie publicæ ei deo in circo ad aram eius ab sacerdotibus fierent, & ludii illi, uirgines Sabinæ rapte fuisse, XVII. Kal. Septem. In Conso plura dicuntur.

Furinalia, seu Furnalia, deæ Furinæ festa, ut in primo dictum.

Vulcanalia mense Sextili agebantur. uide Vulcanum.

Vortumnalia, à Vortumno dicuntur, cuius feriae, ait Varro, mense Octobri. & hoc lege in Vertumno.

Apollinares ludii prius incerto tempore celebrati, post à Licinio Varro Præt. lege lata, III. Non. Quintilis celebrati, boue aurato, capris duabus albis auratis: Macrobius & Seruius in VI. Aen. Hos ludos Laureatum populo spectasse, Festus scribit, stipe data pro cuiusque copia.

Caprotinæ Non. Quintil. dicuntur, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificabant, & sub caprifico faciebant, ipsius arboris lac offerentes. quin & è caprifico uirgam adhibebant, ut ait Varro. Plura sunt à me in Iunone relata. Ancillarum hic dies festus fuit, Caprificia nuncupata, ab arbore caprifico.

r iij co,

co, sub qua sacrum fiebat, plura Macrobius: Plutarchus tum in Romulo, tum in Camillo, & item in Parallelis. Plinius uerò initium Caprificiorum Vulcano sacrum fuisse ait, ita scribens: Vindemiæ mellis Attici signum dedere Caprificiorum diem, Vulcano sacrum. Pleriq; putant, Canticulares dies Caprifici dies esse. Notius uerò est, hunc diem ab Ouid. in Arte notatum esse, in illo:

Porrige & ancillæ, qua pœnas luce pependit
Lusa maritali Gallica ueste manus.

Laurentinalia, x. Kal. Ian. celebrabatur, ut docui in Fastis. M. Cicero ad Brutum: In eoq; sum maiorum exemplum secutus, qui hunc honorẽ mulieri Laurentiæ tribuerunt, cuius uos pontifices ad aram in Velabro sacrificium facere soletis, alij Laurentalia libentius legunt, de quibus & Festus. Varro: Feriæ publicæ Laurentinæ, is dies, quem diem quidam in scribendo Laurentalia appellant, ab Acca Laurentia nominatus, cui sacerdotes nostri publicè parètant sexto die qui Acca dicitur, &c. Porro & quidam Laurentalia absq; u in prima syllaba enunciant, alij duas faciunt, quod planius in Flora notauimus.

Faunalia, in quibus Fauni sacrum Non. Decemb. celebrabant, Horat. in Odis, & eius interpretes: plura ipse in Dæmonibus.

Mercatorum dies festus idus Mart. ut Festus scribit, Idem & seruatorum dies festus, idus Sextilis.

Agonalia inferius à me cõmemoranda, ariete agebant, v. Idib. Ian. Numa Põpilio auctore, de his & Ouid. Hæc & Agonia dicuntur, & duplicia erant: altera quidẽ Ian. altera xii Kal. Maias celebrata, ut planius in Calendario ostendi.

Carmenalia à Carmenti dicta, ut suo loco ostensum est, hæc uerò annis singulis à matribus familiâs xviii. Kal. Feb. fiebant: in quibus aliquid scorteum, aut sua morte peremptum attulisse, piaculum fuit.

Robigalia vii. Kalend. Maias, ut in Fastis notauimus, celebrabant, alij licet vii. Kal. scribant. De Robigo deo in primo abundè dictum est, atq; idè hic repetere superuacaneum est. Oue et cane Robigo deo sacrum agebatur, ut infra ostendam. Floralia quo pacto, quæue cõmemoria celebrarentur, in dea Floræ descriptione copiosè disserui, hæc uerò iiii. Kalend. Maij agebantur, quidam tamen vi Non. Maij, scribunt.

Fordicidia, inquit Varro, à fordis bobus dicta sunt. Bos forda, quæ fert in uentre, quòd ea die publicè immolabantur boues prægnantes in curijs. Complures à fordis cadendis, Fordicidia dicta autumant. hæc & Fordicalia dicta fuere, & xvii. Kalend. Maias celebrabantur. Fest. & Ouidius.

Lupercalia Romanorum cõmunitas, xv. Kalend. Mart. (licet aliter alij scribant) celebrabantur. in his capræ candidæ immolabantur, uel ut alij tradunt, canes. Februatus is dies, teste Varro & Censorino, dicebat. Februalia sacra ad explandos manes fiebant, græcè λυκαία dicta, à Pane Lycego, deo Arcadico, qua de re in eius descriptione plura dixi. nunc illud tantum: Hæc sacra à Lupercis celebrabantur, quorum uaria fertur institutio, ut à Plut. In Romulo pluribus traditur. Magis illa recepta est, quæ de Euandro Arcade rege proditur, qui ex Arcadia profugus. in Latio Palatium tenuerit, nudos que ibi iuuenes hoc sacrum per ludum & lasciuiam primùm agere instituerit, quam & Iustinus cõmemorat ex Trogo. Quidam fabulosè in Herculem & Faunum referunt, ut in Fastis Ouid. Alij in Romulũ & Remum, qui cum Quintilijs & Fabijs in lucta cum essent, abactores pecorũ, ut erant nudi, infectati sunt: & recuperata præda, id sacrum instituerunt, quod idem recitat Ouid. Sunt qui tradant, quod Romulus Remusq; Amulio cæso fœdati cruore uultus, nudatis gladijs & sine cinctis uestibus, ab Alba ad Ruminalem ficum usq; cucurrerint. Varia quoq; de nomine traduntur. Pleriq; enim à lupis, qui λυκοί græcè dicuntur, nomen deducunt, quòd scilicet lupi arceantur à stabulis. alij à lupa nõ miti, quæ abie-

ctis infantibus pepercerit: unde & Lupercæ dea est auctore appellata Varro ne, ut scribit Arnobius, Iustinus uerò ex Trogo lib. xlii. Lycaum, ait, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, qua de re plenius in Pane dixi. Alij tradunt, quod ludicrum ipsum, seu templum Lupercal diceretur in specu sub monte Palatino, quod & poëta innuit, cum ait:

Et gelida mōstrat sub rupe Lupercal. Ouidius de Romuli lupa nutrice: Illa loco nomen fecit, locus ille Lupercal,

Magna datū nutritrix præmia nomen habet.

Lupercal, ait Liuius, ludicrum in monte Palatino. Quare & ego ad Ricium in Hendec. cum me ludis & spectaculis interesse ob infirmam ualitudinem non posse dixissem:

Hinc qua meratione cogitare

Putas, perpetuò esse me grabato

Damnatum, atq; triennium iacere. & paulo post:

Nec quos ferre solet iocos Lupercal.

Nec desunt, qui auctore Fabio, Lupercal dicant uocatũ esse, quasi luere; id est purgare per caprã, nam ut iam dictũ, de capra in primis sacrum fiebat. sede nim ea Lupercis fuit præcipua ueneratio, ut quæ minus fœcundæ mulieres haberent, minusq; fœtus ederent, ad lupercos confugere solerent, qui capris directis tergoribus, eisq; succincti, circũ antiquũ oppidũ, hoc est Palatium discursabant, loris corijs ue occurrentes, uerbera incutientes. His fœmine ultro obuiam prodibant, facilem eo uerberare partum sibi sperantes. Hinc Ouid. in Fastis:

Excipe fœcundæ patienter uerbera dextræ,

Iam fœcer optatum nomen habebit au. Et Propertius:

Verbera pellitus setosa mouebat arator

Vnde licens Fabius sacra Lupercus habet.

Plura Plut. in causis Romanis. Iuuenalis in molles & pathicos:

Nec prodest agili palmas præbere Lupercos.

Diu uerò Lupercorum superstitio Romæ durauit. Nam & Iul. Cæsaris temporibus fuit, cum M. Anton. in his uoluit regiũ diadema illi imponere. historia est nota. plura Plut. in M. Anton. & Cæsaris uita. Id moris in Lupercalibus seruabatur, ut nobiles adolecẽtes sibi faciẽ sanguine inficerent, & alij occurrerent cũ lana, lacte madida, id tabũ abstergetes, Romulũ scilicet & Remũ imitantes. nonnunquã & laruis personisq; obiecti id sacrum peragebant, quo pacto & nos eo anni tẽpore personis inducũ cursitates insanire solemus. Scribit Festus, Fabiani & Quintiliani appellabatur Luperci, à Fabio & Quintilio, eorũ præpositis. Ouid. tamẽ in secundo Fast. Fabios Remi ait socios, & Quintilios Romuli: qui dum sacrificarent Fauno, cesa capella, & à pastoribus nunciatum esset, pecora parte diuersa abacta, in hostes exiuerunt. & prior Remus recepta præda cum Fabijs rediens, extra & uiscera capellæ immolatae absumpsit, & ossa tantummodo Romulo seruauit. Quare commotus Romulus indoluit, quòd Quintilij sui neglecti fuissent, & tantum Fabijs licuisset: à qua, aiunt, licentia Licentes Fabij posthac appellati fuere, & in Lupercalibus principes habiti. hinc illud Propertij paulo antè citatum:

Vnde licens Fabius sacra Lupercus habet. & Ouid. de Romulo:

Risit, & indoluit Fabios potuisse, Remumq;

Vincere, Quintilios non potuisse suos.

Sed tamẽ si quis Licẽs pro licetioso interpretabit, me iudice, nõ infulsẽ exposuerit. Sunt quoq; qui Licens illud Propertij, Lyceus legant, & certè ego uetusta uidi exemplaria, quæ eam lectionem adhuc conseruent.

Lucaria festa dicebantur, quæ in luco à Romanis celebrabantur, qui lucus permagnus erat inter uiam Salarĩã & Tiberim, pro eo quòd uicti à Gallis fugi-

entes è prelio, ibi sese occultauerunt: Festus. Lucar uerò æs dicebatur, quod ex lucis captabatur. alij erogatione quæ in lucis fiebat: & lucaris pecunia, quæ in luco erat data. Plut. tamen in Probl. Lucar, præmium fuisse scribit, quod in spe ctaculis impendebatur. Lucaris meminit Cor. Tacitus, libro primo.

Fontanalia, quo anni tempore fierent, ut mihi incòpertum est, ita Varrone & Festo testibus describuntur. quorum hic: Fontanalia, ait, fontium sacra, unde & Romæ Fontanalis porta. ille uerò, à Fonte dici tradit, quod eo die feriæ ab eo, cum in fontes coronas iaciebant, & puteos coronabāt. Tubilustria, quæ & Lustria dicta fuere, celebritas fuit apud Romanos, qua tubæ sacrorum in atrio Saturio expiabatur, mense Martio. Varro auctor. id sacrum agna fiebat, teste Festo. Tubilustria, ut Ouid. ostendit xiii. Kal. Iunij peragebantur:

Proxima Vulcani lux est, quam lustria dicunt:

Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.

Armillustrum, & Armilustria uocata, ut Varro & Festus tradunt: in quibus Ancylia per urbem deferebatur. Armilustrum alibi scripti à Seruio Tullio institutum. alij tamen à Numa tradunt. Aquilicia quoque sacra à Romanis fieri solita legimus. Cum in magna siccitate aqua esset euocanda, quod cum alibi, tum præcipue apud Tertullianum est uidere, qui ait ea Ioui immolari, in Apologetico. Hinc & sacerdotes, qui à Ioue aquam eliciebant, Aquilices dicebantur, eodem aduersus Martionem autore. De Nudipedalibus uerò sacris, cum & per uota fiebant, uel populo denunciarentur, alibi memini me scripsisse.

Vinalia duplicia fuere, ut Varro, Plin. Festusque ostendunt: altera uinis degustandis, i. x. Kal. Mart. cum uina pura esse putabantur, quo die Ioui nouum uinum libare mos fuit, quod ex dolio hauriebatur in uase: altera uinalia fuere, in quibus Flamē Dialis uindemiā auspicabatur: maturis uuis, uinum legere, & uindemiā fieri iubebat: quibus diebus agnā immolabat, interque cæsa & porrecta uinum legebat: quo tempore & ex fano Veneris uinum affatim effundebat. fuit etiā ueteri lege sancitū, ut Flamē Martialis diceret diē ueteri uino libando me dicamini causa. inde usurpatū uerbū, Nouū uetus uinum bibo, nouo ueteri morbo medeor. Vnde Meditrinæ nomē deg, cuius sacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis, ut alibi diximus. In primitiis etiā pomorum noua uetera esse dicebāt, et alia exoptabāt noua omnis causa. Fuerūt & Rustica uinalia xii. Kal. Sept. ut Varro ait: uel xiiii. ut ex Festo & ueterib. Fastis in nostro de Annis & mensibus ceterisque docuimus: quo die Veneri ædes dicata fuit, & horti eius tutelæ assignati, & tum fuere olitores feriatī. de his Varro in primo de re Rust. ita tradit: Mineruā & Venerē uenerari oportere, quarū unius procuratio olerū, alterius hortorū: quo nomine rustica uinalia instituta. Sed quod hortis præesse Venus putaret, plura in Hortensii Venere dixi. he quidē uinaliorū ferie, sed adis & lenientis tempestatibus solennes habebantur. His etiam nouū uinum in urbem ferre, & in uinarijs cellis condere moris fuit. Sed & apud Tusculanos cautū lege fuit, ne quis nouū uinum antequā uinalia calarentur, in urbē inueheret. quin & hoc die in consuetudine est in Latio, in oppidisque urbem proximis, ne quis uindemiā inchoet, nisi publico edicto promulgato, quo uindemiā indicitur. Porro & Romanis uino & nouis frugibus uesci nō licebat, priusquā sacerdos primitias libasset: Græcis ante uernū æquinoctium uitē incidere, ante autumnale uiam gustare nefas habebatur. sed & πετρογυγία celebritas Dionysio peragebatur, & Neptuno, ut scribit Hesy chius. Nos interpretari possumus, Ante uindemiā. hinc & stella Protrygitis, de qua alibi ex Critolao actum est.

Septimontium festum Romanorum inueni nuncupatum, cum septimus collis urbi esset additus: in cuius celebritate in locis septem sacrum factum fuisse, testis est Varro, Palatio, Suburra, Velia, Fagitali, Coelio, Oppio, & Cespicio. quo die per urbem uehiculis uehi, criminofum habitum fuit. Plura affert Plut.

Plut. in Causis Rom. Charistia Rom. Græca uoce festū uocauere, quo cognati & cōsanguinei cōuenire solebāt, & inuicē mutua dona dare. Ouid. in Fastis: Proxima cognati dixerunt Charistia patres,

Et uenit ad socios turba propinqua deos.

Hæc autē fiebant x. Kal. Mart. Val. Max. lib. secundo: Conuiuium, inquit, solenne maiores nostri instituerunt, idque Charistia appellauerunt (etsi aliqui Eucharistia legunt, qua uoce nostri altaris sacrificium & corporis Domini nuncuparunt) Subdit Val. Præter cognatos & affines nemo interponebatur, ut si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensæ & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordia adhibitis tolleretur. Sed iam & Græca sacra, & celebritates, quantum pro tempore succurrerint, tibi commemorabo, in primisque ab Hecatombæ exordiar.

Hecatombæ celebre Græcorū sacrificiū fuit, qua uoce & Latinos interdum usos uideamus. Iul. Capitolinus: Tatum, inquit, sanè letitiæ in Balbino, qui plus timebat, ut Hecatomben faceret, quod tale sacrificiū est. Centū aræ uno loco construuntur cespitiæ, ad eas centum sues, centū oues mactabantur: inde si Imperatoris sacrificiū fieret, centū leones (uel ut aliqui legunt, oues, quod parum mihi placet) centū aquilæ, & cetera huiusmodi animalia centena feriebantur: quod quidē etiam Græci quondā fecisse dicuntur, cum pestilentia laboraret, & à multis Imperatoribus id celebratum constat. hæc ferme Capitolinus. Igitur fuit hoc sacrum interdū centum bouum: sed & ouium interdū, & caprarum, & surum. Fuerunt & qui ex omni genere hoc sacrum peragerent, qui etiam σὺσκιον, id est opacum & umbrosū nuncuparunt. Sunt qui centum pedum uictimarum dixerint. ab hoc & Hecatombæus mensis à Lacedæmonijs, in quo & festa Hiacynthia fiebant, quo de mense certiora attulimus ex uarijs auctoribus in nostro de Annis mensibus & ceteris. Hinc & Iupiter & Apollo Hecatombæus dicti, & Hecatombæa celebritas. Sunt qui Hecatomben ita describant, sacrificiū non simplex, nec uulgare, sed sumptuosum & splendidū, utpote quod ex centum uictimis cōstaret: ut etiam χιλιώμην, ex mille bobus, seu uictimis. Alij abusiue dictū putant, ut finitū pro infinito numero ponant, ut cum dicimus ἐκατὸν ζυγα ναῦν, hoc est multorum iugorum nauē. Inuenimus & βόσπρωον sacrificiū quoddā, ex centum ouibus & boue uno. Alij & βόσρχην dicunt, ut notat Hesy chius. Sanè quidam nō à uictimarum numero, sed quod centum Peloponnensi urbes id sacrum facerent: ut Hecatombæ à sacrificantiū numero dicatur, non hostiarum. Hac quoque ratione qua Hecatombæ dicitur, & ἐκκοσθήσθαι, & ποῦτικὴ ἐκκοσθήσθαι sacrificia, ex xx bobus dicuntur.

Βεφονία festiuitas quædam fuit apud Athenienses, quæ in Dii poleis, id est Iouis Polei honore agebatur. in his bos mactabatur ab eo qui ex re βεφόνου, id est bouicida dicebatur: qua de re in Ioue Polieo satis multa attuli. Sacrum istud ob uetustatē desitū, nomē tantū modo retinuit. Siquidē cū prius bos cedere, mox popanon pro boue offerebāt: popanon ipsum, id est placenta nuncupantes bouē, ut ex Hesy chio didicimus. De Buphonijs uerò meminit in Nebulis Aristoph. καὶ κικείδω, καὶ βεφονίω. Et Cecidæ, inquit, & Buphonorū. de Cecida in Poëtis egimus, qui Dithyramborum poeta fuit. de Buphono uerò plura in Attica Paul.

διπολία peruetusta Athenis celebritas fuit: sic uocata, quod Ioui Polieo perageretur, ut alibi scripsi. Sed quoniā, ut dixi, peruetusta fuit: hinc Aristophanes pro prisco & obsoleto διπολιώδην posuit, ut obseruant grammatici.

μυλοσφαγία sacrificia apud Græcos fuere, quæ ab ouibus iuguladīs nuncupata fuere. μύλα quippe, ut notum est, pecora dicuntur. Hesy chius auctor.

Hysteria sacra, quæ de sue fiebāt, ut in Veneris sacrificijs planius tradetur.

Anthisteria celebritas, quæ in Anthisterione mense agebantur: in qua, ut a Latini

à Latinis in Saturnalibus, serui cōuiujs liberalib. excipiebātur, quib. peractis prouerbiū emanauit, Ite foras Cares (id est κάρης θύραζε, quasi dicat, serui) non amplius Anthisteria, ut etiam in Annis & mensibus nostris dictū. Fuit & prouerbiū alterum, ἡ κισσὸς μετ' ἀνθιστήρια, hoc est, hederā post Anthisteria: cum serius quippiam sit, & post tempus. Existimant enim pleriq; Dionysio Anthisteria dicata fuisse, in quibus & κισσοφόροι, id est hederigeri introducebātur. hęc & Pythægia, & alijs nominibus appellata fuerunt. Ambrosia quoq; Dionysij festum, apud Iones in primis, quæ Lenæa & Choë dicebantur.

Anthesphoria festiuitas fuisse traditur, quæ in Proserpinæ honore fiebat, sic uerò appellata à legendis floribus. nam cum à Dite est raptā, floribus legendis intenta erat: ut ex Ouid. & Claudiani carminibus liquet in primis. quinimmo etiam θεογαμία eidē, hoc est nuptiarū celebritas, cum Diti nupsit, celebrabatur.

Gamelia solēnitas nuptialis, & mensis Gamelion, in quo Iuno Gamelia culta. Gamelia uerò mense Ianuario celebrabantur, quod planē ostensum est in nostro de Annis & mensibus, &c.

Anacalypteria, ἀνακαλυπτήρια dies festus fuit post nuptias, cū spōsa reuelabatur, ut ab omnibus conspiceretur: tametiā munera etiā significant, quæ eodem die sponsæ exhibebantur: non his dissimilia, quæ Repotia à nostris dicta sunt.

ἑλωά, τὰ, numero plurium, ut ferē cætera, festiuitas fuit agricolarum Athenis, quæ subuectis ex agris frugibus in honorem Cereris & Bacchi celebrabatur, ut Philochorus prodit. sic uerò dicta, quod in areis, quæ Græcè ἄλωις dicuntur, præcipuè moras traherēt homines. unde & Cererē ἑλωάδα nūcupatam legimus, quæ & ἑλωίς, & Eualosia cognominata, ut in Cerere planius diximus.

Elaphebolia festa celebrabantur mense Februario ab Atheniensibus, in quibus cerui Dianæ Elaphebolix sacrificabātur: unde & mensis ipse Elaphebolion dictus.

Theoxenia celebritas & sacrificium, quod omnibus simul deis exhibebatur: Pollux & Hesychius auctores. Sed plura leges in commentarijs Pindaricis, qui ea instituta tradunt à Dioscuris, à deorum hospitalitate & commercio appellata. in his uerò quoniam & ludī agebātur, præmiū uictorum chlamys, seu chlamys erat.

Apaturia festiuitas fuit apud Atheniens. meminit Xenophon in primò Hellenicon: quanquā & alibi agerētur. hęc quadriduò celebrari solitā, proditū legimus. Quomodo uerò instituta fuerit, in Venere tradidimus: inde repete. Apaturia etiā inter puerbia memorat Erasimus: pfectus ad Apaturia redijt Thereliōe, id est Aprilis: licet ipse Maio interpretatus sit. historiam in fabula Acharn. Sitalcis Thraciæ regis filij, q̄ in ea, id est Apaturijs urbe donatus fuit, irridet. In his prima deis δὲ ἄρτα, altera ἀνάρρησις, tertia κερεώτις, extrema ἐπιθεῖα dicebat.

ἑμπλοκία celebritas fuit apud Atheniensis, in qua mulieres plexis capillis procedere solebant: Hesychius. Cotyttia festa barbarica fuerunt, quorum meminit Horat. et Verg. in poematijs, quæ à Cotytto dea denominata: de qua in ipsa dea etiam egimus. De Bendidijs quoque sacris ibidem meminimus, & item in Bende Diana.

Pammilia celebritas etiam fuit, de qua in Osiri actum est.

ἀνάκεια solennitas fuit, quæ in honore Castoris & Pollucis fiebat. nam Anaces ipsi dicti sunt, ut in nostris Navigijs, & in Dioscuris tradidimus, & in ἀνάξ Apollo. διαβατήρια, τὰ, sacrificia dicebātur, quæ in transitu aliquo fiebant, τὰ δὲ τὸ διαβαίνω, id est trāseo, eadem forma Diabateria dicta sunt, qua etiā Niceteria. Plut. in Lucullo, ἔβουε τὸ θυφράτη διαβατήρια: Sacrificauit, inquit, Euphrati diabateria, hoc est, sacra pro transitu.

Nephalia apud Græcos fuisse sacrificia legimus, quæ sine uino celebrabantur, ut docet Iul. Pollux: unde & uerbū νηφαλίειν, hoc est eiusmodi sacris uti.

Suidas

Suidas ait, apud Atheniensis Nephalia exhibita fuisse Mnemosynæ, Auroræ, Soli, Lunæ, Veneri Vranix, & nymphis. in hoc autē sacrificio non uinum, sed aquā nullam libabāt. Paul. tamē ait, Eleos thure, cū tritico melle subactō, additis oleæ ramis, aras suffire solitos, & uti uino: solis autē nymphis, ἡ τράϊς δὲ σποίνας, id est Cereri & Proserpinæ, uinum minime libare cōsueuisse, nec ad aram omnium deorū. uerūm de Cereris sacris alibi plenius egi. Sūt & qui hoc sacrū Dionysio interdū, & Erechthei filiabus exhibitū tradāt, ut testatur Philochorus. Sanē hoc sacrificij genus αἶνον etiam appellabat, hoc est absq; uino: ut è contrario ἀνόπνον δὲ, in quo uinū libatur. Fuerunt præterea Nephalia ligna arida, quæ in sacrificijs prima incendebantur, ut etiam ἀκαπνα, id est, non fumida.

Helenophoria festum apud Atheniensis, in quo mysteria agebantur, sic appellata ab Helenis, id est cistis, quæ uimine contextæ erant: ut Iul. Pollux in ultimo docet. habebant uerò anfas salignas. similes & nos hodie habemus in domesticis usibus. De Mysterijs uerò alibi plura, & de Eleusinijs diximus.

Oschophoria celebritas, seu festum Athenis fuit, cuius apud auctores, & in primis Plut. crebra est mētio. In Oschophorijs pueri ingenui pubescētes eligēbant, qui ferrēt ὄχας, id est ramos ac palmites cū suis racemis, in tēplū Mineræ Sciriados. Fuit & Athenis locus Oschophorion nūcupatus, à Phalero nō procul, ubi Mineræ tēplū fuit. Hesych. & Nicandri interpret in Alexiph. ab his

Oschophorica carmina dicta, quorū in primo de Hist. poetarum egimus.

Pyanepsia celebritas apud Atheniensis, à pyanis fabis nūcupata, dicata Apollini: hæc uerò Panopsia à ceteris Græcis dicebātur, & in Octobri mense agebantur: qui ideo Pyanepsion uocabatur, ut planius ostendi in libro de Annis & mensibus ac ceteris. in Pyanepsiorum celebritate, ut Suidas ait, irisione fuit ramus oleæ implexus lanis, obuios undiq; fructus habens, qui olim ponebatur ante ianuam in honorem Apollinis. hunc ferebat puer, & affigebat foribus Apollinis. Variè autem institutū ferunt. sed eorum præcipua est sententia, qui in Theseum referunt. Multi decipiuntur in hac historia recensenda, qui parum accuratè eam ex Plutarcho, Suida, & alijs animaduertunt.

ἑστῆρια festa dicebantur, cum primitiæ deis offerebantur, ut Grammatici tradunt.

Metagetnia festiuitas in honore Apollinis Metagetnij celebrabatur, secundo Græcorum mense, ut alibi pluribus docui. Fuerunt & sacra Carnia, Carnio Apollini dicata, ut in Apollinis cognominibus planius est patefactum.

Boedromia celebritas apud Atheniensis fuit: hæc excursioni cuidam similis erat, & mensi Boedromioni nomen dedit, qui in sextilem, id est Augustum nostrum coincidit, ut ostensum est in lib. de Annis & mensibus ceterisq; quo loco historiam sumus executi, quare instituta, & unde dicta.

Munychia sacra Dianæ fuere, quæ in mense Munychione agebantur, qui nostro Martio conuenit, ut ex Græcis scriptoribus palam est.

Thargelia festus dies apud Atheniensis fuit, Apollini & Dianæ sacer, à quo mensis Aprilis denominatus, ut in Annis & mensibus ceterisq; copiosius proditum est. in hoc uerò mense duos homines immolabant, unū pro maribus, alterū pro foeminis. hos Pharmacos, id est medicos uocabāt, & saginatos in custodia publica asseruabant. est uerò Thargelos olla quedā, in qua antiqui fructuū primitias coquebāt. Miror uiros quosdā doctos Thargeliona februariū potius quam Aprilē putasse: ut minus his succensendū sit, qui Maiū tradiderē.

Scira, σκίρα, celebritas fuit peculiaris Atheniēsum, in qua umbracula & scēnæ fiebant, quæ eo nomine dicerentur, ferē ut similis esset Scenophegiæ Hebræorum. Certè à scenis ultimus Atheniēsum mensis, id est Maius, Scirophorion nūcupatus fuit, ut copiose monstrauius in Annis & mensibus. Porro hi falli uidentur, qui in Martium referunt.

Plynteria

Plynteria festa erant Cereris, qui deis inter nefastos repositi fuerunt. Scribit Pollux libro octauo, in Plynterijs à Solone permiffum tria iurare numina, Icfion, Catharfion, & Hecaeftion, quæ sunt Iouis cognomina: hoc est, fupplicem, expiatorum, & depulforem. Xenophon libro primo Hellenicon tradit, in Plynterijs Mineruæ templum etiam claudi folere, & aliquid omnino facere piaculum fuiffe, in funima etiam neceffitate.

οίνιστρια, Oenifteria, quafi dicas Latine Vinalia, celebras fuit, quam Athenis pubefcentes Ephebi peragebant, antequam lanuginem comam ueattonderent. Herculi uerò uini certam menfuram inferebant, & libabant, hisq; qui conuenerant propinabant. meminere Pollux & Hefychius.

θεοίνια, Thecena apud Athenienfes Bacchi facrificia dicebantur, & deus ipfe *θεοίνιος*, ut notat Hefychius: nos Thyonæum & Thyonianum uocamus, uario licet etymo, ut dictum est alibi.

Trieterica festa Bacchi notiff. quæ Latine Triennialia dici poffunt, Latinis & Græcis æquè ufurpata.

Aletides facrificia quædam Athenienfium, pro Icaro & Erigone, quæ ofculis agebantur: de quibus iam egimus. Cum enim, ut inquit Hyginus, in finibus Athenienfium multæ uirgines fine caufa fufpendio fibi mortem confciferet, propter Erigonem, habito ab Apolline oraculo facrificium folenne inftituerunt, quod publice priuatimq; faciebant, & id Aletides appellabant, quod Erigone cum cane ignota & folitaria patrem Icarum mendica perfecuta lit, quas Græci *αλωτιδας* nominant: & *αλωτεις*, mendicus, uagus, & erro dicitur.

εσιτηρια dies celebris & feftus Athenis fuit, in quo omnes qui in magiftratu erant, procedebant, unde & nomen fuit. Hanc uerò anni primam diem Athenienfes exiftimabant. meminit Demofthenes in oratione *πρωτη βεβιας*.

Encania, orum, feftum dedicationis, puta templi, quo modo noftri accipiunt: & Hieronymus & Auguftinus, & cæteri, Euangelicum exponunt, unde *εγνα νιζω*, innouo.

χυτροι, Chytri feftum fuit apud Athenienfes percelebre, in quo omne feminum genus in olla coquere solebat, Dionyfio & Mercurio operates, ut Theopompus fcribit. principium huius facri à Deucalione ufque per manus traditum fuit. Ferunt enim illum, & qui cum eo fuerant, femina ita coxiffe in olla, unde feftum exortum & appellatum est. nam chytra ollam fignificat. nec ex coctis quicquam guftabant, fed Dionyfio & Mercurio Chthonijs offererebant pro mortuis. Sunt qui hoc eodem peracta die affirment, quo & Choes agebantur, idq; XIII decembris. Lege Suidâ. Chytra etiam bafij genus, ut in Annotationibus fcripsi. Chytrinda uerò cõiuialis ludus fuit, ut tradit Hefychius, qui puerorum lufum esse ait. Ex his quifpiam fedet in medio, quem circumcirca pueri concurfantes, illum eò ufq; uerfant, donec ille aliquem apprehendat ex eis, qui deinde federe cogatur. Meminit Pollux, & Suidas.

Lampadum dies, qui & *περὶ τὴν λαμπάδα*, hoc est feftum quod ad lampada fiebat. De hoc uerò ita legimus, quod lampadum celebras triplex fuerit apud Athenienfes, *αθλωπια*, *εφαισια*, & *προμηθεια*: hoc est, Mineruæ, Vulcani, & Promethei. citat Iftum Suidas, qui perfcipferit, Athenienfes cum sacra facerent, Vulcano lampada excogitaffe, & ob eius rei memoriam perpetuos illi deo ludos confecrafte, in quibus femper effet lampadum ufus: ut quoq; gratias referrent prudentiff. artium inuentrici Mineruæ, & item Prometheo, primo fuprema literarum memoria artium uariarum inter homines propagatori. fanxeruntq; ut pariter in illorum facris eadem lampade pofteri ueretur: fed hac de re plura Erafmus in Prouerb.

Monophagorum celebras fuit apud Aeginenfes, quam copiofe defcribit in Quæftionibus Græcis Plut. ait enim, cum in bellum Troianum profecti essent multi

sent multi Aeginete, pauci tamen diuerfis de caufis inde rediere. quare, inquit, clam quifq; domi fuæ comiter excipientes, ipfimet in conuiuijs ministrabant, nec alienum quenquam admittebant. hoc igitur imitantes, Neptuno rem diuinam facere solebant, & thyafos exercebant, XVI dies silentio inter fe conuiuia celebrantes, folenne feftum dirimebant. & ex eo *μονοφαγοι* appellabantur, hoc est folitariè uefcentes. Monophagi etiam apud Athenæi dicti, qui feorfum ab alijs elitarer: quo more ueteres, diuerfo à Romanis, qui unâ cū amicis palam difcumbebant. unde cœna dicta, *διὰ τὴν κοινωνίαν*. hinc Iuuenalis Satyricè carpit: Quis, inquit, fercula feptem Secretò cœnauit auus?

¹⁰ Ephestria Thebis fefta fuerunt, ob Tiresiam conftituta, in quibus ipfius simulachrum uirilibus uestimentis exuebatur, & muliebrib. induebatur: moxq; illis ademptis, iterum uirilía imponebant, alludentes ad ipfius Tiresiæ fabulâ, de qua poetæ & Græci & Latini adeò multa. Dicta uerò sunt *εφιστρια*, *ἀπὸ τῆς ἐφῆσπιδος*, id est à fupiore ueste, qua induebatur.

Acolia fefta fuiffe legimus apud Atticos, quibus inter utres faltantes bacchabantur: unde & ab utribus nomina fumpferunt. Meminit poeta Vergilius in Georg. cum ait:

Vinctos saliere per utres. Quam rem hic parcius attigi, quoniam in quarto de Poetarum historia Dialogo fufius exposui.

²⁰ Fuerunt & quæ *ὀμοφαγια* dicebantur, de quibus post Græcos Arnobius lib. v. aduersus Gen. Bacchanalia etiam, inquit, pretermittemus inania, quibus nomen Omophagijs græcum est, in quibus furore mentito, & fequestrata pectoris fanitate circumplicatis uos anguib. atq; ut uos plenos dei numine ac maiestate doceatis, caprorum reclamantiũ uiscera cruentatis oribus difsipatis. hæc ille. Omophagia autem dicta, quafi dicamus crudiuora.

Hiacynthia in Laconia celebrabantur, in Apollinis honorem, ob Hiacynthum puerũ ab eo amatũ, cuius fabulâ Ouid. in Metam. copiofe exequitur: ut nunc gramaticos mittã, inter cætera & hoc Ouid.

Annua prælata redeunt Hiacynthia pompa. *τριηλια*, quæ *τριηλια* interdũ legimus (nisi nos fcriptura fallat, uel diuerfa fignificent: nam & *τριηλια* etiam offendimus) facrificia dicebantur dei Enyalij, id est Martis, quæ trib. animalib. cū testiculis, id est nō castratis fiebant, ut obseruat Hefychius: uel ut alij tradunt, his tribus, fœ, ariete, tauro, id est, *κάπρος*, *κρίον*, *ταύρος*. ferè Romanis Solitaurilibus similia, ut iam dictum est.

δωδεκάδες, hoc est duodenaria facrificia, à græcis nuncupta, quæ ex duodecim animalibus fiebant. Fuit & feftum apud Athenienfes, quod *δωδεκάτης* uocabant: quod & *χόας*, ut Hefychius notat, appellabãt. meminimus & nos in Fastis. Dicebatur & *δωδεκάτης*, ut quidam putant, à duodecim menfibus.

Theophania celebras fuit, quæ Delphis agebat, cuius Herodotus in primo meminit. De noftris uerò Theophanijs hic nihil agẽdũ, quæ & Epiphania dicunt.

Dialia etiam Milichij Iouis fefta fuere, Athenis celebrata, ut Suidas & Lucianus in Charidemo docent. meminit & Aristoph. dicta *ἐπὶ τῆς διαφυγῆς αὐτῆς ἐν χαλκῶ τὰς ἄσας*. Scribit Hefychius, Dialia celebratam fuiffe Athenis, quæ cum quadam trifticia ageretur. De Eletherijs facris in Ioue Eletherio copiofe dixi. item de Dijpolijs facris ibidem.

ἐπιβάμια sacra fuerunt apud Græcos, quæ in altari peragi non solebant, fed in plano solo, uel pauimento.

ὑπεκαυστρια, Hypecaustria, ut fcribit Plut. in Quæftionib. apud solos Mineruæ facrificantes uocabant, quod ibi multa sacra & myfteria fieret ad uerteda mala.

⁵⁰ Diamastigofis solennitas fuit maxima apud Lacedæmonios, cuius cum alij meminere, tũ Tertull. in Apologet. & in lib. ad Martyres: Nã, inquit, hodie apud Lacedæmonios solennitas maxima est Diamastigofis, id est, flagellatio: in quo sacro

quo sacro ante aram nobiles quoque adoleſcētes flagellis affliguntur, aſtantib. parentib. & propinquis, & uti perſeuerent adhortantib. qua de re & ego alibi, & Philoſtratus in uita Tyanei Apollō. & Nazianz. Greg. & Lucīa. in Anacharſi,

Panathenaea Athenarū & Mineruæ in primis feſta, quæ ſingulis quinque annis celebrabantur: quæ & Magna ſacra appellabatur. primus Erichthonius, Vulcani & Mineruæ filius ea inſtituit. Poſtea Theſeus cum in unū cōgregaſſet trib. unāque urbē feſiſſet: in hac celebritate neque ſenes, neque ignobiles, neque uiri certabant, ſed pueri tantum: uictori ex olea corona præmium dabatur. Hæc partim ex Ariſtophanis commentarijs, partim ex Suida, alijsque.

Panhellenia ſacra totius Græciæ, Panionia totius Ioniæ, uti etiam Panhæcœtia, de quibus Strabo, Suidas, Arpocratio, & alij plerique.

Sed infiniti penè ſit laboris, omnia ſacrorum genera recensere, quæ ante ueram Chriſti lucem, tenebris illuſa antiquitas peragere ſolebat. Quare ad publica alia quædam me accingam, ut hac rerum uarietate non nihil oblectem, ſi minus lepore ac facundia ex ingenij & uirium imbecillitate queam.

SUPPLICATIONES. LECTI-

STERNIA.

Ferunt ad hæc quæ ſacrificijs cōiungerentur, & quæ inter ea commemorari non ab re fuerit, ſupplicationes & lectiſternia, quæ ad templa & puluſinaria deorū, uel ob læticiã, uel ad auertendã deorū irã peragerentur: in quib. plerumque ſenatores ac patricij cū cōiugibus & liberis, ad delubra & aras procedebant, nonnunquã omnes trib. & ordines etiã Pont. Maximo præeunte: ſed & alijs perſæpe modis. In his enim & pueri ingenui, & libertini, ac item uirgines omnes coronati, & laureã præferentes, cū pompa theſas & ferula deũ deferētes, tū & ſacro carmine ſupplicare, & deũ pacẽ expoſcere ſolebãt. Lectiſternia uerò & puluſinaria iuxta deorū aras ſtatuiebãtur, cū alijs ornamentiſ: quin & frondes uirētes & odorifere, ac flores omnis generis, & uerbena ante deũ edes & in iſtis tēplis ſternebãtur. hæc ſupplicationes & huiuſmodi cetera à Po. Ro. frequēter celebratas in hiſtorijs legimus, nūc tot dierū numero, nūc demum ad L. uſque diem cōperio. Illud autē obſeruatū ab antiquis uidemus, ut quoties ſupplicationes aut lectiſternia indicerentur, à iurgijs & litibus abſtinerent, & uinctis uincula demerent. Scribit etiã Feſtus, quod ædiles per ſupplicationes muratã addebant ad puluſinaria. Fuit autē muratã, portio quæ in ſacris adhiberi ſolita fuit. quin & in XII tabulis cauebatur, ne mortuo traderetur: quod & Varro primo Antiquitatum libro ſcripſit. Supplicationes Virgilius eo loco in quarto innuit:

Simul diuū templis indicit honorem. quo loco ait Seruius, iuſſit fieri ſupplicationes & mox: Feriæ inquit, legitimæ ſunt, aut indicitæ. Indici autē dicuntur, quia paupertas maiorū ex collatione ſacrificabãt: aut certè de bonis damnatorum, unde & ſupplicia dicuntur. idē & Iſidorus in ſexto, & meminit Feſtus: Supplicationes, quæ ſunt de bonis paſſorū ſupplicia. Saluſtius: In ſupplicijs deorum magnifici. hinc & Sacrum dictū, uenerabile, & execrabile: quia ſacra res de bonis execrandorū fiebat. Iſidorus lib. quinto: Supplicium, inquit, proprie dicitur, nō qui quoquo modo punitur, ſed ita dānatur, ut bona eius cōſecrentur, & in publicū redigantur. nã ſupplicia dicebantur ſupplicamēta. & ſupplicium dicitur, de cuius damnatione delibatur aliquid deo: unde & ſupplicare. Idē & in ſine ſexti lib. Etymol. Nec hic te lateat uolo, quoties apud antiquos aliquid cōſecratur de bonis alicuius cōdemnati, qua religionis cerimonia id fieri ſoleret. Coſſ. id, aut Imperatorū iuſſu fiebat: ſoculū accēdi uidebatur, ubi præco cum tibicine uerbis priſcis & ſolemnib. præeunte Pont. Max. carmē maledicū uelato capite ſacrum perficiebat. Idque iuſſu populū fieri cōnuocata cōcione mos fuit, aliàs irritã fieri cōſecrationē cenſebatur. Deuotiones uerò & euocationes paulo poſt etiam

etiam exequemur. Nunc quoniam de lectiſternijs meminimus, quorū crebra eſt mentio, & in his plerisque falli uidemus, hic ex L. uio pauca aſcribenda. Is lib. v. ab v. c. ita prodiit: Grauis, inquit, peſtilensque omnibus animalibus æſtas excepit urbem, cum inſanabili pernicio: quādo nec cauſa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex S. C. aditi ſunt. Duumiri ſacris faciendis, Lectiſternia tunc primum in urbe Romana facta per dies VII. Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum, tribus que ampliffimè tum apparari poterant, ſtratis lectis placauere: priuatim quoque id ſacrum celebratū eſt tota urbe, patentibus ianuis, promiſcuoque uſu rerum omnium in propatulo poſito, notos ignotosque paſſim aduenas in hoſpitiū ductos ferūt, & cum inimicis quoque benignè & comiter ſermones habitos, iurgijs & litibus temperatum uinctis quoque dempta in eos dies uincula: religioni deinde fuiſſe, quibus eam opem tuliffent, uinciri. Quidam putant, epulū Ioui in Capitolio lectiſternium dici: quod parū probatur. Lectiſternia, inquit Seruius in XII. Aen. dicuntur, ubi in templo homines federe conſueuerunt. Notamus lectiſternium in Capitolio ſic celebrari ſolitum: ſtratis tribus lectis conuiuium tribus deis apponebatur, Ioui, Iunoni, & Mineruæ. Ioui ſimulachrum in lectulo reponebatur, Iuno uerò & Minerua in ſellis, ea ratione quam alibi retuli. ſic appoſitis epulis, nō dei, ſed VII ipſi epulones celebrabant. T. L. uius lib. VII. ab v. c. Eo nihil dignū memoria actum, niſi quod pacis deum expoſcendæ cauſa tertio tum poſt conditam urbem lectiſternium fuit.

Expoſitis ſupplicationibus, & lectiſternijs, iam deorum Euocationes, urbiumque Deuotiones, & ſeſe pro patria deuotionum ritus, quibusque hæc ceremonijs fierent, apud Romanos in primis, oſtendam. Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia ſolitū à Romanis ſacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum eſſet. Problema etiam legitimus Plutarchi, cuius hoc eſt lemma: Cur deum illum, cuius in tutela urbem eſſe dicunt, ſiue maſculus is eſt, ſeu fœmina, & quærere & nominare nefas eſſet: hoc enim ita eſſe, religione confirmant: Valerium Soranum male periſſe dicentes, quod numinis nomen efferre auſus eſſet. An quod Latinorum quidam monumentis tradiderunt, euocationes quaſdã ac deorū ueneficia eſſe putauerūt: quibus quoniam ipſi hoſtium deos euocare, & ad ſe traducere cōſueuiſſent, ne idem ipſi paterentur, magnopere uerebantur. quemadmodū Tyrj ſtatuis uincula iniiciunt, & reliqua. Alibi quoque recitauimus, à Lacedæmonijs Martem catenatum, ne à ſe uocaretur: & *ἡμῶν ἀπὸ τῆς πόλεως*, id eſt ſine alijs Victoriã, ne ab Athenienſibus auſugeret.

Sed iam nos harum utranque, id eſt euocationis & deuotionis, recitemus Macrobij uerbis ex lib. III. Saturn. Conſtat, inquit, omnes urbes in alicuius dei tutela eſſe: moremque Romanorum arcanum & multis ignotum fuiſſe, ut cum obſiderent urbem hoſtiū, eamque iam capi poſſe conſiderent, certo carmine euocarent Tutelares deos, quod aut aliter urbem capi poſſe non crederent: aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent deos habere captiuos. nam propterea ipſi Romani & deum, in cuius tutela urbs Roma eſſet, & ipſius urbis Latinū nomen ignotum eſſe uoluerunt. Sed Dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter ſe diſſidentium libris inſitum, & ideo uetuſtas res perſequentibus, quicquid de hoc putatur, innotuit. Alij Iouem crediderunt, alij Lunam. Sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admotò ſilentium denunciat. Alij autem, quorum mihi fides uidetur firmior, Opem Conſiuam eſſe dixerunt. Ipſius uerò urbis nomen etiam doctiſſimis ignoratum eſt, cauentibus Romanis, ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtium feciſſe ſe nouerant, idem ipſi quoque hoſtili euocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomen diuulgaretur. Mox idem ſcriptor ſubdit, ex lib. quinto Rerum reconditarū Sammonici Sereni, euocationis & deuotionis for-

mulam, quam ex Furij uetustissimo libro ille exerpfit. Est autem hoc carmen, quo Dei euocabantur: Si deus, si dea est cuius populus ciuitasq; Carthaginēsis est in tutela, teq; Maxime, ille qui urbis huius, populiq; tutelam recepisti, precor, uenerorq; ueniamq; a uobis peto, ut uos populum ciuitatemq; Carthaginensem deseratis, loca, templa, sacra, urbemq; eorum relinquatis, absque his abeat, eiq; populo ciuitatiq; metum, formidinem, obliuionem iniiciatis, proditiq; Romam ad meosq; ueniat, nostraq; uobis loca, templa, sacra, urbs, acceptior probatiorq; sit: mihi quoque Populoq; Romano, militibusq; meis praepositi sitis, ut sciamus, intelligamusq;. Si ita feceritis, uoueo uobis templa ludosq; facturum. Subiungit idem in eadem uerba hostias fieri oportere, auctoritatemq; uideri extorum, ut ea promitterent futura. At uero Lilius in v. ab v. c. Dictator Camillus, ait, ita e Veijs deos euocauit: Tuo, inquit, ductu Apollo Pythice, tuoq; numine instinctus, pergo ad delendam urbem Veios, tibiq; hinc decimam partem praedae uoueo. te simul Iuno regina, quae nunc Veios colis, precor, ut nos uictores in nostram tuamq; mox futuram urbem sequare, ubi & dignum amplitudine tua templum accipies. haec Lilius. Deuotio uero urbium & exercitus ita fieri solebat. Post deorum euocationem, ea uero a Dictatore, uel Cos. uel Praetore, uel Imperatore fiebat, his prope uerbis. Dis pater, siue Iouis manes, siue quo alio nomine fas est nominare, ut omnes illam urbem Carthaginem, exercitumq;, quem ego me sentio dicere, furga, formidine, terrore compleatis, quiq; aduersus legiones, exercitumq; nostrum arma telaq; ferent, uti uos eos exercitus, eos hostes, eosq; homines, urbes, agrosq; eorum, & qui in his locis regionibusq;, agris urbibusque habitant, abducatis, lumine supero priuetis, exercitumque hostium, urbes agrosq; eorum, quos me sentio dicere, uti uos eas urbes agrosq;, capita aetatesq; eorum deuotas consecratis que habeatis, illis legibus, quib. quandoq; sunt maxime hostes deuoti: eosq; ego uicarios pro mea fide magistratuq; meo, & pro populo Romano, exercitibus, legionibusq; nostris do, deuoueo, ut me meamq; fidem, imperiumq;, legiones exercitumque nostrum, qui in his rebus gerendis sunt, bene saluos sinatis esse. si haec ita faxitis, ut ego sciam, sentiam, intelligam, tunc quisquis uotum hoc faxit, ubi faxit, recte factum esto, ouibus atris tribus. Cum Tellurem dicebat, manibus terram tangebatur: cum Iouem dicebat, manus ad caelum tollebat: cum uotum recipere dicebat, manibus pectus tangebatur. haec ex Macrobio. In historijs autem legimus, huiusmodi deuotiones factas non modo in Italia, sed & extra: quinimmo & poetam Vergilium sub poetico quodam inuolucro has innuisse, docti uiri obseruant. ut cum cecinit, Excessere omnes adytis, arisq; relictis, Dei quibus imperium hoc steterat. & item cum ait,

Ferus omnia Iuppiter Argos

Transtulit. Deuotiones etiam singularium personarum factas, ex historijs obseruauimus. ut cum se duo Decij, pater & filius pro populi Rom. uictoria deuouerunt: & Q. Curtius. Sed & apud Graecos Codrus pro Atheniensibus, & Menoecus pro Thebis se deuouerunt, itemque pro Celanaeis Anchurus. Vnam ego uel alteram ex latinis afferam. in primis que ex Lilio, qui lib. octauo ab v. c. ita scribit: Cum collegam litasse Decius intellexisset, sibi que omnia legata, nisi quod caput iecinoris a familiari parte caesum aruspex ostendisset, alioqui acceptam deis hostiam esse: Atqui, inquit, bene habet, si a collega litatum est. tum instructo exercitu, M. Valerium Pont. magna uoce in clamauit: Deorum, inquit, ope Valeri opus est: aedum Pont. publicus Pop. Ro. praeter uerba, quibus me pro legionibus deuoueam. Pont. eum togam praetextam sumere iussit, & uelato capite, manu subter togam ad mentum exerta, super telum subiectum pedibus stantem, sic dicens: Iane, Iuppiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, Diui

Diui Nouensiles, Dei Indigetes, Diui quorum est potestas nostrorum hostiumq;, Deiq; Manes, uos precor, ueneror, ueniam peto, feroq;, uti pop. Ro. Quiritium uim uictoriamq; prosperetis, hostesq; Po. Ro. Quiritium terrore, formidine, morteq; afficiatis: sicut uerbis nuncupauit, ita pro Rep. Quiritium exercitu, legionibus, auxilijs, Pop. Ro. Quirit. legiones, auxiliaq; hostium, mecum Deisq; Manibus Telluricq; deuoueo. haec tenus deuotio.

Subdit Lilius: Mox incinctu cinctu Gabino, armatu in equum insiluisse, pugnas acerrime, tandem confossum, inter confertis, hostium stragem, suis uictoriam reliquisse. Porro nec illud te ignorare oportet, quod historiae suae adiciendum Lilius putauit. Licere Cos. Dictatoriq; & Praetori, cum legiones hostium deuoueat, non utiq; se, sed quem uelit ex legione Romana scriptum ciuem deuouere: si is homo, qui deuotus est, moritur, probe factum uideri: ni moritur, tum signum VII pedes altum, aut maius in terram defodi, & piaculum hostia caedi. ubi illud signum defossum erit, eodem magistratum Ro. descendere fas non est. sin autem se se deuouere nolet, sicuti Decius deuouit, ni moritur, neq; suum neq; publicum diuinum pure faciet. Qui sese deuouerit, Vulcano arma, siue cui alij diuo uouere uolet, siue hostia, siue quo alio uolet, ius esto. telo, super quod stans Cos. precatus est, hostem potiri fas non est. si potiat, Marti uouet, auribus piaculum fieri. haec Lilius. Sunt qui haec extrema Lilius uerba emendent, Solitaurilibus piaculum fieri. Extant & aliorum super hoc opiniones, quae nec mihi dignae uisae sunt ut referantur. De solitaurilibus uero paulo supra dictum est. Fuerunt nec multum absimiles deuotionibus Execrationes, quae uerbis quibusdam diris, ac imprecationibus quapiamq; carmonia fieri solebant, diuersae quidem diuersis locis. hanc unam ego in praesentia ex Sallustij Catilinario, pro exemplo adducam. Fuere, inquit, ea tepestas qui Catilinam oratione habita dicerent, cum adiurandam populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem uino permixtum in pateris circumtulisse. inde cum post execrationem omnes degustauissent, (sicuti in solennibus sacris fieri consueuit) aperuisse consilium suum. atq; eo dictam rem fecisse, quo inter se magis fidi forent, alius alij. Haec Sallustius. M. Cicero pro Sextio: Exierunt malis omnibus atq; execrationibus duo Vulturij paludati. Extat execratio, quae Dirae inscribitur, in Vergilianis poematis, non inelegans, dignaq; ut cum eis ascribatur. Scribit T. Lilius de bell. Pun. libro v. i. Acarnanes a xxxv ad xl annos costrasse, nisi uictores, se non redituros: qui uictus acie excessisset, eum ne quis urbe, tecto, mensa, lare reciperet: diram execrationem in populares, obtestationemq; quam sanctis, potuerunt aduersus hospites composuerunt. Similis execratio & obtestatio in Paulum a Iudaeis facta legitur, in Actis Apostolicis. Inuenimus & execrabile carmen dictum, apud Lilius in primo de bell. Macedonico: Praeuntibus, inquit, execrabile carmen sacerdotibus. Hinc & publicae dicebantur execrationes, ut Athenis fuisse ait Cic. lib. i. i. de Off. Si quis uiam erranti non monstrasset. De Diris porro, quae dicebantur, in Furijs egimus.

Sed & par uidetur, ut formulam quoque ceremoniarum Foecialium & Patris patrati hoc loco ascribam, idque breuius quam potero, magisque distincte, nam de utriusque suo loco actum est. Forma igitur feriendi per Foecialem foederis huiusmodi fuit, ut ex Lilio accepimus. Foecialis regem Tullium ita rogauit: Iubes ne me Rex cum Patre patrato populi Albani foedus ferire? iubente rege: Sagmina, inquit, te Rex posco. Rex ait, Puram tollito. Foecialis ex arce graminis herbam puram attulit, postea Regem interrogauit: Rex, facis ne tu me regium nuncium Pop. Ro. Quiritium ue? Rex respondit, Quod sine fraude mea Po. Ro. Quiritium ue fiat, facio. fit ergo tunc foedus, multisque id uerbis peragit legibus inde recitatis: Audi, inquit, Iuppiter, audi Pater patrati Po. Albani, aud, popule Albane, audi, ut illa palam prima postremaue ex illis tabulis carauit recitata sunt, sine dolo malo, utiq; ea hodie rectissime intellecta sunt, hic illis le

gibus Po. Ro. prior non deficiet: si prior defecerit publico consilio, dolo malo, in illa die Iupiter ita Po. Ro. ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes, pollesque. Vbi id dixit, porcum saxo silice percussit. Eodem modo pars altera suum sacerdotem, suumque dictatorem peregit. Et haec quidem formula Romanorum & Latinorum. Sed alia fuit apud Graecos, quae uel ex uerbo us Homeri III. Iliad. rhapsodia luculentissime describitur. nam cum Menelaus & Paris singulari certamine re confecturi essent, iuramentum primum describit inter Graecos & Troianos sanctum. Mox in castra Priami & Antenor descenderunt, ubi Agamemnon & Ulysses etiam ipsi assistere. Praecones uero craterem uinum miscuere, & manibus aquam dederunt. Tum rex Agamemnon ense agnorum pilos incidens, foedus sanxit, & praecones Graeci & Troiani utriusque suis distribuerunt. inde passis manibus ad caelum locutus est Agamemnon: Iupiter pater max. optime, qui in Ida coleris, tuque Sol qui cuncta uides, cunctaque audis, uos Fluuuii ac Tellus, & qui subter punitis homines qui periuria iurant, uos omnes testes sunt, seruato iuramenta, si quidem Menelaum interfecerit Alexander, Helena ipse & eius opibus potatur: si uero Menelaus Alexandrum, ut Troiani cum Helena omnia restituant, & Graecos debito afficiant honore, eorumque posteros. si uero Priamus & filij abnuerint, eo casu iusta arma mouebo, nec abcedam nisi confecto bello, quibus dictis, agnos ense iugulauit, & palpitantes humi deposuit, & uinum ex craterem poculis exhauserunt, reliquum & sacrum perfecerunt: & reliqua. At uero cum Foecialis bellum indicit, hac caeremonia utebatur. Foecialis hastam ferratam praestitam, aut sagmineam ad fines eorum quibus bellum indicerebat, deferebat, nec minus puberibus trib. presentibus adhaerebat: Quod populi priscorum Latinorum, homines uel prisci Latini aduersus Po. Ro. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod Po. Ro. bellum cum priscis Latinis fieret, ob eam rem ego Po. Ro. populo priscorum Latinorum hominibusque Latinis bellum indico, facioque. ubi dixerat, hastam in fines eorum mittebat, ex quo bellum futurum esse intelligebatur. Cincius in lib. tertio de Re milit. Foecialem Po. Ro. bellum indicentem hostibus, telumque in agrum eorum iacentem, hisce uerbis uti scripsit: Quod populus Hermundulus, & caetera, ut supra. uide Gellium lib. xvi. cap. III.

Patris autem Patrati opera & auctoritas exigebatur ad patrandum, id est sanctiendum iuramentum, ubi Foeciales de foederibus conuenerant. Creauit quidem M. Valerius primus Foecialis Sp. Fusium primum Patrem patratum eo bello, quod Tullius Hostil. cum priscis Latinis gessit, uerbena caput capillosque cingens: alias praeterea partes, scilicet repetendi Patri patrato dedit Ancus Martius, eum morem ab antiquissima Equicolorum gente repetens. eius rei formula antiquissima est huiusmodi: Legatus, idemque Pater patratus, ubi ad fines eorum uenit, ante res repetunt, capite uelato filo: lanam id uelamen est. Audi Iupiter, inquit, audite fines cuiuscumque sint gentis, numina audiant fas, ego sum publicus nuntius Populi Romani, pie iusteque legatus uenio, uerbis meis fides sit. Peragit deinde postulata, inde louem testem facit: Si ego iniuste impieque illos homines, illasque res dedierim Populo Romano mihique exposco, tum patria copote me nunquam sinas esse, haec, cum fines supra scandit: haec, quicumque ei primus uir obuius fuerit: haec portam ingrediens, haec forum ingressus, paucis uerbis carminis concipiendi que iusturandi mutatis. Si non reddebantur quae exposcebat, diebus tribus & xxx (tot enim solennes erant) peractis, bellum ita indicerebat: Audi Iupiter, & tu Iuno, ac Quirine, Deique omnes coelestes: uos terrestres, uosque inferni audite: ego uos testor, populumque illum (quicumque est nominabat) iniustum esse, neque ius persoluere. Sed de istis rebus in patria maiores natu consulimus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Cum his nuncijs Romam ad consulendum redibat. Confestim Rex, Dictator, Cos. siue quis alius senatum habere posset, ex his ferme Patres uerbis consulebat: Quarum rerum, litium, causarum, condixit Pater patratus Populi Romani Quiritium, Patri patrato priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis, quas res nec dederunt, nec soluerunt,

soluerunt, quas res fieri, dari, solui oportuit, dic (ei dicebat, quem primum sententiam rogabat) quid censes? Tum ille: Puro pioque duello quaerendas censeo. eorum qui aderant in eandem sententiam ibant. Bellum erat consensu fieri solum, ac Foecialis iniectum hastam, ut dictum est, bellum indicerebat. Hanc repetendi caeremoniam, clarigationem dictam, Seruius ostendit & libro nono & x. Aen. Nam cum Vergilius dixisset,

Et iaculum intorquens dimittit in auras: ibi ait Seruius, Hoc de Romanorum solennitate tractum est. cum enim uellent bellum indicere, Pater patratus, hoc est primus Foecialis, proficiscebatur ad hostium fines, & praefatus quaedam solennia, clara uoce dicebat, se bellum indicere propter certas causas, aut quia socios laeserat, aut quia nec abrepra animalia, nec noxios reddiderant. & haec Clarigatio dicebatur, a claritate uocis. post clarigationem hasta in eorum fines emissa, indicerebat pugnae principium. quod locupletius repetit in x. ibi, Tum certare odijs, & res rapuisse licebit. ubi inter caetera & hoc subdit idem Seruius: Clarigatio autem dicta est, aut a clara uoce, qua utebatur Pater patratus: aut a τῆς κληρῆς, hoc est a sorte, nam per bellicam sortem inuadebant agros hostium. unde κληρονομοὶ dicuntur, qui iure sortuntur bona defuncti, id est legitimi haeredes. Hinc & Arnobius lib. secundo contra Gentes: Cum paratis bella, signum monstratis ex arce, aut foecialia iura tractatis per clarigationem repetitas res raptas. Sed iam de his haec tenus.

Nec postremo ab instituto nostro alienum uidetur, commodeque urbis ritum caeremoniam uel ascribere, quam & M. Portius Cato in Originum libris est executus. Commodiores enim ciuitatum tantum in dextra uaccam intrinsecus iungebant, & cincti ritu Gabino, seu Sabino, hoc est, togae parte caput uelati, parte succincti, tenebant stiuam incuruam, ut glebae omnes intrinsecus caderent. & ita sulco ducto, loca murorum designabant, & aratrum suspendentes circa loca portarum: unde territorium dictum est, quasi terribouium, hoc est tritum bobus & aratro. Idem repetit Seruius lib. v. Aen. Varro quoque in his qui sunt de ling. Lat. Oppida, inquit, condebant in Latio Hetrusco ritu: id est, iunctis bobus tauro & uacca, interiore aratro circumagebant sulcum, hoc faciebant religionis causa, die auspiciato, &c.

Fuit & Farreatio, seu confarreatio, genus sacrificij, quod inter uirum & uxorem fiebat, in signum coniunctionis inter eos: dictum a farreo libi genere, quod ex farre fieri solebat, ut ait Festus. uel a uerbo, ut quidam putant, Confarreo, quod non est in usu. unde quoque diffarreatio, in signum dissolutionis connubij. Plinius libro decimo octauo: Quin, inquit, & in sacris nihil religiosius confarreationis uinculo erat, nouaque nuptae farreum praeferebant. Cor. Tacitus libro quarto: Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quibus unus legeretur uetusto more, neque adesse, ut olim eam copiam, omissa confarreati assuetudine, aut inter paucos retenta.

Operae precium me facturum putauit, si quaedam altius de sacrificijs repetam, quae per se curiosos lectores iugiter meae lectione non nihil detineant. Et perinde a Proclo philosopho exordiar, philosopho non minus Academico quam Peripatetico. is in libro de Sacrificijs, ita propemodum scribit: Sacerdotes per mutuam rerum cognationem & sympathiam in unum conducebant, & per repugnantiā repellebant, purificantes quae oportebat, sulphure atque bitumine, aquam aspergentes marinam. Sulphur enim purificat propter odoris acumen, aqua uero marina propter igneam portionem, atque iidem animalia deis in deorum cultu congrua adhibebant, caeteraque similiter, quam obrem alijs atque similibus recipientes, primum potentias daemonum cognouerunt, uidelicet eas esse proximas rebus actionibusque naturalibus, atque per haec naturalia quibus propinquant, in praesentiam conuocant: deinde a daemonibus ad ipsas deorum uires actionesque processerunt, partim quidem a doctis demonibus addiscentes, partim uero industria propria interpretantes quae conuenirent symbola, in propriam deorum intel-

rum intelligentiam ascenderunt. ac denique posthabitis naturalibus rebus, actionibusque, ac magna ex parte daemonibus, in deorum se consortium receperunt. Et hæc ferme Proclus: quo libro multa ea de re comminiscitur, quæ ego ut superstitionis nimis prætereo. Sed Porphyrius Tyrius philosophus, ipse primos scribit qui deis sacrificare cœperunt, non animalia, sed herbas primum floresque, deinde & arbores sacrificasse, aromataque suffumigasse. Quin & Lycurgus ex herbis, & ijs rebus quæ parabiles essent, sacrificia instituisse dicitur, ne quando ex difficultate sacra omitterentur, uel differre necesse esset. sed & Cecropem legimus Iouem Ἰουάτων nuncupasse, eique nihil omnino animatum sacrificasse, sed pemmata, seu bellaria indigena. ea autem Athenienses πάλαντες uocabant, ut Pausanias scribit in Arcad. πάλαντες uerò, ut Didymus ait, placenta fuit ex flore farinae confecta, sacrificijs accommodata: quæ sic appellabantur ἐξ τῆς πάλαντος τῆς αἰ, uel διὰ τὸ φανόν εἶναι. Euripides in Oreste, ἀφρώδην πάλαντον dixit, spumam circa Orestis furentis os concretam. Commentatores in primo Apollonij Argon, panes interpretari uidentur parum mundos, nec planè confectos. Sed & lachrymæ quoque aridæ & coactæ, & thuris & gummi, πάλαντοι dicuntur, ut Suidas ait: & obolus, qui mercedis causa uatibus dabatur. Inuenimus etiam morem fuisse Iliacis temporibus, ut nec thure, nec costo, sed cedri & citri fumo deos adolerè solerent. quosdam & rore marino, & iunipero: alios βροχιδὴν quapiam herba sacrificasse legimus. Pythagorâ etiâ animatis rariùs sacrificasse, quæ eius uita perscribere, prodiderunt. Qui uerò primi animalibus, uesci cœperunt, id frugum penuria fecisse, ait Porphyrius. Trib. aut de causis deis sacrificandis celsuere theologi gentium, ut ueneremur, ut gratias referam, ut ab ipsis necessaria petam, & mala appellamus. Ad hæc aut perficienda uotum animi satis esse existimabatur: cui & addi posse credebant quædam ex frugibus munuscula. Animalia uerò macrare nefas ducebant: etsi id licuisse uidemus per Hebræorum leges.

Theologi igitur qui dicebantur apud gentes, Deo nihil quod ex materia esset, offerendum statuebant, quod ipsi Deo ab omni prius materia secreto, subito non fieret impurum: quapropter neque ei sermo uocalis satis accommodatus esse uidebatur, neque etiâ ex animo sermo intimus, propterea quod animi quadam in quinatus affectione putaretur: sed puro silentio, puroque animi affectu Deum illi colendum arbitrabatur. quæ Aegyptij, ut Iamblichus scribit, Icton, & primum exemplar appellabatur: qua de re & in Pythagoræ Symbolis super ipsius silentio plura scripsimus. Porphyrius quoque, oportere ait coniunctos similesque Deo iam affectos homines, ad Deum mentis extasim, ac eleuationem, uelut sacram quandam uictimam dedicare, quæ quidem ipsamet diuina laus est & salus: & in qua Dei contemplatione, omnis affectus ex parte sacrificium uerè compleri ac perfici asseruit. Filij autem Dei, quos & deos intelligibiles uocabat, laudes iam ex ipso quoque sermone adhibendas censebat, atque unicuique ipsorum iustam primitiarum oblationem faciendam, ex ijs rebus quas ipsi mortalibus largiri dicebantur, uel quæ eos nutrire & conseruare putabantur. Sic agrorum colæ primitias earum frugum quas colligebant, offerebant. Quare ex antiquis plerique disputabant, non debere animalia macrari, quin etiâ & ab eorum esu abstinendum esse. sic peripateticus Dicaearchus, antiquos Græcos prædit nullum animal occidisse, ut quæ proximè deis geniti esset, & perinde natura optimi, adeo ut eorum etas aurea uocaretur. Sic & gymnosophiste, præter reliquam temperantiam atque sanctimoniam quam habuisse testatur auctores, Bardesanes, Porphyrius & Philostratus, alijque, animalibus abstinere: sic & Essæi, gens sancta existimata apud Hebræos, ut Philon, Iosephus, Egesippus & Eusebius produnt, multis animalibus abstinerebant. antiqui præterea Aegyptiorum sacerdotes, ut Chæremone Stoicus, Porphyrius & Hieronymus tradunt, animalibus plurimum abstinerebant. quin etiam multa uelut diuina uenerabantur. Sed quid multa congero? Inique fert Porphyrius, suo tempore multos etiâ philosophiæ studiosos, gloriam potius inanem quam diuinitatem colentes, ante statuas puoluim, eaque obisse sacra quæ minimè illos deceret. Sedenim

Sed enim ego non hæc in manus sumpsi, ut rectè nec ne id factum esset monstrare, sed ut gentium potius superstitionem multiplicem ostenderem: & ut ea uolentibus uel expendere uel redarguere, ad manus paruo labore præstò forent. Et licet ante me hæc eadem de re quidam scripserint, ita tamen concise ac ieiunè id tractarunt, ut non multa ex ijs possis excerpere. in ijs etiam plerique offendi, quæ longè secus sint, quam ab eis prodantur. Nec quisquam me hoc scripsisse putet detrahendi studio. nam & ideo ipsorum nomina coticui, errata tantum castigauim. Sic mecum agat alius, sum etenim homo. Quare iam institutum exordiar.

Et antequam ad sacrificia particularia deueniam, prius quædam in uniuersum afferam, quæ ad præsentem tractationem conueniunt: in primisque illud quod Plutarch. Numæ Pompilio ascribit, ut deos adoraturi sedeant, quod & uice pro uerbij usurpatur. Significat uerò uota certa concipere oportere, & in ea quæ optima sunt persistere ac perseuerare. quidam tamen alium putant habere sensum, quod eos qui sacris operantur, oporteat non obiter, ac uelut aliud agentes hoc facere, sed uacuos ac totos rei diuine uacare, ac intentos esse. Vnde cum Pontifex sacra aggrediebatur, præcones clamabant, Hoc age: quod planius in Symbolis Pythagoræ dixi. Sanè nec deis omnibus eadem conueniebant, nec uni omnia sacra, ut cum alij. tum Eusebius & Lactantius, & in primis Nazianzenus Gregor. aduersus Iulianum Cæs. Nec eodem, inquit, modo, ut sacerdotibus uidentur. nam alicubi, ut apud Lindios, piuum est Buphagum, id est Herculem execrari, quod in dei cedere honorem creditur, si in eum multa conuicia dicantur: uel apud Tauros hospitum macratio, uel apud Lacedæmonios puerorum super altare flagellatio: uel Phrygiibus piuum est, sub tibiæ cantu concidi, aut saltationibus effœminari, sic ut alijs puerorum turpis amor, nonnullis etiam scortari: aut quæcunque habent mysteria, ne sigillatim cuncta enumerem. Quare nunc præstat audire Apollinis oraculum de cultu & sacrificijs deorum, quod Porphyrius in lib. Responsorum, & Eusebius in quarto Preparationis euang. ascripserunt, uarijs de causis. hoc autem latinè expressum tale est:

Hæc age, qui nutu diuorum ingressus amice es
 Huius iter uitæ: macranda est hostia cunctis
 Multa deis, seu qui terram, seu qui mare uastum,
 Aera seu qui habitant, latum seu qui æthera, seu qui
 Alta colunt cœli, seu qui infima regna barathri.
 Quæ quibus obseruanda modis sint, singula dicam:
 Tu memori commissa animo mea dicta teneto.
 Terna quidem diuis cœlestibus hostia, & ipsa
 Candida macranda est: terna & terrestribus, atque
 Alta eadem. gaudent porro, & capiuntur apertis
 Terrestres aris: foueas cum numina contra
 Exposcant atro imbutas inferna cruore,
 Nec placeat nisi quæ terræ mandetur humata
 Victima. mel uerò Nymphæ, atque liquentia uina,
 Offerri lætantur. at ignem accendier aris,
 Quæ circum uolitant terram, sibi numina quærunt,
 Imponique atrum corpus, tum thura, simulque
 Inijciet salsas fruges, & dulcia liba.
 Hæc facito. uerum quibus est data cura profundi,
 His ipso semper fer sacra in littore, totum
 Porriceque in fluctus animal. cœlestibus autem
 Extremas reddes partes, atque igne cremabis.
 Quod superest, propone tibi, dapibusque reserua,
 Sudet odoratis crassisque uaporibus aer. Et hoc quidem oraculum ita Porphyrius
 est inter-

est interpretatus. Cum igitur terrestres & inferni dei sint, atras illis quadrupes offerendas Deus iubet. modus autem differt. Nam terrestribus super aras, infernis uero in scrobibus & foueis macladas esse uictimas praecipit: aereis autem uolatilia dicit offerenda, corporibus holocaustis & sanguine ad aram circumfuso. Volatilia etiam deis marinis, sed uina in fluctus porricere mandat. ita omnibus deis, praeterquam terrestribus, uolatilia immolari poterant: sed marinis solummodo nigri coloris uolatilia. Quare caeteris alba offerenda sunt, coelestibus uero & aethereis bestiarum, quas albas esse praecipit, & conseruandas extremitates, reliquas autem partes comedendas. ex his enim solummodo comedere oportebat, ex alijs uero minime: ita quadrupes & terrestres terrestribus, sacrifici cada fuerant: simile etenim simili gaudet. Sus porro, terrestre animal est, & idcirco Cereri gratissimum. Atra uero, quia & terra naturaliter tenebrosa & opaca. Tres autem simul, quoniam terrestres corporis tria sunt symbola: & super aras terrestribus, quoniam super terram uersantur. Caeteris deis idcirco uolatilia sunt offerenda, quoniam uniuersa mouentur: in motu enim semper maris aqua est. eius atrae sunt hostiae, quoniam & caeruleus color est aquarum. Alba uero aereis: lucis enim aer susceptibilis. Coelestibus autem & aethereis extremitates conseruandas iubet, quoniam leuiore reliquo corpore sunt. Quorum sacrificijs communicare fas erat: quia cum caeteri dei arcere mala solere putarent, coelestes bona mortalibus largiri credebant. Haec ferè ex Porphyrio & Eusebio. Fuit etiam Pythagoreorum uel symbolum, uel aenigma, Superis impari numero sacrificandum, paria autem inferis: ut alibi diximus. Sanè & Lucianus in eo qui est de Sacrificijs, uaria esse sacrificia prodit, pro etiam personae sacrificantis qualitate: Agricola, inquit, de boue rem diuinam facit, opilio de agno, apolus de capra, est qui thus, quiliba & placenta offert. Et si pauper sit, deis litat, dextram tantummodo exosculans. At uero cum immolant, primo uictimam fertis coronant, explorantque ante num legitima sit, & apta, ne forte sacrificent quae religio admittat: tum ad aram deducunt, & ante dei simulachra iugulabant, uoce conueniente & tibijs & facris. Sedenim Valerius Max. Plutarchus & Seruius, alijque scribunt, apud antiquos non solum publice, sed & priuatum nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more plerunque & sacrificia captatis augurijs peragebantur. Sed in sacrificijs rite celebrandis maiorem nullam caerimoniam fuisse uidemus, quam nihil sibi conscire, bonos ac pios esse, unde Plautus in Rudente, Arcturum coeleste sidus inducit dicentem: Atque hoc scelesti in animum inducunt suum, Iouem se placare posse omnibus hostijs: Et operam & sumptum perduunt. atque id ideo fit, quia nihil ei acceptum est a periurijs. Supplicij facilius si qui pius est a deis supplicans, Quam qui scelestus est, inueniet ueniam sibi. Idcirco moneo uos ego haec, qui estis boni, Quique aetatem agitis cum pietate & cum fide, Retinete porro post factum ut latemini. Haec quidem Arcturus, uel Plautus potius: quibus plane cognoscimus, bonos ac pios esse debere, qui deis immortalibus essent sacra ministraturi. Dein ut haec rite peragerentur, obseruatio penes Pontifices fuit. Qui duo in primis hostiarum genera esse statuerunt: unum, in quo deum uoluntas per exta disquirebatur: alterum, in quo sola anima deis sacrabatur. unde & aruspices, has Animales hostias uocabant. Vtrunque hoc hostiarum genus sacrorum peritissimum Vergilius suo carmine ostendit, & primo quidem illud quo uoluntas numinum per exta monstrabatur:

Maclat, inquit, lectas de more bidentes. Et mox:

In pecu-

In pecudumque reclusis

Pectoribus inhians spirantia consulit exta.

Alterum illud, in quo hostia animalis dicebatur, quoniam eius tantum anima sacrabatur, significat, cum inducit Entellum uictorem Eryci maclare taurum. nam ut explicaret animalis hostiae causas, ipso animae usus est nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis, Perfoluo.

quod uerbum, ut etiam Macrobius notat, pertinebat ad nuncupata uota. Animalem hostiam idem poeta in illo significat,

Sanguine quaerendi reditus, animaeque litandum Argolica. nam & animam, id est hostiae nomen posuit: & litare, quod significat sacrificio facto numen placare & impetrare, ut planius infra ostendam.

Sanè & Seruius lib. III. Aeneid. ait: Animales hostiae haec sunt, quae tantum immolantur. Alibi sanguinem in aras tantum fundi solitum, ostendit Vergilius: ut,

Sanguinis & sacri pateras. & alibi corporis partem: ut,

Extaque falsos Porriciam in fluctus. alibi integras uictimas: ut,

Et solida imponit taurorum uiscera flammis. quod graece sacrificium holocaustoma, & holocaustum, & holocaustoma uocatum uidemus: quod uidelicet tota igni absumeretur. Obseruabant praeterea antiqui in sacrificijs, ut ante aduersos deos placarent, & postea propitios inuocarent: quod Vergilius seruasse Grammatici notant. ut in illo,

Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Sic etiam Dido in

III Aeneid. nuptura primum Cererem placat, quae nuptias est execrata, propter filiae raptum: & Apollinem, qui uxoris expers fuit, placat Liberum patrem, qui nisi raptam habere potuit coniugem: sic Iunonem conciliat, cui uincta iugalia curae, & matrimoniorum dea & regina. Lege, & Vergilij uersus perpende, uidebis ipsum sacrorum diligentissimum & peritissimum. Ut me plerunque, pudeat, pigeatque, nos in nostris sacris adeo coniuere, ne caecutire dicam. Sed praestat aliena & uetera recedere, quam nostra nostris frustra & surdis exprobrare.

Victimae antiquis haec frequentes fuere, ouis, sus, bos, capra, gallina, & anser:

quas cum immolabant, nisi purae integraeque fuissent, & lectae ad rem diuinam, minus proficere putabant. Fuit quidem praecis opinio, ut ex haecis potius & agnis hostiae fierent, quam ex caeteris: quia haec mites & cicures essent, nam gallinae, sues, & tauri, animo magis abundare uidentur. Ideo etiam ouilli pecoris hostiam maximam, non ab amplitudine, sed quia animi esse placidioris uiderent, pontifices dixerunt. Sunt igitur qui scribant, sex tantum animalium genera in sacrificijs ueteres adhibuisse: quorum sententiam nos nec approbamus, nec refellimus. nam apud auctores plura inuenimus, sed uarijs in locis & ritibus. Aiunt ergo illi ueteres, aetiles duas afferri solitas, gallinam & anserem: licet Aristophanes in Auibus, omnibus ferme deis suas aues attribuat: quadrupedia quatuor, ouem, suem, capram, bouem. at qui angustiori forent patrimonio, qui nec bouem possent sacrificio inferre, farinacea ex massa hunc conficiebant, & bouis uice immolabant: unde & septimus bos est dictus. Sanè in sacris plerunque simulata pro ueris accipiebantur. hinc cum de ijs animalibus quae inuentu difficilia essent, sacrificium faciendum foret, ea de pane uel de cera effingebantur, immo etiam de aliqua alia re. hinc Vergilius,

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Nam & in templo Iudis aqua sparsa de Nilo dicebatur. Idem obseruat Seruius

secundo Aeneid. comment. unde in Priapeis Aristagoras uillicus,

De cera facta dat tibi poma deus.

Id quod et Graecos factitasse notauimus. nam Cyziceni nigram bouem quotannis

cum immolare solerent, & obsidione pressi talem inuenire non possent, frumentaceam effinxere, eoque pacto sacrum perfecere. Athenienses quoque in Iouis

Milichij

Milichij id aliquando effecere, ut ex Thucydide in Ioue retulimus. Sed ut se quar de uictimis, Philo Hebraeorum doctis, quandoq; solum Mosem quinque pura instituisse in sacrificijs tradit: ex auitio quidem genere duo, columbas & turtures: ex quadrupedibus tria, ouem, bouem, capram, & sicut Hebraei sine abstinebant, ita gentes ex eo maxime rem diuinam fecere. Aegyptij Lunæ & Libero suem immolabant, reliquis deis boues, uitulosq; & anseres: capras uero & hircos non attingebant. contra Britanni nec leporem, nec gallinam, nec anserem quidem ad epulas adhibebant, nec deis etiam sacrificabant. Romani Pontifices certe maximam hostiam, ut dixi, ouilli pecoris dicebant, non ab amplitudine corporis, sed ab animo & natura placidiore, ut inquit Festus. Fuerunt porro & alia uictimæ, sed diuersarum nationum, & gentium. nam ut canit Ouidius,

Placat equo Persis radijs Hyperiona cinctum,

Ne detur celeri uictima tarda deo.

Palumbos etiam in sacrificijs adhibitos legimus. hinc Plautus in Penul. Nos palumbem ad aram usq; duximus. Sed institutum prosequamur. Eligebantur ergo hostiæ, & ex grege secernebantur, quæ ideo & lectæ & eximiae dicebantur. atq; hæc quidem maiores, & uberius depastæ, non claudæ, non morbosæ, non alio quouis modo uitiosæ: futura enim cognosci antiqui non posse existimabant, nisi ex sacra uictima, quæ præterea fixam aurem, uel caudam aculeatam, aut linguam nigram non haberent. Et quoniam sic uictimæ eximebantur, & seligebantur, factum est ut etiam Legere uerbum sacrorum diceretur. Numa Pompilius, deos fruge colit, & mola salsa supplicari instituit: unde & immolo uerbum pro sacrificio deductum creditur. quæ quidem mola ex farre, sale & aqua componebatur, sine qua mola nullum sacrificium ratum fieri censuit. atq; id far nisi tostum fuisset, ad rem diuinam non esse purum statuit. ideo & Fornacalia, & religiosas ferias, quibus far in fornacibus torrebatur, obseruari iussit. quin & Fornax dea, ut in primo Syntagmate dictum est: quod farris genus ador & adoreum dicebatur, & uulgò semen, ut Isidorus ait, etiam dictum: & Eddor quondam appellatū, ab edendo, quia eo primo usi sunt homines: siue quia in sacrificijs ipsius generis panes ad aras offerebantur. unde & Adorea sacrificia ait dici: quanquam Adorea pro gloria & uictoria etiam capitur. Farina præterea, ex qua mola conficiebatur, horna, hoc est, huius anni esse debebat. Græci uero ἄλοχύτας molas ex hordeo & sale in sacris confectas adhibebant. Homerus, ἄλοχύτας προσβάλλοντο, id est, molas porriciebāt. hoc Homeri interpretes & Phavorinus tradunt. Græci ergo non far, sed hordei primitias, libaq; & placentas ex hordeo offerri, hordeumq; sale inspersum in primis aræ infundit, fatius duxere: sine quo, saluis caerimonijs, nullum sacrum fieri fas putabatur. Hinc etiam qui eiusmodi primitias colligebant, apud Opuntios, ut Plut. notat, Crithologis fecere nomen. Megaris uero, dum ad Terei sepulchrum sacrum fiebat, pro hordeo calculis utebantur. Dianæ autem Propyleæ Eleusiniæ mulieres nullam, nisi ex ibi nato hordeo, molam conficere fas fuit. Sed & proprii quibusdam deis panes erant dicati, de quorum nonnullis Athenæus & Pollux libro sexto, ut sunt Obeliophori in Bacchi celebritatibus: Pelani omnibus deis communes, quos paulo supra scripsi. Bos etiam placentiæ nomen, cornuta Apollini, Dianæ, Hecataë, & Lunæ attributa. Popana etiam, & Prothymata, in sacris, & Aesculapio in primis, ut docet in Pluto Aristophanes, adhibebantur: Melittuta uero Trophonio. Arister etiam, & Hygiea, molæ species traduntur. Sed in Fornacalibus, qui non fuerant feriat, quiq; in sua tribu, ut erat constitutum, sacrum non fecissent, in Quirinalibus sacrificio expiare cogebantur: idcirco Quirinalia stultorum ferias dictas inuenimus. Omnibus quoq; ferè deis, ut post ostendemus, suæ uictimæ & sua sacra constituta fuere,

fuere, quæ præterire & transgredi fas non erat. Namq; aliena hostia alius deus placari non credebatur: quippe non eadē Ioui & Neptuno, Iunoni & Cereri uictima assignabatur, ut paulo post patebit. Sed nec hoc perpetuò ratū, & ubiq;. Neptuno pleriq; de nigro tauro rem sacrā faciebant. Træzenij de fructuū primitijs: Græci aliquot de crurib. taurorū: Vlysses ariete, apro & tauro litauit. Athenis aut, licet octauo die cuiusq; mensis Neptuno sacrū fieret, non tamen de tauro semper: neq; Apollini semper de tauro Græci, sed multiplicis generis uictima sacrificabāt. namq; Homero teste, unus tauro, alius ariete, aliquis hirco, sacrū fecit. ex bobus uero, uitulis & pecudib. laudatissimæ uitulæ ad deorū placamenta habebantur. Idcirco Ioui à flamine omnib. idib. bos candidus, & ex agro Falisco, aut Meuania immolabatur: illos enim ad sacra saginabant, & deorū supplicijs seruabāt. Bos aut qui iugo subactus fuisset, purus non putabatur. Fœtus bovis tricesimo die, pecudis septimo, suis uero decimo à partu, idonei sacris, ac puri putabantur. Creditū quoq; bouē quinquennialē insignē Ioui uictimā esse, & pecudes bimas sacrificio maturas. Solonis quidē lege de boue nulli deo sacrificari licebat, quia animal putaretur innocuū, & colonū. Tætæ aut uenerationis ueterib. fuit, ut æquæ capitale censerent bouem, ac ciuem, necasse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactare soliti fuere. Arabes, pingues ac saginatos camelos in ara Ignoti Dei sacrificabāt: nupturæ uirgines camelis deos propitiabāt. Herosbus tauro, capro, & ariete litabāt. Sunt qui tradant, Pythagorā præter sua instituta, bouē quandoq; Musis & Ioui gallū albū immolasse: quod uix crediderim, propter ea quæ de eo in Symbolis retuli. Romani magna religione hostias explorabāt, iteq; magna superstitione Aegyptij, ut in sequentib. ostendemus. Græci, an tauri puri esset, farina, an capri, cicerib. capræ uero aqua frigida explorabāt: si enim hæc gustare noluisent, id sacrū minus deis gratū arbitrabatur. Vicerofam quoq; uictimā ueteres reijciebant. quin & ulcerosos augures de cœlo seruare minimè fas fuisse, notauit: quod ulcus pollutio, ac corporis diminutio quædā censeatur, ut Plut. scribit. Ad hæc & Ruminales hostias nisi bidentes essent, omnes non puras esse affirmabant. Sed hoc locupletius declarauimus, dum de hostijs bidentibus locuti sumus.

Proditum uero memoriæ est, à suilli pecoris genere immolandi initiū Romæ primū factū, eo argumento, quod sus fœderib. & sponsalib. adhiberetur. Hinc & Varro lib. secundo de Rust. Porci, inquit, qui à partu decimo die habentur puri, & ab eo appellatur ab antiquis sacres, quod tū ad sacrificia idonei primū dicuntur. itaq; apud Plautū in Menechmis, eum insanum putat, qui ut pietur in oppido Epidamno, interrogat, Quāti hi porci sunt sacres? Idē Plautus in Rud. Sūt domi agni & porci sacres. hinc etiā sunt Nefrendes sues, de quib. sic Fulgentius ad Chalciditū: Diophantus Lacedæmonius, qui de sacris deorū scripsit, ait, apud Athenas Marti solere sacrificari sacrū quod ἐκατον φόνεμα appellabatur. Si quis enim centū hostes interfecisset, Marti de homine sacrificabat apud insulā Lemnū, quod sacrificatū est à duob. Cretensib. & uno Loco, sicut Socrates scribit. Sed posteaquā hoc Atheniensibus displicuit, cœperūt afferre porcū castratum, quem Nephrendem uocabant, quasi sine renibus. Et apud Romanos scribit Sicinū Dentatum centies & uices pugnasse singulari certamine, cicatrices habuisse supra quadraginquinque, post tergum nullam. coronas accepisse uigintis sex, armillas CXL. & istum primum sacrum fecisse Marti. hæc tenus Fulgentius. Sed de Dentato, quanquam parum ad rem facit, Plinius & Solinus, alijq; non nihil euariant: Nefrendes, scribit Festus, arietes dixerunt, quod dentibus trendere non possunt. alij dicunt, Nefrendes infantes esse nondum frendentes, id est frangentes. Liuius: Quem ego nefrendem alui, lacteam immulgens opem. Sunt qui Nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuuii appellant nebrundines, Græci νεφρῶν, Prænestini nefrones. hæc Festus: qui quam

qui quamuis nefrendes arietes dicat, Varro tamen Fulgentio suffragatur, ut qui porcos scribat significare, qui lactentis nomine amisso, nondum famam frendere, id est frangere possunt. Sed & in initiationibus Cereris sus mactabatur. Et quamuis in sacris ipsius deae uinum adhibere nefas esset, in hoc tamen sacro de uino libasse, pontificales libri non uerabant: quam quidem suem immolari ab eo qui mortuo iusta fecisset, crimen admitti putabatur. Deorum quoque matri nullum sacrum, nisi de porca fieri, quidam prodidere: & Iustri exercitum. Scribit Aelianus Aegyptijs persuasum esse, sues Soli & Lunae inimicis esse: & semel tantum, cum festos dies agunt, eos Lunae singulis annis dicasse: alia uero nunquam nec huic ipsi, nec cuiquam deorum sacrificasse: id propterea facientes, quia execrandos & detestandos existimabant, ut Iudaei quoque. quod & pluribus Plut. in Sympliciis est executus. Subdit etiam Aelianus, in mysterijs Athenienses sues immolasse, propter perniciem quam segetibus sues inferunt. Eudoxus uero ait, Aegyptios ab immolandis suis abstinuisse, quod postquam sementem fecissent, eorum greges ad proterendam & proculcandam frugum sationem, & depellendam in altiorē humum, & humidiorē, immittere solent, ut hac quasi occasione obducta terra semina, ab auiibus minus infestarentur. haec ferme Aelianus. In Mysia praeterea Abretani Iouis templum fuit, in quo sues comesse: aut mactasse scelus erat: idem & apud Phoenicias, quibus per omne tempus, ut Iudaeis etiam, suis abstinere per leges cautum fuerat. Proditum tamen est, in Thessalia Veneris fanū fuisse, & aliud in Sida Pamphyliae, & in Aspendo, & Argis, in celebritate quae Hysteria dicebatur, in quibus praeter instituta moresque aliorum sues mactare licebat, cum in caeteris nullo modo fas esset. Aristophanes tamen in fabulis, suum plerumque & porcorum sacrificium commemorat. Notat & Galenus in commentarijs Chirurgiae Hipp. γλυκέων à graecis uocari suem, uel porcum in sacrificio, blanda scilicet uoce: ut quoque simiam, καμάριον, eadem ratione. atque hac in re Callimachi uersus citat. Solum apud Thussas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca illi immolabatur, & in Nitriotica praefectura ouis. Astris porro & Stellis legimus uolucres dicatas, anseres Iliidi, Lunae taurum, Iunoni agnum, Veneri columbam. Graeci Mineruae iuuenam saepe indomitam auratis cornibus mactarunt. Victimam quoque de piscibus aliquando legimus factas. Bœotij, ut scribit Athenæus, Copaidas anguillas, à lacu sic uocatas, coronatas, molaque perfusas deis immolabant. Idem & piscatores scribit ex thynnīs, quem maximum cepissent, Neptuno immolare solitos, & sacra ea Thynnae appellasse. Mnaseas etiam Atergatidis deae sacra piscibus fieri prodidit, cum ueris & coctis, tum simulatis ex auro & argento. Phaselitae quoque in Lycia piscium salsamenta quotannis patrio ritu deis suis offerre solebant: idque sacrum institutum, quod Lacius Argiuus à pastore Cylabra campum emisse ad aedificandam urbem piscium salsamentis fertur, potius quam farina, uel melle. Quin etiam & aruspicinam Lycios exercuisse, Athenæus ex Polycharmo prodit, ex piscibus & futura praedixisse. Porro & mullum piscem, id est triglam, ut alibi dixi, Proserpinae, ac item Dianae sacrarunt antiqui, & citharon Apollini, Mercurio bocas, Libero patri cittulum, apuam Veneri, Neptuno pompilū: quem & sacrum piscem quidam uocauerunt, ut pluribus Athenæus exposuit, & Aelianus. Porro & id obseruauimus, mullum barbatulum non attingi à sacrificantibus sacerdotibus, nec à foemina Argolica Iunonis sacerdote. Sed nec mustelam sacerdotes esitant, ut idem ait Aelianus, quod ore pariat. Caius Caligula eò uesaniae processisse traditur, ut sibi tanquam numini sacro phasianos, phoenicopteros & pauones mactari iusserit. Sed haec portenta sacrorum mittamus, caetera dicamus. Vinum in plerisque omnibus sacris penè libabatur. In numptijs Cereris, ut alibi dictum, non adhibebatur. Vinum nouum Baccho dare fas fuit,

fas fuit, frugum primitiae Cereri. sed haec gustare, aut uesci his prius quam sacer dotes, minime fas fuit. Scribit Festus, Sacrima appellatum mustum, quod Libero patri sacrificabant pro uineis & uasis & ipso uino conseruandis: sic ut praemellum de spicis, quas primum melluissent, Cereri sacrificabant. In sacris uero deae Ruminæ inferre uinum, expiatione dignum fuit: quippe illi sacrum facientes, hostiae lac, non uinum spargebant. Et in sacris Bonae deae, quam Floram perperam quidam uocant, cum uinum libabant, lac esse dicebant. Vestae quoque non uino, sed de Numico flumine, ut ait Seruius, libabant: quibus diebus, mense Iunio mola frumentariae, & asini fertis & pane coronabantur. Ad huius templum iuxta forum, nisi nudo pede accedere non conueniebat: sicut in aede Dianae apud Cretenses, quam Britomartin nominabant, de qua in Dictynna abunde locuti sumus. Proditum quoque memoriae est, Romulum nunquam uino in sacris, sed lacte libasse. Quinetiam Athenienses Mnemosynae, Aurorae, Soli, Lunae, Vraniae, & Nymphis non uino, sed aqua melle diluta sacrificasse, ut in sacris Nephalijs, iam dictum. Vbi autem in sacris uina libare deis necesse fuit, ex graeca & imputata uita, seu fulmine tacta, aut quae uulneratis pedibus calcata, uel immundicie polluta fuerat, aut iuxta quam homo laqueo pependerit, quaeque circumcis uinaceis profluxerat, uina libare deis infaustum erat, sed ex his tantum uitis uitisque fertilibus laticis, qualem, ut canit Poeta,

Pateris libamus, & auro,

Inflauit cum pinguis ebur Tyrrenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Pythagorae quoque Symbolum fuit, Ne deis libaris ex imputatis uitis: ut plane ibi exposui. uinum uero antequam funderet sacerdos, prius simpullo ligneo propinabat, uel fictili, quod & simpuium uocatum uideo. Iuuenalis Satyra VI,

Simpuium ridere Numae, nigrumque catinum.

Hinc simpullatrices mulieres sacris deditae, ut Festus ait: erat autem simpullum, in sacrificij apparatu haud cyatho dissimile. Huius meminit Cicero in tertio de Legibus, & Plinius libro trigesimo quinto: Vocatur etiam Sympinitum. Arnobius, agens de uino in sacrificijs: Datè quæso, inquit, deis immortalibus ut bibant, scyphos, brias, pateras, sympinia que depromite. Idem paulo post: Operæ precium est etiam uerba ipsa depromere, quibus cum uinum datur, uti ac supplicare consuetudo fuit: Mactus hic uino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, uerbum ea causa additum, eaque ratione profertur, ne uinum omne omnino quod in cellis atque apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur promptum est, esse sacrum incipiat, & ex uisibus eripiatur humanis. Addito ergo hoc uerbo, solum erit quod inferetur sacrum, nec religione obligabitur: ut inferium uidelicet uinum dicatur sacrum, quod deis inferitur. Sanè & Varro, Depesta, ait, dicta etiam nunc in diebus sacris Sabinis uasa uinaria, in mensa deorum sunt posita. Apud antiquos scriptores Graecos inueni appellari poculi genus Depestam, quare uel inde radices in agrum Sabinum & Romanum sunt profectae: quod uinum dabant ut minutatim funderent, à guttis Guttum appellarunt: quod sumebant minutatim, à sumendo simpullum nominauere. In huiusce locum in conuiujs è Graecia successit Epichysis, & cyathus: in sacrificijs remansit Guttus & Simpillum. haec Varro. Sed & hodie guttum habemus in conuiujs, Guttum tota Venetia nuncupantes. Epichyssi utitur & Plautus in Rudente: Praeterea, inquit, sinus, epichysis, cantharus, gaulus, cyathus. Sanè graeci σπονδία uasa dicebant, à σπίνδω, id est sacrificio dicta, in quibus deis uina libabant. σπίνδιμα uero, huiusmodi sacerdotes uocabantur. Et quoniam in sacris morosa & cunctabunda uoce utebantur, inde spondæus pes,

sacris maximè aptus dictus est: & οὐβοπρονδα, cum uino sacrificia peracta. Thasi uino libaneo, odore thuris, deis prolibabant, & apud Asopum in eade Eumenidum mulso libare, & pro coronis, floribus uti permillum fuit. Sanè Seleucus apud Athenæum libro secundo, negat ueteres uini copiam, aut deliciarum quippiam in sacrificijs inferre solitos, cum tamen θοῖνας, & θαλίαι, & μέθαι deis impenderent: & quidem θοῖνας, quòd uino uterentur: θαλίαι, quòd uelcerentur: μέθαι uerò, quòd μετὰ τὸ θύειν, post sacrificia hilares fierent. Epicharmus etiam apud eundem corruptos mores notat, ac mutatam frugalem illam in sacris obseruantiam. Ex sacrificio, inquit, epulum, ex epulo facta est potatio, ex potatione comus, ex como facta est θυαμία, id est ludus: ex θυαμία iudicium, ex iudicio condemnatio, ex condemnatione compedes, sphacelus, & mulctatio. Hæc ille. Quid, inquam, si hoc tempore uiueret Epicharmus, de nostris nunc sacris diceret? Nundinas, non sacra appellaret, sed nos nostra mittamus, uetera sequamur.

Victimæ plerunque maiores auratis cornibus procedebant, minores coronata offerbantur, ut planius non multo post dicam. Obseruabant etiam, ut si uinum hostiæ infundendum foret, molam aut fruges in caput spargerent, ordine præpostero: si uerò, cum hostia ad aras ducebatur, uehementius fuisset reluctata, inuita quoque altaribus admoueretur, uel si aufugisset, uel percussa mugitum dedisset: aut in aliam corporis partem, quam oporteret, cecidisset: piaculare facrum, & triste auspiciū facere credebatur, quasi quòd inuitis Deis offerri uideretur. quæ uerò fugisset hostia, ubicunque eam nacti fuissent, mactari oportebat, ne maius piaculum fieret. Iones tamen contra instituta mores quoque sacrorum, tunc maximè hostiam litare, & deis gratam fieri putabant: cum inter immolandum rarus mugitum dedisset. Existimatum etiam antiquis est, funestam familiam, seu hominem funere pollutum, nec publica sacra facere, nec ædes deorum dedicare posse, nisi in lemuralibus & parentalibus, ut suo loco dicemus. Notauimus supra in Succidaneis, sceminas hostias potiores apud Romanos fuisse, apud Aegyptios tamen uetitum fuit, sceminam hostiam immolare. Barbaris quoque circa montem Caucasum, & apud Derbices Persicam gentem, sceminam uictimam fuisse, aut eius carnibus uesci, sub graui documento uetabatur. Si tamen primis hostijs non litassent, aut primum sacrum negligentia uel casu non rectè initum aut curatum foret, illud denuò augeri, & uictimas succedere ad expiandos deos permittebatur, donec ritè perlitatum esset. Illud non omiserim, Romanos consueuisse pro rebus quas citò expedire uolebant, ætate grandioribus hostijs: ubi uerò rem augere uellent, seu pro ducti, iunioris uictima sacrificasse. Nec unam unquam hostiam duobus deis, aut incertis, sed certo immolare solitos: quia utri deo res diuina faciendæ esset, facile ut dinosceretur: superis quoque deis impares & albas, inferis uerò pares & nigras obtulisse. Veteres etiam illud obseruabant, ut si pro infantibus immolandum foret, non grandis, sed minor hostia mactaretur: obseruatum quoque est in deorum Manium sacris, aversa ac tristia auspicia, & dira magis fausta esse. Itaque in his non litare potius, quam litare est. Animalia præterea sacrificijs congrua, integra atque infecta, quæ à grecis ἀγία & ἁγία dicebantur, legebantur: καὶ μὴ ἔμπροσθεν, hoc est non curta, seu mutila. nam & Solon philosophus dicere solebat, ἔμπροσθεν ἀφελῆ. Sacrificiorum etiam quædam ἰσθητὰ, hoc est adiecta, seu apposita dicta legi, quorum in Areopagico meminit Isocrates: quæ non erant indigena & patria. Fuere & quæ Dorophorica, & quæ Apolytrotica, quæque Apoplectica, atque Athyta nuncupata fuere. Item quæ θυσιαβύτια, hoc est, in quibus non erat litatum, uel quæ dira sacra ab aliquibus dicuntur. Porro sicut hostiæ puræ ac integræ parandæ fuerant, sic & sacerdotes, qui sacra facturi erant, nisi tales fuissent, & ipsi à sacris arcebantur. Id Plinius in septimo declarat, de M. Sergio agens:

gio agens: & Seneca libro quarto Declam. de Metello loquens, & Dionysius Alicarn. libro secundo hist. quo loco agit de sacerdotibus à Romulo constitutis.

Par etiam fuerit, ritus & ceremonias subsignare, nam singulis ferè deis sua sacra instituta fuere, quæ transgredi aut præterire nefas ducebatur. neque deos omnes eisdem semper sacris, sed alios alijs ritibus, ceremonijsque placari, toto hoc de Deis opere docui: quæ tamen in omni sacrificio solennia seruari in uniuersum solita, quas ue ceremonias custodi, hic tibi collecta perscribam.

Sacerdos in omnibus sacrificijs ritè celebrandis, antequam deis immolaret, aut rem diuinam faceret, quibusdam se prius sacris præparabat, unde Græcis uerbum frequens ἱεργιαζο, quod est, ad cultum sacrorum se expiare. Inter hæc erat corporis ablutio. unde & Aeneas ex ritu deos precaturus, ait in secundo Aeneid.

Donec me flumine uiuo Abluero.

Tum etiam à Venere abstinebat, ut ad celebranda sacra lautus ac mundus accederet. Legimus Numam Pompiliū, cum pro frugibus faceret, esu carniū & Venere abstinuisset: & Iulianum Cæsarem, & si Procopio credimus, Iustinianum, oleribus leguminibusque contentum sæpe cœnitasse, ob religionem. eos item qui initiandi essent Isidis sacris, dies x parcere carnibus & uino. Quin & Aegyptios festis quibusdam diebus ieiunia seruasse: id quod & Hebræos adhuc obseruare animaduertimus. Aquæ quidem aspersione corporis tabem tolli, & castimoniam præstari putabant, præterque Mysos & Essæos, aliosque qui ob religionem animantibus abstinebant, ut supra dictum est: cœlibem quoque uitam agebant, qui Abij & Anymphi dicti fuere. Constat sacerdotes Matris deum Samia testa sibi uirilia amputasse, atque illos qui maxima sacra obibant, ut in casta religione manerent, & procul à mulierum contagio uitam agerent, herbis quibusdam euirari, & uirilitem amittere: utque nulla nisi sacrorum maneret cura, nudique & uacui religioni ac pietati intenderent, cunctarum se rerum dominio abdicare, quod iure pontificio ueteri caueri quidam putant, illis uerbis: Ad diuos adeunto castè, pietatem adhibeto, opes amouento, qui secus faxit, Deus ipse uindex erit. Quam castimoniam apud exteros quoque seruata notauimus. Quippe in Thesmophorijs, matronæ Athenienses ut Venerem cohiberent, solijs uiticis cubilia substernebant, nonnulli garo expisciculis, quisquam non haberent (quòd incendia libidinum reprimere feruntur, & irritos conatus facere ueneros) in sacris usi fuere: quòd Agelilaus putabat, deos non minus religiosi operibus, quam sacrificijs castis delectari: quod & Rex & poeta Iudæus ante illum monuerat. Legimus præterea, hierophantas Atheniensium postquam in sacerdotium coopati erant, ut castè sancteque sacrum facerent, cicutæ sorbitione se castrauisse: Aegyptios uerò sacerdotes negotijs omisis, mulieribus nunquam indulis, carnibusque & uino abstinuisset. Itemque Gymnosophistas adeo abstinentiæ studiosos fuisse, ut pomis solum oriza & farina alerentur. In Creta quoque, ut Euripides testatur, quos uocabant Iouis prophetas, non modò carnibus, sed ne coctis quidem uesci solitos fuisse: & Indorum Magos proditum est, qui ad solis sacerdotium promoti fuerant, carnibus abstinuisset, & nunquam sub tecto fuisse, sed lineis uelatos sub diuo uitam egisse. Quinetiam obseruatum antiquis inuenimus, ut qui rem diuinam facturus esset, ad suas leuandas culpas, se in primis reum dicere solitum, & noxæ poenituisset, & admissa passum, uultusque summis, & ad omnem modestiam finxisse: quod utinam & hodie perseueraret in nostris, inter quos plerique nulla reuerentia ac modestia sacra obeunt. Sed & uestibus sacerdotes amicti erant sacris, ut ex Romanis historijs didicimus, ne nunc Hebræos afferamus. Sed & Platonis uerbis uidemus: Nam, inquit, in sacrificijs & celebritatibus pulchra ueste, aureisque coronis ornatus sacerdos

sacerdos rem diuinā facit. Sacerdos autem qui uictimā faciebat, pura in ueste, & candida, plerunque in textili tela, nec maioris operis quam menstruae, non nunquam in purpura & auro: triumphales uiri, & qui amplissimos honores adepti fuissent, in triumphali ornatu, aut in praetexta, lotis manibus, & fronde coronati, sancti & uenerabiles, nudis pedibus, tonsa coma, ad rem diuinam accedebant, idque iam à Pythagora traditum, sed à Iudæis Lacedæmonij obseruauerunt, qui nudis pedibus adorandum sacrificandumque censuerunt. Sed de nudis pedibus, in Annotationibus dictum est. Pura autem & religiosa uestis dicebatur, ut Festus ait, & Seruius, qua rem diuinam facturi festo utebantur die, ea quidem erat soluta omni uinculo, nullis maculis, nec aliquo squallore obfusa, nec funesta, aut fulgurita. Caper & Hyginus in illos Vergilij,

Fontemque ignemque ferebant

Velati lino, & uerbena tempora uincti.

Quo loco non lino, sed limo legendum aiunt. Limum enim uestem fuisse dicunt, in extremo sui purpuram limam, id est flexuosam habentem: unde nomen accepit. Sanè Aegyptij laneas uestes in deorum templa non inferebant: hinc & linigeri dicti. Sic ergo instructus sacerdos ipse, uel praeco publicus, sacra praecedens clamabat: Hoc age, ac uoce populum excitabat, uirgaque turbam summouebat, quae commentaculum dicebatur: & silentium in dicebat, ne mala aliqua uox obstreperet, ne ue quid triste audiretur: & sacris fauere, & attentos esse iubebat. hinc Vergilius ait in tertio, Fida silentia sacris. Vnde & graecè mysteria dicta, ab ocludendo ore, id est, *μύειν τὸ στόμα*. licet aliter Phurnutus putet, ut in Mysia Cerere retuli. Hinc etiam dicere solebant, Pascito linguam, teste Festo. De silentio plura dixi in Symbolis Pythagoræ. Seclusa sacra dicebantur, quae Graecis dicebantur mysteria, ut docet Festus. Initiationes uocat Cicero, Lilius, alijque. Sunt & qui opertanea sacra huc transferant, quorum & Plinius meminit, in quibus gallinae nigrae non uidebantur purae. Dicit uero uidentur opertanea, quod seorsum ab hominum conspectu & in operto fierent: uel quod mystica essent, & ἀπόρρητα. In deorum ergo sacrificijs taciturnitate ac silentio opus fuit, & ut intentis essent animis. Si enim opus facientem sacerdos inter sacra uidere contigisset, temerari & pollui putabatur. Ideo ei custos dabatur, qui sacra inspiceret: & alter, qui linguis fauere iuberet. Propterea etiam & mali ominis uerba uitabantur. hinc Seruius libro quarto: Mactat, ait, uerbum sacrorum fuisse κατ' ἐμφησίαν, id est per bonum omen dictum, ut adolere. Nam mactare proprie est, magis augere. Vergilius,

Mactant lectas de more bidentes.

Quoties enim aut thus, aut uinum super uictimam fundebatur, dicebant, Mactatus est taurus, thure uel uino: hoc est, cum uictima est hostia, & magis aucta: id quod & Isidorus libro decimo scriptum reliquit. Apud Graecos autem ad sacrificium accessurus sacerdos, hoc primum praefari solitus fuit, *τὸς τῆδε*: hoc est, *Quis hic?* Qui uero interreant sacris, referebant, *πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ*, quod est dicere, multi & boni. Quin & illud etiam in sacris dictum obseruant scriptores, quod & legitur apud Callimachum in hymnis, *ἰκὰς ἰκὰς ὄψις ἄλιτρος*. Quod & similiter Vergilius usurpauit, cum ait:

Procul hinc, procul este profani.

Nam polluti homicidio, aut humano infecti sanguine, caeterique eiusmodi, à sacris arcebantur: ne ue aras contingerent, aut sacrificio interessent, publicis legibus prohibebantur. Sanè apud Graecos legimus, sacra quaedam *ἀβιβλά* nuncupata, in quibus interesse profanis haud fas fuerat: uti *βίβλα*, ad quae etiam profani admittebantur. & quia à quibusdam sacris mulieres innuptas, aut seruitio pressos, uel *ἀρε* coemptos abesse oportebat, ideo in sacrorum apparatu li-

ctor praefari solebat: Hostis uictus, mulier uirgo exesto. At in Charonea sacerdos lorum tenens pro aedibus sacris Matuta, id est Leucothea, clamitabat: Seruum non ingredi, non seruum, non Aetolum, non Aetolam. ijs enim sacrificio adesse eo loci non licebat. Apud Magos, qui essent lentiginosi, tanquam deis inuisi, ab aris summouebantur. Item qui elati reuixerant, quibusque uiuentibus exequiae factae fuissent, uelut profani à sacris propellebantur. Apud Germanos, ijs qui scutum amississent in acie, sacris interesse haud licebat: & apud Aegyptios, subulcis omnibus templa interdicta fuere. Item menstruatibus Hebraeis, & foetis, post XL diem, & qui impetigine deformes essent. Apud Scythas quoque, qui hostem nullum interfecissent in acie, in solennibus libare non poterant: reliqui initiati interesse sacris non prohibebantur. Romani sacerdotes cum adorarent, rem diuinam facturi, capita uelabant: Graeci aperto erant capite. Sanè quod Romani uelarent capita, praeter Vergilium & Plutarchum in Caussis, ita Festus: Saturnij, inquit, dicebantur, qui castrum in cluuo Capitolino incolebant, ubi ara dicata ei deo ante bellum Troianum uidetur, quia apud eam supplicat apertis capitibus. Nam Italici, auctore Aenea, uelabant capita: quod is cum rem diuinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Vlyssse cognitus, interrumpere sacrificium, caput adoperuit, atque ita conspectum hostis uitauit. hoc idem Plut. pluribus, & alia. Seruius uero non Vlysssem, sed Diomedem ait, iussum Palladium reddere: qui cum implere pararet, Aeneam sacrificantem inuenit. hinc Nautae Palladium accepit, atque inde mos uelandi capitis, id quod Helenus Aeneae praedicat libro tertio Aneid.

Purpureo uelare comas ad opertus amictu.

Macrob. autem in tertio Sat. ex Balbi sententia, apud aram Maximam obaseruatum ait, ne lectisternum fieret: ubi etiam aperto capite omnes sacra fecisse tradit. quod fiebat, ne quis dei habitum imitaretur: nam ibi ipse operto capite erat. Varro ait, Graecum hunc fuisse morem, ut scilicet graeco ritu sacrificaretur in ara Maxima, hoc & amplius addit C. Bassus, idcirco hoc factum fuisse, quia ara Maxima ante aduentum Aeneae in Italia constituta est, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit, ut supra dictum est. Scribit Numa in Pontificalibus, Tutulum uocari pallium, quo sacerdotes caput tectabant, cum ad sacrificium accessissent: hoc idem ad Chalcidium Fulgentius. Vergilius:

Et capita ante aras Phrygio uelatus amictu.

Quare uero Saturno aperto capite sacra fierent, ut ueritatis cultori, & honori, pluribus Plut. in Quaestionibus: licet sint qui scribant, ne sacerdotis animus à sacris auerteretur, quod & supra tactum. Dexteram dein ad os ferebat, seque in orbem circumagebat, ut erat à Numa institutum: de qua in sacris, quae diuersimode fiebat, uertigine, locupletius in Symbolis disserui. Tibicines praeterea & citharocedi in sacrificijs adhibebantur, qui praecinerent, monerentque ne aliud ageretur, ne ue exaudiretur: quibus & ius fuit in aede uescendi, id quod prisca religione seruatum est. Tibia uero quibus in sacris utebantur, ex buxo fuerant: quae autem in ludis, ex tibiae asininæ osse, aut ex argento confectae erant. Sed de multiplici tibiarum genere, in Poetarum historia scripsi, cum de scena agerem. Aegyptij in sacris non tibias, sed cantus adhibuere. Hostia ergo si maior erat, auratis cornibus plerumque immolabatur. S. C. extat de ludis Apollinaribus, primum faciendis, quod Macrobius recitat primo Satur. In quo Decemuiri praecipuum fuit, ut Graeco ritu hostijs sacrum facerent, Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis: Latona boue foemina aurata, Ludos in circo populus coronatus spectare iussus est. hinc Ouidius ait,

Indutaque cornibus auro

Victima, uota facit. & alio loco:

Blandis induta cornibus aurum

Conciderant ietæ niuea ceruice iuuenca.

Iuuenal. Frontemq; coruscat, dixit: propter scilicet cornua aurata. *Afcanius in decimo Aeneid. apud Vergilium,*

Et statuam ante aras aurata fronte iuuenam

Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem,

Iam cornu petat, &c.

Quo loco Seruius: Quæ Ioui conueniret uictima, perbellè exponit. Si minor hostia esset immolanda, illius de fronde coronabatur, cui sacra fiebant: laneaq; infula & candida uitta circūdata, ante aras nullo uinculo ligata sistebatur. neq; enim in sacris uinctum quid esse debet, ut notat in tertio *Aeneid. Seruius. licet in Iuuenalis in duodecimo ita scribat:*

Sed procul extensum petulans quatit hostia funem,

Tarpeio feruata Ioui, frontemq; coruscat:

Quippe ferox uitulus templis maturus & aræ,

Spargendusq; mero, &c.

Et Isidorus ab aliquibus uictimam uocatam tradit, quod uincta ad aras ducebatur, ut supra dictum est. Sed hoc ad ferociam uictimæ dictum est, dum duceretur: uel ut alij exponunt, referentes ad tempus ante sacrificium, quo ligata fuerant. Scribit enim Seruius, in ratione sacrorum, quod par est & animæ & corporis causa. nam plerumq; quæ non possunt circa animam, fiunt circa corpus: ut est soluere, uel ligare, cum nō possit anima per se, ex cognatione potest, ergo Helenus apud Poetam bene,

Vittasq; resoluit Sacra capitis. Item illud,

Vnum exuta pedem uinclis in ueste recincta.

Quoties quoque uictima reluctabatur, ut dixi supra, ostendebat se improbari,

unde aptè Vergilius in decimo,

Et statuam ante aras aurata, &c. & alibi,

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram. *Lucanus,*

Discussa fugit ab ara Taurus.

Hinc & Ammian. hist. libro xxviii: Abunde ratus post hæc Iulianus prosperitates similes aduentare, complures hostias Marti parabat Vltori: & ex tauris pulcherrimis decem, ad hoc perductis, nondum aris admoti uoluntate sua nouem procubere tristissimè: decimus uerò, qui diffractis uinculis lapsus, ægrè reductus est, mactatus ominosa signa monstrauit. Contra uerò apud Senonias: nam lucum sacrum uenerabantur, quem nisi uinculo ligatus ingredi nemo poterat. qui si fortè prolapsus corruisset, attolli minime licebat, sed per humum reptare conueniebat. In Scythia quoque Marti sacrum fieri solebat, in quo uictima primis pedibus ligata ad aram sistebatur, cui laqueum collo inieciabant, ac baculo circumducto strangulabant, sine precatione & uotis.

Sed & aqua in sacris adhibebatur. nam & expurgari adeuntes ad sacra solitos aquæ insersionibus legimus: in qua torrem ex altari, ubi rem diuinam fecissent, prius extinxissent, quæ Chernips diceretur. Scribit Seruius in quarto *Aeneid.* quod qui superis sacrificabant, abluebantur. Vergilius:

Qui uerò deis inferis, aspergebantur: ut illud,

Spargens rore leui, &c.

Aquam autem Romani de fonte Iuturnæ, qui circa Numicum labitur, in omnibus sacris adhibebant, ut in xii Seruius scribit, inspergebantq;. Eam uerò aquam super terram posuisse, piaculum ac triste omen erat. Ideo uas lato ore, & fundo angusto, in quo hauriretur, ne stare posset, in sacris adhibebant: quod uas, Donatus & Seruius futile uocant. & de eodem ita Lactantius lib. octauo *Theb.* Futile, inquit, uas est quoddam lato ore, fundo angusto: quo uteban-

tur in

tur in sacris deæ Vestæ, quia aqua ad sacra in terra non ponebatur: quod si factum esset, piaculum erat. unde excogitatum est uas, quod stare non posset, sed si positum esset, statim funderetur. unde & homo commissa non retinens, futile dicitur: & contra non futile, bonus consilij. Licet quidam eruditi, hoc uas cadum etiam & scyphum dixerunt: illudq; manibus tenere oportebat, quod quidem Flaminicæ uirgines sacrorum ministræ, aut Vestalium famulæ, & non nunquam pueri flaminum ministri, quos Camillos appellabant, ut dictum est alibi; patrimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. Ex hac Iuturnæ aqua ægros curari, & bonæ ualitudini restitui, ex Varrone alibi recitauit. Apud Athenienses uerò aqua sumebatur ex Callirrho fonte, magnæ religionis in maximis sacris, & sponsalitijs carimonijs: in quibus aliam adhibere, nephas habebatur. In Delij Apollinis templo præcipua aqua fuisse fertur, sacrificantium usui accommoda: quam ad alios usus hausisse, magni criminis instar erat. Greci in sacrificijs & expiaminibus, Eleutheri aquam frequentes adhibebant. Træzenij, ex Hippocrene: Persici reges ex Choaspe, quam peregrè profecturi secum etiam ferebant: Arabum reges ex Buleo, qui ortus à Medis, præcipuo nitore fluit. Præ cæteris uerò Aegyptij, tanti Nili aquam fecere, ut cum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent: & sublati manibus, deis gratias agerent, nimirum cum & fluuium ipsum deum existimarent, Iouem etiam ipsum appellantes, ut in Ioue traditum est. Ferunt & Babylonios reges ex Nilo & Istro aquas inter gazas condere assueuisse, ut hoc argumentum suæ magnitudinis ostenderent, cum per tot spacia terrarum, totq; inuias regiones adueherent. Mox sacerdos Romanus, lanea infula uelatus, & fronde coronatus, puraq; ueste indutus, aram manibus tenens (nam nisi manu teneretur, non litari putabatur) sacra peragebat. Vergilius quarto *Aeneid.*

Talibus orantem dictis, arasq; tenentem

Audijt omnipotens. Idem libro sexto,

Talibus orabat dictis, arasq; tenebat.

Arm tamen tangere pellex, lege Nume uetabatur: si tetigisset, solutis criminibus agnum cedere iubebatur: tum sacerdos uersus ad orientem, (matutinum quippe tempus sacrificijs idoneum existimabant antiqui: nam deos tunc absidere templis, & matutinis salutationibus adesse opinabantur: Magorum Persarum exemplo; quibus mos fuit primo semper diluculo deis canere hymnos, laudesq; Solemq; orientem uenerari) meditato & solenni precationis carmine, uerbis priscis ex annalium uetustate erutis, numina & deos precatus, uota effundebat: quam precationem plerumq; ter repetebat. Indi uerò & Gymnosophistæ in meridie, & ubi multum diei processerat, immolare deis solebant. Meridiam, inquit Festus, ueteres hostiam atram appellabant, quam meridie immolabant.

Trismegistus Mercurius censuit, ut adorantes medio die se conuerterent ad austrum, occiduo ad occasum: si uerò primùm oriretur Sol, in ortum. Fuit & Apollonij Tyanei opinio, summo diluculo cum deis uersari: procedente mox die, de deis loqui oportere. Moses autem & Hebræi occidentem Solem spectare consueuerunt. Alibi à me est obseruatum ex Græcis in Pindarum commentarijs, ad orientem deis sacra fieri, heroibus uerò ad occidentem. Porphyrius quidem philosophus, templorum statuas & ingressus orientem spectare debere statuit, uti adeuntes in occasum conuersi, & in simulacrorum ora, id est, & in præcipua ora, preces effunderunt. Lucianus etiam templa condidit ad solem orientem ueteres consueuisse asserit. hinc Vitruuius libro quarto de sacrarum ædium positione idem scribit, uti ædis signum quod erit in cella collocatum, spectet ad uersperinam cœli regionem. Sed enim infula, quam dixi, ex lana alba & cocco fuit, instar fasciæ, plerumq; lata, nonnunquam tortilis & rotunda: ex qua

ex qua uittæ, quæ & teniæ dicebantur, hinc & inde diffluebant. Sanè piaculum incepto sacro committebatur, si aliquo modo sacrificium interrumpere-
tur. quod Vergilius in tertio Aeneid. de Heleno ostendit, cum ait,

Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum,
Hostilis facies occurrat. Idem & octauo,

Audax quos rumpere Pallas

Sacra uetat, raptosq; uolat telo.

Vbi Seruius: Cum ludii Circenses Apollini celebrarentur, & Annibal annunciatuſ eſſet circa portam Collinam ingruere, omnes raptis armis concurrunt. reuerſi poſtea, cum piaculum formidarent, inuenerunt ſaltantem in circo ſenem quendam, qui cum interrogatuſ dixiſſet, ſe non interrupiſſe ſaltationem, ductum eſt hoc in prouerbium: Salua res eſt ſaltante ſene. quod tamen in tertio Aeneid. non nihil euariat: atq; item Feſtus, qui ſenem illum Pomponium appellat. Porro & intermiſſione piaculum committebatur, quod alibi notaui, ut in eo Poeta,

Annua quæ differre nefas.

ubi piaculum fieri ait intermiſſione anniuerſariorum. Sed ſacrificiorum reliqua afferamus.

Principium precationis à Iano & Veſta fieri ſolebat, quæ in omnibus ſacris præcipua numina habebantur: de quibus ſuis locis abundè ſum locutuſ. In uotis enim nuncupandis perpetuam hi meruere præfationem. Et de Iano quidem Fabiuſ Pictor libro primo: Vinum, inquit, & far primuſ illoſ docuit. Ianus, ad ſacrificia & religionem magiſ, quàm ad eſum & potum. primuſ enim aras & pomœria & ſacra docuit, & ob id illi in omni ſacrificio perpetua præfatio præmittitur, farq; illi ac uinum primò prælibatur. Illoſ tamen qui ad aram maximam ſacrum faciebant alium quàm Herculem deum aduocare non decebat. Cui uerò deo ſacrum fuerat conſtitutuſ, id moriſ fuit, ut poſt ipſum reliqui inuocarentur, ut uolenteſ & propitiuſ uotis & precationibuſ ad eſſent. Domitiani tamen Mineruam genitricem, & Ant. Heliogabaluſ ſuum deum præponi mandauerunt. In Peloponneſo Meliſſa nympħa, quæ uſum mellis illiſ dediſſe credita eſt, in ſacrorum præfatione adhibebatur. Sanè & cuique Deo ſua carmina, ſuaq; precationeſ, quaſ ſacricolarum ſimplicitaſ nunc orationeſ & collectaſ uocat, inſtitutaſ erant, quæ conceptiſ uerbiſ efferebantur: & ne quid præpoſtere fortaiſſe diceretur, aliquiſ præire ſolituſ fuit. id quod ex ſcriptoriſ, & in primis Liuiuſ ſæpe notaui. Sanè aliſ aliter haſ preceſ offerebant, & propterea particulaſ aſcribam ex Arnobii libro ſecundo, aduerſuſ Genteſ: Neque, inquit, quod Magi ſpondent commendaticiaſ habere preceſ, quibuſ emollitaſ neſcio quæ poteſtateſ, uiaſ facileſ præbeant, ad coelũ contendentiſ ſubuoſare: neq; quod Hetruriaſ libriſ in Acheronticis pollicetur, certorum animalium ſanguine numinibuſ certis dato diuinaſ animaſ fieri, & ab legibuſ mortalitaſ abduci, &c. Qui hoc loco Acherontici libri, Aruntii dicuntur à Seruiuſ, ut in Tagete dictuſ eſt. Precibuſ peractiſ, & ritè deis deprecatiſ, ſacerdoſ qui rem diuinam faciebat, ſe ad dexteram uolere, & circumuerrere ſolebat, manuſq; priore digito in dictuſ pollicem reſidente, ori admouere: deinde ſedere, uelut deis ratas preceſ habentiſ. Galli uerò, ſe ad læuam uerrere putarunt religioſiſ eſſe. Sed plura de hac in ſacriſ uertigine, in Symboliſ Pythagoræ recitaui. Græci poſt effuſaſ preceſ, manuſ oſculabantur: quod honoris etiam gratia factitatuſ, apud Homerum & alioſ obſeruaui. id quod nunc eſt in frequentiſ non ſacrorum modò, ſed & profanorum etiam uſu. Certè & uictriſ imperatorum dexteraſ militeſ deoſculari, obfortia aliqua facinora ſolitoſ legimuſ. Illud præterea quoque annotaui Romanos factitaſſe, ut fanum aliquod prætereunteſ, manuſ labriſ & ori admoue-

admouerent, tanquam deoſ uenerarentur, quòd Deo maximè ſilentium conueniat. Vinum antequam ſacrificuluſ ſimpullo circumferret, ut aſtanteſ pariter libarèt, tum ſetas inter cornua uictimæ manu excerptaſ, tanquam primaſ libamina in ignem mittebat. id quod & Vergiliuſ non ignorauit, cum cecinit in ſexto Aeneid.

Et ſummaſ carpent mediaſ inter cornua ſetas

Ignibuſ imponit ſacriſ.

Mox uictimariuſ obliquuſ cultrum ferreum, oblonguſ, id eſt ſeceſpitaſ, à fronte ad caudam uictimæ ducere, & ſe ad orientem uerrere ſolebat, quod in ſacrificio habebatur primuſ. hinc ait Verg. in XII,

Illi ad ſurgentiſ conuerſi lumina ſoliſ,

Dant frugeſ manuſ ſaſaſ, & tempora ferro

Summaſ notant pecuduſ, pateriſq; altaria libant,

& cætera, quæ cum ſumma ſacri carimonia à Poeta dicuntur. Eſt autem ſeceſpita, gladiuſ manuſ eburneo, rotundo, ſolido, iuncto ad capuluſ auro argenteoq; fixuſ clauis æneis, ære Cyprio, quoſ flamineſ, flamineſq; uirgineſ, pontificeſq; ad ſacrificia utebantur. Suet. in Tib. Nam & inter pontificeſ ſacrificantiſ ſimul, pro ſeceſpita plumbeuſ cultrum ſubijciendum curauit. Dicta autem ſeceſpita, à ſecando: auctoſ Feſtuſ. Hinc etiam ſeciuruſ libuſ dictuſ fuit, quod, eodem teſte, ſeceſpita ſecaretur. Aliſ ſeceſpitaſ ſecurim, aliſ dolabraſ æneam & cultelluſ putauere. quin & ſcena, ſecuriſ an dolabraſ fuerit, ambigitur: quam Cinciuſ in lib. qui eſt de uerbiſ præciſiſ, dolabraſ dixit pontificiam. Liuiuſ in Lydio: Corruit quaſi ictuſ ſcena, haud multo ſecus. quibuſ uerbiſ uidetur ſcena & ſeceſpita eadem ſermè eſſe, niſi codiceſ mentiantur. Erat apud Delphoſ hoc in more, ut cultro quoſ deoſ immolabant, de nocentiſ etiam ſuppliciuſ ſumerent. Perſæ & Cappadocæſ non gladio, ſed ſtipite hoſtiaſ maſtabant. Romani etiam interdum malleo. apud Homerum etiam querno trunco. Adeò uaria ſacrificandi religio fuit gentibuſ. Quod uerò ſuprà primuſ in ſacrificio haberi diximuſ, id ita intelligebamuſ: primam ſacrificiiſ partem fuiſſe deoſ libare, ſecundam immolare, tertiam reddere, quartam litare. Sanè nec hoc loco prætereundum eſt, libare & litare uerba eſſe ſacrorum, & utrunque à Græciſ deſumptuſ, à λάβω uidelicet, & λιτόμεν. hiſ tamen ut Latini noſtri ſunt uſi, in hoc differunt, quòd libare, utcunq; ſacrificare eſt, immò leuiter & modeſtè tangere, ut ſerè in ſacrificiſ ſolemuſ. hinc & ad alia transfertur, Vergiliuſ,

Oſcula libauit nataſ.

Litare uerò eſt ritè ſacrificare, & impetrare: id quod ex auctoriſ facile colligimuſ. Pliniuſ lib. octauo de uitulo: Quamobrem, inquit, uictimarum probatio in uitulo, ut articuluſ ſuffraginiſ contingat, breuiore non litat. Hoc quoque notatuſ, uituloſ ad aras humeriſ hominuſ illatoſ non ſerè litare, ſicut nec claudicante, nec aliena hoſtia deoſ placari, nec trahere ſe ab aris. Suet. Traſti quilluſ in Cæſare: Dein pluribuſ hoſtriſ celiſ, cum litare non poſſet, introijt curiam ſpreta religione. Vergiliuſ,

Sacriſq; litatiſ Indulge hoſpitiuſ.

Lucanuſ Hetruſcum Arunteſ inducit:

Neq; enim tibi ſumme litauit

Iupiter hoc ſacruſ. Martialiſ,

Non quæcunq; cadit hoſtia caſa litat.

Plautuſ in Poen. Si Hercule iſtuc unquam factuſ eſt, tum me Iupiter faciat, ut ſemper ſacrificem, nec unquam litem. Niſi enim ſacriſ mancuſ, ut antè dictuſ eſt, niſi niſi monſtroſuſ conueniebat. nam ſi uifcera pallere, tetriciſ que maculiſ ſuffuſa apparuiſſent, ſi ſecur tabiduſ, ſi pulmonuſ fibræ deſuiſſent,

si sine corde uel prae cordijs uictima, non litandum ueteres gentium sacerdotes existimarunt. Hinc succidanæ hostiæ, de quibus iam actum est: unde & litatio dicta, & perlito uerbum. T. Lilius libro primo, v. Decad. Quod caput iecinori defuisset, tribus bubus perlitasse nequiuit, senatus maioribus hostijs usque ad litationem sacrificari iussit. Præter libo & lito, sunt & alia uerba quibus in sacris ueteres utebantur: ut lego, unde & lectæ hostiæ. quod & ideo Seruius ait uerbum esse sacrorum: & immolo, à mola, qua hostia inspergebatur, ut iam dictum: & similiter macto, & adoleo. Operor item est uerbum sacrorum, unde operata iuuentus à Vergilio, & operatus in herbis. Sunt & alia penè innumerabilia: sed nos potius de Sacrificijs sermonem coeptum con-

tinuemus. In quocunque sacro id fieri mos fuit, ut faces adhiberentur ex tædæ ligno, quas faces nisi mares ferre fas fuit, aliàs neminem: & igne accenso super aras (neque enim sine igne ullum sacrificium fieri licebat) tum uicti-

mam immolare succinctos ministros sacerdos iubebat: qui uictimarij & cultuarij à nonnullis, & popæ dicti sunt. Quidam & agones uocant. Lactantius in quarto Theb. Sacerdotum, inquit, consuetudo talis est, ut aut ipsi percussant uictimas, & Agones appellantur: aut sic tenentes cultrum, alter impingat. ideo dicit Statius,

In uulnus cecidere greges.

Quin & uictimatores dicuntur: de quibus Vergilius,

Supponunt alij cultros.

Hi autem uictimam supra uerticē, plerumq; infra iugulum feriebant, idq; pro dei uel animalis ratione. Indi quidem non iugulare, sed præcluso spiritu uictimam necare assueuerunt, ne quid de sacro deperiret, ne ue quid mancum Deo offerre uiderentur. Græcis autem id moris fuit, ut in primo Apollonij interpretes docent, si coelestibus deis uictimam immolarent, sic hostiæ caput statuere, ut coelum spectaret: si uerò inferis, ut despiceret terram. Porro ministris quidem, nisi iussi essent, maclare non licebat. ideo succincti nutum imperium ue expectantes, Agon', id est Ago'ne, dicebant. Seneca libro tertio Partitionum: Belle, inquit, deridebat hæc Alinius Pollio: Filius, inquit, ceruicem porrigat, 30 carnifex manum porrigat: deinde respiciat ad patrem, & dicat, Agon': quod fieri solet in uictimis, hæc Seneca. Sed & Ouidius primo Fastorum pulchre his uersibus ostendit:

Nominis esse potest succinctus causa minister,

Hostia coelitibus quo feriente cadit.

Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,

Semper agat ne rogat, nec nisi iussus agit.

Pars quia non ueniant pecudes, sed agantur, ab actu

Nomen Agonalem credit habere diem.

Vel quia præuisos in aqua timet hostia cultros,

A pecoris lux est ipsa notata metu.

Hoc est, ἀπὸ τῆς ἀγωνίας. Varro quoq; ab hac uoce Agon dictos ait dies Agonales. Succinctos etiã hos ait, unde & Agonalia, quæ statiuæ feriæ fuerunt, quibus Ianuarius. Id Ianuarij aries maclabatur. Sanè Agonia, quæ & Agonalia dicta fuere, sacrificia fuerunt, quæ in agonibus, id est montibus, fiebant. Agonus mons Quirinalis, & porta Agonensis, porta Collina: Pompeius auctor. Varro à Salij dicit ait Agonia, qui Agonenses dicerentur. Agonia quidē priora Ianuario mense fiebant, altera uerò Aprili, ut ostendimus in Fastis. Porro & Agonius deus, præses rebus agendis fuit, ut Festus docet. Sed quod uictimarij succincti dicantur, præter iam dicta & Propertius innuit, cum ait,

Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.

Suet. in Caligula: Assate, inquit, Caligula unus poparū Aelius Spartianus: Percussit ho-

cussit hostiam popæ, nomine Antonius. Transiuit & nomen hoc, ut sacerdos quoq; in nomen proprium. M. Cic. in oratione pro Milone, Licinij Popæ meminuit. hæc & in Antiquitatibus, uidi, eiusmodi popas uictimarios succinctos: inter quos his diebus, unum peruetustum ex ære, quem è ruinis prope uiam Flaminiam effossum ostendit mihi Franciscus Fantinus, nostræ ciuitatis canonicus. Apud Delphos Hostioteris dicebatur, qui hostiam immolaret, ut Plut. scribit. Quinq; autem Hostioteres sacri erant, & cum prophetis multa agebant, & simul sacris operabantur, scq; ex Deucalionis genere ortos arbitrabantur. Nicolaus Damascenus in gentium Synagoga, quod & Stobæus repetit in Sermone de iusticia: In Pædalijs, inquit, gente Indica, non qui sacerdos esset, sed qui in præsentia haberetur prudentis, hostiam maclabat: nec à deis nisi iusticiam rogabat. Sed redeo ad institutum. Interim cæsa uictima alij uasa, ut crudorem exciperent, cadenti hostiæ supponebant, quæ proprie σφάγια dicebantur græcè: alij uictimam decorabant, aliaq; peragebant. mox aruspex, flamen, aut sacerdos cultro ferreo uiscera & exta rimabatur, & extispicium fiebat, hoc est, per exta deos consulebat, & an perlitatum esset attentè explorabat: & tunc exta reddi dicebantur, cum probata aræ supponebantur, ut notat Seruius. Vergilius secundo Georg.

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Sunt autem exta, quæ numero plurium tantum dicuntur, licet & extum legatur apud auctores, Celsum & Plin. quæ in uictimis interiora extant: ut cor, pulmō, lien, & iecur, quoniam super interiora intestina extant. Plin. uno nomine præcordia dici exta, libro trigesimo Nat. hist. dixit. Festus: Extæ (ait) dicta, quod ea deis profectur, quæ maximè extant, emineantq;. Ab extis diuinationem etiam M. Cic. lib. secundo de Nat. deor. factam fuisse ostendit. Idem & in primo de Diuinat. hinc uocati extispices, diuinatores per exta, ac sacerdotes. Idē Cic. secundo de Diuinat. Artificiose diuinationis illa ferè genera ponebas extispicum. Non. Marcellus Varronem citat: & licet pleræq; nationes extispice & aruspice uterentur: apud Galatas tamen non aruspex, sed philosophus aderat, sine quo apud eos sacrum non fiebat. Lusitani, ut scribit Strabo in tertio, exta inspectantes, nihil concidebant, ex lateribus fibras prospiciebant, & contrectantes uentura coniectabant: ex intestinis quoq; hominum maximè captiuorum diuinationes captare solebant, sagis uelantes. inde ubi plaga infligebatur, ab intestinis sub aruspice primùm ad hominis casum uaticinabantur. Veteres quoq; Græci hædorum, agnorum, uitulorumq; inspectis intestinis, futura prædicebant, & hoc quidem Paus. Cyprij etiam ex suum intestinis & extis ariolabantur. solus Thrasyllus canum extis uaticinabatur: quod ex eius simulachro, quod in Olympiâ fuit, colligebatur, ad cuius humerum dextrum obrepere uidebatur mustelus, & canis hostia bifariam sectus, iecurq; ostendens penes ipsum iacebat. Obseruabant & flammam aruspices, quæ ex crematis uictimis edebatur, ut scribit Didymus. Item bilem, quomodo humorem eiacularetur. Vesicam præterea, ore lana colligato igni imponebant: & quo illa pacto disrumperetur, & quam in partem lotium fudisset, adnotare consueuere. Colligebantur porro & ex hostiarum cauda uaticinia. nam igni inflexa difficultatem rei indicabat, uel belli: extensa & deorsum corruens, cladem futuram. Si uerò in altum erecta fuisset, uictoriæ indicia præ se ferebat. Scribit Lactantius in quinto Theb. comment. super ea uerba,

Et in nullis spirat deus integer extis:

Fuit, inquit, quoddam in extis signum, quod Deus appellabatur: quod si integrum apparuisset, propitium numen ostendebat: sin uerò dimidium, iratum significabat numen, aut certè non præsens. hæc autem Profecta exta dicebantur, ut idem ait Lactantius, cum reddebantur inspecta. uerbo sacrificatium

usus est poeta: particulae enim minutae membrorum omnium profecta dicuntur in sacris, quae inferuntur aris; Lucanus:

Si pectora pleno

Saepe dedi, laui calido profecta cerebro. Statius:

Vbi aduerso dederat profecta tonanti.

Nonius uero ait: Profecta, exta quae aris dabantur, ex fibris pecudum dissecta.

Licinius Macer in Ornithogonia:

Vulgari tosta uapore,

Cum uirgis profecta ferunt.

Val. Flaccus tertio Argonaut.

Tunc piceae maectantur oues, profecta quoque partim

Pectora per medios, partim gerit obuius Idmon.

Haec quidem sacrificiorum particulae uidentur etiam Praeficia, a praefecando dici. de quibus Arnobius lib. septimo, ridens antiquorum superstitiosa sacrificia, his uerbis agit: Quod si omnes has partes, quas praeficias dicitis, accipere dei amant, suntque illis gratae, uel uoluptatis alicuius, uel dulcedinis sensu, &c. Sed praestat hoc loco pleraque eiusmodi nomina usurpata in gentium sacris, semel commemorare: quae idem Arnobius his uerbis colligit. nam cum de totis & integris uictimis egisset, ridens: Quid, inquit, sibi reliqua haec uolunt, Magorum cohaerentia disciplinis, quae in sacrorum reconditis legibus pontificali restituere mysteria, & rebus inferuere diuinis? Quid, inquam, sibi haec uolunt, Apexabo, isicia, silicernia, longauo, quae sunt nomina & farciminum genera, hircino alia sanguine, comminutis alia inculcata pulmonibus? quid tæda, quid naenia, quid offa? non uulgi, sed quibus est nomen appellatioque penita: ex quibus quod primum est, in exiguas aruina est miculas, at illa minutim insecta de more: quod in secundo situm est, intestini est porrectio, per quam proluuies editur, succis perexiccata uitalibus: offa autem penita est, cum particula uisceris cauda pecoris amputata. quid polimnia, quid omenta, quid plasea, siue aut quidam cognominant, plasea? ex quibus est nomen omenti pars quaedam, quo receptacula uentrii circumretita finiuntur. Vobis cauda est plasea, si-
ligine & sanguine delibuta. Polimnia porro sunt ea, quae nos proles uerecundius dicimus, a uulgaribus autem assolent cognomine testium nuncupari.

Quid fitilla, quid frumen, quid africia, quid gratilla, catumeum, conspolium, cucubula? ex quibus duo quae prima sunt, pultium nomina, sed genere & qualitate diuersa: series uero quae sequitur, liborum significantias continet. & ipsis enim non est una eademque formatio: non enim placet carnem strebulam nominare, quae taurorum est coxendicibus demitur, pulpamenta non assa, quae in ueribus exta sunt, animata prius & torrefacta carbonibus: non falsamina denique, quae sunt una commixtio, quadrimis copulata de frugibus: non similiter fendicas, quae & ipsae sunt dirae, quas plebis oratio illa solet, cum eloquitur, nuncupare: non ratione eadem erumnas, quae sunt prima in gurgulionibus capita, quae deijcere cibos & referre naturae struminatoribus sacculis, non magmenta, non augmina, non mille species uelamen sanguinum, uel fitillarum, quibus nomina indidistis obscura, uulgoque ut essent augustiora fecistis. Idem paulo post: Quae causa, quae ratio est, ut caro strebula separatim, rumma, cauda & plasea separatim, irae solae, nomenque solum augmentorum adijciatur in causam? Tum subiungit exclamans: O deorum magnitudo mirabilis, o nullis hominum comprehensa, nullis intellecta naturis: siquidem, ut proliant, testiculis pecudum redimuntur, & rumis: neque prius iras atque animos ponunt, nisi sibi adoleri paratas conspexerint naenias, offasque redemptas. haec uero Arnobio. Ad reliqua sacerorum redeo. Sanè ars aruspicina hoc etiam habebat, ut & thuris motus, & crepitus, & fumus agitatio, & flexus aruspex ipse colligeret;

geret: quoniam haec primum signa aut testabantur extorum promissis, si bona fuissent: aut si contra, refringebantur, ut testatur liber de Thuris signis, haec Laetantius in quarto Theb. Illud etiam obseruandum, quod pluribus contendit Arnobius, thus in sacris non esse rem uetustam, sed nouellam. nam neque, ait, temporibus (ut perhibetur) heroicis quid nam esset thus, scitum est: neque genitrix & mater superstitionis Hetruria opinionem eius nouit, aut famam. Mox neque Romulum nouisse, neque Numam, ostendit: quod ex Apuleio ipse etiam alibi docui. Extis porro inspectis, ex omni uiscere & membro primitias partesque desectas farina farris inuoluere, & in calathis sacrificanti offerebant: & tunc hostia perfecta dicebatur. Has sacerdos aris imponens accensis, igne comburebat. hoc enim in omni sacrificio seruabatur, ut de singulis oblatiis, aut Deo immolatis, particulas tanquam libamina adolerent: in ignem mittebant, addito igni thure & costo, aliisque odoramentis, prout sacrum ferebat, & ritus. Illud etiam notauimus, quod in maritimis sacrificijs exta in fluctus iactabantur. unde illud,

Porricit in fluctus. Silius in XVII,
Cui numen pelagi placauerat hostia taurus,
Iactaque caeruleis innabant fluctibus exta.

Sanè exta uero assa apponebantur. At uero arietis, non uero cocta, sed elixa in olla, apponebantur: alias ritu praepostero sacrum peractum censebatur. Varro de Ling. latina: Haec sunt, ait, quorum in sacrificijs exta in uero coquuntur, quas & Actius scribit, & in Pontificijs libris uidemus. Scribit Arnobius in secundo, ubi de caerimoniarum mutatione agit: Cum, inquit, Romulo Pompilioque regnantibus, percocta plane ac madida cremarentur deis exta, nonne rege sub Tullio semicruda capistis, & leuiter cremata porricere, prisca obseruatione contempta? tantum Arnob. At uero in hostijs eam dicebant Aruigem, quae cornua habebat: quonia is cui oui mari testiculi dempti, & ideo ut natura uersa uerue declinat: sed etiam coxas cum inguinibus, cnissa, quam & cnissarion dicebant, id est adipe operientes comburebant. uisosa enim proprie in sacrificijs nidor, et uaporatio & aruina dicitur. Hinc Lucianus de Sacrificijs, ἀναφροσύνην νηϊοσάν, id est insurgentem nidorem, uel ascendentem, dixit: quod & νηϊοσάν uocatur. censebatur enim haec pars preciosa precipue, & propter incessum, & quia inde semen genitale deducitur. Sic uictimarum quidem uiscera, licet nunquam abluta, elixa per sese fiebant: uinumque aris postea fundebatur, & tunc Porrici hostia dicebatur: de quo uerbo in sacris usurpato Macrobius in Sat. Ex quo emanauit illud, Inter caesa & porrecta. M. Tullius ad Atticum: Ne quid, inquit, inter caesa & porrecta, ut aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. Meminit & Varro de Ling. lat. & ego de Annis, mensibus, &c. & Erasmus in pro- uerbis. Ex reliquis autem hostiae partibus seu membris coenam appa-
bant, quibus, qui sacris interfuissent, uesci licebat. De quibus ex legis praescri-
pto ad domesticos portunculam afferre, & impartiri fas fuit: extraneos adhi-
berenefas fuit. id quod & Hebraeis praecipuum erat. Uesciebantur uero stan-
tes, cum panibus rotundis, in deorum honore adhibitis, nam in sacris aedibus
simul epulari & sacri fieri obseruatum est: mensae enim in templis ararum uicem
praebant. Sed quoniam nisi peracto sacrificio eo uesci licebat, illud ideo
pro uerbis iactatum est, Haud immolata sacra saepe deuorat: in intemperan-
tes, & uentri deditos. quales apud Hebraeos fuere Heli filij, quorum nota
est historia. At Aegyptij sacerdotes immolata uictima caput abscindebant,
illudque diris & carminibus execrati, in flumen deiciebant, cum solenni preca-
tione: ut si quid aduersi eis immineret, in caput illud redundaret. Sed plenius
de omni hoc sacrificandi ritu Aegyptiorum paulo post agam. Apud Graecos
ex caesa uictima nonnunquam, capite & uentre excepto, caetera dabantur
u 2 deis,

deis, lingua uerò præconibus. Deis, qui iucundi ab aliquibus, ab alijs placidi & anites latinè nuncupati sunt, à Græcis θεοὶ μελιχίοι, sacra nocturna fieri solebant apud Myoneam urbem, in montis excelsi uertice, in quibus omnes hostiarum carnes ante solis exortum absumi oportebat. Nunc & ex qua materia in facris ignis faciendus esset, aliquid dicendum est. Nam & in hoc religiosam ueritatem fuisse uidemus. In sacris ignem ex olea, lauro, uel crassioris corticis quercu, aut cuius caudex cauus fungosusq; foret, accendere, uel adolere nefas fuit. Hæc etenim ligna ominosa sunt, & detestata: quem ignem in facris subdita face accendebant, eum partim ex fumo quos globos uolueret, quantum uese attolleret, ut paulo antè dicebam: partim ex flamma, si lucidior, aut obtusior, & qua specie foret, ij qui Capnomantes dicebantur, plerunque obseruabant. superstitiosum id quidem. Si autem extincto & mortuo carbone sacrificaretur, neglectæ religionis signum, & perniciosum putabatur. Persis ligna arida dempto cortice sacrificio apponere mos fuit, oleumq; superfundere, & pinguem aruinam. Et hoc locupletius, ubi de Persarum instituto seorsum agam. Elienses alba populo in sacris Iouis semper usi fuere, ex quo Hercules Ioui sacrificanti eam attulit. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta stagnū, dum sacrum fieret, sarmentonū fascēs super aras sua sponte ignem concepisse, & nullo flante anhelitu incendium fecisse fabulati sunt. sicut de Seleuco proditum est, qui cum Ioui in Pella uictimam immolaret, ligna aris imposita ultro arserunt: & de Egnatia nympa inter nymphas iam retuli. Seruius in XI. Aeneid. super ea poetæ uerba,

Qui fœdera fulmine sancit:

post alia, Certe (inquit) quia apud maiores aræ non incendebantur, sed igitur diuinum precibus eliciebant, qui incendebant altaria. Ut minus mirum sit, quod de Ioue Elicio legimus. Sanè & ad faciendâ fœdera, ut Seruius idem docet, aqua & ignis adhibebantur. Vnde & contrâ, quos arcere uolebant à consortio, eis aqua & igni interdiceri solebant: id est, rebus, quib. consortia copulabantur. Sed & in captandis augurijs sacerdotes prius, & aruspices, qui nunc (inquit Plutarchus in Problem.) augures, luminaria semper aperta habere uoluerunt, nec operculo imposito claudî. rationem pluribus ille & causam affert. Apud Scythas uerò, cum sacrum Marti fieret, hostiarum carnes ossibus ipsarum adurebantur. Lusitani ignitis lapidibus sacrificiorū carnes coquere solebant: ijdem ex immolata hostia, ut paulo antè dixi, nihil concidebant, sed extis tantummodo perspectis uaticinabantur. Iasides, licet ex omni incenderent aras, spinas tamen asparagi, aut stramina in sacris cremare nefas habebant. Thiseræ, & Argyni, ossa uictimæ tantum in ignem mittebant, & deflagrabāt, ipsi carnibus uescebantur. Sanè solebant partes de immolatis uictimis dare presentibus, & absentibus mittere, quæ μείδης à Græcis dicebantur, & Missa interdum à Latinis. Strobula, inquit Festus, Vmbrorum lingua appellabantur partes carniū sacrificatarum. Non hoc loco reticuerim, quod est ab Ilidoro proditum libro XI. Sacra spina est, inquit, una pars spinæ, quam Græci ὄστρον uocant, id est os sacrum, quoniam primum infante concepto nascitur: indeoq; & hostia id primum deis suis dabatur, unde & sacra spina dicitur. hæc ille. Apud Lacedæmonios in publica uisceratione primi Reges fuere, quibus duplum quàm cæteris dabatur, priuilegioq; honoris præter libamina immolatorum quoque animalium coria. Delphis id moris fuit, ut immolantes uictimam, exclusis cæteris, uescerentur, ad quam extraneos admittere nefas erat: contrâ in sacris Hecates, qui sacrum fecerat, de sacrificio uesci nō licebat, quod & Plutarchus in Symposiacis testatur. De cœna quæ huic deæ in triujs apponebatur à gentibus, suo loco, hoc est in Hecate, planè scripsi. In epulo Iouis, quod in Capitolio septemuiri Epulonum celebrabāt, Iupiter in lectulum, Iuno

& Minerva in sellas ad cœnam inuitabantur. ex quo illud colligit Valerius Maximus, quod uiri antiquitus in lectulis duntaxat, mulieres uerò in sellis discumbèrent. Porro inter uescendū uictimarū carnes, laudes deis canere tam Latini quàm Græci solebant, his quibus sacrificium factum fuisset: quod apud Vergilium de Hercule diligenter obseruatum uidemus. nam & psallere in numerum, & hymnos canere, chorūq; agere apud auctores ueteres consueuisse annotamus: tum etiā saltantes à læua dextrorsum, mox à dextera læuorsum choreā ducebant. Erant & diuersa hymnorum genera, de quibus in primo de Pœtica & poetarum historia Dialogo pluribus egimus, quæ hic non est ut repetamus: illic enim ex græcis & latinis scriptoribus recensuimus. Scribit Plutarchus, suo tempore Romanos peractis uotis deos detenerari, & in tēplis sedere ac permanere cōsueuisse: Re demū diuina, & cœrimonijs peractis, sacerdos ILICET proclamabat, quasi eos diceret iam abire licere, qui sacris interfuissent. Græcis uerò & Aegyptijs id concinebatur, quod Apuleius ostendit in sua Metamorphosi, λαοὶς ἔφθον, hoc est populis missio. unde & nostri, Missam hostiam esse concinunt. Atq; hæcenus quidem de sacrificijs in uniuersum.

DE INFERORVM SACRIFICIIS.

Ceterum hac parte huius Syntagmatis de inferorum uictimis ac sacrificijs agere proposui, tamen in nostro de Sepulchralibus & uario sepeliendi ritu pleraque sum complexus: Operis tamen ratio requirit, ne eam hoc loco intactam relinquamus, atq; ab hoc exordiar: Antiquorū fuisse sententiam, uiuos superiorum deorum esse, mortuos ad deos Inferos pertinere. iuxta quā opinione locutus est Poeta libro undecimo Aeneid.

Nos iuuenem exanimem, & nil iam cœlestibus ullis

Debentem, uano mœsti comitamur honore.

& idem in XII,

Vos ô mihi manes

Este boni, quoniam superis auersa uoluntas.

Superis liquidem omnia deberi putabant antiqui, donec uiuerēt: ideo, quia (ut dicunt physici) cum homo nascitur, sortitur à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte sanguinem, à Mercurio ingenium, à Ioue desiderium, à Venere cupiditatem, à Saturno humorem: quæ omnia singulis extinctos reddere existimabant. At nos hæc mittamus, qui Deo tantum debemus quicquid sumus: rideamusq; has sapientū ineptias, & uanam religionem. Romanis consuetudo fuit, ut polluti funere, non sacrificarent superis. Si tamen contingeret, ut uno eodemq; tempore & funestaretur quis, & cogeret dare operam sacrificijs, laborabat ille, ut antè sacra compleret, quàm funus agnosceret. Vnde & Horatius Puluillus in Capitolij dedicatione, cum ab inimicis filius extinctus nunciaretur, ait, Cadauer sit: nec uoluit funus agnoscere, donec templum dicasset, ne sacrum intermitteret. Iuxta quem morem & alias habemus historias. Sed & poeta Maro ita Aeneam inducit:

Aeneas, inquit, quanquam socijs dare tempus humanis

Præcipitant curæ, turbataq; funere mens est,

Vota deū primo uictor soluebat eoo.

Quin etiam qui de pietatis gereribus scripserunt, primum locum in sepultura esse uoluerunt. Vnde cum pontificibus nefas esset cadauer uidere, magis tamen nefas fuit, si uisum insepultum reliquissent. Vnde etiam genus sepulturae fuit, pulueris uel glebæ iniectio, ut in Sepulchralibus copiose retuli. Verum enim uerò iam sacra defunctorum instituta exponere exordiar. Scribunt interpretes Apollonij in primo Argon. cum sepulchrū Dolopis Mercurij filij interpretatur, quod mortuis in occasu solis iusta peragebantur, cœlestib. uerò in solis ortu: Entomacq; mortuis iugulari, quibus capita amputarentur. alij ἔντο-

μα dicunt, quod quæ generare non poterant, mortuis ac inferis dicantur: τῶν
luti deis cœlestibus, quæ essent cum testiculis & coleata: hoc est, ἄγονα τοῖς ἀγῶ-
ναις, ἔφοχα δὲ τοῖς οὐρανίοις. Itaq; uictimarum capita statuebant, ut ea in terrâ con-
uersa haberent. Sed iam par est, ut sacrum deis infernis apponam, quod à pe-
ritissimo sacrarum cærimoniarum uate libro sexto Aeneid. descriptum est, ita
enim ille:

Quattuor hic primum nigrantes terga iuuenkos
Constituit, frontiq; inuergit uina sacerdos,
Et summas carpens media inter cornua fetas,
Ignibus imponit sacris libamina, prima
Voce uocans Hecaten, cœloq; hereboq; potentem:
Supponunt alij cultros, tepidumq; cruorem
Suscipiunt pateris: ipse atri uelleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæq; forori
Ense ferit, sterilemq; tibi Proserpina uaccam:
Tum Strygio regi nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum uiscera flammis,
Pingue superq; oleum fundens ardentibus extis.

Atq; hæc quidem poeta, in quibus illud in primis obseruandum uidetur, ip-
sum poetam usum esse summo artificio & uerborum proprietate. primum atri
coloris iuuenkos, tum uina inuergit ex ritu factorum: quippe fundo, uergo, &
inuergo, uerba in sacris fuerunt. de quibus sic obseruant periti, ut Fundere sit
supina manu libare, ut in quarto Aeneid.

Media inter cornua fundit,
quod fiebat in sacris superum. Vergere uero, seu Inuergere, est conuersa in sin-
stram partem manu ita fundere, ut patera conuerteretur: quod in infernis fie-
bat, qua infusione si uictima non stupuisset, aperte probabatur. Statius libro
sexto Theb.

Spumantesq; mero pateræ uerguntur, & atri
Sanguinis, & rapti gratissima cymbia lactis.

Tum & illud etiam notandum, ex cærimoniarum instituto, quod ait, & sum-
mas fetas inter uictimæ cornua carpsit, & igni imposuit: quod etiam ante anno
raui. Illud quoq; non prætereundum, quod ait, Voce uocans Hecaten: quod
proprie dictum est uoce, non uerbo, & quibusdã mysticis sonis. nam in huius-
modi sacris uariè nomina inuocabantur, quod aperte Lucanus expressit: ut,
Latratus habet illa canum, gemitusq; luporum,
Quod strident, ululantq; feræ, quod sibilat anguis,
Exprimit & planctus, fractaq; tonitrua nubis:
Tot rerum uox una fuit.

Sed & illud non simpliciter à Vergilio dictum, Supponunt cultros alij: ex
eadem disciplina prolatum est. nam dum uictimas cæderent, secespitam, id est
cultrum superponebant. sicut & illud, Inchoat aras: quod, ut Seruius ait, uer-
bum sacrorum fuit, & perficere denotabat.

Sanè in fine sacrorum illud etiam dicere alta uoce solebant, SALVE AE-
TERNVM, VALE AETERNVM. quod & poeta Vergilius in Pallantis fu-
nere Aeneam protulisse ait,

Salue æternum mihi maxime Palla,
Æternumq; uale.

De quibus uerbis Varro in Logistoricis ait, ideo mortuis Salue & Vale di-
ei, non quod ualere, aut salui esse possint: sed quod ab ijs recedimus, eos am-
plius nunquam uisuri. Hinc etiam ortum ait Seruius, ut etiam maledicti signi-
ficationem interdum Vale obtineant. ut Terentius, Valeant qui inter nos disti-
dium

dium uolunt: hoc est, ita à nobis discedant, ut nunquam ad nostrum reuertan-
tur aspectum. Ergo ea ratione Vale mortuis dicebatur, quasi à nobis receden-
tibus. Porro & Statius lib. v. Theb. Archemori exequias describit, qui item
in quarto Tiresiam inducit ferale sacrum facere, ita enim canit:

Tum fera cæruleis intexit cornua fertis,
Ipse manu tractans, notæq; in limine syluæ.
Principio largos nouies tellure cætatâ,
Inclinat Bacchi latices, & munera terni
Lactis, & Acteos hymbres, suadumq; cruorem,
10 Manibus aggeritur, quantum bibit arida tellus.
Trunca dehinc nemora aduoluit, mœstusq; sacerdos
Treis Hecatæ, totidemq; satis Acheronte nefasto
Virginibus iubet esse focos. tibi rector Auerni,
Quamquam infossus humo, superat tamen agger in aruis
Pineus, hunc iuxta cumulo minor ara profunda
Erigitur Cæteri, frondes atq; omne cupressus
Intexit plorata latus, iamq; ardua ferro
Signati capita, & frugum libamine puro
In uulnus cecidere greges:

20 Quo loco Lactantius quædam his sacris conuenientia, quæ ipse missa facio.
Item quæ Silius Italicus libro XIII Punicorum, ubi Scipionem inducit similis-
ter patri apud Auernum huiusmodi ferale sacrum peragere, Autonoe Grynea
phœbade monente. Ita enim canit, ne Græcos nunc inculcem:
Inducit iuuenem, ferroq; cauare refoffiati

Ocyus urget humum, atq; arcanum murmur anhelans,
Ordine mactari pecudes iubet, acer operto
Ante omnes taurus regit: tum proxima diuæ
Cæditur Enneæ casta ceruice iuuenca:

Inde tibi Alecto, tibi nunquam læta Megæra
30 Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum,
Fundunt in ella super, Bacchiq; & lactis honorem.

Sed iam ad alia, quæ dicenda restant, properemus.

Romæ in campo Martio Terenti locus fuit, ubi Ditis & Proserpinæ ara fuit
it. locum quidã dictum uolunt, quod ibi Tiberis tereret. Quin & ideo Tibe-
rim ipsum Rumonem & Serram uocatum fuisse ait Seruius, quasi ripas rumi-
nans & exedens. & in aliqua etiam urbis parte Tereotus dictus, eo quod ripas
terat. In hoc ergo loco Inferis deis sacra fiebant, & ludi à loco denominati Te-
rentini instituti, de quibus plura scripsi in nostro de Annis & mensibus. cum e-
nim multa porteta fierent, & murus & turris qui erant inter portam Collinam
46 & Exquilinã, uel ut alij dicunt Gabiusam, de cœlo tacta essent, ideoq; decem-
uir Sibyllinos libros adijissent, & renunciatum esset, ut Diti patri & Proser-
pinæ ludi Terentini tribus noctibus in campo Martio fierent, & hostiæ furuæ
immolarentur: Terentius, inquit Festus, locus fuit in campo Martio, quo
in loco ara Ditis patris in terra occultabatur. hinc & ludi Terentini. Auso-
nius poeta:

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo:

Stat. Papinius in Syluis,
Aut instaurati peccauerit ara Terenti:

De hac etiam ara Val. Max. & Censorinus, & alij. ad hanc ter annis singulis
50 accessum placadis Manibus patere: idq; ideo mundum patere dicebatur, post
scilicet Vulcanalia, & mense Octobri & Nouëbri: quod fuit tertio Kalend. se-
pteb. & quarto non. octobris, & tertio Idus noueb., id quod etiã ex Festo alibi

recitauit. Cum autem in Italia humanis capitibus prius Ditem placarent, mox ab Hercule moniti hominum simulachra pro uictimis dederunt. Obseruatum quoque fuit, ut sterilibus iuuenis & pecudibus, ac uino & melle, lacte & sanguine Diti sacra fierent, tametsi in inferiis uina Numæ lege libare uetitum fuerit aliquando, iuxta illud, *Vino rogum ne respersit*. Et aras quidem Inferorum, quæ plerumque geminæ fuerunt & pares, quas nigris uittis aut cæruleis ornabant, & cupresso: cumque pecudes immolarent, spirantem cruorem in effossam terram mittere solebant, & uinum & lac & mel unâ infundebant, seu potius (ut dictum est) inuergebant, uisceraque cæcæ uictimæ ter circum aras ducebant, igne accenso. Hoc piaculari sacro inferos euocari arbitrabantur. Inuenerat etiam mos, ut inferis deis sacra facturi pares uictimas, easque sinistra immolarent: & cum manes expiandi essent, pocula libarent, aut in sepulchrum conuersa manu inuergerent. In his sacris litasse, piaculum fuit. Nigras, ut dictum est, hostias immolabant, & uina spargebant: quin etiam & uasa in ignem immittere solebant, & uiscera igni imposita oleo conspergebant, ut facilius cremarentur. Nam cum Diti sacra exhibebant, omnia simul in eis absumi & perdere uolebant. Ligna è sepulchris eruta atro igni apponebant. Neque oriente luce ac sole, ut deis superis, sed uel noctu, uel post meridiem, decresciente die, hostiam mactare fas fuit, capite eius ita constituto, ut terram, non cælum spectaret, quod & iam antè dictum est. Nec in huiusmodi inferorum sacris corpus abluebat, qui sacrum peragebat: sed lotionem ommissa, ramo tantum, modo leuiter inspergebatur. Est Fabij Seruiliani Pontificis Maximi disciplina traditum, ut atro die manibus parentare non liceret, ne infesti Manes fierent: quia atro die nec Ianum, nec Vestam præfari licebat. Fuit etiam illud parentationis genus à pontificibus sancitum, quod fuit per iniectionem pulueris, aut glebæ, quo cadaver inhumatum expiatur: qua de re supra & in Sepulchralibus abunde. quo loco & de Libitina & libitinarijs, deque Epitymbia Venere, omniisque sepeliendi ritu scripsimus: quæ inde, si uacat, repetenda sunt. Fuerunt & apud Romanos defunctorum piacula, Februa appellata, quod Sabinorum lingua februum purgamentum significaret: uel, ut alij uolunt, à feruore, quoniam adolendo & flammis feruentibus fierent. Unde & Februarius mensis, de quo abundè dixi in libro de Annis, mensibus, &c. eo enim mense populus februebatur, id est purgabatur. per XII enim dies februa celebrabantur: hisque diebus pro impetranda mortuorum animabus quiete, omnis populus piaculis sacrificijsque circa sepulchra accensis facibus cereisque intentus erat. hæc Festus. Fuit & antiquis silicernium, ut Donatus scribit. Cæna & deis manibus inferebatur: uel quod eam silentes cernant umbræ, id est umbræ possideant: uel quod qui inferunt, cernant, sed non degustent. nam de his quæ libantur inferis, quisquis ederet, uel biberit, funestabatur: aliter licet Festus & Nonius tradant. hic quidem, funebre conuiuium silicernium ait: ille, 40 farciminis genus quo funesta familia purgabatur. Silicernij meminit Terentius, Cecilius, & Varro. Legimus apud Eleos, Plutonis templum fuisse, quod semel tantum patefieri solebat: & quamuis pateret, nulli tamen introire licebat. Sicyonij quoque semel quotannis Eumenidum, prope Aiopum fluuium, diem & sacrum peragebant. Ad hæc & Græcis id moris fuit, ut paucis à morte diebus feralia sacra impenderent. Idque obseruatum, ut corpore reliquo cremato, plerumque digitum, membrum uel, aut capillos seponerent, quibus tanquam cadaveri iusta persoluerent, ac parentarent. Fuit & 50 *σφα* apud Argiuos sacrificij genus, quod defunctis exhibebatur. nam cum aliquis cognatorum aut familiarium defunctus fuisset, statim post luctum Apollini sacrificabant: post uero trigessimum diem Mercurio. mortuorum enim corpora ut à Tellure, sic animas à Mercurio suscipi putabant. Apollinis autem

autem sacerdoti hordeum dantes, carnem pro eodem accipiebant, ignemque quasi pollutum extinguentes, & rursus accedentes, carnem coquebant: quod sacrum Encnisma appellabant. Plutarchus auctor in Prob. Philostratus in Heroicis, in Neoptolemo sacrum & inferias scribit, quas Thessali ad Achillis sepulchrum peragebant: quos ut legas moneo. Ego, ne in immensum crescat Opus, huiusmodi multa prætereo, & præcipue ex poetis, Homero, Apollonio, alijs. Porro uaria ac diuersa parentationum genera apud diuersas nationes fuerunt, ut copiose ostendi in Sepulchralibus. Hic addam, quæ in illo nos tum præteriere. Plataenses manibus peremptorum ciuium dabant inferias, præcedente tibicine, uehîcula lauro & myrto fusca cum coronis sequebantur, tum lactis uini & olei libationes succedebant. mox Princeps indutus purpuram, seruis eiectionis, taurum ante pyram immolabat: Iouemque ac Mercurium deueneratus, eorum matres qui pro patria occubissent, ad cœnæ epulas conuocabat, crateribus libans uinum, idque se defunctorum Manibus propinare affirmabat, atque ita apud eos fiebat expiatio. Longior sim, si in persoluedis inferiis fumerum propria cuiusque nationis aut gentis instituta, caerimoniasque persequi uelim. Lemuria, quæ ab aliquibus Lemuralia dicuntur, Romani deis inferis instituerunt, ad placandos in primis Remi manes. Unde & quidam Lemuria, quasi Remuria dicta putauerunt, ut ait Porphyrius. Sed ipse de Lemuribus in Demonum Syntagma mate differui. Nunc id tantum addam, quod dum celebrabantur inferiæ, deorum aedes clausæ iacebant. in Lemuralibus quidem fabam noctu iacere solebant, Lemures se ex domo eicere clamantes: quam tamen fabam nigram esse oportebat, ipsamque lotis manibus & pede nudo per ora uersare, & post tergare iicere, arisque tintillum facere, utque Lemures fabis redempti domo abirent, nouies orare: idque Maio mense tribus noctibus fieri, donec solutis religione animis, Manes expiatos ducerent. In parentalibus, assumere fabas, usus obtinuit: sicut in peruigilijs cicer, & ad feralis cœnas lætesque & offas ad sepulchra illorum ferre, quibus parentare ius erat, quæ & feralia à ferendis epulis dicta putantur, ut ait Festus: seu à ferendis pecudibus, quas in defunctorum sepulchris super nuda silice apponebant. in his cœnis præter legumina & apium quoque apponi solitum obseruauit, quod contra ebrietatem facere existimetur. Ouidius certe ostendit sacra feralia & parentalia non multum preciosa requirere. ita enim ait:
 Est honor & tumulis animas placare paternas,
 Paruaque in extructas munera ferre pyras.
 Parua petunt Manes, pietas pro diuite grata est
 Munere, non auidos Styx habet ima deos.
 Tegula porrectis satis est uallata coronis,
 Et sparsæ fruges, paruaque mica falis.
 Inque mero mollita Ceres, uiolæque solutæ,
 40 Hæc habeat media testa relicta uia. Et idem mox:
 Hanc quia iusta ferunt dixere Feralia lucem,
 Ultima placandis Manibus illa dies.
 Sed quoniam feralia prima breui hoc loco effertur, ego piaculare posui eo libentius, quod bene doctus amicus asseruit codicem se uidisse, qui ita habet. Præterea in funeralibus libatio duabus rebus expediebatur, ut scribunt Lactantius & Seruius, unde Vergilius ait,
 Duo lacte nouo, duo sanguine sacro:
 quod alterum eorum alimonium sit uitæ retinendæ, alterum uirium continendarum, quia uita hominum his rebus uiuatur. eamque propterea sepulturæ commendare solebat, ut societate parta curationis lucis amissæ posteritas defectio-
 50 nis honoretur. Unde & flores sparguntur in honorem mortuorum. Vergilius:
 Purpureos spargam flores.

Quin & defunctorum umbris, coronis, frugibus sparlis, micis salis, uino, uiolis & floribus, ut etiam Ouidius in Fast. testatur: sed & epulis, ut dictum est.

His à me sic expositis, uideor opere precium facturus, si seorsum aliqua ascripsero, ut quàm uariæ fuerint & diuersæ gentium carimoniae in suis placandis & adorandis numinibus, intelligas. Atq; ab Aegyptijs exordiar: de nostris enim, id est Christianorum, & de Hebraeorũ sacrificijs, à principio libri sum professus, me nihil nisi parergõs allaturum.

Igitur Aegyptiorũ mos fuit, antistitem in suis sacris Pontificẽ habere, apud quem reliqui sacerdotes initiarentur, non sigillatim cuiq; deorum quos Aegyptus colebat, sed simul & gregatim. primus uerò eorum Pontifex dicebatur, quem penes summa fuit rerum sacrarum, is ubi defunctus erat, in demortuo loco filius surrogabatur. id quod etiam Hebraeis diuina lege præceptum fuit. Aegyptij ergo sacerdotes, cum alias hostias, tum boues explorabant, an essent idonei ad sacrificia, qua lingua essent, quos pilos in cauda haberent, & alia insuper quaedam signa obseruabant, ut Herodotus scribit: quæ si affuissent, & munda essent, cannabo alligabant cornua, & sphragitide terra sigillũ imprimebant. alijs enim uictimis, nisi prius sic signatis, in re diuina qui uterentur, poena capitis tenebantur. Talem uerò sacrificandi ritum habebant. Pyra ante aram statuebatur, in qua immolata hostia adolebatur: dein libato uino supra pecudem contra templum deo inuocato, cui sacrum fiebat, & uictimæ caput auferebant, illudq; in forum deferebant. ubi si negotiatores externi, in primisq; Græci affuissent, illis uendebant: sin minus, in flumen abijciebãt. caputq; ipsum his potissimum uerbis execrabantur: Si quid fortè esset, quod uel sacrificantibus, uel Aegyptio nociturũ esset, ut id omne in caput ipsum conuerteretur. hic quidẽ mos Aegyptiorum fuit, hic ritus, ut de capite sacrificatæ uictimæ ne ederent. Habebant & hoc instituti Aegyptij, ut ieiunarent, ut nostri & Hebraei, pridie celebritatis, aut festi, ἐν πελοποννησίῳ, ut Græci dicunt: & ubi obdormiuissent, bouem immolabant, eamq; corio exuebant, & tota aluo euacuabant, & expurgabant: intestina intra uentrem cum adipe relinquebant, crura truncabant, & extremos lumbos armosq; ac ceruicem. his peractis, reliquum bouis corpus stipabant panib. puris, & melle, & uua passa, & ficis, & thure myrrhaq; & alijs odoramentis. ubi hæc fecissent, ac inferuissent, adolebant: multumq; olei & uini infundentes, ieiunii perseuerantes antequam rem diuinam facerent, dum adolebatur sacrificium, uerberabantur omnes (qua de uerberatione statim agam) postea epulabantur, & ex reliquijs dapes struebantur, proponebanturq;. Sciendum tamen, Aegyptios ex nulla alia pecude sacra fecisse, præterquã sue, boue, uacca, uitulo, & ansere. Flagellatio uerò, seu uerberatio, quam Aegyptij facere post sacrificium soliti fuerant, ab Herodoto libro secundo his fermè uerbis describitur: In urbe, inquit, Busiri, quem diem festum Isidi agant, superius à me dictum est. Verberabantur enim post sacrificium cuncti, sanè multa hominum milia: qua uerò causa uerberentur, non est mihi fas dicere. hæc Herodotus.

ris,

Sed & alia quæpiam de Aegyptiorũ sacris Plutarchus in lib. Isid. & Curid. affert, quo loco multa, cur lineis uestibus uteretur in sacris, cur ieiunarent, cur & sale abstinerent: ne quæ Diod. & Iamblichus scribunt, inculcem.

Agedum & quæ de Persarum religione & deis proditum legimus, perstrinamus. Persæ nec statuas, nec aras erigebant, nec templa, ut aliàs dixi. sacrificabant

sacrificabant uerò in loco aliquo excelsio, ut uidemus etiam Palestinos fecisse: quod ex sacra Iudæorum historia cognoscimus, & ut in Carmelo deo dictum est, ne hic multa congeram. Cœlum Persæ, ait Strabo, Iouem putabant: quem, ut Herodotus & Origenes testantur, cœli circulum, uel gyrum uocabant, ut in Iouis Syntagmate ostendi. Solem colebant, quem Mithran nuncupabant: de quo quàm multa tradantur, in Apolline est à nobis relatum. Colebant item Lunam, & Venerem, & Ignem, & Tellurem, & Ventos, & Aquam. sacrificabant inquam in loco aliquo excelsio, & mundo, cum imprecationibus, coronatamq; hostiam maectabant. cum uerò Magus, qui sacrificio præerat, membratim carnes in singulos quosq; diuisisset, abibant omnes, nulla deis parte relicta: non nihil hac in re à Græcis & Hebraeis differentes, qui pro re & instituto aliquando totam uictimam adurebant, (quod nostri à Græcis holocaustũ dicunt) & nonnunquam distribuebant, uel epulabantur, ut ostensum est. Sed illud ita Persæ agebant, quod deos existimarent nihil præterea uelle, præter animæ hostiã: Aliqui, ut docet Strabo, præcordiorum partem igni imponebant. Sedenim igni & aquæ præsertim rem sacram faciebant: igni quidem, arida ligna imponentes cortice adempto, & aruina superiniecta, & adipe: deinde infuso oleo succendebant, nihil inspirantes, sed uentilantes: illud interea identidè repetentes, φαιρίτω πῦρ κίρῃ. Quod si quis inspirasset, aut mortuum quicquam cœnũ uel in sacrum ignem immisisset, morte plectebatur. tãta adeo ueneratione sacrum ignem prosequerentur. Aquæ uerò sacra hoc modo peragebant. ad lacum, uel flumen, uel fontem accedebant, & scrobem faciebant, ibiq; hostiam iugulabant, cauentes ne quid proximè aquam sanguine contingeretur: ac si id accideret, omnia polluerentur. postea immolatis carnibus super myrto lauroq; impositis, eas Magi uirgis subtilibus cremabant, & imprecationibus quibusdam factis, oleum lacte & melle mixtum inspergebant, non in ignem, neq; in aquam, sed super terram: imprecationes per multum tempus faciebant, fasciculũ uirgarum tenuiũ ex myrica tenentes. atq; hoc de Persarum institutis legi. Sedenim in Cappadocia, ubi maxima fuit magorum multitudo, qui ab igne Pyrethi uocabantur, & permulta Persarum deorum fana, non cultro, sed stipite quodam maectabant, tanquam malleo uerberantes. Fuerunt autem Pyrethia septa quædam ingentia, in quorum medio ara erat. in ea Magi cinerem multum & ignem inextinguibilem seruabant, quò quotidie ingressi imprecationes faciebãt. per horam ferè ante ignem, uirgarũ fasciculum tenentes, & τῆρας περιπέμῃνοι πῖλωτας: hoc est, ut Gregor. Tiferias est interpretatus, Filtracis infulis uelatis, ex utraq; parte dependentibus, adeo ut uittæ labra contegerent. hæc in Anaitidis & Amani delubris fiebant. nam & horũ ibi delubra fuerant: & Amani quidem statua in pompa deducebatur. Atq; de his iam satis. Nec hoc loco omitemus sacra quæ deæ Syriae, seu illa Atergatis, seu Astarte, seu quæcũq; alia illa fuerit, quæ in Hieropoli urbe fiebant. Cum primũ igitur uir quispiã illuc uenisset, caput & supercilia tondebat: mox ouem maectabat, & in frustra concidens conuictabatur. Ouis uellus humi sternebat, & super eo genibus flexis procumbens, pedes & caput suo ipsius capite imponebat: & precibus petebat, ut sacrificium numini acceptũ esset, seq; eis in posterũ maiora daturum pollicebatur. his peractis, caput & sociorum coronabat, & proficiscebatur, toto itinere frigida lauãs & bibens, humiq; cubans. neq; lectum fas conscendere, donec iter perfectum esset. Qui autem ita peregrinatur, à certis in urbibus asigriatis hospitium assumentibus: qui doctores ab Assyrijs uocabantur, quoniam omnia & oracula illis interpretabantur. Addit & Lucianus alia quædam sacra, & eorum ritus, quæ ridenda potius quàm referenda mihi uisa sunt. Tum & illud quoq;, omnes compungi & inuri notis quibusdam, alios quidem in manus uolam & in ceruice, alios stygmatis inuitos, &c. quæ multa Lucianus refert.

Quamuis

Quamuis in superioribus, dum sacrificandi ordinem in uniuersum descripsimus, de omni ferme Romanorum caerimonia pro uirili attigimus: nihilominus nunc quoque uisum est studiosis talium rerum conducere, seorsumque eadem propere petere, & omnia quaedam addere. Incipiam uero ab hoc, quod in pontificum libris cautum fuisse legimus, quod & M. Tullio uisum fuit in libro secundo de Legibus repetere. hoc illud est: Ad diuos aduento castè, pietatem adhibento, opes amouento: qui secus faxit, Deus ipse uindex erit. Separatim nemo habesit deos, ne uenouos: sed ne aduenas, nisi publice adscitos, priuatim colunto. Constructa à patribus delubra habento. Lucos in agris habento: & Larum sedes, ritus familiae patrumque seruant. Diuos, & eos qui coelestes semper habitati, colunto: & ollos, quos in coelum merita uocauerint, Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum: ast olla, propter quae datur homini ascensus in coelum, Mentem, Virtutem, Pietatem, Fidem, earumque laudum delubra sunt: Nec ulla uitiorum sacra solennia obeunto. Ferijs iurgia amouento, easque in famulis operibus patris habento: itaque, ut ira cadat, in annuis anfractibus descriptum esto. Certasque fruges, certasque baccas sacerdotes publice libanto. Hoc certis sacrificijs ac diebus, itemque alios addes. Vbertatem lactis foetusque seruant: idque ne committi possit ad eam rationem, cursus annuos sacerdos finiunto: quaeque cuique diuo decorae gratiaeque sint hostiae, prouident. Diuisque alijsque sacerdotes, omnibus pontifices, singulisque flamines sunt. Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici semperniternum Quoque & priuatim, & publice modo, ritusque fiat, discunt ignari à publicis sacerdotibus. Eorum autem genera sunt duo: unum quod praesit caerimonijs & sacris, alterum quod interpretetur fatidicorum & uatum effata incognita: cum Senatus populusque ascuerit, interpretes autem Iouis opt. max. publici augures signis & auspicijs postea uident, disciplinam tenent. Sacerdotes uineta uirgetaque, & salutem populi auguranto: Qui que agent rem duelli, quique populare auspicium, praemonent, olli que obtemperant: Diuorumque iras prouident, olli que parent: Coeli que fulgura regionibus ratis temperant: urbemque & agros, & templa liberata & effata habent. Quaeque augur iniusta, nefasta, uitiosa, dira defixerit, irrita infectaque sunt. Quique non paruerit, capitale esto. Foederum, pacis, belli, induciarum, oratores, foeciales, iudices ne sunt. Bella, disceptatio, prodigia, portenta ad Heruscos & aruspices, si senatus iusserit, deferunt: Hetruriaeque principes disciplinam docent. Quibus diuis creuerit, procurant: ijdemque fulgura atque ostenta piant. Nocturna mulierum sacrificia ne sunt, praeter olla quae pro populo rite fient: Ne ue iniant, nisi ut assolet, Cereri graeco sacro. Sacrum commissum, quod neque expiari poterit, impiè commissum est: quod expiari poterit, publici sacerdotes expiant. Ludis publicis, quod sine curriculo, & sine certatione corporum fiat, popularem leticiam in cantu & fidibus & tibijs moderant, eamque cum diuum honore iungunt. Ex patrijs ritibus optima colunt, praeter Ideae matris famulos, eosque iustis diebus, ne quis stipem cogito. Sacrum, sacro ue commendatum qui clepserit, rapseritque, patricida esto. Periurij poena diuina, exitium: humana, dedecus. Incestum pontifices supremo supplicio faciunt. Impius ne audeto placare donis iram deorum. Sancte uota reddunt. Poena uiolati iuris esto. Quocirca ne quis agrum consecrato. Auri, argenti, eboris sacrandi modus esto. Sacra priuata perpetua manent. Deorum Manium iura sancta sunt. Hos leto dato diuos habent. sumptum in ollos, luctumque minuunt. Et haecenus ex Pontificum lib. M. Cicero, ex quibus Romanae religionis & cultus summam percipimus. Nihilominus seorsum alia subiungemus. Scribit ita Laetantius in tertio Commentariorum in Thebaid.

Primo inter, &c. Primo, inquit, est sanguine libare, deinde immolare, tertio reddere,

reddere, quarto litare. Dionysius uero Alicarnass. in septimo Histor. ita clarius: Post pompam, inquit, Coss. & sacerdotes, quibus licebat, & aruspices, lotis manibus se sacra & pura circumpurgantes aqua, fruges Cereales capitibus uictimarum inspergentes, postea precibus uotisque nuncupatis immolare ministros iubebant. Horum uero alij quidem supra hostiam stantes, recte tempora feriebant: alij cadentibus supponebant sphagidas, id est cul tros. & post haec eas excoriantes, & membratim diuidentes, primitias ex omni uiscere, quos ex omni alio membro excipiebant, quas farris farina inuoluentes afferebant sacrificantibus in canistris, qui eas aris imponentes succendebant, & uinum infundebant aduersum purificata. Haec ferme Dionysius: qui & haec ipsa prope eadem Graecorum fuisse, ex Homero pluribus ostendit. Sanè quoniam de canistro & hic & alibi in sacris meminimus, sciendum, quod in ipso sacrificio canistrum deferabatur cum hordeo, corona & cultro, & igne. id quod festiue licet Aristophanes in Pacis fabula rideat, iuxta tamen sacrorum ritum exequitur. Sed institutum sequamur. Igitur ab Ioue exordiemur.

Triumphantes Ioui Capitolino candidum taurum auratis cornibus mactabant. Seruius in decimo Aeneid. super ea Ascanij facta Ioui uota, Et statuiam ante aras aurata fronte iuuenecum.

Candentem, pariterque caput cum matre ferentem. Iuuenecum, inquit, secundum Romanas caerimoniae dixit. Ioui enim de tauro non immolabatur, nisi cum triumphis nomine, de sire, uel tauro fiebat: quod tamè ideo admissum fuit, quia non tantum Ioui, sed alijs deis qui bello praerant, sacrificabatur. Haec Seruius. hinc Iuuenalis:

Duc in Capitolia magnum,
Cretatumque bouem. id est, album. Seneca in Medea:
Primus sceptriferis colla tonantibus.

Taurus celsa ferat tergora candido. Tonantibus, inquit, Ioui & Iunoni. Atteius Capito, antiquitatum diligentiss. scriptor: Ioui, inquit, tauro, uerre, ariete immolari non licet. Labeo libro LXXVIII affirmat, nisi Neptuno, Apollini & Marti, taurum non immolari. Sed & principio anni Coss. iniuges iuuenecos mactabant, cum consulatum inibant. Quot uero idibus. Idulis, hoc est, agna alba à Flamine Ioui, ut inquit Festus, mactabatur. Ouid.

Idibus alba Ioui grandior agna cadit. Kal. febr. Ioui tonanti bidens uictima fiebat. Idibus uero Ianuarij, uerue. Legi & qui Flaminis uxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse. Prodigiali Ioui mola salsa & thure sacrificabatur. Varia certe plerumque uictima Ioui offerebatur, pro cognominis diuersitate. aliter enim Elicio, aliter Fulminatori, uel Tonanti. Ioui praeterea in ueste candida sacrificabatur.

Iunoni de tauro albo antiqui rem sacram faciebant, sed de iuuenca potius docti autumant. Seneca in Medea,

Lucinam niuei foemina corporis intentata lugo placet.
Id est, iniugis: ubi foemina pro uacca sumitur. sic & Vergilius,
Vritque uidendo Foemina. Iuuenalis tamen,

Niueam Reginae ducimus agnam, dixit. Sed & Aelianus scribit, quod cum Samijs aurum furto sublatum ouis inuenisset, Mandrabulus Samius Iunoni ouem consecrauit. Pavo insuper, & anser, huic deae dicati. De pauone fabula apud Ouid. in Met. & Athenaeum. De anser, T. Lilius in Capitolina obsidione, indicat. Tametsi Martialis libro nono, Velium Domitiani comitem inducat, Marti anserem uouisse: qua de re eius pulchrum legimus epigramma,

Dum comes Arctoi, &c. In omnibus etiam Kal. Reginae sacrorum, id est regis sacrorum uxor, porcā uel agnam Iunoni immolabat: eidem mulieres Kal.

Martij

Martijs flores & coronas offerebant. Caprotinae etiam huic deae dicatae fuerunt, itemque caprificia sacra ancillarum, de quibus ante plane bis actum est.

Neptuno Taurum nigrum sacrificabant. Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Homerus in Odyss. ταύρος παμμίλατος, hoc est, tauros ualde nigros. quo loco interpres: Tauros, inquit, propter maris uiolentiam: nigros uero, propter aquae colorem, ex maris profundo. Idem ferè scribit Phurnutus, ut in Neptuno retulimus, apud quem & illud legimus, καὶ θύσαι αὐτῶ ἀσφαλᾶς ποταχῶ: id est, Eidem deo sacrificant asphaltacos ubique. quidam talpas interpretati sunt, quasi quòd ἀσφαλῶς, tutò terrae fundamenta & aedificia consistere faceret: unde & Asphaltus ipse cognominatus sit, ut pluribus in Neptuno ostendi. Pindarus in Olymp. ταύρον ἀργόν illi ascribit: quidam album interpretantur, propter maris spumas: alij non album, sed florentem, seu nitentem, aut procerum interpretantur. Ego uelocè expono: nam & sic canes cognominatos uidemus. Sed de hac uoce cum alibi, tum in Argiphonte Mercurio plura dixi. Quare quicumque Neptuno candidos tauros attribuunt, hi in sacrificijs parum antiquitatis scij esse uidentur. Sanè & Pindari interpretes Neptuno nigros tauros mactari prodiderunt. Sed & Tempestati nigram pecudem Maro attribuit. ait enim: Nigram hyemi pecudem, zephyris felicibus albam.

Porro & hoc in nostris Nauigijs obseruauimus, ueteres mare ingressuros, Neptuno & fluctibus sacra fecisse: & plerumque hostiam ipsam, nonnunquam cruda exta proiecisse. quod & Scipionè, cum nauim in Africà conscensurus esset, fecisse, testis est Lilius. Ridiculū est quod Baptista Leo scribit lib. septimo, ex sophista Ph. In isthmo solitos Neptuno & Soli formicas immolare.

Plutoni, hoc est Diti patri de nigra pecude rem diuinam faciebant, eidemque pocula mixta mero & lacte libabant. Tibullus:

Interea nigras pecudes promittite Diti,

Et niuei lactis pocula mixta mero. Horat. lib. secundo Carm.

Non si tricenis, quotquot eunt dies,

Amice places illachrymabilem

Plutona tauris. Vergilius in sexto Aeneid.

Tum Strygio regi nocturnas inchoat aras,

Et solida imponit taurorum uiscera flammis,

Pingue superque oleum fundens ardentibus extis.

Obseruant periti sacrorum, & cum his grammatici, quòd sterilibus pecudibus, & iuuenicis, ac uino, melle, lacte, sanguine, Diti sacra fieri sunt solita: quam Numae legibus deis inferis uina libare uetitum esset. ita enim ille statuit: Vino rogam ne respergito. Sed aliud est Diti rem sacram facere, aliud rogam respergere.

Dionysio, hoc est Baccho, hircum, seu caprum mactabant, quòd hoc anima-⁴⁰ lis genus maximè uites rodat, unde illud est:

Vite caper morfa Bacchi mactatus ad aras

Dicitur ultoris, &c. Vergilius in Georg. secundo:

Baccho caper omnibus aris

Cæditur, & ueteres ineunt proscenia ludì. & mox idem:

Ergo ritè suum Baccho dicemus honorem,

Carmimbus patrijs, lancesque & liba feremus,

Et ductus cornu stabit facer hircus ad aram,

Pinguiaque in ueribus torrebimus exta columnis.

Hinc etiam Prudentius contra Symmachum:

His nunc promeritis Baccho caper omnibus aris

Cæditur, & uirides discidunt ore chelydros, Ouid. in Fastis,

Rode caper uites: tamen hinc cum stabis ad aras,

In tua quod spargi cornua possit erit. Qua de re & græcū legimus Eueni carmen, quod an Ouidius æmulatus sit, an græcus Euenus Ouidium, eruditi quidā ambigunt. Politianus tamen à græco latinū desumptū affirmat, nec trās-
marinam illam græci poetæ Venerem Ouidium attigisse. Euenum poetā cer-
te antiquiorē Ouidio, in Poetarū historia recensui. Sed & Phurnutus hunc sa-
cificandi morem describit, & interpretatur: cum in Attica agricolæ utres disper-
gere solerent, saltantes inter eos: quem ritum elegantiss. est in Georg. Vergi-
lius executus: quæ celebritas ab utribus ἀσκολία dicebatur, unde & uerbum ἀ-
σκολιάζειν: qua de re in Mecanatis uita in Hist. poetarū differui. His addit Phur-
nutus Phallos, & Phallogogia. Sedenim & Tibullus in VII primi lib. Eleg. de
Bacchi & Osiridis sacris elegantissimè lusit. Martio etiam mense liba & mel
la Baccho offerebantur, quod idem Tibullus ostendit:

Sic, inquit, uenias hodiernæ tibi dum thuris honores,

Libaque Mopsopio dulcia melle feras. Sanè æquè græcis ac latinis Trieterica
Bacchi sacra dicuntur, hoc est Triennialia. Ouid.

Ibat ut Aonio referens Trieterica Baccho. Idem in Metamorph.

Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi

Sithoniæ celebrare nurus, nox conscia sacris,

Noctè sonat Rhodope tinnitibus æris acuti. & Vergilius:

Bacchatur, qualis commotis excita sacris,

Thyas, ubi auditò stimulant Trieterica Baccho Orgia. & Statius:

Da Paruenium Trieteride multa, Instaurare diem.

Apollo, qui & Phœbus à græcis & latinis, à Persis Mithra dictus est, tauro
in primis placabatur. unde poeta Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Ludis quoque Apollinaribus à Romanis, ex carminum Sibyllinorum re-
ligione boue aurato & capris duabus albis auratis, xvi i Augusti pla-
cabatur: & Latona, femina boue aurata, quod in hoc alibi planius dixi. Alij
equo, hoc est, celerem deum celeri uictima, tradunt. Lactantius in primo. O-
uid. in Fastis:

Placat equo Persis, radijs Hyperiona cinctum.

Scribit Strabo lib. xi, ubi de Massagetis loquitur: Ab ijs, ait, solis uictimam e-
quum mactari. Herodotus etiam à Scythis idem fieri tradit. Philostratus uero
in Heroicis, refert Palamedem græcis præcepisse, ut orienti Soli candidum e-
quum mactarent. Parrhasij tamen in Arcadia Apollini Epicurio, id est auxilia-
ri, aprum sacrificabant: Apollini Pythio, Pæani, & Agyieo, pro reconciliatione
patris & filij, sacrificium facit Aristophanes in Vespis. quod fabulosè licet, ex
ritu tamen sacrorum descriptum est.

Aesculapio de capra res diuina in primis fiebat, quoniam capra nunquam si-
ne febre esse dicitur: salutis uero deus Aesculapius. Sed & gallus illi immola-
batur, ut est alibi à me dictum. Sunt qui gallinas scribant, & has quidem ro-
stro nigro, nigrisque pedibus, & digitis imparibus. Si enim luteo essent rostro,
uel pedibus, impuræ putabantur ab aruspibus. Et quanquam in simbolo Py-
thagoræ, quod est (Gallum nutrias, ne tamen sacrifices) plerumque attuli de galli
gallinacei sacris: hic tamen quædam, quæ me illic præterierant, ex uaria lectio-
ne collecta, ascripsi. Non tantū ergo gallus Aesculapio dicatus fuit, & Marti,
& Nocti: sed & Ioui, Cybeli, & Mensi interdum. Est & apud Plut. in lib. Isid. &
Osiridis, ubi de Anubi agit, & Hermanubi: Ad hunc, inquit, inferiora, sicut ad
illum superiora pertinet: quapropter illi candidū gallū, huic crocēū immolant.
Sed Pyrrhus quoque rex, cum splene laboratibus mederetur, albo gallo sacrum
peragebat. Porro non modo Aristophanes in Pluto, quomodo sacra fierent,

& sanarentur egroti in tēplo Aesculapij, docet, sed & Philostratus in uita Apollonij Tyanei, & alij pleriq̃.

Mercurio, ut alijs deis, cætera immolabantur: sed lingua ei dicabatur, nam ut in commentarijs in Apollonium Rhod. legimus, antiquis mos fuit, ut cum cubitum irent, uinum libarent, & uictimarum linguas Mercurio sacrificarent, idēq̃ naturali ratione factum aiunt: quandoquidem Hermes, id est Mercurius, sermo putabatur, cuius sit organum ac instrumentum lingua, quæ decenter Mercurio, dum somnus instaret, sacrificabatur: quā & ipse somni deus credebatur, ut in eius dei descriptione plenius ostensum est. Huiusce ritus meminit Apollonius in primo Argon. quā & Homerus ait, γλώσσας ἐν πυρὶ βάλλον, id est, linguas in igne iaciebant. Direchidas autem historiam affert de Alcathoo Pelopis, qui ob necem Chrylippi ex Megaris aufugit, & cum leone certare contigit, linguamq̃ eius consecrare. Sed & Philochorus in libro περὶ θυσιῶν, linguas ait optimam esse corporis partem. Hinc & Homerus dixit, ἀλλ' ἄγε τίμωτε γλώσσας, Sed age cædite linguas, præco: quod est, linguis fauete. Maia, quæ Mercurij mater fuisse perhibetur, Romani mense Maio suam prægnantem immolabant.

Vulcano cum sacrum fiebat, omnia igne absumebatur: id quod Proteriam dicebant, ut alibi planè ostendi. Nam nisi uictima, & quodcunq̃ superisset, igni datum fuisset, sacrificium pollui putabatur:

Marti à Romanis October equus immolabatur in campo Martio, Idib. Octob. summa religione: id quod copiose in lib. de Annis & mensib. & c. docui, Plutarchi quoque codicem tum græcum tum latinum castigauī. Colebatur & à Carmanis Mars, cui quod equis carerent, eorumq̃ inopia in bello asinis uterentur, asinum sacrificabant, ut Strab. in x v scribit. id à Scythijs fieri ait Arnobius, Apollod. citans. Quin etiam inter Carmanos nemo uxorem ducebat, nisi prius hostis caput amputatum, ad regem detulisset. Latini lupum & picum Marti dicabant. Lusitani hircum, Galli Cisalpini uerrem, diuerso quique consilio & ritu. ita ut Phaselitæ de piscibus salitis Marti rem diuinam facerent, ut etiam in Symbolis prodidi. Illud etiam instituti apud Lacedæmonios annotatum legi, cum ipsi aliquo stratagemate uictoria potiti essent, Marti bouem immolabant: si uerò aperto Marte uicissent, gallū. id quod ab eis nō sine ratione fiebat, quod pluris æstimabant incruentā uictoriam, quā cruentam. Iidem porro Marti Enyalio canem macabant Lacedæmonij, ut ait Paus. in Lacon. Scribit enim, ephobos Lacones, cum pugna essent inter se inituri, Marti canis catulum immolasse, deo scilicet ualidissimo uictimam ualidissimā & eicurem dicare se arbitantes. Subdit idem, catulos nō sacrificari à Græcis: Colophonij exceptis, qui catellā nigram nocturno tempore immolabant Triuia. Quare mirum est, quosdā Enodio deo scripsisse potius, cum Mercurius eo cognomine dictus sit. Sed præter ea quæ hic & alibi sparsim attuli, nunc breuiter tibi ostendā, de canibus apud alios secus quā Pausanias tradit, sacrificatum fuisse. Nam Sabæi & Thraces, ut canit Ouid. canes immolabant: Extæ canum, inquit, Triuia uidi libare Sabæos; Et quicunq̃ tuas accolit Aeme niues.

Romanos etiā in Lupercalib. canem immolasse, iam dictum est. Item in expiationibus quibusdā, & ad placandum caniculæ sidus, frugibus inimicū, canes ruffæ adhibebantur: quod sacrum Canariū augurium nuncuparunt. Græci uerò περιουλακισμὸν uocabāt, quod ex catulis sacrū fieret, ut Plutarchus scribit. Durè quidā interpretati sunt circumcatulationem. Pro frugibus quoq̃ & pecoribus, ut rubigo auerteretur, lactenti catulo sacrum conuenire existimabant: idēq̃ Rubigalibus, ut in primo Syntagmate dictū est, & infra dicitur. Catulos etiam recēs editos tā in Adicialibus, quā deorū cœnis sepe adhibitos fuisse, Plauti

fabulæ

fabulæ indicio sunt. nam catulos lactantes adeò pueros putosq̃ ueteres existimauerunt ad cibum, ut etiam placandis numinibus, ut ait Plinius, hostiarum uice uterentur. Thrasyllus etiam uates ex canum extis uaticinari solitus erat. Sed nec sementē Latinis administrari, nec oues tonderi, nisi catulatio, id est ex cane sacrum prius fieret, ullo modo licuit. Quin & apud Bœotios, ait Plutarchus, expiatio fieri solebat, cane per mediū in duas partes dissecto * exire idem & Caribus, ut quibus exta canis deis offerre mos fuerit: unde factum sit prouerbiū, Caricum sacrificium. nam pro hircu canem macabant: auctores Diogenianus, & Hefychius, & Arnobius. Viuas præterea canes cruci affigi à Romanis, at que inter ædes Iuuentatis & Sumani quotannis ansere insidente deferrī, uulgo proditū fuit, quæ crux ex sambuco fiebat. Quare cum ex canib. tot sacra peracta legamus, mirum est à Pausania dici, quæ paulo antè notauī, & quæ Plutarchus omnis antiquitatis diligentissimus obseruator in eo Problem. scribit, in quo agit, Quid est quod sacerdotem, id est Flaminem Dialem cane & capella adeò Romani abstinere uoluerunt, ut non modò attingere, sed ne quidem appellare liceret: in quo Problem. cum multa de capra & cane dixisset, demū & illud subinfert: Et si ueteres hoc animal omnino impurum esse putauerunt. Cœlestium enim deorum nulli profus canis consecratus est, sed Chthoniæ Hecatæ cœnæ dimissus in triuijs piaculi locum obtinet: & cætera, quæ subdit. Quare iam satis de sacris ex cane, harum rerum curiosis attulerim.

Herculi Romæ in ara Maxima bos sacrificabatur, sumpta consuetudine, de qua latè T. Lilius, & Ouid. & Dionys. Alicarn. Sed & Vergil. lib. Aeneid. VIII. Apud hanc aram Herculis dum sacra fiebant, dumq̃ sacrificabatur, omnes capitibus apertis, & non uelatis esse oportebat, cum ceterorum deorum ferè operto capite sacra peragerentur, quod planius antè retuli. Sed & sedentes in his sacris epulabantur, cum in alijs stantes id facerent. Porro quo modo manè & uesperī sacra huic deo in ara Maxima fierent à Pinarijs & Potirijs, iam supra relatū. Scribit Plutarchus in Quæstion. Cum Herculi res diuina fieret, nullus alius Deus uocabatur, nec intra mœnia canis apparebat. qua de re in Hercules uita sum locutus. Decima præterea Herculi dabatur, ut plurib. idem Plutarchus ostendit in causis Romanis. Sed hac de re audi Varronē: Herculi, inquit, decima data ab eo est, quod sacrificio quodam sanatur, id est, ut sani lege fit: id dicitur pollutum, quod à porriciando est factum. dum enim ex mercibus libamenta proiecta sunt Herculi in aram, tum pollutum est: at tum profanum dicitur, id est perinde ut sit sani factum. Itaque ubi olim fano consumebatur omne quod profanum erat, ut etiam fiebat, quod pop. Rom. urbis quotannis faciebat, cum Herculi immolaret publicè iuuenem, hæc Varro. Porro ab hoc sacro pollucere uerbum factum est, ut idem Varro testatur in Satyr. Maiores solitos decimam Herculi uouere, nec decem dies intermittere, quum polluerent. Legimus & M. Crassum, & Lucullum, & Syllam eiusmodi decimas Herculi, & pop. Rom. persoluisse. Mulieribus, sacris adesse, & rem diuinam facere ferè deis omnibus licebat: Herculis tamen sacrificio adesse, uel exta tangere, aut uesci, aræ ue admouere manus, aut solennia uidere, religio fuit. causam Plutarchus recenset. Apud Lindum Herculi cum conuicijs sacra agebantur, ut Lactantius Firmianus in primo de Institut. & ipsi in uita Herculis diximus. unde prouerbiū, Lindia sacra. Silius Italicus sacrum Herculis Gaditani, & eius carimonias luculenter est executus in exordio statim libri tertij Punic. id quod & ipse in Hercule retuli. Lucianus quoq̃ in fine τῶν ἐρωτῶν, sacrum Herculi fieri describit ex pyra accensa, quod in rei memoriā fiebat illius interitus. Plura de Herculis uel sacris, uel diuersarum gentium institutis, collegit Alexander libro secundo cap. XIII. Sed cum non probet ueterum sententiam, & quæ prodit pleraq̃ confundat, & aliter ipse quædam, quā ab ipso tra-

x 3 duntur:

duntur: ea tibi super se deo aduocare. locum ostendo: fides sit penes auctorem, eum si legere placuerit.

Ceres dea frugum, cui in primis spicas antiqui dicabant, & ex eis coronas. Sed de porca res sacra fiebat, ut alibi dictum. Huic & frugum primitiæ offerebantur. Quin & mense Aprili cum lampadibus & tedis accensis, sacerdotes in uestibus albis macata porca sacrum peragebant. Ouidius:

Prima putatur

Hostia sus meruisse mori, quia semina pando

Eruerit rostro, spemq; interceperit anni. Idem alibi:

Prima Ceres grauidæ gauisa est sanguine porcæ,

Vita suas merita cæde no centis opes.

Sanè porcū, uilem admodū apud Platonem Socrates uictimā facere uide-
tur, in libro de Legibus: In arcanis, inquit, audiendæ sunt eiusmodi fabulæ à q̄
paucissimis, qui quidem non porcum, sed preciosam quandam raramq; uicti-
mam sacrificauerint. Idem & Proclus repetit. Cereris nuptiæ sine uino cele-
brabantur, & Orci nuptiæ (quod Seruius scribit) dicebantur, unde Plautus in
Aulular, Cereri n' Strobile hi sunt facturi nuptias? Quis? quia temeti nihil al-
latum intelligo. Cereris sacra hæc Thesmophoria græcè dicebatur, ut pluribus
in Thesmophoro Cerere scripsi. Eadem & δημητρια. In his sacris Athenienses
δωγμα commemorabant, quod demum teste Hesychio ἀποδωγμα nuncupatum
fuit. hæc ferè describuntur in x Metamorph. ab Ouidio:

Festa piæ Cereris celebrabant annua matres,

Illa quibus niuea uelata corpora ueste,

Primitias frugum dant spicea ferta suarum,

Perq; nouem noctes Venerem, tactusq; uiriles

In uetitis numerant: & reliqua. Idem alibi:

Annua uenerunt Cerealis tempora sacri,

Secubat in uacuo foemina uirq; thoro.

Flaua Ceres tenues spica redimita capillos,

Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?

Sed non sine piaculo præterimus poetæ ex primo Georg. uersus, ita e-
nim canit:

In primis uenerare deos, atq; annua magna

Sacra refer Cereri: lætis operatus in herbis,

Extremæ sub casu hyemis, iam uere sereno,

Tunc agni pingues, & tunc mollissima uina,

Tunc somni dulces, densæq; in montibus umbræ,

Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret:

Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho,

Terq; nouas circum felix eat hostia fruges.

Omnis quam chorus & socij comitentur ouantes,

Et Cererem clamore uocent in tecta: neq; ante

Falcem maturis quisquam supponat aristas,

Quam Cereri torta redimitus tempora quercu

Det motus incompósitos, & carmina dicat.

Quo loco grammaticus Seruius ostendit, aliud esse Cereris sacrificium, aliud
Orci nuptias. in hoc enim uinum nō inferebatur, in illo utiq;. Legimus præte-
rea, sæpe quoq; litatū Cereri lacte, uino & melle, sine uictima. Scribit Phurnu-
tus, primo uere, cum primū herba uiridis apparere cœpisset, tum primū her-
bam ipsam antiquos solitos fuisse Cereri dicare. Tum post etiam subiungit, de
sue prægnante sacrificium illi factum, propter terræ fertilitatem, conceptum
que facilem. Sed & papauer huic deæ offerebatur, quod non sine ratio-
ne fa-

ne factum ait. nam papauer ipsum cum rotundum sit, & turbinatum, terram
significat: eius uerò inæqualitas, ualles ac montes significare uidetur: quæ
intra sunt granula multiplicia, hominumque & animalium multitudinem de-
notant. Adijcit idem Phurnutus alia quædam, quæ breuitatis causa præterij,
nec nostro satis conducunt instituto. Porro ut Græci δημητρια Cereris sacra
dixere, sic & latini Cerealia, ut Varro docet. Cereris sacra ex Græciâ, scribit
Festus, multi ex Attica dicunt, propter sacra Eleusinia: alij ex Enna Siciliae
urbe, quod M. Cicero & Val. Max. assentiri uidentur, ut copiose in Ennensi
Cerere docui.

10 Proserpinæ sterilis uictima attributa fuit, quia nec ipsa unquam peperit. Ma-
crob. ex sententia Cor. porca. Quidam super hoc & illud Martialis in sexto in-
terpretantur:

Exoluit uotis hac te sibi uirgine porca.

Certè Vergilius in sexto cecinit,

Sterilemq; tibi Proserpina uaccam.

& Aur. Prudentius in primo contra

Symmachum:

Rapta ad Tartarei thalamum Proserpina regis,

Placatur uaccæ sterilis ceruice refecta.

Minerae taurus albus immolabatur interdum. Romæ uerò in Quinqua-
20 tris prima dies sine cæde & uictima fuit, quod eo die in lucem deam editā pu-
tabant: in cæteris autem uictimas cedere solebant. At uerò Tubilustris, qui eo
rum dies ultimus fuit, & quo tubæ lustrabantur, de agna res diuina fiebat. Le-
ge Varronem, & alios. Iuuenalis:

Niueam reginæ ducimus agnam,

Paruellus dabitur pugnantis Gorgone Maura: id est Palladi, quæ Maurita-
na Gorgone, capite Medusæ usâ a poetis fingitur. Athenienses annua solen-
nia Mineræ tauris & agnis celebrare solebant, ut ait Alexander. In quadam
Africae parte puellæ absq; uictima, fustibus inuicè decertantes, sacrum Miner-
uæ peragere solebant.

30 Diana cerua placabatur: hæc enim ei uictima pro Iphigenia data fuisse credi-
tur. Et quanquam ex alijs possem multa afferre, hoc tamen sacrum leges in Eu-
ripidis tragœdia, quæ Iphigenia in Aulide inscribitur, & quæ in Tauris, alij li-
cet diuersa tradant, ut in ipsa dea exposui, & ut ait poeta:

Quæ semel est triplici pro uirgine cæsa Dianæ,

Nunc quoq; pro nulla uirginitate cadit.

Sabæi uerò & Thracæ extis canū, ut paulo antè dixi, Dianam placabant,
Ouidius:

Extæ canum Triuiæ uidi libare Sabæos,

Et quicumq; tuas accolit Aemæ niues.

40 Idibus Augusti Romæ sacris accensis ab urbe in nemus Aricinū discur-
rebant, in quo nemore Dianæ Nemorensis appellatæ celebre templum erat.
Quò ego sæpe animi gratia cum amicis sum profectus, cum Romæ gratis opti-
mam ætatis partem consumerem. De his sacris, Idibus (ut dixi) Sextilibus cele-
bratis, sic ait Propertius:

Cum uidet accensis deuotum currere tedis

In nemus, & Triuiæ lumina ferre deg. & Statius in Syluis:

Iamq; dies aderat, profugis cum regibus altum

Fumat Aricinum Triuiæ nemus. & idem paulo post,

Omnisq; pudicis

50 Itala terra focis Hecatæas excolit Idus.

Sed hac de festiuitate, eius que certamine, plura in deæ cognominibus re-
lata sunt.

Lunæ taurus mactabatur, quia similia uidentur cornua tauro. Lactant. in primo: Isidi deæ Aegyptiorū, quæ & Luna putabatur, ab aliquibus Ceres, ut in ea actum est, anser mactabatur, securus illi apponebatur, ut Herodotus & Ouid. testantur. tamen Macrobius, alijq; nonnulli asserant, Aegyptios thure & precibus deos placasse. De Isidis pompa, & sacerdotibus linigeris, rasisq; eorum capitibus, alijs in ipsius deæ descriptione actum est. Sed & Claudianus poeta:

Sic numina Memphis
In uulgus proferre solet: penetralibus exit
Effigies, breuis illa quidem, sed plurimus infra
Liniger, imposita suspirans ueste sacerdos,
Testatur sudore deam, Nilotica sisfris
Ripa sonat, uariosq; modos Aegyptia ducit
Tibia, submissis admugit cornibus Apis.

Eadem fermè Apuleius in Asino aureo: sed longè plura habes in Plutarchi libro de Iside & Osiride.

Hecataë deæ, ut iam dictū est, canis immolabatur, diuersimodè quidem. nonnulli enim Proserpinā existimantes, ei de cane sacra faciebant, ut Plut. scribit, & Lycophronis interpres, citans illud Sophronis in Mimis, ὃ γὰρ κύων Βαυβίλλας λυετὰ τὰ φάσματα: hoc est, Canisq; baubans dissipat phantasmata. Quin & Caniuora dea dicta est ab ipso Lycophrone, id est κύων φάγος θεός, ut in Hecate diximus. Plut. etiam in causis: Cur, inquit, Genetæ nuncupatæ soli canem Romani immolant. Et paulo infra in eodem ait: Ut igitur Hecataë Græci, sic Romani Genetæ, pro his quæ domi nascuntur, canem immolant, qua de dea non multo post scribam.

Veneri albas colūbas dicabāt ueteres, & ideo Aeneas apud poetā maternas appellat aues. Rem autē diuinā mense Aprilī apud Romanos Veneri ex rosīs & florib. faciebāt mulieres, myrto coronatæ. Et quāuis sus inuisus Veneri dicitur, fues tamē legimus etiā apud Græcos Veneri immolatos, ut est apud Athenæū comprobatū ex Antiphani, Callimachi & Zenodoti scriptis. Idē præterea Athenæus ait, ab Argiuis fuē Veneri sacrificari, cuius sacrificij celebritas à suis ³⁰ ἱερίᾳ nuncupabatur. Est & græcis prouerbiū, suem immolauit: hoc est, ἀφροδίτην ἐν τείθυκον: ubi quis offert id munus, quod minimè gratū sit. Inuisus quippe Veneri sus propter Adonis necē, ut in eo copiose traditū. Qua uerò carimonia Paphiæ Veneri sacrificaretur, in eius descriptione ostendi. Veneri cornuatæ apud Tullias gentē Aegyptiā, uaccam immolari solitā, iam dictum est. Astartem cum alij, tum Theophylactus Venerē interpretatur, in Comment. Osee.

Saturno Romani, ut Macrobius in primo Sat. scribit, sacra faciebāt more græco, capite aperto. Alibi dicit, ritu peregrino, & capite aperto. Sed quanquam hancrē plurib. suo loco ex diuersis auctorib. explicui, hic etiā nihilominus ex Plutarcho in causis Romanorū, breuiter repetā. Quid est, inquit, quod Saturno ⁴⁰ capite aperto immolāt? An quod uelādī capitis ritum Aeneas tradidit? Saturni uerò sacrificiū peruetustū est. An illud potius, quoniā deis coelestib. immolantes uelant: Saturnū uerò terrestrē & chthoniū esse arbitrantur? An quod ueritas oculi, obscurariq; nō potest: ueritatis autē parentē ac deum Romani Saturnū habent. Sedenim Festus ait, Saturno furuū bouē, id est nigrū immolabāt. at uerò Cyrenēos euinctos tēpora coronis, ex ficu recenti Saturno sacra fecisse proditū est, mellitasq; placetas mutuo misitasse. Aborigenes autē, Italiæ indigene, humana hostia placabant: id quod postea ab Hercule in simulachra & effigies Argæas immutatū fuit, & luminib. splendorebusq; celebrata. unde & carei ideo in Saturnalib. mittebantur, ut Macrobius scribit: & sigilla fictilia passim uende ⁵⁰ bātur, unde etiā Sigillariorum nomen. Sed quod humana uictima Saturnus placaretur, apud uarias nationes, pluribus Eusebius de Præparatione euang. Clemens,

Clemens, Cyrillus, Plutarchus, alijq; permulti prodiderunt. Sed & alij quæque deī, dæmonesq; ac heroes: quin & in sacris Hebræorum literis harum abominationum est facta mentio, in quibus & ipsi interdum prolapsi, & proprios etiam filios iugulabant, & in ignes mittebant, ut planè ex lib. Carminum regis Dauidis, & qui in eum commentarios iam trium linguarum condiderunt, colligimus. Carthaginenses Saturno quidem filios sacrificabant. unde cum aliquādo obsessi essent ab Agathocle rege, putarunt sibi Saturnum iratum ea causā, quod clam liberorum loco coemptis infantibus, & educatis, illi sacrificassent, quare ut factum expiarent, ducentos nobiliorum ciuium filios publicè immo- ¹⁰ larunt. Quin etiam cum ad Himeram Gelo Carthaginenses debellasset, pacem & fœdus cum eis hac conditione fieri uoluit, ut inter cætera subscriberēt, ne filios sacrificarent. Nota est historia apud Plut. Sed nefanda & execranda hæc sacra mittamus.

Rhea, quæ & Cybele, & Deorum mater, alijsq; multis nominibus uocabatur, sacerdotes castratos, qui Galli dicebantur, habebat, ut in cognominib. iam pluribus est declaratum. Deæ huic proprio suo sanguine libabant. Magnæ uerò matri de porca sacra fiebant. Moretum quoq; quod edulij rusticani genus fuit apud antiquos, eidem offerebant, ut in Fastis docet. Moretum carmine Vergilius composuit elegantiss. ut nosti, quod puer ipse olim sum interpretatus. ²⁰ Moretum & Seruius uir longè doctiss. teste Macrobio, composuit. Sed & Columella lib. de Rust. ultimo, moreti confectionem docuit. Hæc & alia præterea in eo nostro puerili commentariolo dicebam, quod mihi ē manibus extorsit Bernard. Barbuleius, cui plurimum literę & literati debent, nedū ego, quem fratris loco habeo.

Vestæ, uel deis si quando Vestales uirgines sacra libarent, uel rem diuinam facerent, eo cultu ornaturq; ut erant, & uitatæ peragebant. album tamen præterea uestimentum, quod iussibulum uocabatur, oblongum & prætextum, & quadrangulum in capite sumebant, fibulaq; subnectebant: tum casta mola & sale tuso in ollam fictilem misso, mox in aquam iniecto, sacra faciebant: calicibusq; ³⁰ fictilibus, quos culillos dicebant, Vestæ & deis libabant. Alexāder lib. v. cap. xii. Sed de Vestalibus in Vestā plura legito, & quæ in hoc retuli. Illud hoc loco non omiserim, quod ab Hesychio scriptum est, morem fuisse Græcis, ut Vestæ primitias facerent. atq; inde prouerbiū exortum, quod prætermissem miror Erasimū, A Vestā incipiens: hoc est, ἀφ' ἑστίας ἀρχόμενος. Profertur uerò a cursoribus circa sacra Gynæceæ deæ, quam & Plut. in causis Romanorū duobus capitibus nominare uidetur: licet in altero, id est priore, interpres malè exposuerit. nam pro Gynæcea Florā reposuit, in altero uerò Gynæcea pro Geneta legitur: cui lectioni græcus codex suffragatur. Nec præterea legimus, quod de cane fecerint, ut certè Plut. ait. Diuersa ergo Gynæcea à Geneta, quam & ⁴⁰ Genesiā nescio qua ratione quidam dixerint. Et licet de Gynæcea, id est Bonā dea locutus sim in Rhea & Magna matre, in Saturni Syntagma, hic tamē quæ Plut. in causis scripsit afferā. Quid est, inquit, quod deæ Gynæceæ, quā Bonā deam nominant, omni florum genere sacrum exornantes mulieres, in domum myrtos non important, præsertim cum ambitiosius cunctis germinū ac florum uarietatibus uti soleant? An illud est, quod a fabulatorib. dicitur, Flauij diuinatoris uxorē fuisse: quæ cum uino clam copiosius uteretur, deprehensa myrteis uirgis ac flagris à uiro cæsa fuisse dicitur. Inde factū est, ut myrtus in eius ædem non inferatur: uinum tantum, cum mulieres ei libant, lac appellant? An uerò, quod cum à multis alijs, tum uerò rebus uenereis, castæ ac puræ sacrum illud ⁵⁰ obeunt. Non solum enim uiros excludunt, sed cum solenne sacrum faciunt, quicquid masculum est, domi exigunt. myrtum igitur quasi Veneri dicatam, religiosam habent. Nam quam nunc Murtiam Venerē nominant, antiquitus

(ut uidetur) Myrtiā appellare consueuerant. Haec uero sacrum Damium uocabatur, teste Festo. Plura alibi retuli. Hic illud tantū, quod Pomp. Laetus de Sacerdotijs ait, ascribam: Fauni soror Fatua, uaticinatrix, ab ea uates Fatuarij dicuntur: haec traditur mulierum castissima, ideo eam Romani Bonam deam appellauerunt, cuius templum est in saxo Auentini montis, unde ingressus uirorum prohibetur, & ei foeminae tantum sacrificant. Haec ille. Illud tamen obseruandum, quod non in monte Auentino haec sacra, sed in aedibus uel pontificis, uel alterius probati ciuis & patricij, ut contigit, cum ea Clodius polluere tentauit: quod plane in eius Deae descriptione tradidi.

Iano sacra fiebant ex libo, quod ab eo Ianual antiqui dicebant, erat enim placenta genus, item ex mola, quae farina horum & sale miscebatur: interdum uero thure & mero. Hinc Ouid.

Iane tibi primū thura merumque fero.

Sed & ad melioris anni omen solebant ueteres Kal. Iani caricas & cariottes & mella tum deo, tum amicis & propinquis largiri, ut dulces dies anni dulcibus rebus auspicarentur. Sed & stipēs & pecunias largiebantur: id quod & hoc ipso tempore ab aliquibus obseruari uidemus. Huic quoque Agonalia quidam attribuerunt, de quibus in hoc ipso ante scripsi, quo die Iano aries mactabatur. Ouid.

Ita rex placare sacrorum

Numina lanigeræ coniuge debet ouis.

Notauimus aliam, in anni exordio, in principio Ianuarij, solitos Romanos bene auspicari. Nunc uisum est addere, quae Lucianus scribit in Pseudologista: in anni (inquit) exordio, nempe die tertia à magna noua luna, cum Romani pro more maiorum ipsi preces pro toto anno faciunt, & sacra iuxta caerimonias sacrificandi à Numa rege institutas, in eo uidelicet die, dei uotis precibusque uacent. Meminit & Plin. in Panegyrico, itemque historiographi.

Pales dea pastorum, ut primo Syntagmate ostensum est. Ab hac dea Palilia, quae & literae immutatione Parilia uocata fuere, haec xii Kal. Maij celebrantur, qui Romae dies natalis fuit: de quo Genethliacon carmen legitur non illud, sed pium P. Marci, & aliorum. Variæ uero eo die fieri solebant purgationes & expiamina, quorum in quarto Fast. meminit Ouid.

Alma Pales faueas pastoria sacra canenti,

Prosequor officio si tua facta meo.

Certe ego de uitulo cinerem, stipulamque fabalem,

Sæpe tuli plena februa tosta manu.

Certe ego transilui positas ter in ordine flammæ,

Virgaque rorales laurea misit aquas. & Propertius:

Annuaque accenso celebrate Parilia foeno. Persius uero ait,

Fumosa Parilia foeno. Fiebant & alia plura à pastoribus. Ouilia enim, oues & pecudes, purgabantur fumo ex sulphure, rosmarinumque ac herbam sabnam & laurum cremabant. Item liba ex milio, & lactis mulctralia in deae ipsius honorem offerebant. Tibullus:

Et placidam niueo spargere lacte Palem. Ouidius:

Et tepido lacte precare Palem.

At si de Pale plura cupis, præter ea quae in primo lib. dixi, lege Dionysium Alicar. in primo, & Seruium in Georg. Plutarchum, Varronem, ceteros.

Telluri terrae deae mense Aprili Romani bouem fordam, id est grauidam mactabant, uaccasque praegnantes, ex quibus uitulos à ministris exectos maxima uirgo cremabat. Horatius tamen secundo Epistol. tellurem porco placari solitam canit: quo loco Porphyrio ait, porcum pro porca positum. Quin & Ouidius ait,

Placem

Placentur frugum matres, Tellusque, Ceresque,

Farre suo, grauidae uisceribusque suis.

Sunt qui nigras uictimas Telluri attributas scribant. Et quoniam, inquit Coelius noster, terra per inertiam desiderere ac torpere in se ipsa dicitur, huius rei gratia putatur à sedentibus Opi sacrum fieri consueuisse, si quando uero terra mota esset, rituales Etruscorum libri sue foeta ostentum procurare solebant. & Arnobius ridens sacrificia, ita scribit in septimo: Telluri, inquit, matri scopha ingens immolatur foeta, at Mineruae uirgini, uirgo caeditur uitula, &c.

Pani deo hircus coleatus sacrificabatur, qui quidem hircus ad specum agebatur, in quo Pan ipse diuersari putabatur, ut docet Lucianus. Pani uero Lycæo, in Lupercalibus, canis immolabatur, ut ait Plutarchus, quoniam gregis amicus & custos est canis. Alij capram albam dicunt: nonnulli hircum, ex cuius corio Luperci sacerdotes flagella conficiebant, nudique per urbem foeminas ferebant, qua de re in Lupercalibus actum est.

Syluanum uero lacte placabant, ut Horatius in eo ostendit:

Tellurem porco, Syluanum lacte piabant.

Licet & porco interdum placari legerim. Iuuenalis,

Caedere Syluano porcum, quadrante lauari.

M. Cato de Re rust. Marti Syluano in sylua interdus in capita singula bouum uotum factebant, nam Martem Syluanum appellarunt. Mulieri ad eam rem diuinam adesse non licebat. Id uero fiebat ex adore & larido & uino. Vide Catonem. Priapo naturae & hortorum deo asinus hostia fuit, propter membri uirilis amplitudinem. Lactantius fabulam narrat, & Ouid. in Fast.

Caeditur, inquit, & rigido custodi ruris asellus.

Sed non hoc illi perpetuum, nam in Theocriti epigrammatibus, huic deo ab Aepolo de uitula fit sacrum, & de hirsuto hircu, & saginato agno. Quare aliud est proprium & peculiare sacrum, aliud pro re & tempore & persona. Sic in Priapeis, puer domini florentis agelli, poma Priapo offert. Sanè Theophylactus in commentarijs Oseae ait, mystas initiatos huic deo Priapo sacrificasse, quem Beelphegor dictum ait, qui mares uiderentur foemellae fuisse, quae cymbalis uidentes, foemineisque ululatibus triuia circuibant.

Fauno res diuina nonis Decemb. de hœdo & uino fieri solebat. Horatius tertio lib. carm. ad Faunum ipsum canit:

Si tener pleno cadit hœdus anno,

Larga nec desunt Veneris sodali

Vina crateræ, uetus ara multo

Fumat odore. & mox,

Cum tibi nonæ redeunt decembres.

Haec uero celebritas Faunalia dicebatur, ut Acron, Porphyrioque consentiunt.

Alij agno etiam Fauno litatum dixere.

Terminum pluribus in primo Syntagmate scripsi: & quanquam mihi de sacris quae antiquitus illi inferebantur, pleraque retuli, quae tamen tunc praetermissae uideri possunt, hic ascribam. Ara deo Termino statuebatur à dominis utrinque, lignaque concisa foco imponebantur, & canistro fruges igni inspergebantur, tum demum puella fauos mellis porrigebat: alij & uina. itaque holocaustoma fiebat. Obseruatum est, Numam regem statuisse, ne ex re animata res sacra Termino fieret: id quod pluribus Plut. scribit, & ante eum Dionys. Alicar. Ouidius tamen illi agnam & porcā in secundo Fast. immolari prodidit: item Horatius, cum cecinit:

Vel agna festis caesa Terminalibus.

Vbi Acron: Terminaliorum inquit desinit institutum, ut per epularum festiui-
tatis agnis fines seruari faceret, plura de Terminalibus Festus, & Macro-
bius.

bius. Aliud ab his Termini sacrificium, Aur. Prudentius poeta contra Symmachum attulit, ita enim canit:

Et lapis illic

Si stetit antiquus, quem cingere sueuerat error

Fasceolis, uel gallinae pulmone rogare,

Frangitur, & nullis uiolatur Terminus extis.

Rubigo deo, qui & genere foemino Robigo dicebatur, ad arcendam ex segetibus robiginem sacrificiū ueteres faciebant, ut in primo Syntagmate scriptum est, mense enim Aprili, extis canis & ouis placabant, Ouidius in Fastis:

Flamen in antiqua lucum Robiginis ibat,

Extra canis flammis, exta daturus ouis.

Hæc uerò offerebantur cum thure & uino.

Rumina dea, de qua in primo Syntagmate scripsi: huius deæ hostiæ lacte inspergebantur, nec uinū adhibebatur. Plut. id fieri putauit, propter ficum Ruminalem, sub qua Romulus rumam, id est mammam suxit: uel quod uinū minus conuenire existimatur infantibus. Vide Plut. Probl. & quæ alio loco notauit.

Quæ uentis sacra facta legerim, uide in Aeolo: id est, in Neptuni Syntagmate.

Nocti deæ gallus sacrificabatur, & nocturno tempore. Ouidius in Fastis, Nocte deæ noctis cristatus caditur ales,

Quod tepidum uigili prouocat ore diem.

Stattius uerò Papinius libro secundo Theb. nigras ei hostias cum lacte offert, in Noctis hymno, ita enim canit:

Nigras tibi nigra litabunt

Electa ceruice greges, lustraliaq; exta

Lacte nouo perfusus edet Vulcanius ignis.

Legitur & adhuc hymnus Orphei ad Noctem, cuius suffimentum faces eius hoc est principium, meis uerbis:

Te Nox ô genitrix hominumq; deūmq; canemus,

Nox genelis cunctis, quam & Cyprin iurē uocemus,

Audi diua, beata, &c.

Fortunæ uirili mense Aprili thura adolebant, & cum melle papa uera, & lacte, quod sacrum & Veneri commune fuit. Fortunam uerò Lacedæmonij, ut etiam prouerbio est celebratum, admota manu inuocabant: id significantes, sic quidem deos inuocari debere, ut simul & nos quoq; nostrā addamus operam, alioqui nostra frustra esse uota.

Enyus, id est Bellonæ sacra non bestiarum uictima, sed suo ipsorum sacerdotum cruore peragebantur. gladios enim districtos utraq; manu tenentes, humeros sibi ac lacertos fanatici feriebant, hocq; sanguine Deis litari, & crimina expiari arbitrabantur: ita tamen, ut pro sanguine & uulneribus stipēs ac pecunias captarent, ut in eius deæ descriptione plenius retuli. Atque hæc de Gentium sacrificijs.

FURIARVM, quas Erinnyias, & Eumenidas, & Semnas deas uocabant, sacrū huiusmodi Sophocles in Oedipo Epicolono fieri docet: Manus ac digitos ex proflūte aqua abluebat, qui sacra facturus: & in cratere ansato, ouis nouelle uellere oblecto, mellitam aquam ad choas & libamina reponebat, quæ prima aurora sobrijs humiter fundebat, terq; insuper nouem ramos oliuæ ibi deponeret: tum demum preces uerbis conceptis ipsis Furijs effundebat.

Pacis sacrificiū poetarum festiuiss. exequitur copiose Aristophanes, in eius deæ nomine fabula. nam cum primum canistrum descripsisset, cum hordeo, seroto, cultro, & igne: tum subdit, qui sacra faceret, canistrum sumpsisse, aram circuisse, faculam intinxisse, mox preces ipsi deæ effudisse: O' grauiſſ. regina dea, ueneranda

meneranda Pax, domina chororum, regina nuptiarum, suscipe sacrificium nostrum: & cætera, quæ ibi leguntur. Post uictimam facit ex oue, sed nō ante conspectum deæ: quoniam ea non cæde lætatur, nec eius cruetabatur ara: at seorsum iugulabatur, & pedes offerebantur, ignisq; ex scissis lignis incendebatur: tum allabatur cætera uiscera, ut iam in alijs diximus, & præcipue ex Homero diuersis ex locis. Illud quoq; notamus, nauas seruos ex periculis maritimis, deis marinis sacrificasse: quod notissimum est ex poëtis, Sed & Virgilius:

Votaq; seruati soluent in littore nauas,

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed nihil impedit, quin in hoc de uario sacrificandi ritu gentium Syntagmate id ascribam, quod à me est breuiss. collectum, & excerptū cum ex alijs, tum maximè ex his scriptoribus, Lactatio Firmiano, Macrobio, Cicerone, Platone in Minoe, Dionys. Alicarn. Orosio, Diod. Siculo, Eusebio, Luciano, Cyrillo, Tertulliano, Plinio, Suetonio, Solino, Mela, Procopio, Alexandro, alijs. Si enim nationum ac gentium sacra, institutaq; sacrorū scrutari, & Barbaros externosq; ritus recenseret libuerit, quàm impia atque nefanda eorum sacra inueniemus? Atque ut ab his exordiar, Tauri Scythiæ pro hostijs Dianæ aduenas immolabant, præsertimq; naufragos: & quos (ut inquit Athanasius) prouidentia eriperat, hos ipsi iugulabant. alij postquam è bello redierant, captiuos per centurias diuidebant, & ex singulis unum sumentes, tot Marti iugulabant, quot ex unaquaque centuria delegissent. Scribit Procopius, apud Thulitas, id est Thulæ insulæ habitatores, suo tempore, hoc est Iustiniani Imperatoris, uictimarum potissimam fuisse, uirum quempiam, quem primum in prælio cepissent, Marti sacrificasse, ut quem deorum maximum ducerent. Sed ea, inquit, est apud hos immolandi consuetudo, ut non solum hostiam macent, sed in arbore uinam hanc prius suspendant, indeq; inter senticeta & uepres proiectam, sic uarijs ac miseris modis excruciendo conficiunt. Legimus item paucis antè annis, ab Hispanis nautis orbem lustrantibus insulam repertam, quam ipsi à Carolo Carolinam dixere, in qua frequentes uisebantur statuæ æneæ suorum numinum, quæ intrinsecus cauæ, manibus iunctis passisq; fuerāt, in quibus infantes & puerulos quos deis illis suis immolabant, includere solebant, & crudelissimè incendebāt, in caueis statuarum & simulachrorum igne accenso, & ære calorem concipiente: & hæc quidem hoc tempore, ut minus mirum uideatur, quod à Mose & Hebræis prophetis scriptum legimus, & in primis in Deuteronomio, capite duodecimo: Omnes abominationes quas auersatur Dominus, fecerunt, deis suis offerentes filios & filias, & comburētes igni. Quo loco interpretes, cum alia multa tradūt, tum illud, quod simulachra illa erant ex ære Cyprio, alijsq; metallis ignita, & succensa. Ut cætera mittam, quæ traduntur: ad nostra redeo. In Asia Laodicæi Mineruæ uirginem macabant, Arcades Ioui Lyceō puerum: plerique iuxta Boristhenem, uacordī animo homines uictimas dare, & in deorum sacrificijs humanis ofsibus adolere solebant. Blemyæ, Cymbri, Galli, Dryidæ, & Germani, statis diebus humanis hostijs litare, & captiuorum cruore adolere aras solebant: tunc maximè deos propitiari arbitantes, cum per cruciatum hominem excarnificassent: ex pœnis & hominum supplicijs diuinationes & auguria captātes. Fuit quoq; apud Phœnices & Carthaginenses nimis diu obseruatum, ut infantes qui Principum filij essent, sorte ductos, regio ornata Saturno immolarēt hostias: & quæ fors morti destinaret, morti subtrahere non licebat. Quare multorum ciuium largis fletibus deplorata fuere funera. Hinc Imilce Annibalis uxor, cum Aspar eius esset macandus filius, apud Siliū in calce quarti libri Punicorum dolens ait:

Quæ porro hæc pietas, delubra aspergere tabo?

Heu primæ scelerum causæ mortalibus ægris,
 Naturam nescire deum: iusta ite precari
 Thure pio, cædisq; feros auertite ritus:
 Mite & cognatum est homini Deus, haftenus oro
 Sit satis, ante aras cæfos uidisse iuuenos.
 Aut si uelle nefas superos, fixumq; sedetq;
 Me me quæ genui, uestris absumite uotis,
 Cur spoliare iuuat Libycas hac indole terras?
 & cætera. Ab istis uerò sacris cum desuissent, postea uicti ab Agathode,
 deos propterea subiratos arbitrati, quod antè etiam diximus, ut numen pla-
 carent, cæc nobilium filios mactasse feruntur ad aras. Adeò cæca mortalitas,
 sub religionis nomine, ad infandas cædes præceps agebatur. Id quod etiam
 à Rhodijs & Cretensibus factitatum comperimus, ut hominem epulis gra-
 uatum ac pueros impuberes, festis diebus, Saturno & ipsi mactarent. In Chio
 et Salamine mos per multa secula uiguit, ut Diomedii & Dionysio homines di-
 scriptos iugulaert. Eiusdemq; Dionysij templum in Arcadia fuit, in quo puel-
 læ ad aram difflagellabantur ad necem: sicut & Spartæ in ara Orthiæ Dianæ,
 pueri. Quinetiam alij ingenti simulachro uiminibus intexto, & uiuis homini-
 bus oppleto, ac igne succenso, ipsis foedum in modum exanimatis, maximum
 holocaustoma deis suis offerre putauerunt. Boijs & Celtis, purgato capiti ho-
 stis capite, caluariam auro cælare, & in eo poculo solennibus libare religiosissi-
 mum erat. Proditum est, Aristomenē Messenium Ioui, quem Ichomaten appel-
 labāt, ccc simul homines, in quibus Theopompus fuit, uno sacrificio mactas-
 se: & Lacedæmonios eò uesania pro celsisse, ut Marti humana uictima litaret.
 Galatæ & Massagete, non aliter deos ritè consuli arbitrabantur, quàm iugula-
 to homine apud aras deorū: ex cuius casu, tum ex membrorum laniatu, & san-
 guinis fluxu futura diuinabant. Cymbri noxios homines seruos, surdibus af-
 fixos, deis pro hostijs dabant. Galli, præter Hesium & Theutatem, quos deos
 humano cruore placabant, grauioribus morbis aut periculis affecti, ad placan-
 das deorum aras aut homines immolabant, aut se immolatuos uouebant: ad
 cuius aram etiam grandæuos ætate, uictimarum loco profecabant. Lusitani-
 nis uetus mos fuit, ex hominum intestinis exta prospicere atq; inde omina &
 uaticinia captare, abscissasq; captiuorum dextras pro munere deis offerre.
 Thraces Zamolxin, quem maximum suum deum putabant, non alia ratione
 propitium sibi fieri arbitrabantur, quàm si ad aram facili lancearum ictu homò
 concideret, eam op timam & deis gratissimam uictimam opinati. Germani-
 quoq; ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religiosissimum puta-
 bant. Idem etiam fecisse Senones traditur, qui cæso publicè homine, infanda sa-
 cra statis diebus celebrabant, his portentis expiari delicta credentes. Persis
 etiam, ad habendas suis deis gratias, uiuentes iuuenes, eosq; adhuc spirantes
 sub terra defodere, assuetum fuit: quem etiam morem Græcis inoleuisse acce-
 pimus, ut in anniuersaria celebritate Baccho uiuos homines sacrificaret: quicq;
 ita fuisset immolatus, maximam inter suos probitatis ac religionis laudem
 ferebat. Longum esset exequi, qui Taurorum populorum mores fuerunt,
 ut apud aram hominem sisterent, & post solennes quasdam preces hominis,
 caput eius claua feriebant, cruciq; illud affigebant: truncum porrò corpus ex
 ingenti rupe in præceps dabant. id quod cum Leucadijs commune fuisse qui-
 dam tradūt, qui in Apollinis Leucadij sacro, ad auertendā deorum iram, homi-
 nem de montis specula deijcerēt, & in mare præcipitè deuoluerent. Fuit & id
 moris Albanis, ut hominē sacris initiatum qui sanctitate polleret, diu asserua-
 tum, & opiparè saginatum, apud aras sisterent, eumq; furiali carmine excanta-
 tum, deuotumq; additis quibusdam precationibus, cum alijs uictimis immo-
 larēt. Tantaq; animorū fuit insipientia, tamq; præceps libido imperiti uulgi,
 ante

ante uerbum diuinum corporatum, ut omnes ferè mortales in templis coire,
 & nefandis libidinibus immisceri, ac pudendis genitalibus sacra facere, quod
 procreationis seminaria forent, nefas non putarent: quod abunde in Venere,
 & Priapo, alijsq; deis ostendi. Quin & Britannis longo tempore morem
 fuisse accepimus, ut coniuges & nurus nudas, & quodam herbarum succo
 delibutas, ad templa ducerent, & ita supplicarent, captiuorumq; sanguine
 deis litarent. At uerò Corinthi supra mille prostitutas in templo Veneris assi-
 duè degisse, & inflammata libidine quæstui meretricio operam dedisse, uelut
 sacrorum ministras deæ famulari solitas, memoriæ est proditum. Hic tibi mit-
 to sacratas Lydias & Cyprias libidines. Piget uerò, pudetq; referre, Roma-
 nos rerum dominos, quibus fœdera, leges & sacra exteris dare nationibus im-
 perium fuit: quanto in errore, & quàm tetra caligine uersatus fuerit uictor il-
 le gentium populus, & totius dominator Orbis, omni superstitioni obno-
 xius: fascinos & mutinos, nedum Iunones & Genios quotidie sibi asciscendo,
 & obscœna numina adoptando: qui etiam extra ordinaria sacra, ex fatalibus
 libris facere coactus, Græcum & Græcam, totidemq; Gallos in foro boario,
 ad placandas deorum iras, sub terras uiuos defodere ueritus nō fuerit. licuitq;
 illi diu in sacris hominem interimere, & deis immolare: adeò ut Saturnum &
 ipse, & Latialem Iouem, humana placaret hostia, cuius simulachrum, dum sa-
 crificarent, humano sanguine proluebant: donec Cn. Cornelio Lentulo, P.
 Licinio Crasso Coss. S. C. cautum fuit, ne nouam inducere religionem, ne ue
 hominem immolare, aut humano sanguine litare liceret. Sed iam de his satis.
 Quare nos CHRISTO gratias agamus, qui nos à tam fœdis immanibusq; sa-
 cris exemptos, salutifero Eucharistiæ sacrificio instituit, quo Deo pa-
 tri quotidie litamus: Qui cum patre & spiritu sancto
 uiuit & regnat, per infinita seculo-
 rum secula, Amen.

SYNTAGMATIS DEORVM GEN-

TILIVM XVII, ET VLTIMI

FINIS.

AVTORVM, QUIBUS TOTO HOC

Opere L. Gyraldus uititur, Catalogus.

Acestor	Alexander ab Alex. siue	Appianus	Arrianus
Acron	Neopolitanus	Apuleius	Artemidorus
Actius Sannazarius	Alexander Aphrodis.	Archematus	Asclepiades
Acusilaus	D. Ambrosius	Archeus	Asconius
Aelianus	Ammianus Marcell.	Aratus, eiusq; interpres	Athanasius
Aelius Stilo	Ammonius	Archilochus	Athenagoras
Aemilius Probus	Amphitheus	Arctinus	Athenæus
Aeneas Syluius	Anacreon	Arethus	Athenocles
Aenopides	Anaxagoras	Aristagoras	Atteus Capito
Aeschylus	Anaxarchus	Aristarchus	Aufustius
Agatharchides	Annius	Aristides Miles.	D. Augustinus
Agathius	Anthes	Aristippus	Ausonius
Aglaosthenes	Antimachus	Aristodemus	Autocrates
Agretas	Antipater	Aristophanes	Bachilides
Agretius grammat.	Apollodorus	Aristoteles	Bandelus
Albricus	Apollonius	Armenidas	Baptista Leo
Alceus	Apolliphanes	Arnobius	Baptista Mantuanus
Alciatus	Apostolius	Arpocratio	Beda

A V T O R V M

Beroaldus	Cornutus	Florus	Julianus Aegyptius
Bebius Macer	Cratinus	Frontinus	Iustinus
Bembus	Cratinus iunior	Fulgentius	Iuuenalis
Berosus	Crinitus	Galenus	Labeo
Bessarion	Critolaus	Gaza	Lactantius
Boccadius	Ctesias	Gellius	Laertius
Boethius	Cyprianus	Georgius Valla	Lampridius
Budæus	Cyrellus Alex.	Germanicus Caesar	Latus Hermion
Cælius Aurelianus	Dantes Algerius	Gilius	Leon philosoph.
Cæcilius Minutianus	Democrides	Granius	Leonicus
Cælius Calcagninus	Democritus	Gratius	Libanius
Cælius Rhodiginus	Demosthenes	Greg. Nacianzenus	Licinius imbrex
Cæsar	Demostratus	Harpocrates	Liuius Andronicus
Caius Iuriconsultus	Dicearchus	Harpocraton	Liuius Patavinus
Callixenus	Didymus	Hecateus	Lucanus
Callias	Dinarchus	Heliodorus	Lucas Euangelij.
Callimachus	Diodorus Siculus	Helius Lampridius	Lucianus
Callinus	Diodorus Sinopæus	Hellanicus	Lucilius
Callisthenes	Diogenes Laert.	Heraclitus	Lucretius
Callistratus	Diogenetus	Heraclides Pont.	Luctatius
Capitolinus	Diogenianus	Hermes Trismegistus	Lycurgus orator
Carbilus	Diomedes grammat.	Hermesianactes	Lysimachus
Casiodorus	Dion	Hermippus	Lycophron
Cassius Hemina	Dionysius Afer	Hermogines	Macrobius
M. Cato	Dionysius Halicarn.	Hermolaus Barbarus	Manethus
Catullus	Dionysius Milesius	Heron	Manilius
Cebes Thebanus	Diophantus	Herodianus	Marcellus
Censorinus	Dioscorides	Herodotus	Marlianus
Cephistodotus	Domitius	Hesychius	Marsilius
Cesellius	Donatus	Hesiodus	Marsius
Chalcidius	Dracon Corcyraeus	Hieremias propheta	Martialis
Charax	Drepanus	Hierocles	Martianus
Chares Mitylenæus	Durides	D. Hieronymus	Marullus
Charicides	Duris Samius	Hippocrates	Massurius Sabinus
Charon Lampfac.	Egnatius	Homerus	Maximus Tyrius
Cheremon	Empedocles	Horatius	Megasthenes
Cherilus	Ennius	Hyginus	Menander
Chryfermus	Ephorus	Hyllus	Menechmus
Chrystostomus	Epicharmus	Hyperides	Menippus
Chrysippus	Epiphanius	Iamblichus	Merula
Cicero	Erasmus Rot.	Ioannes Annius	Metagenes
Cincius	Eratosthenes	Ioannes Zezes	Metasthenes
Claudianus	Esaias propheta	Ion	Methodius
Cleanthes	Eualces	Iosepheus	Minutianus
Clearchus	Euclides	Irenæus	Minutius Felix
Clemens Alex.	Eudoxus	Isaacius Zezes	Mnaseas
Clemens Pont.	Eubemerus	Isidorus	Mnesimachus
Cleomedes	Eumelius	Isocrates	Mombritius
Clinias	Euphorion	Issæus	Moses Aegyptius
Clitonymus	Euphronius	Ister	Museus
Cloacius	Euripides	Iuba	Myrsilus
Columella	Eusebius	Iulius Capitolinus	Myrtilus
Conon	Eustathius	Iulianus Caesar	Naugerius
Constantinus Caesar	Fabius Pictor	Iulius Firmicus	Nazianzenus
Cornelius Labeo	Fabius Quintilianus	Iulius Modestus	Nearchus
Cornelius Tacitus	Festus	Iulius Obsequens	Nehumius
Cornificius	Firmicus	Iulius Pollux	Neoptolemus

Neuius

C A T A L O G V S.

Neuius	Plautus	Seneca	Theoghis
Nicanor	Plinius	Serenus	Theon
Nicanor	Plotinus	Seruius gram.	Theophilactus
Nicephorus	Plutarchus	Sextus Clodius	Theophilus
Nicostratus	Polemon	Stidonius	Theophrastus
Nigidius	Polyanthus	Silius italicus	Theopompus
Nisus Chius	Politianus	Simonides	Thomas Morus
Nonius Marcellus	Polybius	Simplicius	Thucydides
Numenius	Polycharmus	Sifides	Tibullus
Nymphiodorus	Polymantes	Socinus	Timæus Tauromit.
Olen Lycius	S. Pompeius	Socrates	Timothenes
Origenes	Pomponius Lætus	Solinus	Thimotheus poëta
Orpheus	Pontanus	Sophocles	Thimotheus theolog.
Ouidius	Porphyrus philosop.	Sophronius	Tiresias
Pacuius	Porphyrion Horatijin-	Sosibius	Trebatius
Palephatus	terpres	Sosicrates	Trimatius
Pamphus	Posidippus	Sostratus	Trapezontius
Paniasis	Posidonius	Sozomenus	Tyberianus
Parmeniscus	Priscianus	Spartianus	Tyrius philosophus
Parthasius	Probus grammat.	Speusippus	Phalerius Antias
Parthenius	Proclus	Stadius	Valerius Flaccus
Paulus Aegineta	Procopius	Staphylus	Valerius Max.
Paulus Apostolus	Prodicus	Stesimbrotus	Valerius Probus
Paulus Diaconus	Propertius	Stephanus	Valerius Soranus
Pausanias	Prudentius	Stesichorus	Valturius
Pecellides	Psellus	Steuchus Eugubinas	Varro Vegetius
Pediasimus	Ptolemæus	Stobæus	Velleius
Persius	Pythagoras	Strabo	Vergilius
Petronius Arbitr	Quintilianus	Suetonius	Verrius Flaccus
Phaoritus	Q. Calaber	Suidas	Vibius Sequester
Phenodemus	Q. Curtius	Synesius	P. Victor
Pherecides	Rhabanus Hebræus	Syrianus	Victrunius
Pherenicus	Rhianus	Tacitus	Villius
Phellus	Riccus	Tarquitius	Vlpianus
Philarchus	Ruellius	Tarræus gram.	Vopiscus
Philemonax	Ruffenus	Tatianus	Xanthus Lydius
Philochorus	Sachoniachthon	Telechides	Xenagoras
Philon Byblius	Salustius	Telesarchus	Xenophon
Philostratus	Sammonicus Serenus	Terentius Comicus	Zenobius
Phœdimus	Santra	Terentius Varro	Zenodotus
Phornutius	Sceptius	Tertullianus	Zezes grammat.
Picus Mirandaula	Scopas	Themison	Zoroastres
Pindarus	Sedulius	Theocritus	
Plato	Sempronius	Theodoretus	

2 3 DIAL.

534

DIALOGISMVS VNICVS LAVRENTII FRIZZOLII SOLIANENSIS AD CLARISS. V. Achillem Bochium equitem Bononien. De Liliij operibus deq; eius uita breuiter.

INTERLOCVTORES.

EMPTOR ET BIBLIOPOLA.

CVM superioribus diebus Ferrariam uenisses Achilles Bochi eques ornatiss. teq; ad Liliū Greg. Gyraldum una cum Io. Baptista Pigna cōtulisses, ac cum eo de multis uarijsq; rebus esses collocutus, rogasti eum, ut iuberet aliquem amanuentium suorum, uitae suae capita, ut sic dicam, exscribere, habere enim aiebas in animo eam uelle te literarum monumentis posteritati commēdare, quod cum tibi ipse, sicut & suipius effigiem, qua Academiam tuam exornare cupiebas, ut alijs plerisq; abnegasset, ego qui tunc ibi aderam, tui pro singulari uirtute, pro dignitate tua, ac sapientia (tameñ ignotus tibi) obseruantissimus, quaeq; de eo colligere potui, ut eo presente me rogasti, nūc ad te mitto, ne eius ipsius Liliij modestia meaq; negligentia te ab honesto a laudabili huiuscemodi instituto desleat, & eo maxime cum me tibi gratum facturum existimem. Vale ac Dialogismi col-
cutores emptorem cum bibliopola attende.

Nunquid habes noui mi lepidissime Bibliopola? *BIBLIOP.* Nihil praeter quosdam Liliij Gregorij Gyraldi annotationum Dialogismos, expectabam quidem Iouij historias, ac conuersum in Latinum Pausaniam, aliaq; nonnulla. *EMPT.* tu interim ne graueris hos mihi Dialogismos ostendere. *BIB.* quid obstat? en accipe & lege. *E.* nunquid Liliū hunc nosti? *B.* noui & quidem ut magis neminem. *E.* nunquid aliud praeter quam has annotationes composuit? *B.* plura quidem. *E.* & quonam titulo circumferuntur? *B.* dicam si recte inscriptiones meminero, primumq; mihi suppetit eum edidisse syntagma quoddam de musis, dein Herculis uitam, tum demum Sepulchralia, & de uario sepeliendi antiquorum ritu. Transtulit postea e Græco in Latinum, quin corruptum emēdauit potius, ac amissum bibliothecis restituit Symeonis Sethi medici Antiochenis libellū περὶ τροφῶν δυνάμεων, hoc est de facultate cibariorum. Sed prius hymnos quosdam heroico carmine cōscriptos, & alia quae priam ediderat. Dedit postea librum de Nauigijs, in quo de nauium inuentu, earum generibus & de nauigandi ratione plurima non indigna scitu connumerat. Sequitur post hunc alius liber quem de Annis, mēsis, diebus, & horis composuit, cui subdidit antiquos fastos, hoc est calendaria, tum Græcē tum Latine. Collegit praeterea decem dialogis Græcorum & Latinorū antiquorum omnium poëtarum uitas opus ingens & uarium. Scripsit deinde Paranesim aduersus ingratos cui subiunxit remediū De crimine ingrati & nomine uitando. Sed ne ipse ingratus cuiquam uideri posset, sicut de antiquis Græcis & Latinis omnibus poëtis benemeritus erat, historiā duobus dialogis De poëtis nostrorum temporum cōfectam superiori anno edidit, ac una cum ijs epistolam heroico carmine cōscriptam eiusdem ferē argumenti, ubi agit de incōmodis, quae in direptione passus fuerat Urbana, cū qua exhibuit & Progyrnasma aduersus literas & literatos, quod iuuenis confecerat declamādo. *EMPT.* nūquid plura? *B.* nūc meminero, hem exciderat uolumē illud ingens de Deis gentium quod ante duos dialogos de poëtis nostrorū temporū composuit, septendecim syntagmatibus distinctum, in quo deorū omnium nomina, cognomina, in quibus colerentur templis, status, ceremonias congessit. *E.* in eo plurimū quidem puto inesse eruditionis. *B.* non id ego iudicari, unum illud

DIALOGISMVS.

535

illud scio, nobis aera meruisse, paucis uerò antē diebus exijt eiusdem quidā libellus, in quo antiquorum aenigmata ac Pythagoræ symbola puer collegit, ac interpretatus est: ea nescio quo fato in manus hominum deuenierint, sed puto ab amicis extorta. Nunc uerò has annotationes dedit, quae apud me uenales his diebus extitere. quid uerò tibi de his uideatur? *E.* Recte quidē, sed nonnulla me tamen cepit admiratio, quod cū praeter alios Latinos auctores Cicero- nem maxime & Vergiliū merito extollat, & imitandos praecipiat, ex annotationum harum capitibus parum uel nihil uideam super eos ab ipso annotatum. *B.* Sui mihi consilij rationem sapienter aperuit. Amicos habet quamplures Ciceronianos, & ex his praecipue, qui Ciceronis animam in semore Pythagorico transfusam putēt, quicq; super omni Ciceronis uerbo forte ogganuerint, ne annotauerint aliquid dicam. Maluit igitur annotationes suas perire, quam eos quos amat, & quib; aduersari noluit, offendere. De Vergilio uerò alia est ratio, sed huic ferē cōsimilis. *E.* Beasti me mi Bibliopola. Sed Lilius an uestras est, & Ferrariensis? *B.* Et quidē nostras, & Ferrariēsis. *E.* Quot annos natus? *B.* Tres & septuaginta. Natus est enim Lilius Greg. Gyraldus iste, ut ex eo saepius audiui hic Ferrariæ, Anno a uerbo Dei corporato MCCCCLXXIX. Idibus Iunij, sub Herc. I. Estēsi Ferrarien. principe. *E.* Et quibus nam parētibus? *B.* Ingenuis scilicet, patre Gyraldo, quod cognomen fuerat antiquum maiorum suorū, matre uerò Sancta. *E.* Perge quaeso aliqua de eo. *B.* Is puer prima elementa a M. Vergnanino & Luca Ripa grāmaticis Rhegiensibus didicit: mox adolecens sub Bapt. Guarino, uiro doctissimo atq; optimo, bonis literis operam dedit, dein peregrē profectus est, & Carpos primū ad Albertū Pium Carporum, necnō & Io. Franciscum Picum Mirandulae principes, apud quos nactus librorū copiam, multa legēdo collegit. Fuit & hoc tempore Mediolani, ubi per annum sub Demetrio Chalcondylo publice ibi docente, ac in utraq; lingua eruditissimo, Græcis literis operā nauauit. Deinde Mutinae cū Rhangonijs Comitibus mansit, donec Romā se contulit: ubi ipse tantisper fuit cum Herc. Rhangonio Card. amplissimo, dum Caesariani milites urbem diriperūt. in qua quidem urbis direptione multa passus, Hercule immaturo interitu una cū ampla librorum caeterarumq; rerum supellecile erepto, omni spe & facultatibus spoliatus, se ad Picum recepit. Sed heu, ecce Picus a fratris filio uita & Miradula impiē priuatus est. Ille Picus, inquam, qui (ut te audiuisse puto) semper honestissime uixerat: qui non doctrina modo, qua omnes longē superabat, sed morum sanctitate lumen quasi caeteris extinctis elucebat, tam indignē trucidatur. Lilius uerò pedibus eger, multo grauiora ab ipsis conuato- ribus quam in Urbana passus direptione, uix, rebus omnibus iterum exutus, eorum manus euasit. tandem in patriam reuersus, cum Manardo & Celio Calcagnino, uiris doctissimis, ac ueteribus amicis aliquot annos coniunctissime uixit. sed eo magis articulari morbo afflictatus a Manardi interitu, nunquam suis pedibus iuit: caeterum mula uel fella cirruli uehebatur. Sed tanta, ingruēte bruma, uis morbi creuit, ut neq; uehi amplius neq; stare posset. Sedebat igitur in lectulo, ac scribebat aliquid semper, ubi Deorū gentium ac Poëtarū nostrorum historiam contexit. Tandē ab atrocissimo articularū morbo oppressus, abhinc ferē sexennio decumbit, omni manuum ac pedum caeterorumq; membrorum priuatus munere: ut non modo ori manus admouere, sed nec se absq; famuli obsequio, ac tantillū quidē in grabato excutere possit. *E.* Doleo quidē acerbissimo eius casu: sed dic quaeso mi optime Bibliopola, nunquid habet in manib; quod edere uelit amplius? *B.* Habet schedas multas, & opisthographorū libellorū uolumina: uerū cū ea ipse euoluere nequeat, ob infirmas manus, iacēt cū eo, ac cū situ blattisq; luctatur. Scribit quādoq; epigramata, ubi amicis gratias agit, aut si ab eis uel epitaphia uel alia huiuscemodi elogia efflagitan

efflagitantur. E. Quid est quod de eius uersibus nihil agis? Plura apud eum carmina esse, cū quotidie ferē aliquid scribat, opinor. B. sic est, ut inquis, & ut mihi ab eo sepius audire cōtigit, sua carmina in tres tomos distinxit: iuuenilia, senilia, & sacra, quæ ipse Herculi II. principi huic nostro dicauit. E. Nunquid est aliud quod me de eo audire fas sit? B. Est quidem, quod te audire nō displiceat, eius modestiæ & grauitatis amplū testimonium, Epitaphium quod ipse in paruo suo sepulchro conscribi iussit, quod tale est:

D. M.

Quid hospes astas? rymbion
Vides Gyraldi Lili,
Fortuna utramq; paginam
Qui pertulit: sed pessima
Est usus altera, nihil
Opis ferente Apolline.
Nil scire refert amplius
Tua, aut sua: in tuam rem abi.

LILIVS Greg. Gyrald. Proton. Apost. mortalitatis memor,
Ann. ag. LXXII. V. S. P. Cur. MDL.

Spirat uerō adhuc Lilius (ut eius uerbo utar) nō uiuit, sedq; aduentibus peramanter exhibet, & memoria pollens locos perdifficiles auctorum omnium explicat. E. Id audire mihi pergratum fuit, tibiq; gratias ingentes habeo, sed quanti cōstanti hī Dialogismi? quanti alios uendidisti? B. Drachma hercule ea, E. Carioris hercle quā putaram, sed drachmam accipe, ego mecum Dialogismos auferam. Tu uale.

ELOGIUM TUMULI ALPHONSI

Maianthi Ferrarien. per Lilium.

ALPHONSO Maiantho adolescenti forma, & moribus egregijs, ingenuarumq; artiū studioso, & in primis Philosophiæ, ac Medicinæ, quibus & utriusque linguæ bonis literis dum assiduus operam nauat, in febriculam incidit, quā subsecuta dysenteria suo scilicet anno absumptus est, heris bonisq; omnibus sui desiderium relinquens: Mœstissimi parentes filio charissimo, quod ab eo sibi optabant, iusta bustumq; peregerunt. prò dura fatorum lex.

Vixit annos XX. Menses II. obiit mense Nouembri, MDLI.

Eiusdem,

Maianthi tumulus monet uiator,
Ut nequid nimis optimum putemus.

EIVSDEM.

Dum Maianthe uacas puer Camænis,
Artes ingenuas secutus omnes,
Et præuertere dum paras inuentam,
Ut æquus senibus fores docendo:
Parca candida fila nere uisa
Te quarto (heu miser) abstulere lustro:
Et tanta indole speq; decidisti.
I, speres nihil hic tibi uiator.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN HISTORIA

Deorum Gentilium L. Gyraldi memorabilium

INDEX.

Table with 4 columns: Name, Page, Name, Page. Includes entries like Badir 44. 42, Abatos inf. 211. 12, Ab ben ueruach hacca adrastra 176. 13, etc.

I N D E X.

Altis apud Pindarum quid Anchurus Midæ filius in Apexabo 506. 22
94. 10 uoraginē se cōiicit 89. 22
alui purgatio à quo inuen- Ancillæ nomen unde dedu 454. 16
ta 246. 15 Etum 25. 48
Amalthea nympba 176. 16 Ancille à senatu Rom. ma 43. 9
6 Melissei filia 10. numissa 12. 17 (47
uis alūna 7. 49 et 94. 27 Anculi & Ancule qui 25. Apis bos 194. 40
Amaltheæ cornū 176. 16 Ancylæ 460. 21 Apis taurus, et eius consc-
Amanus deus 64. 13 Andira 147. 14 crandi ratio 195. 10
Amarynthus 364. 43 Angelia Mercurij filia Apis post mortē Serapis 238. 25
Amata Vesta 148. 20 292. 39 dictus 193. 38
Amathus 378. 1 Angeli Hebræis qui 419. 5 Apidis sacra à Cambyse
Ambarualia sacra 468. 28 Angerona 42. 29 uiolata 195. 48 ab
Ambiguæ oues in sacris Angeronalia 473. 1 Ocho 52
quæ 466. 38 Angeronia dea silētij 49. Apium feralib. apponi so-
Ambrosia, festa 478. 7 28 & 57. 1 inde litum cur 513. 30
Ambully Castores 182. 50 anguilla inuidiæ nota 39. 13 Apollo deus Ἰσχυρομυθεός
Amburbale sacrum quale Aniger fl. 173. 20 17. 48 unde dictus 214. 6
467. 15 anima pro hostia in sacris à quibus deus factus 8. 49
Amicitia dea 53. 49 e. 491. 3 cur gratias dextra gesta-
iusdem imago 54. 1 animalia sacrificijs cōgrua re fingatur 403. 30 cyclo-
Ammiani Marcellini locus que 240. 14 & 491. 30 p. is interemit 246. 9 quad-
expositus 25. 29 ἀπρία non mutila esse o- tuor artiū præses 212. 33
Amor deus 391. 7 cur portuisse 496. 43 Apol. Abæus 236. 43 ἀνιγ.
tristis pingatur 393. 7 Anna Perenna dea 59. 10 ἀνιγ.
Amphiaræus deus, & eius Romæ quo mense culta 215. 7 Acræphius 238. 17
historia 66. 22 ibid. 20 Actæus & Actiæus 232.
Amphictyon Atheniens. Anteros 395. 49 52 Aegletes 243. 19 ἀει.
rex 275. 50 Anthesphoria sacra 199. ἀνιγ.
Amphictyonum conuētus 27. 478. 9 ἀνιγ.
ubi, et quoties fieri soliti ἀνιγ. 42. 16
409. 52 477. 52 ἀνιγ.
Amphilochus uates pro Anthiæ uestes 280. 1
deo cultus 66. 41 Antias dea 450. 5 ἀνιγ.
Amphitheatra ouali for- Antinous ab Adriano Cæ. 240. 11 Arcitenens 241.
ma 179. 41 deus factus 71. 21 ἀνιγ.
Amphithoe 176. 33 Antiphilus Apellis amu- 13 Argyrotoxius 241. 3
Amphitryoniades 181. 9 lus 37. 7 ἀνιγ.
& 137. 43 Antisthenis Atheniēsis o-
Amphitrite 164. 17 pinio de Dijs 10. 5 ἀνιγ.
& 259. 13 ἀνιγ. qui 25. 50 ἀνιγ.
Amyclæ opp. 235. 4 Antra quibus dijs dicata 236. 21
Anacalypteria 478. 17 456. 3 Apollo Carneus 237. 10
ἀνιγ. 389. 39 Anubis 300. 45 & 501. 13 ἀνιγ.
Anaitis Venus 64. 12 Anxur, Terracina 124. 10 ἀνιγ.
ἀνιγ. unde dictum 231. 26 Aonia 257. 2 ἀνιγ.
Anaces 181. 38 (49 ἀνιγ. dei qui 25. 45 ἀνιγ.
Anathemata sacra 468. ἀνιγ. 389. 7 ἀνιγ.
ἀνιγ. quid Aparctias 185. 45 et 186. 3 ἀνιγ.
differant 469. 11 Apaturia festa 267. 43 ἀνιγ.
Anaxagoræ opinio de deo dierū quatuor, & qui sin-
9. 40 guli dicti 389. 37 et 478
Anaximandri Milesij opi- 37 (458. 32 ἀνιγ.
nio de Deo 9. 9 Apex pro pileo flaminis 235. 35 ἀνιγ.
Anaximenis opinio de Apesas, Apesantius Iu-
Deo 9. 14 piter 97. 18 ἀνιγ.

INDEX.
Cynthius 216. 34 & 225.
20 Cytinus 235. 20
Apollo Daphnæus 235. 27
Διωνυσος 242. 10 Da-
lius 216. 24 Delphicus
220. 3 Delphinus 219.
17 Deradiotes 232. 22 Di-
caeus 232. 29 Didymæus
225. 24 Διδυμῶν 243. 28
Apollo μὲν ἄριστος 238. 25 ἰ.
οὐρανός 244. 8 Enholmos
240. 16 ἐνδραπέτης 241. 51
Eutresites 238. 12 Epä-
ctius 233. 8 ἐπιβατήριος 231.
50 Epidelius 216. 40 E-
picurius 219. 12 ἐπικου-
234. 2 ἐπιμύθεος 222. 2 ἰ.
σμοπος 230. 6 ἐπιρρη-
230. 4 Eriſatheus 244.
7 Erithybius 229. 3 ἐρ-
ρύθιος 244. 14 ἐρρυθί-
της 230. 47 ἐρρυθίτης
230. 18
Apollo Genitor 237. 40
Gergithius 239. 26 Ge-
runtius 236. 51 Gry-
næus 240. 20
Apollo Haleus 238. 22
Hecaergus 230. 41 He-
catebeletes 230. 26 He-
catombæus 226. 7 Heli-
opolitanus 244. 31 He-
lius 243. 51 Horus 229.
13 Horius 229. 30 Hy-
acinthides 239. 32 Hy-
lata 236. 1 Hyperionides
229. 45 Hysius 232. 41
Apollo iētios 215. 11 Illeus
243. 18 Intonsus 238. 5
Ismenius 220. 51 Ixius
243. 11
Apollo Larissenus 242. 14
Lathræus 243. 14 La-
tous 219. 1 Leschecorius
241. 27 Leucadius 233.
19 Libystinus 216. 2
Lithesius 236. 49 λι-
μύος 215. 9 Lycegene-
tes 218 Lycius 217.
27 Lycostonus 218.
17 λυκοστόν 218. 45
Apollo maleaticus 230. 12
malloeis 230. 12 man-
tous 243. 26 mar-
marinus 243. 1 μάρ-
μαρινός 236. 36 μάρ-
μαρινός
marinus 243. 1 μάρ-
μαρινός 236. 36 μάρ-
μαρινός
nominum acrostichia Epitheta lege in Marte Astaroth 71. 41
245. 21 Argestes leucōotos 185. 27 Astarte dea 61. 11 & 64. 61
Apollini quæ immolari so- lita 519. 25 filius 38. 24 (518. 12 Asterie inf. 216. 34
473. 45 ἀργύριος 294. 42 proueloce Astrea iustitiæ mater 28. 28
221. 49 ἀπολλωνόβλητος 214. 36 Argymus puer 384. 30 Asyra opp. 368. 2
244. 26 ἀποπομπῆς οἱ δῶροι qui 25. 18 Argyra nympba 179. 52 Asylū unde dictū 454. 31
ἀποπομπῆς 25. 23 ἀργυροί pro pulchro 241. 7 Asyria quid ibid.
241. 32 ἄλιος Apelles falso accusatus, & Ariadne chorus 263. 17 Atabulus uentus 185. 5
215. 45 quomodo calumniā de- Arimanes Pluto 190. 8 Atabyrius Iupiter 97. 1
scripserit 37. 7 Aristæus deus à quo factus mons ibid. 2
231. 8 Pala- Appiatis deæ quæ, & 100. 2. 16 eius historia Atergatis Plinio quæ 62. 13
232. 36 παρῶς quot 21. 25 67. 1 A. dea quæ 60. 32
240. 46 Parrha Appiani locus restitutus Aristoclia nuptiarū die a- Athenæi locus restitutus
sius 233. 50 Pasparius 97. 13 mantū manib. discerpta 270. 47 (45
229. 11 pastor ab Am- Appius Claudius templi 77. 40 Atheniēses, Iones dicti 221.
phryso 222. 9 Pata- Bellonæ auctor 314. 36 Aristophanis loc. 294. 29 Athenienses ignoti dei cult-
reus 234. 30 παταγῶν Apuleij locus expositus eiusdē prouerb. κρηίδες tores 17. 10
221. 28 πασιμβροτες 230. 162. 24 & 226. 1 & 315. 22. 12 Athenis iudicia rerum etiā
Phanæus 216. 46 26 & 376. 49 Aristophani ἀπονομιῶν inanimatarum exerceri
Philalexander 240. 51 Aquæ sacrificandi mos a- quid 477. 47 solita 102. 13
Apol. Phileſius 228. 6 pud Persas 515. 21 Aristotelis testamētū 107. 326. 43
Phœbus 217. 7. Phil- Aquæ usus in sacris 500. 12 Aristotelis Stagiritæ opi- Athyr mensis 386. 16
leus 242. 30 Phyxius 40. religio. ibid. 48 nio de deo incerta 11. 17 in Athysia 464. 8
241. 35 Plataniſtius 229. Aquila cur Ioui dicata 76. multis sibi contrarius. ib. Atlantes qui, & eorū de-
37 παλαστῆς 222. 3 Πο- lius 242. 18 Pornō- ales calidissima. ibid. 16 Aristotelis pontici opinio dijs opinio 7. 8
pion 229. 6 πορνοχίος Aquilicia sacra 476. 17 de deis 12. 4 Atropos 202. 5
242. 8 Proſtaterius 232. Aquilo 186. 4 Armilustrum à Seruio rege Attes interitus 136. 6
17 Ptous 221. 12 Py- Ara & Altare quid diffe- institutum 469. 25 & M. Attilij uotum ad Iouem
thius 220. 6 & 222. 18 rant 455. 39 476. 14 (23 Statorem 83. 12
παρθένος 224. 41 Ara pinguis Virgilio quæ Arnobij locus dubius 70. Atys flos 135. 14 & 137. 22
Apol. Salgameus 242. 44 71. 12 placabilis. ibid. Arriani locus emendatus Auerruncus deus & Auerruncus 56. 1 inde
Selinuntius 242. 43 Ara Amphiaraidē scriptio 231. 42 runcare 56. 1 inde
Smintheus 228. 20 So- 66. 29 (501. 29 ἀπ. xi 306. 33 Auernus lacus 211. 29 nūc
sianus 244. 29 Spo- Ara Langere quibus nefas Arſinoë Acſculapij mater Doliola dictus ibid. 40
dius 219. 14 Stobæus Ara deorū incognitorum 249. 33 Augilæ qui, & eorum de-
242. 24 Styracites 243. 18 quomodo et à quibus ere ἀργύριος Diana 351. 45 unde dijs opinio 7. 16 (30
Apo. Tarrhæus 242. 36 Te- ctæ 17. 8 inde sic dicta 345. 2 (214. 38 Augures 458. 40 et 508.
gyreus 236. 12 Telchini- Arbis fl. 109. 21 ἀρτιμυδῶντοιοι mulieres Augurij locus 459. 48
us 24. 5 et 237. 2 Telmisius arbores quæ quib. deis di- ἀρτιμυδῶν 454. 16 Augustini locus uariè le-
241. 46 Tembrius 236. cate 456. 20 (33 Aruales fratres 459. 33 ctus 17. 38 codex emen-
3 Thearius 229. 40 Thec- Arcades Eleos uincūt 64. Aruiges hostiæ 466. 45 datus 33. 51
mius 244. 24 Theme- Arcesilai opinio de Deis Aruina 506. 25 Augustinus Mustius 371. 32
nites 239. 10 Theoxe- 12. 8 (pinio 9. 32 Arungus deus 43. 49 Augusti Cæs. somniū de 10
nius 233. 35 Thornax 242. Archelai physici de deo o- Aruspices quid obseruare ue irato 80. 47
4 Thymbreus 239. 39 Archigalli qui 138. 34 soliti in sacris 505. 40 & Aurora ἀργυρία 252. 35
Thyreus 232. 15 Tilphos Arcitenens deus 241. 13 506. 51 (tor 70. 20 aurea 251. 30
sius 242. 26. Toxopho- arctos stella 176. 48 Aruspicij discipline inuē- Aurora crocea 252. 26
rus 241. 15 Tragiopus 243. ἀρτοπόπος quid 360. 14 Ascolia festa quæ & unde κροκόπειρος 252. 26.
6 Triopiopus 220. 38 Arculus deus arcariū 52. 24. 481. 18 & 519. 9 χρυσόθρονος 252. 33
Apol. Sotiatas & Sotiatas Areopagū iudiciū 306. 36 Asia nympba 177. 33 Αὐρ. ἱερὰ φέρει 252. 30 ἱερὰ
244. 16 ἀρτιγῶν & ἱερὰ quid differāt Asinus pro Api deus datus ποσειδῶν 252. 45 ἱερὰ 252. 47
Apolinis amicæ & cynæ 27. 18 Aegyptijs ab Ocho 196. 1 Αὐρ. λαμπροφόρος 251. 49
di 213. 3 insignia 213. 11 ἀφ. unde dictus 306. 23 ἀφάλακος quid 518. 9 λαμπροφάνης 252. 51. Lu-
& 2

I N D E X.

ted 252. 20 thius 268. 33 Zagreus 278. 35 feri solita 525. 42
Eubullus 276. 1 E- Bacchi cognominum acro- Bonus deus in Arcadia cul-
uergetes 279. 20 stichis 282. 30 descen- tus 53. 4
276. 16 sus ad inferos 262. 17 si- Boni euētus dei imago, seu
mulachra. ib. 45. templū descriptio 52. 48
Romæ nunc quod 263. 25 Bootes quomodo ad astra
ministri qui 263. 14 relatus 196. 44 (4
Baccho cur mulieres tribu- Boreas uētus 185. 7 et 186.
tæ 264. 41 cur itē cornua bos firda quæ 474. 32
272. 26 quæ offerri soli- Boues quales et quando
ta 518. 40 sacrificio apti 493. 10
Bacchus quid 44. 42 Buxoria 477. 37
Bambyce ciuitas quæ 62. 15 Buxoria quid
Baptisma 471. 45 464. 4
B. Barbuleus 114. 28 (9 Brachmanarum opinio de
Basilea magna mater 146. deo 11. 46
Bassaris 277. 22 Brauron heros 354. 38
Bassus 281. 14 Bāsion 277. 33 Briareus, Hercules 322. 14
88. 36 Bāsion, Iupiter 349. 26 Briaunde dicta 349. 26
Bebo 274. 48 Briseis unde dicta 280. 43
Bendis 345. 16 Bendidia. Britomartis 353. 37
ibid. et 347. 11 Bētrion 354. 11
Beelphegor 111. 36 Bētrion et Bētrion 280. 36
Beelzebub deus muscarum Bētrion 305. 15
47. 7 et 192. 13 Brizo dea insomniorum
Bellona Treffa uirago 314. 305. 12
51 belli dea 312. 30 Bētrion 278. 1
Bellonæ sacerdotæ et sa- Brumalia festa 278. 5
crificia 314. 5 effigies. ib. Brutorum Rom. moneta
(litū) 528. 37 38. 16
Bellonæ quid immolari so- Bubastia 368. 17
Bellum indicendi formula Bubona dea boum 55. 50
486. 21 Bucolici carminis inuētio
40
Belus, Hercules 316. 45 356. 37 (40
Belus deus, et eius historia Budæus reprehēsus 444.
110. 32 Budæi emendatio in Qui-
Beli responsum Seuero Im- dio dubia 41. 12
peratoris datum 111. 23 Bupalus primus fortunæ
Beneficium, deus 53. 21 effictor 439. 11
Berecynthia mater 143. Busiris opp. unde sic ap-
(111. 9 pellatum 193. 24
Berosus author suspectus Buxus Veneri ingrata
374. 5
C
Abiri dei qui 22. 17
et quot. ibid. 26
Caca dea Caci soror 40. 17
Caducei cur duob. draconi- bus implicati fingantur
292. 17 (186. 5
Cæcias uentus 185. 42 et
Cæcias deus 36. 1 eius ima- go. ibid. 13
Callirhoe 276. 7
Callisthenes, Aristotelis al- ditor 462. 29
Callistho 462. 29
Callistho

I N D E X.

Callistho nympha 176. 47 templum 180. 12 Ceres Hermionensis 408.
Calumnia dea à quib. culta 108. 38 32. Homoloia 410. 7
et eius imaginis descri- Catis deus qui, et unde sic Ceres Legifera 411. 27 Leu-
ptio 37. 4 dictus 51. 48 cippus 413. 23 Libyssa 41. 51
Cäbyses in Aegypto tēplū Catharmos 471. 10 415. 38 Lustia 413. 5
Cäbironū destruit 22. 23 Cato eludis Floralibus abi- Ceres Mallophorus 411. 9
Camillus tēplū Iunoni Re- re iussus 42. 6 Melena 413. 13 Mi-
ginæ dedicauit 119. 25 Catōis locus in abligurito- lesia 409. 41 Monta-
Camillus, nāmidor quid re bonorū 55. 39 locus ex- na 415. 52 Mycalesia
298. 14 (501. 8 positus 304. 49 et 465. 29 415. 46 Mysia 412. 30
Camilli flaminum ministri Catulli locus emēdat. 387. Ceres Ompnia 410. 51
nāmidor, nāmidor 130. 49 45 expositus 47. 40 et Ceres Patrensis 415. 24 Pe-
Canariū auguriū 520. 47 414. 51 uariē lectū 339. 16 lasgis 409. 7
Candaules 98. 28 Catumeum 506. 33 1 wotūphos 409. 20 Pro-
Canis albus, symbolū fidei Cäuiares uel Cäuariae ho- Chthonia sacra 412. 20
29. 34 stie quæ 466. 50 409. 51 Chytri festum 480. 29
Canes Hecate tributū 348. Cea insula 100. 13 Ceres Rarias 409. 44 Chytrinda ludus. ibid. 37
47 crucifigi soliti ubi 52. Cecrops diphyes dictus Rubicunda 408. 25 Cicero Platonis opinionē
9 (bitum) 517. 12 117. 23 primus in Græcia de dijs imitatus 11. 6
Canistrū in sacrificio adhi- religionis autor 7. 44 Ciferā 410. 27 Sty- Cicerois locus uariē lectus
Canopus deus 65. 5 Cecropis filia 342. 34 ritis 409. 39 260. 42 et 270. 7 et 297.
Cäpacia 334. 22 Celebritas, Solis filia 13. 39 Ceres Tedifera 410. 13 The-
Capitolium quando cōdi- Celeno 206. 39 Thermesia 412. 10 The-
tum, et quoties insensum Cenchrea 162. 49 smophoros 411. 25
79. 18 Cerastra furia 204. 35 Ceres Zōdopos 408. 40 153. 38 (315. 3
Capnomantes qui 508. 10 Cerberus Meduseum mon- Cereris effigies 407. 16 Cic. prouerbiū expositum
Caprotinae nonæ 122. 17 strum 210. 18 in Cereris sacris uinū non cinis immobilis contra
Caprotinae 473. 50 Cerealia 473. 4 semper libare licitum 123. 33
Carpathos 165. 38 Ceremonia unde dicta 5. 39 494. 4. 51 (Solita 522. 3 Circe soror Medæ 348. 2
Cardea, dea cardinib. præ- Ceremonia quid 463. 31 Cereri sacra ex quib. fieri Circenses 158. 37
posita 55. 25 (99. 43 Ceres, et eius historia Circius uētus ab Augusto
Caria, Chrysaoris dicta 406. 29 monia accepta 149. 14 Circius cultus 185. 3
Carmenita dea, Themis Ceres dea ex quinta regio- Cerealia 410. 33 Afri- Circumcisio 471. 45
432. 27. 48 ne cæli 13. 38 cana 415. 30 ἀγλαϊκάρτος Cerealia 261. 25
Carmenalia 474. 23 Ceres Achea 410. 33 Afri- Cestus Veneris 373. 37 Clarigatio quid 487. 5
Carmelus deus et mons cana 415. 30 ἀγλαϊκάρτος 413. 26 agricolarū dea 18. Clarus urbs et mōs 231. 31
61. 34 Cerna dea antiquis Roma 34 Aliteria 410. 9 ἀλοιο dictus 45. 42 Claudia uirgo Vestalis
Carna sacra 237. 11 410. 47 ἀναξιδ' ἄγος et ἀνα- 292. 7 142. 47
Carnaria 356. 47 σιδ' ἄγος 408. 38 Chalazopylaces qui olim Claudiani locus 129. 8
Cassandra templum in Ita- Ceres bōdopos 408. 39 462. 17 et 447. 46
lia 150. 35 (98. 47 ceres caberia 409. 35 καρ- Chamus Aegyptiorū deus Cleanthis aſij Stoici opi-
Cassius Iupiter, mons, urbs πορόπος 413. 25 catinesis 7. 6 nio de deo 10. 2
Cass. Brutus fame necatus 408. 2 chaimyna 415. 15 Chaus descriptio 151. 3 Clementia dea à quib. cul-
344. 1 409. 14 (4 415. 47 Charites 402. 36 Cleobis 125. 36
Castalius fons 258. 30 ceres Jadaſyos 410. 13 deser- Charō deus infernus 209. Cleomedes athleta pro-
Castimonia in sacrific. ue- ceres Eleufinia 413. 28 cū 48 portitor, nauita, Por- deo cultus 66. 1
terum lege sancita 497. thmeus 210. 10 Cleostratus serpentimmo-
25. inde (35 ilas 409. 18 Ennæa 407. latus 101. 17
Castor Hippodamus 179. Ἴπποκλῆς 410. 43 Erin- χάρμα apud Celenā 80. 20
Castores Amiclaei 183. 15 nyis 412. 41 Eualofia Charbas uentus 186. 4 Cloacina dea quæ 55. 31
Apheterij 183. 12 Ἐπιφθῆ 410. 43 Euchloos 408. Charybdis 168. 38 Clotho 202. 3
182. 25 26 Chernips in sacris quid κνήβη 380. 52
Castorum historia 179. 22 ceres flaua 408. 21 fru- 500. 42 κνίσσα et κνισσάριον quid
ædes olim, nūc D. Cosmi gifera 408. 38 χλιδάριον 477. 29 507. 28

I N D E X.

coccyx mons, cuculus Iu. coryphasia 328. 34 unde dicta 135. 3 à quibus Dagon, Aegyptiorū deus piter 117. 47 cotys dea 291. 37 dea facta 8. 46 7. 6 103. 40 cocytus 211. 26 cottytia festa 478. 40 cybele Atheniē. 173. 30 dea Damia dea, & eius histo- cœlibaris hasta 122. 33 cotyto 201. 16 turrata 144. 44 enthea 66. 4 Cœlij calcagninij obitus 389. 39 138. 6 Isodroma 144. 40 Damnaneus Idæus 24. 22 212. 16 (7. 11 ηραδ αίθερ 309. 16 cyb. mater Phrygia 145. Daps quomodo faciēda cœli primus atlātū de9 272. 50 20 montana 142. 30 my- cœlum à quib. in XVI re- cremona quando exiſta 144. 34 Pa Daulis nympa 177. 6 giones diuisum 13. 21 53. 50 gdonia mater 145. 12 Pa Dayyan dei nomē 4. 24 cœli filij qui dicti 8. 23 crenis nympa 177. 8 cyb. p. 1019 138. 8 Dea Appiades quæ, & cœna unde dicta 481. 8 crephagenetus deus The- cybele 144. 44 quot 21. 26 materæ quæ collina dea 41. 15 beorum 68. 26 turrigera 134. 50 et 135. 22 21. 8 potniades seu mana collucare quid 454. 28 cretenſes unde Telchines 21. 50 cybele templū 142. 31 my Dea Syriae sacra 515. 40 colūbæ aues Veneris 124. 14 Saturnus 137. 28 Decima cur Herculi data cōmentaculū quid 498. 19 131. 27 (14 cybelæ de quibus sacrificia 521. 30 (Ro. 484. 48 comus deus conuiuiorum crotonis urbis ambitus 121. tum 525. 14 Decij deuotio pro exercitu 46. 28 cybele cybelæ dea dicatus cyclopes Vulcani ministri 406. 40 concordia dea, et eius cul- cucubula (135. 11 400. 24 dēpar 132. 23 tus qualis 31. 36 cululli in sacris qui 525. 29 cyllenius ignis 293. 26 dēpar 390. 30 confarreatio 487. 31 cumina dea quæ 48. 15 400. 39 Delos inf. 216. 31 compitalia 424. 19 462. 7 291. 40 Delphicum oraculū quin- 473. 34 (64. 17 cupido aliger 394. 25 211. 19 quies destructū ac restau- conſulſus deus obſcœnus 355. 17 Anteros cymachiū terræ motu sub- ratum 220. 20 conſentes dei in prima par 395. 47 aquis obruta 163. 47 Delphinus 218. 20 te cœli 13. 26 422. 28 cup. cæcus 395. 38 cau cymothoe 172. 8 Delubrum 454. 50 consentia sacra 17. 50 nius 395. 13 cynocephalus 301. 20 unde dicta 406. 30 conſpolium 506. 33 cup. Harpys 394. 44 Ge- cynosarges Athenis unde 522. 19 conſualia 473. 37 et 138. 37 minus 394. 34 multiceps sic dictus 317. 51 Democriti de deo opinio cōſus à Neptuno alius 159. 393. 27 394. 6 cynosura quæ 300. 12 9. 17 (448. 28 27 (uſum 159. 27 Phae- cynthius Io. Bapt. Gyrat- Demosthenis loc. emēdat. conſi templum à L. Greg. nes 394. 47 pharetratus dus profeſſor Ferrariæ Deois, proſerpina 199. 51 cōſumeliæ ſanum Athenis 395. 3 395. 1 212. 18 Depellentes dij qui 25. 26 39. 51 394. 20 143. 51 depeſta in ſacris poculum nō 363. 7 Sagittarius 394. 29 San- cynthus inf. 216. 34 495. 41 Diſpatellarij unde ſic di- cti 20. 23 penates 94. 49 422. 35 pere- grini ſeu 422. 35 ab Athe- niſibus etiā tulti 17. 27 Dij ſalutigeri qui 35. 25 ſelecti 19. 49 nō iſdem qui conſentes 20. 2 Semones 20. 5 ſumanes 20. 28 Dij Topici qui 61. 1 Tu- telares qui 40. 29 Dij in ſingulis mēbris qui crediti 15. 40 dij nullis cognominib. cul- ti apud Pelafgos 17. 27 Deorum Gentilium diui- ſio ex Martiano Capella 13. 20 ex Varrone. ib. 47 Deorū cognomina à par- uis plerunq; rebus ſum- pta, ut muribus, culici- bus, &c. 228. 51 Deorum inferorum offi- cia uaria 208. 15 Deorum multitudo unde nata 8. 37 origo Græ- cis quādo cognita 8. 31 ſi mulachra cur inſtituta 14. 28 Deum ſolo ſilentio etiam colendum 488. 31 Dij anthelij 232. 9 euter ni qui 19. 41 animales 425. 40 308. 47 dij Cabiri unde ſic dicti 22. 21 certi & incerti 17. 2 cælites 17. 32 ſecūdi. ibid. 35 maiorum gentiū. ibid. 37 minorū gentiū. ibid. 45 cōmunes 308. 50 con- ſentes qui & quot 17 50 curetes qui 22. 48 Dij diuipotes 21. 4 Samothracæ. ibid. Dij emiſſarij qui 25. 18 indigetes 19. 21 Lucrij qui 38. 46 Dij marini 164. 34 40 nixi, præſidentes parientium nixibus 49. 41 nonen ſiles qui et quot 20. 29 inde 253. 14 Dij patellarij unde ſic di- cti 20. 23 penates 94. 49 422. 35 pere- grini ſeu 422. 35 ab Athe- niſibus etiā tulti 17. 27 Dij ſalutigeri qui 35. 25 ſelecti 19. 49 nō iſdem qui conſentes 20. 2 Semones 20. 5 ſumanes 20. 28 Dij Topici qui 61. 1 Tu- telares qui 40. 29 Dij in ſingulis mēbris qui crediti 15. 40 dij nullis cognominib. cul- ti apud Pelafgos 17. 27 Deorum Gentilium diui- ſio ex Martiano Capella 13. 20 ex Varrone. ib. 47 Deorū cognomina à par-

I N D E X.

uis plerunq; rebus ſum- pta, ut muribus, culici- bus, &c. 228. 51 Deorum inferorum offi- cia uaria 208. 15 Deorum multitudo unde nata 8. 37 origo Græ- cis quādo cognita 8. 31 ſi mulachra cur inſtituta 14. 28 Deum ſolo ſilentio etiam colendum 488. 31 Dij anthelij 232. 9 euter ni qui 19. 41 animales 425. 40 308. 47 dij Cabiri unde ſic dicti 22. 21 certi & incerti 17. 2 cælites 17. 32 ſecūdi. ibid. 35 maiorum gentiū. ibid. 37 minorū gentiū. ibid. 45 cōmunes 308. 50 con- ſentes qui & quot 17 50 curetes qui 22. 48 Dij diuipotes 21. 4 Samothracæ. ibid. Dij emiſſarij qui 25. 18 indigetes 19. 21 Lucrij qui 38. 46 Dij marini 164. 34 40 nixi, præſidentes parientium nixibus 49. 41 nonen ſiles qui et quot 20. 29 inde 253. 14 Dij patellarij unde ſic di- cti 20. 23 penates 94. 49 422. 35 pere- grini ſeu 422. 35 ab Athe- niſibus etiā tulti 17. 27 Dij ſalutigeri qui 35. 25 ſelecti 19. 49 nō iſdem qui conſentes 20. 2 Semones 20. 5 ſumanes 20. 28 Dij Topici qui 61. 1 Tu- telares qui 40. 29 Dij in ſingulis mēbris qui crediti 15. 40 dij nullis cognominib. cul- ti apud Pelafgos 17. 27 Deorum Gentilium diui- ſio ex Martiano Capella 13. 20 ex Varrone. ib. 47 Deorū cognomina à par- uis plerunq; rebus ſum- pta, ut muribus, culici- bus, &c. 228. 51 Deorum inferorum offi- cia uaria 208. 15 Deorum multitudo unde nata 8. 37 origo Græ- cis quādo cognita 8. 31 ſi mulachra cur inſtituta 14. 28 Deum ſolo ſilentio etiam colendum 488. 31 Dij anthelij 232. 9 euter ni qui 19. 41 animales 425. 40 308. 47 dij Cabiri unde ſic dicti 22. 21 certi & incerti 17. 2 cælites 17. 32 ſecūdi. ibid. 35 maiorum gentiū. ibid. 37 minorū gentiū. ibid. 45 cōmunes 308. 50 con- ſentes qui & quot 17 50 curetes qui 22. 48 Dij diuipotes 21. 4 Samothracæ. ibid. Dij emiſſarij qui 25. 18 indigetes 19. 21 Lucrij qui 38. 46 Dij marini 164. 34 40 nixi, præſidentes parientium nixibus 49. 41 nonen ſiles qui et quot 20. 29 inde 253. 14 Dij patellarij unde ſic di- cti 20. 23 penates 94. 49 422. 35 pere- grini ſeu 422. 35 ab Athe- niſibus etiā tulti 17. 27 Dij ſalutigeri qui 35. 25 ſelecti 19. 49 nō iſdem qui conſentes 20. 2 Semones 20. 5 ſumanes 20. 28 Dij Topici qui 61. 1 Tu- telares qui 40. 29 Dij in ſingulis mēbris qui crediti 15. 40 dij nullis cognominib. cul- ti apud Pelafgos 17. 27 Deorum Gentilium diui- ſio ex Martiano Capella 13. 20 ex Varrone. ib. 47 Deorū cognomina à par- Eluſia 367. 30 Elymai- tis 364. 25 Enhodia 355. 12 Epheſia 355. 45 353. 31 Euclea 362 fuſcelites 357. 24 458. 1 Gazo- ria 369. 28 Diana hegemon 365. 44 hemereſia 361. 41 Heu- rippa 363. 15 369. 30 hymnia queſtris 369. 30 Icaria 361. 21 Ilithy ia 352. 7 Iphigenia 359. 11 Iſſoria 362. 49 Diana Laphria 355. 33 Leu- tis 366. 6 353. 20 Lu- cina 351. 27 Lycea 564. 18 Lycæotis 366. 18 Lye- dia. Acree 333. 22 Ae- thiopia 363. 23 350. 27 Alpha 360. 51 Amarynthiſ 364. 40 Amphipyros 364. 1 A- phea 355. 23 Aricina 358. 21 Ariſtobula 369. 35 Abſtratea 362. 45 Aſty- rea 367. 52 Auentina 362. 14 Diana Colonia 352. 16 Brauronia 354. 37 Buba- ſtis 368. 9 Califte 362. 12 Cedreatiſ 363. 12 Ca- rryatiſ 356. 33 Cercæa 369. 18 Cheſia 351. 24 Chia 367. 33 chitonia 366. 20 Chryſidia 369. 15 Cnacalyſta 365. 28 Cna- dia 361. 3 coleniſ 366. 37 condyleatiſ 365. 30 cordace 363. 4 cory- phæa 353. 27 369. 4 corythallia 363. 49 364. 10 Diana Taurica 357. 11 Tau- ropolos 359. 30 Thoantea 357. 367. 50 Derriathiſ 351. 14 Dictynna 353. 34 di- dyma 361. 26 diana Virginēſiſ dea 365. 18 Vpiſ 367. 1 Sub dio, quid 364. 11 Elea 368. 24 34 epitheta à uenatione ſumpta 350. 27 dianæ quæ uictima tributa 123. 30 dianæ tres 345. 12 dianaria herba 345. 1 diabatrygia ſacrificia 478. 47 diabolus, dæmonium prin- ceps 419. 3 diagora melij error de deo 2. 12 ſcomma in Her- culem 317. 25 (50 diamaſtigofiſ feſtum 481. 41 diaſtia feſta 481. 41 dino dea 23. 19 dictæus Iupiter unde di- ctus 88. 45 dictamnus cur dianæ dica- ta 352. 18 dictynna 353. 34 didoniſ pater, Aſſyrius 110. 47 genera alogia. ibid. Didymæū oraculū 225. 30 dies 218. 18 dies genialiſ 421. 42 dies præcipuè religioſi qui nam fuerint 208. 50 dieſpiter Iupiter 85. 33 Panagæa 368. 21 Parthe- nie 350. 50 Pelleneæ 361. 33 Pergæa 364. 20 Per- ſia Perſea 363. 28 Pheræa 351. 6 Philomæſta 363. 1 Phyl- lis 363. 45 Pitho 361. 13 Priapina 367. 43 Pyronia 363. 9 Diana Saroniſ 355. 25 Sar- pedonia 368. 49 Sciadi- tiſ 365. 39 Scythica 358. 48 Selafiſta 350. 45 Stymphalia 366. 34 diana Taurica 357. 11 Tau- ropolos 359. 30 Thoantea 357. 367. 50 Derriathiſ 351. 14 Dictynna 353. 34 di- dyma 361. 26 diana Virginēſiſ dea 365. 18 Vpiſ 367. 1 Sub dio, quid 364. 11 Elea 368. 24 34 diræ

I N D E X.

Gratiæ decentes 404. 43 Hecata uictima quæ tri-
Eteocleæ 402. 43 Or- bui solita 124. 15
chomeniæ sorores 404. hederæ ἀχαρνίτις 281. 2 Bac
49 ἠαφθίωι 404. 40 cho cur sacra 269. 1
ἠαφθίωι 404. 47 Helenæ mater quæ 180. 41
Gratiæ quot 403. 13 Helenophoria 479. 11
Gratilla 506. 33 Heliades 243. 52
L. Gregorij hendecasylla Helicon 256. 36
bum in spectacula à suo Heliogabali dei historia
Duce edita 153. 15 68. 6
Greg. Nazianzeni locus Helice nympa 176. 23
corrigenus 47. 1 Helice terræ motu consci-
guttus poculum 495. 45 sa 161. 35
ἠέλιος quid 319. 7 Hellotia festa 333. 31
ἠερακίδης ὀπίθιοι 240. 15 Heraclidis Pontici opinio
gythei urbs Lacon. 102. 51 de Deo 12. 6. item Hera-
Hæreses huius tēporis in cliti 9. 37 (28
religione & re literaria Heræus Lycaonis F. 275.
quæ 450. 30 (170. 23 Hercules ἀδάμαστος 324. 11
Hamadryades 169. 21. & addephagus 320. 33 Ae-
Hannu Iupiter 105. 41 gyptius 320. 21 αἰθιόμοσ
Hannum, Dei nomē 4. 25 ποτ 324. 10 Alcides 317.
Harpyiæ 206. 35. ἠαρ- 14 Alexicacos 322. 33 Am-
ἠάρυιαι 207. 31 canes lo- phitroniades 317. 43
uis 207. 10 diræ 207. 38 Astrologus 321. 27
Harpoocrates deus silentij Herc. Buphagus 320. 33
apud Aegyptios 57. 52 Buraicus 318. 10
hasta ueterum regum dia- Hercules ἠαδάμιμος 320. 5
dema 72. 52 Canopiis 320. 21 ἠαφθίωι
haruga hostia 466. 481 ἠαρ 324. 10 ἠαδμιοναφθίωι
Haruspiciæ inuentor, Ta 323. 4 Charopus 322. 51
ges 69. 50 Ceramynthes 322. 49 ἠαδ
Hebe ἠαλλίωι 325. 41 δαρῶν ἠαρὶ πάλωι 323. 17
ἠεουσιφωσι 325. 37 cele- Clauiger 323. 15 Conopæ
stis 325. 9 Hercules uxor us 229. 2 Conopion 320.
324. 20 inde. Iunonia cur 18 custos 321. 30 Cynofar
dicta 324. 38 ἠαυδοφωσι ges 317. 49
325. 46 ἠαυδοφωσι 325. 49 Herc. Dorfanus 318. 38
49 pulchra & formosa dux optimus 317. 4
325. 8 Herc. Edessæus 324. 12 ἠαρ
Hebo deus 274. 40 ἠαυάτωι 323. 12 falsiparēs
Hebræorū insanū commē 317. 46
tū, de septuaginta duobus Herc. Heros 317. 19 Hip-
Dei nominib. 4. 30 inde. podotes 322. 17 Gadita-
Hecate 103. 45 Hecatō nus 323. 34 Gyllius 319. 5
be, sacrificium 125. 13 & Hercules, Idæus dactylus
477. 13 24. 17 & 319. 12 Index
hecatombæus Iup. 91 Ipo 320. 1 inuictus 319. 50 Ipo-
cate 347. 19 Perseis cur stonus 320. 16
dicta. ibid. ἠαυάτωι ib. 39 Hermolai Barbari error
ἠαρμῶ 349. 27 ἠαυοσφῶι 322. 25 melampygos 321.
124. 20 ἠαυοσφῶι 349. 8 melius 319. 22 monœ-
20 ἠαρμῶι 348. 30 terge- cus 321. 20 musagetes 320.
mina & triceps 348. 12 375. 19
ἠαρμῶι & ἠαρμῶι 348. 12 50 nemeæus 323. 25
Herc. Eteus 323. 20 Ogmio 12. 19 & 18. 49
Herc. Olunarius 322. 28
Herc. Palæmon 322. 44
Pamphagus 320. 35 ἠαυοσφῶι
ἠαυοσφῶι 324. 11 ἠαυοσφῶι
319. 17 Herc. philoso-
phus 316. 50 polyphagus
320. 33 polyphron 323. 30
prodicius 318. 48 ἠαυοσφῶι
ἠαυοσφῶι 322. 30
Herc. rhinocolustes 322. 22
Sæctus 321. 33 sol 316. 49
Herc. ἠαυοσφῶι 323. 5 Tha-
sius 318. 16 Tyrynthius
heros 317. 39 ἠαυοσφῶι
ἠαυοσφῶι 323. 7 Triūphalis 324.
25 Tyrius 318. 24 Victor
319. 36 à suis sacris mulie-
res arcet 142. 13
Hieroni Siciliæ tyranno
quid responderit Simo-
nides de Deo 13. 4
D. Hieronymi locus corru-
ptus 405. 26
Hilaria 473. 12
Hippocratia festa 159. 5
Hippona dea equorū 46.
13 & 20. 27
Hirpini populi 191. 39
hirundines Penatibus cha-
ri 423. 31
Hoc age, clamari solitum
in sacrificijs 489. 16
holocaustū quid 465. 21
Homerus quædiu ante ue-
rodotum fuerit 8. 33
Homoloia porta Thebis
101. 2
Honorificatiōes cur ca-
put aperiebant 26. 48
Honorū diuinorum achu-
manorū differentia 461.
Hora dea 325. 1 (30
Horatij hymnus edificus
290. 2 locus expositus 52.
28 et 78. 10. 153. 35. 386. 28
431. 10. 439. 25. 470. 30
Horta dea, uxor Romuli,
& unde sic dicta. 51. 38
Horus Aegyptijs quis
284. 22 (370. 3
Horus Apollo 229. 13
hospitalis Iup. summa reli-
gione cultus 95. 38
hostia aliena alius deus nō
placatur 49. 3
hostia

I N D E X.

hostia animalis quæ 490. 153. 46 ἠαυοσφῶι 154.
49 maxima 442. 8 per- 40 quadrifrons 152.
festa 507. 10 Inachus 370. 42
Hostia unde dicta 464. 31 Inarculus 458. 13
hostiæ mactandæ ritus 42 Quirinus 154. 27
503. 2 & 504. 22 Inaugurare 455. 39
hostiæ auratæ immolari Incedo uerbum
solitæ 499. 44 Inchoare, uerbum sacro-
dendi ratio 154. 14 Incubo morbus 426. 10 (19
hostiæ eximie quæ 466. Iano quibus de reb. sacra
25 præcidanæ 46. 5. 25 fieri solita 526. 9 (25
succidanæ ibid. 45. 1 Iani, numero plurali 153. 19. 21
hostiæ quō an pura essent Iani Pannonij error 124. 19. 21
exploratæ 493. 25 quō Iani Pannonij error 124. 19. 21
legi solitæ 492. 16 Iasius 24. 17. et 407. 30
hostiarum genera quot Icmeus Iupiter 100. 7
467. 32. 490. 45 Inachus 370. 42
hostilina dea 41. 31 Inarculus 458. 13
hostire ueterib. quæ 41. 32 Inchoare, uerbum sacro-
hyacinthia festa 481. 26 Idaeæ mater 142. 20
hyades 174. 52 Idaeæ dactyli qui 24. 10
hye & hyeris 269. 21 Idaeæ dactyli quinque 319.
hyses, deus xenicus 17. 30 Idaeæ dactyli quinque 319.
hygeia dea à Græcis cūl- Idas 24. 17
ta 35. 23 eius simula- Idothea 165. 11
chrum 251. 19 Inuidia dea, & eius imagi-
hygini codex ab Arno- Apollinē 215. 25 (407. 3
bio diffentiones 262. 37 Inuus dolores 168. 1
hyle quid 427. 51 Inuus Cerealib. indictū Inuus 433. 35
thymenæi historia 128. 1 Inuus Cerealib. indictū Inuus 433. 35
hymni in sacris cantari so- Iesu nomen tetragram- 359. 11
liti 509. 3 Iesu nomen tetragram- 359. 11
hypatos urbs 101. 28 (48 Iphigenia in Tauris quæ
hypocaustria sacra 481. Iphigenia in Tauris quæ
hyperion 146. 11 Iphigenia in Tauris quæ
229. 45 (477. 51 Iphigenia in Tauris quæ
ἠαυοσφῶι sacra 124. 31 Iphigenia in Tauris quæ
I 320. 17
Iacchus 271. 9 Iphigenia in Tauris quæ
Iadalboth 71. 34 Iphigenia in Tauris quæ
ianuæ unde dicta 153. 30 Iphigenia in Tauris quæ
Iambe carminis iambici Iphigenia in Tauris quæ
inuentrix 409. 28 Iphigenia in Tauris quæ
Ianus qua parte cœli Iphigenia in Tauris quæ
situs 13. 27 cur in sacri- Iphigenia in Tauris quæ
ficijs primus inuocari Iphigenia in Tauris quæ
solitum 508. 27 Iphigenia in Tauris quæ
solitus 452. 7 (152. 4 Iphigenia in Tauris quæ
Ianus bifrons & biceps Iphigenia in Tauris quæ
Cōsuius 153. 46 et 154. 25 Iphigenia in Tauris quæ
clauiger 153. 45 clusius Iphigenia in Tauris quæ
153. 46 geminus 152. 10 Iphigenia in Tauris quæ
Ianus Iunonius 153. 7 & Iphigenia in Tauris quæ
154. 29 Iphigenia in Tauris quæ
Ianus Latij rex 150. 48 Iphigenia in Tauris quæ
matutinus 154. 34 pa- Iphigenia in Tauris quæ
ter 154. 39 Patulcius 39. 51
Inachus 370. 42
Inarculus 458. 13
Inaugurare 455. 39
Incedo uerbum
Inchoare, uerbum sacro-
Incubo morbus 426. 10 (19
Indi arborū cultores 72.
Indigetes dij qui, & unde
Iudices inferorū 210. 35
Iudicia de securi & alijs
Iunoni Italia Saturnia dicta 131.
Ithyphallus 285. 11
Itōn opp. 338. 38
Iudæorum de deis sente-
tia, seu theologia 7. 28
Iul. Pollucis locus malē
uersus 360. 24
Iunius Aquila 274. 33
Iuno dea, tellus et ær cre-
dita 115. 1 eiusdem sta-
tuæ et imagines. ib. 13 qua
parte cœli sita 13. 30
Iuno acrea 126. 15
Iuno amonia 127. 21
Iuno anthia 125.
Iuno argiua 127. 50
Iuno auerna 199. 45
Iuno bona 119. 18
Iuno Calendaris 121. 38
Iuno Candrena 126. 42
Iuno protina 121. 51
Iuno curis 122. 27
Iuno Citheronia 126.
Iuno Cypra 127. 30
Iuno Dirphya 126. 30 (26
domiduca 56. 29 et 118.
Iuno egeria 116. 46
Iuno Hoplosmia 126. 4
Iuno Imbrasia 124. 49 et
125. 6
Iuno inferna 187. 47 et
199. 46
Iuno Ipnusia 126. 39
Iuno Iacimia 123. 7
Iuno Iacimia 123. 7

I N D E X.

Lucina 116. 17. 351. 3. Iuno magna 119. 6 matuta 121. 24 moneta 120. 21 Iuno Natalis 116. 38 nouella 121. 35 Iuno opigena 116. 37 Iuno Pelasgia 125. 26 Pharygea 126. 25 Populona 118. 50 profunda 129. 46 profymna 125. 38 Iuno regina 119. 21 rhe-scythis 127. 4. 6. 235. 22 Iuno Samia 124. 43 soci-gena 118. 48 Sospita 121. 3 Stygia 129. 45 Iuno Telchinea 124. 6. 127. 26 telea 117. 31 Tropaea 123. 3 Iuno unxia 118. 32 Zeuxi-dia 122. 52 Zygia 117. 4 Iunonis nutrices tres 125. 41 cognomina triplicia 118. 12 Iunoni quo animali sacri-ficatum 513. 39 Iupiter in prima parte coeli regnans 13. 24 unde sic dictus 74. 17 a quibus Deus factus 8. 49 cur oliua coronari solitus 77. 1 Iupiter abretanus 113. 12 adultus 87. 51 Aegyptius 91. 16 Aetneus 109. 45 Aeneſius 104. 3. 108. 7 Aeneſius 108. 21 Aeneſius 89. 31 Aeneſius 108. 16 Aeneſius 81. 4 Aeneſius 80. 30 Aeneſius 114. 16. 19 Aeneſius 85. 28 altissimus 100. 45 altius 94. 6 alumnus 88. 26 alyſius 90. 47 ambullius 102. 46 ammon 104. 51 an-thefimus 101. 50 auxurus 106. 7 auxurus 97. 18 auxurus 86. 16 aphe-sius 102. 35 auxurus 4. 7

nans et fulgens 80. 33 Triphylus 99. 5 Tro-paeuchus 81. 50 Tro-phonius 98. 5 Vedius 87. 20 Velfurus 113. 18 Victor 78. 12 uimicus 87. 11 ultor 88. 25 Iouis cognomina seu epi-theta 77. 10 inde. no-mina Graeca monosylla-ba quot 88. 34 filij qui dicti 8. 16 insolentia 97. 6 potentia quanta 74. 37 inde. simulachra uaria 75. 45 inde. tem-plum ab Adriano Athe-nis structum 102. 29 Iouis Fidiij simulachru 84. 49 Ioui quae animalia immo-lari solita 517. 17 unde tot templa constituta sint 8. 1 Ioues trecenti 224. 74. 21 inde iuramenta amatum irri-ta 374. 7 Rhadamantia qualia 210. 48 iurandi formula in sanc-tis foederibus 83. 46 in Ius uocandi auris uellu-catione mos 15. 50 Iusticia dea, et eius nomi-na ac cultus 28. 18 Iusticia imago 28. 33 Iustimani locus expositus 386. 36 Iustini historici locus eme-datus 64. 2 Iuturna nympha 51. 15 Iuuenalis locus expositus 46. 17 Iuuenalis locus expositus 23. 294. 3 Iuuentas dea cur nulli ce-dere dicta 45. 12 Iuuentas Ioui no cedit 325. 15 eius effigies. ibid. 18 Iuuentatis ades 325. 32 Iynx 279. 2 Labre Lydis quid 98. 32 Lacedaemoniorum dij ferè armati, et cur 15. 2 Lachesis 202. 4 Lactantij error 273. 50 Lactantij locus castigatus. ibid. locus correctus 189. 52 inde Lactantij in vi Theb. lo-cus correctus 413. 2 Lactucina dea 41. 23 Laidis forma Graeciae per-nicioſa 379. 20 monu-mentum 385. 23. 37 lampadū celebritas 480. 40 Lampridij locus exposi-tus 51. 29 emendatus 61. 49 Lamia 350. 8 Lamiae, demones 430. 16 lamiarum figura 430. 29 lamiae uocabuli alia signi-ficata 431. 1 inde Laperſa Caſtores 183. 1 Laphystius Iupiter 97. 42 mons. ibid. 52 Bacchus 98. 3 Lar militaris in secunda parte coeli 13. 29 coele-stis. ibid. 36 Lares 209. 14 inde. 423. 35 et 424. 22 Lares dij qua parte coeli sint 13. 27 Larium figura 423. 37 lararium 425. 18 lararia antiquorum dupli-cia ibid. 25 Larentiam ac Laurentia unam fuisse 42. 26 Larissa opp. 107. 40 Larua 209. 16 Laruae Varroni qui 12. 19 Larunda fabula 423. 47 Lastaurus 274. 30 Latina ferie quae, et un-de dicta 82. 12 et 472. 23 Lateranus deus 52. 16 Latiar 472. 32 Latium unde dictu 131. 14 Latona seu Latona 369. 46

I N D E X.

cur diduuarionis dicta 369. 48 Theologis quid 5. 49 Lauerna dea furum 52. 25 Lauinium pro Lauuium falso scriptum 121. 20 Laurentinalia 474. 8 laurus pro uictoria 314. 47 Lautia, quid 95. 52 F. Leander Bononiens. Li-lij Greg. amicus 124. 34 Legeſta sacrif. 125. 24 lecta hostiae 504. 5 lectiſterna quae 482. 20 et 483. 1 Lema quid 133. 22 Lemnus crebris fulminib. acta 399. 31 Lemnus mater deum 147. 7 Lemures 209. 13 inde lemuria 473. 14 lemuria quae 513. 16 Lenae Bacchae 267. 32 Leocorium 405. 25 Legeſta 241. 27 Lethe fluuius 211. 42 Leuana dea quae 48. 17 Leucippi de rerum pri-mordio sententia 10. 34 Leucothea 167. 50 Leucothoe dea quae 56. 34 lex Athenis de lupis occi-dendis 218. 16 Babylo-niorum execranda 375. 21 Platonis de terminis 95. 40 de sorore ducen-da in uxorem 273. 47 Legeſta 342. 7 Legeſta 205. 48 Libare 503. 31 libatio quibus uerbis fieri solita 495. 35 in funera lib. duabus rebus facta 513. 50 Libertina dea quae 49. 33 Liberalia festa 473. 21 Liber, agriculturalum deus 18. 34 cur Panhellimos dictus 102. 40 Libera, Venus 265. 1 Libera, Proserpina 198. 50 et 200. 4 libri elephantini Roma-norum 134. 6 lintei 128. 46 Libertas dea a quibus cul-ta 38. 1 Libethra opp. 258. 6 Libitinam uitare 386. 28 Libs uentus 185. 43 licens quid 475 Lilius Greg. Gyrald. iam senex hoc opus scribit 1. 13 familiaris Leoni, A-driano et Clementi pon-tificibus 130. 23 sacris Christi initiatus 4. 46 saepe ad fontem Iuturnā descendere solitus 178. 36 morbo articulari co-tinuae afflictus 74. 9 quem Deum profitea-tur 2. 14 Limentinus deus liminib. praefes datus 55. 23 limus 498. 13 Lintea, Iouis Icesij filiae 55. 6 literae laureatae 314. 49 litare uolentium mos 362. 38 et 503. 31 Lintea 66. 15 Liuji locus emendatus 20. 29 uari lectus 35. 9 correctus 55. 34 et 442. 33 et 333. 23 et 347. 12 Lolliorum familia nobilis 287. 27 Longaues 347. 7 Longaues 506. 22 Lotus nympha 177. 38 Lua dea 357. 10 Lucani locus expof. 206. 9 et 506. 3 Lucaria festa 475. 58 Luciani locus expositus 465. 15 Lucullus primus felicita-ti adem construit 37. 36 luci unde sic dicti 454. 20 ludi Apollinares 216. 12 compitalij 424. 5 Flo-rales qui 42. 4 magni seu Romani 158. 38 Te-rentini 511. 38 Luna dea, et unde dicta 346. 7 et 146. 12 Solis filia

I N D E X

filia 346.50 Luna uictima que tributa 124.1 Lunus deus 346.39 Lupercalia 121.47 unde dicta. ib. 474.35 unde dicta. ib. 475. 29 Lupercus 435.51 lupus Apollini sacer 218. 22 cur Marti dicatus 307.25 Lustralia sacra 469.34 Lustria festa 476.9 lustrandi arua ritus 468. 35 lux unde dicta 217.37 Lycæonia inf. 248.48 Lycæonis fabula 104.19 Lycobas annus 218.30 Lycophos 217.36 Lycorea opp. 110.4 Lycus 23.46 λυγρός 354.31 Lympba syluestris dea ex quarta cœli regione 13. 35 dea agricolarū 18.39 λυσιος θεοί 25.23 λυσιωδοί qui 25.33 Lysizona Diana 47.39 Lysia dea 205.2 M A, Bellona 314.47 Macaria Herculis filia pro Atheniensi repub. morti deuota 37.48 μακάρια, dei nomen 4.23 Macrobij locus elucidatus 270.25 mactare, uerbum factorū 498.34 mæmacteron mensis quintus Atheniens. 94.36 Meonia, Lydia 266.34 magna mater 136.30 μάγνη μήτρα dicta 140.25 metragyrites 144.18 Maia 140.40 μάια eius sint 42.15 μάλας, eius deriuata 110.13 μάλας 411.11 malum Punicum unde natum 136.39 mala Punica cœcordie signum 32.45 Manters 309.27 Mammon deus 192.16 μάμμων 197.34 manalis lapis, ostium orci 208.32 Manasses rex quinqueformis 152.50 mandragoritis 113.10 manes dij 208.27 Mania, Lariū mater 423. 43 μάνια 424.3 Manichæorum de Deo opinio 227.38 Maphronio insidiatori clemēs est Hercules Feruarie dux 34.32 Marcellini locus dubius 196.9 correptus 112.203 M. Marcellus templū Honoris renouauit 33.52 Mare ἀγέρονος 36 πάλαι φλοισβος 157.36 Ma Rhea 147.22 Marica dea 70.37 marisforium 83.30 Maro quid 291.4 Marpeffa mulier 310.50 Mars, seu Μανως, eius Mers deus 306.23 quæ parte cœli sedem habet 13.29 à quibus deus factus 8.43 Mars ἀδολάμκος 312.2 ἀλλοπρόσωλλος 309.43 μάκξ 310.31 Aphneus 310.35 armiger 311.15 βασιλεύς 310.30 bellipotens 311.14 Bisultor 310.23 βελύπιος 311.37 βευσάρματος 311.38 βροχουτόνος 311.49 βροχουτόνος 311.44 Mars cæcus 309.47 μάρτιος 312.3 χαλκώσσις 311.34 χυσοάρματος 311.40 χυσοπήληξ 311.42 communis 308.28 κορυθαίολος et Corythia 311.18 Enyalius 310.5 Geticus 311.10 Γραδίους 309.9 Gynaecothœas 310.50 αἰμοχάτης 311.28 Hesus 311.5 δαλοχάρης 311.15 ὑπερμεγέθης 312.3 μεγαδόνος 312.4 μάμα

Meditrina, dea medendi 50.34 mediusfidius quid significet 322.2 Megera Tartarea 207. 42 205.24 megalesia, ludī 143.35 472.47 μέγαρα 456.2 melampygos locus 322.18 Melanthus Meisenius 267.39 Melthratus 323.19 Melia nympba 172.29 melinoe 177.51 Melissa, Melisei F. matris sacerdos 7. 50 Melisseus primus in Creta religionis autor 7.49 meliseus Iuppiter 94.25 melitta 169.9 Mellona dea quæ 40.50 mēbris singulis quos deos tribuerint Ethnici 15. 40 16 seq. Memnon 252.2 Mena, dea menstruorum 50.7 Mendes, Pan 435.40 Menestratus, thoracis enei inuentor 101.20 Mens dea à quibus culta 27.50 mensæ sacre 461.29 mensis Delphinus 219.35 mensib. singulis deus preses tributus 13.10 Meon rex 135.42 Mephitis, dea tetri odoris 58.49 mercaturæ deus 289.21 Mercurius sermonis deus, eius unde dictus 288.1 idem malè Cynosurius à quibusdā dictus 300. 11 Acacesius 293.1 Atlantides 299.44 ἀγώνιος 296.42 ἀγροάτης 296.18 ales, eius alipes 299.36 Alychmius 300.16 ἀλυχμύτης 294. 32 ἀγγελος θεῶν 292. 32 Anubis 300.45 Ἄνους, eius puer 291. 44 ἀργεφόντης 294. 29 caducifer 291.48 Casmillus 298.4 ἱεὸς δέμπερος et ἱεὸς δῶρος 299.4 λῆρυξ θεῶν 292.4 χαριδόσιος 299. 46 χθόνιος 296.49 297.3 ἱεὸς 290.15 ἱερωφῶρος 297.22 χυσοάρματος 292.42 Cyllenius 291.25 δισκονος 292. 38 δισκίπορος 297.42 ἐπιλωποιδός 302.13 ἐμπολάος 298.50 ἑπίβιος 298.29 ἐνάγγελος 292.37 γαλιέγκωρ 300.4 Gorgon 343.23 Harpedophorus 295. 22 ἡγεμόνιος 298.46 Hodius 298.39 Μαίηγενά 299.44 ἡμαλεούλιος 293.31 ἡυλοσείος 298.27 Nomius 299.13 Monacriates 297.39 παιδονόμος 300.27 Parammon 299.28 Persæus 300.33 περσίδης 300.8 Phylæsius 300.27 φηλαίσιος 296. 50 Pofygius 297.51 πρόμαχος 297.50 Pronaus 297.36 Propyleus 297.34 πρόπυλός 299.52 πρλωποιδός 290.26 πωλάος 296.45 σφλωσάγωγος 299.32 Strophæus 295.24 ταμίης τῶν ψυχῶν 296.48 Τεγεαεύς 299.40 τετραγόνιος 293.33 τεισμύγιος 301.45 Tropheonius 301.38 Mercurij uirga 292.22 imago 289.216 290.21 cur alata 288. 12 Mercurio cur gallus tributus 290.48 quæ immolari solita 520.3 Mercurij quinq; quatuor 288.19 Reschias 2.31 Metagetnia sacra 479.32 μεταγέτνια calumnie pēdisseua 37.26 Metis, Minervæ mater 328.8

I N D E X

τὰ μύθεα 378.48 (50 μυλοσφαγία, festa 477. 144.18 μίσηγύς 144.18 Milesium oraculū 225.33 μιλίχου 275.8 Mimon 23.46 minerva, agricolarū dea 28.37 unde sic dicta 327.7 quo die genita 331.11 angeminos patres habuerit 329.34 Achea 335.20 Acria seu Acrisia 340.47 Aedon 342.11 Athyia 336.49 Agelea 339.43 Agoræa 341.21 Agraulæ 342.31 ἀγρῆ 337. 38 Alalcomeneis 339. 39 Alcides 340.4 Alcmacha 344.17 Alea seu Elea 334.41 Alipheræa 338.17 Ambulia 102.47.34.1.32 Anemotis 340.40 Apaturias 336.16 Aracanthis 343.9 Armisone et Arripotes 344.34 ἀρῆα 332.14 ἀρροσθούμος 342.16 Ἄστια 341.13 Asfesia 343.16 Astrateia 332.10 Astyris 343.13 ἀστρυτώνη 341.5 auxiliaris 343.52 Axiopœna 341.35 Budea βουδεία 335.15 Calydonia 342.42 Capania 334. 21 capta 340.17 Catulcana 340.9 κατσίκανα 341.19 Chalciocus 333.15 χαλκίωτης 335.39 Ciffæa 343.32 Castia 332.49 Colocasia 341.1 Corefia 342. 26 κορυθαίολος 333.38 Coryphasia 334.1 Crainea 342.22 Crastia 336.39 Cydonia 340. 45 Cyparissia 334.37 Cyrillis 341.40 κυρίλιος 332.26 δερουνοτέρα 344.24 Dymæa 342.24 Eudarthya 337.9 Epipyrgitis 342.3 ἐπιπυργίτις 14 δούπηγος 344.27 flaua 332.51 Gigatophontis 337.30 Glaucoptis 332.8 τὰ μύθεα 378.48 (50 μυλοσφαγία, festa 477. 144.18 μίσηγύς 144.18 Milesium oraculū 225.33 μιλίχου 275.8 Mimon 23.46 minerva, agricolarū dea 28.37 unde sic dicta 327.7 quo die genita 331.11 angeminos patres habuerit 329.34 Achea 335.20 Acria seu Acrisia 340.47 Aedon 342.11 Athyia 336.49 Agelea 339.43 Agoræa 341.21 Agraulæ 342.31 ἀγρῆ 337. 38 Alalcomeneis 339. 39 Alcides 340.4 Alcmacha 344.17 Alea seu Elea 334.41 Alipheræa 338.17 Ambulia 102.47.34.1.32 Anemotis 340.40 Apaturias 336.16 Aracanthis 343.9 Armisone et Arripotes 344.34 ἀρῆα 332.14 ἀρροσθούμος 342.16 Ἄστια 341.13 Asfesia 343.16 Astrateia 332.10 Astyris 343.13 ἀστρυτώνη 341.5 auxiliaris 343.52 Axiopœna 341.35 Budea βουδεία 335.15 Calydonia 342.42 Capania 334. 21 capta 340.17 Catulcana 340.9 κατσίκανα 341.19 Chalciocus 333.15 χαλκίωτης 335.39 Ciffæa 343.32 Castia 332.49 Colocasia 341.1 Corefia 342. 26 κορυθαίολος 333.38 Coryphasia 334.1 Crainea 342.22 Crastia 336.39 Cydonia 340. 45 Cyparissia 334.37 Cyrillis 341.40 κυρίλιος 332.26 δερουνοτέρα 344.24 Dymæa 342.24 Eudarthya 337.9 Epipyrgitis 342.3 ἐπιπυργίτις 14 δούπηγος 344.27 flaua 332.51 Gigatophontis 337.30 Glaucoptis 332.8

I N D E X.

Parthenium herba 330. 38
Parthenon 330.36
Partunda dea parientium 47.47
Paschillus Romae de bello Imp. Galliae regis 154.10
Pasithea 144.34 & 405.27
P. Puffetus 114.38
Pastophori sacerdotes 462.24
Pater, Filius & Sp. S. no tres dij, sed unus 2.24
pater patrus, & eius officium 460.30 & 486.30
Pataici dij qui 22.6
Pautia dea 49.13
Paulus III. P. ab Hercule Ateſt duce hospitio susceptus 153.15
Pavor, deus a quo constitutus 55.9
Paupertas dea, & eius descriptio 58.42
Paupertas Erinnyis 204.29
Pausanias reprehensus 439.14 & 521.13
Pausaniae liber undecimus nondum editus 109.40
Pausaniam examinata 362.4 emendata 244.20 & 66.18 & 337.3 & 415.21
Pax dea a quibus culta 31.7
Pax eius imago. ibid. 26
Pax dea 31.7
Paci quid immolari solitum 528.49
pecora piandi ac lustrandi ritus 469.16
Pecunia dea, & quando cudi coepta 38.18
pelani, Ioui offerri soliti 101.34 & 488.10
Pellonia, dea pellendorum hostium 51.32
Penates dij qui 138.1 & 422.8
Penati quae in parte coeli siti 13.27 unde sic dicti 423.15
Penati genera quatuor 422.46 effigies. ibid.

I N D E X.

Penestia 206.24
Penita 506.27
penia 203.38
perdix contumeliae indicium 39.14
Persica dea quae 47.41
Pertunda dea 47.42
Pericionius, unde deductum nomen 280.18
Perina Aegyptia 328.51
Periphallia, Priapi festa 285.5
peritio 504.3
Persarum de dijs sententia 7.23 mos in sacrificijs 515.1 inde 198.30
Persephone 198.30
Persij locus expos. 424.25 & 25.26
Pestinuntia dea 146.36
Petaea 146.48
Petra sancta, olim fanum Feroniae 124.32
Petronij locus illustratus 5.16
Phaeton 113.14 & 233.45
Phallonitroboli quid 285.8
Phallus Priapus 284.49
phantasma quid 304.28
Phaselite 64.21
Phastiane dea 147.1
Phavorini menda 386.3
Pherecydis opinio de Deo 9.35
Pherephatte 199.15
Phidia Minerua 328.47
Philelph' in uersione Xenophontis reprehensus 148.13
Philia dea 53.49
Philon Byblius 7.2
Philonis error de demonibus 418.44
Philosophorum opiniones de Deo ex Tertulliano 12.21
Philotis ancilla 122.8
Philyra Veneri iuncta 373.48
Phlegeton 211.48
Phlegeton uel Phlegon 275.33
Phoebeius oscen, coruus 213.25
Phoebus Apollo 217.7

I N D E X.

Phoenici dij oculis nummarijs referti, et cur 15.4
Phorcys, deus, marinus 167.2
Phosphoros dea 60.40 & 390.27
Phrygia mater 146.53
Phobos, Calumniae antea mbulo 37.21
Phurnuti Aldimus codex erroneus 293.17 et 246.27 & 389.10
locus male repositus 436.38 emendatus 376.4 & 63.32 restitutus 276.35
Phyalnios Iupiter a quo dictus 21.35
Phyxius Iupiter 100.26
Phyxios deos 25.23
Piatrix sacerdos 472.12
piamenta ibid.
pica auis Baccho sacra 266.28
Picunus deus, auspicijs con iugalibus praeses 56.12
Picus Saturni filius, deus 55.43
Pierides Musae 254.3 unde dictae 257.11
Pietas, & eius incomparabile exemplum in Rom. muliere 30.24
pietas quid 5.41
pileum gestare, olim libertatis indicium 38.15
Pileati fratres, Castor & Pollux 183.24
Pilumnus, deus 56.6 & 428.14
Pinarij 459.15
Pindari locus expositus 60.48 & 518.12
Pindari Scholiastes Germanus notatur 278.39
pinus Cybele dicata 145.6
Pani tributa 435.15
Pisces Iupiter unde dictus 92.17
Pisus duodecim dij Graecorum deportati 18.45
pisces notius qualis 63.1 inde
pisces sacrificare qui, quibus deis, & quando soliti 424.32
Pithium oraculum unde sic appellatum 432.17
Pitho dea 45.30
Pitho, Diana 361.13
Veneri cur iuncta 373.34 & 405.34
Platonis opinio de Deo 11.3 locus explicatus 115.34 & 391.20
Plauti iocus expositus 450.16 locus expos. 307.26 & 466.6 & 471.31 emendatus 470.5.25
Pleiades 175.52
Plinius quando lucubrare incipiebat 400.10
Plinij sententia de Deo ridicula 12.32
Plinij locus castigatus 93.5 restitutus 444.19 uariè lectus 340.11
Plutarchus reprehensus, 521.13
Plutarchi interpretatio emendata 184.41 locus expositus 24.25 & 58.31 & 289.6 & 478.48 & 57.43 & 141.22 & 377.44
Plutarchi error 269.41 eiusdem uersionis locus falsus 424.34 et 525.37
Pluto unde sic dictus 188.36
Pluton ex tertia regione coeli deus 13.35
Pluto Aidoneus 189.28
axiocerses 190.8
Clymenus 190.19
chytopolos 188.6
dux Erebi 192.10
Eubulius 190.13
febris 191.50
Iupiter chthonius 170.29
Iup. Stygius 192.5
Lagetas 190.6
Leptynis 190.27
niger Iupiter 192.7
Palaemon 191.49
Quietalis 192.1
rector profundum 192.10
Soranus 191.28
Sumanus 191.3
Vedius uel Veiois 192.9
Plutonis historia 187.38
oraculum de Trinitate 192.22
Plutoni cur clavis tradita 188.46 cur galea. ib. 57
Plutoni

I N D E X.

Plutoni quae animalia immolari solita 518.25
Plutus a Plutone diuersus deus 196.20 cur caecus fingatur 196.52
Plutulos 197.16
Plutulos 197.10
Phyteria festa 480.1
poculum a quibus dicitur uos quale 53.6
poena deus 53.21
Poetarum opiniones de Dijs incertae 12.51
commenta de dijs a Romanis ueterib. recitata 14.18
Polymnia 506.31
Polynchus 333.9
pollucere 521.38
pollux deo 179.34
Amycleus 183.15
Veneris 387.26
Polyteles quis 464.26
Pomona dea 42.42
Verrum uxor 155.24
pompei dij qui 25.20
Pomp. magnus ubi sepultus 98.51
pomi discordiae inscriptio 33.34
pompae in oratione Domitiana qui 421.30
pontifices qui, & quomodo constituti 457.46
Popae qui 504.15
Popanos 477.40
Popilij legati Rom. libertas in Antiochum 364.34
populifugia festa 473.5
populonia dea quae 52.13
porca praecidanea quae 465.28
porcos sacrificare, quos, quibus deis, & quando solitum 494.3
porrici quid 507.34
porticus Athenis tres celebres 106.30
portus Cato adis Victoriae dedicator 314.20
Portunus deus portarum 162.31
deus marinus 167.45
Posthumius Linius Fidenas 122.9
Postuerta dea unde sic dicta 49.50
Potina dea potionis 48.37
potitij 459.15
Potnia Boeotiarum urbs 21.49
Potmiades dea quae. ibid. 393.48
Praesidia in sacris quid 506.13
Praenestinae sortes 442.1
praestites, Lares 423.39 & 414.33
Praxidice demon seudea, & eius historia 47.13
Praxitelis Venus Cnidia 381.24
precatio Ciceronis ad Iouem statorem 82.40
Romuli ad eundem ibid.
precatioes & carmina ante sacrificia fieri solita 501.34 & 502.19
precum deorum descriptio 54.40 & 55.1
prema dea quae 47.46
priamus statuam Iouis triculi ubi habuerit 101.39
priscorum erga deos cultus uani ac stulti 72.1 inde
priapus, urbs 283.45
ficus truncus 285.20
deus naturalis membrum 20.7 & 283.8
Agri cola deus 284.28
Bacchi comes 284.13
Austupor 284.34
Bomus demon seu genius 284.45
custos ruber 285.37
fascinus 286.13
Ithyphallus 285.11
Lampisacenus 286.50
Mutus uel mutunus 286.34
Orneates 286.45
Phallus 284.49
sol 284.27
Typho 286.1
Priapi ortus 283.24
Probi locus in Georg. emendatus 67.25
Prodiaci Cei Hercules 318.50
opinio de Deo 9.46
prodigia hostiae 467.1
Prometheus 401.27
Propertij locus expositus 258.9

I N D E X.

curius 457.47 de Pythone physica interpretatio 224.4 Pythagora de Deo opinio 9.22 Pythagora ἐξ ἡμῶν 57.31 Pytho urbs 224.2 Pythones non subire corpora ut responsa dent 222.32 Pythia 241.38 Q Litera nulla Sabinis 122.31 Quies dea Romanis culta 51.17 Quinariarius numerus cur Mercurio tributus 291.21 Quinquatria 123.20 Quirinalia 473.16 cur stultiorum feriae dicta 492.50 Quirinus deus Romanorum, & eius historia 69.25 Quirinus qua parte cœli sedeat 13.29 R Reddi in sacris quid 505.17 Rediculus deus à redeuntibus hostibus dictus 60.28 religio quid, & unde dicta 5.31 religio uana qua homines dii facti sunt, unde irrepserit 15.26 Regifugium festum 473.17 Regindalia, ludus 386.37 rebus etiã perniciosis nomina deorum olim imposita 51.6 Rex sacrificulus, & eius officium 458.8 Rex silentium 187.50 Rhabbeni Hebraei doctoris ad Antoninum expositio nominis τῆρρα 3.1 Rhadamantus Gnosius 210.45 Rhea 134.37 à quibus dea facta 8.46 Antea 145.22 Phasiane 279.26 Rhea de quibus litatum 14.7.1 525.14 Rhegium unde Taurocinum dictum 358.14 Rhet. ad Herennium, Galionis 440.45 Rindalcha 386.38 Risus simulacrum à Lycurgo erectum ubi 53.14 eiusdem encomium. ibid.20 ritus præcipui sacrificiorum 497.9 inde Rhodus aliquando Telchinis uocata 23.40 Robigalia 474.26 Robigus, agricolarum deus 18.35 Roma in cuius dei tutela fuerit, ignotum alijs 483.43 Romani olim plusquamcentum & septuaginta annis sine imaginibus Deorum 15.17 & 72.7 quid de dijs urbium captarum facere soliti 20.48 Romani ubi bellum indicare soliti 314.34 Romanorum religio ac ceremonie 516.1 inde Romanis quis uelandi capitis in sacris, author 499.11 Romulus cur pro Romo dictus 69.30 Rubigo & robigo an differant 44.1 Rubigus deus 43.43 Rubigo deo quae immolari solita 528.7 Rumina, uel Rumia dea quae 48.24 Ruminae deae quid offerri solitum 528.12 Runcina dea 41.34 Rusina dea quae 48.49 S Sabasur quid 269.12 Sabazus deus 269.22 Sabis deus 206.1 Sacerdos sacra facturus quid obseruauit 497.9 sacerdotis cuiusdam Aegyptij callidum commentum 65.12 sacerdotem quid scire oporteat 457.32 sacerdotes aram manu tenere soliti 501.23 ite in ara circumagere se 499.36 Isisi rasi 371.27 potitij & pinarij 459.15 Sacerdotum nomina Graeca 457.38 uestes in sacrificijs quales 497.50 sacerdotes puros esse oportuisse 496.50 sacra execranda ac ueneranda quae 482.42 sacra piacularia quomodo obseruabantur 496.16 seclusa 498.26 opertanea. ibid.27 Sacrorum infernorum descriptio 510.4 sacrorum ritus uniuersales 497.9 in Sacris aqua adhiberi solita, & quae 500.40 nihil uinctum esse 500.10 saltationibus usi ueteres 460.10 quibus uerbis silentium indici solitum 498.19 succidantem foeminae potiores 496.28 quibus uino libari solitum 495.1 inde Sacrarium & Sacellum 455.13 sacres porci unde dicti 493.33 sacri feralis descriptio 511.1 inde sacrina quid 495.2 sacrificandi Dianae Persicae ritus 363.42 sacrificandi naufragos ritus apud Scythas 359.16 Sacrificium nullum sine igne fieri licitum 504.12 Sacrificiū quid 463.1 sacrifici

I N D E X.

sacrificij partes 503.28 Sacrificia interrumpi piaculare 502.1 sacrificia Lyndia 320.48 post Sacrificia osculari manus solitum 502.47 sacrificia publica & priuata quae 463.13 quibus de rebus principio instituta 487.42 sacrificia simulata pro ueris sepe accepta 491.40 Sacrificia ueterum frugalia 496.4 unicuique pro qualitate personae faciendae 490.23 sacrificiorum tempus maximum 501.30 in Sacrificijs de singulis partibus primitias igni comburi oportuisse 507.10 deos aduersos prius placandos fuisse 491.18 quibus hominibus interesse prohibuit 498.50 Sacrificaturos pios bonosque esse oportuisse 490.33 Saturnus ex qua regione cœli deus 13.49.25 Sada, Dei nomen 4.25 Saga 472.14 Sagaritis nympha 178.4 Sais Minerua 343.38 Salacia 164.7 Salaminus quis 24.22 Salij 12 sacerdotes 460.7 Liberi & Indigenae. ibid.24 Salmacis nympha 177.16 Salue æternum, uerba sacerdotum 510.45 Saluatiatus cardinalis 370.30 Salus dea 13.27 à Romanis culta 35.22 Samothracae dii 422.24 Samus inf. 124.44 Sanchuniathon Berytius; primus Phoenicij scriptor quando uixerit 6.51 Sancire uerbum unde ortum 69.1 sanctitas quid 5.41 sanctus pro propitio 322.7 sanctus deus 13.48 sanguis deus, idem qui Hercules 68.35 sanitatis symbolum ab Antiocho datum militibus quale 35.41 Sarapidis simulacrum à quo et quando Alexandria eiectum 193.44 Sardessus urbs 99.31 Saron deus Martinus 167.12 Saturnalia sacra 133.25 Saturnus à quibus Deus factus 8.45 cœli filius 130.38 Saturno cur aperto capite immolari solitum 124.37 cur ueritatis pater fictus 27.29 Saturnus Oenotriam uiciat 152.30 Sat. ἀγνώμωνος 134.17 ἀμείωντος 134.21 falxifer 132.23 γερασχης 134.12 μεγας 134.12 uitisator 134.24 Saturni effigies 133.12 Saturni lachryma Pythagoreis quid 133.22 Satyra unde dicta, & eius inuectores 426.33 Satyri capripedes, cicuticini & narthecophori 428.25 unde dicti 131.32 426.23 σαυλοῖ, Sileni 429.13 Serapis 192.18 Serapis Aesculapius creditus 192.52 sermo ad quid homini datus 293.15 serpentes in tutela Aesculapij 247.52 ferrae & clauae à Iano inuentae 151.45 Sceptrum cur in Laia Iouis tributum 76.1 sceptrum ueterum regum, hasta 72.5 Schuffa Aegypti nicus 375.7 Scylla 168.31 Scyphius equus 160.19 Seceppita gladius sacrorum, eiusque forma 503.14 Seia dea, quando segetia dicta 40.32 σεβίος sol 344.14 selecti dii qui εὐλαβηλατοῖ 214.28 σεληνόλατροι 345.25 σελεύον 346.10 Semhammemphoras dictum nomen Ichuhe 3.29 semidei qui 18.47 semiramidis uesana ambitio 457.10 semones dii qui 20.5 Seneca à ueneno liberatus 106.50 Seneca locus expos. 386.30 517.27 & 41.12 Senonas Lucium coluisse 500.34 Sentinus deus sensuum 47.48 septemuir Epulonum 461.20 septimontium festum 476.48 Serapis 192.18 Serapis Aesculapius creditus 192.52 sermo ad quid homini datus 293.15 serpentes in tutela Aesculapij 247.52 ferrae & clauae à Iano inuentae 151.45 Seruator 107.18 serui fugitiui à ceruis dicti 362.17 Seruij error 330.8 & 122.48 Sicilia Cereri & Liberæ sacra 200.7 Scinius Dentatus quoties pugnarit 493.44 sidera quomodo creata crediderint ethnici, 224.7 Sigaleon deus 58.12 sigillarij unde dicti 124.51 signa quae quibus membris tributa ab Bhemis 16.10 signis cœlestibus qui cuiusque Deus præses tribuitus 18.15 silentio solo Deum esse colendum qui asserant 488.31 Silenus custos & famulus Bacchi 429.10 cœptus quid responderit 428.45 Sileni, Mysigeni 429.6 Onosceli 429.19 πεδερῶ 429.13 Sileni qui 428.32 Silicernium quid 512.36 Siliij locus expos. 358.4 Simonidis Cei poetae Lyrici sententia de Deo Hieroni Siculo exposita 15.4 Simpullum quid 495.28 unde dictum. ibid. 45 simulachra ex qua materia facta 457.18 singa Pallas 336.38 sinistra auguria, fausta 460.2 Sirenes 169.32 & 174.26 Sminthæ 228.29 σῶκος Mercurius 298.34 Sol, Apollo 213.19 Sol magnae matris f. 146.12

I N D E X.

Sol Phaethon 233.46 cur leonis uultu pingatur 226.18 unde sic dictus 214.12 Solis equi quatuor 244.46 Solem Aegyptij qua re significarint 273.38 soles multi 214.25 solennia sacrificia quae 463.26 Solinus ferè omnia à Plinio suppilatus 30.37 Solini locus uariè lectus 46.40 solitaurilia sacra 468.12 Somnus deus 302.49 Somnus χαλκeos areus 305.30 ferreus 305.22 irriguus 305.22 λυσίμεγανος 305.30 mortis frater 303.18 et mortis imago. ibid. 22 Somnus, noctis filius 303.13 Somni alæ 304.9 cornu 303.38 descriptio 304.3 domus 305.1 filij tres 304.18 somnia cornea 304.1 uana 305.21 somniorum genera 504.30 inde Somnium τανυσίμεγανος 304.18 Soractes mons & deus 101.32 Sospolis deus 64.32 σωτήρες, Castores 182.3 & 325.26 Sozomeni interpretatio emendata 225.45 Spes dea à quibus culta 29.40 eius effigies qualis 30.1 Speusippi sententia de Deo 11.23 σφαιρα 505.23 Sphragis egos 399.45 spica, Iunonis flores 123.1 spina sacra 508.42 Spinenis deus 41.36 Spintbarus Corint. architectus 220.28 spolia opima quot. & quibus dijs suspensa 81.29 σπονδεϊα uasa, & σπονδεις 495.50 stannos quid 112.16 Stata dea 60.24 Stathmios uox polysema 344.20 Statilinus deus qualis 49.4 Statij locus illustratus 5.16 181.28 emendatus 257.16 334.52 339.50 442.23 statuæ Hermerotes 393.40 statuarii inuectores 456.50 Stephani de Urb. locus emendatus 102.25 125.10 300.11.28 στεγοπηγετης locus 80.30 Sterquilinus deus 56.17 σιλβω 293.24 Stoicorum opinio de Deo 11.47 Strabo reprehensus 284.9 Strabonis locus emendatus 347.12 uersio emendata 360.51 locus emendatus 377.28 Tacita, silentij dea 57.1 Taciti locus incertus 443.1 tædæ 506.24 Tænarus 158.8 Tages deus apud Hetruscos 69.46 Tamynæ 109.36 Tanais dea 64.25 Tarantæus Iupiter 99.49 Tarpeius mons 79.29 Tarphe oppidum 126.28 L. Tarrhai grammatici scripta 242.39 Tarsos Iupiter, 91.12 Tarsos D. Pauli patria. ib. ταυρία 157.44 Taurocinum oppidum 358.14 Taurus draconem genuit, & taurum draco, ubi suffibulum 525.28 199.5 Suidas malè à quibusdam intellectus 151.34 274.29 Suidæ locus emendatus 64.24 dubius 405.19 Sulpitia Rom. sanctissima 376.28 3 Summanus Pluto 191.3 & 209.10 sumanes dij 20.28 Sunium 342.3 supernas 186.3 supplicationes unde dictæ 482.40 Sutrium 442.29 Syluano quæ sacrificari solita 527.15 Syluani qui 427.37 mulieribus improbi 428.18 Τ Acita, silentij dea 57.1 Taciti locus incertus 443.1 tædæ 506.24 Tænarus 158.8 Tages deus apud Hetruscos 69.46 Tamynæ 109.36 Tanais dea 64.25 Tarantæus Iupiter 99.49 Tarpeius mons 79.29 Tarphe oppidum 126.28 L. Tarrhai grammatici scripta 242.39 succidanea hostia & quando adhiberi solita 466.9 Tænes Antonianæ 240.15 Suetonij locus expositus 153.10 uariè lectus 450.12 suffibulum 525.28 199.5 Suidas malè à quibusdam intellectus 151.34 274.29 Suidæ locus emendatus 64.24 dubius 405.19 Sulpitia Rom. sanctissima 376.28 3 Summanus Pluto 191.3 & 209.10 sumanes dij 20.28 Sunium 342.3 supernas 186.3 supplicationes unde dictæ 482.40 Sutrium 442.29 Syluano quæ sacrificari solita 527.15 Syluani qui 427.37 mulieribus improbi 428.18 Τ Acita, silentij dea 57.1 Taciti locus incertus 443.1 tædæ 506.24 Tænarus 158.8 Tages deus apud Hetruscos 69.46 Tamynæ 109.36 Tanais dea 64.25 Tarantæus Iupiter 99.49 Tarpeius mons 79.29 Tarphe oppidum 126.28 L. Tarrhai grammatici scripta 242.39 Tarsos Iupiter, 91.12 Tarsos D. Pauli patria. ib. ταυρία 157.44 Taurocinum oppidum 358.14 Taurus draconem genuit, & taurum draco, ubi suffibulum 525.28 199.5 Suidas malè à quibusdam intellectus 151.34 274.29 Suidæ locus emendatus 64.24 dubius 405.19 Sulpitia Rom. sanctissima 376.28 3 Summanus Pluto 191.3 & 209.10 sumanes dij 20.28 Sunium 342.3 supernas 186.3 supplicationes unde dictæ 482.40 Sutrium 442.29 Syluano quæ sacrificari solita 527.15 Syluani qui 427.37 mulieribus improbi 428.18 Τ Acita, silentij dea 57.1 Taciti locus incertus 443.1 tædæ 506.24 Tænarus 158.8 Tages deus apud Hetruscos 69.46 Tamynæ 109.36 Tanais dea 64.25 Tarantæus Iupiter 99.49 Tarpeius mons 79.29 Tarphe oppidum 126.28 L. Tarrhai grammatici scripta 242.39

I N D E X.

Templa prætēvites quid facere soliti 502.52 unde dicta 453.35 templorum primi conditores 452.6 uariæ forme 453.1 tenes deus, atq; eius historia 65.38 tenuis 158.27 τεράστιοι θεοί qui 25.39 Terentius Romæ quid 511.33 terminalia festa quædo celebrari solita 45.29 & 473.18 Terminus 131.2 à quo primū deus constitutus 44.9 cur nulli cedere dictus. ibid. 38 termino quibus hostijs sacra facta 527.41 terra Lemnia 399.45 terræ filij qui 8.23 terracina Anxur 124.10 Tesca uel tesqua 454.1 tessera hospitalis quæ 48 Thetys 165.1 τερραζέματων nomen quod 2.42 nominis ratio 316 Thalesi dei historia 129.15 thaletis opinio de deo 9.7 θαλία & θαλαία 405.30 Thamus Veneris amasius 397.1 (41 thargelia festiuitas 479.6 theania sacrificia 480.11 theagenes athleta pro deo cultus 66.1 thebæi soli nullū deū mortalem uenerati 68.28 Theia Solis mater 214.31 Themis dea 431.25 nymphæ 176.6 θύβρατος dicta 432.51 ἱερὸστοπος 433.1 433.3 Themidis figura seu descriptio 431.41 themistis dea 433.10 θεμιστομένη Homero quid 433.36 timor deus Lacedæmonibus cultus 49.15 turrhenorū mare 184.40 tyrynthius heros 317.39 Tisiphone 205.15 titan 229.48 titanes à Titea matre 315.44 unde sic uocati 7.13 Titea dea 146.3 Tithonus 251.52 titij sodales 461.32 Tolose in Hispania Capitolium 79.51 Tomarus mons 110.27 tomuri uates 16.30 Topici dij qui 61.1 τόφος 241.6 trabecæ 460.19 traſcæ philosophi uerba in morte 106.46 θραϊν 331.48 tribunal Athenis delphinium 219.50 τριήκτῳ sacra 481.30 Trieterica 519.15 trigla 348.30 Trinitas à Plutone ipso oraculo monstrata 192.23 τριπίδατος quid 397.51 Triphylus Iupiter 99.5 Triptolemus, & eius historia 416.10 Tripus Apollinis, & eius forma 213.40 Triton 330.45 tritonis descriptio 166.8 tritones hac ætate ubi uisi 166.49 7 & 154.47 triuia Proserp. 355.5 triumphus unde dictus 266.25 trophonius 288.27 & 301.38 trophonij Iouis oraculum 98.5 tubilustrio, dies quinquartiorum 123.21 tubilustria festa 476.8 tutela ancilla 122.8 tutelares dij 61.13 tutullina dea quæ 40.21 tutulum in sacrificijs quid 499.30 tutuli sacerdotes 461.39 Typhon deus 64.17 Τυνδαρίδα 179.29 et 181.8 Typhon 284.22 286.1 62.47 V Accæ impetuose in Venerem 375.10 Vacuna dea uacandi 52.9 3 Vagitanus deus infantum uagientium 48.2 uale æternum, uerba sacramentum 510.45 ualeudo dea 13.46 Vallæ locus emendatus 22.10 Vallonia dea 41.15 M. Varronis Terentij opinio de dijs 12.10 Varronis locus malè à quibusdam correctus 191.44 uatum superstitiosorum nomina 223.5 uaticanus deus unde sic dictus 48.8 ue in cõpositiõe uis 87.20 ueneratio 5.52 uenti tres tantum Anticulti 184.47 Vetorum nomina uulgaria 185.40 inde (456.17 uerbena in sacris fausta uerberatio Aegyptiorum in sacris 514.37 ueritas dea quæ, & uariæ eius formæ 27.18 inde bene Vertat, & male uertat, unde sumpta 155.17 Vertunus qualis deus 20.7 & 154.47 Venus agricolarum dea 18.37 unde dicta 372.30 à quibus dea facta 8.43 uenus Acidalia 377.29 Acrea 389.25 ἀδύνηος 390.34 Aeneis 390.48 Amathusia 377.47 ἀμαθουσία 390.24 ἀμαθουσία 400.44 Ἄναδιόμηνε 390.16 Ἄνακτις 377.24 ἀνοσία 379.18 Apaturias 389.23 Ἀποστροφία 376.6 Ἀργυρνίχτις 383.39 ἀργυροπέπτη 384.28 Ἄρματα 380.6 Ἀστάρτε 376.52 Ἄρτεα 388.20 Venus

I N D E X.

Venus Basilis 386.33 By- blia 383.32 καλλιτύγες 379.43 Calua 388.15 Catafcoptia 383.11 Clua- tina 390.8 Cnidia 381. 20 Coeligena 374.32 Co- lias 382.4 Cypria & Cy- pris 388.3 Cytherea 378.29 Dextricodis 385. 39 Dionea 378.15 Venus Elephantina 383. 35 Elimæa 386.43 εὐόπλις 380.6 ἐπιπορσία 387.50 Epitragia 379.8 equestris 386.40 Erycina 383.51 ἐξώπλις 382.24 Venus frugi 390.50 Genitrix 381.12 Gorgia 387.34 Venus ἀλιγονής 387.50 ἐλευπίς 382.45 ἐλιοβλήφαρος. 387.19 ἐπιπορσία 380.7 Hortensis 382.28 hospita 390.38 Venus Idalia 387.29 Venus Ladogenes 386.10 Libitina 386.20 Venus Mascula 380.40 Mechanites 390.26 Melanis 385.15 Melinea 390.5 Migonitis 383.25 Momemphita 390.45 murtia 376.37 Nicophoros 383.3 Venus παύσημος 375.31 Paphia 388.30 Pastopho- ros 379.15 Pelagia 387. 49 Philomedeia 378.48 poeta 332.51 Polymecha- nos 390.27 πόρνη 386. 48 Pyrenæa 386.45 Pythionica 378.23 Venus Schoenis 378.13 Scottia 388.12 Syccensis 387.16 Sicyonia 381.47 Symmachia 383.28 Syria 388.24 Venus Verticordia 376. 14 Victrix 384.52 Vrania 374.30 Venus Zerimthia 349.5 & 385.51 Veneris simulachra 373.5 fanum cur extra muros positum 453.23 Veneris umbilici forma 385.8 Veneris Paphiæ religio, templum & forma 388. 45 Veneri uictima quæ tribu- ta 124.25 Veneres quatuor 372.38 Vergo, & Inuergo, uerba sacrorum 510.22 Vespasianus ubi uasa tem- pli Hierosolym. reposita 31.12 Vesta Rhea ac terra 147. 31 βυλάια 150.18 Thra- cia 150.21 Vestæ imago 150.23 Vestæ sacerdotes sex 148. 18 Vestæ de quibus sacrifican- dum 525.25 Vestaliū supplicium 148.48 Vestis religiosa qualis 498.7 Vestes Anthine seu Dama- scenæ 280.1 Victimæ ab hostia an disse- rat 464.31 unde dicta 500.16 Victimæ antiquis frequen- tiores quæ 491.29 Victimis ad aram ducendis quid obseruatum 496.15 Victimarij ministri succin- tii 504.14 Victoria dea 315.6 à quib. dea facta 8.44 ἀμφύει 505.315.19 ἀπρόδος 316.13 Coeligena 316.6 ἐπορκελκός 315.17 ἀδύπεια 315.15 incruenta 316.26 Pal- maris 315.25 Præpes 315.21 Vacuna 315.40 Vitula dea 315.31 uolucris 316.24 uictoriæ effigies 314.32 uictoriæ uirginis templū 315. Vinalia festa 476.21 uinum in quibus sacris li- bari solitum 494.51 quale 495.15 uini loco, qui potus in 510.5. 517.18 correctus & expositus 498.10 uariè expositus 81.39 ulmus arida uiridi uite o- perta, amicitia etiam post mortem indicium 54.17 umbilicus orbis 225.8 uolatilibus quibus deis im- molari fas 490.5 Volturnus 155.15 Volturna dea 155.29 uolumnus & uolumna di- uinitates, unde sic di- citi 51.5 uoluptas dea, & eius figu- ra 49.26 Vortumnalia 473.42 uouere quid 469.3 Vrania, Venus 281.42 Vranus, coelum deus om- nium 130.41 urbis cõdendæ ritus apud ueteres 487.22 urbes omnes in alicuius dei tutela fuisse 483.38 Vrotalt, Bacchus 281.38 Vulcanalia sacra 400.7. 473.42 Vulcanus deus ex quinta regione cœli 13.38. 398.20 cur claudus fit 398.49 Actæus 400.13 ἀλυστομήτης & ἀλυ- τοτήχης 400.49 ἀλλοποδίωρ 400.37 ductor ferreus 400.2 εἰλός 400.36 Ignipote- ns 400.22 Iunonige- na 399.29 Lemnius 399.19 Mulciber 399. 49 Phithas & Aphthas 400.19 Tardipes 400.41 τεχνοδίωτος 400.52 uulcano quid im- molari so- litum 520.18 uulcani tres 398.40 uulnerum alligatio à quo inuenta 246.12 uulturnus uentus 185.40 uxores unde dictæ 118.37 X Anthus Bæotus 267. 37 Xenia unde dicta 95.48 Xeno-

I N D E X.

Xenocratis Chalcedonijs opinio de dijs 10. 50 Xenophanis opinio de Deo 10.17 Xenophõis uersio emen- data 148.13 eiusdem de Deo opi- nio 11. 14 Xerxes oraculum Didy- maum expertus 225. 40 Y Γεῖας effigies & sym- bolum 35.34 inde 51 Zenonis opinio de Deo 10.9 dogma de tem- plis nõ ædificandis 451. 40 Zephyrus deus 46.32 & 185.44 Zerimthion 349.1 Ζεὺς, unde dictus Iupiter 88.37 Ζεὺς unde dictus Iupiter 67.49 Z Amolcis deus à Ge- tis cultus 67.49 Ζεὺς unde dictus Iupiter 25

F I N I S.

BASILEAE, EX OFFICINA IACO-
BI PARCI, SVMP TIBVS IOANNIS
Oporini, Anno Salutis humanæ
M. D. LX. Mense Au-
gusto.